

A
A
00004067997

UNIVERSITY REGIONAL LIBRARY FACULTY

PA
6105
V24
v.171

Valpy -
Delphin classics.

Southern Branch
of the
University of California
Los Angeles

Form L 1

PA
6105
V24
v.171

This book is DUE on the last date stamped below

Form L-9-15m-8, '26

Digitized by the Internet Archive
in 2008 with funding from
Microsoft Corporation

ЛЯЛІ ІГИЕЯТ АНД

СІДІДЕЛСЬ

М. ДОБРІ

**PUB. TERENTII AFRI
COMœDIÆ SEX.**

VOL. III.

WOMAGE VIBRATION

50848

TPA
6105
V29
v 171

NOTÆ VARIORUM

IN

P. TERENTII AFRI COMŒDIAS.

EX EDITIONE AMSTELOD.

1680. 8vo.

NOTÆ VARIORUM

IN

P. TERENTII AFRI COMŒDIAS.

ANDRIA.

ÆLII DONATI V. C. ORATORIS UR-BIS ROMÆ, COMMENTARIUS] *Comen-tarium hunc, qui Ælio Donato Oratori urbis Romæ adscribitur, sic quidem illius esse censeo, ut integrarem multo eum olim extitisse mea quidem opinio sit; qualem autem nunc habemus, Collectanea potius sive Excerpta dicenda esse, quam ipsissimum Donati opus. Id quod arguere videntur frequentes asterisci, et quod toliens eadem repeatantur, nonnulla etiam parum dilucide explicentur. Quin etiam Hieronymus Comment. in Eccles. cap. 1. attestatur, Donatum præcep-torem suum, cum versiculum illum, Nihil est dictum, quod non sit dictum pri-us, interpretaretur; Pereant, dixisse, qui ante nos nostra dixerunt. Quæ sane verba in hisce Commentariis nunc minime leguntur. Dcin, quæ ex Probo et aliis hic adseruntur, quis negaret ea collectoris potius studio, quam Donati judicio inserta esse? Prater hunc enim et alios plurcs certum est in Terentium Commentaria edidisse: Euanthium, pu-ta, Aruntium Celsum, Flavium Ca-prum, Helenium Acronem, Asprum, Probum, Nigidium, et, si vera lectio, Adesonem. De Euanthio, Rufinus Grammaticus de Metris Terentianis:*

Delph. et Var. Clas.

Euanthius in commentario Terentii de fabula, hoc est, de comœdia, sic dicit. *Reliquos Charisius Sosipater et Donatus ipse in hisce Commentariis laudant. At quidquid sit, contenti simus hoc Catone, qui ex taurorum naufragio solus periculum qualiter qualiter evasit. Lindenbrogius.*

P. Terentii Andria] Aint non ita olim scriptum fuisse, sed, *Andria Terentii*, ita ut nomen Fabulæ præponeretur nomini Poëtæ, quia, scilicet, nondum inclaruisset Terentius. Quod et falsum est et nugatorium, ac istis capitibus dignum. Deinde ante hanc Fabulam alias dederat Terentius, quod nemo ante me animadvertisit, et uno verbo mox ostendam. Deinde, quid isthuc? *Andria Terentii*, et *Terentii Andria*, qui differunt? Ride igitur. Tamen Georgius Fabricius id a librariis neglectum fuisse queritur. Causam, credo, illi præbuerunt ex-cerpta illa Pseudo-Donati, queis ego interdum nihil video insulsum magis. Id quod verum esse ostendam cum in Urbem venero, et locupletem aliquem Typographum mihi nancisci datum fuerit. Neque enim nunc Commentarios scribimus. Grandi ære opus

Terent.

3 T

est, et otio opimo; quæ genera haud facile hie crescunt. *Faber.*

Titulus, seu Didascalia] Pseudo-Donatus Titulum vocat, Interpretes Graecorum Poëtarum Didascaliam aut Didascalias appellant. Olim autem, ut ex scholiis doctorum hominum dicimus, ideo Tituli Comœdiis aut Tragœdiis præfigebantur, ut inde letores scirent quæ dicam modo. Erat ea longe maximæ utilitatis; nam ex eo apparebat quo tempore, qua occasione actæ essent Fabulæ. Ibi Magistratum nomina, si Archontes illi, sive Ædiles, seu Consules essent, notari mos erat. Eorum Didascaliorum plurima, eaque satis expressa, vestigia exstant in priscis illis Græciæ Doctoribus. Sed hoc in primis dolendum, quod ex omnibus illis Didascalii nulla hodie superest, quæ pro vera et germana haberi possit: nam ne hæ quidem Terentianæ ad nos integræ pervenerunt, id quod facile probare possimus. At quod de Fabulis dico, et earum Didascalii, id ego de iis tantum Fabulis intelligi velim, quæ ad celebritates dierum festorum, ad Cerealia, ad Megalesia, ad Dionysia, ad Floralia, &c. pertinenter; aliter, nullæ Didascaliae. Ratio est quod cum approbatione Magistratum non edebantur omnes Fabulæ. At quæ ad dies festos concelebrandos edebantur, illæ vero in ædibus summorum Magistratum prius agebantur, quam vilis plebeenla aures earum recitatione passerentur. In eam rem Terentius satis idoneus testis esse possit, in Eunuchi prologo, ubi de nescio quo malevolo veteri Poëta, (Luse. Lannino,) sic scribit: ‘Nunc quam acturi sumus, Menandri Eunuchum postquam Ædiles emerunt, Perfecti sibi ut inspicinodi esset copia. Magistratus cum ibi adesset, occulta est agi,’ &c. Hoc addo etiam: In illis Didascalii notatum fuisset pretium, quod Poëta ex ierario accepisset, ut ex illis ho- diernis excerptis disceere est. Inter-

dum in iis quoque honorum mentio siebat, tæniarum, florum, unguentorum, &c. in Graecia, scilicet, ubi theatricum illud genus honestum; non Romæ. Dein quis Musicæ Modus, seu Nomus, in agenda Fabula adhibitus fuisset. Nomina etiam Actorum, qui Principes Gregis fuissent, in iis signari solebant. Sed cur in his Didascalii, seu Titulis Latinis, Ædiles Consulibus præponuntur? Quia Indorum publicorm cura ad Ædiles Majores, seu Curules, pertinebat. Consulum tamen iis etiam nomina ad-dita, idque necessario; neque enim anni Romani per Ædiles, sed per Consules numerabantur. Verum de his satis esto: ‘Quod dixi minus, id omnes facile viderint.’ *Idem.*

Modos fecit] Gall. dicas, fit la musique de cette Comedie. Alibi pro, modos fecit, scriptum est, modularit. Idem.

*Flaccus Claudi] Ante Muretum legebatur, Claudi filius; pessime. Nam iste Flaccus debuit esse libertus, non ingenuus. Histrionica enim apud Græcos quidem, in honore erat, ita ut et Actores Comœdiarni interdum legationes ad Reges obirent; (in vita Philippi;) Romæ infamis erat, nisi in Togatis, et, ut video notasse, in Atellanis; quæ probrosæ non erant, aut valde fallor. *Idem.**

Tibiis paribus] De tibiis paribus, imparibus, dextris, sinistris, Serranis, Lydiis, &c. olim egit Donatus, J. Scaliger, P. Victorins, Paulus Manutius, et nuper Salmasius. Isaacus quoque Casaubonus aliquid de isto argumento attigit in illo optimo libello de Satyra et Satyrica. Sed adeo inter se diversa apud eos repertias, ut quamvis ea diu multumque legeris, aliquid tamen semper desideres. Scilicet vidiisse et andisse oportuit tibiarum illarum formas, genera, et harmonias; absque eo sit, nihil certi constitutas. Contentus itaque magnos viros indicasse per quos aliquatenus in eo negotio proficiatur,

line abeo, ubi et te et me etiam musico cantu oblectavero.

AD PALLADEM MINERVAM.

Cerebri liquor paterni, Pallas Attica,
Mollis medulla, sanguen et succus
Jovis,
Quae nec deam, nec feminam, matrem
cies,
Te, Diva, merito vates sapientem vo-
cant:
Quae olim tumentes cum videres buc-
culas,
Nitidosque ocellos nimio tendi spi-
ritu,
Irata in undas tibiam projeceris.
O bene, quod illam nigris merseras
aquis!
Bene, quod volueras esse nullam ti-
biam,
At, qui profundo sustulit mersam
vado,
Debebat ille consuta gula emori,
Debebat ille Marsyæ fatum oppe-
tens,
Siccasque arenas tabo irrorans visce-
rum,
Pellem boanti præbnisse tympano,
Tantum illa Doctis tibia concinnat
mali.
Salve itaque, o Pallas, unici german
Jovis,
At vos perite, vos perite, tibiæ. *Faber.*

Tota Graca] Nil attinuit dicere,
tota, et delendum est, ut alibi. Om-
nes enim Terentii Comœdias sunt to-
tae Græcæ, imo totæ Atticæ, id est,
nihil in iis ex consuetudine et mori-
bus Romanorum admistum videas :
(nam olim erravit Donatus, qui alicubi
tale aliquid sibi animadvertisse
visus est :) at pleraque Plauti Fa-
bulæ, etiamsi Græcæ illæ sunt, ta-
men totæ Græcæ non sunt. *Idem.*

M. Marcellu, C. Sulpicio Coss.] Hie
dicebatur C. Sulpicius Gallus, ille
ipse de quo in vita Terentii apud
Suetonium. Ille et ipse est, de quo
Cicero in Bruto. Alter dicebatur M.
Cl. Marcellus. Utriusque consulatus

ineidit in annum Urbis DLXXXVII.
Ceterum qui hanc Fabulan primam
esse inter Terentianas putant, (et
sic credi ab omnibus video,) illi
falluntur. Annon ita scriptum in
Prologo Andriæ est? *In prologis*
scribundis operam abutitur. Id ita
est. *Abutitur* autem, ut ex Plauto
et Juriseconsultis constat, nihil aliud
est, quam, *consumit*. Qui autem
potest fieri, ut *in prologis scribun-*
dis operam suam abuti dicatur, qui
nullam ante Comœdiam scripsiter?
Falsum itaque est Andriam inter Te-
rentianas Fabulas primam esse. Nil
ego istis Didascalii facile credo, nil
Suetonio, nil Pseudo-Donato; at Te-
rentio, alia res. Illi fides debetur,
certe ubi de se agit; neque enim de-
cipi potuit; alii potuerunt. An, pu-
taš, ipse diceret se plures scripsisse
Prologos qui nullam prius Comœdiam
edidisset? *Faber.*

In Prologum. Constat senariis Iambicis sive trimetris: ubi in 11. vs.
Faērnus et alii τὸ argumentο τρισυλλά-
βως legunt, eliso u per syncopē,
Guyetus transpositione sanat versum
sient et in 15. metrum emendat:
quando alii primum pedem Bac-
chium tolerant: *id isti* ω --. Pro-
logis Terentianis non est proposi-
tum, ut argumentum fabulæ nar-
retur, sed ut partim studia Poëtæ
commendentur, partim criminatio-
bus adversariorum, id est, Luseii La-
nuvini sive Lavinii respondeatur. Ut-
raque res singulari Poëtæ ingenio
artificioque peragitur. Sed de priore
paucis agendum puto. Multum erat
commendationis eo tempore in no-
mine et studiis Poëtæ: itaque Sci-
piones etiam et Lælii duebant sibi
laudi, si, hanc artem eos coluisse,
publice constaret. Hinc et statim
magnifice ab initio auditnr illud:
‘Poëta, cum primum animum ad
scribendum appulit;’ itemque alterum;
‘In his Poëta nonnen profite-
tur suum,’ ac ejus generis plura; et

studium quoque tam nobile saeculo commendatur, ac ad ornandos populi mores resertur: ‘Nolite sinere per vos artem musicam Recidere ad paucos:’ nec dignationis parum inserta opportune sententia habet: ‘in medio omnibus Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.’ Ingenium et doctrinam suam ne commendare, quamquam actoris voce, ipse videretur, industriae et studii nomine potissimum censeri voluit: spectatoribus autem et auditoribus onus de successu laboris sui judicium transcripsit. Quæ res in primis honorifica populo, de modestia insuper Poëta et civili animo abunde testabatur: cum præsertim ad æquitatem judicantium, tanquam ad tutissimum adversus maledicos præsidium, se confugere non perfunctorie ubique demonstret; sed et illud non parum ad favorem promerendum potuit: quod non alias se seribendi causas habere, quam ut delectaret pariter ac profasset, magna asseveratione profitetur. Nam quod de fame in prologo Phormionis inseritur, ad propositum adversarii pertinet, qui criminando fabulas Terentii hoc efficere studebat, ‘ut a studio ad famem rejiceretur’: quod, remota orationis invidia, tale est, sicut de Poëta actor testatur: futurum scilicet fuisse, si crimina adversarii valuerint, ‘Ut in otio esset potius quam in negotio.’ Actoris etiam laudes, Poëtae præsunt: præsertim senis, dum ad populum clari, quem, ut anctoritatem sibi in scena tribueret (prol. Hec.) non dedecuit: cum Poëtam ipsum vix quicquam magis, quam dissimulatio anctoritatis, decere videretur. Cæterum, quæ crimiui dabantur Poëta ab adversariis, hæc fere sunt: primo, quod Græcis suffuraretur, quicquid scriberet; deinde, quod amicorum potius ingenio, quam suo adjutaretur; denique quod tenui oratione et scriptura levi uteretur. Hæc

disparsa per prologos, aptius fuerit simul nosci. In primo crimine multa egregia occurunt: de imitatione, quam furti minime accusari posse, eruditus Poëta ostendit. Exempla ponemus ante rationes: quibus, si et multa et antiqua sunt, facile populus acquiescit. Nævium ergo, Plautum, Enniu, veteres denique Terentius ait hoc factitasse, quod vitio Laviuus ipsi dederat. Ita Cicero se defendit: (lib. I. de fin. cap. 3.) ‘Quamquam si plane sic vertetur Platonem et Aristotelem, ut verterunt nostri Poëtae fabulas; non male, credo, mererer de meis civibus, sed ad eorum cognitionem divina illa ingenia transferrem: sed id neque feci adhuc, nec mihi tamen, ne faciam interdictum puto: locos quidem quosdam, si videbitur, transferam, et maxime ab iis, quos modo nominavi, cum inciderit, ut id apte fieri possit: ut ab Homero Ennius, Afranius a Menandro solet.’ Et quidni liceret, ex aliena lingua in suam transferre quædam, (cum præsertim non exiguae artis hoc sit,) cum Isocratem ferant, teste Plutarcho, panegyricum suum e Gorgiæ et Lysiæ scriptis, eadem lingua compositis, transtulisse? Proximum est, ut animus imitatoris spectetur: agnosci velit an latere cum imitatur: si dissimulat, furtum vide ri possit, non imitatio: se antem nunquam hoc non confiteri, ostendit Terentius. Apposite Cicero in Bruto (c. 19.) ‘Nec vero tibi aliter videri debet: qui a Nævio vel sumsti multa, si fateris; vel, si negas, surripuisti. Et M. Seneca suasoria 3. ‘hoc’ (Nicetus ingenium) ‘dicebat Gallio, Nasoni suo valde placuisse; itaque fecisse, quod in multis aliis versibus Virgilinus fecerat, non surripiendi causa, sed palam imitandi: hoc animo ut vellet agnosci.’ Adscribam et Plinii verba ex præfatione admirandi operis: ‘Scito,’ inquit, ‘conferentem auctores me de-

prehendisse a juratissimis et proximi-
nis veteres transcriptos ad verbum,
neque nominatos: non illa Virgiliana
virtute ut certarent, non Ciceroniana
simplicitate, qui in libris de Republi-
ca Platonis se comitem profitetur,
in consolatione filiae, Crantorem, in-
quit, sequor: item Panætinum de of-
ficiis: obnoxii profecto animi, et
infelicitus ingenii est, deprehendi in
furto malle, quam mutuum reddere,
cum præsertim sors fiat ex nsura.
Ex his non tantum intelligitur, quid
furti nomine suspectaudum sit, quid
non: sed etiam alia ratio subminis-
tratur, quæ non minus ad Terentii
defensionem pertinet: qui non audet
equidem dicere, se certasse cum
Græcis, quos imitatur, (quamquam
de successu hujus rei nemo eruditus
cogitans dubitare velit;) sed personas
quasdam ait transtulisse ex Græcis in
Latinas fabulas, et quidem *antequam*
alius eam materiem præoccupasset; aut
locum ab alio omissum sibi desumisse;
aut etiam, *ex duabus Comædiis, quæ*
convenere, in unam conduxisse; aut
denique, *argumentum, quod in Græca*
simplex erat, duplicasse: hæc omnia
scilicet ingenii et artis hand parum
luculentas sunt testimonia apud peritos
censores: quibus ne approbandam
quidem verbosius hanc caussam esse,
oratorii vere consilii est, quod cen-
suit. De altero criminis in Vita Poëtae
agitur. De oratione autem sive stilo,
in quo sublimius aliquid desiderant,
qui nodum in scirpo querunt, ante
diximus, cum judicia veterum adfer-
rentur; et sèpius in posterum dice-
mus. Nunc illa verba considerari
volumus, cum dicit: ‘Nam in prolo-
gis scribendis operam abutitur, Non
qui argumentum narret, sed qui ma-
levoli Veteris poëtae maledictis re-
spondeat.’ Decreverat Terentius,
mnquam argumentum in prologo
narrare; sed in parte fabule, id est,
in protasi: quos autem daret prolo-
gos, extra fabulam eos constituere.

Id enim aptius, et ad venustatem no-
væ Comædiae accommodatus videba-
tur. Verum quod artis caussa fecit,
quæ jubet πάντα ἐν τοῖς πράγμασιν
ἐμποεῖν, id oratorie ad necessitatem
retulit: tum ut excusati suam a
maledictis adversariorum famam tu-
eretur, tum ut citra jactantiam, non
sine dissimulatione, quæ sèpe pars
modestiae est, a consuetudine τῶν πά-
λαι προλογιζόντων discederet. Res dig-
na ingenio nostri Poëtæ, nec præter-
eunda. *Bæclerus.*

1 *Poëta quum primum animum ad*
scribendum appulit] Principium fac-
tum est a commendatione personæ,
quod prudens, quod honestus Teren-
tius. Et honore majore Poëtam poti-
us, quam Terentium dixit: ut illum
hoc ipso, de quo laborat, nomine or-
naret. *Donatus.*

Poëta quum primum] Omnis hujus
prologi intentio hoc agit, ut novo
Poëtæ veniam paret, et veteri odium:
et ut, quam maxime modestum mi-
nimeque errantem Terentium probet.
Idem.

Poëta quum primum animum ad
scribendum appulit] Sensus hic est: Pro-
posuerat quidem Poëta noster, ut in
Prologis argumenta narraret: sed
hoc imputat *Lucio Lavinio* adversario,
qui eum facere non permisit, quod
proposuerat, maledictis suis ad re-
spondendum eundem provocans.
Idem.

Appulit] Appellere proprio dicitur,
cum ex pelago aut freto quis ad litus
accesserit. Virgilius: ‘Hinc me di-
gressum vestris Deus appulit oris.’
Idem.

Appulit] In secunda lectione *at-*
tulit fuit: sed *appulit* magis: nam
postea sic, *Animum ad uxorem appulit*.
Idem.

2 *Id negoti*] Modo pro molestia et
cura; non labore. *Donatus.*

3 *Populo ut placarent*] *Ut*, ne non
significat; nec est modo conjunctio.
Idem.

Populo ut placerent] Ut quas fecisset fabulas, ea populo placerent. *Farnabius.*

Fabulas] Ad fecisset retulit *fabulas*, non ad *placerent*. Et est figura syllepsis. *Donatus.*

Fecisset] Bene *fecisset*, non *scripsisset*. Unde et Poëta àrd tōv ποιεῖν, id est, a faciendo dicti sunt. Sic Virgilinus: ‘Pollio et ipse facit nova carmina.’ *Idem.*

4 Verum aliter multo intelligit] Sic Virgilinus: ‘Major rerum mili nascitur ordo.’ Et: ‘Majus opus moveo.’ Non enim hoc se elegisse dicit, sed quasi ex ordine ipso natum sibi esse. *Idem.*

Intelligit] Quod credimus plerumque falsum: quod intelligimus, certum est. *Aliter autem, contra significat.* Virgilinus: ‘Diis aliter visum.’ *Idem.*

Verum aliter multo intelligit] Adeo nec præparaverat, nec intenderat quemquam laedere, ut spe falsus, lacessitusque hoc faciat. *Idem.*

5 Nam in prologis scribundis] Opera enim, quam in Prologo locatam oportuit ut argumentum narraret, necesse habet abuti, id est, aliter quam instuerat impendere in calunniæ deulsione, ut diluat maledicta malevoli Poëta Luscii Lavinii, quem tamen non nominat. Cautum quippe erat, ne quis in theatro proscindenteretur. *Farnabius.*

Operam abutitur] De hoc loco acutum modo est ad Titulum. *Faber.*

Operam abutitur] Utimur fructibus rei, que ab amantibus salvo usq; nobis subministratur. *Abutimur*, quando deperdimus et rem et fructum. Nam usui est ager, domus: abusui vinum, oleum, et cætera hujusmodi. Cicero: ‘Non debet’ (inquit) ‘ea mulier, cui vir bonorum suorum usum fructum legavit, cellis vinariis et oleariis plenis relictis, putare id ad se pertinere: usus enim, non abusus, legatus est: ea inter se sunt contra-

ria.’ Hac in Top. *Donatus.*

Operam abutitur] Archaiac. Plant. ‘Nosque aurum abusos.’ Bacchid. Act. ii. Scen. 3. ‘Hoc argentum alibi abutar.’ Persa Act. ii. Scen. 2. hoc est, utendo consumat, inquit Turnebus l. i. c. 8. et ab illo Parens. *Farnabius.*

6 Qui] Qui valet ut: ut narret, ut respondeat. *Idem.*

Argumentum narret] Quod vere prologi est officinm. *Donatus.*

Qui] Pro ut: ergo non est modo pronomen. *Idem.*

Sed qui malevoli veteris Poëta] Primum a natura, *malevoli*: deinde a tempore, vel ab invidia, *veteris*: a signo ænnulationis, *Poëta*. *Idem.*

7 Veteris] Vetus plerumque ad laudem; interdum ad vituperationem, ut hic et alibi, *Vetus, veternosus senex.* *Idem.*

Veteris] Pro cariosi et quasi rancidi posuit, atque ideo malevoli, non criminibus, sed maledictis. Quid autem inter *maledictum* et *crimen* intersit, docet Cicero in Tusculanis. *Idem.*

Veteris] Ratio invidiæ. *Idem.*

Poëtae] Causa insectationis. *Idem.*

Maledictis] Criminatio adversarii. *Idem.*

Veteris Poëtae] Quia *senex* Lucius edebat fabulas, adolescentulo tunc Terentio. Et eleganter, ‘Malevoli veteris maledictis’: commendatio Poëta a persona adversarii. *Idem.*

Respondeat] Excusatio respondentis, quod non obsistat, sed respondeat. *Idem.*

8 Nunc quam rem vicio dent] Utrum, nunc animadvertisse: an, nunc vicio dent. Et oratorie quasi multos facit, cum unum supra dixerit. Ut Virgilinus: ‘Desiste manum committere Tencris.’ *Idem.*

Nunc quam rem vicio dent] Propositio est. *Idem.*

Quam] Qualem. *Idem.*

Vicio dent] Vituperent, culpent.

Vituperare, est mala vitio dare, et etiam bona. *Donatus*.

Advortite] Legitur et attendite. Unde manifestum est, et *advortite*, et *attendite*, non esse plenum, nisi addideris *animum*. *Idem*.

9 *Menander fecit Andriam*] Narratio est. Et proprie *fecit*: scribit enim Terentius, qui verba adhibet tantum: facit Menander, qui etiam argumentum componit. Sed saepè ad laudem Terentii: *fecit*, pro eo, quod est, transtulit. *Idem*.

Andriam et Perinthiam] *Comeedias Græcas*; ab Andro insula Maris Ægæi una Cycladum, et Perintho Metropoli amplissima in ora Propontidis inter Byzantium et Callipolim, Leunelavio Heraclea, hoc est, *Pantiro*. *Farnabius*.

10 *Utramvis*] Prima scena Perinthiæ pene iisdem verbis quibus Andria scripta est; cætera dissimilia sunt, exceptis duobus locis, altero ad versus xi. altero ad versus xx. qui in utraque fabula positi sunt. *Donatus*.

Qui norit unam, ambas norerit] *Omnem rem uno versu norerit. Id.*

Utramvis] Deest harum. *Idem*.

11 *Non ita dissimili sunt*] *Ordo, Ita non sunt. Ergo ita subdistinguendum. Idem*.

Non ita dissimili sunt argumento] *Ita*, pro valde et cante. Potuit enim dici, Quomodo ergo sunt duæ dissimili oratione? *Idem*.

Ita] Ne *Menandrum* culpare videatur, *Ita* adjunxit, quod laudis est. *Idem*.

Sed tamen] Discretio est a superioribus, et est ἀνακόλουθον: non enim supra posuit quidem. *Idem*.

Non ita sunt dissimili argumento, sed tamen, &c.] Sic ordinanda verba sunt: (*Ita sunt non dissimili, &c.*) Gallicæ dixeris: tant l'intrigue en est semblable, quoy que d'ailleurs le stile et la composition ne se ressemblent pas. Apud Veteres, tamen interdum erat

superfluum, aliquando idem valebat ac modo, aut tantum; id quod observari poterit. *Faber*.

Nou ita dissimili sunt argumento, sed tamen] Ex *argumento* eliditur n, per syncopam, ut sit argomento, sicut ex tegumen fit tegmen, ex tegumentum tegmentum, ex salsamentum salmentum. *Faernus*.

12 *Oratione ac stylō*] *Oratio in sensu est, stylus in verbis. Oratio ad res refertur, stylus ad verba. Stylus non est in tempore, sed prolata oratione. Oratio autem est in cogitatione et in prolatu. Orationem in sententiis dicunt esse, stylum in verbis, argumentum in rebus. Ergo in poëmatum oratio est. Donatus*.

13 *Quæ convenere in Andriam*] Apparet non de industria, sed casu esse translata ea, quæ de Perinthia in Andriam eodem sensu iisdemque verbis prescripta fuerunt. *Idem*.

Quæ convenere in Andriam] Unam ergo non duas transtulit. *Idem*.

Quæ convenere in Andriam] Quæ apta et commoda fuerunt in Andriam Latinam, non Græcam, fatetur trans tulisse. Sed quare se onerat Terentius, cum possit videri de una trans tulisse? Sic solvitur, Quia conscius sibi est, primam scenam de Perinthia esse translatam, ubi senex ita cum uxore loquitur, ut apud Terentium cum liberto: at in Andria Menandri solus senex est. *Idem*.

15 *Id isti vituperant factum*] *Isti*, ad reprehensionem sumitur personæ: interdum rei reprehensionem significat: ut Virgilius: ‘*Quid petis istis?*’ *Idem*.

Vituperant] Vitium rei parant. *Id.*

In eo disputant] *Istud, in eo, Gallicæ vertas: Et là dessus; vel, Et quand ces Docteurs sont sur cette matière, ils prétendent prouver qu'on ne doit jamais de deux Comedies Græques en faire une Latine.* *Faber*.

Disputant] Immorantur, calunian tur, argumentantur. *Donatus*.

Id isti rituperant factum, atque in eo disputant] Vel abjecto d' ex id, ea syllaba per synalephen eliditur, vel ex isti s' eliso, prior ejus dictionis syllaba brevis sit: ut primus pes sit anapæstus: vel rituperant sit trisyllabum, eliso e, per syncopen: quod aliqui malunt. *Faernus.*

Disputant] Dissentient, ex dis et putant. *Farnabius.*

16 Contaminari] Proprie contaminare est, manibus luto plenis aliquid attingere: et contaminare attingere est et polluere. *Virgilius:* 'Linquere pollutum hospitium,' id est, contaminatum. *Douatus.*

Contaminari] Tangi et relinquere polluta manu, ac per hoc velut fœdari aut maenari, ut ipse ait: 'Ne hoc gaudium contaminet vitam ægritudine aliqua.' *Idem.*

Contaminari non decere] Id est ex multis unam non decere facere. *Id.*

Contaminari non decere Fabulas] T. Livius contaminare et confundere una simul junxit, neque id semel, ubi de conjugiis plebeiorum cum familiis nobilioribus egit. Contagitum, contagimen, contamen, contamino. Attago, attagi, attagitum, attagimen, attamen, attamino. *Justinus lib. xxxi.* 'Ne quis illas attaminaret:' id est, attigeret, vel, ut hodie dicimus, attingret. *Faber.*

Contaminari] Commisceari mistas et inter se confusas fœdari. 'Multas contaminasse Græcas, dum facit paucas Latinas:' *Prolog. Heautont.* 'Ne hoc gaudium contaminetur vitæ ægritudine aliqua.' *Furnab.*

17 Faciunt næ] Ne quidam corripiunt, et cum interrogatione pronuntiant: quidam producunt. Quorum alii ne pro nec accipiunt, id est, non. Alii ne pro valde, ut: *Ne ego hominem infelix.* Et Cicero: 'Ne illi vehementer errant.' Et hoc melius: nam statim infert: *Qui cum hunc,* &c. *Donatus.*

Faciunt ne] Ita scribendum, non

faciunt næ. *Livius*, ut opinor, ex Latinis primus, hac particula næ, male usus est. Eam quidem millies usurpat *Plautus*, sed nunquam sine aliquo ex pronominiis adjuncto. Ita et ea nsum esse *Ciceronem*, comperior, næ tu, næ nos, næ iste, næ vos, næ illi, &c. Nempe sub Tiberio sua edidit *Livius*, ut ex eo appareat, quod alicubi dicat, se audivisse de Divo Augusto, &c. At *Latinitas*, germana illa, inquam, et pura *Latinitas*, jam tunc retro sublapsa ruebat; quod patrum nostrorum memoria pulcre seusit *Victorius*, hodie pauci sentiunt. *Faber.*

Faciunt ut nihil intellegant] Est istud ex optima illa veteri Latinitate, pro, nihil intelligunt. *Cicero* et *Plautus* locis infinitis; et *Terent.* alibi. *Idem.*

Faciunt næ intelligendo ut nihil intelligant] Hæc particula, næ, ubicunque apud auctores invenitur, pro valde, vel pro o quam, non fere in ullo libro nec antiquo nec recenti, per diphthongum scripta invenietur, sed per e purum: itaque etiam leguisse et scripsisse videtur *Donatus*, dicens, 'Hanc particulam ne, hic et correpte cum interrogatione pronuntiari, et produce accipi posse, pro valde:' ubi nulla de diphthongo mentio est, sed tantummodo de correptione et productione syllabæ: quod si quis contendat, hanc particulam Græcam esse; et idcirco Graeco more scribendam, negaverim ego mihi liquere an Græca sit: cum præsertim in Latino sermone diversam a Græca significationem obtineat: postremo et *Donati* auctoritatem et omnium librorum fidem opponam. Cæterum quod *Donato* melius videtur, ne, pro valde accipi, considerent observatores linguae Latinæ, an ea particula in hac ipsa significatione usurpari possit sine alienjus adjunctione pronominis. Nam et in exemplis ab *Donato* ad ductis, et in iis, quæ nos observavi-

mus, hæc particula post se aliquod habet pronomen: ut, ‘Ne isti vehementer errant.’ Et, ‘Ne iste haud mecum sentit?’ nec quenquam fallat exemplum Lucillii infra ab Donato adductum, ‘Ne in arce bovem discerpsi magnifice, inquit?’ nam *ne quem in arce ex libris scriptis legendum est. Faernus.*

Ne] Nimis, multum, plurimum. *Idem.*

18 *Qui cum hunc accusant, Nœvium, Plautum, Ennium Accusant]* In singularis magna emphasis auctoritatis: sed ordo non est servatus. Ennius namque ante Plautum fuit: sed quod est summæ auctoritatis, Ennium ultimum dixit. *Donatus.*

Qui cum hunc] Terentium, inquit, specialiter accusantes, nesciunt se bonis omnibus maledicere, quos ille imitatur: et argumentum est ab exemplo et auctoritate. *Idem.*

20 *Quorum, &c.]* Cum quibus errare negligenter mavult, quam malevolorum ignobilem sectari curiositatem. *Farnab.*

Negligentiam] Hoc loco, *negligentia* sumitur pro ea scribendi aut disponendi argumenti ratione, quæ sit liberior paulo, et præceptiuncularum secura, ita ut ex duabus interdum Comœdiis id sumas, quod uni conveniat, et tibi ad eam esse aptum videatur. Id enim est de quo agitur in hoc Prologo. *Faber.*

22 *Dehinc ut quiescant]* Recte: nam quiescere ille dicitur, qui est insolens et inquietus. *Donatus.*

Porro] In futurum, dixit. *Idem.*

Moneo] Terribiliter dixit. Cicero: *Moneo: prædicto, ante denuntio.* Liberatus culpa, etiam terret, alibi etiam criminaturus adversarios. *Idem.*

24 *Favete]* Jam ad auditores convertitur, a quibus favorem captat. *Idem.*

Favete] Quasi dicat, *Hoc adversarii faciunt.* Vos autem, quod in vobis est, favete. Vos ergo favorem fa-

cite. Et *adeste*, non ut absentibus dicit, quippe qui corporibus præsto erant: sed, intenti estote, favete, silette. Sic et pontifices dicunt, *Favete linguis.* Favete verbis. Unde Virgilinus: ‘Ore favete omnes.’ *Donatus.*

Favete] Rituale. ‘Favere linguis. Hoc verbum, non ut plerique existimant, a favore trahitur: sed imperatur silentium, ut rite peragi possit sacram, nulla mala voce obstrepente.’ Seneca de Beata Vita cap. xxvi. ‘Quod multo magis,’ &c. *Farnabius.*

Adeste] Animis, scilicet, auxilium, præbete: ut advocatus reo dicitur adesse. *Donatus.*

A quo animo] Ab honesto. *Et rem cognoscite.* A justo. *Cognoscite.* Pernoscite. Sic dixit, *Cognoscite ut pernoscatis*, quemadmodum in Hecyra: ‘Orator ad vos venio ornata prologi, Sinite exorator simi.’ *Idem.*

Rem cognoscite] Interpretes non notant, hoc verbum esse proprium fori et judiciorum; neque id hic tantum, sed et in Prologo Eunuchi, et alibi; sic, *cognitio*, et *cognitor*; Horatius, Cicero, Plinius Secundus; ‘aderram in cognitione,’ &c. *Faber.*

25 *Ut pernoscatis]* Ab utili. *Donatus.*

Ut pernoscat is, id est, Poëta. *Farnabius.*

Spes] *Spes*, et *sperare*, verba sunt mediae significationis, id est, quæ nec bonum significant nec malum. *Sperare* enim, est proponere sibi aliquid eventurum, qualemque illud sit. Et errant graviter omnes omnino Grammatici, et quotquot viderim figurarum Rheticarum tractatores, qui dicant esse catachresin (seu abusionem) in hoc Virgili versu: ‘Hunc ego si potui tantum sperare dolorem;’ et apud impurissimum Satyrographum: ‘Quartanam sperantibus a gris.’ Nulla ibi catachresis est: θάντις enim, et θάπτικω, sic apud Graecos sumuntur; quod latissime ad ma-

jorem Terentium ostendam. Haec res tamen minus observata efficit ut per multi antehac erraverint, hodieque errant, in explicatione versus illius, qui hunc Prologum claudit; de quo jam. *Faber.*

Relliquum] Sunt qui pro *relliquorum* accipiant: ut sit sensus, De haec fabula sumite specimen, ut sciatis an cæteræ vobis spectandæ sint. Nam postmodum dictum alio prologo, ‘*Alias cognostis ejus, queso hanc noscite.*’ *Donatus.*

Relliquum] Quasi diceret, Postremum: ergo adverbium est, id est, τὸ λοιπόν. Sed sive hoc *relliquum* dicit, sive *relliquum* pro *relliquorum*, geminato u scribitur. *Idem.*

26 *De integro]* Utrum denuo, an ex integris Graecis? *Idem.*

Quas faciet comedias] Syllepsis, ut supra, ad verbum enim faciet declinavit, non ad *spectandæ* sint. *Idem.*

27 *Spectandæ]* Proprie, ut fabulæ, id est, probandæ. *Idem.*

Spectandæ an exigendæ sint vobis prius] Τὸ exigere, est explodere, exsilicare, ut in Prologo Heeyræ, ‘*Novas qui exactas feci ut inveterascerent,*’ et mox, ‘*Partim sum earnm exactus: partim vix steti:*’ ut ut Pareo placet *examinandæ*, a Censoribus scilicet, qui Athenis constituti de Comicis et Comœdiis judicandis. *Farnabius.*

raei explicatio, ea vero nullius est pretii. In nota superiori fontem ipsum erroris aperui. Quod autem quidam dicunt de *Judicibus Fabularum*, id sane verum est; et tres, quatuor locos ex Aristophane in eam rem aliquando producam. Sed hoc quidem loco, de illis *Judicibus* non agitur. Addit enim Poëta (*vobis*). Ergo non illis quinque *Judicibus* queis usus in Græcia fuit, non Romæ. Illud etiam (*prius*), de quo supra, possit et in sensu recepto sumi; ut prius explosa fuerit Fabula quam spectata; quod ipsum et Terentius ipse sibi interdum evenisse testatus alicubi est. *Faber.*

Exigendaæ] Excludendæ. *Donatus.*

Exigendaæ sint vobis prius] Excludendæ, quia displicant, ex mente ipsius Terentii, qui suæ ipsius sententiæ promus condus opt. v. Heeyræ Prolog. ‘*Novas qui exactas feci ut inveterascerent,*’ et mox, ‘*Partim sum earnm exactus: partim vix steti:*’ ut ut Pareo placet *examinandæ*, a Censoribus scilicet, qui Athenis constituti de Comicis et Comœdiis judicandis. *Farnabius.*

ACTUS I.

SCENA I. Versus sunt trimetri iambici. Undecimus, ut sustentetur ereticus, nihil opus est: nam vel trisyllabum contractione fit τὸ serviebas, vel, antique, *serribas* legitur. Quintusdecimus levari potest, si τὸ et in finem præcedentis rejiciatur, et τὸ suisser διστυλλάδας legatur. Decimus nonus incipit a procelesmatico: præcipuus labor in 25. quem duris remediis plerique (vide Faernum) Guyetus emendatione sustentant. In 38. τὸ ut, etiam nostri MSS. tres constanter retinent: ita ut facillime: ut cretens sit loco quarto. De 39. ita Priscianus lib. t. ‘Apud Latinos hoc idem u

invenitur pro nibilo in metris, et maxime apud vetustissimos Comicorum, ut Terent. in Andria: ‘sine invidia landem invenias et amicos parres.’ Est enim iambicum trimetrum, quod nisi, sine invi, pro tribrahio accipiatur, stare versus non potest: sed melior est emendatio, quam post alios Guyetus secentus est: juxta Priseiani observationem potuisse, et a procelesmatico incipere: sine invidi-a lau- &c. In 52. pro dein, Ms. Academiæ Argentoratensis et uterque mens habent dehinc. In vs. 66. pro ejusmodi, Ms. Acad. Arg. et meorum alter, habent *hujusmodi*: in

iisdem vs. 67. abest τὸ ταῦτα: ita enim legitur: nam qui cum ingeniiis conflictatur hujusmodi neque commovetur animus in ea re tum scias, &c. In priori inquam codice prima manu erat *tum*: quod postea aliquis in *tamen* mutavit: ita tamen ut pristinæ lectionis vestigia cernantur. In 76. tres nostri MSS. habent: *Quid igitur obstat cur n. v. f.* testaturque Faērnns in omnibus libris post *quid τὸ igitur* reperiri, praeterquam in Vaticano et Basilicano, quorum auctoritatem metri causa ipse secutus est. Vs. 93. *rultu adeo modesto, adeo venusto, &c.* consensu codicum merito retinetur, quamquam Priscianus l. xiv. legat: *adeo modesta, adeo venusta, &c.*

Hanc scenam, illustris et bona narrationis exemplum habere, omnes vident, et Cicero indicavit, i. de Invent. 19. et ii. de Orat. 80. Non parum autem ornatur narrantis moribus, quos Poëta valde conspici voluit. Τὸ ἐγκατάσκενον καὶ ἐνδιάσκενον τῆς διηγήσεως admirabile est: conseruntur omnia causis, et probabili rerum consecutione; ornantur figuris, invalescent sententiis, asseverantur moribus, illustrantur evidenter, pro ut partes negotii apposcent: ut cœcens, certe ineruditus sit, qui in ipso limine βητορικὴν δύναμιν nostri Poëtae non animadvertit. Etiam ubi ἀπλῶς narrare videtur, figura simplicitatem attollit, aut tractatu ornatunque vicino permutat. Ut in illis: *placuit: despondi: hic nuptiis dictus est dies: τὸ σύντομον τῆς λέξεως, et expedita absolutio, cui dissoluta oratio servit, vires et gratiam addunt. Ita, enni sequitur, 'Fere in diebus pauculis, quibus haec acta sunt, Chrysis vicina haec moritur,' simplicitas narrationis, Sosiae ἐπικρότει ἐπιφωνηματικὴ excipitur: in qua eo plus figuræ est, quo minus sequitur quod conjecterat, expectatam rem fecit, dum errorem suum spectatoribus tradit; non statim, nec simul, sed dispensato senilis nar-*

rationis artificio postea opportune dissolvendum. Legi omnino hic debent verba Ciceronis ex ii. de Orat. ubi ostendit non omnem narrationem debere breve esse. ‘Ut illa,’ inquit, ‘nam is postquam excessit ex ephebis, quam longa est narratio? mores adolescentis ipsius, et servilis perunctatio, mors Chrysidis, vultus et forma, et lamentatio sororis, reliqua, pervarie jucundeque narrantur. Quod si hanc brevitatem quæsisset, ‘effertur, imus: ad sepulcrum venimus: In ignem posita est;’ in his decem versiculis totum confidere potuisset: quamquam hoc ipsum, ‘effertur, imus,’ concisum est ita, ut non brevitatì servitum sit, sed magis venustati. Quod si nihil fuisset, nisi, ‘in ignem posita est,’ tamen res tota cognosci facile potuisse, sed et festivitatem habet narratio distincta personis, et interpuncta sermonibus: et est probabilius, quod gestum esse dicas, cum, quemadmodum actum sit, exponas: et multo apertius ad intelligendum est, si sic consistitur aliquando ac non ista brevitate percurritur.’ Sed faciens est annotandi modus. Baclerus.

1 Vos isthac] Cavendum tibi est ab explicatione Thomæ Farnabii, qui nuper Terentium in Britannia edidit. Isthac enim haud dubie sunt opsonia, olera, pisciculi, &c. Curare autem sape verbum est ad culinam pertinens, et in illo genere proprium. Terent. Plaut. Faber.

Vos isthac intro auferre] In hac scena haec virtus est, ut argumenti narratione actio scenica videatur, ut sine fastidio longus sermo sit, ac senilis oratio. Donatus.

Vos isthac] Haec scena pro argumenti narratione proponitur, in qua fundamenta fabulae jacintur: ut virtute Poëtae, sine officio prologi, vel θεῶν ἀπὸ μηχανῆς, et periocham comædie populus teneat, et res agi magis, quam narrari videatur. Idem.

Vos isthæc intro auferite: abite] Molliter retenturus et experturus Sosiam, imperat ut remaneat: addit etiam causam aliis abeundi, dicendo *Isthæc intro auferite: ne suspicionem injiciat, Sosiam communicandi secreti causa remansisse.* Et bene *Auferite:* *Auferimus enim ea, quæ cum fastidio cernimus: Ferimus ea, quæ cum honore tractamus.* Deinde quasi respicientes increpat, dicendo *Abite.* *Abite,* concitatius legendum est: quia et respectantes properant, et discerunt a Sosia. Sosiae persona protatica est: non enim usque ad finem perseverat, ut est Davi in Phormione, in Hecyra Philotidis et Syræ. *Idem.*

Vos isthæc intro aufer.] Quæritur colloquio Simonis cum Sosia principium: ut cæteri servi edulia ferentes abire jubeantur, Sosia autem retineatur: cuius errore in conjicendo, et desiderio in pernoscendo, prima in theatro expectatio movetur, ipsaque productione augetur. *Bæclerus.*

Vos] Servi, Farnabius.

Istæc intro auferite] Scil. Onera, merces credo, anlæa, tigna, aliumve apparatus ad simulandas nuptias. Neque enim placet quod uno ore omnes adferunt interpres, de obsoniis et re culinaria: cum Davo infra Act. II. Scen. 2. suboluerit, Nuptias non colhærere, quia paululum obsonii. *Idem.*

2 Adesdum] *Ades*, imperativum est, dum παρέλκον: est enim productio, et adjectio syllabæ: ut *Ehodum ad me,* *Paucis te volo.* Deest colloqui verbis: et est figura ellipsis. *Donatus.*

Dictum puta] Ad hoc respondet, ut agi res videatur, quemadmodum supra diximus. *Idem.*

3 Nempe ut curentur] Diligenter coquantur. *Curatio*, proprie medicorum est: *cura reliquorum:* sed coquina, medicinæ famulatrix est. *Id.*

Hæc] Δεικτικῶς. *Idem.*

Nempe ut curentur] Deest vis: ut sit, nempe vis. *Idem.*

Imo aliud] Bene ἀντέθηκεν τὸ *Imo:* et deest *rolo.* *Idem.*

4 Mea ars] *Ars* ἀπὸ τῆς ἀπερᾶς dicta est per syncopam: ἀπερὴ autem virtus est. Virtutis vero quatuor generales sunt partes; Prudentia, Justitia, Fortitudo, et Temperantia: sed Prudentia, in multis rebus descendit. *Idem.*

Efficere] Faccere, est in opere esse: sed efficere, perfectionem designat. *Idem.*

5 Nihil istac opus est arte] Mire ait: *arte opus non est, sed opus est artibus.* *Idem.*

6 Sed iis quas semper in te intellexi sitas] Ipse hic signatissime ostendit, multas variasque artes esse, id est, ἀπερᾶς, quæ virtutes intelliguntur. *Idem.*

Sed iis] Zengma, a superiore, quod subauditur, artibus. *Situs*, constitutas, positas. *Idem.*

7 Fide et taciturnitate] *Fides*, est commendatorum fida executio vel observantia: *Taciturnitas* vero, observantiae genus, in silentio constituta, et in celando secreta. Quærit autem taciturnitatem, ne prodat Pamphilo secretum, quod ei commendaturus est. *Fidem*, ad complenda: taciturnitatem, ad celanda mandata. *Idem.*

Expecto] *Expecto*, desidero: ut Virgilus: ‘Expectate venis.’ *Idem.*

Quid velis] Deest, scire: nam si dixisset, quod velis, nihil desiderasset. *Idem.*

8 Ego postquam] Commendatio personæ potius, quam servi: ne contra filium levi servo aliquid committi indecorum videatur. *Idem.*

Te emi a parvulo] Tale est, ‘Parvulum ego te, Jugurtha’ apud Sallust. *Idem.*

A parvulo] Non enim a parvo, sed a parvulo. *Scis]* Hoc est, a parvulo scis. *Semper]* Continuationem significat *semper.* *Idem.*

9 Justa et clemens] Ita dixit *justa*:

ut alibi, ‘Non necesse habeo omnia pro meo jure agere.’ Quid enim non justum domino in servum? *Justa*, in qua nihil iniqnum jubetur: *Clemens*, in qua etiam de justo munltum remittitur. *Idem*.

Apud me justa] Id est, moderata, æqualis: cui contrarium ait Virgilius, ‘Et iniquo pondere rastri.’ Et: ‘Injusto sub fasce viam dum carpit.’ Nam qui *justam*, debitam nunc dici putant, nihil afferunt ad juvandam sententiam. *Idem*.

Clemens fuerit servitus] Libertatem imputaturus, clementem intulit servitudinem. *Idem*.

Justa servitus] Hoc explicavi ad Rhetorem Longinum scribens abhinc aliquot annis; neque vero servitus hoc loco dicitur *Justa*, eo modo quo ab Jurisconsultis dicitur; nil minus: *Justa*, est lenis, moderata, sine omni asperitate dominorum. Vide ibi plura quæ ad rem faciunt. *Faber*.

Servitus] Mire servitudem pro dominatu posuit. Sic Sallustius, ‘Dein servili imperio P. C.’ *Donatus*.

10 *Feci e servo ut essem libertus mihi*] Dulcem libertatem fecit operatione et tractatione verborum, dicendo, ex servo libertum: non enim tantam haberet gratiam, si dixisset, *feci libertus ut essem*: quam si dicat, *feci e servo ut essem libertus*: ac si quis dicat, *feci ut essem sanus*: non tantam haberet gratiam, quam si dicat, *feci ut ex agro sanus essem*. Et *mihi*, emphasis habet: quod mihi libertus factus sis, non filio. Aut ideo *mihi* additum est: quia libertus ad aliiquid dicitur. Et bene *mihi*, non *filio*, id est, ne pertimesceret filium, cui nec liberti munus beat. *Idem*.

E servo] Mire addit *e servo*: ut vim beneficij exprimeret. *Scis, feci e servo ut essem libertus mihi*. Hinc Virgilius: ‘Nympha, deus fluviorum, animo gratissima nostro, *Scis, ut te cunctis unam, quæcumque Latinæ Magnanimi Jovis ingratum as-*

cendere cubile, Prætulerim, cœlique libens in parte locarim.’ *Idem*.

Feci, e servo ut essem] Ἐγώ σ' ἔθηκα δοῦλον ὃντ' ἐλεύθερον. Menander. *Farnab.*

Libertus mihi] *Libertus est, quem quis e servitute ad civitatem Rom. perduxit. Ulp.* *Idem*.

11 *Liberaliter*] Bene: quia omne bonum libero aptum est, malum servum. *Idem* alibi, ‘Factum a vobis duriter immisericorditerque: atque etiam si est, pater, dicendum magis aperte, illiberaliter.’ Et bene admonuit, cur dederit beneficium, eadem et nunc officia quæsiturus. Nunc enim dicit artificiose, quia supra ait, ‘Nil isthac opus est arte.’ *Donatus*.

Serviebus] Bene imperfecto tempore, non perfecto usus est: ut ostendat, eum potuisse sibi etiam atque etiam servire: quale est illud Virg. ‘Atque omnes pelagique minas, cœlique ferebat Invalidus.’ Ut ostendat eum, quamvis invalidus esset, tamen aīlīc potuisse laborem exercitiumque ferre. *Idem*.

12 *Summum pretium*] Libertatem dicit. *Idem*.

Persolvi tibi] Quia *pretium* dixerat, *persolvi* dixit proprie. *Idem*.

Persolvi tibi] Modeste *pretium* redditum dixit, non beneficium erogatum. *Idem*.

Summum primum] Ἀγαθῶν σοι δοκεῖ ἡ ἐλευθερία τὸ μέγιστον, Arrian. Epist. 3. 26. *Farnubius*.

13 *In memoria habeo*] Hoc est, non sum ingratus. Plus dixit, *in memoria habeo*, quam si dixisset, *scio*. Nam quæ scimus, possumus oblivisci: quæ vero memoriae commendamus, nunquam amittimus. *Donatus*.

In memoria habeo] Gratus agnosco. *Farnubius*.

Hand muto factum] Venuste: non me pœnit: nam si quid pœniteret, *infectum relle dicebant*: an secundum jus, quod adversus libertos ingratos est, ut in servitudinem revocentur? sed

hoc non convenit senem dicere. Legitur et *multo*, hoc est, damno, reprehendo, quod si est, intelligeretur, non nolle factum. Nemo enim potest factum, infectum reddere. Sed adverbialiter dixit: ut dicimus, 'nolle factum,' 'nolle hunc exitum.' Ergo *haul muto factum*: non pœnitet me facti. *Donatus.*

Haud muto factum] Non itaque facti me pœnitet: neque enim per gratitudinem tuam habeo, cur infectum velim. Liberti ingrati in servitutem revocabantur. *Sueton. Cland. Valer. Max. I. II. c. 6. Alex. ab Alex. I. III. c. 20. Farnabius.*

14 Si tibi quid feci, aut facio] Et fecisse se, et adhuc facere ostendit, quamvis eum manu misisset. Donatus.

Gaudeo Si tibi quid feci, aut facio quod placeat] Felicitatis est, ut ea quæ facta et facienda sunt, grata sint. Quid, pro aliquid. Idem.

15 Adversum te] Apud te, et penes te. Idem.

*Adversum] Sine dubio præpositio est. Adeversus participium potest esse, ab eo quod est *adverto*, sicut alibi. Ergo adversum te dixit, pro apud te. Idem.*

16 Nam isthæc commemoratio Quasi exprobratio est, immemoris beneficij] Donatus, 'sunt,' inquit, 'qui ad beneficium referunt immemor: ut memorem Junonis ob iram: ut sit sensus: Isthæc commemoratio, quasi est exprobratio immemoris beneficij, id est, cuius nemo meminerit.' Hoe magno applausu hactenus a Lexicographis et interpretibus acceptum defensumque est: ut esset scilicet immemor beneficium, έμνηστος εὐεργεσία: ostendit tamen ipsum loquendi genus, quo Donatus utitur, fuisse, qui et aliter acciperent; imo apud plerosque aliter acceptum esse vocabulum. Non ausit sane aliquis dicere, exprobratio immemoris b. id est, hominis ingrati, qui non memincrit beneficij:

de hoc enim dubitandum erat, an ita Latine diceretur. Nam quibus *exprobratio* est *rituperatio*, eodem tendunt in persona; quamvis syntaxin emendare cupiant. Non igitur exiguae ratione usus est Fr. Guyetus, ut legeret, *immemori b. v. l. Engraphius* tamen non videtur dubitasse de phrasι vulgata lectionis, quando annotat: 'Beneficiorum commemoratio cum ostenditur, ingrati exprobratio dicitur.' 'Exprobratio ingrati,' et 'exprobratio immemoris,' una phrasis. Demosthenis sententiam παράληπσιν, cum similibus Fr. Fabricius, Lindenbrogius, et alii annotaverunt. Cæterum Sosiae huic sententias dictat (nam et postea γνωστολογεῖ) primo quidem liberale ingenium, quo libertatem meruit; deinde præsens affectio, cum ingrati exprobrationem animi de principio orationis senis tam alte repetito pertimesceret; denique patroni ingenium, cui oratione sua suffragatur: nam qui approbat alterius dicta, quid aliud, quam sententiam ab illo acceptam absolvit aut repetit? Ita cum pater landaret filium, quod ex studiis juvenilibus modum teneret, opportunum Sosiae erat sententiam succinere, 'nt ne quid nimis:' cum ingenium filii ad promerendam hominum voluntatem et amicitiam factum describeret, jam dicta erat, quæ subjicitur sententia, 'obsequium amicos parit:' cum honestam orationem filii fateretur, si servatam a se diceret, quæ perire volebat, non ex ingenio Sosiae sententia, sed ex instituto colloquii sententiae forma nascitur: 'si illum objuges, vita qui auxilium tulit,' &c. Suntque hæc sententiae fere δεδημοσιευμέναι: quales et facilis dicuntur, et libentius in theatro audiuntur. *Bæclerus.*

Num isthæc commemoratio, &c.] Τὸ δὲ τὰς ἴδιας εὐεργεσίας ἀναμνήσκειν μαρτυρῶ δέντι θυμούν ἔστι τῷ δινειδῆσιν. Demosth. Ctesiph. Farnabius.

17 *Exprobratio*] *Exprobratio* est commemoratio beneficij cum enumeratione factorum. *Donatus*.

Quasi *exprobratio*] Recte ostendit, se in memoria habere. Sunt qui ad beneficium referunt, *Immemor*: ut, *Memorem Junonis ob iram*: ut sit sensus, Isthaec commemorationis, quasi est exprobratio immemoris beneficij: id est, cuius nemo meminerit. *Idem*.

18 *Quin tu uno verbo*] Uno verbo, uno ἀξιώματι, una sententia. Nam ἀξιώματι sententia est, vel enuntiatio, uno verbo nexam continens et perfectam intelligentiam: ἀξιώματα enim constat ex nomine et verbo. Sed hic, quod est ἀξιώματα: hoc est, ‘Has bene ut adsimiles nuptias: ergo omnis virtus, adsimulatio est. *Idem*.

Quin tu uno verbo] Una sententia: ut in Adelphis: ‘Non meum illud verbum facio, quod tu Mitio Bene ac sapienter dixti dudum: vitium commune omnium est, Qnod nimium ad rem in senecta attenti sumus.’ Nam male intelligit qui putat, *adsimiles*, *verbum* significare. *Idem*.

19 *Ita faciam*] Hoc est, uno verbo dicam: et quod verbum promittit, ibi dicit, ‘Nunc tuum officium est, has bene ut adsimiles nuptias.’ *Idem*.

20 *Quas credis esse has*] Syllepsis. *Idem*.

21 *Cur simulas igitur*] Virgilius: ‘Et quae tanta fuit Romam tibi causa videndi?’ *Idem*.

22 *Eo pacto*] *Pacto*, modo, quoniam antecedit pactum, modus sequitur. Ergo ab eo quod præcedit, id quod sequitur, dicit: ‘Et gnati vitam, et consilium meum cognosces: et quid facere in hac re.’ Nam istae divisiones sunt. ‘Gnati vitam:’ quoniam dicturus est, ‘Nam is postquam excessit ex ephesis, Sosia.’ ‘Consilium meum:’ quia dicturus est, ‘Et nunc id operam do.’ ‘Et quid facere in hac re te velim:’ quia dicturus est, ‘Nunc tuum est officium.’ ‘Et gnati vitam, et consilium meum Cognosces,

et quid facere in hac re te velim.’ *Tripartita distributio. Donatus*.

Eo pacto] Partitur apud Terentium breviter et commode senex in Andria, quæ cognoscere libertum vult: *Eo pacto et 1. gnati vitam, et 2. consilium meum cognosces, et 3. quid facere in hac re te velim*. Vide Cic. II. de Oratore. *Farnabius*.

Et gnati vitam] Vitam filii in duas partes dividit in narratione: in ante actam bonam, et præsentem malam. Et incipit mala ibi, ‘Interea mulier quædam.’ Et bene actæ vitae narratio ad eam rem valet, ut ostendat, quam justus dolor patri sit spe decepto. *Donatus*.

24 *Nam is*] Necessario is positum pro nomine: ἀναφορὰ ad illud *gnati vitam*: nam si nou posuissest hoc pronomen, Sosia erat intelligendum. *Idem*.

Nam is] Pamphilus, *Idem*.

Postquam excessit ex ephesis] *Ephesia* prima ætas adolescentiae est, adolescentia est extrema pueritiae. *Excessit ex*. Cum sufficeret unum. *Idem*.

Excessit ex ephesis] Ἐξελθὼν ἐξ ἐφῆβων Xenoph. I. a'. Ephebus autem est qui ad pubertatis annos pervenit: quasi ἑπτή ἡβῆς, quæ prima est pars adolescentiae, extrema pueritiae. *Farnabius*.

25 *Liberius*] *Liberius*, non est comparativus gradus: non enim potuit libere ante vivere, dum ætas, metus, magister prohibebant. Ergo deest aliquanto: ut sit, aliquanto liberius. *Donatus*.

Liberius vivendi] Deest ei. *Idem*.

Liberius vivendi fuit potestas: nam antea] Sunt qui dictionem *vivendi*, eliso ex ea, v, medio, in duas syllabas contrahant: quod per synizesin fieri posse supra diximus: nos etiam ita sustentari versum putamus, si vel ex *potestas*, s medium abjiciatur; vel ex *liberius* eliso e, per syncopam fiat *liberius*: sicut ex *asperius*, faceremus *aspius*: ex *dexterius*, *dextrius*: ita *liberius*, erit *dactylus* abjecta e, more veterum: dictio autem *fuit*, una

fit syllaba per synizesin, ut sæpe. *Faērus.*

26 *Qui scire]* Scimus quod certum est: Nescimus quæ adhuc incerta desideramus. Idem alibi, ‘Forma in tenebris nesci non quita est.’ *Donatus.*

27 *Metus, magister]* Magister pædagogus. *Idem.*

Dum aetas, metus, magister prohibebant] Ætas sub pædagogo seu custode, ἡλικία παιδαγωγούμενη, hoc verborum tractu notatur: quasi metuens pædagogum. Plaut. Bacchid. I. 2. 40. ‘Jam excessit mihi aetas ex magisterio tuo.’ In qua fabula Plantii, tota illa disciplinae severitas describitur. Vide præsertim Act. III. Sc. 3. vs. 17. &c. *Bæclerus.*

Magister prohibebant] Pædagogus custos. ‘Cum primum pavido custos mihi purpura cessit,’ &c. Pers. Sat. v. *Farnabius.*

Ita est] Intercidit Poëta, ne solus Simo loqueretur: cæterum non erat respondendi locus necessarius. *Donatus.*

28 *Quod plerique omnes]* Hæc adjec-tio dicitur, in primo posita loco: ad-jectiones vero, aut in prima parte orationis, aut in ultima adjiciuntur. Hic ergo *plerique*, ex abundantia pos- situm est: *omnes* vero, necessario ad- ditum est. Et alibi, ‘Calesces plus satis.’ In ultimo; sicut, ‘Interea loci, interibi.’ Attendenda est sane locutio, *Quod plerique omnes.* Aut enim *quod* in quæ vertendum est, ut sit, *Quæ plerique omnes.* Aut *quod* ad singula eorum studiorum adjungen-dandū erit, ‘Equos alere, canes ad ve-nandum.’ Aut certe erit figurata locutio, ut est illud: ‘Si quisquam est, qui placere se studeat bonis Quam plurimi, et minime multos lædere: In his poëta hic nomen profitetur suum.’ Et alibi, ‘Aperite actutum ostium.’ *Idem.*

Plerique omnes faciunt] Ἀρχαῖσμα est. Nam errant, qui *plerique παρέλκον* intelligunt: aut qui subdi-stinguunt *plerique*, et sic inferunt *omnes*:

hoc enim pro una parte orationis dixerunt veteres. Eodem modo Græci πάμπολλα, et Latini ‘plus satis.’ Nævius in bello Punico, *Plerique omnes subiguntur sub suum judicium.* Figureate Terentius: παρέλκον τῷ ἀρχαῖσμῳ. ‘Quod plerique omnes faciunt,’ pro, quæ faciunt plerique adolescentuli. *Idem.*

Plerique omnes faciunt] Πάμπολλοι, πλεῖον, οἱ πάντες. Locutio Attica. *Farnabius.*

Adolescentuli] Bene diminutive, ut propter ætatem facile ignoscatur. *Donatus.*

Adolescentulii] ‘Imberbis juvenis, tandem custode remoto, Gaudet equis canibusque et aprici gramine campi.’ Horat. ad Pisones. *Farnabius.*

30 *Aut equos alere, aut canes ad venandum]* Si et equos ad venandum a-lunt, quonodo et canes? quod multi docti improbat: et dicunt separata esse: et ad venandum extra orationem, pro ad venatum: ut ‘Venatum Æ-neas, unaque miserrima Dido.’ *Donatus.*

Equos alere aut canes ad ven.] De studiis adolescentum Atticorum, Iso-eratis præsertim ex Arcopagitica locum, cum aliis testimoniis, annota-runt Fr. Fabricius et Lindenbrogius. Hodie, isti ætati canes, equi, palæstra adhuc in pretio sunt: at philosophia vel spernitur, vel perfunctorie tractatur. *Bæclerus.*

Canes ad venandum] Canes venati- cos, ut *Leones ad frænu*, id est, fræ-natos: *servum ad limina*, id est, atrien-sen: *ad manum, ad pedes, &c.* venatu-s autem τῆς πολεμικῆς μόριον ἔστι, μᾶλλον δὲ εἰκὼν. Austid. *Farnabius.*

Ad philosophos] Ellipsis pulebra et familiaris Terentio. Nam possumus subandire, audiendos sive sectandos. *Donatus.*

Ad philosophos] Vitium est: quia dixit, *ad aliquod studium.* Aut si ad Philosophos: separanda locutio est, sic ut animum adjungant ad Philoso-phos. *Idem.*

31 *Horum ille nihil egregie*] Est ergo figurativum: quod esset rectum, Quæ plerique omnes faciunt adolescentulæ, horum ille nihil egregie præter cætera studebat. *Idem.*

Egregie] Egregium dicitur, quod ex grege eligitur: sed hic *egregie*, valde, nimis: non est ergo ad laudem positum. Hæc, inquit, ut cætera, similiter studebat. *Idem.*

Præter cætera] Mediocriter: ergo non extenuavit rem, sed ad laudem retulit. *Idem.*

33 *Gaudebam*] Non dixit *laudabam*, sed *gaudebam*. *Laudat* enim etiam alienus. *Gaudet* qui pater est. *Idem.*

Non injuria] Intempestive Sosia respondet: sed prudentia tantæ sententiæ compensavit importunitatem. *Idem.*

Non injuria, &c.] Observa auctoritatem sententiæ, ex nexus et figura: ad approbationem (*non injuria*) ut caussa infertur, non sine apparatu asseverantis: *nam id arbitror apprime in vita esse utile, ut ne quid nimis.* Ita vs. 40. ‘Namque hoc tempore’ (hic accessus est ad sententiam) ‘obsequium amicos, veritas odium parit:’ ubi producitur contrarii adjectione, quod uno membro significari poterat: vs. autem 115. argumenti forma per ratiocinationem a contrario insurgit sententia: ‘Nam si illum objurges, vitæ qui auxilium tulit; quid facias illi, qui dederit damnum aut malum?’ ubi interrogatio non minimum virium habet ad asseverandum. Quod attinet ad τὸ μηδὲν γὰρ, præter laudatos ante, plerique abunde de hac sententia scripserunt. *Bæclerus.*

34 *Apprime*] Adjectio est confirmationis. *Donatus.*

Ut] Admirabiliter dixit. *Idem.*

Ut ne quid nimis] Sententia non incongrua servo, quia est pervulgata, et non refertur ad personam domini dicentis: et de quo dicitur: an n. agis quia Sosia: convenit ejusmodi character in verbis? *Idem.*

Delph. et Var. Clas.

Ne quid nimis] Deest *agas*: ut sit, Ne quid nimis *agas*. *Idem.*

Ne quid nimis] Τὸ μηδὲν γὰρ οὐγάν, οὐγάν με τέρπει. Antholog. *Furnabius.*

35 *Facile omnes perferre*] Latens argumentatio est, qua filium ad meretricem commeasse errans pater, non ad corruptelam, sed ad obsequium amicorum crediderit. *Donatus.*

Perferre ac pati] *Ferre*, est cum certo tempore: *Perferre* finem expectat effectus. Feruntur onera, et sustinentur supplicia. *Idem.*

Perferre] Mediocriter stultos odiososque. *Idem.*

36 *Cum quibus erat cumque*] Figura τμῆσις. *Idem.*

Dedere] Plus est *dedere*, quam *consentire*: quemadmodum in hostium potestatem hostes se dedunt. *Dedere ergo*, pertinacibus. *Idem.*

His sese dedere] *Dedere* se et obsequi superioribus: non adversari paribus, non se præponere inferioribus. *Idem.*

37 *Eorum obsequi studiis*] Conimodiorum, scilicet. *Idem.*

Eorum obsequi studiis] Talem esse Pamphilum, adjuvat argumentum fabulæ, simul et Charimum. *Idem.*

38 *Ita*] Deest faciens, volens, agens. *Idem.*

Ita facillime sine invidia] Sallustius: ‘Et cum omnes gloria anteiret, omnibus tamen charus esse.’ *Idem.*

39 *Invenias*] Secunda persona proterta: ut, *Migrantes cernas*. *Idem.*

40 *Nam hoc tempore obsequium amicos, veritas odium parit*] Improbatur a Sapientibus hæc sententia. Nam obsequium assentator debet, veritatem amicus: sed in theatro dicitur, non in schola. *Idem.*

Hoc tempore] Ut nunc sunt mores, scilicet corrupti. Excusatque proverbium, ‘Obsequium amicos, veritas odium parit,’ examinat Cicero: ‘Sed nescio quonodo verum est quod in Andria familiaris mens Terentius dixit: Obsequium amicos, &c.’ Læ-

Terent.

3 U

lins Ciceronis. *Farnabius.*

41 *Obsequium amicos]* Hic versus per impropterum est. *Donatus.*

Veritas odium parit] Falsum est autem quod Cicero dixit *obsequium* primum dixisse Terentium: cum et Plautus et Nævius ante dixerint: et est sententia παράδοξος, et magis theatro apta, quam officio, de qua Tullius multa dixit. *Idem.*

Obsequium amicos] Sententia probabilis magis, quam necessaria et honesta. *Idem.*

Obsequium amicos, veritas odium parit] Qui aliquam hic Poëtæ culpam agnoscunt, et sententiam minime probam esse arbitrantur, certe alias res agunt: neque enim sententia est ex iis, quæ decernunt, quid fieri oporteat; sed enuntiat, quid fiat, ex moribus temporum: quid clarius illa προσθήκη: *hoc tempore?* quid clarius, quam de populari illa et inter adolescentes usitata, non de perfecta amicitia, sermonem esse? quomodo facile liceat inter homines agitare, id est, συνδιαγέγεν καλ συνδιημερένσαι, non quousque virtus perfici queat, sermo est. Itaque nec Cicero negat hoc fieri, cum hoc dictum explicat in Lælio (c. xxiv. et xxv.) sed ad id vocat nos, quod in vera amicitia fieri debet: quæ veritatem non excludit, obsequium antem comitate non assentatione metitur. Non opus fuisse igitur, ut Donatus, tanto conatus ostenderet, ‘sententiam hanc probabilem magis, quam necessariam esse et honestam.’ *Bæclerus.*

42 *Interea]* Interea est, cum habet instantiam superiorum actorum. *Donatus.*

Mulier quædam] Sic dixit, non quasi ignoraret nomen ejus, paulo post Chryside nominaturus: sed ideo, ut gratam expectationem faciat, simulque lectorem avidum nominis reddat. Ut Virgil. paulo post nominaturus ait, ‘Ecce manus juvenem interea post terga revinctum.’ *Idem.*

Interea mulier] Hic digressio est: nam propositus Gnatii vitam dicere. *Idem.*

Abhinc triennium] Artificiose dixit triennium, cum posset plus minusve temporis ponere: ut sit verisimile, unum annum fuisse pudicæ pareæque vitæ: sequentem, conditionis acceptæ: tertium, mortis. Primo ergo anno ignorata est domus Chrysidis Pamphilo: secundo Glycerio cognitus: tertio, nupsit Glycerium Pamphilo, et pariter invenit parentes. *Idem.*

43 *Huc vicinie]* Viciniæ παρέλκον: huc loci, vel huc locorum. Legitur et *huc vicinie.* *Idem.*

44 *Inopia, et cognatorum negligentia]* Landatis Pamphili moribus qui mox ducet uxorem, superest ut futuræ quoque matronæ, id est, Glycerio, probitatem debitam pro persona reddat: quæ quia honesta nunquam esse poterit, si sic eam constet ante nuptias impudicam ductam esse, partim defendenda, partim laudanda est Chrysis, cum qua commorata est: quam quoniam necesse est meretricem fateri, in conditione turpissimi nominis multum sumitur excusatio voluntatis. *Idem.*

Et cognatorum] Hic nos jam parat ad Critonis adventum. *Idem.*

Inopia et cognatorum negligentia] In gratiam Glycerii, Poëtam in diminuenda quæstus meretricii invidia operosum, cum de Chryside loquitur, recte notat Donatus. *Bæclerus.*

Cognatorum negligentia] Leges jubebant Atticæ, ex cognatis proximum et ditissimum inopem cognatam aut ducere, aut ipsi dotem dare. *Farnabius.*

45 *Egregia]* Id est, eminenti præstantique. *Donatus.*

Atque atate integra] Integra est ætas, quæ in flore consistit, cui neque addendum jam sit, neque quidquam adhuc sit imminutum: ut Virgilinus: ‘Integer ævi Ascanius.’ Et contulit

duo ad quæstum meretricium congrua. *Idem.*

Ætate integræ] In ipso ætatis flore. Farnabius.

46 *Hei vereor, ne quid Andria adportet mali] Andria: mire: audivit enim excessisse ex ephebis Pamphilum, illatamque mentionem mulieris peregrinæ, adolescentulæ pulchrae. Donatus.*

Ne quid Andria] Eleganter, ex Andro. Andria, nomen ostendit et mulieris et fabulæ. Et bene, Adportet: quia portare ignotis est. Idem.

47 *Primum hæc] Defendit, ut diximus, vitam Chrysidis, ut potuerit apud eam recte morata esse Glycriculum, quæ ex argumento matrona erit. Idem.*

Primum hæc pudice] Bene hæc quidem, id est, illa quæ coacta est. Idem.

Duriter] Contra rationem regulæ: debuit enim dicere dure, ab eo quod est durus. Et tamen est differentia. Est enim duriter, sine sensu laboris: dure autem, crudeliter: illud, ad laborem: hoc, ad sævitiam relatum est. Sed dure in alterum: duriter in nos aliquid facimus. Idem.

48 *Lana ac tela] Subdistingue tela: finis enim est laboris. Idem.*

*Victum queritans] Ut Virgilius, ‘ Cum fœmina primum, Cui tolerare colo vitam, tenuique Minerva, Impositum cinerem et sopitos suscitat ignes.’ Deinde finem laboris intulit, noucibum, sed victimum. Cibus enim est, qui etiam delicatis præbetur. *Victus*, in parvis aridisque almoniis est constitutus. Unde Virgilius, ‘ Victum infelicem, baccas lapidosaque corna, Dant rami.’ Et post tantum laborem, *victum*, non cibum dixit: ut Virgilius, ‘ At patiens operum, parvoque assueta juventus.’ Et non *quarens*, sed *queritans*, dixit. *Quarit* enī, qui ad plenum et perpetuum reponit: *Queritat*, qui vix quotidie inquirendo victimum invenit. *Idem.**

Lana ac tela victim] Artificiose, ut videatur pudice apud eam futura

materfamilias educari posse, quam meretricem necessitas fecit. *Idem.*

49 *Sed postquam amans] Amator fin gere potest. Amans vere amat. Id.*

50 *Unus et item alter] Post unum duo, ex quibus, alter, ut sint tres; inquit enim post, ‘ Nam hi tres tum simul amabant:’ ut, ‘ Alter ab undeci mo.’ Ergo alter, non est secundus, sed tertius. Idem.*

Unus et item alter] Id est, plures: quæstus jam meretricius factus est. Idem.

Ut ingenium est omnium hominum] Alia defensio Chrysidis: ut quæ ante fecerat ipsius sint: quæ postea peccaverit, naturæ hominum adscriban tur. Idem.

51 *Proclive] Proclive est porro inclinatum, vel pronum inclinatumque. Idem.*

52 *Accepit conditionem] Cum uno quæstus non est: cum altero non est: cum multis fit. Idem.*

Conditionem] Conditio est pactio, certam legem in se continens. Idem.

*Quæstum occipit] ‘ Quæstum indignum facit corpore.’ Plaut. in Pœnulo act. II. sc. 3. *Farnabius.**

54 *Perduxere] Invitumisse Pamphilum his verbis significat. Perducuntur enim necessitate coacti. Hoc etiam verbum iudices pronunciare solent. Et hoc est quod supra ait, ‘ His sese dedere, eorum obsequi studiis.’ *Donat.**

Perduxerunt illuc secum] Secum duxere, ut secum esset. Idem.

*Ut una esset, meum] Et producte legitur esset, ut cibum caperet: et correpte, ut alibi: ‘ Essem una qua cum cupiebam, Antiphon.’ *Idem.**

Una esset] Simil, id est, una cibum caperet. Idem.

55 *Egomet continuo mecum] Bene mecum: ut appareat nihil temere constitutum, vel prolatum foras; hoc ipsum satis quæsitum esse, quod statuit de falsis nuptiis, et insensus esset filio. Idem.*

Egomet continuo mecum] Deest vol-

vebam, cogitabam, versabam. *Idem.*

Certe] Sine dubio : pro certo captus est : *ἰδιωτισμός*. *Idem.*

Captus est] Tenetur et irretitur : ex translatione ferarum, atque venatus. *Idem.*

Captus est] Sallustius : ‘Sin captus pravis cupidinibus.’ *Idem.*

Captus est] Tenetur, irretitur, translatum a ferarum venatu, aut etiam arena, ubi Retiarius cum Mirmillone componitur. *Farnab.*

56 Habet] Id est, vulneratus est. *Habet* enim qui percussus est : et proprie de gladiatoriis dicitur; quia prius alii vident, quam ipsi sentiant, se percusso. *Donatus.*

Habet] Sic dicitur de eo qui lethali vulneratus est. Virgilins : ‘Hoc habet, hæc melior magnis data victima divis.’ Ergo quid sequitur captum, nisi occidi? *Idem.*

Habet] An utique et hoc sumptum est ab arena? ubi gladiatori lethali vulnerato insultat adversarius, aut acclamat populus, *Hoc habet*: ita et hic lethali amoris vulnere percussus est. An sensu quo senex mox puerum rogat, ‘Quis heri Chrysidem habuit?’ ‘Habeo,’ inquit Aristippus, ‘Laïda, non habeor a Laïde.’ *Farnab.*

Observabam mane] Mane adverbialiter. *Donatus.*

Observabam] Deest *tamen*, hoc est, quamvis captus erat, et hæc tamen observabam. *Idem.*

57 Rogitabam] Non *rogabam*, sed *rogitabam*: quia sedulo faciebat. *Idem.*

58 Dic, sodes] *Dic*, imperativum est : ideo temperavit injuriam blandimento, *sodes* : est autem, si andes ; nt sis, si vis: nam delirat qui *σώος ξῆς*, interpretatur *sodes*. *Idem.*

Dic sodes] Exhortantis est vox, *Amabo, Rogo.* *Idem.*

Quis heri Chrysidem habuit? *Nam Andriæ illi id erat nomen]* Opportune nomen intulit Chrysidis. Et bene illi: quasi dicat, quam tu Andriam nominasti. *Idem.*

Nam Andriæ illi id erat nomen] At-

tico more, peregrinæ mulieri a patria nomen imposuit. Et simul celebrat nomen Comædiæ, dicendo, *Ex Andro commigravit* : et nunc, *Nam Andriæ illi id erat nomen*. *Idem.*

61 Eho, quid Pamphilus] Primo sic egit, ut de Pamphilo quærere videretur; ad ultimum adjecit nomen ne quid reliqui faceret. *Idem.*

Quid? symbolam dedit] Subdistingue, *Quid?* ut sit vox quærantis, quid dicat de Pamphilo. *Idem.*

Symbolum dedit] Mire : nulla pro Pamphilo negatio facti est posita, sed per puerilem simplicitatem omnia gesta narrata sunt: et quidem tacitum est, non celatum : sed ut non factum esse ita videatur. *Idem.*

Symbolum dedit] *Symbolum lego ex lib.* Vaticano et Basiliano et aliquibus aliis: ita et Plautus in Curellione : ‘Symbolorum collatores apud forum piscarium?’ item in Epidico : ‘Sine meo sumptu paratae jam sunt scapulis symbolæ?’ et in Sticho : ‘Eadem symbolam dabo: et jubeo ad Sangarinum cœnam coqui.’ *Farnab.*

Symbolum dedit] Symbolæ erant pecuniae quas erogabant singuli ad cœnam collatitiam *ἐπαροι*, unde et cœna *collatio* dicebatur : ‘Ego vero, inquit ille, quoniam collectam a conviva, Crasse, exigis.’ Cic. de Oratore lib. ii. a *αὐγβάλλω*. *Farnab.*

62 Cœnavit] Cetera in gestu sunt quærantis, quid dicat de Pamphilo, nec invenientis. *Donatus.*

Item alio die] *Item*, similiter : et vide, diligenter tempus adjectum, quasi non sufficeret unns dies. *Idem.*

63 Comperiebam] Vide si non verbata patris sunt, et de rebus venereis circa filii mentionem agentis. *Idem.*

Nihil ad Pamphilum quidquam] Παρέλκου : nam abundat quidquam : nam, nemo quisquam, non dicitur. *Idem.*

64 Spectatum] Ad Pamphilum, non ad exemplum refertur : et *spectatum*, probatum. *Idem.*

65 Et magnum exemplum continetia] Τπερβολὴ laudis. Pamphilus ex-

emplum continentiae. *Idem.*

66 *Nam qui cum]* Qui, animus scilicet aut certe homo subandiendum. *Idem.*

Cum ingeniiis] Ingenia pro hominibus posuit. *Idem.*

Conflictatur] Id est, atteritur. *Conflictatio* est tactus corporum invicem, et *collisio*. *Idem.*

Nam qui cum ingeniiis conflictatur ejusmodi] Negat Muretus videre se quoniam modo versus stare possit. Ratio est, ut opinor, quod Bacchus in quinta regione fit (*tur ejus*) modi. Sed dupli via rem impeditam expedio. Nam et, ut infra observatum fuit, R finale olim elidebatur; atque ita fuerit spondeus per synizesin: exemplum pereantis R, habes paginæ 68. ‘Nuper, ejus frater aliquantum ad rem est avidior.’ Dein et hoc quoque fieri potuit, ut scripserit Terentius, non *ejusmodi*, sed *eimodi*; quod me apud Veteres memini legere; atque ita vel anapæstus fuerit, vel iambus per synizesin. *Faber.*

Nam qui cum ingeniiis conflict.] Hujus sententiae vis et opportunitas, ex affectu theatri aestimari debet. Athenis, id est, loco tam corrupto, quotquot confluxissent patres, illis τὸ καθόλου λεγόμενοι suæ cuique fortunæ experimento in animum descendere debuit: quotidiana educationis vitia, rara incorruptæ disciplinæ exempla in oculis, et quotiens sermone perstringeretur, ita in animis erant, ut vel doleret quisque sequiora, vel meliora optaret. *Bæcler.*

Conflictatur ejusmodi] Atteritur, sollicitatur, conversatur cum ejusmodi hominibus, neque corrumpitur interea. Usitatius adhibetur vox ista circa valetudinem. ‘Conflictari iniqua valetudine.’ Plin. Epist. ‘Conflictatas morbis.’ Sueton. Claud. c. 11. legitur et *conflictat*, versus gratia ut in Phormione, act. v. scen. 2. *Farnab.*

67 *Neque commovetur]* Utrum animus, an homo? *Donat.*

Neque commovetur animus] Utrum

deest ejus? An ordo est, qui animus cum ingeniis conflictatur ejusmodi, neque commovetur in ea re tamen: ἀνακόλουθον: eo quod non præmisso licet, vel quamquam, subjecit tamen. Sallustius: ‘Atque edita undique, tribus tamen cum muris et magnis turribus.’ *Idem.*

68 *Suæ vitae modum]* Moderationem, regimen. *Idem.*

69 *Cum id mihi]* Cum, id est, præterquam quod. *Idem.*

Tum uno ore omnes] Omnes, ne pater amore falli videretur: et ideo mox ait, ‘Bene dissimulatum amorem, et celatum indicate.’ *Idem.*

Tum uno ore omnes omnia bona dicere] Qui *omina* substituunt, nulla codicum auctoritate juvantur: nec animadvertunt aliquid detrahi sic de ἐρεψελη, quam habet frequentatio verborum. Explicatio porro duplex affertur: prima, quod omnes omnia bona de Pamphilo dixerint: altera, quod omnes omnia bona dixerint εὐφημῶντες et Simoni gratulantes, felicemque eum, quod mox sequitur, prædicantes, ob ingenium filii et mores: hæc enim laus Pamphili est vs. 71. placet posterior interpretatio: nimis autem et ineruditum et a scopo alienum fuerit, *fortunas* de divitiis hic accipere, cum Scoppa. vs. Christomathi. *Bæcler.*

70 *Bona dicere &c.]* Εὐφημεῖν, læta et fausta prædicare; unde Scoppa legit *omina*, id est, læta precabantur, gratulati mihi talem filium. *Far-nab.*

Laudare fortunas meas] Ἐμφατικώτερον *fortunus*, quam *fortunam*: et de more, nt, ‘Qui te tanti talem genuere parentes?’ Et, ‘Vade, ait, o felix nati pietate.’ Et Plantus: ‘Fortunatus qui illum eduxit sibi.’ *Donat.*

72 *Hac fama]* An vere laudatus sit, singula hæc pro argumentis sunt: et excusatio est, nou esse stultitia falsum, sed impulsum. *Idem.*

Impulsus] Bene *impulsus*: ulti-

enim venire impulsus est, qui daret contra officium soceri. *Idem.*

73 *Unicam gnatau suam*] Abundat quidem suam, sed tamen asseverantius est. *Idem.*

Unicam gnatam] Quid si tædio multorum filiorum? at unicam. *Idem.*

74 *Cum dote summa*] Quid si pauper est? at cum dote summa. *Idem.*

75 *Placuit*] Cum pronuntiatione, placuit. *Idem.*

Placuit] Συντοπία: adeo bona conditio fuit, ut quamvis ultro objiceretur, tamen statim placeret. *Idem.*

Despondi] Ex veteri more, quo spondebat etiam petitoris pater: unde *sponsus* et *sponsa* dicitur. *Idem.*

Despondi] Proprie. Nam de sposo dicitur, quia *spondet* puellæ pater: despondet, adolescentis. *Idem.*

Hie dictus est dies] Utrum constitutus? an dicatus? ut, ‘Junoni infernæ dictus sacer.’ *Idem.*

76 *Quid obstat cur non veræ fiant*] In omnibus libris post *quid* est dictio *igitur*, præterquam in Vaticano et Basilicano, qui eam in contextu non habent, quorum auctoritatem sequor, maxime propter versum. *Faern.*

78 *Chrysis*] Commemorat nunc quæ esset Chrysis. *Donat.*

Vicina hæc] Supra enim ait, ‘Ex Andro commigravit hue vicinia.’ *Idem.*

Vicina hæc] Ἀνάγυρσις. *Idem.*

O factum bene] Animadverte, ubique a Poëta sic induci comicas mortes, ut cum ad necessitatem argumenti referantur, non sint tamen tragicæ. Nam aut meretrix sumitur, aut senex, aut de duabus simul uxoriis una uxor. Itaque hujusmodi obitus, aut mediocri tristitia excipitur, aut etiam gaudio. *Idem.*

O factum bene] Quasi qui dixerit, ‘Vereor ne quid Andria apportet mali.’ *Idem.*

79 *Beasti*] Artificiose quidem *gau-dium* subjicit, ne mors in comœdia, luctus in tragœdia personaret. *Idem.*

Metui a Chryside] Metuo illum dico, qui mihi ipsi aliquid facturus est. *Timeo ab illo*, cuius causa possum aliquid mali pati, etiam si ipse nihil in me mali consulat. *Idem.*

Metui a Chryside] Ἀρχαῖσμα. Idem.

80 *Una uaderat frequens*] Ut supra, ‘Cum quibus erat cunique una, his sese dedere.’ *Idem.*

Aderat frequens] Possimus enim adesse, et frequentes non esse, si præsentes non adhæremus his, quibus adsumus. Et *frequens*, ut miles apud signa. *Idem.*

81 *Curabat una funus*] *Funus*, est pompa exequiarum: dictum a funeralibus. Etenim noctu efferebantur, propter sacrorum celebrationem diurnam. *Idem.*

Curabat una funus] Ut non potuerit in exequiis videre patrem. *Idem.*

Funus] Funebrem pompam, apparatus, ritus: vide tit. *Funus*, in Indice nostro Poëtico. *Farnab.*

Interim] Descriptio est hujus rei, quæ ad narrationem pertinet superiorem. *Donatus.*

82 *Nonnumquam conlacerumabat*] Illis enim magis causa flendi fuerat, qui, quam amabant, amiserant: hic amore propter suam Glycerium conlacerumabat, qui alienis lachrymis suas commodabat. *Idem.*

Placuit tum id mihi. Sic cogitabam] Ita supra: ‘Gaudebam’ vs. 33. et ‘cum id mihi placuit’ vs. 69. Judicium patris de filio convenienter signavit, quod ne temerarium aut cæcum videretur, antea consensu famæ, nunc ratione et officio fulcitur, addit gratiam figura sermocinantis, familiaris huic generi moratarum et evidentium narrationum. Adducit Cicero locum hunc (11. de Orat. 40.) ubi ostendit, quomodo ex minore comparatio petatur. Epistola autem 7. lib. ix. τὸ, ‘quid hic mihi faciet patri?’ ἀποφθεγματικῶς ad spem accommodat, quam de invalecente unius e dominantibus potentia conceperat more eruditio-

rum, qui ex Græcis Latinisque poëtis subinde aliquid in ore habebant, et ad præsentia negotia eleganter aptabant. *Bæcler.*

83 *Sic cogitabam*] Ac si diceret, hoc cogitabam: sensum tantum cogitationis dicere debuit: sed quia *sic cogitabam* dixit, ipsum gestum cogitantis exponit, et dicitur μίμησις. *Donat.*

Hic parvæ consuetudinis causa] Hoc est, convivii tantum: et quia dixerat puer, hoc solum egisse Pamphilum, nihil aliud, ‘Symbolam dedit, cœnavit.’ *Idem.*

Hic parvæ consuetudinis] Citantur hi versus a Ciceronis Antonio lib. II. de Oratore, exemplum argumentationis a Minor. *Farnab.*

84 *Tam fert familiariter*] Id est, graviter: nam quæ nobis sunt familiaria, gravia sunt animo nostro. *Familiariter*, quasi familiaris: an potius familiariter. *Donat.*

85 *Quid hic mihi faciet patri*] Mihi, circa me. Et postquam *mihi* dixit, pondus intulit nominis, dicendo *patri*. *Idem.*

Quid hic mihi] Vide quam venuste repetierit *hic*. *Idem.*

Quid mihi hic faciet patri] Citatur et hoc hemistichium, ‘quid mihi hic faciet patri?’ Epist. Famil. ix. 1. 7. Epist. *Farnab.*

86 *Hæc ego putabam*] Putare est ejus, qui simplicitate peitoris aberravit. Cicero: ‘Non putavit, lapsus est.’ *Donat.*

Hæc ego putabam] Cum adhuc nihil peccationis ostenderit, tamen dolor in futura prorumpit: ut, ‘Et gener auxilium Priamo Plurygibusque ferebat.’ *Idem.*

Humani ingenii] Circa Chrysidem. *Idem.*

87 *Mansueti*] Circa amicos. *Idem.*

Mansuetique animi officia] Gallice, l'effet d'un bon naturel. Tribus quantu[m] locis officium a Terentio in hoc significatu sumptum esse scio. Apud

Ciceronem non memini me tale quid observare. *Faber.*

88 *Egomet quoque*] Ut et ipse Pamphilus, aut etiam ego, quem minus crederes. *Donatus.*

Ejus causa] Ejusdem mansuetudinis et humanitatis, et ejus Pamphili. *Idem.*

In funus prodeo] In funus (in pompa exequiarum) quod a funeralibus dictum est, et uncis vel cuneis candelabrorum, quibus delibuti funes, et [in genu] cerei somites insiguntur. *Idem.*

89 *Nihil suspicans etiam mali*] Bene suspendit auditorem. *Idem.*

Etiam] Alia est suspensio audientis, et excusatio alia. *Idem.*

Etiam] Adhuc. *Idem.*

Hem] Perenisi ac metuentes. *Idem.*

90 *Effertur*] Ἐκφέρεται. Græcum est: quod vitans Virgilinus, ne diceret effertur: inquit, ‘Tum corpora luce carentum Exportant tectis, et tristia funera duennt.’ *Efferri* proprie dienuntur cadavera mortuorum: et ire proprie ad exequias. Virgil. ‘Ite, ait, egregias animas, quæ sanguine nobis Hanc patriam peperere.’ *Idem.*

Effertur: imus: interea inter mulieres] Continuatur hæc pars narrationis vs. 100. ‘funus interim procedit,’ &c. inserta interim opportune descriptione Glycerii luculenta, non a pulcritudine tantum formæ, sed a modestia etiam morum: quod futuro socero maxime spectandum fuit. Poëta hic una eademque opera, Glycerio existimationem bonam, Pamphilo veniam, Simoni consilium (si agnitus scilicet accederet) preparat. *Bæcler.*

Effertur] Narrationem hanc bene moratam et ad persuadendum accommodatam laudat Cicero: ‘Nam is postquam excessit ex ephebis, quam longa est narratio? mores adolescentis, et servilis percontatio, mors Chrysidis, vultus et forma et

lamentatio sororis, reliqua pervarie et jucunde narrantur. Quod si hanc brevitatem quæsisset, 'Effertur, imus, ad sepulcrum venimus, In ignem posita est,' in his fere decem versiculis totum confidere potuisset. Quanquam hoc ipsum, 'Effertur, imus,' concisum est ita, ut non brevitati servitum sit, sed venustati. Quod si nihil fuisset, nisi 'In ignem posita est,' tamen res tota cognosci facile potuisset.' lib. de Oratore. *Farnab.*

91 *Unam aspicio*] Ex consuetudine dicit, *unam*, ut dicimus, 'Unus est adolescens:' tolle *unam*, et ita fiet ut sensui nihil desit: sed consuetudo mirantis non erit expressa. *Unam* ergo τῷ ἰδιωτισμῷ dixit: vel *unam*, pro quadam. *Donatus.*

92 *Forma et vultu*] Et hic duo sunt, et ætas et forma, quibus additur pudor: quia meretrix non est. *Idem.*

Forma et vultu] Forma immobilis est et naturalis: vultus movetur et fingitur. *Idem.*

Et vultu, Sosia, adeo modesto] Quia formæ landatio cum meretrice commissa est, progreditur artifex Poëta ad laudanda ea, quæ honestiora sunt, quam forma. *Idem.*

Et vultu, Sosia] Quid hic deest, ut eam nurum dignetur Simo, nisi sola cognitione et formam probat in puella Pamphili pater, et matronalem modestiam miratur in vultu, et venustatem stupet. Nonne ergo jam cernimus hoc præstruxisse Terentium, ut cum Chremetis filiam esse cognoverit Simo, hanc potius eligat, quam Philumenam, nurum? quanquam ex sororis pulchritudine, et amore Charini, et Davi landatione; id ipsum quoque probe monstraverit nobis. *Idem.*

Vultu] Hæc laus adjuvat, post cognitionem, futuram nurum. *Idem.*

93 *Adeo modesto, adeo venusto*] *Modestus*, ad probitatem vultus et morum pertinet: *venustus*, ad naturam corporis. Atque adeo sibi vultum

singere multi possunt: formam nemo. *Idem.*

Ut nihil supra] Ελλεψις Terentiana: nam non necesse est subjungere duos versus. *Idem.*

94 *Quia tu mihi*] Excusatio necessaria. *Idem.*

Præter ceteras] Id est, plus quam ceteræ. *Idem.*

95 *Honestæ ac liberali*] *Honestæ*, ad formam, *liberali*, ad vultum retulit. *Idem.*

98 *Percussit*] Hoc est, suspicio, vel aliquid tale. *Idem.*

At at] Interjectio admirantis. *Idem.*

Atat] Ita scribi debet, *at at*, sic enim Graeci; qui per duplex T scribunt tamen. Sed, aut valde fallor, aut hoc loco, propter metrum, scribi oportet, *at at at*; ut alibi apud nostrum hunc, et apud Plautum sæpius. *Faber.*

Atat! hoc illud est] Hæc vox *atat*, priore syllaba et producta et correpta invenitur: quod ex eo factum reor, quia cum antiqui hanc dictionem per duo t, in medio scriberent, ea syllaba positione longa erat: subtracto vero altero t, per parellipsin, brevis fiebat. Sed hoc loco quanta sit prior syllaba nihil refert: ex posteriore videtur versus laborare, cum t in fine corripiat syllabam: sed sustentatur ex veterum licentia, quibus etiam producebat. Livius Andronicus in Odyssea: 'Cum socios nostros mandisset impius Cyclops.' Ennius: 'It eques, et plausu cava concutit unguila terram.' *Idem*: 'Omnis cura viris inter esset induperator.' Item: 'Infat, O cives, quæ me fortuna fero sic contudit indigno bello, consecit acerbo.' *Faernus.*

Atat! hoc illud est] Sub. sic cogitabam: aut: egomet continuo mecum, ut supra: ceterum illa: 'Hoc illud est: hinc illæ lacrimæ: haec illa est misericordia:' animum senis sollicitudine perturbatum ostendunt: multam enim hic repetitio, et inter-

pretatio potest: in qua ipsi gradus ad animos spectatorum movendos valent: *hoc illud est, scilicet illa misericordia, ejusque indices 'lacrimæ: quas communi humanitati datas credidi: snbest enim tacita intollectionis figura, amorem Pamphili hinc colligendum esse.* Horatius ad proverbiale schema transtulit Epist. lib. i. 19. 'Hinc illæ lacrimæ.' *Bæclerus.*

Hoc illud] Δεικτικὸν ejus rei est, quam in animo conceperamus. Virgil. 'Hoc illud germana fuit.' Donatus.

99 *Hinc illæ lachrymæ]* *Hinc, ex hac causa.* *Idem.*

100 *Quam timeo]* Non videtur adhuc Sosiæ plenum amoris argumentum: adeo pendet ad ea quæ dicturus est Simo. *Idem.*

Eradas] Id est, exeas, vel pervenias. *Idem.*

Funus procedit] *Funus a funeralibus dictum est, ut supra notavimus: et est funus, pompa exequiarum. Et bene, funus procedit, nos sequimur, dixit, quasi post ipsam morituri: unde exequiae dicuntur. Funus interim procedit] 'Ασύνδετον.* *Idem.*

101 *Ad sepulchrum]* *Sepulchrum καὶ ἀνθρώπων dicimus, quod sine re pulchra sit: an quod ibi sine pulsu sint, id est, mortui? an quod illie animæ a vivis sepeliantur, id est, separantur? Et sepulchrnm dixit futurum, non quod jam esset. Sepulchrum enim a sepeliendo dictum. Virgilius proprie, 'At pius Æneas ingenti mole sepulchrum Imposnit.'* *Idem.*

102 *In ignem posita est]* 'Ελλεψίς: non enim est quæ. Et mire: cum funus supra dixerit. *Idem.*

In ignem posita est] Varios gentium mores in condendis humanisque corporibus defunctorum vide apud Cie. i. Tusc. Quæst. Alex. ab Alexandro, lib. ii. cap. 3. de Exequiis, funebri apparatu, pompa et ritu, adi Indicem nostrum poëticum tit. *Funus.* Farnabius.

Fletur] Hic bene impersonaliter, fletur ab omnibus: extrema enim quæque mortuorum omnes commovent ad lachrymas. *Donatus.*

Hæc soror] Id est, quam dixi esse sororem Chrysidis. *Idem.*

103 *Ad flammam]* Innuit affectum sororis, unde omnes vinceret: cæteri enim flent, hæc flammæ se ingredit. Virgil. 'Extinctum nymphæ crudeli funere Daphnium,... Atque Deos, atque astra vocat crudelia mater.' *Donatus.*

104 *Ibi tum exanimatus]* A voluntate, a facultate, a summo ad imum, ubi sunt dicta et facta, ibi est πάθος, et mire ibi. *Idem.*

Ibi tum exanimatus, &c.] Quo minus antea suspicatus erat Simo de amore Pamphili, eo magis tum rerum argumentis victus perdoluit, itaque crescit orationis evidenter: cuius τὸ ἐνδιάσκευον καὶ διατυπωτικὸν

Donatus hic egregia annotatione prosequitur: 'A voluntate,' &c. 'Omnia significanter,' &c. In quibus ipsis verbis magnam significationem esse, recte *Idem* observat. *Bæcler.*

105 *Bene dissimulatum]* *Bene, multum: an quasi dolens, quod etiam negatur sit Chremeti, dixit bene?* *Donatus.*

Indicat] Omnia significanter: non ostendit, inquit, sed *indicat*: non accedit, sed *accurrit*, non vestem aut manus, sed *medium mulierem*, non tenet, sed *complectitur*: et quia his tribus rebus inducitur in alicujus rei gestionem persona: affectu, facto, dicto. *Affectus* est, quod ait, *Ibi tum exanimatus Panphilus.* *Factum, quod ait,* *Accurrit, medium mulierem complectitur.* *Dictum, quod ait, Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?* *Idem.*

Indicat] *Indicium propriæ est oris et linguae: factis ergo indicat: non enim dixit, amo.* *Idem.*

106 *Accurrit]* Virgilius: 'Interiora domus irrumpt limina, et altos Con-

scendit furibunda rogos.' *Idem.*

107 *Mea Glycerium]* *Mea*, quasi amator. *Idem.*

Glycerium] Quasi familiaris dixit. *Idem.*

Quid agis] Quasi perturbatus. *Id.*

Cur te is perditum] Quasi consolaturus. *Idem.*

108 *Ut consuetum facile amorem cerneret]* Mire, non suspicareris dixit, sed cerneret: et est ordo, ut facile cerneret: sed cerneret, sicut supra, ' Landem invenias et amicos pares.' *Donatus.*

109 *Rejecit se in eum]* Objicitur ei quod a Glycerio factum est: ut, Quis enim unquam tam palam de honore, tam vehementer de salute sua contendit, quam ille atque illius amici, ut ne haec mihi delatio detur? *Idem.*

Rejecit se in eum flens; quam familiariter] Neque amplius errant in hujus loci interpretatione, sic illum distingui et interpungi curavi; nam istud, familiariter, non debet jungi eum, *flens*, sed eum, *rejecit de;* et verba sic ordinanda, *Tum illa flens rejecit se in eum familiariter.* Gallice dicas: *Elle se renversa sur lui fort familiere.* Neque enim consumatum illum amorem ex eo cognovit senex, quod Glycerium lamentaretur in funere Chrysidis (quid enim aliud? una cum illa usque a tenella aetate semper vixerat,) non ex eo, inquam, sed quod se in Pamphilum tam familiariter rejecisset. Emenda igitur versiones Gallicas. *Faber.*

110 *Quid ais?*] Non interrogantis, sed mirantis est. *Donatus.*

Quid ais!] Ita scribi jussi in locis poene infinitis, in queis antehac punctum interrogativum positum fuerat, cum notula admirationis ibi necessaria sit. Hoc moneo, ne quis operarum Typographicarum negligentia toties peccatum fuisse arbitretur. In excerptis e Donato huic loco adscriptum fuit: *QUID AIS: non interrogantis, sed mirantis est.* In genere Comico

nisi bene descripti libri fuerint, pereat sensus necesse est. *Faber.*

Iratus atque ægre ferens] *Iratus*, culpa ægre ferens, quia præter spem. *Donatus.*

Redeo inde iratus, atque ægre ferens: nec satis ad objurgandum caussæ] Observa gradus, quos servavit Poëta, in Patre, et viro humano æquoque: ex conjectura solicitude oritur: 'Percessit illico animum:' sequitur ex rerum indiciis mista dolori iraenndia: *redeo inde iratus atque ægre ferens:* proximum erat, ut objurgatio filii expectaretur: sed in viro et patre tam moderato, hanc ratio distulit: 'Nec satis ad objurgandum caussæ: diceret quid feci, quid commerui, aut peccavi, pater?' (Ms. Biblioth. Argent. *quid merui aut quid peccavi*), &c. quam ergo honesta oratione filius declinare objurgationem potuisset, ne Chremetis quidem criminatio promovit: invenit æquitas patris aliam rationem, unde ne haec quidem satis vehemens causa ad objurgandum videatur: id quod spectatoribus suavi μηχανή ostenditur: donec denique manifesta injuria (detrectati scilicet, si forte, imperii patrii) veram objurgandi causam suppeditaret. *Bæclerus.*

111 *Nec satis]* Mire expressit indulgentiam patris erga filium. Erat, inquit, causa: sed pro amaritudine objurgationis non erat satis, hoc est, non idonea videbatur. *Donatus.*

Nec satis ad objurgandum] Deest habui, vel erat. Virgilius: ' Nec satrationis in armis: et hic, *erat*, vel habui, deest ad sententiam. *Idem.*

Diceret] Deest enim. *Idem.*

112 *Quid feci]* Mire fiduciam prætulit arguento, quod est in sequenti versu. *Idem.*

Quid feci, quid commerui, aut peccavi? Αὕτης a majoribus ad minora. Et feci quasi facinus dixit. *Facere* enim quis et homicidium dicitur. *Commerui*, minoris culpæ est: *Pec-
cavi*, multo minoris et levioris. *Id.*

113 *Quæ sese*] Illic, mea Glycerium : hic pronomen dixit. Mira dissimilatio, tanquam illam præter periculum nesciat. *Idem*.

Quæ sese voluit in ignem injicere prohibui] Et Donatus et omnes libri scripti Terentii ita collocant : *quæ sese in ignem injicere voluit, prohibui. Baerius.*

Quæ sese in ignem inicere voluit prohibui] Meorum alter, et Biblioth. Argent. codices, *proicere*, habent. *Baerius.*

115 *Nam si illum*] Argumentum per ratioincationem a contrario : ut si dicas : ‘Viro forti præmium debetur, si desertori poena constituta est.’ *Donatus.*

Tulit] Pro attingit. Sed multa significat. Et alias *pertulit* : Virgilius : ‘Non tulit hanc speciem furiamente Chorœbus.’ Alias *sustulit*, ut idem : ‘Omnia fert ætas, animum quoque?’ pro aufert. *Idem.*

116 *Illi*] Pro illo. *Idem.*

Dederit dannum aut malum] *Dannum*, rei est : *malum*, ipsius hominis. *Idem.*

Quid facias illi, qui dederit dannum aut malum] Priscianus lib. xviii. Græce vertit : τι ἀν ποιήσοις ἐκείνῳ, διὰ ἄρα δέδωκὼς γέ ζημίαν ἢ κακόν, ut supra vs. 97. ‘quæ sit rogo,’ τις ἄρα εἴη : et vs. 100. ‘quam timeo, quorsum evadat,’ (ita enim legit) ὡς δέδουκα ποιήσῃ αποβαῖην. *Baerius.*

117 *Venit Chremes*] Argumentum ex conjectura, de testibus. Et mire supra, ‘Ultro venit ad me.’ Ergo hic causa justi doloris ostenditur, quia dolet etiam Chremes : nam potuit, non daturus filiam, non venire. *Donatus.*

Postridie ad me, clamitans] Ut sine dilatione sciri posset : et *clamitans*, indignantis est : ut ‘Clamant omnes.’ *Idem.*

118 *Indignum facinus*] Distinguendum, ut per se intelligatur *indignum facinus*; et ipse doleat *Pamphilum*

corrumphi. *Idem.*

Comperisse] Ergo ab aliis : ut appearat verum quod ait, *Tum uno ore omnes*: et, *Hac fama impulsus Chremes*. *Idem.*

Indignum facinus comperisse] Deest se : incertaque distinctio. *Idem.*

Pamphilum] Cum emphasi dixit, id est, prudentem et bene moratum. Et nec amicam, sed *pro uxore*. Mire ergo, quasi non hoc doleat quod amet, sed quod pro uxore habeat. Et simul excusatur filiam denegatnus sacer. *Donatus.*

119 *Hanc peregrinam*] *Hanc* cum contemptu dictum est, et *peregrinam*, ut alibi: ‘Adeone est demens ex peregrina?’ nam hoc nomine meretrices etiam nominabantur. *Idem.*

Peregrinum] Male audiebant peregrinæ, tanquam meretrices. *Furnarius.*

Ego illud sedulo] Quanto affectu pater factum, quod viderat, negabat ! *Donatus.*

Sedulo] Quomodo *sedulo*, si negabat ? an *sedulo*, ut Sosiae? id est, simpliciter. *Idem.*

Sedulo] Quia non semel negavit, vel ille instituit.

120 *Factum*] Impersonaliter. *Id.*

Negare factum] Officium patris, et simul per hoc expressio probationis. *Idem.*

Ille instat factum] Plautus, ‘Instare factum’ : similis est ἀρχαιομένος. *Idem.*

Instare factum] Vetus, id est, instat dicere factum esse. *Idem.*

Denique] Quid denique ? ad summam properat, et ad finem dictorum. *Idem.*

Denique] Id est, postremo. *Idem.*

121 *Discedo*] Proprie: noui enim abeo. Unde *discessio*. *Idem.*

Ut qui se neget] Probavit, quod non volebat senex, Sosiae: adhuc superstet ut ostendat, quod non sit irascendum, quin juste irascatur. *Idem.*

122 *Non tu ibi gnatum*] Ἀποστάτη-

oris, vel ellipsis : deest, invasisti, ob-jurgasti, adortus es. *Idem.*

123 *Ad objurgandum] Inensandum, inclamandum.* *Idem.*

124 *Tute his rebus] Modo non addit, diceret.* *Idem.*

125 *Prope adest] Prope adsunt nuptiae : in proximo sunt metae libertatis : et ideo avidius voluptaria sub finem carpenda sunt.* *Idem.*

*Prope adest] Dictus est dies nuptiarum : prope est cum amore et fide conjugalii vivendum : liceat interea meo arbitratu, libero ac amatorio, vivere, atque hoc ex licentia morum Atticorum, scena sequenti, ‘Dum tempus ad eam rem tulit, sivi, animum ut expleret sunm,’ &c. *Farnabius.**

Quum alieno] Quum, pro quo; hoc enim significat quum. *Donatus.*

126 *Meo me vivere interea modo]*
Meo modo, mea voluntate, meo arbitrio. *Idem.*

Quis igitur relictus est objurgandi locu[s] In prima sede dices esse Pœanum quartum : (id est, tres breves et unam longam :) at non est ; nam vel S eliditur in prima syllaba, vel R in quarta. Itaque aut erit Anapæstus, aut, si mavis, Proceleusmatieus ; qui et in Iambio locum habet. Sed istius nil opus est : nam in Ms. R. vii optime legebatur, *Qui igitur* ; veteres autem sèpissime illud *qui*, pro *quis*, usurpabant : octo et plura exempla sunt apud Terentium. *Faber.*

Relictus est objurgandi locus] Mire objurgandi : tanquam incensus pater in filium videretur : nam supra com-motus, plus per ἀποσιώπησιν significaverat. *Donatus.*

128 *Si propter]* Hoc erat secundum in divisione, ‘Et consilium meum cognosces.’ *Idem.*

Si propter amorem] Initium consilii sui demonstrandi. *Idem.*

Nolit] Legitur et nollet. *Idem.* [In nostris Var. Lectt. pro *Notet* lege

Nolet.]

129 *Ab illo animadvertisenda injuria]* Nota participium a passivo : *animadvertisenda, castiganda, vindicanda est.* *Donatus.*

Ab illo injuria] Quam facit, non quam patitur. *Idem.*

Ea primum animadvertisenda] Ut jam hoc sit peccatum, quod recusat nuptias, non quod peccat adolescens. Ideo ergo primum dixit, animadvertisenda injuria est, vindicanda, exequenda est. Et bene *eu ab illo dixit injuria* : certissimam enim notat personam, quæ debeat pro injuriis pœnas solvere: quod si dixisset, *Injuriam ejus, ἀμφιβολαρ* fecisset, utrum quam passus est ab alio, an quam ipse aliis intulit. *Idem.*

130 *Et nunc id]* Hic reddit quod dixerat, *Consilium meum cognosces.* *Idem.*

Id] Id est, propter id. *Idem.*

Et nunc id operam do] Don. hic reddit quod dixerat, Consilium meum cognosces : postquam scil. gnati vita erat exposita : sicut vs. 141, ‘nunc tuum est officium,’ &c. ad illam tertiam partem de propositis pertinet : ‘et quid facere in hac re te velim.’ vs. 22. et 23. *Bæclerus.*

131 *Vera]* *Ἀντίθετον* : quia falsa dixit, intulit vera. *Donatus.*

133 *Nunc cum nihil obsint dolis]* Videlur iegendum, *obsunt*, non tamen muto : omnes enim libri habent, *obsint*. *Færnus.*

Consumat nunc, cum nihil obsint dolis] Incassum perdat, absque damno meo. *Farnabius.*

134 *Quem ego credo manibus ped. &c.] Observa frequentationem verborum in describenda pravitate Davi, quæ statim ab initio noscenda erat. Hunc enim sensum ; ‘adversum me studebit omnia facere Davus,’ quam ope-rose extulit : quem ego credo facturum omnia, (ubi τὸ ego non est otiosum,) quo studio, quo conatu? manibus pe-dibusque : nondum sufficit proverbia-*

lis amplificatio; additur *obnixe*, quod 'instanter contra conantem' Donato interprete, velut ob oculos ponit: quo consilio fructuque? non tam ut obsequatur gnato meo, (nam id probabile de servo erga herilem filium occurrebat,) quam offendendi heri causa, quod extremæ improbitatis est: sed asseverata gravitas est in his: magis id adeo, mihi ut incommodet, quam ut obsequatur gnato: ubi ipsa voce incommodandi, nocendi lubidinem signari Donatus vidit: quæ ut efficacius ostenderetur, admiratione Sosiae, elicitur sententiæ gravissimæ ἐπισφράγισμα: *mala mens, malus animus*, de quo vide Chrestomath. in Anim. *Bæclerus*.

Manibus pedibusque] Proverbiale, id est, omnibus membris. *Donatus*.

Manibuspedibusque obnixe omnia] "Οστον δύναται χερσύντε ποσίν τε, Καλ σθένει. Hom. II. v. πανσυδῆς II. II. *Farnabius*.

Obnixe] Cum conatu, instanter contra conantem. *Donatus*.

133 *Mugis id]* *Id*, propter id. *Idem*.

Incommodet] Noceat, incommodum afferat. *Idem*.

Mihi ut incommodet] Non enim, inquit, prodest filio amare meretricem. *Idem*.

Mihi ut incommodet] Naturale est servis odisse dominos: quos metunt oderunt: quot servos, tot habemus hostes, genus gratinio malum, τοῖς δεσπόταις ἀεὶ ἔχθρον καὶ πολέμου, καν χρηστοῖς δεσπόταις δουλεύωσιν. Marcellin. in Hermogenem. vid. 47. Epist. Senecæ. *Farnabius*.

136 *Quapropter]* Mire Sosia interrogat, quasi nulla causa sit fallendi dominum. *Donatus*.

137 *Mala mens]* Voluntas, est mens, etiam ratio. *Donatus*.

Mala mens] Argumentum a natura, et an aliquis sine causa malus, an ab impulsione. *Idem*.

Mala mens] Quia dixit, Magis ut lœdat, quam ut prosit. *Idem*.

Mala mens] Ex malæ mentis fonte profunnt malæ imaginationes, mala voluntas, consilia prava, operationes malæ. *Farnabius*.

Quem quidem ego si sensero] Ἀποσιώπησις est, gravissimam poenam ostendit. *Donatus*.

140 *Exorandus]* Legitur et expurgandus. Si expurgandus, lege cui, non qui: quia cui per q veteres scripsere. *Idem*.

Confore] Ab eo quod est *confit*, id est, perficitur, futurum tempus infinitivi modi *confore*, id est, perfectum iri. Sie in Adelphis, 'Verum quid ego dicam? hoc *confit* quod volo.' *Confieri*, id est, perfici: unde *confectum negotium* dicitur, vel *confecta res*: quæ ad plenum perficitur. Virgilii: 'Nunc qua ratione quod instat, *Confieri* possit, paucis, adverte, docebo.' *Idem*.

141 *Nunc tuum est officium]* Hoc ad illud tertium respicit, quod dixit, 'Et quid facere in hac re te velim.' 'Has bene ut adsimiles nuptias: perterrefacias Davum?' hoc erat tertium de his, quæ dicturum se promisebat. *Idem*.

Adsimiles] Hoc est unum verbum. *Adsimiles:* quod dixit, 'Quin tu uno verbo die, quod est quod me velis.' *Idem*.

142 *Perterrefacias]* Venuste et Poëtice. *Idem*.

Obserres filium] Observatio in duabus rebus est, in obsequio et speculando. *Idem*.

144 *Curabo]* Ut coquus: et supra sic, 'Nempe ut eurentur recte hæc.' *Idem*.

I præ] Figura ἀναστροφὴ, quod nos præ dicimus. *Idem*.

I præ, sequar] Victorianus liber, sequor: quod magis videtur consuetudini sermonis accommodatum. *Færenus*.

SCENA II. Constat hæc scena Iambicis senariis et octonariis, (quibus interjicitur dimeter horizon,) cum tro-

chaicis, 10. et 11. vs. alter ex Ms. meis ita habet: *Sperantes jam amoto metu interea oscitantes opprimi Posse, nec esse spatum cogitandi ad disturbandas nuptias.* Alter pro *interea*, inter praesert: sicut et Argentoratensis; in quo secunda manu deleto τὸ inter factum est *interea*. Idem Codex Argent. vs. 11. ne esset nobis spacium cogitandi ad dist. nupt. Meorum alter: ne nobis esset sp. male. v. Guyet. vs. 19. tres MSS. nostri habent: *dehinc postulo, sive aquam est, Dave, te oro, ut redeat jam in riam:* placeat colloquio verborum. Idem vs. 21. pro *cepit* habent *ceperit*: unus, *acepit*, vs. 33. et 34. ut edidimus. Donatus pro *hoc*, *haud*: quem sequitur Faernus. vs. 20. *hoc quid sit*; in Ms. Argentor. glossema in textum irrepit: *Hoc quid sit nescio. S. si quæras dicum omnes, &c.* Bæclerus.

1 *Non dubium*] Narratione jam habita, persona Sosiae non erat necessaria: ergo subsistit senex, per quem agenda sunt reliqua. Donatus.

Non dubium] Ad hoc certus inducitur Simo, ut magis perturbetur inopinata consensione Pamphili ad ducendam uxorem, et præterea nihil agat cum Chremete de tradenda filia, confirmandisque nuptiis. *Idem.*

Non dubium est, quin, &c.] Hinc enim verius est, scenam ordiri. Certus antem inducitur senex, ut magis confundatur postea, ubi aliter evenire sentiet: προικονομοῦνται γὰρ ταῦτα τῷ ἐπιτάσσει. Vide Don. Bæclerus.

2 *Ita modo Davum timere sensi]* Non recessit de loco senex: *Sensit ergo ante, quam cum Sosia loqui coepisset. Donat.*

Ita modo] Argumentum quod supra, ab eo quod nostri faciunt. *Modo:* ante quam cum Sosia loqui coepisset Simo. Et *Davus* non recte scribitur, *Davos* scriendum: quod nulla litera vocalis geminata unam syllabam facit. Sed quia ambiguitas vitanda est nominativi singularis et accusativi pluralis, necessario pro hac regula

digamma utimur, et scribimus, *Dau-*
Fus, serFus, corFus. Donatus.

4 *Mirabar hoc]* Hic locus est, in quo Davis insinuat, spectatoribus multa gesturus. *Idem.*

Si sic] Sic, pro leviter et negligerter, quod Græci οὐτως dicunt: significat antem οὐτως, id est, sic: et est de his, quæ adjuvanda gestu sunt: ut *tantillum puerum*: et, *Hujus non faciun.* *Idem.*

Semper-lenitas] Sic scribendum per subunionem, (Græci ὑφὲν vocant). Ita Plantus in Persa dixit *nunc homines*, id est, qui nunc vivunt: Tibullus, *antecomas*, pro capillis qui non sint amplius. Catullus, *olim-furores*: Virgilius *ante-malorum*, quæ prius tolerata fnerunt. Multa alia id genus alibi congesi; ad Lucretium, opinor. Faber.

Lenitas] Clementia, facilitas: cui contraria, asperitas et difficultas. *Et heri semper lenitas. An semper-lenitas?* ut sit ὑφὲν. Lucretius, ‘*Semper florentis Homeri.*’ *Donatus.*

Semper lenitas] Ac per hoc simulata usque nunc lenitas: nam nemo in diversis actibus semper lenis est: nisi forte fictus assimulator et callidus. *Idem.*

Semper lenitas] Sine differentia est importuna lenitas. *Idem.*

Heri semper lenitas, &c.] Falluntur omnino cum Donato qui τὸ semper lenitas per ὑφὲν copulant: trajectio verborum est, ut recte Gnyetus natat. Bæclerus.

Semper lenitas] Per ὑφὲν jungi volunt, ut sit continuata et usque nunc simulata lenitas, in subsidio latens, opportunitatem erumpendi captans. *Furnarius.*

5 *Quorsum evaderet]* Ad quam partem erumperet. Et evadere est per quamenique difficultatem ad aliquid pervenire. *Donatus.*

7 *Verbum fecit]* Non dixit litigium aut rixam, sed *verbum*. Istæ exiguitates asseverationes dicuntur: et cum pronuntiatione, ut intelligatur,

ne verbum quidem. *Idem.*

Neque id ægre tulit] Hoc est *semper lenitas*. *Idem.*

8 *Faciet*] Suhaudiendum *verbum*: et est *faciet* persona tertia, pro prima. *Idem.*

Faciet] Id est, irascetur, denunciabit, loquetur. *Idem.*

Sine tuo magno malo] Id est, comminabitur tibi, et minas contempnes, ut ad pœnas pervenias. *Idem.*

9 *Id toluit*] Aut absolute accipendum *id*: aut *id*, quomodo *sic*, demonstratio est, ut magis gestu quam sensu intelligatur, ut supra diximus.

Idem.

Nec opinantes] ‘Τφέν. *Idem.*

Duci] *Ducere* est expectatione longi temporis malum proletare: vel *induci*, ut feræ in retia. *Idem.*

Falso gaudio] Velut ex ira, et vita senis iracundia. *Idem.*

Falso gaudio] Adi Senecam Epist. LIX. ubi *mala gaudia* et *falsa gaudia* excutiuntur. *Farnabius.*

10 *Amoto metu*] Ista singula sunt: et *amoto metu* sic dixit, quasi metus sit corpus brutum, quod cum moli mine movetur. *Donatus.*

Oscitantes] *Oscitatio* est animi otium et securitas, dictum ab ore ciendo, id est, commovendo. *Oscitantes*, securi, id est, nihil provideutes. *Idem.*

Oscitantes opprimi] Al. *inter oscitantes*: hoc est, securos ac negligentes. ‘*Deliberatum est*,’ inquit Agellius, ‘de nota ejus, qui ad censores ab amico advocatus est, et in jure stans clare nimis ac sonore oscitavit. Atque mihi, prope ut plecteretur fuit; tanquam illud indicium vagi animi foret et hallucinantis, atque fluxæ et apertæ securitatis,’ &c. iv. l. 20. c. *Farnabius.*

11 *Cogitandi ad disturbandas*] *Miranda locutio*: ut si dicas, *Cogitat ad dicendum*. *Donatus.*

12 *Astute*] Hoc et gestu, et vultu servili, et cum agitatione capitis dixit. *Idem.*

Carnifex] Aut excarnificans dominum, aut ipse dignus carnifice, ut caro fiat, id est, lanietur. *Lucilins*: ‘*Cancer vix carcere dignus.*’ *Idem.*

Neque provideram] Providentia duplex est; aut enim animo, aut oculis providemus. *Idem.*

Herus est, neque provideram] Omnes fere libri provideram: licet aliter Donatus: provideram autem pro porro videram. Plautus in Asinaria: ‘*Non hercle te provideram.*’ *Faernus.*

13 *Hem*] Quasi correptio totius corporis. *Donatus.*

Ehodum] Nutus est, intentionem animadversionemque deposcens ejus, cum quo vult loqui. *Idem.*

Ehodum] *Dum παρέλκον* est hoc loco. *Idem.*

Quid hic vult] More servili, et servili gestu, sic enim vocati a dominis servi vultuose agunt. *Idem.*

Qua de re] Negantis vim habet hæc interrogatio: plus est enim *qua de re*, quam *nihil*. *Idem.*

Rogas] Hoc cum interrogatione indignantis. *Idem.*

Hem quid est? &c. quid hic vult? qua de re?] Digna sunt haec, quæ explicentur: cum Davus conspecto hero perturbatus ad spectatores dixisset, *herus est neque provideram*, adhuc dissimulat, visum sibi esse herum, donec ad vocem vocantis circumspectat et quasi nesciis, a quo vocaretur, *hem, quid est?* inquit: unde *herus* denuo; *ehodum ad me*: quasi dicat *huc specta*, ego to *vocavi*: tum *Davns*, demuratur secum: *quid hic vult?* itaque *herus* iterum: *quid ais?* id est, *quid tu murmuras?* respondet ille: *qua de re?* id est, *nihil* equidem: ut accipit *Donatus*: ita vis verborum negat, forma interrogat, ut possit locus esse Simonis instantiae: *rogas?* sub. *qua de re te loqui putem*: et jam velut ex abrupto, quid ipse cum *Davo* velit agere, infert: *meum gnatum rumor est amare*: qui *rumor* quia in populo

esse intelligitur, Davus eludendi occasionem captans, *id populus curat scilicet*, inquit, id est, quasi populus de amore unius adolescentuli sollicitus esset. Sed instat iterum senex: *hoccine agis, an non?* præcidere volens omnem elabendi occasionem, attendere animum jubet, et ad rem respondere, unde constrictus Davus, *ego vero istuc ago*, inquit: et simulans attentionem singularem, cum Simo rem ipsam cœptaret disserere, in ignorantiam et admirationem compositus, ait: *hoc quod sit*, sub. non intelligo: in qua simulatione perstat, donec sensus interminatione executitur. Confer omnino ad principium hujus astus, id est, ad illam Davi tergiversationem, act. II. sc. 6. pr. Gallus interpres ita accipit illa: *quid ais*, id est, *quid videtur tibi? qua de re?* id est, de qua re loqueris, here, aut interrogas, *quid mihi videatur? rogas?* *meum gnatum rumor est amare:* id est, *an tu hoc nescias?* rumor incedit per urbem, filium meum seductum amori operam dare: *rb id populus curat scilicet*, Cicero proverbiali sehemate usurpavit ad Attic. lib XIII. ep. 34. *Bæclerus.*

14 Meum gnatum rumor est amare] Mire apud servum dissimulat id, quod jam probavit. *Donat.*

Meum gnatum rumor est amare] Graviter constanterque senex nondum se fatetur credere, nec verum scire: ne amittat vim vindicaturi, si rescribit. *Idem.*

Id populus curat scilicet] Quia rumigeratio populi est: sed hoc aversus ab illo contumaciter: sic Virgilius: ‘*Scilicet is Superis labor est.*’ *Scilicet semper cum eipso velat ponitur.* *Idem.*

Id populus curat scilicet] Quasi vero id populo curae sit, de filii tui amore rumigerare vel rumiferare, ut loquitur Plautus Amphitr. II. act. 2. sc. *Farnabius.*

15 Hoccine agis] *Agis, id est, an-*

dis. Alibi sic, ‘*Hoc age ambo.*’ Plautus: ‘*Hoc agite sultis Spectatores nunc jam.*’ Pronuntians simul demonstrative, veluti aurem suam tangens. *Donatus.*

Isthuc] Deest ago, vel audio. Idem.

S. Hoccine agis an non? *D. ego vero isthuc]* Non abs re fuerit hoc loco dicere, quod jam dicturus sum; nempe hic apud meliores Latinitatis scriptores sumi pro *MEUS*, at *ISTE* pro *TUUS*. Primæ personæ est *hic*, secundæ autem *ISTE*, vel *ISTHIC*. Ejus rei tam multa apud Terentium et Plautum exempla sunt, ea ut colligere pigrat. Itaque si locus hic Terentii mihi Gallice convertendus esset, non dicerem ut numeri interpretes; *Pense-tu bien à ce que tu dis?* imo autem sic verterem: *Pense-tu bien à ce que JE dis?* atque ita, si Davus sic responderet; *Ego vero isthuc;* id ego ita converterem: *Ouy truyement, je pense à ce que vous dites.* Herns interrogat per *Hoc*, at servulus per *ISTHUC* respondet. *Faber.*

Sed nunc ea me exquirere, iniqui patris est, &c.] In hanc orationem Simonis, omnemque ejus in tolerandis amoribus indulgentiam, Rivius non perfunctorie invelit: merito: sed meminisse tamen debemus, hanc temporis non hominis labem fuisse. Quo fit ut hæc oratio, vera æstimatione, negligenter et nimium blandi; pro moribus temporum, lenis et mansueti patris habeatur: itaque non aliter Laches loquitur in Hecyra IV. 4. 62. &c. adde Chremetis orationem Heant. I. 2. 32. &c. et III. 1. 34. &c. At si quis ex Poëta sciscitus esset, an hic ‘*incepta lenitas patris et facilitas prava,*’ quam in Adelphis Micioni dedit, notaretur, non dubium est, quin negasset. Muretus ad *eipso velat* confugit: hæc hic locum sae habere nequit. Ad moris Attici infamiam referenda sunt omnia: adversus quem talis querela locum habet, quam

Isocrates in Areopagitica, meliorem antiquioris ævi disciplinam comparsans, instituit. Prætexuntur interim, ut fieri solet corruptis civitatis moribus, honestiora vocabula. Simo enim, hic speciem quandam juris effingit; cui postea utilitatem superinducit: agnoscit utrumque Donatus: nam ad illa verba, ‘ iniqui patris est,’ annotat: ‘ Iniqui est, si nunc velim quærere actus liberos adolescentis:’ quasi scilicet, postquam excessissent ex ephebis filii, liberius vivendi potestas, ut superiore scena dixit, patris imperio et auctoritati ipso jure limites poneret. Quando autem Simo addit, ‘ sivi animum ut exploraret suum,’ Donatus, ‘ mira ratio,’ inquit, ‘ cur siverit, ut et hoc quod permisit, ad bonam frugem permiserit, non ad luxuriam.’ Subest in his tertium schema, temporis usque ad matrimonium definiti brevitas: quæ cum patribus obtentui sumpta esset, filii in titulum juris placuit, ut ex illis videre licet: ‘ Tute ipse his rebus finem præscripsi pater, Prope adest, quum alieno more vivendum est mili, Sine nne meo me vivere interea modo.’ *Bæclerus.*

Ea me exquirere] Scena præcedente ‘ Prope adest, cum alieno,’ &c. et scena i. act. 2. et seen. vi. act. 2. *Farnab.*

16 *Iniqui patris est]* Iniqui est, si nunc velim quærere actus liberos adolescentis. *Donatus.*

Nam quod antehac fecit] Pro ante hac, consuetudine magis, quam ratione dicitur. *Idem.*

Nihil ad me] Id agit, ut superius consilium se servare ostendat. *Idem.*

17 *Dum tempus ad eam rem tulit]* Absolute: et deest se: ut sit, *Dum tempus se præbuit*: quia supra dixit, ‘ Tute his rebus finem præscripti pater.’ *Idem.*

Sici, animum ut exploraret suum] Mira ratio cur siverit, ut et hoc quod permisit, ad bonam frugem permisit,

Delph. et Var. Clas.

non ad luxuriam. *Sici* autem distingue: est autem *sici*, modo, permisi, cessavi. *Sici*, antique. Aliter in Adelphis: ‘ Non savit egestas facere hoc nos.’ *Idem.*

18 *Nunc hic dies aliam vitam adfert]* Hoc est, recte, et severe, et inexorabiliter denuntiat. *Aliam vitam*, pro diversam et contrariam. Sic et Virgilinus: *Diis aliter visum est.* *Idem.*

Nunc hic dies] *Hic dies* habent omnes libri scripti, et *Donatus. Faernus.*

Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores postulat] Cicero, more suo, ad consilia de Rep. accommodat Epist. Famil. xii. 25. ad Cornificium: ‘ Accipio excusationem tuam de Sempronio: neque enim statuti quid in tanta perturbatione habere potuisti: nunc hic dies aliam vitam affert, alios mores postulat, ut ait Terentius.’ *Bæclerus.*

Nunc hic dies aliam vitam adfert] Civitat hunc versum Cicero l. xii. 25. Epist. Famil. ‘ Αλλος βίος, άλλη διάτα. Prov. apud Zenobium, *Farnabius.*

19 *Postulo, sire æquum est, te oro Dave]* Correctio addita, non tam εἰρωνεία spectat, quam vim jubendi intendit. ‘ Major enim ad impetrandum vis est, eum rogare, qui possit jubere;’ ut hoc Servii verbis dicam ad 6. En. v. ‘ Idem orans mandata dabat.’ *Bæclerus.*

Sive æquum est] Epanorthosis amara. *Farnabius.*

Te oro Dave] Gravius illud fecit, nomen appellando. *Donatus.*

Ut redeat jam in viam] Jam modo tarditatis est signum: et in viam dicit, quasi qui devius sit, et errarit a recta via. *Idem.*

Ut redeat jam in viam] Proverbiale. *Idem.*

Sive æquum est] Ἐπανόρθωσις. *Idem.*

20 *Hoc quid sit]* Ἐλλεῖψις: deest enim quavis. *Idem.*

21 *Ita aiunt]* Haec credunt et loquuntur universi: et est trepida confessio, et quasi inviti responsio: ut

Terent.

3 X

in Heantont. *Ita credo: monente patre filium.* *Idem.*

Tum si quis magistrum? Μεταφοράς, an quia et pädagogus est magister? ut Geta in Phormione, ‘Me filii relinquent quasi magistrum.’ *Idem.*

Ad eam rem? Id est, supra eam rem; hoc est, super amorem. *Idem.*

Improbum? Cujus opera et consilio improbo seducatur, ut Pamphilus tuo. *Farnabius.*

22 Animum ægrotum? Pro ægrum, nam animus æger, corpus ægrotum. *Donatus.*

Ipsum animum ægrotum ad deteriorem partem plerunque applicat? Scilicet, ut μυῆσει Horatiana, Epist. I. 8. se indicet homo talis, mente minns validus, quam corpore toto: ‘Nil audire volo, nil discere, quod levet ægrum; Fidis offendor medicis, irascor amicis; Cur me funesto proponent arcere veterno? Quæ nocuere, sequor: fugio quæ profore credam.’ *Bæclerus.*

Ægrotum, &c.] Stoici cupiditates et affectus animi morbos esse sentiunt. Cic. Tusc. Quæst. *Farnabius.*

23 Hem? Interjectio est irascentis. *Donatus.*

Darus sum, non Oedipus? Multiplex contumelia: potest enim senem quasi sphingem dixisse, id est, deformem insonstricte similem: potest etiam inhumanum et ferum, ut sphinx. Potest etiam per Oedipum se ultorem promittere futurum, atque oppressorem sapientiae senis. *Idem.*

Darus sum, non Oedipus? Facete se negavit Oedipum, ut senem sphinga esse confirmet, non Oedipum. Imitationum duo sunt genera: quandam necessitas, quandam introducit voluntas. *Idem.*

Non Oedipus? Si Latine pronunties, genitivus *Oedipi* faciet, si Græce, *Oedipidis*. *Idem.*

Darus sum, non Oedipus? Servus sum barbarus et simplex; non Oedipus, qui ænigmata et perplexa problemata possim solvere: vide quid

nos ad Thebaida Senecæ 119. vers. Οὐ μάντις εἰμὶ τἀφανῆ γνῶναι σαφῶς. Euripid. *Oedipo conjectore est opus.* *Farnabius.*

24 Sane quidem? Sane, valide: quia qui sanus, et validus est. *Donatus.*

25 Si sensero? Comminatio, et fit pronuntiatio, ut in singulis verbis ardeant minæ. *Idem.*

Hodie? Non ad tempus non plenum, sed ad comminationem refertur: ut Virgilius: ‘Nunquam omnes hodie moriemur inulti.’ Et dies pro nocte accipitur: ut hoc ipsum, ‘Nunquam omnes hodie moriemur inulti.’ *Idem.*

Si sensero hodie quicquam, &c.] Hæc κατάπληξis supra (sc. I. vs. 37.) cœpta, et correctione repressa, nunc absolvitur. *Bæclerus.*

Si sensero? ‘Precibusque minas regaliter addit.’ Ovid. II. Metam. ‘Imperium, promissa, minas confundit in unum.’ *Farnab.*

26 Quo fiant minus? Quo minus, hoc est, quo impeditius. *Donatus.*

27 Aut relle in ea re ostendi quam sis callidus? Plerique libri, et in iis omnes antiqui, ostendi quam sis callidus. *Farnab.*

28 Verberibus cæsum te Dave in pistrinum? Vult in pronomine et nomine exagitare comminatione servum, ne quid relinquat iracundia. *Donatus.*

In pistrinum? Ad molam trusatlem: vide act. III. sc. 4. *Farnabius.*

Dedam? *Dare*, est quod repetas; *Dedere*, est ad perpetuum. *Damus*, et amicis: *Dedimus*, tantum hostibus. *Donat.*

29 Ea lege atque omine? *Lege*, ad homines: *omine*, ad rem divinam refertur: id est firmamentum, per humana et divina. *Omen* autem est, quicquid ore dicitur. *Idem.*

Ea lege atque omine? Bene *lege* atque *omine*, quia leges auspiciis servatis ferebantur. Ergo sic intellige, quasi dixerit, ea lege et conditione. Et antiqui auspicato omnia faciebant, quæ rata esse vellent. *Idem.*

*Ea lege atque omine, ut si te inde ex-
em. ego pro te molam]* Obscure, nec
non aliena quædam, hic annotat Do-
natus: ea lege atque omine, &c. i. c.
ea conditione, ut si te inde exem-
erim, ea exemptio sit milii pistrini
omen, et ego se. pro te molam: quæ
Gnyeti expositio placet. *Bæclerus.*

Ea lege atque omine] Leges ipsæ
auspicis cerebantur. Neque Deo-
rum solum voces observaverunt, sed
etiam hominum, quæ vocant omnia,
&c. Cicer. 1. de Divinatione. *Farn.*

30 *An nondum etiam]* Quartum παρ-
έλκον, quia abundat etiam. Donatus.

*Quid? hoc intellexisti? an nondum
etiam ne hoc quidem]* Plant. Amphitri.
II. 1. 30. ‘Satin’ hoc plane, satin’
diserte nunc videor tibi locutus esse?’
Ceterum in h. l. Terentiano, frequen-
tibus verbis ἐνέργεια inest: cui quadrat
responsio Davi simili frequentatione
verborum: ‘Imo callide: ita aperte
ipsam rem modo locutus es:’ insu-
per; ‘Nihil circuit, usus es.’ *Bæcler-
rus.*

31 *Ipsum rem]* Ipsam rem, id est,
voluntatem suam, aut interminatio-
nem snam: hoc est, pistrinum et
pœnas serviles. Donatus.

Nihil circuitione] Nihil, pro non.
Circuitione, periphrasi. *Idem.*

Nihil circuitione] Nulla ambage
verborum. *Farnabius.*

Usus es] Legitur et usor es. Donat.

32 *Ubiris facilius]* Admonitio. *Id.*

Ubiris facilius] Cicero: ‘Non est
in hac causa peccandi locus ullus.’
Idem.

33 *Bona verba quæso]* Hic in εἰρω-
νεῖσται εὐφημισμός. Quasi dieat, me-
liora loquere, rogo te: ergo cum ad-
monitione, Bona verba, inquit, rogo.
Donat.

Bona verba quæso] Εὐφήμιει, εὐφήμι-
σον id est, noli quæso male ominari,
i. e. noli ea putare aut loqui de ser-
vo tuo, quasi is te delusum cupiat:
‘Prorsus a me opinionem hanc tuam
esse amotam volo,’ ut infra loquitur,

act. II. sc. 1. vs. 30. Quod antem Si-
mo excipit, irrides? Nannius in Mis-
cellan. accipit, pro adularis, palpum
obtrudis, et comparat huc vs. 20. act.
III. sc. 2. irrideor. Potest et ita in-
telligi, ut illa ipsa simulatio innocentia,
εὐφημισμῷ Davi significata, seni
occasione dederit, per indignatio-
nem de irrisu hoc interpretandi, qua-
si dicere voluerit: derides me, si
putas, me nequitiae tuæ ignarum, te-
que pernegando (εὐφημισμὸς enim ille
non simpliciter, sed eum affectu ne-
gat) innoxium videri posse: unde
sequitur statim: nihil me fallis, οὐδέν
με λαυθάνοις ἄν, ex Menandri versu
νῦν δὲ οὐδὲν λέληθάς με ἄν, ut Donatus
monet. *Irrides?* interrogatio affectum
addit: de sensu dictum est. *Bæclerus.*

Bona verba quæso] Εὐφημισμὸς σκωπ-
τικός. *Farnabius.*

Nihil me fallis] Non te ignoro, non
me decipis. Sic Menander: νῦν δὲ
οὐδὲν λέληθάς με ἄν. *Donatus.*

Nihil me fallis] Figura est ἑλληνι-
μός a loco οὐδέν με λαυθάνοις ἄν. *Idem.*

Fallis] Lates, ut sit οὐδέν με λέληθας.
Idem.

Nihil me fallis] Nihil, pro etiam
nunc. *Idem.*

34 *Neque tu haud dicas, tibi non
prædictum]* Duæ negativæ faciunt
unam affirmativam; tres negativæ
pro una negativa accipiuntur: ut
hic, *Neque haud non.* Sallustius,
‘Haud impigre, neque inultus occi-
ditur:’ vera ergo lectio est, *Neque tu
haud dicas.* Quod plurimi non intel-
ligentes, *hoc dicas* legunt. *Idem.*

Neque tu hoc dicas] Vera lectio,
Neque haud dicas; est enim quintum
παρέλκον. Plantus in Bæchid. ‘Ne-
que haud subditiva gloria oppidum
arbitror.’ *Idem.*

*Neque tu haud dicas, tibi non prædic-
tum]* Est isthac lectio, si quid in hoc
genere mihi credi aequum est, plane
falsa. In Cod. Ms. quo olim Muretus
usus est, sic legebatur: *Neque tu
hoc dicas tibi non prædictum.* Quam

ego lectionem eo veriorem esse arbitror, quod in hac ipsa Fabula ita plane locutus est Terentius, act. III. sc. 2. ‘Ne tu hoc mili posterius dicas, Davi factum consilio ac dolis.’ Scio quid ad hæc scribat Vetus Interpres cum tribus suis negationibus; sed, profecto, Vetus ille Interpres non est Donatus, quem olim Romæ docentein audiit D. Hieronymus.

Faber.

Neque tu hoc dicas] O. l. s. neque tu hoc dicas. Vaticanus, hoc dices, quod idem est: nam antiqui dices pro *dicas* efferebant: solus Donatus legit, haut *dicus*, quem et sequimur. *Faēnus.*

Neque] Νῦν δὲ οὐδὲν λέληθάς με ἄν. *Menander.* Farnabius.

SCENA III. Constat hæc scena iambicis octonariis et senariis: vs. 3. in Argent. et uno ex meis Ms. sic legitur: *quaer si non astu providentur, aut me aut herum pessum dabunt.* Idem in vs. 7. omittunt *τὸ in*: vs. 9. omnes tres MSS. retinent *τὸ me*, ut bacchius sit quarto loco: in 10. pro *accedit*, duo habent *accidit*. vs. 20. ita in nostris omnibus scribitur, ut et plerisque aliis libris scriptis, teste Faēno: ut sit tetrameter trochaicus hypercatalecticus. Emendant autem alii, et in trimetrum ac dimetrum iambicos dividunt, ita: *Mihi quidem non hercle fit verisimile: Atque ipsis commentum placet.* Aliter eodem metro Guyetus, quem vide vs. 21. duo ex MSS. nostris addunt *transfero: at ego hinc me ad forum transfero: glos-* sam scilicet in textum: v. Don. *Bæclerus.*

1 Enimvero, Dave] *Hic brevis et co-* mica deliberatio est, magna exspectatione populum rerum imminentium commotu- ra, metu et cura astuantis Davi consideratione proposita. Donatus.

Enimvero, Dave] Omnis persona aut ab altero commendatur, aut se ipsam populo commendat, aut et ab altero et a se ipsa: ut hic Davi, et per

Simonem supra descripta est, ubi dicit, ‘Mala mens, malus animus:’ et hic per se, dum hoc gestu ac sermone agit ac disputat secum. *Idem.*

Enimvero, Dave] *Enimvero* signifi- cationem habet nimium permoti atque irritati animi. Cicero, ‘Hic tum alius ex alia parte. *Enimvero* ferendum hoc non est: vocetur mu- lier.’ *Idem.*

Enimvero, Dave, nihil loci est segni- tiae neque socordiae] Ex Plauti summis Asinaria II. 1. 6. ‘Quin tu abs te socordiam omnem reice et segnitiem amove, Atque ad ingenium vetus ver- sum te recipis tuum: Serva he- rum.’ Hæc scena deliberationem habet, totius summam negotii complexam: de consilio Simonis, et amo- ribus Pamphili: quin etiam vs. 15. &c. ea pars argumenti, quia absoluenda erat fabula, affertur: sed, ne quid in protasi alienam fieret, pro commento spernitur. Protasis enim ita argumentum fabulæ tractat, ut reserventur in catastrophen eæ par- tes, quibus errores, in Epitasis conji- ciendi, absolviri possunt. Nihil autem aliud, quam negotii magnitudinem Davus hic demonstrat, nec dum, quid consilii velit capere, expedit: sed ad Pamphilum festinat, cuius res age- batnr. *Bæclerus.*

Segnitiae] Ad agendum. *Donatus.*

Socordiae] Ad considerandum. *Id.*

Segnitiae, neque socordiae] Segnitiae, inquit, ad agendum: socordiae ad considerandum. *Farnabius.*

2 Quantum modo] *Quantum, pro in-* quantum. *Donatus.*

3 Quæ si non astu] *Exhortatio a* periculo. *Idem.*

Providentur] Provisio rerum duas significaciones habet. *Providemus* enī nobis tam bonum, quam malum. Malum, sicut si quis eminus veniens, telum providerit atque sic caverit. Ergo hic *Providentur*, cavitur, vi- tantur. Et nuptias velut undam na- vigio imminentem fecit: quod si quis

undam ex adverso venientem prora non exceperit, demersus undis in pessum abit: est ergo metaphora. *Idem.*

Me aut herum] Herum hic, herilem filium. *Idem.*

Herum] Herilem filium, Pamphilum. *Farnabius.*

Pessum dabunt] Perdent pessum, i.e. ad pedes, ad imum præcipitabunt, καταβυθίσονται. Mergent funditus. ‘Servum ego ratem esse amanti hero, æquum censeo ut toleret, ne pessum abeat.’ Plaut. Aul. iv. 1. ‘Quasi in piscinam rete qui jaculum parat: Quando abiit rete pessum, tum adducit sinum.’ Plaut. Trucul. act. i. sc. 1. *Idem.*

4 Pamphilumne adjutem, an auscultem seni] Semper deliberativa verba habent quendam sonum, per quem exitus rei demonstratur: ut hic ostendit, se Pamphilum magis adjutrum, quam verbis senis obtemperatum. *Donatus.*

5 Si illum relinquo] Partium tractatus, quæ supra sunt, Pamphilumne adjutem, an auscultem seni. *Idem.*

Vitæ ejus timeo] Ut alibi, Syre, tibi timui male. *Idem.*

Ejus vitæ timeo] Vita, apud Terentium dico, novem aut decem locis, significat, non id quod Gallice sonat, sed quietem, tranquillitatem, bonam existimationem, et quæ sunt eadem, aut his similia. At in ea re sunt qui interdum errant, ut valde periculose sunt antiquos scriptores interpretari, et eos sermone nostro loquentes facere. ‘Id satis est monuisse semel; tu cetera per te Ipse memor faciliter poteris cognoscere cura.’ *Faber.*

Sin opitulor] Opem ferre dicitor in malis rebus, et iis qui de salute dubii sunt: ut, ‘Fer opem, serva me obsecro.’ Opitulor et opitulatio dicta ab opem tollendo, hoc est, ferendo. *Donatus.*

Hujus minas] Subanditetur, timeo. *Idem.*

Sin opitulor, hujus minas] Servus hic non sinit venire in partem deliberationis obsequium hero debitum, sed periculum et formidinem pœnæ: honestius deliberat Pamphilus i. 5. 26. et 27. *Bæclerus.*

Cui verba dare] Verba dare, fallacia est: et illud spectat, *Nihil me fallis.* *Donatus.*

Dificile'st] Non dicit, impossibile est. Ergo ostendit, partem se sequi, quæ pro Pamphilo est. *Idem.*

Primum jam] Primo, inquit, jam infensus est senex: dein a Pamphilo gravis est Glycerium. *Idem.*

Primum jam] Υφέν: est enim ἀστροφή, pro jam primum. *Idem.*

De amore hoc] Hoc amore, sic, quasi cum tædio et reprehensione ejus amoris loquatur. *Idem.*

7 Me infensus] Scilicet de amore filii, senex me servat, et re vera timendus est. *Idem.*

Servat] Φυλάττει. *Idem.*

Ne quam faciam] Hoc ad illud spectat, ‘Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum.’ *Idem.*

9 Quo jure, quaque injuria] Proverbiale hoc est: qualia sunt, fas et nefas, nolis velis. *Idem.*

Qua jure, quaque injuria, præcipitem in pistrinum dabit] Melius in editione Gabrielis Faërii, sic: Qua jure, quaque injuria, præcipitem ME in pistrinum dabit. Neque versus suos numeros eo minus habuerit. Nam synesis fuerit in postrema syllaba hujus vocis *injuria*. Scio quidem in editione Mureti abesse istud ME; sed et hoc non ignoro, Muretum multis in illa sua editione permisso ut versus molliores faceret. Hic illi mos fuit. *Faber.*

Quo jure quaque injuria] Καὶ δικαῖως καδίκως, Aristophanes in Pluto: ubi Scholiastes: ἀντὶ τοῦ, παντὶ τρόπῳ οὖτος Ἀττικολ. *Donatus:* ‘Proverbiale est: qualia sunt, fas et nefas, nolis velis.’ Adde eundem ad illud Adelph. v. 9. ‘justa injusta prorsus

omnia, &c. Baclerus.

Quo jure, quaque injuria] Plaut. Rndent. iv. 4. ‘Quomodo habeas; jure, an injuria?’ noster in Adelph. scen. ult. ‘justa, injusta.’ Sic ‘fas, nefas;’ ‘fanda, nefanda;’ ‘scis, ne-scis;’ ‘velis, nolis.’ *Farnabius.*

Pistrinum dabit] Infra, Act. iii. scene 4. *Idem.*

10 Ad hæc] In ipsa re major est difficultas, quia gravida est Glycerium. *Donatus.*

Sive ista uxor] Et hoc cum quodam tædio et indignatione stomachi interrumpit. *Idem.*

Sive ista uxor, sive amica est, gravior e Panphilo est] Janus Guillelmus ante me conjectit scribendum esse: *Si ista uxor, sive amica est, &c.* Ita fiet ut in metro nihil sit impedimenti. Sic autem veteres loqui solebant. Ennius: ‘Si vivimus, sive morimur.’ Plautus: ‘Si media nox est, sive est prima vesperæ.’ Sed et Terentius ipse, ut nequid Plauto aut Ennio egeas, sic infra locutus est, And. i. 5. 57. ‘Si te in germani fratris dilexi loco, SIVE hæc te solum semper fecit maximi.’ Si in prima orationis parte ponebatur, *Sive* in secunda, ut, *ni, nive, &c.* Faber.

12 Operæ pretium audaciam] Dicitur de mirificis et landabilibus: nam et ea quæ magna sunt, etiam si mala, tamen miramur: quia libenter audiamus: et hoc pretium est operæ, id est, audiendi. *Et audaciam proprie* dixit, ut in Eunucho, ‘Audaciam metreticum specta.’ *Idem.*

13 Nam incepio est amentium, haud amantium] Amabant veteres de proximo similia dicere: ut Cicero, ‘Mimus charum putavit fole de armario, quam quod de sacrario fuisse ablatum.’ Et quidem si in verbis sunt, παρόμοιον dicitur: in nominibus, παρομοσία. *Idem.*

Amentium, haud amantium] Paronomasia. *Farnabius.*

14 Quidquid peperisset] Majorem

reprehensionem sonat, quidquid perisset: paritur enim aut masculus, aut foemina: et solet justior esse censa tollendi, si marem uxor peperit; sed nimii amoris est, non exspectare quid tollas. *Donatus.*

Decrererunt] Decernere est de magnis rebus certam proferre sententiam: unde etiam *Senatus decretum.* *Idem.*

Tollere] Mas utique foret ant foemina, pro legitimo parta decreverunt suscipere; non exponent pro illegitimo. Neque n. hic locum habet mos ille tollendi infantem de terra, aut ope Dearum *Opis* atque *Levanæ*: vide act. iv. scen. 5. infra, et Eunuch. act. v. sc. 5. *Farnabius.*

15 Et fingunt] Argumenti partem narrat: et non credit futura esse quæ dicit, ut supersit locus errori. Et *fallaciam*, et *quandam*; ne verisimilis sit ipsa fallacia totius contemplationis et vilitatis. *Donatus.*

16 Fuit olim] Modo totius summæ argumentum populo narratur: sed ut restet aliquid ad errorem, abrogatur fides. Α διηγησατικὴ ad μιμητικὸν transit. *Idem.*

18 Is obiit mortem] Plene dixit, quod nos obiit tantum. Virgilinus, ‘Morte obita quales fama est volitare figuræ.’ *Idem.*

19 Recepisse orbam, parram] Parram propterea adjecit, ut fiat verisimile, non posse eam facile suos agnosceat. *Idem.*

Fabulae] Redit ad narrationem. *Idem.*

20 Mihi quidem hercle non fit verisimile: atque ipsis commentum placet] Ita in omnibus fere libris invenitur ordinatus hic versus, itaque impressit Robertus Stephanus: est autem versus tetrameter trochaicus hypercatalecticus. *Faënus.*

Atque ipsis] Atque pro tamen: ut sit, tamen ipsis commentum placet; quod comminiscuntur probant. *Donatus.*

31 *Sed Mysis]* Παρασκευὴ alterius scenæ. *Idem.*

Mysis] Semper autem nomina comicorum servorum, aut a nationibus sunt indita, ut *Mysis*, *Syrus*: aut ex accidentibus, ut *Lesbia*, velut ebriosa, a *Lesbo* insula, quæ est *ferrax* suavissimi candidissimique viui: aut a moribus et vernilitate, ut *Pseudolus*: aut ex negotio, ut *Chrysalus*: aut ex qualitate corporis, ut *Thylaeus* (*an Chylaceus*) aut ex specie formæ, ut *Pinacium*. *Idem.*

Ego hinc me ad forum] Vultuose hoc pronnotiatur: ut desit, pergam, aut ducam me. *Idem.*

22 [In nostris VV. LL. attribue illam lect. Ne put. de hac imprudenter opp. secundo Guelf.]

SCENA IV. Hæc scena constat Trochaicis quadratis catalecticis, et duobus postremis octonariis Iambicis, e MSS. unus, 3. quoque facit Iambicum octonarium, ita: ‘Nec est satis digna, cui committas primo partu mulierem’: v. ultimo hahent *nunc*, pro *num*. Boëclerus.

1 *Audiri, Archilis]* Hæc sunt intentionis Poëticæ, ut ad οἰκονομίαν faciūt aliquid addant: nam οἰκονομία est ut accersatur obstetrix, et conveniatur *Pamphilus*: faciūt scribentis in his verbis est, quod *Archilis* compotri- cem potissimum adduci jubet. Donatus.

Archillis] In omnibus libris MSS. Faërni hoc nomen scriptum fuit per unicum 1; idque, meo iudicio, optime; et ita apud Plautum in Trueuento act. ii. sc. 5. in fine Iambici septenarii. *Faber.*

Audiri, Archilis] Frequenter hoc modo Terentius compendium facit, ut egrediens loquatur persona de eo, quod est gestura: et simul doceat, quid ab altera gestum sit. *Donatus.*

Audiri, Archilis, jamdudum, Lesbium adduci jubes] Utrum *jamdudum* audiri, an *jamdudum* jubes, incerta distinctio est, et sunt qui *jamdudum*, jam primum intelligent: ut, *Jamdudum* su-

mite pœnas. *Idem.*

Archilis] Per unum *t* in omnibus l. s. est: et, per *i* in penultima. *Faërus.*

Audiri, Archilis] Videtur hæc *Archilis* obstetrix fuisse, quam nos *nurticem siccām* vocamus, cuius officium erat, ut ex Hieronymi Epistola Select. 9. lib. ii. discimus ‘assidere lectulo, obstetrices adhibere lan- guenti,’ &c. *Furnabius.*

2 *Sane pol]* *Sane, multūm; alias, pro valide: namque validus est, qui multūm rerum necessiarum habet ad salutem.* *Donatus.*

Sane pol illa temulenta est mulier, et temeraria] Versus est *Trochaicus*, in quo *pol illa*, *tribrachus* est, eliso uno *t*, ex ‘*illa*,’ *pol* autem corripitur exemplo Ennii: ‘Nec pol homo quisquam faciet impnne animatus.’ *Faërus.*

Temulenta] Producit primam syllabam *te*. *Donatus.*

Temulenta] *Vinolenta*, hoc est, ebriosa: quia *temetum* vinum dicitur: unde abstemius sobrius. *Dictum autem temetum* ab eo, quia tentet mentem. *Temulenta*, vino: *Temeraria*, natura. *Idem.*

3 *Nec satis digna cui committas]* Bene in conclusione illa specialiter probavit, dicendo non idoneam, cui committatur primus partus mulieris. Sed mire signateque dixit *committas*: etenim committimus magna, et quæ salutem in dubio habent. *Idem.*

Nec satis digna] Dñas res, nec parentem, nec primo partu. Figura δύο δι' ἔρβης ut Virgilius: ‘Non me tibi Troja Externum tulit.’ Et, ‘Dum domus Aeneæ Capitoli immobile saxum Accolet.’ *Idem.*

4 *Tamen eam adducam]* Redit ad illud, quod vi coacta. *Donatus.*

Tamen eam adducam, &c.] Fr. Guyetus vult *Archilin* hæc loqui, ut esset: tamen eam adduci volo: unde *Mysis* exciperet: *importunitatem spectare aniculæ, &c.* Sed egredientibus, et intro loquentibus personis ad non

egredientes, non responderi solet fere. Archilis hæc ut anicula comicæ, vinosa describitur. Est autem γραῦδιον οἰκουρὸν, ἢ οἰκετικὸν ἢ ὄξον, ‘Anicula domestica et aeris,’ Pollicis, lib. iv. onom. cap. 19. De obstetricie infra dicitur. *Bæclerus.*

Importunitatem] Importunitas neque loci neque temporis habet commoditatem. Donatus.

Anicula] Archilis scilicet. Idem.

5 *Quia compotrix] In vultu remansit oratio: deest enim per figuram ἔλλειψιν, ‘ideo illam vult arcessiri.’ Idem.*

Dii date facultatem, obsecro] Dii Geniales, Nuptiales quinque, Jupiter adulitus, Hymenæus, Juno adulta. Venus suadela, Diana Lucina: vide quæ nos ad Seneæ Medeam v. 1. Bæclerus.

6 *In aliis] Utrum in aliis mulieribus, an in aliis rebus? Donatus.*

In aliis potius peccandi locum] Utrum in aliis mulieribus, an in aliis rebus? ita dubitat Donatus. Tu non dubita, res intelligi; hoc sensu: si ebrietas ejus et temeritas omnino innoxia semper esse nequit, in alia potius offendat, quam in negotio, cuius causa nunc accersitur: in oratione enim personæ, cui, ut est captus ancillarum, honestos mores et probos Poëta dedit, sensus humanior sumendus est. Bæclerus.

7 *Exanimatum] Exanimatus, est perturbatus. Virgilini: ‘Exanimata sequens impingeret agmina muris.’ Exanimus, mortnus. Idem. ‘Corpus ubi exanimum positum Pallantis Acestes.’ Donatus.*

*Vereor quid siet] Quid, ob quid, propter quid sit exanimatus. Aut aliter: quid siet, id est, quid sit negotii. Sed quidam putant quid proquare: nt *Quid veniant.* Aut deest, potest: ut sit: quid esse potest. Idem.*

8 *Num quidnam] Comicum est et Terentianum. Idem.*

Num quidnam] Quum, exemptis num

et nam, sufficere ad interrogationem potuisse quid. Idem.

SCENA V. Hæc scena saturæ est, ex trochaicis et iambicis non unius generis. Quæ autem Gabriel Faërnus annotavit de variis lectionibus, in nostris quoque MSS. comparant: itaque nihil attinet repetere: vs. 14. omnes nostri habent: *repetor repudiatuſ: sed lenior est numerus editæ lectionis: in vs. 15. qui est septenarius trochæiens, omnes interponunt rō et: aliquid monſtri alunt: et ea quoniam nemini obtrudi potest.* Fr. Fabricius Mureti judicium in distinguendis hujus scenæ versibus præfert: qui tamen non panca sibi permisit, præter MSS. auctoritatem.

Deliberatio Pampili iracundia et dolore recenti tumultuosius incipit: mox a patre in Chremetis affinitatem flectit; ita tamen, ut recurrat ad priorem querelam, non iniuritatem jam sed negligentiam patris incusans: donec hic quoque impetus velut ad obversantem animo paterni nominis reverentiam frangitur; et post hanc Comicam παρασκευὴν, fidem Glyeero servandam esse argumentis declaratur. Euphranius satis perspicue designavit: ‘Hæc scena deliberationem habet, quæ talis est. Adolescens amans, qui promisit se eam [quam amabat] ducturum uxorem, a patre cogitur ut alteram ducat: deliberat quid faciat. Hic omnes deliberativæ partes sunt, et ab ipso qui deliberat percurruntur: verum quoniam optima deliberatio est cui alius persuasor accedit, videireo Mysis ancilla præsens invenitur, ut ejus aspectu facile in unam partem, memoria dominæ ejus et sui amoris, possit incumbere; quippe cum hic ex una parte pater sit, ejus imperium filius debet implere; ex alia parte amor, qui vinculo sui animum adolescentis astrigit.’ Sed, qui hic occurunt loci, de jure parentum et liberorum, in contrahendo matrimonio, in Chrestomati-

thia attingentur. *Bæclerus.*

1 Hoccine est] *Hic inducitur adolescentis animus circa nuptias: ut ex magnitudine ejus ingens gaudium compareatur in fine fabulæ, cognita Glycerio: et simul id agitur, ut magis magisque per Mysidem Pamphilus excitetur ad resistendum patri nuptias indicenti. Donatus.*

Hoccine est] *Ab iracundia et dolore cœpit. Iracundia descendit ex injuria: Dolor ex miseria. Idem.*

Hoccine est humanum factum] *Quasi deliberatio est: in qua duæ partes sunt: una patris, altera amicæ: pro suasore Mysis est. Principium ab invective: in qua primo ut hominem accusat, deinde ut patrem. Idem.*

Hoccine est] *Hoc est dilatare orationem, ne diceret quod fecit: et est perversa αβηγνος, a majoribus descendens ad minora, per amplificationem accusationis. Idem.*

Factum aut inceptum] *In aliis, factu aut inceptu, sicut. Idem.*

Hoccine est officium] *Officium ab eficiendo, ab eo quod quæritur quid efficere in eo unumquemque conveniat, pro conditione personæ. Idem.*

Hoccine est humanum factum, aut inceptum? hoccine officium patris] *O. l. s. et Donatus geminat verbum *est*, hoc modo, *hoccine est officium patris?* Vestigiora vero exemplaria et hic, et ubique, *hoccine* per unum *c.* habent: ita nulla dubitatio est quin *hoccine* in casu recto et accusativo primam corripiat, sicut pronomen *hoc*, unde *hoccine* compositum est, teste Probo, corripit: quemadmodum usurpavit et Virgilius, sive ille Ovidius sit, in hisibus Priapeis: ‘Et vos *hoc* ipsum quod minamur, invitatis?’ et Plautus in Aulularia: ‘Nunc *hoc* ubi abstrudam cogito solum locum?’ erit ergo hic versus Terentii, octonarius. *Færnus.**

Officium patris] *Ad superiora referendum p. 374. Gallice: Est ce là le procédé d'un père? Et mox, (officium*

liberi hominis:) Le procédé d'un honnête homme. Faber.

Hoccine est humanum factum, &c.] Non bene Eugraphius: ‘Indignationem divisit, ut accusaret primo homines, deinde patrem.’ Melius Donatus: ‘Principium ab invective: in qua primo, ut hominem accusat, deinde, ut patrem:’ id est, conqueritur, Simonem neque ex hominis neque ex patris officio secum egisse. *Bæclerus.*

2 Quid illud est] *Potest hie esse monometer, aut præcedenti applicatus facere eum pentametrum iambicum. Sed, quia hæc genera innisitata Terentio sunt, potest esse octonarii iambici initium elisione i; et d, ex illud, item d, ex quid est, quod mox sequitur. *Færnus.**

Quid est, si non hoc] *Sic dicimus de his, quæ necessario hoc sunt, quod dicimus. *Donatus.**

Si non hoc] *Hoc cum stomacho dictum, quasi aliquo contradicente non esse contumeliam. Ciceron, ‘Quid est, quæso, Metelle, judicium corrumpere, si hoc non est?’ *Idem.**

Pro Deum atque hominum, &c.] Si octonarium acatalectum esse velis, ut qui sequuntur, necessario scribendum tibi est: *Pro Deum fidem atque hominum, &c.* Et τὸ *Deum* in unam syllabam contractum fuerit, ut mos est. *Faber.*

Pro Deum atque hominum fidem, quid est si non hæc contumelia est] *Omnes fere libri etiam antiqui, cum Donato, ita collocant, si hæc non contumelia est. *Færnus.**

3 Uxorem deccrerauit] *Decernere, est de magnis certam proferre sententiam. *Donatus.**

Uxorem deccrerauit] *Propositio injuria. *Idem.**

Deccrerauit] *Testatur Muretus reperisse se in uno et altero Ms. *Decrebit*, quod et de se affirmat *Færnus*. Ea autem scriptura jure placuit Mureto. Non enim de primo illo faci-*

undarum nuptiarum consilio agitur; sed de secundo, quod pater tam re-pente, tam desubito cepit. *Faber.*

Uxorem decretar sese mihi hodie] Ita liber Victorianus; alii fere omnes, et Donatus, *decreverat*; pancissimi decrevit, atque hi recentissimi. *Faērus.*

Nonne oportuit præscisse me ante? Oportuit, scilicet ad patrem refert. Nam nec sic consentirem ad nuptias; sed fac me velle, *Nonne oportuit præscisse me ante?* Dolet autem se spaciū non habuisse consilio. Et *ante abundat*, aut certe *præ*, cum sufficiat *scisse*. Donatus.

4 Nonne prius communicatum oportuit? Quam de stomacho repetitum est oportuit! Et de more, *præscisse me ante*. *Præscisse* proprie ad eum refertur, hoc est, Pamphilum. *Idem.*

Communicatum? Quod neque hujus proprium est, neque illius. *Idem.*

Communicatum? Quia nuptiarum non omnis potestas in patre est. *Idem.*

Nonne prius communicatum oportuit? Nuptiarum quippe potestas non omnis in patre est, quarum sponsiones siebant, vel inter ipsos qui nuptias contracturi erant; vel inter patrem puellæ et adolescentem, vel inter utriusque parentes. Quo sanctum foret matrimonium, consponsones parentum sine liberorum adstipulatione nullius habebantur momenti. Quanquam non tam eorum consensus requireretur, quam ne justa de causa possent contradicere. *Hotom. Farnabius.*

5 Quod verbum? *Verbum pro ἀξιωμα more suo posuit:* id est, uxorem dare, quod ait. *Donatus.*

6 Quid Chremes? Transit a patre nunc, et ad sacerdotum reddit: τὸ quid non ad Chremetem dicitur; sed ad illum transeuntis est, et non considerantis quid dicat. *Idem.*

Quid Chremes? Irascitur patri, quod cogat: Chremeti, quod non neget uxorem. Nove dolet, non odio ha-

beri, non repudiari. *Idem.*

Qui denegarat se, &c.] Non latuerat Pamphilum, repudiasse Chremetem. Unde et Davns ait, ‘Qui postea quam audierat non datum iri filio uxorem suo.’ *Idem.*

Commissurum? Putaverat nuptias, et Chremetem mutare sententiam. *Idem.*

Se commissurum mihi gnamat suam uxorem? Nondum mutarat consilium Chremes: quod facit infra act. III. sc. 3. sed ex oratione patris Pamphilus colligit mutasse. *Farnabius.*

Quid Chremes? qui deneg. &c.] Donatus: ‘Irascitur patri quod cogat Chremetem, quod non neget uxorem.’ Mirum tam diu tolerari vitium manifestum. Tu lege: *irascitur patri, quod cogat: Chremeti, quod non neget uxorem:* nihil verius: et sic quadrabunt, quæ sequuntur, ‘nove dolet, non odio haberí, non repudiari:’ sc. a Chremete. *Bæclerus.*

7 Id mutavit? Nove dixit id: τὸ id enim ad denegarat. *Donatus.*

Id mutarit, quoniam me immutatum] Παρόμοιον. Nam quoties verba sunt, παρόμοιον dicitur: quoties nomina, παρονομαστα. *Idem.*

Gnatam suam uxorem: id muturit, quoniam me immutatum videt] Multi libri, inter quos Victorianus, pro *quoniam quia* habent: quod malum; ut versus sit trochaicus ut *præcedens*. *Faērus.*

Quoniam me immutatum videt? Atqui falsum est immutatum fuisse Pamphilum; quod nuper elegantissimus Interpres notavit; ille enim perpetuo et constanter Glycerium suam amat. Qui igitur *immutatus* dici potest? Nam ex usu Latinitatis τὸ *immutatus* hand unqnam significet, *non mutatus*; quod et ipsum agnoscit vir politissimus, (loquor de Interpretate trium Coœdiarum, ne quis de verbis meis erret:) idque adeo cum me olim torsisset, hoc cogitavi denique, (et nunc verissimum puto ac certissimum,) τὸ

inmutatum, hoc quidem in loco, significare *immutablem*, firmum, et constantem. Nam, quod in primis animadvertisendum, saepe ita fit, ut hujusmodi nomina, quae a participiis passivis fiant per compositionem, ea non rem ipsam factam significant, sed, si ansim dicere, *possibilitatem*, aut *potentialitatem*; ignosce, et Grammatici interdum, et Dialectici tam belle loqui coguntur. Exempla ad eam rem otiouse possunt colligi. En tibi unum et alterum: *Immotus pro immobilis: infectum pro eo quod fieri nequit: invictus, pro invincibilis; intritus, pro invisibilis; indomitus, pro indomabilis.* Ita et *inmutatus, pro inmutablem.* Hæc, spero, non improbabit vir elegantissimus. *Faber.*

Quia me immutatum ridet] Eugraphius: Id est, *mutatum*: res autem ipsa postulat, ut accipiamus *non mutatum*; i. e. in amore Glycerii constantem. *Bæclerus.*

8 Itane obstinate] Obstinate facere est aliquid in alterius malum cum coactu facere perseveranter, et in alterius perniciem nimis niti. *Donatus.*

Abstrahat] Magna vi verbi et proprietate usus est: unde illud est, 'Iphitus et Pelias mecum divellimur inde.' *Idem.*

Abstrahat] Magna indignatione usus est; tanquam Chremes non tam filiae consultum velit, quam læsum Pamphilum. *Idem.*

Ut me a Glycerio miserum abstrahat] Epithet designavit sententiam, quam extulit Aristoteles 11. Rhetor. τὸ διαστάθαι ἀπὸ τῶν φίλων καὶ συνήθων, ἐλεύθερον. *Bæclerus.*

10 Adeon' hominem] Alia exclamatio est adversum sacerdotum. Neminem putat esse in genere humano ita infelicem ut se: quod est commune omnium, qui in aliquo merore consistunt. Itaque non se, sed conditionem humanaam dolet: et queritur natum esse quenquam qui possit esse tam miser ut ipse est, ac per hoc se.

Donatus.

Adeon' hominem] Amatorie: amore nominato exiluit in gemitus. Sic Virgil. 'Aut si lux alma recessit, Hector ubi est?' *Idem.*

Invenustum aut infelicem] *Invenustus* est sine venere, id est, sine gratia, quem omnes respuant repudientque pulchræ, et quem deformes appetant. *Idem.*

Invenustum aut infelicem] *Invenustus*, cui displicens objicitur: *Infelix*, cui placens negatur. *Idem.*

Invenustum esse] *Venustus* dicitur, cui Venus formæ lætos afflavit honores, cui dictionis aut gestus conciliavit gratiam; *invenustus* contra. Hic autem significat infortunatum. Venus n. in talorum jactu felicissima est. Quod fit ubi canis, ternarius, quaternarius, et senio simul apparent, victoremque pronunciant. Cui frequens favet Venus ἑπαφρόδιτος, id est, *renustus*, cui non favet, *invenustus* dicitur, uti hic in amoribus, unde addit *infelicem*, ἀναφρόδιτος. Apollo apud Lucianum. *Farnabius.*

Aut infelicem quenquam ut ego sum] Adeo se miserum dicit, quod sibi respondiare non licet: ut propter se doleat humanum genus, in quo sit aliquis tam miser. Virgilius: 'Heu cadit in quenquam tantum scelus!' *Donatus.*

Ut ego sum?] Ἀνακόλουθον est ut: quam euim inferre debuit, non ut. *Idem.*

11 Pro Deum] Quam ferreat indignatione, hinc aspice, quod frequenter exclamat. *Idem.*

Pro Deum] Alia exclamatio est adversus sacerdotum. *Idem.*

Pro deum atque hominum fidem! *nullon' ego]* Hæc verba, proh deum atque hominum fidem, in multis l. 8. recentibus inveniuntur superius sita, et hi versus ordinati ut infra: *Itane obstinate operam dat, ut me a Glycerio miserum abstrahat?* | *Pro deum atque hominum fidem: quod si fit, pereo fun-*

ditus. | *Adeon hominem esse invenustum,*
aut infelicem quemquam ut ego sum? |
Nullon ego Chremetis pacto adjinitatem
effugere potro? | *Quot modis contemptus,* *spretus,* *facta,* *transacta omnia:*
hem. *qua ordinatione versum primi*
duo et ultimus essent trochaici cata-
lectici, tertius et quartus acalectici:
nobis tamen probatur collocatio ver-
borum vulgata, qua eadem invenitur
in omnibus antiquis libris: ita nt,
Quod si fit, pereo funditus, sit trimeter
iambicus: *Pro Deum atque hominum*
fidem, dimeter trochaicus. *Faernus.*

12 *Effugere]* In totum fugere. *Do-*
natus.

13 *Quot modis contemptus, spretus?* Si Chremes spretus, intelligemus Pamphilum dicere, quod operam derit, ut se repudiaret Chremes: ut supra dixit, ‘Mutavit quia me immitatum vidi.’ *Idem.*

Quot modis contemptus? Chremes an Pamphilus? *Idem.*

Facta, transacta omnia] Proverbiale est in id negotii, de quo nihil supersit ad agendum. *Factu* antem a Pamphilo: *transacta* etiam a Chremete. *Idem.*

Facta transacta omnia] Donatns: ‘Proverbiale est,’ &c. Erasmus in Proverbiis inter solennes JCtorum formulas refert: adducto loco Ciceronis e Catil. III. cap. 6. *Bæclerus.*

Transacta omnia] Formula a foro ducta, in pactis et contractibus. *Farnabius.*

14 *Repudiatus repetor]* Quasi et hæc injuria sit, repudiare et repertere. Et tale est in Euncho, *exclusit, revocat.* *Donatus.*

Nisi si id est] Conjecturale argumentum. *Idem.*

15 *Aliquid monstri alunt: ea]* Duplex contumelia, et monstri et aliquid: minus enim esset, *aliquid monstrum.* Sic, ‘Quid hominis uxoreni habes?’ Et mutavit genus, dicendo ea: quoniam fœmina est. Sic in Euncho, ‘Taces, monstrum hominis? non dic-

turns es?’ *Idem.*

Aliquid monstri alunt: ea] Dum monstrum dixerat, ea subjunxit, tanquam non verbis, sed sententiæ serviens. *Idem.*

Monstri alunt] Monstrum alitur, ubi quid occulti vitii latere significamus, hand scio an inde sumpta Metaph. Quod monstra ob pudorem elanculum alantur. *Erasm. Farnab.*

Nemini obrudi] Mire obrudi, quasi invito et totum cum iracundia. *Obrudi,* infringi, impingi. *Donatus.*

16 *Itur ad me]* Dotem amator non cogitat: et ad vilitatem trahit, quod ultro venit, et quod se repetit Chremes. *Idem.*

Itur ad me] Quasi ad hostem. Plautus in Pseudolo: ‘Itur ad me.’ Et Virgilius: ‘Simul ense relicto Ibat in Euryalum propere.’ *Idem.*

Oratio hæc] Etiam pauca verba veteres orationem dicebant. *Idem.*

17 *Nam quid ego]* Quasi dicat, Quid ego de patre dicam, qui alienum accusaverim Chremetem. *Idem.*

Nam quid ego] Redit ad patrem, in quo nove hoc accusat, negligenter eum agere, quod nolit fieri. *Idem.*

Nam quid ego nunc dicam de patre? ah] Versus est dimeter iambicus, si ex quid, d elidatur. *Faernus.*

18 *Tantamne rem]* Summam voti ac nuptias. *Donatus.*

Præteriens modo] Hic ostendit specialiter quid peccaverit. *Idem.*

Præteriens modo mihi apud forum, &c.] *Donatus:* ‘Undique conflatur excusatio’ [lege accusatio: ita enim volunt præcedentia, *redit ad patrem, in quo hoc accusat, &c.*] ‘Ex facto, quod præteriens; ex tempore, quod modo; ex loco, quia in foro; ex modo et ex verbis, *uxor tibi ducenda est:* scilicet per partes ostendit, quid esset, negligenter agere tantam rem. Est sane in his mira ἐνέργεια: mox παρῳδίᾳ μημητικῇ veluti interpretando accedit Pamphilus magnitudinem doloris, per inopinatam exaggeratio-

nem inferens: *id mihi visus est dicere; abi cito et suspende te*: ubi celeritas admirabilis, tanquam in præcepis mœrentem rapere animum videtur: quam elementa literarum, numeri vocum, sententiæ absolutio, nimium quantum perficiunt: hæc conternatio stuporem animo induxit; *obstupui*: stupor inclusit vocem; *obmutui*. Pudeat illos, qui languorem in Terentio sospicari potuerunt. *Bæclerus*.

19 *Ducenda*] Mire ducenda: semper hoc genus declinationis necessitatem ostendit: ut Virgilius: ‘Et pacem Trojano ab rege petendum.’ Sallustius: ‘Agendum, atque obviam eundum est.’ *Donatus*.

20 *Abi cito, et suspende te*] Ad *Hodie*, Cito retrulit: ad *Uxor tibi ducenda est*, *Suspende te*. *Idem*.

21 *Abi cito, et suspende te*] Ex Plauti Pænulo: ‘Abi domum, et suspende te’ act. i. sc. 2. *Farnabius*.

21 *Obstupui: censem' ullum me verbum potuisse proloqui*] O. l. s. ita collocant, *obstupui: censem' me verbum potuisse ullum proloqui?* qua ratione versus est trochaicus, ut ceteri: atque is quoque qui proxime sequitur, si ejus prima syllaba precedenti applicetur. Vaticanus et Decurtatus *obstipui* habent, quemadmodum et alibi Bembinus; et apud Virgilium antiquissimus liber Romanus. *Färrinus*.

22 *Ineptum saltem, falsam*] Duo comparantur in defensionem, aut vera aut ad tempus accommodata. *Ineptum* est, quod a quovis reprehendi potest. *Falsum* quod etiam prudentem possit fallere. *Donatus*.

23 *Quod si ego rescisssem*] Si mecum communicasset prius. *Idem*.

Quid facrem] Ipse se reprehendit. *Idem*.

Quid facrem] Τποφρδ. *Idem*.

24 *Ut hoc ne facrem*] Tacerem: et nota, *facrem*, pro tacerem. *Idem*.

Aliquid facrem, ut hoc ne facrem] In hac traductione sensus est obscur-

rior. Donatus ita accipit, ut putet hoc dici: aliquid facrem, ne tacere mihi ad hæc necesse fore; *ut ne hoc facrem*, id est, ut ne tacerem. Alii hoc volunt significari: aliquid fecissem, ut ne hoc facrem, id est, ut minime dicerem, quam pater mihi obtrudit: aliquid fecissem quo hanc necessitatem ducendæ uxoris effugissem. Per ambages conquerentibus familiares scilicet indicat, se fuga sibi consultorum fuisse: nam eo progredivit amantium πάθος in Comœdia. Non placet illud Donati de *tucendo*. *Bæclerus*.

Ut hoc ne facrem] Ne ducerem aliam uxorem quam Philumenam. *Farnabius*.

Sed nunc] Deliberatio, et partes ejus. *Donatus*.

Sed nunc, quid primum exequar] Hac tenus querela desævit: nunc status ad consultandum capitur, proposito negotio ex utraque parte. Ab una parte stat: ‘Amor et misericordia hujus,’ Glycerii sc. statim enim pondus contribuit in hanc lancem, cum misericordia (in qua et justitiæ et humanitatis nomina insunt) se moveri ostendit, quo minus amatam destituat; sed hoc postea oratoria copia et efficacia tractabit, nunc in alteram partem animum trahit, ‘nuptiarum sollicitudo, tum’ (hoc momento enim illa prægravatur) ‘patris pudor;’ nec qualisunque patris, sed indulgentissimi: quod ex ore filii ingens testimonium attollitur descriptione, qui me tam len., &c. cui honestissimi generis πάθος adjungitur: *eine ego ut aduerser? heu mihi!* donec conficiatur illud pœne incredibile, in amante, et adolescente, et obstricto: *incertum est, quid agum*. Hic opportunum erat, Mysidem intervenire: quæ et haecenus fidam pro Glycerio sollicitudinem, theatro; et nunc, non sine successu consilii, Pamphilo approbat: in cuius oratione, penetrabilis illa instantia, quid noui efficeret? cum, post

renovata fidei piguora, pergit metuere: haud verear, si in te solo (quidam cod. habent solum) sit situm: sed etim ut queas ferre: et, asseveratus iterum religionem firmaente Pamphilo, cum diffidere non auderet, metuere non desistit, id est, denuo exhortari amantem: unum hoc scio, hanc meritam esse, ut memor esses sui: denique adacto, ut arcana quoque facienda fidei communicaret, Pamphilo, ita discedit, ut quæ non ultra quam speraret: ita spero quidem quid est effodere animum, et versare, et possidere, si hoc non est? Quam sit porro accurate facundus Pamphilus, in locis honestatis tractandis, ut denique conficiat, scelus esse, si nunc patri pareret, longum fuerit enarrare: et fuit diligentior hoc loco Donatus; quem vide. Baclerus.

25 *Tot me impediunt curæ, &c.*] Cum versus sit octonarius iambeus credo scribendum esse: *Tot me me impediunt curæ, &c.* Quod et elegantius est. Sin minus, scribe, *med,* more apud veteres recepto. *Faber.*

Dicorse trahunt] Pro, in diversa trahunt. *Donatus.*

26 *Amor, misericordia*] Hæc oratoria sunt, cum unum negotium in multis distrahimus partes. *Idem.*

Amor] A necessario. *Idem.*

Misericordia] Ἀπὸ τοῦ αἰσιού. *Idem.*

Misericordia hujus] Ἀμφιβολία. *Id.*

Nuptiarum sollicitudo] A perturbatione. Quibus colligit, consulere se non posse. *Sollicitudo* est, quæ inheret mentibus. *Sollicitatio* quæ ab alio fit. *Idem.*

27 *Tum patris pudor*] Ἀμφιβολία. *Id.*

Qui me tum] Explanatio, in quo pendulum sit sibi apud patrem. Et ad illud spectat, *Tute his rebus finem præscripsi, pater.* *Idem.*

Qui me tam leni passus est animo] Atqui accusabat eum. Sed amator est. *Idem.*

Qui me tam leni passus est animo usque adhuc] Scen. 1. Indultam filio

ad tempus licentiam excusat pater: et sc. 2. idem: ‘Dum tempus ad eam rem tulit, sivi animum ut explaret suum,’ et act. II. sc. 6. ‘Dum licitum est, dumque ætas tulit.’ *Farnabius.*

28 *Ei ne ego*] Pronomen hoc vim qualitatis habet: et est, An tali, tam bono. *Donatus.*

Egone ut adorser] Videtur inclinasse, ut secundum patris animum consistat: sed amore ad incerta item devolvitur. *Idem.*

29 *Quorsum accidat*] Ad quam rem, quo versus. *Idem.*

Hoc incertum quorsum accidat] Oferre libri hunc ordinem verborum habent, *incertum hoc*: quæ melior compositio est: versus est trochaicus, aut etiam octonarius iambicus, ut proximi, si in *quorsum accidat* non fiat Synalœpha. *Faernus.*

30 *Sed nunc peropus est*] Calliditati fœmineæ et astutiae sententia hæc congruit. *Donatus.*

Cum ipsu] *Ipsa*, nunc domina mea. *Idem.*

Adversum hunc] Apud hunc: ut alibi, ‘Et id gratum fuisse adversum te, habeo gratiam.’ *Idem.*

Adversum hunc loqui] Apud hunc: ut act. I. sc. 1. ‘Et id gratum fuisse adversum te, habeo gratiam.’ *Furnab.*

31 *Dum in dubio est animus*] Translatio hæc est a mole alicujus ponderis, quæ antequam in loco sederit, cum incerta pendet, facilime comovetur. *Donatus.*

Huc illuc impellitur] Omnes libri antiquiores, et *Donatus*, *huc vel illuc. Faernus.*

Paulo momento huc vel illuc impellitur] Translatum a statera, cuius examinatio per linguam bilancis, parvi ponderis momento huc vel illuc inclinat. Achilles Tatius I. sc. τὴν ψυχὴν εἴχοις ἐπὶ τρυτάνης ἀπίδος καὶ φύσοι. *Furnabius.*

32 *Quis hic loquitur*] Hoc secum deinde conversus, ut vidit, *Mysis, sulre.*

Donatus.

Salve] Difficile est alind invenire verbum, quod sic declinetur, *Salte* et *salvete*: quippe hujus verbi per modos est rara declinatio. *Idem.*

Quis hic loquitur] Principium Terentianum in jungendis personis. *Idem.*

O salve] O, interjectio optantis adventum, aut repente perculti. *Idem.*

Quid agit] Amatorie et familiariter non addidit quæ. Virgilins: 'Quæ mihi reddat eam, vel eo me solvat amantem.' *Idem.*

Rogas] Lenta quædam et tristis est responsio, et dolore plena. *Idem.*

33 *Laborat e dolore]* Duplicem laborem Glycerii esse dicit, unum partitudinis, alterum curæ et sollicitudinis nuptiarum Pamphili. *Idem.*

Laborat e dolore] Callide aggreditur juvenem; nam utrumque propter illum perpetitur et dolorem et sollicitudinem. *Idem.*

Atque ex hoc] Mysis, quæ contra patrem suasra est, incertum inventius Pamphilum, facile ad se convertit mentione dominæ sñæ, et maxime quod addidit, eur illam ægram esse dicat: quare statim perfectum est quod volebat, ut dicat Pamphilus, *Egone istuc conari quam?* *Idem.*

34 *Constitutæ]* Nec addit, a patre: sed invidiose, quasi et a Pamphilo sint constitutæ. An timet in negotio? *Idem.*

Constitutæ nuptiæ] A patre tuo. *Furnabius.*

In hunc diem] Idem enim dies est quo placuerant destinatæ nuptiæ, quamvis Chremes renuntiaverat et supra, 'Hic nuptiis dictus est dies.' *Donatus.*

Tum autem] *Tum*, præterea. Terriam sollicitudinem habere Glycerium ne deseratur a Pamphilo. *Idem.*

Sollicita est] Sollicitudo rerum incertarum magis est. *Idem.*

Quod in hunc diem, &c.] Hie certior

metus est, et gravior. *Idem.*

35 *Egone istuc conari]* Ideo sic Pamphilus, quia illa invidiose non deserere cogaris, dixit: sed, *deseras.* *Idem.*

Ego ne istuc conari] Non perficere, sed conari velle aliquid ad scelus, effectio est, etiam si non potest fieri: hic enim voluntas, non factum damnatur: ut Virgilius, 'Ausi omnes immane nefas, ausoqne potiti.' *Idem.*

Conari] Levius est conari, quam facere. *Idem.*

Egone isthuc conari queam] Hoc loco conari est cogitare: Cicero. Terentius in Phormione, act. i. sc. 2. 'At ego obviam conabar tibi.' Gallice: *Et moi je songeois à vous aller trouver.* Faber.

36 *Egone propter me]* Magna vis est in pronominibus: et diversa sunt, et singula, et non præcipitantur, nec dicuntur uno spiritu: sicut in Eunuccio, 'Egone illum, quæ me, quæ illum?' *Quæ illum, deest, amat: quæ me, deest, non amat.* *Donatus.*

Egone] Suadenter: subauditur ut fieri sinam. *Idem.*

37 *Quæ mihi suum unimum]* Ab ejus beneficiis. *Idem.*

Suum unimum] Quantum ad amorem pertinet. *Idem.*

Atque omnem vitam] Hoc est, ut maritum speraret. *Idem.*

Vitam] Id quod dicebam modo, son honneur, &c. Faber.

Quæ mihi suum animum, atque omnem vitam crediti] Argumenta a consequenti. Si eam deserit, hæc subjiciuntur. *Donatus.*

38 *Quam ego animo egregie caram]* Egregie, præter ceteras, id est, nimis. *Idem.*

39 *Bene et pudice]* Hic illud solvit, *Lana et tela victimum queritans:* ut hoc præstruat, bene et pudice Glycerium esse educatau, *Lana et tela victimum queritans.* Et non pertinet ad argumentum, nisi post vitam Glycerii intelligas. *Idem.*

Bene et pudice] Ab honesto. *Idem.*

Bene et pudice ejus doctum] Hanc sententiam quasi de exemplo probat: nam bene edueata est a Chryside, quæ primo pudice vitam, parce et duriter agebat. *Idem.*

40 Coactum egestate] Propterea quod Chrysis, inopia et cognatorum negligentia coacta. *Idem.*

Coactum egestate] Non paupertate, sed egestate: cui contrarium, *Inopia*, et cognatorum negligentia. *Idem.*

Coactum egestate] *Inopia et cognatorum negligentia coactum*, ut de Chryside dictum seen. 1. *Farnabius.*

41 Haud vereor] Acuit animum adolescentis contra patrem, cuius etiam nomen grave est. *Donatus.*

Haud vereor, si in te solo sit situm] Lego, verear, id est, reverer; sequitur enim sit, pro cset. Ita semper Tarentius. *Faber.*

42 Sed vim ut queas] Hic, vereor subauditur. *Ut, pro ne non posuit:* ut sit, Sed vereor ne non queas vim patris ferre. Et ne non possis, non damnatio est, verum adolescentis provocatio in contemptum patris. *Donatus.*

Adeon' me ignavum] A verisimili. *Idem.*

Ignarum] Qnod adversum necessitatem proferendum fuit, id primum dixit, adesse sibi virtutem: quæ sequuntur, ad fidem pertinent. Ita pro tempore contemptum patris pro fortitudine habet. *Idem.*

Ignarum] Ignarus est, qui vim non potest ferre, qui non est perseverans. *Idem.*

43 Adeon' porro ingratum] Porro coniunctio est expletiva, alias adverbium temporis. *Idem.*

Ignarum et ingratum] Αἴγνωστις est: inhumanum aut ferum post subjecta dixit. *Idem.*

Adeon' porro ingratum, aut inhumanum] Mira omnis conversio. Non enim dixit, Adeon' me obsequentem patri existimas, adeo gratum, adeo

pium, adeo mansuetum? Ita amatoris per omnia servat conditiones, ut oratorie hoc cogatur, seclusus esse si pareret nunc patri. *Idem.*

44 Ut neque me consuetudo] Non ordinem reddit; ferum enim reddit ad mansuetum, qnod etiam feræ mansuecunt. *Idem.*

Consuetudo, neque amor, neque pudor] Antithetorum ἀπόδοσις. *Consuetudo* ad ferum, *Amor* ad inhumanum, *Pudor* ad ingratum. *Farnabius.*

Neque amor] Ad illud, inhumanum. Amor namque vehementio est in homines. Virgilii: 'Quid juvenis, magnum cui versat in ossibus ignem Durus amor?' *Donat.*

Pudor] Ad ingratum retulit. *Idem.*

Ut neque me consuetudo, neque amor, neque pudor] Πντο! Donatum hanc ἀπόδοσιν, 'ad superiora' ut vocat, bene notasse: ut *consuetudo*, adversus feritatem; *amor*, adversus humanitatem; *pudor*, adversus ingratum animum, ponatur: χασμὸς Hermogeni dicitur. *Bæclerus.*

45 Commoveat, neque commoneat] Αἴγηστις est ad majora. *Donatus.*

Commoveat, neque, &c.] Antonomasia. *Farnabius.*

Ut servem fidem] Exquisite: non dixit, ut contemnam patrem. *Donat.*

46 Unum hoc scio] In eodem hæret, ut excitet jnvenem: neque audire se fingit quod dicit. *Idem.*

Unum hoc scio] Vide quam callida sint, quæ a Myside subjiciuntur, ad irritandam promissionem Pamphili: quæ ardenter incendant magis: nam dixit ille omnia, quibus cogitur servare fidein: sed de merito ejus aut nihil dixit, aut parum. *Idem.*

Unum hoc scio] Quasi hoc dicat, Quid tu facturus sis equidem nescio, sed unum scio. *Idem.*

Ut memor essemus sui] Invidiose, quasi obliito: adeo commovetur hoc dicto Pamphilus. *Idem.*

Ut memor essemus sui] Bene præterito: quoniam quæ præterita sunt in re-

cordatione magis lachrymabilia sunt: ut Virgilinus: ‘Cui parvus Inlus, Cni pater, et conjux, quondam tua dicta, relinquor?’ Idem alibi, ‘Per caput hoc juro, per quod pater ante solebat.’ *Idem.*

47 *O Mysis, Mysis*] Primum vocandi, alterum increpandi est. *Idem.*

Etiam nunc scripta] Id argumentum est, quam vivæ memor sit, qui etiam mortua verborum meminerit Chrysidis de Glycerio. *Idem.*

48 *Scripta illa aicta, &c.*] Εγγέγραπται ταις φρεσι. Pindar. 10. Olymp. *Farnabius.*

49 *Jam ferme*] Ferme, adverbium est festinantis. *Donatus.*

Moriens me vocal] Ex tempore probavit locutam vera esse, non ficta et simulata: nam qui sani sunt, spe longioris vitæ adulantur. Virgilinus, ‘Et dulceis moriens reminiscitur Argos.’ *Idem.*

Jam ferme moriens] Affectus a tempore, quod postrema vox erat. *Idem.*

50 *Accessi; vos semotæ; nos soli*] Figuræ propriæ Terentianæ, ἀσύνδετον καὶ ἔλλειψις. *Vos semotæ, deest estis: nos soli, deest remansimus: ut est illud, Egone illum, quæ illum, quæ me?* *Idem.*

Vos semotæ: nos soli] Habuit fidem, quod soli fuimus, quod nemo testis: an timuit, ne hoc pater ante firmatum amorem cognosceret? *Idem.*

Incipit] Deest dicere. Præparatio, et quasi vestibulum orationis est. *Inceptio* dicitur orationis, quæ longa taciturnitate, meditate graviterque profertur: ut Virgilinus, ‘Tum pater omnipotens, rerum cui summa potestas, Inlit.’ *Idem.*

Accessi; vos semotæ; nos soli; incipit] Est haec talis partium brevitas, quæ longam tamen efficit summam, sed sine vitio: ut enim expectatam magis faceret προσωποῖαν μητρικήν, quæ sequitur, producit enim affectu principium. *Baetulus.*

Delph. et Var. Clas.

51 *Mi Pamphile*] Μίμησις per προσωποποίαν et principium a blandimento. *Donatus.*

Mi Pamphile] Imitatus est etiam blandimentum Chrysidis. *Idem.*

Mi Pamphile] Vide redditam voci morientis densis intervallis interruptam orationem, ntpote lasso anhelitu interveniente. *Idem.*

Hujus formam atque atatem] Amat compendium lassitudo. *Formam* enim dicendo, pulchritudinem significat: *atatem*, quod parva. *Idem.*

Hujus formam atque atatem] Duplex causa commendationis, *formam* et *atam*: ut supra, ‘Forte unam aspicio adolescentulam, forma,’ &c. *Idem.*

52 *Utræque inutiles*] Legitur et *utiles*. *Idem.*

Nec clam te est, quam illi utræque res inutiles] Omnes fere l. s. quam illi nunc utræque res inutiles. Duo tantum, scilicet Vaticannus et Basilicannus, itemque Donatus et Engraphins haec habent sine dictione, *res*: quod et placet: *utræque enim refertur et ad formam et ad atatem*: itaque legendum, quam illi nunc utræque inutiles: ita stat versus, qui aliter admissa dictione nunc, impeditus est. *Faernus.*

Quam illi utræque res inutiles] Ali. quam illi nunc utræque inutiles et ad pudic. ‘Lis est cum forma magna pudicitiae’ et Juvenal. ‘Rara est adeo concordia formæ atque pudicitiae’ Sat. x. *Farnabius.*

53 *Et ad pudicitiam*] Propter formam dixit. *Donatus.*

Et ad rem tulandum] Propter atatem. *Απόδοσις.* *Idem.*

Et ad tulandum rem] O. l. s. et Donatus ita collocant, et ad rem tulandum. *Faernus.*

54 *Quod te per*] Quod, propter quod: ut, *Quod te per superos*. Et est ordo, propter quod te oro. *Donatus.*

Per hanc dextram] Tenet eum, ut

Terent.

3 Y

apparet. *Idem.*

Per hanc dextram] Fidei et fœderis membrum. Ad manum fit convenitio. *Idem.*

Et ingenium] Legitur et genium. Idem.

Ingenium tuum] Quod quidam legendum contendunt, Genium, id haud necesse est. Nam prius illud et versus et sensus admittunt. Faber.

Quod ego per hanc te dextram oro, et genium tuum] O. l. s. et Donatus ita collocant, quod ego te per hanc: quod vero sequitur, et genium, in omnibus libris, itemque Donato et Eugraphio est, et ingenium: quod et versus magis convenit: exponemus autem ingenium, id est, naturam; quam cum laude intelligendo, tanto magis quadrabit, ut sit per tuam stabilem constantemque naturam, per tuum probum et amabile ingenium: ut et infra de Pamphilo, ‘Quandoquidem ipse est ingenio bono:’ elidetur autem in seansione, d, ex quod: ut quod ego te sit anapæstus. Faernus.

Per hanc dextram, et ingenium tuum] Ingenium habent plerique libri: nec mutari debet. Horatius in simili obtestatione, genium adhibet: ‘Quod te per genium, dextramque, Deoque penates Obsecro et obtistor.’ Baclerus.

Dextram oro, et ingenium tuum] Fœderis et fidei pignus. ‘Per ego has lacrymas, dextramque tuam te.’ Dido Virgiliana iv. Æn. Farnabius.

55 *Per hujus solitudinem] Legitur et solicitudinem.* Donatus.

56 *Obtestor] Obtestatio dicitur, quando eum adjuramus, quem rogamus. Oramus per eas res, propter quas rogamus.* Virgilinus, ‘per ever-sæ, genitor, fumantia Trojæ Excidia obtestor.’ *Idem.*

*Te obtestor] Sextum παρέλκοντι dixit enim jam, ‘Quod ego te per hanc dextram oro.’ *Idem.**

Ne abs te hanc segreges, neu deseras] Ad fidem, *ne segreges,* retulit: *ad*

solitudinem, ne deseras: hoc est, ne aliam ducas, aut amare desinas, etiamsi aliam ducas. *Idem.*

Ne abs te hanc segreges] Quasi ipsam manu tenens. Hanc, propter formam et atatem. *Idem.*

Segreges] Hoc verbum simplex fieri non potest. Neu deseras, postremo. *Idem.*

57 *Si te in germani] Sic tunc dicimus, quando præstitimus aliiquid, et tamen nolumus reprobare: ut Virgil. ‘Si qua tuis unquam pro me pater Hyrtacus aris Dona tulit.’ Et alibi: ‘Si bene quid de te merui.’ *Idem.**

In germani fratis] Non fratri solum, sed etiam germani. *Idem.*

Germani fratis] ‘Sororem esse aiunt Chrysidis.’ Simo, scen. 1. Farnabius.

Si te in germani fr. &c.] Παρσωτις suavissima: ut mox vs. 61. παρομοιωτις’ cum sententia loci confer. Hec. iii. 3. 29. &c. Baclerus.

58 *Sive te hæc solum] Si aut te mihi prætulit, aut nullum alium noverit amatorem in domo meretricis. Donatus.*

Sive hæc te solum] Aliqui libri, inter quos Vaticanus et Basilicanus, item Donatus et Priscianus sic collocant, sive te hæc solum: et stat versus, si iuste hæc non fiat synalæpha: erit enim sive te, dactylus. Quod vero sequitur, semper fecit maximi, omnes recentes libri habent, fecit maximum, et ita etiam Priscianus citat: infra quoque in eisdem recentibus legitur, maximum feci Chreme: sed utробique in antiquis, maximi. Faernus.

59 *Morigera] Hoc quasi amanti utile fuit. Virgilius: ‘Fuit aut tibi quidquam Dulce meum.’ *Donatus.**

Morigera] ‘Ætas et corpus tene- rum, et morigeratio. Hæc sunt ve- nena formosarum mulierum.’ Afranius in Vopisco. Farnabius.

60 *Te isti tirum do] Hæc, ut diximus, et singula sunt, et non præci-*

pitantur, nec dicuntur uno spiritu.

Donatus.

Te isti virum do] Apparet quod junctis dextris hæc dicebat: ideo et,
Per hanc dextram te oro. *Idem.*

Amicum] Potest enim et maritus esse, et non amicus, sed affectu mariti retulit amicum. *Idem.*

Virum] Ne segreges. *Idem.*

Amicum] Ne deseratas. *Idem.*

Tutorem] Quasi orbæ. *Idem.*

Patrem] Quasi parvæ. *Idem.*

Patrem] Ad illud quod ait, *Et ad pudicitiam.* *Idem.*

Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem] Donatus eruditus: ‘Hæc et singula,’ &c. oratorie antem unum hic per multa dicitur: maritum enim voluit signare. Similis locus act. iv. sc. 3. vs. 2. 3. et 4. quæ ex Homero sumpta Donatus ibi annotat. *Bæclerius.*

61 *Bona nostra tibi hæc permitto, et tuæ mando fidei]* Conclusio per mandatum et obtestationem efficax satis. *Donatus.*

Bona nostra] Hæc verba quasi supellectilem suam ostendentis sunt. *Idem.*

Bona nostra] Hoc est, *Ad rem tulandam.* *Idem.*

Bona nostra hæc] Peculium, supellectilem. *Farnabius.*

Tibi permitto, &c.] Tanquam justo atque legitimo heredi, fiduciario. *Idem.*

62 *Hanc mihi in manum dat]* Confirmatae sunt legitime nuptiae per in manum conventionem. Et mire hanc: non, *hujus manum.* *Donatus.*

Mors continuo ipsam occupat] Quo magis meinorem esse oportet eorum, post quæ illa nihil locuta est. *Idem.*

63 *Accepi]* Proprie, quasi uxorem.

Idem.

Acceptam servabo] Conclusit partem deliberationis suæ per electionem. *Idem.*

64 *Sed cur tu]* Corripit, quod abeat ab illa. *Cur,* non interrogantis, sed corripiens est et increpantis quod Glycerium deserat. *Idem.*

Obstetricem] Quæ opem tulerit partienti, *obstetrix* dicitur: unde et parturientes, *Fer opem,* clamant. *Idem.*

Sed cur tu abis ab illa? M. *obstetricem accerso.* P. *propera]* Versus est trimeter iambicus: sed ex abis elidendum est s, et in quinta sede dactylus collocandus. *Fuernus.*

65 *Propera, atque audin'?*] Et interrogatio quo eat, et revocatio, ad argumentum magni amoris accedit. *Donatus.*

Verbum unum care de nuptiis] Deest dicēs: figura ἔλεψις. *Idem.*

De nuptiis] Non quod hodie futuras nescierit Glycerium: sed quod illas hodie indixerit pater filio, cum supra et Pamphilo et Glyero disturbance viderentur, quia sunt constitutæ in hunc diem. *Idem.*

Cure] Annotat quidam *care* hic corripiendum esse. *Idem.*

66 *Ne ad morbum hoc etiam]* Iterum ἔλεψις: deest enim, *accedit.* *Idem.*

Ne ad morbum hoc etiam, M. *teneo]* Versus est iambicus dimeter catalecticus: nam quod alii hunc supplent ex in sequenti scena, ut, *quid ais Byrria,* perficiat senarium, primum hæc ordinatio versum in nullo libro inventitur: deinde versus qui sequuntur, impediti remanent, ut non facile certum eis genus possit assignari. *Faernus.*

ACTUS II.

SCENA I. Hæc quoque scena satura est ex Iambicis et trochaicis, catalecticis et acatalecticis: metro varie

ordinato: in qua re, Mureto iterum paluam desert Fr. Fabrichus: eo quod optimis libris ille usus sit. At-

que hoc quidem an ita se habeat, non immerito disquirendum sibi Franc. Guyetus existimavit. Certe tam multa in metris Terentianis, contra omnium aliquando Codicem auctoritatem, immutavit Muretus, ut fortasse magis probandi sint, qui vel vitiosum metrum, ubi codices consentinunt, retinere, quam tantum sibi licentiae sumere instituerint. vs. 2. duo MSS. nostri habent, *e Davo*; tertius *ex Davo*. vs. 4. unus: *lassus cura et confessus*. vss. 5. et 6. duo MSS. *quoniam non potest fieri, quod vis, id velis quod possit*: tertius: *quoniam non potest fieri id quod vis, id velis quod possit!* circa 7. plurimus labor; vide Faernum, qui nihil mutare audet; et Gnyetum, qui dnos facit et emendat: unus ex nostris codicibus habet, ut reliqui: sicut edidimus: duo autem: *qui istum amorem ab animo moreus tuo*: vide etiam Antesignani editionem. vs. 11. *pro agit*, duo præferunt, *ait*. vs. 13. *pro produt*, omnes nostri protrahat. vs. 17. *pro rem*, omnes, *crucem*; *quod rectum arbitror.* vs. 21. unus: *ita aiunt*. vs. 26. duo *nunc te per amicitiam et amorem obsecro*. vs. 30. duo: *liberi esse puto hominis*. vs. 31. omnes: *promeretur*. et vs. 36. *cujus*. vs. 37. *scire*, non *sciri*. Bœclerus.

Quid ais Byrria? In hoc colloquio altera pars ostenditur fabulee. Siquidem Andria ex duorum adolescentum parioribus gaudiisque componitur, cum fere solam Hecyram Terentius ex unius comediu adolescentis efficerit. Donatus.

C. *Quid, &c.*] Has personas Terentius addidit fabulae, nam non sunt apud Menandrum, ne τρογκωτεροι fieret, Philumenam spretam relinquere sine sponso, Pamphilo aliam ducente. *Idem*.

Quid ais Byrrhia? Mihi imposuit judicium Erasmi, qui hæc verba (*Quid ais Byrrhia?*) putavit esse suum versus precedentis; id quod verisimile non est. Nam, si rem consideres, unde Charinus audire potuit pos-

trema Mysidis verba? Quamobrem extremus versus scenæ superioris fuerit dimeter Iambicus catalecticus, et Aetus inceptus erit a monometro; cui subjicitur octonarius Iambicus catalecticus, enjus generis et ii sunt qui post illum leguntur. *Fuber*.

Quid ais, &c.] Ex verbis Charini apparet Byrriam nuntiasse nuptias futuras cum Pamphilo: nec adducitur tamen, ut statim credat, et accommodet animum. Sapientius ergo repetit interrogando. Et bene illa, velut amatorie de certa loqueretur persona. Sic Virgilins: ‘solam nam perfidus ille Te colere, areanos etiam tibi credere sensus.’ Ergo non *Aeneas*, sed ille. Et item hic, non *Philomena*, sed *illa* dixit. *Donatus*.

Quid ais, Byrria? Miratur magis, quam interrogat, vel potius indignatur. *Idem*.

Quid ais, Byrria? daturne illa hodie Pamphilo nuplum? O. l. s. hanc collocationem habent, *daturne illa Pamphilo hodie*: et infra, *modo e Davo*, ut etiam Donatus legit, non *de Davo*: quæ vero paulo infra sequuntur, ita et apud Priscianum citantem hunc locum libro xviii. et in omnibus Tereutii l. s. collocata sunt, *Quoniam non potest id fieri quod vis, id velis quod possit*. Quæ collocatione constituta, versus ita ordinamus: CII. *Quid ais Byrria? daturne illa Pamphilo hodie nuplum?* B. *sic est*. CII. *Qui scis?* B. *apud forum modo e Davo audivi*. CII. *væ misero mihi, Ut animus in spe, atque in timore, usque antehac attentus fuit, Ita postquam adempta spes est, lassus, cura confessus stupet.* B. *Quæso edepol Chariue; quoniam non potest id fieri quod vis, Id velis quod possit.* CII. *nihil volo aliud nisi Philumenam.* Ut primus et quintus hujus scenæ versus, sint trochaici tetrametri catalecticici, sextus catalecticus, secundus octonarius iambicus, *contracto audivi* in duas syllabas: item tertius et quartus. B. *Ah: quanto satius est te id*

dare operam, Qui istum amorem ex animo amoreas tuo. Hos duos versus unum tantum trochaicum acataleeticum putamus esse, rejecta prima ejus syllaba in finem præcedentis versus, detractoque in scansione pronome *tuo*: quod subditicium putamus, et tamen ob reverentiam omnium librorum, in impressione retinemus: aliter hi duo versus adeo impediti sunt, ut non facile ejus sint generis, agnoscatur. *Fuerus.*

Quid ais, Byrrhia? Consilium senis de Pamphilo ad uxorem ducendam adigendo, etiam Charino mature innotescere, argumenti causa, debebat: is ergo, ut primum ex servo cognovisset, quid pararetur, anxius animi ad Pamphilum properat; quo familiariter tebatur. Quærunt ergo aliqui eur Charinus innsquam se concium amoris Pamphili erga Glycerium ostendat, homo sodalis et amicus: et propterea existinuant factum, ut nihil ex anxietate Charini relaxaretur: quod futurum erat, si ei coustaret, Pamphilum alio amore oceupatum esse: possitque ad hunc sensum trahi, quod act. II. sc. 6. vs. 13. clam dieitur amasse, et *ne infamiae sibi eset, carisse.* Ex diverso; non potuit latere Charinum, quam assidue in domum Chrysidis ventitarit Pamphilus, eaque defuneta, amorem Glycervii in funere ipse prodiderit: adeo ut Chremes mox, velut ex communis fama, competrissse se dicat, *Pamphilum pro uxore habere hanc peregrinum:* vide omnino Donatum ad illa verba. Jam, quando Charinus in Davum increpat act. IV. sc. 1. vs. 42. ‘Eho, dic mihi, si omnes hunc conjectum in nuptias inimici vellent, quod nisi hoc consilium darent?’ multum decedet de vi objurgationis, si ab ignaro amorem Pamphili haec verba proficerant: et scena insequente, Charinus audit Pamphili querelam et cum Myside, de Glycerio, sermones, non tanquam rem novam, sed probe sibi notam.

Videatur itaque id timuisse Charinus, vim ut posset ferre Pamphilus, et patris imperium detrectare: tum nec illud ad fidem difficile erat Pamphilum fecisse, aut facturum esse, quod saepe adolescentes solebant; ut ab ejusmodi amore, ad nuptias tum auctoritate patria, tum suo quodam consilio, revocari se pateretur: haec ad anxietatem Charini excitanدام et alendam satis momenti habere potuerunt. Quod enim nullam hujus rei mentionem facit, neque in primo colloquio, neque in jurgio, duabus de caassis factum videri potest: quarum altera ad τὸ πάθος Charini, cui nihil aliud nisi Philumena in ore erat, altera ad rationem pertinet: nullum enim hinc argumentum peti poterat, quo Pamphilus a nuptiis avelleretur: nec decebat Charinum, ingenuum et honestum adolescentem, aperte suadere Pamphilo, ut amori potius quam pudori patris obsequeretur. Fiebat enim saepe, ut diximus, et fieri debere videbatur, ut ab amoribus ad nuptias, adolescentes traducerentur. Sed haec uternque animadversa et existimata erint, hand in magno equidem ponam discrimine.

Bæclerus.

C. Quid ais, Byrrhia? Ne Philumena, a Pamphilo repudiata, omnino spreta et deserta videretur, ad plenam Comœdiae Catastrophen introducitur alter amator. *Farnabius.*

Sic est? Hoc cum indignatione stomachi dicit. *Donatus.*

2 Qui scis? Non vult enim verum esse. *Qui?* quatenus? unde hoc scis? *Idem.*

Apud forum? De loco. De tempore, modo. De persona, de Duce. *Idem.*

Apud forum e Duce audiri? Plurima dixit ad confirmandum Byrria, quando interrogatus est, a loco, a tempore, a persona. *Idem.*

Apud forum modo e Duce audiri? Donatus bene jubet observari Poëtae

nostris accuratam diligentiam in omnibus brevitate nonnunquam admirabilis absolutam, quando notat: ‘Plurima dixit,’ &c. *Bæclerus.*

Væ misero] Tandem aliquando perdictum est ut crederet. *Donatus.*

Væ] Interjectio in his rebus quas exerceamur. *Idem.*

3 *Ut animus in spe atque in timore,* &c.] Huc usque animus sustinebatur aequius inter spem et timorem; jam vero spei nervo inciso labascit, consilii auxiliique inops torpet, tanquam arcus antehae intentus, nunc spe deplorata, laxus flaccedit. *Farnabius.*

Usque antehac] Id est, antequam tua verba audirem. Et duas præpositiones posuit, ut dicitur: sed una est tantum, velut adverbium, non jam præpositio. Nulla præpositio præpositioni adjungi separatum potest. *Usque ejusmodi* est, ut sine aliqua præpositione raro inveniatur. *Donatus.*

Attentus fuit] Ut *attentus* audire dicitur. *Idem.*

4 *Lassus cura, confectus, stupet]* *Lassus cura*, ex præterita spe: nunc *confectus*, id est, sic vulneratus, aut pereussus, ut sanari non possit. *Id.*

Lassus, cura confectus stupet] *Lassus*, adempta attentione. *Cura confectus*; confirmato timore. *Stupet*, abjecta spe. *Idem.*

5 *Quæso ædepol]* Objurgantis est *Quæso*, vel etiam rogantis. *Idem.*

Quoniam non potest] Consolatio ad id, quod fieri non potest, suadens. *Idem.*

Quoniam id fieri, quod vis, non potest] Citat hunc Terentii locum *Augustinus* l. xiv. de Civitate Dei, c. 15. et l. de vita beata. Crito infra act. iv. sc. 5. *Ut quimus, quando ut volumus non licet:* οὐ δυνάμενος δὲ θέλεις, θέλεις δὲ δύνασαι. *Farnabius.*

6 *Id relis, quod possit]* Proverbiale. *Donatus.*

Nihil aliud] Hoe magis gemitu amatorio, quam ut responderet Byr-

riæ, dicit: quasi magis Philumenam velit, quam vitam et lucem. Idem alibi, ‘In eo me oblecto, solum id est eharum mihi.’ Non enim dixit, Nullam volo aliam, quam Philumenam: sed nihil volo aliud: quod infinitum est. *Idem.*

Nihil aliud] Apud Terentium flagitosus adolescens iusana flagrans euipidne, Nilil volo aliud, et *Augustin.* l. xiv. c. 8. *Farnabius.*

7 *Qui istum]* Qui, pro ut. *Donatus.*

Ex animo amoreas] Legitur, *ex corde ejicias.* *Idem.*

9 *Facile omnes, cum valemus, &c.]* Pertinet hoc illa apud Ciceronem disputatio (iii. *Tuscul.* cap. 29.) quando Crantor dolori cedendum putat: ‘premit enim,’ inquit ‘atque instat, nec resisti potest. Itaque Oileus ille apud Sophoclem, qui Telamonem antea de Ajaxis morte consolatus esset, is cum andisset de fato suo, fractus est: de enjus commutata mente sic dicitur: ‘Ne vero tanta præditus sapientia Qnisquam est, qui aliorum ærumnam dictis allevans Non idem, cum fortuna mutata impetum Convertat, elade ut subita frangatur sua, Ut illa ad alios dicta et præcepta excidant.’’ Græcorum Poëtarum in hanc rem sententias colligit Muretus V. L. i. 7. *Bæclerus.*

Facile omnes, cum valemus, &c.] Thales interrogatus, quid esset difficillimum? respondit: ἔαντὸν γνῶναι: qnid facillimum? ἐλλω ὑποτίθεσθαι, Laërtius. “Απαντές ἔσμεν εἰς τὸ νοῦθετεῖν σοφοί, Αὗτοί θ' ἀμαρτάνοντες οὐ γνώσκομεν. Menauder. Ράρον παρανεῦν ἢ παθόντα κατέρευν. Idein. Τγῆς νοσοῦντα δῆστα πᾶς τις νοῦθετεῖ. *Idem.* *Farnab.*

10 *Tu si hic sis]* Hoc gestu scenico melius commendatur. Nam hæc magis spectatoribus, quam lectoribus scripta sunt. *Hic ergo*, se ipsum ostendens, dicit: et est *hic* pronomen. *Donatus.*

Hic sis, aliter sentias] Δεικτικῶς se ipsum indigitans, vel *hic*, meo loco.

Farnab.

Age age ut lubet] Adversus haec non habuit quod loqueretur: et est permissio reprobantis ea quae consentit. *Donat.*

Sed Pamphilum] Sed, inceptivum, pro atque ecum Pamphilum: ut Sallustius, ‘Sed Metellus in vulnere.’ Hoc non discretivum: ut si dicas, sapiens, sed miser: hic enim discretivum erit. *Idem.*

Sed Pamphilum video] Haec per ἀποστροφὴν finguntur. *Idem.*

11 Omnia experiri] Idem alibi: ‘Omnia prius experiri, quam armis, sapientem deceat.’ Virgilius hanc posuit sententiam: ‘Ne quid inexperatum frustra moritura relinquat.’ *Id.*

12 Ipsum hunc] Bene ipsum, quasi anctorem et principem: refertur etiam ad dignitatem. *Idem.*

Orabo: huic supplicabo] Oramus quae bona sunt: *Supplicanus* in adversis magis, vel cum lachrymis. *Idem.*

Hunc orabo, huic supplicabo] Proœmia sunt petitionis, quibus ostendit Poëta rationem, qua nova et improba res tamen petitur. *Idem.*

Amorem huic narrabo meum] Non studium aut voluntatem, sed amorem. Nec petam, sed narrabo dixit: totum magnifice. *Idem.*

13 Ut aliquot saltem prodat dies] Saltem, desperatis rebus solam pe-tentes salutem, hoc verbo utimur. *Prodat* vero, proferat, prolatet, differat. Lucilius in quinto, ‘An porro prodenda dies sit?’ *Idem.*

Prodat dies] Protrahat, proferat. *Farnabius.*

14 Interea fiet aliquid] Tale est hoc, quale illud, ‘Interea aliquid accidet boni.’ Sed nihil illum dixisse poëta per servum ostendit, dicendo; *Id aliquid nihil est.* *Donatus.*

Fiet aliquid] Ut supra, *Impetrabo.* *Idem.*

Interea fiet aliquid] Infra plenius act. ii. sc. 3. vs. 21. ‘Interea ali- quid acciderit boni:’ qui locus de-

sensu et usu hujus formulæ non sinit dubitare. Vehementer cupientes etiam ubi sperandi causa ademta videtur, in spem revolvuntur, ut ut incertam et obscuram. Apud Plantum in Mercatore ii. 4. 24. ‘Invenietur, exquiretur, aliquid fiet.’ *Bæclerus.*

15 Adion' ad eum] Consuetudine magis, quam ratione dicitur: unum enim ad abundat. *Donatus.*

Quidni? si nihil impetres] Aut, *Quid, nisi nihil impetres, ut te, &c.* In utroque idem sensus est: sed superior per ἐπωελαξ, inferior per simplicem explanationem, solvitur. Et si *quidni* legitur, subaudiendum, adeas: ut sit, *Quidni* adeas? ut si nihil impetres, te arbitretur paratum mœchum, si illam duxerit. *Idem.*

Si nihil impetres] *Impetres*, per ὑστερολογίαν dictum videtur, pro *petas*: quoniam petitionem saepè impetratio sequitur. *Idem.*

17 Abin' hinc in malam crucem cum suspicione istac, scelus] Libri Vaticanus et Victorianus, *Abin hinc*, licet deinde ex *abin*, abrasum utrobique sit n: præterea hi duo, et alii omnes fere i. s. in malam rem habent: qua lectione admissa versus, qui aliter stare non potest, est trochaicus catalecticus. *Færnus.*

Malam rem, &c.] Exitium, in crucem, supplicium te dignum, ad corvos. *Furnabius.*

18 P. Charinum, &c.] Non impetrare Pamphilum priorem loqui fecit, sed ut fiduciam det Charino loquendi: quod et Virgil. eleganter, ‘Heus, inquit, juvenes, monstrate, mearum Vidistis si quam hic errantem forte sororum?’ Ad hoc prior incipit Pamphilus, ut ad confessionem Charino minus clausa præ pudore sit via. *Donatus.*

19 Ad te renio] Aliqui libri scripti, et in iis antiqui et Priscianus, *Ad te advenio.* *Færnus.*

Ad te venio, spem, salutem, auxil. cons. expet.] Rhetorice et copiose hic

agit. Principium enim vim præpadi habet: *ad te venio, se, advenio.* Spem primo loco nominat, jam scilicet desperatam, nisi a Pamphilo redederetur; et cum ea *Salus*: perire enim destinaverat, nisi omnia experto, nova spes affulgeret: *auxilium* inde, aut si minus id fieri possit, *consilium*, nec petit sed *expetit*. Responsio Pamphili vs. 20. *neque pol consilii locum habeo, neque auxilii copiam*, ex mente Donati, conditionem ejus describit, qui et amans et miser esset, suisque ipse rebus nec eonsilio, in perturbatione animi, nec auxilio, in tanta fortunæ turba superesse posset. *Bæclerus.*

Salutem, auxilium, consilium expetens] Ut in petitionibus fieri solet, beneficium petens, utitur partibus deliberativa. *Donatus.*

Consilium expetens] Eleganter: quoniam demens et improbum est quod petit, novissimum posuit consilium: ut si non possit coneendi, vel consilium expetat ad sanandam dementiam. Cicero, ‘*Tu da saltem, qui spem dedisti.*’ *Idem.*

20 *Neque pol consilii locum habeo, neque auxilii copiam]* Apud amantem neque consilii facultas: apud inopem neque copia auxilii. His duobus ostendit etiam sese amatorem. Neque pol consilii locum habeo, quia amo: neque auxilii, quia sum miser. *Idem.*

Neque pol consiliis locum habeo] O. l. s. Donatus et Engraphius *consilii*: et ita Robertus Stephanus impressit. *Faernus.*

Neque pol consilii locum habeo] Ab amante nullam consilii facultatem, a misero et inope nullam auxilii copiam exspectes, ‘*Magisque ei adeo consiliarius hic amicus est, quam auxiliarius.*’ Plautus in *Truculentto* act. II. sc. 1. *Farnab.*

21 *Sed istue quidnam est]* Hoc si non adderet, locus confitendi amoris Charrino nullus fuisset. *Donatus.*

Hodie uxoria ducis] Vide miram

interrogationem ante confessionem.
Idem.

Aiunt] De ea re dicimus quam voluntus esse falsam. *Idem.*

22 *Si id facis]* Nihil prius, quam se moritum dixit, pudenda dicturus. Inde datum est, ut ille instantius quæreret cansam. *Idem.*

Hodie postremum] Plus dixit, quam si dixisset. *Morior hadie.* *Idem.*

Hodie postremum] A necessario: quia, vivere non potest. Et *postremum* adverbium est. *Idem.*

Si id facis hodie postrem. me vides] Servantur gradus semel instituti: *spem expetebat*; hoc illo responso Pamphili, aiunt, iterum immunita, ad consilium perenni aut profundi revolvitur, quod haec verborum ambage notator, cui conferri meretur loens in *Phormione* act. III. sc. 3. vs. 16. &c. Subinde cum Pamphili de nuptiis animum perspexisset, cum spe, *salus* redit: vs. 33. *reddidisti unum*: ubi *Donatus*: ‘*Plus dici non potuit:*’ de ‘auxilio’ et ‘consilio’ deinceps agitur, sociata opera, etiam in scena sequente. *Bæclerus.*

Vereor dicere] Eloqui me vetat vereundia. *Farnabius.*

24 *Sponsam hic tuam]* Nulla cunctatione Byrrhia, sed facete, παρθησίᾳ servili paratissime narrat. *Donatus.*

Sponsam hic tuam amat] Callide et sponsam, et amat: hoc est, nec adhuc uxor tua est, neque aliquid admisit, quia amat tantum. *Idem.*

Næ iste hand] Næ, valde: nt et Cicero, *Næ illi vehementer errant.* Senus hic est, Non id amat quod amo, nec id odio habet quod odi: hoc est, Valde iste, inquit, non mecum sentit: id amat quod ego odi. *Idem.*

Næ iste hand mecum sentit] Næ, valde: aut, ut quidam volunt, o quam. Lucilius in x. ‘*Næ in arce bovem discerpsi magnifice,’* inquit. *Idem.*

25 *Num quidnam amplius tibi cum illa fuit]* Artificiose personam expressit Terentius, nuptias recusan-

tem : et simul τὸ πρέπον virginī servavit. *Idem.*

Num quidnam amplius tibi cum illa fuit, &c.] Pudori serviit, consuetudinem venereum notando : sequitur : *quam vellem :* sub, tibi aliquid amplius fuisset cum illa : *ut scilicet esset causa recusandæ, quod Donatus annotat.* *Bæclerus.*

26 Quam vellem] Utique ut esset causa recusandæ. *Donatus.*

Quam vellem] Utinam esset ! quo milii illius recusandæ daretur causa. *Farnab.*

Per amicitiam] Suam et Pamphili. *Donatus.*

Et per amorem] Sunū tantum circa virginem. *Idem.*

Nunc te per amicitiam et per amorem obsecro] Per amicitiam, ‘suam et Pamphili :’ per amorem, ‘sunū tantum circa virginem.’ *Donatus.* Interpres Gallus synonymiam agnoscit, per amicitiam et amorem nostrum, id est, quo inter nos amamus. *Donati expositio, ὅτι τε περ αμορέα Philumena, nihil hic efficacie videtur habere. Cæterum hæc petitio Charini affectum et artem servat: obtestatione præmissa, gradus facit, ut si id, quod unice empiebat, impetrari nequiere, κατ' ἐπιτροπὴν, aliud tanquam ultimum et qualecunque levamentum desperationis rogaret.* *Bæclerus.*

27 Ut ne ducas] Sufficeret dixisse, *ne ducas.* *Donatus.*

Dabo euidem operam] Plus illi promisit, quam ille poposcit. *Idem.*

Dabo euidem operam] Pronuntiatione levandum est. Plus enim dixit, *dabo operam :* quam si diceret, *non dum.* *Idem.*

Non potes] Deest, fieri, et hoc ad patrem retulit. *Idem.*

28 Aut tibi nuptiæ hæ sunt cordi] Hoc ad Pamphilum pertinet, non enim unum et idem est : nam si idem esset : *nuptiæ hæ sunt tibi cordi, supervacuum esset additum.* *Idem.*

Cordi] Auiamo, acute. *Idem.*

Cordi] Repetitio interrogatoria cum indignatione. *Farnabius.*

Saltem aliquot dies profer] Primo quæ majora sunt petit : postremo quæ ex his videntur minima : et hoc arte : ut ‘Incute vim ventis, submersasque obrue puppes.’ Et ad postremum, ‘Ant age diversas, et disjice corpora ponto.’ *Donatus.*

29 Profer] Prolata, produc, differ. *Idem.*

Profer] Prolata, differ, protrahe : supra hac eadem scena ; ‘Credo, impetrabo, ut aliquot saltem nuptiis prodat dies : Interea fiet aliquid, sperro.’ *Farnabius.*

Aliquo] Aliquo dixit, ut exilium esset incertum. *Donatus.*

Audi nunc jam] Correptio impatientis, qui non sustineat audire de exilio. *Idem.*

Audi nunc jam] In hoc versu *jan* est dissyllabum, ut alibi ; itaque scribe, *jam.* Sed hæc vox in versione Gallica omitti non debet ; idem enim est ac si diceret Pamphilus : Nunc, postquam tamdiu locutus es, tandem andi. *Faber.*

Audi nunc jam, &c.] *Donatus* correptionem hic agnoseit, tanquam impatientis, qui non sustineret audire de exilio, id est, tanquam a Pamphilo, non sustinente audire de exilio, factam. Serviunt et hæc verba asseverationi, qua mox eminentem sententiam infert, ut Charinum de suo animo certum reddat. Adde sententiam ποράλληλον *Adelph.* iv. 3.1. de eadem honestate circa officiorum communicationem. *Bæclerus.*

30 Ego, Charine] Sententiæ, quæ ex pronominalibus incipiunt, seria semper, sed vera promittunt. *Virgilii :* ‘Me natam nulli veterum sociare procorum Fas erat.’ *Donatus.*

Ego, Charine, neutiquam officium] Sensus hic est, Non puto, inquit, hominem liberum, qui, cum nihil præstet, haberi gratiam sibi poscat : ergo cum tibi nihil præstem, nolo mihi

gratias agas: non enim tui causa fugio, quod, priusquam me peteres, magis nolebam ducere, quam tu cuperis. *Idem.*

Neutquam] Una pars est orationis, pro nequaquam. Aut alio modo dicitur.

Cum is nihil promcreat] Id est, præstet: ut Virgilius: ‘Quique sui memores alios fecere merendo.’ Et, ‘Nunquam regina negabo Promeritam.’ E contrario iadit: ‘Quid commerni, aut peccavi, pater?’ *Idem.*

Officium esse liberi puto] Deest dictio *hominis*, quæ in omnibus est l. s. et in plerisque ita collocata, *officium liberi esse hominis puto*: quo modo etiam melius procedit trochaicus; ‘liberi’ autem ‘hominis’ intelligendum, non ejus modo qui non est servus, sed et qui nobilitate et bona existimatione inter suos cives censetur. Juvenalis: ‘Tu tibi liber homo, et regis conviva videris, Captum te nido re sue putat ille culinæ.’ Cicero libro primo *Officiorum*: ‘Nihil est agricultura melius, nihil uberior, nihil dulcior, nihil homine libero dignius.’ *Faernus.*

Officium liberi esse hominis puto] Hic sumitur *officium* pro actione, ut in scholis loquuntur. Gall. Ce n'est pas une action d'honnête homme. At liberi est dissyllabum. *Faber.*

Neutquam officium liberi] Neque ingenui hominis esse arbitror officii gratiam admittere, ubi nihil præstiterit, promeritus fuerit. Ego nihil præsto; non enim tui causa Philumena nuptias fugio, sed Glyeerii, quam intime et constanter amo. *Farnabius.*

31 *Cum is nihil promereat*] Mereri, est aliquid mercedis pro labore sumere: cum dieimus, *Nihil meretur*, hoc intelligitur, nihil mercedis dignus est accipere. *Donatus.*

Cum is nihil promereat] Laboret, vel mereatur, vel mercedis petere debet: ut, ‘Quid meret machæra?’ Plautus in *Pseudolo*. *Idem.*

Id gratia apponi sibi] Addi in gratiam suam, id est, sibi gratiam mereare. *Idem.*

32 *Nuptias effugere*] Interposita distinctione, vultuose hoc dicitur, hoc est cum gestu. *Idem.*

33 *Reddidisti animum*] Plus dici non potuit. *Idem.*

Aut tu, aut hic Byrrhia] *Hic δεκτικῶς* quasi efficaciorem ostendit: ergo ad comparisonem alterius referatur. *Idem.*

34 *Facite, fingite, invenite, efficite*] *Fit*, quod verum est. *Fingitur*, quod falsum est. *Invenitur*, ne temere fiat. *Incenite* ergo, agite dicit post cogitationem. *Idem.*

Efficite] Id est, in effectum perducere. Sallustius, ‘Nam et priusquam incipias, consulto; et ubi consuleris, mature facto opus est.’ *Idem.*

Facite, fingite, invenite] Mire expressit Pamphili animum nuptias mententis, cui quicquid dixerit, parum est. *Idem.*

Facite, fingite, invenite, efficite] Rhetorice contorquet verba: ad animum Pamphili asseveratius demonstrandum: in quibus tamen non oportet λεπτολογεῖν. *Bucelerus.*

35 *Ego id agam, mihi qui ne detur*] Non dixit, ego non instabo ut ducam: sed quod est amplius. Et recte: utriusque opera opus. Non enim continuo ducet Charinus, si non duxerit Pamphilus. *Donatus.*

Qui detur] Qui pro quemadmodum. *Idem.*

Ne mihi] Veteres frequenter *ne pro* non dicebant. *Idem.*

Mihi qui ne detur] Qua ratione mihi non detur. *Farnabius.*

Sat habeo] Sie antiqui pro sufficient, *sat habeo* dicebant: an vel abundat? *Donatus.*

36 *Cujus consilio fretus sum*] Οἰκονόμως hic Davi in hac fabula partes designantur: quo etiam Byrriae contentio spectat; tanquam et inutilis,

et tristia tantum nuntiantis: recte enim Donatus ea, quæ nihil opus sunt scire, ad Scenæ principium refert; ubi Byrria tristi nuntio Charinum exterruerat: qui affectus in hæc verba duravit. *Bæclerus.*

At tu hercle] Deest, adfers, dicens, nuntias. *Donatus.*

37 *Nisi ea quæ]* Hoc est, ‘Daturne illa hodie Pamphilo nuptum? By. sic est. Ch. qui scis? By. apud forum modo de Davo audivi.’ Quod memor est Charinus se non libenter audisse. *Idem.*

Fugin' hinc] Comminantis est, et abigentis a se. *Idem.*

Ego vero, ac lubens] Nemo lubenter fugit, nisi coactus necessitate. Hic etiam *lubens* dixit, quod est lubenter. *Idem.*

SCENA II. Hæc scena constat trochaicis septenariis, sive tetrametris catalecticis. Quicquid variæ lectionis Faernus annotavit, in nostris quoque MSS. reperitur: præterea alia sunt quædam diversa, quæ non operæ pretium est annotare: vs. ult. pro etsi habent nostri *tametsi*; pro *me, mea*: vs. 22 frustra substitui vocem *suspicio* eruditæ pridem monuerunt: vs. 28. *intro aspexi*, unus e meis habet: v. Fr. Fabric. vs. 7. *abeo* retinent onnes nostri: vide autem *Donatum* et *Fr. Fabricie*.

Narrationis *Davi* τὸ ἔγκατάσκευον per argumenta et rationes ae conjecturas; itemque τὸ ἐνδιάσκευον per figuræ et mores, non indiligenter *Donatus* signavit, opportunis locis. *Bæclerus.*

1 *Di boni]* Hæc scena consilium continet personarum, ad quas maxime pertinet argumentum. Et hic est locus in quo, ut fieri solet, fortuna, mixta rebus dispositis, magnas turbas dat. *Donatus.*

Di boni, boni quid porto] Non minum quod insolentius *Davus* exultat, qui, ut *Simo* dicebat, timidus fuit, ut ipse *Davus*, etiam desperavit ex nuptiarum terrore, quas nunc falsas comi-

perit. *Idem.*

Di boni, boni quid porto] Ex proximo repetivit bis: sed tamen alterum nominativo plurali, alterum genitivo singulari dictum est. *Idem.*

Di boni, boni quid porto] Accurate observata ηθη. *Davi* subtile: cui extenui aut nullo apparatu subholuerat simulaci nuptias. *Pamphili* sibi constantis honestum. *Charini* socordis leve et humile. *Farnabius.*

Quid porto] Non solum corpore, sed etiam animo portamus tam bona quam mala. Sic alibi, ‘Ne quid *Andria* apparet malum?’ *Donatus.*

2 *Ut metum in quo nunc est, adi-mam, atque expleam animum gaudio]* Ordine locutus est: prius enim metum adimere, sic demum gadio perfundere. Hic ordo etiam in laude servatur. *Idem.*

3 *Nescio quid]* Deest propter: ut sit propter nescio quid. *Idem.*

Quid] Adverbiale. *Idem.*

5 *C. Audin' tu illum]* Interruptus sermo, alio interloquente. *Farnabius.*

Exanimatum] Perterritum, perturbatum. *Donatus.*

6 *Sed ubi quæram]* Nunc in omnes se partes versat, quærens quo dirigat cursum. *Idem.*

7 *Abeo]* Videtur quasi constitisse, deinde quasi elegisse quo perget. *Habeo* per h inveni: legitur et *abeo*: uti merito illi dicatur, *Resiste*. *Idem.*

Quis homo est qui me? o Pamphile] Ante videt, quam compleat orationem. *Idem.*

8 *Te ipsum quæro, euge o Charine, ambo opportune, vos volo]* Nec *Donatus*, nec l. s. habent o interjectionem, et stat versus omittendo facere synalœpham, in *te ipsum*, vel dissolvendo diphthongum in *quaro*. *Faernus.*

Euge, Charine] *Euge*, modo pro interjectione positum est. *Donatus.*

Opportune] Deest, *adestis*: non, opportune vos volo. *Idem.*

9 *Dave, perii]* Proprium est dolen-

tibus, præfestinare ad indicanda quæ dolent. *'Απολούμεθα.* Habet nonnullum affectum quod addidit, *Dare.* Idem.

Dare, perii, interii] Haec verba Charino Donatus adscribit: et bene. *Faernus.*

Quin tu? Quin, modo pro imo, alias, cur non? *Donatus.*

Mea quidem hercle] Videtur Charinus plus dixisse, *Perii*, quam Pamphilus, *Mea quidem hercle certe in dubio est vita.* Sed non est hoc: plus enim Pamphilus dixit: nam qui vivit non potest interiisse: is autem qui vivit, vitam potest in dubio habere. Ideo et juravit *hercle:* et affirmans iurandum, certe addidit. Bene certe: quasi illud *interii*, falsum sit. Ita Pamphilus plus fecit, peritum se esse dicendo, quam Charinus interiisse. *Idem.*

Mea quidem hercle] Donatus his addit adverbium, *certe*, et tres libri vetustiores. *Faernus.*

Heracle certe] Geminatio asseverationi serviens. Ita πάνυ σφόδρα apud Aristophanem, in Pluto: ubi Scholiastes antiquus: ὅτι σύνηθες Ἀττικοῖς παράλληλα τιθένα τὰ ισοδυναμοῦντα, δηλοῦται δὲ ἐν τι ἐξ ἀμφοτέρων. οὐτως ἔχει καὶ τὸ, τυχόν τοις. *Baeclerus.*

In dubio vita est] Id quod dictum antea, *mon repos, ma joie, &c.* nisi sit hyperbole amatoria. *Faber.*

Et tu quid, scio? Mira compendia, quæ contrahit Poëta longitudine fabulæ: nec tamen perdit affectus personarum. *Donatus.*

Et tu quid? Deest timeas. *Idem.*

Et tu quid scio? Idem libri, et *quid tu?* *Faernus.*

11 Et id scio? Ἐν ὑποκρίσῃ: tanquam dicat, nihil est. *Donatus.*

Et id scio? Legitur etsi scio. *Idem.*

- Et id scio? Affirmat Donatus etiam legi *et si scio;* et ita habent omnes vetustiores libri. *Faernus.*

Hodie] Tempus addidit, tanquam rem sciens. *Donatus.*

'Obtundis] Sæpe repetendo dicere, obtundere est: translatio a fabris, qui sæpe repetunt tundendo aliquid malleo, et idem obtundunt et hebetant. *Idem.*

Obtundis, tametsi] Potest esse ἀπαστροφὴ: sed sincerius est et melius subdistinguere. *Idem.*

Oblundis, tametsi intelligo] Eadem sæpius repetendo mihi aures obtundis; metaphora a pugilibus qui crebris cestrum ietibus Antagonistarum aures obtundunt, vel etiam a fabris qui ferrum malleis tundunt hebetant. *Furnabius.*

12 Id paces] Deest ob, ut sit, ob id: hoc autem Pamphilo dicit. *Donatus.*

Tu autem, ut ducas] Pro, ne non, ut posuit. Hoc Charino. *Idem.*

13 Atque istuc ipsum] Ἐν ὑποκρίσῃ. Ille enim hoc idem dixerat cum exclamatione: quod quasi vanum contemnit. *Idem.*

Me vide] Utrum, latus sum? an, me specta fidei datorem? ut dici solet, *me habe, me respice.* *Idem.*

Me vide] Me respice, a me salutem exspecta. *Furnabius.*

11 Obsero te, quamprimum me libera miserum metu] Cum precibus et tempus admiscerit. Et bene libera, perfecta enim securitas liberatio nominator. *Donatus.*

Hem] Ecce: demonstratio est faciti. *Idem.*

15 Uxorem tibi non dat jam Chremes] Oratorie a summa cœpit: cuius partes, multis dicentur. *Idem.*

Jam non dat] Bene *jam:* quod si non dixisset, intelligeret Pamphilus, vel postea Chremetem filiam esse datum. Sed addito *jam*, plena securitas est: *jam* enim renuntiatio est perpetuitatis. *Idem.*

Uxorem tibi jam non dat] Idem libri vetustiores et aliqui alii, et Donatus, ita collocant, *tibi non dat jam.* *Faernus.*

Scio] Præparatio est auditoris ad

eam narrationem, quæ ostendit argumenta falsarum nuptiarum. *Donatus.*

16 *Me prehendit*] Pro prendit. Addita aspiratione geminavit syllabam. Et prehendit dixit, quasi vitantem ac fugientem. *Idem.*

17 *Ait tibi*] Ait proprie: quia contemnenda dicuntur. *Idem.*

18 *Ait tibi uxorem dare se*] Conjecturam facit ex malis, quæ præcesserunt. *Idem.*

19 *Ait tibi uxorem dare se*] Dicit cur primo crediderit veras, dictatorus subinde cur falsas. *Idem.*

20 *Uxorem dare se*] O. l. s. dare sese; ita erit trochaicus acatalectiens. *Faernus.*

21 *Item alia multa*] Bene distulit narrationem, ne si amlirent Charinus et Byrria, desinat dolos strnere adversum vigilantissimum senem. *Donatus.*

22 *Item alia multa*] Commoda narratio a necessariis tantum. Minas autem senis prætermisit, ne corrumperet bona quæ nuntiabant. *Idem.*

23 *Quæ nunc non est narrandi locus*] Non vult dicere, quam minaciter secum egerit senex, quamque instet nuptiis, ne Charinum Byrriamque de spe dejiciat, quos vult secum adniti, ne uxorem Pamphilus ducat. *Idem.*

24 *Quæ nunc*] Argumentum est, quærere potuisse eum qui sit tertius: nam timor curam parit. *Idem.*

25 *Narrandi locus*] Modo tempus, spatium. *Idem.*

26 *Locus*] Tempus, spatium. *Farnabius.*

27 *Properans percurro*] Vide quantum dixerit, *Properans et percurro*, ut continuationem cursus ostenderet. *Donatus.*

28 *Ubi te non invenio*] *Ubi*, modo non est advetbiū loci, sed temporis, pro postquam. *Idem.*

29 *Ubi te non invenio, ibi*] A summo ad imum divisiones, quibus dicta et

facta continentur: sub quorum genere sunt species nunc dictorum, nunc factorum, cum consideratione rerum personarumque. *Idem.*

30 *Nusquam*] Deest, ridi. *Idem.*

31 *Video Byrriam*] Deest servum: et recte: dixerat enim, ‘Apud forum modo de Davo andivi.’ *Idem.*

32 *Hujus video Byrriam*] Charini video servum. *Farnabius.*

33 *Rogo: negat ridisse*] Mira brevitas, et imitanda. *Donatus.*

34 *Paululum obsoni*] Hinc est quod ait, ‘Nimum parce facere sumptum.’ *Idem.*

35 *Obsoni*] Obsonium est pulmentum, ant quicquid ultra panem et vinum adjicitur in cibum. Persæ ad panem nihil addebant, præter nasturtium, Xen. Socrates enim ad vesperum contentis ambularet, rogatus, quid ita faceret, respondit, se obsonare ambulando famem. Cic. Tusc. Quæst. v. vide infra. *Farnabius.*

36 *Ipsus tristis: de improviso nuptiæ*] Mire: et moraliter: ex his enim, quæ facta non sunt, docet quid fuisse deberet: et, *de improviso nuptiæ*, pronunciandum. *Donatus.*

37 *Ego me continuo*] Et bene, continuo ad Chremem: ut si ab utroque hoc fieret, esset vera suspicio Davi. *Idem.*

38 *Ego me continuo*] Deest, duco. Consuetudine dictum est. ἐλλειπτικῶς. *Idem.*

39 *Egomet*] Una pars orationis est. *Idem.*

40 *Chremem*] Chremem et Chremetem, ut Darem et Daretem. *Idem.*

41 *Cum illo ad cenio*] O. l. s. Donatus, *cum illo*. Faernus.

42 *Solidudo ante ostium*] Signa ab his quæ sunt, quæ non esse deceret. *Donatus.*

43 *Jam id gaudeo*] Quasi adversum et non consentientem Pamphilum excitat ad gaudium latitia sua. *Idem.*

44 *Jam id gaudeo*] Sic Virgilius, ‘Cum venit, anlaci jam se regina super-

bis.' *Idem.*

26 *Recte dicis: perge]* Vnltu enunciandum. Hoc dicit Pamphilus. *Id.*
Maneo] At parum temporis fuisti.

Idem.

Interea] Temporis longi significatio. *Idem.*

Introire neminem] A non factis. *Id.*

27 *Exire neminem]* Quid si intus erant? ideo ait, *exire neminem.* *Idem.*

28 *Nihil ornati]* Ἀρχαῖσματος. Sic Sallustius, 'Ergo Senati decreto serviendumne sit.' *Idem.*

Nihil ornati] Nullum apparatum, qui nuptiis conveniat: adi act. II sc. 6. *Farnabius.*

Tumulti] Archaismus, pro *ornatus tumultus*: quartæ inflexionis. *Idem.*

29 *Signum]* Proprie pro argumento. *Donatus.*

Num ridentur] A consequentibus argumentum. *Idem.*

30 *Non opinor]* Ille opinionem accommodat tantum, hic multum tribuit conjecturis. *Idem.*

Non opinor] Quoniam argumenta sunt et conjecturæ, *opinor* dixit. Nam contra opinionem, certa res est, quæ autem opinamur, putamus: quæ putamus, incerta sunt. *Idem.*

Opinor, narras] Bene a prima ad secundam personam. *Idem.*

31 *Etiam puerum]* *Etiam* pro præterea. *Idem.*

Chremi] Sic *Chremi*, ut *Ulyssi* et *Achilli*. *Idem.*

Inde abiens puerum conveni Chremi] Nota *convenire*, pro, *incidere in aliquem*: et ita Gallice verti debuit: *En revenant de-la, j'ay rencontray le vallet de Chremes*, qui portoit, &c. Ejus significacionis exemplum in *Eunuchus* reperies. *Faber.*

32 *Olera et pisciculos minutos]* Sufficeret diminutive *pisciculos* dixisse, quod sic, *minutos* dixit: et pretium, obolo esse emptos: quæ est ultima nummorum significatio. Sunt enim genera minitorum piscium, quæ magno veneant. Hic ergo etiam ex pre-

tio vilissimos pisces significavit. Et, quid si minutos, sed omnibus? *Seni* dixit, ut obsonationis ostenderet causam. *Donatus.*

Olera et pisciculos] Quod supra generaliter, 'paululum obsoni:' hic specialiter dixit. *Idem.*

Et pisciculos, &c.] Ἀγοράσας εἰς τὸν γάμους· Διβανωτὸν ὄβολον τοῦ θεοῦ, &c. Ἡμῶν δὲ τοῦ θνητοῦ ἐπριάμψη κωβλους. Athen. I. vii. c. 17. Omnia opsonia ψῆφα appellantur: solus tamen piscis obtinuit tandem, ut ψῆφος simpliciter cum dicitur, piscis intelligatur. Cassanbon. in Athenæum I. vii. c. 17. *Farnabius.*

In eānam seni] Mire *seni*, cuius est major cura domi. *Donatus.*

Nullus] Pro, non, ut alibi, ' Nullus dixeris.' *Idem.*

33 *Dave hodie tua opera]* O. I. s. *hodie Dave*. Faernus.

Ac nullus quidem] O. I. s. ac *nullus* q. *Idem.*

34 *Quid ita]* Una pars orationis. *Donatus.*

Ridiculum capit] Pro toto homine: nemo enim ore contempto ex aliis membris hominem velit significare: et est συνεκδοχὴ τρόπος. *Idem.*

35 *Quasi necesse sit, si huic non det, te illam uxorem duecre]* Ostendit ἐνθυμητα vitiosum hoc esse, in quo, altero sublato, non necessario alterum relinquatur. *Idem.*

36 *Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis]* Hoc laborat Davus, quemadmodum Philumenam Charinus propriis laboribus promereatur uxorem. *Idem.*

Nisi vides, nisi senis amicos oras] Artificiose Davus Charinum excitat, ut, si fieri possit, adjuvetur negotium Pamphili, dum ille sibi providet. *Id.*

Nisi vides] Provides. *Idem.*

Nisi vides, &c.] Non tantum diligentiam Charini incitat Davus, ipsumque in hanc partem argumenti consciendam trahit; sed etiam amoliri hinc cupit, ut cum Pamphilo

novi rationem consilii inire sine arbitris posset. *Bæclerus.*

Ambis] Magnarum rerum desiderium et appetitus, *ambitio* dicitur: Confirmata re a factis et a personis deliberativa nascitur. *Donatus.*

SCENA III. Constat scena, quam aliqui codices cum superiore conjungunt, trochaicis, ut ante; et deinde Iambicis sen. et octon. In vs. 5. tres nostri MSS. post 'transferet' ponunt *omnem*: ex *glossa*, ut *arbitror.* vs. 10. omnes, *egone.* vs. 11. *sudere noli hoc:* unus, *hæc.* vs. 17. pro *hocce,* omnes, *hoc.* vs. 22. omnes, *inueniet inopem.* vs. 28. omnes, *alia.*

Persnadet Davns Pamphilo, nt patri dicat, se ducturum esse Chremetis filiam: ita enim fore, ut honestati satisfecisse videatur, ut se periculo, turbis, difficultatibus simul et semel explicet; ut patris consilia confundat, sibique securitatem pareret: quod magnæ instar utilitatis habendum. Arte autem tractat, difficultate et turbis ostensis, antequam promat consilium; mixtis etiam, ut penetrabilius moveant, argumentis. *Bæclerus.*

Quid igitur, &c.] In MSS. quibusdam continuatur hæc scena cum præcedente. *Farnabius.*

Quid igitur sibi volt pater] *Hæc scena deliberationem continet Davi et Pamphili.* *Donatus.*

1 Igitur] Bene igitur: si enim falso sunt nuptiæ, quid cogitat? stomachose etiam hoc dixit *sibi volt:* Virgilius, 'Quid vult concursus ad annum?' *Idem.*

Ego dicam tibi] Præter figuram, consilium nota in his: dum sollicitum suum et quandam quasi εὐσυνεστατη Davus hoc loquendi genere commendat. *Bæclerus.*

2 Si id] *Id, ob id, propter id.* *Donatus.*

Quia non det tibi uxorem Chremes] Complures libri, dat. Farnius.

3 Neque id injuria] Id est, usque

adeo injustus sibi videbitur ut se injustitiæ ipse condemnet. *Donatus.*

4 Perspexerit] *Perspicere* est ad plenum et perfectum videre. *Idem.*

Priusquam tuum ut sesc habeat animalium] Trajectio verborum minime insolens πρὸς τὸ σχηματίσειν τὸν λόγον. Minus familiariter ὑπερβατὸν καθ' ὑπέρθεσων adhibetur in vss. 27. et 28. 'Hanc fidem sibi, me obsecravit, qui se sciaret non deserturum, ut darem.' Ordo enim est, quod *Donatus* jam notavit: 'Ut hanc fidem sibi darem, me obsecravit, qui se sciaret non deserturum:' vel: 'Obsecravit me, ut sibi darem hanc fidem, qui sciaret, me non deserturum se:' quo genere noster tamen pareius utitur, et vix sine ratione: quæ neque hic deesse videtur. *Bæclerus.*

6 Tum illæ turbæ] Tò illæ ad terrem retulit. *Donatus.*

Quid? vis patiar? Hoc est, patiarne uxorem ducere? *Idem.*

Quid vis patiar? Sunt qui quidvis, pro, quiequid evenerit, intelligent: quia dixerat, 'Adeon' me ignavnum putas?' Alii pronuntiant, ut sit sensus, Quid me vis facere? an ut hoc patiar, uxorem mili dari? *Idem.*

Quid? vis patiar?] Al. *quid vis? patiar?* *Farnabius.*

Pater est, Pamphile] Hoc vulnose pronuntiandum est, et mire *pater* dixit: nt ipso nomine videatur habere auctoritatem: et veluti dormitatem et oblitum potestatis paternæ his tribus excitat; *Pater est, Pamphile, difficile est, hæc sola est mulier.* *Donatus.*

Pater est] A necessario argumentum. *Idem.*

Pater est, Pamphile: difficil'est, tum hæc sola est mulier] Suasionem hanc ita tractari, jam cœpimus dicere, ut animus Pamphili, periculi metu territus, admittat consilium: itaque hic quo brevins, eo validins, necessitatij juris periculum facti conjungit: veluti persimilam, undique et ab omni

parte conspicendam : non minus autem hic proumuntatio ac vultus gestusque suadentis τὸ πιθανὸν absolvit, quam ipsa oratio : vide et Donatum. His autem, quae brevius nunc signantur, statim ἔγγρητικῶν subiicitur demonstratio periculi, de *ejectione* ex oppido : quo tanquam ictu Pamphili animus effossus, μετὰ πάθος μητρικόν, ejiciat? inquit: quod cum iterum affirmaret Davns, jam consilium de periculo vitando, iu quo demonstrato tantus terror inerat, ultro expedit: *Cedo* igitur, quid faciam, *Dave?* Hæc cum revera vim suasionis ingrediantur, actionis tamen Comiceæ gratia veluti ad παρασκευὴν strinuntur: sicut et, proposito mox consilio, *dic te ducturum*, interturbat Pamphilus, ut argumenta potentius inferantur, quod contentius resistit ille. *Bæclerus.*

Pater est, Pamphile? Patri adversari importunum est: vim neque parenti neque patriæ afferre oportet: ex Platone Cicero I. I. 9. Epist. Famili. *Farnabius.*

7 Difficil' est? Hoc est, resistere, contradicere, Pamphilo difficile, perniciosum Glycerio. *Donatus.*

Difficile est? Αποσιώπησις eum vultu. Deest resistere. *Idem.*

Sola] Sine auxilio, ac per hoc deserta. *Sola* autem, sine defensoribus propriis: et *sola* et mulier dixit. *Idem.*

Dictum ac factum] Proverbium celeritatis: id est, cito. *Idem.*

Invenierit] Pro inveniet. Conjunctivo modo pro indicativo usus est: et est honesta locutio. *Idem.*

Dictum factum? Αμα ἔπος, ἀμα ἔργον: actutum. *Farnabius.*

8 Quamobrem ejiciat oppido? Callide ad ejus periculum se convertit, cui plus amator timet, quam sibi: ideo vincitur statim. Apparet autem Davnum male suadere: qui tum caveat Pamphilo: cum maxime formidat senem. *Donatus.*

Oppido] Ex civitate. *Idem.*

Ejiciat] Mirature et stupet. *Idem.*

Cito] Illo admirante, hic etiam confirmavit: addidit et tempus celeritatis. *Idem.*

9 Cedo] Singularis tantum numeri est: cætera pluralis, ut *Salve salvete*. *Idem.*

Dic te ducturum] Pronuntia *dic*: quasi rem facilem et nullius præjudicii. *Id.*

Dic te ducturum] Hoc est, quod ab initio nitebatur. *Idem.*

Dic te ducturum] Consilium quidem callidum; sed quod Pamphilum inscientem in discribens conjiciat. *Farnabius.*

10 Egone dicam] Τὸ Ego ἔμφασις habet: hoc est, vel quem non oporteat dicere, vel quem non conveniat fallere, atque mentiri. *Donatus.*

Cur non? Non interrogat, sed facilitatem rei ostendit. *Idem.*

Nunquam] Plus habet negationis, quam non. *Idem.*

11 Ex ea re quid fiat vide] Ἀπὸ τῆς ἐμβάσεως. *Idem.*

12 Ut ab illa excludar, huc concludar] Mire hanc cum pronomine significat, dicens *ab illa*. Illi nec sexum servavit, ne uxor esse videatur. Et ex feminarum translatione *concludar* dixit: ut alibi, ‘Conclusam hic habeo uxorem sœvam.’ *Idem.*

Ut ab illa excludar] Ἐν ὑπορέσει: nam aliud infert atque intelligit Davnum dicere. *Idem.*

Ut ab illa excludar, huc concludar] Ἔνεργεια est in his verbis suavissima: quam auget μήποτις: pertinet huc illud Aristotelicum, πρὸ δύματων τὰῦτα ποιεῖν, θσα ἐνεργοῦντα σημαίνει. *Excludi* enim et *concludi* non tantum translationem, sed evidentiam habent. *Bæclerus.*

Huc concludar] In Philumenæ nuptias. *Farnabius.*

13 Nempe hoc sic esse] Conjectura atque divinatio, an hoc, an illud venturum sit. *Donatus.*

Nempe hoc sic esse opinor] Ab imita-

tione ($\mu\mu\eta\sigma\tau\alpha$ enim dicitur) deducitur.
Idem.

Nempe hoc] A possibili. *Idem.*

Nempe hoc opin. dict. patr. &c.] 'Εν ὑποκρίσει σæpe et multa dicuntur apud Nostrum: nam id est poësi dramaticæ aptissimum et pæne perpetuum σχῆμα. *Bæclerus.*

15 Cedo] Cedo singulariter tantum: cætera pluraliter. *Donatus.*

Cedo, quid jurgabit] Ab utili. *Idem.*

Hic reddes onnia] Hic adverbium loci non est, sed adverbium temporis: ut Virgilius: 'Hic annis gravis atque animi maturus Alethes.' *Idem.*

Reddes] Facies, restitues. *Idem.*

16 Incertu ut sient] Hic est even-
tus. *Idem.*

17 Sine omni periculo] Hoc est, sine
ducenda Philumena. *Idem.*

Sine omni periculo] Nisi legas per-
iculo, et ex omni m elidas, impeditus
est versus. *Faernus.*

18 Nec tu ea causa minueris] Hoc
est, quod supra, *Id mutavit, quoniam
me immutatum videt.* *Donatus.*

Nec tu ea causa] Quia promiseris te
esse ducturum. *Idem.*

Nec tu ea causa minueris] Omnino
re incenda est vox, anctoritate et con-
sensu MSS. codicum. Accedit locus παράληλος nostri Poëtæ in Heeyra
iv. 3. 10. ubi vox minuendi ita usur-
patur. Sensushic est: *nec tu ea causa;*
id est, quia promiseris te esse ducturum;
minueris hæc quæ facis; id est,
Glyeerium i ahere desinas; *ne is* (id
est, Chremes) mutet suam sententiam;
id est, rursus tibi filiam suam dare ve-
lit. Nannius in Miscellaneis mallet:
timueris hæc quæ facis: id est, ob
hæc: sed bene se tuetur sententia
quam dixi: etiam Donato et Euge-
phio probata, quamvis ninus explicata
proposita. *Bæclerus.*

Nec tu ea, &c.] Tu interea, ne
sentiam suam mutet Chremes, hæc
quæ facis mutare noli, vive tuis mori-
bus, amicam frequenta. Nannius
legit *timueris* hoc sensu. *Farnabius.*

Delph. et Var. Clas.

19 Ne is] Chremes scilicet. *Do-
natus.*

Ne is mutet] Ad consilium reddit,
et conjungit eventum. *Idem.*

20 Patri dic velle: ut, cum velit]
Scilicet ne securus, quod non sit
Chremes datnus filiam suam, parvi
faciat iram patris, et neget uxorem
ducere, utpote fretus, neminem a-
lium sibi commissurum conjugem.
Idem.

21 Nam quod tu speras] Sunt qui
pro speras, timeas habeant: ut sit,
Nam quod tu timeas, scilicet aliam
datnrum. *Idem.*

Nam quod tu speras] Liber Vatica-
nus et Donatus, spares. *Faernus.*

Propulsabo] Hoc est, causam ina-
neni esse monstrabo: id est, ostendam
nihilominus te esse ducturum
aliam uxorem, etiam si hanc non dux-
eris. *Idem.*

Propulsabo] Eleganter, pro eo quod
est repellam. *Idem.*

Propulsabo] Quod enim tu speras
tibique persuades non futurni, ut
quisquam tibi ita morato filiam com-
mittat suam, facile refutabo. Indo-
tatam potius tibi pater dabit, quam
te apud Glyeerium corrumpi sinat;
Plaut. 'Neque illum, me vivo, cor-
rumpi sinam.' *Farnabius.*

Uxorem his moribus dabit nemo] Ne
alteram querat. *Donatus.*

His moribus] Deest aliquid: nt sit,
his moribus agenti, aut his moribus
prædicto. *Idem.*

*Nam quod tu speras, Propulsabo fa-
cile: uxorem, his moribus, dabit nemo]*
Difficultas posita est in illa voce
(*Propulsabo*) quam ideo per literam
majorem scribi curavi, ut intellige-
tur, referri eam ad Pamphilum, qui
apud se cogitans hoc diceret (*Pro-
pulsabo*); id est, omnia patris consilia
eludam facile; nam ita licenter, ita
dissolue vivam, ut nemo mihi filiam
suam velit committere. Ad ea re-
spondet Davus, *Inopem inveniet pa-
tius, &c.* quasi diceret, Si id cogitas,

Terent.

3 Z

Pamphile, in eo multum falleris ; ea via periculum non propulsabis ; nam pater panperenlam potius puellam tibi parabit, quam te corrumpi sinat.

Faber.

Nam quod tu speras propulsabo facile, &c.] Torsit hic locus eruditos. Donatus, pro *speres*, *timeas* habere quosdam; Engraphius, *τὸ σπεραρε* pro *ti-*
mere per ἀκυρολογίαν accipi, ait. Nihi est mutandum; nisi quod *τὸ σπερας*
τῷ σπερε prætulimus, MSS. nostris suffragantibus. Sensus operose Fr. Fabricius exposuit. Nos pancis notamus, quodam quasi χιασμῷ hæc ita dici: *nam quod tu speras*, qua una spe niteris, *propulsabo facile*; id est, repellam, refutabo, ostendam nihil esse, quo niti possis. Nunc resumitur prins, et expletur μητρικῶς; scilicet hoc speras, hoc tecum animo agitas: *uxorem his moribus agenti mīhi*, id est, alibi animum amoribus deditum habenti, *dabit nemo*: sequitur refutatio hujus argumenti sive spei, de qua dixerat, *propulsabo facile*: nam pater tuus *inveniet inopem* potius indotatam, eamque tibi collocabit, *quam te amore meretricio apud Glycerium porro corrumpi sinat*. Superest, ut ostendatur connexio cum superioribus: *nam quod tu speras*, scilicet recusando imprias, hocque indicio, vel etiam adjuncta confessione amoris erga Glycerium, ostendendo, tuum animum avelli non posse, satis tutum te futurum, eo quod nemo filiam suam velit in matrimonium dare homini aliis amoribus irretito: id nihil esse ostendam; accendetur enim potius animus patris, ut te ab amore meretricio quamprimum abstrahat, quæsita quacunque conditione, &c. *Bæclerus.*

22 Inveniet inopem] Ἐποφορὰ, ἐφεκτικῶς. Sed nec inopem quærat. *Donatus.*

Inveniet] Sunt qui κατ' ἀνθυποφορὰν dici putant, *Inveniet inopem*. *Idem.*

Dabit nemo: inveniet inopem potius

quam te corrumpi sinat] Ex *dabit* t elidetur, ut sit anapæstus in prima: si quis tamen contrahere velit τὸ ποτιοῦ in pyrrchium, non repugno. *Faernus.*

23 Negligentem seceris] Hoc est, etiam in paratis nuptiis. *Donatus.*

24 Otiosus] Ex otio, hoc est, securus. *Idem.*

Aliam otiosus quæreret] O. l. s. *Donatus alia*. *Faernus.*

Interea aliiquid boni acciderit] Scilicet ne quærendo inveniat. *Donatus.*

Interea aliiquid] Mortem patris adolescenti in delicto pro bono servus ostentat. *Idem.*

Acciderit] Et ad causam refertur: et certe quia mortem patris bonum denuntiat. *Idem.*

Acciderit] Nota *acciderit* etiam pro bono et ab hoc et apud veteres frequentatum. *Idem.*

Interea aliiquid acciderit boni] Mortem patris subindicari *Donatus* putat. *Bæclerus.*

25 Haud dubium] Plus intulit, quam est interrogatus. *Donatus.*

Inducns] In eadem translatione permansit, quia supra dixit, *Hac concludar*. *Bona οἰκονούα*, ut mox juste Davo succenseat Pamphilus. *Idem.*

Quin taces? P. dicam] Cur non securus es? significat jam nunc *tacere*, securum esse, ut in Adelph. ‘Tace, egomet convenientiam Pamphilum.’ Et ideo ille, ut consentire dicenti *Quin taces* videretur, ait, *dicam*, ut scias illum, non silentium, sed securitatem imperasse. *Idem.*

Quin taces] Correptio est silentium præcipientis, de eo duntaxat, ne timeat de nuptiis: id est, esto securus: nam tacere, securi est. *Idem.*

26 Puerum autem] Videtur hoc illi contrarium esse, quod dixit, ‘Quicquid peperisset decreverunt tollere.’ Sic ergo solvitur; Quod ibi servus cum stomacho dixit, hic tantum, Pamphilum verecundie locutum accipimus. *Id.*

Puerum autem ne resciscat] Aut di-

vinat: aut puerum pro quolibet sexu: sobolem, hoc est, fœtum: ut, 'Quie- quid peperisset, decreverunt tollere: ' ut Græci pueros παῖδες: Homerus, Πρίαμοι τε παῖδες: et Horatius: ' Dicam et Alciden, pueresque Le- dæ.' Idem.

Cautio est] Cautione opus est, hoc est, cavendum est. *Idem.*

Puerum autem ne resciscat mihi esse ab illa cautio est] Mihi magis placet ex illa, quod in multis libris, præser- tim antiquioribus, legitur. *Faernus.*

Cautio est] Cato opus est: caven- dum est. *Farnabius.*

27 Nam pollicitus sum] Promissio et pollicitatio eandem vim habent: sed pollicitatio majoris asseverationis est. *Donatus.*

Susepturum] Act. i. sc. 3. supra. Et Ennch. act. iv. sc. 6. *Farnabius.*

Hanc fidem] Ordo est: ut hanc fidem sibi darem, ne obsecravit, qui se seiret non deserturn. *Donatus.*

29 Curabitur] Non curabo, sed im- personaliter, cum difficultate: quod quasi arduum esset, et grave, ostendit. *Idem.*

SCENA IV. Senariis Iambieis con- stat: vs. 4. MSS. meorum unus habet rationem: ut et Argentoratensis; sed secunda manu; ante enim fuit, oratio- nem: vs. 5. omnes: *qua diff. te.*

Quæ ad fabulae rationem hic per- tinent, in dissertatione Andriæ pra- missa tetigimus. *Bæclerus.*

Reviso] Hac scena nolum injicit er- roris fabulae, et periculum comicum. Facit etiam executionem consiliorum. *Donatus.*

1 Reviso quid agant, aut quid captent consilii] Quid agant, auribus opus est: πόδες τὸ quid captent consilii, prudentia et sagacitate: et quod supra dixit, non penituit idem repetere, 'observes filium, quid agat, quid consilii cum illo captet.' Quod enim prudenter dic- tum fuerit, non piget repetere. Actio tamen ex his tribus consistit, cogita- tione, dicendo, gerendo. *Idem.*

Reviso] Redeo ut videam. *Idem.*

Quid agant] Quid respondeant, quid dicant. *Idem.*

Quid agant, aut quid captent consilii] Retulit ad id quod supra aet. i. sc. 1. dictum est: ' observes filium, quid agat, quid cum illo consilii captet.' *Bæclerus.*

2 Hic nunc non dubitat] Non dixit, senex, aut pater: sed *Hic*, cum odio, quoniā animo adverso loquitur. *Do- natus.*

3 Venit meditatus alicunde] Terror objurgatur patris, hortatio est ad promittendum Pamphilo, quod juhe- tur. *Idem.*

Ex solo loco] Solo, deserto, ubi me- ditari facilius possit. *Idem.*

Venit meditatus alicunde ex solo loco] Ex Menandro sententiam explicat Donatus: εὑρετικὴν ἐντα φασι τὴν ἐρη- ματανοῦσαν ὅφρας αἴροντες' i. e. philoso- phi. *Bæclerus.*

Meditatus alicunde, &c.] Ἐσκεμμένος. Εὑρετικὴν ἐντα φασι τὴν ἐρηματανοῦσαν. In secessu et silentio consilium. *Farnab.*

4 Orationem] Orationem dixit, quod quasi ad plenum cogitari potuisse, quippe meditatus ex solo loco. Me- nander, εὑρετικὴν ἐντα φασι τὴν ἐρηματανοῦσαν. *Donatus.*

5 Differat] Disturbet, et in diversum ferat. Virg. ' Atque arida differt Nubila:' hoc est: in diversum rapit, dissipat. Et in Adelphis, ' Mi- seram me! differor doloribus.' *Idem.*

Qua differat te] Libri Basilicanus et Decurtatus, qui differat: et ita etiam in Victoriano et Vaticano emendatum. *Faernus.*

Qua differat te] Qua consilia dis- turbet tua, teque in diversum rapiat. Adelph. ' differor doloribus:' act. iii. sc. 4. *Farnabius.*

Apud te ut sies] Non, ne timeat, cavet Davns, sed ne amore a consilio suo alienetur Pamphilus. *Donatus.*

Apud te sis] Præparatus sis: cui contrarium est, *Non sum apud me.* *Idem.*

6 Modo ut possim] Ut, pro ne non. *Idem.*

Modo ut possim] A possibili, Possim apud me esse. *Idem.*

Modo ut possim] Hie versus ita legi debet addita dictione *Dare*, ex o. l. s. et Donato, *Modo ut possim Dare*. D. *Crede inquam hoc mihi Pamphile*: eliditur t ex *ut*. Faernus.

7 *Nunquam hodie]* Ab utili eventu, Nunquam, plus asseverationis habet, quam non: ut Virgilinus, ‘Nunquam omnes hodie moriemur inulti.’ *Donatus.*

Committaturum] Jurgium habiturum; hoc est enim *verba commutare*. *Idem.*

Commutaturum verbum] Altercatum. Sic in Phormione, ‘Tria non commutabitis verba inter vos hodie:’ hoc est, dabis atque accipietis, id est, jurgabitis. Ego puto *commutare verba* hoc esse, pro bonis dictis mala ingerere: hoc est, iraeundia in maledicta compelli. *Idem.*

Tecum committaturum] Altercatum, pro bonis dictis mala ingesturum: in Phormione act. iv. sc. 3. ‘ut est ille bonus vir, tria non commutabitis verba hodie inter vos.’ *Farnabius.*

SCENA V. Senarii sunt: vs. 8. nostri MSS. *nunc nostræ timeo parti*: vs. 12. omnes: *ab uxore exedit*: vs. 14. unus: *nulla ne in re decet esse cuiquam homini fidem*: alter omittit, cuiq.

Byrriae quarta persona in hæ scena, non admiscetur tamen: notat *Donatus*: *ut custodiatur se*. illud ‘ne quarta loqui persona laboret.’ *Baculus.*

Herus me relicitis rebus] Vide quam mire, quum omnes consulto consilio sibi agere videantur, tamen omnes rerum exitu inopinato ludificantur, et *Simo*, et *Davus*, et *Pamphilus*, et *Charinus*, et ipse *Byrria*. *Donatus.*

1 *Herus me relicitis]* Ad hoc venit *Byrria*, ut in errorem conciliat *Charinum*: et in hæ scena quatuor personæ sine implicatione intellectus loquuntur. *Idem.*

Herus me relicitis rebus] Imponitur

manus rebns, cum perficitur id quod cœperit: ut Virgilinus: ‘Imponit regina manum.’ Relinquuntur vero res, cum imperfectæ relinquuntur. Item Virgilinus; ‘Atque opere in medio defixa reliquit aratra.’ *Idem.*

Relictis rebus] Adeo præposuit hoc negotii rebns omnibus. *Idem.*

Herus me relicitis] Adverte mirnm poëtæ artificium, quum omnes consulto consilio sibi agere videantur, omnes tamen rerum exitu inopinato ludificantur, et *Simo* et *Davus*, et *Charinus* et *Pamphilus*, et ipse *Byrria*. *Farnabius.*

2 *Hodie observare]* Observatio duplex est, vel captionis, vel obsequiis. *Donatus.*

3 *Id propterea]* Necesse est aut alterum esse supervacuum, aut properterea post accipiendum. *Idem.*

Id propterea nunc hunc venientem sequor; Ipsum adeo præsto video, &c.] *Hunc*, id est *Simonem*. *Ipsum*, id est *Pamphilum*. Scio qui in interpretatione Gallica hic erraverint, ut et in Notis Latinis: sed nominibus parco. Faernus quoque hic et lapsus est, qui *ipsum* esse Chremetem dicat. Unde antem omnium error ortus est? ex eo scilicet quod *hunc* et *ipsum* extra omnem proprietatem, aut certe differentiam, legerint. *Fab.*

4 *Hoc agam]* In gestu est: nam est figura corporis, observantis quid agatur. *Donatus.*

Hoc agam] Rituale a sacrif. et auguriis sumptum, in quibus sacerdos aut præco alta voce exclamabat: *Hoc age*: quæ vox eos qui interessent monebat, ut ad rem, quæ ageretur, tota mente vacarent. *Farnabius.*

5 *Utrumque]* Et *Davum* et *Pamphilum*. *Donatus.*

Serva] Observa. *Farnabius.*

6 *Quasi de improviso respice]* Interest ejus qui repente aspicerit: nam videbitur nihil dolose locuturus: ut, ‘magnam respexit ad urbem.’ *Donatus.*

De improviso] Scilicet, ne meditata intelligat eum habuisse consilia. *Id.*

7 *Hodie uxorem ducas, ut dixi, volo]*
Nolo et volo, nimis imperiosa et superba dictio est: ut alibi, ‘Pisees cæteros purga, Dromo. Congrum istum maximum in aqua sinito ludere Paulisper: ubi ego venero, exossabitur: Prins nolo.’ *Idem.*

8 *Nunc nostræ parti timeo]* O. fere l. s. ita collocant, *nunc nostræ timeo parti.* Faërnus.

9 *Usquam erit in me mora]* Recensantis est magis, quam non volentis: consensio ea segnis ac tepida, si pernitus consideres. *Donatus.*

Hem] Perculsum hoc dicto Byrria, interjectione magis, quam verbo exclamavit. *Idem.*

Neque isthic neque alibi usquam tibi erit in me mora] *Donatus:* ‘Recensantis est magis, quam non volentis,’ &c. Non debuit tam manifestum mendini adhuc tolerari. Lege onnino: ‘Non recensantis est magis quam volentis,’ &c. Puto autem de cetero, Grammaticum hic λεπτολογέντινον nam de mente quidem Pamphili non est quod dicatur: res enim dubitatione caret: forma autem orationis plenam et promtam asseverationem habet; idque et οἰκονομία poscebat: qua constitutum erat, ut diceret se ducturum uxorem. Sed et alibi hoc genus locutionis indubiam promti animi significacionem habet. *Bæclerus.*

10 *Obmutuit]* Simo. *Farnabius.*

Quid dixit] Nota hic Byrriae personam quartam, sed non admixtam. *Donatus.*

11 *Quum istuc, quod postulo, impetro]* Nimis obsequenter locutus est pater. Et *postulo*, pro jubeo: et *Impetro*, pro extorqueo. *Postulo*, juste volo. Petimus enim precario: Poseimus imperiose: Postulamus jure. *Impetro*, pro eum impetrem. *Idem.*

12 *Sum verus]* Id est, veridicus: ut *falsus*, pro falsidicus. *Idem.*

Sum verus] Hoc Davus submissa voce, conversus ad Pamphilum. *Farnabius.*

Uxore excidit] *Cadere spe* dicuntur,

qui levati animo, a summo ad inferiora labuntur. *Uxore*, hoc est, matrimonio ac nuptiis. *Donatus.*

Uxore excidit] Qnod Graeci dicunt, ἐξέπεσεν καὶ ἀπέτυχεν. *Idem.*

Excidit] Ἐξέπεσε, ἀπέτυχε: ut *causa cadere* dicimus. *Farnabius.*

14 *Nullane in re esse homini cuiquam fidem]* Non in nullis terris, sed neque in terris, neque in persona: ut Virgil. ‘Nusquam tuta fides:’ cum in amore fraeta esset ab eo, ‘Quem subiisse humeris confectum ætate parentem?’ Alibi Terentius, ‘Cujus tu fidem in pecunia perspexeris, Verere ei verba credere? ubi quid mihi lucri est Te fallere?’ *Donatus.*

Nullane in re esse homini cuiquam fidem] *Donatus:* ‘Non, in nullis terris,’ &c. Td αὐξητικὸν τῆς φράσεως notare voluit: quod et verbis frequentatior: *nullane in re;* et mox *homini additur τὸ cuiquam.* *Bæclerus.*

15 *Illud verbum]* Id est, proverbium et sententia: et sic veteres *verbum pro sententia.* *Donatus.*

16 *Omnis sibi melius]* Sic alibi, *Proximus sum egomet mihi.* *Idem.*

Omnis sibi melius malle esse quam alteri] Nullum fere librum invenias hac colloctione verborum, sed plerosque ea quæ infra scripta est, *Omnis sibi esse melius malle, quam alteri.* Vaticanus et Basilicanus, *omnes sibi malle melius esse quam alteri, numero etiam meliore.* *Faërnus.*

Omnis sibi malle melius esse quam alteri] Ex Euripide repetit sententiam Petrus Victorius in V. L. adde Erasm. in Chil. Nam in Medea Paedagogi versus ille: ὡς πᾶς τις ἔαντὸν τὸν πέλας μᾶλλον φιλεῖ, qui a Scholiaste Graeco στίχος παροιμιώδης dicitur. *Bæclerus.*

Melius esse, quam alteri] Πᾶς τις ἔαντὸν μᾶλλον τὸν πέλας φιλεῖ. Eurip. Medea. Φιλεῖ δ' ἔαντον πλεῖστον οὐδεὶς οὐδέποτε. Menander. *Farnabius.*

17 *Ego illam vidi]* Hic corrigitur a Poëta, quod per iracundiam dixit Pamphilus, ‘Aliquid monstri alunt?’

Denatus.

Forma, bona] Distinguitur. *Idem.*
Ego illam vidi virginem: forma bona memini videre] Distinguatur post vidi, ut virginem ad insequentia referatur, hoc modo, *ego illam vidi*: deinde subdatur, *virginem forma bona memini videre*. Faernus.

Ego illam vidi, &c.] Faernus ita vult distingui: *Ego illam vidi: Virginem forma bona memini videre.* Alii ita: *Ego illam vidi Virginem: forma bona memini videre.* Donatum apparet distinxisse, ut posuimus in editione nostra. *Bæclerus.*

18 Memini ridere] Aut memor sum me vidiisse: aut memini ridere, hoc est, intelligo, scio: aut memini quod viderim. *Memini ridere, pro vidiisse.* Ennius: ‘Memini me tum fieri pavidum.’ Alibi sic, *Memini ridere, non probare.* *Donatus.*

Quo æquior] Hoc est, quare æquior Pamphilo, benevolentior, non iratus, vel minus iniquus. *Idem.*

19 In somnis] Pernoctem: ait Virg. ‘Libra dies sonnique pares ubi fecerit horas.’ Plautus, ‘Miris modis ludos faciunt hominibus, mirisque exemplis omnia in somnis.’ Alii *in somnis*, vigilans; sed melius per noctem. *Idem.*

Quam illum amplecti] Dicit nunc quod vulgo dicitur, ‘cum illa manere, cum illa dormire.’ *Idem.*

SCENA VI. Senariis constat hæc scena: vs. 8, tres MSS. nostri propter hujuscem hospitæ consuetudinem: v. Faern. vs. 10, unus: etenim ipsus secum eam rem recta putavit via. Faernus delet τὸ recta; quasi via hic sine epitheto stare posset et valere. Sed exempla parum convenientiunt huic loco: vs. 11, unus: ea sibi res esset: vs. 16, unus: substritis aliquantulum risus est mihi: vs. 17, unus: nihil est propter hanc rem sed est, quod successeat tibi: τὸ succenscat, etiam alius habet et Donatus, qui ita legit: sed est quod tibi succenscat: vs. 19, unus: ait te nimium perpare f. s. &c. ubi τὸ perpare ex

vs. 24, hue illatum est: alius: te nimium ait parce facere sumptum: vs. 20, duo: vix, inquit, drachmis est obsonatus decem: tertius: vix, inquit, est obson. drachmis decem: vs. 21, duo: non filio vid. &c.: vs. 26, omnes: quid hic vult ret. s. *Bæclerus.*

Hic nunc me credit] *Hæc scena dolos continet utriusque personæ, quibus utraque capit, et cupitur miro modo.* *Donatus.*

1 Hic nunc me credit aliquam sibi fallaciam] Davus ita videtur loqui, ut nullus spectator audiat: sed hoc ait, ut velit audiri a sene. *Idem.*

2 Gratia] *Gratia veteres pro causa ponebant.* *Idem.*

3 Quid Davus narrat] Videtur illi blandius locutus esse. *Idem.*

Æque quicquam nunc quidem] Bene nunc quidem: similiter nunc nihil, ut paulo ante, cum dixit, ‘Id populus curat scilicet.’ *Idem.*

Æque quicquam nunc quidem] Hoc est, nihil. *Idem.*

4 Nihil ne? hem] *Hem* interjectio est irati, adversum eum, qui neget se aliquid locutum esse: simil quid sit ‘Æque quicquam nunc quidem,’ senex explicat, cum ait, *Nihil?* Et est εὐφημισμὸς antiquorum, pro nihil. *Idem.*

Nihil prorsus] Id est, neque prorsus. *Nihil prorsus* dicitur, in quo nulla est ambiguitas: et est confirmatio negantis. *Idem.*

Atqui expectabam quidem] *Expectamus tam bona quam mala.* *Speramus bona.* *Idem.*

5 Prater spem erexit] *Prater*, pro contra, ut, *Prater atatem tuam.* *Idem.*

Hoc male habet virum] Εἰρωνεῖς virum dixit defessum senem. Modo enim virum joculariter dixit. *Idem.*

Virum] Ad vituperationem cum ironia: ad laudem vero sine ironia. *Idem.*

Præter spem, &c.] Hoc Davus aversus a sene. *Furnarius.*

6 Potin' es verum] *Integrum, potissimum*, id est, potes: ut Virgilinus, ‘Nec

potis Ionios fluctus, æquare sequendo: et deest illies. Estenim nomen potis: et facit, potis, potior, potissimus. *Donatus.*

Nihil facilis] Ἄει κράτιστόν ἔστι τὰληθῆ λέγειν. *Menander. Farnabius.*

7 *Num illi molestæ quippiam]* Quippiam, significationem minimæ rei habet. *Donatus.*

8 *Propter hospitæ hujuscce consuetudinem]* Hæc omnia pronominiibus bene mollita sunt, etenim atrocia sunt, si cum suis nominibus nuda ponantur. Et hujuscce hospitæ, non meretricis: et consuetudinem, non amorem dixit: ita omnia extenuat, ut Davns audeat confiteri. *Idem.*

Propter hospitæ hujuscce consuetudinem] O. l. s. quos vidimus, et *Donatus*, habent hanc collocationem, *propter hujuscce hospitæ consuetudinem*: utroque modo scanditur versus elisione r, ex propter, et dissolutione diphthongi in voce hospitæ. *Faernus.*

9 *Aut si adeo, bidui est aut tridui]* Bene, aut si adeo: ne si omnino negaret, cur igitur tristis est ille? dicens. *Donatus.*

Bidui aut tridui est] O. l. s. et *Donatus*, *bidui est aut tridui*: ita et melius versus procedit. *Faernus.*

Bidui est, aut tridui] Ovid. de Remedio Amoris 503. ‘Inrat amor mentes usu, dediscitur usu.’ *Farnabius.*

10 *Sollicitudo]* Propter turbationem. *Donatus.*

Nostii] In significationem multorum, quæ compendio facimus, *Nostin* dicimus. *Idem.*

11 *Recta reputavit ria]* Reputarit, retractavit: quia putare, purgare est: unde et arbores, et rites putare dicimus. *Idem.*

Via] Consilio, ratione. *Idem.*

Etenim eam secum rem recta reputavit via] Non ita habent l. s. sed hoc modo, *Etenim ipsius secum rem recta reputavit ria*: sed seniorius impeditus est, quem nos expedimus

delendo dictionem, *recta*: quæ nec est in libro Vaticano, nec ponitur a *Donato*, qui *ria*, exponit consilio, ratione: nec ab Engraphio, cuius hæc verba sunt: *Via*, id est, ratione: ut Virg. ‘Inveni germana viam’: hæc ille: ita et M. Tullius libro De claris Oratoribus, ‘*Via*’, inquit, ‘et arte dicere’ et ad Atticum: ‘Utor via’: item lib. ii. de Natura Deorum: ‘Vim participem rationis atque ordinis, tanquam via progredientem.’ *Faernus.*

12 *Laudo]* Senex inducitur, et credit. *Donatus.*

Dum licitum est] Deest, per te: hoc est, dum tu permisisti. Et mire utitur verbis sensis: ipse enim supra dixit, ‘Dum tempus ad eam rem tulit, sivi, animum ut expleret suum.’ *Idem.*

Dum licitum est] Sic veteres et placitum, et pudicum dicebant: quæ nos, placuit, puduit. *Idem.*

Dumque ætas tulit] Dum esset ætas immatura nuptiis. *Tulit*, duo significat: attulit, et abstulit, passus est, et pertulit. *Idem.*

Dum licitum est illi, &c.] Ex mente et verbis ipsius sensis, supra ii. scen. *Farnabius.*

13 *Tum id clam]* Bene clam, quia nunc liquido appetit, Pamphilum voluntatem propositumque mutasse. *Donatus.*

Cavit, ne unquam infamiae ea res sibi esset] Mire utitur sensis verbis: ipse enim supra dixerat, ‘Dum tempus ad eam rem tulit, sivi, animum ut expleret suum.’ *Idem.*

Tum id clam, &c.] Cauta, si non caste. *Farnabius.*

15 *Nunc uxore opus est]* Quasi denuntiatio est quædam necessitatis seni impositæ. *Donatus.*

Animum ad uxorem appulit] Et bene appulit, quasi ab jactatione fluctuum, et marini aestus: has enim tempestates habet amor. Et sic dicit, *Ad uxorem animum appulit*; ut supra, ‘Animum ad scribendum appulit.’

Item.

16 *Subtristis visus est]* Sub, temperamentum est plene pronuntiationis: ut *subtristis*, subridet, non ad plenum tristis aut ridet: ut confessionem eliceret. *Idem.*

Subtristis visus est aliquantulum mihi] Mire servatum est in adolescenti libero τὸ πρέπον, et in amatore τὸ πιθανόν. Nam et honesto juveni non congruebat versipellis vultus: et in amatore absurdum fuerat, ingenuam celare tristitiam. Itaque nec ad plenum tristis fuit, quia dixit 'Celanda res erat': nec gaudium fuerat, quia ingenium et amoris necessitas in tristitiam retrahebat. *Id.*

Subtristis visus est esse aliquantulum mihi] Aliqui libri et Donatus, *visus est aliquantulum mihi*. Faernus.

17 *Sed est quod tibi succenset]* Quod ille a summo ad imum opposuit, hic causæ derivationem opposuit. *Donatus.*

Quod succenset tibi] Succensere, potioris est. Succensere, in re gravi et justa irasci. *Idem.*

Sed est quod succenset tibi] Antiquissimi libri hoc verbum succenseo, non per duo c, sed per s, &c. habent. Faernus.

Quod succenset tibi] Al. *quod succensat tibi*: sed vetat lex Pedia. *Furnarius.*

18 *Quiduum est? puerile est: quid est? nihil: quin die quid est?* Pro *quid est?* scribendum *quid id est?* nam versus trimeter est, ut qui illum comitantur. *Faber.*

Pueril' est] Apparet Davum nunc querere quid respondeat: et ad quam causam derivet aversa suspicione tristitiam Pamphili, quam animadvertis senex. *Donatus.*

Pueril' est] Utrum magis ideo suspendit, ut senex audire desideret: an quia needum commentus est causam, contra rependendam propositioni sensi? *Idem.*

Nihil] Videtur invenire non posse. *Idem.*

19 *Ait nimium parce facere sumptum]* Mire ipsum dicere veluti fecit, et *nimum*, et *parce*. *Idem.*

Nimum parce facere] Pepereit, ne diceret sordide. *Idem.*

Me ne] Perturbati indicium est, quia se ipsum pronomine ostendit. *Idem.*

Ait nimium parce f. s. &c.] Tentantur arcana senis servili calliditate: quae obtentum videtur habere ex consuetudine Comica, qua et alias servi, cum res seria agitur, de victu cogitant, et ventri opportuna loquuntur. *Bæclerus.*

20 *Obsonatus est decem]* Vaticanus et nonnulli alii, *est obsonatus*. Faernus.

21 *Num filio, &c.]* Leges Sumptuariae nuptiis aliquid de rigore remiserunt, convivia et saltationes indulserunt: vide in Plutarchi Symposiaca caput, in quo tractatur, διὰ τὶ πλείστους ἐν γάμοις ἐπὶ τὸ δεῖπνον καλοῦσιν. *Furnarius.*

22 *Meorum aequalium potissimum]* *Aequalium ætate, potissimum dignitate:* etenim *potis*, *potior*, *potissimus* facit. *Donatus.*

23 *Et quod dicendum hic siet]* Bene hic, ubi non sit adolescens. *Idem.*

Et, quod dicendum hic siet] Gall. soit dit entre nous, &c. *Faber.*

24 *Tu quoque perpare nimium]* Bene quoque: quasi dicat, Cum ille peccet, quod pueriliter succensat: tu quoque peccas, perpare nimium faciendo sumptum. *Donatus.*

Tu quoque perpare nimium] Et perpare, et *nimum*, cum sufficeret unum. Et *nimum*, vituperatio est: ut, Ne quid nimis. *Idem.*

Non laudo] Et quia *perpare*, et quia *nimum*. Nam *parce agere*, laudis: *nimum*, peccati. Et magna moderatione, *non laudo*, dixit potius, quam vitupero. *Idem.*

25 *Commovi]* Ideo *commovi*, quia argumenta dixit seni, quibus proditur non esse veras nuptias. *Idem.*

Commovi] Supra solicitati dixit,

modo *commori*: et *commori* dicit apud se, ut spectator andiat, non senex.
Idem.

Commori] Hoc tacite et apud se.
Farnabius.

26 *Quidnam est hoc rei*] Verba sunt secum cogitantis senis, aut de his quae nunc locutus est Davus, aut de adventu mulierum, quae in scenam veniunt. *Donatus.*

Quidnam hoc est rei] Pulsatus est senex argumento falsarum nuptiarum, paululum obsonii: tanquam se illuderet Davus. *Idem.*

Quidnam hic rult veterator sibi] *Veterator* est vetus in astutia, et qui in omni re callidus est. Et hi duo versus ostendunt, pulsatum esse senem argumento falsarum nuptiarum: illo argumento quod ait, *paululum obsonii*: tanquam se illuderet Davus. Sunt ergo verba, ut diximus, secum cogitantis senis, aut de his quae nunc

Davus locutus est, aut de adventu mulierum, quae in scenam veniunt modo. *Idem.*

Quidnam hic rult veterator sibi] O. I. s. et *Donatus*, *quid hic rult*. *Faernus.*

Quidnum, &c.] Atque haec senex mussat, a *Davo* aversus. *Farnabius.*

Veterator sibi] Vetus in astutia, qui omni in re callidus est. *Mancipium veteranum et vafrum, technis et dolis diu ac probe exercitatum.* *Idem.*

27 *Num si hic est mali quicquam*] Si promissa non compleverit *Pamphilus*. *Donatus.*

Ilic est huic rei caput] *Caput*, est origo et summa uniuscujusque rei: ut Virgil. ‘O Latio caput horum et causa malorum.’ *Idem.*

Ilic est huic rei caput] *Priscianus lib. XII. citat hunc locum*, ut ostendat, *iilic ab illice per ἀποκοπὴν factum scrvare accentum.* *Bæclerus.*

ACTUS III.

SCENA I. Senarii sunt. vs. 9. in nostris ita legitur: *sed sequere me intro, ne in mora illi sics cum opus sit. sequor: τὰ cum opus sit, tres habent; nisi quod unus siet: de cetero unus: sed sequere intus, ne, &c.* vs. 12. omnes: *quid hic sensisse se ait?* vs. 13. duo: *haec pr. aff. jam ab hoc mihi fall.* vs. 18. duo: *divisa temporibus Dave haec tibi.* vs. 19. omnes: *non immemor es disc.*

Quinque hic sunt personæ: sed Mysis et Lesbia inter se, non cum ceteris loquuntur; Glycerii intus clamantis vox auditur. *Bæclerus.*

Ita pol quidem res est] In hac scena novo modo cessante *Davo*, fallitur *Simo* per nimiam sagacitatem suam. Simul in hac scena id agit poëta, ut ad nuptias suciendas magis accendatur *Simo*: et quadam industria, quadam velut casu eveniunt: ut nunc suspicio senis. In multis enim oikonomia comicorum poëla-

rum ita se habet, ut casu putet spectator venisse, quod consilio scriptorum factum sit. *Donatus.*

1 *Ita pol quidem res est, ut dixi, Lesbia*] Ex hoc sermone, quem habent ingredientes, scenæ appetet principium: quod enim auditur, non quod incipitur, initium dicunt. *Idem.*

Ita pol quidem] Productio est narrativa, ad explendum modo potius jusjurandum. *Idem.*

Ut dixi] Et dixisti, et dixisti legitur. *Idem.*

2 *Fidem haud ferme*] *Fidelem manuit, quam fidum dicere: fidum* enī honestius dixisset. *Ferme pro facile posuit: et ferme, facilitatem significat, quia sunt adverbia extenuationis.* *Idem.*

Inveniūs] Secundam pro tertia persona posuit; pro *inveniat quis*, vel invenire possit: ut Virgilius: ‘Migrantes cernas, totaque ex urbe ru-

entes.* *Idem.*

Fidelem hand ferme mulieri innen-
rir.] Nota varietatem in Nostro poë-
ta: qui eandem querelam, de incon-
stantia et perfidia amatorum tractat,
etiam act. iv. sc. 3. item in Adelphis
iii. 2. 32. &c. Hec. i. 1. 1. et omni-
no adde Catullum, qui potenter hunc
affectum movit Carm. Argon. 65.
Bæclerus.

3 *Ab Andria est ancilla hæc]* Simpli-
 citer dixit *ab Andria est*, pro *Andriæ*
est: nam et usu sic dicere solemus.
Ergo ab Andria est, hoc est, *Andriæ*
favet, Andriæ est: ut cum dicimus,
Ab illo est, hoc significamus, illi favet,
illi accommodat suffragium. *Donatus.*

4 *Sed hic}* Semper *Sed contraria*
sententiae significatio est. Et bene
hic, ut ostendat de illo fuisse sermo-
nem. *Idem.*

Hem] Interjectio est accipientis
 verba, et admirantis. *Idem.*

5 *Utinam aut hic surdus, aut hæc*
muta facta sit] Comice et facete. *Aut*
hic surdus, qui audire non possit: aut
hæc muta facta sit, ne possit dicere.
Idem.

Aut hic surdus, aut hæc muta facta
sit] Σύλληψις per genera. *Idem.*

6 *Jussit tolli]* Hæc est fides: sus-
 cipi filios legitimos faciunt parentes.
Et sublatio matris est: patris tol-
lere. *Donat.*

Nam quod peperisset, jussit tolli] Ad
 honestatem futuri matrimonii perti-
 nebat, hoc non semel inculeari. *Bæ-*
clerus.

Tollı] Educari a patre agnatum
 pro legitimo; non tanquam spurium
 exponi: supra act. i. sc. 3. *Farnabius.*

Juppiter quid ego audio] Bene rur-
 sum adducitur ad desperationem se-
 nax Mysidis verbis. *Donatus.*

7 *Actum est]* In summa rerum des-
 peratione ponitur, *Actum est, Ilicet, Per-*
isti. Hæc res secundum jus civile
 dicitur: in quo cavetur, ne quis rem
 actam apud judices repeatat. Sic ip-
 se in Phormione, ‘Actum, aiunt, ne

agas.’ *Idem.*

8 *Bonum ingenium]* *Ingenium*, na-
 turam. *Idem.*

10 *Quid hoc]* Secundum senex ἐλλειπ-
 τικῶς deest enim, *rei est.* *Idem.*

11 *Adcon est? demens ex peregrina]*
Ἐλλειψις per ἀποσιώπησιν, apta cogi-
tanti: reliquum autem sic pronun-
tiat, quasi reperto consilio. Et bene
aleo: quia tam demens est, quod
amat ex peregrina, id est, ex mere-
trice. Mulieres enim peregrinæ, in-
honestæ ac meretrices habebantur.
Sic ipse alibi, ‘Samia mihi mater
fuit, ea habitabat Rhodi.’ Et servus,
‘Potest taceri hoc quidem:’ hoc est,
meretricem habuisse te matrem veri-
simile est. *Idem.*

Demens] Mentis sanitate deturba-
 tus, emota mente: παράφρων. *Farnab.*

Ex peregrina] Ἀποσιώπησις deest
 enim, ut filium suscipiat? aut aliquid
 tale. *Donatus.*

Ex peregrina] Male audiebant per-
 egrinæ, tanquam meretrices: act. i.
 sc. 1. *Farnabius.*

12 *Vix tandem sensi stolidus]* Pul-
 chro colore indueto, poëta ostendit
 non minus falli suspiciosum, quam
 qui stultus est: hinc enim veritas
 fallacia videtur, dum nimis est acutus
 ac perspicax: et hoc est, quod
 ab eventu singit poëta: non enim in
 Davo est, sic errare nunc senem.
Donatus.

Vix tandem sensi stolidus] Quinque
 sunt sensus, quorum duos, visum et
 auditum, magis sensibiles habemus,
 quam pecora. Unde Cicero, ‘Non
 solum videam, sed etiam audiām,
 planeque sentiam:’ quasi ad tactum
 retulit, quo etiam pecora impelluntur
 ad sensum. Dnabus ergo rebus
 sciuntur: aut ratiocinatione, aut sensu:
 quibus maxime præstamus cæ-
 teris animalibus. Ergo senex se non
 sensu, non ratiocinatione sensisse,
 sed veluti calcaribus et stimulis punc-
 tum. *Idem.*

Vix tandem sensi stolidus] *Donatus*

hic ostendit artem Poëtæ, qui sibi sagacitate imposuisse senem, nemine dolum struente, fecit: unde et τὰς εὐσυνέτων καὶ δεινῶν ἔργον signatur, quando principia ipsa inceptio-nesque comprehendere videtur se-nex in istis: ‘hæc primum mihi ab hoc adfertur fallacia,’ &c. Sed quæ de sensibus affert, περιέργα sunt. *Bæclerus.*

13 Hæc primum] Satis se sagacem se-nex ostendit, quando principia ipsa inceptionesque comprehendit. *Donat.*

Hæc primum] Bene primum: quasi ex multis, quas paraverat Davus contra Chremeteni. *Idem.*

Hoc] *Davo. Farnabius.*

14 Quo] Qua re. *Donatus.*

15 Juno Lucina fer opem: serra me] Juno Lucina, Junonis filia, Græce Εἰλίθυια, Latini *Nixos* dicunt: Juno a juvando dieta, Lucina ab eo quod in lucem producat. Et gemina vota sunt, ut et partus et pariens servetur: nam *fer opem*, propter partum, *serra me*, propter parientem dicitur. *Donatus.*

Juno Lucina fer opem: serra me obsecro] Nota, hoc versu totidem verbis uti omnes puerperas in Comœdiis, nec alias induci loqui in prosce-nio, nam hæc vox post scenam tollitur. *Idem.*

Fer opem] Propter quod Lucina est: inde *obstetrix*, quod opem tule-rit. *Idem.*

Serra me obsecro] Hoc extra etiam hanc potestate Junoni attribuitur: quamquam illam Menander Dianam appellebat, et hoc sentiat in Bucolicis Virg. *Idem.*

Juno Lucina fer opem! serra me obsecro] Totidem verbis habetur infra Ad. iii. 4. 41. Apud Plaut. Aulul. iv. 7. 11. ‘Juno Lucina tuam fidem!’ Reprehensus est autem Poëta No-ster, quod in Comœdia palliata Ro-mano Lucinæ nomine usus sit: quem defendit Sealiger Poët. lib. vi. cap. 3. sed melius Turnebus, laudatus Taub-

manno ad Plant. l. et Fr. Guyetus ad l. Adelph. Risum autem non respon-sionem meretur, qui hic interrogat: ‘Quare Terentius Glycerium facit semel tantum Junonis Lucinæ opem implorare, cum Lucinam ter a pa-rientibus vocari solitam, dieat Horatius?’ *Bæclerus.*

Juno Lucina] Præses puerperii, Diana, Ilithyia, Juno Lucina, dea Nixia, quam invocabant puerperæ ad opem ferendam: ‘Rite maturos aperi-re partus, Lenis Ilithyia, tuere ma-tres?’ Horat. in Carm. seculari. Per prolepsin poëticam, Lucinæ nomen invocatum a Græca, fieri excusat Jul. Seal. l. vi. Poët. c. 3. *Farnabius.*

16 Hui, tam cito] Tam cito, ut facil-ilitatem partus ostendat incredibilem. *Tam cito*, ad reprehensionem. *Donat-* *tus.*

Ridiculum] Ad irrisiōnē: et in-spice, *ridiculum*, adverbium sit, an nomen; ut sit, *vide hominem ridicu-lum*: sed adverbium est magis. *Idem.*

Ridiculum: postq.] In Donati com-mentario, cui multæ sunt assutæ in-epitiæ, hic dubitatur, utrum nomen sit τὸ *ridiculum*, an adverbium: et, si nomen sit, exponi debere ait, *ridicu-lum hominem*, sc. vide: omnino autem dubio caret, nomen esse, non tamen suppresso *hominis* vocabulo supple-dum; sed, *ridiculum* sc. est negotium: res ridicula est. *Bæclerus.*

17 Non sat commode divisa sunt] Confusa sunt tibi omnia, inquit: nec unumquodque suo tempore geritur: qua re proderis. *Donatus.*

Non sat] Non satis. *Idem.*

18 Dirisa sunt] Digesta et compo-sita, et distributa. *Idem.*

Temporibus] Id est, per tempora. *Idem.*

Mihin’] Adhuc Davus non perci-pit: et bene: quasi dicat, enim ille loquatur, illæ agant. *Idem.*

19 Num immemores discipuli] Dis-cipuli Mysis, Lesbia, et Pamphilus, omnes per quos agitur fallacia. Bene

ergo discipulos imperitos ostendit, et magistrum Davum: quia supra dixit, ‘Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum.’ *Idem.*

Num immemores discipuli?] Ita scribendum omnino est, non autem, *immemor es discipuli?* et sic Gallice verendum: *Vos Acteurs n'ont guere de memoire; Est-ce qu'on oublie si tôt son rôle? Cela ne s'appelle pas être homme de Théâtre.* Discipuli Actores sunt, Doctor est poëta. Sed alias hæc a nobis otiosius. Interpretes nostri hic dormitarunt. Actores vero, quod ipse poene omisi, sunt Lesbia et Glycerium. Doctor autem est Davus. Nequis vero adversari velit, hæc ex exceptis Donati audire potest: *Discipuli, &c.* ‘Alii nominativi,’ &c. Moxibi scriptum est: ‘Et bene,’ &c. Respicit autem locum qui est act. i. sc. 2. vs. 21. ‘Tum si quis magistrum,’ &c. Ex quo apparet eum locum a multis male intelligi. *Faber.*

Num immemor es discipuli?] Alii hic Pamphilum significari putant discipulum: quia Davus magister. Nam nomina ad aliquid sunt, discipulus et magister: et tunc *discipuli*, genitivus est singularis casus. Alii nominativi pluralis putant: ut discipulos dixerit, omnes per quos agitur fallacia, secundum illud: ‘Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum.’ *Donatus.*

Num immemor es discipuli?] Deest, *nunc.* Et bene *discipuli:* quia ipsum magistrum supra fecit. *Idem.*

Num immemor es discipuli?] Eugraphius sine interrogatione accipit: *non inmemor es discipuli*, Pamphili se. cuius *magistrum* Davum etiam supra appellataverat senex. Donatus interrogationem retinet, sed duas lectiones proponit: 1. *num immemores discipuli?* sc. tui; Mysis, Lesbia, Glycerium, Pamphilus: num tuis præceptis non obsequuntur recte et ordine? num, per imperitiam aut

oblivionem offendunt in iis, quæ mandasti? dum nimur tempora non recte observant: 2. *num immemor es discipuli?* id est: num discipuli tui Pamphili obliisci potes? an non semper de eo cogitas, atque, ut tuis obsequatur præceptis, operam das? *Bæclerus.*

Ego quid narres, nescio] Quasi fabulam. *Donatus.*

Ego quid narres, nescio] Semper ita respondet Davus seni, tanquam non intelligat quid loquatur. *Idem.*

20 *Hiccine me si imparatum?*] Redit ad illam sententiam, ‘Simul sceleratus Davus, si quid consilii habet, ut consumat nunc, cum nihil obsint doli.’ *Idem.*

21 *Adortus esset?*] *Adortus* dicitor, qui ex insidiis repente invadit: dictum ab eo, quod corpora aggredientium exurgant subito atque increscant. *Idem.*

Adortus] Aggressus. Omnia hæc ex translatione maris dicta sunt μεταφορῶς. *Idem.*

22 *Nunc hujus periclo fit?*] Sub. Davi, qui tergo pœnas pendet. *Bæcler.*

Nunc hujus] Virg. Æn. vii. ‘Nunc milii parta quies, omnisque in limine portus.’ *Farnabius.*

In portu naigo?In tranquillo, in vado, in tuto: ut alibi noster. *Idem.*

SCENA II. Metra varia sunt. Trochaei et iambici misti: senarii et octonarii, acatalecticci et catalecticci: de quibus vide Glareanum, Antesignanum, Fr. Fabricium. vs. 2. tres nostri MSS. signa esse ad salutem. vs. 4. unns: *quod jussi dare ei bibere. alius: quod jussi ei dare bibere: tertius: quod jussi ei date bibere. vs. 6. unns: peredecastor scitus puer est e Pamphilo natus: alter: per ecastor scitus puer natus est e Pumphilo: tertius: per ecastor scitus puer est natus e Pamphilo.* vs. 9. omnes: *vel quis hoc non credit, qui te norit. unns etiam postea omittit τὸ esse. vs. 15. unus meorum: certe hic hercle nunc ipsus se fallit, haud ego; edixi id tibi?*

Argentoratensis : certe ercle nunc ip-
sus (rō ipsus est a secunda manu ;
videtur fuisse ipsum) se fullit, haud
ego : dixi tibi. vs. 18. duo omittunt
ego ; interposita copula : et quid agam
habeo. vs. 20. omnes : assimularier. vs.
32. duo : jam prius. vs. 38. duo pro
abstraxit, habent extraxit. vs. 41. om-
nnes : et id spero adjutores deos, unus
interponit, ex glossa scilicet, habebis :
v. Fr. Guyet. vs. 51. unus : atque adeo
Chremetem in ipso tempore eccum ipsum
obviam : alter : atque adeo ipso tempore
eccum ipsum obviam : tertius : atque
adeo in ipso tempore eccum ipsum ob-
viam Chremetem : Jan. Gulielmus le-
git : atque adeo tempori ipsum eccum
obviam Chremetem. Fr. Fabricius et
Goveanus : utque adeo in tempore eccum
ipsum obviam Chremetem : quod minori
mutatione conficitur. Baclerus.

Adhuc, Archillis] In hac scena spec-
ta, quam scite expressa sit consuetudo
medici, vel medicae egredientis ex agri
domo. Nam veniens, de negotiis ejus
loquitur : abiens, de morbo : et haec sunt
præter oīkonomiā, quæ dicuntur εὐρ-
ητα. Donatus.

1 Adhuc, Archillis] Sic veteres
scribebant adhuc, quando incerti fu-
turorum rerum, ex præsentibus firme
nuntiabant : quod est genns certissi-
mæ promissionis et caute. Idem.

Adhuc, Archillis, quæ adsolent, quæ-
que oportet] Medicina aut in ratione,
aut in consuetudine, aut in exem-
plis. Adsolent ergo consuetudinis
est : oportet rationis. Idem.

Adhuc Archil. &c.] Possis et hic di-
cere, hui tam cito ! vix ingressa ad
parturientem Lesbia obstetrix mox
egreditur : sed haec condonari scrip-
toribus fabularum puto ad absolvendam
fabulam : valeatque hic illud
Plantinum : ‘ Sic quoque satis longæ
fabilæ.’

Notat Donatus, scite a Poëta ex-
primi consuetudinem medici aut me-
dicæ in oratione Lesbiæ, obstetrici-
bis enim et Ulpianus artem attribuit
l. l. Pr. de Ventre Inspic. tanquam

‘quæ medicinam exhibere videntnr,’
l. l. §. sed et obstetr. de extraord.
cogn. Athenis permissum iis hoc
erat, pudoris et necessitatis causa.
Pertinet huc locus Pollucis extremo
libro quarto ; διδοῦσι φαρμάκια αἱ μάται
ταῖς δυστοκόύσαις, ὁ Πλάτων λέγει : ita
hic potionem medicatam offerri puer-
peræ jubet. Baclerus.

Oportent] Arch. sic Heantontim.
act. iii. sc. 2. ‘ Hæc facta ab illo opor-
*tebat, Syre.’ *Adsolent* consuetudini-*
*nis est : *oportent* rationis. Al. leg.*
oportet. Farnabius.

2 Signa ad salutem esse] Deest hæ-
rentia aut pertinentia : sic in Heau-
tontimor. ‘ Atque hæc sunt ad vir-
tatem omnia.’ Ergo absolute dixit,
ut desit aliquid tale ; unde et nos di-
*cimus, *Quid ad rem?* vel, *Quid ad me?**
Donatus.

Signa ad salutem] O. l. s. et Dona-
tus, signa esse ad salutem. Faernus.

3 Nunc primum fac, istæc ut laret]
Imperitiæ notantes Menandrūm, aut
Terentium, ipsi nltro imperiti invi-
nuntur : nam λούσατε αὐτὴν τάχιστα :
a consuetudine non recessit : cum
lavisse, aut non lavisse dicimus, a
parte totum significantes. Et Teren-
tius propius ad significationem ac-
cessit, istæc dicendo, ne pudenda
nominaret. Et sunt qui adhuc Ar-
chillis correptionem esse nimium sol-
licitæ nutricis putent, quod ego non
probo. Donatus.

Fac istæc ut laret] Istæc quæ ex
puerperio sordebat. Quidam istæc,
ipsam pueroram dicunt : sic enim
et Menander, λούσατε αὐτὴν τάχιστα :
sed imperitiæ accusantur, quod non
continuo solent post puerperium la-
vare, sed diebus omissis. Idem.

Istæc ut laret] Tum quæ ex puer-
perio sordebat ; tum ipsam puerper-
am : sic enim Menander, λούσατε
αὐτὴν τάχιστα. ‘ Postquam peperit
pueros, lavare jussit nos.’ Plant.
Amph. act. 1. sc. 5. et Trucul. act. 1.
sc. 2. vide Meursium de puerperio.
Farnabius.

4 Quod jussi ei dare bibere, et quantum imperari, date] Consuetudine magis, quam ratione dixit, pro, *Date ei potionem.* Lucilius in sexto: ‘*Date bibere summo.*’ Nam duo verba activa nullam habent significationem sine nomine, aut pronomine: ut si dicas, *Dic facere.* Donatus.

Quod jussi ei dare bibere, et quantum imperari date] Et qualitatem et modum rei dixit. *Idem.*

Quod jussi ei dare bibere] Invenio emendatum, *date bibere*, quemadmodum et Donatns legit: alii habent *dari bibere*; ut *Vaticanus* et *Decuratus*: in aliis quoque antiquis ita emendatum est. *Faernus.*

Quod jussi, ei date bibere] *Quod jussi ei dare bibere* legunt alii, citantque ex *Lucilio*, ‘*date bibere summo:*’ et *Charisius*, ‘*Jubebat bibere dari.*’ *Farnabius.*

5 Mox ego hue] Vide ut anctoritatem et jactantiam medicorum imiteretur, dicendo, quod jussi: et non sufficiebat; sed etiam, *imperari* dixit: simul, haec quæ solent medici promittere frequenter, *Mox ego hue revertar.* Donatus.

Mox ego hue revertar] Aliqui libri, et *Donatus*, *revertor*. *Faernus.*

6 Per ecastor scitus puer natus est Pamphilo] Per *Castorem* et *Pollucem* ornativa sunt jurandi, apta feminis. *Donatus.*

Per ecastor scitus puer natus est Pamphilo] *Priscianus lib. xiv.* ita citat: *Percastor scitus puer est natus Pamphilo:* et in hunc modum omnes fere *Terentii l. s.* habent, et aliqui *Donati*. *Vaticannus* tamen et alii antiqui habent *Per ecastor*, sine diphthongo, ut et *Edepol*, quam lectionem sequimus constituendo anapaëstum in prima hujus versus: correpta antepœnultima in *peraeastor*. *Faernus.*

Per ecastor scitus puer est natus Pamphilo] *M. Perecastor*, id est, per ædem *Castoris*, iusjurandum femininum: *aedepol* viro et feminæ commune *Agell. l. ii. c. 6. Farnabius.*

Scitus] Elegans, pulcher; quem Graci κερματον dicunt. Quod enim quis scit, hoc scitum et pulchrum. Et est διάπερος: nam ordo est, *Perscitus ecastor*. ut in *Hecyra*: ‘*Per pol quam paucos reperias meretricibus fideles evenire amatores?*’ ut sit, perquam paucos. Et ‘*natus est Pamphilo?*’ ut *Virgilius*: ‘*Quem Dardanio Anchise Alma Venus Phrygii genuit Simoëntis ad undam?*’ *Donatus.*

Scitus puer] Satis obstetrici est, adhuc incertum ævi, et, ut ita dicam, a matre sanguinolentum, non pulchrum (quod ipsum nimium videretur cito) dicere, sed scitum pronuntiat. Ideo subblanditur, ut operæ pretium majus acepit. *Idem.*

7 Deos queso ut sit superstes] *Superstes* nunc salvus: alias *superstites* sunt senes et anus: quia ætate multis superstites jam delirant. Unde et *superstitiosi*, qui deos timent nimis: quod signum est deliramenti. *Idem.*

Deos queso, ut sit superstes] Recens natis bene precandi formula. *Farnabius.*

Quandoquidem ipse est] *Quando* et *Cum* interdum sunt conjunctiones causales: et quando pro quoniam, et pro quia intelligimus. *Donatus.*

Quandoquidem ipse] Transit a puero ad ipsum *Pamphilum*. *Idem.*

9 Vel hoc quis non credit] Εἰσωγέτα est: *Vel*, modo est disjunctiva conjunction, sed pro etiam posita: ut apud *Virgilium*: ‘*Vel Priamo miseranda manus?*’ Et, ‘*Carmina vel cœlo possunt deducere lunam.*’ Et bene, *vel hoc*: subaudias, exceptis illis quæ reprehendit supra. *Idem.*

Abs te esse natum] Et *ortum* legitur, ut sit instructum, commentum, et compositum. *Idem.*

10 Non imperabat coram] *Coram*, ad certas personas refertur. *Palam ad omnes.* *Idem.*

Non imperabat coram, &c.] Mire sua placet sibi sagacitate *Simo*, quando suspectans vera, falsis ultiro decipi-

tur. *Bæclerus.*

Quid opus factu esset, puerperæ] *Esset* impersonative dicitur. *Donatus.*

Opus factu esset, puerperæ] Dativus casus est, ut sit, ipsi puerperæ coram non imperabat, quid factu opus esset. Sic enim dicimus, ‘Qnis vis tibi faciam?’ *Idem.*

Puerperæ] Omnis quæ peperit, puerpera, πρωτοτόκος, quæ primum. Et non quod puerum, sed quod filium peperit, puerpera dicta est. Et apud veteres puer puerus, puera puella. *Id.*

11 Illis qua sunt intus] Argumentum ex eo quod non factum est, cum fieri potuerit: et ex eo quod factum est, cum fieri non oportuerit. *Idem.*

Intus, clamat de ria] Ut ex Horatii præcepto, Epist. ad Pisones: ‘Nec tamen intus Digna geri, promes in scenam:’ ad Glycerii invocationem, scena præcedenti, ‘Juno Lucina fer opem:’ apponitur vox intus in M. plurimis: apud Plantum ‘intus confidunt negotium’ saxe, et noster in ult. hujus comediae, ‘intus despondebitur, intus transigetur:’ Ita et egredientibus moris erat, illos qui erant intus alloqui, si quid opus dicto aut factu esset. *Farnabius.*

Clamat de ria] Mire *clamat*, quasi dicat, malnit clamare, quam sine labore intus imperare. *Donatus.*

12 O Dave, itan' contemnor abs te, &c.] Describit cum affectu et figura contumeliam, a sua et servi persona, factoque: quod sine pudore flagitiū aperte herum contemnere ac ludibriū habere nihil vereatur: προσήκει δὲ τοῖς ήπτοι μὴ ὀλγωρέν: ‘nihil minus enim inferioribus convenit, quam superiores contemnere,’ ut Aristoteles inquit, cum irascendi causas exequitur. (Rhetor. II.) *Bæclerus.*

Itane contemnor abs te] Hoc est usque adeone contemnor? valde contemnor? Temnor autem Graecum est, id est, cædor et rejicior, παρὰ τὸ τέμνειν: nam veteres temno dicebant sine

præpositione. *Donatus.*

Itane tandem idoneus] Indignatio est ad estimationem revocantis ejus dicta vel facta, a quo contemnitur quis. *Idem.*

Idoneus] Aptus et ci rei natns.

Idem.

13 Tibi videor quem tam aperte] Ex omnibus fere l. s. legendum est, *tibi videor esse:* aliter non staret octonarius. *Færnus.*

Aperte fallere] Δύο δι' ἔνος, et *fallere*, et *aperte*. *Donatus.*

14 Saltem accurate] Mire *saltem*: quod ponitur in desperatione rerum. Primo enim fuerat hortatus Davnum, ut non conaretur fallere. *Idem.*

Saltem accurate] Ζεῦγμα a superiore, *fallere incipias*: aut certe σύλληψις *fallere incipias*. *Idem.*

Saltem accurate] Saltem accurate fallacias te intendisse oportuit. *Farnabius.*

Certe si resciverim] Et utrum pro eni resciverim: au quia stultum me putas? *Donatus.*

15 Certe herele nunc hic se] Hoc ita dicitur, ut audiat spectator, non ut Simo. *Idem.*

Certe herele, &c.] Aversus a sene ad spectatores, haec, et voce submissa, unde tacuisse videtur seni quærenti quid taces? *Farnabius.*

Edixin' tibi] Hic illud reddit, ‘Edico tibi ne temere facias.’ *Donatus.*

Edixin' tibi] Supra act. I. sc. I. vs. 33. ‘Sed dico tibi ne temere facias.’ *Bæclerus.*

15 Interminatus sum] Pro minatus sum. Plautus in Aulul. ‘Præterea tibicinam, que mihi interbibere sola, si vino seateat, Corinthiensem fontem et Pyrenæum potest.’ *Donatus.*

Num reritus] Veretur liber, metuit servus: et deest es: apta ellipsis irascenti. Alibi, ‘Non simultatem meam revereri?’ *Idem.*

Quid retulit] Retulit, profuit, vel interfuit: et producit re syllabam; et est sensus: Sic contempsisti, quasi

tibi non comminatus sim. *Idem.*

18 *Teneo, quid erret?*] Hoc dixit, non ut Simo, sed ut spectator audiat: hoc denique senex probat, dicens Davo, *Quid taces?* *Idem.*

Et quid ego agam habeo?] Et quid respondeam scio. *Idem.*

Teneo, quid erret quid ego agam habeo: quid taces?] Melius apud Donatum: *Teneo quid erret: et quid agam habeo, &c.* Posit etiam legi, id quod certum puto: *Et quid ego agam habeo.* Tum esset Proceleusmatius in quarta sede, *quid eg. ag. ha.*; id enim in hoc metri genere licet. In quinta autem Anapæstus erit; in quo nil novi est. *Faber.*

Teneo quid erret, quid ego agam habeo: S. quid taces?] O. l. s. et *Donatus*, *et quid agam habeo.* *Faernus.*

Teneo quid erret et quid agam habeo?] Engraphius: ‘Intellexit Davus, mulierum consilium hoc senem suspicari; quod illæ ad terrendas nuptias videantur ista simulare: idcirco vult commodare consensum, quo domino suo error augeatur.’ Clare: *Teneo quid erret*, id est, jam intelligo quid suspicetur, scilicet, meo et mulierum consilio partum simulare, ad disturbandas nuptias: itaque hunc ejus errorem non minnam ant tollam, sed consensum commodando angebo, sive responsionibus meis efficiam, ut magis confirmetur in animo ejus hæc suspicio, hic error: huic extemporali astutia sua applaudit, *quid agam habeo.* Hæc dum secum Davus constituit, Simo, *quid taces*, inquit? cur mihi non respondes? tum Davus: *quid credas?* repetens verbum Simonis, et pronuntiatione adjuvans; dixerat enim Simo: *Credon' tibi hoc?* *Bæclerus.*

19 *Quid credas?*] Propter quid, aut propter quam rem, aut quo modo, aut propter quid. *Donatus.*

Quid credas?] Repetit verbum ejus quod ait, *Credon':* quare adjuvandum prounniatione est. *Idem.*

Quasi non tibi renuntiata] Nuntiata. Compositum pro simplici. *Idem.*

Renunciata sint] Nunciata. Ter, inquit Seal, in hac scena ponit Terentius, *renunciare*, pro aperte significare vel nunciare. Proprie enim *renunciare* est referre, quid actum sit, aut velit aliquis. *Furnarius.*

20 *Mihin quisquam?*] Favet sibi senex in eo, quod se vult perspicacorem videri. *Donatus.*

S. Mihin quisquam? Da. echo, un tute intellexi hoc assimulari. S. inrideor] Plerique libri scripti, inter quos antiqui, habent *assimularier*: et stabit octonarius, si *mihin* in unam syllabam contrahatur: item *echo*, quod per synalæphen elidatur. *Faernus.*

Eho! an tute?] *Eho* modo interjectio est admirantis, alias ad se vocantis, ‘Ehodum ad me.’ *Donatus.*

Eho un tute intellexisti, &c.] Fr. Guyetus legit: *echo non tute*, id est, annon. v. not. ejus. Sensus certe eo tendit, etianisi *τὸ an* retineatur. *Bæclerus.*

Inrideor] Hoc eam vim habet, ut velit significare, sibi prorsus nihil de hac renuntiatum esse. *Idem.*

21 *Renuntiatum'st. nam qui, &c.]* Possis hæc ita accipere: cum Simo interrogasset, *credon' tibi hoc;* nunc peperisse hanc e *Pamphilo?* minimè scilicet sibi credibile hoc fieri significans, Davus arrepta occasione auggendi erroris, *quid credas*, inquit, *aut ex me requiras*, cui hoc dñdum nuntiatum hanc dubie est, fore, ut partus simuletur: cumque senex negaret factum, id est, nihil sibi quicquam hac de re ex quoquam cognitum pertenderet, Davus astute in admiracionem compositus, qui posset fieri, ait, ut tibi hæc incideret suspicio, si nemo aliquid renuntiasset? unde senex: nihil debes mirari: qui enim incidisset hæc suspicio? quia te noram, et ad nuptias disturbandas omnia factum, satis sciebam: tunc ergo hic dolus est; tua techna, quicquid hic simulatur. Hoc vultu gestuque Da-

vus pernegat: et ad illud κωμικὸν delabitur: non satis me pernosti eliam, qualis sim Simo: quod cum Simonem de fide et probitate vellet intelligere, spectatores non poterant non de callicitate et versutia hominis, hoc ipso tempore herum decipientis accipere: unde facetiis Comicis origo. Hæc paulo operosius: quia vidi, pleraque confundi hoc loco. *Bæclerus.*

Nam qui] Qui unde. *Donatus.*

Tibi incidit suspectio] O. l. s. etiam vetustissimi suspicio scriptum habent per c tantum: nec timendum versui, antepenultima enim hujus vocis longa est. Martialis: 'Oblinitur minima si qua est suspicio rimæ.' *Færnus.*

22 Quasi tu dicas] *Dicas*, pro credas: non enim dicimus, nisi quod credimus: ab eo quod sequitur, id quod præcedit: figura μεράληψις, a posterioribus ad priora. Idem alibi, 'Aduacter dico.' Et alibi, 'Fœneratum istud beneficium pulchre tibi dices.' Id est, credes, scies, senties. *Donatus.*

23 Etiam qualis] *Eliam* pro adhuc: ut Virgilius, 'Idæumque etiam eurus, etiam arma tenentem.' *Idem.*

24 Egone te] Duobus istis pronominiis ostendit se senex scire omnia. *Idem.*

Sed si quid narrare occæpi] Occæpi inelius, quam incepi dicitur ab occipio: est enim occipi, quasi caput rei institui. *Idem.*

25 Falso] Potest et εἰρωνικῶς falso pronuntiari: potest et falso loqueris dici: ut Sallustius, 'Falso queritur de natura sua humanum genus.' Et vocalitatis causa sic dixit, ut sedulo, optato, certo: quasi sedule, optate, certe. *Idem.*

Falso] Pronuntiatio hic εἰρωνεταν indicare debet. Mirum vero, si fallar ita de te opinando, fallacias tuas suspectando scilicet mihi non satis causa est, cur cœream te mihi verba dare, quotiens narrationem occipis?

Delph. et Vir. Clas.

Guyetus adscripsit: j'ay grand tort! ah que cela est faux! *Bæclerus.*

Falso] Ironice. *Farnabius.*

Nihil jam mutare audeo] Eunius, Nec dico, nec facio. Unde et mutos dicimus. Quod Græci φθέγγεσθαι. *Donatus.*

26 Neminem peperisse hic] Neminem dicendo, majorem confirmationem fecit non solum Glycerium non peperisse, sed etiam neminem. Et hic dicendo, ostendit domum. Et est neminem, nullum hominem. Et nota in foemino genere etiam neminem positum. *Idem.*

Neminem peperisse hic] Neminem in foemino hic usurpari vides. *Farnabius.*

27 Mox deferent puerum] Quasi dicat, *nobis*. *Donatus.*

28 Id ego jam nunc tibi renuntio] Fingit se prodere, quod ipse facturus est: ut non credat senex ab eo fieri, quod prædixerit fore. *Idem.*

Id ego jam nunc tibi renuntio here futurum] Re syllaba, apud veteres interdum abundat: ut modo *renuntio*, pro nuntio, et Cicero, 'Renuntiatur mihi.' *Idem.*

Renuntio] Quasi secretum consilium: ut supra *Renuntiatum est*. *Idem.*

29 Ne tu hoc posterius dicas] O. l. s. quotquot sunt, habent ne tu hoc mihi posterius dicas: mihi autem non utique Davo intelligendum est, sed ea vox ex consuetudine sermonis est addita: ut in Phormione, 'Qui mihi ubi ait uxores ventum est, tum sicut se nes:' versus est trochaiens ut ceteri, sed hyperatalecticus. *Færnus.*

Davi factum consilio aut dolis] Commodius, et magis cum invidia dixit, *Dati*, quam si meo dixisset: ut Virgilius: cum Turnus incusaretur, dixit, 'Nulla mora in Turno.' *Donatus.*

Ne tu hoc mihi posterius dicas, Dari factum consilio ac dolis] Hunc versum, qui est octonarius Iambicus perfectus, et qui tamen satis impeditus est,

Trent.

4 A

sic metiri debemus: *Ne t' hoe| mihi
po| striu' di| eas Da|ri fa|ctum con
ſili ae| dolis.* Hoc ad ea referendum
quae inferins posita sunt in tractati-
uncula de metris. *Faber.*

30 *Prorsus a me] Prorsus,* quasi
porro versus: quod Græci μακρὸν di-
cunt. *Donatus.*

Prorsus a me] Quidam prorsus, pro
quare positum putant. Ego pro eo
quod est omnino. Sunt qui coniunc-
tionem velint esse. *Idem.*

*Prorsus a me opinionem hanc tuam ego
esse amotam volo]* In l. s. etiam anti-
quis melior collocaet et elegantior
compositio est; *esse ego amotam volo,*
stabat autem trochaiens, si tuam una
sit syllaba, que per synalepham ab-
jiciatur. *Faernus.*

Opinionem hanc tuam] *Hanc tuam,*
cum tædio dixit, hoc est, nimis moles-
tam, nimis suspicacem, nimis accusa-
tricem. Sic dixit *hunc tuam*, ut ille
de apibus, *Vere suo.* Et, ‘Soleinque
suum, sua sydera norunt.’ Et in A-
delphis, ‘Jam vero omittit Demea
tuam istam iracundiam.’ *Donatus.*

31 *Andiri, et credo]* Locus communi-
nis, an famæ credendum sit. Et bene
subjunxit, *credo*, non enim andisse,
statim credere est. *Idem.*

Multa concurrunt simul] Restat e-
nim, ut multis concurrentibus signis,
una conjectura confletur. *Idem.*

Multa concurrunt simul, &c.] ‘Ex
multis concurrentibus signis conjectu-
ram constat: et a summo ad innum.,
et ex factis et dictis, et ex rebus at-
que personis sumit argumenta:’ ita
Donatus τὸ ἐγκατάσκευον hujus loci
notat: opus enim erat argumentis ad
instruendum dolum, et decipiendum
senem: *qui conjecturam hanc nunc fa-
cio*, id est, quare, quibus rebus: vs.
33. *inventum est falsum* sc. ut tu, Simo,
credas, ejus enim errore utitur Davus
vs. 35. et *puerum ut adferret simul.*
Gallus interpres ad obstetricem retu-
lit: simplicius videtur, ad ancillam
referre: ‘ut puerum simul affetti cu-

raret Mysis, quæ obstetricem accer-
simum missa erat:’ hæc Davns ad Si-
monem: *infra act. iv. se. 4. ad Chre-
metem alia techna suppositionem
partus vult arguere, quasi vidisset
ipse pridie aliquid deferri in domum
Glycerii. Baelerus.*

Multa concurrunt simul] Adverte
quam serio et sobrie laboret Davus
a se suspicionem omnem amovere,
quam doctis dolis, technisque artifi-
ciose consutis seni os obliniat. Ex
rebus ante Simoni notis ant suspec-
tis: (habuisse Pamph. pro uxore
hanc peregrinam, gravidam ex eo
dictam, Mysidem missam accersitum
obstetricem, Glycerium peperisse:) quæ omnia cum simulata et falsa esse
insimulet, conjecturam etiam facit
habere eos in animo puerum suppo-
situm deferre ante senis ostium ad
disturbandas nuptias, quas apparari
audierant. *Farnabius.*

32 *Jam primum hæc se e Pamphilo
gravidum dixit esse: inventum est fal-
sum]* Seconndum quod credit senex.
Et a summo ad innum., et ex factis, et
ex dictis, et ex rebus atque personis
sumit argumenta. *Donatus.*

33 *Postquam videt nuptias domi appa-
rari]* Eleganter omisit, in cuius domo.
Donatus.

34 *Missa'st ancilla illico]* Quod
Græci dicunt αὐτόθεν ἐπέμφθη. Nam
loci significatio est, etiam brevitatem
temporis notans. *Idem.*

35 *Puerum ut adferret]* *Infra act.*
iv. se. 5. ‘Quemne ego heri vidi ad-
ferri vesperi?’ *Farnabius.*

36 *Hoc nisi fit, nihil moventur nup-
tiax]* Inepte explicant, qui dicunt, id
est, non promoverentur. Sensus est: Nisi
hoc fit, quod dixi futurum, sc. ut
puerum suppositum videoas ostentari,
nihil erit, quod movebit, id est, per-
turbabit, differet, irritas reddet has
nuptias. Bene Gallus Scholiastes in
terto exempl. edit. ‘Antesignani:
Tenez pour assuré, que si les noces ne
sont troublées par ce moyen, qu'elles ne

le seront point par aucun autre. Bœcl.

Nihil morentur nuptiæ] Non perturbantur nuptiæ. Morentur, differuntur. Donatus.

Nil morentur nuptiæ] Non perturbari posse nuptias credunt. Farnabius.

Quid ais cum intellexeras id consilii capere] Quaqua se verteret Davus, obvium infestumque invenit senem; et tamen ita versute it obviam, ut etiam comprehensus elabatur. Donatus.

Quid ais? cum intellexeras] Dimeter trochaicus catalecticus. Faernus.

37 Cur non dixi extemplo Pamphilo] Culpa convineat eum, quod revelanda reticuisse. Donatus: ‘Quaqua se,’ &c. Bœclerus.

38 Quis igitur cum ab illa abstraxit] Non frigide intulit, dixisse se: sed cum magna asseveratione; et abstraxit proprie, ut supra, ‘Me a Glycerio miserum abstrahat?’ et, ‘Divelliunur inde Iphiitus et Pelias mecum.’ Donat.

*Quis igitur cum] Hoc sic audiendum est, quasi dicat, *Dixi*. Idem.*

39 Miscre hanc] Misere, valde, nimis. Idem.

Nunc sibi uxorem expetit] Oratorie, pro eo quod est, non recusat, expetit. Idem.

40 Id mihi da negotii] De projectione pueri pro foribus. Idem.

Id mihi da negotii] Ut caveatur ab appositione pueri ante ostium. Idem.

Id mihi da negotii] Ut filium tuum in officio et honesto nuptiarum proposito retineam; atque omnia harum consilia et machinas intervortam. Farnabius.

*Tu tamen idem] Idem abundat. Apud veteres, *Tamen idem*, integrum fuit: unde apud nos, *tandem*, et *tamen* natum est: sic et *idem* et *corundem* dictum. Donatus.*

*Tu tamen idem] Tamen idem, aut pro tamen positum est, aut pro tandem: ut sit, *Tu tandem has nuptias perge facere ita ut facis*. Idem.*

*41 Et id spero adjuturos deos] In antiquis libris est, *adjuturos*: in recentibus habent *adjutores*. Faernus.*

*Et id spero adjuturos deos] Quam ex MSS. quibusdam adducit lectionem Rivius et *id spero adjutores deos*, neque placet. Farnabius.*

*42 Quod parato opus est] Diserte et Latine dixit, *Quod parato opus est*. Donatus.*

43 Non impulit me, hæc nunc omnino ut crederem] Non impulit, non persuasit, non perfecit, ut crederem Glycerium peperisse. Et cum dixit omnino, ostendit quædam se credidisse, in quibusdam jam esse circumventum. Mire autem cantum capi inducit senem, ut crederet, quod Glycerium non peperisset. Idem.

*44 Quæ dixit sint vera omnia] Quæ postea dixit Davus. Et bene *omnia*: ut appareat senem multa credere vera esse, quæ Davus dixit. Idem.*

45 Multo maximum] Multo etiam comparativis antiqui adjunixerunt. Idem.

46 Quod mihi pollicitus est] Pollicitatio, multarum rerum promissio. Idem.

47 Gnato uxorem] Subanditur, ut det. Idem.

48 Quid alias] Pro cur alias, alio tempore. Idem.

Quid alias malim, &c.] V. Chrestomath. in alias. Bœclerus.

*51 Atque adeo in ipso tempore eccum ipsum obviam] Numerus et sensus pulchre constat hoc modo: utique enim, per hoc pronomen, *ipsum*, intelligimus Chremetem: quem jam Simeo convenire velle se dixit: nec ab eo qui secum loquitur, exigi debet, ut omnia voce exprimat; sed aliquid tacito sensui suo relinquat. Donatus tamen videtur addere Chremem, in fine hujus versus: quæ dictio et in aliquibus libris Terentii est: mihi tamen magis probantur exemplaria, quæ eam non habent. Faernus.*

In ipso tempore] In ipsa opportuni-

tate, in ipso articulo. *Donatus.*

Jubeo ipsum obriam Chremetem]
Continuo mutavit declinationem: ut,
Jubeo Chremetem. *Idem.*

Chremetem] Optime constat numerus et sensus absque foret ultimus hic pes *Chremetem*, qui a *Donato* videtur additus: quam tamen vocem non agnoscunt plurimi MSS. et exemplaria. *Farnabius.*

SCENA III. Iambici sunt senarii et octonarii acatalecticci, cum dimetro: vs. 1. ex MSS. nostris unus: *Jubeo Chrem. C. o te ips. quarebam Simo. Sy. Et ego te, &c.* vs. 2. idem: *aliquot me adierunt, ex te auditum qui aiebant filiam meam hodie nubere tuo gn.* vs. 3. duo; *tun:* unus, tu. vs. 4. omnes: *ausulta paucis: r̄d ego et quod minus omittit.* Vide *Guyeti* not. vs. 6. omnes: *per ego te deos oro.* vs. 7. unus: *qua incepta a porculis.* vs. 10. omnes: *ut pro uti.* vs. 12. unus: *quasi te hoc orando impetrare a me oporteat.* vs. 14. duo: *si in re est utr. v. f. accersiri jube.* vs. 23. unus: *reintegratio.* vs. 27. omnes: *reducant.* vs. 30. duo: *deinde fac.* vs. 31. unus: *tibi hoc ita videtur: alter ita tibi videtur.* vs. 36. unus: *dissensio.* vs. 48. omnes: *atque ecum.* *Bæclerus.*

Jubeo Chremetem] *Hac congressio duorum senum ad tale periculum adigit fabulam, ut id non videatur consilio, sed eventu posse vitari, eventus est Critonis præsentia; nam nunc ex falsis fient veræ nuptiæ.* *Donatus.*

1 *Jubeo Chremetem]* Firme aliquid jubere, velle est. *Jubeo ergo, volo,* et deest, *salvere:* quod exprimitur ab alterius persona: interventu, ut *Virgilinus*, ‘Reddique viro promissa jubebat.’ Et μεταληπτικῶς: quia qui dicit salve, jubet. Volumus enim animo: *jubemus verbis.* *Idem.*

Jubeo Chremetem] Duorum senum congressu et consensu in id discrimen adigitur fabula, ut non videatur consilio aut arte vitari posse. Importunitate Simonis exoratur nitis *Chre-*

mes, versutia Davi vacillat pene in- teritrra. *Farnabius.*

Jubeo Chremetem] *Sc. Salvere.* *Idem.*

O! te ipsum quærebam] Placabilis et lenis amicus per totam fabulam inducit *Chremes*, ut cognitioni ad ultimum interesse possit. *Donatus.*

Optato advenis] *Optato*, adverbium est: ut *Virgilius*, ‘Ac velut optato ventis.’ *Idem.*

2 Aliquot me adiere] *Aliquot*, hoc est nec multi, nec pauci. *Adiere*, non accesserunt: quia aditus arduus difficultisque est. Ergo *adiere*, quasi importune, et interpellantes adierunt. Sic alibi, ‘Byrria quid tibi videtur? adeon’ ad eum? *Idem.*

Ex te auditum] Ut est, *De Davo modo audiri.* *Idem.*

Ex te auditum] Ergo non rumor, sed veritas. *Idem.*

3 Id viso] Ob id viso: deest *te:* ut *viso*, ad videndum venio. *Idem.*

Tune, an illi insaniant] Tu insanis, si dixisti: illi insaniant, si non audita referunt. *Idem.*

Tune, an illi insaniant] In antiquis libris est, *tun an illi in.* *Færnus.*

Tune, an illi insaniant] Tu, si dixisti, illi, si non audita referunt. *Farnabius.*

4 Ausculta pauca] Alii leg. ‘Ausculta paucis.’ *Idem.*

Paucis] Et *paucis*, et *pauca* legitur. *Donatus.*

Et quid ego te velim] A docilitate. *Idem.*

6 Per te deos oro] Ordo est, te per deos oro, ut *Virgil.* ‘Per ego te has lachrymas.’ *Idem.*

Per ego te deos ero] Pronomen *ego*, non fere est in antiquis libris: nec ponitur a *Donato*: qua dictione sublata bene procedit *senarius*, alias impeditus, nisi quis ex *per r* elidat. *Færnus.*

Per te deos oro et nostr. amic.] Imitatur *Horat. Satyr.* II. 4. ‘Docte Cati per amicitiam divosque rogatus, Ducere me anditum perges quounque memento.’ *Bæclerus.*

Per te deos oro, &c.] Obtestatio valida, per divina atque humana, per ea quae sunt charissima, amicitiam antiquam, liberos, eorumque salutem ex deplorata sartam tectam. *Farnabius.*

Et nostram amicitiam Chremes] Legitur et *Chreme*. Donatus.

7 Quæ incepta a parvis, cum aetate adcrevit simul] Mire autem, *incepta a parvis cum aetate*, ut ostendat, non imper coitam amicitiam, sed antiquam, ut, ‘Veterem Anchisen agnoscit amicum.’ Idem alibi, ‘Neque enim novus iste Diana Venit amor.’ *Donatus.*

Adcrevit] Ut supra, *Adcurate*. Ad præpositione utitur familiariter. *Id.*

Adcrevit] Hinc Virgilinus, ‘Crescent illæ, crescentis amores.’ *Idem.*

8 Et gnatum meum] Ineptum est sic adjurare aliquem, ‘Per salutem filii mei, ut facias id quod te rogo.’ Sed huic etiam subjungit: *cujus tibi, &c.* *Idem.*

Et gnatum meum] Vedit *Donatus*, ineptum fore si quis ita obtestetur alterum, *per salutem filii mei, ut facias id quod te rogo*: itaque subjungi ait, *cujus tibi potest. &c.* Sed nimimum oratorie, cum *gnatum Chremetis unicam* appellasset, filium suum conjungit, non tantum ut sponsum olim propter virtutes ultro ei destinatum, sed nunc ut servandum hoc matrimonio per benignitatem Chremetis, quæ hic omnino attendenda est: ad eum enim loquitur Sime, qui non passurus esset, amici filium corumpi. *Bacelrus.*

9 Cujus tibi potestus summa servandi datur] In tua est inquit potestate, et tuus est: hæc ergo *obtestatio* dicitur, cum per eas res adjuramus aliquem, de quibus agitur causa. Ut, ‘Iliaci cineres, et flamma extrema meorum.’ Idem alibi, ‘Per eversæ genitor fumantia Trojæ: Excidia, obtestor.’ *Donatus.*

10 Ut nuptiae suerant futura, fiant]

Breviter et Latine. Et hoc genus compositionis veteres non mutabant. *Idem.*

Ne me obseera] Pro, ne obsecres. * τῷ ἀληγρῷ Μῆτινανέκ εμνημαῖος. (Fortasse a vero non abest, si legatur, τῷ ἐλληνισμῷ. Μὴ λιτάνευε, μὴ μάχον.) *Idem.*

11 Ne me obseera] Vox plena charitatis et officii, verum sub hac conditione, si quod petitur justum sit et ex æquo utile utriusque. *Farnabius.*

12 Quasi hoc te orando a me impetrare oporteat] Haec plena vox est et charitatis et officii: quod enim amicus ab amico petit, justum esse debet, nec pro eo quod non est justum supplicare oportet. *Donatus.*

13 Alium esse censes nunc me atque olim, cum dabam] Non personæ, sed rei conditio est commutata. *Idem.*

Olim, cum dabam] Non dicimus, *cum darem*. Virgilinus, ‘Tum deuenit, cum seeptra das. En dextra fidesque.’ Et nota *olim* pro *nuper*. *Idem.*

14 Si in rem est utriusque] Τῷ δευτέρῳ συλλογισμῷ prave proposuit, ut recte replicaret. Hic syllogismus negativus dicitur: nam in secundo λήμματι negat quod prius dixit. *Idem.*

Si in rem est utriusque] Ab utili argumentum. Uterque duobus constat. Bene *utriusque*, mihi et tibi: non, alteri utile, alteri inutile. *Idem.*

Si in rem est utriusque] Ita antiqui libri ut in vulgata: nonnulli vero, et cum illo *Donatus*, in *re*: sane et apud auctores, ubi in impressis est *in rem*, sere reperias in scriptis, in *re*. *Faernus.*

15 Sed si ex ea re] Id est, nuptiarum: mutavit numerum, ex plurali singularem, *Fiant*, et *Ex ea re*. *Donatus.*

16 Utrique, id oro te in commune ut consulus] O. I. s. *id te oro* habent: *id te oro* autem non fiet synalœpha: quod vero sequitur, *Donatus* legit, in *commune consule*: quod parvi refert utro modo dicatur. *Faernus.*

In commune consule] Id est, ex æquali provide. *Donatus.*

17 Quasi illa tua sit, Panphilique ego sim pater] Nota suavissimam variantem: non dicit, quasi tua sit, et ille mens. *Idem.*

18 Ino ita volo] Quia utile est, quia in rem est. *Idem.*

Itaque postulo] *Itaque*, modo duæ partes orationis sunt: ut in Heeyra, ‘*Itaque nos una inter nos ætatem agere licet.*’ *Idem.*

19 Neque postulem] Quia ‘postulo’ præstulit. *Idem.*

20 Iræ sunt inter Glycerium et gnatum] Hoc læto vultu pronuntiat Simo: et hoc a possibili est: loquitur enim apud eum, ex quo audiverat, Pamphilum pro uxore habere hanc peregrinam. *Idem.*

Audio] Εἰπωνεία. *Idem.*

Audio, &c.] Chremes de voluntate officiosa satis testatus erat: sed humanitatem suam frandi sibi esse non vult: itaque, cum Simo instaret, admirabundus, *quid est*, inquit? sc. quod tu mibi ad suadendam rem tam periculosa afferre novum possis? et mox: *audio*; ironice: *fabulæ*: adhuc clarius: et cum sententia eodem tendente: *quid amantium iras mili memoras, quæ amoris integratio est?* Iterum: ‘*tibi ita hoc videtur, at ego,*’ &c. denique ‘*istue periculum in filia fieri grave est:*’ quam sententiam usque ad proverbii auctoritatem Donatus evelit: quæ omnia induxit Poëta, ne Chremes imprudentia potius, quam bonitate et obsequio, Simonis petitioni veniam dedisse ad extrellum videretur. *Bæclerus.*

Audio] Negligenter dictum. *Farnabius.*

21 Fabulæ] Et hic paulo sapientior inducitur, et minus obnoxius dolis. *Donatus.*

22 Profecto sic est] *Profecto*, confirmatio est. *Idem.*

23 Amantium iræ amoris integratio

est] Sententia γνωμικὴ, in qua a specie receditur, et in omnes aliquid dicitur: παρούσα est autem, sine auctoritate sententia. *Idem.*

Amantium ire amoris] Expressit Terentius illud Menandri. Ὁργὴ φιλονέων δάλγοντος τοχεύει χρόνον. Atque hujusmodi dissidiola, quæ nonnunquam incidentur inter amicos, modo absit amaritudo, quasi renovant amicitiam, excusso diuturnæ consuetudinis tædio. Quod eleganter indicat mimus ille, ni fallor, Publianus.

‘Discordia fit charior concordia.’ Erasmus. Plautus item in Amphitryone, act. III. sc. 2. ‘Iræ interveniunt, redeunt rursus in gratiam: verum iræ si quæ eveniant hujusmodi, inter eos rursum si revertentur in gratiam est, bis tanto amici sunt inter se, quam prius.’ Agathonis responde suis cum Pausania dissidiis lege apud Ælian. II. Var. Hist. *Farnabius.*

Integratio] *Instauratio.* *Donatus.*

Amoris reintegratio est] Antiqui libri, et aliquot alii, et *Donatus* habent *integratio*. *Færnus.*

24 Id te oro] Deest *ob id*: ut Virgilii: ‘*Quod te per superos oro.*’ *Donatus.*

Aute eamus, &c. *Uxorem demus]* ηθικῶς, inquit *Donatus*: ad amicum scilicet virum tam humanum, familiaritatis et fiduciae erat, ita loqui tanquam de communi negotio. *Bæclerus.*

26 Priusquam harum] Invidiosius, harum, quum una sit: sic Eunucho, ‘*Non perpeti meretricium contumelias.*’ *Donatus.*

27 Reducant animum] *Idem* antiqui libri reducunt. *Færnus.*

Animum ægrotum ad misericordiam] Hoe ut supra, *Ipsum animum ægrotum ad deteriorem partem applicat.* *Donatus.*

28 Uxorem demus] Ηθικῶς: ut in Heautontim. ‘*Quo modo miniuo pericolo id demus adolescentulo.*’ *Idem.*

29 Et conjugio liberali devictum] An-

tiqua lectio *devinctum*. Faërnus.

30 *Dehinc facile*] Aliquot libri, inter quos Vaticanus, *Dein*. *Idem*.

31 *Tibi ita videtur*] *Tibi ita hoc videtur est in o. l. s.* *Idem*.

32 *Neque illum hanc perpetuo*] *Αποβολαν* de industria posuit, aut utrumque significat. *Donatus*.

33 *Nisi periculum feceris*] *Periculum, tentamentum*. Cicero, ‘Tute melius periculum feceris.’ *Idem Terentius*, ‘Fac periculum in literis.’ *Idem*.

34 *At istuc periculum in filia fieri gravis est*] *Memorabile dictum, et id quod merito in proverbium cesserit. Idem*.

At istuc periculum in filia fieri gravis est] Ita ut posimus ordinandus est hic versus ex l. s. eliditur antem s, ex *istuc*: ut *at istuc*, sit anapæstus. *Faërnus*.

36 *Quod Di prohibeant*] *Παρένθεσις per εὐφημισμόν*. *Donatus*.

Discessio] Divortium quod vel adulterii vel veneficii causa primum permettebatur apud Rom. mox etiam sterilitatis, A. V. DXXIII. Sp. Carvilius primus divortium cum uxore fecit. Repudii formula erat, *Conditione tua non utor*: Divortii: *Res tuas tibi habeto*, vel *Res tuas tibi agito*, tandem levioribus de causis factum est, unde a Simone *incommoditas tantum et discessio* dicitur. *Furnarius*.

37 *At si corrigitur*] Alter est syllogismus per contraria λήμματα, et ipse negativus. *Donatus*.

38 *Principio, amico filium*] *Principio*, nec intulit, *secundo*. *Donatus*.

Amico filium] Ab honesto, *Amico filium*. *Idem*.

Restitueris, et filiae incenes virum] Ergo ἀνυκόλουθον duplex. *Idem*.

40 *Quid istic*] Concedentis, et veluti victi verbum: tanquam si dicceret, *quid?* et abundat *istuc*. Vel potius, *quid istuc*, significat hominem de loco ac de sententia decidere: ut e contrario, *perstare ac resistere* dicitur,

qui aliquid negat. *Idem*.

Quid istuc? si istuc animum induxi esse utile] Ex libris antiquis, et Donato, lego *quid istic?* deinde in iisdem libris et omnibus aliis sequitur, *si istuc istuc*. *Faërnus*.

Si istuc animum induxi] Legitur et *animum induxisti*: sed illud plenum est: hoc per μεταπλασμὸν συγκοπὴν diminuitur. *Donatus*.

41 *Nolo tibi ullum, &c.*] Per me non stabit, quin commodo fruari omni ex animi tui sententia: habes me ad omnia officia promptum et paratum. *Farnabius*.

44 *Ipsus mihi Darus dixit*] Commendatio testis: ut, ‘In foro modo de Davo audivi.’ Ergo *ipsus*, quasi qui maxime sciat. *Donatus*.

47 *Tute adeo*] Παρέλκεται *adeo modo*, et abundat: ut Virgilins, ‘Tuque adeo, quem mox quæ sint habitura deorum Concilia, incertum.’ *Idem*.

Tute adeo jam ejus audies verba] In libro scripto inveni ita ut sequitur collocatum, qua collocatione et Robertus Stephanus impressit, *Tute adeo jam ejus verba audies*: ita versus aliter impeditus procedet, et quidem cum iambo in quarta sede, si tamen vox *ejas* monosyllaba fiat. *Faërnus*.

48 *Atque eccum*] *Eccum*, quasi ecce cum. Veteres dixerunt, *eccum*, *eccejus*, *ellum*; *quod apertius significat ecce illum, et obscurius ellum*. *Donatus*.

Sed ecum video ipsum forus] O. l. s. et *Donatus*, *atque eccum*. *Faërnus*.

SCENA IV. Iambici sunt tetrametri acatalecticci: anet catalect. et hypercatal. misceantur, v. *Faër*. Antesigan. Fabric. Glarean. dimeter unus. vs. 2. τὸ *uxor* tres nostri MSS. habent. vs. 5. duo: *egone istuc facarem?* vs. 6. pro, *quid?* omnes: *quid est?* vs. 7. duo: *cognosti*: et ante, *utus*: *jam tibi fid.* vs. 10. unus: *Ego nunquam istuc quivi intelligere*: duo: *nunquam istuc quivi intelligere*. vs. 13. omnes: *gnatam*

gnato ut det oro. vs. 14. duo: *optume inquam factum est.* vs. 22. unus pro jam, ita perturb. omnia. vs. 25. omnes: *hem astutia.* vs. 27. unus: *utinam esset aliquid mihi, quo me præcip. darem.* Personæ huius scenæ præscribuntur: *Davus, Simo, Chremes;* ex quo Typographi errore factus est *Charinus.*

Falsum est autem omnino, quod in Donati commentario ad iuvenium hujus sc. inseritur: ‘*Locus est,*’ &c. Nulla adhuc παρακμὴ τῆς ἐπιτάσεως cogitari potest hoc loco: res ipsa loquitur. *Baclerus.*

Davus] *Davus ut recte scribatur, Davos scribendum est: quia nulla litera vocalis geminata unam facit syllabam.* Sed quia ambiguitas ritanda est nominativi singularis et accusatīi pluralis, necessario pro hac regula digamma utimur, *DaFus, scrFus, Fulgus, corFus.* Donatus.

1 *Ad te ibam]* *Locus est, in quo jam ad discriumen mali perducta comadia, in meliorem partem jam incipit inclinare.* Idem.

Ad te ibam] Resciscit Davus consilia sua omnia in contrarium esse versa: unde apud senes licet bene dissimileat, sese tamen perditus atque desperabundus damnat. *Farnabius.*

Adesperascit] Noctu uxor ducebatur domum. Idem.

3 *Ego dudum nonnihil veritus sum Dave abs te]* Semper gravis inceptio orationis, quæ exordium sumit a pronomine *ego:* ut, ‘*Ego te quæ plurima fando*’ et, ‘*Ego postquam te emi a parvulo.*’ Donatus.

Ego dudum] Adverbia temporis aut certa sunt, ut *hodie, eras;* aut incerta, ut *dudum, nuper.* Itaque incertis certum additur tempus: ut *jam dudum, nunc nuper.* Idem.

Nonnihil veritus sum Dave abs te] Breviter, pro veritus ne quid abs te fieret: sic ut supra, ‘*Heu metui a Chryside.*’ Et Cicero, ‘*Quod precatus sua a diis immortalibus:*’ pro *eo quod est,* quæ a diis petiti, precati-

tus eos. Idem.

D. *Ad te ibam.* S. *quidnam est?* D. *Cur uxor non accersitur? jam adesperascit.* S. *audin tu illum? Ego dudum nonnihil veritus sum Dave abs te, ne faceres idem]* Donatum super hoc loco consideranti apertissime liquet legisse cum sine illis verbis, ne faceres *idem:* sic enim ait, *Nonnihil veritus sum Dave abs te.* Breviter, pro veritus ne quid abs te fieret: sicut supra, ‘*Ei metui a Chryside?*’ hæc Donatus: sed verbis illis demptis quomodo versus ordinari possint, nescio: quare quemadmodum in impressis est, relinquemus; ita ut hemistichium compleat imperfectum versum præcedentis scenæ: ut sit tetrameter catalecticus: qui vero sequitur hypercatalecticus, et qui post hunc est acatalecticus, omnes iambici. Faernus.

4 *Quod volgus servorum solet]* Totum cum extematione protulit, tanquam qui satisfactum voluerit Davo, ob comprobatam fidem ejus. Donatus.

Vulgus servorum] Servi plerique omnes, astuti, versuti, ad fraudandum herum callidi, ad comminendas fraudes et fallacias ingeniosi: oderunt enim quos metuunt, neque enim amori bene convenit cum timore; unde proverbium illud citat Seneca Epist. 47. ‘Totidem esse hostes, quot servi. Non habemus illos hostes, sed facimus,’ &c. Farnabius.

5 *Ego istuc facerem]* Omnes fere l. s. habent *egon:* ita etiam melius procedit octonarius. Faernus.

7 *Nam propemodum habeo jam tibi fidem]* Ridicula dilatio ejus rei, quæ jam dudum nota est auditori. Donatus.

Nam propemodum habeo jam] Hoc est, *prope modum:* cuius accusativus est *a modus.* Idem.

Num propemodum habeo tibi jam fidem.

Tandem agnosti qui siem] Duas has voculas transpone, sic: *jam tibi, idque*

propter metrum. Si minus facies, in fine pro, *agnosti*, legendum; *cognosti*, ut et in nonnullis editionibus legitur. Sed aliud est, *agnoscere*, aliud, *cognoscere*. Id usus et ratio ostendunt, persuadent. *Faber*.

Habeo jam fidem] Dictionem tibi, quæ intercederat, ex fide o. l. s. restitue hoc modo, *habeo tibi jam fidem*. Faernus.

8 *Sed ea gratia*] *Gratia*, pro causa posuit, nove. *Donatus*.

9 *Sic est res*] Quod Græci dicunt, οὐτως ξει. *Idem*.

Sic est res] Antiqui libri et aliqui alii, et *Donatus*, *sic res est*. Faernus.

10 *Vide! nunquam istuc quivi ego int.*] Arte poëtæ factum est, ut latetur nunc Davus, et velut in sinu gaudet, quo magis ex commutatione rerum inopinata mox doleat: ‘Hem numnam periunus?’ &c. ad spectatores se. sicut et vs. 13. *quidnam audio*: et *occidi*: quod tamen obscure exaudiit Simo: et postea: ‘Ego vero solus!’ nam et hoc secum ad spectatores conversus dolenter dicit. Bæclerus.

Nunquam quiei ego istuc intelligere] O. l. s. ita collocant hæc verba: *Numquam istuc quivi ego intelligere*: numero et compositione meliore. Faernus.

Callidum] ‘Versutos appello, quorum celeriter mens versatur: callidos autem, quorum tanquam manus opere, sic animus usu calluit.’ Cie. III. de Natura Deorum. Farnabius.

11 *Ut hinc te jussi introire*] O. l. s. *introire jussi*. Faernus.

12 *Hem, numnam perimus*] Antiqui libri, et *Donatus*, *perimus*: more Terentii: qui hoc verbum in præterito per unum i scribebat, teste Probo. *Idem*.

Hem, &c.] Hæc aversus, et apud se. Farnabius.

Numnam] Nam παρέλκεται, ut in quisnam. *Donatus*.

Nurro quæ tu dudum narrasti mihi]

Post *narro*, adde pronomen *huius*, quod in omnibus est l. s. Faernus.

13 *Quidnam audio*] Legitur et *audiam*. Menander enim sic ait, τι δη ποτ' ἀκούσω; *Donatus*.

Occidi: optime] Bene usus est παρόμοιος, *occidi* et *optime*, ut similitudine falleret audientem. *Idem*.

Occidi optime] Hæc ita conjunguntur in commentatorio *Donati*, cum ἐπικρίσει: ‘Bene usus est,’ &c. Nec παρόμοιος est *occidi* et *optime*; et manifestum errorem miror qui tam diu toleraverint editores. Annotavit hæc verba, quisquis est, non ad *occidi* et *optime*, sed ad, *oro τινique id exoro*: non opus est verbis in re manifesta: nisi quod de animadversionibus *Donati* passim vitiatis, suppletis, infectisque sœpe moneri possumus. Bæclerus.

Optime] Παρόμοιος, *occidi*, *optime*, ut similitudine soni falleret audientes. Farnabius.

14 *Per hunc*] Chremetem scilicet. *Donatus*.

Nunc per hunc nulla est mora] Id est, Chremetem, δεικτικῶς, ut vs. 11. *opportune hic sit mihi obviam*: de eodem. Bæclerus.

15 *Ibo: atque hoc renuntio*] Varie, *ibo* et *renuntio*. *Donatus*.

16 *Nunc te oro, Dare*] Te, id est, per quem stat summa negotii. Et modo magis vere rogat, quam tunc cum ait, ‘Dehinc postulo, sive æquum est, te oro, Dave’: ibi enim iracundia latet, cum dixit, ‘Sive æquum est.’ *Idem*.

Effecisti has nuptias] Non fecisti: est enim efficere, perficere faciendo. Et bene *has*: quarum causa labore. *Idem*.

17 *Ego vero solus*] Διάβολος. Et hoc ad increpationem dicit, non ad confirmationem. *Idem*.

Solus] Id est, cui non assentiebat Pamphilus. *Idem*.

Porro] In futurum, deinceps: futuri temporis adverbium: vel adhor-

tantis: ut, *Porro, Quirites.* *Idem.*

Emitere] Labora: quasi difficile sit, et conatu sit opus. *Idem.*

18 *Hercle sedulo]* Productiones sunt Comici stylis, ad fuenum orationis positæ. *Idem.*

Potes nunc] A possibili argumentum. *Idem.*

Dum animus irritatus est] Quia dixerat, ‘Iræ sunt inter Glycerium et gnatum.’ Irritatus est, commotus, ira provocatus, ut in Phormione. Dicitur autem verbum a canibus, qui restrictis dentibus hanc literam r imitantur. *Idem.*

19 *Quiescus]* Id est, conquiesce: imperativi modi, ne injuriosum videatur. *Idem.*

Quiescas] Pro quiesce: aut deest volo, aut facito. *Idem.*

Age igitur] Age, dic: ut est, *Egi,* atque orari tecum: aut adverbium est hortandi. *Idem.*

Mirum ni domi est] Existimationem intulit, incertum fugiens. *Idem.*

Mirum ni domi est] Compositum est, quasi, hoc est mirum, ni domi est. Cante servus callidam interrogacionem sensis paratus exceptit. Memor simulatae discordiae cum amica, fingit, non se alibi cum esse suspicari, quam domi. *Idem.*

20 *Dicam eudem illi]* In aliis *itidem* scriptum est: quod si est, pro item accipiamus. An ergo *idem* pro item? *Idem.*

Ibo ad eum, atque eudem haec, quæ tibi dixi, dicam itidem illi] Hoc vult Simo: quæ tibi dixi de Chremete iterum orato atque exorato, ut suam gnatam filio meo det uxorem, eadem dicam illi, ut sciat nuptias hodie futuras. *Bæclerus.*

Nullus sum] Plus est *nullum esse*, quam *periisse*: nam qui perit, vel corpus habet reliquum: qui vero nullus est, ita non est, ac si natus non sit. *Donatus.*

Nullus sum] De me actum est, peccati, penitus interii: Δειλοὶ δὲ εἰσὶν οὐδὲν

οὐδαμοῦ. Eurip. ex Iphigenia in Tauris. Τὸν οὐκ ὄντα μᾶλλον ἢ μηδένα. Sophocles in Antigone. *Farnabius.*

21 *Hinc]* Id est, ex hoc loco. *Donatus.*

Pistrinum] Ubi, molis jumentorum servorumque opera circumactis fruges comminuebantur: in pistrinasiervi, ad pœnas detrusi, molebant. *Farnabius.*

Recta proficiscar via] Bene recta, ut corporis impulsionem lucifaciam: aut *recta*, ut non eam ad precatorem, aut ad Pamphilum. Et bene *Proficisci*: *Proficisci* enim in rem ægram ac difficilem dicimus. Et *recta via*; plana dixit, non tantum *recta*. *Donatus.*

22 *Nihil est preci loci relictum]* Subiungit ergo causas cur proficiscatur in pistrinum. *Idem.*

Nihil est preci] Quod prædictum sex. *Idem.*

Nihil est preci loci relictum.] Propter minas sensis, supra act. I. sc. 2. vss. 28. et 29. unde etiam pistrini mentionem hic facit. *Bæclerus.*

Preci loci relictum] Dativo hoc utitur etiam, in Phormione, act. III. sc. 3. *Farnabius.*

Jam perturbavi omnia] Allocutio, in qua quid metuat, quid velit, manifestum est. *Donatus.*

23 *Herum sefelli]* Haec enumeratio cansarem est, qua magnifice exaggeravit errores suos. *Idem.*

Conjeci] Nec immisi, sed *conjeci*: quod impetum et injuriam significat. *Idem.*

Herilem filium] Τὸν τρόφιμον. *Idem.*

24 *Feci hodie]* Nec solum feci, verum etiam addidit tempus, *hodie*: ut ne diecula quidem ejus sit, quod fecerat, mali. *Idem.*

Insuperante hoc, atque invito] *Insuperante* et *invito*, duplex offendio. *Idem.*

Insuperante hoc, atque invito Pamphilum] Donatus: ‘Insuperante et invito, duplex offendio:’ videtur ad Pamphilum retulisse utramque vocem.

Alii τὸ insperante hoc ad Simonem referunt. *Bæclerus.*

Hoc] Simone. Farnabius.

25 *Hem astutias]* Bona εἰρωνεία. Pluraliter dixit *astutias*, quasi is qui abundet *astutiis*, ut ei una non sufficeret. *Donatus.*

Hem astutia] De consensu librorum nostrorum diximus. Apparet et Eugraphium ita legisse. At *Donatus*: *astutias legit, et ἀληγοτικῶς interpreta-tur. Bæclerus.*

Hem astutia] *Hem*, quonam mea evasit *astutia!* Al. *astutias*. *Farna-bius.*

Hem, astutia! &c.] Ita quædam edi-tiones. Malim, *Hem, astutias!* ut in aliis. Erit autem synizesis in secun-do pede. Elegantior ad sensum hæc scriptura est. *Faber.*

27 *Utinam mihi esset aliquid]* Non dixit gladium, aut laqueum: ne esset tragicum. Ergo expressit bene, di-cens, ‘Quo me nunc præcipitem da-reni?’ *Donatus.*

SCENA V. Iambici octonarii aca-tal. 14. reliqui 4. trochaici tetram. catalectic. vs. 1. Ms. unus: *ubi illic est scelus: alter: ubi est illuc scelus?* omnes: *qui me hodie perdidit.* vs. 2. duo: *jure mihi obtigisse:* unus: *mihi jure obtig.* vs. 4. varie scribitur. vs. 5. duo: *hoc nunc si devito malum.* vs. 6. duo: *sed quid ego nunc dicam p.* vs. 7. duo: *qui sim pollicitus.* vs. 9. om-nes: *dicam aliquid me jam invent.* vs. 10. omnes: *ohe, et: tuis consiliis.* vs. 12. unus: *hoc tibi ut credam ego f.* alter: *hoc tibi tis ego ut cred. f.* ter-tius: *ho tibi ego ut cr.* vs. 13. duo: *tu rem impeditam et perditam restituas?* hem quo fretus siem. vs. 15. et 16. unus: *quid meritus es? crucem:* sed sinc paul. alter: *quid est meritus? crucem:* sed sine Pamphile ad me ut redeam. vs. 17. omnes: *cur non hub. sp.* vs. 18. unus: *namque hoc tempus præcavere mihi me monet, haud te ulcisci sinit:* alter: *namque hoc tempus monet præcavere mihi me haud te ule.* s. *Bæclerus.*

Ubi illuc est scelus] *Hee scena, cujus perturbationis esse debeat, etiam supra poëta præstruxit, quum ad consentien-dum Davi consilio tardum Pamphilum faceret. Donatus.*

1 *Ubi illuc est scelus]* Accensatio. *Id.*

Ubi illuc est scelus] Nimum terri-bile est, sævire antequam videoas eum, contra quem irasperis. *Idem.*

Ubi illuc est scelus, qui me perdidit] Ad intellectum, non ad verba redegit: et est figura σύλληψις per genera. Virgilius, ‘Pars in frusta secat.’ Sed hic figura est per numeros: nam quia scelus scelestus intelligitur, mo-do qui subjunxit, non *quod*. *Idem.*

Ubi illuc scelus est qui me perdidit? D. perii. P. atque hoc confiteor] Multi l. s. et *Donatus*, *ubi illuc est scelus:* est autem versus trochaicus catalectic-us, contracto per synizesin, confiteor, in dactylum. *Faernus.*

Scelus est] Scelestus: abstractum pro concreto: cum respectu ad sen-suum, qui sanus, genere licet videatur peccatum: vide syllepsin in Gram-matica nostra. *Farnabius.*

2 Jure obtigisse] Interpone prono-men *mihi*, ex omnibus l. s. ut sit, *jure mihi obtigisse*, quod et sensus exigit et ratio versus, qui est trochaicus hypercatalecticus, vel forte acatalec-ticus, si ex *quidem* m elidatur, ut in quinta sede sit anapæstns. *Faernus.*

Tam iners] Sine arte, id est, sine ἀρετῇ. *Donatus.*

Tam nulli consilii] Una pars orati-onis est, *nulli consilii:* nos, *nullius et solius:* recte autem veteres, *nullo nulli, solo soli*, declinabant. *Idem.*

Tam nulli consilii] Ἀρχαικῶς, pro *nullius*, bis *Præscianus* explicat lib. vi. et xii. *Bæclerus.*

Nulli consilii] Archaice, pro *nulli-* *lius:* qua super voce, nt et aliis ejusdem generis, consule eandem Gram-mat. *Farnabius.*

3 Me commissose] Non commen-dasse: sed, *Commissose. Committimus* enim quæ cum magno periculo volu-

mus esse servata. *Donatus.*

Futili] Levi: nam a vase, quod *fusile* dicitur, quod non deponunt ministri sacrorum, quod est aucto fundo, et patulo ore, eoque instabile est. Virgil. ‘*Consiliis habitus non futilis author.*’ *Idem.*

Futili] Levi et vano, qui quicquid in buccam venerit, effutit, plenus rimarum. Metaphora dñcta a vase *futili*, quo utebantur in sacrificiis Vestæ, ore patulo, fundo acuminato, quod stare non posset, quin aqua statim effunderetur: piaculum autem erat, si aqua ad sacra hausta, in terra poneretur. *Farnabius.*

4 Ergo pretium ob stultitiam sero] Ergo pretium et præmium generaliter pro bene aut male facto redditur: sed discernitur ita: nam pretium pro stultitia, est pena; pretium pro virtute, honor est et lucrum. *Donatus.*

Pretium ob stultitiam] Sic Plautus locutus est, ‘*Premium ob asinos?*’ pro: asinorum pretium. Virgil. ‘*Rem magnam, premiumque moræ fore.*’ Et alibi, ‘*Illum Tydides alio pro talibus ausis Affecit pretio:*’ et est figura ἔκλεψις ut apud Virgil. ‘*Invidisse deos patriis ut redditus oris.*’ *Idem.*

5 Posthac incolunem sat scio fore me] Sic dicere solemus in magno periculo positi: nunquam nos periclitatueros, si illud periculum potuerimus evadere. *Idem.*

Posthac] Audacter se incolunem in futurum promittit fore, cum vita hominis tam variis multisque sit periculis conferta: sed hoc dieit: Sic, inquit, periclitior; si hoc evasero, scio me non postea periclitaturum. Menander sic: τὸ Θέος ΦΕΤΓΕΙ ΟΥΚ ΑΝ ΑΠΟΛΥΜΠΙΠΕ * (Fortasse sic legendum: ‘Ἐνθεν ἀποφεύγων, οὐκ ἡν ἀπολύμην ποτέ’) et est sensus, Tam difficile est hinc evadere, ut qui hinc evaserit, videatur immortalis futurus. *Id.*

6 Sed quid ego] *Donatus* et aliqui

libri, inter quos antiqui, nam quid ego. Faern.

Dicam patri] Bene patri, non Simoni: ut de auctoritate hujus nominis summus terror exsurgat. *Donatus.*

Modo qui sum pollicitus] *Modo*, mire: etenim majorem vim habent recentiora promissa. *Idem.*

7 Qui sum pollicitus] Oratore: melius pollicitus sum dixit, quam si promisi diceret. *Idem.*

Qui fiducia] Qua fiducia, ad personam suam retulit: et fiducia modo impudentiam significat. *Idem.*

8 Nee quid me nunc faciam, scio] Nos, quid faciam, veteres autem me addebat. Et nota faciam, cum ablativo casu. Ablativus casus, me. *Id.*

Me] De me. *Farnabius.*

Atque id ago sedulo] Id quæro, hoc est, ut inveniam quid faciam. *Donatus.*

9 Dicam aliqd jam inventurum] In aliquibus libris est, jam me: in aliquibus, et inter hos, Vaticano, et Basiliaco, solummodo est, me. *Faernus.*

Aliquum producam moram] Producem legitur et producam. Significat autem differam, pretendam, prolateam. *Donatus.*

10 P. Oh. D. risus sum. P. ehodum bone vir, quid ais! viden me tuis consiliis] Et Vaticanus et omnes alii libri quos vidi, non oh sed ohe, habent: pro quo tamen libenter legerim, oho: quæ interjectio est exclamantis irati: ut et in Adelphis, ‘Oho, scis et patteris?’ Sed sive ohe sive oho legas, est hæc dictio necessaria sustentando octonario: ita ut ohe sit sponsans: ex quid vero d abjiciatur, ut in quinta sede sit tribrachus; tuis una syllaba sit; consiliis creticus; utrumque per synizesin. *Faernus.*

Ehodum bone vir] Gravis interrogatio, et minantis cum iracundia. Et hoc εἰπωνεία prosequitur, cum omne genus contumeliae leve in eum dicimus, in quem ferimur iracundia. *Donatus.*

Viden' me] Hoc est, nunquid negare potes? *Idem.*

11 Impeditum esse] *Impeditus* est proprie, qui ita pedes habet illigatos, ut progreedi non possit. Sed hic ad negotium retulit. *Idem.*

Impeditum esse] Implicitum, intricatum, pedibus quasi illigatum, ut progreedi non valeam. *Farnabius.*

At jam expediām] Non se defendit, sed emendatnrum promittit: et bene ad impeditum, *expediām* retulit: duo promisit simul: et tempus cum celeritate, et effectum. *Donatus.*

12 Imo melius spero] Bene *melius* comparativo est usus, quasi hoc bonum sit, illud melius. *Idem.*

Furcifer] *Furciferi* dicebantur, qui ob leve delictu cogebantur a dominis, ignominiae magis, quam suppli- cii causa, circa vicinos furcam in collo ferre, subligatis ad eam manibus, et prædicare peccatum suum, simulque summonere cæteros, ne quid simile admittant. Itaque et Cicero de servo, 'Quid inde furcifer? quo prograditur?' *Idem.*

Furcifer] Adi Eunuch. act. v. sc. 2. *Farnabius.*

13 Tu rem impeditam et perditam restituas] Multum progressus est, *impe- ditam* dicere: modo *perditam* dixit. Sensu hic est, *Integram* perdidisti, et *perditam* restituas? *Donatus.*

Tu] Hoc est, qui integrum expeditamque turbasti. *Idem.*

Quo fretus siem] Est memor se ante dixisse, Davnum video, cuius consilio fretus sum. *Idem.*

Hem quo fretus sicm] Versus, et sermo exigit *sum*, ut et alicubi scriptum inventuimus. *Farnus.*

14 Qui me hodi ex tranquill. re con- jec.] Plautus Captiv. III. 4. 6. 'Qui ex parata re imparatam omnem fa- cis.' *Bacchus.*

15 Hoc esse futurum] Ut ab illa excludar, hue concludat: et vide quo me inducas. *Donatus.*

An non dixi hoc esse, &c.] Hi quā-

tuor postremi versus sunt Trochaici; quare aliter scribendi. Secundus sic: *Sed paulum sine ad me ut redeam, &c.* Quartus autem: *Namque hoc tempus, &c.* Et sic in Edit. Faërni. In fine tertii versus scribe: *ut rolo, non, uti.* Nescio autem quid visum Mureto fuerit, ut bonos Trochaicos transformaret in Iambeos, per syllabicas adjunctiones; nisi quod hoc illi solenne erat. *Faber.*

Quid meritus] Scenæ Atticæ accommodatum. Athenis enim convici capitalis facinoris et condemnati nullo expresso suppicio, interrogabantur quid se meritos putarent: illi, ad misericordiam movendam in majus suam pœnam æstimabant. Quod quia non fecit Socrates, sed pœnae loco, ut ex publico in Prytaneo aleretur, respondit, ad cicutam damnatus perit, sed a gloria propter scientiam et virtutem non perivit. 'Carcerem,' inquit Seneca, 'intravit, ignominiam ipso loco detracturus, neque enim poterat career videri, in quo Socrates erat. consol.' ad Helviam. 'Quem intrando purgavit, omniq[ue] honestiorem curia reddidit.' Sen. I. II. de Benefic. 27. *Farnabius.*

Quid meritus es] Aliqui libri et in his antiquiores non habent verbum *es*, quod nec a Donato quidem potitur. *Farnus.*

Crucem] Plena satisfactio est, confessio peccati sine recusatione pœnaru[m]: nam mitiores eos reddimus, quibus vultu operæ pretium pro delictis nostris offerimus. Virgilus, 'Evidem merui, nec deprecor, inquit.' *Donatus.*

16 Sed paululum sine ad me ut redeam] O. l. s. et *Donatus*, *sed sine paululum*: quod vero sequitur in libris antiquioribus et plerisque aliis est sine particula *ut*; est autem versus trochaicus, ut qui sequuntur. *Farnus.*

Ad me ut redeam] Redire ad se diciunt, qui animum recipit, et sedem

mentis. Virgilinus, ‘Victus redit ad se:’ et hic de corpore dixit. Ad se antem redit, qui amens esse desistit.

Donatus.

Dispiciam] *Dispicere*, est disquirere consilium; *Despicere*, deorsum aspicere. *Idem.*

Hei mihi quum non habeo sp.] Plaut. Menæchm. II. 2. 29. ‘Heu mihi cum nihil est, illi qui homini diminuam caput.’ *Bæclerus.*

Ei mihi, cur non habeo tempus? Omnes antiqui libri habent, *cum non habeo*: *cum* enim etiam indicativo temporis præsentis jungitur, ut et in Phormione: ‘Peccandi *cum ipse* de

se finem non facit.’ *Faërnus.*

17 *Cur non habeo spatium?* *Oikovomia.* *Donatus.*

18 *Namque hoc tempus, præcavere?* Sic Virgilinus, ‘Sed motos præstat componere fluctus.’ Et est σύλληψις illud enim cogit, hoc sinit. *Idem.*

Namque hoc tempus? Et hic quoque o. l. s. et *Donatus* *hoc tempus* habent: ut et exigit ratio trochaici. *Faërnus.*

Præcavere mihi me, haud te ulisc.] Sententiam hanc Tacitus ita extulit XI. A. 31. ‘Securitati antequam vindictæ consuleundum?’ vide infra Eu. IV. 6. 24. *Bæclerus.*

ACTUS IV.

SCENA I. Versus sunt variis: misti ex Iambis et Trochaicis: de quibus vide interpretes supra laudatos, et Guyetum.

Hujus Scenæ versus, qui et perturbati et valde impediti sunt, examinavere Goveanus, Julius Scaliger, et Erasmus. Nihil ipse mutavi; et facile erat tamen ex ista materia octonarios facere vel senarios; sed illi versus non essent Terentii. *Faber.*

Vss. 3. et 4. nostri omnes: *gaudeat et comparet*: duo omittunt *τὸν alienis*. vs. 5. duo: *imo id est pessimum genus hominum*. vs. 6. omnes, ut edidimus. vs. 7. omnes: *post ubi tempus est promissa iam perfici*. vs. 9. unus: *res premit eos*. vs. 10. duo, nt edidimus. vs. 14. unus: *ubi opus non est*: alter: *ubi non locus est*. vs. 16. omnes: *ingeram multa mala*: unus addit *illi*: et mox: *atque si aliquid d. a glossa*. vs. 20. omnes: *seducere*; duo: *his dictis*. vs. 23. omnes: *nonne*: duo: *esse satis hoc solidum visum est g.* vs. 26. duo: *quantasque is*. vs. 35. omnes: *nondum scis*. C. *scio euidem illam ducturum esse te*. vs. 37. omnes, ut edidimus. vs. 39. omnes habent: *interturbat omnia*: unus bis tantum nomen *Davi*. vs. 41. *τὸν scio* duo omittunt: omnes: *qui auscultaverim ei*, ut edidimus. Senarius erit si *τὸν ei contrahas in unam syllabam*. vs. 42. duo: *factum est hoc Dave?* D. *factum*: *ubi τὸν est etiam tertius omittit*. vs. 47. omnes: *aggrediamur*. vs. 48. unus: *quia succedit primo parum*: alter: *quia primo successit parum*. Argent. *processit*. vs. 49. omnes: *nou posse i. a. s. hoc converti malum*. vs. 56. duo: *si parum succed. q. a.* vs. 57. omnes: *tute*, sed diverso positu. vs. 58. omnes, ut edidimus. vs. 59. omnes: *hem. sed mane*: *concrepuit a Gl. o.*

Charini querelam, illustre philosophiæ et eloquentiæ Terentianæ specimen, egregia annotatione et paraphrasi prosecutus est Guyetus. *Bæclerus.*

Hoccine credibile est] *Elegans perturbatio*, in qua inter se *Simo*, *Panphilus*, *Darus*, *Charinus*, *Byrria*, *Chremes*, omnes omnibus redditur offensi. Donatus.

1 Hoccine credibile est] Et incredibile est, inquit, et nefandum: e contrario enim ab interrogatione quadam incipiunt, qui nimis irascuntur: nt et illud, ‘*Hoccine humanum factum?*’ Et totum hoc in pronuntiatione est: hoc enim genus interrogationis vim negandi exprimit. *Idem.*

Hoccine credibile est] A generalitate incipit, ut Cicero, ‘*Qnam facile serpat injuria et peccandi consuetudo, quam non facile reprimatur, videte, judices.*’ *Idem.*

Hoccine credibile'st] O. l. s. et Donatus, *hocine est credibile*. Faernus.

2 Cuiquam ut siet] Singulari et plurali numero respondet. *Donatus*.

Cuiquam ut siet, ut malis gaudeant] Cum dixisset *cuiquam*, intulit numerum pluralem: ut alibi, ‘*Si quisquam est, qui placere se studeat bonis Quam plurimis, et minime multos lædere*: In his poëta hic nomen profitetur suum.’ *Idem.*

3 Ut malis gaudeant] Legitur et *gaudeat*. *Idem.*

Ut malis gaudeant] Vaticanus liber et Basilicanus, et Donatus, *gaudeant*. Faernus.

Atque ex incommodis alterius, sua comparent ut commoda] Hoc est, non intelligunt commoda sua, nisi ex alterius incommodis ea aestimaverint. *Donatus*.

Ex incommodis alterius] Et hic gau-

deant subauditur. *Idem.*

Ex incommodis alterius sua ut comparent commoda] Livius, simili sententia dixit: ‘ex incommodo alieno suam occasionem petere.’ *iv. 58.*
Bæclerus.

A Sua comparent] Hoc est, acquirant, vel aestiment, metiantur. *Donatus.*

Alterius, sua comparet ut commoda] Particulam, *ut*, post *sua*, ex o. l. s. collocamus: *comparent* autem scribimus ex Donato et dnobus antiquis libris paulo ante adductis. *Faernus.*

5 Id ne est verum? imo id genus] Alii sic, Verum est; hoc genus hominum hominem se probavit esse, cum malus sit: et sic contra hoc, Imo non hominem, sed pessimum hominem se probavit. *Donatus.*

Idne est verum? imo id genus] Parum accusaverat, dicens, Id ne est verum hominum genus? et ideo addidit, Imo id genus hominum est pessimum: ut hoc facere, non hominis modo sit, sed pessimi hominis. *Idem.*

Id ne est verum? Inanes nugae quædam in commentario Donati ad *l. leguntur*. Alii Servium auctorem secuti sine causa, *verum* hic interpretantur *aquinum*. Melius Guyetus: quem vide. *Bæclerus.*

Verum? &c.] Ἀληθινὸν non verum tantum, sed justum et probum significat, Priscian. *l. xvii. Farnabius.*

Immo id genus hominum est pessimum, in] Ita legendum, *immo, id est, genus hominum pessimum:* ita *Donatus* et *o. l. s.* in quibus tamen extremorum verborum alia collocaatio est, quam in *Donato*: particulam autem *in*, non *hunc* versui sed sequenti attribuunt, *Faernus.*

6 In denegando modo] *Modo*, pro tantummodo. *Donatus.*

Quis pudor paululum adest? Adest pudor, ne denegent, non adest, ut et præstent. *Idem.*

In denegando modo quis pudor est paululum? Scripsimus ex *Donato*, et

o. l. s. pudor paululum adest. *Faernus.*

In denegando modo, &c.] Modo, enim peteretur quid ab iis, promittebant: puduit quippe negare: jam ubi beneficium verbis initum re comprobandi tempus adest, produnt animi sui malignitatem et vecordiam: ‘hominem alterius incommodo suum comodum augere, magis est contra naturam quam mors.’ Cie. *Offic.* Sed adi Plutarchum lib. περὶ δυσωπίας. *Farnabius.*

7 Post ubi tempus? Deest est: ut sit, *tempus est.* *Donatus.*

Promissa est jum perfici] Antiqui libri, et aliqui alii non habent verbum *est*; cum quibus et *Donatus* concordat. *Faernus.*

8 Necessario se aperiunt] Mire ait *necessario*, quia natura sunt tales: necessitas autem in natura est constituta. *Donatus.*

Aperiunt] Mire, *aperiunt*: quoniam tunc cum promittebant, mali erant: sed latebat malitia intra pectoris altitudinem. *Idem.*

Tum necessario] Interponimus verbum *cœcti* ex *o. l. s.* et *Donato*. *Faernus.*

9 Et timent, et tamen res cogit denegare] Bis numero subauditur *denegare*. Et melius *timent*, quam si dicceret, *pudet eos*: nam timor est etiam malorum: pudor, tantum honorum. *Donatus.*

Res] Malitia scilicet, tanquam mali sint ad rem, quam præstare non possunt. *Idem.*

Et tamen res cogit denegare] In nullo *l. s.* præterquam in *Victoriano*, haec lectionem invenio, sed ita, *et tamen res eos premit denegare*: sic et apud *Donatum*, licet alia collocazione: antiqui sane libri non habent pronomen, *eos*. *Faernus.*

10 Ibi tuū impudentissima eorum oratio'st] *O. l. s.* ita collocaunt: *eorum impudentissima.* *Idem.*

11 Quis tu es? quis mihi es?] *Quis tu es,* ad dignitatem refertur: *quis*

michi es, ad necessitudinem : id est, frater, aut cognatus. Et hæc verba mollia sunt dictu, sed animo aspera.

Donatus.

Cur meam tibi? Εκλεψις. Idem.

12 Heus proximus sum] Heus significatio est modo nominis, ad intentionem considerationemque revocandi. Idem.

Proximus sum egomet mihi] Id est, charior mihi met ipsi sum, quam quisquam alienus. Idem.

Proximus] Charus, benevolus : et hoc est quod ait supra, ‘Quo æquior sum Pamphilo, si se illam in somnis, quam illum amplecti maluit.’ Inde proximi et propinquui dicuntur, qui nobis chari esse debent. Idem.

Proximus] Supra act. II. sc. 5. ‘Omnes sibi malle melius esse quam alteri: φίλος αὐτῷ πᾶς ἀνθρώπος φύσει ἐστι. Plato de Legib. Tunica pallio propior est, et γάννυ κνήμης ἔγγυον. Arist. Moral. IX. Amicitia et charitas a seipso incipiunt. Farnabius.

Attamen ubi fides est] In plerisque l. s. etiam antiquis non habetur verbum est, itaque id delevimus. Faernus.

Ubi fides] O Jupiter! ubi est fides? Phorm. ‘Sero, hæc est fides?’ Nero cum sibi manus intulisset, irrumpente quasi in auxilium Tribuno. Suetonius. Farnabius.

13 Si roges] Abundat, si roges: sed ηθικῶς additum est. Donatus.

Nihil pudet] Pudor est mali facti: verecundia recti et honesti. Ergo mire posuit. Idem.

Hic ubi opus est] Salvo pudore. Id.

14 Non verentur, &c.] Non verecundantur: antea, ubi opus non erat, nempe in promittendo, vitioso quodam pudore, non andebant pollicieri quod postea non erant præstituri. ‘Plerique sunt, quos cum nihil refert, pudet; ubi pudendum est, ibi deserit pudor.’ Plaut. Epidic. act. II. sc. 1. Farnabius.

Ilic] Ubi promiserunt. Donatus.

Ilic, ubi nihil opus est, ibi] Ilic et

Delph. et Var. Clas.

ibi, aptum irascenti repetitionis genus. Idem.

Ilic] Legitur et illi. Idem.

Ubi nihil opus est] Ubi nondum promiserunt, ibi verentur; quod ait supra, ‘In denegando modo quis pudor est paulum.’ Idem.

15 Adeamne ad eum] Hic locus deliberationis est, an adeat ad Pamphilum: et unum ad abnndat, et moraliter verba Charini sunt posita. Idem.

Injuriam] Pro, de injuria. Idem.

Expostule] Expostulatio est adversus eum, quem incusamus: nam ex postulare, est querelam apud eum ipsum deponere, de eo ipso qui fecit injuriam. Postulare autem, querelam dicere de altero apud alterum. Idem.

16 Ingeram mala multa] Quasi tela, ita se dicit ingesturum mala. Idem.

Atque aliquis dicat, Nihil promoveris] Hoc dicit. Etsi existat aliquis qui mihi dicat, Quid profeceris? respondebo, Multum. Idem.

Atque aliquis dicat] Irati mores expressit, quibus duleis vindicta est: quique instar solatii habent λυπεῖν τοὺς λυποῦντας: itaque nullum Charino videtur, si molestus fuerit Pamphilo, atque in eum summ dolorem per convitia evomerit. Sed ad hunc impetum irati, opportune Poëta objecit confessionem et excusationem Pamphili, dolenter et actuose factam vs. 18. cui quamquam Charinus ironiam acerbam reponeret, custodivit tamen Pamphilus specimen innocentis animi, quando cum fiducia, quid tandem? inquit. quid me putas ac dieis tandem voluisse invenire ut liberasse fidem, quam tibi dedi, videri possem? item: Quid istuc est? et, falsus es. omnia, quantum ad me, bona fide gesta sunt, aliunde turba intervenit nostro negotio. quod mox scies, si imperare tuo affectui et auscultare velis, que dicam. Baclerns.

17 Multum] Non subjunxit, quo modo multum? sed, illud faciam.

Terent.

4 B

Donatus.

Multum] Subauditur, promovero.
Idem.

Molestus certe ei fuero] Transitum fecit dicendo, *Molestus certe ei fuero*.
hoc est, si nihil aliud promovero,
certe ei molestus fuero. *Idem.*

Atque animo morem gessero] Erit fructus iraeundiæ ex vindicta. Et per iracundiam atque turbationem non invenit quod sit multum: aliud ergo invenit; molestus certe ei fuero.
Idem.

18 *Charine, et me, et te*] Mire et artificiose fecit, Pamphilum priorem alloqui, ad perfringendam iracundiam Charini: alioquin si prior vociferari potuisset, tragica exclamacione usus fuisset. *Donatus.*

Imprudens] Defensio ab imprudentia: etenim nisi bona esset conscientia, nunquam diceret, *te perdidisti*, purgatorius. *Idem.*

19 *Itane imprudens*] *Imprudens*, distingue: et attende, hoc illum repetere, quod indignatur magis, quasi audierit *imprudens*, et non audierit reliqua. *Idem.*

Itane imprudens] Quia articulus omnis defensionis per concessivam qualitatem hoc dicto est constitutus: idecirco hoc ipsum Charinus per infirmationem repetit, hoc cupiens eripere Pamphilo, quo ille maxime nititur. *Idem.*

Inuenta est causa] Orator negare factum non potuit, neque defendere, reete factum esse: configuit itaque ad purgationem, quæ excusat factum esse non voluntate, sed imprudentia. *Farnabius.*

Solvisti fidem] Ironice. *Idem.*

20 *Quid tandem? etiam nunc me subducere istis dictis postulas*] L. s. recentes seducere habent: antiqui vero, *ducere*, quod et placet: ita versus est trochaicus ut præcedens, et sequentes: *ducere antem, falsa spe subaudiendum, ut in Phormione: ‘ Ut phaleratis dietis dueas me.’ Faernus.*

Ducere istis] Blandis dictis delimitum ὑπάγειν: ἄγει σε καὶ φέρε τῆς βίβλος, φαστὸν, ἔλκων. *Lucian. dial. Jovis et Junonis. Farnabius.*

21 *Postquam me amare dixi, complacita est tibi*] Vide ingenium æmulæ suspicitionis, quæ hic compendio prominat, quiequid in pectore Charini turbaram conciverat. *Bæclerus.*

22 *Qui tuum animum*] Legitur et cum. *Donatus.*

23 *Falsus es*] Modo participium est, id est, falleris: si Pamphilus id dicit. Si vero conjungitur, pro *falso* accipitur. *Idem.*

Falsus es] Fallere, qui sic de ingenio meo judices. *Farnabius.*

Hoc solidum] Solidum, plenum, idoneum, integrum. *Donatus.*

24 *Nisi me lactasses*] Produxisses, oblectasses, induxisse, quæ significatio frustrationem ostendit. *Lactare*, est inducere in aliquam voluptatem, a *lactando*, unde et *oblectare* dicitur. *Idem.*

Lactasses amantem] Metaph. a matribus. infra aet. v. sc. 4. ‘ sollicitando et pollicitando eorum animos laetas.’ *Farnabius.*

25 *Habeas*] Permissio animi irati. *Donatus.*

Habeas] Permissio cum indignatione. *Farnabius.*

Habeam] Ut supra, ‘ Aut si tibi hæ nuptiæ sunt cordi. P. cordi?’ *Donatus.*

Quantasque hic suis consiliis mihi confecit sollicitudines] Εἰπωντα, ut supra, ‘ Cujus consilio fretus sum.’ Et cum verser protulerit, conficiat debnit inferre: est ergo ἀνακόλουθον. aut ut illud, ‘ Princípio, amio filium restitues, tibi generum firmum, et filiae inuenies virum.’ *Idem.*

26 *Confecit*] Legitur et *conflavit*. *Donatus.*

Sollicitudines] Perturbationes. *Id.*

27 *Meus carnifex*] Id est, in me carnifex, qui me torserit. ut alibi,

Deo irato meo: hoc est, in me irato
Deo. *Idem.*

Si de te exemplum capit] Utrum, si
te imitatur: an si de te exigit pœnas? ut ipse alibi, ‘Uterque exem-
pla in te edent.’ sed melius, te imita-
tur, accipimus. *Idem.*

De te si exemplum capit] Credamne,
Donatum hanc dubitationem propo-
suisse: ‘Utrum, si te imitatur; an,
si de te pœnas exigit?’ Qnam diver-
sum est enim quod subjicitur: ‘Uter-
que exempla in te edent?’ Apage
nugas. quas et Engraphins recoxit.
Hoc dixit Charinus: quid tam mirum
fuerit, si servus tuus tuo exemplo
adversum te utatur; id est, tibi eam
fidem præstet, quam tu præstas aliis;
sive tali te mactet ægritudine, quali
tu alios, id est, me? vim accipit senti-
tia ex eo quod dominorum mores
servi facile imitantur. *Bæclerus.*

28 *Haut istuc dicas, si cognoris]*
Nosti enim: sed si cognoris, non ita
dicas. *Donatus.*

29 *Cum patre alterasti]* Ab iis quæ
acta sunt, ad ea quæ facta non sunt.
Idem.

Cum patre alterasti] Legitur et *al-
teratus es.* non enim *alterco* dicimus.
Idem.

30 *Nec te quirit hodie cogere]* Hoc
argumentum attulit ex iis, que non
sunt facta, cum fieri debuerint. *Idem.*

31 *Imo etiam]* Propterea et am-
plius. *Idem.*

Imo etiam] Deest, audi. *Idem.*

*Quo tu minus scis ærumnas meas: ha-
c nuptiæ non apparabantur mihi?* Quo, id
est, quod, et deest, audi, vel accipe:
nt sit, quod, vel quoniam minus scis.
Vel quo, id est, ex quo, aut quare.
Aut certe erit sensus, cum hujusmodi
tamen subauditione, *Imo etiam* quo
tu minus scis ærumnas meas, eo mag-
is audi. Aut, *Imo etiam* hæc nuptiæ
non parabantur mihi, quo ipso minus
tu scis ærumnas meas. id est, falsæ
nuptiæ erant: que res te fallit magis,
irascique mihi cogit merito. *Idem.*

*Imo etiam, quo tu minis scis ær.
meas, &c.]* Donatus non satis expedi-
vit sententiam. Facit tamen consen-
sus omnium MSS. codicem, ut, erudi-
tam sane, Fr. Gnyeti emendationem
amplecti vix audeam. Puto illa ver-
ba, *quo tu minus scis ær. meas,* in tra-
jectione hac, veluti παρενθετικῶς acci-
pi debere, ad hunc modum: *immo*
etiam hæc nuptiæ non apparabantur mihi;
quo minus tu scis ærumnas meas, id est,
immo longe gravius est infortunium
meum quam tu putas. tu enim existi-
mas, patrem voluisse mihi serio uxo-
rem dare, cum me de ea re appellaverit.
is vero minime id constituerat.
quod quia tu ignoras, necesse est, eo
minus tibi notas esse ærumnas meas.
qui scilicet, ut mox dicam, fraude
servi ex re tranquilla prorsus in
periculum ingens præcipitatus sum.
Bæclerus.

32 *Ha nuptiæ]* Legitur et *hæc
nuptiæ:* sic enim veteres dixerunt.
Donatus.

Non apparabantur] Apparari cum
dativo casu semper cladem et perni-
ciem significat. ut Virgilinus, ‘Mihi
sacra parari.’ *Donatus.*

34 *Scio, coactus tua voluntate es]*
Post scio interponimus pronomen *tu,*
ex o. l. s. et Donato. *Faernus.*

Coactus tua voluntate] Hæc est ac-
cusatio: ille enim excusat per im-
prudentiam: hic arguit voluntatem:
hoc ergo dixit: eo gravius, quod nul-
lo cogente peccasti. *Donatus.*

Coactus tua voluntate es] Ἐκών ἀέκον-
τι δὲ θυμῷ. Hom. II. *Farnabius.*

36 *Cur me enecas]* Excrucias. *Do-
natus.*

*Nunquam destitit instare, suadere,
orare, &c.]* Recte notat Donatus, dicta
esse hic quæcumque dici potuerunt:
suasioni adjunctæ preces magnam
vim habent; sed mirifice auxit utrum-
que instantia describenda; *nunquam*
destitit instare suadendo sc. orando-
que; et, usque ideo donec p. *Bæcle-
rus.*

37 *Instare, suadere, orare]* Quia dixit, *instare, suadere, orare*, non plus dicere posset, quando nihil potest esse. *Donatus.*

Instare ut dicerem esse ducturum patri] Omnes quidem libri habent *me esse ducturum*, sed impedita est ratio scandendi, nisi aut ex *dicerem m abjicias*: aut legas sine verbo, *esse*, *ut Donatus. Faernus.*

39 *Quis homo istuc]* Sc. fecit: mox τὸ interturbat non tantum retinet, sed explicat *Donatus*. Vox Plantina est in Bacchid. iv. 4. 51. ‘Ne intertuba:’ sed fateor, mihi non idem videri quod *Donato de vi vocis hoc loco. Judicet peritus lector. Baclerus.*

Durus] *Davus*, cum admiratione pronuntiandum. *Donatus.*

Interturbat] Deerat et hic, ut *Davus diceret*; sed plus intulit, *interturbat*. Et *inter*, modo non mediocriter significat: est enim adanctiva particula, ut *interfectus, interemptus*. Modo *post*: ut; ‘Hunc *inter* fluvio Tyberinus amœno, Vorticibus rapidis, et multa flavus arena, In mare prorumpit.’ *Idem.*

Omnia] Aposiopesis. Illud *interturbat* irrepserset ex annotationibus. *Farnabius.*

40 *Nescio]* Quia irascitur *Davo*, dixit *Nescio*, alioquin scit. *Donatus.*

Nisi mihi deos satis scio fuisse iratos] Deest, *quia*: ut sit *nisi quia*. *Idem.*

Nisi mihi deos satis] *Diis* invitatis aut iratis nihil prospere evenire, nihil feliciter geri, semper fuit hominum opinio. ‘Memini relinqu me, Deo irato meo.’ In Phorm. act. i. sc. 1. ‘Iratis natus paries *Diis*.’ Horat. Sat. 3. l. ii. ‘*Diis* iratis, genioque sinistro.’ Pers. Sat. 4. ‘*Diis* iratissimus.’ Plaut. Poen. act. ii. *Furnabius.*

42 *Factum est hoc]* Non quod non credit, interrogat: sed quod increpet. *Donatus.*

Factum est hoc Dave] Omnes libri antiquiores, *Factum hoc est Dave?* *Faernus.*

43 *At tibi DI]* *At*, principium interpretationi aptum: ut Virgilinus, ‘*At tibi pro scelere.*’ Et Horatius, ‘*At o deorum quisquis in cælo regis Terras et humanum genus.*’ *Donatus.*

44 *Eho, dic mihi]* *Eho*, interjectio est intentionem audientis exposcens. *Idem.*

Dic mihi] Semper τὸ *dic mihi*, injuriosum est: ut Virgilinus, ‘*Dic mihi Damæta, enjum pecus?*’ *Idem.*

45 *Quod nisi hoc consilium darent]* Cum odio *hoc* pronuntiandum est: ideo *conjectum dixit. Idem.*

46 *Deceptus sum]* Concessio. *Idem.*

Deceptus sum at non defat.] Δεινότητι *Davi Poëta* res maxime necessarias in tractatu negotiorum conjunxit, constantiam in pertendendo, et fortunam in promovendo. *Deceptus sum, at non defatigatus*: sequitur quod proprium est τὸν δεινόν: ‘*Hac non successit, alia aggrediemur via:*’ atque hinc forma sententiæ convincentis, et ad exempla communis vitæ provocantis: ‘*Nisi id putas,*’ (q. d. absurdè id et contra experientiam putaretur,) ‘*Quia primo successit parvum, non posse jam ad salutem converti hoc malum:*’ fortuna enim, præsertim fidentibus et constantibus æqua, sæpe res in contrarium commutare solet, &c. *Illnd, seio*, quod *Charinus*, et *immo etiam*, quod *Pamphilus* interponit, εἰρωνικὰ sunt. *Bœclerus.*

Deceptus sum] Πάλιν οὖν ἀμεινῶν εξ ἀρχῆς δευτέρων ἐπαναπέδισαμεν. ea quæ prima experientia parum successerant, secunda nonnunquam commodiūs eveniunt. δευτέρων ἀμεινῶν. ΖΕΙ. Arist. A sacris videtur ortum; in quibus, si prima victima non esset lictatum, iterabant sacrum, succidaneam immolantes. *Farnabius.*

Scio] Tὸ *Scio*, non ad deceptionem, sed ad defatigationem reddit. ergo cum εἰρωνεῖται sonandum. *Donatus.*

47 *Hac non successit]* Deest, quod conabamur: et proprie de bono sic

dicitur. *Idem.*

Alia aggrediemur via] Vel adoriemur, id est, enitemur. Adoriri proprie dicitur repente ex insidiis aliquem invadere. *Idem.*

52 Hoc tibi pro servitio debeo] Μεταληπτικῶς vel μετωνυμικῶς, Servitium pro servitute posuit: ut, ‘Servitio enixe tulimus.’ *Idem.*

*53 Conari manibus, pedibus, noctesque et dies] Ad id intulit, quod ait supra, ‘Quem ego credo manibus pedibusque obnixe omnia facturum.’ Et accusativo casu sine intermissione significat, *Noctes et dies.* *Idem.**

Manibus, pedibus] Ὄπερβολικῶς. *Id.*

Manibus, pedibus] Extremo conatu atque discrimine, assidua et indefatigata diligentia. *Farnabius.*

*55 Tuum est si quid preter spem evenit ignoscere] Ex l. s. interpone post evenit, pronomen *mihi.* et stat senarius si *tuum* et *mihi* monosyllaba fiant.* *Faernus.*

Prater spem evenit] Evenit, produc- tum magis: quia hoc perpetuo non vult Pamphilo accidere. Ergo er-enit, non autem evenit media correpta. *Donatus.*

Si quid prater spem erenit, mihi ignosc.] Hic enim proprius æquitatis in ignoscendo locus. unde Eustratio (ad vi. Eth. Aristot.) dicitur ἡ τῆς ἐπιεικείας ἔξι, συγγνωμονικῶς διατεμένη πρὸς τὰ δοκοῦντα συμπίπτειν ἀβούλητα ἐν ταῖς πράξεσσι. expressit Nero apud Suetonium ad judices certamini- num, eleganter: (c. 23.) ‘Omnia se facienda fecisse, sed eventum in manu esse fortunæ: illos, ut sapientes et doctos viros, fortuita debere excludere.’ *Bæclerus.*

*56 Parum succedit quod ago] Si nos-trum est, officia præbere: at nos-trum non est, fortunam posse præ-stare. Et bene, *succedit*, ut quod agimus, ostendat successus esse for-tunæ.* *Donatus.*

Parum succedit quod ago] Utilis sen-tentia pro sapiente contra fortunam.

Idem.

Parum successit quod ago] Victor-i-anus, et aliqui alii libri etiam antiqui et Donatus, parum succedit. *Faernus.*

Sedulo] Id est, ex animo, et sine dolo. *Donatus.*

*57 Vel melius tu aliud reperi] Non fere invenias librum scriptum in quo non legatur *vel tute: vox vero aliud* non est in aliquibus libris, inter quos Victoriano. ut et versus exposcit.*

Faernus. *Me missum face] Id est, noli uti opera mea.* *Donatus.*

*58 Cupio: restitue in quem me accep- loc.] Plaut. Mil. Glor. iii. 1. 107. ‘Haud facile te in eundem rursum restitues locum.’ *Cupio* sc. te mis-sum facere: sed prius me restitue in locum in quo me accepisti.*

Bæclerus. *Restitue, in quem me accepisti locum]* Sensus hic est, *Omnia mihi integra et salva redde, qualia tibi tradidi consulturo, vel quum nihil promissem patri.* *Donatus.*

Restitue in quem me accepisti locum] Omnes antiqui libri, *restitue quem a me accepisti locum.* ita legit et Engrapius, ita videtur legisse et Donatus. nam quamvis aliter verba Terentii citet, tamen in expositione sic dicit: ‘*Omnia mihi integra et salva redde, qualia tibi tradidi consulturo:*’ quæ verba Donati optime quadrant cum restitue mihi locum.

Faernus. *Restitue in quem me accepisti locum]* *Omnia mihi integra et salva redde, restitue me in statum quo prius, ut loquuntur vulgo.* *Farnabius.*

59 D. Faciam. P. at jam hoc opus est. D. hem sed mane concerpuit a Glycerio ostium] Post *Hem* nullam videtur habere significationem dictio sed, quare licet reclamantibus omnibus libris accedimus sententiæ Mureti legentis, *st*, quæ nota silentii est, ita etiam optime procedente octona-rio iambico.

Faernus. *Hem! 'st, mane]* Hoc quasi inci-

plentis, demonstrantisque, aliquid novi se invenisse. *Donatus.*

Hem. sed mane, concrep.] Davus, urgente Pamphilo, ut expediret, si quid haberet consilii, alio vertere animum adolescentis conatur. sed ille instat: *nihil ad te, se. ille forinm sonitus, tum ergo demum Davus, ad id, quod Pamphilus dixerat, at jam opus est, respondet' sed cum dilatione: quero, id est, id jam ago, in eo sum nt exegitem, inveniam remedium.* Pamphilus dilationem castigat, et illud prius *jam suum pertendit: hem nuncine demum?* donec citra ambages et tergiversationem Davus: ‘At jam hoc tibi inventum dabo.’ Ita Poëta ciremduxit affectum Pamphili remedium cupientis, cui nihil satis festinabatur, ita sc. seq. vs. 21. ‘jam hoc opus est. D. quin jam habeo.’ *Bæclerus.*

Crepunt a Glycrio] Vide Adelph. act. II. sc. 3. *Farnabius.*

60 *Nihil ad te]* Hæc enim ad cogitantem nihil pertinere oportuit. *Donatus.*

Nuncine deaum] Pro denique. *Id.*

At jam hoc tibi inventum dabo] Consilium scilicet, quo in pristinum locum restitnaris. *Idem.*

SCENA II. Iambici sunt octonarii catalecticci. vs. 8. e MSS. Argent. potuerat. vs. 18. omnes: *in proclive quod est.* vs. 19. duo: *fortis es.* vs. 24. omnes: *hinc vos umolimini.* ubi *tau* ros nimis praefracte Palmerius amolitur. vs. 30. duo: *age ego renium.* vs. 31. duo *tau* me habent, sed diverso positu. *Bæclerus.*

Jam, ubi ubi erit] In scena hac, instauratio est adhortationis Pamphili per Mysidem. Opus est enim exhortari rursus adolescentem, ne sub patris oppressione frangatur. *Donatus.*

1 *Jam ubi ubi erit]* Opportune rursus testante Pamphilo, amicae mentio objicitur per Mysidem, ne succumbat ad nuptias patri, quamvis promiserit patri se diuturnum conju-

gem. adversus quam difficultatem, quia ipsius persona non sufficit, id agit, ut ad Glycerium modo adducat Pamphilum: cuius affectum excitat, non ex eo solum, quod eum puella vocat: sed etiam quod desiderat eum videre. *Idem.*

Ubi ubi erit] Ubi ubi, in prima parte vim suam tenet, in posteriore productione: et est quemadmodum *ut ut, qua qua, unde unde:* pro ubique, nesciisque, quacunque, undecunque. *Idem.*

Jam, ubi ubi erit, inventum tibi curabo] Non solum se adducturam promisit, sed et tempus addidit. Et bene *tibi,* quasi amanti. *Idem.*

Jam] Mysis ad Pamphilum adducendum missa, accensas in animo adolescentis flamas amoris oratione sua ventilat. Davus novum init consilium. *θόος* Pamphili facile, mansuetum, simplex: Davi andacissimum et promptum: Charini amore cœcum. *Farnabius.*

Uli ubi erit] In egressu conversa alloquitur Glycerium intus. *Idem.*

2 *Anime mi]* Mollis oratio et fœminea, multis implicata blandimentis. Ait enim, ‘Tu modo, anime mi.’ *Mi, pro meus.* *Donatus.*

3 *P. Mysis. M. quid est]* Hæc verba omnia in Vaticano et aliquibus aliis personæ Pamphili ascribuntur: quod vero sequitur, *mihi te offers,* ita collocatum legitur, *te mihi offers:* est autem utroque modo iambicus tetrameter catalecticci, si *quid per dialys* in dissyllabum fiat. *Færnus.*

4 *Orare, &c.]* Priseianus lib. XII. ita citat: ‘Orare jussit hera si se ames, ut ad se venias.’ *Bæclerus.*

5 *Hoc malum]* Amor meus, aut Glycerii sollicitudo, quam nescire oportuit nuptias. *Donatus.*

Hoc malum integr.] Sollicitudo sc. de nuptiis: declarant vss. 6. 7. 10. *Bæclerus.*

Integrascit] Integratur, quod ad integrum reddit, quod repetitur, quod

instauratur. Virgilius, ‘Ramoque sedens miserabile carmen Integrat.’ *Donatus.*

6 Sollicitarier] Perturbari. *Idem.*

7 Quod mihi apparari] Apparari, ad horrorem et timorem refertur: et dativo casui subjunctum, cladem et pericli significat: ut Virgilinus, ‘Mihi sacra parari.’ *Idem.*

8 Quibus quidem quam facile poterat] Antiqui libri potuerat. *Faernus.*

9 Age, si hic non insanit satis] Hic excitus, comprimit Charinum, ne foimenta iracundiae Pamphilo præbaret. Aut, si poenitet te, quantum hic sua sponte insanit. *Donatus.*

Si hic non insanit satis] Εἰρωεῖα est, aut laus ad mitigandum Pamphiliū. *Idem.*

Age si hic non insanit sua sp.] Heri objurgationem et reprehensiones fert Davus, Charini castigat: εἰρωείᾳ quādam exprobrans, quod irritatum per se satis Pamphili animum suis quoque querelis incenderet. *Bæclerus.*

Instiga] Igni fomenta, flammæ oleum, ‘oleum adde camino.’ Hor. I. II. Sat. 3. commotum irrita. *Farnab.*

10 Ea res est] Id est, nuptias apparari sensit. *Donatus.*

Mysis] Asseveratio est, si a nomine ejus incipias, cum quo loqueris. *Idem.*

11 Per omnes tibi adjuro deos] Ad, auctiva particula est: ut admirabiliter, valde mirabiliter. *Idem.*

Adjuro] Et hoc superest, amissa fide ut adjurandum sit. *Idem.*

12 Inim. omnes hom.] Recte Donatus honestatem τοῦ θεού hic agnoscit, quod patrem in hac oratione non nominare, sed significare voluerit Pamphilus. In sequentibus, conjugis affectum sententiose et graviter, ad rationem argumenti retulit: *hanc mihi exopt.* &c. *Bæclerus.*

Omnes homines] Mira verecundia: omnes homines maluit dicere, ut in his quoque parentes significaret, quam aperte dicere patrem, cuius metu

promisit nuptias, et est contra illud, *Sed vim ut queas ferre.* *Donatus.*

Omnes homines] Ita dixit de uno, hoc est, patre, *Omnes homines:* ut idem alibi, ‘O cælum, o terra, o maria Neptuni.’ Nuncquid et cœlum Neptuni est? non utique: sed omnia hæc maria volvit esse. ut Virgilinus: ‘Omnia vel medium fiant mare.’ *Id.*

13 Contigit] Quod vix evenit, contingisse dicitur. *Idem.*

Conreniunt mores] Recte: et id quod matrimonium firmat. *Idem.*

Valeant] Hoc est, abeant, rececant, quia et discedentibus et mortuis, vale dicitur. ut Virgilinus: ‘Salve æternum mibi maxime Palla, æternumque vale.’ Vel potius τῷ εὐφημισμῷ, cum male optatus esset, considerato patre, παραδέξωs locutus est: et non dixit, quod intenderat, ‘pereant.’ Et attende quam moderate pluraliter dixerit, cum significaret patrem. *Idem.*

Valeant] Renuntiationis et imprecationis est verbum. *Idem.*

Valeant] Abeant, facessant. Renunciationis est, non execrationis, ne male optet etiam patri. *Farnabius.*

14 Qui inter nos dissidium volunt] Antiquissimi libri discidium per s, et e, scriptum habent; unde conjicimus a discindo venire discidium, sicut ab excindo excidium, quod ita esse ipsa vocabuli hujus significatio ostendit. usurpatur enim et hic et alibi apud auctores non pro discordia, in quem sensum necesse esset hoc nomen accipi, si a dissideo veniret, sed pro separatione violenta, et abruptione duorum inter se conjunctorum. quod et hic ipse locus probat, et ille in Heccyra: ‘Neque mea culpa hoc evenerit discidium, id testor deos.’ Et Ciceronis ad Atticum libro quarto: ‘Acerbissime discidium nostrum tulisse.’ *Faernus.*

Hanc nisi mors, mihi adimet nemo] Etsi valeant, hanc, nisi mors, nemo adimet. Concessio hic est, hoc enim

per concessionem dicitur. *Donatus.*

Hanc, nisi mors, mihi adimet nemo]
Perseverat, ne dicat pater: pro, Non
adimet pater. *Idem.*

15 *Resipisco*] Spiritum revocat sen-
sus. *Idem.*

Resipisco] Ut supra act. 1. sc. 5.
' Reddidisti animum.' *Farnabius.*

Non Apollinis] ' Haec ex Oraculo
Apollinis Pythii edita tibi puta, nihil
potest esse verius.' Cic. ad Brutum
Epistol. 2. *Idem.*

Magis verum] Aut magis rerum, aut
verius dicimus. *Donatus.*

16 *Ut ne pater*] Ut ne, pro ne non.
Idem.

Per me stetisse] Stetisse, hoc est,
esse, ut Virgil. ' Desertaque montis
Stat domus.' Aliter plenum est, ut
idem, ' Stant et jnniperi, et castaneæ
hirsutæ.' Aliter horret, ut, ' Stant
lumina flamma.' Et Lucilius, ' Stat
sentibus fundus.' *Idem.*

Per me stetisse] Hoc est, per me
factum esse, ne fierent nuptiæ. *Id.*

18 *In proclivi quod est*] Quod factu
facile est, primum, declive, præceps.
Farnabius.

19 *Quis videor? miser, &c.*] Dona-
tus hic orationem interruptam Davi
verbis continuat illo, *fortis es*: quasi
Pamphilus constantiam suam proba-
ri coneupiverit, cum interrogaret
Charinum: *quis videor?* Charinus au-
tem comparationem suæ fortunæ in-
terposuerit, antequam τῷ miser τῷ
fortis conjungeret. Fr. Guyetus, eru-
dite sane, eandem Poëtæ artem for-
tius expedit. vide notas ejus. *Bæcler.*

Miser æque, atque ego] Bene, atque
ego: quia hic amore vexatur. Et
intulit παράδοξον. Nam volebat Pam-
philus sibi dici, et fortis: quod illi
tamen mox dieetur. Hic igitur aliter
respondet, atque interrogat Pamphi-
lus, ideo quod videat impossibile
esse, palam resistere parenti. *Donat.*

Fortis es] Primus moneo hic esse
errorem. Legendum, *at fortis es*. Id
et sensus postulat, et probat Vete-

rum auctoritas; quod a nemine ani-
madversum usque adhuc fuisse de-
miror. En tibi illam auctoritatem :
In veteribus Excerptis hæc verba
leguntur: Miser æque atque ego.
Bene, atque ego, quia hic amore vexatur;
et intulit paradoxon. Nam volebat Pam-
philus sibi dici, ET FORTIS ES: quod illi
tamen mox dicetur. Haec in Excerptis
e Donato. Ergo apud majores
nostros hic locus non ita legebatur
ut hodie; nam scriptum saltem fuerat
ET FORTIS; sed profecto in Excerptis
error est; qui enim illa nobis
consarcinavit, scripserat, non ET FOR-
TIS ES, sed, AT FORTIS ES; hoc sensu,
scilicet: Fateor, inquit Charinus, esse
te miserum itidem ut ego sum; AT TU
FORTIS ES, ego autem infirmior paulo.
Faber.

20 *Scio quid concre*] Sensus est,
Seio quidem quid conceris: sed an
efficere possis, nescio. *Donatus.*

Scio quid concre] Si Pamphili est
persona, cum εἰπωτὴ dicitur: si Cha-
rini, simplex laudatio est. sed si
Pamphili est, hoc significat quod sup-
ra, ' Ex unis geminas mihi conficies
nuptias.' Sed non esse personam
Pamphili, ex subjectis ostenditur.
Idem.

Scio quid concre] Frustra Donatus
putat, haec alii quam Pamphilo tri-
buenda esse, cetera explicatio placet.
Bæclerus.

21 *Huic, non tibi habeo, ne erres*] Deterret etiam nunc Charinum, ut et
ipse adjuvet Davum, ne Pamphilo
nubat Philomena. Et eodem sensu
utitur Davus adversus Charinum,
quo supra, ' Quasi necesse sit, si
huic non dat, te illam uxorem du-
cere.' *Donatus.*

Huic, non tibi habeo, ne erres] Vel
ut etiam pro se Charinus sentiat,
hoc dicit. Vel ut solent servi con-
sumatores adversum amicum domi-
ni, quia nuper a Charino accusatus
est: vel quia, et quid dicat non ha-
bet, et videt tacendum non esse. *Id.*

22 Sat habeo] Quia dilatio facta est. *Idem.*

C. Sat habeo. P. quid facies cedo.
D. dies mihi ut sit satis vereor] Ita hæc colloca ex l. s. dies mihi hic ut satis sit vereor. et versus procedit, qui est ejusdem generis cum superiore, aliter impeditus est. *Færnus.*

Ut sit satis] Ut, pro ne non. *Donatus.*

23 Ne vacuum esse me] Ne, pro nedum, aut adverbium est prohibentis: ut sit, ne non. Sallustius secundo libro, ‘Ne illa tauro paria sint,’ pro nedum. *Idem.*

24 Proinde hinc vos amolimini] Amoliri dicuntur ea, quæ eum magna difficultate et molimine summoventur et tolluntur e medio. sic dixit quasi odioso et molesto. *Discedere* dicitur, qui facile abit e medio: *Amolitur*, qui vix recedit. *Idem.*

Proinde hinc vos amolimini] Moles- tum impedimentum ex rei magnitudine jacentis in medio, et ideo im- pedientibus se dixit, *Amolimini hinc*, non, abite. *Idem.*

Proinde hinc vos amolimini] Spe in- jecta etiam domino imperat servus callidus. *Idem.*

Proinde hinc vos amolimini] Consi- liis meis et expeditioni gravis ac mo- lesta est hæc vestra apud me mora, quin amovete vos, si fieri potest. *Farnabius.*

Nam mihi, &c.] Utrum hoc vere di- cit, an singit, qui adhuc consilium non invenit quod narrare possit. *Do- natus.*

25 Hanc] Glycerium scilicet, et cum miseratione puellæ, *hanc*. *Idem.*

Quo hinc te agis?] Ut tarditatem discedentis ostendat. *Agere* se enim et tardi et tristes dicuntur. Sie Virgilinus, ‘Amisis remis atque ordine debilis uno, Irrisam sine honore ratem Sergestus agebat.’ *Idem* alibi: ‘Ecce gubernator sese Palinurus agebat.’ *Idem.*

Quo hinc te agis?] Admonitio disce-

dentis, ut solet, nam a quo discedere desideramus, admonemus eum quo vadat, vel quo eat. Id facere per interrogationem admonet Davus Charinum, ut ipse abscedat Charinus, qui nunc ultimus remanet. *Idem.*

Quo hinc te agis?] Admonitio obli- qua ad hærentem non sine tædio Charinum, ut discedat stupidus: aguntur enim bruta. *Farnabius.*

Verum vis dicam? immo etiam nar- rationis incipit mihi initium] Sensum Donatus et Engraphius tam obscure aggressi sunt demonstrare, ut vix inter- pretis partes satis h. l. tutentur. Hoc autem videntur voluisse dicere: cum Davis amoliendi Charini causa, interrogasset, ‘Quid tu, quo hinc te agis?’ atque is, non animadverso Davi proposito, nescio quam narrationem vellet incipere, (id enim notat proœmium; ‘Verum vis dicam?’) Davis, *immo etiam*, respondet, *narrationis incipit mihi initium*, rejiciendo ejus narrationem scilicet, ut intem- pestivam et importunam, sicut Eu- graphius quidem putat, sed Donatus videtur existimasse, hæc postrema submissæ et lente a Davo dici, in Cha- rinum. Ego prius illud Charini, *verum vis dicam?* gestu et pronuntiatione adjuvandum arbitror, non tam ut di- cere vellet, quo se ageret, sive quo iturus esset, quam ut suam cansam denno commendare Davo tali exordio Ḍλειτρικῷ studeret. Davis, qua erat sollertia, *immo etiam*, inquit, jam scio quo tendas: jam *narrationis* tuae (hac enim voce solenne illud ex- ordium perstringit) *incipit mihi ini- tiuum*, unde Charinum, quod cum ap- paratu voluerat dicere, confessione τοῦ πάθους in compendium mittit, et *quid me fit?* interrogat. q. d. antea-

quam hinc discedam, ex te volo dis-
cere, quid spei sit mihi reliquum
tibique causam meam commendare.
tu potes efficere, ut ducam Philume-
nam. *Bæclerus.*

26 *Narrationis incipit mihi initium]*
Narrationis, scilicet, quo eat. quia,
Verum ris dicom, velut proœmium
narraturi est. *Donatus.*

Quid me fiet?] Quid igitur? inquit.
quid de me fiet? Ab eo hoc, quasi a
jocante, pronuntiandum est. nam sic
illi imprudens respondet. *Idem.*

Quid me fiet?] De Philumena du-
cenda. *Idem.*

27 *Eho tu impudens]* Proprie Cha-
rino dixit *impudens*, quasi insolita et
multa poscenti, quippe qui et spon-
sam alienam petere ausus sit, et non
satis habeat, per Davum sibi moram
præstitam Pamphili nuptiarum. *Id.*

Quod tibi dieculam addo?] *Dieculam*,
horam. et est ὑποκόρισμα. *Dieculam*,
hoc est, tempusculum: et sumitur ab
eo, quod est *hæc dies*. *Diecula*, mo-
ra, et quasi parva dies, et *dieculam*,
in qua scilicet ambias, quantum po-
teris, ad ducendam Philumenum.
Vult enim se Davus adjuvari per
Charinum et Byriam. *Idem.*

28 *Promoveo]* Differo. *Idem.*

Promovco nuptias] Memoriter Da-
vus: scit enim illum his verbis pe-
tisse, ‘Saltem aliquot dies profer,
dum proficiscar aliquo, ne videam.’
Cujus rei oblitus Charinus, etiam ut
decat uxorem, petit. *Idem.*

Promoveo nuptius] Protraho, differo.
Farnabius.

29 *Ut ducam]* Scil. fac quæso, ef-
fice: sequitur: *ridiculum*. *Donatus*
subaudit hominem: al. caput: actio
autem et gestus facit, ut idem sensus
emergat qui ante, *eho tu impudens*, &c.
negare vult quod rogatur Davus, ut
intendat Charini industria. *Bæcl.*

Ut ducam] Sc. Philumenam. *Farnabius.*

Ridiculum] Deest, *hominem*. *Dona-*
tus.

Si quid poteris?] An sub. sc. meam
causam juvare? an περιφραστικῶς:
si quid poteris venire, id est, si quo
modo poteris venire? *Bæclerus.*

30 *Attamen si quid]* Sc. habueris:
hoc enim præcessit: répétit mox:
‘si quid, domi ero,’ id est, si quid ha-
bueris, et ad me renuntiare volueris.
Idem.

Age, veniam] Vix concedentis,
vix consentientis est, *Age, veniam*.
Donatus.

31 *Dum exeo]* A Glycerio scilicet.
Idem.

Dum exeo] Sc. ex domo Glycerii,
in quam nunc ingrediebatur. *Bæcler-*
rus.

Ita facto opus est] Lege ex ratione
versus et libro scripto, *ita facto est*
opus. *Faernus.*

SCENA III. Senarii sunt Iambici.
vs. 5. MSS. omnes: *dolorem*. vs. 8.
unus: *malitia atque astutia*. alter:
memoria atque industria. Argentora-
tensis, *memoria atque astutia*. vs. 9.
omnes: *quidnam incepturus es?* vs. 13.
unus: *quia si opus sit ad herum jure-*
juranilo mihi. alter: *quia forte si opus*
sit ad herum jurejurando mihi. Argent.
quia si forte opus siet ad herum jusjurandu-
mihi. sed τὸ *jusjurandum*, prima
sui parte est a secunda manu. vs. 17.
omnes: *quid est?* vs. 18. unus: *repudio*
quod consilium primum intend. *Bæclerus.*

Nihilne esse proprium cuiquam?] Hæc
scena administrationem doli habet, quo
fit ut deterreatur Chremes filium suum
Pamphilo dare. Et vide non minimas
partes in hac comædia Mysidi attribui,
hoc est, persona fæmineæ: sive hæc per-
sonatis viris agitur, ut apud veteres; sive
per mulierem, ut nunc videmus. *Donat.*

1 *Nihilne]* Ne, adverbium percunc-
tantis. *Idem.*

Nihilne esse proprium cuiquam?] Om-
ne quod habemus, aut mutuum est,
aut proprium. Ergo *proprium*, per-
petuum: ut Virgilius, ‘Propria hæc
si dona fuissent.’ Ergo nihil nobis
proprium esse potest. quod enim nou-

fact, nec esse quidem potest. aut quod eripi potest, non est nostrum: nisi illa quæ eripi non possunt, ut sapientia, justitia, prudentia: quæ fortuna neque dare, neque eripere cuiquam potest. Et simul hoc ipsum et a re, et a persona hic ostendit. A re, *Nihilne esse proprium?* A persona, *Cuiquam, proprium, perpetnum, non temporale ac mutuum.* *Idem.*

Proprium cuiquam] Peculiare, perpetuum, sincerum, ut infra act. v. sc. 5. ‘Cum sciam, nihil esse in vita proprium mortali datum.’ Lucil. apud Non. lib. xxvii. Βέβαιον οὐδὲν ἐν βίῳ δοκεῖ πέλειν. Menander. *Farnabius.*

DI restringi fidem] Admirantis adverbium cum exclamatione. *Fidem* dixit opem et auxilium: ut, ‘Tyrhenamque fidem.’ *Donatus.*

2 Summum bonum esse] Mire, pro pleno. Et neutro extulit, *summum bonum.* *Idem.*

3 Amicum, amatorem, virum] *Amicus*, animi est: *Amator* vero, corporis. non enim continuo amator est, qui bene vult. ut, Dido amavit quidem *Aeneam*: sed nou et amica fuit, quæ ait, ‘Non potui avulsum divellere corpus, et undis Spargere.’ Et item Catullus, ‘Cogit amare magis, sed bene velle minus.’ Et est hic officium et blandimentum. *Amatorem* et *virum* dixit ad discretionem: ut per ea quæ enumerat, maritum ostenderet. *Idem.*

4 Paratum] *Paratum* dixit ad omnes affectus, quicunque de proximo esse possunt, et maxime ad Homericam sententiam respexit: ‘Ἐκτόρ, ἀτάρ σύ μοι ἔσσι πατήρ καὶ πόνια μήτηρ, Ἡδὲ κατίγνυτος, σὺ δέ μοι θαλερὸς παρακολητς. *Idem.*

Verum ex eo] Id est, Pamphilo. *Id.* *Nunc misera quæna capit laborem]* Cum admiratione promuntat quem, et cum exclamatione quadam. *Idem.*

Quem capit dolorem] Multi libri scripti, etiam antiqui, habent, quem capit laborem? ita legit et *Donatus*,

licet variare videatur, ita *Engraphins*, qui hic laborem accipit pro dolore, sic ut periculum pro temptatione. *Faernus.*

5 Dolorem] *Dolorem* distinxit probe: et post intulit separatim quod sequitur, ‘Facile hic plus mali est,’ in dolore et metu scilicet amittendi, ‘quam illic boni,’ in voluntate retinendi. *Donatus.*

Facile hic plus mali est, quam illic boni] *Facile*, adverbium confirmantis est, id est, liquido et manifesto. Veteres dicebant, *facile*, pro certo. Ut Cicero, ‘Illiis civitatis facile princeps.’ *Idem.*

Facile hic plus mali est] *Plus mali*, in dolore et metu, ut diximus. *Idem.*

Facile hic plus mali est] Certe plus doloris exoritur a metu amittendi, quam fuit gaudium in voluptate et spe potundi. *Farnabius.*

Quam illic boni] In summo bono. Dicit enim, ex bonis quæ bona existimamus, plus nos mali capere, cum aut amissuros nos credimus, aut amittimus: quam boni, cum habemus. *Donatus.*

Quam illic boni] Id est, in amico, amatore, et viro. *Idem.*

6 Mi homo, quid istuc obsecro est] Ex Mysidis verbis, quid Davus faciat, demonstratur. *Idem.*

Quid istuc obsecro est] Involutum puerum portabat Davus: et ideo dicit mulier: ‘Quid istuc obsecro est?’ Tum ille evolvit puerum, et profert: quem postquam expedivit, tum illa dixit, ‘Quo portas puerum?’ *Id.*

7 Quo portas puerum] Glycerii infantem involutum profert in scena Davus, traditque aucillæ, quasi puerum mater ante Simonis fores exponerasset. *Farnabius.*

Mysis, nunc opus est] Haec scena actuosa est. magis enim in gestu, quam in oratione est constituta. *Donatus.*

Mysis, nunc opus est] Properantis et impense agentis Davi verba mon-

strantur. *Idem.*

Mysis nunc opus est, &c.] Sc. ad id quod sequetur, ut orationi meæ subservias verbis: id enim inter apparatus dolî distulit in sequentia. *Bæclerus.*

8 Exprompta] In medium prolata. *Donatus.*

Exprompta memoria] Ut videantur non ex composito et studio præmediati dolum hunc dolare, sed ex tempore omnia facere ac dicere. ut mox se. 6. ‘Panum interesse eenses,’ &c. Farnabius.

Exprompta memoria atque astutia] *Pro memoria legendum omnino malitia,* qua voce nulla est ad hanc rem aptior. Sic in libro Vaticano scriptum, sic in Basilicano; sic et Euphratius legerat in suis exemplariis: id et Faernus monuit, et Faernum nemo audiit. Ipse autem audio, et sequor libens. *Faber.*

Memoria atque astutia] *Memoria,* ut præcepta Davi retineat. *Astutia,* ad agendum strenue quæ imperet. *Donatus.*

Memoria] Simpliciter magis, ut menor sit Davi præceptorum. Et *memoria,* modo pro intelligentia, ut Virgilii, ‘Instamus tamen immemores.’ *Idem.*

Memoria atque astutia] Liber Vaticanus et Basilicannus, pro *memoria* habent *malitia*, et aliqui alii. ita legit et Euphratius, in aliquibus corrupte legitur *militia*. *Faernus.*

11 Ex ara hinc sume verbenas tibi] *Ex ara,* scilicet Apollinis, quem δῆλον Menander vocat, aut quod Apollini comœdia dicata est: in cuius honorem aram constituebant, comœdiam celebrantes. Apollini ergo comœdia, Libero patri tragœdia. *Donatus.*

Sume verbenas tibi] *Verbenæ,* quasi *herbenæ,* redimicula sunt ararum. *Idem.*

Tibi] Tò *tibi,* quasi gestum quendam et motum stomachantis habet:

ut alibi, *Quid vis tibi? Et tibi sume,* dixit: non, *tibi substerne.* *Idem.*

Ex ara sume verbenas] *Verbenæ,* sunt omnes herbæ frondesque festæ ad aras coronandas, vel omnes herbæ frondesque ex aliquo loco puro decerpæ. *Verbenæ* autem dictæ, quasi *herbenæ,* sic Menander * ΚΩΔΕΞΙΑΚΤΜΥΠΠΤΝΑΧΧΗΔΙεΤεΙΝε.* *Id.*

Ex ara hinc sume] In scena, inquit Jul. Sealig. 1. Poët. c. 21, duas fuerunt aras; Dextra Baccho in tragœdia: Apollini in Comœdia. Sinistra, ei cui siebant ludi, iu iis aris verbenæ imponebantur Apollini, ut est in Andria Terentiana, Baccho hederae. *Farnabius.*

Verbenas tibi] *Verbena* est ἱεροθύρην: *sagmina* prisci vocabant. Hac de loco sacro Capitolii sumpta coronabantur feciales, et Pater patratus, foedera facturi aut bellum indicturi: hoc nomine et omnes sacræ frondes appellantur. *Idem.*

12 Quanobrem id tute non facis] *Tute* tunc dicitur, cum pronomen ad eam revocatur personam, a qua sumitur, ut verbi gratia, cum dicimus, ‘Tu lege;’ ille nobis respondeat, ‘Cur tute non legis.’ *Donatus.*

13 Quia, si forte opus sit ad herum jurandum mihi] Sic locutus est ut explicari atque intelligi non possit, aut enim deest jus, ut sit *jurandum* pro *jusjurandum*: aut (ut vulgo dicitur) *juramentum.* Et *opus est illam rem: non opus est illa re.* *Idem.*

Quia si forte opus ad erum jurandum mihi] Post *opus* deest verbum *sit,* quod in omnibus scriptis est, et videatur necessarium. *Faernus.*

Quia si opus sit ad her. &c.] Duo agit poëta: primo, ut specimen servilis calliditatis ostendat; deinde, ut διασυντριῶς tradneat. Cavillationes istæ in jurejurando non dissolvunt, sed distingunt perjurium, quod proposito pejerandi constat. itaque ancilla, *nova religionis* exprobratione, veterem malitiam nunc quoque se

agnoscere hand obscure indicat.
Bæclerus.

14 *Ut liquido possim*] *Liquido*, pure et manifeste. Nam quæ sunt pura et defæcata, liquida sunt. *Donatus.*

Liquido possim] Sincere, pure, sine exceptione, aut conscientiæ serupulo. *Farnabius.*

15 *Nova nunc religio*] Bene, iusjurandum metuere servum, monstri simile est. *Donatus.*

Nova nunc religio] Servum nolle mentiri, nova religio est. *Idem.*

Nova religio] In servo et subita. *Idem.*

Nova nunc religio] Hunc versum citat Augustin. i. l. c. de ordine. *Farnabius.*

Cedo] Porrigentis est manum. *Donatus.*

16 *Porro intelligas*] *Porro*, modo adverbium est ordinis: alias temporis. *Idem.*

17 *Pro Juppiter. M. quid*] Addatur verbum est, ex o. l. s. ita ex quid d eliso, factaque synalœpha, versus procedet. *Færnus.*

Sponsæ pater intervenit] Mire non dixit, *Chremes*: ne quum dixisset, quis *Chremes*? rursus hie responde ret, sponsæ pater, et non temere hoc facit poëta; nam promiserat se re diturum domum *Chremes*, ‘Domum modo ibo: ut apparentur dicam: atque huc renuntio.’ *Donatus.*

18 *Repudio consilium quod primum intenderam*] Antiqui libri ita collo cant, *repudio quod consilium p. i. Færnus.*

Quod primum intenderam] Verbum a venatoribus translatum, qui retia intendunt ad feras captanidas. Quia ergo parat *Chremem* et *Simoneum* fallere, *intenderam* dixit. Vel a sagittis atque areu. *Donatus.*

19 *Nescio quid narres*] Bene narres. Narrare enim aliena, et que nobis non sunt necessaria, diciuntur. *Idem.*

Ego quoque] Bene ait quoque: quia et *Chremes* veniebat. *Idem.*

20 *Tu ut subservias*] Recte, *ut subservias*, dixit. non enim tantum loquitur *Mysis*, quantum *Davus*. *Idem.*

21 *Orationi, utcumque opus sit verbis*] Tuis verbis orationi meæ. plura enim loquetur *Davus*, inde *orationi* dixit. illa subsequetur, ideo *verbis*. *Idem.*

Vide] Canta esto, intellige, specta. *Idem.*

23 *Quod mea opera op. sit v.*] Vide tur recto casu accipiendum: ob quod mea opera opus sit vobis. alli sexto casu malunt. *Bæclerus.*

Aut tu plus vides] Si sapis, intelligis. *Donatus.*

24 *Manebo*] Nam dum ejus *astutia* opus esse dixit, itemque *orationi verbis subservire* jussit, manere etiam voluit. hinc respondet illa: *manebo*. *Bæclerus.*

Remorer commodum] *Remorer*, retardem, retineam. *Remorari* a remora pisee minutissimo, qui naves retinet. nam Græce ἔχεντις vocatur. *Donatus.*

SCENA iv. Senarii sunt Iambici, nisi quod in uno et altero varietas codicum dubitationem affert. vs. 11. duo MSS. nostri: *qui hie n. al. videam*. vs. 12. omnes: *dicturane es quod rogo?* vs. 16. omnes: *nulic si faciat mere trix.* v. *Færu.* vs. 26. omnes: *cujus nostri?* vs. 34. duo non habent τὸ *Chremes*. vs. 37. unus: *jannunc ego in medianam viam.* vs. 42. omnes: *cho obs.* vs. 45. unus: *an hie tu omnia?* alter: *haec tu omnia.* tertius: *ha nou dum omnia.* vs. 50. ut edidimus. vs. 51. unus: *attigas: duo, attigas.* vs. 54. omnes, omisso τῷ *hem*, tantum, *prædiceres.* vs. 55. omnes: *paululum.* *Bæclerus.*

Revertor] Adest nunc ipse *Chremes*, cuius causa scena fraudibus instructa est, ne promissas compleat nuptias. *Donatus.*

1 *Revertor*] Summo artificio *Chremetem* circumvenit *Davus*, quo illum a nuptiis deterret. *Farnabius.*

2 Ut jubeam accersi] Recte *jubeam*: quia summa potestas nuptiarum in patre pueræ est. *Donatus.*

Ut jubeam accersi] Sc. sponsam et cognatos in domum Simonis. *Bæclerus.*

Sed quid hoc] Non interrogantis, sed mirantis et non intelligentis est. et apparet eum non oculis prins, quam corporis offensu puerum sensisse latentem. *Donatus.*

3 Puer hercle est] Ornativa particula est *Hercole*. *Idem.*

Mulier] Magis quam Mysis. *Idem.*

Mulier. tun' apposuisti] Annotatur apud *Donatum*: ‘Mulier magis quam Mysis.’ Sed quomodo potest hoc dici, cum Chremes ignoraverit, cuius esset hæc ancilla, nedum quo vocaretur nomine? itaque postea demum agnoscit Glycerii ancillam esse. vs. 17. ‘Ab Andria est ancilla hæc, quantum intelligo.’ *Bæclerus.*

Ubi illic est] Davum quærerit, qui nunc abscessit, ut et ipse de foro venire videatur. *Donatus.*

4 Non mihi respondes] Bene, non respondes. Se enim memor est vetitam quidqnam dicere, nisi subserviat orationi Davi. *Idem.*

5 Reliquit homo me] Mire hominem, non Darum dixit: ut etiam si audiat Chremes, incertam personam hominis audiat, non Davum. *Idem.*

Homo] Davus, qui recesserat, nt de foro venisse videatur; namque hoc agit, ut ipse videatur simplex et ignarus, atque ut Pamphili amor prodatur Chremeti. *Farnabius.*

Di vostram fidem!] Adverbium admirantis cum exclamacione. *Donatus.*

6 Quid turbæ est apud forum] Hæc verba sunt venientis de foro. *Idem.*

Quid illic hominum litigant? Legitur et *litigat*. *Idem.*

7 Tum annona cara est] Commiscentis est potius, quam alicui referentis. *Idem.*

Quid dicam aliud] Hoc post spectatores. *Idem.*

Quid dicam aliud nescio] Hæc ad spectatores conversus dicit. suamque ipse technam indicat, in theatro enim omnes omnia resciscunt: ita ut, quæ personæ colloquentes se invicem celant, spectatoribus patere debeant. *Bæclerus.*

8 Cur tu obsecro hic me solam] Ἀποστόλης tertia. *Donatus.*

Cur te obsecro, &c.] Aposiopesis, obstruente illi os Davo et multa simul interrogante. *Farnabius.*

Fabula] Fabulam se dicit audire, qui rei principium rationemque ignorat. *Donatus.*

9 Echo] Echo interjectio est vel principium animadversionem in se poscentis, aut repente cernentis. *Id.*

10 Quem igitur rogem] Post quem, o. l. s. habent pronomen *ego*: quod in scansione in unam syllabam contrahendum, et per synalepham abiectum est. *Faërus.*

11 Qui hic neminem alium video] Callide affirmat non sibi visum Chremem, cum et præviderit venientem, et præsentem videat. *Donatus.*

Qui hic neminem alium video] Ita et *Donatus*; sed o. l. s. Terentii *videam*. *Faërus.*

Qui hic neminem alium video] Dissimulat sibi visum Chremetem. *Farnab.*

Miror unde sit] Miror veteres cum unde, pro nescio ponebant. nam admiratio ab ignorantia descendit. Plautus, ‘Ne quis miretur qui sim, paucis eloquar.’ *Donatus.*

Miror unde sit] Dilutum nimis esse videtur *Donati* τὸ nescio, quo *miror unde* explieat. Davus enim admirabundus vultum cogitantis præfert, et inquire se ostendit, unde sit hic puer. *Bæclerus.*

12 Dicturan quod rogo] Liber Victorianus, *dicturam es*: alii omnes, *dictura ne es*, itaque Prisciannus citat ibro xv. versus autem sustentatur vel abjectione s ex *es*, vel d ex *quod*. primo modo, secundus pes erit ana pæstus, tertius iambus; altero secun-

dus erit iambus, tertius anapæstus.
Faernus.

Au] Interjectio cousternatæ mulieris. Donatus.

Concede ad dexteram] Et bene dexteram, sinistra enim venit Chremes : et non vult proximum ei Chremetem, sed juxta, supra enim dixit, 'Ego quoque hinc dextera venire me ad simulabo.' Donatus.

Dexteram] A sinistra enim stabat Chremes, quem omnia audire nondum vult, alia quippe clare, alia dici jubet suppresse. Farnabius.

13 Deliras: non tute ipse] Deest, eum milii dedisti. Sed et supra, et nunc interturbat Davus, ne mulier totum dieat. Donatus.

Non tute ipse] Submissa voce. Id.

Verbum si mihi unum] Accommodate comminatur Davus : pene enim Mysis universa narrabat. Idem.

Verbum si mihi] Hoe ipse voce submissa. Farnabius.

14 Præterquam quod te rogo] Hoe est, sensim, et ut senex sentiat, prouuntiari potest. Donatus.

Faxis, care] Gestu comminantis est, et vultu : ut suspenderet comminationem, deinde inferret gestum. Ordo, Care faxis. Idem.

15 Male dicis] Cum contemptu loqueris, convitium facis. Apparet ergo, Maledicis lentius esse dictum, quum subjungit, Dic clare. Idem.

Male dicis] Nove Male dicis pro comminatione posuit, quum pro convitio soleat poni. Nisi forte, quia contumeliae genus est comminatio. Quidam putant esse unam personam, Davi scilicet, dictum superius Mysidis, non satis manifestum Chremi, in maledicti similitudinem derivantis. Idem.

Unde est? dic clare] Hic expressius dixit. Idem.

Unde est? dic clare. M. a robis] Non fere invenias librum ullum scriptum, qui non habeat, a nobis : quemadmodum etiam Donatus legit, ita

dicens, 'Quia,' &c. Ceterum qui a robis legunt, ex eo falsi sunt, quod unde est, acceperunt pro, cuius est. quod si ita intelligeretur, jam illud quod infra dicitur, 'Cedo, Cujum puerum hic adposuisti ?' ut geminatum, supervacaneum esset. Duo ergo Davum interrogare dicendum est, unum unde sit puer, id est, ex cuius domo exportatus, ad quod Mysis respondet, a nobis, id est, ex domo nostra : ut revera erat: alterum, Cujum puerum adposuerit ante ædes Simonis : ad quod illa respondet, Pamphili : quod vero Davus Mysidem, cum respondisset, a nobis, impudentiae insimulat, ad id respicit, quod infra dicturus erat, 'Quem ne ego heri vidi ad vos adderi vesperi?' in eo enim videri vult eam accusare, quod puerum, ut ipse vult eredi suppositum Glycerio, adposuerit ante ædes Simonis, tanquam filium Pamphili. Faernus.

A robis] Quia a robis parum intelligebatur, hic addidit morem meretricis, ut vel sic intelligat senex. Donat.

13. 14. 15 Lentius quædam a My-side et Davo dicuntur : quibus rap-tim ad occultandam fraudem inge-stis, Davus instat interrogando : unde est, dic clare ? τὸ male dicis, quod præcedit, aliqui Davo tribunnt, teste Donato, sed eum aliter, quam ille facit, explicandum fuerit. quasi sci-lieet illud, deliras, non tute ipse? Mysis clare dixerit ; dietique veritatem Davus in suspicionem maledicti a de-prehensa et irata muliere verterit. Tota haec scena est actuosa : et plu-rima ostendit vultu, gestu, pronuntia-tione. Baclerus.

16 Mirum vero] Sæpe ad εἰπωνεῖται refertur. Donatus.

Impudenter mulier si facit] Bono ordine locutus est, primo enim, causa impudentiae natura est, deinde con-ditio. Idem.

Mirum vero, impul.] Εἰπωνεῖται est, sed cum indignatione conjuncta, que

erumpit vs. 18. *Bæclerus.*

17 *Ab Andria est ancilla hac?*] Effe-
cit quod volebat Davus, nam intel-
lexit Chremes, ex qua sit Pamphilo
natus puer. *Donatus.*

18 *Adeone videmur vobis esse idonei?*] *Idoneus* est aptus ad omnia, et bona,
et mala. *Idem.*

Adeon?] Adeone, an adeone ad
eum? *Idem.*

19 *In quibus sic illudatis?*] Et *illudo*
in te, septimo easu: et *illudo te*, accu-
sativo dicimus. sed in primo super-
vacuum est: ut sit, quibus illudatis.
Idem.

Veni in tempore?] Cum provisus sit,
intervenisse putat. *Idem.*

Veni in tempore? Opportune. nos
sine præpositione dicimus, *tempore* et
tempori. *Idem.*

20 *Propera adeo puerum tollere?*] Hic
versus clare dicitur: sequens, ne se-
nex audiat, presse. *Idem.*

21 *Cave quoquā ex istoc excessis
loco?*] Necessario Davus retinet Mysidem.
nondum enim omnia audivit
Chremes, nondum comperit unde sit
mulier, et puer de quo susceptus sit.
Excessis, pro excessas: ut *faxis*, pro
facias. *Idem.*

20. 21] Clare jubet puerum tolli
Davus: cui cum parere Mysis vellet,
non audiēt sene, mane, inquit, *cave
quoque*, &c. *Bæclerus.*

Care, &c.] Hoc ipse voce submissa.
Farnabius.

Excessis loco?] Excesseris, excessas.
Idem.

23 *At etiam rogas?*] Rursum jurginn
repetit, et turbulentam orationem.
Donatus.

24 *Cedo*] *Cedo* idem significat quod
die, et da mihi. Ergo repetitionem
significat, non supervacuum oratio-
nem, et est dictum cum quadam fidu-
cia, et contemptu ejus, cum quo ser-
mo est, interrogantis aliquid. *Idem.*

25 *Mitto id quod scio?*] Hoc lentius
et submisso. *Idem.*

26 *Vestri, cujus? nostri?* *Pamphili,*

&c.] *Tò nostri* etiam *Donatus* et *Eu-*
graphius agnoscunt. interrogat au-
tem crebrins, ut nomen *Pamphili*
Chremeti inculeetur, qui etiam statim
hoc auditio, veluti in plenam rei noti-
tiā deductus, *recte ego semper*, in-
quit, *fugi has nuptias*. *Bæclerus.*

Hem! quid? *Pamphili?*] Apparet
mulierem *vestri* et *Pamphili* lentins
pronuntiasse, qnam Davus vellet: ct
ideo nunc repetisse nomen *nostri* et
Pamphili. *Donatus.*

Hem! quid? *Pamphili?*] Duas res
operator *Davus* simul, et *ut* *ignarissi-
mum* se ostendat, et ut *Pamphilus*
nominetur. Et argute repetit nomen
Pamphili; quasi per indignationem,
ut socii auribus, adolescentis nomen
inculcat. metuit enim, ne non audiat
velut senex. *Idem.*

Pamphili?] Repetit nomen *Pamphi-
li* quasi cum indignatione: verum ut
id diserte audiat *Chremes*. *Farnabius.*

27 *Recte ego semper fugi has nuptias?*]
Et hic efficit quod voluit *Davus*, ut
Pamphili *Chremes* puerum esse cog-
noscat, et recuset generum. *Donatus.*

Has? Id est, hujusmodi. *Idem.*

28 *O facinus unimadretendum?* *'Απο-*

σιώπης quarta. *Donatus.*

Quid clamitas?] Clamat enim *Da-
vus*, ut puerum audiret *Chremes*.

Idem.

29 *Quemne ego heri vidi ad vos ad-
ferri vesperi?*] Vult negando irritare
mulierem ad confirmanda quæ vult.
Idem.

*Quemne ego heri vidi ad vos afferri
vesperi?*] Id est, eum ne quem, &c. au-
daci mendacio urget Mysidem ad ve-
ritatem proferendam. quod cum illa
cepisset facere, impudentem ejus
audaciam accusando, respondet: *re-
rum.* id est, verum est quod dixi.
expectabatur repetitio oculati testi-
monii, *ego vidi*, a quo dilapsus de in-
dnstria *Davus*, *vidi*, inquit, *Cantharam*
suffarcinatam. unde nondum confici-
tur, quod dictum erat. neque sane
hoc confici volebat. sicut ex toto

mimo appareat. Dicendum tamen aliquid erat, quod a corruptis Atticorum moribus non abhorreret, in quibus crimen suppositi partus non adeo insolitus fuisse, festive Aristophanes κωμῳδεῖ Θεσμοφοραῖσθαις. *Bæclerus.*

Quemne ego, &c.] Supposititium innuit infantem adlatum. *Farnabius.*

30 *O hominem audacem]* Exclamatio Mysidis, testimonium veritatis est. *Donatus.*

Verum vidi *Cantharam suffarcinatam*] Vide infirmum argumentum: prius, vidi puerum afferri, dixit, post, non puern, sed *Cantharam suffarcinatam*: *Canthara*, nomen est anus. Et hoc dicit, ut leviter redarguat Mysidem, non ut vincatur, hoc enim vidisse se innuit, *Cantharam suffarcinatam*, non puerum portantem. *Idem.*

Cantharam suffarcinatam] Anum crassam et suffarcinatam, ut quæ puernm ana attulerit, quem Pamphili filium esse prætenderent. vid. Adelph. act. II. sc. I. Pet. vero Nannins, ut et F. Lindenbrog. *cantharam* legi volunt, ex recepto Athenis more exponendi quicquid natum nollent in fictilibus vasis, coribus, aut sportulis. χέρπαις, vel λεκύνιοις. Aristot. VII. I. Polit. c. 16. Aristoph. in Ranis de OEdipode exposito. Callimachus Hymn. in Jovem. *Farnabius.*

Suffarcinatum] Proprium est anibus suffarcinatas esse, ut Persius, ‘Pannucia Baucis.’ Et Plantus, ‘Doliam rem, claudam, crassam.’ *Donatus.*

32 *Cum in pariundo aliquot adfuerunt liberæ]* Indicium secuta confirmatio est, quam expressit Davi refutatio. Superest etiam ut et concludatur effectus doli, negante Chremetem se daturum filiam: quod subinde efficit Davus dolo. *Idem.*

Aliquot liberae] Nec pauca, nec multæ. *Idem.*

Liberæ] Testimonia libera contra servum. Et hoc proprium Terentii est, nam de Romano more hoc dixit. *Idem.*

Delph. et Var. Clas.

Terent.

Liberæ] Quæ testimonium super vero partu perhiberent, natum sc. ex Glycrio, non allatum. *Farnabius.*

33 *Ne illa illum]* Ne, valde. Cicero, ‘Ne illi vehementer errant.’ *Donatus.*

Ne illa illum] Chremetem scilicet. *Idem.*

34 *Chremes si positum puerum]* Ἔν ποκρίσει. Et est μίμησις. transit enim a mixto ad imitativum characterem. *Idem.*

Chremes, si positum puerum] Μίμησις, quando aliqua verba sic pronunciamus, ut vana videantur. *Idem.*

Chremes si positum p. &c.] Seil. ita ratiocinatur, quæ hoc incepit. μητρικῶς. nam hæc figura in dramatico genere, præsertim ut quidque actus sius exhibetur, perpetua est. ita mox vs. 41. ‘Coactus legibus eam ux. ducet.’ *Bæclerus.*

36 *Non hercle faciet]* Bene enim de se tertiam personam fecit, ut supra, ‘At nunc faciet.’ *Donatus.*

Ut tu sis sciens] Eloquenter, sic enim veteres pro scias dixere. *Idem.*

37 *Ni puerum tollis]* O. I. s. nisi. Faernus.

In mediani riam provolvam] Bene in mediani riam: quia ante fores positus jacebat. *Donatus.*

38 *Teque ibidem perolvam in luto]* De proximo παρόμιον repetit. Et quando nomina sunt, παρονομαστα: quando verba, παρόμιον dicitur. *Id.*

Perolvam] Id est, porro volvam: et dolo quidem minatur, quod facturus non est: verum sedulo id agit, ut jam puer tollatur e medio, simul cum servat Chremeti, ut ipse recusat generum, non ut a quoquam passus videatur injuriam. *Idem.*

Provolvam] Nanius legit proluam, tanquam scropham in volutabro. *Farnabius.*

39 *Tu pol homo non es sobrins]* Sobrius, est sane mentis, quasi sebrius, hoc est, ab ebrio separatus, secretus, separatus ab iis qui discernuntur. *Donatus.*

1 C

Fallacia alia aliā trudit] Proverbium, cui subjacet, memorem mendacium esse oportere. Idem.

41 Civem Atticam esse hanc] Transit ad imitationem. Idem.

Legibus] Lex erat: Ἡ Βιασθεῖσα, η γάμον, η θάνατον αἰπέσθω τοῦ βιασθέντος. Farnabius.

42 Echo] Interjectio est conturbatae mulieris. Donatus.

*Echo obsecro] Donatus legit *au*, dicens esse interjectionem perturbatae mulieris. Faernus.*

*43 Jocularium in malum] E contrario pro gravi, et molesto, ac nimio. *Jocularium* igitur κατ' ἀντίφραστον. Donatus.*

44 Quis hic loquitur? o Chreme, per tempus adrenis] Principium loquendi Davus Chremeti dat, perfecturus quae ipse conatus est. Idem.

Per tempus adrenis] Idem est per tempus, quod in tempore: aut certe per tempus, tempestive. Idem.

O Chreme, per tempus adrenis] Asente, quasi cum nunc primum viderit. Idem.

45 Audiri omnia] Omnes fere libri, et in his plerique antiquiorum, audiri jam omnia, versu etiam id postulante. Faernus.

Ah, ne tu omnia] Aut ne pro non legitur, aut ne tu omnia, ut ne producatur, et aiciatur pro non. Donatus.

Tu omnia] Audisti, subauditur. Idem.

46 Audistin' obsecro? hem] Exultans Davus infert, et inculeat, frequenter repetendo. Idem.

Audistin' obsecro? hem] Difficile credendo, affirmat se non scivisse praesentem Chremetem, ut hac confirmatione nihil illum de se faciat suspicari. Idem.

47 In cruciatum] Non in crucem, sed cruciatum. Idem.

48 Hic ille est] Cum ἐμφάσει, quasi vir magnus: sed hoc, Chremetem ostendens, dicit cum εἰρωνείᾳ. Idem.

Hic ille est] Libri omnes et Do-

natus, hic est ille, et τὸ hic prædenti versui in scansione attribuitur. Faernus.

Hic ille est] Chremes κατ' ἔξοχήν. Farnabius.

Non te credas Darum ludere] Virgilius: 'Non Diomedis equos, non currus cornis Achillis?' Donatus.

49 Mi senex] Bene senex, quia quasi alienior est, et ignotus Mysidi. Idem.

Mi] Suppalatio muliebris. Idem.

50 Novi rem omnem, sed est Simo in- tuis? D. est] L. s. o. novi omnem rem: particula vero sed non est in antiquis libris: versus autem est dimeter iambicus. Faernus.

51 Ne me attingas] Quædam os- tenduntur aperte in comediiis: quædam ex aliis personis intelliguntur. Donatus.

Attigas] Ab attigo pro attingo, post Chremetis egressum Davus gestiens præ laetitia ludos facit Mysidi et blanditiias. Farnabius.

Si pol Glycerio non omnia hæc] Αποστολῆς tertia, quod alienæ personæ interventu reticeatur. Finnt autem ἀποστολῆς, id est, reticentiae, tribus modis. Aut enim tacet perse ipsum, et ad alium transit: et est prima. aut tacet, nec ultra aliquid dicit: et est secunda. aut alterius interventu personæ silet: et est tertia. Donatus.

52 Nescis quid sit actum] Nescis plerumque dicitur ei, non quem volumus redarguere imperitiæ aut ignorantiæ, sed quem facere volumus ut velit libenter audire. Idem.

Quid sciām] O. l. s. qui sciām. Faernus.

53 Alio pacto haud pol. f. ut sciret h. q. r.] His verbis omne fraudis mysterium revelavit Poëta: quod εἰς τὸ δηλοῦν τὴν σύνθεσιν τῶν πραγμάτων stu- diose facit. Boëclerus.

54 Ut sciret hæc quæ volumus. prædi- ceres] Hunc versum sustentamus dissolutione ex diphthongis, alterius quæ-

in hoc versu sunt. Faernus.

Hem prædiceris] Tò hem non reperitur fere in MSS. itaque Gabr. Faernus dissolutione diphthongi sustentandum existimat versum. ceteri, metri causa, τò hem libenter admiserunt. quorum exemplum an debuerim sequi, nescio: sed secutus sum. ita tamen ut nihil pertendendum ac ne contendendum quidem, existimem. Bæclerus.

55 *Paulum interesse]* Nove, pro multum. Et est ταπείνωσις σχῆμα. Donatus.

Ex animo omnia, ut fert natura, facies] Figura ἐπεξήγησις. Nam quid est ex animo, nisi, ut fert natura? Et hæc sententia a Terentio ἐρωτηματικῶς proleta est, quam Menander ἐπεικτικῶς posuit. Idem.

56 *Ut fert natura]* Hoc est, naturalis et ingenita actio. Idem.

An de industria] Id est, scientia et providentia, ea enim quæ discimus et scimus, operatione genita et industria quadam scimus, ut Virg. ‘Et cui putre solum (namque hoc imitamur arando.)’ Idem.

SCENA v. Senarii sunt Iambici. vs. 2. omnes MSS. nostri: quæ sese in honeste optarit parare hic divitias potius, &c. vs. 6. omnes: consobrinus. vs. 8. unus geminat τò hemi. vs. 9. omnes: Satin recte? nosne ut q. ai. vs. 12. unus prima manu attuli. v. Fr. Guyet. vs. 14. omnes: semper ejus dicta est hac (hæc est) atque habita est soror. vs. 18. omnes: amicum et defens. ejus. vs. 22. unus: optime hospes pol morem antiquum Crito obt. duo: opt. h. pol Cr. antiquum morem obtines. Bæclerus.

1 *In hac habitasse platea]* In hoc loco persona ad catastrophen machinata, nunc loquitur. Nam hic Crito nihil argumento debet, nisi absolutionem erroris ejus: simul ex verbis suis, quam gravis, quam modestus, quamque justus sit, ostendit. Donatus.

In hac habitasse] Non habitare: sed quia mortua est, habitasse dicit.

Idem.

In hæc, &c.] Παρασκευὴ ad Catastrophen fabulæ, ex interventu Critonis. Farnabius.

Platea] Græci πλατεῖαν dixerunt, quam nos plateam dicimus. Secundum formam ejusmodi, Μηδεῖαν et Medeam, σπονδεῖον et spondeum scribimus. Donatus.

2 *Quæ sese in honeste optavit]* Optare, est unum de duobus eligere. Virgilius, ‘Pars optare locum tecto.’ Idem.

Quæ se in honeste optarit parare hic divitias] Ex o. l. s. et Donato geminamus pronomen *se*; pro parare autem, parere habent omnes libri antiquiores et aliqui alii, tam Terentii, quam Prisciani hunc locum citant. atque ita ratio versus requirit. *divitias* autem per synizesin, coëuntibus vel duabus primis syllabis vel duabus extremis, contrahitur in creticum, ita remanet iambus in fine, atque hoc modo sæpe ab Terentio et Planto usurpatur hæc dictio. Faernus.

Quæ se in honeste optarit parare hic divitias] Male. Legendum, ut in aliorum editionibus, et Faerni maxime, *Quæ se se in honeste optavit parare hic divitias.* In editione Mureti est: *Quæ se in honeste optavit parare hic divitias.* Vitiosus est in primo pede, nisi si nulla est synalœpha. Ceterum *divitias* in fine versus est trisyllabum, per synizesin. Nam illud *dittias* Goveani, quod probat Muretus, haud equidem probem, etiamsi dicatur *dites pro divites*, et *dittior pro divitior*, et *dilare*, et *Dis Pater* pro *Plutone Græcorum*: hæc nihil sunt. Detur modo unicum exemplum, ipse manus dedero. Dein nihil necesse est, ut jam dixi; figura enim versum expedit. Faber.

Quæ se in honeste, &c.] Quæ patram, paupertatem, pudicitiam fugit. Farnabius.

Parare hic divitias potius] Animo heredis dixit parare divitias. Donatus.

3 *Quam in patria*] Primum dolet Crito, quod meretrix fuit Chrysis, secundo progressus, queritur quod mortua est. Et nota quod tria dixit Crito contemptissime Chrysidem: patriam, honestatem et paupertatem. Td πέπον etiam servatum est gravi viro, quum illum sobrinæ pudet. simul hic ostenditur ejus generis fuisse Chrysidem, ut quæ probe vivere potuerit, nisi, ut ait, necessitas cogeret. *Idem.*

Quam in patria honeste] Ἀντίθετο primum. *Idem.*

In patria honeste pauper vivere] His verbis a poëta jam honestus inducitur Crito, et dignus cui credi oporteat. *Idem.*

Pauper vivere] Ad illud reddidit, 'Sed inopia et cognatorum negligentia coacta.' *Idem.*

Potius quam in patria paupera vivere] Hanc lectionem planissime improbo. Scribendum *pauper*: sic olim Donatus, sic Probus, sic et Servius, sic et Priscianus legerunt; sic denique et Faernus in MSS. invenit. *Faber.*

Potius quam in patria honeste] Ita et Donatus, et antiquiores libri Terentii, sed omnes alii, *potius quam honeste in patria*. Faernus.

4 *Ea ad me lege redierunt bona*] Hic jus tractavit dicendo *redierunt*: quia in familiam redeunnt, si non est heres de proximo, aut ex testamento. *Donatus.*

Bona] Redire dicitur hæreditas, quæ tum primum defertur. in familiam redeunnt, si non est hæres de proximo, aut ex testamento. *Farnab.*

5 *Perconter*] Interrogatio est, cui necessario respondeatur, aut *etiam*, aut *non*. Percontatio, cui nihil horum. Ut si quis dicat, Ubi habitabat Chrysis, dicatur, Ecce hic. Percontatio, ut si quis dicat, Cur adulterium commisisti? Simul etiam modeste et mature, et de se nihil interrogaturns, cœpit a blandimenti. *Donatus.*

6 *Est ne hic Crito sobrinus Chrysidis*] Sobrini sunt consobrinorum filii:

nam sic dicit Menander: verum ut alii putant, de sororibus nati, ut sint sobrini, quasi sororini. *Idem.*

7 *Salvus sis, Crito*] *Salvus*, asseveratio salutantis est, non quasi responsio. *Idem.*

8 *Itane Chrysis? hem*] Non nunc interrogat, sed commiseratur: et ita sequebatnr ut diceret, perii. sed magis gemitus significat, quod minus dixerat. *Idem.*

Nos quidem pol miseras perdidit] Hic intelligitnr, supra subaudiendum *perdit*. Nam pro *perii*, hæc reposit, *perdidit*. *Idem.*

Itan Chrysis? &c.] In verbis Crito-nis snb. *perii*. ad quod Mysis, cum affectu, ejus morte afflictam domum ostendit. *Baelerus.*

9 *Quid vos? quo pacto hic*] Progressio loquentis ad interrogandum. Id est, puto, inquit, quod illa *perii*: vos autem quo modo? *Donatus.*

Quo pacto hic] Significatio est peregrinantis. *Idem.*

Quid vos, quo pacto hic? satin recte? nos ne? sic] Ratio versus exigit ut *satin* legatur. quæ vox non minus quam *satin* Terentio est familiaris; aut in *pacto* non fiet synalæpha. ex *satin* vero n̄ elidetur. quæ omnes licentiae cessarent, si legeretur, *satin*. Faernus.

Quo pacto, &c.] Agitis. *Farnabius.*

10 *Nosne? sic, ut quimus, aiunt, quando, ut volamus, non licet*] Et ad præsentis, et ad præteritæ vitæ excusationem pertinet ista responsio, qua purgatur voluntas Chrysidis in quæstn meretricio. Cæcilius in Ploccio: 'Vivas ut possis, quando nequis ut velis.' *Donatus.*

Ut quimus aiunt, &c.] V. Fr. Guyetum. vult dicere: non satis ex voto. Sed fereða nobis est sors nostra. quæ oratio ad præsentes turbas spectat, quæ nondum patiebantur animalium mulierularum eousistere. *Donatus* putat excusationem et præsentis et præteritæ vitæ, quantum ad

quæstum Chrysidis meretricium, hic strui. *Bæclerus.*

Ut quimus] Ζῷμεν γὰρ οὐχ ὡς θέλομεν ἀλλ' ὡς δυνάμεθα. ‘Vivas ut possis, quando non quis ut velis.’ Cæcilius in Plotio. *Farnabius.*

11 *Quid Glycerium?* jam hic suos] Convenit hereditatem petenti, convenit judicii futuro, de pluribus indagare. Ergo recte et ordine quæsivit, Quid Chrysisis? quid vos? quid Glycerium? *Donatus.*

12 *Utinam]* Novo genere exoptationem pro negatione intulit. *Donatus.*

Haud auspicato hue me appuli] Id est, inauspicatus, quod non esset auspicatus, et usitatum veteribus sic dicere, si quid aliquando aliter evenisset, quam vellent. *Idem.*

13 *Nunquam hue tetulissem pedem]* Virgilius: ‘Mene efferre pedem genitor te posse relicto Sperasti?’ Et, ‘Ferte simul Fauniique pedem, Dryadesque pueræ.’ Sed Critici adnotant, alienius esse a charactere comicæ, *tetulissem pedem.* *Idem.*

Tetulissem pedem] ‘Qui hue in hanc urbem pedem nunquam intro tetuli.’ Menæch. act. II. sc. 3. *Farnabius.*

14 *Semper enim ejus dicta est hæc atque habita est soror]* Aut veris credendum est, aut etiam falsis, quæ tamen inveteraverint. Hinc Cicero, ‘Ita habeantur, itaque dicantur.’ *Habita ergo plus est, quam credita.* *Donatus.*

Semper ejus] A possibili et utili. *Idem.*

· *Semper enim ejus dicta est hæc atque habita est soror]* Hic versus varie legitur. Vaticanus et Basilicanus sic: *Semper enim dicta est esse hæc, atque habita est soror.* Alii omnes: *Semper ejus, &c.* Donatus vero, quem et sequimur: *Semper enim dicta est ejus hæc atque habita est soror.* versus autem stat, contracto ejus in unam syllabam longam. *Färnus.*

Semper enim dict. &c.] Animo here-
dis, ut *sobrinus*, venerat, ut ab initio

scenæ ostendit, nunc expendit *facultatem* totius negotii, sive difficultates objectas, *judicio* viri prudentis considerat: primo, quod *communi errore* Glycerinum habita Chrysidis soror, in possessione bonorum esset: *quæ illius fuerunt, possidet.* itaque communis illa et fama et opinio pro ipsa stabat, tanquam proxima herede. deinde expendit, quam sit peregrino arduum, Athenis litigare, quod ad corruptum judiciorum morem spectat, quem etiam alibi Poëta noster κωμῳδεῖ. tertio conjicit (non sine οἰκονομίᾳ, quæ omnia in dramate ad σύστασιν refert) jam aliquem esse Glycerio amatorem, quem ipse *amicum honestius, et defensorem*, si *judicio* experiendum sit, designat. Ex his difficultatibus, etiam *famæ* suæ, enjus præcipua tali viro cura est, metuit, atque sic ad *honestatem* transit. Posse enim fieri ait, ut *Syco-phanta* et *mendicus* dicatur: qui cum excidisset suis, aliena appeteret bona. honesta oratio: sed adhuc honestior, quæ se ipsum judicem metuit, neque ab animo suo impetrare potest, ut jns suum persecutur enim incommodo multieris orbæ et desertæ, quæ parentes suos nondum reperisset. summam rei, inquit, complectar: *ipsam despoliare non licet.* Ita animum heredis, quem jure attulerat, æquitate singulari duetus omittit. ut in eum conveniat illud Poëtæ, ‘Non illo melior quisquam, nec amantior æqui Vir fuit.’ *Bæclerus.*

15 *Nunc me hospitem lites sequi]* Mire dicit *me*, cum ἐμφάσει, id est, senem et remotum a litibus. *Hospitem,* id est, peregrinum. *Lites sequi,* id est, panperem. totum per ἐμφασιν. *Donatus.*

16 *Quam hic mihi sit facile atque utile]* Id est, difficile et inutile: et est comicum. *Idem.*

Lites sequi, &c.] Super Chrysidis bonis, quæ possidet Glycerium, repetendis. *Farnabius.*

19 *Grandiuscula jam*] Ad partem ætatis refertur grandis, id est, grandis natu est. Major autem, generali ter, et ad summam ætatis refertur, et ad comparationem ætatis pariter positum est. *Donatus.*

20 *Sycophantam*] Hoc est, quum in me convenienter lites. *Idem.*

Sycophantam] Bene, *sycophantam*: quia bonam causam habet, nihil aliud timet quam convitia. Et *sycophantam* subdistingue: et sic infer sequentia. *Idem.*

Me sycophantam hereditatem persquij] Invidiosus est hereditates; ut apud *Donatum* legitur scena quarta actus quinti. *Faernus.*

Sycophantam] Calumniator; vitillitigator. Καὶ συκοφάντης εὐθὺς δ τὸ τριβώνιον Ἐχων καλεῖται, καν ἀδικούμενος τύχη. Menander γεωργῳ. sed vide

act. v. sc. 4. iufra. *Farnabius.*

21 *Tuon ipsam despoliare non licet*] Ab honesto. et bene, quia nihil suum habet, nisi *Chrysidis. Donatus.*

22 *Antiquum obtinet*] *Antiquum* absolute dixit: ut *aquam* aut *bonum*, quod antiqui solebant: aut certe per ἔλλειψιν, id est, morem et ingenium. *Idem.*

23 *Duc me ad eam, quando huc veni, ut videam*] Vel hoc inquit, ut videam. cur autem ut videam? quia timet. et est ordo, *Duc me ad eam, ut videam, quando huc veni.* *Idem.*

24 *Videat senex*] Bene *senex*. Simo enim cum Chremete est. propter hoc videri non vult, ne ejus utatur apud sacerdotum testimonio, rem esse Pamphilo adversus Glycerium: et rursus nuptiae confirmentur. *Idem.*

ACTUS V.

SCENA I. Trochaici sunt tetrametri catalecticci. vs. 2. nostri MSS. omnes: *incepit adire*. vs. 4. omnes: *imo enim nunc quam max. &c.* vs. 6. omnes: *videlicet quam iniq. s. p. st. dum id efficias, q. c.* vs. 9. duo: *at rogitas?* vs. 11. omnes: *filiam ut darem. v. Faern. vs. 20. omnes: neuter tum præsenserat. Bæclerus.*

1 *Satis jam, satis, Simo*] *Hæc scena officiorum disceptationem continet, patrum inter se de officio amicorum, et paterna pietate tractantium. Donatus.*

Satis jam, satis] *Hæc veluti quedam controversia est: namque injuriarum reus fit Simo. contradicitur per conjecturam, falsum esse quod intendit: cum Pamphilus neque amet, neque ex eo natus sit filius: et adhibetur derivatio causæ, qua dicitur meretricem ista omnia esse molitam, ad disturbandas nuptias. Donatus.*

Satis jam, satis] Bene, negaturus filiam, purgat prius officium suum de fide promissi: et ultiro accusat ipsum. *Idem.*

Spectata] Probata. ut Virgilius ait, 'Rebus spectata jnventus.' *Idem.*

2 *Satis jam Simo satis, &c.*] Quia militem ubique et placidum Chremetem fecit poëta, igitur hic quoque de suo prius periculo conqueritur, quod adverbit studio obsequendi Simoni, ejusque petitioni gratificandi: donec nova et importuna Simonis instantia permotus, aperte eum accusat ob injuriam: præmissa prins demonstratio pathetica immodesti et officia vitaæ ac amicitiae male ratiocinantis animi: 'Vide quam iniqnus sis præ studio, dum efficias id quod cupis; Neque modum benignitatis, neque quid me ores, cogitas.' et graviter et modeste hæc dicuntur: nec sine figura, qua majorem iniquitatis culpam, non ad propositum, sed ad incogitantiam refert: 'Nam si cogites, remittas jam me onerare injuriis.' Inde sequitur versibus sex accusatio, brevi ambitu, copiosa vi, conclusa, non sine affectibus: 'Ut rogitas? perpolisti me' (quod importuni erat)

'nt homini adolescentulo' (cum quodam contentu) 'in alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoria' (in quo jam iniquitas versatur, si matrimonium ejus offeratur honestae virginis, qui metrarios amores, nt putabat, sed mitius eloquebatur Chremes, conjugio præfert) 'filiam darem in seditionem atque incertas nuptias.' hoc enim citra vehementiam, signate tamen, ostendi poterat atque debebat, unde et causa prægravatur hæc injuria: 'Eius labore atque dolore gnato ut medicarer tuo.' Novus iniquitatis titulus, ipso naturali jure infamatus, si ex anici, imo alterius enjusvis hominis infortunio tua comparare commoda studeas. Sed (ita pergit Chremes) vide quo mea me bonitas, et nimium amicis obsequendi studium, induxit! quod a nemine te oportebat impetrare, a me 'impetrasti.' rem magnam et mihi non immerito semper suspectam 'incepi' tamen, et ad exitum promovere connisus sum, 'dum res testulit, nunc non fert.' consumitis consiliis et remediis nihil aliud restat, quam ut tuum infortunium tute 'feras.' non enim ita amat filius tuus, ut avelli per matrimonium ullo modo queat. 'Illam hinc civem esse aieunt: puer natus est: nos missos face.' cumulavit denique et festinavit, quæ Pamphilum alibi attinerent, hinc expidient, adeoque, quod nunc agebatur, affinitatem hanc dissolverent. *Baetler.*

Satis jam, &c.] Aeris expostulatio Chremetis cum Simone. Et plana nuptiarum renunciatio. 'Spectatum satis et donatum rude.' Hor. 1. Epist. 1. l. *Farnabius.*

3 Obsequi tibi] Consequimur, inquit, studio; obsequimur officio, persequimur injuria; prosequimur ordine; assequimur voto. *Idem.*

4 Imo enim nunc quam maxime abs te postulo] Remunitate affinitati Chremetem, aut parum adhuc intelligit Simon, aut subtiliter dissimulat, ut a fidem promissi hominem compellat.

Donatus.

Imo enim] *Enim παρέλκον* est figura. *Idem.*

Immo enim quam maxime abs te postulo, atque oro, Chreme] O. l. s. *immo enim nunc quam maxime.* Donatus vero, *nunc cum maxime*, ita et Eugraphius, et ita legendum est, superest ut versui consulatur: quod ita fiet, si vel in *immo*, priore correpta per parellipsin, primus pes sit anapæstus: vel ex *enim* abjecto m, dactylus. *Faernus.*

5 Initum] Cœptum, ab ineundo: unde et *initia* quoque dicta. *Donatus.*

6 Quod cupis] *Quod velis.* Legitur et, *quod jubes.* *Idem.*

Studio] 'Ah! ne me obsecra. Quasi vero hoc te a me impetrare oporteat.' supra act. III. sc. 3. *Farnabius.*

7 Neque modum benignitatis, neque quid me ores, cogitas] Id est, non cogitas, aut quantum de benignitate amoris exigendum, ut præsumendum sit: aut quam sit impossibile, quod petis. *Donatus.*

8 Remittas] *Remittas, pro mittas.* *Idem.*

9 Per pulisti me, ut homini adolescentulo] Hæc est tota accusatio. *Idem.*

Homini adolescentulo] Sic Sallustius, 'Occultans se tugurio mulieris ancellæ.' *Idem.*

Per pulisti me, &c.] Ut ut periculum in filia fieri grave sit, tuo tamen ut obsequerer studio, precibus tuis exoratus, pene illusi vitam filiae; quam prope conjecteram in nuptias incertas et divertiorum. supra act. III. sc. 3. *Farnabius.*

11 Filiam darem] Invidiose; non, promitterem, inquit, sed darem, quantum in te est. *Donatus.*

Filium darem in seditionem atque incertas nuptias] O. l. s. et *Donatus*, *filiam ut darem*, quod si recipimus, particula *ut*, vel *hic*, vel *supra*, superfluit, et tantum ad majorem expressionem posita est; præterea omnes fere l. s. et maxime antiqui ha-

bent, atque in incertas, qua lectione admissa, in abjiciendum in scansione est, ut in Eunuchio: ‘In hanc nostram plateam.’ *Faernus.*

13 *Duni res tetulit*] Compositum pro simplici est *tetulit*, et altius quam deceat comicum characterem, dictum videtur. *Donatus.*

Feras] Εἰ τὸ φέρον σε φέρει, φέρε καὶ φέρον, &c. *Pallada Anthologia*, lib. I. *Farnabius.*

15 *Per ego te deos oro*] Defensio per conjecturam, et est ordo, *Per deos te oro ego*. *Donatus.*

Per ego te deos oro, &c.] Negotiationem suam Simo prece munxit, et adhuc de fallacia conficta, Chremeti persuadere vult: ipsam personarum vilitatem pro argnmento habens, ‘ut ne illis animum inducas eredere, quibus id maxime utile est, illum esse quam deterrimum.’ id est, meretricibus, servis, ancillis, nam ab his nuptiarum gratia, id est, ad disturbandas, de quibus agimus, nuptias, ‘hæc sunt fieta atque incepta omnia, ubi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his, desinent:’ id est, ubi nuptiis Pamphili enim Philumena confectis, non erit, quod sperant se confictis istis dolis posse proficere, evanescunt omnia: ementiri hæc talia et in vulgus edere desinent, cum sibi nil prodesse amplius mendacium videbunt. *Bæclerus.*

16 *Quibus id maxime utile est*] Argumentum a persona, *Quibus id maxime utile est*. A causa ratiocinativa. *Donatus.*

17 *Nuptiarum gratia*] Cum tua filia cavendarum et cum Glycerio confiendarum. *Farnabius.*

18 *Ubi ea causa, quamobrem hæc faciunt*] Ἀνακόλουθον, nam non intulit ob quam causam, cum supra dixerit *ea causa*, sed quasi dixerit, Ubi ea res: intulit, quamobrem hæc faciunt. *Donatus.*

Ubi ea causa, quamobrem hæc faciunt] Aut rem abundat, aut *causa*.

Idem.

19 *Erras, &c.*] Pertendit, quod dixerat, Chremes, urgetque Simonem, ut expedire se ex tempore nequeat; itaque Poëta Davum, et mox Pamphilum adducit, ut Simoni minuatur panlatim de fallacia suspicio, ne Chremeti molestus esse pergit. retinebitur tamen in scena Chremes, partim ad temperandam Simonis iracundiam; partim et præcipue ob agnationem Glycerii filiæ. *Bæclerus.*

C. *Erras, cum Davo egomet ridi jurgantem ancillam*. S. *Scio*. C. *at Vero voltu*] Istud *scio*, vulgo male accipitur; nam enim illi veteres *scio* dicebant, plerumque idem erat ac si dixissent (*logi, soinna, nugæ, fabulae*) Gallice, *Baguettes*. *Cela s'appelle rien. Ce sont des chansons.* Id verum esse et alia satis ostendunt, lege modo. Id etiam Chremetis responsio satis probat: *At vero voltu.* Gall. *Il ne faut point dire, baguettes, c'estoit tout de bon.* Ny la servante, ny le valet, ne sçavoient point encore que je fusse-là. *Faber.*

Cum Davo, &c.] Modo sc. iv. præcedentis actus. *Farnabius.*

20 *Vero vultu*] Quasi dixerit Simo, simulabat *ancilla*. *Donatus.*

Cum ibi me adesse neuter tum præsenserat] Credit, aut etsi visus a My-side erat, tamen ignorabatur esse Chremes; donec diceret Davus, ‘Hic ille est, non te credas Davum ludere.’ *Idem.*

Cum ibi me adesse] *Tum deest*, ut sit integrum, *Tum, cum*. *Idem.*

21 *Davus dudum prædixit mihi*] Hic ostenditur quod vidit callidus Davus, ut prædicaret futurum seni id, quod ipse erat facturus. *Idem.*

Davus dudum, &c.] Supra act. III. sc. 2. *Farnabius.*

22 *Nescio quid*] Deest *Propter*: ut sit, *Propter* nescio quid, aut nescio pro qua re: ut sit adverbiale. *Donat.*

Ac volui] *Ac, pro contra quam.* *Idem.*

Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac volui dicere] Donatus : *nescio quid id est, propter quid. ac volui id est, contra quam volui.* ita esset duplex ellipsis : *nescio quid, id est, nescio ob quid : et ac volui, id est, secus ac volui, quod porro explicatur, contra quam volui.* Melius hoc sane quam altero illo modo, qui uonnullis plancit ; *nescio quid tibi sum oblitus hodie dicere: ac volui, id est, et quidem volui dicere, destinaveram dicere. quasi ita in domum suum invitaret et attractum vellet, ut nunc audiret, quod antea non praedictum erat.* Videntur tamen, an non sit, *ac volui, ut volui, sicut volui.* Noster Heant. II. 3. 24. *animus te erga idem ac fuit, id est, ut fuit, sicut fuit.* nam cum explicant, *qui fuit, non ad significacionem τοῦ ac respiciunt, sed ad sensum, qui illo quoque modo procedit.* Hoc loco igitur sensus esset : *nescio quamobrem aut quomodo oblitus hodie sum tibi dicere id, sicut volui, sicut destinaveram.* Baclerus.

SCENA II. Trochaicis tetrametris catalecticis et Senariis Iambicis scena constat. vs. 3. duo MSS. mei : *adcentum ad tempus.* quod nonnemo pro participio accipit. male. melior est omnino lectio, *hominem, adventum, tempus,* ut figurate distribuatur, *tempestivus hominis adventus, s. opportunitas.* v. Donat. vs. 5. duo : *o Simo.* vs. 6. unus : *omnia jam sunt apparata.* vs. 7. omnes : *is enimvero hinc nunc abest.* vs. 8. unus : *etiam hoc tu responde, quid tibi isthic neg.* alter meorum : *etiam tu hoc responde mihi, quid ist. t. n.* Argentoratensis etiam habet, *responde.* vs. 9. duo : *tibi ego.* tertius : *tibi ergo.* vs. 10. omnes τὸ crucior miser Davo tribunut; nisi quod Argentoratensem secuula manus correxit. vs. 14. omnes : *nescio quis senex. item, pro catus, cautus.* vs. 18. Argentor. *Glycerium civem esse Atticam.* mei duo, ut edidimus. vs. 20. diversa trajectio verborum. vs. 22. duo : *si*

quicquam invenies me mentilum, unus : me inven. ment. vs. 24. omnes : tu cura adser. vs. sicut in MSS. Palatinis invenit Pareus. vs. 25. duo : jam ego pol hodie, si vivo, tibi Dave ostendam. unus insuper ante τὸ hodie interponit furcifer. Baclerus.

Animo jam nunc otioso esse impero] Hæc scena principium indicii et iru-cundiam senis continet : atque in ea rachementer exprimitur consuetudo patris ac domini offensi et indignantis. Donatus.

1 *Animo jam nunc otioso]* Exultans egreditur Davus, nuntians prona esse omnia ad securitatem. Et *otioso,* seculo : quia negotium, sollicitudo est. Idem.

Impero] Pro volo. An ut statim fiat, tanquam illud quod imperatur ? Et *impero,* superbe dixit. summum enim indicium securitatis est superbia. Idem.

Animo nunc jam otioso] Ut major videatur turba, quæ excipit Davum, securus inducitur, et tanquam re confecta exultans. ita enim solet Poëta. Itaque oratio gestientis statim interstingnitur indignantis Simonis suspicio : *unde egreditur ?* nam e domo Glycerii egrediebatur. id quod merito suspectum Simoni fuit, unde mox perturbatio Davi : ‘Herus est, quid agam ?’ Baclerus.

Animo jam nunc] Insolentem et triumphantem gaudio Davum jubet Simo iratus vineiri atque in pistrinum abripi. Furnabius.

Otioso] Seuenro et tranquillo, ut Eun. v. act. 3. seen. Idem.

2 *Unde egreditur]* Hic non interrogat ; sed cum admiratione, vel magis cum indignatione dicit. Donatus.

Meo praesidio atque hospitis] Id est, Animo jam nunc otioso esse impero. Idem.

Atque hospitis] Scilicet Critonis. Idem.

Meo praesidio, &c.] Mea hoc factum

opera, atque Critonis adventu. *Farnabius.*

3 *Ego commodiorem hominem*] Hic Davus admiratur, quod in ipso articulo periculi supervenerit Crito. *Donatus.*

Ego commodiorem hominem, adventum, tempus non vidi] Potest enim et commodus esse quis, et alieno tempore supervenire potest: et commodum in homine est, sed et opportunitas malum etiam adventum habere potest. Nam *commodum*, in homine est: *adventus*, in facto ejus: *tempus in opportunitate facti*. *Commodiorem hominem, adventum, tempus, σύλληψις.* *Idem.*

4 *Scelus, quemnam hic laudat*] Non est hic sollecitimus: ad sensum enim, non ad verba respexit: etenim propter sensus verba sunt: non propter verba sensus. *Idem.*

Scelus] Scelustus, supra act. iii, seen. 5. *Farnabius.*

Omnis res est jam in vado] *In vado*, in securitate, nam ut in profundo periculum est: ita in vado securitas est. Proverbiale, *In vado*, in tuto. *Donatus.*

In vado] In tuto, citra discimen, a natantibus vel navigantibus sumpturn. *Farnabius.*

5 *Quid agam*] Plus est dicere, *quid agam*, quam cogitare de fuga. *Donat.*

Salve bone vir] Eip̄wet̄la major est quam increpatio, quum enim omne genus criminis aliquis superaverit: tunc exclusi, eip̄wet̄la laudamus. *Idem.*

Bone vir] Ironia. *Farnabius.*

Hem] Interjectio perturbati est. *Donatus.*

O noster Chreme] Noster dicendo, latenter significat Glycerium filiam Chremetis esse inventam. *Idem.*

O noster Chremes] Argutius hic quam verius Donatus annotat: ‘*Noster dicendo,’ &c. *Noster* blandimentum est, ut saepe alias, nec Davus tunc scire potuit, filiam Chremetis esse. Mox: ‘*Omnia apparata jam**

*sunt intus,’ sc. in domo nostra, quantum ad Pamphilum attinet, nam supra (act. iii. sc. 4.) dixerat senex: ‘*Domum modo ibo, ut apparentur dicam.*’ Davus ergo, dissimilandi causa, omnia jam apparata esse ait; *ubi volcs accerse*, sc. sponsam Philumenam, sed interfatur senex ringens: *curasti probe*, sicut et illud quod sequitur, iracunda ironia est: *bene sane*, de quo intolerabiles nūgæ in Donati commentario leguntur: *bene sane*; *valide*, quia qui *sanus est*, *idem et validus*, quis eredat Donatum hæc scripsisse? *Bæclerus.**

6 *Omnia apparata jam sunt intus*] Quia infecta sunt de paratis. *Donatus.*

Curasti probe] *Probe*, memoriter, ut solet, supra enim dixerat senex, ‘*Imo abi intro; ibi me opperire: et quod parato opus est, para.*’ *Idem.*

7 *Ubi roles, acerse*] *Ubi*, pro quando; non est enim loci, sed temporis adverbium. *Idem.*

Bene sanc] Valide, quia qui *sanus est*, *idem et validus*. *Idem.*

Abest] *Pro deest*. *Idem.*

Bene sane, id enim vero hic nunc abest] Omnes fere l. s. et Donatus habent *hinc nunc abest*: item Eugraphius, qui hoc ita exponit, *Id enim vero. s. solum. hinc nunc abest*, id est, puella. *Faërus.*

Id enim vero hic nunc abest] Bene, *id*, vide Guyet. Eugraphius etiam ita legit, et explicat: *hoc enim solum jam deest, ut ipsa puella debeat evocari.* *Bæclerus.*

Is enim vero] Pamphilus. *Farnabius.*

8 *Etiam tu hoc respondes*] Deest, *an non*. *Donatus.*

Etiam tu hoc respondes] *Etiam*, aut hortatio est, aut conjunctio. Et vide quanta dixerit, et *quid*, et *istic*, et *tibi*. *Donatus.*

Istic] Apud Glycerium. *Farnabius.*

Mihine] Quando non sumus parati ad respondendum, ducendo tempus eludimus. *Donatus.*

Mihine? Apparet ita turbari Davum modo, consilio poëtæ, ut omnes amittat fallacias: et oppressus prodat Pamphilum, dum malum eominus perborrescit: totumque hoc ex argumento est. Vult enim jam poëta catastrophen fieri. *Idem.*

Mihin? mihine? modo introii. *Cum tuo gnato una?* Quam evidenter et *ἐρθει* tergiversationem servi perturbati expressit? qua tamen proditur Pamphilus, omnisque jam fallaciis fides abrogatur. Sed mire Poëta Chremetis urbanam *εἰρωνείαν* huic turbæ inserit, ut Davns, cum hero jam loqui non audens, occasionem arripiat alio vertendi sermonem, et quæ ex Critone andiverat commemorandi, quod, recollecto animo, astute facit: ut elevare videretur, quæ certa esse credebat. *Bæclerus.*

9 Modo introii? Hoc signum, perturbatum induci ob conscientiam Davum. *Donatus.*

Modo introii? Consternatus Davus, et non in promptu habens quid respondeat, eadem repetendo, aliud quam interrogabatur respondendo, vacillat; denique ut se excusat, Pamphilum accusat. *Farnabius.*

10 Cum tuo gnato una? Servi execusatio, filii accusatio est, et hoc quasi a perturbato dicitur servo: sed consilio poëtæ ad exitum festinantis et resolutionem fabulæ. *Donatus.*

Anne est intus Pamphilus? Cansa iræ vehementior inventa est. *Idem.*

11 Non tu dixti, &c.? Supra act. iii. scen. 2. *Farnabius.*

12 Sunt? Nulla ratione dicit, sunt: sed ne nihil respondeat, nam turbatus est, utpote oppressus. *Donatus.*

Quid illum censes? Deest, propter: ut sit, propter quid illum esse censes? *Idem.*

Cum illa litigat? Chremeti convenit hic sermo: hoc enim irridet: qui et supra dixit, ‘Amantium iræ, amoris integratio est,’ et sic hoc dicit, ut alibi, ‘Credo, ut sit, misera præ-

amore exclusit hunc foras.’ *Idem.*

Cum illa litigat? Irridet Simonem Chremes, quia dixerat: *Iræ sunt inter Glycerium et gnatum.* *Idem.*

Cum illa litigat? Amara Ironia. *Farnabius.*

13 Imo vero indignum, Chreme? Bene ad eum lequitur, qui est a nuptiis deterrendus: vel qui non interturbet orationem suam, vel quem etiam sibi precatorem destinet. Ita loquitur quasi hæc sit causa, cur sit Pamphilus ingressus: quod quasi ei lis intendatur a Critone hospite ducendæ uxoris, quam civem Atticam vitiaverit. *Donatus.*

Imo vero, &c.? Causam reddit, cur Pamphilus intus sit. *Farnabius.*

14 Nescio quis senex modo tenit? Bene, *nescio quis;* etenim si notus esset, videretur gratificari, id est, gratiosus esse testis et minus verus. *Donatus.*

Ellum? Veteres, quod nos *illum* dicimus, vel *ellum*, vel *ollum* dicebant. quamvis *illum* quidam *ecce illum* velint intelligi: tanquam pro ipso domum Glycerii ostendat Davus, dicens, *Ellum*, quasi *en illum*. est enim, ut alii volunt, pronomen: ut alii adverbium demonstrans: nam pronomen hujusmodi veteres sic proferebant, *ille, ellus, ollus*, sed (ut diximus) adverbium compositum ex pronomine videri potest: *ut sit, en, vel ecce illum.* *Idem.*

Confidens? *Confidentem* hic pro constanti non mala significazione posuit. *Idem.*

Catus? Callidus, doctus, ardens, παπὰ τὸ καλεῖ. unde Cato dictus, ingeniorum etenim igneus vigor esse videtur. *Idem.*

Catus? Prudens, cordatus. *Farnab.*

15 Quantiris pretii? Ad magnitudinem refertur *quantiris*, non ad parvitatem pretii. Et totum oratorie, scite enim locutus est. Sed interest inter *quamvis* et *quantiris*, nam alterum contemptionis, alterum laudis. *Donatus.*

Cum faciem rideas] Horatius habuit in animo Satyr. II. 3. ‘Atqui vultus erat multa et præclara minantis.’ *Bæclerus.*

16 Tristis] Ad laudem interdum sumitur, non ad amaritudinem, *tristis*. Cicero; ‘*Judex tristis et integer.*’ *Donatus.*

18 Glycerium se scire civem esse Atticam] Bene: constanter et ea quæ locutus est *scire* se dixit. *Idem.*

Atticam] Viros, ‘*Αθηναῖος*, mulieres, ‘*Ἄττικὴς* appellari auctor est Eu-stathius. *Farnabius.*

19 Dromo, Dromo] Commotus ira et dolore nihil dixit: nisi quod lora-rium repetendo sæpius vocat. *Donatus.*

Verbum si addideris] Bene, qui omnia præsente socero contra nuptias loquitur. *Idem.*

20 Audi obsecro] Plerumque a verberandis, vel indulgentia loquitur, vel mora. *Idem.*

Sublimem] Id est, in sublime, per altum. *Idem.*

Sublimem hunc intro rape q. potes] Plaut. Asinar. v. 2. 18. ‘*Quin tu illum imbes ancillas rapere sublimem domum.*’ *Bæclerus.*

Sublimem hunc] Sublatum, ut terram non tangat. *Farnabius.*

Quantum potes] Hoc est, celerrime: quia seigniores se ostendunt servi ad puniendo collibertos, scilicet. mora veniam captantes indignantium domini-norum. *Donatus.*

21 Quia lubet] Hoc sensu et supra dictum est, ‘*Aut si libitum fuerit, cansas ceperit, quo jure, quaque injuria.*’ *Idem.*

Quia lubet] Davo dicit. *Idem.*

Quia lubet] ‘*Stat pro ratione voluntas,*’ Juven. 6. Sat. ubi servum cruci atfigendum jubet mulier imperiosa. *Farnabius.*

Rape inquam] Hoc Dromoni. *Do-natus.*

22 Si quicquam mentitum inrenies, *occidito]* Hic plus dixit. nbi enim

verbera supra dixit, nunc occidito. *Idem.*

23 Commotum] Citum, celerem. *Idem.*

Ego te commotum reddam] *Don. ci-tum, celerem:* quæ res nonnullis suspi-candi causam dedit, quasi ad Dromo-nem hæc, veluti cunctantem, dicerentur. sed non dubito ad Davum dici: qui cum supra otiosus incessisset, aliosque animo otioso esse jussisset, senex, *ego jam te commotum reddam*, inquit. sicut Heant. IV. 4. 8. dicitur: *dormiunt; ego pol istos commovebo:* an alludit ad labores pistrini, in quod post vincula et verbera dedendus erat? Fr. Guyetus tamen emendat *comtum*, et erudit explicat. *Bæclerus.*

Tu tamen] Delenda est vox *tu*, et distinguendum est post *tamen*, ut ad eam interrogationem Davi, *tamen et si hoc verum est?* respondeat Simo, *tamen.* Deinde subdat ad Dromo-nem, *cura adservandum vinctum. Faér-nus.*

24 Quadrupedem] Utrum ligaturæ genus sic dicitur, *quadrupes?* an quadrupedem, ut feram? an quadrupedem, id est, cum pedibus et manibus? an quadrupedem, pro servo ac fugitiivo posuit? Sic Virgilius, ‘*Sau-cius at quadrupes nota intra tecta refugit.*’ *Donatus.*

Constringito] Mire: ne quid fiat tra-gicum in comedìa, usque ad vincula ira progreditur: nec quicquam ten-tat ulterius. *Idem.*

Quadrupedem] Manibus ac pedibus colligatis: erat etiam *Κυφωνισμὸς* apud Athenienses supplicii genus, quo colla cippis incurvarentur pes-sum, ne possent caput erigere, quad-rupedum instar inclinati. *Farnabius.*

25 Si vivo] Qui certa minari vo-lunt; incertam faciunt vitam suam. *Donatus.*

26 Herum quid sit pericli fallere] Herum et patrem cum ingenti pro-nuntiatione dixit. Et alibi, ‘*Nam*

qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut Audebit, tanto magis audebit ceteros.' *Idem.*

27 *Et illi patrem*] Sc. Pamphilo ostendam, *quid sit pericli*, s. quantum sit periculum, patrem fallere. *Bæclerus.*

Ne sævi tantopere] Ne imperativo magis quam conjunctivo adjungitur. nt Virgilius, 'Ne sævi, magna sacerdos.' *Donatus.*

28 *Pietatem gnati*] Ἐλλειψις. deest enim *rides*, aut quid tale. Et est *εἰπωτέα*, pro impietate. Et vide invidiam, quasi parricidam accusantis. non enim pudorem dixit, sed pietatem. *Idem.*

Pietatem gnati] Ellipsis. *ridesne*, quænam sit pietas gnati? Iron. quantum distet a pietate. *Farnabius.*

29 *Tantum labore capere*] Σύλληψις. assumendum est enim extrinsecus me. *Labor*, pro molestia. *Donatus.*

28 et 29 Magni affectus amant ellipses, et abruptas orationes. *pietatem gnati*, sc. vide. contrarium autem intelligit, impium filium suum esse indignans. *tantum labore capere ob tal. fil.* id est; tantumne laborem me capere, tantam ærumnam, ob talem filium? sc. annon indignum est? &c. *Bæclerus.*

SCENA III. Constat Senariis Iambicis et Trochaicis tetrametris catalecticis. vs. 5. omnes MSS. nostri: *o ingentem confid.* vs. 6. omnes: *pudet.* vs. 7. omnes: *vide num ejus color si pud. sign.* vs. 10. duo: *studeat.* vs. 11. omnes: *hem modo ne, &c.* vs. 15. omnes: *sed quid ago.* vs. 16. omnes: *meam se-nectutem.* vs. 16. et 17. omnes, ut edidimus. vs. 23. et 21. unus: *at tamen Simo audi.* S. *ego audiam? quid audiam Chremes?* C. *attamen dicat.* S. *age dicat, &c.* alter: *tandem Simo audi.* S. *audiam? quid ego audiam, o Chremes? &c.* tertius: *attam Simo audi.* S. *audiam? quidnam audiam Chremes?* C. *attamen dicat sine.* vs. 27. omnes, ut edidimus. vs. 29. omnes:

sine me ut expurgem. vs. 31. omnes: *quidvis cupio. duo: comperiam.* vs. 32. duo: *paululum.* *Bæclerus.*

Quis me vult? periij] *Hic accusatio est: quæ solvitur defensione, in eo quod ad amorem pertinet, per concessionem; in eo quod ad Critonis personam, per conjecturam.* *Donatus.*

1 *Quid ais omnium*] Ἀποσιώησις tertia, et est ad deformationem personæ. Et est irati familiaris ἀποσιώησις, quum pro dignitate peccati non inveniat convitum. *Idem.*

Quid ais] Non interrogantis, sed invehentis; et est ἔλλειψις, multa significans, in eo quod ait, *omnium.* *Idem.*

Quis me vult, &c.] Flagrante inprimis iracundia parentis adversus filium, opportunus adhibetur moderator Chremes. de qua re Donatus: 'Artificiose interponit loquentem Chremetem, quem volens usque ad cognitionem filiae sua retinere, non facit irasci Pamphilo ob contumum filiae suæ (alterius sc. Philumenæ) et post-hoc abire de medio.' Et Chremes quidem iracundiam patris in filium temperat, revocando ad rationem, et æquitatem; quasi dicat; enicunque etiam nocenti defensionem dandam; in quo ipso subest pudor quidam, ut intelligeret Simo, se præter decorum incantius effervuisse: deinde, veluti expleta vindicta, satis jam paenarum esse, scilicet in tam gravi objurgatione, aurea illa, meritoque laudata sententia ostendit: 'Pro peccato magno, paullum supplicii satis est patri.' quod jam Plautus patri placato dederat in *Mostellar.* v. 2. 43.

'Si hoc pudet, fecisse sumtum, supplicii habeo satis.' Pamphilus ipse, demissis se gerendo, confitendo, penititudinem et animi cruciatum præse ferendo, iracundiam patris expugnare contendit. Vide omnino, quæ Aristoteles habet 11. Rhet. quando τὰ πράγματα et τὴν πράγματα tractat: atque confer exemplum Nostri in

Phormione v. 9. Baclerus.

Quid ais omnium? Sub. pessime. *Id.*

Omnium? Pessime, sceleratissime: Aposiopesis, ex ira. *Farnabins.*

2 Male loqui? Convitiari. *Idem.*

3 Quasi quicquam in hunc jam gravius dici possit? Quam quod fecit, quam quod peccavit. *Donatus.*

Gracius dici possit? Donatus supplet: 'quam quod fecit, quam quod peccavit.' Videtur autem hoc dicere: eum Chremes submonuisse, non esse maledictis agendum cum filio, sed demonstratione peccati utendum; Simo, *quasi quicquam in hunc jam gravius dici possit*, inquit, id est, quasi in hominem tamen nocenter peccari posset male dicendo: quasi non eo usque flagitiis suis processerit, ut nihil jam in eum nimis grave aut nimis durum dici queat: *gruius dicere, τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐπιτιμίσεως fere apud bonos scriptores notat.*

Baclerus.

4 Ain' tandem? Quærerit Probus, *ain'* quæ pars orationis sit: et an una sit, est autem *ain'* quasi *aisne*. Et mire, quasi ipse dicat, quod Davus dixerat. Ergo *ain'*, percontativum verbum est. *Donatus.*

Tandem? Pro tamen. *Idem.*

Ain' tandem, &c. Irascenti et jurganti convenit abrupta interrogatio: quia significare vult, Davum pridem allegatum, ut ementiretur, Glycerium civem esse Atticam: unde nunc, andes ne, inquit, hoc dicere scilicet, quod tuo allegatu modo sceleratus Davus apportavit? ita scena seq. Critonem statim adoritur: 'Eho tu, Glycerium hinc civem esse *ais?*' *Baclerus.*

Prædicant? Artificiose pro dicunt posuit: adeo in hac re vehementer commotus senex hoc ipsum repetit, *Ita prædicant*, per iraeundiam. Et ita est ἐν ἥθει, ut repetantur verba, in quibus arguitur impudentia. *Donatus.*

5 Ita prædicant? Potest et sine in-

terrogatione legi, et pronuntiatione adjuvari, et hoc vult Donatus, cum annotat: 'Artificiose pro,' &c. *Baclerus.*

O ingentem confidentiam? Et *confidentiam* modo pro audacia est cum improbitate, ut in *Phormione*, *Homo confidens*. Aliter hic supra *confidens*, pro constanti et gravi. Ergo *confidentia* interdum in bona significazione, interdum in mala ponitur, sed fiducia semper in bona. *Donatus.*

6 Num cogitat quid dicat? num facti piget? Amens est qui nesciat quid dicat, amentior, quem non pœniteat facti sui. *Idem.*

Num cogitat quid dicat? Quia injuriarum se alligat. *Idem.*

Num facti piget? Quia dicit 'prædicant:' non 'dicunt.' et ut solent irascentes, avertit orationem a secunda ad tertiam personam: ab ea cum qua loquebatur, ad aliam. *Idem.*

Num cogitat, quid dicat, &c. Accusatio Simonis huc tendit, quod Pamphilus affirmaverit animum, sive obstinate operari det, ut Glycerium uxorem ducat. id exaggeratur, tamquam contra mores et leges civitatis, itemque contra voluntarem patris, cuius in hoc negotio præcipua anctoritas esse deberet, susceptum, amplificantur ista, dum tribuit Pamphilo impudentiam in verbis (quia falsa asseverare nihil vereatur) et vultu (quia non erubescat) et animo, qui nec propri metu a tali consilio queat retineri. agit hoc, brevi sed efficaci comprehensione rerum verborumque: figuris ad excitandum, enmulandum, augendum pertinentibus, nam de ratiocinatione jam dictum est. *Baclerus.*

7 Num ejus color pudoris signum usquam indicat? *Signum*, est parva quædam significatio, indicans totius rei qualitatem. *Donatus.*

Num ejus color pudoris signum usquam indicat? Paterno animo dicit. Namque patribus velle erubescere

filios, pudentesque esse, familiare est: cui contrarium est, ‘Erubuit, salva res est.’ Hoc ergo dicit: Nec timet, inquit, nec enim pœnit, nec pudet. *Idem.*

Num ejus color, &c.] Numnam erubuit? ecquis illi pudoris color, atque virtutis tintura in facie appetet?

Farnabius.

8 Impotenti] Nimis potenti, vel certe debili et devicto. *Donatus.*

Impotenti] Sui moderamen non habenti. *Farnabius.*

9 Civium morem atque legem, et sui voluntatem patris] Tria contempta sunt, mos, lex, imperium patris. *Donatus.*

Præter civium morem] Præter contra nunc significat. *Idem.*

Legem] A Pericle latam, qua cautum, nothos eos esse qui non ex duobus Atheniensibus nati essent, problemque illam, honorum, magistratum, et civilium commoditatnum, adeoque conjugii minime capacem videri. Plutarch. in Pericle. *Farnabius.*

10 Tamen] Quum non dixerit quavis, subjecit, tamen: et figura est ἀνακόλουθος. *Donatus.*

11 Me miserum] Initium defensionis, deploratio calamitatis et misericordie: quia in amorem cùlpam removet a voluntate sua, quum pater, quod amat filius, vitium mentis dicat esse, non impius Dei. *Idem.*

Modone id demum senti, Pamphile] Comprobatione ostendit cum esse miserum. **Denum antem, signum est tarditatis.** Et sentire dicitur, qui vix colligit se, vixque animadvertis: ut alibi, ‘Vix tandem sensi stolidus.’ *Idem.*

12 Olim istuc, olim] Objurgatio est, quod dictum est olim, confirmationem autem per repetitionem ostendit. Ut Virgilii: ‘Divum inclemens, divum, Has evertit opes.’ *Idem.*

Olim istuc, olim, cum ita an. ind. &c.] Facunde describit pervicax animi

propositum, s. labidinem animi. Confer supra II. I. 6. &c. et Eun. II. 3. 28. et 29. *Bæclerus.*

13 Aliquo pacto] Quoquo modo. *Donatus.*

14 Accidit] Evenit, suit. *Idem.*

15 Sed quid ego] Proprium est parentibus, indignatione velut abiecere curam filiorum, quum destomachati fuerint. *Idem.*

Sed quid ego] Ἐλλειψις περ ἀποστάτησιν, scilicet promoteo. *Idem.*

16 Cur meam senectutem] Non me, sed meam senectutem: quod plus est et miserabilis, dicit. *Donatus.*

Sollicito] Sollicitam reddo, id est, contristo et perturbo. *Idem.*

18 Imo habeat, valeat] Non irascitur ut pater, sed dissimulat ut alienus: quia vehementer dolet. *Eth habeat, subhæditur illam.* *Idem.*

Imo habeat, &c.] Tales indignationis mores etiam alibi signat Noster. v. Hec. III. 5. 61. sed παθητικώτερον Ad. I. 2. 51. et 55. *Bæclerus.*

Imo habeat, &c.] Epitrope, quasi renunciantis. *Farnabius.*

Mi pater] Mi, mens, et principium factum a conciliatione personæ. *Donatus.*

19 Quasi tu hujus indiges patris] Hujus ostendens se dixit. ut Virgilii, ‘Est hic, est animus lucis contemptor.’ *Idem.*

20 Domus, uxor, liberi inventi] Mira gravitate sensus elatus est. nec de Menandro, sed proprium Terentii. Et liberi inventi dicit, quum unus esset: sed invidiosins liberi. Et inventi, non geniti; secundum illud, ‘Hoc ego scio, neminem peperisse hic.’ *Domus* addidit, non lupanar. Et oratorie de uno pluraliter loquimur. *Idem.*

21 Viciris] Verbum est ejus, qui vix sibi extorquet, ut abjiciat curam. Et proprium patribus, ac familiare iratis. *Idem.*

Viciris] Te penes sit victoria: sed Cadmea. *Farnabius.*

22 Pater, licetne pauca] Titubans et

halbutiens oratio pudore et conscientia. *Donatus.*

Pater, licetne pauca? Td pater non sine emphasi pronuntiandum est, ut Hee. iv. 3. 6. hoc est magistris Graecis, πρὸς πλεονά οἰκτον καὶ ἐμφασιν τῶι φυσικοῖς ὄνδρασι χρῆσθαι. Itaque aliquoties in satisfactione Pamphili repetitur vox. *Bacclerus.*

24 *Age dicat: sino?* Hoc totum non ex animo permittentis, sed cum stomacho patientis est. *Donatus.*

25 *Ego me amare hanc, fateor?* Ἀμφιβολίᾳ τῆς ἐρωμένης. *Idem.*

Hanc fatror? Et bene hanc dicit, non 'Glycerium,' cujus nomine offenditur senex: nec 'peregrinam,' ignominiam scilicet vitans. *Idem.*

Si id peccare est, fateor id quoque? Noli, inquit, me accusare quia amo. amantem enim nemo accusat, nt febricitantem nemo accusare potest cur febricitet. Sed amare, inquit, si putas esse peccatum, fateor etiam me hoc peccasse. Mire igitur, et subdefendit culpam: et assensus irato est. *Donatus.*

Si id peccare est? Peccare dicit: quia amor Deus est, non voluntas. *Idem.*

Fateor quoque? Peccare me seil. *Idem.*

Fateor id quoque? 'Vitia sua confiteri, sanitatis indicium est.' Seneca 53. Epist. 'Numen confessis aliquod patet.' Ovid. xi. Metam. *Farnabius.*

26 *Tibi, pater, me dedo?* Bene dedo, quasi hostilia et contraria volenti, nam deditio in hoste fieri solet. *Donatus.*

Quidvis oneris impone: impora? Executus est translationem oueris, dicens, *impone, ut potero feram.* *Idem.*

27 *Vis me uxorem ducre? hanc risu amittere?* Et quod unum est, duo fecit: ut ostendat se nou posse ferre. *Idem.*

Hanc risu amittere? Ex risu elidendum est, s, ut sit trochaicus. expeditius

tamen mihi videretur si legeretur, mittere. *Faernus.*

Ut potero, feram? Obsequium sine voluntate ostendit: et multum valet sub Chremetis præsentia hæc confessio, ad recusandas nuptias. *Donatus.*

28 *Ut ne?* Pro ut non. *Idem.*

Allegatum? Adhibitum. *Idem.*

Hunc senem? Critonem scilicet. Et non Critonem, sed senem dicit: ut de hac appellatione pondus adjiceret testimonio. *Idem.*

Allegatum? Subornatum. *Farnabius.*

30 *Æquum postulat: da veniam?* Artificiose interponit loquentem Chremetem: quem volens usque ad cognitionem filiæ suæ retinere, non facit irasci Pamphilo ob contemptum filiae suæ, et post hoc abire de medio. *Donatus.*

Da veniam? Concede, indulge. *Id.*

Sine te hoc exorem? Id est, ut me purgem, non adducam. *Idem.*

31 *Ab hoc me nulli compierar?* O paterna pietas! ipse accusator est, et redargui se enpit. *Idem.*

32 C. *Pro peccato magno paululum supplicii satis est patri?* Peccat versus, nam dehet esse Trochaicus. Scribe, paulum. Faber.

Paululum supplicii? *Supplicium* dicit ipsam accensionem. *Donatus.*

Paululum supplicii? *Paululum* item Eraphinius, qui super hoc loco ita dicit; 'Adverbia frequenter sunt nomina cum pro easu accipiuntur; ut *paululum*, et *satis*.' Horatius, 'Jam satis nivis misit pater.' *Faernus.*

SCENA IV. Constat scena Trochaicis tetrametris catalecticis; et Iambicis tetrametris acatal. vs. 3. duo MSS. nostri rō et omittunt; omnes autem ita distinguunt: Cr. *salvus sis Chremes.* Cr. *Quid tu Ath. &c.* vs. duo: *et tu negas.* omnes: *qua de re?* vs. 7. omnes: *hoc fac.* vs. 12. duo: *bonus est hic vir.* vs. 17. omnes: *si mihi perget q.* vs. 19. unus: *n. ego quæ dico.* duo:

dixi. vs. 20. omnes: *Atticus quidam olim nare fracta apud Andrum ej. est.* vs. 25. et seq. ut edidimus, omnes habent, præter paucula diversæ scripturæ, quæ non est operæ pretium annotare. vs. 30. omnes ut edidimus. vs. 34. omnes: *q. de illo s.f.* vs. 36. omnes: *sane istam multis modis tuam inv. g.* vs. 39. nt edidimus. vs. 45. Argentoratensis: *jamdudum res reduxit ipsa* (prima manu erat *ipsam*) *in gratiam tuam.* Mei duo: *jamdudum res reduxit me ipsa jam in gratiam tuam.* Idem 47. nisi quid pater ait aliud. P. ne rape ut tu. S. id scilicet. Argentor. non habet, ut tu. vs. 51. unus: P. qui non potest? S. quia aliud habet ex sese et magis. alter: quia habet aliud ex sese et majus. vs. ult. unus non habet tò hunc. Baælerus.

Mitte orare] *Hic in scenam progeditur Crito: in cujus verbis non modo ipse promittit; sed etiam quod et Pamphilus dixerit, demonstratur. Et hic omnis error aperietur fabulae.* Donatus.

1 *Mitte orare, una harum queris causa]* Pamphilo dicit, et dicendo una harum, ostendit multas esse causas: etiam pares magnitudine esse, dicendo queris. Idem.

Mitte orare] Exoraverat Pamphilus patrem, ut liceret adducere Critonem, ad illum curriculo contendit, atque ut edissereret apud patrem, quæ ad agnitionem Glycerii pertinenter, rogavit. is ergo inter accedendum officiose pollicetur, sibi hanc rem non unas ob causas commendatam esse debere. Baælerus.

Mitte orare] Post errores, iras, altercationes Catastrophe prospera. *Farnabius.*

Mitte orare] Pamphilum in via alioquitnr. Idem.

3 *Andrium ego Critonem video]* Bonum initium agituri filiam. Itaque compendii causa, non laborat de agnitione personæ Critonis, ut ab eo facile doceri possit. Donatus.

Andrium ego, &c.] Agnoscit Chremes veterem amicum et hospitem

Critonem. *Farnabius.*

Salvus sis, Chreme] Ne laboret ad persuadendum, miro compendio poterit, jam Crito notus est Chremi. *Donatus.*

4 *Quid tu Athenas, insolens]* *Insolens, insolitus, insuetus.* Cicero, 'Moverat etiam loci insolentia.' Sallustius, 'Insolens vera accipiendi.' *Insolens* et arrogans intelligitur. Qui præter legem agit humanam et naturalem, *insolens* dicitur. Cicero, 'In victoria, quæ natura insolens et superba est.' *Idem.*

Insolens] *Insolitus, insuetus. Farnabius.*

Erenit] Pudet fateri propter hereditatem venisse. Et vide ipsum esse, qui dixerit supra, 'Clamitent me sycophantam, hereditates persequi.'

Donatus.

Evenit] *Ut hue venirem.* v. Guyet. *j'y suis venu par rencontre. c'est cas d'avanture.* Gall. *Bæclerus.*

5 *Ch. Hic?* S. men queris? *eho tu Glycerium hinc cirem esse ais]* Ita in omnibus vetustioribus libris et aliquot recentibus. sed huic trochaico dimetiendo necesse est diphthongum dissolvere in queris. in *Glycerium* vero non facere ultimæ syllabæ collisionem. *Færnus.*

6 Paratus ad cenis] Hoc est, subornatus, et compositus dolo. *Donatus.*

7 Tune impune hoc facias] Mire acriter Critonem aggressus, dilatavit incautionem, et generale fecit virtute oratoria, quæ δεινότης dicitur. *Idem.*

Tune hic] Id est, Athenis, ubi delicta vindicantur. *Idem.*

Tune hic homin. adolesc. &c.] Διὰ πάντων τὸ δεινὸν τοῦ λόγου ἐπάρει, ut Graeci dicent. tanquam in convictum et compertum flagiti, *tune impune hoc facias?* increpat. et jam facinus partitione quodammodo multiplicat, lenociniū cuiusdam Critonem insimulans: quod exaggerat et a loco, (*hic, ubi leges bono in usu,*) et ab artate, et ab honestate filii sui quasi seducti arte lenonia, et ab illecebris persuas-

sionum ac pollicitationum; et ab hyperbolica descriptione facti, quasi plus quam lenocinium vellet objicere. accedit interrogatio tam instanter et iracunde facta: tum, ut majus videatur crimen, homines adolescentulos, &c. nominat, cum de uno sermo esset. *Bæclerus.*

8 *In frandem illicis]* Illigas. unde Virgilius, ‘Terna tibi hæc primum triplici circumdata filo Licia circumdo.’ *Licia* enim dicta sunt, quasi ligia. *Donatus.*

9 *Eorum animos lactas]* Hinc etiam oblectatio dicitur. *Idem.*

Lactus] Quasi teneros animos. *Lacture*, est dulcedine aliqua tenere, ad persuationem inducere: unde et delectare et oblectare dicimus. *Idem.*

Lactus] Demulces. supra act. iv. scen. 1. ‘Lactasses amantem, et falsa spe produceres. *Farnabius.*

10 *Ac meretricios amores nuptiis conglutinas]* Vide oratorie agi. ut gravius Critonem accuset Simo, nunc defendit filium, quem dudum increparerat. *Donatus.*

Ac meretricios amores] Pejus lenocinio crimen ingessit: non amicam facere de meretrice, sed conjugem. *Idem.*

Nuptiis conglutinas] Hoc gravius est lenocinio. *Idem.*

11 *Metuo ut substet hospes]* Ut, ne non. Lucil. ‘Tuam ut memoriam retineas.’ Et bene hospes ait, non homo, vel Crito, est enim ipso nomine causa diffidentiae. *Idem.*

Ut substet hospes] Ne non subsistat hospes. *Farnabius.*

12 *Non ita arbitrere]* Id est, non arbitris. *Donatus.*

Bonus hic vir est] Cum pondere et distinctione inferendum. *Idem.*

Hic vir sit bonus] *Hic*, per εἰρωνείαν, nec virum, nec bonum esse dixit. *Idem.*

Hic vir sit bonus] Mire poëta, cum oportuerit Critonem inimiciorem Chremi esse quam Simoni, sic rem indicit, ut notior ei sit contra quem

maxime venerat, atque ab eo defendatur, magis ut res progreli ad catastrophen possit. *Idem.*

13 *In ipsis nuptiis]* In ipso articulo nuptiarum. *Idem.*

14 *Ut reniret antehac nunquam]* Plenique casus imitatnr industriam: et hoc sæpe fit, ut etiam sedulo facta, sint suspecta. *Idem.*

15 *Ni metuam patrem, habeo pro illa re eum quod moneam probe]* Vide omnino Guyeti expositionem, quæ proba est. τὸ μονεῖν est hic submonere. *pro illa re*, id est, de illa re, quid respondendum sit scilicet. *Bæclerus.*

16 *Sycophanta]* Hoc est, quod minime voluit sibi dici Crito. nam ita locutus est supra, ‘Clamitent me sycophantam, hereditates persequi.’ *Donatus.*

Sycophanta] Vetus caricas in Attica nascentes exportare. Cum vero multi furtim avehere deprehenderentur, delatores qui illos apud judices accusarent, vocatos principio Sycophantas. Athenæus *Deipnosoph.* c. 2. Cum e ficuum mercatura, vini, olei, tributa colligerentur ac portoria, et muletarentur, qui ea non solvissent, coactores appellatos fuisse Sycophantas. Ibidem. Alia originis nonina habes apud Plutarch. in Solone et interpret. Aristophanis in Philo. *Farnabius.*

Hem] Principium iracundiae. audiuit enim quod maxime vitabat: nam ut supra, ‘Clamitent me sycophantam.’ *Donatus.*

Sic Crito est hic: mitte] Hic Chremes traducit illum ab iracundia, dicens sic esse eum. Menander: οὐτως αὐτός ἐστιν.* Et recte: quia naturæ ignoscitur, voluntati non item. *Idem.*

Sic Crito est, &c.] Sic homo est. Eunuch. iii. act. 1. se. iracundus, se. οὐτως αὐτός ἐστιν. Menander. *Farnabius.*

17 *Si mihi pergit, quæ rult dicere]* Graviter, mature. *Donatus.*

Si mihi pergit, &c.] Plaut. Asinar.

II. 4. 82. 'Tu contumeliam alteri facias, tibi non dicitur?' *Bæclerus.*

Si mihi pergit, δε.] Οπποῖον κ' εἴπησθα ἔτος, τοῦν κ' ἐπακούσας. Hom. II. v. plura super hoc adagio, vide apud Erasm. Chiliad. *Farnabius.*

18 *Ego istæc moveo, aut curo?*] Est enim sycophantæ perturbare rem bonam, et enrare malam. Hoc igitur dicit eum ὄποκρίσει. Ego hæc turbo, ant cogito, quemadmodum tu dicas, *Simo. Donatus.*

Non tu tuum malum æquo animo feres? Non filium, sed amorem in filium significat. An quia iratus est? Et quæritur, an convenient hæc verba Pamphilo veniente. Imo enim convenient: nam quanto magis dissimilat favorem, tanto plus acquirit fidei ad ea quæ loquitur. *Idem.*

Non tuum malum æquo animo feres? Explicatus eadem sententia Hec. IV. 4. 27. 'Non tute incommodam rem, ut quæque est, in animum induces pati?' Aristophanes θέσμοφορ. ἀλλ' αὐτὸς ὅγε σὸν ἔστιν οἰκεῖος φέρε. Duo vult sententia hæc: non tantum, quæ accidunt incommoda, ferenda, (quod Euripidi est τὰναγκαῖα τοῦ βίου φέρειν,) sed etiam per se ferenda, id est, aliis nullam inde molestiam exhibendam. *Bæclerus.*

19 *Nam ego quæ dixi vera an falsa audieris jam sciri potest?* Liber Bembinus habet, nam ego quæ dico, quod etiam magis quadrat: nam si utique jam dixisset, quid opus erat iterum dicere, ea quæ jam dixisset? idecirco in præsens tempus ait, nam ego quæ dico; in futurum autem vera an falsa audieris. sane in libro Bembino erat audierim. quod forte malum sensu non habet. *Færnus.*

Jam sciri potest? Addidit et temporis celeritatem, et magna maturitate dixit. *Donatus.*

20 *Atticus quidam olim?* Hæc pars argumenti est: quæ et supra jam dicta. *Idem.*

Apud Andrum ejctus est? Liber

Bembinus, ad *Andrum. Færnus.*

21 *Forte applicat?* *Applicat*, proprie de naufrago in litus ejecto atque engenti. *Donatus.*

22 *Primum ad Chrysidis patrem?* Quid est *primum?* an quia postea mortuus est? *Idem.*

Fabulum incepit? Ant ad comediam retulit *fabulam*: quia *fabula* *comœdia*: et quia argumentum quasi fabulæ narratur. aut certe ad irrisionem narrationis dicit. etenim *olim* fabulæ proprium; ut Horatius: 'Olim Rusticus urbanum murem mus paupere fertur *Accepisse cavo*, veterem vetus hospes amicum.' *Idem.*

23 *Itane vero obturbat?* Si subdistinguit, *interstrepit* accipe: si non distinguit, exerit intelligas. *Idem.*

Itane vero obturbat? Potest, *itane vero*, subdistingui: et sic cum comminatione inferri, *obturbat*. *Idem.*

Tum is mihi cognatus fuit? Sc. Chrysidis pater. *Bæclerus.*

24 *Ibi ego audivi ex illo?* Magna confirmatio veritatis est. *Donatus.*

Ibi ego? Id est, apud Chrysidis patrem. *Bæclerus.*

26 *Is ibi mortuus est?* Idem liber, cum quo omnes alii fere concordant, ita ordinatos habet hos versus: *Is ibi mortuus est. Cn. ejus nomen?* CR. *nomen tam cito tibi? Phania. Cn. Hemperii.* CR. *verum hercle opinor fuisse Phaniam. hoc certo scio, Rhamnusium se ajebat esse. Cn. o Juppiter.* CR. *eadem hæc Chreme Multi alii in Andro tum audiircere. Cn. utinam id sit, quod specro: cho dic mihi Quid eam tum? suam ne esse ajebat? Cn. non. Cn. eujam igitur? Cn. fratri filiam. Iambici octonarii sunt, quorum in primo ejus monosyllabum est. secundi prima syllaba fini præcedentis adjungitur. in quarto audiircere trisyllabum est. in quinto, ex quid d abjicitur. eam vero monosyllabum est. Færnus.*

Nomen tam cito tibi? Non negantis est, sed difficile se dicturum ostendit. *Donatus.*

Phania] Hoc ita dicit Crito, ut nemo audiret: scilicet adhuc dubitans, an ipse sit. *Idem.*

26 *Hem*] Sunt qui putant, Simonem dicere, irascentem filio, Critonem submonenti. *Idem.*

Perii] Hoc Pamphilus post iracundiam patris. An Chremis est dolentis, vel ad ejus mentionem, vel quod in filiam pene peccarat. *Idem.*

Verum hercule opinor] Hoc adhuc cunctanter est dictum: et ideo indiget confirmatione. *Idem.*

Verum hercule opinor f.] Potest sub. nomen. v. *Donat.* de *Distinct.* Pers. et *Guyet.* *Bæclerus.*

27 *Rhamnusium se*] Piræus et Rhamnus, et cætera hujuscemodi, maritima Atticæ oppida intelligenda sunt. *Rhamnus* pagus Atticæ est. *Donatus.*

Rhamnusium] Rhamnus erat pagus in agro Attico. Strabo l. ix. *Farnabius.*

28 *Multi alii in Andro*] Hoc testimonium cæcum dicitur. Testimoniorum enim modus duplex est: et *manifestus* et *cæcus*. *Manifestus* est, qui certos testes, et præsentes habet. *Cæcus*, in quo multitudinem aut civitatem dicimus scire. ut Cicero: ‘*Testis est tota Sicilia.*’ quod tamen audientem consternat. Est etiam in *cæco* jusjurandum, tabulae, absentesque personæ. *Donatus.*

Cujam igitur] Vetus, cujam, quod omnibus generibus et casibus servit. *Idem.*

29 *Quid eam tum? suamne ajebat esse*] Id est, quam eam tum ajebat esse, suamne? *Bæclerus.*

30 *Arrige aureis, Pamphile*] Translatio a pecudibus, quibus verbis intedit, accipiendam esse vocem. *Donatus.*

Arrige aureis, Pamphile] Hoc Simo videtur dicere. Ut alii putant, ipse sibi Pamphilus. *Idem.*

Arrige aureis Pamphile] V. *Donat.* et *Guyet.* *Bæclerus.*

31 *Noram, et seio*] Noram Phaniam, scio fratrem fuisse. Ergo et ad personam et ad rem retulit. *Donatus.*

32 *Meque in Asiam persequens, proficiscitur*] Bene in Asiam, ubi bellum non erat, sed in Græcia. Et *persequens* dicit, perseverationem sequentis ostendens. *Persequitur* enim qui non desinit sequi. *Virgilius*, ‘*Quæ te sola, puer, multis e matribus, ausa Persequitur?*’ *Idem.*

34 *Vix sum apud me*] Hoc est argumentum, sapientibus lætitiam vehementer in bonis moderandam: cum unusquisque gaudens ita perturbetur, ut apud se ipsum jam non sit. *Idem.*

Vix sum apud me] Non sum apud me, magis consuetudine quam ratione dicitur. Aut forte sic dicit, quasi abierit animus, et rursus redierit. *Idem.*

Ita animus commotus est me tu] Dao sacrificies futurarum rerum sunt, spes et metus. Dolor enim et gaudium presentium rerum sunt. Virgil. ‘*Hinc metuunt cupiuntque: dolent gaudentque: nec auras Respicunt.*’ Sed dolorem hic in lætitia non posnit, et mire ordinem servavit, sic evim se haec invicem sequuntur. Et ἀσυνδέτως distinguendum est, spe, gaudio, ut separatis inferantur. *Idem.*

35 *Mirando*] Mirando, dum miror, et est participium. *Idem.*

36 *Ne istam multis modis tuam*] Non multis modis inveniri gaudeo, sed tuam inveniri. Alii, *multis modis tuam inveniri gaudeo*: non, *inveniri gaudeo*. Hic jam redit in gratiam Simo cum filio: nisi forte patrem socorum appellat. ut Turnus apud Virgilium, ‘*Et nos tela, pater, ferrumque haud debile dextra Spargimus.*’ Sed quomodo infra dicit, ‘*Quid restat, pater?*’ an restat ideo, quia haec jam major pars reconciliationis est? *Idem.*

Ne istam] Ne nimis. Cicero, ‘*Ne isti vehementer errant?*’ Sallustius,

‘Ne ista nobis mansuetudo et misericordia.’ *Idem.*

Multimod.] Multis modis. Farnabius.

Gaudeo] *Gaudemus nostris: gratulamur alienis.* Ut Sallustius, ‘Et ei voce magna vehementer gratulabantur.’ *Donatus.*

Credo pater] *Incertum, utrum, cui gratulatur, Simo sit, quamvis Pamphilus respondeat, potest enim Chremes et pater videri.* *Idem.*

Credo, pater] *Sic responderi solet dicenti, gaudeo.* *Idem.*

37 At mihi unus scrupulus etiam restat] *At, discretivum est superiorum dictorum.* *Scrupulus a scrupo lapide dictus, lapillus minimus, nam nimis molestae sunt pedibus scrupulosae viae, ut Virgilius, ‘Scrupea tuta laen nigro, nemorumque tenebris.’* *Idem.*

Etiam] *Pro adhuc.* *Idem.*

Scrupulus etiam restat] *Dubium quoddam non ita magnum superest.* *Scrupulus dim. a scrupo, lapillus qui offendit pedes, hinc pro re molesta, difficili, auxia capitur Donat, sed Nannius a scriptulo seu scrupulo, vigesima quarta uncia parte, sumptam vult Metaphoram, Chremeti in filia examinanda satisfieri pleno pondere, nisi quod unus scrupulus desit, nomen se. non convenire.* *Farnabius.*

38 Dignus es cum tua religione odium] *Aut accusativus pro ablativo casu est positus, pro odio, aut separatim odium legendum est, ut sit, dignus qui male habearis.* *Donatus.*

Dignus es cum tua religione odium] *Ita Donatus, et apud Faernum liber Bembinus, ac Vaticanus. Reete dici, exemplis Plautinis ostendit Pascasius Grosippus, sc. Caspar Scioppius in Grammatica Philosophica (p. 30.) ut sit, dignus aliquid, id est, ad aliquid.* *Bacclerus.*

Religione] *Tam solicita disquisitione, superstitione.* *Farnabius.*

Nodum in scirpo queris] *Scirpus, pa-*

lustris res, et levissima. *Lucilius in primo, ‘Nodum in scirpo insane facere vulgus.’* *Est autem scirpus, sine nodo, et levis junci species.* *Alibi ipse, ‘Reddunt curatura juncea.* *Plautus, ‘Scirpea inducitur ratis.’* *Donatus.*

Scirpo queris] *Scirpi sunt junci leves et enodes, ut scribit Alciatus: nodum in scirpo querit, qui in re minime dubia dubitandi occasionem querit.* *Plautus in Menæchm. act. II. sc. 1. idem habet proverbium: ‘Nodum in scirpo insane facere vulgus.’* *Lucilius. Farnabius.*

40 Id quero] *Rursus Crito oblivious est, utpote alienarum rerum.* *Donatus.*

41 Voluptati obstare] *Nunc lætitiae et gaudio.* *Idem.*

42 Heus Chreme] *Heus dicendum erat, quia Chremes Critonem intuebatur.* *Idem.*

43 Ex ipsa audivi millies] *Duas res ostendit Pamphilus, et quod verum sit quod ex ipsa sæpe audierit, et quod sit Glycerium.* *Idem.*

Omnes nos gaudere hoc, Chreme] *Ant hoc correpte, ant hoc produete: ut sit, hac re gaudere.* *Et gaudere nostris est, ut supra adnotavimus: alienis vero, gratulari.* *Sallustius, ‘Et ei voce magna vehementer gratulabantur.’* *Plus est ergo gaudere, quam lætari.* *Idem.*

44 Quid restat, pater] *Hoc est, ne irascaris.* *Idem.*

45 O lepidum patrem] *In quo leporis est plurimum, lepidus dicitur.* *Nam lepos est venustas.* *Donatus.*

47 Nempe, scilicet] *Nempe et Scilicet dicentes, manu vel vultu dotem significant, quod mox intelligit Chremes.* *Alii ἀπὸ τοῦ scilicet, Chremetis personam faciunt.* *Idem.*

48 Dos Pamphile est] *Id est, Pamphilio pro uxore dabuntur decem talenta.* *Idem.*

48 Accipio] *Ille nisi dixisset, accipio, dos non esset.* *datio enim ab ac-*

ceptione confirmatur: nec potest videri datum id, quod non sit acceptum. *Idem.*

Eho] *Hic admiratio est intentionis, ad id quod dicturi sumus.*
Idem.

50 *Recte admones, Davo ego isthuc dedam jam negotiū. Non potest]* Istud dedere negotium alicui mihi exemplum videtur plane singulare. Longe enim aliud est, dare: aliud dedere. Scriberem: *Reete admones, Davo isthuc jam dabo negotiū; non potest.* Sed, ut dixi, haec dubitatio mihi est, ant conjectura, si voles. *Faber.*

Dedam jam] Addidit et temporis celeritatem. *Donatus.*

51 *Qui]* Quamobrem. *Idem.*

52 *Non recte rinctus est]* Id est, non juste. Sed hic ad causam retulit, non recte: senex vero, ad rem retulit. *Idem.*

Vinetus est] Festivum est, quod ἀπροσδοκήτως infertur ad majus negotium sc. Respondet Pamphilus *pater non recte vinetus est*, q. d. pater non crediderim serio te loqui, id est, non putem recte, id est, serio et vere vincitum esse. itaque Simo, *haud ita jussi* inquit, sc. nt parum serio vincitur, ut non recte vinciretur. quod cum dicit, κωμικῶς alludit ad imperia sua: *quadrapedem enim constringi*, adeoque accuratissime vinciri jusserrat. haec simplicissima expositio, cui eur aliquis ceteras præferat, nihil causæ est. *Baclerus.*

Non recte vinetus est] Jusserat enim quadrupedem vineiri modo scen. 2. hujus act. ludit in ambiguitate τῷ recte. *Farnabius.*

Haud ita jussi] Quia quadrupedem stringi jusserat, quasi recte ac diligenter. Et hoc ipsum non vacat, nam jam joenlariter loqui, et minus irascentis est, et placabilis animi. *Donatus.*

Haud ita jussi] Eleganter insit ad ἀμφιθολίαν, et simul ostendit, quam propitius sit Pamphilo pater, et quam

facile veniam Davo impetrare possit ab eo, quippe qui jam etiam jocetur. Pamphilus antem dixerat, non juste: ille sic respondit, quasi dixerit, non diligenter vinetus est. Et *haud ita jussi*: sic enim præceperat, ‘Quadrupedem constringito?’ *Idem.*

53 *S. Age fiat. P. at matura]* Error est. Scribendum omniuo, *At* (*mature*). En tibi exemplum in Eunuchio act. II. sc. I. *P. Fiet. PII. at mature.* Et hoc certe ita esse debet: *Fiet mature*, non antem, &c. *Fuber.*

SCENA V. Sunt Trochaici tetrametri catalecticici. Muretus Iambicos miscit: vs. 1. unus Ms. *revisor*. duo: *forsitan*, vs. 2, omnes: *non putare hoc*, vs. 5, omnes: *si nulla agritudo*, vs. 6. unus: *sed quem ego mihi potissimum optem nunc hoc cui narrare dari*. alter meorum: *sed q. e. m. p. exceptem nunc cui haec narrare dari*. Argentor. *sed q. e. m. p. except. cui nunc hoc narrare dari*. vs. ultim. τὸ esse ab omnibus. *Baclerus.*

Proviso quid agat Pamphilus] *Hæc scena alterum generum Chremeti comparat: ne aut Charinus tristis recedat, aut non provisum videretur Philumene. Donatus.*

1 Proviso quid agat] Hoc colloquium post compendium fabulae inducit: ut una narratione etiam negotium Charini transigi possit. *Idem.*

Proviso quid agat] Dupliciter res ab oculis spectatorum moventur: aut enim futura promittuntur, aut facta narrantur. *Proviso*, duo significat, et proideo et procedo. *Idem.*

2 At mihi nunc sic esse hoc verum lubet] *Sic delicate pronuntiandum est, et separatim distinguendum.* *Id.*

At mihi nunc sic esse hoc verum lubet] Sensus hic est: alii putent, ut volunt: ego autem verum esse confirmo, quod mihi lubet verum credere. *Idem.*

At mihi nunc sic esse hoc verum l.]
“Εὐφασίς est in τῷ nunc. Lætitiae enim præsentis exultationem exprimit. ita in Eunuchio III. 5. 3. ‘Nunc

est profecto,' &c. ubi idem πάθος signatur. *Bæclerus.*

3 *Ego Deorum ritam propterea sempiternam esse arbitror]* Onne quod habemus autem mutuum est, aut proprium. Mutuum est quicquid ad tempus habemus, nec postmodum nostrum futurum est, ut uxor, domus, villa, servi, et cetera in hunc modum: Proprium, ut virtus animi, et bonum sempiternum. quod proprie de Diis dicitur. non enim aliunde venerunt, sed apud se ipsos sunt semper. Et Epicurum secutus hoc dixit. Proprie ergo de Diis sempiternum dicitur. Nam inter sempiternum et perpetuum hoc interest: quod sempiternum ad deos, perpetuum proprie ad homines pertinet. *Donatus.*

Ego Deorum ritam propterea] Hanc sententiam totam Menandri de Ennucho transtulit. et hoc est quod dicitur, 'Contaminari non decere fabulas.' *Idem.*

Ego deorum ritam] Non dixit, quod scit: sed quod verum putet. Et est δῆγμα Ἐπικούρειον, quod a ceteris philosophis repudiatur, de otio Deorum ac perenni voluptate. *Donatus.*

Ego ritam deorum] Τοῦτο τὸ ξὺν τὸ καλούμενον Θεῶν ἀληθῶς βίον. Apollo-dorus. 'Deorum vitam adepti sumus.' Heautont. act. iv. sc. 3. 'Immortalis ero, si altera talis erit. Namque Deos didici securum agere aevum,' &c. ex schola Epicuri. Horat. 6. S. i. l. *Farnabius.*

4 *Proprie sunt]* Perpetuae, sempiternae, quae non sunt accommodatae ad tempus, ac mutua. sic et supra, 'Nihilne esse proprium cuiquam?' *Donatus.*

Propriae sunt] Peculiares et perpetuae: 'Propria haec si dona fuissent.' Virg. Aen. vi. de Mareclo, cui diu-torna vita usura negata. *Sempiternum ad Deos, perpetuum proprie ad homines.* *Farnabius.*

5 *Si nulla ægritudo huic gaudio]* Scilicet secundum supradictam senten-

tiam, Si propria, inquit, haec fuerit voluptas, Dens sum. *Donatus.*

6 *Sed quem ego potissimum]* Bembinus liber et multi alii haec verba sic collocata habent, *Sed quem ego mihi potissimum exoptem nunc, cui haec narrem dari?* ita trochaicus, aliter impeditus, procedit. Ceterum liber Bembinus pro *exoptem*, habet *optem*. *Færnus.*

7 *Quid illud gaudii est]* In aliis, Davi persona infertur. *Donatus.*

8 *Nam hunc scio meū solide solum gavisurum gaudia]* Ἀρχαῖσμός. *Idem.*

Solidē solum] Figura παρόμοιον. *Id.*

SCENA VI. Trochaici sunt tetrametri catalecticci. vs. 1. duo MSS. quisnam homo est. Argentor. quisnam hic est. Idem vs. 2. glossam inseruit: certe nescio. id enim subauditur in aliis. vs. 3. et 4. omnes, ut edidimus. vs. 6. unus: pater am. summus est nobis. alter: p. a. est sum. n. vs. 10. unus: adibo et colloquar. alter: adibo ut coll. Argent. adibo colloquar. omnes: o Charine. vs. 11. unus: hem audistin. ceteri omitunt τὸ hem. omnes τῷ secundis addunt rebus, sed diverso positu. vs. 14. omnes: apud Glyc. unus omittit, hac. vs. 17. omnes: quod restat. duo ante τὸ plaudite habent hoc signum GG. Argentor. valete et plaudite, absque hoc signo prævio. Subjiciunt omnes: Caliopius recensui. *Bæclerus.*

Pamphilus ubinam hic est] In hoc actu mira arte ea quæ restant de Comædia breviter explicantur, et designantur duorum sociorum binæ nuptiæ. *Donatus.*

1 *Pamphilus ubinam hic est?* P. Dave. D. quisnam homo est] In affectu gaudientis Pamphili, et Davi gratulatione, cognitionem rerum Chavino præbuit: ejus persona parce uititur post compendium. *Idem.*

Pamphilus ubinam hic est] Davus, e quadrupede redditus bipes, id est, vinclis exutus gratulator Pamphilo prosperas nuptias. Charino ne quis læto destituant exitu, spes bona ducendi Philumenam facta feliciter.

Farnabius.

Dave. D. quisnam homo est? &c.] Donatus: 'In affectu, &c. cuius persona parce utitur post (leg. propter) compendium.' Talis compendii specimen mox est etiam vs. 8. 11. 13. *Bæclerus.*

2 Sed quid mihi contigerit scio] Scio, id est, persensi. *Donatus.*

3 Et quidem ego] Retulerat Simo, supra sc. 4. 'vinctus est.' *Farnabius.*

More hominum] Hominum abundat. *Donatus.*

More hominum evenit, ut id quod sim nactus mali] Quia fama mali celerior, quam boni, id est, ut facilis mala, quam bona nuntientur. Ad hoc ergo dixit, quod ille prior scierit quod esset vinctus, quam ipse cognitam Glycerium cognosceret. *Idem.*

Ut quod, &c.] Velocior ficti pravique est fama, quam nuncia veri ac boni. *Farnabius.*

5 Mea Glycerium suos parentes rep erit] Hæc ita narrantur Davo, ut eadem opera etiam Charinus andiat. *Donatus.*

6 Pater amicus summus] Hæc omnia, ut diximus, propter Charinum dicuntur, ut andiat. *Idem.*

Amicus summus] Deest ejus. *Idem.*

7 Num ille somniat ea, quæ vigilans voluit? Hinc Virgilius, Ecl. viii. 'Credimus? an qui amant ipsi sibi somnia singunt?' *Idem.*

8 Desine] Compendium attulit. *Donatus.*

9 Solus est quem diligunt dii] Dictum erat proverbiale, quo et alibi usus est Terentius plus semel, ter, quater. *Faber.*

10 Conloquar. P. quis homo est? *Charine in tempore]* Stat versus, si vel ex consequar r, vel ex quis s, elidatur. *Idem.*

11 Bene factum] A gratulatione cœpit. *Idem.*

Omnia] Compendium. *Idem.*

Age, me in tuis secundis rebus respice] Hæc sunt quæ absolute dicuntur, et

est commonitio. Sunt enim qui felicitate elati, ne respicere quidem ve- lint amicos. Et respicere, est proprie retro aspicere. Id est, quem præcedis felicitate, non obliviscaris. *Idem.*

12 Tuus est nunc Chremes] Lucilius in secundo, 'Nunc prætor tuus est, mens si discesserit horno Gentilis.' *Idem.*

13 Atque adeo longum est nos illum expectare] Quia et audacter et artificiosè binos amores duorum adolescentium, et binas nuptias in una fabula machinatus est: et id extra præscriptum Menandri, cuius Comœdiam transferebat: idcirco aliud in proscenio, aliud post scenam retulit: ne vel justo longior fieret, vel in eandem propter rerum similitudinem co- gerentur. *Idem.*

14 Sequere hac me intus ad Glyc erium] Jam post scenam itnr: quia ulterius in proscenio nihil agitur. *Id.*

Tu Dave abi domum] Hi versus, neque ad illnm, 'Gnatam tibi meam Philumenam uxorem,' negantur Terentii esse: adeo ut in pluribus exemplari bus bonis non inferantur. *Idem.*

Tu Dave abi Domum] Donatus: 'Hi versus,' &c. Habes eos apud Guyetum, quem vide. *Bæclerus.*

15 Qui auferant eum] Rite namque virgo nuptui data simulabatur ex gremio matris, aut ea si decesset, ex proxima necessitudine rapi, cum ad virum transferebatur; quod ea res feliciter Romulo suisque cessit, Sabinas rapientibus. *Farnabius.*

16 Ne expectetis] Mire dicit, latenter se laudans: quo verbo avidum adhuc audiendi populum, adeoque cupidum et intentum ostendit, ut si nem Comœdia evenisse non senserit. *Donatus.*

Ne expectetis dum creant hue, intus despondebitur, intus transigetur, si quid est quod restet. *PLAUDITE]* Isthæc verba. *Si quid est quod restet,* non debent divelli a proximis: ino etiam, cum illis unice juncta sunt et copu-

lata. Absque eo sit, isthuc *transigetur* solitarium fuerit; et non est tamen. Hunc enim ordinem verba habent, *Si quid est quod restet, id transigetur intus.* Dices, Quid tandem restare possit? annon absoluta Fabula est? an habes quod arguas? Absoluta est, inquam, et suos numeros habet Fabula; nihil arguo; sed tamen et aliquid restat. Primum, petitio Critonis, ad quem lege veniebat hereditas Chrysidis postquam Phanium agnita erat non esse illius soror. Deinde et aliud etiam; id nempe quod attinebat ad Charinum, qui Philumenæ nuptias tam ardenter ambibat. Supererat ergo aliquid, et recte additum a Poëta, *Si quid est quod restet.* Quamobrem miratus sum nuper quod mili in Gallica Interpretatione ostensum est; idque eo etiam magis, quod antiquos Terentii Interpretes eam rem planissime explicasse sciebam. Sic autem eum locum vertarem: *Apres cela, Messieurs, n'attendez plus. Ils ne viendront point icy. On va faire le mariage dans le logis; Et s'il reste encore quelque autre chose, cela se voudra dans le logis aussi.* Illa autem verba ideo a me bis posita fuere, *dans le logis*, quia et Terentius ipse bis posuit, *Intus*; quod, ut opinor, in scriptore prudentissimo potuerat observari. Ceterum sic Lectores credere velim; hæc me non

maligno aliquo obtrectationis studio scribere, sed ideo tantum, ne quis tam elegantem Doctissimi viri Interpretationem legens, interdum, quod fieri facile potest propter famam ipsius, et amplissimam existimationem, labatur. *Faber.*

17 *Intus transigetur, si quid est quod restet]* Artificiose poëta hereditatis justam petitionem ex Critonis persona prætermisit, que ei Glycerio cognita jure tribuebatur: ne vel parvo rei Critonis tractatu, aut defraudatione Glycerii infuscaretur finis fabulæ ad lætum exitum spectans.

Idem.

Si quid est quod restet] Quia narratio dignum non est, quod Charinus roget. *Idem.*

Ω. *plaudite]* Faernus in antiquis libris hanc notam reperit. quam Petitus existimat coaluisse ex duplice οο Græeo, quasi notare voluissent δ ςχλος. non uno modo infirmari potest hæc conjectura. nihil certius puto, quam literam G fuisse, quæ gregem notaret. habetur illa geminata in duabus nostris codicibus MSS. ea forma, qua Longobardicus character utitur. Grex vocabulum scenicum. Plautus Asinariae Prologo: ‘Hoc agite... Gregique huic et dominis atque conductoribus Face jam nunc tu præco omnem auritum populum.’ V. Chrestom. v. Grex. *Bæclerus.*

EUNUCHUS.

PROLOGUS. Senarii sunt. vs. 5. MSS. nostri omnes : existimat esse, sic existinet, sciat, presumat ; nisi quod Argent. extinavit, et extimet. duo illa verba sciat præsum. etiam in aliis codicibus glossemate intrusa, Faërnus jam monuit. vs. 7. omnes, ut edidimus. vs. 10. duo : atque a thesauris scr. Argentor. atque de thesauris summis. vs. 12. unus : quam dicit illa. alter : quam illi qui pet. τὸ illi etiam Argentoratensis, sed secunda manu präfert. vs. 14. omnes : fraudetur. vs. 17. omnes : condonabuntur, sed in Argentor. secunda manu vs. 19. nt edidimus. vs. 24. Argent. et nihil dixisse verb. vs. 41. omnes, ut ed. *Bæclerus.*

Didascalia] Momni superius, omissum fuisse in hac Didascalia pretermittim, quod Terentio ab Ædilibus numeratum est. Vide excerpta ex *Donato. Faber.*

Personæ mutæ] In recentioribus libris Strato ponitur inter personas mutas; male. An quia Miles Gloriosus sua narrans facinora, de Stratone Elephantarcho, (Livius diceret Magistrum Elephantorum,) quem et ipsa etiam Heinsiana Editio militis servum facit, aliquid de Stratone dixit, (qui tamen Athenis non erat,) ideo inter personas theatri collocari debuit Strato? Quin et Sannio hinc quoque excludendus fuit; nam, ut in Comœdia est, ‘Solus servabat domi,’ dum alii in theatro sine sanguine belligerabant. Sed cur et Pyrrhum regem non fecere personam mutant? Nam in hac ipsa Fabula aliquid de Pyrrho scriptum reperias. In Andria, ubi inter personas mutas scribuntur Chrysis ac Niceratus, illum et illam sustuli; nam et bona illa Chrysis nulla tunc erat, et Niceratus

in actione Fabule nullum omnino locum habuit. Nonnullæ editiones in eadem Comœdia et Cliniam ponunt et Phædrum, quia scilicet illorum mentio fit in narratione Simonis. Sed quam illi in actione Fabulæ partem habuerunt? Nullam. *Idem.*

Si quisquam est, qui placere, &c.] Attentanda poëtæ copia, quod in tot prologis de eadem causa iisdem fere sententiis, variis verbis utitur. *Donat.*

Bonis quam plurimis] Commendat personam. *Idem.*

Quam plurimis] Una voce et conjunctim scribi debet, *quamplurimis*, non divisim. Erravit Æmilius, Ferretus, et post ipsum Muretus, qui illius sententiam probat. Et post Muretum nonnulli; ante illos autem Euphranius, ante Euphrapium Nonius Marcellus. *Muli*, inquit, id est, *mali* (scilicet ita Græci). Sed dormitavere omnes. *Quamplurimi* opponuntur *minime multis*. Satis in præsens isthuc esto. *Faber.*

Bonis quam plurimis] Super his verbis ita Euphrapius: ‘Bonis quam plurimis quidam intelligent, quam plurimis bonis. nos intelligamus extrinsecus plurimos, nihil aliud posuisse nisi malos. boni enim admodum pauci sunt. ita quod dixit in numero plurimis, qualitatem potius declaravit.’ *Faërnus.*

Qui placere se, &c.] Qui placere studeat bonis potius quam malis; et subanditur *potius*, sic Plautus: ‘Ceratum est mori, quam hunc pati lenonem in me grassari.’ Rudens, act. III. sc. 3. Βούλομ' ἔγώ λαδὸν σθόν ἔμμεναι, η ἀπολέσθαι. Hom. II. Iliad. Θέλω προνοίας σταλαγμὸν η τύχης πίθον. *Farnabius.*

2 Plurimis, &c.] ‘In dissensione

civili, cum boni plus quam multi valent.' Cic. de Rep. l. vi. *Idem.*

Et minime multos lædere] Ἀντίθετον πρῶτον. *Donatus.*

3 *In his Poëta hic nomen profitetur suum]* Cum dixisset, quisquam, intulit in his, et alibi, 'Cujus inox maxime est consimilis vestrum, hi se ad vos applicant.' *Idem.*

Nomen, &c.] Translatio a militibus, qui nomina in militiam dant. *Farnab.*

4 *Tum si quis]* Bene, si quis: cum L. Lavinium significet, ne vel ipsum a se læsum esse fateretur. Et *Tum,* præterea: ut 'Tum canit Hesperidum.' *Donatus.*

Si quis] Lavinium innuit, ejus ealumniis respondit in prologo Andriæ. *Farnabius.*

Inclemens] Pro inclementer: ut, 'Jam senior, sed eruda Deo, viridis que senectus.' *Donatus.*

5 *Existimet]* Pro existimavit. *Id.*

6 *Responsum, non dictum esse]* Deest ei, ut in Phormione, 'Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.' *Idem.*

Non dictum esse] Superius dictum participium est: inferius, nomen. A quo etiam: dicaces dieuntur, qui jocosis salibus maledicunt. *Idem.*

Responsum, non dictum esse] Figura πλοκή. nam dictum modo bis numero positum, supra nomen significat, infra participium. ut in Heautont. 'In quem quidvis harum rerum convenit, quæ sunt dicta in stultum.' *Idem.*

Quia læsil prius] Prior, quod est in Bembino et Vaticano, mihi magis probatur. *Farnab.*

7 *Qui bene vertendo]* Bene, pro valde. Et *Vertendo*, in lingnam Latinam transferendo. Plautus, 'Veritatem barbare.' Aut *vertendo*, corrumpendo. *Donatus.*

Qui bene vertendo et eas describendo male] Lego ex libro Bembino, et easdem scribendo male; ut sit sensus: elegit ille quidem bonas quas vertet, sed easdem male scripsit. quem

sensus confirmat insequens versus: *Ex Græcis bonis, Latinas fecit non bonas:* est et haec lectio in libro Victoriiano, licet is pro scribendo habeat conscribendo. ita legit et Eugraphius sic dicens: *bene vertit, de Græco in Latinum: male sribit, male verba componit.* Faernus.

Qui bene vertendo, et eas describendo male] Varie laborant eruditæ in hoc versu explicando, nec Donatus quicquam expedit. Nanius autem bene prolixa oratione de vitio et laude interpretum ita disserit, ut sensum hujus loci tamen reliquerit ambiguum. Fr. Fabricius τὸ describere ad dispositionem refert. Faernus: elegit ille quidem bonas quas vertet, sed easdem male scripsit: sed Latinitas vix patitur, ut bene vertere, sit, bene eligere vertenda. Fr. Guyetus ab emendatione præsidium repetivit. Nihil autem forte horum est, in quo aliquis possit satis tuto acquiescere: quin amplius sibi cogitandum putet. in eo tamen Guyetum sequi placet, quod vix persuadeor, Luscio *bene vertendi laudem a Nostro tribui.* Baclerus.

Qui bene, &c.] Bene ad verbum transferendo, sed disponendo male. 'Se mirari non modo diligentiam, sed etiam soleritatem ejus a quo essent illa dimensa atque descripta.' Ly-sander de Cyro, apud Cic. de Senect. *Farnabius.*

9 *Idem Menandi Phasma nunc nuper dedit]* Tù αὐτὸν appetit pronuntiatum, quasi hoc ipso admonuerit spectatorem, quam turpiter et imperite haec fabula scripta sit. Et bene, *nunc nuper:* ut ex vicinitate facti ostendat, nihil esse dicendum, quam displicerit haec comœdia L. Lavini: propterea quod res reccus sit, et omnes meminerint. *Phasma* autem, nomen est fabulae Menandi: in qua novorea superducta adolescenti, virginem, quam ex vicino quodam conceperat, furtim eduetam, cum habe-

ret in latebris apud vicinum proximum, hoc modo secum habebat assidue nullo conceio. Parietem, qui medius inter domum mariti ac vicini fuerat, ita perfodit, ut in ipso transitu sacrum locum esse simularet. Cumque transitum intenderet sertis ac fronde felice, rem divinam saepe faciens, evocabat ad se virginem. Quod cum animadvertisset adolescens, primum aspectu pulchrae virginis, velut numinis visu perculsus exhorruit: unde *Phasma* est nomen fabulae, deinde panlatim re cognita, exarsit in amorem puellae: ita ut remedium tantæ cupiditatis, nisi ex nuptiis, non reperiretur. Ita ex commodo matris ac virginis, et ex voto amatoris, consensuque patris, nuptiarum celebratione finem accipit fabula. Utrum ergo hoc dicat, quod totam fabulam transferendo, læserit L. Lavinus: an hoc tantum, de quo reprehendat, sed his signis velit ostendere, quem dicat vitoise *Thesaurum* composuisse; ut in *Thesauro* sit culpa, non in *Phasmate?* Donatus.

Nunc nuper dedit?] *Nuper*, ex illis verbis est, quæ veteres propter ambiguitatem cum adjectione proferebant. nam nisi adderet: *nunc*: hoc *nuper*, olim, pridem, et jam significasset. *Donatus.*

Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit?] Hanc fabulam totam damnat, ut appareat, silentio: *Thesaurum* vero, non totum, sed ex uno loco. *Idem.*

Phasma nunc, &c.] Comœdiam, enjus argumentum satis longum refert *Donat. Furuabius.*

10 Atque in Thesauro scripsit, causam dicere, &c.] *Thensaurum* Latini veteres, secundum Græcos, sine *n* litera proferebant. *Donatus.*

Atque in Thesauro scripsit, causam dicere, &c.] Prins de verbis aliqua notabimus. *Thesaurum* (*θησαυρόν*) potius quam *thensaurum*, quod posterioris saeculi est, scribi oportere, et *Donatus* monuit, et *Guyetus* merito in-

culeavit. *Interpunctio* sive ita fiat, *causam dicere prius unde petitur, aurum quare sit suum; sive, causam dicere prius unde petitur aurum, quare sit suum:* sensus tamen mutandus non est. qui talis est: *prius* *eum* *unde petitur, id est, reum causam dicere, quare thesaurenum suum esse contendat, qnam ille qui petit (actor) demonstrasset, unde sibi vindicaret thesaurenum, sc. eur thesaurens ipsi deberetur. unde petitur, id est, is unde petitur, reus est: qui petit, petitor, actor.*

Objicit ergo Terentius Luscio Lavino adversario suo, quod in Comœdia cui *Thesauro* titulum dedit, ordinem juris et consuetudinem judiciorum perverterit: in eo, quod reum primo loco causam dicere fecerit, antequam actor intentionem suam probasset. Sicut autem Luscius ille Lavinus *Phasma* suum ex Menandro translaterat; ita idem in *Thesauro* fecisse colligitur, cum sciamus Menandri drama hoc vocabulo extitisse. Quod autem hic præpostere in *Thesauro* factum arguitur, illud nequaquam ad Menandri *Thesaurum* pertinet, sed ad Luseii Lavini, qui ex bona Græca fabula, non bonam fecit Latinam. Nec frustra hoc monemus.

Sed apponemus huc totam causam ex *Donato* et *Eugraphio*. *Donati* hæc est annotatio: ‘*Arguit Terentius, quod Luscius contra consuetudinem litigantium, defensionem ante accusationem induxerit. Hujusmodi enim est Luscius*’ (nota, non Menandi, qui aliter ordinaverat) ‘*argumentum. Adolescens, qui rem familiarem ad nequitiam prodegerat, servum mittit ad patris monumentum, quod senex sibi vivus magnis opibus apparaverat, ut id aperiret, illatrus epulas, quas pater post annum decimum caverat sibi inferri.*’ (hoc ipso hand dubie consilium reperiatur *thesaurus*.) ‘*Sed eum agrum, in quo monumentum erat, senex quidam avarus ab adolescenti emerat. Servus ad aperiendum mo-*

numentum auxilio usus senis, thesaurum cum epistola ibidem reperit. Senex thesaurum, tanquam a se per tumultum hostilem illic defosnum retinet, et sibi vindicat. Adolescens judicem capit: apud quem, prior senex, qui aurum retinet, causam suam sic agit: Athenienses, bellum cum Rhodiensibus quod fuerit, quid ego hic prædicem? et cætera: quæ contra naturam jurisque consuetudinem posita argumenta notat Terentius, quod ille ordo potior erat, ut adolescens prior proponeret causam, qui petitior inducitur.' Addit mox de eodem errore Luscii: 'nam possessorem fecit priorem agere, quam petitorem: quod abhorret a consuetudine juris et litium.' Hæc *Donatus*. *Eugraphins* ita exhibet argumentum comœdiæ Luscii: 'Quidam agrum vendidit, illic habebat patrium monnumentum, in quo thesauros emptor invenit, compert venditor:' (nam ita legendum est:) 'in judicium venitur, utique ex ratione et ex consuetudine prior loqui debet ille, qui petit. Petitor autem hic venditor est: ut secundo loco respondeat, a quo petitur, hoc est emptor. At contra Luscius Lavinini fecit; ut prior loqueretur, unde petitur, quam ille qui petit.' Ad hanc causam, ex jure civili Romano, cuius peritissimus est, hæc annotavit Clarissimus vir Jo. Henr. Schrotterus: 'Emtor, a quo, tanquam reo, thesaurus petebatur, causam dicebat, ob quam sursus esset; quia scilicet a se ipso, et in suo repertus esset, l. un. C. de thesaur. atque id quidem, prins quam venditor, qui petebat et actor erat, proposuerat, cui probatio incriminabat, unde in patrium monnumentum is thesaurus pervenisset. quod nisi aliunde potuisse constare, debebat venditor ad exhibendum agere, ut vel ex signatura nummorum, licet aliquid colligere. Perez. num. 11. in l. 1. C. de thesaur. quamquam sc. in hoc casu etiam præsumtio, quod

ipse pater monumentum id extruxerat, pro eo pugnasse videatur, thesaurum verum non esse, ut qui ignoratum dominum jam minime haberet, l. xxxi. §. 1. de A. R. D. et mansisse ejus, cuius antea fuerat, licet perditus lactenus, et ab eo, ad quem pertinebat, non ablatus. l. LXVII. R. V. nam jus possessionis ei, qui eum condidit, non videtur perentum. et quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest, l. xi. de R. I. Quapropter non immerito reprehenditur Poëta, qui contra naturam ordinis et negotii, ante petitorem, in scena fecit causam dicere reum, cui tamen sufficere debuisset, quod possidebat, l. i. §. 6. nti possid. cui etiam velut possessori actio ultro, id est, ut prior ageret, nunquam dari poterat. d. §. 6. nam in controversiis rerum corporalium actio negatoria, per quam negetur res actoris esse, prodita non est, §. 2. in f. Inst. de Action.' Epistolam, quam adolescentis venditoris pater una cum thesauro deposituerat, hanc dubie cum ipso thesauro retinuisse senem emtorem, intelligendum est, alioquin futurum erat, ut res controversia careret. Vedit sane servus adolescentis epistolam thesauro additam, sed antequam inspecta esset et exhibita, senex ementiri potuit, se pecuniae custodiæ causa depositæ illam addidisse, ut constaret, quis et quo fine deposuisset. Potuit postea, spatio dato, et supponere aliam epistolam. Deposuerat autem pater adolescentis illic thesaurum, ne filius statim nt hereditatem paternam adisset, prodigeret omnia, fore enim sperabat, nt absundi libidinem mitigaret ratio et ætas. itaque decem annos interponi voluit, antequam filius resciceret, sicut in argumento apud *Donatum* amplius exponitur. Vide etiam, quæ magnum quondam nostræ Academiae ornatum Caspar Bitschius, Jureconsultus, de Thesauris parte priore et

pasteriore, annotavit. *Bacclerus.*

Thesauro, &c.] Alia Menandri fabula, in qua præpostere inducit rem agentem ante petitorem, qui poscebat thesaurum patris sui in monimento conditum, et a reo ablatum. *Farnabius.*

11 Prius, unde petitur aurum] Unde, a quo. Virgilius, ‘Gensis unde Latinum.’ Nam possessorem fecit priorem agere, quam petitorem: quod abhorret a consuetudine et juris et litium. *Donatus.*

12 Quam ille qui petit] Deest dicat. Idem.

Qui petit] Id est, petitor. *Idem.*

Quam ille qui petit] Eset recta locutio si diceret, quam petitorem: aut quam illum qui petit. Sed quam ille, maluit: ut subandiamus causam dicat, per ξενγμα a superiore figuratum. *Idem.*

Quam illum qui petit] Liber Bembinus ac Vaticanus, et Donatus, quam ille qui habent. qua lectione stante ille tres dictiones anapæstum faciunt, correpta priore syllaba in ille; petit vero iambus est, posteriore item correpta more veterum. *Faernus.*

14 Dñeine] Si loquatur. *Donatus.*

Ne frustretur ipse se] Παρὰ προσδοκῶν dicitur: sed post addit. *Idem.*

Aut sic cogite] Si taceat. *Idem.*

15 Defunctus jam sum] Σχῆμα διαβολᾶς, ηθοποία. id est, omni labore liberatus sum, auctoritate jam confirmata et inviolabili. *Idem.*

Defunctus jam sum] Id est, jam egi fabulas meas: aut jam destiti perielitari in edendis comediosis: aut certe, jam edidi quam tu reprehendis fabulam. *Idem.*

Defunctus jam sum, nihil est quod dicat mihi] Non sit, inquit, de suis vitiis securus propter vetustatem, nihilominus enim a me reprehenditur. *Idem.*

Defunctus jam, &c.] Μίηστος defensantis se Lavinii. Jamdudum emeritus sum, defunctus labore et discri-

mine tum secuæ, tum populi: nihil est quod mihi objiciat Terentius. *Farnabius.*

16 Is ne erret, moneo] Σχῆμα, ἐπιεκτικα. *Donatus.*

Is ne erret] Respondet Poëta nos-ter. *Farnabius.*

17 Quæ nunc condonabitur] Sic in Phormione, ‘Argentum quod habes, condonamus te.’ Nam et *dono* ablativo easni jungebant veteres, *condono* vero accusativo. *Donatus.*

Condonabitur] Quæ in præsenti condono illi. Phorm. act. v. sc. 8. ‘Argentum quod habes, condonamus te.’ Plant. frequens. Sed phrasin hanc explodit Jul. Scal. Poëtices lib. vii. c. 2. partis 2. imputatque Erasmo. acriter interim tuetur lectionem, condonabuntur. Seazontas sc. interseri quandoque, probat multis ad ductis exemplis Plauti. idque fieri varietatis gratia et excitandi spectatores. *Farnabius.*

19 Nunc quam acturi sumus] Obliqua narratio facti est, secundum casum accusativum. *Donatus.*

Nunc quam acturi sunus] O. l. s. quam nunc, qua collocatione admissa, primam huius versns syllabam præcedenti versui in seansione applicabimus. *Faernus.*

20 Postquam ædiles emerunt] Mire, eum ordo melior videretur, si sic dieeret: Postquam ædiles emerunt, quam nunc acturi sumus, perfecit sibi ut inspicinndi esset copia. Emereunt autem, medianum corripe. ut, ‘Matri longa deceun tulernnt fastidia menses.’ *Donatus.*

Postquam ædiles emerunt] Ergo vittim est in Iambico? Nil minus; nam illi veteres penultimam pluralem tertiae personæ fecere communem; id quod olim ad Phædrum et P. Syrum probavi satis. *Faber.*

Ædiles] Ædilibus curæ erant urbis ædes, annonæ, ludi solennes et stati, publico, interdum suo sumptu ludos edebant. *Farnabius.*

. *Emerunt]* Penultimam defendit Turnebus I. xviii. c. 2. *Idem.*

21 *Perfecit]* Mire, quasi difficile et illicitum. *Donatus.*

23 *Exclamat, furem, non Poëtam]* Mire reprehendit ante vitium, quam de causa maledicti dicat. *Idem.*

Exclamat, furem, non Poëtam] Adhuc nulla reprehensio est: si quidem licet transferre de Graeco in Latinum. *Idem.*

24 *Et nihil dedisse verborum tamen]* Aut, neminem fecellisse: aut, nihil apposuisse de suo. *Idem.*

Et nihil dedisse verborum tamen] Aut neminem fecellisse: dare enim verbu, decipere est. Quia qui rem exspectat, et nihil praeter verba invenit, deceptus est. unde alibi, ‘Verba istae sunt:’ et e contrario, ‘Rem cum viideas, censeas.’ Aut aliter: nihil addidisse de stylo suo Terentium. *Id.*

23. et 24. *Fabulam dedisse, et nihil dedisse verborum tamen]* *Donatus:* ‘Aut, neminem fecellisse, aut nihil apposuisse de suo.’ placet prius. *Bæclerus.*

Et nil dedisse] Et nihil de suo stylo dedisse tamen. *Farnabius.*

25 *Colucem esse]* Α κόλον cibus dictum refert Athenæus lib. vi. Dicinosoph. 18. cap. parasitus itidem a στρο. *Idem.*

26 *Parasiti personam inde ablataam]* Et hoc mire: non versus oljicit, sed personam esse translatam. quid stultus, aut calumniosius dici potest? *Donatus.*

27 *Peccatum imprudentia est]* Id est, ignorantia: ut imprudens harum rerum. non enim stultitia. *Idem.*

Si id est peccatum, peccatum imprudentia est Poëta] Primo negat peccatum, deinde concedit et purgat. *Idem.*

Imprudentia] Ignorantia, non imperitia. *Idem.*

Si id peccatum] Πλοκή. Nam peccatum superius, nomen est: et sequens, participium. Et primo negat,

peccatum, deinde si peccatum est, purgat id ipsum veniali qualitate ab imprudentiæ partibus. *Idem.*

Imprudentia est] Ut sexto ab hoc verbo. *Farnabius.*

28 *Non qui furtum facere studuerit]* Antiquissimi libri quo habent, non qui. quo autem pro quod exponendum. *Faërnus.*

32 *In Eunuchum suam]* Ad fabulam, non ad hominem retulit. ut Virgilins, ‘Centauro invehitur magna.’ *Donatus.*

Eunuchum suam] *Fabulam respexit*, ant comediam. *Synthesis.* *Farnabius.*

34 *Latinus scisse sese]* Hæc lectio placet mihi propter versum, quamvis o. l. s. non habeant nisi unum, se; et in Bembino, ubi geminatum erat, posterior sit deletum. *Faërnus.*

Id vero pernagat] Annis tamen prope xl. ante hanc fab. editam obierant Nævins et Plautus. *Farnabius.*

35 *Quod si personis iisdem uti aliis non licet]* In Bembino est, *iisdem huic uti non licet.* quarum lectionum ultra melior sit, statuere nescio. interim vulgatam tenelimus. *Faërnus.*

36 *Qui magis licet currentes seruos scribere]* Ego potiore arbitror lectionem, quam continet liber Bembinus, *currentem seruum;* ut et in Heantonim. ‘Ne semper servos currens.’ *Idem.*

Currentes, &c.] Subjecta hæc, personæ et ηθη Comœdiarum. ‘Terentius meretrices malas, avaros leunes, tristes senes, edaces parasitos commemoravit.’ Victorinus in Cie. Rhet.

1. 1. ‘Dum servus fallax, durus pater, improba lena, Et meretrix fuerit blanda, Menander erit.’ Ovid. 1. Amor. 15. eleg. *Farnabius.*

37 *Bonas matronas]* Ut Nausistratam. *Donatus.*

Bonas matronas f.] Egregius locus, quo ἀπόθεσις κωμῳδίη summatim exhibetur. Adde Horat. Epist. II. 1. ‘Aspicie Plautus, Quo pacto partes tuteatur amantis ephobi, Ut patris attenti,

lenonis ut insidiosi : Quantus sit Dor-sennus edacibus in parasitis.' *Bæcer-*
rus.

Meretrices malas] Ut Thaidem at-
que Bacchidem. Sic est in Heau-
tont. 'Scortari crebro nolunt, nolunt
crebro convivarier.' Et artificiose
ostendit omnem materiam comicorum. *Donatus.*

38 *Parasitum]* Ut Gnatonem. *Id.*

Gloriosum militem] Ut Thrasonem.
Idem.

Gloriosum militem] *Facere subandi-*
tur. *Idem.*

36 *Falli per servum senem]* Ut De-
meam et Simonem. *Idem.*

40 *Amare, odisse, suspicari]* Mire a
personis ad gesta cum varietate
transitum fecit. Omne enim quod in
orationem venit, vel persona, vel fac-
tum est. *Idem.*

Odisse] Qnia *odere* non est Latini-
num. *Idem.*

41 *Nullum est jam dictum, quod non*
dictum sit] Σχῆμα λόγου, πλοκή. Nam
Dictum, bis positum : ut superius
peccatum diversa significat. *Idem.*

*Nullum est jam dictum quod non dic-
tum sit prius]* Locus est in Ecclesiaste
Salomonis cap. i. 'Quid est quod fuit? ipsum quod erit. Et quod fac-
tum est, ipsum quod fiet; et non est omne recens sub sole?' Ad ea post-
quam D. Hieronymus dixit quod nihil attinet hoc transferre, sic scri-
bit; ex editione Frobeniana : Huic
quid simile sententia et Comicus ait :
Nihil est (jam) dictum, quod non sit
dictum prius; unde præceptor mens
Donatus, cum ipsum versiculum ex-
poneret, Pereant, inquit, qui ante
nos nostra dixerint. Quod si in ser-
monibus nihil novi dici potest, quanto
magis in administratione mundi, quæ
ab initio sic perfecta est, ut requies-
ceret Deus ab operibus suis in die
septima? Hæc D. Hieronymus. Sed
autequam quidquam dico, emenda
hunc locum, et lege : *qui ab initio sic*
PERPECTUS est, &c. agitur enim nou-

de administratione, sed de perfec-
tione mundi. Nunc ad rem. Vellem
evidem aliud D. Hieronymus scrip-
sisset; nam profecto et Magister et
Discipulus errarunt. Ingeniose dic-
tum a Donato fuit, fateor, et ut Do-
natum decebat facere, rhetorem præ-
clarum, et primarium in suo illo
genere, sed erravit tamen Donatus,
aut errare voluit, ut locus tam ele-
ganti dicto dari posset. Nam totum
hoc Terentii nihil est aliud quam re-
ductio ad absurdum, ut vulgo in Lo-
gicis loquuntur ; sic : non licet uti
persona militis, nec senis, inquit Ve-
tus malevolus Poëta, &c. Non licet
charakteras personarum sequi, servi,
videlicet, matronæ, meretriciæ, pa-
rasiti, &c. Non licet denique affec-
tus ipsos in Fabula ponere, ut odisse,
amare, suspicari, quæ omnia sunt
omnibus seculis communia. Id vero
si admittendum fuerit, inquit Teren-
tius, hoc quoque concludatur necesse
est, et perridiculum ac perquam
absurdum ; *Nihil hodie dici posse quod*
non dictum sit prius. Addo ad hoc :
Naturam et habitum argumentationis
satis demonstrat illud *denique*; quod
animadvertis debuerat, neque temere
transiliri. Nam ex pauculis elemen-
tis quot linguae? Quot appellationes,
quot verba, &c. Quot particulae, ex-
clamationes? Et ea tamen omnia
finiri possunt et concludi? At vero
cogitationes et formæ ac figuræ cogi-
tationum, illæ vero apud unum Deum
finiri, apud homines non possunt;
non magis quam effecte omnia cor-
pusculorum; aut, ut quidam loquun-
tur, materiae primæ, aut mixtiones
omnium numerorum, si quisque nu-
merus proprietatem suam habeat,
&c. Verum hæc missa faciamus.
Interim, hoc notari possit ; Hunc
Donati locum apud hodiernum Do-
natum non reperiri. Dices, id for-
tasse Donatus in continua oratione
e suggestu recitaverat. Fieri potuit;
sed an putas tam elegans dictum in

Commentarios non fuisse translati-
rum? Non ego quidem. *Faber.*

Nullum est, &c.] ‘Præceptor meus
Donatus,’ inquit Hieronymus in c. i.
Ecclesiastici, ‘enī ipsum hunc ver-
siculum exponeret: Pereant, inquit,
qui ante nos nostra dixerunt.’ *Far-
nabius.*

42 Vos cognoscere, atque ignoscere]
Σχῆμα λόγου, παρόμοιον. *Donatus.*

43 Quæ veteres factarunt, si faciunt

novi] Et varie dixit, *factilarunt* et
faciunt, et cum magna defensione
Terentii, semel facientis id quod sæpe
veteres. *Idem.*

44 Animadvertisite] Nos ἐλλειπτικῶς
dicimus *advertisite*, quod veteres plene,
animum advertisite. *Idem.*

45 Quid sibi Eunuchus velit? *Ἀρχαῖος,*
velit sibi. ut alibi, ‘Nam proh
Deum atque hominum fidem, quid
vis tibi, aut quid quæris?’ *Idem.*

ACTUS I.

SCENA I. Senariis constat hæc
scena. vs. 1. duo MSS. nostri: *num
adeam?* tertius: *non adeam?* ne nunc
eam quidem? vs. 6. omnes: *perficies.*
vs. 10. unus: *illudet.* vs. 16. *tò tu*
duo omittunt; quorum unus, *postulas.*
vs. 22. omnes, ut ed. vs. 24. unus:
accusabit. duo, *accusabis.* omnes, *et dabis*
ei. vs. 25. duo: *o in indign. f.* vs. 29.
omnes, *quam queas.* *Bæclerus.*

Hæc vero Comœdia est quæ docto
Interprete, nec docto tantum, sed et
valde ingenioso, opus habet. Caroli
Noni temporibus prodiit Versio Jani
Antonii Baifii, astricto sermone, Car-
mine dimetro acatalepto, et hyper-
catalepto (*Gall. des Vers de huict à
neuf*). Sed hodie vel ignoratur, vel
negligitur, alioqui et exemplaria rara
sunt. In decem aut duodecim locis
erravit Interpres; in ceteris omnia
bene et commode, et sane ingeniose.
Itali quoque (non loquor de versione
illa quæ Venetiis prodiit) Eunuchum
in vulgarein sermonem converterunt.
Sed illi Fabulae alium fecere titulum;
nam apud eos dicitur *la Mora*, in illa
interpretatione multum est boni,
fateor; sed ita res interpolata fuit,
ut sæpe Terentium in Terentio non
invenias. Ut ut sit, homo fuit inge-
niosus, qui hanc nobis Comœdiam
Neapolitano habitu dedit. Velle
ne tot dicta proverbialia haberet.
Sed is Italorum sæpe mos est. *Faber.*

Quid igitur faciam? *In huc προτάσει*
exemplum proponitur, quam non suæ
potestatis sit, qui amat: quam supiat,
qui non amat, neque aliter affectus est.
Donatus.

1 Quid igitur faciam? *Διαλογισμὸς,*
σχῆμα διανοίας. Apparet et multa ta-
citum cogitasse adolescentem, et
tandem in hæc verba prorupisse.
Igitur, pro deinde. Ut Plantus in
Amphytrione: ‘Si aliter sient ani-
mati, neque dent quæ petat, sese
igitur summa vi, virisque, eorum op-
pidum expugnassere.’ *Idem.*

Quid igitur faciam? Menander, *ἀτα-
τὶ πονήσω;* Sic Virgilius, ‘Heu quid
agam?’ Et est διαλογισμὸς perditæ
mentis post multam frustra cogita-
tionem. *Idem.*

Non eam, ne nunc quidem? Hoc
videtur non esse contrarium: sed est.
Nam dubitat utrum meretricis satis-
factionem expectet: an illam omnino
non quærat. *Idem.*

Non eam, ne nunc quidem? *Non eam,*
Probus distinguit. Jungunt qui se-
cundum Menandri exemplum legunt.
Idem.

Quid igitur faciam? &c.] Ex medio
amoris argumento initium repetitur,
in quo mira arte affectum ægroti
amore animi exprimit Poëta, exclusus
erat; inde revocatus amator, per soli-
tas amantium iras, hinc opportunum
erat, deliberare; an injuria exclusio-

nis, an blandimentum revocantis potius attendi, par esset. Expressit et interpretatus est nobili imitatione summau hujus scenæ Horatius Sat. II. 3. ‘Amator Exclusus qui distat agit ubi secum, eat an non, Quo rediturus erat non accersitus, et hæret Invisis foribus? nec nunc, cum me vocet ultiro, Accedam? an potius mediter finire dolores? Exclusit; revocat: redeam? non si obsecreret. ecce Servus, non paulo sapientior, O here, quæ res Nec modum habet, neque consilium, ratione modoque Tractari non vult. in amore haec sunt mala: bellum, Pax rursum. haec si quis tempestatis prope ritu Mobilia, et cæca fluitantia sorte, laboret Reddere certa; sibi nihil plus explicit, ac si Insanire paret certa ratione modoque.’ Addendus est Persius Sat. 5. Cicero de Nat. Deor. III. 29. ad levitates Comicas refert: ut et Lucretius libro IV. quæ ab aliis jam producta sunt loca. *Baclerus.*

Quid igitur, &c.] Adi Horatium, qui hunc locum transtulit. ‘Amator Exclusus,’ &c. 3. Sat. II. lib. Adi et Persii Sat. 5. *Farnabius.*

2 Comparem] Constituam: ut, *Quam inique comparatum est.* *Donatus.*

3 Non perpeti meretricum contumelias] Sic in Andria, ‘Prinsquam harum seelera et lacrimæ confictæ dolis.’ Cum uni sit iratus, de omnibus queritur. *Idem.*

4 Exclusit: revocat] Utrumque injuriam fecit ex verbo, dicendo, *Exclusit* potius, quam, *non admisit.* et, *revocat* potius, quam, *petit ut redeam,* quod erat moderatins. *Idem.*

Redeam? non, si me obsecret] Vides ergo superiorem partem dubitationis in eo fuisse, ut rogatus rediret: inferiorem, ut ne rogatus quidem. *Id.*

Non, si me obsecret] Bene de ea, quæ totum proterve agens, exclusit et revocat: non petat, nec roget, nec oret, sed obsecret, inquit: quod

horum omnium in majorem partem est ultimum. *Idem.*

5 Si quidem hercle possis] Διαλογισμὸς quasi ad alterum: ut, ‘Nescis hen perdita, needum Laomedontæ sentis perjuria gentis.’ *Idem.*

Nihil prius, neque fortius] Deest, est. ut, ‘Multum ille et terris jactatus et alto.’ Et prius modo ad landem, non ad ordinem pertinet. ut Sallustius, ‘quæ prima mortales duennt.’ Et ipse in Heantont. ‘Et suavia quæ essent, prima habere.’ *Idem.*

Prius, neque fortius] Melius, præstantius. τὸ βέλτιον, καὶ τὸ τιμιότερον, πρότερον τῇ φύσει δοκεῖ. Aristot. in Categor. *Fornabius.*

6 Nariter] A navi ductum, a qua in alto nullum diversorum est. *Donatus.*

Neque perficies gnaviter] Plantina illa hic pertinent Trucul. II. 5. 12. ‘Male quod mulier facere incepit, nisi id efficere perpetrat,’ &c. et vs. 16. ‘Nimis quam paucæ efficiunt, si quod occuperint bene facere.’ *Baclerus.*

7 Atque, ubi patinon poteris, &c.] Palmerius homo fuit ingeniosus; at hoc loco, dum se doctum haberi vult, se deridendum propinavit. De illo alias, in Commentariis. Hoc unum dicam: non intellexit quid sit producta periodus. *Faber.*

8 Infecta pace] Εμφασις περ μεταφοράν. *Donatus.*

9 Indicans te amare] Non verbis indicans ut alibi, ‘Ibi tum exanimatus Pamphilus Bene dissimulatum amo rem, et celatum indicat.’ *Idem.*

Actum est! illicet! peristi!] De jure translatum. *Actum est*, ad *Ultron ad eum venies*, relatum est: *Ilicet*, ad *Indicans te amare*: *Peristi*, ad *Ferre non posse*. *Idem.*

Ilicet] Semper in fine transactæ rei ponitur. *Idem.*

Ilicet] De judicio. *Idem.*

Peristi] Τπερβολή. *Idem.*

Peristi] De supplicio. *Idem.*

10 *Eludet]* *Eludere* proprie gladiatorum est, cum vicerint. Cicero, ‘Quam diu etiam furor iste tuus eludet?’ *Eludere*, est finem ludo imponere. *Idem.*

11 *Proin tu]* Ut *exinx* et *exinde*, sic *proin* et *proinde* dicuntur. *Idem.*

12 *Here, quæ res, &c.]* Concessum est in Palliata poëtis comicis, servos dominis sapientiores fingere: quod idem in Togata non ferre licet. *Donatus.*

Eam consilio regere non potes] Nunc domino servus est sapientior: quia nec amator, nec amans. Ut idem in Andria, ‘Facile omnes cum valemus, recta consilia ægrotis damus.’ *Idem.*

Here quæ res, &c.] *Donatus* hic: ‘Concessum est,’ &c. *quæ res* forte hinc parum facit. Servus ab Horatio etiam *non paulo sapientior* hic nominatur *hero*, propter πάθος heri, quod facit, ut ratio omnis succumbat agritudo animi, *quæ res* infra apud nostrum Poëtan satis declaratur. De cetero servi vetuli adolescentibus in Comœdia snasores fere inducuntur. Ubi iterum nulla annotatione opus est, servos esse sapientiores dominis, cum præsertim de calliditate servorum, nunquam de prudentia Noster agat; quantum autem ad heros majores, id est, ad patresfamilias attinet, permittit sane Terentius, ut interdum a servis illi fallantur, (nunquam prudentiae sed fallaciarum ope et versutia,) plerumque tamen illos aut succumbere, aut metuere facit. iterum ergo non est opus dicere: servos in Comœdiis palliatis dominis sapientiores esse. Hæc ad *Donati* annotationem.

Quantum attinet ad rem ipsam, Cicero iterum hoc locu utitur ad demonstrandum animi levitatem Tuscul. IV. 35. Plautus autem amoris incommoda exequitur omnium copiosissime, in Mercat. I. I. 18. ‘Nam amorem hæc cuncta vitia sectari solent, Cura, ægritudo, nimiaque ele-

gantia, &c. Sed amori accedunt etiam hæc, quæ dixi minus, Insomnia, ærnnna, error, terror, et fuga. Ineptia, stultitiaque adeo, et temeritas, Incogitania, excors immodestia, Pecculantia, cupiditas, malevolentia; Inhæret etiam aviditas, desidia, injuria, Inopia, contumelia, et dispendium, Multiloquium, pauciloquium.’ *Bæclerus.*

Here quæ res, &c.] Servus non panlo sapientior. ‘O here quæ res,’ Horat. Sat. dicta. *Farnabius.*

Consilium neque modum] Amor ex iis affectibus est, quorum virtus regula esse non potest: mediocritas autem et modus affectionum a virtute dependet, &c. Aristot. II. I. Ethic. Nicom. 6. c. *Idem.*

14 *In amore hæc omnia insunt ritia]* Due præpositiones, *in amore insunt.* *Donatus.*

In amore, &c.] ‘Amorem hæc cuncta vitia sectari solent, Cura, ægritudo,’ &c. vide prologum Mercatoris Plantin. ‘In amore et ira, jurgia, preces, exprobratio, satisfactio,’ &c. Tacit. An. 13. *Farnabius.*

15 *Inducie]* *Inducie*, sunt pax in pauco dies, vel quod in diem dentur, vel quod in dies otium præbeant. *Donatus.*

Bellum, pax rursum] Ut supra in Andria, ‘Amantium iræ, amoris integratio,’ erat. quod de communi vita dictum, apud Plantum, ad amantes principiæ pertinet, Amphitr. III. 2. 57. &c. ‘Nam in hominum ætate multa eveniunt hujusmodi; Capiunt voluptates, capiunt rursum miserias. Iræ interveniunt, redeunt rursum in gratiam. Verum ire si quæ forte eveniunt hujusmodi Inter eos, rursum si re ventum in gratiam est, Bis tanto amici sunt inter se, quam prius.’ *Bæclerus.*

16 *Pax rursum]* Bene, ut consolaretur, ultimam partem posuit. *Donatus.*

Hæc si tu postules] Id est, si velis,

vel coneris. *Idem.*

17 *Nihilo plus agas]* Id est, nihil agas. *Idem.*

19 *Et quod nunc]* Pro, quæ, ut sit consequens, ‘hæc verba.’ sic in Andria, ‘Quod plerique omnes faciunt adolescentuli, Horum ille nihil egregie.’ *Idem.*

20 *Egone illam? quæ illum? quæ me?* Familiaris ἔλλειψις irascientibus, nam singula sic complentur, *Egone illam non uiciscar?* quæ illum recepit? quæ exclusit me? quæ non admisit? Etenim necesse habet, nec potest completere orationem, qui et secum loquitur, et dolore vexatnr. Nam amat ἀποστάτησιν nimia indignatio. ut Virgiliius, ‘Quos ego—sed motos præstat componere fluctus.’ *Idem.*

Egone illam? &c.] Supplet hanc orationem Donatus. et juxta suam emendationem Guyetus. *Bæclerus.*

Egone illam, &c.] Egone illam adem? quæ illum mihi prætolit? quæ me sprevit? quæ me heri non admisit? *Farnabius.*

21 *Sentiet qui vir sim]* Possis interpretari illo Horatii Epod. 15. ‘O dolorita mea multum virtute Neæra; Nam, si quid in Flacco viri est, Non feret assidas potiori te dare noctes.’ *Bæclerus.*

22 *Hac verba]* Verba ἐμφατικῶς. Dixit, quæ scilicet nihil effectura sint. *Donatus.*

Me hercle una falsa lacrymula, quam oculos terendo misere vix vi expresserit] Expressio ad αὐξησιν ducens. et non vera, sed falsa: et non lacrima sed lacrymula: et non ulro flens, sed oculos terendo: et non facile, sed vi: et non, exstillererit, sed expresserit. sic Virgiliius, ‘Captique dolis lachrymisque coactis.’ *Idem.*

Una falsa, &c.] Juvenal. Satyr. 13. ‘Docta oculos vexare humore coacto.’ *Farnabius.*

23 *Quam oculos terendo misere, vix vi expresserit]* Totum sensum verbis significantibus protulit: ut, ‘Striden-

ti miserum stipula disperdere carmen.’ Et: ‘Una dolo divum si fœmina victa duornm est.’ *Donatus.*

24 *Et te ultro accusabis]* Si hoc dicere volisset, rectum erat ut dicaret, et te ipse accusabis: quare melior mihi videtur ea lectio, quæ est in Bembino et tribus aliis antiquis libris, et omnibus fere aliis: et te ultro accusabit: ut sit ultro pro, insuper: ut non modo Thais minas Phædriæ una lacrimula restinctura, sed insuper eum accusatura dicatur. *Faërrns.*

Et dabis ei ultro suppl.] Ut in illo summi Poëta: ‘Ire iterum in lacrymas, iterum tentare precando Cogitur, et supplex animum submittere amori.’ *Bæclerus.*

Ei dabis, &c.] Vide act. v. scen. 8. *Farnabius.*

[Per ‘Sic,’ quod invenias ad h. I. in nostris VV. LL. intellige id quod legitur in textu Westerhovii.]

25 *Nunc ego et illam]* *Nunc, id est, sero.* ut Virgil. ‘Nunc scio quid sit amor.’ Et, ‘Nunc angur Apollo, Nunc Lyciæ sortes.’ *Donatus.*

27 *Et prudens, sciens]* *Prudens est, qui intelligentia sua aliquid sentit Sciens.* qui alicuius indicio rem cognoscit. Ergo prudens, per sese: sciens, per alios. *Idem.*

28 *Virus, ridensque pereo]* Mire et nove, *virus pereo:* et propterea sic dixit, ut intelligamus, *occidor:* et *virus,* quasi sapiens et sentiens. *Idem.*

Virus, ridensque pereo] Bene addidit *ridens*, nam vivus perit, qui etiam dormiens opprimitur: *videns* autem, qui vigilans vim patitur et perit. Nam *videre*, pro vigilare posnit, ut etiam Virgiliius, quem de silentio dicit, ‘Jamque videnti Sanguineis frontem moris et tempora pingit.’ Ergo vivus, non mortuus: *videns*, non dormiens. *Idem.*

Prudens, sciens, viv. vid., &c.] δεινοποιεῖ impotentia πάθους ἐρωτικοῦ, quando succumbit ratio, id quod Properatio, sine amplificatione, est nullo vivere consilio. Sed et τὸ δίμετρον Ἀνα-

πεόντειον apud Scholiastem Aristophanis hue potest accommodari: *καὶ μαῖνομαι καὶ μαῖνομαι.* cum ratione enim insanunt quodammodo, et pugnantia loquuntur hi tales. ut apud Ovidium (*Metamorph.* vii. 1.) ‘*Sed trahit invitam nova vis; aliudque cupidus, Mens aliud suadet; video meliora proboque, Deteriora sequor.*’ Eustratius non omisit notare, in vi. Ethie. Aristot. cap. 2. ubi ὄρεξων δρθῆν explicat: *Ἴνα μὴ διάστροφος οὐσα αὔτη, οὐκ ὀρέγηται ἐκείνου ὃ η διάνοια διώκτον εἶναι συνεπεράντατο, ἀλλὰ πρὸς τούναντλον δρμῷ. πολλάκις γὰρ ἐπὶ τῶν ἐμπαθῶν τοῦτο γίνεται. οἷον δὴ καὶ η Μήδεια, εἰδὺνα μὲν ἐκ τοῦ λόγου θύτι φαῦλη ἦν ἀπερ ἔμελλε δρᾶν, ὑπὸ δὲ τῆς κατὰ θυμὸν νικωμένης ὄρέξεως, ἔδρασκεν ἐκείνα δὲ λόγος εἶναι φαῦλα ἀπέδειξε.* *Bæclerus.*

Vetus, &c.] Lucret. iii. ‘*Morta cui vita est prope jam vivo atque viventi.*’ *Farnabius.*

Pereo] Interpretetur, quid hoc sit perire, Plantas Truculento i. 1. et 2. *Bæclerus.*

29 *Captum]* Sallustius, ‘*Sin captus pravis cupidinibus.*’ *Donatus.*

Quam queas minimo] Perseveravit in translatione, quam jamdudum sumpsit a bello. *Idem.*

31 *Si sapi]* Id est, si sapias, ad inferiora jngendum est: nam aliter non intelligitur. *Idem.*

34 *Sed ipsa egreditur]* Nullum librum vidi, in quo non ita legatur, *Set ecca ipsa egreditur, ratio carminis constat, si ex set, elidas t.* *Færnus.*

Sed ecca ipsa egreditur nostri fundi calamitas] Optime, et rotunde, et Comice Baius: *Ho, roicy Forage, Qui grelle tout nostre heritage.* Faber.

Nostri fundi calamitus] Proprie calamitatem rusticæ grandinem dicunt, quod communiat calamum, hoc est, culnum ac segetem. *Donatus.*

Calamitus] Grandinis tempestas quæ calamos, id est, culmos, stragit, et segetem sternit, a rusticis vocatur *calamitus.* Illa vero non interceptit,

sed plane disperdit. Meretrici proprius convenit *καλαμαία*, id est, locus-ta, quod nomen indidit Theocritus puellæ quæ depascebatur, messemque agricolis destinatam interceptit. *Idyll. 10. Farnabius.*

35 *Intercepit]* Proprie, quasi totum capit. Plautus in *Aulularia*, ‘*QNæ mihi interbibere sola, si vino scateat, Corinthiensem fontem et Pyrenæum potest.*’ *Donatus.*

SCENA II.] Iterum Senarij sunt. vs. 6. nostri MSS. *tunc hic eras mi Phadr.* vs. 9. unus: *sane, quia vero hæ mihi semper patent fores.* alter: *sane vero quia hæ mihi p. s. f.* Argent. *sane quia hæ mihi semper pat. f.* vs. 15. omnes non geminant *τὸ mi.* vs. 22. omnes, ut ed. ut et vs. 26. vs. 28. omnes: *tum ibi.* vs. 30. omnes: *arreptam.* vs. 35. duo: *unde eam emerat:* vs. 37. omnes: *educare ita ut si.* vs. 41. omnes: *rogas?* *quia.* vs. 46. duo: *interea loci te cogn.* vs. 49. duo: *nec hoc qui-dem t.* vs. 51. duo: *aliquantulum.* vs. 52. omnes, ut ed. vs. 54. duo: *producit ac vendit.* vs. 60. lectio est codicis Argentoratensis, quæ metro convenientior visa est. *τὸ eam ceteri quo-que nostri omittunt.* vs. 72. omnes: *nihil mihi respondes.* *Pii. pessima es.* vs. 75. duo: *at ego nesc.* unus: *aut e. n.* vs. 81. duo: *quo adducta est.* unus: *advecta.* vs. 82. *τὸ aliud omnes habent.* vs. 99. unus: *ego ex animo dico.* alter: *ego ex an. misera dico.* tertius: *ego non ex an. mis. dico.* vs. 108. omnes: *morigerandum est Thaidi.* vs. 117. omnes: *paream.* vs. 119. omnes: *certe.* vs. 126. duo: *reniat.* *Bæclerus.*

1 *Miseram me, &c. nere aliorum]* *Aliorum, in aliam partem: ut scor-sum, dicitur.* *Donatus.*

3 *Quod heri intromissus non est]* Hac levius, ut de facto suo loquens. At Phædia, ‘*Exclusit, revocat,*’ inquit, ‘*redeam? nou, si me obsecut?*’ *Idem.*

4 *Tremo horroque]* Ex amore ni-mio. Numius ignis effectum frigoris

reddit: et ex frigore nimio effectus ignis existit: secundum illud quod physici aiunt, hinc et Virgilius, ‘Aut Boreæ penetrabile frigus adurat.’ *Idem.*

Tremo horreoque, postquam aspexi hanc] Natura magni caloris etiam horrorem inentit, ut nimiae febres. *Idem.*

Tremo horreoque] Sanguine ad cor refugiente, *extremos tremor occupat artus.* *Farnabius.*

5 Accede ad ignem hunc] Potius ignem meretricem accipimus, quam aram Apollinis: vel quia amator nritur. Ut Virgilius, ‘At mihi sese offert ultro mens ignis Amyntas.’ Vel quia avida et avara est, ut ignis alienamentorum. *Donatus.*

Jam calesces plus satis] Nove, sed intelligitur quam, id est, plus æquo. ut alibi, ‘Quam ne quid in illum iratus plus satis faxit pater.’ Hoc quidam putant, at mihi de his videtur esse, quæ a veteribus geminabantur: ut, *plerique omnes*, hoc est, omnes: et, *pleraque omnia*, id est, omnia. sic et, *plus satis*, pro satis. *Idem.*

Ignem hunc] Aram, inquit, Apollinis in scena, (vide Andriæ act. iv. sc. 4.) vel aram Veneris in atrio meretricis, imo ipsam Thaidem. ‘Nam si te vel modice meus ignienlus afflaverit, ureris intime.’ Photis II. l. Apul. Asin. *Farnabius.*

6 Quis hic loquitur] Non imperite intelligunt, qui existimant meretricem etiam hoc simulare, quod non providerit Phædriam. Nam et personæ, et dictis ejus ceteris hoc convenit: et tunc erunt gratiora omnia, quæ supra dixit. *Donatus.*

Tun' eras hic mi Phædria? O. l. s. hanc collocationem habent, *tun' hic eras mi Phædria?* qui ordo verborum versum reddit expeditiorem. *Faern.*

7 Cur non recta introibas? Quasi parum fuerit *introibas*: satis mire additum *recta.* *Donatus.*

Quid hic stabas? cur non recta introibas? Exquisitioribus blanditiis meretrix apud Plantum: ‘Animule mihi mira videntur, Hie te stare fors, fores cui pateant Magis, quam dominus tua, dominus cum haec tua sit.’ Terentius apte divisit, ut ὑπόθεσις postulabat. *Bæclerus.*

S De exclusione verbum nullum] Plus admirationis est, nec accusationi, nec satisfactioni locum reliquise merecirem, callide dissimulata injuria. *Donatus.*

Quid taces? Et hoc callide: quasi innocens ne suscipetur quidem, quid succenseat adolescens. *Idem.*

9 Sane, quia vero semper, &c.] Tolle, *sane et vero*, et pronuntiandi adumenta vultumque dicentis: et in verbis non negatio, sed confessio esse credatur. Nam *vero* ironiae conuenit. ut Virgilis, ‘Egregiam vero laudem et spolia ampla refertis.’ *Id.*

Sane quia, &c.] Ironice. *Farnabius.*

10 Aut quia sum apud te primus] Duo dixit quæ doleat: et quia clausæ fores, et quia posterior habetur prælato milite. *Idem.*

Aut quia sum apud te primus] Subauditur, ‘Non recta introivi.’ *Idem.*

Missa istæ face] Alia dissimulatio, et durior post admonitionem. sed bene intelligit, qui hoc a meretrice ridente molliter, et osculum porridente diei accipit. *Idem.*

11 Quid missa? Magna virtus poëta est, non sententias solnu de consuetudine ac de medio tollere, et ponere in comœdia, verum etiam verba quedam ex communis sermone, quale est quod ait nunc, *Quid missa?* *Idem.*

Utinam esset mihi pars æqua amoris tecum] Vel amandi, vel non amandi seilicet. *Idem.*

Quid? missa? o Thais, utinam, &c.] Expressit Poëta animum amatoris mobilem; et in ipso conatu conquerendi de exclusionis injuria, remolliatum in confessionem desiderii ac amo-

ris sui. *Bæclerus.*

Utinam esset, &c.] Εἴθ' ὅμαλοι πνεύ-
στιας ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἔρωτες Νῶν.

Theocrit. Idyl. 12. *Farnabius.*

12 Ac pariter fieret] Pariter, simili-
ter, Sallustius, ‘Cui nisi pariter ob-
viam iretur.’ *Donatus.*

*13 Ut aut hoc tibi doleret, itidem ut
michi dolet]* Si ambo amaremus. *Idem.*

*14 Aut ego isthuc factum nihil pen-
derem]* Id si esset, non amaret. *Fab.*

15 Ne crucia te; obsecro! anime mi]
Mi, vocativus est, ab eo quod est *meus*. Vide quam familiariter hoc idem
repetit blandimentum. Vult enim Terentius velut peculiare verbum hoc
esse Thaidis. ideo totiens dictum est,
‘Tunc hic eras, mi Phædria? Ne
crucia te, obsecro, anime mi, mi
Phædria.’ *Donatus.*

Ne crucia te? Hæc nisi amplectens
adolescentem mulier dixerit, videbi-
tur *ne crucia* sine affectu dicere. Sed
sic dicet, *ne crucia te*, eo gestu quasi
in eo etiam ipsa crucietur: nam ideo
subjicit, *anime mi*, hoc est animus
meus. *Idem.*

*Ne crucia te obs. anime mi, mi Phæ-
dria]* Merito secuti sumus *Donatum*,
enjus testimonio geminatur *τὸ mi. v.*
Fr. Fabric. et Guyet. Bæclerus.

Anime mi, &c.] ‘Vox blanda et ne-
quam, digitos habet,’ ait Juvenalis 6.
Sat. Ζῳὴ καὶ ψυχή. *mon ame, mon pe-
tit cœur*, Gall. *mi rida, mi alma, mis
entranas*, Hisp. *Farnabius.*

16 Non pol quo quemquam plus amem]
Hoc totum nimirum blande, et cum con-
trectatione adolescentis, dicit meretrix. *Donatus.*

17 Fuciendum fuit] Legendum, fa-
ciendum, scribendum, totum hoc sem-
per necessitatibus adjungitur. Virgilius,
‘Aut pacem Trojano ab rege peten-
dum.’ Et alibi, ‘Arma acri facien-
da viro.’ *Idem.*

Ita res erat, faciendum fuit] Σχῆμα
κωμικόν, ita expeditum, et absolvunt,
compendio simul ac dissimulatione,

quibus non est facile defendere quod
factum est. *Bæclerus.*

*18 Credo, ut fit, misera præ amore
exclusit hunc foras]* Oratorie ac facete
additum, *misera*. Et cum illa a de-
rivatione cause argumentetur, mire
a Parmenone correpta est, verisimile
non esse, ut quis, quem amet, eun-
dem possit excludere. *Donatus.*

Exclusit hunc foras] Παρὰ προσδο-
κίαν intulit, intuens puellam, et ei os-
tendens Phædriam: ut ostendat quam
falsa et repugnantia loquatur mere-
trix. *Idem.*

Misera præ amore exclusit h.f.] Op-
portune poëta, ad narrationis et con-
tentioñ levandum tedium, servum
vernili dicacitate inducit meretricem
Indere. Priscianus lib. xiv. hunc
versum ita scribit: ‘Credo, ut fit,
misera præ amore hunc exclusit fo-
ras.’ *Bæclerus.*

Exclusisti, &c.] Menander in prolo-
go fabulæ *Thais* inscriptæ ήθος ejus
expressit: Εμοὶ μὲν οὖν θεῖδε τοιαντην,
θεὰ, Θρασεῖαν, ὥραιαν δὲ, καὶ πιθανὴν
ἄμα, Ἀδικοῦσαν, ἀποκλέονταν, αἰτοῦσαν
πυκνὰ, Μηδενὸς ἐρώσαν, προσποιουμένην
δὲ ἄει. citat Plutarchus de andiend.
Poëtis. *Farnabius.*

19 Siccine ais] Quinque antiqui li-
bri, siccine agis? ut sit sensus: hocine
modo me tractas? *Faernus.*

Age] Corripientis est modo *age*,
non hortantis adverbium. *Donatus.*

20 Te accersi jussi] Hoc est, quod
supra ait, ‘Non eam, ne nunc qui-
dem, cum accersor ultro?’ *Idem.*

Dic mihi] Meretricia calliditate
commendat, quæ dictura est. *Idem.*

21 Egone? optume] Benc. non ex-
pectavit servus, ut pro se dominus
responderet Thaidi. *Idem.*

Potin' est hic taccre] Praestuctum,
ut inferri possit: ‘Quam intimum
Habeam te; et mea consilia ut tibi
credam omnia.’ *Bæclerus.*

22 Verum heus tu] Astute servus
reponit Thaidi vicem. Nam illa ut

magnum voluit expectari, quod dictura est, iste ut falsum contemnit.
Donatus.

Meam astringo fidem] Fidem promitto: quia vincula fidei dicuntur. *Id.*

23 *Quæ vera audivi, taceo]* Mire vi-
ceni Parmeno reddidit meretrici.
Nam ut servum difficile est tacere
comissa, ita meretricem rarum est
vera dicere. *Idem.*

Quæ vera audivi] Figura παρασκευῆ.
Idem.

Contineo optime] Proprie a meta-
phora vasorum transtulit verba. *Id.*

24 *Sin falsum, aut vanum, aut fictum
est, continuo palam est]* Falsum est,
quo tegitur id quod factum est. *Vanum*,
quod fieri non potest. *Fictum*,
quod nou est factum, et fieri potuit.
Vel *falsum*, est fictum mendacium si-
mile veritati. *Vanum*, nec possibile
nec verisimile. *Fictum* totum sine ve-
ro, sed verisimile. Falsum loqui, men-
daciis est: fictum, callidi: vanum, stul-
ti. Falsum loqui, culpæ est. Fictum,
virtutis. Vanum, recordiæ. Falsis
decipiuntur: fictis delectantur: vana
contemnimus. *Idem.*

Sin falsum aut vanum, aut fictum.] Pris-
cianus lib. xiv. concise affert, ‘Si
falsum, aut fictum, continuo palam
est.’ v. Guyet. *Bæclerus.*

25 *Plenus rimarum sum]* Vilis at-
que abjecta translatio, et apta apud
meretricem loquenti: translata au-
tem est ab aquario vase fictili. *Do-
natus.*

Hac atque illac perfluo] Contra, *Con-*
tineo optime. *Idem.*

*Plenus rimarum sum, hac atque illac
perfluo]* Donatus: ‘vilis atque abjec-
ta translatio,’ &c. ibi, quod de mere-
tricis persona addidit, argutius est
quam verius, et servus jam huic transla-
tioni, ut apte succederet, viam pa-
raverat, cum diceret: ‘contineo op-
tine.’ sicut vas integrum, continet
infusa, rinosum effundit. Alterum
illud, de vase aquario fictili, Scaliger

putat referendum ad Futile, quod ad
Persii, Satyr. Lutatius, ad Andriam
(III. 5. 3.) Donatus describunt. sed
rimarum ibi nulla mentio. instabile
tantum, sive quod stare ac deponi
non posset, describitur. *Bæclerus.*

Plenus rimarum, &c.] Κλειθριώδης.
‘Sum cui rimosa male deponuntur in
aure Areaua.’ Sumptum a vasis frac-
tis et futilibus. *Farnabius.*

26 *Proin tu, taceri si vis, vera dicito]*
Utrum te taceri, aut tuum dictum?
an impersonaliter, et infinito modo?
Donatus.

27 *Samia mihi mater fuit]* Pnduit
dicere Thaidem, *Meretrix mihi mater
fuit.* quod tamen significavit, dicendo
aliunde civem alibi habitasse. Nam
ideo meretrices, *peregrinæ dictæ sunt*
in comœdiis, ut in Andria, ‘Adeone
est demens ex peregrina.’ *Idem.*

Samia mihi mater fuit] Valde sunt
bonæ narrationes Terentianæ. Hic
Thais ab initio, fidei causa faciendæ,
lente et cum mora quadam narrat.
subinde contrahit in summam non-
nullas, quæ seriem negotii contexen-
tiant quidem, consilio autem, cui nar-
ratio tota destinatur, hand perinde
permixta erant. *Bæclerus.*

Samia mihi, &c.] Ex Samo insula
Icarii maris, Ionio adjacenti. *Farn.*

Rhodi] Ins. maris Carpathii. *Idem.*

28 *Potest taceri hoc]* Id est, verisi-
mile est. Nec *hoc* ad laudem proficit,
sed ad dedecus meretricis. *Donatus.*

Potest taceri hoc] *Hoc*, peregrinam
nasci meretricem. Et ideo potest
verum videri. *Idem.*

Potest taceri hoc] Id est, istud vero
credo, matrem tuam id fuisse quod
es, meretricem scilicet; nam si illa
Samia erat, et apud Rhodium habita-
bat, ibi erat peregrina, id est, quod
satis sit dixisse semel, mulier, quæ
corpore corpus alebat. Salomo no-
veum, decem locis peregrinam vocat
turpe illam mercem. Sic et pere-
grina in Andria positum est in pro-

bri loco : 'Habeo hic neminem, neque amicum.' Isthe vero qui tandem Thais possit dicere! Illam Phædria deperibat; ipsa autem Phædriæ in amore paria faciebat; quin et ipsam modo dicentem audies : 'Ego pol, quæ mihi sum conscientia, hoc certo scio, Neque meo cordi esse quenquam cariorem hoc Phædriæ.' Quid igitur? quia adolescentes, metu probri, infamia, et interdum exhereditationis, palam et publice ejusmodi mulieres adjutare non audebant. *Faber.*

29 *Puellam dono quidam*] Ætas et sexus amoris causa sunt, cur eam Thais puellam diligit. *Donatus.*

Puellam dono quidam mercator dedit] Propter hoc ostendit meretricem fuisse matrem: et dono ideo accipere puellam potuisse. *Idem.*

30 *Ex Attica hinc abreptam*] Quia Athenis est constituta scena. *Idem.*

Attica hinc abreptum] Regione littorali ἀκτῇ olim vocata, h. *Ducato de Sethines*, in qua urbs Athenæ. *Farnabius.*

Arbitror] Bene *arbitror*, et nihil certi, quando enim ausurus esset Parmeno adornare Chæream ad vitiadum hanc virginem, si præscisset civem esse? *Donatus.*

31 *Matris nomen et patris dicebat ipsa*] Quæ infantis memoriae proxima sunt. Nam quid prius ætas illa, quam patrem matremque cognoscit? *Idem.*

32 *Et signa cetera neque sciebat*] Id est: domum patris, regionemque ejus. *Idem.*

33 *Neque per ætatem etiam potuerat*] Hoc ideo addidit, ne esset minus elegans, quæ nesciret. *Idem.*

34 *Hoc addebat*] Ad matris scilicet nomen et patris, quod puella dicebat. *Idem.*

35 *Unde*] Id est, a quibus. ut Virgilins, 'Genus unde Latinum.' Et, 'Cansam dicere prius, unde petitur aurum.' *Idem.*

E Sunio] Sunium, promontorium est Atheniensium: et in eo formam rerum venalium, ἔμποριον. *Idem.*

Abreptam e Sunio] Cicero ad Attic. Ep. 7. 3. legit: captam e Sunio. an μυημονικῷ ἀμαρτήματι? Baclerus.

Sunio] Promontorio Atticæ. h. Capo delle Colonne. inter Piræum portum Athenarum et Leonum promont. Enheeæ. citat hunc locum Plinius: 'Mereator hoc addebat, captam e Sunio: quod si δῆμος oppida volumus esse, tam est oppidum Sunium, quem Piræus.' l. vii. Epist. 3. Farnabius.

36 *Mater ubi accepit*] Haec figura in narrationibus βάσις dicitur, cum omnia pedentim dienuntur insinuandi gratia, ut nunc, *Matri mercator dono dedit. Mater ubi accepit.* Et simul convenit mulieri loquenti hujuscemo- di mora. *Donatus.*

Mater ubi accepit] *Accepit*, simpli- citer, aut audivit ingenuam: ut, *Capiendi et c. a. t.* Sed melius prius. *Idem.*

Cepit studiose omnia docere] Mire: nam non docuit, sed *cæpit docere*. τῷ μελλησμῷ. Et vide quam satis mulie- briter. *Idem.*

37 *Ita ut si esset filia*] Ergo velut soror habenda est Thaidi: et ideo sequitur, 'Sororem plerique esse credebant meam.' Et oratorie cumulat dignitatem et amorem puellæ: ut ejus comparatione leniatur injuria facta Phædriæ. *Idem.*

Docere, educere ita ut si esset filia] [In Faerni nota, inter VV. LL. in h. l. supra inserta, propter homœoteleuton quatuor voces a typotheta male sunt omissæ. Error sic corrigendus: 'Sed nullus liber est in quo sit educere. Sed in omnibus educare: quam,' &c.]

39 *Ego cum illo, quo cum uno tunc rem habebam hospite*] Totum dixit, et quod hospitem, et quod rem habebat. Et bene tunc, et non nunc. Nam nunc, cum duobus. *Donatus.*

*Quo cum uno tunc rem habebam] Id est, consuetudinem, amorem. *Idem.**

*Hospite] Id est, Attico. *Idem.**

*Quo cum uno rem habebam tum hospite] Reposuimus ex o. l. s. et Donato hanc collocationem verborum, quo cum tum uno rem habebam hospite. et stat versus, si in rem collisionem nou facias. *Faernus.**

40 *Abii hac] Rhodo Athenas scilicet. *Donatus.**

*Qui mihi reliquit haec, que habeo, omnia] Hoc ideo, ne tantundem obsequii exigat Phædria. Ideo contra Parmeno. *Idem.**

41 *Utrumque hoc falsum est: effluct]*
Ipse exponit *hoc utrumque quid dicat.* et contradicendum est, quia præsens amator gravatur hoc dicto. *Idem.*

42 *Neque tu uno eras contenta]*
Quippe qui admiseris militem. *Idem.*

*Neque solus delit] Quippe quia non omnia tua illius fuere mortui. *Idem.**

*Neque tu, &c.] Admisisti namque militem, dein herum meum. Juven. 6. Sat. ‘Oeyus illud Extorquebis, ut haec oculo contenta sit uno.’ *Farnabius.**

43 *Nam hic quoque]* Δεικτικῶς. non Phædria, sed *hic dixit, tangens illum,* et quasi invito illo hoc exprobrat. *Donatus.*

Bonam magnamque partem ad te attulit] Haec dicuntur ἵσθιναμοῦντα: ut *Abs te petere et poscere.* An potius bonam specie, magnam quantitatē? et nunc discretive dietum est: nam alias bonam pro magna et multa accipimus. *Idem.*

44 *Ita est]* Non erat negandum, quod dixit Parmeno meretrici satisfacere cupienti, et non tacenti culpam in conscientia esse. *Idem.*

46 *Te interea loci cognorū]* Oratorie priorem amatorem facit militem, quam Phædriam. Nam posterius dicit hunc cognitum per absentiam militis. Ergo cum militi Phædria rivalis superductus sit, consequens

est ut miles queri debuerit, non Phædria: et propterea nihil peccatum, si ordine servato miles antepositus fuerit amatori postmodum cognito. et hoc sine puella, et munera causa, multum pro milite contra Phædriam valet. Sed vide meretricem, quia rem dixit perurenem, quot et qualia blandimenta subjicit, dicendo, ‘Tute scis post illa, quam intimum habeam te,’ &c. *Idem.*

*Curiam est, &c.] Provinciam minoris Asiae, inter Ioniam ad Bor. et Lyciam ad Ort. mare Carpathium ad Occid. Rhodium ad Austrum. b. *Aidmelli et Mentesselli.* *Farnabius.**

47 *Cognovi]* Proprie *cognovi.* *Donatus.*

*Tute scis post illa, &c.] Ἐπιπλοκὴ figura: nam hoc ad narrationem non pertinet. *Idem.**

48 *Et mea consilia ut tibi credam omnia]* Ex præsenti actu sumpsit argumentum, quod eum nunc tanquam consultorem adhibuerit. Et bene *Credam.* secundum illud, *Potin' est hic tuere?* *Donatus.*

49 *Ne hoc quidem]* Id est, hoc quoque falsum est. *Idem.*

Ne hoc quidem tacebit Parmeno] Aut ex quidem m. elidendum, quamvis sequente consonante: aut legendum ut in Vaticano: *Neque hoc tacebit Parmeno.* quod minus placet. *Faernus.*

Ne hoc] Utpote falsum. *Farnabius.*

Dubiumne id est] Me non tacitum scilicet. *Donatus.*

50 *Hoc agite]* Pro adverbio corripiens est positum: aut certe pro adhortatione audientiæ præbendæ. Sic Plautus, ‘Hoc agite sultis spectatores.’ Et convenit velut nutu audientiam significantis, et gestu hoc ipsum adjuvari. *Hoc agite, id est,* illud desinite, et hoc attendite. *Idem.*

Hoc agite] Imperatæ attentionis formula, in Sacris usitata. *Farnabius.*

51 *Nuper]* Ut adhuc amor flagrare videatur, addidit *nuper.* *Donatus.*

Aliquantulum ad rem est avidior]

Vultu accomodato ad reprehensionem pronuntiandum est. *Idem.*

Ad rem avidior] Proprie *avidior*. Et *rem pecciniam modo dicit*. *Idem.*

52 *Is ubi hanc forma]* Ex aliena persona vult ostendere præter affectum, quanti sibi aestimanda sit: et quanto munere miles Phædriæ meruerat anteponi. *Idem.*

53 *Et fidibus scire]* Vetusta ἔλλειψις. *Idem.*

Premium sperans] Deest *magnum*, ut, ‘Et stabulo frenos audire sonantes.’ *Idem.*

54 *Producit, rendit]* Proprie. Nam *producit* res venales dicuntur. *Idem.*

Producit: rendit] Hæc celeritas vendibilem indicat mercem. *Idem.*

Forte fortuna] Id est, bona fortuna. *Idem.*

Producit, &c.] Venalem exponit venditque. *Farnabius.*

55 *Hic meus amicus]* Quia locus est meritorum, non jam miles, sed meus amicus. Vide enim quid sequatur: ‘Emit,’ inquit, ‘Eam dono mihi, imprudens harum rerum.’ Hic ostenditur quam avidus id faceret, si rem penitus nosset. simul etiam ostenditur quanta secreta dicat Phædriæ: utpote quæ rivalis nesciat. *Donatus.*

Hic meus amicus] Miles, Thraso. *Farnabius.*

56 *Imprudens harum rerum, ignarusque omnium]* *Prudentia*, naturalis est: *gnaritus*, extrinsecus venit. *Imprudens*, per se: *Ignarus*, per alios. Hoc est, qui nec suspicatus sit, neque ex aliquo audierit. *Donatus.*

57 *Venit]* *Ex Rhodo Athenas*. *Farnabius.*

Postquam sensit me tecum quoque rem habere] Non dictum, sed quasi collatum. *Donatus.*

Sensit me tecum quoque rem habere] Magno pondere dixit, *tecum quoque*: tanquam irascendi justa magis sit causa militi, quam Phædriæ. Nam *sensit*, et *tecum*, et *quoque*, hoc significat. *Donatus.*

Rem habere] Sic dixit, ut honeste res impura dicatur. *Idem.*

58 *Ne det, sedulo]* *Sedulo*, sine dolo, hoc est, impense. *Idem.*

59 *Ait]* Semper ait dicimus, quum vel invisa nobis et audiensibus, vel vana dieta narramus alienus. *Idem.*

Si fidem habeat] Hoc est si faciam aliquam, unde credat se tibi præponi. *Idem.*

Si fidem habeat] Si credere cogatur, id est, si credat: unde *fidejussor* dicitur, hoc est, auctor credendi. *Idem.*

Sé iri præpositum tibi apud me] Ἀναστροφὴ in verbo, *præpositum* *iri*, ac necessaria implicatio in his, quæ dura dictu sunt. *Idem.*

62 *Sed ego quantum suspicor]* Alta et acuta inventio. Scit meretrix hoc solo amatores inimicos esse, quod idem diligunt. Magnifice igitur, ut rivalis odium deliniret, vult persuadere Phædriæ non se amari, sed virginem. *Idem.*

63 *Ad virginem animum adjecit]* Cur hoc inferat? ut vel laedendi militis causa, Phædria patiatur, eum, quam amet, et nolit, virginem dono dare.

Ad virginem, &c.] ‘Sed præcauto est opus: Ne ad illam me animum adjecisse aliqua sentiat.’ Plaut. *Mercat.* act. II. sc. 2. *Farnabius.*

Etiame amplius] Mundat Terentius, ut solet, res hujusmodi per ἔλειψιν suam. *Donatus.*

Etiame amplius? nihil. nam quæsiri] *Etiame amplius*, sc. militi cum illa virgine aliquid fuit? ut supra plenius in *Andriæ* II. I. 25. interrogabatur, respondet Thais: ‘Nihil: nam quæsivi:’ in hac re studiose in primis curavi ut rescicerem omnia. Et Phædriæ interrogatio, et Thaidis responsio mire serviant τὴν οἰκονομίαν. Interrogatio enim illa, ut bene *Donatus* notat, honestati virginis et matrimonii Chereæ consultura erat, ut intacta a milite intelligeretur eujus iuptice adolescenti nobili debe-

bantur. simul avebat Phædria cognoscere, si forte animus rivalis sui a Thaide ad aliam translatus noscetur. Responsio autem Thaidis auctorita erat suspicionem Phædriæ, quasi ea amore militis potissimum teneatur, et æmulatione stimulata metueret, ne is alio amorem suum conferret. id quod ante pernegraverat. unde postea Phædriæ occasio fuit, eam arguendi, et ex omni oratione ejus hoc conficiendi, ‘plus amari militem quam se.’ vs. 78. &c. Bacler.

61 *Nihil: non quæsiri nunc ego eam, mi Phædria*] Optime purgavit Terentius, quod mox liberalibus nuptiis fuerat obscurum, si vitiatam virginem duceret Charea. Necessario ergo defenditur, tanquam quæ honeste nuptura est. *Donatus.*

Nam quæsiri, &c.] Optime cavit poëta ut virgo integra et casta servaretur, quam liberalibus nuptiis destinarat. *Farnabius.*

65 *Multæ sunt causæ*] Non indiligeretur consideraverunt hanc mereetricis orationem, qui illam instar controversiæ retulerunt. Nam et principium est, ‘Me miseram, vereor ne illud gravius Phædria tulerit.’ Et narratio, ‘Samia mihi mater fuit.’ Et partitio cum confirmatione. ut, ‘Nunc ego eam, mi Phædria, multæ sunt causæ quamobrem cupio abducere: primum quod soror est dicta,’ et cetera. Reprehensio quoque, ‘Egone id timeo?’ et, ‘Egone non ex animo misera dico?’ Et conclusio per conquestionem: ut, ‘Quam joco rem voluisti a me tandem, quin perfeceris? Ego imprimere nequeo hoc abs te, biduum saltem ut concedas solum.’ *Donatus.*

Quamobrem cupio abducere] Etiam hoc verbo gratificatur Phædriæ: non enim accipere, ut ab amico remuntrante: sed abducere, ut ab stulto, et experte. *Idem.*

Abducere] A milite. *Farnabius.*

67 *Ut suis restituam, ac reddam*]

Restituimur iis, quibus nos volumus: *Reddimur iis, qui nos volunt.* Ergo restituimus volentem, reddimus voluntibus. Sed in hac utrumque est. *Donatus.*

Sola sum: habeo hic neminem] *Sola sum,* ad familiarum refertur absentiam. *Habeo hic neminem,* ad alienorum amicitiam. Potest enim sola domi esse, habere tamen aliquem foris. Et *habeo hic neminem,* plus sonat, quam, *Neminem hic habeo.* Et, *Sola sum,* ab iis quos natura conciliat per se. *Habeo neminem,* eorum qui voluntate junguntur. *Idem.*

68 *Neque amicum*] Bene hoc apud amatorem: quia est alius *amatōr,* alius *amicus.* *Amator,* qui ad tempus: *Amicus,* qui perpetuo amat. An quia in patris potestate est Phædria? *Idem.*

Quamobrem, Phædria] In necessariis interponi nomen licet audientis. *Idem.*

69 *Cupio aliquos parare amicos beneficio meo*] Hic ostendit specialiter, enjusmodi amicos querat, ne Phædriam contempnere videatur. *Idem.*

Parare amicos beneficio meo] Quia parantur, et suo, sed minus diligunt. *Idem.*

70 *Id, amabo! adjuta me, quo id fiat facilius*] Παρέλκων. bis id posuit. *Donatus.*

Adjuta me] Mira coactio, pro patere excludi, *adjuta me,* dixit. *Idem.*

71 *Sine illum*] Blande *sine illum,* tanquam in manu ejus sit injuriam non pati, et excludi militem. Non enim dixit *fer*, aut *patere*, sed *sine.* *Idem.*

Priores partes hosce aliquot dies] Honeste circumloquitur: et oratore, ne dicat, Abi foras, atque excludi te patere. *Idem.*

Priores partes, &c.] Quos in honore, gratia aut amore habent homines, hos προτέρους παρ' αὐτοῖς ἐλᾱ dixerunt. Arist. Categ. *Farnabius.*

72 *Nihil respondes*] Jam silentium

accusat: quia scit nihil responsorum contrarium. Et satis blande, *Nihil respondeſ dixit: tanquam qui debebas amoris vicem. Donatus.*

Pessima] Læſa patientia excitavit dolorem, dolor iram. Furnabius.

73 Ego quidquam] Facete exprimitur illud, ‘Amantium iræ amoris integratio est.’ *Donatus.*

74 Tandem perdoluit] Nimis doluit, id est, persensit dolorem. Et *tandem*, quasi qui nimis patiens fuit. *Donatus.*

Tandem perdoluit: vir es] Eleganter variavit personam secundam, et tertiam. *Idem.*

Vir es] Non puer, sed jam vir, qui meretricem contemnis. *Idem.*

Heu noster, laudo] Bembinus et non nulli alii antiqui libri *Eu sine aspiratione* habent. *Faernus.*

75 At ego nesciebam quorsum tu ires] Tres antiquissimi libri habent, aut *ego*. alii omnes *haud ego*, quod et placet; id est, non eram nescius. *Idem.*

At ego nesciebam, &c.] Tò at, longe significantius est hoc loco, quam *haud*. an antem cum Guyeto καὶ ἀντίφραστον accipi debeat, id est, haud nesciebam, possis dubitare; videtur enim Phædria apte assimulare, se non satis animadvertisse antea, quo tenderent illæ ambages: donec tam importuna petitio rem ultro proderet. considera, an magis opportunum hoc sit moribus haec tenuis cum silentio et benevole audiuntis, nunc autem, ad mentionem præferendi rivalis, subito impetu ad indignationem concitati. Ceterum μῆνις hæc, excepit odiosa summam dictorum, ac interpretatione quasi violenter illata in accusationem mendacii et perfidiae enjundam desinit. *Bacclerus.*

Parcula hinc est abrepta: edaxit mater pro sua] Vide μῆνις cum odio inductam, et depravatam pronuntiatione: ita ut et δημοτέλεα non videntur industria, *Parcula hinc est abrepta, edaxit mater pro sua, soror est*

dicta. Donatus.

Parcula, &c.] Mimesis cum odiosa repetitione et gestu deformi. *Farnabius.*

77 Soror dicta est] Liber Bembinus, cum quo hic consentiunt omnes fere libri recentes, habet *soror dicta est*. nec versus repugnat, si abjicias r, ex *soror*, ut primus pes sit anapæstns, sicut et supra in, *nuper ejus frater*. at alii antiqui libri *soror est dicta*. *Faern.*

78 Hæc nunc verba] Id est, falsa dicta. *Donatus.*

Huc redeunt] Ut excludar. *Idem.*

80 Nisi illum plus amas, quam me] Repudiatis cansis, quas illa attulerat, per derivationem causæ, hic aliud dicit esse cur repellatur. *Idem.*

Et istam nunc times quæ uidebita est] Adeo, inquit, amas militem, ut etiam invideas si quam amaverit. *Idem.*

81 Talem præripiat tibi] Εἰπωνεῖα stomachantis amatoris. *Idem.*

Ne illum talem prærip. tibi] Hæc vel ita accipi possunt, ut habet Guyetus, *illum talem*, nescio quem, cum contentu: vel *illum talem*, μητηκῶς, quasi iudicio Thaidis talem ac tantum, id est, quem tu tanti facis, quem tibi præ omnibus tenendum putas, &c. quo possit pertinere Donati annotatio, qui εἰπωνεῖα stomachantis amatoris hic agnoscit. *Bacclerus.*

82 Quid te ergo aliud sollicitat? Quid est, inquit, si hoc non est? *Donatus.*

83 Num solus ille dona dat? Jam quasi quæſtiones tractantur: sed ille munus advexit. *Idem.*

Num solus ille dona dat? Post locum amoris, apte mercedis et donorum tractatu uititur apud meretricem, cui omnia pretio metiri, disciplina est. itaque nec exprobratio aliena fuit. in qua hoc enstodivit Poita, ut animus Phædriae in dando valde honestus, Thaidis in accipiendo vilis ostendereetur. et animo promptus, nec operæ ant pecunia pars signatur ille; aleoque vere benignus, at Thais nec de numeribus recte judicat, et ancotori ultro pro gratia injuriam reddit.

Debuerunt haec gravia esse, ut mobilis amatoris inconstantia paulo post veluti exadversum spectaretur, quando tanta ratione, tanto affectu huc provectus, unico verbo labaseit, expugnatur, succumbit. *Baculus.*

Nuncubi meam benignitatem] Possunt enim doua dari, sed exigua, aut minus liberaliter: et ideo mentionem benignitatis adjecit. *Donatus.*

Nuncubi mean benignitatem] Sed ille benignus est. *Nunc ubi,* numquid alienibi. Aut si, *nuncubi,* legimus, erit adverbium temporis: ut sit ubi, quo in loco, qua in re. *Idem.*

Nuncubi mean benignitatem] Inteligit se et dona obtulisse, et id benigne saepe fecisse. nam plerumque ingrata doua sunt, in quibus benignitas non appetet: quæ aut in quantitate rerum est, aut in facilitate præstantis. *Idem.*

84 Claudier] *Claudi*, aut claudieare. Sallustius, ‘Neque enim ignorantia claudit res.’ et, ‘Nihil socordia elau-debat.’ *Donatus.*

In te claudier] Ita Bembinus, et omnes recentes libri ac *Donatus.* at ex antiquis alii *interclaudier*, alii *inter-claudier.* Faernus.

Claudier] Qui lectionem *calvier*, verbo olsoleto significante *frustror*, *frustratui habeo*, frustra sunt, ut et qui *claudier* pro *claudicare*. nec minus qui *interclaudier*. Namque Ciceronis auctoritate nitendum, cui eadem est Metaphora, l. II. de Officiis. ‘Nec ita claudenda est res familiaris, ut eam benignitas aperire non possit: nec ita reseranda, ut pateat omnibus:’ libri vulgati habent *referenda*, sed perperam. *Farnabius.*

85 Nonne ubi mihi dixi cupere te] Plus dixit, *ubi dixi cupere te:* quam si diceret, fecisti ut emerem. Plus est enim id præstitisse, quod qui acepit, non ausus fuerit postulare. *Donatus.*

Cupere te] Vult rem parvi pretii ex illius cupiditate et suo labore perpendi. *Idem.*

Ex Aethiopia] Non *Aethiopissam*, sed honestius *ex Aethiopia*. *Idem.*

Ex Aethiopia] *Aethiopissarum ministerio utebantur matronæ nobiles et divites. ut et Eunuchorum, ad lectorum custodiam: unde iis nomen ex εὐνὴ et ἔχω. *Farnabius.**

86 Relictis rebus omnibus, quæsivi] Haec iam omnia in beneficiis considerari solent. *Donatus.*

87 Quæsivi] Vide quemadmodum exhibeat, atque ærumnas sibi difficultum munerum dicat imposuisse metrificem. *Ex Aethiopia ancillulam*, inquit, dixi te cupere. Quid ego feci in re cœli, et solis, ac pene orbis alterius? quæsivi. non enim in promptu erat. Deinde, non petisti, sed dixisti: nec velle te, sed cupere: non nigram, sed *ex Aethiopia*: nec dedi, sed relictis rebus omnibus quæsivi. Quid hic non exquisitum? quid non ita expressum, ut nihil addi possit? *Idem.*

Eunuchum porro velle] Eunuchos a Persis institutos putant ex captivis. A Babylonis enim Hellenicus ancestor est id habuisse. *Idem.*

Eunuchum porro dixi velle te] Vide quemadmodum, ut majus faciat quod præstitit, non semel imputat duo mancipia: sed primo puellam, deinde eunuchum. *Idem.*

Eunuchum] Εὐνοῦχος εἱρηται, ὡς εὐνὴν ἔχων, τοῦτ' ἔστι, φυλάττων ΟΟΟΓεΙΝργΝεΝ ΚεCΑΝΔΡΟC.* *Idem.*

Porro] Deinde, vel postea, vel multo post. *Idem.*

Eunuchum porro] O. l. s. et *Donatus*, *porro eunuchum*. Faernus.

88 Quia sola utuntur his reginæ] Illam, quia ex *Aethiopia*: hinc, quia sola his reginæ utuntur. ‘Quid tale Thaidi rivalis dedit?’ *Donatus.*

Quia sola utuntur his reginæ] Varie Eunuehum dixit, et intulit *His*. ut: ‘Si quisquam est, qui placere se studeat bonis Quam plurimis, et minime multis kädere; In his poëta hic nomen profitetur suum.’ *Idem.*

Reginæ] Id est, divites. sed εὐφα-

τικάτερον est. *Idem.*

Quia solæ utuntur his reginæ] Nota, quum Eunuchum in singulari numero præposuerit, his subjunxisse. sed his non ad Eunuchum retulit, sed ad delicias, ant quid tale: quia solæ utuntur hujusmodi deliciis servitiisque reginæ. Et oratorie hic subdidit, quod in ancillula prætermisit, quia nulla Æthiopissa honesta dici potuit. Et reginas modo divites dicit, ut in Phormione, ‘Regem me esse oportuit.’ *Idem.*

Quia solæ utuntur his reginæ] Donatus reginas hic pro diritis accipit, non placet. vide Chrestomath. *τὸν his* Donatus non ad Eunuchos refert, sed ad delicias; curiosius quam par est. *Bæclerus.*

Repperi] Plus est quam emi. Et vide quam propriis et amplissimis verbis usus est, quia et ancillam ex Æthiopia, et Eunuchum: quo solæ utuntur reginæ. illam quæsivi, et hunc repperi: neutrum enim horum facile positum erat. *Donatus.*

89 *Heri minas viginti pro ambobus dedi]* Recentiora beneficia graviora adversum ingratos sunt. Ergo a tempore inducitur exprobratio. *Idem.*

Pro ambobus dedi] Melius amborum pretium dixit, quam ut separatum diceret, quanto emerit ancillam nigram: de qua mox dicetur, ‘Hic sunt tres minæ.’ Nam eonstat Eunuchum solum emptum esse minis viginti, ut ipse Parmeno confitebitur seni. *Idem.*

90 *Tamen contemptus abs te]* Et hoc servatur in beneficiis. Nam majora sunt cessantibus meritis corum, quibus præstantur. *Idem.*

Tamen contentus abs te, hac habui in memoria] I. e. quamvis excluderis me adeoque contenseris, non tamen desisti curare innera tibi destinata. *hac habui in memoria*, i. e. non abjeci curram de munieribus tibi destinatis, sed ut emerentur ac adducerentur ad te ancilla cum Eunucho accurandum

michi duxi. Benignitatem voluntas commendat, ne injuriis quidem abserrita. *Bæclerus.*

91 *Ob hæc facta abs te spernor]* Sic Virgilius, ‘Nos munera templis Quippe tuis ferimus, famamque foveamus inanem.’ Et *Vel quas tulit cum interrogatione aut cum increpatione proferti* potest. *Donatus.*

Ob hæc facta abs te spernor] Hic duplex est pronuntiatio: vel per invidirosam prolationem, vel per interrogationem. Et melius hoc modo, quam interrogative profertur: hic enim est multo gravior illo. *Idem.*

Quid istic? Hoe adverbium consentire incipientis est. et est ἔλλειψις: deest enim *remoramus*, aut quid tale. *Idem.*

92 *Cupio abducere]* *Abducere* dixit, tanquam ab stulto: nec per verum meritum, sed per frandem. Cicero, ‘Per vim atque dolum abducta ab Rhodio tibicine.’ *Idem.*

Atque hac re arbitròr] Non dicit qua, hoc est, ex te. Verumtamen scit meretrix, contentione quadam negari. Ergo fingit se vinci, ut adolescentem molliat: et ipsa cedit, ut et ille remittat pertinaciam. *Donatus.*

94 *Potius quam te inimicum habeam, faciam ut jusseris]* Hoc totum loquitur, tanquam magis ipsa amet Phædrim, quam ab illo ametur. *Idem.*

Te inimicum habeam] Huic contrarium est, *Ut te anicum habeam.* *Idem.*

Faciam ut jusseris] Nec voluntate, nec vultu consentientis hoc meretrix agit: sed callide tentat omnia. Nam quia persistendo non perficit quod expectabat, docet Phædrim etiam ipsum negligentius negare quod possicitur, et adeo hoc subtile est, ut statim impetraverit. Perulgatum est enim, Quod summa vi defenderis, quum extorqueretur, hoc idem postmodum remitti remittenti. *Idem.*

Faciam, &c.] Cedendo vineit, remittendo impetrat. *Farnabius.*

95 *Utinam istuc verbum]* Et istuc

verbum, pro tota sententia. *Verbum* pro dicto. Sed proprie ἀξιωμα, id est, sententia vel enuntiatio, quæ uno ligatur et astringitur verbo, *verbum* a veteribus dicebatur. *Donatus.*

Ex animo, ac vere diceres] Certe, quia est qui ex animo dicat, fallat tamen. *Idem.*

Utinam istuc verbum ex animo ac vere diceres] Imitatur et interpretatur Catullus Carm. 100. ‘Dii magni facite, ut vere promittere possit, Atque id sincere dicat et ex animo.’ *Bæclerus.*

96 *Potius quam te inimicum habeam]* Tantum in animum Phædriæ hoc descendit, ut etiam repetat quod amica dixerat adulando. *Donatus.*

97 *Sincere dici, quidvis possem perpeti]* *Sincerum*, purum, sine fuso, et simplex: ut mel sine cera. Bene ergo, ut mel, blandimentum meretrices dulce fatetur, sed negat esse sincerum. *Idem.*

98 *Labascit]* Omnia inchoativa tri-syllaba, fere media producta enuntiantur. *Idem.*

Victus uno verbo quam cito] Quam cito ait, qui illum falsa lacrymula vinci crediderat posse. Plus factum est: uno victus est verbo, et cito. *Idem.*

Victus uno verbo] Utinam istuc verbum. Et uno verbo, ut diximus, sic accipe: ut verbum dictum intelligas, quod verbo complectitur, et completae sententiæ pronunciationem, quod ἀξιωμα nominabatur. *Idem.*

Labascit, &c.] Metaph. sumpta ab ædificio tenui tibicine sulto, aut ab arbore multis ferri ietibus succisa, adeoque ruinam minitante. ‘Non ita Carpathiæ variant Aquilonibus undæ, Nec dubio nubes vertitnr atra Notæ, Qnam facile irati verbo mutantur amantes.’ Propert. *Farnabius.*

99 *Ego non ex animo misera dico]* Quod sensit multum valuisse, hoc Thais inculet animo amici sui. Et ego, vide quanta significet. Conve-

nit hoc pronomen blande multa’ exprobranti: ut Virgilinus, ‘Mene fugis?’ *Donatus.*

Quam joco rem voluisti] Contra illud resertur, quod ait Phædriæ, ‘Nonne, ubi mihi dixti cupere te ex Æthiopia ancillulam, relictis rebus omnibus quæsivi?’ Sed hoc vehementius et disertius, *Quam joco rem voluisti.* Non munus, inquit, sed quod plus est, rem. et non serio, sed joco. A facilitate præstantis. Et *voluisti*, non etiam *dixisti*. Mirandum obsequium, ex voto animi pendens. Non expectat imperium: ne voluptati mora sit, dum jubetur. Tum illud quod ait, *perfeceris*, nonne pondus hoc verbi et potentiam Phædriæ circa amicam, et illius obsequium vehemens, et rerum difficultatem quæ extortæ sint, monstrat, atque omnem obterit querelam Phædriæ? *Idem.*

Quam joco rem voluisti a me tandem, quin perfeceris] Illud, *joco*, sensum optimum habet; sic: In re joculari nihil est quod a me non impetrare; at ego in re seria, et quæ ad meam cedit utilitatem, nihil a te impetrare possum. Nolim itaque illud, *joco*, m̄tari in, *rogo*, quod nuper cum elo-gio prodiit. *Faber.*

101 *Ego impetrare nequeo hoc abs te]* Tu et joco, et non petisti, enim perfeceris tamen. at ego hoc impetrare non possum. *Donatus.*

102 *Saltem ut concedas solum]* Argute additum *saltem* et *solum*. Et bene, *concedas*, ut voluntatis sit: sic enim dixit supra, ‘Sine illum priores partes hosce aliquot dies apud me obtinere.’ *Idem.*

103 *Verum ne fiant isti viginti dies]* Facete biduum deenplavit: et simul quia ex eadem ratione sunt viginti, ex qua duo; et ex qua viginti, ducenti, duo millia, et sic deinceps. *Idem.*

104 *Profecto non plus biduum, aut]* Αποστάπησι secunda. *Idem.*

105 *Hoc modo sine te exorem]* Nove-

nunc, non *De te exorem*: sed *te exo-*
rem. *Hoc absolute. Idem.*

106 *Faciendum est quod vis]* Non
quod oportet, sed *quod vis dicendo*,
multum addidit obsequio suo. *Idem.*

Merito amo te] Bene amoris men-
tionem ad auferendam suspicionem
contemptus Phædriæ fecit. *Idem.*

Bene facis] In consuetudinem ve-
nit, *Bene facis*, et *bene fecisti*, non
judicantis esse, sed gratias agentis.
Idem.

Bene facis] Non judicantis aut ap-
probantis, sed gratias agentis pro
oblato officio formula, sic *Benigne.*
Epist. 7. l. 1. Horat. ‘*Pyris vesci*
Calaber jnbehospes...vescere sodes.
Resp. Jam satis est. *Hospes:* At tu
quantum vis tolle. *Resp.* *Benigne.*’
Farnabius.

107 *Rus ibo]* Et hoc amatorium
est, odisse urbem sine amica. Nec
dixit, ‘*Ibi ero*’ sed, ‘*Ibi hoc me*
macerabo biduum.’ Pronuntiandum
est *biduum*, ac si dixisset biennio. *Do-*
natus.

108 *Ita facere certum est]* Ex his
apparet verbis, quam sibi amator noc-
ægre imperet. *Idem.*

Mos gerendus est Thaidi] Cum pro-
nuntiatione et gestu: ut ostendat,
quæ vis amoris sit, ut Thaidi mos
geratur. *Idem.*

109 *Huc fac illi adducantur]* Eunuc-
chus et ancilla, figurate *Illi*: sed
prævalet genus masculinum. *Addu-*
cantur, pro, adducito eos. Et bene
adjectum est, ne dilatis ob retentio-
neni muneribus, non procederet ac-
tus fabulæ, et simul quia absentia
Phædriæ opus est, dum per Chæ-
ream Indificatur meretrix. *Idem.*

Illi adducantur] Eunuchus et Æthio-
pissa. *Farnabius.*

110 *In hoc biduum Thais vale]* Nunc
vale abscessum significat, non saluta-
tionem: nam si mera salutatio est,
biduo solum amicam valere optat.
Sed præscribere conatur, quanto tem-
pore absfuturus sit, et simul ostendit,

quam invitus abscedat. *Donatus.*

In hoc biduum Thais vale] Accusa-
tivo utens casu expressit amatoris
impatientiam: *Biduum dicens*, præ-
scripsit de tempore. Et *vale* majo-
rem vim habet ex dolore disceden-
tis, quam obsequio salutantis. *Idem.*

111 *Numquid vis aliud egone, &c.]* Apud Plantum Amphitruone i. 3. 44.
‘*Nunquid vis?* AL. ut cum absim me
ames, me tuam absentem tamen.’
Bæclerus.

Et tu: numquid vis aliud] Vale sub-
audiendum salutatorium. Et subin-
telligendum est post osculum dici,
‘*Numquid vis aliud?*’ quasi recte fac-
tum. *Donatus.*

112 *Cum militi isto]* *Isto* bene ad-
ditum, quasi odioso; ut alibi, ‘*Jam*
vero mitte, Demea, tuam istam ira-
cundiam.’ Et Virgil. ‘*Aut quid pe-*
tis istis?’ Hæc enim pronomina
spernentis sunt, odiunque monstran-
tis. *Idem.*

Præsens, absens] Καρόζηλον. *Idem.*

Præsens, absens] Dido Virg. Aen.
iv. ‘*Illum absens absentem audit-*
que videtque.’ *Farnabius.*

113 *Me desideres]* Αὔξησις: quia plus
est amore desiderium. *Donatus.*

114 *Me sonnies, me expectes]* Ἐπα-
ναφορὰ prima. Cum amare et desi-
derare sit voluntatis, atque etiam-
num obsequii: somniare, satis amato-
rie dictum est. *Idem.*

115 *Me speres]* Cum *me expectes*
jam dixerit, quid sibi vult iterum *me*
speres? Inter spem et expectationem
hoc interes: quia *expectatio* certo-
rum est: *spes* vero incertorum. Et
expectatio propinquatum rerum: *Spes*
longinquarum. Et *Expectatio* desti-
nat tempus: *Spes* non destinat. An?
me speres idem facere: id est, de te co-
gitare: ut sit *spes*, credas: ut sta-
tim in subditis invenies: ‘*Nam ejus*
fratrem spero jam propemodum repe-
risse.’ *Idem.*

Me te oblectes] Septimus casus *me-*
oblectes. *Idem.*

Mecum tota sis] Toto animo. Nam illam nunc animum vult esse, non corpus, et simul quod ipse ab ejus corpore patitur: id vult militi ejus mente contingere, tanquam penitus excluso ab amica. *Idem.*

116 Quando ego sum tuus] Animus scilicet. *Idem.*

Animus, &c.] ‘Anima est amica amanti: si abest, nullus est: si adest, res nulla est: ipsus est nequam et miser.’ Plant. Bacchid. II. act. 2. sc. *Farnabius.*

117 Me miseram! forsitan hic mihi] Reete Thais nunc partem argumenti exequitur tacitam apud Phaedriam, propter presentiam servi: quem poëta vult ita nescire, ut andeat ad vitiandam virginem subornare Chæream. *Donatus.*

118 Atque ex aliarum ingenii nunc me judicit] Hic Terentius ostendit virtutis suæ hoc esse, ut per vulgatas personas nove inducat: et tamen a consuetudine non recedat: ut puta meretricem bouam cum facit, capiat tamen et delectet animum spectatoris. *Idem.*

120 Neque me fixisse falsi quidquam] Aut dixisse debuit dicere, aut abundat *falsi*, aut ideo, quia et vanum aliquid fingi potuit, ut supra, ‘Si vanum, aut falsum, aut fictum est.’ *Idem.*

121 Esse quemquam chariorem] Melius *quemquam*, quam si dixisset,

militem quemquam chariorem. *Idem.*

Quemquam chariorem] Quasi meretrix non charum alterum, sed chariorem negat. *Donatus.*

122 Et quidquid hujus feci] *Hujus* absolute; ant per Χλειψων, ut desit rci. In Heeyra, ‘Ne quid sit hujus oro.’ In Heantoniumorno, ‘Nil me istius facturum patri.’ Virgilius, ‘Aut quid petis istis?’ *Idem.*

Quidquid hujus] *Rei* subaudiendum est, quod eum exclusi foras. *Idem.*

Et quicquid hujus feci, causa virg.] Exprimendum hoc erat iterum, propter οἰκονομίαν argumenti, quod ab una parte huc præcipue tendebat: ut intelligeretur, quid ac quomodo in epitasi huic primario consilio intercederet. Quæ ad meretricis artes et eloquentiam spectant, diligenter executus est *Donatus. Bæclerus.*

Quicquid hujus, &c.] Quod heri non intromisi Phædriam. *Farnabius.*

123 Spero propemodum] Nove spero, pro credo vel confido. *Propemodum* ideo, quia hominem quidem novit, sed fratrem esse virginis nondum probavit. *Donatus.*

124 Adeo nobilem] Adeo, pro nimis positum est, ant pro expletiva particula. *Idem.*

126 Atque expectabo dum venit] Funtur actum promittere voluit: non quo aliquis gestus sit expectantis. *Idem.*

ACTUS II.

SCENA I. Scena hæc satira est, ex Trochaicis, Iambicis, mixtisque metris, de quibus v. Guyet. vs. 3. omnes MSS. nostri, sit. vs. 4. ut edid. vs. 5. duo: *carius est*, vs. 8. omnes: *quoad poteris*: duo: *etiam*, vs. 9. vs. 10. unus: *huius memini*: alter: *alii mem.* vs. 16. *τὸ* est, in duobus legitur, sed situ nou eodem: mox omnes: *miki indulg.* vs. 21. omnes: *nec magis* ser. vs. 24. omnes: *hic dabo:*

nisi quod Argent. manu correctoris, *hinc d.* *Bæclerus.*

1 Fac ita ut jussi] Jam amatorium multiloquium et vaniloquium continet ista actio: nam et repetit quod jam dictum est: et id facit magis et odiose nimis. *Donatus.*

Deducantur] Eunuchus et Æthiopissa deducantur ad Thaidem. *Farnabius.*

2 Ah, rogitate? quasi difficile sit]

Deest vis, vel pergis: ut sit, rogitare pergis? Vel te, si ipsum respicit: vel hunc, si adversus hoc dicit: ut sit, Ah, rogitare te? ant, rogitare hunc? Et distinctione interposita, inferendum vultuose, quasi difficile sit id quod mandat. Ita et ineptiam nimiam circa hoc solliciti amatoris expressit: et ostendit, nihil esse facilius, quam deducere ad meretricem munera: cum contra illud sit difficilimum, poscenti aliquid non dare. *Donatus.*

Rogitare] Subauditur *te*. Ut sit, mirum est te rogitare; quasi sit difficile complere quod jubes. *Idem.*

Ah rogitare] Pergin' id rogitare? *Farnabius.*

4 Aliquid invenire facile possis] Invenire, acquirere. Sic Heantontim. 'Non quæris patri quo modo obsequare: et ut serves quod labore invenierit.' Nam ideo a præcedenti etiam *questus* dicitur. *Donatus.*

Utinam tam invenire alig. fac. possis] Nullam occasionem urbanitatis et joci opportune captandi prætermisit in hac Comœdia Poëta. adeo quidem, ut inter ipsam tristitiam Phædria πάθος ἐρωτικόν, 'Ego quoque una per eo; quod mihi est carius: Ne istuc tam iniquo patiare animo.' ubi eruditus *Donatus*: Pro, qui mihi, &c. αἰχνῆς magno iudicio usurpata. *Bæclerus.*

5 Quam hoc peribit] Deest facile: ut sit, Facile hoc peribit. *Donatus.*

Hoc quam peribit] Damnum in proclivi et præcipiti est. Nec ingrato tantum, sed quod meretrici datur, perit. 'Meretricem ego idem esse reor, mare ut est: quod des devorat, nec unquam abundat, &c. huic des quantumvis, nusquam appetet, neque datori neque acceptrici.' *Plaut.* Truulent. 11. act. 7. scen. *Farnabius.*

Quod mihi est carius] Pro, qui mihi sum carior. Sed ego dixit absolute, occurrentis hinc pronominis *quod*. *Donatus.*

Quod, &c.] Quod damnum mihi gra-

vius est, et carius. alii, qui mihi sunncharior. *Farnabius.*

6 Quin effectum dabo] Quin pro imo. ut in Heantontim. 'Quin nolo mentiare.' *Donatus.*

Ne istuc tam iniquo patiare animo. P. minime, quin] Hunc versum ita ordinamus: *Ne istuc tam iniquo patiare animo. P. minime, quin effectum dabo. Sed nunquid aliud imperas?* Quorum prior non faciendo collisionem in *tam iniquo*, est trochaicus tetrameter hypercatalecticus: posterior dimeter iambicus, dnos vero versus, qui hos sequuntur, ita ordinamus: *Munus nostrum ornato verbis quod poteris, et istum ænulum, Quod poteris, ab ea pellito.* Faernus.

7 Sed numquid aliud imperas] In his servus nihil vult, nisi coactus facere, propter majorem dominum: sic et alibi, *Jubesne inquit?* responderet ei Chærea, *Cogo atque impero.* *Donatus.*

8 Munus nostrum ornato verbis] Ήθικῶς non dixit meum, quasi et Parmenonis sit. *Idem.*

Et istum] Id est, molestum et odiosum: nam hoc significat *istum*. *Idem.*

Munus nostrum ornato verbis, &c.] Sententia valde proba et elegans, certatim ad imitationem placuit eruditis. *Bæclerus.*

9 Ab ea pellito] *Ab ea*, ab ejus animo: et non, *pelli facito*: sed, *pellito*: *Donatus.*

10 Tumetsi nullus moneas] Properat servus carpere vaniloquium domini. Et *nullus*, pro non: sic in Heeyra, 'Nullus dixeris.' *Plautus* in *Trinummo*, 'Nullus credas.' *Idem.*

Ego rus ibo] Et hoc jam dictum est: sed ostendit, quam moleste id incipiat Phædria. *Idem.*

11 Censen' posse me obfirmare, et perpeti] Arbitraris: ut Censores, qui morum alienorum habent summum arbitrium. Et ideo hinc putant non censere, quia ipsa desiderat fieri. *Idem.*

Posse obfirmare, et perpeti] Verba sunt desperantis: non firmare sed

obfirmare: non pati, sed perpeti.
Idem.

12 *Te né]* Te quod ait, hanc vim habet, ut significet perditum amore Phædriam esse. *Idem.*

13 *Nam aut jam revertere]* Modo jam, pro statim. *Idem.*

Aut mox noctu te adiget horsum insomnia] Mirum est dubitasse de hac lectione Faënum: nam, profecto, insomnia est numeri singularis, et ita Gallice dicunt medici. Unde et mox addit Terentius, ipse sui interpres: *Vigilabis lassus.* Male igitur qui alter vertunt in sermonem Gallicum. *Faber.*

Te adigent horsum] Hoc est, ad urbem agent. *Donatus.*

Insomnia] Vigiliæ. Legitur et *adiget*, ut sit *insomnia* numeri singularis. *Idem.*

Te adigent horsum insomnia] Donatus affirmat legi etiam, *adiget*, in singulari; quam lectionem in uno tantum libro Terentii inveni. *Faërus.*

Noctu te, &c.] Quum in sollicitudine cogitatio versatur, fit ingens animi perturbatio, nec tamen adeo valida, ut etiam somnum convellat, unde et dormientibus quandoque contingit ut per somnum ambulent. *Farnabius.*

14 *Ut defatiger usque]* Ordo est, usque ut defatiger. *Donatus.*

Ut defatiger usque] Labor diffundit in nobis quædam quæ vicem incoeti alimenti præbent: atque eadem ratione quæ cibus, vapores in sublime efferunt, qui a cerebro refrigerati distillant, sensoria ad tempus obstant, somnumque conciliant. *Farnab.*

Ingratiis ut dormiam] Id est, etiam invitus et coactus. Nam *ingratiis*, non ultro significat: quia ultronea grata sunt: ingrata, quæ ab inimicis sunt, ac recusantibus. *Donatus.*

Ingratiis, &c.] 'Ακούστως, ἀέκητι, Gal. malgré. Plant. Casin. II. act. 5. sc. 'Vobis invitatis atque amborum ingratiis.' *Farnabius.*

Opus faciam ut defatiger usque ingratus ut dormiam] *Ingratiis* mihi proba-

tur: nam et versus stat et usitata est ea dictio Terentio et Plauto. *Faërus.*

15 *Vigilabis lassus. hoc plus facies]* Explicat Gnyetus optime. ut et Fr. Fabricius. *Bæclerus.*

16 *Nimis me indulgeo]* Me sic veteres, quod nos mihi dicimus. Alibi, 'Te indulgebant, tibi dabant.' *Donatus.*

Nimis me indulgeo] Donatus quoque sic legit. recte opinor. τὸ μὴ ab iis substitutum videtur, qui omnia sui sæculi vulnerunt esse. *Bæclerus.*

Me indulgeo] Archaice, pro mihi. *Farnabius.*

17 *Tandem non ego illa caream, si sit opus, vel totum triduum]* Sic cepit tanquam aliquid foret dicturn magnificum: non antem est παρὰ προσδοκίαν; sed vere amator magnum hoc putat. *Donatus.*

Vel totum triduum] Magna professio virtutis, cum biduo sit opus triduo posse durare. Et *totum triduum*, dicit universum triduum, εἰρωνικῶς: quasi sit triduum in multo numero. *Idem.*

18 *Vide quid agas]* Sic dicitur magna aggredientibus. *Donatus.*

Stat sententia] Et vulnus et gestu magis spectabile quod dixit, *stat sententia*: vel maxime eo, quod tanto sonitu haec de se promittat Phædria continuo redditurus: vel potius non accessurus ad villam: tantum autem aberit, quantum temporis opus est ad vitiandam virginem. *Idem.*

19 *Quid hoc morbi est]* Excensatio amoris, quando non culpa, sed morbus est. *Idem.*

Morbi est] Hoc ex Stoicorum schola; quibus animi perturbationes appellantur morbi, νοσήματα, et ἀρρώστημα. *Farnabius.*

Adeon' homines immutarier ex amore, ut non cognoscas eundem esse] More suo a plurali numero ad singularem se convertit. *Donatus.*

20 *Ut non cognoscas eundem esse]* Non solent stulti induci adolescen-

tes: et ideo ad amorem retulit stultitiam Phædriæ. *Idem.*

Hoc nemo fuit minus ineptus, &c.] Compara ingenium nostri Poëtæ, quam absolverit et inpleverit locum, quem ex Plauto imitatus est Mostellar. I. I. 29., &c. ‘Quo nemo adæque juventute ex omni Attica Antehac est habitus parcus, nec magis continens: Is nunc in aliam partem palmam possidet.’ vs. 80. ἐπικρότει summatim notatur: *corruptus ex adolescente optimo*, id quod et efficacius et civilius extulit Terentius: *ut non cognoscas eundem esse*. Boëclerus.

21 Minus ineptus, magis severus] Nisi enim hoc esset, quid esset quod illum mulier præferret militi? aut quid relinqueretur proprium personæ militis, si et hic stolidus est? *Donatus.*

Magis severus quisquam, nec magis continens] Animadverte ut amet Terentius *magis addere positivo*, potius quam *comparativum* facere. Nam neque *severior* neque *continentior*, tam valuit dicere, quam *magis severus*, et *magis continens*. *Idem.*

22 Hic quidem est parasitus Gnatho] Hæc apud Menandrum in Eunucio non sunt, ut ipse professus est, parasi persona et militis; sed de Colace translatae sunt. *Donatus.*

Virginem huic dono] O. I. s. *dono huic*, ita et in Bembino emendatum. *Idem.*

24 Facie honesta] Οἰκονομία, qua ostenditur amaturus Chæream: siquidem hanc Parmeno ipse miratur. *Donatus.*

Facie honesta] Sic Virgilinus: ‘Et lætos oculis afflarat honores.’ Et mox idem: ‘Ita me Dii ament, honestus.

Ni ego me turpiter hodie hic dabo] *Ni dabo*, pro dedero. Virgilinus, ‘Quamvis solus avem celo dejecit ab alto.’ *Idem.*

Me turpiter, &c.] ‘Shall shame and disgrace myself?’ *Farnabius.*

25 Cum meo decrepito hoc Eunucio]

Facete *meo* ad parasitum retulit, cum pulchro munere venientem. Et præparatio est ad ducendum Chæream potius, quam deformem Eunuchum. *Donatus.*

Decrepito hoc Eunucio] *Decrepiti* sunt dicti, quorum crepitum et planore familiæ fuerant jam conclamata funera. *Idem.*

Decrepito hoc Eunucio] In senium vergente; stante quasi in crepera, anciipi, et extrema ætatis regula, atque ipso vitæ crepusculo. *Farnab.*

Haec superal ipsam Thaidem] Hoc sic accipias, non vituperari Thaidem, sed tanquam ὑπερβολικῶς dici. Ideo addidit *ipsam*, quasi nimiae pulchritudinis. Et bene *ipsam*, propter quam datur. *Donatus.*

SCENA II. Trochaici et Iambici acatalecticci sunt. vs. 10. *Mss. nostri omnes*: *amisisti*. vs. 15. *duo*: *istic*. vs. 19. *omnes*, ut ed. vs. 22. *unus*: *uberior*: alter in margine adscriptum habet: *al. uberior*. vs. 23. *omnes*: *prorsus*. vs. 24. *omnes*: *adventamus*. vs. 25. *duo*: *omnes*; ex quibus alter tamen in margine, *al. homines*: *tertius*: *homines* eo loco præfert. vs. 26. *omnes*, ut ed. vs. 29. *duo* ut edidimus: *tertius*, *esse tanto honore*. vs. 32. *omnes*: *ex ipsis philosophis*: a glossa. vs. 34. *omnes*: *faciat*. vs. 35. *omnes*: *rogare*. vs. 38. *omnes*: *eludere*: et mox *unus*: *hinc*. vs. 42. *duo*: *quid dum*. *omnes*: *nihil quidem*. vs. 43. *omnes*: *ut falsus animo es*. vs. 48. *unus*: *sed quid beo te*. alter: *heo quid b. t. in margine, al. eho. al. et. vs. 49. omnes*: *prefecturus*. vs. 50. *unus*: *tum tute ig. Argentoratensis quoque τὸ tute superscriptum habet*. alter *tum igitur*: et in marg. *al. tum tu. al. tu tu. vs. 55. Argent. etiam tu nunc hic st. duo*: *etiam nunc tu hic st. et mox unus*: *echo nunquid nam hic relicta custos*, alter: *echo numnam relicta custos*. Argentor. ut ed. vs. 56. *omnes*: *cursitet*. vs. 57. in Argent. et meorum altero fu-

cete quidem legitur, sed manu correctoris. ibi in marg. appon. al. *fa-*
cere.

Observa, quam accurate Poëta, parasiticum morem descripscerit: cuius duplice vult esse disciplinam, veterem et novam, ut in præfatione demonstravimus. Commune parasitus de utroque genere hoc erat, ut suis rebus per prodigiam absuntis, alieno cibo sustentari, summam voti et instituti haberent. Gnatho igitur veterem illum (ut nunc ita vocemus) parasitum ‘sui loci et ordinis hominem, patria itidem qui ab lignierat bona,’ agnoscit. ubi Donatus, ‘locum’ ad ingenium et uatales; ‘ordinem’ ad paupertatem et fortunam, non satis accurate resert. melius Engraphius: *mei loci*, panperem dicit; *ordinis*, parasitum. Quidam ἐκ παραλλήλου accipiunt: *mei loci atque ordinis*, id est, meæ sortis et conditionis. Disciplinae et artis discrimen ἀπὸ ἀρχῆς ἔχει τὸ τέλος, a summo ad imum, exhibuit Gnatho. In tempore, primum ad differentiam momentum, non idem ætatum genius est: mutanturque cum tempore ingenia hominum, ut quæ apud patres nostros in honore fuerunt, a nobis spernantur. Prima ergo lex discipline parasiticae, ad genus sæculi apposite apteque parasitari, ut Plantina voce utar. Itaque quod olim apud seulum prius obtinuit, novo invento, nova via, nunc mutantum est. Cujus vicissitudinis, nec rationem obscure signatam voluit: simpliciora fuisse, quam hoc tempore, sæculi prioris ingenia: nunc novo astu, novo ancipio opus esse, ne esriat Parasitus. Producuntur subinde veteris disciplinæ genera duo: *Ridiculæ et Plagipatidæ*, ut Plantinus nobis hoc vocabulum de suo penitentia mutuetur, nam ‘Olim isti fuit generi quondam quæstus apud sæulum prius.’ Alteratio aut utroque genere delectari, hominum est nec intelligi-

gentiæ multum, nec elegantiae quicquam habentium. unde in veteri scena vulgo et vulgaribus animis hæc oblectamento fuerunt.

Gnathonica ars, sive nova disciplina Parasitorum, assentatione constat; cuius prima lex, nosse, quibus assentandum sit; arrogantibus scilicet iisdemque stolidis ac aures Midæ habentibus. nam qui prudens est, ‘Huic male si palpere, recalcitrat, undique tutus.’ Proxima ratio est: ingenio, propositis, consiliis auriti illius, cui assentationes placent, blandiri. idque (ut porro perstringamus parasitica mysteria) ementiendo vana, amplificando inania. ut non erraturus sit, qui ὑπερβολᾶς proprium parasitorum schema et habuerit et crediderit. ὅτι οἱ κόλαues, ἐφ' ὅσον οὖν τε αὐτοῖς χρῶνται: ταῖς ὑπερβολᾶς, Luciano demonstrante, atque ita gratiam sui Midæ, et ex gratia lucrum quærerunt, dum is et amari se ab his plorimum et coli reputat. Hæc summa. Bæclerus.

1 *Di immortales! homini homo quid præstat]* In hac scena non slans, sed quasi umbulans persona inducitur. Constitit tamen aliquantulum intuens spectatores, dum secum loquitur. Exprimit autem parasitum, et sub ejus verbis corruptos mores in assecurationem ostendit: prorsus ut honestæ quoque personæ in hujusmodi culpa inventæ sint: ut alibi, ‘Obsequium amicos, veritas odium parit.’ Donatus.

DI immortales] Hoe jam mire, et pro seculi ac temporum reprehensione satyrice Terentius, quod apud eum *stultum* vocat simplicem parasitum, et intelligentem malum. *Idem.*

DI immortales] Admirantis exclamatio est, cum parasitigesticulatione. *Idem.*

DI immortales! homini homo quid præstat] Morata narratio a sententia incipi solet: quæ dicitur προμύθιον. *Idem.*

Homini homo quid præstat? Alii distinguunt, *Quid præstat stulto intelligens?* Alii *stulto intelligens quid interest?* quia sic veteres loquebantur. *Idem.*

2 Quid interest? Hoc admirantis est, et ideo sic pronuntiandum. *Idem.*

3 Conveni hominem? *Conrenisse*, non vidiisse tantum, sed etiam collocutum fuisse significat. *Idem.*

Conveni, &c.] Parasitus, qui luxum pro summo bono posuit, collandat hominem suorum natalinum et fortunatum, qui in cupedis liguriendo absumperat patrimonium. *Farnabius.*

4 Mei loci atque ordinis? *Loci*, in gennum: *ordinis*, pauperem. Illud natalium, hoc fortunæ est. *Donatus.*

Hominem haud impurum? Non dixit prodigum, quia hoc ipsum probat: sed non avarum, non improbum. Et sic landamus eos, in quibus nihil est quod magnopere efferamus. *Idem.*

Itidem patria qui abligurierat bona? Hoc joculari vultu dicuntur. Et eleganter ex persona parasiti non culpatur quod comederit bona. *Idem.*

Abligurierat? Suavibus escis consumperat. Nam ἀπὸ τοῦ λαγυρῶν, est ligurire, et λαγυρὸν Græci suave appellant. *Idem.*

Itidem, &c.] Eodem quo ego ipse modo. *Farnabius.*

5 Video sentum? Quam bene video, postquam dixit *conveni*, et tempus mutavit et verbum. *Donatus.*

Sentum? Horridum. *Idem.*

Sentum? Ad horrorem retulit. *Id.*

Sentum? Asperum, quasi sentibus horrentem. *Farnabius.*

Squalidum? Ad sordes. *Donatus.*

Squalidum? Sordidum, inculatum. *Farnabius.*

Aegrum? Ad maciem. *Donatus.*

Pannis annisque obsitum? Ad vestitum et ad tristitiam. Sed pannis et annis, μωρολογίαι parasitorum sunt. *Idem.*

Pannis annisque obsitum? Vel parasitica vernilitate καθ' ὄμοιστέλευτον dic-

tum: vel quia Homerus dixit, αἴψα γὰρ ἐν κακοτητὶ Βροτὸν καταγρασκούσι, et est miseriæ senium deditum. Unde hinc magis tristitia gravitasque displacevit, aliena semper ab omnibus parasitis. *Idem.*

Annisque obsitum? Bene addidit annis, quia ut quisque miserior est ita senior videtur. *Idem.*

Annis obsitum? Qui dicunt esse morologiam ex vernilitate parasitica, ipsi vero plane morologi sunt. An et Virgilius parasitice locutus est, cum in re grandi et heroica, de maximo principe agens scripsit: ‘Ibat rex obsitus ævo.’ *Faber.*

Obsitum? Ut sentum, dixit *obsitum*. μεταφορὰ ab agro. *Donatus.*

Pannis, &c.] Lacero vestitu, pannosum, ‘senectute,’ ut habet Plautus Menæchm. 5. act. 2. sc. ‘consitum.’ Metaph. ab agris. *Farnabius.*

6 Quid istuc ornati, inquam? Scire nos convenit, cum recto casu proferatur interrogatio, non esse contumeliosum. Ut si dicas, ‘Quis hic homo est?’ Si autem in obliquo, contemptum significari: ut, ‘Quid hoc est hominis? quid mulieris? quid ornatus?’ *Donatus.*

Quid istuc ornati, inquam? *Ornatus τῶν μέσων* est, ad dedecus et ad turpitudinem. Vel simpliciter hoc accipe, vēl εἰρωνικῶς. Et *ornati*, ut *senati*, antiquis genitivus. *Idem.*

Ornati est? Genitivus antiquus, originem testatus, tanquam secundæ formæ declinandi. *Farnabius.*

Quod habui, perdidii? Non dixit, id quod erat comedì, aut consumpsi. *Donatus.*

Quid istuc inquam ornati est? quoniam miser quod habui, perdidii? Ex quid, eliso d, item ex miser r, stat trochaeus. *Farnabius.*

7 Hem, quo reductus sum? Vel habitum suum, vel corpus ostendens, hoc dicit. Nec quicquam hic, nisi ex media consuetudine collocatum est. *Donatus.*

Hem, quo reductus sum, &c.] Istud, *Hem, quia exclamatio est, haberi extra versum debet. Faber.*

Omnis noti me, atque amici deserunt] Sententiose atque mordaciter in mores. *Donatus.*

8 Hic ego illum contempsi præ me] Hoc est illud, ‘*Homo homini quid præstat? stulto intelligens?*’ *Idem.*

9 Ita ne te parasti] Quam objurganter! tanquam in illo sit, quod miser est. Et alibi, ‘*Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit, Quin ita paret se, abs te ut blanditiis suis, Nam minimo precio, suam voluptatem expleat.*’ Et hoc proprie verbum ad exprimendam inhumanitatem et ignaviam factum est. *Idem.*

Ut spes nulla reliqua in te sicut tibi] Sententiose, ad illud quod et Virgilius ait, ‘*Ponite spes sibi quisque.*’ *Idem.*

Ut spes nulla reliqua in te sicut tibi] Bene quasi qui rem a fortuna accepert. *Idem.*

Ut spes, &c.] Ut nulla tibi tui super sit fiducia. An utique effugit spes, ‘*Ima quæ sola in pixide mansit: Ενδον λιμνε πίθου ὑπὸ χείλεσσω.*’ Hesiod. l. 1. ‘*Epy. Farnabius.*’

10 Simul consilium cum re amisti?] Virgilius, ‘*Nec si miserum fortuna Sinonem Finxit, vanum etiam, mendacemque improba finget.*’ Et Sallustius, ‘*Neque fortuna eget: quippe quæ probitatem, industriam, aliasque bonas artes neque dare, neque eripere eniām potest.*’ Ergo hæc interrogatio, increpantis est: nec desiderat responsum. Nam consilium in bonis animi: res in potestate fortunæ. *Donatus.*

Simul, &c.] Ovid. iv. de Ponto, Eleg. 12. ‘*An sensus cum re consiliumque fugit?*’ *Farnabius.*

Ex eodem ortum loco] Ex eadem fortuna. *Donatus.*

11 Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis] Hoc contra illud, ‘*Video sentum, squalidum, ægrum,*

pannis annisque obsitum.’ Color ergo ad sentum: *Nitor ad squalidum: Vestitus ad pannis annisque obsitum: Habitudo corporis, ad ægrum refertur.* *Donatus.*

Que habitudo est corporis] Plautus in Epidieo, ‘*Corpulentior hercle, atque habitior.*’ *Idem.*

12 Omnia habeo] Ad quod habui, perdidii. *Idem.*

Neque quidquam habeo] Ad mei loci atque ordinis hominem. *Omnia habeo,* ad industriam retulit. *Neque quidquam habeo,* ad fortunæ culpatum. Et item denuo, fortunæ crimen, *Cum nihil est, ad suam landem, Nihil deficit tamen.* *Idem.*

Omnia habeo, neque quidquam habeo] Alterum horum, nentrumve potest cuius accidere: utrumque nulli. *Donatus.*

Nihil cum est, nihil deficit tamen] Figura ḍέγματος. Ut apud Virgilium, ‘*Sequiturque sequentem.*’ Et Cicero, ‘*Cum tacent, clamant.*’ *Idem.*

13 At ego infelix] Jam transit ἀπὸ τοῦ μητρικοῦ πρὸς τὸ πρακτικόν. *Idem.*

At ego infelix neque ridiculus] Vehe menter invectus est in tempora et mores poëta, sub hac persona: in qua hominem ita inducit pœnitere probitatis suæ, ut se infelicem, non honestum dicat. Et, non nolo: sed, non possum. *Idem.*

At ego infelix, &c.] Neque sum ego ex numero parasitorum qui ridiculus dicteriis cibum alienum captant, γελωτοποῖοι: neque ex iis, qui ‘*colaphos perpeti possunt, frangique ollas in caput.*’ Plaut. Captivi: πληγὰς ὑπέμενοι κονδύλων καὶ τρυβλίων. Athenæus quem vide lib. vi. c. 6. 8. 9. &c. quos Plauti Ergasilus in Captivis appellat Plagi patidas et Lacones. *Farnabius.*

14 Quid tu his rebus creditis fieri?] Dum quis ridetur, aut vapulat. *Donatus.*

Tota erras via] Παρθενον per μετα φοράν. *Idem.*

15 Apud seclum prius] Scilicet cum

essent tempora meliora. *Idem.*

16 *Hoc novum est aucupium*] Vide quid intersit, cum illud *questum* dicat, hoc *aucupium*: illud de sapientibus, hoc de stultis. *Idem.*

Hoc novum, &c.] Tertium adulatorium genus est, novum et inventum meum, συγκατανευσιφάγων, qui manducones adnutum, landieonæ σοφοκλῆς, Oti, umbræ. *Farnabius.*

17 *Est genus hominum*] Quia multi sunt hujusmodi, non dixit, *homines sunt, sed, est genus hominum*. *Donatus.*

Qui esse, &c.] Gloriosi, φίλαυτοι, φιλοπρωτεύοντες. *Farnabius.*

18 *Hisce ego non paro me ut rideant*] Quia ille dixerat, ‘Ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati possum.’ *Donatus.*

19 *Sed his ultro arrideo*] Quid est, *his arrideo*? aut veluti pareo, id est, obsequor: aut veluti dictis delector. Atque *arrideo*, non sicut in parasitis fieri solet, ut his arrideatur a regibus, quam potius ipsi dictis factisque rideant alienis, hic esse intelligendum, etiam res ipsa indicat ex contrario. Nam quod ait supra, ‘His ego non paro me ut rideant,’ hoc e contrario ostendit, quod subjiciatur ex dictis. *Idem.*

Sed his ultro arrideo] *Ultero*, versice. an prior? an etiam insuper? hoc est, ultra. *Idem.*

Admiror] Plus intulit, quam si laudo dixisset. *Idem.*

20 *Quicquid dicunt*] Non, *quod dicunt*: sed, *quidquid dicunt*, id est, bene vel male. ne vel si interclusa fuisset assentatio, se impediatur, quod contrarium laudaverit. *Idem.*

Quicquid dicunt] Citat hæc Cic. in Lælio, vide Juvenal. 3. Sat. ‘Rides? majore cachino Concutitur. flet, si?’ &c. *Farnabius.*

Id rursum si negant, laudo id quoque] *Præclare Terentius*, quod a Satyrico de aliis diceretur, id hic de se dicentem inducit, facetius multo, quam si

aliter fecisset: scilicet καθαπτόμενος mores temporum jam tun vitiatos per assentationem, quod fere in per risque fabulis, monstrat. Ut etiam in Andria: ‘Nam hoc tempore obsequium amicos, veritas odium parit.’ Et in Adelphis: ‘Quod te isti facilem et festivum putant, Id non fieri ex vera vita: neque adeo ex æquo et bono: Sed ex assentando, indulgendo, et largiendo.’ *Donatus.*

21 *Negat quis, nego*] Benes sic dixit: *negat* et *ait* contraria sunt. Ut Plautus in Rudente, ‘Vel tu ais, vel tu negas.’ *Idem.*

Negat quis, nego: ait, aio, &c.] Quanto concinnius Poëta noster Parasitum facit hoc ad alios dicentem, quam Plautus ad eum, cui assentatur? In Menæchmis enim (t. 2. 52.) cum Menæchmus interrogasset, ‘Sed quid ais?’ respondet parasitus: ‘Ego? id enim quod tu vis, id aio atque id nego.’ Explicavit autem hoc θῶος parasiticum Cicero in Lælio (cap. 25.) ubi ceteris subjiciuntur ista: ‘Quid potest esse tam flexible, tam devium, quam animus ejus, qui ad alterius, non modo sensum et voluntatem, sed etiam vultum atque mutum convertitur?’ ‘Negat quis? nego. ait? aio. postremo imperavi egomet mihi Omnia assentari;’ ut ait Terentius. Sed ille sub Gnathonis persona, quod amici genus adhibere omnino levitatis est, multi autem Gnathonum similes cum sint, loco, fortuna, fama superiores, horum est assentatio molesta, cum ad vanitatem accessit auctoritas.’ *Bæclerus.*

22 *Is questus nunc est multo uberrimus*] Quam ille apud seculum prins fuerat. Et vide quemadmodum illiberaliter vitam honestiore nomine primo *aucupium*, post etiam *questum* nominaverit. ΡΟΠΟΚΑΡΗC * hic inducens. *Donatus.*

23 *Scitum hercle hominem*] Mire Terentius longæ orationi interloquia

quædam adhibet, ut fastidium prolixitatis evitet; velut nunc Parmeno procul audiens Gnathonem, hæc loquitur. *Idem.*

Scitum hercle hominem! hic homines prorsum ex stultis insanos facit] Legos fidenter, *saxit*, id est, *fecerit*, sen, facere possit. Id et sensus postulat, et versus est tetrameter eatalecticus, ut multi alii qui post ipsum leguntur. Quin et in proxime sequenti pronuntiandum est *advenimus*, in præsentis; pro quo in quibusdam exemplaribus legitur, *adventamus*, quod glossemam est. *Faber.*

24 Interea loci] Duæ partes orationis, cum conjuncte unam fecerint, mutant accentum. *Donatus.*

25 Concurrunt lati mi obviam] Et multos, et properos uno verbo ostendit, et ex adverso ad se festinantes. *Idem.*

Cupedinarij] Varro humanarum rerum: ‘Numerius Equitius Cupes,’ inquit, ‘et A. Omanius Macellus, singulari latrocincio multa loca habuerunt infesta. His in exilium actis publicata sunt bona, et ædes ubi habitabant dirutæ: eque ea pecunia sealæ Denm Penatum ædificatae sunt, ubi habitabant, locus, ubi venirent, ea quæ vescendi causa in urbem erant allata. Itaque ab altero Macellum, ab altero Forum Cupedini appellatum est.’ *Idem.*

Cupedinarij] Omnes qui esculent et poculenta vendunt, a rebus Cupediniis ob alimentum cupedinarii appellantur. Et ipse subjecit, qui accipiendi sunt cupedinarii. *Idem.*

Cupedinarii omnes] Lantiorum epularum caupones. ‘Ægrotationi subjecta sunt avaritia, ambitio, mulieritas, pervicacia, liguritio, vinolentia, cupidæ.’ Cic. iv. Tusc. Quæst. id est, deliciarum cupiditas: *λιχνεῖα*. *Farnabius.*

26 Cetarii, Lanii, Coqui, Fartores] ‘Αμάρτημα coniunctum: in Palliata Romanas res loquitur. *Donatus.*

Cetarij] Qui cete, id est, magnos pisces venditant, et bolonas exercent. *Idem.*

Cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores, aucupes] Istud *aucupes*, extra versum est, et quidam hoc viderunt; sed hoc non viderunt, unde tandem hue intrusum sit; id quod in nota sequenti dicam. At hic satius fuerit dicere, *aucupes* est glossema illius vocis *fartores*, quod miror ego neminem olfecisse. Sed ad *fartores* eamus. *Faber.*

Lanij] Qui laniant pecora: unde et *lanistæ* dicti, qui laniandis præsunt gladiatoribus. Sic et Macellum a mactandis pecoribus dictum. *Donatus.*

Fartores] Qui insitia et farcimina faciunt. *Idem.*

Fartores] Non sunt quos Galli vocant *Charcutiers, rendeurs de saucisses et de Cervelus*; non sunt: Græci id genus allantopolas dicunt, ut Aristophanes. Hic erravit Marsus interpres Terentii, et, qui illum hodie in vertendo Terentio sequuntur, illi errant quoque. *Fartores* sunt saginatores altilium avium. Gall. qui tiennent des volailles en mué, pour les engrasser. Res certa est ex Catone Censorio in libris de Re Rustica, pag. 31. Editionis Commelinianæ, et ex Varrone pag. 114. et sæpe alibi. Sed scin’ tu quo nomine isti *fartores* dici Latine possent? Aviarii, Græce Ornithopolæ; hoc voluit dicere qui *aucupes* posuit, ut hanc vocem *fartores* explicaret. improprie, fateor; (nam *aucupes* et *aviarius* non sunt *idem*); sed qui hoc adscriperat, nasum habebat tamen. Hæc igitur origo erroris, qui in hoc versu est, hand dñe, vetustissimus. *Faber.*

Piscatores] Qui recentem piscem præbent. *Donatus.*

Cetarii, lanii, &c.] In sordidis hæc ponit Cicero, Offic. i. 42. ‘Minime que artes hæ probandæ, quæ ministræ sunt voluptatum, cetarii, lanii,

coqui, fartores, piscatores, ut ait Terentius: adde hue, si placet, unguentarios, saltatores, totumque lundum talarium.' Quia hic Cicero *aucupes* omittit, quos nec Donatus ponit, visum est nonnullis, non esse a Terentio illam vocem. nos secuti sumus consensum Codicum MSS. Quod Donatus hic Terentium vult postulare ἀμαρτήματος κωμικοῦ, quasi in palliata fabula res Romanas loqueretur; ad id partim Muretus respondit, partim tolli dubitatio potest per ea, quae Casaubonus annotat ad Theophrasti Charact. περὶ ἀπονοίας. *Bæclerus.*

Cetarii, &c.] Citat hæc Cic. i. de Officiis. 'Artes ministræ voluptatum, cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores.' Hor. Sat. 3. lib. ii. 'piscator uti, pomarius, auceps, . . . Cum scurris fartner, cum velabro omne mammellum.' *Farnabius.*

Fartores] Donatus, de iis qui farcimina et insitia faciunt, exponit. Plaut. Truculent. 'de nostro sæpe edunt, quod fartores faciunt.' Sanius, qui de iis qui alunt saginantque aves, ex vet. inscriptione 'Antigonus Drusi Cæs. avium fartner.' *Idem.*

27 Quibus et re salva] Cum de meo impenderem. *Donatus.*

Et perdita profueram] Cum de alieno nancisor et expendo. *Idem.*

Re salva, &c.] Re salva, de meo; re perdita, de alieno. *Farnabius.*

Sæpe] Expletivæ significationis est. *Donatus.*

28 Ad cœnam vocant] Utrum ad emendam cœnam? an ad convivium? *Idem.*

Adcentum gratulantur] Accusativum casum pro dativo, pro *adcentui* gratulantur. Et *adrentus* proprie expectatorum, necessariorumque dicitur. *Idem.*

29 Ille ubi miser famelicus videt me] Hic ostendit, quæ res coegerit ad discendum: et simul vide secundum

vulgi opinionem loqui parasitum, misserum et famelicum, hominem honestis moribus præditum. *Idem.*

Ille ubi miser famelicus videt me] Vide ut sententiose demonstret malos ex bonis contagione fieri, exemplis in pravum præalentibus. Videt mihi hoc prodesse, et discere optat, quod negabat se posse. *Idem.*

Famelicus] A fame et edendo dictus est, quasi famedicus. *Idem.*

Tunto honore] Quia concurrunt, salvant. *Idem.*

Ille ubi miser famelicus videt me esse in tantum honorem] Scio quidem me apud Sallustium legisse, 'in incertum habuere;' apud Plautum autem, 'ubi in lustra jacuisti?' et alia ad eum modum, de quibus, fortasse, Popma de veteri Latinitate: sed tamen hanc scripturam non probo; nam credibile non est Donatum illam præteritum fuisse. Imo plane apud eum legitur, *tanto honore.* Dein testatur Faernus se ita constanter in omnibus MSS. suis scriptum invenisse. *Faber.*

In tantum honorem] Archaike, sed adi Agell. l. i. c. 7. *Farnabius.*

30 Tam facile victimum querere] Quia ad cœnam vocant. *Donatus.*

Ibi] Pro tunc. *Idem.*

Homo] Mire addidit homo, aut additum supervacue homo. Ut, 'Donat habere viro decus, et tutamen in armis.' *Idem.*

31 Ut sibi liceret discere] Quasi disciplinam, aut artem: tantum anctoritatis eriminum felicitas sumpsit. *Id.*

Discere id de me] Magis, *de illo, et de me,* veteres dicebant, quam nt nos dicimus *a me, ant ab illo.* *Idem.*

Sectari jussi] Proprie. nam et *sectæ* philosophorum ab eo dictæ sunt. *Id.*

32 Ex ipsis] Philosophis scilicet. *Idem.*

Ex ipsis vocabula] Ut Pythagorica, Platonica. Hoc igitur non est consequens ad illud, quod vult dicere: nisi forte *disciplinam* pro *discipulis*

posuerit. *Idem.*

Disciplinae] Et in Excerptis ex Donato et apud Faernum legas, *disciplinam*, male; nam Faernus non intellexit quid sit hoc loco *disciplinae*. Dein nego ita legisse Donatum; nam ibi haec glossa legitur; (*ut Pythagorica, Platonica;*) ergo quæ sequuntur, ex Donato non sunt, sed ab imperito aliquo magistello. *Disciplina* autem non est quod vulgus putat; Cicero sex septem locis pro secta summis. Ex illis locis en tibi quosdam. In Academ. ‘Restat unum genus reprehensionum, quibus Academiæ ratio non probatur, quod gravius ferremus, si quisquam ullam disciplinam Philosophiae probaret, praeter eam quam ipse quereretur.’ Id est, sectam. Ita in *De Natura Deorum*: ‘Trium enim disciplinarum principes convenientis.’ Id est, sectarum. Alibi, in 1. de Finib. ‘Non modo quid nobis probaretur, sed etiam quid a singulis Philosophiaæ disciplinis diceretur, persecuti sumus.’ Id est, sectis. In Bruto quoque, ubi de Rutilio, qui sectam Stoicam sequebatur: ‘Itaque illa, quæ propria est hujus disciplinæ,’ &c. (pag. 517. Ed. Lamb. Lutetiae.) Sic et apud Lactantium, lib. 11. pag. 141. Edit. Lugdunensis. Sed haec sunt satis. Græci διάδοχας vocant, id est successiones. Laertius locis pæne infinitis. Et libri erant olim hoc titulo. *Faber.*

33 *Vocabula]* Ut vocentur Pythagoræ, Platonici, Epicurei. *Farnab.*

Parasiti item ut Gnathonici vocentur] Non hoc intulit, quod cœperat dicere: nisi forte *disciplinam* pro *discipulis accipiimus*. *Donatus.*

Parasiti itidem ut Gnathonici vocentur] Hæc autem lectio [item] quam nos prohamus et perinde ad versum quadrat, ut ita: facit enim iambum in quarta; et sensui servit, ut itidem: consuevere enim antiqui *item ut*, pro similiter *ut*, ponere. ut in Adelphis,

‘Ille ut item contra me habeat facio sed nlo:’ et in *Heautontim.* ‘Item ut filium meum amico atque æquali suo.’ Faernus.

Gnathonici rocentur] Ipsi Gnatonii nomen a Gnatone parasito Sienlo. Turneb. l. xxviii. c. 5. *Farnabius.*

34 *Viden, otium et cibus quid faciat alienus]* Rursus Parmeno et facetas dicit, et distinguit longiloquium parasiti. *Donatus.*

Quid faciat] Legitur et, *quid facit*: ut sit figura per modos, pro, *quid faciat*. *Idem.*

Otium, &c.] Al. *ossuum*. sunt enim ossua eadem quæ ossa. *Farnabius.*

35 *Hanc deducere]* Proprie. Nam ducitur quis ad supplicium: *deducitur* ad lætitiam. *Donatus.*

Et rogitate ad cœnam] Vide parasitum magis optare ad cœnam Thaidem vocari, quam munus capere. *Idem.*

36 *Thaidis]* Legitur et *Thais*. *Idem.*

Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video] Vitium in verso est; sensit Muretus, sed male emendavit, *meretricis*, pro *Thaidis*; nil erat facilius, si alias editiones habuisset, in quibus legitur, *Ego tristem video*. Est autem versus octonarius catalecticus. *Faber.*

37 *Salva res est]* Quia et ante ostium, et tristem video, *salva res est*. Nec hoc valet ad lætitiam, quod Parmeno est, sed quod rivalis servus. *Idem.*

Salva res est] Proverbialiter. *Idem.*

38 *Nebulonem]* Vel furem, quia nebulas objiciat: vel mollem, ut nebulam: vel inanem et vanum, ut nebulæ est. *Idem.*

Hice] Pro *hi.* vetuste. Virgilii, ‘His certe neque amor causa est, vix ossibus hærent.’ quia *hice* debebat dicere. *Idem.*

Hice hoc munere arbitrantur] Non immerito Gnathonem deridet Parmeno, qui penitus noverit meretricis consilium. *Idem.*

Hice hoc munere arbitrantur, &c.] Veteres citant, hisce, pro, hice. Plautus s^ep^ee. Virgil. in Bucolicis. *Faber.*

40 *Summum suum]* Ἐλλεψις. *Donatus.*

Summum suum impertit Gnatho] Hæc tota locutio parasiticæ elegantiæ, et simul εἰπανεῖται plena est. Nam et plurimam dicit ei salutem, quem ne exigiam quidem velit continere: et summum dicit eum, qui nec levis amicus sit sibi: et Parmenonem Gnatho, non ego te. *Idem.*

Summum suum] Quam venuste, quod sumnum amicum non resalutet Parmeno. *Idem.*

Suum impertit Gnato] Scoppa l. ii. collectan. c. 7. interpretatur πορεύομαι, nimis, ut credo, scopticè, et longe petitum. *Farnabius.*

Quid agitur? Pro blandimento, non pro interrogatione nunc ponitur, ut *O noster, quid fit?* *Donatus.*

Quid agitur? statur] Pro, quid agis? sto. Et facete: nam stat, cui ingredi non licet. *Idem.*

Quid agitur? statur] Plaut. Pseudolo i. 5. 42. ‘Salve quid agitur? Ps. statur hic ad hunc modum.’ *Bæclerus.*

At numquid aliud] Cum jurgio hic de illo respondit, et ideo repetit dictum Gnatho. *Donatus.*

42 *Qui dum]* Interrogat interrogantem, ne ipse respondeat. *Idem.*

Nihil equidem] Dicens nihil, mutavit vultum Parmeno in latitudinem. Ideo illi facete Gnatho agenti hoc ipsum, ne sis, dixit: ut probaret tristem fuisse. *Idem.*

Nihil equidem] Pro non, et infra, ‘Nihil dixit ut sequerer se.’ *Idem.*

43 *Hoc tibi mancipium]* Ταπείνωσις, mancipium dicit puellam, aut virginem. *Idem.*

Non malum herele] Inimica laudatio. *Idem.*

Uro hominem] Sibi hoc gestu et vultu parasitico dicit. et pro eo quod

est, dolere cogo. *Idem.*

Ut falsus animi est] Similiter et Parmeno secum gestu servili. et animi pro animo, ἀντίπτωσις veterum: qui, ‘Ingens es virum, et, dives es opum,’ amabant dicere. *Idem.*

Ut falsus animi est] Ex hoc falsus animi est, quod pntat huiusmodi munere capi posse Thaidem. *Idem.*

Uro hominem. PA. Ut falsus animi est] Tò uro hominem ad spectatores versus dicit, ut Parmeno non debeat audire. et Parmeno itidem secum: ut falsus animi est! sc. putat, Thaidem hoc munere capi posse. ut recte Donat. *Bæclerus.*

Uro hominem] I gall the fellow. ut calceus urit. Horat. Epist. 10. l. 1. hoc aversus loquitur, ut, quod sequitur, Parmeno. *Farnabius.*

44 *Quam hoc munus gratum Thaidi]* Mire insultat Gnatho. Quanto enim magis munus gratum fuerit, tanto erit rivalis exclusior. *Donatus.*

Hoc nunc dices ejectos hinc nos] Dicis, est sensus, ita dicendo, hoc dicis, ejectos hinc nos, id est, hoc significare, hoc innuere vis. *Færnus.*

45 *Omnium rerum heus vicissitudo est]* Vide locum in quo erumpere dolor Parmenonis potuit, nisi commissa servaret, et cœlaret Thaidis consilium. *Donatus.*

46 *Sex ego te totos, &c.]* Quid est totos? an diebus et noctibus? utpote amatoris servum: ac per hoc sine illa cessatione et intermissione. *Id.*

Hos mensas] Hos, qui nunc aguntur, id est, hoc tempore. *Idem.*

Quietum reddam] Facete: quasi hoc ipse fecerit. et hoc est quod ait, ‘Plurima salute Parmenonem summum suum impertit Gnatho:’ tanquam amico consulat. *Idem.*

47 *Ne sursum, deorsum cursites]* Quod est laboris. *Idem.*

Ne sursum, &c.] Οὐδὲ στρεφομένους καὶ κάτω. Menander, citante Plutarchio in lib. περὶ εὐθυμίας. *Farnabius.*

Nere usque ad lucem rigiles] Quod est exitii. *Donatus.*

48 Sic soleo amicos] Hoc εἰρωνικῶς.
Idem.

49 Detineo te] Valde teneo. *Idem.*
Fortasse tu prefecturus alio fueras] Vult exprimere confessionem, quod ad Thaidem venerit, sed intrare non possit. *Idem.*

50 Paululum da mihi operæ] Hoc quasi supplicantis vultu ad irrisiōnēm dicitur. *Idem.*

Paulum da mihi operæ] Proprie sic dicitur, adjuva me. Sic in Adelphis, *Hec opera ut data sit.* *Idem.*

51 Nunc tibi patent foræ hæ] Ex eo quantum licere oportuit ostendit, * quam misere nihil liceat Parmenoni. *Idem.*

Quia istam dueis] Hoc quasi ad Gnathonem: sed lente, ac sub lingua murmurat. *Idem.*

52 Nam quem evocari hinc vis foras] Quia ipse intrare non potest. *Idem.*

Sine, biduum hoc prætereat] Et hoc lentius, nam si aliter pronuntiaveris, secreta produntur. *Idem.*

Sine biduum hoc prætereat, &c.] Se-
cum hæc Parmeno, et ad spectato-
res versus, Gnathone non exaudiens.
vide Eugeaphium, phrasin illus-
trant illa Trabeæ apud Ciceronem
Tuscul. iv. 31. ‘Lena delinita ar-
gento nutum observabit meum, Quid
velim, quid studeam: adveniens di-
gito impellam januam; Fores pate-
bunt,’ &c. sententiæ Horatius mag-
nitudinem circumdedit Epop. 15. ‘At
tu quicunque es felicior, atque meo
nunc Superbus incedis malo; Eheu
translatos alios mærebis amores; Ast
ego vicissim risero.’ *Bæclerus.*

53 Qui mihi] Mihi, τῷ ἀττικισμῷ
dictum est. *Donatus.*

Fortunatus] Ut ipse videris tibi.
Idem.

54 Næ tu] Næ, valde. *Idem.*

Næ tu istas fuxo calcibus] Mira elo-
quentia, in qua utraque ἵπερβολὴ ex-

pressissima est. Nam neque uno di-
gitulo minus aliquid dici potest, ne-
que calcibus saepe insultabis aut am-
plius, aut ingentius. *Idem.*

Insultabis foræ] Sallustius, ‘Multos
tamen ab adolescentia bonos insulta-
vit.’ *Idem.*

55 Numnam] Hic nam abundat: ut
quidnam. *Idem.*

Relictus custos] Bene *relictus*: qua-
si ab excluso. *Idem.*

Etiam nunc hic stas, Parmeno? Eho,
numnam tu hic relictus custos] Corrup-
tus est versus. lego: *Etiam nunc hic*
stas, Parmeno? numnam hic tu relictus
custos? Alioqui, *Eho*, ut exclamatio,
extra versum erit. Certe in Juntina
editione non appetet. *Faber.*

56 Ne quis forte internuntius] Pro-
prie, *internuntius*. *Donatus.*

Ne quis forte internuntius] Ex his
verbis datur intelligi, parasitum e domo
meretricia egredi. *Idem.*

*Ne quis forte internuntius clam a mi-
lite ad istum cursitetur]* Et hoc facete:
quasi ipse sibi Thaidem totam vindi-
caverit, quod miles facit. *Idem.*

*Ne quis forte internuntius clam a mi-
lite ad istum cursitetur]* Faërrns e libris
suis, curset, ut apud Virgilium, recur-
set, in iv. Æneid, sed nil necesse est.
Nam priorem in iste corripiebant.
Faber.

Clam a milite ad istam cursitetur] Cor-
rigere curset, ex eodem libro, nt versus
sit iambicus tetrameter catalecticus,
qnemadmodum ceteri. *Faërrns.*

57 Facete dictum] Εἰρωνικῶς, quia
infieete. *Donatus.*

Mira vero militi quæ placeant] *Mira*,
pro mirum. Virgilius, ‘Nota tibi:
et est εἰρωνεῖα. Quid mirum est, in-
quit, facete loqui eum, qui militi pla-
ceat? Potest tamen et pluraliter in-
telligi. *Idem.*

Mira vero militi quæ placent] Do-
natum vide et Guyetum; cui, non est
mirum, quod non satisficerit Donati
explicatio. *Bæclerus.*

*Mira vero, &c.] Ironice. Furnabius.
58 Sed video herilem filium] Non potest Térentius τρόφιμον proprio dicere : et ideo herilem filium dicit. *Donatus.**

59 Miror quid ex Piræo abierit] Hic causa ostenditur, cur potest ignotus esse vicinus, et pro Eunicho fingi. Id.

*Miror] Pro nescio. *Idem.**

*Miror quid ex Piræo abierit] Ut ex Piræo discederet, symbola amicorum ; ut hie perveniret omissa negotio, aspectus virginis fecit. *Idem.**

*Nam ibi custos publice] Adversus prædonum ineursus illic exenabat juventus Attica. Piræum, ut Sunum, est maritima et accessu littoris pars clementior. *Idem.**

*Publice est nunc] Nunc ambigua distinctione positum est. *Idem.**

*Ibi custos, &c.] Athenienses postquam ex ephebis excesserant, qui decimus octavus iis ætatis annus, militiae daturi nomina, publice eustodes erant in urbe, per biennium, deinde in suburbana mittebantur castella, e quibus unum erat Piræum, portus ab urbe stadiis, excubiti aduersus prædonum ineursus. *Furnabius.**

*60 Non temere est] Ut Virg. ‘Haud temere est visum.’ *Donatus.**

*Et properans venit] Mire locuturum ante formavit, ut gestus verba præcedant, verba habitum consequantur. *Idem.**

SCENA III.] Satura est hæc seena ; Iambieis octonariis et senariis, Trochaicis item septenariis constans. vs. 4. MSS. meorum unus : *luctre pro celari.* vs. 7. omnes : *o fortunatum senem.* et vs. 8. *si occiperit amare.* et vs. 10. *ut illum dii deaque omnes senem perdant.* vs. 11. unus : *qui non illum flocci fec.* duo : *qui illum non flocci fec.* vs. 14. omnes : *ita prorsus sum oblitus mei.* et vs. 16. *scis tu te s.* et vs. 18. *penu omne.* vs. 19. unus : *promissa ipsa appar.* alter : *promiss. app. ipsa.* vs. 20. omnes : *si adco d.* unus verba hujus versus Parmenoni tribuit. vs. 22. om-

nes : *graciles.* v. 27. duo : *anni quot ?* vs. 30. omnes : *nec id quidem.* vs. 40. unus : *sex (in margine al. septem)* prorsus non vid. pr. vs. 49. duo : *dum hæc loquitur.* vs. 55. omnes : *ipsa est scilicet.* et vs. 60. et ei dono d. e. et vs. 62. *duras partes fratris pr.* vs. 68. *τὸ me,* ab omnibus abest ; *memini autem in omnibus diverso positu verborum additur.* vs. 71. unus : *nunquid vis aliud?* Cher. *quid nunc is domum?* Par. *ut manc. alter : nuncquid me aliud vis?* Cher. *quid nunc is domum?* Par. *ut manc. h.* ita etiam Argentoratensis. vs. 76. duo : *prope dorm.* nt et vs. 81. vs. 79. omnes : *te illum esse dicam.* vs. 80. duo, *tum pro tu.* vs. 85. omnes : *abduc quantum potes.* vs. 93. omnes : *ut ab hiis fallimur.* et vs. 94. *an potius hæc pati æquum est fieri, ut a me ludantur dolis.* vs. 97. omnes : *jubeo immo cogō atque imp.* vs. 98. omnes addunt *tuum*, sed duplii positu. ex inepto glossemate. corrumperetur enim sensus et locutio. Chærea hie inducitur, tanquam adolescens ‘Indomitus, plenus amoris et lasciviae,’ ut verbis Planti dicam ex Trium. III. 3. 22. *Bæclerus.*

Occidi] In hac scena norus amor adhuc ephebi, et consilium potiundæ virginis demonstratur : tanta virtute poëtae comicæ, ut hoc commentum non quæsitum esse, sed occurrisse sua sponte videatur. *Donatus.*

1 Occidi: neque virgo est usquam] Non habuit quid dicere debeat alind, properans, et circumspiciens, nisi occidi. *Idem.*

Occidi] Produc medium syllabam verbi hujus, et contrarium significat. *Idem.*

Occidi] Cum sit exclamatio, extra versum ponì debet. *Faber.*

Occidi] Licet o. l. s. aliter habeant, necesse est hanc dictionem et a præcedentis scene ultimo et ab hujus primo versu separare, et monometrum trochaicum catalecticum per se constituere. sunt autem iambici te-

trametri, præcedens quidem catalecticus, sequens vero acatalecticus.
Færnus.

2 *Neque ego, qui illam e conspectu amisi meo]* Amatorie, dum illam non iuvenit, et se perdidit. *Donatus.*

3 *Ubi queram?* Hoe cirenumspectantis est. *Idem.*

Ubi investigem? Plus intulit. *Idem.*

Quem perconter? Hoe tertium plus intulit: nam ubi nec vestigia reperiuntur, superest interrogatio. *Idem.*

Quam insistam riam? Si nec, qui interrogetur, appetet. *Idem.*

Quam insistam viam? Et qua via legitur. *Idem.*

4 *Ubi ubi est, diu cœlari non potest?*

Ob nimiam scilicet formæ gratiam. *Donatus.*

5 *O faciem pulchram?* Faciem modo, non partem corporis dicit, sed totam speciem quæ appetet et cernitur. Virgilinus, ‘Quibus aspera quondam Visa maris facies.’ *Idem.*

6 *Delco omnes dñhinc ex animo mulieres?* Πρὸς τὸ πλεῦνον argumentatus est, ut ostenderet nunq; grandem jam ephēbum etiam amoris expertem non fuisse. Sic et alibi, ‘Cum me ipsum noris, quam elegans formarum spectator siem, In hac commotus sun. Idem.

6 *Cotidianarum?* Hoe est, levium et usitatarum: est quippe huic contrarium, ‘Nova figura oris. papæ?’ *Idem.*

7 *Ecce autem alterum?* Sic dicimus, cum propter alterum de altero venit in mentem. *Idem.*

7 *Nescio quid de amore loquitur?* Ut jadundum Phædria loquebatur. *Id.*

8 *O infortunatum senem!* Donatus annotat: ‘O infortunatum senem. Hoe dictum præstruxit ad exitum fabulæ ac Catastrophen. nam perturbatus ad Thaidem ingredietur hic senex per fallaciam Pythiæ et indicium Parmenonis: atque ita firmabuntur nuptiæ virginis, quam ducet Chærea.’ Ex his verbis colligere debemus, Dona-

tum legisse, o fortunatum senem, ex Catastrophæ enim illa, infortunatum dicere senem, parum convenit consuetudini Comicæ. Sed nimis Grammaticalis fuerit illa cogitatio, si quis opinetur, Parmenonem præsagiisse hic Catastrophen fabulæ. Hoe vult Parmeno dicere: o infortunatum senem, herum meum Lachetem, cuius alter filius Phædria pridem amore meretricis deperit, alter Chærea nunc, quantum ex his sermonibus colligo, longe magis ex amore insanire incipiet. Quæ mox ad illa, hic vero est, in Donato notantur, undecunque potins quam ab ipso profecta putare malim. *Bæclerus.*

Infortunatum senem! Lachetem, cunctales contigere filii. *Farnabius.*

8 *Hic vero est?* Utrum senex: an Chærea? sed senex potins. Hic vero est senex. *Donatus.*

Qui? Scilicet Chærea. *Idem.*

9 *Præt hujus rabies quæ dabit?* *Præ-*, ex comparatione significat. Ergo proprie, et est integra locutio, et ordo est, *Præ* ut illa sunt, quæ hujns rabies dabit. Et bene *dabit*, quasi de re violenta. Ut, ‘Dabit ille ruinam Arboribus.’ *Idem.*

Præt hujus rabies quæ dabit? Hic ex parte characteris inscens quidem est personæ Chæreæ, quem moribus conjicit servus ardentiorem in amorem ferri posse, simul ac cœperit. *Idem.*

Præt hujus rabies quæ dabit? Et hic ostenditur jampridem motum in res Veneras Chæream. Et magna poëta cura est, ne incredibile videatur adolescentulum, qui pro Euncho deduci potuerit, tam expedite virginem vitiasse. Quocirea artifex summus, quod ætati non potest, naturæ attribuit Chæreæ: ut calidior ingenio, et ante annos amator, non libidinem insese, sed quandam rabiem designaverit in Veneros appetitus. *Idem.*

Alterum, &c.] Phædriam. *Farnab.*

10 *Ut illum?* Pro utinam. *Donat.*

DI Deæque senium perdant] Plus dixit senium, quam senem. Nec miraris, post senium, qui additum: ideo quia declinationem ad intellectum retulit: ut alibi, ‘In Eunuchum suam.’ Et senex ad ætatem refertur: *Senium*, ad convitum. Sic Lucilius ait, ‘At quidem te senium, atque insulse sophista.’ *Idem.*

Ut illum, &c.] Cum respectu ad intellectum, illum senem qui, ut habent nonnulli codices. *Farnabius.*

Remoratus est] A remora pisciculo, qui et ἔχεντς vocatur, *remoratio* et *remoratus* dicitur. *Donatus.*

11 Tum autem, qui illum non floccifecerim] Tum autem, pro et. Duas vult enim causas esse, cur se ipsum DI perdant: unam, quod restiterit: alteram, quod senem perveritus diu remanserit a persequenda virgine. Et nota floccifecerim, et contempnere, et non contempnere significare: ut nunc, Qui illum floccifecerim: deest vel: ut sit vel floccifecerim. *Idem.*

Floccifecerim] Floccus, inquit Rivenis in castigationibus, particula est lanæ quæ inutilis a vellere divulsa evolat. res nullius pretii aut momenti. qui itaque flocci facit, is plane parvi aut nihil pendet. male itaque legi a nonnullis, non flocci facit. *Farnabius.*

12 Quid tu es tristis? quidve es alacris] Proverbiale est, in hominem perturbatum et incerti vultus. Aut latus es. nam *alacris*, *L* litera pro *D* posita, non *tristis*, id est, ἄδακρος intelligitur. *Donatus.*

Quidre es alacris? Et *alacer* et *alacris* dicitur: ut habes apud Virgilium: ‘Ergo alacris, cunctosque putans excedere pugna.’ *Idem.*

Quidre es alacris? *Alacritas* est mutatione quedam vultus gestientis in spem aliquain. *Idem.*

Sed ecum Parmenonem. salve. PAR.
quid tu es tristis? quidre es alacris? Versus est trochaicus acatalecticus, eliso d ex sed. *Faernus.*

Quid tu es tristis, quidre es alacris?
Delph. et Var. Clas.

Donatus: ‘Proverbiale est,’ &c. sententia ab argumento loci non aliena. Gnyetus plane resecat. *Bæclerus.*

13 Unde is? Modo, ad quid venis, significat. sed eo, de loco ad locum veteres dicebant: quod mox in subjectis probabitur. *Donatus.*

Unde is? CH. ego nescio hercle] Bembinus liber ita habet, *ego ne? nescio hercle.* ita optime versus procedit. in quo animadvertisendum, *hercle*, posteriore corripere, ut in quarta sede sit dactylus. nam et *Hercule*, quod integrum est, ultimam corripit. Persius: ‘Nemo hercule, nemo.’ *Faern.*

Quorsum eam? Bene: quia proxime dixerat, ‘Ubi quærar? nbi investigem? quem perconter? quam insistam viam? incertus sum.’ *Donatus.*

Quorsum eam? Hinc, ut diximus, manifestum est, *ire* et *adventum* significare. *Idem.*

14 Ita prorsum oblitus sum mei? Huic contrarium, ‘Dum memor ipse mei.’ Ergo oblitus mei, insatus. *Idem.*

Ita prorsum oblitus mei? *Prorsum*, recta, id est, omnino: nam *prorsum*, est porro *versum*, id est, *ante versum*. Hinc et *prorsa oratio*, quam non inflexit cantilena. *Idem.*

15 Hem? Si cum *h*, *Parmeno*: si leniter, *Chærea*. *Idem.*

Ostendes qui vir sies? Non, si *vir sies*: sed, *qui vir sies*: quod est ἐμφατικῶτερον. Si quæsisset quidem, qui *vir sies*, an debeat præstare, qui virum se sic monstraturus est? Et *vir modo*, non ad sexum, nec ad ætem dicuntur, sed ad laudem. *Idem.*

Qui vir sies? In veteribus invenitur. *Idem.*

16 Sape pollicitum esse? *Pollicitum*, quod promittentem ultro significat, dixit. et *sape pollicitum se*, an necessè sit præstare eum, qui promisebit? *Idem.*

Chærea, aliquid inventi? Induxit μητρὶ pragmatice, more suo, non contentus dicere qui pollicitus sit tantum, sed quomodo etiam, et quibus

verbis. *Idem.*

17 *Modo quod ames]* Tantummodo. quasi haec mora sit promissis complendis. *Idem.*

In ea re utilitatem ego faciam ut cognoscas meam] An possit, qui posse se affirmavit? plus est promiserit, quam ostendere quod possit. *Idem.*

18 *Cum in cellulam]* Sic dicit annus * quæ et acceperit beneficium. *Idem.*

Patris penum omnem] Ipsum penum: non ex eo aliquid, ὑπερβολικῶς. Et hoc penu, et hic penus, et hæc penus, veteres dixerunt. Ergo et omnem et omne legitur. *Idem.*

Congerebam clanculum] Λάθρα ἡ κρύφα. *Idem.*

Penum omnem congerebam] Priscianus lib. xv. legit congregabam. Bœclerus.

Cellulam, &c.] Nec promptuarium hoc in loco, nec penuarium, ut volunt interpretes: sed in qua dormiebant servi. Extranebant divitis famulis, servis, et amicis minorum gentium excipiendis cellas. ‘In quibus indignorsi tibi cella fuit,’ Martialis l. ix. Ep. 74. ‘Couchiliatis peristromatis servorum in cellis lectos stratos videres,’ Cic. ad Attic. l. xiv. Epist. 22. ‘Cellis servilibus extracta corpora et exercitui suo adjicit,’ Val. Max. l. vii. c. 6. Cic. Philippica II. *Farnabius.*

19 *Age, inepte]* Qui dubitas de promissis: an, qui exprobres te multa esse largitur. *Donatus.*

Hoc herele factum est] Inveni quod amem: hoc quod dicebas, inquit, moræ esse, jam factum est; amo. *Id.*

Promissu apparcant] Utilitatem ut cognoscam tuam. *Idem.*

20 *Sive adeo digna res est]* Si persona Parmenonis est, sive abundant: et pro expletiva conjunctione modo est: in quibusdam omnino non legitur. *Adeo* autem abundant, aut nimis significat, vel satis. Si Chæreæ dicit, hic ordo et sensus est, Fae, si vis nunc, sive adeo digna res est, ubi tu

nervos intendas tuos, ut promissa appareant, ut sit sis, si vis: et addatur, ut, quod deest. Fac ut promissa appareant. *Idem.*

Sire adeo] Bellissime dictum, pro, Maxime enim, cum præsertim, &c. *Faber.*

Ubi tu nerros intendas tuos] Utrum obsecnæ hoc, ut servus? an μεταφορῶς, ubi laborare ac periclitari debras? Sed melius legunt, qui hoc totum ad personam applicant Chæreæ: et melius, quam qui Parmenonem hoc putant loqui, ‘Sive adeo digna res est ubi tu nervos intendas tuos.’ *Donatus.*

21 *Haud similis virgo est virginum nostrarum]* Civium scilicet, id est, terræ ac patriæ nostræ, ut Virgilinus: ‘Non eadem arboribus pendet vindemia nostris.’ Et Sallustius, ‘Nostri fœda fuga,’ &c. *Idem.*

Quas matres student] Hoc verbo ostendit cultum industriae, non pulchritudinem naturalem. *Idem.*

22 *Demissis humeris esse, vinceto pectore]* Antiqui enim Græci etiam virginibus suis præbebant palæstram, ad componenda corpora. Vel, *demissis humeris esse*, liquide et molliter deductis, neque extantibus, alæ in modum. *Idem.*

Demissis humeris esse, vinceto pectore] Non accipiendum est quasi hoc dicat, Ad hoc illas student matres demissis humeris esse, et vinceto pectore, ut graciles sient: sed varie tria dixit, ne diceret* aut student illas demissis humeris, et vinctum pectus, ut graciles sient. *Idem.*

Demissis humeris esse] Thoracis parietes a nutricibus plerumque depravantur, dum ipsos educatione prima nimium arcte extrinsecus vinciunt, &c. Cæs. Rhodiginus l. iv. c. 4. ex Galeno. *Farnabius.*

Vinceto pectore] Castigato ac tenni, et velut vinceto. Deest ergo *velut*. *Donatus.*

Ut graciles sient] A singulari graci-

lis venit hæc declinatio. *Idem.*

Vincto pectore, ut gracilæ sient] Opportune ex Galeno quædam adfert de hac re Jo. Weizi. adde de toto loco Jos. Sealig. in Conjectaneis Varonianis. *Bæclerus.*

Vincto pectore, &c.] Strophio, fascia, zona filiarum sororiantes mamillas cohibebant matres, ut gracieles essent, *Marcellus.* cogebant et rore vesci, tanquam cicad. vide Plutarch. in *al-rius φυσικαῖς.* *Farnabius.*

23 *Si qua est habitior paulo]* Unde et *habitudo* dicitur: ut, ‘Quæ habitudo est corporis?’ nam *habitior*, appetitor intelligitur. ut, ‘Namque humeris de more habilem suspenderat arcum.’ Ergo *habitior* legendum est. *Donatus.*

Habitior paulo] *Corpulentior*, *Plant.* Epidic. act. i. sc. 1. Gnatho supra 2. sc. hujus act. ‘Quæ habitudo est corporis?’ *Farnabius.*

Pugilem esse aiunt] Laus in Virginem. *Donatus.*

Deducunt cibum] Mire vituperavit formam, quam accuraverit famæ. Et proprie *deducunt*. *Idem.*

24 *Tametsi bona est natura]* *Bona*, id est, plena, magna, et pinguis. *Id.*

Reddunt] Exhibit, perficiunt. *Id.*

Curatura] *Caru*, mentis est: *Curatio*, medicinæ: *Curatura*, diligentia. *Id.*

Junceas] Tennes et pallidas. *Idem.*

Junceas] Tennes, gracieles, teretes, leves admodum ad formam junci. *Farnabius.*

25 *Itaque ergo amantur]* Itaque, inquit, nemo illas amat. *εἰπωτὴ* est. Aut vere amantur: ut eo magis huc amanda sit, quæ naturæ beneficio, non factis compitiis, aut industria, est pulchra. *Donatus.*

Itaque ergo amantur] Atque ita fit, ut amentur, non naturæ merito, sed industria. *Idem.*

Quid tua istæc] Reete: sic enim ipse dicet, ‘At nihil ad nostram hanc.’ *Idem.*

Quid tua istæc] Deest, *qualis est*,

dic. *Idem.*

Nova figura oris] Laudis genus est, *nova*, quia dixerat, ‘Tædet cotidianum harum formarum.’ *Idem.*

Papæ] Interjectio mira subito accipientis. *Idem.*

26 *Color verus]* Quia non de cura est ac de fuco, id est, naturalis, non fucatus. *Idem.*

Color verus] Ex *color* r elendum, ut in prima sede sit anapæstus. *Faernus.*

Corpus solidum] Quia non vitiatum. *Donatus.*

Corpus solidum] Plenum et forte, id est, non flaccidum. *Idem.*

Corpus solidum] Lucilii ix. citantur a Nonio: ‘Hic corpus solidum invenies, hic stare papillas Pectore marmoreo.’ *Farnabius.*

Succi plenum] Quia nemo deduxit cibum, nam succus est humor in corpore, quo abundant bene valentes. Virgilius: ‘Et succus pecori, et lac subducitur agnis.’ *Succus* propriæ, quasi *sugus*: quem sibi ex alimentis membra sugunt, ut se repleant. *Donatus.*

Succi plenum] *Succus* est interior pinguedo membrorum. *Idem.*

Anni sexdecim] Vide quemadmodum ætatem virginis matræ Poëta ex occasione demonstraverit. *Idem.*

27 *Flos ipse]* Vennste Baifius: *C'est droit sur le point d'enrager.* Faber.

Hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precario] Hæc tria sunt, quibus non rite res agitur, vel vi, vel clam, vel precario: sine pretiæ mentione, vel quia virgo, non meretrix: vel quia nulla Ephebo spes est fallendi Senis. *Donatus.*

Hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precario fac trudas] Secundum jus locutus est. Nam his tribus mala fide aliquid possidetur: vi, clam, precario. Vi, quia virgo: clam, quia custoditur: precario, quia pretium non habet Charæa. *Idem.*

Flos ipse. Cn. *hanc tu mihi vel vi,*

vel clam, vel precario] Videtur hic iambicus septenarius esse, inusitatum genus. ego puto legendum *hance*: et in *ipse* non faciendam synaloepham. *Faerius.*

Hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precario fac tradas] Donatus: ‘Secundum jus, nam his tribus (modis) aliquid mala fide possidetur: vi, clam, precario.’ Est autem figura αὐξητικὴ, qua potiendi cupiditas exprimitur, quo jure quave injuria, per fas aut nefas. Horatius eandem juris formulam uberioris explicavit, et proprietati opposuit, hos possidendi modos Epist. II. 2. ‘Tanquam Sit proprium quicquam, puncto quod mobilis horæ, Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte suprema Permutet dominos, et cedat in altera jura.’ Vide l. xxii. De Acquir. Per Dom. ubi Ulpianus vi, clam, precario itidem conjungit. *Bæclerus.*

28 *Mea nihil refert, dum potiar modo]* Non hoc personæ attribendum est, sed affectui, non enim quia Chærea est: sed quia amator, de se enpit facere qnemadmodum potiatur. *Donatus.*

29 *Quid? Virgo, cuja est]* Utrum serva, an filia? *Idem.*

30 *Ne id quidem]* Pulchra varietas, Nescio, Tuntundem, *Ne id quidem.* Id.

Qua ratione amisti] Figura συγκοπῆ, pro *amisisti*. *Idem.*

Qua ratione amisisti] Si non remansisset Chærea, sed consecutus virginem vidisset, quo deducta esset prius, quam Parmenonem conveniret, non ita procederet fabula, ut nunc procedit. Irruisset enim in cognitionem meretricis importune Chærea, nec pro Euncho adduceretur ulterius. *Id.*

31 *Id equidem]* Deest *ob*, aut *propter*: ut sit, *ob id*, aut *propter id*. *Idem.*

Mecum stomachabur] Bene *mecum*: quia acriorem dolorem sustinet, qui ipse sibi irasci cogitur. *Mecum ergo, pro apud me, vel mihi.* *Idem.*

32 *Hominem esse arbitror]* Deest

quam me. *Idem.*

Cui magis bona felicitates] *Bona*, magnæ. Nove autem dixit, magnas felicitates sibi adversari; eo quod virginem tantæ pulchritudinis ex oculis amiserit. Nam vidisse eam, felicitatis judicat: sed amisisse, adversæ felicitatis. Et quod *bona* dixit, vel magnæ, vel niniæ intelliguntur. Vel ἐπίθετον est proprium et perpetuum felicitatum. *Idem.*

Felicitates] *Felicitas* adversa est, cum ex prosperitate, quod lœdat nascitur. *Idem.*

Bona felicitates] Εὐφασίς est, eo quod *felicitates* pluraliter posuit. Ἐπίθετa autem de tribus causis nominibus adduntur: discretionis, proprietatis, ornatus. Discretionis: ut, ‘Phrygiæ molimur montibus Idæ.’ Proprietatis; ut, ‘Terribili impexum seta et dentibus atris.’ Ornatus, ut, ‘Alma Venus Phrygii genuit Simoëntis ad undam.’ *Idem.*

34 *Quid hoc est sceleris]* Propter hoc quod patior, inquit, nunc enim scelus dicit a sese commissum. *Idem.*

Quid hoc est sceleris] Donatus Chæreæ haec verba tribuit. merito. v. Guyet. *Bæclerus.*

35 *Archidemidem nostin’]* Hoc sic pronunciandum est, ut appareat ex ipso nomine statim, odiosum nescio quem occurrisse ac permolestum. *Donatus.*

Æqualem, &c.] *Æqnævum, ætate parem.* *Farnubius.*

Quidni] Correptio est ab se manifesta inquirentis. Est enim sensus, Quid nisi, aut cur non noverim? est enim *quidni*, aut *quid nisi*, aut *cur non*. Quia veteres *ni* pro *ne* ponebant, et *ne* pro *non*. ut Plautus, ‘Ni stulta sis,’ pro *ne*. et *ne* *vult*, pro *non* *vult*. *Donatus.*

Nostin? P. *quidni?* Cū. *is*, dum sequor *hanc*, fit *mihi obrium*] L. o. hanc collocationem verborum habent, dum *hanc sequor*. sed, ut versus constet, vel legendum est *noristin*, ut in libro

Bembino est, vel ex quidni nihil elidetur. mihi autem in una syllabam contrahendum. *Faernus.*

37 *Imo enimvero infeliciter]* Bene hoc interponit, quod incredibile est, tardiorum futurum amatorem incessu virginis. *Donatus.*

38 *Nam incommoda alia sunt dicenda]* Quae minora sunt scilicet, aut similia. *Idem.*

39 *Illum liquet mihi dejerare]* Liquidum est, constans et manifestum, et certum. Et sic *liquet*, pro liquidum est; ut *claudit*, pro claudum est. Ut apud Sallustium, ‘ Nihil socordia cladebat.’ Et est *liquet* verbum juris, quo utebantur judices, quam *amplius* pronuntiabant, obscuritate commoti causae magis, quam negotii simplicitate. *Dejerare*, valde jurare: ut *demiror*, et *deamo te Syre*. si de producta legeris. si correpta, Deos jurare intelligitur. *Idem.*

Liquet, &c.] Liquido jurare possim. *Farnabius.*

40 *Prorsum non vidisse proximis]* Quia non vidisse dixit proximis, præteritis intelligimus. Proxima enim nobis aut præterita, aut futura sunt. nam præsentia ea sunt, in quibus nunc sumus. *Donatus.*

41 *Nisi nunc quum minime velleni]* Quia semper nolui, ideo nunc minime, utpote adolescens senem. *Idem.*

Minimeque opus fuit] Sæpe enim nolumus tantum, nunc etiam opus non est. *Idem.*

43 *Quam longe quidem]* Bene *longe* dixit: quia a *longe* non potuit dicere. an suhauditur erat, ut sit, quam longe erat? *Idem.*

Quam longe quidem] A *longe* τηλθεν. *Farnabius.*

43 et seq.] Nota figuræ πραγμάτων per μίμησιν et διατύπωσιν rem accurate exhibentes: tum narrationis comicæ habitum; de quo sæpius. senis adventus, accessus, habitus, gestus, oratio, mandata, cum tædio et odio omnia referuntur. vide *Dona-*

tum. *Bæelerus.*

44 *Incurrus, tremulus, labiis demissis, gemens]* Ut omnia ostendat in contrarium sibi versa esse, etiam cursum attribuit seni. *Labra* sunt superiorea: *labia*, inferiora. *Labra* asinorum proprie dicuntur. *Gemens* autem, ob continuam tussim. Sic Lucilius: ‘ Ante fores antem et trielini limina quidam Perditus Tiresia tussi grandævus gemebat.’ *Donatus.*

Incurrus] Valde curvus. Sic Virgilius, ‘ Turnus ut infractos adverso Marte Latinos Defecisse videt.’ *Infractos* enim valde fractos significat. nam in præpositio nunc auget, nunc minuit dictionem. Reete etiam deformitatem describit senis, qui præster ætatem post pulchram virginem fædior videbatur. Et quam importune omnia? pro puella, senex occurrit: pro virgine, *incurvus*, *tremulus*: pro pulchra, *labiis demissis*, *gemens*: et cum amator sit, inaniter adolescenti ipse judicium loquitur: dum festinandum sit, remoratur. *Idem.*

Labiis demissis] Majora labra, unde *labeones*. Alii *labia* inferiora, et *labra* superiora. *Idem.*

45 *Heus, heus, tibi dico, Chærea]* *Tibi dico, Chærea*, non adderet, nisi videret Chæream dissimulanten præterire. *Idem.*

Heus, &c.] Adverte tædium senis Chæream festinantem remorantis. *Farnabius.*

Inquit] Aliter inquit pronuntianum est, hoc est, concitate. nam senis verba aliter proferenda sunt. *Donatus.*

46 *Scin' quid ego te volbam]* Hic ostenditur odiosa tarditas senis, apud festinantem Chæream, nam non dicit, sed promittit se dicturum. *Idem.*

Cras est mihi judicium] Huic moræ etiam illud additum, quod quum debeat dicere quid velit, prius dicit quod non est necessarium, quare velet. *Idem.*

47 *Judicium*] Causa forensis dicta. *Farnabius.*

Ut diligenter nunties] *Diligenter*, nihil tam abundanter, nihil tam moraliter dici potuit. *Donatus*,

48 *Esse ut meminerit*] Non ut sit: sed, ut esse meminerit. O prolixitas! *Idem*.

Advocatus] Illis temporibus advocatus non erat quem ita nunc Gallice vocamus. Vide *Hotomanum et alios interpr. Juris. Faber.*

Advocatus mane mihi esse ut meminerit] Inter solennia amicorum officia. Advocatus enim non tantum est patronus qui causam orat, ant qui jus suggerit, sed etiam qui amico praesentiam suam commodat, teste *Asconio Pediano*, vide *Chrestom.* voc. *Advoc.* Locus *Plauti* huc referatur *Epid.* III. 3. 41. ‘Res magna amici apud forum agitur, ei volo ire advocatus.’ *Baetcrus.*

49 *Dum haec dicit*] Dat tempus verbis: quae non potuit, quamvis imitaretur, exprimere. *Donatus*.

Rogo numquid relit] Hoc est, significo me abire. Nam abituri, ne id dure facerent, *Numquid vis*, dicebant his, quibuscum constitissent, Quid est ergo? *Rogo numquid relit?* hoc est, dico quod abeuntes solent. *Idem*.

Numquid relit] Formula abire cunctis. *Farnabius.*

50 *Recte, inquit*] Pro eo quod est nihil, et moraliter τῷ Ἀττικού φ. *Donatus.*

Recte, inquit] Tantum est. *Farnabius.*

Cum hoc respicio ad virginem, illa sese, &c.] In hanc partem scilicet, quam erexit habitabat. *Donatus.*

51 *Interea commodum*] Tantum quod, vel ipso eodemque tempore. *Idem*.

Interea commodum] Una. Et hoc significat: ut si dicas, Eodem tempore quo hoc agebatur. Nam *interea*, nunc conjugatio accipienda est: non, ut alias, pro adverbio ponitur. *Idem*.

52 *In hanc nostram plateam*] Recte,

quia vicina est illis Thais, ad quam deducitur. *Idem*.

In hanc nostram plateam. P. mirum ni hanc dicit modo] Versus potest sustentari elidendo ex in n. *Faernus.* —

53 *Hic, &c.*] Thaidi. *Farnabius.*

Nulla erat] Etenim ingressa jam fuerat. *Donatus.*

54 *Comites secuti scilicet sunt virginem*] Interrogative quidem: sed sic, ut scire videatur id quod querit; sed ad hoc querere, ut quod scit, confirmet. *Idem*.

55 *Verum: parasitus*] *Verum*, modo inceptiva est, non relativa particula. ut in *Audria*, ‘*Verum vidi Cantharam suffarciatam.*’ *Idem*.

Ilicet, desine: jam conclam.] Explcamus in *Chrestomathia*, voce *Conclam.* *Baetcrus.*

Ilicet] Finitæ rei et cognitionis plenæ vox post sententiam a judice latam dimisso consilio per vocem præconis; *Ilicet*, id est, *ire licet*, in sacris item et funeribus usitatum. *Farnabius.*

56 *Jam conclamatum est*] Transaction ac finitum. Ut *conclamata corpora* nihil reliqui jam habent ad vitæ officia. *Donatus.*

Conclamatum est] Manifestum significat, ipsam eandem* esse, vel pulchram esse, quia et ipse dixerat, ‘*Hæc superat ipsam Thaidem.*’ ut in *conclamatis funeribus* nulla dilatio est doloris et luctus, unde *Lucanus* ait: ‘*Corpora nondum Conclamata jacent.*’ Aut *conclamatum*, satis deploratum, satisque vociferatum est: quia dixerat, ‘*O infortunatum senem: si et hic amare cœperit.*’ Tantum dicat, Jam occisum patrem tandem scimus, jamque deflemus. *Idem*.

Conclamatum est] Exploratum, manifestum *Rituale*, a familia expirantem ac certo jam defunctum *conclamante*, ‘*Cum corpora nondum Conclamata jacent*,’ *Lucan.* I. 11. vel a funebri officio, quo absoluto, funus comitati *conclamabant* et nomine ter vo-

catum jubebant æternum valere. *Farnabius.*

Alias res agis] Recte, quia dixit ille, ‘Jam conclamatum est.’ *Donatus.*

Alias res agis] Aut, non attendis ad id quod dico, significat, ut nulla sit in eo attentio, nam hinc natum est, ‘Agite amabo.’ Aut, ‘nngatorias res agis,’ hoc est, jocaris: quasi dicat, vanas res agis. *Idem.*

58 *Scio quo abducta sit]* Plus dixit, quam interrogabatur: credo tædio interrogantis; nam properat, ut dicturus est, ad deducendum Eunuchum ad Thaidem cum ancilla ex Æthiopia.

Idem.

Scio quo abducta sit] Secunda ἀποίκησις. *Idem.*

59 *Eho Parmeno mi, nosten?* et scis ubi siet] Amatorie satis repetuntur quæ semel dicta suffecerant. *Idem.*

60 *Huc deducta est ad meretricem]* Et hoc confundit semel, quum aeratim dicit, velut odio interrogantis sepius, et festinatione ad mandata Phædriæ peragenda. *Idem.*

62 *Phædriæ rivalis]* Cum pronuntiatione addendum, quo magis doleat Phædriæ rivalis. *Idem.*

Duras fratris partes prædictas] Scilicet contra æmulum et divitem et largissimum. ‘Et partes duras’ μεταφορῶς, ab actoribus scenicis. *Idem.*

63 *Comparet]* Hic jam ostenditur miles illustrior per rivalis dona, quam per sua. Et est qualitas comparativa. *Comparet* pro emat, aut comparandum putet. *Idem.*

64 *Tum magis id dicas]* Duras partes fratris esse. *Idem.*

Tum magis id dicas] Scriberem, obmetrum, *tum magi*’ dicas, quod et Faernus sensit. *Faber.*

Tum magis id dicas] Pro nomen id, varie collocatur, antiqui enim libri et Donatus verbo præponunt; omnes alii postponunt. ego hanc vocem id enim videam certainam sedem non habere, et versui incommodare, ne sit

trochaicus catalecticus, ut ceteri, subditicum arbitror, et ab aliquo adjectum, protante non satis intelligi, *tum magis dicas, pro tum magis id dicas:* quod tamen Latine, et antique dicitur. Plantus in Milite Glorioso: ‘Ei mihi, magis dicas si scias quod ego scio.’ *Faernus.*

Quodnam quæso hercle] Curiositatem addidit, παρελκόντων *Quæso* et *Hercole.* Et vide quam molliter, et sine intellectu spectatoris ad argumenti spectati ordinem Poëta perveniat: ut de Eunucco facta mentione consilio nascatur supponendi Chæreæ. *Donatus.*

Eunuchum] Mire Terentius primo simpliciter Eunucco nomen posuit, hinc quoque detracturus. *Idem.*

65 *In honestum]* Fœdum: ut contra, facie honesta, ut apud Virgilium, ‘Et lætos oculis afflarat honores.’ *Idem.*

Hominem] Opportune hominem dixit, tanquam iucerti sexus. *Idem.*

In honestum, &c.] Fœdum, ut act. iv. sc. 4. ‘Nunc tibi videtur fœdus.’ *Farnabius.*

Quem mercatus est here] O. l. s. heri, quæ tamen vox sic quoque posteriore corripit. *Faernus.*

Senem, mulierem] Non communis generi dixit senem: quippe qui alibi separaverit, dicendo, *senex atque anus*: sed subdistinguendum est: ut sit duplex vituperatio: una ab ætate, quod ait *senem*: altera a membrorum molliti, quod ait *mulierem*. *Donatus.*

Mulierem] Mollem, glabrum, quia eviratum. *Farnabius.*

66 *Quatietur certe cum dono foras]* Mire cum dono: tanquam illi repulsæ causa donum futurum sit. Tum deinde non rejicietur, sed quatietur. Vide quam contumeliosius dictum sit, *quatietur foras:* vel verberibus impelletur foras, non expulsione, sed destrusione. Vel sic dixit, *foras quatietur:* ut desit, *versum:* ut sit, *foras versum* verberabitur, ut verberetur

et fugetur foras. Nam et per vulgatae consuetudinis dictum est, 'Feri eam foras,' hoc est, feriendo eam foras ejice. *Donatus.*

67 *Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam]* Quomodo enim pro Eunucho veniet, si aut novit, aut notus est? Et si mulierem adolescentem ne novit quidem, ipse multo maxime nescietur. *Idem.*

Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam] Οἰκονούλα contra illud, quod meretrix vicina erat. *Idem.*

Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam] Ut nihil molitur inepit aut ex abrupto Poëta! virginis conspectae desiderium facit Chæream curiosum etiam circa domum Thaidis, ut postea faciliter descensu inferatur occasio audacis consilii, 'O fortunatum istum Eunueum, qui quidem in hanc detur domum!' *Bæclerus.*

Haud diu est] Vicina scilicet. Et est causa, an verisimile sit nescire potuisse vicinam. Et nota, apud Terentium vicinas ponit saepius adolescentibus meretrices, ut haec sit prima amoris illecebra. *Donatus.*

Haud diu est] Parmenonis confessio, Thaidem haud diu fuisse vicinam, Chæreæ itidem, se nunquam vidisse, ut qui plurimum in Piræeo commoratus fuerit, fidem faciat ignoratum omnino fuisse Thaidi et familie Chæream, ut Pythias infra iv. act. 4. sc. 'Hunc oculis suis Nostrarum nunquam quisquis vidit.' et infra hac eadem sc. *Farnabius.*

68 *Nunquamne etiam me illum ridicose]* Artificiose inculet poëta τὸ πιθανόν. *Donatus.*

Nunquamne, &c.] Ἀλλος γάρ τ' ἄλλοισι ἀνὴρ ἐπιτέρπεται ἔργοις. Odyss. xiv. et sum enique pulcrum. *Farnab.*

69 *Estne, ut fertur, forma]* Hoc propter illud, quod supra diximus. Sed nimio lepore Terentiano jam illud agitur: Nam hic ostenditur, verisimile esse pro Eunucho creditum apud vicinam meretricem Chæream,

qui adeo ignotus sit mulieri, ut nec ipse eam noverit: quod erat facilius et promptius. Et additur color, quod et illa non dum vicina est, et quod adolescentis plurimum in Piræo commoratus est. *Donatus.*

Nihil ad nostram hanc] Moraliter nostram dixit, pro meam. *Idem.*

Alia res est] Non potuit melius suam utriusque gratiam reservare; nam et illa et haec amantur. *Idem.*

Alia res est] Deleo istud, est, ob metri necessitatem. In Libro Bembi ita legebatur. Dein et venustius fucrit. *Faber.*

Alia res est] Liber Bembinus non habet verbum, est. ita versus est trochaicus catalecticus ut ceteri: nisi quis eum vellet acatalecticum facere, retento est. quod non placeat mihi. *Faernus.*

70 *Faciam sedulo]* Mire in promissis posterioribus difficultas rei ostenditur: quum primo faciam dixerit. *Donatus.*

71 *Nunquid me aliud vis]* Hoc dicere abeunt solent. Et bene, *Nunquid me aliud vis?* quia festinat. et simul quia hinc noseitur dolus fallendarum meretricis. *Idem.*

9 *Numquid aliud vis]* Dele, vis, ex auctoritate librorum MSS. et metri necessitate. *Faber.*

Nunquid me aliud vis] Vis, non est in libri Bembini contextu, nec in aliis antiquis. itaque eam dictionem deluvimus, quæ et impedit versum, nec adjuvat sensum: utique enim subauditur, vis. *Faernus.*

72 *Ut mancipia haec, ita ut jussit frater, deducam ad Thaidem]* Vide Terentium, ut non quæsita esse haec fallacia, sed ipsa se obtulisse videatur. *Donatus.*

73 *O fortunatum istum Eunuchum]* Istum, sape annotavimus, aut ad contemptum, aut ad odium referri. ut Virgilius, 'Aut quid petis istis?' Et, 'Ista quidem quia nota mihi tua magna voluntas, Juppiter.' *Idem.*

Qui quidem in hanc detur domum? Quid facilius quam imitari velle, quod laudes? nec quisquam, nisi qui cupit, eligitur pro Eunucbo, qui Eunuchum putat esse beatum. Vide, quam molli descensu ad hoc consilium pervenitur. Res enim hoc suggestit potius, quam Parmeno: ideo quia servum hoc suadere Chæreæ, nimis temerarium fuit. *Idem.*

74 *Quid ita?* Potuit intelligere statim servus: sed ad hoc interrogat, ut doceatur spectator. *Idem.*

75 *Videbit: colloquetur: aderit una, &c.*] Amatorie nimis, quinque lineas amoris executus est: adeoque diligenter, ut etiam ordinem custodierit. *Idem.*

Videbit: colloquetur: aderit una in unis ædibus? Mire amator non simul effudit hoc bonum, sed particulatum digessit: ut major voluptas futura esse noscatur. *Idem.*

Videbit: colloquetur: aderit, &c.] Istæ enim sunt amoris lineæ: etsi eas non omnes est persecutus. *Idem.*

Videbit: colloquetur, &c.] Σὺ δὲ βλέπεις ἀεὶ, καὶ ἀκούεις ἀεὶ, καὶ συνδεπνεῖς, καὶ συμπίνεις. Achil. Tatius Amor. I. I. amoris lineæ gradus et incentivæ: Εὐδάίμων δὲ βλέπων σε. τρὶς δὲ βιος ὅστις ἀκούει. Ἡμίθεος δὲ φιλῶν ἀθάνατος δὲ συνών. Antholog. Farnabius.

77 *Quid si nunc tute fortunatus fias?* Sic videtur Parmeno dicere, potius ut jocetur, quam ut fieri credat posse. *Donatus.*

Quid si nunc tute fortunatus fias? Elegantiores homines, quantum est, mibi favebunt legenti, *Quid si nunc tute IS fortunatus fias?* hoc sensu; Tu modo exclamasti, *O fortunatum istum Eunuchum!* Quid si tu ille fortunatus fieres? Libri veteres hac figura pleni sunt. *Faber.*

Quid si nunc tute fortunatus fias, &c.] Τὸ τολμηρὸν καὶ ἄποπον τοῦ πράγματος τῷ τοῦ κωμῳδῶντος λόγῳ σχηματίζεται. latet, artificio poëta, sub comica festivitate consilium, quod sine fla-

gitio proponi serio sermone non potuit, quæ servilis calliditatis pars est. *Bæcterus.*

78 *Capias tu illius vestem?* Non semel ostenditur, quod futurum sit: quia particulatum potest etiam quod turpe est, tamen mitti ad persuasione. Simul in gestum respicitur. Ergo non dixit, ibis pro Eunucbo: sed primo, Capias illius vestem: tum deinde, hoc ipsum non aspernante domino, pergit servus ad cetera, quæ audaciora sunt. *Donatus.*

Vestem? Quam libenter andiat, repetitio dictorum per interrogationem ostendit. *Idem.*

79 *Audio?* Id est, libenter hoc admitto, et consentio. Ut in Phormione, ‘*Audio, et fateor.*’ et contra; ‘*Non audio.*’ *Idem.*

Intelligo? *Audio* et *intelligo* vim modo non usitatam exprimunt, scilicet consentientis immodienni affectum. *Idem.*

81 *Cibum una capias?* Bene servus interturbavit supra dictas amandi lineas, et ordinem voluptatum: quippe qui amare non noverit. *Idem.*

Cibum una capias, ualsis, tungas, ladas, propter dormias? Etsi satis erat superior versus, tamen incentivæ sunt amoris, etiam sigillatim hæc enumerata, quæ una sententia superior versus ostenderat. *Idem.*

82 *Quandoquidem illarum quisquam?* Pro, ex illis. *Idem.*

Quisquam? Quia *quæquam* dicere, absurdum est. *Idem.*

Illarum quisquam? *Quisquam* multis exemplis probatur etiam fœminino genere veteres protulisse: ita ut in numeris et generibus hæc pronomina infinita sint. *Idem.*

Necque illarum quisquam? *Tb,* quis, in secundo genere non magis novum videri debet, quam mollis, gracilis, docilis, &c. Plaut. Enn. Lucil. et Terent. alibi. *Faber.*

Necque scit qui sies? Hoc est, quod supra callide poëta præstruxit. *Donat.*

83 *Forma, et atlas ipsa est]* Deest, in te. *Idem.*

Præterea forma, atlas] O, fere libri, et in iis antiqui, et Donatus, ‘*Forma et atlas:*’ quod si recipimus, versus est iambicus tetrameter acatalecticus: sin aliter, trochaiens. *Faernus.*

Facile ut pro Eunueho probes] Formam scilicet et ætatem. Formam, quia puleher es: ætatem, quia ephibus. *Donatus.*

Facile ut pro Eunueho probes] Probes, nimis, atque persuadeas: ut in consuetudine dicimus, ‘*Homo sacrilegus pro innocentie se probavit.*’ Et Cicero, ‘*Hoc tu his probabis?*’ Itaque deest te, quod subandiamus, ut sit, *pro Eunueho te probes.* *Idem.*

Probes] Ut, *Migrantes cernas, aut probes,* persuadeas. Et simul honeste non dixit, quod erat rectum, ut *Eunueham probes, sed pro Eunueho: ne esset contumeliosum in Chæream.* *Idem.*

Forma et atlas ipsa est, facile ut pro Eun. probes] Vide simile genus commenti in Aristophanis *Θεσμοφορ.* ubi innubet habitu vir assimilatur. de quo, et ad quem: ‘*Αὐτὴρ μὲν ἡμῖν οὐτούσι, καὶ δὴ γυνὴ Τόδος' εἶδος. ήν λαλῆσ δ' δπως τῷ φθέγγματι Γυναικεῖς εὖ καὶ πιθανῶς.* *Bæclerus.*

Probes] Pulcer enim et Ephibus. *Farnabius.*

85 *Nunc jam orna me]* Hortative *orna* dicit: non despolia, aut exue me. *Donatus.*

Abduc] Abdueimur unde volumus: Duciur quo volumus. *Idem.*

Quantum potes] Deest, cito. *Idem.*

86 *Quid agis]* Callide servus non vult se auctorem videri tanti facinoris. *Idem.*

87 *Quo trudis]* Comici semper ea ostendunt fieri ab altero verbis alterius personæ, quæ ostendi per se ipsa non poterant: ut nunc manu agere Chæream Parmenone ipso dicente cognoscimus. *Idem.*

Quo trudis] Præbet se vi cogendum domino, quem compulit dictis. *Idem.*

Pereuleris jam tu me] Perverteris. unde proverbium, ‘*Bene plastrum perenlit.*’ *Idem.*

Pereuleris, &c.] Prope me evertisti. Ductum ab iis qui onusta planstra pereellebant, h. e. evertebant. Festus. Plaut. Epidic. act. iv. sc. 2. ‘*Plastrum pereuli.*’ et Pers. act. v. sc. 2. ‘*Vehiculum argenti miser ejeci, neque quamobrem ejeci habeo.*’ *Farnabius.*

Tibi equidem dico, mane] Sigillatim ista pronuncianda sunt: ex quibus intelligatur, non cessare Chæream, quin adhuc impellat et trndat. *Donatus.*

88 *Pergin’]* Quasi vero joco dixerit, non serio. *Idem.*

Ne nimium calidum] Periculosum. sed melius *callidum* legitur. *Idem.*

Nimium] Adverbiale: quia *nimium* propria vox est. *Idem.*

Vide ne nimium callidum hoc sit modo] Donatus et *callidum*, et *calidum* legi affirmat: sed *callidum* videtur magis probare, nulla quidem ratione: cum potius Parmeno, præceps et inconsultum hoc consilium asserat, quam versutum: et dictionem, *callidum*, quæ primam habet productam, versus ratio non admittat, nisi forte ex magna licentia, demendo in scansione unum l. Mihi libros scriptos Donati consideranti, videtur omnis expositio hujus loci esse corrupta; omninoque legendum *calidum* per unum l, et ex sensu et ex versu, ut et aliqui l. s. habent, et Robertus Stephanus impressit. *Faernus.*

Calidum, &c.] Nimium præceps, subitum, periculosum. ‘*Reperias multos, quibus periculosa et calida consilia.*’ Cie. l. ii. de Officiis: ‘*Cedo calidum eonsilium cito.*’ Plant. Mil. act. ii. sc. 2. Epidic. act. ii. sc. 2. θερμὸν ἔργον, κάνθιστον, καὶ παρὰ νόμον. *Aristoph.* *Farnabius.*

89 *At enim istae in me cedetur faba?*] Id est, in me hoc malum recidet, in me haec vindicabitur culpa: ut laboret solum, in quo cuditur, id est, batuitur faba, quem siliquis exsutura tunsa fustibus: ut in areis more rusticorum sit. Vel quod quidam male coctam fabam, et quae non maduerit, sed dura permanserit, supra caput coqui, velut ipsi fabae irati, saxo comminuant, tum universum malum, et omnis dolor ad coquum pervenit. Simile et alibi a pulmento proverbium est: 'Tute hoc intristi, tibi hoc est excedendum: accingere.' *Donatus.*

At enim istae in me cedetur faba?] Ex duabus *Donati* explicationibus prior erudita est: posterior minime accipi debet. Nimis opportunus es-
set Plinii locus Turnebo laudatus ex **xviii.** 27. si legeretur, ut ipse voluit: *faba metitur, deinde cuditur.* sed in Codicibus est: *concutitur,* hoc interim certum est *cudendi* vocem τῷ conentere posse ἵσθναμεν. est enim cudo, κολάπτω, τιάσσω, in veteribus Gloss. *Bæclerus.*

At enim, &c.] At enim mihi imputabatur haec culpa, luam ego penas, quasi fuerim area in qua cuditur, id est, batuitur fustibus faba, vel, ut crudeles domini fabam duriusculam seu male coctam supra caput coqui saxo comminuant, ita in caput medium tanquam immaturi consilii auctoris recidet hoc malum. *Farnabius.*

90 *Flagitium facimus?*] *Flagitium* more militari dicitur, res flagitatione, hoc est, increpatione digna. Nam *flagitatio*, a strepitu dicitur: unde *flamma*, et *flagella*, et *flagiture*, id est, personare intelligimus dici. Nam haec omnia sine sonitu crepitque non sunt. *Donatus.*

An id flagitium est?] An licet? an deceat? Et prius, quia licet. *Idem.*

An id flagitium est?] Terentius laudat argumentum hujus fabulae: in quo exemplum promittit, quod proposit parentibus, obsit meretricibus: et si-

mul deliberationibus tractans id faciendum. *Idem.*

Si in domum meretricium deducar?] Hoc tale est; nulla lex prohibeat, et defendatur ut licitum. *Idem.*

91 *Et illis crucibus?*] Hoc jam ad illud pertinet, ut ostendatur decere, et primo a persona ejus fit. *Idem.*

Crucibus? Meretricibus. *Farnabius.*

92 *Habent despiciatam?*] Contemp tam atque respectam, et ita est ἐπένθεσις et μεταπλασμός. Vel certe alterius verbi declinatio, ab eo quod est *despicor*, ut *conspicor*. *Sallustius*, 'Quam interea Metellus monte digrediebus cum exercitu conspicatur, primo dubius quidnam insolita facies ostenderet.' *Idem.*

Habent despiciatam? Sic *Donatus* et omnes antiqui libri præter Bembinum, et stat versus rejecta prima ejus syllaba in finem præcedentis, omnes alii libri recentes, *despectam* habent, ut *Bembinus. Faernus.*

93 *Nunc referam gratiam?* Non cas, inquit, lacessam: sed quod justum est vicem reddam: quasi ipse in aliis læsus sit. *Donatus.*

Nunc refram gratiam? Colorem juris vult suo facto inducere: quem expressit Aristoteles Rhetor. I. ubi inter eos, qui facile injuria afficiuntur, recenset etiam τὸν πολλὰ ἡδικηκότας, η τοιαῦτα οἷα ἀδικοῦνται. ἔγγὺς γάρ τι δοκεῖ τοῦ μὴ ἀδικεῖν εἶναι, θαν τι τοιούτον ἀδικηθῆ τις, οἷον εἴώθει καὶ αὐτὸς ἀδικεῖν. sed ex opinione, non ex veritate ita disputant. quare *Donatus*, ad vs. 95. *Illud merito factum omnes putent*, annotat: 'Bene: non judicent. quia et hoc ipsum non satis probum est, vel meretricem fallere.' *Bæclerus.*

Ut ab illis fallimur? Non dixit, alii falluntur. *Donatus.*

94 *An potius hac pati, aquum est fieri?*] Illic viceissitudo extat in *Pati dolos.* *Idem.*

An potius hac patri aquom est fieri, ut, &c.] Scribe, hoc, numquam aliter

Latini. Fuber.

An potius, &c.] An potius æquum est hæc a me fieri adversus patrem, quem dolis eludam, pecunias ab eo per fallacias auferendo quas in meretrices insunnam, cum liceat ipsas meretrices uleisci sine omni dispendio et culpa, imo cum omnium approbatione. Vulgo legitur *Pati*. Farnab.

Ut a me ludatur dolis] Σύλληψις: subanditur *pati*. Donatus.

95 *Quod qui rescierint*] Ex consequentibus argumentum: nam alind factum vituperatio sequitur, hoc approbatio. *Idem*.

An potius hæc pati? æquum est fieri ut a me ludatur dolis. Quod qui resevierint culpent, illud merito factum omnes putent] Liber Bembinus et omnes alii antiqui pro *pati* habent *patri*, ac Donatus quoque, licet aliqua ex parte corruptus: nam quamvis eitan- do hæc verba dicat *pati*, tamen in expositionis progressu legit *patri*, et sane *patri* nullum habet sensum; *patri* autem si legas, sensus est: cur non bas meretrices debeam fallere? an potius æquum est, hæc a me fieri adversus patrem, ut eum ludam dolis, pecuniam scilicet ab eo per fallacias auferendo, quam in amores et voluptates meas insunnam? cum liceat, fallendo has meretrices, cupiditatem meam, sine ullo sumptu aut dispendio explere. illud enim si facerem, id est, si patrem dolis luderem, qui hoc rescierint, culpent; hoc autem, id est, a me deceptam esse meretricem, merito factum omnes putent, atque hunc esse germanum sensum poëtæ, omnia fere argumenta comica ostendunt,

dunt, ubi plerunque induenntur adolescentes amatores patribus struere fallacia, ad pecuniam auferendam, quam meretricibus aut lenonibus dent. huc etiam spectant et ea quæ supra dixit, ‘ o infortunatum senem;’ et ea quæ infra, ‘ Eam confeci, sine molestia, sine sumptu, sine dispendio;’ nam si sumptus intervenisset, utique enī a patre oportuisset anferri. *Færnus*.

96 *Quid istuc*] Adverbium est ægre concedentis. *Donatus*.

Facias] Pro facito. *Idem*.

Verum, ne post conferas] Si ne prohibentis est, nihil deest: si percontantis, ut sit *ne forte*: deest, *timeo*. *Idem*.

Verum ne post conferas culpam in me] In hoc negotio non auctor vult interesse, sed servus. *Idem*.

Verum] Deest, *vide*. *Idem*.

97 *Cogo atque impero*] Evidenter ostendit plus esse *imperare* quam *jubere*. *Idem*.

98 *Numquam defugiam auctoritatem*] Non, inquit, recusabo facere, dum tu auctor sis facti. *Idem*.

Nunquam, &c.] Non inficiabor hoc factum me auctore, neque culpam in te conferam. Cic. pro Sylla: ‘ Attende jam Torquate, quam ego non defugiam auctoritatem consulatus mei.’ quam non inficer, quæ a me Consule gesta sunt, ea omnia me auctore gesta esse. *vide* et *Plaut. Pœnul. act. I. sc. I. Furnabius*.

Numquam defugiam auctoritatem, &c.] Hunc loenni optime omnium constituit Muretus. Antea male posita erant personæ. *Fuber*.

ACTUS III.

SCENA I. Senariis constat. vss. 7. et 8. MSS. nostri, *gratias*, diverso positi, ex glossa inserunt. vs. 8. omnes: *itidem*. vs. 11. duo: *qui in te est*. Argentoratensis, *itidem*: sed a manu correctoris. legebatnr ante *quod*, ut vestigia non obscura ostendunt. vs. 12. omnes: *gestire*, et *rerum*. vs. 17. duo: *adducebat*. unus: *adhibebat*. vs. 34. omnes: *cœpit ad id ludere*. vs. 35. unus: *quid agis homo inquam impudens*. vs. 41. omnes: *perditus est*. vs. 55. omnes: *par pari referto*. Bæclerus.

1 *Magnas vero agere gratias*] Hic sermo sic prodit, ut post scenam inchoatus esse videatur. Continet autem assentationem parasiticam, et stultitiam gloriosi militis. *Donatus*.

Agere] Plus sonat infinitus modus, finito. *Idem*.

Magnas vero agere gratias Th. mihi] Explicat Cicero in Lælio cap. 26. ‘Nec parasitorum in comœdiis assentatio nobis faceta videretur, nisi essent milites gloriosi: Magnas vero agere gratias Thais mili:’ Satis erat respondere, magnas: ingentes, inquit. semper auget assentator id, quod is, cuius ad voluntatem dicitur, vult esse magnum.’ Assentatio scilicet parasitica, et stultitia gloriosi militis ἀντιστρέφονται. *Bæclerus*.

2 *Ingentes*] Vide quantum adjiciat parasitus. Ille, *magnas* dixit, hic respondit, *ingentes*: ille, *læta est*: hic, *triumphat*. *Donatus*.

Ingentes] Cic. in Lælio: ‘Satis erat respondere, magnas: ingentes, inquit. semper auget assentatio id, quod is, cuius ad voluntatem dicitur, vult esse magnum.’ *Farnabius*.

3 *Quam abs te datum esse*] Majoris est gratiae, tantum posuisse amorem militis, ut meretrice minus lataretur ob luxum. *Donatus*.

Id vero serio] *Id*, ob id: nt, ‘*Id*

amabo adjuncta me.’ Alias παρέλκεται, id est, productionis locus est. *Idem*.

4 *Triumphat*] Ut militaribus dietis tangit Militem Parasitus. *Idem*.

Huc proviso] Tertia persona venit in scenam: sed separatim loquitur, et secum. *Idem*.

5 *Deducam*] *Lege, dueam ad Thaidem*. Ita jubet versus. *Faber*.

Sed ecum militem] Injuriose Militem. honorifice proprio nomine diciatur: nt in subjectis, ‘Audire vocem visa sum modo militis.’ *Donatus*.

Est istuc datum] Fato decretoque concessum: nt, ‘Non dabitur regnis, esto, prohibere Latinis.’ *Idem*.

6 *Ut grata mihi sint, quæ facio omnia*] ‘Gratæ nobis sunt aut res aut personæ: sed nunc res dicit. *Idem*.

Quæ facio omnia] ‘Ελλειψις vel σύλληψις. *Idem*.

Profecto mihi ut grata sint quæ facio omnia] Alia verborum colloccatio in o. l. s. et Donato invenitur, hoc modo, ‘Profecto ut grata mili sint quæ facio omnia.’ grata autem mili, non joennda mihi exponendum est, sed talia, ut pro iis mihi gratia habeatur; ut et in Heantontim. ‘Tum cum gratum mihi esse potuit, nolui,’ id est, tum cum mihi potuit haberi gratis. *Faernus*.

7 *Adorti hercle animum*] Approbat dictum et hoc, *Ait, aio*. *Donatus*.

Vel rex semper maximas Mili agebat] Quam intempestive miles ad regem transitum fecit, cum de meretrice agatur. *Idem*.

Vel rex] Ut in Heeyra, ‘Vel hic Pamphilus jurabat quoties Bacchidi, quam sancte?’ *Idem*.

Vel rex semper maximas] Subaudiatur *gratias*: ab eo quod supra dixit, ‘Magnas vero agere gratias Thais mili.’ *Idem*.

9 *Partam gloriarum*] *Id est, quæ*

paritur, ut, 'Vectus equo spumante Sages.' *Idem.*

Labore alieno magnam partam gloriam verbis in se tr.] Jocum ex ambi-guo serit parasitus, dum enim videri vult dicere, nihil mirum esse quod Rex ipsi maximas semper gratias egit, aliis non item; eo quod viri sapientes, qualis Thraso esset, non tantum suorum factorum gloriam re-ferrent, sed aliena etiam merita per-itia fandi et dexteritate orationis aulica suum ad decus traherent; revera hoc ait; gloriósos homines et ineptos alieni laboris gloriam magni-ficis verbis impudenter sibi vindicare. τὸ γὰρ τὰ ἀλλότρια αὐτοῦ φάσκειν, ἀλα-χοβελας σημέον. apud Aristot. π. Rhe-tor. Satis poterat persentiscere san-nam Gnathonis, ni fuisset lapis. *Bæclerus.*

Labore, &c.] Hæc Gnatho aversus, ne miles andiat. *Farnabius.*

10 *Verbis in se sape transmoret, qui habet salem]* Mire adulator hoc attri-buit militi, quod minime habet, vel verba, vel salem. *Donatus.*

Qui habet salem] Sal nentraliter, condimentum est: masculini, sapien-tia. *Idem.*

Qui habet salem] Hæc conversus, et coram; ut andiat. *Farnabius.*

11 *Qui in te est]* Quem tu habes. *Donatus.*

Qui in te est] Urbanitatem, lepo-rem, facetum ingenium. Legitur et, *Quod in te est, cum respectu ad sale antiquitus Neutrius generis, adi Grammaticam nostram.* *Farnabius.*

Habes] Intelligis. Quod enim tem-nemus corpore, habemus animo: quodque item animo habemus, intelli-gimus. *Donatus.*

Habes] Pro intelligis. Sic dicitur accipe, et da. *Habes* etiam, id est, di-cis. ut Sallustius: 'Tartessum His-paniæ civitatem, quam nunc Tyrii mutato nomine Gadirum habent.' *Idem.*

Rex te ergo in oculis, scilicet, gestire.

verum] Vide inconditam properatio-nem laudari se cupientis adeo, ut non sinat verba impleri, quin præ-festinet, scilicet et *verum* dicere. *Idem.*

Gestare] Omnes libri quotquot sunt, et antiqui et recentes, tum Ter-rentii, tum Donati, habent *gestire*. quam lectionem admittentes, expone-mus, laetum esse, et gaudere ex con-victu, scilicet tuo: quod vero supra dictum est, 'Rex te ergo in oculis,' hic subaudiemus vel habere, vel ferre. *Færnus.*

Gestare. vero] Vide omnino Guye-tum. *Bæclerus.*

Gestare] *Ferre vel gestare in oculis* est, valde diligere. male ergo legitur *gestire*. Muretus l. ix. Var. c. 18. *Farnabius.*

Credere omnem exercitum] Magis ridebis, si consideres militem notum esse, qui*. *Donatus.*

Credere omnem exercitum, consilia] Sub obtentu militis, ea stultitia, de-scripsit breviter comitem regium, accepimusque imperatori. Nam qui nunc credit exercitum, credit et con-silia. Virgilii: 'Nulla meis sine te quaeretur gloria rebus, Seu pacem, seu bella geram: tibi maxima rerum, Verborumque fides.' *Idem.*

13 *Consilia]* Αὐξητος, plus enim est consilia, quam totus exercitus. *Idem.*

Mirum] Melius per εἰπωτείαν pro-nuntiaueris *mirum*, quasi dicat, Quis non crederet tali viro? sed potest etiam simpliciter pro admirantis ges-tu accipi. *Idem.*

Ubi satietas hominum, aut negotii si-quando odium ceperat] Reipubl. prin-ceps duas res patitur, homines et ne-gotia, id est, personas et res homi-num. *Idem.*

Satietas hominum, aut negotii si-quando odium ceperat] Proprie reddit et decenter, hominum satietas, negotii odium. Non enim par erat Reip. principem hominum odio la-borare. *Idem.*

15 *Requiescere ubi volebat]* Bono ver-

bo usus est. Nam cessat desidiosus: requiescit defessus. *Idem.*

Quasi: nostin'] Grate expressit stulti infantiam militis, qui ante vult intelligi quod sentit, quam ipse dicat. Et proprie hoc morale est stolidi, sive ruditer loquentis. *Idem.*

Quasi: nostin'] Ἀποσιώπησις, pro habes hoc? hoc est, quod supra, *Intelligis?* *Idem.*

Quasi: nostin'] Venuste notatur infantia militis, qui intelligi vult ab aliis, quod ipse exprimere non valet. *Farnabius.*

16 Quasi ubi illam expueret miseriam] Ubi pro quando, et in his, et supra. *Donatus.*

Expueret] Expuere est cum fastidio aliquid rejicere et expellere. Nam expuere, est extra pus mittere, id est, foras. Nam pus est omnis humor corpori onerosus. *Idem.*

15. 16 Scio, quasi ubi illam exp.] Nota promptum ad figuratas suæ artis parasiti ingenium. et supplet ex tempore orationem militis, et auget sensum, qui inchoatus erat. longe enim plus est in miseria, quam in satietate et odio; tum in expuendo talia, quam in requiescendo a talibus. *Bæclerus.*

17 Tum me conviram solum abducebat, sibi] Hoc supererat, ut, qui esset minister magnarum rerum, id est, consiliarius, voluptatum quoque regis particeps esset. Et vide quo significatu dicatur, *Me* et *Conivram*, et *Solum*, et *Abducebat*: nam non vocabat. Et *Sibi*, quasi non propter me, sed ut sibi bene esset. *Donatus.*

Tum me conviram solum abducebat] Id est, quum satietas hominum esset, cum odisset negotia. *Idem.*

Conviram solum abducebat] Ut, ‘Solum nam perfidus ille Te colere.’ Significat autem, sæpiuseule factum. *Idem.*

18 Regem elegantem narras] Qui eligere sciat, aut qui ipse sit elegens. *Idem.*

19 Perpaucorum hominum] Aut qui

paucis utitur: aut qui de paucis est, aut qui paucis placet, hoc est, bonis et sapientibus, qui fere pauci sunt. *Idem.*

18. 19 Sic homo est, perpaucorum hom.] Ex interpretationibus Donati prima preferri videtur debere quam et Engraphius probat ‘Talis est,’ inquit, ‘ut eum paucis esse velit, denique hoc intellexit et Gnatho cum dixit: *Imo nullorum arbitror, si tecum vivit,* ut sit Gnathonis verborum sensus: immo si tecum vivit, sive te assiduum habet, nullis præterea hominibus utetur familiariter. fieri enim nequit, quin praet homine tam elegante et sapiente reliquos omnes contemnat, nam ita accipi posse, Donatus quoque fatetur: apud quem altera expositio legitur, quasi aversus Gnatho, ne miles audiret, dixerit. Geminantur autem fere sensus in his διαρύπτοις Gnathonis: ut alind dicat, alind velit intelligi. unde non opus est, ut se avertat parasitus. nihilo enim minus et laudare militem et irridere videbitur, ‘nullorum hominum est, si tecum vivit:’ eo sensu, quo vult Engraphius, ut diximus. et illo altero latente; neque enim tu homo es. Horatio Maecenas est ‘panorum hominum,’ Sat. 1. 9. *Bæclerus.*

Perpaucorum hominum] Paucos habet sui similes, vel, qui paucos habet intimæ admissionis amicos. Horat. de Mæcenate, Sat. 9. lib. 1. ‘Panorum hominum, et mentis bene sanæ.’ inox ‘eoque Difficiles aditus primos habet.’ *Farnabius.*

Imo nullorum arbitror, si tecum virit] Hoe aversus, ne miles audiat. Potest tamen et aliter intelligi, maxime cum milite. *Donatus.*

Imo, &c.] Haec submissa voce, et aversus. *Farnabius.*

20 Incidere omnes mihi] Plus potest ad significandum infinitum tempus, quam finitum. *Donatus.*

21 Ego non flocci pendre] Qnod morderent clanculum, vel quod invi-

derent. *Idem.*

22 *Illi incidere misere]* *Miser enim est, cui animi miseria inest.* *Idem.*

Verum unus] Proprie *unus*, nam *unus* ex multis dicitur. Et mire est facta nullius ponderis repetitio, ad inertiam loquentis exprimendam. Nam postquam dixit, ‘*Invidere omnes mihi!*’ repetit, ‘*Illi invidere misere.*’ Quin et *impense* et *misere* idem significant: et mox tamen sine ullo ancitu addidit, ‘*Verum unus tamen impense.*’ Aut plus est *misere* quam *impense*. *Idem.*

20 *Invidere omnes mihi. et 22. illi invidere misere verum unus impense]* Donatus hoc ad ἄθεος militis refert: Guyeto intollerabilis visa est repetitio, itaque resecat aliqua. sed ἄθεος militis clarius explicandum est. ἀλαζονικὸν est omnia exaggerare, et in majus enuntiare. quae res sæpe ad multiloquium et garrulitatem ejuscemodi accedit. Adduntur in Donato, quæ corrupta sunt: *Quin et impense et misere idem significant, aut plus est misere quam impense.* quis non videt legendum: *aut plus est impense, quam misere?* crescit oratio, et Stratonis major invidia quam ceterorum describitur. *Misere* comicum magis est, *impense* amplius sonat, et delecta vi significandi apud scriptores fere usurpatur. *Bæclerus.*

23 *Elephantis quem Indicis præfecerat]* Et hoc stulte: cum hoc ad dignitatem sumit, et sic pronuntiat, ut magna esse præfectura videatur hæc ipsa. Et hoc a stolido milite sic profertur, tanquam magnum hominem velit esse, qui sibi invideret. Et *Indicis πρὸς ἀντιδιαστολὴν Maorum*, qui et mitiores sunt. *Donatus.*

24 *Is ubi molestus mugis est]* More suo magis addidit, ne diceret *molestior*. *Idem.*

Quaso, inquam, Strato] *Strato*, nomen accommodatum militiae. *Idem.*

25 *Eone es feror]* Causale est, *ideone* significans. *Idem.*

Quia habes imperium in bellis] Mire extulit, *Imperium in bellis.* Sic Virgilinus: ‘*Illa se jactet in aula Æolus, et clauso ventorum carcere regnet.*’ *Idem.*

26 *Pulchre me hercle dictum]* Immodia landatione vertit, etiam si quid facete dictum est. sufficeret enim, *pulchre*, quod est *sapienter*. Quod et, *Jugularas hominem*: pulchre tangit militem, *Jugularas* dicendo, non occideras: quasi gladio, non verbo usus sit. *Idem.*

27 *Mutus ilieo]* Tam hoc stultum est, quam si diceret, statim nihil. Recte autem diceret, ‘*Ex illo mutus fuit.*’ Tale est et illud, ‘*Tacere festinat.*’ *Idem.*

28 *Quidni esset]* Hoc est, ut posset esse jugularis. *Idem.*

Hominem perditum] Deest, o: ut sit, o hominem perditum! sed sic melius sonat: majoris enim stuporis est, hoc modo pronuntiatum. *Idem.*

Hominem perditum miserumque, et sacrilegum] Vide quantum addiderit, qui non hominem simpliciter, sed perditum, et miserum illum: nec malum, sed sacrilegum dixerit. *Idem.*

Hominem perditum miserumque, et illum sacrilegum] Hoc vulgo male accepitur. *Perditum miserumque*, de Thrasone dictum; at, *sacrilegum*, de Gnathone. *Faber.*

Hominem perditum miserumque, et illum sacrilegum] Opportune judicium de milite et parasito Poëta interposuit voce Parmenonis, quem ideo maturius in scenam reduxerat. *perditus et miser est, qui cœco sni amore nec vera a falsis discernit, et hæc præ illis amat: sacrilegus impense improbum notat, qui adulando scilicet ex stultis insanos facit homines. Bæclerus.*

30 *Tetigerim]* Luserim, fatigavim. nam *Tangere*, cum multa, tum etiam hoc significat. *Donatus.*

Quo pacto Rhodium tetigerim] Tò εὐθυκτον in dictis, vult sibi miles attri-

buere. Baclerus.

Tetigerim] Salse et acriter taxaverim, sic ἄπτεσθαι a Græcis etiam usurpatur. Farnabius.

31 *Nunquid tibi dixi?* Liber Bembinus et omnes alii antiqui, *numquam*; quod magis videtur quadrare: nam si per *nunquid* interrogatus esset, sufficeret respondere, non: nunc per *nunquam* interrogatus, apposite per *nunquam* respondet. *Færnus.*

Numquam: sed narra, obsecro? Callide parasitus intelligit ad hoc se interrogatum, ut audire postulet. *Donatus.*

32 *Plus millies jam audici?* ‘Τπερβολή. aut superfutura* ut æquatur: aut subjacet, ut tantum non millies convenit stultum eundem et immemo-rem esse, qua et intelligentia est. *Idem.*

Plus millies audiri? Non ad militem, sed de milite ad spectatores aversus dicit parasitus, sicut apud Plantum, de Pyrgopolinice, cui assentabatur, Artotrogus: tamen verbosior est, et notabilius se avertit cum illa dicit: ‘Perjurio rem hoc homine si quis viderit, Aut gloriarum pleniorum quam illuc est, Me sibi habeto, ei ego me mancipio dabo,’ &c. Itaque miles pa-ne deprehendit, saltem ut aliud agen-tum, et revocat ad hoc agendum: *ubi tu es?* Noster modum servare appri-me doctus est. *Baclerus.*

33 *Rhodius, &c.] Ex Rhodo Ms. Farnabius.*

Forte habui scortum? Vide quemadmodum miles, dum multa ad dictum suum pervenire fateatur, inter-im quam contemptus sit atque deri-sus. Abdomen in corpore feminarum, patiens injuriæ coitus, *scortum* dicitur: ideo quia *scorta* sunt dura coria. A parte ergo sui meretrices *scorta* dicuntur: vel ἀπὸ τοῦ σκαλπειν, quod Græci palpitare intelligitur: quod illæ faciunt saltando assidue: vel potius crissando, ut Lucretius ait, lib. iv. ob eam causam, ut concinnio-

rem Venerem exhibeant viris: aut sibi abigant conceptum, quod in vulvam fœminæ, in ipso coitu non se mo-ventis, incidit. *Donatus.*

36 *Lepus tute es, et pulpamentum queris?* *Lepus* pro infamia multa ponitur: vel quod magis a posteriori parte, hoc est, armis, pulpamentum de se præbeat, cum in convivio carpitur appositus. ut Horatius ait, ‘Fœundi leporis sapiens sectabitur armos.’ Vel quod venantur illum, et per-sectantur canes: quos pro amatoribus ἀλληγορικῶς intelligimus: ut ipse Terentius ait, ‘Cervum videre fugere, sectari canes.’ Vel quod illum sic fugiunt omnes, constitutus ut hunc li-bido effeminata. Vel quod a physi-ecis dicitur incerti sexus, ac esse modo mas, modo fœmina. *Idem.*

Lepus tute es, et pulpamentum queris? Res est turpissima, et quæ hand scio an honeste dici queat. Tamen Catullus dixit: ‘Ipsa olera olla legit.’ Quod erat proverbium. Gallice possem dicere: *Cela n'est pas mauvais; Vous en rendez aux autres, et vous en roulez acheter.* Sed meo judicio optime et ingeniosissime Baifius hunc locum proverbialiter expressit. En tibi locum integrum, *Ce jeune Rho-dien icy, De qui le parle, et moy aussi, Estions ensemble en un banquet. J'avois la g.....; et ce muguet, Avec elle à jouer commence, Et à me gaudir: Fagot pense, Luy dis-je, avoir trouvè bourree.* Atqui quod ipse fasciculum vocat, *fagot*, id ex solidiori ligno est; at id quod in sermone nostro vocamus, *bourree*, ex ratalibus est tenuioribus, sarmentitiis, et minus duris. Rem ipsam explicare pluribus nihil attinet. Hinc curriculo abeo. *Faber.*

Lepus tute es, et pulpamentum queris? Quod in te habes, hoc queris in altero, et est τρόπος ἀλληγορία. *Do-natus.*

Lepus, &c.] Dictum, ut habet G. Fauciens, verbis tectum, re impuden-tes, et hunc locum tanquam Sirenis

scopulum transeundum censem. in
Erasmi adagiis hoc ipsum vide. et
δασύποντος κρέων ἐπιθυμεῖ. quod in te ha-
bes, quaeris in altero. *Farnabius.*

Lepus, &c.] Flav. Vopiscus in Nu-
meriano Imp. scribit. Ipsi Comici
plerumque milites inducunt vetera
usurpantes dicta. nam, ‘Lepus tute es
et pulpamentum quaeris,’ Livii Andro-
nici dictum est. *Idem.*

Ha, ha, he] Parasitus hic interjec-
tionem risus addidit: quo magis
nunc primum hoc audisse credatur.
Donatus.

37 *Quid est?*] Hæc interrogatio ges-
tum vulnusque continet ejusdam
alacris, et certi, quod laudandus sit.
Idem.

Facete] *Facetus* est, qui facit ver-
bis quod vult. *Idem.*

Lepide] *Lepidus*, qui politus est, ut
λεπτός. id est, lamina. *Idem.*

Laute] *Lautus*. qui mundus et splen-
didus est. *Idem.*

36. 37 *Ha, ha, he! facete, lepide,
laute, nihil supra]* Unum genus θεούς
κολακικοῦ notarunt Theophrasti Cha-
racteres: καὶ σκύφαντι πικρᾶς (an ψυ-
χρᾶς?) ἐπιγελάσσαι, τότειμάτιον ὥσται εἰς τὸ
στόμα, ὡς δὴ οὐδὲνάμενος κατασχεῖν τὸν
γέλωτα. ‘Solet assentator, si is, cui
adulatur, aliquem sale perstrinxerit,
aut dicto tetigerit, suo risu istud ap-
probare, sibiique vestem in os indere,
quasi risum tenere non possit.’ Alterum:
καὶ ἐπισημάνασθαι δὲ, εἰ παύ-
σεται (λέγω) δρόσως. ‘Solet dicentes
applaudere, ac, ubi desinit loqui, ac-
clamare, pulcre, bene, recte,’ ut Hor-
atius effert illam ἐπισημάσιαν. *Donatus* non sine περιεργίᾳ sudat in expli-
candis illis, *facete, lepide, laute*. *Bæclerus.*

38 *Tuum obsecrone hoc dictum erat]*
Et dicta, et proverbia, et adagiones,
quod rem agant, facetis hominibus
ascribuntur: et hoc laudis genus est,
ad potiores referre, quod alter proba-
tur dixisse. *Donatus.*

Vetus credidi] Quia omnia vetera

magna sunt. *Idem.*

Vetus credidi] Vecturium scripto-
rem nostratem amo; sed id hand
probo quod ipse de hoc loco in Epi-
stolis dixit, *un vieux quelibet*. Erravit
elegantissimum ingenium. Nam *ve-
tus dictum* in laude positum est. Gall.
Un mot du bon temps. *Un mot de
quelque vieux Poète.* Id quod verum
est; nam Nævii dictum erat. *Faber.*

39 *Sæpe]* Non ex ipso: nam esset
contrarium superiori. *Donatus.*

Meum est] Non sensu tantummo-
do, sed verbis quoque ipsis agreste
est, quod nunc dicit *Meum est*. *Idem.*

40 *Dolet dictum imprudenti adoles-
centi et libero]* Deest mihi, ut sit, *Do-
let mihi*. Et *dictum*, *participium* est,
id est, quod dixisti. addidit enim pa-
rasitus, quo gravius sit dictum, com-
miserationem ejus in quem dictum
est, utpote imprudentem adolescen-
tem et liberum. Scit enim homines
stultos, malos videri velle. Et vide
parasitum in iisdem versari, cum ait
supra, ‘Jugularas,’ hic, ‘Dolet dic-
tum.’ *Idem.*

Imprudenti] Scilicet qui minime
crederet, tali se percuti posse con-
vicio: aut cum tali viro sibi rem fu-
turam, et sic landat militem; ut mis-
eratione jam dignus sit adolescens.
Tam festive* ut etiam misereri inimi-
corum vacet. *Idem.*

*Dolet dictum imprudenti adolesc. et
lib.]* *Donatus* Gnathoni tribuit; et
curiosius explicat. Alii Thrasonis
narrationi contribuunt. *Guyetus*
plane expungit. *Bæclerus.*

41 *At te Dii perdant]* Nove Parme-
no, non ipsi, sed de ipso loquitur,
non audiente eo. *Εἰπωνύκως*. Parme-
no hic male facit; ‘Ad te Dii per-
dant,’ inquit. *Donatus.*

Quid ille queso? perditus] Guyetus
mallet percitus, nisi τὸ perditus velis
accipere, ut αὐξητικῶς dictum sit: in
pudorem datus erat, nec quid respon-
deret, habebat, perierat. ut supra,
simili ὑπερβολῇ: ‘jugularas homi-

nem.' Ita apud Plantum: 'Me perisse Hoc volo scire te, perditus sum miser.' Currel. i. 2. 44. *Bæclerius.*

42 *Risu omnes qui aderant emoriri]* Disciplina est comicis, nt stultas sententias, ita etiam vitiosa verba ascribere ridiculis imperitisque personis. nt Plautus, 'Latronibus ego denumerem stipendiū,' inquit ex persona militis. Itaque hic *Emoriri* dixit. At vero Atticus adolescens in Heautont. 'Emori cupio.' Vide igitur Poëtam pro loco ac tempore scire quid dicat. *Idem.*

43 *Metuebant omnes janī me]* Ne enī dicerem, 'Lepus tūte es, et pul-pamentum quāris?' Aut, 'Eone es ferox, quia habes imperium in bellus?' *Idem.*

Non injuria] Hoc sic pronuntia, quemadmodum illud supra, 'Quidni esse?' *Idem.*

44 *Purgon' ego me de istac Thaidi]* Oīkōvōp̄la ad litem futuram inter militem et Thaidem. *Idem.*

Sed heus tu, purgon' ego me, &c.] Formula ad aliud vocantis colloquiū seu consilium. dignus enim hoc imperatore consiliarius, præstrnuntur autem hæc ad rixam, dc qua infra iv. 1. ut recte Donatus notat. *Bæclerius.*

45 *Quod eam me amare suspicatur]* Quia appetet illam militi quoque κατὰ τὸ σεσωπημένον ostendisse, qnod dixit Phædriæ. *Donatus.*

46 *Imo auge mugis suspicionem]* Hæc erit causa rejiciendi militis. *Idem.*

47 *Scin']* Monentis est dicere *scin'*, vel *scito.* *Idem.*

Si quando illa mentionem] Siquando et prima syllaba acui potest, et media. tamen variat sententiam. *Idem.*

48 *Urut]* Cruciet, κρίζη, κερτομῆ. supra act. ii. sc. 2. *Farnabius.*

49 *Id ut ne fiat]* Modo *Ne*, non, significat. *Donatus.*

Hæc res sola est remedio] Si te sus-picetur amare Pamphilam. *Idem.*

50 *Ubi nominabit]* Et locum et tem-pus significat *Ubi.* *Idem.*

Ubi nominabit Phædriam] Cicero Epist. Fam. i. 9. hoc consilium re-pungendi lacescentes, ad forensia cum gratia transtulit. *Bæclerius.*

Tu Pamphilum continuo] Hic magna oīkōvōp̄ia est, qua Terentius præparat, quemadmodum jurgium inter Thaidem militemque, et Gnathonem, per duas partes serpat fabulæ. Et bene *continuo*: ut intelligat meretrix, non tam Pamphilam amari, quam sibi vicem dari. *Donatus.*

Ubi, &c.] Citat hos septem versus Cicero, Epist. Fam. i. 9. 'Sed tam-en defendendi Vatinii fuit etiam ille stimulus, de quo in judicio cum illum defenderem, dixi me facere quiddam, quod in Eunucho parasi-tus suaderet militi: 'Ubi nominabit Phædriam, tu Pamphilum Continno,' &c. *Farnabius.*

52 *Intromittamus commissatum]* Va-ticanus et Basilicanus *commisatum* habent: itemque Bembinus, sed is per duo s, et in ejus margine ascrip-tum est, 'Commissatio est proprie convivium meretricum et adolescen-tulorum.' *Faernus.*

Pamphilam cunctatum provocemus] E-leganter, quia ille foris est, hæc intus: illum intromittamus, illam pro-voceamus. Hæc est in verbis Poëtæ germana proprietas. *Donatus.*

54 *Tu hujus contra]* Hic contra vi-cem significat. *Idem.*

55 *Quod eam mordeat]* Quod par. Aut absolute *Quod*, quæ res. *Idem.*

Par pro pari referto, quod eam mor-deat] Ita est in antiquis libris. quod testatum relinquere volimus, ne quis amplius hanc lectionem in dubium vocet. *Faernus.*

Par pro pari referto] Faernus ex antiquis libris hanc lectionem pro in-dubia asserit. legitque ita Eugraphius. Et metrum sane concidet, nisi fulcia-tur. Alii tamen maluerunt ab inge-nio opem petere, et, *tu par pari refer-*

ta, legerunt, cum viderent, scriptores non aliter loqui. Noster Phorm. 1. 4. 35. ‘Verbum verbo, par pari ut respondeas.’ quod jam Plautus dixerat in Mercatore 111. 4. 44. Lindembrogius hac occasione de proverbio Sieulo μοῖτον ἀντὶ μόλτον disputat. *Bæclerus.*

56 *Si quidem me amaret: tum istud prodesset Gnatho]* His versiculis personam militis et Gnathonis continentibus, οἰκονομᾶ inducitur, quod verisimile sit, facile militem ferre posse, anteponi sibi Phædriam, qui se semper intellexerit non amari. Nam si hoc tollas, aut excludendus est Phædria, aut ex dolore militis in hac fabula fit exitus tragiens. Et hoc miles, ut sapiens, locutus est. Ergo meminisse convenit ridiculas personas non omnino stultas et excordes induci a Poëtis comicis. Nam nulla delectatio est, ubi omnino, qui deluditur, nihil sapit. Stultitia autem est in his quatuor modis: aut non venire in mentem, quod oportet: aut si venerit, non tenere: aut bonum consilium amittere, aut malum admittere. Vide ergo, ut hoc quod commode miles viderat, non tenerit, totumque amiserit. Hoc autem idecirco interposuit Poëta, ut ostenderet, quid veneni haberet assentatio: per quam non modo errantes decipiuntur, ac præcipites eunt: verum etiam sapientes interdum, sanque evertuntur. *Donatus.*

Si quidem me amaret] Donatus argutius quædam hic disserit; in quibus nec boni nihil, nec sana omnia. Inducta est haec militis dubitatio, ad producendum consilium et persaudendum. Non potuit autem non obvia Thrasoni esse, imo infixa: tum quia non sine rivali amabat, (rivalis autem semper rivalem metuit, ne sibi præferatur,) tum quia Thais ostenderat, se suspicari, militem promissæ virginis amore teneri: quæ suspicio-nes animum facile alienare possunt.

Respondetur ita, ut eadem opera, qualis sit meretricum amor, quamque non affectu sed pretio teneantur, ostenderetur. itaque hæc pars scenæ proprie ad οἰκονομᾶ pertinet, et tanquam seria res τοῖς διασυρτικῶς succedit. *Bæclerus.*

57 *Quando illud quod tu das, expectat]* Hac sententia tollitor militi, quod recte senserat: nec persuadetur tamen, quod ametur ab amica. *Donatus.*

58 *Jamdudum te amat]* Vel nimium et valde, vel jampridem. *Idem.*

59 *Quod doleat]* Hoc ad illud refertur, quod supra dixit, ‘Par pari referto, quod eam mordeat.’ *Idem.*

60 *Ne quando iratus tu alio conferas]* Et hic locum pro persona posuit, ut ne dicaret, *ad aliam.* *Idem.*

61 *At mihi istuc non in mentem venerat]* Sic pronuntiandum est, quasi militi monstri simile videatur, sapiens dictum alii prius venisse in mentem, quam sibi. *Idem.*

Ridiculum] Donatus: ‘Vel hominem vel dictum significamus.’ si hominem, tum aversus ad spectatores dixerit Gnatho; sin aliter accipimus, tum ad figuræ παρθησιαστικὰ adulatrorum pertinebit, et satis commode explicabitur. posterius hoc omnino tenendum arbitror. *Bæclerus.*

Non, &c.] Adulatorie. *Farnabius.*

Ceterum hoc tute melius quanto invenerisses, Thraso] Scilicet, si cogitasses. *Donatus.*

SCENA II.] Hæc quoque Senariis constat. vs. I.e MSS. nostris unus, ut edidimus. alter: *audire visa vocem sum m. mil.* Argentoratensis: *audire visa sum modo vocem militis.* vss. 3. et 4. Argent. *echo quid amas de fidicina istuc.* Meorum unus: *ecce me ecquid nos amas de fidicina hac.* alter: (superscr. nos) *amas de fidicina hac.* vs. 6. omnes Thrasoni tribunnt hæc verba: *eamus ergo ad canam.* illa Gnathoni: *quid stas?* vs. 9. duo: *hem.* vs. 10. omnes,

ut edidimus. vs. 15. omnes: *per pulera dona credo*. et vs. 41. *non convenit*. et vs. 48. *sac ut cures*. vs. 51. unus: *quid volui dicere*. alter: *quid aliud volui dicere*, sine geminatione *tau quid*. *Bæclerus*.

Audire vocem visa sum modo militis] *Hic inducitur multiplex concursus dissimilium personarum, et tamen virtute et consilio Poëtæ discretarum, ut confusio nulla sit facta sermonis: simul etiam pro se cuique accommodata mire representatur oratio.* *Donatus*.

1 *Audire vocem visa sum modo militis]* Omnes sensus *visa* dicuntur, ab eo quod est certissimum oculorum: ergo *visa sum*, sensi. ut Virgilius: ‘Visæque canes ululare per umbram, Adventante Dea.’ *Idem*.

Audire vocem visa sum militi.] *Eūpnoia blandimenti meretricii, ad congressum et colloquium.* *Bæclerus*.

2 *Salve mi Thruso]* Quia secum, *Militis*: quia apud illum, *Thraso*. Est quædam actio cuius nomen honestum est: sicut orator, philosophus. est quædam, cuius nomen offendit, ut miles, lanarius. *Donatus*.

3 *Meum Suarium]* Tria sunt osculandi genera, *osculum scilicet, basium, et suarium*. *Oscula officiorum sunt: Basia, pndiceorum affectuum: Suavia, libidinum vel amorum.* *Idem*.

Meum Suarium] Cum oscularetur, dixit. *Idem*.

Quid agitur] Et hoc blandimenti genus est post osculum, sed duri est et agrestis: infert enim, ‘Ecquid nos amas?’ Et *Ecquid*, aliquantulum significat: et ideo illa plurimum, recitat. Cicero in Catilinam, ‘Quid est, Catilina? ecquid attendis? ecquid animadvertis horum silentium?’ *Id.*

Suarium, &c.] Putant quidam *suarium* hic non accipi pro *osculo*, sed *suaritate*, ut Plauto Stich. act. v. sc. 5. ‘Age mulsa mea, suavitudo, salta?’ *Farnabius*.

Ecquid, &c.] Ironia. Invenusta se atque inepta salutatio. nam in benefi-

ciis debet oblivisci qui dedit, meminisse qui accepit. *Idem*.

4 *De fidicina istuc]* *De*, propter: ut sit, propter fidicinam. Et vide non puellam, sed *fidicinam*, quasi ab amatore dictam, et eo amatore, qui quasi memor sit artis, qua delectatur: et quia puella sit æmula meretricis: nam meretricum est fidicinam esse. *Idem*.

Quam venuste! quod dedit principium adveniens] Bene reprehendit Parmeno, nam in beneficiis debet oblivisci qui dedit, meminisse qui accepit. Est gravis *εἰρωνεία*, *Quam venuste!* *Idem*.

5 *Plurimum merito tuo]* Facete meretrice amorem suum non ad avaritiam retulit, sed ad officium. Et cum de fidicina, inquit, te ainem præcipue merito tuo. Alii sic respondere intelligunt, ut ipsa de fidicina gratias agat. nam cum ille dixerit, ‘Ecquid nos amas?’ illa respondit, ‘Plurimum.’ Quod autem de fidicina hac dixit ille, subjecit hæc, *Merito tuo*. id est, quantam mereris, dando eam. Sed melius est, ut præter minus *Meritum* dixerit, quamquam multi *manus meritum* intelligant. ut est illud Virgilii: ‘Quique sui memores alios fecere merendo:’ id est, gratos sibi reddidere munerando. *Idem*.

6 *Eamus ergo ad cœnam]* Decuit parasitum de cœna etiam importune adiun gere. cum quadam θυφάστῃ, velut magna rei. *Idem*.

Eamus ergo ad cœnam] Parasito Donatus attribuit. *Bæclerus*.

Cœnam] Thraso exprobrans beneficium Thaidi, grates sibi et amorem reddi postulat, Gnatho cœnam. supra act. ii. sc. 2. *Farnabius*.

Hem alterum] Bene alterum, quia duo sunt. *Donatus*.

Hem alterum] Si hic reprehendatur miles, alterum dictum: si parasitus, alterum hominem. Vult enim Parmeno et parasito esse versutior, et de-

bet esse, cum pejoris conditionis sit.
Idem.

Hem alterum] Alterum, non respec-
tive, sed absolute. ac si dixisset,
aliud dictum, vel alterum stultum.
Idem.

7 Ex homine hunc natum dicas] Rec-
te reprehendit Parmeno duos, quo-
rum unus beneficium Thaidi expro-
brat, alter pro beneficio cœnam os-
tendit, tanquam ad eum currendum
sit: nam hoc significat, *Quid stas?*
quasi sit causa properandi. *Idem.*

Ex homine hunc natum dicat] Hic
quoque erravere præclara ingenia,
dum se scire omnia jurant. Gallice
et Comice dices: *Ils se ressemblent*
comme pere et fils. Sot maistre, sot valet.
Faber.

Ubi vis, non moror] Ad Eamus ad
cœnam, *Ubi vis retulit: ad Quid*
stas, Non moror. Donatus.

8 Quasi nunc exeam] Mire, Nunc
exeam, quippe qui jamdudum proen-
steterit. *Idem.*

9 Iturane Thais quopiam es] Ut ex-
periatur Thaidis animum, fingit ne-
scire quo eat. *Idem.*

*Hem! Parmeno] Vide deprehen-
sam meretricem velle blandimentiis
satisfacere Parmenoni. *Idem.**

Itura ne Thais quopiam es. chem Par-
meno, &c.] Donatus in his aliquot
versibus nihil expedit. Thais, ad
Parmenonem accedentem quodam-
modo conversa propius, interroganti
blande respondet, id est, more mere-
tricio, gratulata adventum conspec-
tumque, ‘Ehem Parmeno bene fe-
cisti,’ sc. quod advenisti. (quæ alias
gratias agendum formula, hic blan-
ditiis servit.) si enim paululum ces-
sasses, non reperisses me domi, *hodie*
iturana, nam quod me interrogas, itu-
rane quopiam sim, hoc quidem dic
egrediar domo. Quæ cum dicit Thais,
et comitate aperta erga servum riva-
lis, animum militis cupidorem voluit
reddere; et elanculum vocabulo *hodie*
Parmenoni demonstrare, non diu se

cum milite futuram, neque præter
promissum aliquid facturam. Parme-
no, in dissimulationem compositus,
iterum interrogat, *quo? itura sc. es.*
Thais, non exandiente milite, (qui
se tædio servi rivalis aliquantulum
averterat,) *quid*, inquit, interrogas,
an *hunc non vides?* quem nutu oculo-
rum demonstrat. eequid oblitus es,
quid inter nos de hoc actum sit?
Parmeno itidem conscientia rei, fa-
miliarius, submisso tamen respondet:
video, et me tædet. ut ex affectu heri
sui Phædriae loquatur, mox clarus,
ut qui audiri a milite hoc vellet:
‘Ubi vis, dona adsunt tibi a Phæ-
dria.’ itaque miles cupiens abducere
Thaidem a servo rivalis, donaque ne
traderentur efficere, urget Thaidem
ut eat: ‘quid stamus? cur non imos
hinc?’ et moræ, et loci tædiūm, ubi
servus rivalis adesset, cui Thais aus-
cultaret, verba præferunt. hinc occa-
sio Parmenoni oblata, non sine oc-
culata επωελγ̄ deprecandi militem, ne
pauxillam moram ægre ferret, dum
dona Phædriæ traderentur Thaidi.
qua in re non tam voluntas militis,
quam præsentia quæsita est, ut do-
norum præstantia, (poterat enim sub-
ditio Eunucho suo satis confidere
Parmeno,) hominem uret. *Bæcler.*

10 Bene fecisti] Quid bene fecit
Parmeno? An quasi perturbata hæc
loquitur, etiam de nibilo blandiens,
utpote meretrix et faceta? An quod
illuserit convitio! *Donatus.*

Bene pol fecisti] Lego, fuscis. Docti
viderint. Versus est Trimeter. quam
ob rem et emendatio certa est. *Faber.*

*Hodie] Dulciter additum *hodie*, qua-
si cum exceptione: quo se significat
non perpetuo obsecuturam militi, et
ut quæ promiserat, bidunnin tantum
abfuturum Phædriam. *Donatus.**

*Quid? hunc non vides] Si dixerit mi-
litem, laedit præsentem; si amicum,
laedit Parmenonem. Mire igitur pro-
nomen invenit. *Idem.**

11 Video, et me tædet] Opportune

Parmeno fatetur odium militis, ut retundat ab eo amorem Thaidis. *Idem.*

Ubi vis, dona adsunt tibi a Phædria? Nil potuit exitiosius militi contingerere, quam ut continuo rivalis mittet manus, et posterior, et coram ipso. *Idem.*

Dona sunt tibi a Phædria? Cum illa sub pronomine celaverit nomen militis, ex arte Parmeno pronuntiavit, *A Phædria.* *Idem.*

12 *Quid stamus?* *Quid stamus?* ad moram refertur. *Idem.*

Quid stamus? His verbis miles insultus dolere se indicat. *Idem.*

Quid stamus? Rivalis servum conspicere non sustinet. *Farnabius.*

Cur non imus hinc? Ubi servus rivalis est Parmeno. *Donatus.*

13 *Pace quod fiat tua?* *Pace,* aut gratia, aut voluntate: et deest *cum.* et sic locutus est, quasi bellum his verbis omnibus indixerit. *Idem.*

Pace quod fiat tua, Dare huic quæ volumus, conrenire et colloqui? Proprie: quia *pax, datio, deditio, contentio, colloquium,* militiæ verba sunt, et invidiose sic ait, quasi per eum non accipere liceat dona Thaidem. Et sic pronuntiandum, ut subandiatur *vel:* ut sit: vel dare, vel convenire, et colloqui: ut inter hostes solet. Sallustius: ‘Quæ pacta in conventione non præstitissent.’ Et alibi, ‘Cujus ad verba voluntate, colloquio militibus promisso, corruptio facta paucorum, et exercitus Syllæ datus est.’ *Idem.*

14 *Dare huic quæ volumus?* Hæc singula cum invidia pronuntianda sunt. *Idem.*

Conrenire et colloqui? Sic pronunciandum est, ut quasi dicat, liceat per te miles, quod etiam inter hostes, et in bello licet. *Idem.*

15 *Per pulchra credo dona?* *Eipavæla* de fiducia pulchræ virginis. *Idem.*

Per pulchra credo dona, haud nostris similia? Lego omnino, aut, ut ironia continetur; quod et Faerno pla-

cuisse video. *Faber.*

Nostris similia? Et *his similia,* et *horum similia,* dicimus. *Donatus.*

Haud nostris similia? Aut melius mihi videtur, ut perseveret ironia per particulam disjunctivam. *Faerno.*

16 *Res indicabit?* Scit Eunuchi nomen posse contemni: et ideo videri vult potius, quam sperari munera sua, id est, Chæream. *Donatus.*

Jubete istos foras exire, quos jussi, ocius? Cum fiducia et alto vultu pronuntiat: et festinat, ne occupet miles prius abire, quam videat. Et est ordo, *ocius exire.* *Idem.*

17 *Procede tu huc?* Bene procede dixit, non accede, aut veni: ut appareat dignitas in incessu. Et callide ab inferiore incipit munere, hoc est, a puella ad Chæream venturus, simul ut a vero mancipio incipiens, ad falsum sine suspicione transiret. *Idem.*

18 *Ex Æthiopia est usque hæc?* Quod Thais cupiebat. nam supra, ‘Nonne ubi dixti cupere te ex Æthiopia ancillulam?’ Usque additum, ut longinquitas monstraretur. et hoc est quod facit, ‘Munus nostrum ornato verbis, quod poteris.’ *Idem.*

Ex Æthiopia est usque? Hic ostendit quid sit ex Æthiopia, addendo *usque:* ut ex longinquitate dignitas munieris ponderetur. et quid erit jam criminis in colore, quando ipse dicere gloriatur unde sit? Et mire ab inferiore cœpit, ut *αὐξησιν* doni faceret in Chærea: et turpi præcedente lenocinium comparat secuturo pulchro. Usque modo adverbium de loco est: ut, ‘Sicnlo prospexit abusque Parthiuno.’ *Idem.*

Ex Æthiopia est? Supra act. i. sc. 2. ‘Ubi mihi dixti cupere te ex Æthiopia ancillulam?’ *Farnabius.*

Usque hæc? Usque extendit e longinquæ raritatem munieris. *Idem.*

Hic sunt tres minæ? Callide munus ad pretium revocavit, nt ad avaritiam converteret meretricem: ne officio

donantis et gratia leniretur. et ideo non dixit, tribus minis valet, sed, *hic sunt tres minæ*: quasi jam vendenda sit. *Donatus.*

19 *Vix*] Aut difficile significat, aut non: ut sit, *nec hoc*. *Lucilius*: ‘Carcer vix careere dignus.’ *Idem.*

Ubi tu es, Dore?] Tanquam quærat eum, ut nomen indieet: quo audito magis dissimulet Chæream. *Idem.*

Accede hoc?] Vultu eo dicitur, quo debuit dicere, et dicto æmolorum læsus, et confidentia destitutus, velut in eo diu taxat conspectu Chæreæ confidens. *Idem.*

Hem! Eunuchum tibi?] Mire postquam dixit, ‘Eunuchum porro dixi tuelle te, Quia sole utuntur his regnæ; repperi.’ *Idem.*

20 *Quam liberali facie?*] Non narrative laudat, sed per interrogationem, quæ major fiducia est. *Idem.*

Quam ætate integralia?] Id est, qua florent puberes, ut Virgil. ‘Atque integer ævi Ascanius.’ *Idem.*

21 *Ita me DI amant?*] Juravit ideo, ut non amore Phædriæ, sed veritate cogi ad laudandum videatur coram milite. *Idem.*

Honestus?] Pulcher. *Virgilinus*, ‘Et lætos oculis afflарат honores.’ *Idem.*

Honestus?] Hic subdidit, quod in ancilla prætermisit, quia Æthiopissa honesta diei non potuit. *Idem.*

22 *Numquid habes?*] *Habes* pro inventisti. *Idem.*

Quod contemnas?] Plus est, *contemnas*, quam vituperes: et deest, *in hoc*: ut sit, numquid habes quod in hoc contemnas? *Idem.*

23 *Tacent: satis laudant?*] Tacituritas, confessionis gennus est, præser-tim contra adversarii interrogatio-nem. Ideo tacere hoc, vel quasi lan-dis argumentum est: quia supra tacere vituperavit: ideo et ipse sic ait, ‘Quid tu ais, Gnatho? numquid habes quod contemnas? Tacent: sa-tis laudant.’ Et, ‘Quid tu, Thraso?’

quia supra contempserat puerum. *Idem.*

Tacent, &c.] Καὶ ὅλως μηδὲν λαλῆ, Διὰ τοῦ σιωπὴν πλεῖστα περὶ αὐτῆς λέγεται. *Menander.* Tacendo loqui, non infi-ciando confiteri videris. *Cic.* pro Ses-tio. *Farnabius.*

Fac periculum in literis, fac in pa-lestra, in musicis] Si totum singula-riter dicebet, esset δμοιστέλευτον, *Li-teras, palestram, musicam.* *Donatus.*

Fac periculum in literis, &c.] Pro servo quidem Chæreæ nunc deduce-batur: Parmeno tamen, angendi cau-sa, et occidente œconomia serviens, ‘Quæ liberum scire æquum est ado-lescentem, sollertem dabo,’ inquit. Nimis et servi, ut carius venirent, liberorum artibus eruditabantur, sicut loco παραλλήλῳ perspicias licet apud Horat. Ep. II. 2. De ipsis studiis Plant. Mostell. I. 2. et Bacchid. III. 3. *Bacclerus.*

Literis, &c.] Ex Laconica, apud Xenophontem, institutione, Εὐθὺς δὲ πέμπουσιν εἰς διδασκάλων μαθητομένους καὶ γράμματα, καὶ μουσικὴν, καὶ τὰ παλαι-στικά. Servi utique Grammaticam et alias artes docebantur, quo carius venderentur. Videatur Aristoteles I. VII. Polit. ubi addit et γραφικήν: nec non Lucianus in Amoribus, et Horatiis lib. II. Epist. 2. *Farnabius.*

24 *Quæ liberum Scire æquum est?*] Quoniam liberi pueri his artibus erudi-bantur: et est figura ἔλλειψις: deest enim, *His.* *Donatus.*

25 *Sollertem?*] Id est, disertum. Utrum hæc *sollertem*, ut Horatius, ‘Doete sermones utriusque linguae?’ An assumendum est *His* extrinsecus? *Idem.*

Sollertem?] Deest, *His. Solers*, quasi totus ex arte consistens, ut ὅλος ἀρετὴ, quod Latinis verbis, quasi so-lus in arte sit. *Huius iners contrarium.* Nam *solers* quasi ὅλος ἀρετὴ dietus. ‘Ολον σολον. ut ἐξ sex, et ὃς sus dicimus.’ *Idem.*

26 *Ego illum Eunuchum, si sit opus,*

&c.] Res est flagitiosa ; sed illam admirabiliter tractavit Baifius, boni patris bona proles : *Qui l'habit lug en donneroit, Pour une fille il passeroit. Faber.*

Ego illum Eunuchum, si siet opus, vel sobrius] Hoc ut militare est, ita importunum praesente Thaide : extra quam, miles si saperet, nihil amatore contemplari debuit. Sed et hoc accedit ad ejus odium, præterquam quod jam in suspicione est amicæ suæ, quod fidicinam magis diligit. Et hoc mire, quod nemo prior Eunuchum esse Chæream, quam Miles, credidit : adeo stultus etiam nomine ipso appellavit. Sed statim stulte Miles, primo quidem convitum ipsi Eunicho facit : in quo potest jam laedere amicam. deinde attestatur hoc dicto pulchritudinem hujus numeris. Quid igitur proficit ? Satis autem jocularre est, si cogites Chæream esse, qui haec de se audiat, et tacere cogatur. *Donatus.*

Vel sobrius] Honesta Ἐλλεῖψις, propter mulieris præsentiam. ut Virgilius, ‘ Novimus et qui te.’ Et ipse in Heautont. ‘ Qui se vidente amicam patiatur suam.’ Hoc tamen miles coactus a Parmenone dicit, quia reprobens est tacuisse. *Idem.*

Ego illum Eunuchum si opus sit, &c.] Hoc genus ἐλλεῖψεως, suppressio scilicet, pudori servit. ob præsentiam mulieris, ut opinantur interpretes. Mihi nihil rectius videtur fieri posse, quam si putemus, Militem ad solum Gnathonem suum, submissius nec audientibus ceteris, inter orationem Parmenonis hoc dicere. *Bæclerus.*

Ego illum, &c.] Ἐλλεῖψις honesta in re in honesta. *Farnabius.*

27 *Atque haec qui misit]* Id est, tanta munera. hoc enim haec significat. *Donatus.*

Non sibi soli postulat] Hoc est, ‘ Is-tum æmulum, quod potes, ab ipsa pellito.’ *Idem.*

Atque haec qui misit, &c.] Bene Eu-

graphins monstrat, servari ordinem mandatorum Phædriæ. Is enim præceperat : ‘ Munus nostrum ornato verbis, quod poteris.’ id factum est hactenus a Parmenone. additum erat : ‘ Et istum æmulum, quod poteris ab ea pellito.’ igitur nunc ad conflandam militi apud Thaidem invidiam accingitur. *Bæclerus.*

Atque, &c.] Ex obliquo invidiam facit militi. dumque domini sui modestiam prætendit, odium importunitatis conflat militi. *Farnabius.*

28 *Sua causa excludi ceteros]* Nihil potuit dici invidiosius. Non enim dixit Phædriam, sed ceteros, quasi futuri amatores fuissent, nisi metueretur exemplum Phædriæ. *Donatus.*

29 *Neque pugnas narrat]* Descriptio militis, tantum excepto nomine. *Idem.*

Neque cicatrices] Insigne fœditatis. Nam apud meretricem quid alind cicatrices valent ? Nam cicatrices etsi semper gloriose sint, non tamen etiam apud meretrices, quibus post precium forma placet. ut Sallustius quoque fatetur, ‘ Haec sunt virtutis insignia : de honestamento tamen esse corpori, maxime lætabatur.’ *Idem.*

30 *Neque tibi obstat]* Qui a te repellat amatores tuos. *Idem.*

Quod quidam facit] Quidam recte. nam et figuratum et aptum sententiæ est, et contemptum indicat hoc verbum. *Idem.*

31 *Ubi molestum non erit]* Ad superiora retrlit, quod nunc dicit : scilicet ad ‘ Non sibi soli postulat te vivere, et sua causa excludi ceteros : neque pugnas narrat,’ &c. ‘ Ubi molestum non erit, ubi tu voles.’ ad ‘ Neque tibi obstat.’ ‘ Ubi tempus tibi erit.’ Et mire occupat animum meretricis eum illam hujus impulsu inducit facere, quidquid dure fecit excludendo Phædriam. Hic igitur qui scit precepta de beneficiis astimandis, intelligit oratorie in utramque partem dicta omnia. *Idem.*

Verum ubi molestum? Utrum tibi molestum, an aliis? sed aliis, quia illaturus est. *Idem.*

Ubi molestum non erit, ubi tu voles, ubi tempus tibi erit? Praeterquam, quod officii comitatem hæc verba exprimunt, insuper ingenium meretricum et accismos, quibus amantum cupiditatem dum differunt, incidunt, spectare videntur. possit describere verbis Plauti in Milite II. 2. 95. &c. ‘Trecentæ possunt causæ colligi: Non domi est, abiit ambulatum: dormit, ornatur, lavat, Prandet, potat, occupata est, operæ non est, non potest. Quautum vis prolationum.’ *Bæclerus.*

32 *Ubi tempus tibi erit?* Non amatori. Et ubi tu voles: non ut nunc in Milite pateris. *Donatus.*

Ubi tempus tibi erit, sat hubet, si tum recipitur? His dictis et Militem repulit ab animo Meretricis, et commendavit Adolescentem: et perfecit ne injuria videatur apud Thaidem, quod sponte suscepit Phædriam. *Idem.*

33 *Apparet servum hunc esse domini pauperis?* Tristiores enim sunt servi pauperum, et ob hoc ipsum nequiores, et hoc melius erat: quamvis illud aliter Parasitus exponat. *Idem.*

Domini pauperis miserique? Bene additum miseri: quia non continuo pauper etiam miser est. *Idem.*

34 *Nam hercle nemo posset?* Secundum illud, *Ait, aio,* approbat parasitus quod Miles dixit. Et est ordo, Nam hercle satis scio, nemo posset hunc perpeti, qui haberet qui pararet alium servum. *Idem.*

Nam hercle nemo posset? Aliam causam subtiliorem assignat Parasitus, quam quam dixerat Miles. *Idem.*

35 *Qui haberet qui pararet?* Prius Qui, pronomen: sequens adverbium est. *Idem.*

Quem ego esse puto infra omnis infimos homines? Multum dixit, *infra infimos omnis homines*, nam hac sen-

tentia vult, illum hominem servis etiam esse pejorem: quia et servus, homo, ut in Phormione, ‘Servum hominem causam orare leges non sinitur.’ *Idem.*

Infra infimos omnis puto? Ovid. v. Trist. v. Eleg. 8. ‘Non adeo cecidi, quamvis abjectus, ut infra Te quoque sim, inferius quo nihil esse potest.’ *Farnabius.*

37 *Qui huic animum assentari induxeris?* Proprie: nam animus inducitur adversum objectas difficultates. *Donatus.*

38 *E flamma te petere cibum posse arbitror?* Unde sine damno aut malo nihil potest anferri. *Idem.*

E flamma? Hoc intelligit, non ex foco, sed ex medio igni, vel incendio flaminæ. Nam antiquum verbum est, ‘Pete cibum e flamma.’ mordetque utrumque simul, ut nescias quem pejus vituperaverit, hujusne famem, an illius immanitatem, vel voraginem. Et simul vide convitium redditum, unde conjectum est: id est, de paupertate et egestate. *Idem.*

E flamma, &c.] Epulas pro inferiis in rogo conjicere moris erat; extremæ autem mendicitatis et impudentiae habebatur inde cibum petere. Lucilius apud Nonum in Marcel. ‘Mordicus petere aurum ex flamma expediatur, e cæno cibum.’ et Catilinus: ‘Uxor Meneni, sape quam in sepulcretis Vidistis ipso rapere de rogo cœnam,’ &c. hoc factitasse scurras, meminit Plutarchus, θωμαλοχοῦν καὶ πλανῶμενον γένος. *Farnabius.*

39 *Janne imus?* Odium Parmenonis, et stomachum militis ista indicat festinatio. et *Jam*, increpatio moræ est. *Donatus.*

Jamne imus? Iterum urget Thaidem miles ad enndum, cumque illa aliquid moræ interponeret, non sine offensione, et futuræ litis augurio, *ego hinc abeo*, inquit: *tu istanc oppere*. cui dicto parasitus suo more statim rationem adulatorie subjicit: qua-

si non deceret imperatorem una cum amica in via ire. *Bæclerus.*

40 *Post hoc continuo exeo]* Legitur et postea, et post, ut sit post pro postea. ΑΠΟΡΩΤΙΗΔΕ* quomodo pro postremo post. *Donatus.*

Postea continuo exeo] Liber Bembinus, post, sed et *Donatus* ita etiam legi affirmat. sustentatur autem versus non faciendo synalepham in, *continuo exeo*. *Faernus.*

41 *Ego hinc abeo]* Consequens erat ut offenderetur miles, tam diligenter rivalis munus suscipiente meretrice. *Donatus.*

42 *Una ire cum amica imperatorem in via]* Vide προπαρασκευὴ futuræ litis inter Thaidem et militem. *Idem.*

Cum amica] Mirifice amicam dixit, non meretricem. *Idem.*

Imperatorem in via] Congrue in militem: quasi ipse sit, sub quo est, et hic servat Parmeno, quod sibi mandatum est, ‘Et istum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.’ Et bene mattat nomina, hinc ad honorem, hinc ad invidiam. Hanc, non Meretricem, sed Amicam dixit: hunc, non Militem, sed Imperatorem. *Idem.*

Una cum, &c.] Scopdice, meretricem amicam, militem Imperatorem agnominat. *Furnarius.*

43 *Quid tibi ego multa dicam]* Non habuit aliud miles stultus: et redit ad illa quæ supra dixit, ‘Domini panperis miserique.’ *Donatus.*

Domini similis es] Ineptus jocuſ, in quo servus injuriæ vice domino comparatur. *Idem.*

Domini similis es] Redit ad illud quod modo dixerat: ‘Apparet seruum hunc esse domini pauperis miserique.’ *Furnarius.*

44 *Quid rides]* Et hoc eo vultu dicitur, quasi sibi conscius sit miles facete dicti convitii, nam non quod nesciat causam risus, eo interrogat quid riserit: sed ideo, ut denuo laudetur. *Donatus.*

45 *Et illud de Rhodio dictum]* Hoc

est illud, ‘Eorum ingenia admiror simul.’ Et huic, ut appetat, fit amerior: ideo facilius ab amica, quam a parasito separabitur. *Idem.*

46 *Abi præ, curre, ut sint domi parata omnia]* Non dixit quæ: quia intelligitur. *Idem.*

Abi, præcurre] Alii, abi præ, curre. *Melius.* *Faber.*

Domi ut sint parata omnia] Ἐλλειψις ηθικῆ, in qua plus vultu significatur, quam verbis. *Donatus.*

47 *Fiat]* Fucium, vel fiet, diceret servus: liber vero, fiat: tanquam et ipse jubeat sibi. *Idem.*

48 *Si Chremes hoc forte ad me venerit]* Οἰκονομίᾳ ad item futuram, et exitum fabulæ. Et hoc non andit miles: nam si audiret, nimis irasceretur. *Idem.*

50 *Ad me adducito]* Modo ubi sum significat. *Idem.*

51 *Quid? quid aliud volui dicere]* Pro, quid aliud? hinc est illud Ciceronis, ‘Quem, quemnam? recte ad mones; Polycletum esse dicebant.’ *Idem.*

52 *Curate istam diligenter Virginem]* Hæc res est, quæ faciet Virginem clandi, in lectulo collocari, et obdormire. *Idem.*

Curate istam diligenter Virginem] Ridiculum, quoniam contra eventurum sit. *Idem.*

53 *Vos me sequimini]* Κωφὰ πρόσωπα sunt puellæ, quæ sequuntur. *Idem.*

Vos me sequimini] Puellæ pedissequæ, quas δούλᾳα vocat Lucianus in Lexiphane. *Furnarius.*

SCENA III.] Et hæc Senariis constat scena, vs. 3. MSS. nostri omnes: ita me astute ab ea video lab. vs. 4, duo: ad sese, omnes: accersier domum. vs. 5, duo: quid tibi cum ea? vs. 7, duo: fecisse se. vs. 16, omnes: et quis cum e. vs. 18, τὸ si omittunt. vs. 24, unus: quis hem hic est? alter: quis hic est? Argentoratensis: ecquis hic est, prima manu. vs. 27, unus: ut cures redire. vs. 30, unus: malam in rem hinc

abi. alter : *malam in cruem hinc abi.* Argentor. *malam in rem hinc ibis,* prima manu. vs. 32. omnes : *deduc.* Bæclerus.

1 Profecto quanto magis magisque cogito] Hæc persona apud Menandrum adolescentis rustici est, et inconsequens oratio est. Sed conceditur secum loquentibus multa transcendere, quæ taciti intelligunt : est enim integrum hoc modo, Profecto quanto magis magisque cogito, nimirum intelligo vel invenio, quod dabit hæc Thais mihi magnum malum. Potest autem nimirum et pro confirmatione accipi, ut nihil desit : ut sit nimirum, sine dubio, pro certo. *Donat.*

Profecto, &c.] Ἡδος rustici, severi, frugi, suspiciosi, et blanditias aversantis. *Farnabius.*

2 Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum] Solve nimirum, et fac, non est mirum, et statim consequens erit per ἀσύρδετον tota sententia, quasi dixerit, non est mirum : et subdistinctione interposita mox intulerit, *dabit hæc Thais mihi magnum malum.* Nam Ni ne significat : et Ne non. Ni pro ne : Virgilius, ‘Læti discrinine parvo Ni teneant.’ Ne pro non : Plantus, ‘Ne vult,’ inquit, pro non vult. *Donatus.*

Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum] His verbis intelligitur se sentire paulatim labi in amorem metrictis, quamvis invitum, et adhuc retinentem mentem. *Idem.*

5 Roget quis quid tibi cum illa] Prus intulit, quam interrogavit. *Idem.*

Roget quis, quid tibi cum illa] Si distinguuntur oratio eo modo quo edidimus, non opus erit ad duram illam et intolerabilem παρένθεσιν confugere, quæ nonnullis placuit. *Bæclerus.*

6 Ut ibi manerem] Manerem modo, non dormirem, sed remauerem significat. *Donatus.*

7 Et rem seriam velle agere mecum] Scilicet, quæ non posset nunc agi, eum operetur. An rem seriam ma-

gis agendam tunc pntabat, cum rem divinam fecisset ? *Idem.*

Rem dirinam, &c.] Veteres nihil aggrediebantur serimi, quin Diis prius sacra fecissent. *Farnabius.*

9 Dolo malo hæc fieri omnia] *Dolus* a lèdendo dictus, id est, a dolando, id est, minuendo. nam et δόλος Græce læsio dicitur, et *dolones*, tela quædam bellica, et *dolare* fabri, lignum est *ascia* cædere. Quod autem addidit *malo*, aut ἀρχαῖσμα est, quia sic in duodecim tabulis a veteribus scriptum est, aut ἐπίθετον doli est perpetuum : aut diastole est, quia est bonus, quo a medentibus falli ægros, non tamen decipi, Lucretius Poëta testatur initio lib. iv. *Donatus.*

Dolo malo, &c.] Dolus malus est, cum aliud agitur, aliud simulatur. Cie. Offic. I. III. et Topic. Erat etiam *dolus bonus* adversus hostem sc. vel latrouem. *Farnabius.*

Accumbere mecum] *Mecum*, penes me significat. *Donatus.*

10 Mili sese dare] Non potest magis significari profusa petulantia. *Id.*

Sermonem querere] *Sermonem querimus*, quando non solum quod dicamus querimus, verum etiam quomodo alter nobis respondeat et obloquatur : puta cum deficientibus sermoninandi causis, ‘quota sit hora,’ et, ‘satis recte quis valuerit,’ percontamur. *Idem.*

11 Huc evasit] Tanquam impudenter contenderit ad hanc inquisitionem. *Idem.*

Quam pridem pater mihi et mater mortui essent] Hoc propter ætatem puellæ inquisitum est. *Idem.*

Quam pridem pater mihi et mater mortui] Hæc ex argumento querit Thais, cuius consilium dum ignorat Chremes, meræ garrulitatis esse omnia existimat. qui error diligentissima suspicione tractatus, leporishabet non parum. *Bæclerus.*

Ubi friget, &c.] Ubi re aut verbis destituta, quasi cum nihil haberet

quod diceret. *Farnabius.*

12 *Jamdiū*] Jam olim. *Donatus.*

13 *Rus Sunii eequod habeam*] Libri antiqui fere omnes, et quod haberem: quod magis consequens et præcedentibus et sequentibus verbis est. *Fāernus.*

Sunii, &c.] Promontorii Atticæ. supra act. i. sc. 2. Farnabius.

Et quam longe a mari] Hoc ideo meretrice inquisivit, ut sciret, utrum rapina prædonibus fuisset: quippe ad mediterraneum locum, qui accessus esse potuit Piratis. Sed tamen non abhorret a suspicione hujus metrericis, quod et seire vellet ejus pretii fundum habeat Chremes: hoc est, quam amœnum, vel quam maritimum. *Donatus.*

14 *Sperat se a me avellere*] Bono usus est verbo *avellere*, tanquam a pertinaciter retinente. *Idem.*

16 *Quid habuisset, cum perit*] Cum, pro quanto: aut cum periret. *Idem.*

17 *Hæc cur queritur*] In gestu ac vultu id quod restat ostenditur. Nam deest, *nescio.* *Idem.*

19 *Hanc se intendit esse*] Proprie intendere, est crimen in adversarium jacere. *Idem.*

20 *Annos nata est sexdecim*] Tot ante nominaverat ex conjectura Chærea ii. 3. 26. *Bæclerus.*

21 *Majuscula est*] Diminutive dixit, ut ostenderet utramque esse primavam. *Donatus.*

22 *Misit porro orare*] Porro, pro postea. *Idem.*

Ut reuirem serio] Utrum, ut venirem serio, an orare serio? *Idem.*

23 *Aut dicat quid rult*] Pro quid velit. In Heeyra, ‘Ae vide quam immerito ægitudo hæc oritur mihi abs te Sostrata.’ *Idem.*

Aut molestia siet] Aut hoc moraliter, (nam cui hoc imperat?) aut eum quo hoc agit. *Idem.*

24 *Heus, heus, hic quis est*] Hæc separati pronuntianda sunt, nam apparet inter hæc verba pulsata

januam personare. *Idem.*

25 *Ego sum Chremes*] Vide quantum distet, ac varia sit hujus rusticitas, *Ego sum Chremes*: a faceta Metrericis disciplina. *Idem.*

O capitulon lepidissimum] Nam rusticum esse statim magis apparebit, ubi dixerit, *Rus eo*: et ὑποκορίσματα σὺν ΠΟΝΙΜΩ. *Idem.*

26 *Dico ego mihi insidias fieri*] Blandimentum rusticus insidias putat. *Id.*

Dico ego, &c.] Blandimenta rusticus insidias sibi structas suspicatur. Menander τὸτε τὰς γυναικας δεδίεναι μάλιστα δεῖ “Οταν περιπλάνηται τοῖς χρηστοῖς λόγοις. Farnabius.

27 *Rus eo*] Pro potiore negotio rus posuit. et major negatio est, quam si diceret, ‘Non huc venio.’ *Donat.*

Rus eo. non possum inquam. nihil minus. malum in rem hinc abis] Vide, ut omnia rusticæ ferociæ apta fecit, ejus παρασκευὴ jam erat in illo: ‘aut dicat quod vult, aut molesta ne sit, non herele veniam tertio.’ *Bæclerus.*

28 *Non possum, inquam*] Plus est, quam nolo. *Donatus.*

29 *Dum redeat ipsa*] Ipsa, vel domina, vel ipsa de qua agitur. *Idem.*

Nihil minus] Deest faciam. *Idem.*

30 *Malam rem! hinc ibis*] Hoc adverbialiter dixit: quemadmodum dicimus, ‘Domum ibis.’ Et apparent illum manu tactum esse, qui sic irascitur, quia dixit Pythias, ‘Cur, mi Chremes?’ quasi dieat, Cur mens sic indignatus est adolescens? nam ab eo quod est *meus*, vocativus *mi* facit. *Idem.*

31 *Amabo, ut illuc transeas ubi illa est*] Vide non esse otiosum, quod omnia prætentia sunt potius, quam res importuna fieret, ut ad Militis dominum Chremes deduceretur. neque enim hoc conveniebat personæ Bæchiali: quoniam aut infacetum, et præter usum, aut importunum: ideo hoc ipsum Doriae præcepit. *Idem.*

Ut illuc transeas ubi illa est] Ut brevem viam demonstraret, non cas, sed

transeas, dixit. *Idem.*

Amabo] Interjectio est amantis: sic verbum sonat. *Idem.*

SCENA IV.] Octonarii sunt catalecticci. vs. 3. omnes: *locus inventus, tempus constit.* vs. 8. unus: *quid hoc hominis est quid hic ornatus est. alter: quid hominis? qui hic ornatus est?* Argentor. *quid hominis hoc est? quid hoc ornati est?* vs. 10. duo: *sciscitarier.* Bæclerus.

Heri aliquot adolescentuli coimus in Piræo] In hoc proloquo insinuatio personæ ejus est, cui narraturus est Chærea, quæ a se post scenam facta sunt. Fit autem hoc populi causa, ut spectator auribus accipiat, quod subjicere oculis Poëta non potuit. Donatus.

1 Heri aliquot adolescentuli] Bene inventa persona est, cui narret Chærea, ne unus din loquatur: ut apud Menandrum. *Idem.*

Heri aliquot adolescentuli coimus in Piræo] Id quisque dicet quod Iubuerit; ipse vel invitis omnibus dicam scribendum esse, *Piræo.* Erit synthesis in fine. Cetera nugæ sunt. Aliud est convenire seu coire in forum, aliud in foro. Conveniunt in forum, qui extra forum sunt. Conveniunt in foro, qui, cum jam in foro sint, circum aut coronam faciunt in ipso foro. *Faber.*

Coimus] Coimus, consensimus, ac peccigimus: ne sit solcēcismus. *Donat.*

In Piræo] Pro, in Piræum. *Idem.*

Heri aliquot adolescentuli coimus, &c.] Respexit ad ἡθος adolescentum φιλόφιλον καὶ φιλέπαιρον. illorum enim est, χαίρειν τῷ συζῆν. Hunc locum adducit Cicero Ep. ad Attic. vii. 3. laudans Terentium tanquam optimum Latinitatis auctorem, in quæstione Grammatica, quam Atticus moverat. De Ciceronis hac disputatione non inerudit quidem, sed intemperantisime more suo disserit Scioppius in Paradoxis literariis Ep. 3. *Bæclerus.*

Coimus in Piræo] Cicero ad Atticum i. vii. Epist. 3. legit, *coimus in*

*Piræum, seque defendit. quod scriperat ad Piræa, non Piræum. et quod Praepositionem addidisset. Non enim hoc, inquit, ‘ut oppido præposui, sed ut loco.’ Erat antem Piræum portus et oppidum 40. ab urbe stadiis. *Farnabius.**

2 Ut de symbolis essemus] Plantus in Menæchmis, ‘Minore nunquam fui dispendio.’ Sed melius *Essemus*, producta e litera. *Donatus.*

Symbolis] Vide Andriam, act. i. sc. 1. ‘Symbolam dedit.’ *Farnabius.*

Essemus] Commissaremur. ἀπὸ συμβολῆς δειπνεῦν. *Eustat.* *Idem.*

Ei rei] Ut esset ἑρανιστὴς, συμποσιαρχὸς, βασιλὲvs, ὁφθαλμὸς, θαλιαρχὸς, convivii curator, arbiter. *Idem.*

3 Præfecimus] Id est, συμποσιαρχὸν fecimas. *Idem.*

Dati annuli] Nihil interim de scorso, apparet enim ephebos esse. *Idem.*

Dati annuli] Συμβολὴν τὸν δακτύλιον δέωκας, Lucianus, arrhæ loco. *Farnabius.*

Locus, &c.] Convivium constat ex rebus quatuor, si belli homunculi collecti sunt, si lectus locus, si tempus lectum, si apparatus non neglectus, &c. Varro apud Agellium lib. xiii. c. 11, et Horat. lib. i. Epist. 8. *Id.*

4 Præteriit tempus] Quia tempus constitutum est. *Donatus.*

Quo in loco] Quia locus constitutus est. *Idem.*

5 Homo ipse] Quia Chæream ei rei præfecimus. *Idem.*

6 Ceteri dedere] Ceteri, exceptis me atque illo. *Idem.*

7 Quisnam hinc a Thaide] Causa sciscitandi est admiratio de habitu commutato, et vix agnitus Chærea. *Idem.*

8 Is est, an non est? ipsus est] Vide an potuerit meretricem ignotam hoc habitu atque ornatu fallere, qui ab Antiphone vix agnoscitur. *Idem.*

Quid hoc hominis] Vide an longam narrationem possit andire, qui nondum amico narrat, et iam affectus

pendet. *Idem.*

Quid hoc hominis? Quod a Thaide
ephebus exit. *Idem.*

Qui hic ornatus est? Qnia Eunuchi
veste indutus est. *Idem.*

Quid illud mali est? Quod timidus
egreditur. *Idem.*

Quid isthuc mali? Verti debet: *Que
diable est-ce-là?* Sic alibi, ‘*Quid ma-
lum?*’ &c. Baifius, eleganter: *Que dia-
ble est-ce? je m'en étonne, Et ne m'en puis
trop étonner, Ny ne sçauroy qu'en devi-
ner.* Faber.

Quid sit sciscitari? *Sciscitari,* est
occulta magis et secretiora rimari, ac
velle cognoscere. ut, ‘*Suspensi Eury-
philum scitatum oracula Phœbi Mit-
timus.*’ *Donatus.*

SCENA V. Satura est scena, Iambi-
cis et Trochaicis Catalecticis et Aca-
talecticis constans; varietate metri
ad animi motus in Chærea congruen-
te. vs. 3. omnes: *nunc est tempus pro-
fecto.* reliqua in hoc et seq. versu eo
ordine, ut edidimus. nimum enim
sibi permiserunt nonnulli in communi-
tandis omnibus. vs. 5. omnes: *sed
neminem hic curiosum,* &c. vs. 11. dno:
sanus ne satis es? vs. 14. dno: *ut au-
dias istuc.* vs. 15. omnes: *nempe ut
opinor Thaidem.* vs. 18. omnes: *cum
me ipsum n.* vs. 19. duo: *in hanc com-
motus sum.* dno: *illam scio si videris.*
vs. 23. omnes: *tacitus sis, citius au-
dies.* vs. 26. duo: *et viderem.* vs. 28.
omnes: *oddixit.* vs. 47. duo: *et ven-
tulum huic facito.* vs. 56. omnes: *quid
tum?* Cn. *quid tum fat.*

Ab initio hujus scenæ describitur
exemplum *lætitia gestientis*, in qua
est *leritas;* sicut notat Cicero *III.*
Tuseul. 13. eni etiam dicitur *inanis
ulacritas*, quando homo *ulacritate futili*
gestiens deliquescit. (*IV. Tuse. 16. et
17.*) ‘*Hæc lætitia quam turpis sit, sa-
tis est diligenter attendentem penitus
videre. et ut turpes sunt, qui efferrunt
se lætitia tum, cum fruuntur veneris
voluptatibus; sic flagitosi, qui eas
inflammato animo concupiscent.*’ *quod*

iterum verbis Ciceronis dicendum pu-
tavi *iv. Tuscul. 32. Baclerus.*

Num quis hic est? nemo est? In hac
scena, verba gestum vultumque indicunt
exeuntis: cui obvia persona objicitur,
sed cuius occasione spectatoribus gesta
narrabuntur. *Donatus.*

*1 Numquis hic est? nemo est. Num-
quis hinc me sequitur?* Duo metuit, ne
quis obvius comprehensus occurrat: et ne quis sui persecutor existat.
Idem.

Nemo homo est? Quamvis per *nemo*,
homo intelligatur, tamen addidit *ho-
mo*, ut veteres solent, τῷ ἀρχαῖσμῳ.
Idem.

Homo est? Pleonasmus. Cicero,
‘*Nemo homo,*’ *II. de Natur. Deor.*
‘*Nemo nec homo, nec Deus,*’ *I. I. de
Nat. Deor. Farnabius.*

*2 Janne erumpere hoc licet mihi
gaudium?* *Erumpere,* quasi activum
verbum posnit, pro neutrali: ut sit,
Licetne mihi erumpere hoc gaudium?
Ant erumpere quasi exire. *Mihi,* pro
a me. *Donatus.*

Erumpere? Utrumne, *erumpere*, pro
emittere posuit? An *erumpere* pro ex-
clamare? ut *erumpere vocem* dicitur,
qui exclamat, nam, *Pro Juppiter die-*
turus est. *Idem.*

Erumpere, &c.? Cie. Epist. 3. lib.
xvi. ad Attic. ‘*Ne in me stomachum
erumpant, cum tibi sint irati.*’ *Farnabius.*

3 Nunc est profecto? Ordo et sensus
hic est, *Nunc est profecto tempus,*
cum perpeti me possum interfici.
Hoc autem cur ipse dixerit, statim
subjicit causam. *Donatus.*

Cum perpeti me possum? Animadver-
tendum est, quod si *cum* conjuncte
legeris, quando significat: si separa-
tim, dum significat. *Idem.*

Nunc est profecto? Figurate, ac con-
juncte lege sine disjunctione. *Idem.*

4 Contaminet vita agritudine aliqua?
Mire vita crimen ostendit: velut ip-
sa sit campus, possessioque fortunæ
instabilis variorum. *Idem.*

5 *Sed neminem curiosum, &c.*] Apparatus ad intentionem futuræ narrationis dicitur. *Idem.*

Sed neminem ne curiosum] Testatum relinquimus ita esse in libro Bembi: ne quis unquam revocet in dubium. *Faernus.*

6 *Qui me sequatur*] Id enpit gaudens, quod tristibus molestum est. nam contra Menedemus gravatur narrare quæ dolet. *Donatus.*

Obtundat] Odiōse instet ac repeatat, molestus et odiosus sit. *Idem.*

Enecet] Εὐφωντέρον quam enecet. *Idem.*

7 *Quid gestiam*] Deest quærens: ut sit, rogitando obtundat et enecet, quærens quid gestiam. *Gestire*, est motu corporis monstrare quid sentias. Constat autem, a pecudibus ad homines esse translatum. *Idem.*

Quid gestium] *Gestire* proprio est, sensum corporis gestu indicare: quod magis brutorum est animalium. Virgilius, ‘Et studio incasum videas gestire lavandi.’ *Idem.*

Aut quid latus sim] Propter quid. *Idem.*

Quid gestiam? quid latus sim] Hinc summis Cicero appellationem ‘lætitiae gestientis,’ qua delectatur. *Bæclerus.*

Gestiam, &c.] *Gestire* est, animi affectu gestu corporis indicare. *Farnabius.*

Unde emergam] Proprie dixit *Emergam*, ut ex lustris atque in honestis locis, utpote meretricis domo. Cicero, ‘At ne tum quidem emeristi lutiente Cæsoni ex miserrimis naturæ tuae sordibus.’ *Donatus.*

8 *Vestitum hunc nactus*] Bene *Nactus* dixit: ut qui non sumeret, nisi suassisset hæc occasio. *Idem.*

9 *Adibo: atque ab eo gratiam, &c.*] Sensus et ordo hic est, *Adibo*, atque ab eo gratiam hanc in ibo. *Gratiæ inire*, est dare beneficium, ac per hoc alicuius inire gratiam, id est, amicitiam, sed hæc est elocutio, *Gratiæ*

ab eo in ibo, pro, ejus gratiam merebor. Nam ab eo amat Terentius pro ejus ponere: ut in Andria, ‘Hæc primum animadvertisca ab eo injuria est.’ Id est, ejus injuria. *Inire autem gratiam*, est mereri gratiam. Plautus: ‘Iniet tamen solidam et grandem gratiam.’ *Idem.*

Ab eo, &c.] *Gratiæ hanc ejus demerebor*. *Farnabius.*

10 *Quid est quod sic gestis*] Facete repetit verba ejus interrogationis, ut sciat se jampridem esse præsentem. *Donatus.*

Quid sibi hic vestitus querit] Facete et figurate dictum est, sic et alibi, ‘Ut per noscat quid sibi Eunuchus velit.’ *Idem.*

Quid sibi hic vestitus querit] Disjunctionem aliqui libri nullam habent. aliqui vero hoc modo, aut *quid sibi*, in nullo est, quidec: ut in impressis. *Faernus.*

11 *Quid est quod latus sis*] Vide aliud esse *gestire*, aliud *latum esse*. *Donatus.*

Quid tibi vis] Πρὸς τὸ, Quid mihi velim. *Idem.*

Satin’ sanus] Πρὸς τὸ, Samis sim, an insaniam? *Idem.*

Quid me aspectas? quid taces] His duabus interrogatiunculis descripsit vultum dicturi. *Idem.*

12 *Quid aspectas? quid taces*] Observa, quantus artifex sit Poëta noster, in describendo et ob oculos ponendo immodico illo affectu, quo elatus levitate adolescens, inanique lætitia exultans et temere gestiens suo animo morem gerit. ante desideravit, cui narraret fortunas suas. nunc voti compos, non statim sermonem expedit præ magnitudine exundantis lætitiae. dum erumpere querit affectus, se moratur ipse. Antiphonis personam adducit poëta, cui hæc narrarentur: juvenem et familiariter notum ad juvenilem et familiarem ansculationem. finge aliam personam, cui narraret ista, non posset narratio ta-

lis esse, qualem Poëta hic argumenti
ergo esse voluit. *Bæclerus.*

O festus dies hominis! Amice! salve!
Decet a salutatione incipere luculentem
dictum. Illum antem verisimile
est, et percussum re nova, et audiendi
cupidum, immemorem extitisse sa-
lutandi. *Donatus.*

O festus dies! Utrum quia causa est
festi ac lati diei? an quia ipse tantus
sit, quantus est festus dies? *Idem.*

O festus dies hominis! Pro, homo
festi diei. Sic dicitur enim ‘scelus
homo.’ *Ennius,* ‘O pietas animi.’
Idem.

O festus, &c.] O homo fauste, mihi
optatissime, tanquam sis mihi festus
dies. *Plant. in Casina, i. act. 1. scen.*
‘Sine, amabo, te amari, meus festus
dies.’ apud quem feriari mihi licet.
Farnabius.

13 Quem ego magis nunc? Bene ad-
ditnum *Magis*, ut his amicis se ante-
positum intelligat, quos cum optet
videre Chærea, tamen enim magis,
adeo ut aliis amicis antepositum ne-
minem cupiat. *Donatus.*

*14 Imo ego te obsecro hercle ut au-
dias!* Bonum compendium, ne multa
diceret ad commendandum, ut solet,
narrationem futuram. *Idem.*

Imo te obsecro hercle ut audias! Bene
contulit verba: ut ex his appareat,
quid agere velit. Ille dixit *Quæso*,
hic *Obsecro.* *Idem.*

15 Nostin' hanc, quam amat frater? Quæritur an verisimile sit Antiphoni
notam esse Thaidem, quam frater
ipse nesciverit. Sed intelligere de-
bemus, modo notitiam non vultus,
sed famam positam esse: quain famam
potuit ex Phædria et Antiphō scire.
At vero aliam notitiam negaverat
Chærea sibi fuisse cum Thaide, hoc
est, visus, vultus, oris, et corporis.
Idem.

Novi; nempe, opinor Thaidem! Ve-
risimile est haec scire Antiphonem,
qui adeo sit familiaris Chæreæ. Et
est ordo hic; *Novi, nempe, opinor,*

Delph. et Var. Clas.

Thaidem. *Idem.*

Opinor, Thaidem! Optime et ab illo
tacitum, et ab hoc nomen ablatum
est; ut appareat quam noverit, et
quam possit assequi quæ dicentur.
Idem.

17 Faciem prædicem, aut laudem!
Prædicamus, ut res sunt: *Laudamus*
extollendo. *Vel prædicamus voce:*
Laudamus argumentis. *Idem.*

Quid ego ejus tibi? Ordo hic esse
debet, *Quid ego ejus tibi nunc faciem
prædicem aut laudem, Antiphō?* in hac
commotus sum: cum me ipsum noris,
quam elegans formarum spectator siem,
ut sit sensus, In hac commotus sum:
ille scilicet, qui, ut scis, formas solet
eligere, ac fastidire pro merito. *Idem.*

*18 Quam elegans formarum spectator
siem!* Elegans spectator est, qui sit
eunctantis et fastidiosi judicis: cui
non quid placet facile. *Idem.*

Spectator? Probator: ut pecunie
spectatores dicuntur. *Idem.*

Formarum, &c.] Formarum explo-
rator, probator, δοκιμαστής. sumptum
volunt a triumviris monetalibus ad
quos nummi spectandi deferebantur.
Farnabius.

19 In hac commotus sum! Non est
consequens: esset autem, si dicere-
tur. In hac commotum me scias.
Erit ergo ordo, et sensus qui supra.
Donatus.

Primam dices, scio! O fiduciam ele-
gantiæ, et de alienis oenlis judicare.
Idem.

Primam, &c.] Nulli secundam. præ
qua reliquæ mera sunt ‘Pithecia et
spinturnicia.’ *Plant. Mil. iv. act. 1.
sc. Farnabius.*

20 Quid multa verba? amare capi! Ordine egit, nam prius est, commo-
veri: inde amare. Et bene non ante
dicit, quid aggressus fuerit, nisi anno-
ris mentione prælata: quo cogente
nil est insectum cupidibus. *Do-
natus.*

22 Subuomit! Leviter monuit et
recte, quia arrupi dicturus est. Et

Tarent.

41

totum optime: nam ut non erat boni adolescentis, hanc technam reperire: sic ab illo repertam, fuit plane veri amatoris artipere. *Idem.*

23 *Tacitus citius audies]* In oratione solemus corripere extra ordinem percontantes. Et bene celeritatem promisit, qua facile tenetur auditor. Et mire, tanquam sola interrogatio moras sit. *Idem.*

24 *Et pro illo jubeam me illuc ducier]* Jubeam amico dixit, tanquam inter honesta sit, quod utile sit. et turpe factum pleniusque perseverante impudentia relevatur. *Idem.*

25 *Quidnam ex ea re tandem]* Translit a reprehensione facti, ad causam ipsius facti. *Idem.*

26 *Viderem, &c.]* Supra act. III. sc. 3. *Farnabius.*

27 *Num parva causa, aut parva ratio est]* Sic illata interrogatio est, quasi ad hanc annuere, et vuln consentire Antiphon sit coactus. *Donatus.*

28 *Læta vero ad se abducit domum: commendat virginem]* Apponam *Donati* elegantem annotationem, sed in fine corruptam: 'Omnia mire: quod læta, quod abducit, quod domum, quod commendat virginem. Specta singula, et mirare virtutem Poëtæ. hic enim commendandus est locus, erroris initium continens apud Thaidem convictum.' Nihili est: *apud Thaidem convitum.* itaque lacunam hic fecerunt ante *convitum.* Sed veteres libri nihil tale ostendunt. An nefas fuerit legere? *hic enim commendandus est locus, erroris initium continens, apud Thaidem convictum.* hinc erroris initium quod in familiam Thaidis pro Ennucio venit Chærea, et in convicatum virginis, qui ante describebatur; *ut una esset cum ea.* nam is convictus ad virginem referendus est, quo potitur Chærea apud Thaidem sive in Thaidis domo. *Bæclerus.*

29 *Tibi ne]* Non interrogat, sed miratur. *Donatus.*

Satis tuto tamen] Quid hic facit

tamen? Utrum hoc? etsi meretrice, tamen satis tuto agit. An? etsi Chærea, satis tuto tamen: quia nullus accedit aliis. *Idem.*

Satis tuto tamen] Æque ac, 'ovem Iupo,' infra act. v. sc. 1. *Farnabius.*

30 *Editit]* Edicimus, jnbemus: vel jure dicimus. *Edicta enim Imperatoris sunt.* *Donatus.*

Et mihi, ne abscedam, imperial] Certe nullus vir accedit. *Idem.*

31 *Maneam solus]* Remaneam, perseveremque in loco, ae per hoc sim miser, utpote dono datus, et serviens meretrici. et est *elpwæla.* *Idem.*

In interiori parte ut maneam solus cum sola] Dum diligentiam mandantis videtur signare, κωμικῶς εἰρωνεῖται οὐεντεί miscet. ut mox; 'adhortor properant.' *Bæclerus.*

32 *Terram, &c.]* Pudoris signum et verecundiae. *Farnabius.*

Ego, inquit, ad cænam hinc eo] Μημησίς, ad imprudentiam mulieris exprimendam, quæ hoc die erit secura de custode Euncho. *Donatus.*

33 *Abducit secum ancillas]* Memoriter: nam dixerat abiens, 'Vos me sequimini.' *Idem.*

Paucæ, quæ circa illum essent] Relictæ nonnullæ, ut lavari possit ea virgo, quæ sub vitii hujus occasione nuptura est. Hoc enim totum sic inducit Poëta, ut non abhorreat a legitimis nuptiis, in ea præsertim quæ uxor futura est. *Idem.*

Manent] Pro remanent. ἀφαιρεσίς. *Idem.*

34 *Novitiae puellæ]* Αὔξησις, novitiae, et puellæ. *Idem.*

Continuo hæc adornant ut laret] Hæc pluraliter, pro hæc. ut in Phormione, 'Hæc illæ erant itiones.' Adornant autem, ex medio significatu, pro apparent. *Idem.*

Adornant, ut laret] Ita Plautus Rudente IV. 6. 2. 'Adorna ut rem divinam faciam.' *Bæclerus.*

Hæc, &c.] Antiquis moris erat, ut singulis diebus lavarent; hinc tot

balnea publica et privata, alii hæc al. adornant ut hæc laret. Farnabius.

35 *Dum apparatur, virgo in conclavi sedet]* Impersonaliter dixit, et dum apparatur, pro dum appetatur: et sedet, pro-sedebat. Donatus.

Virgo in conclavi sedet] Conclave est separatio locus in interioribus tectis: vel quod intra eum loca multa et cubicula clausa sint adhaerentia triclinio. *Idem.*

36 *Suspectans tabulam quandam pictam]* Bene, accedit repente pictura ad hortamenta aggredienda virginis: ideo quia non ad hoc venerat Chærea, ut continuo vitiaret puellam, sed ut videret, audiret, essetque una: cum nihil amplius cogitaret, ansus, incitatusque dum picturam cerneret. *Id.*

Tabulam, &c.] Aptam domo meretricis tabulam, in qua Jovis amores, puellæ anrea dona. Lege Propert. I. II. Eleg. 6. *Farnabius.*

Ibi inerat pictura hæc] In præfatione diximus, Poëtam hic κωμῳδεῖν fabulas de deorum flagitiis, eademque opera ostendere meretricio potius cubiculo quam honestis palatiis aut ædibus dignas esse ejusmodi picturas, moribus noxias, sicut et virginis et Chæreæ exemplo, insigni prorsus arte, declaratum voluit: quasi et virgo intacta et casta, vel aspettando hæc oculos incestare coepit, quæ quasi οἰκονομικὴ παρασκευὴ est ad infortunium puellæ, nam Chærea inflammato ad libidinem animo citra ambages, argumentum et auctoritatem peccandi hinc arripit. Propertii illud hic pertinet Eleg. II. 6. ‘Quæ manus obscenæ depinxit prima tabellas, Et posuit casta turpia visa domo, Illa puellarum ingenuos corrupit ocellos, Nequitiæque suaroluit esse rudes.’ Unde Poëta noster honestæ domini nunquam tam picturam tribuisse; quæ inter meretricias illecebras, ut genus instrumenti domestici, hoc loco punitur; Donatus περιεργύτερου explicat. Vide

Lindenbrogi annotationem. *Bæcler.*

Jovem quo pacto] Mira inventio, quæ hæc pictura domini tribuitur meretricis, adversus omnium pudicitiam amorum, contra parsimoniam, contra dignitatem, contra pudicitiam. *Don.*

37 *Misisse aiunt]* Bene aiunt: et quia fabula est, et quia tam turpis Jovi, quam apta meretrici. *Idem.*

Quo pacto Danaæ misisse aiunt quondam in gremium imbreum aureum] Quæ aptior pictura domini meretricis ad amatorum illecebras quam hæc, quæ exemplum continet amoris, et amoris puellæ, et amoris ad Jovem pertinentis; et amoris non gratuiti, nec parvi propositi, sed auro in gremium fluente venalis? Tum quod in gremium Danaæ etiam ipse Jupiter, ut splendidus imber, illabitur: nonne videtur meretrix dicere adolescentilis, illam corporis partem anctore Jove velut inauratam fuisse? *Idem.*

Imbrem aurcum] Non rorem vel pluviam, sed *Imbrem* addilaterat. o avaritiam meretricis! *Idem.*

*Misisse, &c.] Fabricius ait, in codice Ms. invenisse se *ninxisse*. hinc autumat *ninxisse* scribendum, dictum autem ex imitatione Pindari in Isthmiis: χρυσῷ μεσονύκτιον Νίφοντα δέξαμένη τὸν φέρπατον θεῶν.* *Farnabius.*

38 *Egomet quoque id spectare capi]* Moris est ad id oculos vertere, quod videmus: et eum quem aspicimus, intueri. *Donatus.*

Luserat] Nequiore sensu, ut Græce πάζειν. *Farnabius.*

39 *Jam olim ille ludum]* Bene, nou scelus, sed *ludum* dixit. *Donatus.*

Impendio] Id est, magis magisque luserat. Et *luserat ludum*, ut, ‘Hunc oro sine me furere ante furorem,’ figura ἀρχαιστός. *Idem.*

40 *Deum sese in hominem convertisse]* Philosophie noue Terentius demoustravit, quam cladem moribus hominum, et civitatibus afferant signenta Poëtarum, cum exempla scelerum afferant peccaturis. *Idem.*

Deum sese in hominem convertisse] Utrum quia Juppiter humana forma aurum infundens pictus erat in tabulis, non pro Jove aurum? an in hominem, id est, hominis audaciam atque flagitiam? *Idem.*

In hominem convertisse] In humanos sensus, in imbre enim se aureum convertit, non in hominis formam. *Farnabius.*

Atque per alienas tegulas] Hic apparet Jovem separatis, separatis aurum fuisse pictum. *Donatus.*

In alienas tegulas] Satis comicus charactere locutus est, et presso stylo. *Idem.*

Atque per alienas tegulas venisse clanculum per implurium fucum factum mulieri] Ex libro Benibino et Victoria-no lego, *atque in alienas*, ut sit ordo et sensus, ad faciendum fucum mulieri per impluvium, versus autem, qui est octonarius iambicus, stat, si ex per elidas r, ut saepe. *Faernus.*

41 Venisse clanculum per impluvium] Haec omnia non ut difficile factu, sed ut humilia, et Jove indigna proferuntur, ut merito sequatur, ‘Ego hominio hoc non facerem,’ quod non solum non Jovi, sed ne homini quidem, nisi furi, aptum erat? *Donat.*

Venisse, &c.] Ut faceret fucum virginis; est autem fucis herbae genus, tingendis lanis utile, unde pro artificiose ac adulterino colore usurpatur. Sunt qui furtum legunt, amoris sc. illicitum gaudium. *Farnabius.*

Fucum factum mulieri] Id est, ut fucum faceret, hoc est, insidias et fraudem. *Fucum*, astutam fraudem: et mulcri, pro, fæmine. *Donatus.*

Fucum factum mulcri] Euphranius: ‘Fucum factum mulieri, fraudem sci-
llet, sunt enim cum fraude, quæ fu-
co videntur infecta.’ eni loco παράλ-
ληλος est ille Quintiliani XII.10. ‘La-
na tincta fuco citra purpuram placet;
at si contuleris etiam lacernæ, con-
spectu melioris obrnatur, ut Ovidius
ait.’ *Baclerus*

42 Qui templa cæli summa sonitu concutit] Ab auctoritate personæ, ut fit in exemplis. *Donatus.*

Qui templa cæli summa, &c.] Versus ex aliquo veterum, Ennio fortasse. Est autem granditatis Tragica, ut per oppositionem duorum generum res crescat. Optime et Baclerus; nam id et pulcre odoratus est quod dico: *Mais quel Dieu? Ce Dieu Roy des Dieux*

Qui des plus hauts temples des ciels
Hoche le plus orgueilleux faiste D'un
seul éclat de sa tempête. Ceterum templa sunt vasta spatia, ut Acherrantis templa, &c. quæ nos olim ad Lucretium. *Sonitu est tonitru.* Hic vero nequeo præterire locum insignem, quem olim apnd D. Augustinum legi lib. II. de Civitate Dei cap. 12, ubi Terentianum istud dictum in animo habens sic scribit, per apostrophem ad Scipionem: est certe locus egregius: ‘Itane tandem, Scipio, laudas hanc Poëtis Romanis negatam esse licentiam, ut cuiquam opprobrium infligerent Romanorum, cum viideas eos nulli deorum pepercisse vestrorum? Itane tibi pluris habenda visa est existimatio vestrae curiae, quam Capitolii, imo Romæ unius quam cœli totius; ut lingnam male-

dicam in cives tuos exercere Poëtæ
etiam lege prohiberentur; et in deos
tuos, securi, tanta convicia, nullo Se-
natore, nullo Censore, nullo principe,
(intelligit principem Senatus,) nullo
pontifice prohibente, jacularentur? Indignum (imitatio Virgil. in Geor-
gieis) videlicet fuit ut Plantus aut
Nævius Publico aut Cneo. Scipioni
(lego, P. Cornelio Sciponi), aut Cæ-
cilius M. Catoni malediceret: et dig-
num fuit ut Terentius vester flagitio
Jovis optimi maximi adolescentium
nequitiam concitaret? Hæc vir sanctissimus. *Faber.*

Tempa cæli] Sententia tragica:
sed de industria, non errore. *Donat.*

Sonitu concutit] Παρφέλα de Ennio.
Idem.

Templa, &c.] Παρῳδία ex Ennio.
Luer. I. vi. ‘Terrifico quatuor sonitu cœlestia tempora.’ Idem lib. II.
‘Cœlique serena Concutiant sonitu.’
Farnabius.

43 Ego homuncio hoc non facerem] Oratorie. ut Jovem extulit, ita destraxit sibi: ut puta, Ille est Deus, et magnus: ego non homo, sed homuncio. *Donat.*

Ego homuncio hoc non facherem? Ego vero illud feci, ac lubens] Mihi certum est errorem hic esse. Lege, ego vero illud faciam; nam quo tempore id apud se reputabat, nil fecerat, unde et addit: ‘Dum hæc mecum reproto,’ &c. Dein, quomodo ille nugator inferius ab altero peteret, *quid tum postea?* jam ipsam rem dixisset. *Faber.*

44 Dum hæc necum reproto, accersitur lavatum] Servavit ordinem nuptiarum: et proprio verbo quasi de nuptura dixit. *Donatus.*

Hæc dum mecum reproto] Scribe ob metrum, *Dum hæc mecum, &c.* Sic in optimis editionibus. *Faber.*

Accersitur] Ut alibi, ‘Quam mox virginem accersant.’ Nam ipse illum est habiturus uxorem. *Donatus.*

Dum hæc mecum reproto] Mendosa est *Donati* annotatio: ‘Hic ostendit, non sibi primum hæc nunc in mente venisse, sed tunc etiam cogitata, cum nondum esset in domo meretricis.’ et quando fuit ante in domo meretricis, quam nunquam viderat, aut ubi habitaret, horat? sicut docent quæ processerunt. Lege ergo: *cum non (aut nondum) esset in domo meretricis.* *Bacelius.*

45 It, lavit, redit] Συντοπλα, qua sollet, uitur. *Donatus.*

Deinde illum in lecto ille collocant] Vide an aliud deest legitimis nuptiis: nam et ipsum verbum *collocant* proprium est, et adscribitur pronobis. *Idem.*

In lecto, &c.] A balneis in lectum se recipere moris erat, ut se reficerent a lassitudine et sudore. *Farn.*

46 Sto expectans, siquid mihi impen- rent] Ἐνέργεια. Non enim dixit stabam. *Expectans*, desiderans. Et mire omne tempus executus est salva veritate, in qua Virgilius negligens invenitur: cum post occisum Mezentium, non facta noctis mentio, statim intulit, ‘Oceanum interea surgens aurora reliquit.’ *Donatus.*

47 Cape hoc flabellum] Praeclare non sensum, sed verba ipsa per μίμησιν induxit, per quam puellaris error exprimitur. *Idem.*

Cape hoc flabellum, et ventulum huic sic facito] Quam particulatim, cum qua diligentia et δεικτικῶς jubet, quasi novitio et imperito? *Idem.*

Ventulum huic sic facito, dum lavamur] Demonstrativum, et gestu explicandum. *Idem.*

Et ventulum huic] Coniunctio et non est in antiquis libris, Bembino et Victoriano; quæ et majore gratia abest. *Faernus.*

Ventulum huic sic facito] Vide Scaligeri annotationem in *Conjectan.* Varro, de phras.; de re ipsa Cassaub. ad Sueton. 82. ubi copiose mos ille *ventilandi* explicatur. *Bacelus.*

Flabellum, &c.] Cujus usus erat, ut astans aliquis ventulum faceret; simul refrigerandi caussa et abigendorum culicium et muscarum. Παρὰ βάστρυχον αὔραν, αὔραν, ‘Ελένας, ‘Ελένας, εὐπαγεῖ κύκλῳ πτερίνῳ πρὸ παρηδόσας στοσων. Eurip. Orest. *Farnabius.*

48 Ubi nos laverimus] Vide usum verbi tam cito variatum, ‘Dnm lavamur?’ et ‘Ubi laverimus.’ *Donatus.*

Si roles, lavato] Quasi satisfacientis est, cum solum illum relinquant enim virgine. *Idem.*

Accipio tristis] Id est, tristi similis: ut, ‘Namque ut conspectu in medio turbatus inermis Constitit.’ *Idem.*

Accipio tristis] Bene *Tristis*, tanquam aliud magis vellet, hoc est, lavare, aut ludere: metuit enim ne quod cupit, prodatur gaudio. *Idem.*

49 *Os tuum impudens]* Licet jocanti et amico convitium jocunde facere. *Idem.*

50 *Qui esset status]* *Statura corpori adscribitur: Status ad habitum referatur.* Ergo *status* est σχῆμα: *statura*, longitudo corporis. *Idem.*

Te *asimum tantum]* Quia hoc ministerium delicatorum servorum est. *Idem.*

51 *Omnes proruunt se]* Verbo neutri quasi activo usus est. *Idem.*

Proruunt se] Sic Adelph. act. iii. sc. 2. ‘ceteros rnerem.’ Active. *Furnabius.*

52 *Ubi absunt]* *Ubi, et temporis et loci potest esse.* *Donatus.*

53 *Interea somnus virginem opprimit]* Utpote compressam somno, et oblectatam flabello, atque ab Ennuchio nihil metuentem. *Idem.*

Ego limis specto] *Limis*, si nominativus singularis est, transversus significat: si septimus pluralis, deest oculis. Nam *limis*, est transversus: unde *limen* dicitur quoque, quod ingredientibus exequentibusque transversum est. Qnum igitur dissimulant homines se videre quod vident, et non recta facie, sed transversa intentunt, *limis* dicuntur *aspicere*. Id.

Limis specto] Cum *limi* dicantur obliqui generaliter, hoc tamen de oculis dicitur. *Idem.*

Ego limis specto] Subandi oculis. non quidem *conunctis ad flabellum*, ut aliqui apud Engraphium explicant; sed *pandulum tortis*, ut alii melius, quos *limos oculos* amatoribus vindicat Lindeborgius ad h. l. *Bæclerius.*

Limis specto] Ex obliquo, transversa intentibus oculis, et *limis*. *Furnabius.*

54 *Sic per flabellum clanculum]* *Sic διεκτικὸν* est, et necessario additum. nam et *limis*, et *per flabellum*, sine demonstratione parum intelligitur. *Donatus.*

55 *Pessulum ostio obdo]* Scilicet ut amoveret arceretque auxilium Virgi-

nis. *Idem.*

56 *Quid tam fatue]* Quid enim praeter vitium superest, ubi amator est adolescens, et virgo dormiens et inclusa? Grate explicata narratio est, quam audientis curiositas finit, et enjus in extrema parte major attentione est. *Idem.*

Quid tum fatue] Antiqui libri bis habent, *quid*; quæ particula geminata necessaria et versu videtur et sensu: interrogat enim Chærea Antiphonem, cur *quid tum* interrogari, qui per se ipse poterat *quid secundum* esset, conhicere. lege ergo hoc modo: *Quid, quid tum? fatue.* quasi dieat, *quid sibi vult tum istud, quid tum? Faernus.*

Fateor] Me fatum qui hoc quæsierim, subanditur. *Donatus.*

An ego occasionem mihi ostentatam tantam, tam brevem, tam optatam, tam insperatam, amitterem] Vide quanta dixerit: non voluntatem, sed occasionem: non animadversam, sed ostentatam: non hanc, sed tantam: non angustam, sed brevem: non appetitam, sed optatam: non repentinam, sed insperatam. Et bene *insperatam*: alind enim sibi promiserat; ut supra diximus, non quod pictura occasione persnasit. *Idem.*

58 *Tum pol ego is, &c.]* Ennuchus scil. *Idem.*

Qui simulabar] Id est, *Eunuchus. Furnabius.*

59 *Sane hercle ut dicis]* Deest, ita est. *Donatus.*

Sed interim de symbolis quid actum est] Bene memor est personæ, quam induxit Poëta, per hanc interrogacionem. *Idem.*

Sed interim de symbolis] Παροιμίας, ἀλλὰ περὶ τοῦ χωριστοῦ. *Idem.*

60 *Frugi es]* Utilis et necessarius: ut fruges humano generi. *Frugi* est ergo, in quo est aliquid quo fruatur, id est, utamur. *Idem.*

Ubi? domine] Satisne inepte hic noumenio dubitat in hunc modum?

‘ Mirum est, Antiphonem quærere de symbolæ loco, cum scena præcedenti dixisset, locum constitutum. quare Chærea mutasse locum debuit, quod vacare iis mandandis non posset, quæ domi facto opus fuissent, et ea liber- to Disco commisisse.’ Mirum certe foret, Antiphonem non quærere de loco, cum scena præcedente dixisset; ‘ quo in loco dictum est, parati nihil est.’ Quando ergo nunc Chærea dicit, *paratum esse*, necesse fuit alio loco paratum intelligeret Antiphonem, quam in eo, qui *constitutus* ab initio fuerat, et in quo *nihil parati* viderat, cum inde jam veniret. *Bæclerus.*

61 *Sed tanto ocius properemus]* *Properemus* dixit, pro ambulemus. *Donat.*

Muta vestem] Hæc *oikovopla* est ad id, quod in domum Thaidis rediturns est Chærea. *Idem.*

62 *Ubi mutem]* Vulnus ostendit, quod subandiatur nescio. *Idem.*

Num domo exulo] Deest *Prope*, aut *Veluti*: ut sit, *Prope* jam exulo. *Exulo* duobus modis dicitur: et de loco in quo exul est, et de loco ex

quo ejectus est. *Idem.*

Nunc metuo fratrem] Causas ostendit, cur domo penitus veluti exulet. *Idem.*

63 *Pater ne rure redierit]* Præparatur jam interventus senis: et est Σένγης ad superiora, nam et hic *metuo* est subaudiendum. *Idem.*

62, 63 *Metuo fratrem Ne intus sit:* porro antea puter ne rure redierit jam] Nam ad fratria injuriam pertinebat hoc facinus, quasi is pro Ennucio adolescentem subornare, eaque re illudere munieris specie Thaidi voluisse. Patrem antem indicium variæ vestis ad vestigia sceleris inquirendi deducturum erat. Utrumque προοικονομεῖται ad ea, quæ sequuntur. *Bæclerus.*

64 *Ibi proximum est]* Hoe est dominus mea. *Donatus.*

Rete dicis. Eamus] Ipsa verba quodammodo festinationem sonant. *Idem.*

65 *Quo pacto porro]* Porro, postea, deinceps. *Idem.*

ACTUS IV.

SCENA I. Hæc quoque satira est, e Trochaicis et Iambicis octonariis acatalecticis et catalecticis, et Senariis. vs. 3. MSS. nostri duo omittunt τὸ Chremes. vs. 4. omnes ut ed. vs. 8. omnes, *incipit*, unus præmittit illico. vs. 12. duo: *miles tendere in jurgium*. vs. 14. unus: *signum*. *Bæclerus.*

Ita me DI bene ament] Ea persona quæsita est, quæ terribilem eredat militem: ut eo magis in experiendo vanus ac ridiculus esse possit. *Donatus.*

1 *Ita me DI bene ament]* Hoc loco quid post scenam gestum sit, hoc est, in convivio militis, ancilla demonstrat: ut jam quæ in proscenio agantur, ex his possimus agnoscere. *Idem.*

Ita me dii bene ament] In contextu libri Bembini et in aliis plerisque l. s. Terentii et Donati, non est dictio,

bene. utroque modo versus est trochaicus acatalecticus, sequens vero catalecticus: tertius est octonarius iambicus: quartus trochaicus tetrameter acatalecticus, correpta priore syllaba in dictione, *illum*, et *ille*, per elisionem unius I. quintus et sextus generis ejusdem: reliqui trochaici catalecticci. *Færnus.*

Ita me dii ament, &c.] Ad narrandum, quæ in convivio militis gesta sunt, inducitur persona, ‘ Quæ terribilem,’ &c. quod bene *Donatus* annotat. *Bæclerus.*

Quantum ego illum vidi] Metus ob oculos ponit ea, unde metuitur. ancilla hæc terribilem sibi accidisse militis vultum gestumque recordatur, indeque ex jurgii ferocia, turbam; ex turba vim, muliebriter progressa

metuendo ominatur, itaque mira vis et copia est in verbis: ‘Ne quam ille hodie insanus turbam faciat aut vim Thaidi.’ *Idem.*

Ne quam ille hodie insanus] *Illum,* et *Ille insanus,* sic effertur, ut omnibus insuavis miles esse noscatur. *Donatus.*

Ille hodie, &c.] Tbraso, importunus, insuavis, furiosus, propter Chremetem, quem sibi rivalem adductum credebat. ‘Possem rivalem non ego ferre Jovem?’ Tibullus. *Farnabius.*

3 *Nam postquam iste advenit]* Instanter admonet, qui scilicet sit Chremes. *Donatus.*

4 *Militem rogat]* Et hoc quasi de odioso Militem dixit, non Thrasonem. *Idem.*

Continuo irasci] Ut rivali. *Idem.*

5 *Neque negare audere]* Ut amicæ poscenti. *Idem.*

Instare ut hominem invitet] Vide impudentiam Meretricis, primum petit ut jubeat eum admitti: postea ut invitet, quod est majus. *Idem.*

6 *Id faciebat retinendi illius causa]* Admonet spectatorem, ne existimet alteri rivali injuriam fieri Phædriæ. Et simul est hic προπαρασκευὴ virginis agnoscendæ. *Idem.*

8 *Invitat tristis]* *Tristis,* invitus, non libenter. Ut e contrario Virgilius, ‘Vobis laetus ego hunc carentem in littore taurum Constituam ante aras, voti rens.’ Et, ‘Accipio tristis,’ eodem modo. *Idem.*

Mansit ibi] Adolescens scilicet. Et *Mansit* pro remoratus est, id est, acceperunt, nec recessit, *mansit* significat. Simile est, *Mansit,* passus est. Sic Chremes *mansit,* immoratus est, conviva necessitate discessit, accipiens est. *Idem.*

Sermonem occipit] *Sermonem,* colloquium dicit. *Idem.*

9 *Adductum æmulum]* Plus dixit *Adductum,* quam *Admissum:* et simul quia videbat furibundum Chremeni, et totum crimen revocat ad Thaidem.

Et hæc est causa, cur a Milite in ejus domo nullam rixam patiatur Chremes. *Idem.*

10 *Huic ægre]* Huic Thaidi, non adducto. *Idem.*

Heus, inquit, puer] Hic ostenditur, quod supra apparatus est. *Idem.*

Pamphilum accerce] Non *provoca,* sed *accerce:* quia non est aptum militi. *Idem.*

11 *Ut delectet hic nos]* Quasi dicat, quod hæc non facit. Sed delectare, fidicinæ est: quia supra de illa dixerat, ‘Et fidibus scire.’ Et bene *hic,* quasi insuaviter nunc tractemur. *Id.*

Illa exclamat] Non *respondit,* inquit: sed *exclamat.* *Idem.*

Minime gentium] Hoc magis mirum, minime gentium, quam *nusquam gentium.* *Idem.*

12 *In courvium illam]* Ἐμφατικῶς. ut *Cantando tu illam?* *Idem.*

Illam] Deest, *aceersas:* et est figura ἀποσιώπησις. *Idem.*

Tun’ in, &c.] Cie. accusatione in Verrem: ‘Quæso, inquit Rubrius, Philodame, cur ad nos filiam tuam non intro vocari jubes? tum ille negavit moris esse Græcorum, ut in convivio virorum accumberent mulieres.’ Demosth. idem in oratione de Pyrrhi cuiusdam hæreditate. Item Varro apud Nonium, v. Acerbum, ‘Virgo de convivio abdicatur ideo, quod majores nostri virginis acerbæ aures Veneris vocabulis imbuī noluerunt.’ *Farnabius.*

Miles tendere] Proprie dixit *tendere,* quod significat pertinacem contentionem. Virgilius, ‘Vasto certamine tendunt.’ *Donatus.*

Inde ad jurgium] Subauditur, *ventum est.* *Idem.*

Miles tendere, inde ad jurgium] Ita *Donatus* distinguit, et explicat: *scilicet, ventum est.* *Bæclerus.*

13 *Interea aurum sibi clam mulier demit]* Ne aurum pro virgine, quod retinebat, amitteret: vel *aurum demit,* ut esset ad fugam expeditior, vel ad

ixam. Et opportune mulierem dixit, non Thaidem: ut ostenderet matritiam sexus. *Donatus.*

Interea aurum sibi clam demit mulier] Quam rem agit *Donatus*, cum annotat: ‘Ne aurum pro virgine, quod retinebat amitteret?’ quid illud *aurum pro virgine?* nugæ, nihil certis, quam aurea ornamenta meretricis intelligi, neque est quod timeat hic aliquis, ne legi Atticæ vis fiat, quæ cantum erat: ἐταῖρα χρυσεῖα εἰ φοροίη, δημόσια ἔστω. a quo metu etiam Petitus se non potuit expedire. Auro ornatas meretrices Atticas, non hic tantum, sed in Plauto, et alibi, legimus. Quid illustrius loco accuratissimi Pollucis iv. 19. 5. ubi de personis comicis agit? describitur, in genere meretricum, διάχρυσος ἐταῖρα, πολὺν ἔχουσα τὸν χρυσὸν ἐπὶ τῇ κέφῃ. ‘Deaurata meretrix, quæ multum auri in capite gestat.’ Videmus ergo non omnem auri usum meretricibus lege illa ademitum esse, quod et Cicero disertis verbis monuit, quando Latine ita interpretatur (II. de Inventione 40.): ‘Meretrix coronam anream ne habeto: si habuerit, publica esto.’ De corona sermo est, non de quibusvis aureis ornamentis. Inter ornamenta enim capitis in mundo muliebri Pollux (lib. v. cap. 16.) etiam recenset τὴν στεφάνην: tandemque addit fuisse ea omnia χρυσᾶ καὶ ἐπίχρυσα. quæ res expectari debuit ab Octavio Ferrario, cum de Re Vestiaria lib. III. cap. 23. etiam de vestitu meretricio agit, sed altum ibi de his silentium. querit equidem, an meretricibus aurum et gemmas gestare licenterit, sed non distinguuntur postea, quæ Graci quæ Romani moris fuerint, si enim de Romanis tantum agere voluit, quis jocu erit Plauti meretricibus, quæ, ex fabulis palliatis, Graecæ sunt: sin Graeca quoque complecti visum, est, qui potuit omitti illa lex Attica? Locus Apuleii Milesiae secundæ principio, ad

Romanos, de quibus potissimum Ferrarius agit, non pertinet; neque aurum omnino matronis proprium facit, sed certum auri gestamen. ‘Aurum,’ inquit, ‘in genis et in tunicis, ibi inflexum, hic intextum, matronam profecto confitebatur.’ *Bæclerus.*

Aurum sibi, &c.] Aurea ornamenta, quibus in convivio et domi utebatur, non tamen ausa in publicum prodire auro ornata, lege quippe Athenis cantum: Ἐταῖρα χρυσα εἰ φοροίη, δημοσία ἔστω. *Furnabius.*

14 Hoc est signi, ubi primum poterit] Ad quam rem signi? Utrum; ‘Hoc est signi, quanobrem metuam ne quam ille hodie insanis turbam faciat, aut vim Thaidi?’ An, ‘Hoc est signi, unde scio quod, ubi primum poterit, se illinc subducet?’ Erit igitur subaudiendum sic, unde et quod: ut sit, Unde scio, quod ubi primum poterit. *Donatus.*

SCENA II. Senarii sunt, vs. 1. MSS. dno habent ego pro egomet. vs. 4. omnes: dum hæc reputo. vs. 11. unus: nec videndi quidem erit. et ita legisse videtur Eugraphinus. vss. 12. 13. duo: certe extrema linea amoris haud nihil est. vs. 14. omnes: sed quid hoc est quod tim. *Bæclerus.*

Dum rus eo, cœpi egomet] *Hic nunc causu narratur, cur statim in urbem redeat Phædria, qui discesserat absuturus biduum, ad tollendum jurgium militis, et importune redit.* *Donatus.*

1 Dum rus eo] Jam tempus est revocandi in scenam Phædriam, postquam acta sunt omnia, quæ illius absentiam desiderabant. *Idem.*

Dum rus eo] Reducit Phædriam morbus, quem ante Poëta signavit, nihilo saniores, nisi quatenus perturbatio theatri ad alias cogitationes adventantem convertit. Narratio est in hac scena et deliberatio vere παθητικὴ, oratione, gestu, ratiocinatione conspicua; et quæ magna pars decori est, argumenti ergo interrupta. Vide nunc, au impletur lucta, quam

supra denotaverat: 'Et tædet, et amore ardeo: et prudens, sciens Vi-
vus vidensque perco: nec quid agam
scio.' Jam intervalla illa; quo ra-
puit eurarm et solicitudinis impe-
tus: 'Præterii imprudens villam:'
quo revocavit memoria capti tanto
apparatu consilii: 'Ubi ad ipsum
veni diverticulum, constiti:' quo eu-
piditas desiderio ineitata retraxit:
'villam prætero sciens:' quantum
habent vel ἐπεγένεται, vel evidentiæ vel
affectus? *Bacillus.*

*Capi egomet mecum] Ordo, cœpi
aliam rem ex alia re cogitare. Donat.*

Inter vias] Figurate et nove inter vias. Idem.

3 Et ea omnia in pejorem partem] Utrum subaudiatur, cogitare? an, ibant, aut vergebant, aut quid tale?

Dum haec puto] Id est, existimo. ut Virgilinus, ‘ Multa pntans, sortemque animi miseratus iniquam.’ Et est ἀφαίρεσις pro repto. *Pulanus* enim instantia: *Reputamus* præterita. *Idem.*

7 Ubi ad ipsum veni diverticulum?]
Diverticulum est, ubi iter de via flectitur, et proprie *diverticula* dicuntur in via domicilia, ad quæ de itinere divertendum sit. *Idem.*

*Constiti] Plus est nunc scientem
stetisse, quam præteriisse nescien-
tem. Idem.*

Hem, biduum hic manendum est.] Interjectio laborantis animi. Biduum sic prounitia, ut longum nimiumque tempus. Tum deinde hic, tanquam in loco solo atque tristi. Idem.

⁹ *Soli sine illa]* Aut sine alio oblec-tamento? *Idem.*

Sine illa] Satis animatore. *Idem.*

Sine illa] Jam causa est, cur biddenum gravetur loco tristi, cur solatione conquirendum. Sunt autem qui idem putent, *soli esse*, et *sine illa*: ut *sine illa* ἐγένετο ejus sit, quod dixerat, *Soli*. Idem.

¹⁰ *Nihil est : quid nihil*] *Amantium*

disputationes intermiscent quædam
consilia sanæ mentis, quæ tamen sta-
tim resurgentis amoris sævitia de-
vincentur. *Idem.*

11 *Eho, ne ridendi quidem erit] Eho, ridicule additum : tanquam omnino noui secum loquatur, sed cum altero.*

*Si illud non licet, saltem hoc licebit.]
Bene bis dictum licet, licebit: quasi
de re magna loquatur. totum ergo
amatorie. *Idem.**

12 *Certe extrema linea]* Et hoc
recreet: quia quinque lineæ perfectæ
sunt ad amorem. prima visus, secunda
loqui, tertia tactus, quarta osculari,
quinta coitus. An sic dixit *extrema linea*,
quemadmodum dicitur *longis lineis quid fieri?* Id est, de longinquο. *Id.*

Extrema linea] Hic multa multidixere. Bulengerus, Lipsius, Salmasius, at Donatus omnino pessime, Bergius optime. Ad confirmationem opinionis illius quam habet, afferre possum locum hunc ex D. Augustino lib. n. de Civitate Dei cap. 21. ‘Nostra vero ætas cum rempublicam sicut picturam accepisset egregiam, sed evanescentem vetustate, non modo eam coloribus iisdem quibus fuerat, renovare neglexit, sed ne id quidem curavit, ut formam saltem ejus et extrema tanquam lineamenta servaret.’ Locus est egregius et tanto viro dignus. Hoc autem intelligendum de lineis illis, queis figura aliqua informatur. Pictores sciunt me de primo conatu pingentis hoc dicere.

Extrema linea] Post 16. interpretes ariolos qui hic laborant, et a recta linea discedunt, Christianus Beemannus cap. 12. Manndnetionis ad Ling. Lat. concludit. Loquitur Phaedria de initio amoris, processu, et fine. Initium est *visus*, extrema sc. linea, et terminus a quo; Propert. 1. 11. Eleg. 15. ‘Oculi sunt in amore duces.’ Virg. Æneid. 1. ‘Ardescitque tuendo.’ Achilles Tatus lib. 1.

δόφθαλμὸς γὰρ δόδος ἐρωτικῷ τραύματι. Euripid. Hippol. ἔρως, ἔρως, δικαὶος διμάτων στάζεις πόθουν. Sophocl. ἔρωτος ἀστραπήν τιν' ὅμιδτων ἔχει. Extrema itaque linea prima illa Visus. processus; 2. Alloquium. 3. Tactus. 4. Osculum. 5. Συνουσιασμὸς, qui finis et potissimus, si ita loqui liceat, ut qui potiundi est, et τέλος σκοτιμάτων. Εὐδαιμῶν δὲ βλέπων σε. τρὶς ὄλβιος, θετις ἀκούει. Ήμίθεος δὲ φιλῶν, ἀθάνατος δὲ συνών. Antholog. 5. Interpres huius loci Ovidius III. lib. Metam. ‘Liceat, quod tangere non est, Adspicere, et misero præbere alimenta furori.’ Farnabius.

13 *Amare haud nihil est*] *Amare* modo frui amore dicit. Plantus in Bacchidibus, ‘Prins hic adeo, quam te amare desinam.’ Et, ‘Sine te amen.’ Donatus.

Villam prætero sciens] *Sciens* quidem, sed non minus amator, quam prius. *Idem*.

14 *Sed quid hoc, quod timida subito egreditur Pythias*] Ex his verbis persona in scenam veniens, et locutura describitur. et *Timida*, modo ægra, turbata, commota. Plantus, ‘Manum ex mari, timide.’ Et hic ipse, ‘Uxorem,’ inquit, ‘Philumnenam pavitare nescio quid dixerunt.’ Timidum aliud naturale, aliud eventu est: ut, ‘Adit se sociam, timidisque supervenit Ægle.’ *Idem*.

SCENA III. Satura est, ex Trochaeis et Iambicis octonariis catalecticis et acatalecticis, et Senariis. vs. 1. MSS. meorum unus omittit, *ego*. vs. 4. unus: *capillos*, unus: *capillo concidit*. vs. 8. duo: *quid istuc est?* vs. 11. duo: *Eunuchus*. vs. 19. unus: *de domo*, alter: *a domo*. vs. 20. omnes: *posset*, et vs. 21. *scias*. Baæclerus.

Ubi ego illum] *In hac scena opera pretium delectationis est spectatoribus ex querela uicilla Thaidis, atque errore Phædriae.* Donatus.

1 *Ubi ego illum*] Hoc initio ostenditur tanquam persequentem fugien-

tem, progressam esse personam. *Id.*

Scelerosum] *Scelerosus*, est multorum: *Scelestus*, vel unius. *Scelerosus*, proprie auctor est sceleris: *Sceleratus*, in quo scelus sit constitutum vel commissum. *Idem*.

Scelerosum atque impium] *Scelerosum* in Thaidem, *Impium* in virginem. *Id.*

Ubi ego illum scelerosum misera] *Hic et subsequens versus trochaicus est, tetrameter acatalecticus.* *Færnus.*

2 *Audux facinus facere*] *Facinus facere, figura ἀρχαῖσμος.* *Donatus.*

Hoc quid sit vereor] *Pro duobus unum dixit, scilicet vereor, pro, et nescio, et vereor.* *Idem*.

3 *Quinetum insuper*] *Accusatio facti.* *Idem*.

Scelus *Ἄγκησις.* *Plus enim est scelus, quam scelestus.* Ut Lucilius, ‘*Career, vix carcere dignus.*’ *Idem.*

Postquam ludificatus est virginem] Argumentum ab his quæ sunt post negotium gesta. Et mire, *Postquam ludificatus est, Discidit* dixit: cum ille videlicet, dum virgo relinetatur, hoc fecerit. Et mire expressit vitium illatum virginem ab eo quidem, qui vitiare jam posset: sed tamen ejusmodi adolescentulo, cuius properter teneras adhuc vires ad explendam venerem longiore noxa adversus virginem ntendum fuit. Nam ideo præter occasionem familie discedentis, tempus, locus, et cetera attributa negotio, etiam somnus virginem opprimens, adjuvat Chæream. Et mire *Ludificatus* potius, quam complexus est, tale aliquid, quod amorem indicaret. *Idem*.

Ludificatu', &c.] *Contumelia affecit, vitiavit, namque ὑβρίζειν, καταπαλέειν sequiori sensu accipi solent. Suetonius in Tiberio. Tacit. XIII. An. Farnabius.*

4 *Vestem omnem miseræ discidit*] Adeo ut non amore fecerit, sed injuria. Et vide, ut ex his appareat multum virginem reluctantam esse. *Donatus.*

Vestem, &c.] Cum virgo reluctaretur, aut potius, ipsa devirginata præ dolore siti vestem et comas discidit et laniavit. *Farnabius.*

Tum ipsam capillo concidit] Multo melius, quam si diceret, ‘Capillum illi concidit.’ *Donatus.*

6 *Uti ego unguibus facile illi in oculos involem]* Nonne credis Pythiam id communari, quod a virgine minus factum sit? quod, quia puella, non potuit. *Idem.*

Unguibus] Quibus armatur hic sexus. *Idem.*

In oculos] Quasi amatori. *Idem.*

Venefico] Mutanti homines, et ex virginibus mulieres facienti. An *venefico*, amatori? quia amor venenum occultum est, ut Virgil. ‘Occultum inspires ignem, fallasque veneno.’ Et, ‘Longumque bibebat amorem.’ *Idem.*

Ut ego unguibus facile illi in oculos involem] Et fœminæ, et ancillæ, et iratae moribus convenientiæ sermo gestusque. ‘Involare,’ inquit Nonius, ‘est irnere, insilire, aut a volatu aut a media vola dictum.’ prius verum est. *Bæclerus.*

Venefico] Donatus: ‘Mutanti homines, et ex virginibus mulieres facienti. an *venefico*, amatori? quia amor venenum occultum est.’ Enacumen Grammaticale! id est, ineptias, quas a Donato esse, quis credit? Notum est, majorum criminum vocabula, sacrilegus, veneficus, impurus, *ἀβεγνήκως* ad minora, affectu convitiantium transferri. Recte ergo Euphrapius, *venefico*; *scelerato*; *malo*. *Idem.*

7 *Absente nobis turbatum est domi]* Aut subdistinguendum est, et subaudiendum, *me*, aut ἀρχαιοῦ figura est, *absente nobis*, pro nobis absentibus. Pomponius, ‘Sine ergo istuc, præsente amicis inter eam.’ Varro in Marcellum, ‘Id præsente legatis omnibus, exercitu, prouuntiat.’ *Donatus.*

Absente nobis] Cum sic dicit, pro

præpositione pónit *Absente*: ac si diceret, Coram amicis. *Idem.*

Absente nobis] Hujus ἀρχαιοῦ exempla Donatus congerit. Idem facit Nonius Marcellus cap. ii. 660. Planthus Amphitruone ii. 2. 194. ‘Nec nobis præsente aliquis nisi servus Sosia adfuit.’ Importune tamen egerit, qui adverbium ideo fecerit, τὸ præsente, eum Beccmanno. *Bæclerus.*

Absente nobis] Archaismus, vide Grammaticam nostram, in Synthesi pag. 53. *Farnabius.*

8 *Quid festinas]* Properas, turbaris, et trepidas? Sallustius, ‘Festinatibus in summa inopia patribus.’ *Donatus.*

9 *Ego' quem queram]* Deest *rogas*. *Idem.*

11 *Eunuchum quem dedisti nobis quas turbas dedit]* Ant ἀντίπτωσις: ut, ‘Urbe quam statno, vestra est.’ Ant quem cum interrogatione prouuntandum, ut sit, *qualem*. *Idem.*

Eunuchum quem dedisti] Quidam volunt *quem* distinguere: quasi dicit *qualem*: sed nesciunt, hac figura multum veteres usos esse. *Eunuchum* enim ad *dedisti* verbum retulit. Nunc ergo addit propter alind ἀξέλωα assumendum extrinsecus, *is Eunuchus*. Nam quoties uno nomine, aut pronomine diverse declinationis enuntiationes comprehenduntur, necesse est quod alteri accommodatum fuerit, ab altero discrepare. *Idem.*

Quem dedisti, quas turbas] Et *quem* et *quas* sic accipe, quasi dixerit, *qualem Eunuchum, et quales turbas*. *Idem.*

Eunuchum, &c.] In Gram. nostra vide Ellipsis Relativi pag. 50. *Farnabius.*

12 *Quid ais]* Hoc admirantis est magis, quam interrogantis. *Donatus.*

Virginem, quam eræ dederat dono miles, ritivavit. Pii. *quid ais]* *Dono dederat*, est in libro Bembino, et Basiliiano: versus autem est trochaicus tetrameter acatalecticus. *Færnus.*

13 *Temulenta es]* Ebria, a temeto,

quo nomine antiqui grave vinum appellabant, eo quod tentaret mentem, id est, labefactaret. Virg. 'Tennisque Lagæos Tentatura pedes olim, vincutaque lingnam.' *Donatus.*

Temulenta es] Ehria: temetam, vi-num est merum. Τὸ μέθυον οἶνος ἄκρατος. *Farnabius.*

Utinam sic sint, qui mihi male volunt] Bene. non ebriam esse, in male-dictum vertit: quasi vero temulen-tam esse, felicitatis sit. An non negat se esse ebriam, sed non vino, ve-rum malo ebriam vult intelligi? *Do-natus.*

Utinam sic sint qui mihi male volunt] Optima sententia, quam *Donatus* et *Gnyetus* explicant, male reponitur et temere: *utinam sic sit! qui mihi male volunt.* *Bæclerus.*

Utinam, &c.] 'Istuc inimicis siet.' Heautont. act. v. scen. 3. 'Eveniat nostris hostibus ille pudor.' Ovid. lib. iii. Eleg. *Farnabius.*

14 Mea Pythias] *Mea*, et *mea tu*, et *amabo*, et *alia* *Injusecmodi*, mulieri-bus apta sunt blandimenta. *Donatus.*

Au obsecro mea Pythias] An egressam, veluti ad fugitivum requirendum Pythiadem, consequitur altera ancilla Dorias; an adhuc in seena substitit, needum domum ingressa, Pythiadis sermone auditio accurrerit? debuit antem adesse, ut turba domus, trepidatione familiae amplius ostendatur Phædriæ. Vultu ergo perturbato hæc loqui intelligitur. illud *mea*, et *mox, mea tu*, familiaris blandimenti sunt, sed hic ex consuetudine pertur-bationi servient inter studiosius re-quirentes et admirantes. *Bæclerus.*

Quid istucnam monstri fuit? Quippe monstrum est omne contra naturam. Si igitur Eunuchus est, et vitiavit vir-ginem, contra rerum naturam factum est, et recte monstrum est. Et ordo est, *Quid istucnam monstri fuit?* *Do-natus.*

15 Qui istuc facere Eunuchus potuit? *Istuc facere*, honestius apud puellam,

quam si *Vitiare* dixisset: et potest videri aliquid nutu significare. *Idem.*

Qui istuc facere Eunuchus potuit? Iterum castiganda est ineptia, quæ in *Donati* commentario legitur: ' *Istuc facere*, honestius, apud puellam, quam si *vitiare* dixisset.' haec tamen bene. quamquam hæc quoque minuta possit videri industria, cum ipsa pu-ella (Pythias) modo dixerit: 'virgi-nem vitiavit,' sed quod sequitur, 'et potest videri aliquid nntn significare,' quam est πεπίεργον? *Bæclerus.*

Ego illum nescio qui fuerit] Σύλληψις. Bene vitavit Eunuchi nomen, ut vi-tiassse Virginem obtinere possit. *Do-natus.*

16 Hoc quod fecit, res ipsa indicat] Bene et expedite argumenta conjecturae colligit, conferendus est similis locis Adelph. iii. 4. 32. &c. egregie autem signatur virginis imminutæ πάθος. *Bæclerus.*

17 Virgo ipsa luerumal] Nunc os-tendit quid fecerit, et ostendit argu-mentis. *Donatus.*

Neque cum rogites, quid sit, audet dicere] Quod si verberata esset? sed non puderet queri. Hæc autem in-juria apud Virginem non habet no-men. *Idem.*

18 Bonus vir] Εἰρωνικῶς. non enim jam Eunuchus. Bene igitur *vir*: quia hoc illum esse contendit. *Idem.*

Nusquam apparet] Nescias utrum fuga ejus quaeratur, an culpa. sed constat, hæc arguenda esse, quod ipse virginem vitiaverit. *Idem.*

Etiam hoc misera suspicor] Bene etiam: quia et hoc suspicatur, virgi-nem vitiatam. *Idem.*

Etiam hoc misera suspicor] Adhuc tanquam de servo fugitivo loquitur; qui fugam plerumque cum furto con-jungebant, sicut expressit Noster Phormione i. 4. 13. 14. suspicatur autem hoc Pythias ex ancillis Thaidis promitor, et ad rem familiarem atten-tior, et cui Thais domo digressa omnia curanda commendaverat. *Bæclerus.*

19 *Nequeo mirari satis]* Bene hic omnes suspicione ad Eunuchum, quem novit, revoeat: nescit Chæream siquidem hunc esse. Et mira locutio, pro eo quod est, *nescio.* *Donatus.*

20 *Ignarus]* Al. *ignarus*, hospes sc. viarum ignarus. *Furnarius.*

21 *Vise amabo num sit]* *Domi* subaudiendum est: aut, ‘*Num sit quod dicitis?*’ *Donatus.*

24 *Sed nihil potesse]* Ut voluntatis rei sint, non etiam facti. *Idem.*

Sed nihil potesse] Jul. C. Scalig. exere. 275. eoëunt, inquit, sed nihil emittunt. Juvenal. Sat. vi. ‘*Sunt quas Eunuchi imbelles,’ &c. Martial. l. vi. Ep. 39. et 62. Aphrodisæus l. i. Problem. Philostrat. l. i. c. 23. Hieron. Epist. ad Lætam. *Furnarius.**

Verum miseræ non in mentem venerat] Non, nihil posse eos, sed amatores esse maximos. Ad partem enim sententiae pertinet quod dicit, *Non in mentem venerat*: non ad totum quod audivisset dudum. Etiam nisi penitus negative consideraveris, controversia inerit. Si enim nihil posse audieras, quid est quod in mentem non venerit ut vitares? utrum igitur amatores mulierum esse maximos audieras? quod ipsum vitandum fuit. Neque enim hoc satis est ad pudicitiam, stuprum vitasse, cum impudica fieri vel solo osculo possit, quam omnino integrum et illibata velis. An *Verum non erit coniunctio, sed nomen?* ut illud quasi falsum audierit. hoc autem, quod verum inventum est, non ipsa suspicata sit. Nam *in mentem venire*, non reminisci tantum, sed etiam cogitare significat. Sic Cicero, ‘*In mentem tibi non venit, cansam publicam sustinere,*’ id est, non cogitas, non suspicaris. *Donatus.*

Verum miseræ] Si verum pro coniunctione aecipimus, subaudiendum erit, *amatores mulierum eos esse maximos.* *Idem.*

In mentem non venerat] Non quod audieram: sed, quod hic fecit. An

non alind in mentem venerat? non scilicet facturum fuisse quod fecit. *Idem.*

Non in mentem venerat] Aut non erat cogitatum: aut non eram recordata. *Idem.*

Verum miseræ non in mentem ven.] Egregie nugantur, qui verum hic pro veritate accipiunt; ‘*Quasi illud,’ &c. apud Donatum, ubi clara sententia misere intricator. *Bæclerus.**

25 *Nam illum aliquo conclussem]* Mire *Conclusissem* dixit, ut sævam feram. sic alibi: ‘*Conclusam hic habeo uxorem sævam.*’ *Donatus.*

Neque illi commisissem virginem] Si vel amatorem tantum meminissem. *Idem.*

SCENA IV. Iambicis Senariis et Trochaicis septenariis constat hæc scena. vs. 2. fine, Argentoratensis codex, *eho*: nostri MSS. *ah.* vs. 4. unus: *mutatio est.* vs. 8. *dno*: *istuc pol non bene.* unus addit, *fuctum.* vs. 13. unus: *nam alium habuit neminem.* vs. 17. omnes: *nunc eo tibi videtur f.* et vs. 18. *paululum.* vs. 21. unus: *hic est vetus,* *incurvus, retvern.* vs. 24. unus: *eho tu,* *ego emi te.* vs. 27. omnes: *hoc mihi nunc expedi.* vs. 35. duo: *jamne satius er.* vs. 40. duo: *et eam est indutus.* vs. 47. omnes: *intro,* *omittentes,* *nunc jam.* vs. 54. duo: *quod scias nescias.* tertius: *quod scias nescias.* vs. 55. omnes: *ab omni turba.* *Bæclerus.*

1 *Ex foras sceleste]* Jocundus error, in quo non dubitet Phædria ipsum esse qui queritur: verum insuper sic aggreditur, tanquam sit ipse. *Donatus.*

Scelestæ] Quale est scelestum appellari, qui nihil sciat? *Idem.*

Restitas] Necessario restitat, qui miratur se protrahi. *Idem.*

2 *Fugitive]* Et scelestum et fugitivum inerepat, in hunc crimen transferens Chæreæ. *Idem.*

Male conciliate] Oportune adolescens hic exprobrat munus magno empunit. *Male*, magno significat, ut Plau-

tus in Amphitryone, ‘Hæc nox scita est exercendo scorto conducto male.’ Ergo *Male conciliate*, magno empte significat. nam omnis conventio, *conciliatio* nominatur. *Conciliatum ergo*, magno emptum. *Idem*.

Prodi, male conciliate] Vide Chrestomath. voc. Concil. Imitatio est Plautina, ex Pseudol. i. 2. 1. ‘Exite, agite, ite ignavi, male conciliati.’ *Bæclerus*.

Male conciliate] Maximo meo dispendio empte. Omnis conventio *conciliatio* est. *Farnabius*.

3 *Os ut sibi distorsit*] Et hic memor adolescens insinuandi muneris, dicit illum sibi os distorsisse, qui natura sit pulcher. *Os* autem dicimus illi *distorquere*, quem natura pulchrum deturpamus. *Donatus*.

Illud vide, os ut sibi distorsit] Ita enim distinguendum est. Ita Plautus: ‘*Illuc sis vide, ut incedit.*’ Aulul. i. 1. 7. nam et ibi verissima hæc distinctio est. *Bæclerus*.

4 *Quid huc redditio est*] Eleganter ei redditio objicitur, qui revera loco se nou moverit. *Donatus*.

Quid huc redditio] Interponendum post *huc*, pronomen *tibi*, ut in Donato et libro Bembino est: *Quid huc tibi redditio*? et versus stabit, eliso d ex quid. Quod vero sequitur, *quid vestis mutatio est*, ab omnibus antiquis exemplaribus, praeter Bembinum, abest verbum *est*. quod nec necessarium est. nam a superiore repetitur. *Færnus*.

Quid huc redditio est] *Ἀρχαῖσμοῦ* exempla et Donatus affert, et alii sæpe. *Bæclerus*.

Quid huc redditio est] Quid sibi vult tua huc redditio? Periphrasis per Verbalia Comicis usitata. ‘*Quid tibi accessio est ad has aedes prope aut Pulsatio?*’ Plant. Tricul. act. ii. sc. 2. et alibi frequens. *Farnabius*.

Quid restis mutatio est] Sic veteres. Plautus in *Trinummo*, ‘*Quid tibi interpellatio, aut in consilium hoc ac-*

cessio est?’ Cæcilius *ἀρταζουένη*, ‘*Quid tibi aucupatio est argumentum, aut de meo amore verbificatio est patri?*’ *Donatus*.

Quid vestis, &c.] Nam liberi vestem habebat, utpote Chæreæ: servi vero atque Eunuchi deposnerat. *Idem*.

5 *Paululum si cessassem, Pythias]* Familiare est iratis, avertere se ad aliam personam ab ea, in quam commoveantur. *Idem*.

6 *Ita jam adornabat fugam*] Ut supra, ‘*Adornant ut lavet.*’ *Idem*.

Ita jam ornabat fugam] Omnes alii libri et *Donatus*, *adornabat*. solus Bembinus, quem ut antiquissimum sequimur, *ornarat*. *Basilicanus* *adornarat*. præterea in eodem Bembino legitur, *factum bene*, sine interjectione o. *Færnus*.

Ornabat fugam] Parabat, ut, ‘*ornare* nuptias, convivium, exercitum.’ et supra act. iii. sc. 5. ‘*adornant ut lavet.*’ *Farnabius*.

7 *Habesne hominem amabo*] Hæc omnia Pythias, cernens Eunuchum, loquitur. id enim erit jocundum, ut quærat illum quem videt. *Donatus*.

Quid ni habeam] *Quid ni*, quid nisi? hoc est, cur non habeam? *Idem*.

8 *Ubi est*] Dorum contemplata, dicit *Ubi est?* quia non ipsum, sed alterum novit. *Idem*.

Rogitas? non vides] Stomachatur uterque errans mirifice: illa, quod Eunuchum credidit, Chæream videns: hic quod Eunicho objecit, quod commisit Chæreæ. *Idem*.

9 *Hunc scilicet*] Hoc jam, tangens Eunuchum, dicit Phaedria. *Idem*.

10 *Hunc oculis suis nostrarum numquam quisquam vidit*] *Ἀρχαῖσμος* est figura, pro *nostrum*; vel *nostrarum*, id est, quæ familiae nostræ sunt: ut parum sit non vidisse Thaidem, nisi addatur, ne familiarium quidem ullam esse, qua hunc viderit. *Idem*.

Hunc oculis suis nostrarum nunquam quisquam v.] Priscianus lib. xiii. ita citat: ‘*Hunc oculis nostrarum quis-*

quam non vidit, Phædria.' *Bæclerus.*

Nostrarum, &c.] Nostræ familiae nulla. Quisquam in feminino usurpatæ, archaice. Plant. Rnd. act. iv. sc. 4. Cistel. ii. 3. Pers. iv. 3. Farnabius.

11 Quisquam] Antiqua locutio est. Donatus.

12 Non vidit] Totidem, iisdemque verbis repetit. Et interrogatio stuporem admirantis ostendit, et jam veluti consentientis. Idem.

13 Namque alium habui neminem] Bene ad illud quod ait, An tu hunc: quasi ex multis. Idem.

14 Au! nec comparandus hic quidem est] Au interjectio est conturbatæ feminæ, nec constantis sibi. Idem.

Ille erat honesta facie et liberali] Tq̄ iδιωτισμῷ, erat, quasi de mortuo, aut qui non est, scilicet Thaidi, quia fugit. Idem.

15 Honestæ facie et liberali] Commodo descriptus est Chærea. Idem.

Honestæ facie, &c.] Miles supra act. iii. sc. 2. 'Ita me dii ament, honestus est.' Farnabius.

*16 Quia varia veste induitus fuit] Engraphius: 'Eunuchi veste utebantur versicolore, ut multis coloribus texta fulgerent.' proprio ergo locutus est Poëta, nam 'Varietas quidem proprio in disparibus coloribus dicitur: sed transfertur in multa disparia,' inquit Cicero ii. de Fin. 3. Vide, quæ Cl. Salmasius ad Vopisci Aurelianum notavit de paragaudis. *Bæcl.**

Quia varia, &c.] Variegata, coloribus aut leciis versicolori cuiusmodi veste ornabantur Eunuchi, ut multis coloribus texta fulgerent. Farnabius.

17 Nunc eo tibi videtur fædus] Facete, fædus videtur, non est enim. Donatus.

18 Tace obsecro] Apte dictum est Tace, feminino stomacho, quasi impudenter assistenti formæ improbabæ, et argumenta inaniter pertinaciterque invocanti. Idem.

Tace obsecro] De consuetudine dictum est Tace, et bene additur Ob-

secro: ne Tace ipsum videatur injuria. Idem.

20 Quem tu vero videre velles, Phædria] Commota adversus Phædriam, cogitur cum laudare, cui irata est: et ideo totum callide. Idem.

Quem tu vero videre] Facete, quasi nec hunc, nec ipsum qui misit, conspectum velit. Idem.

Quem tu] Quem, tales, et breviter ejus forma laudata est: cum prolixius illius sit describenda deformitas. Idem.

*Quem tu vero videre] Vero, Pulchre. Pulcher enim est, ejus forma nec odium, nec convitum commovit. Lucilius in Satyra Athymnidis * 'Ex facie florem delegeris.' Idem.*

Quem tu videre] Quare tu, an quia iste jam non velit videre, iratus scilicet ob vitiatam virginem? An tu? quasi spectator elegans formarum, et qui amator sis Thaidis? Idem.

21 Hic est vetus, vicius, veterinosus, senex] Sic hoc totum pronuntiandum, quasi irascatur hinc, propter quem laudaverit Chæream. Idem.

*Vetus] Mollis, flaccidusque, et flexibilis corpore, unde et *viminæ*, et *riles*, et *victores* dicuntur, et *viere*, religare dicitur: quia viciis virgis magis religare possumus quidlibet. Lucretius *araneæ* dixit *victum vestem*, id est, putri mollitia præditam. *Vetus*, ad vituperationem modo, non ad laudem ponitur; ut, 'Veteris Poëtæ maledictis respondeat.' *Vetus* est, ejus diminutivum est *vetulus*. Idem.*

Veterinosus] Morbo vetero confectus, id est, veterno: quales sunt qui hydropem patiuntur. Et recte. Nam saepè Eunuchi in senecta veterinosi sunt; et cito hoc laborant morbo. Idem.

Senex] Ex morbo ægritudineque rugosus. Idem.

Senex] Utrum senex? an quia ita videtur ob deformitatem? Idem.

*Vetus] Incurvus a *vico*. Farnab.*

Veternosus, senex] Veterno labo-
rans, somnolentus, piger. *Idem.*

22 *Colore mustellino]* Erravit Terentius, non intelligens Menandricum illud, οὗτος ἐστιν γαλεάτης γέρων. Ait autem stellionem, animal quod lacertæ non dissimile est, maculoso corio: nempe ad id genus coloris facies exprimitur Eunuchorum corporis, quia plerique lentiginosi sunt. Hinc ergo erravit ideo, quia γαλῆ Mustella dicitur, γαλεάτης Stellio. ‘Ως παρ’ Ἀριστοφάνει ἐν νεφέλαις, ήσθην γαλεάτη καταχέαντι Σωκράτους. Ego Adesonem sequor, qui recte intellexit, Terentium scientem, mustellino colore Eunuchum dixisse coloratum, velut sublivido: quia vere Eunuchi aut ex candidissimis lentiginosi sunt, ut ex Gallis, et hujusmodi occidentalibus: aut ex fuscis, sublividi, ut ex Armeniis, et aliis orientalibus. *Idem.*

Colore mustellino] Vide *Donat.* et *Gnyet.* *Bæclerus.*

Mustellino] Menander; οὗτος ἐστι γαλεάτης γέρων. Cui facies lentigine maculosa, ut stellioniorum. Defendit Turnebus Terentium reprehensem, quod mustellinum colorem pro stellionato vertisset, lib. xii. c. 10. *Farnabius.*

23 *Ut quid egerim, egomet nesciam]* Pro non meminerim, vel non agnoscam. *Donatus.*

24 *Eho tu, emin’ ego te]* Miro stomacho quod ipse fecit, id ex alio conatur audire: et donec huc audiat, an hoc fecerit, dubitat. *Idem.*

Jube mihi denuo respondeat] Hoc est, quod in Rheticis Cicero ait, ‘Contra firmam argumentationem, aliam æque firmorem opponimus:’ huc est antea æque firma. *Denuo autem, ad respondeat* pertinet, non ad *jube*. *Id.*

Denuo respondeat] Jube vero, mihi denuo respondeat, intelligendum est. *Idem.*

25 *Roga]* Mire utriusque fiducia confertur, et apud utrumque est ve-

ritas, cum uterque fallatur. *Idem.*

Respondeat] Ph. *roga.* Ps. *venistin hodie ad nos? negat]* Sunt qui septenarium iambicum hunc faciant. nos etiam senarium ut ceteros esse posse arbitramur; contracto per synesis, *respondeat*, in tres syllabas: at in roga, posteriore correpta: ut Martialis: ‘In solio puta te Marce lare caput.’ *Fuerus.*

26 *At ille alter renit]* Bene instat, quasi ex parte iam obtinuerit Pythias. *Donatus.*

Annos, &c.] Errare potuit Pythias, vel etiam, per μελωσιν, voluit. neque n. Chærea potuit esse publice custos in Piræo ante annum decimum nonum, vel decimum octavum, minimum, ut dictum supra ad act. ii. sc. 2. *Farnabius.*

27 *Age dum, hoc mihi expedi]* Hæc Plautina sunt, cum in iisdem longa sit disputatio: sed mire a Terentio proferuntur ad ejus exemplum, et, quod est plus, carent Plautinis nugis. *Donatus.*

Age dum] *Dum, παρέλκον* est, et adjuvat ex animo loquentem. *Idem.*

Agedum hoc mihi expedi] *Donatus:* ‘Hæc Plautina,’ &c. Quantum in plerisque omnibus Plautum vincat Terentius, et meliora imitando faciat, quæ inde transferuntur, alias non parce demonstrabimus. *Bæclerus.*

28 *Taces]* Et recte tacet: quia metuit Chæream. *Donatus.*

29 *Monstrum hominis]* Bene Eunuchio dictum est *Monstrum hominis*: hoc est, nec mas, nec fæmina existens. Sic et supra, ‘senem mulierem’ dixit. *Idem.*

Monstrum, &c.] Bene, de Eunuchio; qui neque mas, neque fæmina. *Farnabius.*

30 *Modo]* Nota modo aperte pro præterito tempore dictum esse, id est, jamdudum, nam qui vitaverat virginem, non modo, sed longe ante vestem mutavit cum Eunucho Phædræ. *Donatus.*

Quamduum? modo? I. e. ‘Jamdum,’ inquit Donatus: ‘nam qui vi-tiaverat,’ &c. Sed non opus est, ad vocabulum potius, quam ad mentem respondentis attendere. interrogavit Phædria, *quamduum?* respondet Eunuchus, non sine tergiversatione, non ita dudum esse. metu Chæreæ scilicet. itaque antea *tacbat*, nolebat nisi adactus loqui. et nunc iterum timide loquitur. *modo*, non definit hic tempus, sed potius vague significat ex affectu respondentis. Bene Gallus interpres *hæc παραφράζει*: *y a il long temps? il n'y a pas long temps.* Bœclerus.

31 *Quicum?* Praepositio cum his dictionibus supponitur, *quicum, nobiscum, robiscum.* Ceteris vero, ita ut ipsum nomen prescribit, praeponitur: *ut, cum amicis, cum exercitu, cum ad-rocati.* Donatus.

32 *Unde igitur fratrem meum esse sciebas?* Utpote novitus: et cum qui ex Piræo raro discesserit: et longo intervallo eis τὸ δέσμον venerit. Et haec sunt obliquæ interrogations, quibus ut oratores videmus, cum derivare testimonium nituntur. Et ideo sic ait Phædria, ut frustretur omnia, quæ confessus est Dorns. vult enim fratri esse consultum. Donatus.

Parmeno dicebat eum esse? Prope infirmatum testimonium est, quod enim sic ait, Parmeno dicebat eum esse: falsum esse potest. Et mire sic ait: ut, ‘Sola mihi tales casus Cassandra canebat.’ Sic autem dicimus, quando non semel quod factum fuerit, sed sæpius demonstramus. *Idem.*

34 *Occidi?* Hoc secum Phædria, non ut Pythias audiret; quam celari vult, quod ipse jam animadvertebat. sed illa prompte arripit, quæ ad explicandum errorem in persona faciebant, et arguendo infert: *injuriam sibi factam ante, cum temulentam et insanam adeoque mentitam Phædria reprehenderet;* rem nunc ipsam loqui, adolescentem pro EunUCHO ve-

nisce, domuique meretricis et virginis, prætextu doni, per insignem injuriam illusum esse. ibi tum Phædria, cum rerum argumentis urgeretur, assimilata fiducia, testimonii fidem indignitate testis elevat, vultuque ad severitatem composito interrogat iterum, sed contentius, et sperans, Eunuchum, ne perseveraret in illa confessione, abterritum iri. videntur et mutus aliqui accessisse. quibus cum parum pro spe Phædriæ Eunuchus pareret, denuoque Pythias instaret, eo confudit Phædria confusus (et quid ageret nescius) ut Eunuchum jubaret negare, quæ affirmaverat; et vel sic obtineret, indignum fide esse, qui negaret quod ante asseverasset. hinc, ut quæstioni subjecturus tergiversantem, ceterum quia quod responderi posset in re tam manifesta non haberet, sese amolitur Phædria, *Bæclerus.*

36 *Jan satis credis me esse sobriam?* Quia supra dixit, *Temulenta es:* et quasi gravem injuriam hoc dicto passa sit, memoriter dictum retulit. *ut, En ego victa situ?* et, *Pulsus ego?* Donatus.

Sobriam, &c.] Supra dixerat Phædria, *temulenta es.* Farnabius.

37 *Jan satis certum est virginem vitiatam esse?* Ordine ait, quum primum de se, tum de adversario loquitur. *Donatus.*

38 *Credis huic quod dicut?* A personæ qualitate derogat fidem. nam quid credendum est servo EunUCHO fugitivo? *Idem.*

Quid isti credam? res ipsa indicat? Hic a persona quæ convincebatur, oratore ad factum se retulit. *Idem.*

39 *Concede istuc paululum?* Ad se versum dicit istuc: ut longe sit a Pythia. EunUCHO enim dicit Phædria. *Idem.*

Concede istuc paululum. audin? etiam nunc paul. sat est? Ut remotior esset a Pythiade, seorsum hoc dicit EunUCHO. ita melius suggerere poterat,

• quæ postea suggessit. compara cum
hoc versu loc. Plautinum Aulul. i. 1.

16. ‘Abscede. etiam nunc: etiam
nunc: etiam. ohe! Iste adstato.’ *Bæcl.*

42 *O scelestum, atque audacem homi-
nem]* Chæream scilicet vel Parme-
nonem. sed sic pronuntiandum est,
ut putet Ancilla de Eunucho dici, hoc
ipso quod præsto est. ideo illa infert,
‘Væ mihi, etiam nunc credis, indignis
nos esse irrisas modis?’ *Donatus.*

O scelestum, &c.] Pronunciatum
hoc de Chærea, voluit a Pythia in-
telligi quasi dictum de Doro. *Furna-
bius.*

Væ mihi] Hoc totum, *Væ mihi,*
quidam a Pythia, usque ad *irrisas
modis*, dici existimant. *Donatus.*

44 *Mirum ni tu erdas, quod iste
dicat]* Utrum an serva, quod servus?
an stulta, quod stultus? an fœmina,
quod Eunuchus? *Idem.*

Mirum ni tu] Clare dicit, quidam
pressus putant. *Idem.*

45 *Heus tu, negato rursum]* *Rursum*,
non ad negationem pertinet, sed ad
interrogationem: ut sit, *rurus interrogatus.* *Rurus*, retro, id est, e con-
trario: ac per hoc contrarium supe-
rioribus dicio. *Idem.*

Heus tu, &c.] Hoc voce submissa,
ne exaudiatur Pythias. *Farnabius.*

46 *Non potest sine malo fateri, video]*
Ampliatio et dilatatio quæstionis, ar-
gumento est, nihil constitisse. Adde
quod pœnam minatur, non tanquam
jam incerto, sed falso testi. Deinde
ipsius fateri considereremus quale sit.
Non est testis fateri, sed rei. Hie
igitur ut in illum culpam transferat
universam, fateri dixit, non indicare:
ut ipse reus, non alieni facti testis
esse dicatur. *Donatus.*

Non potest sine malo] Quasi nec haec
fuerit, nec illa confessio, in quibus
nulla veritas sit. *Idem.*

Verum? vidistin fratrem Chæram?
Do. non. Pm. non potest sine] In li-
bro Bembino est vidistine, et dictio,
sine, sequenti versui adscribitur.

quod placet mihi, ut sint trochaici,
quemadmodum ceteri. *Faernus.*

47 *Malo]* Tormentis. ‘ Omnes im-
perio, metu, vi, malo adactæ.’ Cic.
iv. Verrina. *Farnabius.*

Sequere hac] Quasi ad tormenta.
Donatus.

Modo ait, modo negat] Testis ant ab
adversario convincitur falsitatis: aut
a se ipso, si variaverit dicta. Ergo
priora quia non potnere convinci, ab
inconstantia testis præsidium defen-
sionis inquisitum est. *Donatus.*

48 *Ora me]* Hoc lentius: ut sit
causa non sœviendi. *Idem.*

Ora me] Salvo honore meo; et fra-
tris. *Farnabius.*

Obseero te vero, Phædria] Bene vero.
nam quia ille dixerat, ut simularet
preces, hic annixus vero addidit,
ostendens, serio se rogare, et ex ani-
mo: non ut ille jubebat, dolo. *Do-
natus.*

I intro] Terribiliter, dummodo enim
summoveat. *Idem.*

Intro] Utrum *intro* domum ad Phæ-
driam? an ad Thaidem? Sed non
oportet ad Thaidem intelligi, ne ce-
landarum rerum index teneatur. *Id.*

Oi, ei] Bene *oi ei σχετλιασμὸν* rus-
ticum posuit, utpote et servi et no-
vitii. et est deploratio ab eis sic dicta.
Idem.

49 *Alio pacto honeste]* Contra offi-
cium fuit, mentiri docuisse servum,
et adfuisse mendacio liberalem ado-
lescentulum. Sed vide quemadmo-
duum defendatur, dum se mentiri co-
actum dicit, dum consultit honestati.
Hanc autem causam longæ sermoci-
nationis ad hoc induxit artifex Poë-
ta, ut apud omnes jam certum sit, a
Chærea vitiatam virginem, ne illo
errore impediantur ulterius nuptiae,
vel finis fabule differatur. *Idem.*

Alio pacto honeste] Nullo alio scili-
cat, nisi per hanc fallaciam. *Idem.*

49. 50 Priorem versum secum et
ad spectatores versus loquitur: pos-
teriori clare minas in Eunuchum con-

tinuat. Bene autem *Donatus* de hac scena: 'Hanc cansam longæ sermonationis ad hoc induxit artifex Poëta, ut apud omnes jam certum sit, a Chæreæ vitiatam virginem, ne ullo errore impediantur ulterius nuptiæ, vel finis fabule differatur.' *Nebulonis* vocem *Eugraphius* explicat de fraudatore et pessimo, sed si peculiaris significatio voci aptanda est, quæ latius etiam usurpatur, μάλθων potius ad Eunuchum pertineat, i. e. δ γύνανδρος. nam in *Glossis* vet. nebulo etiam ita explicatur. *Bæclerus.*

50 *Actum est siquidem*] Hoc rursus elare, et sic dieit tanquam adhuc iratus Eunicho suo. *Donatus.*

Actum, &c.] Aposiopesis, siquidem hæc ita sint. *Farnabius.*

Tu me, &c.] Conversus ad Dorum hæc, quem introire quasi ad supplacium et tormenta jussum sequitur Phædria. *Idem.*

51 *Quam me rivere]* Deest magis: nt sit, *Magis scio, quam me vivere.* *Donatus.*

Parmenonis tam scio esse hanc technam, q. m. v.] Graeca vox Latio invecta est, dolimi, fraudem, significans. Scholiastes Aristophanis in Plut. τέχναι λέγονται τὰ τῶν ἀνθρώπων σοφίσματα, οἷον χαλκευτικὴ, τεκτονικὴ, καὶ ὅσαι ἄλλαι τοιάται. τέχνη λέγεται καὶ ἡ μηχανὴ καὶ ὁ δόλος. ἀφ' ἣς καὶ τεχνάζομαι, ἀντὶ τοῦ δολεύομαι καὶ μηχανᾶμαι. *Bæclerus.*

52 *Inreniam hodie pol.]* Hæc est προοιονομία ad futurum exitum fabulae. nam dum se nesciunt Pythias, sit indicium patri Chæreæ, et confirmantur nuptiæ. *Donatus.*

54 *Utrum taceamne, an prædicem]* Tertium παρέλκον: abundat enim aut *utrum*, aut *ne*: aut certe hoc fit, ut sit figura τμῆσις. *Idem.*

Virgine. Py. itu, utrum taceam ne, an prædicem. Do. tu pol, si sapis] Omnis hujus versus difficultas est in verbo *prædicem*. nam si id deducimus a *prædio* *prædicas*, versus nou stat,

qui trochaicus est, iambum non admittens: si a *prædio* *prædicis*, ut sit *prædicem*, pro *prædicam* (antiqui enim dicem efferebant in futuro, pro eo quod nos dicam) stat quidem versus, sed verbum *prædicere* videndum est ut sensui congruat. *Vaticannus*, qui aliqua sæpe meliora habet, quam *Bembinus* et quam omnes alii, hic non *prædicem*, sed *prædicam* habet: quamvis deinde addito e, et dispuncto a, mutatum fuerit in *prædicem*. at *Decurtatus*, qui et ipse quoque ex eadem bibliotheca est, sanam et integrum habet vocem, *prædicam*; sed ut dixi sensum requiro in *prædicam*, vel *prædicem*, penultima producta. *Faernus.*

Tu pol, si sapis, quod scis, nescis] Non possumus nescire quod scimus. sed ita, ut Concordia discors. et Virgilius, 'Sequiturque sequentem.' *Donatus.*

Tu pol si sapis, quod scis, nescis] Videamus, cur nolit Poëta de virtute virginis continuo scire Thaidem: utrum ne improviso malo vehementius commoveatur, ac doleat? an ut ex ejusdem Virginis habitu vultuque ista cognoscat? quod est actuosius. an, quod proximum vero est, ut illam et Thais et Frater, ignorantes vitiam, animosius adversus Militem defendant, repetitum eam venientem cum tanto strepitu ac minis? Nam quo ore præterea diceret Thais Chremeti, de sororis pudore sollicito, 'Educta est ita ut teque illaque dignum est:' si sciret eam virginem non esse? *Idem.*

Quod scis, nescis] Unde in Heautont. 'Nescias quod scis, si sapis.' Et hoc est quod κακάζηλον dicitur. *Idem.*

55 *Quod scis, nescis]* Proverbiale est, et multum apud dialecticos tractatum: ut 'Facio, et non facio:' et 'Amicus sum, et non sum:' et, 'Audio, et non audio:' et cetera hujusmodi. *Idem.*

Quod scis nescis] Bene cansam silentii ad οἰκονομίαν retulit *Donatus*,

quem vide. Plaut. Mil. Glor. II. 6.
89. ‘Etiam illud quod scies, nesciveris.’ *Bæclerus.*

Quod scis, nescis?] Nescieris. dissimula te scire. Heauton. act. IV. sc. 4.
‘Tu nescis id quod scis.’ Plaut. Mil. act. II. sc. 6. ‘Linguam comprimes. Posthae etiam illud quod scies, nesciveris. Ne videris, quod videris.’ *Farnabius.*

De Eunicho? Quod Chærea sit, non Eunuchus. *Donatus.*

De vitio virginis? Quod jam mulier facta sit. *Idem.*

56 *Hac re te omni turba evolves?* Causa quæsita, cur ante jurgium cum milite Thais nesciat vitiatam virginem. *Idem.*

Et illi gratum feceris? Cui, nisi virginis? enjus crimen, ut supra, silentio texeris, præsertim tacentis injuriam suam, et sic dolentis amissam virginitatem, ut nec confessionem suæ calamitatis subire possit. *Idem.*

57 *Id modo dic?* *Id pro hoc, subjunctivum pro præpositivo.* *Idem.*

58 *Thais jam aderit?* Bene dixit, Aderit, huic enim aderit Thais. *Idem.*

Quia cum inde abeo? Aliam causam ex alia supposuit: quasi diceret, ‘Video causam.’ *Idem.*

59 *Turba inter eos?* Jnrgium, rixa. *Farnabius.*

Aurum, &c.? Aurea ornamenta Thaidis, supra sc. I. hñjus act. *Idem.*

Ex hoc? Chremete. *Idem.*

SCENA V. Octonarii Iambici sunt. vs. 1. MSS. nostri omnes: *vicit me vinum*, vs. 2. duo: *accumbebam*, vs. 4. omnes: *hem.*, vs. 5. omnes, ut ed. vs. 8. omnes: *lites sunt factæ*, vs. 11. duo: *correxit me mil.*, vs. 12. omnes, ut ed. *Bæclerus.*

Atut! data hercule verba mihi sunt? *Hic senagroris inducitur vino Chremes priorum memor, titubans in præsentibus, ut sere adpoti solent.* *Donatus.*

1 *Atat!* Interjectio est paulatim percepti atque intellecti mali. *Idem.*

Data verba? Fraus facta. *Idem.*

Data hercule verba? A milite, a meretrice, cuius jampridem dolum malum in omni re suspicatus est? an magis a vino, quasi captioso aliquo, data verba sunt? quia bibere, dulce est: ebrium fieri, turpissimum. adeo his, quæ sequuntur, quasi subtilem fraudem ebrietatis inducit. Plautus de vino, ‘Pedes captat primo, luctator dolosus.’ Virgiliius de uva, ‘Tentatura pedes olim, vincturaque linguam.’ *Idem.*

2 *Ac dum accubabam?* Hic verba data sunt. *Idem.*

Quam videbar mihi esse pulchre sobrios? Nihil elegantius. non dixit, videbar mihi tunc esse sobrios, sed ut hoc ipsum jam erroris esset, ac vinolentiæ accumulatio, *Videbar*, inquit, *mihi nimium sobrios.* *Idem.*

Pulchre? Fortiter ac nimis. *Idem.*

3 *Neque pes?* Ad incessum. *Idem.*

Neque mens? Ad facta ac dicta. *Id*

Neque pes neque mens? Pleiori descriptione Lucretius lib. III. ‘Consequitur gravitas membrorum: præpediuntur Crura vacillanti: tardescit lingua: madet mens: Nant oculi.’ *Bæclerus.*

Pes, &c.? ‘Magnum hoc vitium viño est, pedes captat primum, luctator dolosus est.’ Plaut. Pseud. act. v. sc. 1. *Farnabius.*

Mens, &c.? Olvós ἔχει φένας. Hom. Odyss. vi. *Idem.*

Satis suum officium facil? Bene, non enim omuino non facit, nam hoc insani est: sed non satis facit, quod est ebrietatis. *Donatus.*

4 *Quis est? chem Pythias?* Γραμμικῶς et satis mīro exemplo mutatam credit, postquam ipse mutatus est. *Idem.*

Quanto nunc formosior videre mihi, quam dudum? Hoc multum Academicos juvat, qui aiunt, Prout habiti fuerimus atque affecti, ita nobis aliud atque aliud videri; et ideo nihil certi comprehendendi posse. *Idem.*

Quanto, &c.? Ebriis Τὰ μὴ καλὰ, καλὰ πέφανται, quod de amatoribus

pronunciauit Theocriti Daphnis, Idyl. vi. ‘Hens pner, vinum funde mera-
cius, ut illam formosam reddam;’ Anacharsis, cum ex convivis quidam
dixisset, uxorem ipsum duxisse de-
formem. *Farnabius.*

5 *Certe tu quidem pol]* Et *Certe et Pol*, hæc dixit, ut appareret hanc
vere loqui, quæ sobria est: illum ve-
ro ex vino falli. Et honorifice, at-
que ut sobria, non dixit, temulentior,
aut lacevior, sed alacrior. *Donatus.*

Certe tu quidem pol] Liber Bem-
binus certo, quod antiquis videtur.
Faernus.

Multo hilarior] Quærerit Guyetus,
unde Muretus habeat τὸν αλαριόν,
quod prætulit τῷ hilarior? Ex Do-
nato habet, cuius ista est annotatio:
‘Non dixit temulentior, aut lacevior,
sed alacrior.’ *Bæclerus.*

6 *Verbum hercle hoc]* *Verbum*, pro-
verbium, ut idem in Andria: ‘Ver-
bum illud verum est, vulgo quod dici-
solet.’ *Donatus.*

Sine Cerere et Libero friget Venus]
Hoc si ad sententiam revoce, non
conveniet ebrio: si ad petulantiam
quam* sie ante dictum est. Nam et
improbior factus est. et quum tro-
pice locutus sit, tamen ordinem na-
turalem servavit: nam primum cibus,
deinde potus, postremo libido vene-
rea. *Friget* autem, quia omnis ejus-
modi voluptas in calore sanguinis
constituta est, qui bis rebus alitur.
Et *Friget* proprie, non adhæret.
Translatum enim hoc proverbium a
picatione vasorum, quæ frigida pi-
cem non tenent, quum alia multa me-
liora sint ad usum frigida, ut ferrum,
argentum, aurum, et cetera hujusmo-
di. nam sic alibi, ‘Ubi friget, huc
evasit.’ Et vide tres μετωνυμίας, Ce-
rerem, Liberum, Venerem. *Idem.*

*Verbum hercle hoc verum est, sine
Cerere et Libero friget Venus]* Liber
Bembinus, itemque Decentatus, pro-
est, habent erit, quomodo et prins
habebat Victorianus, ut adhuc litura

demonstrat. Hoc autem verbo, erit,
antiqui etiam praesentia et præterita
asseverabant. Plautus in Persa:
‘Hæc erit bono genere nata, nihil
scit nisi verum loqui.’ Terentius in
Heautontim. ‘subditum se suspicatur.
subditum? ain tu? certe sic
erit.’ Item in Phormione: ‘Cognata-
tam couperi esse nobis. quid? deli-
ras. sic erit.’ Lucanus in primo:
‘Non tu Pyrrhe ferox, nec tantis
cladibus anctor Pœnus erit.’ quod
Priscianus libro decimo octavo de
constructione exponit, pro cognosce-
tur, stat autem versus, admisso in
quartam sedem proceleusmatico. *Fa-
ernus.*

Sine Cerere et Libero frig. Ven.]
Denominationis hujus licentiam con-
signat Lueretins lib. ii. ‘Hic si quis,
mare, Neptunum, Cereremque, vo-
care Constituet fruges; et Bacchi
nomine abuti Mavlt, quam laticis
proprium proferre vocamen; Concede-
damus, ut hic terrarum dicat et or-
beum Esse Deum matrem.’ Non ta-
men nihil diseriminis ista licentia
habet. Neptunum enim pro mari,
Virgiliana potius majestas capit
(‘Neptuno immerserit Eurus’) quam
Comœdie novæ temperatus dicendi
modus. Plantus videtur temperare
volnisse, cum loca potius Neptunia
(altius quidem, quam noster maria
Neptuni) dixisset Trinum. iv. 1. 4.
et præsertim Milite ii. 5. 3. sed mox
corrupit temperamentum, cum adje-
cit tempū turbulentū, quod Epico magis
aut Tragico quam Comico concedi
poterat, sed hæc δῶν πάρεργον. *Bæ-
clerus.*

Verum hoc est] Atque ἐν οὐνφ ἀλή-
θειᾳ. *Farnabius.*

Sine, &c.] Νεκρὸν Ἀφροδίτη Διουνύσου
δίχα καὶ Δήμητρος. Eurip. Ἐν πλησ-
μονοῦντι Κύπρισ. vide Seneca Hypop-
lytum vs. 203. Aristophanem citat
Athenæus, ‘Ηδὺς τε πίνειν οὖν Ἀφρο-
δίτης γάλα, lib. x. cap. 12. additique,
*Ον πολὺν σπῶντες ἔνιοι παρανόμων ἀφρο-

διστων ὄρεξιν λαμβάνοντο. *Idem.*

7 *Sed Thais multo ante renit*] Interrogative pronuntiandum hoc. Et scias de his interrogationibus hanc ipsam esse, in quibus ita querimus, ut qui interrogantur, responsuri nobis se nescire videantur. *Donatus.*

8 *Jam dudum; etatem*] Quia jam dudum infinitæ moræ est, addit etatem, ut ostendat multum abiisse temporis, ut factum est. *Jam dudum, etatem, pro longinquuo tempore.* *Lucilius*, ‘Ut multos mensesque dies que: Non tamen etatem.’ *Idem.*

Etatem] Diu, longinquo tempore ac prolixo, ut est etas: nam sic dicimus de die: et dieculam, aliquantulam moram. *Idem.*

9 *Nihil dixit tum, ut sequerere sese*] *Nihil*, pro non, *Virgilius*: ‘Deponunt animos nil magnæ laudis egentes.’ *Idem.*

Nihil, nisi abiens mihi innuit] Apparet quasi iratam discessisse Thaidem a Milite, et tamen sic iratam, ut illi ira consilium non ademerit. *Innuit inquit, quum abiret.* *Idem.*

10 *Eho nonne id sat erat*] Adeo simplex hic inducitur adolescens, ut a Pythia reprehendi possit. nam quid opus fuit dicere, si innuit? *Idem.*

At nesciebam id dicere illam] *Dicere* pro velle, vel significare. Sic alibi, ‘Quasi tu dicas id factum consilio meo.’ *Idem.*

Nisi quia correxit miles, quod intellexi minus] Hoc videtur facetius et sapientius, quam dici ab ebrio, rustico, et adolescente debuisset. Hoc vitium tunc fit, quum Poëtae ingenium suum in personas conferunt. *Idem.*

11 *Quod intellexi minus*] Verisimile hinc tantum extrusum fuisse, non etiam vapulasse: quia miles Thaidi magis, quam hinc irascitur. *Idem.*

Correxit miles, quod intell.] Suo potius ingenio, quam personæ moribus obsequi putat poëtam nostrum *Donatus*; cum ebrio, et rustico, et adoles-

scenti acutius dictum tribuit. Mirum, qui hoc tanti acuminis visum sit *Donato*: nisi acumen ipse volnit suum, non in tempore forsitan, ostentare. *Bæclerus.*

12 *Miror ubi ego huic anteverterim*] Id est, hanc præcesserim. *Donatus.*

Ubi] In qua parte viæ. *Idem.*

SCENA VI. Trochaicis tetrametris catalecticis constat, intermixtis duobus Iambicis tetram. catal. vs. 1. *Mss. meorum unus*: et habetur et refertur *Thais a me, ita uti, &c. alter*: et habetur et refertur *tibi a me Th.* Argent. et h. et ref. *Th. a me tibi ita*. vs. 14. unus: nam hac est, quam miles a me nunc ei recept. v. Argent. nam hac ea est, quam miles nunc ereptum venit. vs. 17. duo: militem s. a. t. q. copias video adducere. vs. 19. omnes: qui metuat minus. vs. 26. omnes: mane mane. vs. 31. duo: fac animo hac ut presenti dicas. tertius: fac hac animo præsenti ut dicas. *Bæclerus.*

1 *Credo equidem illum jam adfuturum esse, ut illam a me eripiat*] Vide ut ex ipsis appareat verbis, quam concita et recens a litigio veniat *Thais*. Itaque nec nominat *Militem*, nec *Virginem*: sed pronomine utrumque significat, quasi in medio constituta negotio. *Donatus.*

Adfuturum esse] Id est, adventurum: ut *Affuit et Mnestheus*. *Idem.*

Sine ut veniat] Quasi dicat, sine nullis, et communantis est: ut, *Sine modo*. *Idem.*

Credo equidem illum jam adfuturum ut illam a me eripiat. sine] Hunc versum ita in aliquibus l. s. ordinatum invenio, ut comprehendat etiam verbum *reniat*, quod in impressis sequenti versui attribuitur, ita erit trochaicus tetrameter acatalecticus, correpta priore in *illam*. ceterum quod sequitur, qui si *illam*, ita solus liber Beibinus habet. alii omnes, aut *atqui*, ut et *Donatus*, aut *atque*, quarum vocum alterutra admissa, is versus qui secundus est, ejusdem est gene-

ris, cuius primus: ejusdem et tertius: ita ut in prima sede sit dactylus, qui capiat primam syllabam dictiois ego. secundus pariter dactylus; tertius et quartus trochei; quintus vel anapæstus abjecto p, ex *ineptias*, vel trocheus, aut eliso s, ex ea voce, aut legendō *ineptiam*, ut est in libro Bembino, et fuisse in Victoriano et Decurtato ex rasura ultimæ litteræ apparet. quartus item versus ejusdemmet est generis, ita ut dactylum in tertia sede habeat, eliso m ex enim, quamvis sequente consonante. Item quintus, sextus, septimus, octavus, et decimus; nonus vero trochaeus dimeter catalecticus, vel etiam iambicus dimeter acatalecticus, si tamen in, me hem, non fiat collisio. undecimus trochaeus tetrameter catalecticus. *Færnus.*

2 *Atqui si illam digito attigerit uno] Moris comminantium est, ad exiguum revocare comunissa, quæ se ulturos prædident. Donatus.*

Oculi illico effodientur] Et foemineæ minæ sunt, et in libidinosos quam maxime. nam hunc suspicatur amator, reu esse virginis. Sic et alibi, 'Ut ego unguibus facile illi in oculos involem venefico.' In oculos autem maxime sævire foeminas, et tragedie fere ouenes, et comedie protestantur. Donatus.

Oculi illico] Minæ Amazoniae, apud Comicos. Plant. Aul. act. I. sc. I. et II. 2. Trin. II. sc. 4. Farnabius.

3 *Usque adeo ego illius ferre possum ineptias, et magnifica verba] Non dixit, Usque adeo illum possum amare: sed, quam insuavis jam diu sit, ostendit, dicendo, Ferre possum. Et cito ostendit, quæ sit amicitia Militis. Ineptias, inquit, et magnifica verba. Donatus.*

4 *Verba dum sint] Hoc est, quæ vim non admisceant rerum. Idem.*

Verum enim si ad rem conferentur, vapulabit] Si discesserit a verbis, et rem experiri cœperit, vapulabit. Et

bona locutio: ut si dicas, Verba ad rem contulit, hoc est, agere quod dicebat aggressus est. *Idem.*

7 *Ad me? qui? quasi istuc] Et rusticus, et timidus, et pudens commotus est Meretriculæ dicto. Idem.*

Ad me? qui? quasi istuc] Mire expressit Poëta perturbationem adolescentis parum assueti turbis, et timidioris. quasi istuc. Guyetus supplet: moverim. Thais antequam absolvat orationem, respondet. quia dum, &c. Bæclerus.

Quasi istuc] Aposiopesis. quasi ego istuc commoverim. Farnabius.

Quia dum tibi sororem studeo reddere] Quæ enim Thais cupiebat de sorore Chremeti indicare, ad eam rem tempus non erat in domo militis: et cœptos cum adolescenti sermones jngrium interrupit. supra IV. I. itaque nunc, urgentibus, quæ imminebant, litibus, Chremeti sororem indicat, et restituit; ut adversus militem jam suum negotiom ille gerere posset. commendat tamen suæ beneficium Thais in hac ipsa festinatione: multisque sibi laboribus stetisse hanc rem ostendit. Chremes ad mentionem sororis, expectatione suspensus, ubi ea est? inquit, et cum Thais responderet, domi apud me; confusus, hem! ait; metuens, ne pudori ejus male consultum in domo meretricis esset. quo metu mox eum liberat Thais: quid est? quid perturbaris? educta est soror tua ita, ut teque illaque dignum est. quod adversus dubitantem (quid ais?) mox amplius confirmat: id quod res est. Bæclerus.

8 *Hæc atque hujusmodi sum multa passa] Mulier facunda Meretrix, hæc imputat adolescenti quæ vidit, et alia quibus interfuit. Donatus.*

Reddere et restituere] Proprie redditur cupientibus, ut domino servus: restituitur cupiens, ut patriæ civis: redditur, et restituitur, cupiens cupientibus, ut parenti filius. Ergo in hac utrumque est, et redi et restitui. Id,

9 *Hem]* Extimuit adolescentis, cum sororem suam in domo meretricis esse audivit: cui rei statim occurrit Thais. *Idem.*

Hem] Indignantis est; ubi sororem suam in domo meretricis esse audiit. *Farnabius.*

10 *Educta]* Subauditur est. *Donatus.*

Uti teque illaque dignum est] Bene purgavit, quod ex fastu meretricio expectabatur. non, inquit, ut me dignum est, apud me est. *Idem.*

Quid ais] Recte: quia mirum apud meretricem liberaliter educatam. *Id.*

11 *Hanc tibi dono do]* Melius dixit, quam *Dono*: ut donum placidus videatur et præstantius. *Idem.*

Neque repeto pro illa abs te quicquam pretii] Ex eo quod potuit jure facere, beneficium demonstravit oratione, dicens serio, non esse facturam. *Idem.*

12 *Et habetur et refertur a me, Thais]* Qui habet apud se gratiam, nondum retulit. *Retulit* qui destitit habere. Multum ergo hic dixit, et *habetur gratia et refertur*. Quem sensum transtulit Sallustius in bellum Jugurthinum, ‘Arma, pecuniam, sume, utere: et, quoad vixeris, numquam redditam tibi gratiam putaris: semper apud me integra erit.’ *Idem.*

Et habetur et refertur a me Thais tibi, ita uti merita es, gratia] Antiqua locutio est, habeo gratiam, pro habeo tibi gratiam. ut in Andria: ‘et non neglexisse habeo gratiam.’ idem et de refero: ut supra in Eunucho, ‘Inveniam pol hodie parem ubi referam gratiam.’ ita versus erit octonarius iambicus expeditissimus, ut sequens, qui tamen, si in care posteriore corripias, potest esse trochaeus catalecticus: enjusmodi est, qui eum sequitur. *Færnus.*

13 *Ne prius, quam hanc a me accipias, amittas Chreme]* Hoc in Comœdia licet more vulgi dicere. Ceterum non potest amitti, quod nondum accep-

tum sit. An quia jam dudum sumpsum sit? *Donatus.*

14 *Nam haec ea est, quam Miles a me vi nunc creptum venit]* Non ad deterendum, sed ad præparandum animum adolescentis haec dicit, quem audarem putat, aliter ac res ipsa est. nam mox Thais mutabit orationem, et dicet, ‘Quicum res tibi est, peregrinus est: Minus potens quam tu, minus notus, amicorum hic habens minus.’ *Idem.*

15 *Cum monumentis]* Monumenta sunt, quæ Græci dicunt γνωρίσματα καὶ σπάργανα. *Idem.*

Abi tu, cistellam domo effe cum monumentis] Vide Lindenbrogii notas; et Petrum Victorium, Comment. in Poët. Aristot. ubi Philosophus agit de agnitione, quæ per signa sit. *Bæclerus.*

Cum monumentis, &c.] Infantibus cum fortunæ aut misericordiæ alienæ exponebantur, uti adnotatum ad act. iv. sc. 5. Andriæ, apponebantur simul ἐπισημα, quibus tempore futuro et meliore possent agnosci. haec Græci λεύφανα, σπάργανα, et γνωρίσματα, Latini monumenta, vel crepundia vocabant. Pamphilæ, licet exposita non erat, verum a prædonibus abreperta, supererant procul dubio crepundia quædam et σπάργανα quibus agnosci posset. *Farnabius.*

16 *Viden’ tu illum, Thais]* Longe videre, timoris est indicium. *Donatus.*

Viden’ tu, &c.] Trepidare incipit rusticus, viso Thrasonem cum comitatu. *Farnabius.*

Ubi sita est] Trepidantes personas immisicut. *Donatus.*

In risco] Cista pelle contecta: nomen Plurygium. *Idem.*

17 *Quantas copias]* Proprie dixit *copias*: nam sic dicuntur legiones in numeri collectæ. convenit tamen rudi et rustico adolescenti, sex homines, *copias* dicere: Militem scilicet, Parasitum, Donacem, Syriscum, Simalio-

nem, Sangam. *Idem.*

18 *Num formidolosus obsecro es, mi homo?* *Formidolosus*, et terribilis, et timidus intelligitur. *Idem.*

Apage sis] Plantus in Trinummo,
'Apage amor.' *Idem.*

20 *Atque ita opus est?* Ut minus formidolosus sis. *Idem.*

Metuo qualem tu me esse hominem existimes? Videtur ebrini factus hic Chremes jam etiam displicere nolle mulieri. nam idcirco fatetur, se timere malam opinionem Thaidis de se. 'Et metuo qualem tu me existimes,' nove dixit pro, 'Metuo ne ignara sis.' *Idem.*

21 *Peregrinus est, minus potens quam tu?* Quam * post quam tamen ipsa non eloquitur, quid efficiatur, ex eo quod ait, *Peregrinus est, minus potens quam tu:* bene sic dixit: quia tardum fuit dicere: *Ille impotens, tu potens,* et cetera. *Idem.*

Peregrinus est, minus potens, &c.] Locus de facultate et difficultate litigandi: etiam alibi apud nostrum tractatur: *Andr. iv. 5. 15. &c. Adelphi. ii. 2. 3. 4. Phormion. iv. 3. Baclerus.*

23 *Sed tu, quod cavere possis, &c.]* Ostendere vult Terentius, plures sententias ad timiditatem congruere, quam ad audaciam. nam et mox dicturus est, 'Omnia prius experiri, quam armis, sapientem decet.' Quia ex providentia timor, ex audacia temeritas provenit. *Donatus.*

Admittere est] Fieri sincere. et melius dixit, quam *Pati*. hoc generale est. nam nunc admittere, pati fieri significat. *Idem.*

Quod cavere, &c.] Pol cavere quam pœnitere præstat. Σωφρονέστερον δὲ οὐμαὶ τὸν μετὰ τὸ παθεῖν ἐγκαλεῖν, τὸ πρὸν παθεῖν φυλάξασθαι τὸ μὴ παθεῖν. *Stobæus. Farnabius.*

24 *Malo ego nos prospicere]* Provvidere ne fiat: id est, prospicere et cavere. ab eo quod præcedit, id quod sequitur. *Donatus.*

*Malo ego nos prospicere] Vide Andr. iii. 5. 18. et adde Sallustii illud: 'Res monet, cavere ab illis magis, quam quid in illos statuas consultare?' Catil. xxv. Laudat autem suam Ianc cautionem, consilium vocans, Chremes scena sequente vs. 14. *Bæclerus.**

Accepta injuria] Hic causa ostenditur, cur illud malit. *Donatus.*

25 *Ostium obsera intus]* Pavidi consilium nihil aliud continet præter claustra et fugam. nam *sera* est clausum janua. *Idem.*

Transcurro ad forum] *Transcurro* dicit, non *Curro*: ut proximitatem fori ostenderet. *Idem.*

Ad forum] In foro obambulabant causidici. Forum autem intelligo *Piazzant*, quam vocant. ab una parte locus est a fronte apertus, in quo exercentur judicia. ibi tribunal et subsellia. nobis, *the Sessions-house*. in area ipsa, tabernæ, ubi habentur res venales, *the Market-place*: inibi spatiuntur mercatores, feneratores, et quos recenset *Choragus* in *Planti Circulione* act. iv. sc. 1. *the Exchange. Farnabius.*

26 *Volo ego]* Quasi minus timeat: *cupio* non inquit, sed *volo*. *Donatus.*

In turba hac] Vide timidum *turbam* appellare, quam mulier non timet. *Idem.*

27 *Melius est]* Fugæ occasionem hic cupit dari. *Idem.*

Mane] Hoc gestu jam adjuvatur. *Idem.*

Omitte: jam adero] Ex hujus verbis apparet, etiam manu comprehensum esse adolescentem. *Idem.*

Omitte: jam istuc adero] Quia causam probari non videt, celeritatem redundi pollicetur. *Idem.*

Nihil opus est istis] *Istis*, utrum advocatis, an istis omnibus quae dixisti? *Virgilius*, 'Ant quid petis istis?' *Idem.*

Istis] Advocatis. *Farnabius.*

28 *Hoc dic modo, sororem illam tuam*

esse] Ordine est executus : primo utrum personam habeat, *Dic, sororem,* inquit, *illam tuam esse.* Utrum negotium habeat, *Et te parvam virginem amisisse.* Cur hodie agat, *Nunc cognosse.* Et unde probet, *Signa ostende.* Hæc omnia sic pronuntianda sunt, ut et justa et factu facilia demonstrentur. *Donatus.*

30 *Si vim faciet, in jus ducito hominem]* Et recte: quia violento civili-
ter resisti solet. *Idem.*

31 *Fac animo hec ut præsenti di-
cas]* Hæc non dicerentur a Thaide,
nisi in illius vultu pavor nimius ap-
pareret. *Idem.*

Faciam] Adjuvandum pronuntia-
tione: *Faciam enim, timide dictum*
est. *Idem.*

Attolle pallium] Hic verbis Chre-
metis demonstravit nimium liberali-
ter pavidi adolescentuli animum. *Id.*

Attolle pallium] Vel quia simplex
est, vel quia ebrius, pallium trahit
Chremes. *Idem.*

Attolle pallium] Non satis sobrius,
nec urbanæ elegantiae studiosior, ado-
lescens rusticus, pallium trahit, quod
attoli et subduci jubet Thais. vide,
quæ notat Octav. Ferrar. de Re Vest.
part. II. lib. IV. cap. 8. *Bæclerus.*

Pallium] Humeris delapsum, vel
per negligentiam madidi et ebriosi,
vel ex concertatione tendentis in fo-
rum et abeundi occasionem captan-
tis. *Furnarius.*

32 *Peril! huic ipsi est opus patrono,
&c.]* Hæc Meretricis queuela, rudem
Adolescentulum magis et honeste na-
tum, quam culpandum esse demon-
strat. *Donatus.*

SCENA VII. Iambici sunt tetramet-
tri acatalectic; et Trochaici catalectic-
ti, sive septenarii. vs. 2. MSS. nostri
omnes, *dorax*, (v. Guyet.) et, *sequimini
me.* vs. 4. omnes: *reple.* et vs. 10.
domum. vs. 13. Gnathoni omnes ista
tribuunt: *idem hoc jam Pyrrhus facti-
tarit.* vs. 15. unus: *sane qui tibi nunc
vir videtur, hic neb. magn. e.* alter:

*sane qui nunc tibi vir videtur esse, neb.
m. e.* Argent. *sane qui nunc vir tibi
videtur esse hic?* *nebulo magnus est.* vs.
16. duo: *quid tibi videtur?* tertius:
quid videtur tibi? vs. 17. duo omittunt,
tu: tertius, *illos.* vs. 18. duo: *quam
mox irruamus?* tertius: *quam mox ir-
ruemus?* et superscript. *irruamus.* vs.
19. omnes: *experiri consilio.* in nno
tamen superscript. *consilio.* vs. 21.
nnus: accedo ad te. vs. 25. duo: *quid
tu cum illoc agis?* unus: *quid cum illoc
agis?* vs. 27. unus: *an tu illam tangas.*
alter: *an tu eam tangas.* tertius: *aut
tu eam tangas.* mox duo: *ah quid ais?*
tace. vs. 28. omnes Chremeti tribuunt
hæc: *quid tu tibi vis?* vs. 30. omnes:
sese. mox unus: *si quicquam hodie tur-
ba feceris.* alter: *si quicquam hodie hic
turba feceris.* vs. 33. unus interponit,
tibi. vs. 34. duo: *sic agis.* Argent. *sic
ais.* vs. 37. unus: *ne vim facias ullam
in illam:* ego ad Sophronam eo nutr.
alter: *ne vim f. ul. i. ill. ego eam ad
sophronam mittere, ut eam adhuc.* Ar-
gentor. *ne r. f. r. in ill. ego eam ad so-
phronam nutricem ut eam add.* vs. 39.
Argentor. *furtis.* vs. 41. dno Gnathoni totum attribuunt, vs. 44. duo:
Sanga, ut fortes decet milites. vs. 45.
omnes: *domique socique.* vs. 46. om-
nes hæc verba, *ros me hac sequimini,*
Sangæ tribuunt: unus omittit, *me.*
Bæclerus.

1 *Hancine ego contumeliam]* Hie
rursus incepti vanitas Militis demon-
stratur, ad amicum tanquam ad hos-
tilem exercitum pergentis irritato
animo, concitato cursu, inclinata
ehlamye, trepidi et quatients ca-
put. Et hæc verba pro hortatu Im-
peratoris accipienda sunt: quando-
quidem omnia de exercitu transfe-
runtur. *Contumeliam* vero proprie-
te ut miles. Sallustius, 'Ne qua
contumelia,' &c. *Donatus.*

*Contumeliam tam insignem in me
accipiam Gnatho]* Apparet Gnathon-
em et dehortatorem esse certami-
nis, et ad pocula Militem provocare:

maxime cum videat persuasisse ista consilia, ut hoc certamen moveretur.
Idem.

Tam insignem] Insignem, ut miles dixit, quia *insignia armorum* sunt.

Idem.

2 Mori me satius est] Ridicula præsumptio: tanquam adversus meretrem jurgia nunquam Thraso sumere ausus esset, nisi morte proposita. Ergo velut mortis contemptu opus est ad tale prælium. *Idem.*

Mori me satius est] Quasi ille sibi dicat, vel molestum esse certamen, vel amicam non esse lœdendam. *Id.*

Mori me satius est] Donatus: ‘Tanquam aliter miles adversus mulierem audere non posset, vel quia nihil, vel quia amator.’ Lege: *vel quia nihil, vel quia amator.* sequentia docent, in illa annotatione. *Bæclerus.*

Simalio] Et hoc concitate pronuntiandum est. *Donatus.*

*Sequimini] Hujusmodi militia per tumultum repente suscipitur, et dicitur Ecocatio: ubi dux alloquitur ci-
vies, QUI REM PUBLICAM SAL-
VAM VULTIS, ME SEQUIMINI.* Unde Virgilins sic ait, ‘Desuetaque bello Agmina in arma vocat subito, ferrumque retractat: Ipse vocat pug-
nas, sequitur tum cetera pubes.’ *Id.*

3 Primum ædes expugnabo] Debet hic esse vociferatio vana ad hoc, et verbum militis cum quodam motu ingenti, et per immanes minas, sine ulla vi rerum. Vanaque comminatio est, velle ædes expugnare, cum foris sit Meretrix. *Idem.*

*Recte, &c.] Ex decoro personæ et instituto parasiti, qui sibi imperaverat omnia assentari, recte, probe, pul-
cre.* *Farnabius.*

*4 Male mulcabo ipsam] Vide ordi-
nem belli. Primo expugnatio mæ-
nium, tum recuperatio captarum re-
rum, demum poena prædonum.* *Do-
natus.*

*Mule mulcabo ipsam] Sequor edi-
tionem Faërni, in qua scriptum est,*

mulcabo. Gall. *Je la meurtriray de coups.* Ea enim significatio hujus verbi est; quod, usque adhuc, non ita frequens in libris qui in usu quotidiano sunt. *Faber.*

*Pulchre] Postquam non obtinuit quod volebat Gnatho, assentatur ad omnia. Vide autem manifestam ir-
risionem ex ipso genere laudandi, nam quid est in ædium expugnatione recti? quid in virginis erectione probitatis? quid in male mulcanda muliere pulchritudinis? Sed hoc est, quod ait supra de se ipso parasitus, ‘Quidquid dieuot, laudo.’ *Donatus.**

*In medium huc agmen cum recti, Do-
nax] Mire composita ad contemptum nomina legionariorum sunt. Nam *Donax* ab arundine, *veluti* sit inanis et fragilis, nomen sortitus est. *Idem.**

*In medium huc] Ridicule satis ar-
maturas leves non putat adversus Thaidem idoneas: et ideo agmen cum vecti vult venire in medium. An ideo cum vecti, quia ad expugnationem venturæ ædium?* *Idem.*

*5 Simalio] A simio, vel a simia de-
rivatum est, ob fœditatem oris vel
nasi.* *Idem.*

*Syrisce] Jam diminutivum est a
Syro.* *Idem.*

*Tu Simalio in sinistrum cornu, tu Sy-
risce in dexterum] Hic agmen instrui-
tur. Facetum autem est, cum a re-
bus magnis res ridiculæ deriventur.
*Idem.**

*6 Cedo alios] Non reliquos dixit, sed
alios, quasi multi sint.* *Idem.*

*Sunga] Nec sangarius saltem, ut
uomen esset.* *Idem.*

*Manipulus furum] Manipulus pro-
prie est militis. Cum Romani et La-
tini sub uno Centurione bellum ag-
gressuri deputabantur, sibi sertum
vel coronam ex manipulo herbæ, vel
hujusmodi, conficiebant, quem pro
signo sequebantur. Merito ergo Cen-
turionem videns, manipulum deside-
ravit: hoc est, coquum videns, con-
vivas desiderat: qui apparaverat,*

quoties locus affuit, id est, convivium est constitutum. Alii *manipulum furum*, condiscipulos dici putant. *Idem.*

Manipulus] Manus militum sub eodem papilione degentium, sub eodem signo pugnantium. *Veget.* l. ii. *Plutarchus* in *Romulo* scribit Romulum duxisse magnas quasdam manus militum in centurias distributas, in quibus singulis unus vehebat manipulum fœni aut herbæ in canto vel hasta, hinc mansisse nomen manipulis. *Ovid.* iii. *Fast.* ‘*Pertica suspensos portabat longa maniplos.*’ In legione centuriæ erant 60. manipuli 13. cohortes decem. *Agel.* l. vi. c. 4. *Farnabius.*

Furum] Servorum culiniorum sub Archimagiro Sanga. Coquos autem pro furibns celebrat *Plantus* in *Auln.* *Pseudol.* alibi. *Idem.*

Ecum adest] Pro se ac pro discipulis Sanga. *Donatus.*

7 Quid? ignave] Apparet, coquum ad repentinum strepitum sic exisse, ut artem suam fuerat expeditus. *Idem.*

Quid ignave, peniculon pugnare, qui istuc huc portes, cogitas] Ex quid elidendum est d, ex istuc s, ut octonarius constet. *Faernus.*

8 Egone] Hæc causa est. *Donatus.*

Imperatoris virtutem noveram, et vim militum] Hoc plus habebit salis, si sic intellectum fuerit, ut Sanga uno eodemque tempore et querat quid dicat, simulque respondeat, *Hoc noveram, sine sanguine fieri non posse, scilicet ἀπροσδοκήτως.* Quid igitur si hoc sciebat? *Idem.*

Egone? imperatoris virtutem noveram, et vim mil.] Laudat hunc versum *Priscianus lib. ix.* Infeliciter admundum, et sine ulla necessitate, *Jo. Pricaus* (ad viii. *Apulci. Miles.*) corrigit: *no ego imperator, &c.* de peniculo vide *Lindenbrog. Baclerus.*

9 Qui abstergerem vulnera] Quasi hoc fuerit auxiliī genus. Quid hoc est? unde vulnera? quorum vulnera?

utrum utriusque partis? an, quod magis ridiculum est, suorum? *Donatus.*

Abstergerem vulnera] *Volnera* est in libro *Bembino* et *Victoriano*. Octonarius autem stat producta penultima in *abstergerem*. *Priscianus lib. ix. Faernus.*

10 Qui malum] *Malum* per παρέθεσίν σuaviter infertur. *Plantus* in *Epidico*, ‘*Quæ (malum) hæc impudentia est?*’ Et non interponitur *malum*, nisi oculis conversis ad eum, qui id quod reprehendimus, dixerit. *Malum* nunc interjectio est. *Donatus.*

Solus Sannio serrat domum] Hæc figura παρόμοιος dicitur. *Idem.*

Solus Sannio serrat domum] Ut, ‘*Sola mihi tales casus Cassandra canebat.*’ *Idem.*

Serrat domum] Pro remanet, ut observet. Nam *serrat domum*, rectum erat: non, *serrat domi*, si *custodit* intelligeretur. Vel *Servat*, pro sedet: ab eo quod sequitur, id quod præcedit, nam non servat, nisi qui prius in eo loco sederit. *Idem.*

Serrat domi] *Donatus* *domum* legit: ut et *Mss. nostri*, sed vindicarunt alteram lectionem *Nonio Marcello* probatam voc. *Sanniones, Eruditi, et nunc Gnyetus. Baclerus.*

Servat domi] Custodit res quæ sunt domi. *Plaut.* ‘*Nemo in ædibus servat.*’ *act. sc. 2.* ‘*Quia nos eramus peregre, tutatus est domi.*’ *Plant.* *Amphit. act. i. sc. 1.* legitur et *domum. Farnabius.*

11 Post principia] Magnifice ad risum emmovendum, nam dicere debuit, *post vos.* Et hunc locum sibi optimum elegit, ut timidus. *Donatus.*

Post principia] Militare dictum est. Et ambigunt multi, an in extremo agmine sit hic locus, an in medio. *Idem.*

Post principia] In prima acie stabant *Hastati*: in secunda *Principes*: post hos *Triarii*. Inter quos sibi cavat *Thraso*, et milites ipsi *principes*, dicti sunt *Principia*, ut servi, servi-

tia. *Farnabius.*

Inde omnibus signum dabo] Tanquam non omnibus dari possit, si aliunde detur. *Donatus.*

12 *Ipsus sibi curit loco]* An *Loco* simpliciter, quia post principia? an *Loco*, in loco, opportune et *euκαλψως?* Terentius in *Adelphis*, ‘Peenniam in loco negligere, interdum maximum est lucrum.’ An pro, de loco? *Idem.*

13 *Idem hoc jam Pyrrhus factitavit]* Irridet quidem Poëta: verumtamen ostendit, officium Imperatoris hoc esse, ne se in periculum projiciat. Sie Sallustius, ‘Et in præliis actu promptus.’ Et hoc totum, quasi in Palliata: sed concessum Poëtis fuit. Pyrrhus autem peritissimus stratagematōn fuit: primusque quemadmodum ea disciplina per calculos in tabula traderetur ostendit. *Idem.*

Idem hoc jam Pyrrhus fact.] Suavitatem Comœdia juvat, quod homo nihil, et nebulo magnus, ut infra dicitur, clarissimorum hominum exempla suis ineptiis prætextit: hic Pyrrhum, infra Herculem. Tota hæc scena lepore et festivitate comica conditur, sicut in præfatione ostendimus. *Bæclerus.*

Pyrrhus, &c.] Epirotarum rex, quem Antigonus duceim optimum pronunciavit, signum consenit, superstes variis bellis. Annibal vero primas Alexandro dedit, quia, &c. Pyrrho secundas, quia castra metari primus docuisset, stratagematum in urbibus capiendis et præsidis ponendis esset peritissimus, artem conciliandi homines optime calluisset. sibi denique tertias, &c. Liv. dec. IV. l. v. *Farnabius.*

15 *Nimirum consilium illud rectum est]* *Illud rectum est*, et nova locutio, et superiori similis, ‘Nimirum dabit hæc Thais nihil magnum malum?’ pro sine dubio rectum est. *Donatus.*

15 *Sane quod tibi nunc vir videatur esse, hic Nebulo magnus est: ne metuas]* Figurata locutio, et præterea *ὑπέρβα-*

τον intermixtum. nam hie ordo est, Sane hic nebulo est, ne metuas. An hie erit ordo et sensus, ut sit dictum, Ne metuas: sane qui tibi vir videtur esse, hic nebulo magnus est. Et recte: nam obterretur adolescens, et ætate Militis, quod jam vir est: et magnitudine, quod magnus corpore: quæ utraque in illo vana esse, meretrix ut experta denuntiat. *Nebulo* autem, vel inanis, vel vanus, aut molllis, ut est nebula, dicitur. Et hoc *εἰρωνικῶς* dictum est. Meretrix, frustra metuentem corripiens Chremetem, ‘Sane,’ inquit, ‘quod tibi nunc vir videatur esse.’ et deest, *Non est:* ut sit, *Non est* quod tibi nunc vir videatur esse: hic nebulo magnus est. Sic et alibi, ‘Si in platea hac te offendero post unquam, nihil quid dies mihi, Alium quærebam: iter hæc habui: peristi.’ Ut sit, *Non est* quod dicas mihi. *Idem.*

Sane quod tibi nunc vir videt.] Donatus explet *Ἐλλεψψ:* ‘Deest,’ inquit, ‘non est, ut sit: non est quod tibi nunc vir videatur esse,’ comparatque alterum locum act. v. sc. 9. vs. 34. v. infra, et Chrestomath. vœ. Quod. Scioppius supplet: ‘ob id nomen sen negotium, quod,’ &c. ‘ab eo vel ex eo negotio seu nomine, quod.’ *Bæclerus.*

16 *Quid videtur]* Non dicebet miles, si staret in sententia: sed jam videtur timore mutatus. *Donatus.*

Quid videtur] Dubitandi est quod dictum sit, *Quid videtur?* Ego sane hoc Militem puto dicere, quem paulatim a violentis atque acribus principiis ad terorem desidiamque perducit timor. Nam primo ipse præcedit, utpote qui dicat, *Sequimini.* Dum denique propius deventum est, *post principia* refert pedem. Post jam nihil ipse audet, sed quærit consilium Parasiti. Denique, ubi communis res gerenda est, dixit *Mane*, et continet irruentes. Ad postremum diffusus, nescit quid agat: ad parasitum spectans, *Quid agimus,* inquit? *Idem.*

Fundam tibi nunc] Mire Parasitus hoc ait: vel quia Militem nolle videt, vel quia non audet impugnare, consilium formidolosum et aptum metuenti dedit, subtiliter tamen: nam funda pugnant, qui cominus non possunt: et ex occulto, qui non audent palam. Sed honesta causa, non, quia timeas, inquit, sed ut fugiant: tanquam nisi hostes fugerint, non sit tuum accedere. *Idem.*

Fundam tibi] Non dixit hastam, aut lanceam: sed sagittam, *fundam*, quæ nimis longe jactatur. ut ex hoc intervallo pavorem ostenderet non audientis accedere. Et mire *tibi*: tanquam ipse Parasitus nec hoc audeat. Sunt autem qui putent hæc a Thaide ad Chremetem dici. sed male, non enim convenienter ista Meretricis dictis superioribus: nisi quia movet me, quod *ex occulito* dicit: quasi constet ei, jamdudum videri militem et ipsum non vidisse, cum qua pugnaturus sit. *Idem.*

17 Ut tu illos] Meretricem scilicet cum suis, ut alibi, ‘Nos prius introdineant.’ *Idem.*

Ut cederes] Pro cædendo cogeres, ut facerent fugam. *Idem.*

Procul, &c.] Ut Paris Homericus, ‘Ἐκ λόχου ἀμπήδησε. *Farnabius.*

Facerent fugam] Deest rursus *ut*, sic, *Ut facerent fugam*. vel ἀσυνδέτως illatum est. *Donatus.*

Facerent fugam] Desiderat conjunctionem enim: ut sit, *Facerent enim fugam*. *Idem.*

Facerent fugam] Ex duobus, quæ in Donato proponuntur, alterum inferuditum est. quis enim putaret, hic accipi posse, *ut facerent fugam?* *Bæclerus.*

18 Sed ecce Thaidem ipsam] *Eccen* et *ipsam*, figura ζυφασις. quasi *ecce* principem belli: et *ipsam*, contra quam pugnaturus est. *Donatus.*

Sed ecce Thaidem ipsam video] Vultu hæc juvanda sunt. Miles vultu gestuque, tanquam ad certamen

composito, cum strepitu hoc infert: sed ecce Th. ipsam video. itaque parasitus ex more συντραγοῦσσι, quam mox irruimus? inquit. sicut subinde, cum militem, obtentu consilii cunctari videt, et ipse orationem vertit, contrariam priori viam laudans: ‘dii vestram fidem, quanti est sapere?’ *Bæclerus.*

Quam mox irruimus] Hoc parasitus irridens Militem dixit. Et irruere proprie dieuntur, qui cum furore prælium ineunt. *Donatus.*

19 Omnia prius experiri, quam armis, sapientem deceat] Animadverte quantam vim habeant ad delectandum in Comœdiis severæ sententiae, cum a ridiculis personis proferuntur: quale est apud Plautum, ubi Miles suam formam admirans, ait, ‘Nimia est miseria nimis pulchrum esse hominem?’ *Idem.*

Quam armis] Ἀνακόλουθον: pro quam arma. Aut ἔλλειψις est, si subaudiamus agere. Et mire non dixit Me, sed Sapientem, quod magis ridiculum est. *Idem.*

20 An quæ jubeam] Et mire non relim, sed jubeam dixit. *Jubeam pro relim: ut, Jubeo Chremetem.* *Idem.*

DI restram fidem] Bona ἀναλογία: qui leviora laudaverat, hic exclamare jam debet. Et hoc est quod supra ait, ‘Id rursum si negant, laudo id quoque.’ Nam negat rursum male pugnandum esse, qui superius retineri non poterat, quin in prælium vel moriturus irrueret. *Idem.*

DI restram fidem, quanti est sapere! nunquam accedo, quin abs te abeam doctior] Mire egit personam admirantis, per trinam ἀποστροφήν. Ad Deos, ut, *DI restram fidem*, ad se ipsum, *Quanti est sapere!* ad militem, *Nunquam accedo, quin abs te abeam doctior.* Et ridicule Parasitus, Nunquam accedo ad te, dixit, qui nunquam recedi^t. *Idem.*

21 Quin abs te abeam doctior] Nimis impudens assentatio, se fieri doctio-

rem ex Militis sapientia. *Idem.*

22 *Thais, primum hoc mihi responde]* Omissa contentione repetenda Virginis; non enim jam pueram, sed pactum exigit, ut Amator. *Idem.*

Cum tibi do] Pro, cum tibi darem.

Idem.

*Thais, primum, &c.] Non minus nunc inepti litigatoris, quam haec-
nus, inepti militis specimen dabit Thraso. sed ut mos est huic generi,
satis speciose et graviter orditur; et ne jure nullo reposcere virginem vi-
deatur, causam ante omnia, id est,
perfidiam Thaidis, commemorat, ut
conficiatur: quæ sub pacto et condi-
tione tradita tibi est virgo, pacto non
servato, merito jure reposcitur. Ita-
que non bene auctoratur apud Dona-
tum: 'Thais, primum,' &c. Atqui ad ordinem litis, potius, quam ad
affectum litigantis, hoc referri debet.
nam reposcit certe virginem, ut pri-
mum, præmissa demonstratione ju-
ris, consequens erat, inferri: *Pam-
philam ergo huc redde, nisi vi maris
cripi. Boeclerus.**

23 *Quid tum postea]* Aut, dixi, re-
spondendum erat: aut, Non dixi.
Sed vide contumaciam Meretricis:
in contemptum Personæ Militis
interrogantem. interrogare maluit,
quam per inductionem capi. *Dona-
tus.*

*Quid, &c.] Insolenter, et ut mere-
tricem sapit. Farnabius.*

24 *Rogitus]* Contentioñis genus in-
terrogative. *Donatus.*

Quæ mihi ante oculos coram] Utrum
significat inepti Militis dictum? an
Ante oculos, minus est quam Coram?
Idem.

Ante oculos coram] Potest *ante ocu-
los*, et longe tamen intelligi: *coram*
proximitatem significat. *Idem.*

Quæ mihi ante oculos coram amat]
Probandum erat, Thaidem pactum
violasse. adducit miles probationem
infirmam, præpropera suspicione nix-
am. neque enim Thais Chremetem,

ut amatorem, invitari vulnerat apud
militem, sed ex alia causa. Apud
Donatum inepte annotatur: 'quæ mihi
ante oculos coram. utrum significat
inepti militis dictum? an *ante oculos*
minus est quam *coram?*' Mireris, quo-
modo, qui Terentium legit, nodum in
scirpo hic querat, et ad gemina-
tionem φάστεως, id est, ad assiduam
figuram comicam obhaerescat. nun-
quam solet Terentius ineptos mores
hominum vitiōse loquendo designare.
aliae ipsi artes, et procul ab
istiusmodi confugiis remotæ. copia
et frequentatio verborum ubique in
promptu longe petitarum περιεργα ex-
plificationum temerari non debet. res
ipsa plerumque rationem demonstrat:
cujus testimonium minutis scrupulo-
rum Grammaticorum longe potentius
est. *Bæclerus.*

25 *Quid cum illo agas]* Omnino
Meretrix non putat illum idonem,
cui reddenda sit ratio, cuique se pur-
get: adeo apud illam amicitia ejus
pertæsum est. Nam errant qui di-
cunt, eam se velle militi reconciliare.
Donatus.

Et cum eo clam subduxi te mihi] In-
vidiose, *Et cum eo:* nam, ut supra le-
gitimus, exclusit Chremem. *Idem.*

Subduxi te mihi] Furtim subtrax-
isti mihi. Virgil. 'Et fidum capit
subduxerat ensem.' *Idem.*

Quid cum illoc agas] Sarisberiensis
ad patrocinium Thaidis, quo tueatur
Chremetem, hæc verba refert. Dona-
tus melius contemtu militis dicta ex-
ponit. Thais enim indignum haec-
nus denotat, cum quo litiget. Ita-
que Chremes vices ejus excipit, post-
quam ad repetitionem Pamphilæ per-
ventum est. hoc enim demum erat,
quod contradictione egeret: suspi-
cionem de rivali, quamvis vauam,
confirmari volebat potius Thais apud
militem, ad ea, quæ sequentur. *Bæ-
clerus.*

26 *Lubuit]* Superbum est, et mere-
tricium verbum. Sic de Chelidone

Cicero ait, 'Libenter ait se factum.' *Donatus.*

Huc redde] Idioma est, pro contumelia reposcentis, sic et in Hecyra, 'Renumeret dotem huc: eat.' *Idem.*

Nisi vi mavis eripi] Utrum nisi pronon et si? ut sit, *Si tibi illam non mavis eripi.* *Idem.*

27 Tibi illam reddat] Se primum interponit Chremes, ut Adolescentulus potuit, jam fracto milite. *Idem.*

Aut tu illam tangas? Omnia] Ait utrumque Chremes, nam quia dixit, 'Nisi si tibi mavis eripi,' ait, 'Tu illam tangas?' et addidit *Omnia.* et est ἀποσιδηπτος secunda, sic autem loqui solent plus gestu, quam verbis conciti. *Idem.*

Tibi eam reddat? aut tu eam tangas, omnium] Magna vis in pronominibus, et significatio est, ut, 'Cantando tu illum?' *Idem.*

Tibi illam reddat? aut tu eam tangas] Omnes fere libri, et in iis antiquissimi, et *Donatus, aut tu illam tangas.* Sed esset octonarius iambicus inter tot trochaicos, nisi quis hanc vocem *illum,* postremo loco positam, elisione alterius l, et m, quamvis sequente consonante, Pyrrichium faciat. *Færnus.*

Omnium] Aposiopesis, *pessime,* aut tale quippiam. *Farnabius.*

28 Quid tu tibi ris? Recte, cum Thaide enim loquebatur, non cum hoc. *Donatus.*

Ego non tangam meam? Bene addidit *Meam.* hinc enim probatur injuste dictum, *Tu illam tangas?* *Idem.*

Tuam autem furcifer? Incongrue, ut imperitus Adolescentus liberum servilibus convitii exagitat. *Idem.*

Tuam autem furcifer? *Donatus:* 'Incongrue,' &c. Intempestivum acumen Grammatici. An non Cicero liberos hom, hoc vocabulo incessit? ὄνειδισμῷ αὐξητικῷ. *Bæclerus.*

Furcifer? Vide quae ad scen. 5. act. iii. 'Tibi ut ego credam, furci-

Delph. et Var. Clas.

fer.' *Farnabius.*

29 Cave sis, nescis cui maledicas nunc eiros] Animadverte, Parasitus neque tacere omnino, ne defuisse patrono videatur: neque in aliena causa rixam in se transferre. *Donatus.*

Cave sis] Quia imperativa sunt contumeliosa, addebat veteres *sis:* quod significat *si sis.* *Idem.*

Non tu hinc abis? scin' tu ut tibi res se habeat] Hoc Parasito, illud Militi Chremes. *Idem.*

30 Scin' tu] Non parasito, sed militi dicit. *Idem.*

Non tu, &c.] Hoc parasito dictum. *Furnabius.*

Scin' tu, &c.] Hoc militi. *Idem.*

Non tu hinc abis? scin' tu ut tibi se res hab.? Prius Parasito; posterius Militi Chremes dicit, quod recte *Donatus* notat. *Bæclerus.*

31 Faciam ut hujus loci, dieique, meique semper memineris] Moris est magnas esse minas hominum meticulosorum. Specta ergo quam acriter timidus communetur. *Donatus.*

Hujus loci, dieique, meique] *Loci,* in quo læsus. *Diei,* quo cæsus. *Mei,* a quo cæsus. *Idem.*

Faciam ut hujus loci dieique meique] De Plauto sumtum, Captiv. III. 2. 20. *Bæclerus.*

Dieique, &c.] Dieique. vide Grammat. nostram, et Agellium I. ix. c. 24. *Farnabius.*

32 Misericet tui me] Hic Parasitus nunc quasi monitor Chremeti respondet. *Donatus.*

Qui hunc tantum hominem inimicum facias tibi] Ne nunc quidem Parasitus a Militis assentatione discedit. *Idem.*

33 Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis] Rusticus dixit, *Caput tuum diminuam,* quam si dicaret, *Diminuam tibi caput.* *Idem.*

Diminuam ego caput tuum hodie] V. Chrestomath. Nugantur qui de status mutatione hoc loco accipiunt. *Donatus* quoquæ sinepte: 'Rusticus

Terent.

4 L

dixit,' &c. non habuit aliud, quod dicebat. *Bæclerus.*

*Diminuam, sc̄e.] Capitis diminutio erat prioris status mutatio: 1. Cum aliquis simul et civitatem et libertatem amitterebat. 2. Cum civitas amitterebatur, libertas retinebatur. 3. Cum civitas retinebatur et libertas, sed status hominis commutabatur. Caput diminuere ait Nonnius l. ix. Misc. c. 10. est caput perdere. Hinc illa, truculenta Chremetis apud Tarentium in Eunucho comminatio, quum mortem denunciaret: 'Diminuam ego tibi caput.' *Farnabius.**

*Aīn' vero, canis] Hoc verbo impudentibus inimicis convitium fieri sollet. Nam militare dictum est in hostem, *canis*: et apud Homerum pro gravi contumelia in adversarium dicitur, velut in illo loco, τί μὴν ἀρνύμενοι Μενελάῳ σοί τε, κυνώπα; *Donatus.**

Canis] Κυνώπα, Κυνὸς ὕματ' ἔχων. Iliad. a. Hom. i. e. impudens. Farnabius.

34 *Quis tu homo es? quid tibi vis?*] 'Επιτροχασμὸς figura est, ubi multa terribiliter interrogantur, ut, 'State viri: quæ causa viæ, quive estis in armis? Quove tenetis iter?' *Donatus.*

35 *Scibis]* Non obsequenter, sed figurate dicitur ab irato. *Idem.*

Scibis] Et *scies*, et *scibis* dicitur post productionem tertiae conjugationis. *Idem.*

Principio eam esse dico liberam] Quo tollitur, *Tuam* rideri. *Idem.*

Principio] In tria divisit officium defensionis suæ. In assertoris, *Principio eam esse dico liberam*. In cognitoris, *Civem Atticam*. In fratribus, *Meam sororem*. Et bonus est ordo, *Libera, civis, nobilis*. *Idem.*

Civem Atticam] Quo etiam negotium potest ei fieri, qui se pro domino gessit in eivem. *Idem.*

Hui] *Hui, hem,* et cetera hujusmodi generis, sannæ sunt adversus eos, quibus irascimur. *Idem.*

Principio eam esse dico liberam, ci-

rem Atticam, meam sororem] Tria officia agnoscit hic Donatus: *assertoris, cognitoris, fratribus*. Bene et illud notavit: 'Civem Atticam,' &c. Ordinem etiam merito commendat: *liberam, civem, sororem*. Tria enim sunt quæ habemus, libertatem, civitatem, familiam, sicut Romani quoque Jure-consulti statum hominis explicant. vide l. ii. de cap. min. *Bæclerus.*

36 *Meam sororem]* Quo constat, præsto esse defensionem puellæ. *Donatus.*

Os durum] Quasi ex omnibus hoc sit impudentius, quod et sororem suam dicat. *Idem.*

Os durum] Os impudens: ut contra, *mollis frontis* dicuntur, qui sunt reverentes. *Idem.*

Os durum] Perfictæ frontis homo, vel durioris. *Farnabius.*

Nunc adeo edico tibi] Ut superbe, quasi Militi: nam edictum, Prætoris dicitur et Imperatoris. *Donatus.*

Miles, nunc adeo tibi] Miles contumeliose dixit. De iis enim est officiis, quæ suo nomine contumeliosa censentur, sicut in Adelphis, 'Delibera hoc, dum ego redeo, leno.' *Id.*

37 *Ne vim facias ullam in illam]* Servavit præcepta meretricis: adeo ut meminerit, 'Si vim faciat, in jus ducito hominem.' *Idem.*

Ego eo ad Sophronam] Hoc lentius a Thaide Chremeti. *Idem.*

39 *Prohibeo inquam]* Non satis exercitate adolescens totidem verbis dictum repetit Militis. *Idem.*

Prohibeo, inquam] Apud Donatum legas: 'Non satis,' &c. quid potuisset ineptius annotare, quisquis est, qui hæc Donati commentario assuit? *Bæclerus.*

Audin' tu? hic furti se alligat] Gnattho occasionem sibiendi litigii jam-dudum querit, ob desiderium mensæ et cibi: et ideo quasi de jure consilium suggerit, hunc reum Militis esse posse, qui paratus est alienam rem suam dicere, et id in jure profiteri,

hoc est, apud Prætorem. Ergo *furti se alligat*, id est, reum se efficit fraudis. Nam μεταληπτικῶς *furtum* pro omni fraude et dolo accipimus et *injuria*. *Donatus*.

Alligat] Astringit, illaqueat, et obnoxium facit. Omne igitur quod fraude fit, furtum est. Sic Virgilins, ‘*Furta paro belli*,’ id est, insidias. et ‘*Dulcia furta*,’ id est, adulteria. Omne malum factum. ‘Quæ quis apud superos, furto lætatus inani, Distulit in seram commissa piacula mortem.’ *Furtum* duobus modis dicitur. Uno, cum omne maleficium generaliter significatur: altero, cum res surrepta demonstratur. Nunc ergo *furtum* maleficium est. *Idem*.

Audin' tu? hic furti se alligat, satis hoc tibi est] Euphranius legit te. Apud *Donatum* duplex interpretatio ponitur, nec ab una manu, ut appareat: quarum altera, *se alligat*, altera, *te alligat*, explicare contendit. Optima est lectio, quam retinuimus hoc sensu: nascitur tibi adversus Chremetem titulus novæ actionis. furti enim adversus ipsum agere potes, quod rem tuam sibi vindicat, satis est hoc tibi, scilicet, ‘*Ad repetendam*,’ &c. ut *Donatus* supplet. *Bæclerus*.

Furti se alligat] Reum se, quasi apud prætorem, furti astringit, professus se dolo malo rem a proprio domino auferre et detinere. Rei ligantur, innocentes absolvuntur. *Furnarius*.

40 *Satis hoc est tibi*] Ad repetendum scilicet Virginem, sumendumque *injuriæ vindictam*. *Donatus*.

Satis hoc est tibi] In omnibus et *Donato*, *satis hoc tibi est*, quæ verba militi, et recte, *Donatus* attribuit. Gnatho enim, cui rixa displicebat, persuadere vult militi, sufficere ei furti actionem contra Chremetem, qui professus erat se prohibitum ne miles suam tangeret, sed ut trochaicus constet, vel *tibi* erit una syllaba, vel ex *est* s elidetur. *Fuerius*.

Idem hoc tu ais] Id est, hoc quod Chremes, et tanquam Chremes. Et ipsam circumventurus interrogat, quod illa intelligens, malitiose ait, *Quære qui respondeat*. Satis contumeliose: illud enim quæritur, quod difficile reperitur. Ergo non modo indignus es, inquit, cui ego respondeam: sed vix invenies, qui te dignum responso judiceat. *Donatus*.

Quære qui respondeat] Et contempsit interrogantem: et indixit iniunctias professione iracundiae, cum dixit indignum Militem. *Idem*.

41 *Quid nunc agimus*] Vide ut evanuerit actio Militis. Primo dixit, ‘*Omnia prius experiri, quam armis, sapientem deceat*.’ Post, ‘*Idem hoc tu ais, Thais?*’ Et postremo, ‘*Quid nunc agimus?*’ Et, ‘*Quid nunc agimus?*’ consilium quærentis est. *Idem*.

Quid nunc agimus] Languidi atque defessi est. *Idem*.

Quid nunc agimus] Ubi est illud quod ait, ‘*Primuni ædes expugnabo*,’ et cetera. Sed vani impetus hunc exitum semper accipiunt. *Idem*.

Quin redeamus] *Quin*, modo *imo*. Non abeamus, inquit, sed redeamus: ut irritos conatus uno verbo ostenderet. *Idem*.

42 *Credin'*] Ex parte consentit, qui sic interrogat. *Idem*.

Credin'] *Credere*, dubitantis est: *Certum esse*, fidentis. *Idem*.

43 *Ubi nolis, cupiunt ultro*] Plus intulit spei, non revocando verbum: quod expectabatur, hoc est, *volunt*: sed *cupiunt*. Ergo variavit: nou enim intulit, *Volunt ultro*. *Idem*.

Bene putas] Hoc est, recte putas, sapis, vel intelligis. Virgilius: ‘*Multa putas, sortemque animo miseratus iniquam*.’ Vel conjicis. Vel *putas*, disputas. Vel *putas*, cogitas. *Idem*.

44 *Jam dimitto exercitum*] *Dimitti exercitus*, dicitur, vel pace facta, vel vexatis hostibus. Ridicula ergo magnificentia verborum est, cum sint facta deformia. *Idem*.

Jum, &c.] Κακὸς θαρρεῖ μάλ' αὐτόθεν, ἔπειτα δὲ φεύγει, inquit Epiclarnus, qui antea minus vociterabatur. Sequimini, primum ades expnghabo. Virginem eripiam. Male multabo ipsum. Jam ubi ad rem ventum est, caret sibi post principia, manere jubet et rem consilio experiri. Quod querit a parasito. Quid nunc agimus? denique receptui canit turpiter, et exercitum, i. e. manipulum furum dimittit. Farnabius.

Sanga, uti fortes decet milites, domi socique fac vicissim ut memineris] Ut mire in coquunt, qui focum curat in domo. quia milites hi fortiter pugnant, qui sunt memores domorum. Vide ergo quam utrumque comicum. Ad ineundum prælium, resque bellicas, Donax primus est: ad res domesticas Sanga, qui coquus est. Donatus.

Domi socique] Domi et Foci genitivi sunt. Cæcilius, ‘Decora domi.’ Plautus, ‘Quanquam domi cupio, opperiar tamen.’ Idem.

Domi, &c.] Contestatur parasitus principiis suis, quæ cum mediis ten-

dunt ad finem, gulæ et ingluvie. *Furnabius.*

*46 Jam dudum animus est in patinis] Hic aperuit causam Poëta, cur et invitus Gnatho iret ad litem, et libens domum redeat. *Donatus.**

*Frugi es] Utilis et necessarius: a frugibus, quæ quod his fruamur, dicuntur. Inde fructus et frumentum. Frui autem est vesci, a frumine, quæ est summa pars gulæ: a qua re, etiam his, quæ nec cibo nec poculo sunt, frui dicimur καταχρηστικῶς: utpote rebus venereis et delectatione odoris, visus, auditus, et ceteris. *Idem.**

*Jam dudum animus est in patinis. Gn. frugi es] Gnatho non belli, non contentionis, sed ciborum potius morem se κωμικῶς præbet; ‘domique et foci meminisse,’ festive milites, non tam ad pugnandum pro aris et focis scilicet idoneos, quam ad consumendas fruges natos factosque, jubet. posset ingenium ejus interpretari Martialis illo vers. II. 40. ‘Novi hominis mores: esurit atque sitit.’ quod enim potius parasiti negotium studiumque? *Bæclerus.**

ACTUS V.

SCENA I. Senarii sunt. vs. 2. unns
Mss. meorum : *audiui, non affui.* vs.

10. omnes : *aut quamobr. add.* unus :

deductus. vs. 15. omnes : *jussisti.* vs.

20. omnes : *potes. et vs. 22. aspicis.*

Bæclerus.

1 *Pergin', Scelestæ, mecum perplexe loqui]* Nunc demum virgo vitiata esse cognoscitur a Thaide, opportune, postquam magnopere et defensa est, et retenta. Nam statim consequentur nuptiæ ejus et Chæreæ, qui illam vitiavit. *Donatus.*

Perplexæ loqui] Ideo *Perplexæ*, quia statuerat crimen virginis celare. *Id.*

Perplexæ loqui] Περιπλέγδην. intricato tortiloquio. *Farnabius.*

2 *Scio; nescio; abiit; audiui]* Mire ex dictis omnibus pauca decerpit : et ostendit quod perplexæ dixerit : et stomachum sævientis expressit. *Donatus.*

Scio] Flere puellam. *Idem.*

Nescio] Vitiatam. *Idem.*

Abiit] Eunuchus. *Idem.*

Audiui] Domi hoc admissum. *Idem.*

Ego non adsui] Cum hæc fierent. Acriter iratorum est, ea repetere, quæ proxime dixerint, quibus irascuntur. ut, ‘En ego victa situ, verique effeta senectus.’ *Idem.*

Scio, nescio, &c.] Ellipses non bene explet Donatus. *Bæclerus.*

3 *Non tu istuc, &c.]* Non est hic interrogatio. *Donatus.*

4 *Virgo consissa veste lachrymans obticet]* Hæc omnia rixam esse significant. *Idem.*

Virgo obticet] Tacemus consilia : ut, ‘Nec tacui demens.’ Reticemus dolores : ut, ‘Ne verere, ne retice.’ *Obticemus* quorum nos pudet ; ut in Phormione, ‘Hæc quidnam obtices?’ *Idem.*

5 *Eunuchus abiit]* Non Chærea, sed

Eunuchus : non fugit, sed abiit dixit. *Idem.*

Quanobrem? quid factum est? taces? Hæc ἀσύνδετα instantis Dominæ vul- tum habitumque demonstrant. *Idem.*

7 *Quis fuit igitur?* Hæc cunctative pronuntianda sunt : aut quia invita indicat, aut dubitat de nomine ignoti : aut trepidat per timorem : aut, ut non videatur affuisse, cum fuerit fac- tum : aut quia non libenter dicat ejus nomen, cui irascitur. Sed ego agnosco ancillarum consuetudinem, quæ obliuiosæ sunt. *Idem.*

Quis fuit igitur, &c.] Non satis co- hærent, quæ apud Donatum leguntur. postrema autem illa quæ ancil- lam obliuiosam faciunt, ferri nullo modo possunt. multarum de argu- mento rerum obliuiscatur necesse est, qui oblivionem hic Pythiadi tribuit. *Bæclerus.*

8 *Iste ephebus]* Ephebus nomen ad ætatem retulit, non ad facinus commissum. *Donatus.*

Ephebus] Cito ostendit, cur iste Eu- nuchus creditur. *Idem.*

9 *Quid ais, renficiu]* Redit rursum ad iracundiam. aptum convitum et comicum in ancillas ; renficiu, lupu, viperu et sacrilega, et cetera. *Idem.*

10 *Quid is obsecro ad nos]* Non ro- gantis est obsecro, sed dolentis. *Idem.*

11 *Nisi amasse credo Pamphilum]* Deest quod : ut sit, nisi quod. *Idem.*

13 *Num id lachrimat virgo]* Ut supra : ‘Id vero serio triumphat :’ pro, ob id. *Idem.*

Id opinor] Callide Pythias Opinor dixit, cum sciat. *Idem.*

Quid ais sacrilega] Αἴξησις. nam primo scelestæ, deinde renficiu, pos- tremo sacrilega. *Idem.*

14 *Istuccine interminata sum]* Satis moraliter. *Istuccine interminata sum :*

pro, Num istuc tibi comminata sum?
Idem.

Istuccine interminata sum hinc abiens tibi] Apparet haec post scenam esse mandata, nam supra non meminit: sed dixerat, ‘Tamen hos prius introdueam, et quæ volo simul imperabo: postea continuo exeo.’ *Idem.*

Abiens tibi] Supra, act. III. sc. 2. ‘Quid aliud volui dicere? Hem, curate istam diligenter virginem.’ *Farnabius.*

15 *Ita ut tu justi, soli credita est]* Dixerat enim prius Chærea, ‘Edicit ne vir quisquam ad eam adeat, et mihi ne abcedam, imperat.’ *Donatus.*

Justi] Συγκοπὴ καὶ μεταπλασμὸς, pro jussisti. *Idem.*

Soli credita est] Act. III. sc. 5. Antiphoni narrat Chærea sibi commodatam a Thaide virginem. ‘Edicit,’ inquiens, ‘ne vir quisquam ad eam adeat, et mihi ne abcedam, imperat. In interiori parte ut maneam solus cum sola.’ *Farnabius.*

16 *Secelesta, orem lupo commisisti]* Bene dilatum tot occasionibus proverbium, personæ Thaidis ascriptum est, continet enim fœmineam reverentiam et meretricium sensum, redditque rursus ad minora convitam; quia videt se esse convictam. Et est proverb. ‘Orem lupo commisisti.’ *Donatus.*

Orem lupo commisisti. dispudet] Plaut. Pseudol. act. I. sc. 2. ‘Utmavellis lupos apud oves relinquere, quam hos domi custodes?’ Antonius in concione dixerat, futurum se custodem urbis, usque ad Calendas Maias. ‘O præclarum,’ inquit Cicero, ‘custodem ovium, ut aiunt, lupum.’ III. Philipp. ‘Sed quis custodiet ipsos Custodes?’ Juv. VI. Sat. *Farnabius.*

17 *Sic mihi data esse verba]* Videatur plura fuisse dictura, nisi supervenisset Chærea. *Donatus.*

Quid hominis illic est] Per genitivum easun injuriouse dicitur: per nominativum, honorifice. *Idem.*

Quid hominis illic est] Non continuo agnoscit hunc hominem Meretrix. Quia etsi adhuc Eunuchi veste induitus est, attamen exnit spadonis incessum: vultum, habitumque mutavit: et præter vestem, totus in Chæream rediit. *Idem.*

18 *Hera mea tace; tace, obsecro]* Blande ac puellariter arridet. *Idem.*

Tace] Non silentium indicentis est, sed securam facientis: ut, ‘Tace, egomet convenientiam ipsum.’ *Idem.*

19 *Habemus hominem]* Mire hominem dixit, ut remm. *Idem.*

Habemus hominem ipsum] Hunc versus et sequentem alii aliter ordinant. nos sic ex libro Bembino: *Habemus hominem ipsum. Th. ubi is est? Py. hem ad sinistram. Vides ne? Th. video. Py. comprehendijube quantum potest.* Ut ambo sint trimetri Iambici; prior quidem catalecticus, sequens acatalecticus, id est senarius, in quo sit procelensisatiens in secunda et in quarta dactylus, correpta in jube posteriore syllaba. *Færnus.*

20 *Jube comprehendijube quantum potest.* Pro comprehendere. *Jube enim velle significat. Donatus.*

21 *Quid illi faciemus, stulta]* Subauditur comprehenso. *Idem.*

Quid facias, rogas] Moraliter expressit puellæ stupentis verba, et non habentis quid respondeat ad ea quæ dicta sunt. *Idem.*

22 *Vide amabo, si non, cum aspicias, os impudens videtur]* Mire ab eo quod respondere cœperat, ad alius transit, mirata confidentiam Chæreæ. Non est impudens, inquit, non est nisi similis impudenti. Sic alibi, ‘Severitas inest in vultu, atque in verbis fidet.’ *Donatus.*

SCENA II.] Iterum Senarii. vs. 5. MSS. nostri omnes: egomet in pedes. vs. 9. pro hæreo, duo habent, horreo. vs. 13. omnes: abitum. vss. 22. 23. omnes: quid vero (unus interponit, ita) abeam? credon' isti quicquam furcifero? præsertim cum se, &c. vs. 32.

duo, pararem : unus, parerem. vs. 35.
omnes : ex malo princ. vs. 36. omnes :
et quid si. vs. 44. pro hera, duo ha-
bent, Chærea. collocatio verborum in
hoc versu varia est. vs. 65. omnes
Thaidi tribunnt illud, apage te. vs. 69.
omnes : sequar. vs. 70. omnes : Chre-
metem. Bæclerus.

1 Apud Antiphonem uterque] Redi-
ens in viciniam suam, causam reddit
Chærea, cur non mutaverit vestem.
Oportuit autem, et de necessitate ar-
gumenti fuit, Chæream non mutasse
vestem, ut cum meretrix virginem a
Chærea vitiatam audiret, et enim cum
turpi habitu incedentem intueretur,
eum renn vitiatae virginis putaret.
Apud Antiphonem, dixit, pro, in domo
ejus. *Donatus.*

Apud Antiph.] Causam reperire de-
buit Poëta, qnamobrem habitu Eunu-
chi, in quo facinus admirerat, Chæ-
rea reduceretur, adeoque agnoscere-
tur, et deprehensus nuptias vitiatae
polliceretur. *Bæclerus.*

Uterque, Mater et Pater] Non, uter-
que pater, et utraque mater, sed *uter-
que parens* : quia pater et mater. *Do-
natus.*

Mater et pater] Antiphonis paren-
tes. *Furnarius.*

2 Quasi dedita operu domi erant] Non
tam mirum, si domi erant : sed illud
magis mirum, quod in ea domus par-
te, qua in ædes introeundum erat
adolescentulo. *Donatus.*

Ut nullo modo introire possem] Su-
perius causa continetur, cur non mu-
taverit vestem : inferius autem, cur
huc redierit. *Idem.*

3 Quin vidarent me] Quin, modo
pro quo minus. *Idem.*

4 Dum ante ostium sto] Antiphonis
scilicet. *Idem.*

Notus mihi quidam obviam venit]
An notus, qui me posset agnoscere ?
an qui me noverit, id est, amicus t
Idem.

5 Quantum quo] Deest velociter.
Idem.

In pedes, &c.] Ellipsis. conjeci sc.
aut dedi, id est, fugi. *Farnabius.*

6 In angiportum] Vide illum non
vitasse sub una clausula bis in dicere,
in pedes, in angiportum. *Angiportum*
dicebant vicum non pervium, viam
publicam. *Donatus.*

In angiportum quoddam desertum]
Deest, fugiens. *Idem.*

7 Ita miserrimus fui fugitando] Id
est, fatigatus, lassus, et languidus
sum dum fugio. Et honesta locutio
est: ut, ‘ Miser amando, miser cur-
rendo.’ *Idem.*

8 Ne quis me cognosceret] Nota im-
proprie dictum, pro *Agnosceret.* *Id.*

9 Sed estne hæc Thais, quam video]
Jampridem ipse visus, nunc primum
videt. *Idem.*

Hæreo] Incertus remaneo atque
defigor. Primus metus adimit con-
sillium: sed recognitatio reddit confi-
dientiam. *Idem.*

Quid mea autem] Colligit se rursus
ad impudentiam Chærea. et vide si
non eadem est andacia in Chærea,
qua in suscipiendo facinore fuit. Et
Ἴλλειπτικῶς, *quid mea autem?* *Idem.*

Quid faciet mihi] Opportune se
confirmavit, quia si extinisset et
fugisset, nihil nuptiæ promoverentur.
Idem.

11 Bone vir, Dore] Hoc totum si-
gurate dixit, ut Meretrix, et subtiliter.
Nam seit Chæream esse quem
alloquitur, non Eunuchum. Et hic
magna occasio datur Meretrici ad-
eundi Adolescentis, qui habitum non
mutavit, et adhuc quasi Eunuchus et
Servus est. *Idem.*

Bone vir, Dore, salve] Major ob-
jurgatio est, per hanc dissimulatio-
nem Thaidis adversus Chæream, quam
si illum id, quod est, appelleret. *Idem.*

Bone vir, Dore, salve] Εἰπωτὴ iras-
centibus familiari orditur; eaque re
occasione præbet lepori comico-
nam Chærea, nomine servili compel-
latus, eadem figura ludeus, pro servo
se gerit: fatetur, causatur, illepreca-

tur, ad modum fugitivi reprehensi. eumque Thais jam contentius ceperet agere; ‘Eho, paulum, impudens, an paulum hoc esse tibi videtur, virginem vitiare civem?’ ille astute in ironia perstat: *conservam esse credidi*, quæ res Thaidem adegit, serio agere, et nominatum jam accusare: *missa hæc faciamus* (sc. hæc verborum Iudicia, ironiam hanc) et serio agamus. *non te dignum, Chærea, fecisti, &c.* Bæclerus.

12 *Hera, factum*] Non potuit subtilius respondere Chærea, quam accommodare se interroganti. *Donat.*

Satin' id tibi placet] Hoc potest et non figurate dici, sed aperte. *Idem.*

13 *Credin' te impune abitum*] In aliquot antiquis exemplaribus, inter quæ est et Bembinum, legitur, *abitum*, cum aspiratione, quæ minime dubia est lectio; dicimus enim, impune habere, ut et infra: ‘Siquidem istuc impune habneris.’ et Virgilium: ‘Non impune feres.’ *Færmus.*

Unam hanc noxiam omitté] Trisyllabo nomine *Noxiām* dixit, quasi noxiam. Alibi aliter, *Dominam* dixit *extra noxiam*. *Donatus.*

Unam, &c.] Cic. pro Ligario: ‘Ignoscite iudices, lapsus est, non putavit. Si unquam posthaec,’ &c. *Farnabius.*

14 *Si aliam admisero unquam, occidito*] Verba servorum, quibus nihil horribile est post præsentes plagas. Et non *Cædito*, sed *Occidito*: et non alias dixit, quasi illa Chærea dixerit, ‘at hic irrisor es, ut fugitivus.’ *Donatus.*

15 *Nun meam særitiam veritas es*] Ut fügeres. *Idem.*

Num, &c.] Quod aufugisti. *Farnab.*

16 *Hanc metui ne me criminaretur tibi*] Persepte imitatus est verba fugitivorum, quæ apud dominos faciunt comprehensi. *Donatus.*

Hanc metui, &c.] Pythiam. *Farnab.*

19 *Vitiare circum*] Bene intulit Ci-rem: quod plus est, quam Virginem

vitiare. *Aβγητις gradatim facta. Donatus.*

Conservam esse credidi] Locus erat ut diceret, *Servam esse credidi*, sed admirabiliter *Conservum* dixit, et hoc ipsum, miserabiliter pronuntiandum est: tanquam miserabiliter crediderit conservam esse, quæ civis erat, atque eam quasi conservam vitiare debuerit. *Idem.*

20 *Conservam*] Opportune stomachabatur Pythias, facta mentione conservæ. *Idem.*

Vix me contineo quin involem in capillum] Minæ istæ proprie fœminarum sunt, et in se, et in alios unguibus sœvientium; ut, ‘Unguis ora soror foedans, et pectora pugnis.’ Sed *involem*, ab avibus tractum est, ut apud Virgilium, ‘prædam pedibus circumvolat uncis.’ Ergo hoc gestu, et dicto, et corporis motu, est adjuvandum. *Idem.*

Involem in capillum] Apparet, more veterum intonsum esse. *Idem.*

21 *Etiam ultro derisum adcenit*] Mire nunc addidit accusationem, quod non saltem fügeret. *Idem.*

23 *Debeam credo isti quicquam furcifero*] Subanditur vero, ant εἰρωνεῶς pronuntiandum est. Sane debere dicimur pœnas pro injuria ei, cui injuriam fecerimus: quas se non debitaram Chærea ut Furcifero dicit Pythias, si illi cædem intulerit in servili habitu constituto. *Idem.*

Debeam credo isti quicquam furcifero] Donati eruditam annotationem bene illustravit Guyetus. *Bæclerus.*

Furcifero] Servi ob leve aliquod furtum, fugam, aut aliud delictum, furcam gravem e ligno in collo ferre cogebantur, subligatis ad collum manibus et per forum aut viciniam ignoramine causa traduebantur, prædicantes peccatum suum. exinde a vicinis pro furibus, fugitivis aut infidis noti, agnominabantur furciferi. *Farnabius.*

Si id fecerim] Si involaverim in ea-

pillum ejus. *Donatus.*

25 *Missa hæc faciamus]* Hæc scilicet jocularia et futilia. *Idem.*

Non te dignum, Chærea, fecisti] Artificiosa Meretrix ab eo quod licnit, ad id quod oportuit transit: nec tractat quid sit legitimum, sed quid honestum. Itaque totam illam partem facti accusandi omittit, et ab accidentibus personæ adolescentis objurgat. scit enim, uno verbo' obstarri posse, *Licuit mihi, in domo metricia scilicet:* ne videatur irrationabilis esse audacia illa ingenui a Poëta inducta esse. *Idem.*

Non te dignum] Dignum, pro digne, aut deest facinus: ut sit, non te dignum facinus fecisti. Mira accusatio mixta laudi et blandimento. *Idem.*

26 *Nam si ego digna hac contumeliam sum]* Deest, et, ut sit ordo: nam et si maxime, et bene additum est *Maxime*, ut appareat, quod etsi digna pati sit meretrix, non tamen maxime digna pati Thais est. *Idem.*

27 *At tu indignus qui faceres tamen]* Recte dixit. Quatuor enim sunt modi in hujusmodi rebus, ita ut aut uterque dignus sit, aut uterque indignus: aut alter dignus, alter indignus: aut contra. *Idem.*

28 *Neque ædepol, quid nunc consili capiam, scio, de virginе istac]* Intelligit Thais amari virginem ab hoc: et ideo sic ait, ut conciliet nuptias, nam satis signi est, quod Eunuchi habitum propter hanc sumpsit. Et vide quemadmodum ad captionem nuptiarum res eant: quod tamen dicere non audit Thais, sed ostendit adolescenti conjecturis, quem tentat, sciens amantem virginem: et viam ostendit petendae sibi uxoris. *Idem.*

32 *Hoc mihi beneficium, Chærea]* Blande nomen repetitum est, Chærea. *Idem.*

Ut solidum, &c.] Integrum et intaminata fratri suo restituere. *Farn.*

33 *At nunc dñe spero]* Nunc jam Chærea vera veris æquiparans, rece-

dit a jocularibus. *Donatus.*

34 *Sæpe ex hujusmodi re]* Hoc est, turbulentia. *Idem.*

Quapiam] Quaecumque, vel aliqua. *Idem.*

Sæpe ex hujuscemodi re quapiam, &c.] Invenia tractanda, solennes quodammodo sunt hi duo loci, ‘De eventibus vitæ humanæ et casibns,’ tum ‘De fato et divina potentia, multa in humaniis, præter quam expectatio erat, efficiente.’ Priorem locum tractavit Plautus, Amphitnōne III. 2. 57. &c. posteriorem, Aulularia IV. 10. 10. non sine licentia improbiore: ‘Factum est illud, fieri infectum non potest. Deos credo voluisse; nam ni vellent, non fieret scio.’ et præcesserat vs. 7. ‘Deus impulsor mihi fuit: is me ad illam illexit.’ Poëta noster longe θηικώτερον tractavit hanc κατανάγκην: *quid si hoc quispiam* (nec otiosa est vox illa) *voluit Deus?* Bœcler.

Sæpe, &c.] Idem facinus, raptum sc. Sabinarum, eadem sententia excusat Romulus apud Livium: ‘Sæpe ex injuria postmodum gratiam ortam.’ *Furnabius.*

36 *Quid si hoc quispiam voluit Deus]* Pleraque repentinis impulsionibus uata, mirisque proventibus, Deo ascribi solent. Ut, ‘Descendo, ac ducente Deo flammam inter et hostes Expedior.’ Et, ‘Hinc me digressum vestris Deus appulit oris.’ Et Salustius, ‘Ut tanta repente mutatio non sine Deo videretur.’ *Donatus.*

Quid si hoc quispiam voluit Deus] Vult anorem intelligi Deum. *Idem.*

Quispiam, &c.] Plaut. act. IV. sc. 10. ‘Deus mihi impulsor fuit, is me ad illam illexit,’ Εβιδσθη γὰρ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὸς τὸν Ἑρωτα δυναστείαν οὐκ εἴπαρον. Libanius progymnasm. contra homicid. *Furnabius.*

37 *Evidem pol in eam partem accipioque, et volo]* Evenire subanditur: et est σύλλαξις tertia. *Donatus.*

Evidem pol in eam partem] Et familiaritatis spes, et divinæ voluntatis

mentio, quid nisi matrimonium, unicam vitiatae satisfactionem, pollicebatur? itaque accipit ambabus manibus, et mox ut placata loquitur; *scio*; te non contumeliae causa, sed amoris fecisse. *scio* i. e. credo, nec dubito. asseverate. jam enim pars consilii, ad catastrophem necessarii erat, non dubitari de animo Chæreæ. *Bæclerus.*

38 *Imo ita quæso?* Utrum Meretrem, an Deos quæso? utrumque enim accipi potest. *Donatus.*

Unum hoc scito. Scio? Unde hoc sciat Thais, inepte quæritur, quum ipsa res clamet, nunquam hanc conditionem subiturum Chæream, ut pro Eunucio, etiam servo, se fingeret sine amoris impulsu. *Idem.*

39 *Contumeliae non me fecisse causa, sed amoris?* In quo veluti vis quædam ἀναγκαστικὴ figuratur, unde mox Thais: non tam imperita sum, *ut, quid amor valeat, nesciam.* Potenter tractatur hic locus in actione Neptuni apud Libanium (tom. I. Declam. 22.) εἰ μὲν γὰρ ὑπερ τοῦθ' Ἀλιρόθιος ἐποίει, καὶ ἀσέλγεια, καὶ λυπεῖν ἔθέλων, ὡς ἂν τις ὑπερορῶν καὶ καταφρονῶν, κυλῶς τέθηκεν οὐκ ἀντιλέγω, εἰ δὲ οὐχ οὔτες ἐμαννεῖτο καὶ παρεφρόνει, ὡς οὐκ οὖστις ἀνάγκης, τῷ μὲν προσιέναι, σὲ δὲ μὴ δεδίνειν, μὴ τὸν δρασάντος μᾶλλον ἤγαμεθα τὸ ἔργον ὡς τοῦ ἀναγκάσαντος. τὴν δὲ τοῦ ἔργου δύναμιν, ὡς ἄμαχος δ θεὸς, ὡς ἀνίκητος, ὡς πάντας αὐτὸν ποιῶν ἀσθενεστέρους, τίς ἀγνοεῖ; *κ.τ.λ. Bæclerus.*

40 *Nunc ignoscō tibi?* Quod culpa non sit hominis, sed amoris. *Donatus.*

41 *Non adeo inhumano ingenio sum, Chæreæ?* Hoc est, immittis non sum, quantum putas: *ut, 'Non obtusa adeo gestamus pectora Pœni.'* *Id.*

Non adeo, &c.] Virg. Æn. 'Non obtusa adeo gestamus pectora,' &c. et ibid. 'Non ignara mali.' *Farnab.*

42 *Neque tam imperita?* Id est, non experta. *Donatus.*

Ut quid amor valeat, nesciam? Non inhumana, quia homo, non imperita,

quia meretrix. Et neque tam imperita inquit: quasi dicat, Neque tam pudica sum, ut quid amor valeat, nesciam. *Idem.*

43 *Te quoque jam, Thais?* Bene quoque: non enim jam hanc ita amat, ut negligat illam: sed hanc illius causa. *Idem.*

44 *Pol tibi ab istoc, hera, carendum?* Facete. tanquam qui soleat capillum et vestem ejus conculcere, quam amaverit. *Idem.*

45 *Non ausim?* Pro, non audebo: et est verbum hujus temporis tantum. *Idem.*

Non ausim? Utrum propter ætatem? an propter fratrem suum Phædriam potius? *Idem.*

Nihil tibi quidquam? Παρέλκον quartum, aut nihil, pro non. *Idem.*

Desinas? Pro eo quod est, *desine:* an deest fac: ut sit, *fac desinas.* *Id.*

47 *Ego me tuæ commendo et committo fidei?* Satis amatorie, ut apparet, nunc maxime captum Chæream, ac mancipatum virgini. *Commendamus nos cognitis: Commitimus ignotis.* Ergo αὐξησος est majoris officii, fideique circa Thaidem. *Idem.*

48 *Te mihi patronam capio?* Te adjecit, vim habet, et ex animo supplicantis habitum adolescentis ostendit. *Idem.*

Patronam, &c.] Tanquam e servo tuo jam libertus. *Farnabius.*

49 *Emoriar, si non hanc uxorem duxero?* Vide Amatorem adolescentulum, cui in ipso flore nihil dulcissima vita est, ipsam despiciere, si sibi uxor non datur. *Donatus.*

Emoriar, &c.] Ne vivam. *Farnab.*

50 *Tamen si pater?* Ελλεψις, aut ἀποστῆτος secunda. *Donatus.*

Quid? ah volet, certo scio? Quid? deest dicat. sed ista omnia ad confirmationem valent. *Idem.*

Tu, Tumen si pater. Cn. *Quid? ah volet, certo scio?* Ut senarius sustentetur, elide r, ex pater, vel n, ex tu-men. *Farnus.*

*Quid, &c.] Aposiopesis, assenserit.
Farnabius.*

51 Civis modo hæc sit] Mire hic in votum conversum est, quod timere potuit, non ducturus uxorem. Donatus.

Paululum opperirer si vis, jam frater ipse hic aderit virginis] Adeo cito probari potest. Idem.

53 Nutricem, &c.] Supra act. iv. sc. 7. ‘Ego eo ad Sophronam nutricem, ut eam adducam, et signa ostendam hæc.’ Farnabius.

55 Ego vero maneo] Modo vero consentientis est adverbium: alias confirmantis: alias conjunctio: alias particula ironiam juvans: ut, ‘Egregiam vero laudem et spolia ampla refertis Tuque puerque tuus.’ Donat.

56 Domi opperiamur potius, quam hic ante ostium] Non ignara illecebrarum Meretrix, non solum Chæream retinet: verum etiam vocat, ubi Virgo est. et satis callide interrogat an velit: quasi nesciat velle. Idem.

57 Ino percipio] Amatorie, non Volo, sed Percipio. Idem.

58 Hunc tu in ædes] Pronomen in his plus valet, quam accusatio. Idem.

Hunc tu in ædes cogitas] Mire: cum illa jam velit, Cogitas dixit, volens ut recognitet. Idem.

In ædes cogitas recipere posthac] Per ancillæ verba vult ostendere, quam sit tractandorum adolescentium perita Meretrix. Idem.

59 Posthac] Post hoc factum, post hanc audaciam. Idem.

Crede hoc meæ fidei] Puellariter dixit, Meæ fidei. Idem.

60 Dabit hic aliquam pugnam denuo] Pro stupro: ut, ‘At non in Venerem segnes, nocturnaque bella.’ Ut, ‘Veturisque bella et ingens facinus.’ Ut Lucilius, ‘Vicimus o socii, et magnam pugnavimus pugnam.’ Dabit, autem proprie pro inducit: ut, ‘Magnam dabit ille ruinam.’ Idem.

Dabit hic pugnam aliq. den.] Guyetum vide, et adde Plautum, Epid. iii.

4. 57. ‘Frugi es, pugnasti.’ Captiv. iii. 4. 53. ‘Hegio, vide sis, ne quid tu huic temere insistas credere. Atque, ut perspicio, profecto jam aliquid pugnæ edidit.’ Bæclerus.

Dabit, &c.] Inducet aliquod stuprum, ludificabitur, illudet nobis, ut antea. Farnabius.

Au tace obsecro] Au interjectio est perturbatae mulieris: ut apud Græcos iō. Donatus.

61 Parum perspexisse ejus videre audaciam] Parum εἰπωτεία est. Et non Sensisse, sed Perspexisse dixit: ut jam non sit experienda illius audacia, quæ sit perfecte cognita. Idem.

62 Non faciam, Pythias] Bene et moraliter appositum, Pythias. Donatus.

Non pol credo, Chærea, nisi si commissum non erit] Joculariter, ut ille, Pythias dicit: ita hæc Chærea. Idem.

63 Quin Pythias] Iterum nomen vultuose est additum. Quin. pro imo. Idem.

64 Tu me servato] Plaut. Bæcid. iv. 9. 142. ‘Nolo inquam aurum credi mihi, Vel da aliquem, qui me servet.’ Bæclerus.

Neque pol servandum tibi quidquam dare ausim] Totum garrule et gesticulose, ut puellam cum adolescentulo fabulari videoas. Donatus.

66 Adest optume ipse frater] Optume, opportune. Et non est additum, cuius frater: utpote in re manifesta. Idem.

67 Nolo me in via cum hac teste videat] Subtiliter adolescens, quia nihil profecerat, dicendo, Percipio, invenit causam, qua tandem ingredi possit. Idem.

68 Quanobrem tandem] Pro tamen. Interrogatio hæc increpationem continet impudentissimi facti. Idem.

An quia pudet] Hæc interrogatio irrisio plena est in eum quem nihil pudet. Idem.

69 Id ipsum] Hoc veluti molesto vultu dicitur: adeo ut imitetur die-

tum vultumque ejus Pythias. *Idem.*

Virgo vero] *Vero εἰπωνικῶς:* nam εἰπωνεῖται est. ut, ‘Egregiam vero laudem!’ *Virgo.* Quasi qui minime pudicitiae statum ac verecundiæ virginalis veneretur. *Idem.*

Virgo rero] Virginem vero vitiare, vestes discindere, capillum ejus lanicare; id tibi pudori non erat. ibi nulla pudicitiae nec verecundiæ ratio. *Farnabius.*

I præ, sequor] Manifestum est, cur meretrix docta capiendorum juvenum, præire velit Chæream, et in consequendo ipsa sit tardior. vult enim liberum sine arbitris cum puella esse colloquium, et licitum amorem. Nisi forte putamus Terentium hæc sine causa fecisse, qui sit artificiosissimus Poëta, nam neque ipsa ingreditur eum Charea, neque ingredi simul permittit Phædriam. *Donatus.*

70 *Tu istic mane, ut Chremem introducas]* Relicta est Pythias ob multas causas: et in primis, ut possit per eam delusus Parmeno pavore suo Senem compellere, ingredi ad Merticrem, et præsentem fieri ad confirmandas nuptias. *Idem.*

SCENA III. Senarii sunt. vs. 1. duo MSS. nostri, quicquid. sed in altero, secunda manu. erat enim: *quidquid.* vs. 6. unus: *ut memoriter.* reliqui: *ac m. vs. 10.* omnes: *ut otiosus sit.* *Bæclerus.*

Quid? quid venire in mentem] In hoc loco cogitantis disputatio est apud se ipsam Pythia, quatenus Parmenonem dolo possit ulcisci. *Donatus.*

2 Quidnam] Sic Cicerio, ‘Sed eorum rerum artificem, quem? quemnam? recte admones, Polycletum esse dicebant.’ *Idem.*

Qui referam] *Qui, quomodo, vel nt.* *Idem.*

Refiram] Meditatur vindictam Pythias: quo pacto ulciseatur Parmenonem. ‘Quippe ministri Semper et infirmi est animi exiguae voluptas

Ultio: continuo sic collige, quod vindicta Nemo magis gaudet quam foemina.’ *Juvenal. Sat. 13. Farnabius.*

3 Qui hunc supposuit nobis] Proprie supposuit. nam ut subduci dicuntur, quæ nolumus amittere, ita supponi, quæ non desideramus. Sie Plautus, ‘Et pro scoto supponetur hircus nautes.’ *Donatus.*

3 Move vero ocus te, nutrix] Vero pro interjectione posuit stomachantis. *Idem.*

3 Move vero ocyus] Plant. Trinum. III. 3. 73. ‘Quid nunc stas? quin te hinc amoves, et te moves?’ *Bæclerus.*

Move vero ocus] Nutricis gradum segnem increpat Chremes. *Farnabius.*

4 Video sed nihil promores] Hinc est, illud Virgilianum, ‘Illa gradum celerans studio properabat anili.’ Scilicet non re celerabat, sed studio. *Donatus.*

Promoves] Proficis. *Idem.*

6 Amabo; quid ait? cognoscitne] Exhibuit spectatori est, quid post scenam geratur, id est, agnitus pueræ. *Donatus.*

Ac memoriter] Plus intulit quam interrogabatur: nam magis sunt signa, in quibus anilis memoria non errat. *Idem.*

Ac memoriter] Responsionis brevitas attulit compendium perquirenti, ne plura interrogaret. *Idem.*

Ac memoriter] Plant. Asinar. III. 2. 38. ‘Ut memoriter me Sauream vocabat atriensem!’ Captiv. II. 1. 52. ‘Hem, istuc si potes Memoriter meminisse, inest spes nobis in hac astutia.’ similem ἔμφασιν vide apud Non. Marcell. cap. 11. voc memore. *Bæclerus.*

7 Nam illi faveo virginis] Quasi dicat, illi faveo, non Chæreæ. et simul causa est, cur illum ulcisci cupiat: quia scilicet multum illi favet. *Donatus.*

9 Virum bonum] *Εἰπωνεῖται.* *Idem.*

Ecum Parmenonem incedere video] Res odio dignior, novitate scilicet

incessus. *Idem.*

Virum bonum ecum Parmen.] Dum ultionem meditatur et concupiscit, ulciscendus praesto adest, et quidem meriturus amplius iram Pythiadis eo sermone, cui scena sequenti egressa subito Pythias supervenit. ut congruant ad consilia et personas congressiones illae et adventus ac superventus, Poëtae student. idque compendio, ut alias dixi, ne moras nimis trahat fabula. *Bæclerus.*

10 Vide ut otiosus it] Invidit illi securitatem, quem sollicitum redditura est: non enim ulla alia erit vindicta post, præter istam. *Donatus.*

Vide, ut otiosus it] Vultu dicit, et gestu, enim esse securum. Et mire Poëta latum describit, ut repente ostendat esse commotum. *Idem.*

Si diis placet] Proprium est exclamantis propter indignitatem alicujus rei. *Idem.*

11 Spero me habere] Pro habituram, aut, *spero pro credo*, more suo. *Idem.*

Meo modo] Id est, ut volo. *Idem.*

Meo, &c.] Meo arbitratu. *Farnabius.*

12 Ibo intro, de cognitione ut certum sciam] Eleganter defatigare Parmenonem, non necessarium putat, sed ex occasione. Nam post enim dicit se ire intro: exitura antem, ut ipsum in timorem conjiciat. *Donatus.*

De cognitione] De agnitione Pamphilæ. *Farnabius.*

SCENA IV. Iterum Senarii sunt. vs. 6. omnes MSS. nostri, *eum confeci, ut potiretur sine mol.* *Bæclerus.*

2 Astu] Pro astute, modo adverbium est, alias nomen: ut, *An in Astu venit?* *Donatus.*

Di vostram fidem] Modo non invocantis est, sed admirantis. et est figura ἐπιμονὴ per ἐκφάνησιν facta. *Id.*

4 Nam ut omittam quod ei amorem difficillum et carissimum] Quum dicere deberet, quod ei amorem et difficillum et carissimum confeci: primo quasi oblitus dicti superioris,

transit ad virginem, deinde addit causam ex abundantia. Quod si dixisset, *amorem confeci*, posset intelligi *confeci*, expedivi, perfeci. At vero *virginem confeci*, quid intelligemus, nisi hoc unum, quod insultat Parmeno confectam virginem, quasi dieat superatam atque devictam? Nam proprie hoc verbum convenit gladiatoriis iis, qui gravissimis vulneribus occubuerunt. Sic Cicero in Catilinam, ‘Gladiatori illi confecto et saucio.’ Convenit ergo servilibus verbis, et velut jocose verniliterque jactanti, rem confectam esse in puerilla Virgine, et non exhibere Chæreæ damnum vel negotium. *Idem.*

5 Ab meretrice avara: virginem quam amabat] Ἀποσιώπησις secunda. Difficillimum, quia virginem quam amabat: *Carissimum*, quia a meretrice avara. *Idem.*

6 Eam confeci sine molestia] Nimium est, quam sibi placeant suo acumine Grammatici, in rebus obscenis suspicandis, quo magis Terentius subterfugit talia, eo magis illi tanquam in seirpo nodum requirunt: longe cordatus Donato, Guyetus explicat, quem vide. Plantus simili loquendi genere usus est, Pseudolo 1. 1. 110. ‘Satin est, si hanc hodie mulierem efficiam tibi Tna ut sit?’ *Bæclerus.*

8 Id vero est] Vero, nisi ornativum esset, nihil significaret. *Donatus.*

Palmarium] Palma dignum. *Idem.*

Palmarium] Insigne facinus, palma et triumpho dignum, ἀξιόνυκον: propterea (inquit Plutarchus Sympos. 8.) in certaminibus palmam signum esse placuit victoriæ, quoniam ingenium ejusmodi ligni est, ut urgentibus opprimentibusque ponderibus non cedat. Aristot. 7. Problematum. Agell. 1. 111. c. 6. *Farnabius.*

10 Meretricum ingenia] Optime, non meretricis dixit, sed potius meretricum. *Donatus.*

11 Mature] Cito et ante tempus. *Idem.*

Ut cum cognorit] Suaviter non *No-*
verit, sed Cognorit, dixit, quod est
plena perspicaciæ. *Idem.*

Mature ut cum cognorit] Bene addi-
*dit *Mature.* Fere enim cito cogno-*
visse obfuit: sed id ad illecebram
*fuit quod * cognitus est cito.* *Idem.*

12 Quæ dum foris sunt] Apud aman-
tes scilicet. *Idem.*

Nihil videtur mundius] Bene *Vide-*
tur: non enim sunt. *Idem.*

Nihil videtur mundius] Nam ‘*Mun-*
ditia illecebra est animo amantum.’
Plaut. Menæchm. II. 3, 4. pertinet
*que hoc illud Lucretii lib. IV. ‘*Nec**
divinitus interdum, Venerisque sa-
gittis, Deteriore fit ut forma mulier-
cula ametur: Nam facit ipsa suis in-
terdum fœmina factis, Morigerisque
modis et mundo corporis culto, Ut
facile insuescat secum vir degere vi-
*tam.’ In duobus optimis MSS. codici-
bns, quos in Serenissimæ Suecorum
Reginæ Bibliotheca contuli cum edi-
tis, legitur: ‘Et munde corpore cul-
to.’ *Bæclerus.**

Quæ dum, &c.] Elegantiae meretri-
cum, foris amatoribus quando coe-
nant, in victu, vestitu, ornatu, oppo-
nit ingluviem, sordes, inopiam, domi
ubi sunt. *Farnabius.*

13 Nec magis compositum quidquam]
Bona varietas, nam hæc omnia per
magis adverbium profert: nec omnia
per comparativum gradum. *Donatus.*

Nec magis elegans] More sno, ne
diceret compositis aut elegantinis,
*ut supra, ‘*Hoc nemo fuit minus ineptus,**
magis severus.’ *Idem.*

14 Quæ cum amatore suo quum coe-
nant] Unum *Cum* præpositio est:
alterum conjunctio, et dicitur hæc
figura λειπότης. *Idem.*

Liguriunt] ‘*Ἄπὸ τοῦ λιγυροῦ* quod se-
cundum Græcos suave intelligitur.
Ligurire dicitur, qui eleganter et
more sennu multo fastidio suaviora
quaæ degustat. *Idem.*

15 Liguriunt] Exemplum probe de-
scriptum vide in Heautont. III. 1. 48.

&c. *Bæclerus.*

Liguriunt] Delicate, cum delectu-
et fastidio suaviora quaæque delibant,
‘Tangentes male singula dente su-
*perbo.’ Horat. I. II. Sat. 6. *Farnabius.**

15 Harum videre ingluviem] Ordo
*erat, *Harum videre ingluviem, sordes,**
inopiam, quam in honestæ solæ sint domi:
id est, cum solæ sint, ut in honestæ,
atqne avidæ cibi: quæ quum foris
sunt, coenant scilicet. *Donatus.*

Harum videre ingluviem] In anti-
quissimis libris positum legi, inluciem.
Et id ipsum vidit Faernus. Ita et
scribendum; alioqui bis idem diceret
Terentius: addit enim, atque arida
cibi. Dein et id postulat ratio oppo-
sitorum. *Faber.*

Harum videre ingluviem, sordes, ino-
piam] Pancissimos libros scriptos in-
*venias, in quibus pro *ingluviem* non*
*legatur *illuviem*, vel *inluciem*, nt in*
omnibus antiquis. et sane ita legen-
dum esse etiam ipsa oppositorum ra-
tio ordoque ostendit. duo attulit sup-
ra, quæ in meretricibus decora vi-
deantur; munditiem, et in capiendo
cibo modestiam: illam quidem ubi
*dixit, ‘*nihil videtur mundius, nec magis**
compositum quicquam, nec magis elegans:’ hanc vero ibi: ‘*Quæ cum*

amatore cum cenant ligurriunt.’ ad
quæ nunc nunc eodem ipso ordine quo pro-
posita sunt, respondet: mundicie
quidem, inluciem, sordes, inopiam op-
ponens; modestia vero in cibo capi-
endo, in honestam voracitatem, quam
*duobus versibus his describit: ‘*Quam**
in honestæ solæ sint domi atque avidæ
cibi. Quo pacto ex jure hesterno

panem atrum vorent. esse autem op-
posita mundiciem et inluciem ex eo
liquet, quod per inluciem immundus
quis dicitur. Terentius in Heautont.

‘Neglecta immunda inlucie.’ Virgi-
*lius: ‘*Fœda illuvies.*’ Quod si *in-**

manneret: sed transeundo ab ingluvie ad sordes, et inopiam, deinde rursus ad ingluviem revertendo, confusione indecora, diversa inter se rerum genera permisceret. *Faernus.*

16 *Quam in honestæ sole sint domi]*
Apud Plautum legas Asinar. I. 2. 16.
'sordido vitam oblectabas pane.' *In-*
honestas domi, eleganter dixit Teren-
tius, quæ mundæ et composite et
elegantes foris conspiciuntur. Itaque
ipsis inter artes est, hæc *ritue post-*
scenia celare: nt Lucretium scripsisse
(lib. iv.) eruditii existimant, hinc Par-
menon suo consilio palmam dat, in pro-
dendis quæ celabantur. *Bæclerus.*

17 *Quo pacto ex jure]* Ex pro cum
positum est, aut deest madidum, aut
maceratum, aut emollitum; nam appar-
et et sordidum esse, et quasi atrum
durumque panem, qui ex jure hester-
no sit comedendus. Cui contrari-
um Sallustius posuit, de deliciis mi-
litum loquens, 'Panes enim in dies
mercari,' inquit. *Donatus.*

Ex jure hesterno panem atrum vorent]
Hoc est, ut quidam volunt, ex anti-
quitate mucidum: quasi dicat, panem
mucidum hesterno jure accipientes
deglintint. *Idem.*

Ex jure hesterno panem atrum vorus]
Ita loquebantur, quia interdum pa-
nem leviter in jus immersum esita-
bant, non ut hodie in Gallia. Ita
apud Varromem, *panis ex aceto*; sic
et Græci; nam ejus locutionis ex-
empla duo sunt apud Aristophanem
in edit. minore pag. 338. et 500. Est
et aliud apud Hippocratem; quod
me scio observasse. Iterum apud
Varromem est, *brassica ex aceto*, lib.
i. de R. Rust. cap. 2. *Des choux au*
rinaigre. Faber.

Panem, &c.] Τοὺς δὲ φυπαροὺς ἔρτους
φαιὸν ὠνόμασεν Ἀλέξις. Athenæus. I.
III. c. 29. *Furnarius.*

19 *Ego pol te pro istis dictis et factis,*
scelus, ulciscor] Miro artificio Poëtae
et ab initio non placatur Pythias, nec
in gratiam reddit Chæræ. Et insuper

nunc mire a Parmenone irritatur
magis, ut per eam Parmeno terrea-
tur, et per Parmenonem ingredi ad
Thaidem cogatur Senex: et demum
per Senem nuptiæ confirmetur.
Hæc ergo artificebus et eruditis, ce-
tera spectatoribus Poëta exhibet.
Donatus.

Ego pol te pro istis dictis et factis,
scelus, ulciscor] Ita Plautus Amphitruone I. 1. 29. 'Ego pol te istis tuis
pro dictis et malefactis, fureifer, ac-
cipiam.' *Bæclerus.*

SCENA V. Trochaici tetrametri catalecticci seu septenarii sunt. vs. 3.
Mss. nostr. unus: *ut ne id riderem.*
vs. 10. posterius, *esse*, unus, omittit.
vs. 15. duo: *sese id facturum*, unus:
sese id facere, pro *mæchis* Argent. ha-
bet *Eunuchis*. vs. 17. duo: *facere tan-*
tum facinus audet. mox Argent. *quid*
id tantum: PA. *an non hoc tibi maxi-*
mum est? τὸ τοι εἰς μεινεῖσθαι.
in quorum uno personæ ita distin-
guuntur: PY. *quid ait?* PA. *tantum.*
PY. *an non tibi hoc maximum est?* PA.
quis homo, &c. in altero eadem dis-
tinatio in margine annotata est. vs. 20.
duo: *dico et edico robis.* vs. 23. duo
omittunt τὸ *ne*. Argentor. *ne ut illi*
prosis, et in margine: *al. nam nec illis*
prosis. vs. 24. omnes: *a te esse ort.*
Argent. *quicquid hoc fact. est a t.* vs.
28. omnes: *tu isti narrato omnem or-*
dinem ut f. s.

In hac scena per insignem astutiam
Pythias Parmenonem exterret:
ut specie muliebris vindictæ ad exti-
tum promoteatnr fabula; et ex mag-
no strepitu, comica festivitate apud
spectatores temperato, in tranquil-
lum omnia subdueantur. Pythias
non minus gestu, quam verbis efficit:
atque imprimis actuose periculi ima-
ginem effingit. Illnd egregia arte:
quod invidiam in Parmenonem, mis-
ericordiam in Chæræ concitat; ut
pessimus videretur, qui adolescentu-
lum ad fedum facinus impellendo,
miserandum fecisset. unde ad vices

dramaticas opportunum fuit, illum qui modo magnam et veram landem ex spe rei bene gestæ sibi otiose pollicebatur, in maximum perturbationem conjiei: in qua per moras quasdam callida Pythias cum detinet, quam enim sunt apta illa ad torquendum paventis animum: ‘Colligavit primum eum, miseris modis. Atque equidem orante, ut ne id faceret, Thaide.’ quanquam læsa, quamquam irascente ipsi. ‘Nunc minatur porro, sese id quod mœchis solet’ fieri deprehensis, facturum. et quæ seq. *Bæclerus.*

1 Proh Deum fidem] Vim magnam ostendit, deorum implorans fidem: quasi in hoc negotio nihil possit humandum consilium. *Donatus.*

Proh Deum fidem] Simulata perturbatione sui, Parmenonem terret Pythias. *Idem.*

Proh Deum fidem] Hæc singula pronuntianda sunt pavido et attonito vulnu. *Idem.*

Fædum] Crudele. Sallustius, ‘Fædi oculi.’ *Donatus.*

O infelicem adolescentulum] Plus est miseriam adolescentis dicere Pythiam, quam irasceri ei. *Idem.*

2 O seelustum Parmenonem] Ut verba sunt, periit profecto miser adolescentis, quem in eodem peccato irascitur Parmenoni Pythias, non Chæreæ. *Idem.*

3 Miseret me] Hæc omnia quasi secum loquitur: et singit se nescire, quod assistat Parmeno. *Idem.*

4 Quæ futura exempla dicunt in eum indigna] Graves poenæ, quæ possunt ceteris documento esse, exempla dicuntur. *Idem.*

In eum indigna] Modo per indigna, fœda, crudeliaque significat. Ut Virgilius, ‘Atque illi Misenum in littore sieco, Ut venere, vident indigna morte peremptum.’ *Idem.*

Exempla, &c.] Tria pœnarum genera statuit Plato in Gorgia; κόλασις, τιωρίαν, παράδειγμα. Tertia hæc viu-

dicandi ratio est, eum punitio propter exemplum est necessaria, ut ceteri similibus a peccatis metu cognitæ poenæ deterreantur. Vide Agell. lib. vi. cap. 14. *Furnabius.*

5 Quæ illic turba est?] Quæ loquitur: aut quam ostentat ex vulnu ac dictis, sed apparet, vulnus Pythiae turbam dicere. ut in Andria, ‘Sed quid Pamphilum examinatum video? Vereor quid siet: opperiar ut seiam nunc, quidnam hæc turba tristitia adserat.’ *Donatus.*

6 Rogitas, audacissime] Totum hoc terrible est in gestu ac vultu Pythiae, et nimis usitatum et fœmineum. *Idem.*

7 Perdidisti istum, quem auduxisti, &c.] Artificiose non accensat, quid peccaverit adversus Thaidem, quasi ex pena adolescentis plus dolcat, quam irasceratur Parmenoni. *Idem.*

8 Dum studes dare verba nobis] Bene, *Studies dare:* neque enim dedisti. *Idem.*

Quid ita? Deest dicens: ut sit, *Quid ita dicens?* *Idem.*

10 Scis eam hinc civem esse?] Eam abundat: quemadmodum supra, ‘Quam amabat virginem, eam confeci sine molestia.’ *Idem.*

Et ejus fratrem apprime nobilem?] Hæc ad terrorem et gratiam aneta sunt. Nam primo Virginem posuit, post Cirem, ad ultimum nobilis Sororem. *Idem.*

Fratrem, &c.] Hæc ad terrorem omnia. *Furnabius.*

11 Nescio?] Perturbatur Parmeno: nec negare potuit, nec consentire valebat: sed quasi defensionis loco dixit, nescio. *Donatus.*

Atqui sic inventa est?] Facile est ut credat, qui dicit nescio. Ergo Pythias non laborat, ut suadeat civem esse. *Idem.*

Atqui sic inventa est?] Magnum horrorem incutit audienti, non accusando, sed miserando Chæream. *Idem.*

Frater violentissimus] Hoc inven-

tum est, quod daretur ad nobilem.
Idem.

13 *Colligavit primum eum]* Mira tarditas, ad torquendum Parmenonem: simul etiam relictus ad succurrendum locus. *Idem.*

14 *Atque equidem orante, ut ne id faceret, Thaide]* Adeo violentissimus. et recte hoc additum, ne speret auxilium a Thaide. *Idem.*

15 *Nunc minatur]* Minatur, ut succurri possit ei, qui non sit passus. *Idem.*

Minatur porro, sese] Deest factrum. *Idem.*

Quod mæchis solet] Deest fieri. *Idem.*

Id quod mæchis solet] Ideo violentissimum dixit antea fratrem virginis, ne mirum esset, si pro adultero punire cuperet, qui innuptam violaverat. Quid deprehensis mæchis factum sit Athenis, vide apud Aristophanis Scholiastem in Pluto et Nubibus. Lucian. de Peregr. Caput, Ep. 15. Horat. lib. 1. Sat. 2. ‘Ut cuidam testes cœdamque salacem Demeterent ferro.’ Juvenal. Sat. 10. ‘Necat hic ferro, secat ille cruentis Verberibus, quosdam mæchos et mulgilis intrat.’ *Farnabius.*

Quod mæchis solet] Atheniensibus, lege Draconis, capitale erat in adulterio deprehendi. usitatissima pœna καυλοκοπή, παρατίλμος, φαφνίδωσις. Aristophanis interpres in Pluto et Nubibus. Lucian. de Peregr. Caput, Ep. 15. Horat. lib. 1. Sat. 2. ‘Ut cuidam testes cœdamque salacem Demeterent ferro.’ Juvenal. Sat. 10. ‘Necat hic ferro, secat ille cruentis Verberibus, quosdam mæchos et mulgilis intrat.’ *Farnabius.*

16 *Quod ego nunquam vidi fieri, nec que velim]* Julii Scaligeri cogitatio de hoc loco (Poët. 1. 7.) curiosior quam verior est. revera enim ad abominationem muliebriter factam pertinent hæc verba. *Bæclerus.*

17 *Quid ita tantum]* Nimis callide Pythias hunc dicit violentum: et tamen injustum, andacemque dici non patitur, sed defendit, ut magis terreat Parmenonem. *Donatus.*

18 *Quis homo pro mæcho unquam]* Causa finalis. Virgiuem Civem apud Meretricem vitiavit: mercedem offerit: petitur ad supplicium. *Idem.*

Quis homo pro mæcho unquam vidit in domo meretricia deprehendi quemquam] Donatus Controversiam proponit: ‘Virginem civem,’ &c. In quo genere controversiarum, multa adversus quæstum induci solent. unde jam ante Chærea vulgari illo colore usus erat, non fieri meretricibus injuriam, si illudantur. Et apud Quintilianum Declam. ccclxxxv. ubi lenoni reus est qui meretrici amatorium dedit, tentantur illæ quæstiones: ‘An leno damni injuria dati agere possit, an impune illi injuria fieri? an cum suam injuriam vindicare non possit, mancipii possit,’ &c. Apud Calphurnium autem Flaccum Declam. 32. ‘amator meretricis dominæ’ inde defenditur, quod amasset amari solitam: ‘Esset meum crimen,’ inquit, aut error, si te solus adamasse.’ De Lege Solonis, videndus Sam. Petitus in Legibus Atticis. Jure civili Romano, ‘Si quis virgines appellas- set, si tamen ancillai veste vestitas,’ (vide omnino etiam Declam. ccc. Quintil.) ‘minus peccare videtur: multo minus, si meretricia veste fœminæ, non matrumfamilias vestitæ fuissent,’ l. xv. § 15. de Injur. In Institutionibus Oratoriis Quintiliani (vii. 3.) proponitur quæsto: ‘Adulterium est, cum aliena uxore domi coire: an et in lupanari?’ Pertinet hue, quod Chærea dixerat: *conserram credidi.* *Bæclerus.*

Pro mæcho, &c.] Lege item Solonis cautum, ‘Ne quis pro mæcho prehenditor in ea quæ vel in lupanari, vel publice prostet.’ Per lupanaria namque et ancillulas libido permittitur. Hieronymus in vita Fabiolæ. Augustin. de Civitate Dei l. xiv. c. 16. Laetant. l. vi. Divin. Institut. c. 23. *Farnabius.*

Nescio] Quam astute dixit *Nescio*:

ne laborans ad contradicendum, amitteret fidem supplicis personæ, ac vera dicentis, vult enim magis mutu officio fungi, quam persuadentis. *Donatus.*

Nescio] Tollendum est iterum ex annotatione Donati vitium: ‘Quam astute dixit,’ &c. Quis non videt, legendum esse: *simplicis personæ, non, supplicis?* cum enim dolo omnem hanc scenam instruxisset Pythias, candorem et simplicitatem morum verbis vultuque præfert. *Bæclerus.*

20 *Dico, edico robis]* Αἴξητις, ut supra, ‘Ubi quæram, ubi investigem?’ *Donatus.*

Dico] Tibi, Pythias. *Idem.*

Edico] Omnibus tuis. Ergo ad universos utrumque refertur, et *Dico* et *edico*. *Idem.*

21 *Obsecro an is est]* Insultantis. ut in Phormione, ‘Hiccine eras?’ nam sciebat enim esse. *Idem.*

Obsecro an is est] Non bene Donatus comparavit hunc locum cum εἰ πωεὶς Phormionis, v. 7, 52. ibi enim vera insultatio erat, nec sine petulantia cavillo et illusione. hic autem Pythias, vultu attonito, in admiracionem se miserabunda componit. quæ res tacite quidem vim insultandi habere potest, non palam. id enim agitur; ne insultari videatur. *Bæclerus.*

Ne quam in illum Thais vim fieri sinat] Quam bene providet Pythias! *Donatus.*

Ne quam in illum Thais vim fieri sinat] Hæc Donatus Pythiadi, non Parmenoni, tribuit, cum annotat: ‘Quam bene,’ &c. nec male congruit ad simulationem ejus. *Bæclerus.*

22 *Atque adeo autem cur non egomet intro eo? Pv. ride, Parmeno, quid agas, ne neque illi prosis, et tu pereas]* Totum hoc ad id addidit, ut senex intromittatur ad confirmandas nuptias: sed Poëta hoc agit, personæ nesciunt. *Donatus.*

Vide Parmeno, quid agas] Οἰκονομίκως detinetur Parmeno, et ne in-

troëat, absterretur: ut seilicet seni, ad promovendum exitum fabulæ sive ad solvendum erroris nodum adducto, suos metus et falsa Chæreæ pericula indicaret. *Bæclerus.*

25 *Quidve incipiam] Facimus medioeria, Incipimus ingentia. Donatus.*

Ecce autem video rure redeuntem senem] Choragii est administratio, ut opportune in proscenium. *Idem.*

26 *Dicam huic, an non]* Hoc non esset verisimile, nisi dubitasset. Quid enim ad Chæream pertinet, dubitat. *Idem.*

27 *Scio paratum: sed necesse est]* Hæc causa dubitandi fuit: quod hinc Parmenonis, illinc adolescentis periculum cernitur. *Idem.*

Sed necesse est] Dicere, subaudendum est: ut sit, *Sed necesse est dicere*, et ἀσυνδέτως inferendum est quod sequitur. Deest enim propterea, vel quid tale. *Idem.*

Sapis] Sapis dicit, non videns quid futurum sit: sed tantum derisisse contenta. *Idem.*

SCENA VI. Senarii sunt. vs. 5. Ms. unus: ante Thaidis ostium, duo: ante ostium Thaidis. vs. 6. duo: advenisse. vs. 8. omnes: quid est? quid trepidas? Argent. tu interponit. vs. 9. omnes: id quod res est. vs. 11. unus: quid id est? vs. 21. duo: ad Thaidem hanc. vs. 31. omnes: is pro iis. *Bæclerus.*

Annotandum, quod hujus Senis nomen apud Terentium non est: apud Menandrum Simon dicitur. Donatus.

Lachetis nomen Grammatici apposuerunt: Terentius tantum Senis usurpaverat, quod Donatus annotat. Idem qui securum hujus senis animum, perturbationi augendæ factum, bene observat. *Bæclerus.*

1 *Ex meo propinquo rare hoc capio commodi]* Firmatur mentis status trepidantis Senis, ut appareat, quam inopinato malo ameus fieri possit: quod ipsum superius et in Parmenone servatum est. Imparatis enim mentibus mala majora sunt. Ergo

nunc tam otiosus incedit senex, ut neque mores inerepet, nec quidquam suspectetur mali: sed agat gratias proximæ villæ, cuius beneficio non scit, quid in urbe agerent filii. Et nunc adest, ubi opus est Poëtae. Et vide hanc eansam fuisse, cur non ad villam diverterit. Omnes villas comicas suburbanas esse, commoditer ipsam nunc explicat et ostendit. *Donatus.*

2 *Neque agri, &c.]* Tragiens apparatus. Delicias memorat, qui pericula cognitus est. *Idem.*

Odium me unquam percipit] Fastidium ex abundantia est. *Idem.*

3 *Ubi satias cœpit fieri]* Sufficerant ad hanc sententiam duo superiores ii versus: sed ἐνέπυεια est senilis eloquii, faceti et garruli simul. *Idem.*

Ubi satietas est] Deest Nam: ut sit, Nam ubi satietas cœpit fieri. Et, cœpit, pro cœperit. *Satietas, odium:* ab eo quod præcedit, id quod sequitur. *Id.*

Ubi satias fieri cœpit, commuto locum] Frustra annotat *Donatus*: ‘Sufficerant,’ &c. Si Grammatiens inspexisset locum penitus, deprehendere potuit, non nisi abruptam indecorum orationem statim illuc præcipitari: sed estne ille noster *Parmeno*? Animadvertere debuit amplius; institutam tam frequentibus verbis sententiam, non jam supervacua, sed necessaria ἔξηγήσει peragendam fuisse. *Bæclerus.*

Commuto locum] Mira brevitate duas res explicuit simul. *Donatus.*

4 *Sed est ne ille noster Parmeno? et certe ipius est]* Et dubitavit, et firmavit postea: utpote senex, visu jam languido, atque oculis ætate defessis. *Idem.*

5 *Quem præstolare, Parmeno, hic ante ostium]* Nove: nou, Cui præstolare: sed, *Quem dixit.* Alter Tullius in Catilinam: ‘Qui tibi ad forum Aurelium præstolarentur.’ *Præstolari*, est præsto esse et apparere, hoc est, obsequi. *Donatus.*

Quem, &c.] Cic. tamen cum Datio, 2. inventiva. *Farnabius.*

6 *Quis homo est?*] Quare, *Quis homo*, quum providerit venientem? Utrum non vult videri providisse, ne quid fallacie parasse videatur? Sic et in Andria, ‘Quasi de improviso respice ad eum.’ Vel, quia perturbatur exanimatus, qui dum quid apud Thaidem geratur, auscultat, non videt Senem propins accedere, quem longe viderat? An vero idcirco hoc fingit, quia quod parabat dicere de Chærea, postquam cominus ventum est, non audet loqui? *Donatus.*

Quis homo est?] Quasi de improviso respicit ad herum, quem ante videbat. *Farnabius.*

7 *Lingua hæret metu]* Virgilius, ‘Et vox faucibus hæsit.’ *Donatus.*

8 *Quid est quod trepidus?*] Instandum est seni ad audienda, que de facili nunquam fateretur *Parmeno*. *Idem.*

Satisne salre] *Salce, integre, recte, commode.* Plautus in *Trinummo*, ‘Benevolens tuus atque amicu’st. L.E. satin’ salve?’ *Idem.*

Satin’ salva’] Al. *Satin’ salve?* utrumque rectum est. *Faber.*

Satisne salve] Nunc adverbium est; producta est e litera. Sallustius, ‘Inde ortus sermo, percontantibus utrimque, satin’ salve, quam grati ducibus suis, quantis familiaribus copiis agerentur.’ *Donatus.*

Satine salvæ] Vide *Chrestomath.* *voc. salv.* *Bœclerus.*

Sati’ne salvæ] Satisne salvæ sunt res nostræ? Legitur et *salve* Adverbialiter, quam lectionem astruit Brissonius l. 8. auctoritate Livii, Salustii, Planti, Ausonii, Apuleii, &c. *Farnab.*

9 *Here, primum te arbitrari quod res est velim]* Quod ante narrationem confirmatio inducitur, contra morem et præcepta est: sed merito, quia perturbatus est, licet simul *ut non possit dicere. *Donatus.*

Here primum te arbitrari, quod res

est, velim, &c.] Donatus, ordinis immutati, ut confirmatio ante narrationem induceretur, cansam a perturbatione repetit. Est antem arti potius tribuendum. Sic Heaut. (iv. 1. 10.) Sostrata incipit ‘ primum hoc te oro, ne quid credas me adversum edictum tuum facere esse ausam.’ ubi Servns: ‘ Nescio quid peccati portat hæc purgatio.’ *Bæclerus.*

Primum, &c.] Præmunitio et excusatio præpostera male consciæ animi, se purgantis, antequam accusetur. *Farnabius.*

10 Quidquid hujus factum est] Absolute. ut supra, ‘ Et quidquid hujus feci, causa virginis feci.’ Ant deest *rei:* ut sit, *hujus rei.* Stomachose. *Donatus.*

11 Quid] Quid, interrogat. quis enim ante crimen, quam objiciatur, ant proponatur, neget? *Idem.*

Recte sane] Docte Terentius ipse se reprehendit. Nam ordine factum non est, præ timore et conscientia. *Idem.*

12 Emit quendam Phædria Eunuchum] Vide, narrationem a necessariis et urgentibus ceptam, non in se continere, nisi quod rei conditio cogit fateri. *Emit,* inquit, *quendam Eunuchum,* quem dono huic daret. Non dixit, *Cui dono daret.* Aliter ab amoris mentione ecepisset. Deinde τὸ *quendam ἔξονθενσμὸν* significat, et εὐτέλειαν ἀνδρός. *Donatus.*

13 Huic] *Huic,* more suo dixit potius, quam, *Meretrici.* Quinetiam interrogatns, Thaidi potius dicturns est, quam ut nomen dicat, quo offenditur Senex. Eunuchi antem solius mentio necessaria est: quia dicturns est, pro Eunuchio deductum Chæream. *Idem.*

14 Viginti minis] Tantum dederat Phædria pro Eunuchio et ancilla Æthiopica, ut ex act. i. sc. 2. vs. 89. constat. servus hic compendio agit: fatetur sumnam; et Eunuchum nominat solum, unde occasio periculi comicæ ad alterum filium, Chæream,

protecta est. *Bæclerus.*

15 Actum est] Desperantis verbum. *Donatus.*

Tum quandam fidicinam amat hic Chærea] Mire et necessario variavit. ille *Emit,* ut Eunuchum mittat ad Thaidem: hic *Amat,* ut deduci se pro Eunuchio velit. *Idem.*

Quandam fidicinam] Extenuatio criminiæ est: non quod Virginem, quod Civem vitiaverit. *Idem.*

Hic Chærea] Adverb. in hac urbe, vel, in ædibus Thaidis. *Farnabius.*

16 Hem! quid? amat] Hæc singula pronuntianda sunt, ut stuporem nimiae indignationis ostendat. *Donatus.*

An scit jam ille quid meretrix siet? Quia fidicina, meretrix est. *Idem.*

17 An in Astu venit] In Astu, in urbem de Pæreo. sic Athenienses vocabant urbem suam: unde ipsi incolæ ἄστολ vocantur. *Idem.*

Aliud ex alio malum] Hoc separatis dixit Senex, fixis in Parmenonem oculis. *Idem.*

In astu, &c.] In urbem ex Piræo. ὡς ζετον αἱ Ἀθῆναι, ἄστολ καὶ ἄστυκοι οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς καὶ ἐπὶ Πάρμης λέγεται. Stephan. de Urbibus: et Cic. l. II. de Legib. ‘ Vestri Attici, priusquam eos Thesens demigrare ex agris, et in Astu, quod appellabatur, omnes se conferre jussit.’ *Latomus* proverbium esse ait, dicique de callidis ex nra peritis, sed nullo fultus tibicine. adiographi non agnoscunt. *Farnabius.*

18 Here, ne me spectes] Conscientia trepidus Parmeno heri vultum terrore et iracundia plenum non sustinet: et purgationem priorem repeatit. *Bæclerus.*

Me impulsore hæc non facit] Ipsum accusat conscientia. non enim quod levius est, dixit, *me sciente:* quum plus inferat, *me impulsore.* *Donatus.*

19 Ego te, furcifer, si vivo] Modo omnis sævitia eomica aut in comminatione est, aut in apparatu verborum. *Idem.*

20 Si vivo] Ἀποστάτησις: te ulcis-

car. quia necessario sequitur. Idem.

Sed istuc quidquid est? Inventa causa eur suppicia differantur, donec uxorem ducat Chærea, et ipse purget Parmenonem: secundum argumenta, quæ sibi ipse prospexit, jussu coactuque fecisse, et imperio herilis filii sui, Chæreae scilicet. Idem.

21 Ad Thaidem deductus est? Unde ductor ipse sceleratus. Idem.

22 Pro Eunuchon?] Non interrogat, sed exhorrescit. Idem.

Hunc pro mæcho postea?] Bene studuit Terentius, pro, bis numero dicere: et pro Ennacho, et pro Mæcho. Pro macho autem quasi excusans dixit. Nam vere in Virginem Atticam, non pro mæcho, sed mæchus est. Idem.

Hunc pro mæcho postea?] Bene utrumque pro, quia neque Eunuchus est, qui vitiavit virginem; neque mæchus, qui in domo meretricia. Et specta quam oratorie transtulerit mentionem vitiatæ virginis. Pro mæcho, inquit, ut culpam Chæreae sub meretricis accusatione cœlaret. Idem.

Hunc pro mæcho?] Bene totum pro: quia neque Eunuchus, qui Ephebus; neque Adulter, qui Amator. Idem.

23 Comprehendere intus, et constringere?] Quo dicto vim ingentem inferri significat Chæreae. Comprehendere, significat strictum aliquem in facinore deprehensum. Idem.

24 Audaciam meretricum specta?] Major ἔμφασις accusationis est per pluralem numerum, quam singularem. Sic alibi: ‘An potius ita me comparem Non perpeti meretricum contumelias?’ Idem.

Audaciam meretricum?] Oratorie avertit iram Senis a se, et a Chærea: atque derivat in Meretricem. Idem.

Numquid est aliud mali, damnare?] Bene interrogat: quia omnia invitus servus dicere videbatur. Et cum damnum, malum sit, de proximo collatum discernitur: et damnum ad

emptionem Eunuchi, malum ad comprehendensum pertinet et constrictum Chæream. Idem.

24. 25 Nunquid est aliud mali damnare?] Damnum in sumtu; malum in corruptis filiorum moribus, et alterius pericolo: quod ut depelleret, prætrepide festinat senex. Baclerus.

26 Cesso hoc introrumpere?] In tantam formidinem conjectus est Senex, ut non miremur, quod tam cito nuptias firmet Ephebi et Virginis: et quamvis non honeste, tamen quia ex ingenti metu, vel indigno matrimonio, Filii vitam pacisci velit. Donat.

Tantum est, &c.] Nihil præterea. Farnabius.

27 Non dubium est, quin mihi mugnum ex hac re sit malum?] Suave est nescire personas, quid agat Poëta. Ita non periclitaturus Parmeno. Donatus.

28 Nisi quia necesse fuit?] Necesse, est nomen. Nam necessus, necessis, et necessitas, et necessum, lectum est. Idem.

Quia, &c.] Ut filio suo Chæreae succurreret. Farnabius.

Id gaudeo?] Scilicet, ut succurratur Chæreae periclitanti. Donatus.

29 Propter me?] Plus dixit, quam si per me diceret. Idem.

Hisce aliquid?] Meretricibus, non adolescentibus, et item pluraliter, suo more: Ut, ‘Andaciam meretricum specta?’ Et, Non perpeti meretricum contumelias.’ Idem.

Propter me hisce aliquid esse event?] Mea opera. ita sœpe. ‘Ego propter me illam decipi miseram sinam?’ Andr. i. 5. 36. Baclerus.

30 Nam jam diu aliquam causam quarebat senex?] Nota causam, pro occasione. Donatus.

Nam jam diu aliq. caus.] Egregio invento snavitatem exitus comici cumulare voluit poëta; dum facit senem meretricibus et domui Thaidis infestum, quam mox in clientelam suscipit; servum gloriante de vin-

dicta in easdem mulieres, quæ nulla futura erat. ut omnia exspectatis contraria mox evenirent. *Bæclerus.*

Jam diu, &c.] Infestus meretriei propter corruptum ab ea Phædriam. Farnabius.

31 Quamobrem insigne aliquid faceret] Manifestius hoc Menander explicat, jampridem infestum Meretrici Senem, post corruptum ab ea Phædriam: nunc demum se inventa occasione vindicaturum. Donatus.

Quamobrem] Quamvis dixisset causam, intulit quamobrem. Idem.

Insigne aliquid] Magnum et nobile facinus. Idem.

Faceret] Ιδιοτυκῶς dixit. Idem.

SCENA VII. Iambici tetrametri catlecticci. vs. 6. MSS. nostri omnes: *pergin?* Py. ha ha he (ah ah eh) perii. vs. 7. Argent. vitiōse: *ad te ridendo.* meorum unus: *de te ridendo.* alter: *de te irridendo.* vs. 9. duo: *non satis potest narrari.* Argent. ut ed. vs. 15. duo: PAR. *quid est?* Py. *jam scis te per.* vs. 17. duo: *itane lep.* vs. 18. duo: *reddam herele vicem.* tertius: *reddam vicem hercle.* vs. 20. omnes: *denobilitas.* duo addunt *istum.* vs. 21. unus: *utrique.* sed in marg. al. *utere.* *que. Bæclerus.*

Pythus egreditur veluti irrigura Par menonem, ut ipsa putul, egredi autem a Poëta cogitur, ut doceat populum, quid intus egerit senex. Ergo persona cu chinnans inducitur, quærens Parmenonem: aspectuque ejus ob nimium risum vix loqui posse. Donatus.

1 Numquam edepol quidquam] Ra rum est evenire quod velis; et quod maxime velis, id rarum magis. Idem.

Nunquam edepol quicquam jamdiu] Jam ille prioris scenæ pavor et con sternatio effusissimo risu dissolvitur. genus laetitiae gestientis cum insultatione et irrigu novum ac singulariter tractatum: siue videbatur callidæ ac petulanti ancillæ convenire. Initium frequentatione verborum solita affectum signat. acce-

dit vultus, gestus, et commotio corporis. muliebriter enim actiosa est Pythias. *Bæclerus.*

2 Venit errans, &c.] Non gressu erans, nec via: sed animo et opinione. Donatus.

*3 Mihi solæ ridiculo fuit] Soli regulariter dicitur: solæ non recte, sed antique, ut alibi, ‘Hoc ipsa in itinere, alteræ dum narrat, forte audi vi.’ *Idem.**

*Mihi solæ] Hujus archaismi exempla e Priscian. lib. VI. xiii. ubi hunc versum laudat, repetenda. *Bæclerus.**

*Solæ, &c.] Archaice, pro soli. ut alteræ, istæ, &c. adi Grammat. nostram. *Farnabius.**

*4 Quid hoc autem est] Ridentem in ratur Parmeno. *Donatus.**

*Nunc id prodeo] Propter id. *Idem.**

*6 Quid rides? pergin?] Ex hujus verbis ostendit, quani multum rideat petulans puella. *Donatus.**

*Perii] Proprie hic verbum est aptum, quasi sit lassa ridendo. *Idem.**

*8 Numquam edepol hominem stultio rem vidi] Postquam rogas dixerat, quasi narratura videbatur: et reddit ad insultationem. *Idem.**

*9 Quos ludos præbueris intus] Ex errore et metu nimio Senis, credentis, constrictum Filium se offensurum in doino Meretricis. *Idem.**

*Nen pote, &c.] Al. *Non satis potest narrari.* Al. *Non pote satis narrari.* i.e. possibile. *Farnabius.**

*10 At etiam primo callidum ac disertum credidi hominem] Hæc omnia sic in scena pronuntiata sunt, ut risu interrupi verba puellæ viderentur. Majorisque insultationis est, si is qui fatigat alterum, dicat se ante de illo multo aliter sensisse. *Donatus.**

*At etiam primo callidum et disertum] Mire auget irriguonem exprobratio stultitiae, a muliere facta, ei, qui haec tenus magnam in se vim astutiae ac potestatem habere sibi videbatur. *rb disertum non intellexit Donatus,* bene explicat Guyetus, ita apud Plan-*

tum, 'Doctus et callidus,' Epid. III.

3. 47. *Bæclerus.*

Callidum, &c.] Video antem te stolidum esse, qui temere credideris; et futilem, qui falsa pro veris narraveris. *Farnabius.*

11 *Ilicone credere]* Non ideo hoc dicit, quod personæ suæ fidem deroget: sed quod res incredibilis fuerit, quam illi persuaserit. aut certe si credendum fuerit, non statim, neque examinata, neque facta rei cognitione. *Donatus.*

Ilicone credere] Objurgatio de tempore. *Idem.*

12 *An pœnitebat flagitii]* Illud quod supra, a stulto: hoc quod nunc dieit, a malo fieri potuit. Illud, ab imprudente: hoc, quod pejus est, a sciente. *Idem.*

An pœnitebat flagitii] Parvum videbatur. Ipse alibi, 'Quantum hic operæ fiat, pœnit.' Plautus Truculento, 'Pœnitetne te, quod ancillam solam nimis crumpere?*' *Idem.*

An pœnitebat flagitii, te auctore quod fecisset Adolescens, ni miserum etiam patri indicares] Cave interpretes nostre audias, 'Pœnitet me hujus rei, ubi de alio, non de me loquor, non significat, je me repens, esset enim ridiculum: sed id quod dicimus, Je ne suis pas content de cela. Cela ne me satsait pas. Cela n'est pas assez pour moy. Quamobrem optime Baïsus, etiamsi sermone paulo obsoletiore: N'estois tu content du délit, Qu'au jeune homme tu as fait faire, Sans aller encor à son pere Encuser le pauvre garçon? Faber.

An pœnitebat flagitii] An non satis videbatur, id flagitium adolescenti præmonstrasse? an non satis visus es tibi peccasse, quod flagitii auctorem adolescenti te præbuisti, nisi insuper proderes enim? *Donatus:* an 'parvum videbatur?' nota Latinam elegantiā. *Bæclerus.*

13 *Ni miserum insuper etiam patri indicares]* Duo objicit. unum, quod

male consuluerit: alterum, quod male pröviderit consilia sua. Et bene *Indicares*, nam *indictum* dicitur ejus, qui una peccaverit. *Donatus.*

Ni miserum insuper etiam patri indicares] Ad invidiam Parmenonis, miserum dicit adolescentem: eo modo quo Juno accusans Venerem, ait, 'An miseros qui Troas Achivis Objecit.' Sic enim agimus, quoniam ab his, qui falso rei sunt, in autores culpam sceleris removeamus. *Idem.*

14 *Nam quid illi]* Adolescenti seil. *Idem.*

15 *Quid est? jam scis te periisse]* Hoc non stupentibus, ac culpam patientibus dicitur, *Idem.*

Quid est] Si Pythias hoc dicit, referendum est ad vultum Parmenonis, verbis ancillæ consternati, et in eam ἐμπαθῶς ἀτενίζοντος. *Bæclerus.*

16 *Hem, quid dixisti, pessumu]* Nunc demum intelligit Parmeno se esse delusum. *Donatus.*

Etiam rides] Apparet eam ex hujus stomacho vehementius cachinnare. *Idem.*

17 *Nos irridere]* *Nos* superbius dixit, quam si diceret *Me*. *Idem.*

Scelus, &c.] Scelestia. vide Andr. act. III. scen. 5. *Farnabius.*

Si quidem istuc impune habueris] Hic vel subaudiri potest: peream si quidem ist. ut sit directa comminationis formula. vel obliqua denuntiatione vindictæ: 'mirum fuerit si quidem istuc impune habueris?: atque ita forte *Donatus* scripsit, ubi legitur: *Si quidem istuc impune habueris. subanditur: tum nimium. quid est, tum nimium?* quanto facilius? *tum mirum fuerit. Bæclerus.*

Verum] *Donatus:* 'Interrogatio irridentis.' q. d. credamne istuc tibi? itane vero ais? itane credam futurum? Bene Gallus Scholiastes: *dis tu vray! tenx tu dire! ne te moques-tu point!* parles-tu a bon escient! vultus supplet verba in talibus. *Idem.*

Reddam herele] Subaudi: vicem.

sient in MSS. nostris et Palatin. apud Parenum additur. *Bæclerus.*

19 *Sed in diem istuc]* In longam dilationem, unde dilatio est dicta, diei prolatione. *Donatus.*

20 *Tu jam pendebis]* Jam, nimiam velocitatem significat. *Idem.*

Pendebis, &c.] E trabe pendens vapulabis. *Farnabius.*

Nobilitas flagitiis, et eundem indicas] Duas res significat simul: et cogit flagitia facere, et facientem indicas. *Donatus.*

Et eundem indicas] Notum (notorum dicerent Juris consulti) facis. Nobilito autem in utramque partem accipitur. ut, 'Testis est Phalaris, eujus præter ceteros nobilitata est crudelitas.' Cic. I. II. de Offic. *Farnabius.*

21 *Uterque in te exempla edent]* Nova ac mira tormenta, quæ pro exemplis narrentur, aut quæ documenta sint ceteris ne delinquent, *Exempla dicuntur.* Et edent, et edet legitur. Si edent, figuratum est: si edet, recte. Et plus est edet, quam dabit. *Donatus.*

Exempla edet] Supra scen. 5. hujus actus. *Farnabius.*

22 *Nullus sum]* Hoc secum Parmeno. *Donatus.*

Hic pro illo munere tibi honos est habitus: abeo] Εἰφωνικῶς et μεταφορικῶς. *Idem.*

Pro munere] Et honos rumigernis haberi solet. *Idem.*

Hie pro illo munere tibi honos est habitus. abeo] Quam præclara et rebus consentanea clausula hinc scena imponitur: Pythiadis ἐπιφάνημα χλευαστικὸν, et Parmenonis ὀδυρρόδε μετανοητικός. *Bæclerus.*

23 *Egomet meo indicio, miser, quasi sorex, hodie perii]* Proprium soricum est, vel stridere elarius quam mures, vel strepere magis, quam obroduct frivola: ad quam vocem multi se intendentibus, quamvis per tenebras noctis, transfigunt eos. Plautus: 'Con-

fossorem te faciam soricina nænia.' *Donatus.*

Egomet meo indicio] Proverbium in eos, qui ipsi se produnt, quia sorex non facile caperetur, nisi emitteret vocem noctu. *Idem.*

Quasi sorex hodie perii] Quia latere potuit, nec occidi, si taceret. *Idem.*

Quasi, &c.] Sorices strepitu aut stridore vocis vel arrosionis se produnt, unde etiam noctu et per tenebras, ab iis qui attendant, transfiguntur, 'Tacite pasci si posset corvus, haberet Plus dapis, et rixæ multo minus invidiæque.' Horat. lib. I. Epist. 17. *Farnabius.*

SCENA VIII. Tetrametri Trochaici catalecticci sunt. vs. 1. unus MSS. memorum: *quid nunc? qua spe? quo consilio huc imus? quid cæptas Thraso? τὸ ceptas alter quoque habet.* vs. 6. duo: *quidnam hic properans prosilit? tertius: etiam hic quidnam properans prosilit?* *Bæclerus.*

1 *Quid nunc? qua spe, aut quo consilio huc imus?* Reminiscere, hunc esse, qui supra Militi dixerit de Thaide, *Jamidudum te amat. et rursus, Jam tibi hæc aderit supplicans ultro.* et hinc videbis quos exitus habeat assentatio, nam idem Militi auctor est summa desperationis. Et animadverte, quod semper a mensa Gnatho invitus abstrahatur: nam et supra quum ad litem venitur, ex verbis Thrasonis manifestum est, et Gnathonem invitum sequi, ubi dicit, 'Hancine ego ut contumeliam tantam, tam insignem in me accipiam, Gnatho? Mori me satius est.' Et bene, 'Qua spe, aut quo consilio?' tanquam omnia expertus, et nec numeribus gratus, nec terroribus metuendus. *Donatus.*

Qua spe] Parasitus intelligit quid agat miles: sed ad hoc inducitur interrogare ipsum militem, ut populus audiat, quo consilio veniat ad Thaide. *Idem.*

Quid nunc? qua spe] Summa despe- ratio est apud Militem reconciliandæ

amicæ, ad hoc ut æquo animo ferat admitti Phædriam, dum ipse quoque recipiatur, nam non in fine fabulæ contristandus est. *Idem.*

Quid nunc? Sub. agimus, quid nunc agimus? qua spe aut quo consilio hue imus? comicæ figuræ genus, interrogatione multiplicare, et rem unam interrogando diffundere. *Bæclerus.*

Quid inceptas, Thraso? *Incipere,* magnorum facinorum est, et andaciæ. *Donatus.*

2 Ut Thaidi me dedam? Post inductionem belli, et instructionem pugnæ, quid sequatur, nisi deditio superatorum? *Idem.*

Etfaciam quod jubeat? Proprie: nam in deditione victores jubent, victi obsequuntur. *Idem.*

3 Qui minus, quam Hercules servirit Omphale? Hic Terentius exprimit consuetudinem in qua ignavis rationes criminum, et exempla suppeditant. nam sic et supra de Pyrrho. Omphale Lydiæ regina fuit, quæ Herenlem sibi servientem etiam ad lanificium compulit: quum ipsa calathum, et colum, cultusque fæmineos, sagittis et clava, leonisque tegmine mutasset. *Idem.*

Hercules servivit Omphale? Subauditur, et ego serviam Thaidi? *Idem.*

Qui minus huic? Supple: qui minus huic, i.e. Thaidi me dedam serviamque? *Bæclerus.*

Omphala? Lydiæ regina, cui servivit Hercules, clava et leonis pelle extus, miliebri ornatu purpuraque induitus colum tractavit, eique suppliūm sui dedit, παδμενος τῷ σανδάλῳ. Lucianus lib. de scribenda historia, 'solea puer objurgabere rubra.' Pers. Sat. et quæ nos ibi. *Furnarius.*

Exemplum placet? Potest hoc dictum videri militi, approbando applaudendoque, (quod militi potius placet,) vel ad spectatores seorsum, sequens certe versus spectatoribus, non militi dicitur. *Bæclerus.*

sandalio caput? *Commitigari*, est tundendo deprimi atque deponi. *Donat.*

Sandalio caput? Plus dixit *Caput*, quam si aliam partem corporis dicaret verberari. Et mire, calceamento caput verberari. *Idem.*

5 Perii! quid hoc autem est malum? Eunuchi habitu Chærea, sed virili confidentia prosilit, et militem velut novi rivalis terret aspectu. *Donatus.*

6 Hunc ego nunquam videram? Ideo Chæream miratur. *Idem.*

Hunc ego, &c. Chæream. *Farnab.*

Quidnam properans hinc prosilit? Poëta, non orationem modo Chærea, scena sequenti; sed etiam gestum hic τῷ καταστροφῇ præsultantem denotare voluit. *Bæclerus.*

SCENA IX. Tetrametris Iambicis acatalecticis et Trochaicis catalecticis constat scena. vs. 3. omnes MSS. nostri: *contigere.* vs. 7. unus meorum: *bene ita me dii bene ament, factum.* Argent. *bene ita me dii ament, bene factum.* mox unus: *audin tu hunc quid ait?* vs. 10. duo: *fratris ergo tota est Th.* vs. 11. duo: *quia miles pellitur foras.* vs. 25. τὸ ne omnes omittunt. mox duo: *aut me.* vs. 19. duo novam scenam incipiunt ab illis verbis: *Dii vestram fidem.* vs. 25. duo: *precibus aut pretio.* omnes: *tandem pro tunamen.* vs. 26. omnes: *si quid tibi collibuit, facile est (est facile) novi te.* vs. 27. duo: *donum aut præm.* unus, *don.* et *præm.* vs. 29. unus: *te præsente et te abs.* alter: *te præs. absenteque.* vs. 33. omnes: *scin quam fretus.* vs. 34. omnes: *nihil est quod dicas mihi.* vs. 36. duo addunt, *genus.* vs. 39. omnes. *rolo.* vs. 41. duo: *vos non id facere.* vs. 48. omnes: *nemo potest esse.* vs. 52. omnes: *accipit hominem n. m. p. et vs.* 53. *nisi.* vs. 54. omnes omittunt τὸ hoc. vs. 59. duo: *sed mores postquam ostendi tuos.* etiam tertius addit: *sed.* vs. 63. omnes: *eloquentiam.* *Idem.*

1 O populares, ecquis me viril hodie fortunatior? *Hic persona Chærea est,* servens gaudio, ut adolescentuli est in

4 Utinam tibi commitigari videam

prosperis rebus. *Donatus.*

O populares] Non mirum si insane exultat mptiis, qui jamdudum ob id solum, quod vitinaverat virginem, laetabatur. *Idem.*

O populares] Bene Poëta adolescentem, qui supra nimia levitate exultaverat, nunc honestiore latitiae delibutum reddit. Suntque hæ ἐκφωνήσεις τῶν εὐχαριστούντων ad catastrophen factæ. compara Phorm. v. 6. *Bæcler.*

O populares] Cives. *Farnabius.*

2 Nemo hercule quisquam] Et interrogavit, et respondit sibi. *Donatus.*

Nemo hercule quisquam] Παρέλκον terminum. *Idem.*

Nemo hercule quisquam] Respondet sibi eodem genere amplificandæ sententiæ, quod vices loquentium alibi habet. Heaut. iv. 3. 7. ‘CLIN. cui æque andisti commodius quicquam eve-
uisse? SV. nulli.’ *Bæcler.*

*3 Cui tam subito tot contigerint com-
moda]* Tam qualitatis, Tot quantitatis est. *Donatus.*

Congruerint commoda] Confluxerint, simul deplnerint. *Farnabius.*

4 Quid hic latus est? Inventa persona est, ad quam gesta haec narret Charea, ut populus et miles instruatur, quid intus gestum sit. *Donatus.*

5 Inventor, inceptor] Invenire sapi-
entis est: incipere, audacis: perficere,
constantis. Ergo plena laudatio est.
et constat, hoc Chaream laudative
dicere, nam in subditis solum consi-
lum attributurus est Parmenon. *Id.*

Scin' me in quibus sim gaudiis] Σύλ-
ληπτις. Et nota *Scin' me:* quum sus-
ficeret *scin'*. Ergo me abundat: et
est figura ἀρχαῖσμος. *Idem.*

6 Scis Pamphilam meam? Amatorie
dixit *meam:* vel potius sponsam me-
am, vel quam amo. *Idem.*

Inventam] Cognitam. *Idem.*

Cirem] Deest esse. *Idem.*

Scis sponsam mihi? Deest et esse, et
est sponsa nunc participium. *Idem.*

7 Bene, &c.] Gratulationis formu-
la. *Farnabius.*

Audin' tu illum quid ait? Hoc vultu
mutato et turbato dicitur. *Donatus.*

8 Amorem esse omnem in tranquillo] Bene, in tranquillo, quia mari et tem-
pestatibus, amicæ mobilitas et insta-
bilitas comparatur. Sic Horat. ‘Sim-
plex munditiis: heu quoties fidem
Mutatosque Deos flebit; et aspera
Nigris æqua ventis Emirabitur
insolens, Qui nunc te fruitor credun-
lus aurea,’ &c. *Idem.*

In tranquillo] Seenum. ‘Omnis
res jam in vado.’ Andr. act. iv. sc. 2.
‘Ego in portu navigo.’ Andr. act. iii.
sc. 1. *Farnabius.*

Una est domus] Post Pamphilæ
nuptias. *Donatus.*

9 Thais Patri se commendarit] Hoc
est quod profuit Phædriæ. *Idem.*

In clientelam et fidem] Clientelam,
ut ametur: in fidem, ut defendatur.
Idem.

In clientelam] Ex jure applicatio-
nis, enjus meminit Cicero i. de Orato-
re, peregrini se opulento alieni in
clientelam dabant, quod Athenienses
νέμειν προστάτην appellabant. ἀπροστα-
σίον δίκη, lis contra eum qui sibi nul-
lum patronum adoptarat. *Farnabius.*

10 Fratribus igitur Thais tota est] Bene tota: ut ne ex parte quidem
sit militis. *Donatus.*

11 Miles pellitur forus] Sunt gaudia
ex nostris bonis: sunt gaudia ex alio-
rum malis, hostium aut inimicorum.
Ergo utrumque genus gaudiorum
complexus est. *Idem.*

12 Visam domum] Bene domi qua-
ritur Amator exclusus: nam neque
ruri, neque in foro est. *Idem.*

13 Perpetuo pericrim] Quia illud
periisse supra, temporale videbatur.
Idem.

Quin ego nunc perpetuo perierim] Ille jam Militi neque serviendi Ami-
corum, ut apparet, præbetur locens. *Id.*

14 Sine dubio, opinor] Quia non
quis dicitur perpetuo periisse. Quid
enim opus haec exceptione est, quan-
do nemo ita perit, ut temporaliter

pereat, et postea fiat non perditus? Correxit Parasitus stulti dictum Miles: non illum perpetuo, sed sine dubio periisse, opinari respondens. non est enim contrarium, ‘Opinor te periisse sine dubio,’ pro certo periisse. Confirmatur periisse Miles, ut post tanta munera ex desperato supplex, ex supplice patiens rivalis existat. *Idem.*

Sine dubio opinor] Περιεργία mera est Donati, quod de emendata militis locutione hoc loco disquiritur. *sine dubio, opinor,* perpetuo periisti. omnino ita esse opinor, ut dicis. *perpetuo perire,* comica locutio. *Bæclerus.*

Quid commemorem primum] Διαπόρησις oratoria, familiaris laudantibus. Cicero: ‘Unde igitur potius incipiam?’ Hoc autem fit, ubi omnia et magna videntur et paria. *Donat.*

15 Illumne qui mihi dedit consilium] Attribuuntur Personis consilia, facta, casus, et orationes. Ergo hic laudatur consilium Parmenonis, factum Chæreæ, casus Fortunæ, id est, eventus: oratio Senis. *Idem.*

Illum, qui mihi dedit consilium] Tria sunt in vita hominum, consilia, facta, successus. Consilium, animi est: factum, corporis: successus, fortunæ. *Idem.*

Illum] Parmenonem scilicet. *Id.*

16 Fortunam, &c.] Quæ ‘rerum humanarum domina,’ &c. Cic. pro Marcello. Quæ in vita humana utramque facit paginam, rerum acceptarum, et expensarum. Plin. *Furnab.*

17 Quæ tot res] Bene, *Tot res;* quasi dicat, Eunuchum pro quo duceretur, commendationem virginis, absentiam meretricis, occasionem vitii inferendi, patris interventum in nuptias. *Donatus.*

18 An mei patris festivitatem] Etiam Patri laus impartienda est. nam non erat transcendum *Festivitatem*, qua effestivus Amator non obstitit, quod ignoravit ut facilis: unde *festivitas* in dictis, *facilitas* vero in animo et fac-

tis. *Idem.*

Festivitatem] Lætitiam: ut, ‘Festivus dies est.’ *Idem.*

An mei patris festivitatem et facilitatem] Patris hujus personam solius καταστροφῆς causa poëta induxit. igitur, quæ intus peracta sunt, merito vocabulis καταστροφῆς quodammodo propriis celebrantur. *Bæclerus.*

O Jupiter, serra, obsecro, hæc nobis bona] Id est, Gallice, *Après cela je ne demande plus rien à Dieu.* Faber.

19 Serva obsecro hæc nobis bona] O. l. s. *hæc bona nobis.* Faernus.

DI vestram fidem] Cito intervenit Phædria, utpote qui domi erat. *Donatus.*

20 Que narravit] Nimius affectus in utramque partem defectus orationis amat: est ergo ἔλλεψις: deest enim *Gaudeo.* *Idem.*

21 Satis credo] Sic dici nota agentibus solet. Reete igitur huic dicitur, cui fiunt nuptiae, *gaudeo:* et ille sic respondet, ut amicis gratulantibus decet, *Satis credo.* Credo autem ideo, quia multi se fingunt gratulari, quum invideant: gaudere, quum doleant. *Idem.*

Nihil est Thaide hac frater tua dignus, quod ametur] Quæ possit delicatior esse verborum collocatio, etiam in soluto sermone? ita mox, ‘enr te ergo in his ego conspicor regionibus?’ Qnod semel hic attingitur, exempla in nostro perpetua sunt. *Bæclerus.*

23 Mihi illam laudas] Scilicet amatori ejus. Et mihi pronuntiatione juvandum est. *Donatus.*

Perii: quanto minus spei est, tanto magis amo] Hic vero est ardor insanissimus: ut Virgilius, ‘Formosum pastor Corydon ardebat Alexin, Delicias domini.’ Et profecto sic est, Sapientes spe maxime ad amorem coguntur: stulti forma tantum. *Idem.*

Hui, mihi illam laudas] Eadem forma sententiae in Adelphis III. 4. 35. ‘Vigilantiam tuam tu mihi narras?’ *Bæclerus.*

Quanto, &c.] Insani militis amor insanissimus. Amor spe intenditur, metu crescit et flagrat. Farnabius.

24 Obsecro, Gnatho, in te spes est] Mire, quasi desperatis omnibus auxiliis, abjecta nimis supplicatio inducitur. Nam et obsecro, et *Gnatho*, id significant, et *in te spes est*. Donatus.

Quid vis faciam] Non est hoc interrogantis, sed est ostendentis non esse quid faciat. *Idem.*

25 Precibus, pretio] Nihil Militi superest praeter precem, ut victo: et pretium, ut diviti. Nihil aliud optat, quam sic res eant, ut persona Thaidis conveniri possit. *Idem.*

Precibus, pretio] 'Ασύρδετα, velut afflita et lassa, pronuntianda sunt. *Idem.*

Precio] Varie: quia alibi dixit, *precario*. *Idem.*

Ut hæream] Τὸ ἡρέαμ ultimum genus beneficii est. *Idem.*

In parte aliqua] Non enim *Parte* dicit, ut æqua intelligatur. *Idem.*

Tandem] Et desperantis est, et difficulter credentis. *Tandem* non est adverbium temporis: sed *Sultem* significat. *Idem.*

Ut hæream, in parte aliqua, tandem, apud Thaidem] Per singula momenta signavit abjectum militis animum. ad minnendum apta sunt: *hærere, in parte aliqua tandem, τὸ tandem hic Guyetus explicat, post tantum temporis.* Donatus, *saltē* non vi vocis, sed supplemento sensus: *tandem* enim est hoc loco, ubi nil aliud impetrari poterit: quicquid id erit, qualecunque id erit, quod impetrabitur. *ἐν μέρει τοῦ πω.* Baclerus.

26 Difficile est] Vultu et pronuntiatione, asseveratione firmandum est. *Donatus.*

Siquid collibuit] Ἐλλείψις: pro, *Siquid collibitum est, efficiis.* *Idem.*

Nori te] Deest *Perfici*, sed ubique plura gestu significat miles; utpote infantissimus. *Idem.*

27 Quod vis donum, et præmium a

me optato] *Donum, præmium est: et munus, præmium est.* Sed *donum, præmium* Diis datur: *munus, præmium* hominibus. nam separatum, *donum Deorum est: præmium viorum est fortium: munus hominum.* Et *donum munusque, tam ante factum, quam post factum datur: præmium non nisi post factum est.* *Donum, voluntariorum: præmium, debetur.* Alii ergo ἀσυνδέτως pronuntiant, primo *donum, et sic præmium, quasi unam partem orationis.* *Idem.*

Quodvis donum et præmium] *Donum, ut a largo homine: præmium, ut a præclaro facinore.* *Idem.*

Quodvis donum et præmium a me optato, id optatum feres] *Donum optato, ob quod præmium accipias.* *Idem.*

Præmium a me optato] Totum militariter: nam et *optatio* dicitur, et *optari* a militibus, ut alibi, 'Vir fortis optet quod volet præmium.' *Idem.*

Quodvis donum, præmium a me optato.] Copiose Donatus. Baclerus.

Quodvis, &c.] Εὖται τὸ βούλει, πάντα σοι γενήσεται. Menander. Farnabius.

28 Si hoc efficio, postulo ut mihi tua domus te præsente absente pateat] Proverbiale est, 'Præsente absente,' ut 'sursum deorsum,' 'ultra citro,' et cetera hujusmodi: 'fanda nefanda,' 'justa injusta,' 'digna indigna,' 'velit nolit.' *Donatus.*

Postulo, &c.] Stat sibi et principiis suis parasitus; ut ventri sit bene, cavet. Farnabius.

29 Invoco ut sit locus semper] *Invocato, non vocato significat. In etenim auget et minuit dictionem.* *Donatus.*

Invocato] Male intelligitur precibus vocato, quum sit αὐτομάτη, id est, etiam non invitando, quin ultiro venire debeat suum domum. *Idem.*

Invocato ut sit locus] Non vocato, ex disciplina parasitica, quam signat ejusdem loci ac ordinis homo apud Plautum Captiv. 1. 1. 1. 2. 'Juventus nomen indidit scorto milii, Eo

quia invocatus soleo esse in convivio.'

Bæclerus.

Inrōcato, &c.] Crobylns apud Athēnæum lib. II. c. 1. parasitum ἀντρούτον vocat. quod ipse ultro ad eibum veniat, et non invitatus. Dalecham. *Αντρόματος* quod sponte venit. Hom. *Farnabius.*

30 *Do fidem]* Juro, confirmo, spondeo. *Donatus.*

Do fidem ita futurum] Delevimus dictionem *ita*, quæ in Bembino et aliquot aliis libris non est. sine qua et versus et sensus optime constant. *Færnus.*

Accingar] Non quia facile est, quod negavit supra, sed suis votis Parasitus adductus est ad cœnandum: ideo et *Accingar* dixit: sic enim dicimus in magnis rebus suscipiendis, ut 'Accingunt omnes operi.' *Donatus.*

31 *Salrete]* Supplex sine gratia et sine timore, modo inimicus et infestus. *Idem.*

Tu fortasse quæ facta hic sint, nescis] Hoc totum superbe ac minaciter inquit Adolescens. *Idem.*

32 *Scio]* Compendium Poëtæ, ne rursus eadem dicentur. *Idem.*

Conspicor] Commune verbum est *conspicor*. *Idem.*

In his, &c.] In hac parte urbis. dividabantur urbes in regiones, ut Romain 14. regiones. Athenis hic scena. vide Meursium. *Farnabius.*

33 *Vobis fretus]* Et hoc stulte: quis enim et rivalibus et inimicis fretum se esse dicat? Deinde ἀνακέλουθον, et vitiosa responsio est. nisi enim addideris *Sum*, erit solecismus conveniens loquenti, impolito homini et militi. *Donatus.*

Scin' quam freius] Est ab * ea subaudiendum est. *Idem.*

Miles edico tibi] Hoc contumeliose, et proprie ut Militi: 'Miles,' inquit, 'edico tibi.' *Idem.*

34 *Si te in platea offendero hac]* Hoc est, Si vel casu invenero. Et in *platea*, inquit, non circa Meretricis

fores. *Idem.*

Si te in platea hac offendero] Eunius Medea: 'Si te secundo lumine hic offendero.' apud Ciceronem in Rabiriana. *Bæclerus.*

Nihil est quod dicas] *Nihil*, pro non: ut sit, non est quod dicas mihi: id est, nihil est quod dicas, pro ut dicas mihi. ut sit, *quod*, pro *ut*: aut *Quod*, pro, quid dicas mihi. Certum est autem, sic veteres locutos esse. *Donatus.*

35 *Alium quærebam]* Aut *alium* pro *Quendam* posuit: ut sit, 'quendam quærebam,' id est, aliquem. aut *alium*, hoc est, non quem tu putas: hoc est, *alium*, non Thaidem. sed si *aliam* diceret, neque commode, neque ἐμφάνως loqueretur. prævalet enim masculinum genus. *Idem.*

Peristi] Ordo est, postquam in platea hac te offendero, peristi. *Idem.*

Si in platea hac te offendero post unquam, nihil quod dicas mihi Alium quærcbam, iter hac habui, peristi] Hic adverbium *quod*, significat id, quod vulgo dicimus, quantum ad id. ac si dixisset, quantum ad id quod dicas mihi, *alium* quærebam, iter hac habui, peristi. ut sit sensus: omnia hæc, quibus prætexere poteris adventum hue tuum, nihil proderunt tibi, quin statim pereas. eundem modum loquendi et in Adelphis poëta usurpat, 'Ut id ostenderem, quod te isti facilem et festivum putant, id non fieri ex vera vita.' item scena supra dicta actus quarti septima: 'Sanc quod tibi nunc vir videatur esse hic, nebulo magnus est.' Ita versus est trochaicus expeditissimus: pariter et seqnens. in quo tamen in *peristi*, pænultimum i, in seansione gemianum est. *Færnus.*

Eia] Interdum hortantis est. ergo nunc *cū* correctionem significat. *Donatus.*

36 *Non cognosco vestrum tam superbum]* Locutio annotanda: mire laudavit, ut persuadere potuisset. *Ves-*

trum tam superbūm. Non, *restrum superbūm.* Idem.

Vestrūm tam superbūm] Absolute: ut, ‘*Pol, Crito, antiquūm obtines.*’ Ergo subandiamus vel *ingenium*, vel *animum*, vel *mōrem*, vel *rem*, vel *institutūm.* Idem.

37 *Prius audite paucis]* Mira insinuatione agit: qui non ut consentiant, sed ut audiant, paucis petit. Et bene *Prius*, quasi non obstet, quo minus faciant quod velint. Tum deinde quo attentiores existant, addidit *paucis*, deinde *si placuerit*. facilis enim flectitur, cum quo non pugnamus, ut consentiat. *Idem.*

Prius audite] Fiduciam ostentat persuasoriā rem dicturi. *Idem.*

38 *Audiamus]* Bene: non *Faciamus*, sed *Audiamus* dixit: nam prima oratoris impetratio in mala causa est, andiri mernisse. *Idem.*

Tu concede paululum istuc, Thraso] Thraso hoc in bonam partem accepit: et ideo paret: putat enim vel turpe esse, si humiliiter precectur suo nomine, seque audiente, Parasitus: vel incongruum sibi, si in os præsens a Gnathone laudetur. *Idem.*

Istuc, Thraso] Non ad se vocat: sed locum ostendit, quo abeat atque concedat. *Idem.*

39 *Principio, ego vos]* Videt neque se odio haberi, neque offendī animos audientium in militis nomine. Hoc ergo oratorie: pro eo homine in quo offenditur, eum in quo non offenditur, posuit. *Idem.*

Principio, &c.] Advertenda subit assentatorum fides, qui sibi, suo commode et gratiæ, in negotiis sibi delegatis, velificantur, imo prævaricantur; et destituta, quam in mandatis habuere, causa, adversam juvant. Ulpian, *Farnabius.*

40 *Me hujus quidquid facio, id facere maxime causa mea]* Deest rei, aut est: ut sit, ‘*Me hujus quidquid est quod facio, id facere maxime causa mea.*’ Hic a persona discessit: et rem non

odiosam pro odiosa posuit, id est, parasiticam, pro æmuli amore et commodo. *Donatus*

41 *Verum idem si robis prodest]* Multum attulit ad persuadendum: non esse commodum Militi admitti, et suum commodum ipsorum esse commodum. *Idem.*

Vos non facere, inseitū est] Oratorie, et secundum insinuationis præcepta sic dixit: nam remittendo et dubitando, magis flectit animos, quam si aperte ac pertinaciter asseveret. *Id.*

42 *Militem ego rivalem recipiendum censeo]* Artificioso satis, semel intulit omne quod durum dictu ad persuadendum erat. nam quod *Militem* et *Rivalem* dixit, ad eam rem valet, ut magis admittendus sit, quam excludendus: et simul fiducia sic dicentis parat animos ad audienda quæ dicet. *Idem.*

Militem ego rivalem recipiendum censeo] *Rivales* dicuntur æmuli de mulieribus, facta translatione nominis a feris bestiis: quæ sidentes cum ex eodem rivulo haustam petunt, in prælium contra se invicem concitantur. Sie Cieero, pro Cælio, ‘*Sin erit ex illo fonte rivalis,*’ inquit. *Idem.*

Militem rivalem ego] Considera quo vultu hoc dicendum sit: et intelliges, et *militem*, et *rivalem*, et *recipiendum*, et *ego censeo*, quanta significet. Non enim dixit *Thrasonem*, sed *Militem*: quod nomen ad stultitiam valet. Non *Socium*, sed *Rivalem*: quo ostendit, quandoquidem rivalis in Meretrice capiendum est, hunc potius eligendum. Nec, *non Excludendum*, sed *Recipiendum* dixit: ut et ostendit, adeo prodesse, ut etiam de industria retinendus sit. Non, *volo aut rogo*, sed *censeo*: ut consiliarius, non Parasitus, videatur loqui. Nam quod *ego addidit*, eo dicto usus est, quo uti solent qui plus in negotio vident. Nam sic in Phornione Jurisconsulti: ‘*Ego quæ in rem tuam fuerint, ea velim facias.*’ Ego sedulo hunc dix-

isse credo. Ego amplius deliberandum censeo.' *Idem.*

Censeo] Vide virtutem poëtæ. non enim dixit *Peto*, sed *Censeo*: tanquam illis modo consulat, neque pro milite agat. *Idem.*

43 *Cogita modo]* *Modo*, aut tantummodo significat: aut temporis est adverbium. et simul incerta distinctio est. *Idem.*

44 *Et libenter vivit]* Id est, bonorum ciborum edax es. *Idem.*

Et libenter vivis, et enim bene libenter vicitas] Guyetus ad strenua remedia confudit. quem vide. Potest alterum δμλλαν, s. convictum, alterum ἔστρασιν s. convivium notare. ut sit: *libenter cum illa viris*, i. e. libenter apud illam versaris; *et enim bene libenter vicitas*, i. e. atque tum quidem genio indulgere, convivari juvat, meretricum enim hæc consuetudo, quam Philotis tangit, Hecyra l. 2. 17. 18. ‘Antiqua ut consuetudine Agitarem inter vos libere convivium.’ *Libenter*, in utroque membro, ad προάπεσιν et studium spectaret. *bene rictiture*, esset, laute vicitare, epulari; ut apud Plautum, ex diverso, ‘Vicitare suo succo,’ i. e. parce ac duriter. *Bæclerus.*

Etenim, &c.] Usque lante et opipare frequens epulare vis. *Farnabius.*

45 *Et necesse, &c.]* Supra ad act. II. scen. 1. ‘Meretricem idem esse reor, mare ut est,’ &c. *Idem.*

46 *Suppeditare possit sine sumptu tuo]* Aut *suppeditare*, pro *suppedaturi*; aut deest sc. Ut, ‘Accingunt omnes operi.’ *Donatus.*

Suppediture, &c.] Se, sumptus. al. pro *suppetere*. *Farnabius.*

47 *Ad omnia hæc magis opportunus, nec magis ex usu tuo nemo est]* Locutio est ex negativis tertia: ut, ‘Agrum in his regionibus meliorem nemo habet.’ *Donatus.*

Magis ex usu] Pro utilior, et *Magis oportunus*, pro oportunior. *Idem.*

Nemo est] Hoc est, oportunus. *Id.*

48 *Habet quod det]* Ut dives. *Idem.*
Et dat nemo largius] Ut liberalis. *Idem.*

49 *Fatuus]* Inepta loquens. A fando *fatuus* dicitur: inde *Fuuni Fatui*: et ny. npħae *Fatuae* dictæ sunt. *Idem.*

Fatuus est] Hoc ex usn tuo. *Idem.*

Insulsus] Sine sale et sapientia: aut sine saltu et facilitate. *Idem.*

Fatuus est, insulsus] *Fatui* sunt, qui verbis et dictis fatui sunt: *Insulsi* vere, corde et animo. *Idem.*

Fatuus est, insulsus] Sunt qui *fatuum*, animo putant: *Insulsum*, dictis, sed male. Nam *Fatui* quoque Dii sunt, qui et *Fuuni* dicuntur: et non stulti, sed multum fantes, id est, loquentes. *Idem.*

Fatuus est, insulsus] Hæc quæ nunc addidit, non ex superioribus pendent: sed cum superiora valeant plurimum, (nam quia dives et liberalis, potuit obesse rivalibus,) hæc omnia bona in Milite corrumpuntur, quod fatuus, quod insulsus, et cetera, quæ ipse persequitur. *Idem.*

Fatuus est, insulsus] Hæc bene adduntur: quia dixit, ‘Et habet quod det, et dat nemo largius.’ Ad rem eam valebat, ut amaretur Miles a Meretricie, et præponendus omnibus esset: sed ingrata sunt mulieribus, maximeque lascivis, hæc omnia quæ subjicit. *Idem.*

Fatuus est, insulsus] Hoc pro acervo vitiorum, cum quadam vultus improbitate prolatum est, quo magis res in medio posita esse videatur. *Idem.*

Fatuus est, insulsus] Insipidus, a sapore ciborum sumptum. Martial. ‘ut sapient fatuæ fabrorum prandia betæ.’ l. xiii. Ep. 13. *Farnabius.*

Turdus] In Venerem scilicet. *Donatus.*

Turdus] Corpore et membris: quamquam et intellectu *turdos* vocamus, qui stulti sunt. Sed melius est sic intelligi, ut ea vita videatur dicere, quæ inamabilem faciant etiam divi-

tem, largumque amatorem. Nam aut verba commandant : ut, ‘Pendetque iterum warrantis ab ore.’ hic fatuus. Aut sapientia gratum facit : ut ‘Multæ viri virtus animo.’ hic insulsus est. Sed mihi videtur *fatum* dicere, qui tantum gloriatur ; et blandiri amicæ nesciat. *Insulsum*, qui non sit salax, et cupidus coitus. *Tardum*, qui non facile explicit *Venerem* : quæ res Meretricibus odiosa est. *Id.*

Tardus] Ingenio et sensu hebes. ‘Elephantis corio circumiectus.’ i. c. stupidus. Plaut. Mil. act. II. sc. 2. *Farnabius.*

Sterlit] Plus dixit quam dormit. *Donatus.*

Noctesque et dies] Plus significat, quam si diceret, *diebus et noctibus* : ut hoc ipso nomine consiliarii auctoritas inesse videatur. *Idem.*

50 *Ubi velis?*] Quando vel quum. *Idem.*

51 *Quid agimus?*] Initium consensionis, dubitatio est ejus qui negaverit. *Idem.*

Hoc etiam] Deest, vel abest. *Idem.*

Quod ego] Parasitus scilicet. *Idem.*

Primum puto] Primum puto, quasi parasitus. *Idem.*

52 *Accipit hominem?*] Accipit, pascit, invitat : ut, ‘Ilos porticibus rex accipiebat in amplis.’ *Idem.*

Nemo melius prorsus, neque prolixius?] Hornum alterum apparatum indicat, alterum copiam. *Idem.*

Accipit homo, &c.] Invitat et excipit nemo liberalius ac benignius. ‘Ilos porticibus rex accipiebat in amplis.’ Virg. Æneid. III. *Farnabius.*

53 *Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est?*] Facete dixit Adolescentis rei parcus, et qui putet amorem sine damno esse oportere, quique se fellerit Meretricem ; non solum ejiciendum non esse Militem, sed etiam quovis modo sustinendum ac perferendum. *Donatus.*

Mirum, ni illoc homine?] Obtinuit parasitus jam quod uegabatur. *Propino.*

mo deliberatum : ut, ‘Quid agimus ?’ Post concessum : ut, ‘Mirum ni illoc homine quoquo pacto opus est.’ *Id.*

Mirum, ni illoc?] Hic, inquit, ejusmodi est, ut etiam cum mala conditio patiendus sit. *Idem.*

Idem ego arbitror] Sane opus fuit consensione, præcipue Phædriæ, eujus res agitur : nam ita et servata persona est tarde consentientis amatoris. *Idem.*

54 *Rcete facitis]* Gratiarum actio est. *Idem.*

Unum etiam hoc vos oro] Subtiliter etiam Parasitus hic se adjungit, suasque partes circa hos agit. *Idem.*

Ul me in vestrum gregem?] Jam hos laudat : et nimis Parasitus est, si recorderis, eundem dixisse, ‘Facete, lepide, laete, nihil supra.’ *Idem.*

55 *Satis diu hoc jam saxum volvo?*] Vide quemadmodum serpat panlatim etiam in eorum assentationem, ex vituperatione Militis. *Idem.*

Hoc saxum volvo?] Proverbium in eos, qui inextricabili labore afflitti sunt. Et bene *Saxum de stulto Milite* ait : et se ipsum Sisyphum fecit. *Idem.*

Hoc saxum volvo?] Velut Sisyphus apud inferos. *Idem.*

Satis, &c.] Jamdiu hoc ago ut militem ae me in vestram admittatis societatem, a saxo quod volvit Sisyphus, tractum. Ovid. Met. III. *Farnabius.*

56 *At ego pro istoc, Phædriæ?*] Subaudiamus et sum hic, aliter non, ut parasitus ait. *Donatus.*

Phædriæ, et tu Chærea] Ambos nominat, quasi legibus paciscantur. *Id.*

57 *Hunc comedendum?*] Cum ceteris rebus, summus Poëta etiam fidem ostendit amicitiae parasiticæ, exemplo Gnathonis de Milite loquentis hoc modo. *Idem.*

Propino] Facete sic dixit, ut parasitus, et quasi de convivio loqueretur. *Id.*

Hunc comedendum et deridendum vobis propino] Hic vero, si usquam alibi,

placuit sibi Muretus, et rem operose ac ingenti molimine tractavit; sed profecto magno conatu nil egit. Ipse antem, qui eloquentissimi hominis gloriae faveo, hoc dicam tantum: Falsus ex eo Muretus fuit, quod existimavit primam syllabam in *propino*, esse necessario longam; id quod non est. At Muretus, dices, in quatuor libris manu descriptis reperit *præbeo*, non *propino*, sed Faernus, cuius apud me fides non minoris est, affirmat in optimis quibusque scriptum esse, *propino*. Dein et sic legerunt Donatns, et Nonius, quod ex interpretatione ipsorum constat. Præterea, si Terentius scripsisset, *præbeo*, ut vult Muretus, unde tandem in mente cuiquam homini venisset, ut pro *præbeo*, poneret *propino*, quod ab illo altero verbo ita remotum est? Fateor equidem primam syllabam in *propino*, et ratione linguae Græcæ brevem esse debere; sed et in *prologus*, prima itidem corripi debet, et eam tamen Terentius produxit, quasi si vox mere Latina esset. Quid, τὸ πρόφερο, planissime Græcum est, et brevis in eo est prima syllaba apud Græcos; at illam Latini semper longam faciunt; cui exemplo longe plurima addi possunt. Sed et Martialis ipse nonne bis aut ter primam in *propino* longam fecit? Ex iis omnibus efficitur Muretum eo die, quo haec scribebat, non sane valde nasutum fuisse. Debuerat enim facile olfescisse suum illud, *præbeo*, nihil esse aliud quam glossema appositum ab aliquo studioso, qui hoc parasiticum verbum interpretaretur. *Faber*.

Propino] Nostri MSS. omnes, *præbeo*, quod tanto studio Muretus et Fr. Fabricius reponunt, sed causæ non sunt hujusmodi, ut antiquissimi cuniusque codicis lectionem, etiam Nonio ac Donato retentam, postferamus. vide Chrestom. voc. Comed. *Bæclerus*.

Præbeo] Sic MSS. plurimi. Sunt *Delph.*, et *Vor. Clas.*

tamen qui habent *propino* eodem sensu, quo usurpatur ab iis qui se invicem ad pocula invitant. προπεπωκτες, inquit Suidas, ἀντὶ τοῦ παραδεδωκτες, &c. ab antiquorum consuetudine regum, qui phialas argenteas aut anreas compotoribus propinabant, quas illi secum auferrent. προπίνειν ἀντὶ τοῦ χαρίζεσθαι. Philostratus in vita Apollonii, προπίνω σοι δύνδρα "Ελληνα. 'Venenanam partem fratri edendam propinans,' Spartan. in Antonino. *Farnabius*.

58 *Dignus est]* Hæc verba ultima longi sermonis, ejusmodi sunt, ut Miles hæc audiens, laudatum se esse, et approbatum existimet. *Donatus*.

Ubi vis] Honorifice revocat ablegatum cum injuria, dicendo *Ubi vis*: quia accede imperativum erat: et *ubi*, nisi quando intellexeris, vitium est. *Idem*.

59 *Isti te ignorabant]* Figura ἀκυρολογία. Ad utrumque enim pertinet, et ad laudem, et ad mores. Et hoc ambiguum. *Idem*.

60 *Secundum facta et virtutes tuas]* Et hoc ἀμφίβολον. Nam *virtutes εἰρωνικῶς* pro vitiis posuit: nt, 'Nescis qui vir sicut?' et 'Ornatus essem ex tuis virtutibus.' *Idem*.

Facta et virtutes] Proprie *facta militibus* adscribuntur. *Idem*.

Facta et virtutes] Amarior est *εἰρωνεῖα* in vitiosos homines, quam veritas. *Idem*.

62 *Nunquam etiam sui usquam]* Numquam et locum, et tempus significat: *Usquam*, locum magis: *Nunquam*, nou. Et *nunquam usquam*, τῷ ἀρχαῖσμῳ, pro non *usquam*, id est, *nusquam*. *Idem*.

Quin me omnes amarent plurimum] Contrarium superiori. quid est enim quod bene non fecerit quiequam, si in illo est, ut ametur? *Idem*.

63 *Atticum eloquentiam]* Et hoc *εἰρωνικῶς*, ut illa quæ supra. *Atticum* dicit veram atque germanam, quia excultior eloquentia dicitur Attica:

et summi oratores Attici appellati sunt. *Idem.*

Atticam elegantiam] Hoc quoque, quam *eloquentiam* malim: enjus hic significatio parum efficax est. Hunc locum in animo habuisse videtur Auctor libri de Tragœdia et Comœdia, cum scripsit: ‘Athenienses namque Atticam custodientes elegantiam, cum vellent male viventes notare,’ &c. Egregium specimen, scilicet, Atticæ morum in hoc milite elegantiæ est, quod homo ἀηδὴς, et omnibus molestus, nunquam se usquam fuisse dicit, quin omnes cum amarent plurimum. Hanc εἰπωτὴν qui non intellexerunt, *eloquentiam* substituerunt. *Bæclerus.*

Atticam elegantiam] Genuinam et

germanam, puram putam: Ironice, ut et quæ præcedebant. *Farnabius.*

64 *Prætermissum]* Et hoc anceps est, intellectu gemino ad utrumque. *Donatus.*

Ite hac] Qno vocat parasitus? an ad Meretricem? an ad cœnam Militis, ut promisit? ‘Hunc ego comedendum et deridendum vobis propino.’ *Idem.*

Ite hac] Comessatum ad militem, vel ad Thaidem. Si cœnæ interfuit meretrix, quomodo post acta sunt omnia, cum mentio noctis non facta sit? Omnia post cœnam gesta sunt: et non completa per rixani cœna, superfuit plurimum temporis ad agendum. *Idem.*

HEAUTONTIMORUMENOS.

[In VV. LL. nostris ad vs. ultimum Periochæ C. S. Apollinaris, lege ‘*Uxorem dicit Br.*’ pro ‘*Uxorem dicit Bent.*’]

Joach. Camerar. de nomine Fabulae] Nomen fabulae Græcum significat eum, qui de se ipse supplicium sumit. quemadmodum ait senex: ‘*Illi de me supplicium dabo.*’ hic est igitur δ ἀντὸν κολάξων, id est, puniens. Hoc docuit et Galenus commentatione prima in librum Hippocratis περὶ ἄρθρ. διαφέρει γὰρ τὸ τιμωρῶν τοῦ τιμωρούμενος, διετὰ τῆς καλουμένης αἰτιατικῆς πτώσεως σημαίνει τὸ κολάξων. οὗτο γοῦν καὶ ἐαυτὸν τιμωρούμενος ἐπιγέγραπται τὸ Μενάνδρου δρᾶμα. Etsi in Electra est, έμοῦ δὲ πάντα πατρὶ τιμωρουμένης, pro τιμωρούσης, i. e. ulcidente patriis injuriā, sicut ait Electra, se eduxisse Orestem πατρὶ τιμωρὸν φόνου. nam τιμωρεῖ significat eum dativo auxiliū et βοήθειαν, cūn accusativo, pœnam.

Personæ] Omnes personas mutas, quæ in edit. Batavica majore apparent, et ex iis duas quasdam in editione Heinsii, hinc sustuli; nulla enim in hac Comœdia muta persona est. *Faber.*

IN ARGUMENTUM MURETI. Quod ita magis e re illius fore censeret *Syrus*, &c.] Errat hic Muretus, et historiæ fidem violat; neque enim id factum a Syro est: sed a Clitiphone, act. i. sc. 2. Ecce tibi illos versus: *CL. Cave faxis, non opus est, patr.* Et quæ ibi legas. *Idem.*

AD PROLOGUM.] Solebant, ut in libro de poëtica Aristoteles scribit, ἵπτο μὲν περιόδον τοῦ ἡλίου absolvere opus suum Tragici et Comici actores. Sed istius fabulae recitatio, Liberalibus ante cœnæ tempus cœpta, et sub crepusculum media finita, altero demum die peracta est. un-

de in primo et secundo actu vesperæ cœnæque mentio fit; et inse-
quentis diei actum orditur hoc verbo
senex, *Luciscit*. Hæc temporum mu-
tatio actionisque tarditas ipsi argu-
mento, quod statarium est, respon-
det. Si enim uno die accerseretur,
eodemque ex una familia in alteram
deduceretur muliebris pompa, et an-
cillarum grex, nimis turbarum fieret
in scena, et nihil ab aliis comœdiis
hæc differret. Quamobrem proprium
Terentii est, non solum bonas mere-
trices facere, hoc est, mutare τὸ ἥθος,
sed uti etiam novo agendi genere, et
mutare ὑπόκρισιν. Hæc autem ex Te-
rentianis sola stataria est atque inte-
gra: nam reliquæ motus plures ha-
bent, et non semper unius dramatis at-
que auctoris imitationem. *G. Fabricius.*

Senarii sunt. vs. 1. omnes MSS.
nostri: ne cui restrum sit mir. vs. 18.
omnes: id esse factum hic non negat.
vs. 30. duo: nec ille pro se d. e. vs. 43.
omnes, mihi pro seni. et vs. 44. decur-.
ritur. Bœclerus.

Omnes hæ comœdiae de Græco trans-.
latæ sunt, a Menandro quidem quatuor,
duæ ab Apollodoro. Heautontimorume-
nos Menandri est, cuius prologus parti-
tionem tenet, in qua docet, quid in quæs-
tione sit, id ipsum ne populus miruretur,
dissolrere. Engraphius.

1 Ne cui sit restrum mirum cur par-
tes seni Poëta dederit, que sunt Ado-
lescentium] Duas partes proponit,
unam quod contra consuetudinem Se-
nex Prologus processit in publicum: solet enim istud officium Adolescentibus dari. Ergo quoniam contra con-
suetudinem in prologum persona pro-
cessit senex, idcirco hanc primam po-
pulo vult solvere quæstionem. *Idem.*

Nec cui sit restrum mirum, cur par-
tes sepi poëta dederit] Partes prologi

intellige enim Euphrasio: aliter accepit Scaliger poët. vi. 3. *Bacclerus.*

Cur partes, &c.] Cur mihi seni poëta dederit partes prologi. *Farnabius.*

3 *Deinde quod reni eloquar]* Altera haec pars est, simile autem mihi videatur huic esse principium divinationis: namque et illie quod subito mutata voluntate ad accusandum descendebant, mirum dixit videri, vel judicibus, vel circumstantibus: ac propterea se primum id velle dissolvere. *Si quis vestrum, Judices, aut eorum qui adsunt, forte miratur.* Vides hic verbum noverit semper apponi: ita enim et hic dixit, *ne cui sit restrum mirum.* Hanc igitur partitionem solvit, ut dieat cur partes seni Poëta dederit, quae sunt adolescentium. Quod primo proposuerat, primo solvit. ‘Oratorem me esse voluit, non prologum. Vestrum judicium fecit, me actorem dedit.’ Quod autem dixit, *quod reni, eloquar,* illud est: ‘Nam quod rumores distulerunt malivoli, multas contaminasse Grecas, dum facit paukas Latinas, id esse factum hic non negat.’ Ergo ut propositio collocata est, ita etiam solutionis est ordo servatus. Sed nunc ad interpretationem superiorum revertamur. *Euphradius.*

Id primum dicam; deinde quod reni eloquar] An aliter poëta hic proponat, quam exequatur, quod ei objectum est, disputat Scaliger, loco quem dixi. Guyetus transponit voces. *Bæclerus.*

4 *Ex integra Graeca integrum Comœdiam sum hodie acturus]* Non iam Andria ex duabus comoediis videtur esse confecta, quippe illie et Perinthia, et Andria continentur: quod quidem criminis loco adversarins dererat. Ideo hic ex integra, inquit, comoediam integrum comoediam actu-rus sum, ne videatur ab altera tacta, aut ipse alteram tetigisse, sed unam comoediam, et integrum, ad Latinum sermonem interpretatione mutasse.

Denique ideo adjicit: ‘*Duplex, quæ ex argumento facta est simplici:*’ ut simplex argumentum sit, duplex comœdia: dum et Latina eadem et Græca est. Novam esse ostendit propterea, cum a Græco tantum dicta est, et Latine nunc acta est. Nunc primum in scenam procedit, idcirco dicitur nova, et quæ esset, supra dixit, Heantonimorumenon.

Duplex quæ ex argumento facta est implici] In libro P. Bembi, quo nullus melior, scriptum olim fuerat, dupli, non simplici, ut hodie scribitur. At ex illa scriptura, quamvis depravata, aliquando probabo, locum hunc corruptum esse, et legi debere, non duplex quæ, &c. sed *Simplex quæ ex argumento facta est dupli.* Omnia enim in hac fabula sunt duplia: senes duo, Chremes et Menedemus; amatores duo, Clinia et Clitiphos, amicæ duæ, Bacchis et Antiphila, servi quoque duo, Syrus et Dromo, mulierulæ duæ denique, nutrix et Phrygia. Ergo Comœdia ipsa simplex est, argumentum autem duplex. Scio quid ab aliis dictum sit; sed nil tale ab iis animadversum fuisse, quale a me dictum est, et id scio. *Fuber.*

4 *Ex integra Graeca]* In libro Bembino, ut per omnes alias comœdias, antiquissima manu glossemata ex Donato in margine ascripta sunt ad locorum quæ incident expositionem: ita in hanc ipsam Heantonimorumenon multa visuntur, quæ Donati similiter putamus esse, cuius in hanc fabulam commentarii intercederunt. Sed sive Donati sint, sive enjuspam alius, optima certe et eruditissima sunt. quorum aliqua ponere non gravabimur, ut in hunc locum: *Ex integra Graeca: A nullo tacta. Faērons.*

Integram comœdiam] Integri dramatis, unius auctoris, e Menandri Græca versam, non mistam e duabus fab. uti Andriam calumniabatur Luscius ex Andria et Perinthia contaminatum. vide Prologum Andr. *Farnabius.*

6 Duplex quæ ex argumento facta est simplici] *Duplici* prins erat in libro Benibino, postea mutatum in *simplici*. sed si *duplici* legas, hic erit sensus: duo adolescentes in hac fabula introducti, cum sua uterque amica, patre, servo, argumentum duplex efficiunt, atque ita *duplicem* comœdiam, ut sunt omnes Terentianæ, excepta *Heçyra*. *Engraphius* tamen legit, *simplici*; cuius expositionem in totum hunc locum vide. *Färnus*.

Duplex quæ ex argumento facta est simplici] *Nannius* *duplicem* intelligit ex duplice argumento, sicut describitur ab *Euanthio de Comœd.* et *Trag.* *Georgius Fabricius* ad tempus refert: quia non simul, ut ceteræ, sed intervallo noctis interposito, perfecta est. nam quæ de insperata agnitione *Antiphilæ* adjicit, non debuerunt viro eruditio excidere, inde enim nulla *duplicatnr* fabnla. *Vera* est sine dubio *Nannii* sententia. *Bæclerus*.

Duplex, &c.] Dimidium fabulæ actum vesperi: nocte transacta ludis: alterum dimidium (ab illo *Chremetis* ‘*Lucescit*’ act. III. sc. 1.) sub lucem unam igitur quasi doas, ait *Jul. Scal.* 6. *Poëtices* c. 3. Ego, quod tanti viri pace dixerim, *duplicem* ex *simplici* dictam puto, quod in *Menandri Heautontimorum* eno cum unus fuerit senex, filius unicus, una amica, servus unus, in hac sua *Terentius* omnes conduplicaverit, atque mira arte *Comœdiam* ediderit πολυπροσωπότεροv, adeoque venustiorem. *Farnabius*.

8 Et cuja Græca sit, ni partem maximam existimarem scire restrum, id dicem] *Duplex* hic pronuntiatio est, qui scripserit, et cuja *Græca* sit, ni partem maximam existinarem scire id: ut post inferatur: *Nunc quamobrem has partes didicerim, paucis dabo.* Illud quod supra positum est, videtur adjectum: nunc redit ad partitionem supra collocatam, cur partes adolescentium senex sumpserit. *Engraphius*.

11 Oratorem me esse voluit, non prologum] Ut apud vos agerem causam potius, non officio fungerer Prologorum. Prologi enim, sicuti jam dictum, aut argumentum narrant, aut Poëtæ personam commendant, aut audienciam postulant: nunc autem ego apud vos acturus sum causam, et defendam, si quid fuerit forte in *Terentium* ab adversario, loco criminis intentatum. Ideo enim dixit, ‘*Vestrum judicium fecit, me actorem dedit, sed hic actor tantum poterit a facundia, quantum ille potuit cogitare commode, qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum.*’ Poëta inquit, me auctorem esse voluit, qui tantum in facundia excellit, et prævalet ingenio, quantum et ego qui eandem comœdiam acturus sum, in agendo prævaleo: ita *hic actor*, hoc est, ego, tantum potero a facundia, hoc est, non degenerabo ab eo qui cogitavit. *Idem*.

Oratorem voluit esse me, non prologum] Scribe, ob metrum, ut apud *Fäernum*, nam hic mendusa est *Mureti* editio, *Oratorem esse voluit me, non prologum*. Alioqui erit *Pæan* quartus in *Iambico*. *Faber*.

13 Sed hic actor tantum poterit a facund.] Actorem, præsertim senem, jactantius quædam disserere, non absurdum videtur poëta judicasse. Sed *Gnyetus* non tolerat. *Bæclerus*.

Sed hic, &c.] Atque utinam hic actor (*δεικτικὸς* ego) tantum valeret eloquio, quantum inventione poëta. *Farnabius*.

15 Qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum] Sed ubi igitur illa oratio est? en illam tibi: ‘*Nam quod rumores,* &c. Dices, *Incepit ne ea* fuerit oratio ab illa particula? Nil mirum; aliquando enim abrupto sermone sic incipiebant: ‘*Quid enim?* nam quod,’ &c. *Græci* ad eundem modum, τί γὰρ ἄλλο, καὶ γὰρ, &c. *Faber*.

16 Num quod rumores muliroli] Hic

jam incipit causam dicere cur vene-
rit, sicut supra diximus, ut purget
quaestiones ipsas, et objecta ab ad-
versariis solvat. *Malivoli* autem,
quod dixit, vel numero plurali, ut
malivoli rumores ipsi: vel singulari,
ut sit hujus malivoli, hoc est, *Luscius*
Lanvini. *Euphrapius*.

Distulerunt] Id est, in diversum
disseminarunt. *Idem*.

Nam quod rumores] Vide *Prologos*
Andriæ et *Heccyrae*. *Farnabius*.

Distulerunt, &c.] Sparserunt, divul-
garunt. *Idem*.

17 Multas contaminasse] Hoc est
illud quod diximus, quando hic præ-
locutus est, ut diceret, ‘ex integra
Græca integrum comœdiā sum acturus
hodie.’ ita et hic hoc sibi crimen
dicit objectum, quod Terentius mul-
tas Græcas contaminaverit comœ-
diās, dum paucas Latinas facit. hoc
autem crimen Terentius non negat
factum, sed sibi licere demonstrat.
et licere scilicet per aliorum exem-
pla. Quemadmodum Tullius dixit:
‘Addnetus sum, judices, fide, miseri-
cordia, multorum exemplo bonorum.’
Et hic habet bonorum exemplum.
Facturum automat, facturum dicit et
profiteatur. *Euphrapius*.

19 Neque se id pigere] Liber Bem-
binus non habet dictionem *id*. *Fær-
nus*.

20 Bonorum, &c.] *Nævii*, *Plauti*,
Eunii. *Farnabius*.

22 Tuu quod malevolus retus dicit] Alud crimen est, quod objectum nunc
proponit, quoniam *Luscius Lanvinus*
dicit, Terentium non peritum, artis
musicæ, ad comœdiās scribendas ac-
cessisse, præsumente potius ingenio
amicorū, non suo. *Euphrapius*.

Malerolus, &c.] *Luscius Lavinins*.
Prolog. Andr. *Farnabius*.

23 Musicum] Poëticum, ut daret
operam Comœdiis scribendis: sic pro-
logo *Heccyrae* atque *Phormionis*. *Id*.

24 Amicum ingenio, &c.] *Lælii*, *Sci-
pronis*, *nobilium*, *quorum familiari-*

tate usus est. Prolog. Adelphi. et vita
Terentii. Idem.

*25 Arbitrium vestrum, vestra existi-
matio valebit*] Hoc locutionis genus
satis mirum est, cum dicit, de hac re
vos judicare poteritis: an id quod
objicitur nobis, verum sit, ut Teren-
tius non natura sua fretus, neque in-
genio, sed amicorum potius, ad scri-
bendas comœdiās accesserit. Est
namque r̄nior, quod Terentius cum
Scipione Africano familiarissimus
fuit, semper istas comœdiās cogita-
vit: hoc igitur prologus nititur sol-
vere. Et quoniam non est erubescen-
dum, tali viro fuisse conjunctum, id
circo minus enrat hoc crimen dissol-
vere: dicit tantummodo, *vestrum ju-
dicium est, et vestra existimatio*.
Euphrapius.

26 Quare vos omnes oratos volo] Hic
jam sequitur officium prologi, ut be-
nivolentiam petat: quæ benivolentia
et in adversarios odium concitat.
quod adjecit. *Idem*.

Quamobrem omnes vos oratos volo] In Bembino est *quare*: in Victoriano
autem ascriptum in modum variæ
lectionis, *vel quare*. *Færnus*.

27 Ne plus iniquum possit quam
æquum oratio. date crescendi copiam
novarum, qui spectandi faciunt copiam
sine vitiis] Quoniam petitio generali-
ter fuerat collocata, ut novis Poëtis
faverent auditores: adjecit novis, sed
qui sine vitiis comœdiās dant: illis
Luscius Lanvinus comœdiās profert,
sed cum vicio. Adjecit, *Ne ille pro se*
dictum existimet. Et ne *Luscius Lan-
vinus* etiam pro se petitum arbitre-
tur. *Euphrapius*.

Ne plus iniquum possit, quam æquum
oratio] Gnyetus *iniquum* genit. plur.
τὸ æquum, recto casu singul. Prisci-
anus autem lib. vii. utrobique conie-
cionem agnoscit, explicatque, *iniquo-
rum et æquorum*. *Bœclerus*.

28 Date, &c.] Date crescendi (in
gratia apud vos) copiam iis poëtis,
qui faciunt vobis copiam spectandi

novarum fabularum, earumque quæ vitiis carent. vide Prolog. Hecyræ. κανά δράματα. *Farnabius.*

29 *Norarum qui spectandi faciunt copiam]* Hujus locutionis multa apud optimos scriptores exempla extant, quasi quis suppleat: qui faciunt copiam spectandi spectaculi novarum fabularum: semper enim hic subaudiret nomen verbi (seu verbum infinitum pro nomine acceptum) qui participia existimant illa, vulgo pro verbis Gerndis habita. Qua de re Scioppius in *Paradoxis Literariis*, Ep. 2. *Bæclerus.*

Spectandi novarum] Cum ita loquuntur Latini, tum illud gerundivum pro verbali nomine est, ut *spectatio, visio, &c.* Exempla notavi apud Ciceronem, Lucretium, et Suetonium. *Faber.*

30 *Ne ille, &c.]* Neque enim hæc in snam defensionem dicta putet L. Lavinius, qui scurriles servorum discusiones, et insanas turbas nuper populo ostendit in fabula motoria. *Farnabius.*

31 *Qui nuper fecit servo currenti in via decessere populum]* Proponit vitium quod admiserit Poëta Luscinius Lanvinus: quippe cum omnis comœdia aut errorem teneat ex amatoribus, aut injuriam meretricum, aut suppositionem filiorum, aut aliquid tale, quod ad moralitatem videtur esse conjunctum. Quod tale hic est: Cum servus currat, cum populus decedit, quod domino insano obediat servus: ne potius aliena a comœdiis sint, aperte, ait, ac breviter ea, quæ sunt comœdiarum, explicemus. Omnis comœdia aut amoris habet agnitionem, aut suppositionem amoris habet. Ut ex Andria, quam quidem in agnitionem esse cognoscimus: nam cognoscitur Glycerium quia evis sit. Suppositionem habet, ut apud Plantum qui est Truculentus: militi enim supponitur filius, ut exinde in meretricis affectum arctius

et strictius colligetur. Ergo cum videamus bœc esse necessaria in comœdiis teneri, vehementer erravit Lanvinus, qui extra hæc comœdiam instituit: et servum currere, populum per viam discedere, quod insano serviat domino. Unde apertissimum vitium in comœdia reprehendit Terentius. *Euphradius.*

32 *Cur insano serviat]* Euphradius multa hic movet, sed nihil promovet. Calphurnius, quem plerique sequuntur, de populo dictum accipit: *cur insano serviat?* sc. populus, insano, servo scil. de quo dixerat: Guyetus emendat, *serviam. v. not. Bæclerus.*

36 *Statariam]* Homines nostri statariam hoc loco Fabulam intelligi volunt, quæ ita dicebatur ad differentiam motoriæ. Quid sit autem Fabula stataria, quid motoria, prius in scholiis ad Æschylum et Aristophanem didiceram quam excerpta e Donato legisset; sed ad rem. Bis meo iudicio peccant, qui statariam hoc loco Fabulam esse sentiunt. Nam, quod primum sit, hæc Fabula stataria non est: imo ex omnibus Terentianis Fabulis nullam magis motoriam scio. Alterum peccatum est, quod non viderint statariam hic non de comœdia, sed de persona aliqua tantum dici; id quod facile probaverit oppositorum ratio. Quid autem opponitur statariæ, quam ego personam dico esse, nisi servus currans, iratus senex, parasitus, sycophanta, lena, &c. ‘*Ne semper servos currens, iratus senex, Edax parasitus, sycophanta autem impudens,*’ &c. Persona itaque cum persona comparatur, id est pars cum parte, non comœdia aliqua cum aliqua comœdia, id est totum cum alio toto. ‘*Id quisque dicet quod quisque volet dicere, At hoc scio, me certa et vera dicere.*’ Olim haec fusus; nam ingens, copiosum ac verbosum argumentum est. Tamen jam nunc Ciceronis quendam locum ex Bruto

proferre possim, ex quo id plane confirmetur: eos ille actores vocat statarios. ‘Volo enim,’ inquit, ‘ut in scena, sic etiam in foro, non eos modo laudari, qui celeri motu et diffili utuntur, sed eos etiam, quos statarios appellant, quorum sit illa simplex in agendo veritas, non molesta.’ Vides actores statarios: ergo et statarias personas. *Faber.*

Statariam agere ut liceat per silentium] Quidam statariam genus esse putant comediae: alii in quibus stantes: unde hanc statariam nominant. Mihi enim videtur, statariam agere ut liceat per silentium, ideo dixisse, ut perpetuo et stabiliter agatur haec comedie, neque populi adversis suffragiis foras pellatur. Ideo adjicit, *ut liceat per silentium.* et subiungit: ‘Ne semper servus currens, iratus senex, &c. assidue agendi sint mihi, Clamore summo, cum labore maximo.’ Haec autem, quae nunc nominantur, propria videntur esse personarum, nam servi officium est currere, senis irasci: parastus autem edax est, impudens sycophanta, leno avarus est: ergo sunt haec propria sermonis, quae necesse habeo ex necessitate personarum completere. Debetis mihi potius favere, quam adverso suffragio conatus facere. *Eugraphius.*

Statariam agere ut liceat] Reete Eugraphius; ‘Ut perpetuo et stabiliter agatur haec comedie, neque populi adversis suffragiis foras pellatur.’ Frustra sunt, qui statariam hic capiunt de illo genere fabulæ quod a motoria distinguitur. *Bæclerus.*

Statariam, &c.] Comediam, in qua non ita discurritur, ubi τὰ ἔθη seria, sedatoria, et graviora, tanquam statarii milites, qui servant ordinem singuli. *Farnabius.*

35 *Parasitus]* Prolog. Eunuch. *Id.*
Sycophanta, &c.] Andr. act. v. sc. 4.
Idem.

41 *Mea causa causam hanc justam esse animatum inducite, Ut aliqua pars laboris minuantur mihi]* Quantum ad emm qui comediam scribit pertinet: potuit enim secundum morem ingenio universa completere: ergo quia haec pronuntiatur sum, necesse habeo silentium. Ideo, inquit, propter me hanc mihi operam exhibete, ut eum silentio attendatis. *Eugraphius.*

Mea causa, &c.] Qui senio confectus sum, cui parcendum erat. *Farnabius.*

Si quæ labor, est ad me curritur] Ex Bembino codice est τὸ quæ. In MSS. nostris omnibus: *si qua laboriosa est, ad me decurritur.* *Bæclerus.*

Si qua, &c.] Si quæ fabula gravis sit argumenti, ut quæ laboris multum desideret, ad me itur. *Farnabius.*

45 *Ad alium desertur gregem]* Calphurnius hic gregem per contemptum dici, sine causa, antumat. *Bæclerus.*

Gregem] Scenicorum ad alios actores. *Farnabius.*

46 *In hac para est oratio]* Quoniam dixerat, laboriosas potius comedias ad se deferri, leves ad alium; ne præjudicium huic comediae fecisse videretur, adjecit, *in hac pura est oratio: experimini in utramque partem ingenium quid possit meum.* Modo utrumque possum: et levia perferre, et gravia completere. Ita ait *in utramque partem:* quoniam semper in asperioribus comprobasti, nunc quoque in levioribus nosse debetis. *Eugraphius.*

In hac est pura oratio] Pura, Scaligero, hic est lecta. Poët. iv. 1. *Bæclerus.*

In hac, &c.] In hac fab. præter τὴν οἰκονομίαν τὰ ἔθη, et venustatem, pura erit dictio. *Farnabius.*

51 *Ut adolescenti vobis placere studeant potius quam sibi]* Si mihi nunc honorem per silentium dederitis, facile eos adolescentes compelleatis, ut vobis placere potius velint, quam sibi.

quoniam officium Prologorum adolescentes sumunt, multa in comœdiis ipsi acturi sunt, ita factum cum mihi ex hac actione esse cognoverint, facile ipsi laborei hunc capere possint, ut vobis placeant. *Eugraphius.*

Ut adolescentuli] Ut adolesc. qui in comœdiis partes suas acturi sunt posthac, meo exemplo, vestris potius

commidis quam suis servire studeant, i. e. placere magis vobis, quam quæstui operam dare cupiant; judicium vestrum ante lucrum suum ponant. *Eugraphius* non expedit satis. *Gayetus*, animosius medicina usus, delet. *Baclerus.*

Adolescentuli] Poëtæ, actores, histriones. *Farnabius.*

ACTUS I.

SCENA I. Senariis constat scena. vs. 4. duo MSS. *tel rirtus tua tel mea vicinitas.* vss. 9. 10. duo : *quid vis tibi, aut quid quæris?* vs. 17. duo : *facere : unus, ferre.* vs. 19. omnes : *certe,* vs. 24. unus : *ea et quæ nihil ad. alter : ea quæ ad te nihil attinent.* atque ita etiam Argentor. prima manu. vs. 29. duo : *michi sic est.* tertius : *michi cst.* vs. 36. duo : *dicitur tibi.* vs. 40. duo : *sic meritum meum.* vs. 45. omnes post *perdite*, addunt, *virginem.* vs. 47. omnes : *ubi rem sciti.* vs. 63. omnes, ut ed. vs. 66. omnes : *clam mc est profectus.* vs. 69. omnes : *ex his.* duo : *consocii.* Argent. *consilii.* vs. 72. duo : *assideo.* vs. 84. omnes : *vit. ill. incoleat.* vss. 90. 91. unus, ut ed. alter, *exercerent.* ut et Argent. vs. 93. omnes omittunt, *ad.* vs. 97. unus : *nefus esse, ulla me voluptate frui.* vs. 101. omnes : *neque.* vs. 102. unus : *hoc ibi fit ubi non vere ricitur.* alter : *hoc qui (super-ser. ibi) fit ubi non vere ricitur.* Argentor. *hoc quidem fit ibi* (*hoc ibi ab alia manu est*) *ubi non vere ricitur.* vs. 105. Argent. *fateor peccatum meum maximum esse.* Meorum unus : *f. peccatum maximum meum est.* alter : *fat. peccatum meum maximum cst.* vs. 113. omnes : *impulerim.* vs. 116. duo : *ut dixi.* vs. 121. duo : *ibo hinc intro.* *Bœclerus.*

1 Quamquam hac inter nos] *Hæc scena continet injustam accusationem, quod gravis senex de se exigat panus, defensionemque continet justam, memo-*

rat quippe, ita se meritum, ut ipse de se exigat pœnas. Quare qualitatis esse intelligimus status, et non tam esse accusationem, quam objurgationem. Hujusmodi etenim in auctoribus, qui non apud judicem controversiam dicunt, vim debemus potius intelligere, quam controversiam : non enim judices presunt. Sed quoniam talis est actio, ut videatur vim controversiæ continere, idcirco status hic est, et secundum istum cuncta dicuntur. Ergo in hac scena status qualitatis est absolutæ, utrum juste fecerit, vel faciat, quod de se senex exigat pœnas. Nam rem docet juste fieri, ex eo quod se meritum dicit, propterea quia ipse filium suum, amantem adolescentum more, miserit in militiam duram, saepius accusando : inde sibi juste imponi has ipsas, quas implet, gravissimas pœnas. *Eugraphius.*

Quanquam hac] Chremes vicinus, cum conspiciebat senem, enndemique olim divitem, graviter laborare ac tota die in opere consistere vehementer, accedit interrogans : et ut oportet apud ignotum, longa utitur oratione, simulque sibi etiam quæstationem facit, et quasi ipse sibi respondet. Quo pacto vim ostendit ejus qui interrogat, enm sit ignotus. Alter enim senem in dolore positum, et calamitatibus pressum, ad loquendum provocare non posset, nisi secum in se interrogans illud ita loqueretur, uti adjiceret que ipse re-

spondere potuisse. Ac primo purgat personam: quamvis antea familiaritas nulla fuerit, andeat tamen hodie accedere, et cum alloqui, dicit * quod nimius labor, quem ipse de se exigat, ille, qui senex et dives est, in se taciturnitatem esse non permisit, sed potius compulerit ad interrogandum, etiam si parva amicitia fuisse atque notitia, ex hoc quod vicuum agrum non longe ante mercatus est. *Idem.*

Quamquam hæc, &c.] Exordium hoc adeo præclarum est, et oratorium, ut in gravioribus etiam argumentis exempli loco esse queat. considera partitionem rei, sententias, numeros; prorsus nihil accuratius repertus, neque facundius: διάθεσις animi in Chremete loquente notabiliter signatur a Cicerone de Fin. II. 4. Incipit autem a communi humanitate: 'Homo sum, humani nihil a me alienum puto.' hic sensus, ut ita dicam, humanitatis, subinde ad propositum officiosi animi proficit: 'Crede, inquam, mihi, Aut consolando, aut consilio, aut re juvero.' testimonium sequitur duplex, nec exiguum: invitatio ad convivium, minuenda aegritudini; et lacrymæ misericordia profusa. mox opera, consilium, et quæ ab amico familiari possunt proficisci reliqua. *Bæclerns.*

3 Nec rei sane amplius] Nec aliquid inter nos fuit rei, ex quo facilius jungeremur. *Eugraphius.*

4 Vel virtus tua me] Quam honesto verbo usus! labore et calamitatem virtutem potius nominavit.* *Idem.*

Vicinitas] Ελκυστικότι, ad notitiam atque amicitiam arctiorem. *Farnab.*

5 In propinqua parte] Vicinitas agrorum et domorum quasi quædam pars amicitiae est, *Eugraphius.*

6 Audacter moneam et familiariter] Audacter, quod quædam dicturus est, veluti accusans. Familiariter, quod ita accedit, quasi ex notitia præterita. *Idem.*

7 Quod mihi videre, &c.] Ipse partitionem suam persequitur. Nam propter ætatem sic subiungit, *Annos sexaginta natus es, aut plus eo, ut conjicio: agrum in his regionibus meliorem, neque pretii majoris nemo habet. Meliorum, ad usum refert: pretii majoris, ad opinionem populi de ipso agro.* *Idem,*

Prater, &c.] Έργα νέων, βουλαὶ δὲ μέσων, εὐχαὶ δὲ γερόντων. *Farnabius.*

9 Quid vis tibi, aut quid queris? Disjunctio aut a duobus antiquissimis libris abest, Bembino et Victoriano. *Fuernus.*

14 Officia fungere] Archaismus. *Farnabius.*

15 Numquam tam mane, &c.] Hic est labor ille qui fit plurimus, quo cotidie.... labore constitutus, quod aut fodere invenitur, aut aliquid facere. *Eugraphius.*

Nunquam, &c.] Terentianus Chremes, non inhumanus, novum vicinum non vult fodere aut arare, aut aliquid ferre denique: non ut illum ab industria, sed ab illiberali labore deterreat. Cic. de Finibus I. I. *Farnabius.*

16. 17 Quin te in fundo conspicer fodere, aut arare, aut aliquid f. d.] Humanitati hanc dehortationem merito tribuit Cicero de Fin. I. I. 'Terentianus Chremes non inhumanus,' &c. *Bæclerns.*

18 Denique nullum remittis] Nullum remittis, ad illud pertinet quod dicit, nunquam tam mane egredior, neque tum vesperi domum revertor. *Eugraphius.*

Neque te respicias] Ad illud, vel quod senex est, vel quod dives. *Idem.*

18 Neque te respicias] Non parcis tibi, non cogitas quid ætas et valetudo tua postulet. Ita in Phorm. II. 3. 87. 'Respicce ætatem tuam.' *Bæclerns.*

19 Hæc non voluptati esse satis certo scio] In o. l. s. antiquis, recentibus, post voluptati est pronomen *tibi*:

quod et sensui necessarium videtur. superest ut versui consulatur; qui ita stabit, si ex voluptati per elidas: ita ut antepenultima correpta remaneat. et in esse priorem syllabam corripias, altero s abjecto, aut tibi monosyllabum efficiatur. *Faernus.*

20 *At enim dices]* Optima ut diximus ratione, ipse sibi quæstionem facit, et utitur respondentis ratione, ut eum provocare possit ad loquendum, qui frequenter pressus dolore conticescit. Sed dices mihi, inquit, pœnitet me quantum hic operis fiat: cui respondet, tanquam hoc sibi propositum sit. Sed in opere faciendo quod consumis, si id consumas in exercendis servis, plus agas. *Eugraphius.*

At enim dices, me hic quantum operis fiat, pœnitet? In libro Bembino et Donato in Eunuchum actus v. scena 7. non est dictio *me.* et præterea, non *hic quantum,* sed *quantum hic scriptum est.* utroque modo necesse est, *fiat,* in unam syllabam contrahi. *Faernus.*

At enim dices] Sensus est: Scio quid dicturus sis. non contentum te esse eo (non satis tibi videri) quantum hic (in tuo agro) operis fiat. at vero, si tu eum laborem, quem in opere rusticō consumis, poneres in exercendis servis tuis, plus agas. plus tua præsentia, inspectio, cohortatio (vox enim exercendi notabiliter hic significat,) proficeret, opera servorum, quam si manu opus facias. *Bæclerus.*

At enim me] At enim (dices) piget me videre quantulum hic promoveant opus meum servi pigri et cessatores. *Farnabius.*

22 *Si sumas, &c.]* Respondet sibi. *Idem.*

23 *Tantum ne est ab re?* Bene tanquam alienum alloquitur Menedemus, ut illi et otium esse dicat, et tantum otium a reluis suis, ut aliena curet, et ea quæ ad se nihil attinent. *Eugraphius.*

Chreme, tantumne ab re tua est otii tibi? Cicero (Epist. ad Attic. xii. 6.)

proverbiali schemate induit hanc sententiam: ex familiari usu Terentianæ lectionis. *Bæclerus.*

Tantumne, &c.] Tantumne ab re tua est otii tibi, ut, &c. Cic. ad Attic. lib. xii. Epist. 6. *Farnabius.*

Homo sum, humani nihil a me alienum puto] Hic locus vulgo intelligitur pessime, et contra Terentii ipsius sententiam, aut Cicero non sapiebat in lib. de Officiis, cuius locus notissimus est. Hoc Terentii dictum bene intellexit impurissimus ille Satyricus, ‘Quis enim bonus... Ulla aliena sibi videat mala?’ Unde facile intelligere possis quid sit, *humanum:* mala scilicet, quæ unicuique homini in dies et horas aut accidentunt, aut accidere possunt, vel a casu vel a fato. Addo et hoc: Cum hic versus in theatro recitaretur, universum populum exclamassee. Verba sunt Viri Sanctissimi. D. Augustinum dico. *Rectum est? ego ut faciam, Non? ego ut deterream.* Ego ita distinxii, ut sententia posset intelligi; aliter, non potest. *Fuber.*

Homo sum, humani nihil a me alienum p.? Cicero hanc quoque sententiam, ut apprime probam, et quandam quasi naturæ vocem, ad societatem civilem colendam, accommodat i. de Legib. et i. de Off. καὶ γὰρ διὰ τὸ τῆς αὐτῆς ἡμᾶς ἔλναι φύσεως, ἀλλήλους ἔλεεν χρή, καὶ διὰ τοῦτο ὁξυβρετές ἔλναι πρὸς τὰ πάθη. ut Scholiastes ad memorabilem locum Apollonii Argonaut. iv. 1015. et seq. *Bæclerus.*

Homo sum, &c.] ‘Est enim difficilis cura rerum alienarum: quanquam Terentianus ille Chremes humani nihil a se alienum putet.’ Cic. de Offic. l. i. ‘Isti versus in pectore et ore sint: *Homo sum, nihil humani a me alienum puto.*’ Senec. Epist. *Farnabius.*

26 *Vel me monere hoc vel percontari?* Monere, si sciām quod faciat: percontari, si nescit. *Eugraphius.*

27 *Rectum est, ego ut faciam]* Ad

superiora pertinet sensus, ut intelligi possit. Vel percontari puta si rectum est: ideo quæro ut faciam; si non est rectum, ut te deterream. *Idem.*

Non ut deterream] Lege non est, te ut deterream. Hunc locum, præterquam quod duarum dictionum defec-tus in omnibus impressis corruperat, etiam obseurabat confusa distinctio: sic enim distinguendum est: *Vel me monere hoc, vel percontari puta: Rectum est, ego ut faciam: non est, te ut deterream.* ita autem pronuntianda sunt ea verba *rectum est, et non est*, ac si diceremus, si rectum est, et si non est, ut sit sensus: puta me vel percontari hoc, vel monere: percontari quidem, ut si rectum est quod tu facis, cum tautum laboras, ego quoque eum id cognovero rectum esse, idem faciam: monere vero, ut si non est rectum, te ab ea re deterream. Hujus loci intelligentiam Hieronymo Suritæ, doctissimo Hispano, debemus: emendationem vero omnibus l. s. *Faernus.*

Rectum est, ego ut faciam: non est, te ut deterream] Bene explicat Guyetus studium hoc Chremetis æquitate mixtum, quod verbis Horatii extuleris ex Ep. 1. 14. ‘Certemus, spinas animone ego fortis, an tu Eellas agro.’ *Bæclerus.*

28 *Mihi est usus]* Mihi sic expedit. *Eugraphius.*

Mihi sic est usus] Hæc explicitantur ab ipso poëta vs. 40. 83. 95. 96. et amplius a Cicerone, qui ostendit, quomodo hic Terentianus senex decreverit se cruciare; et malo se dignum deputarit, nisi miser esset, Tuscul. III. 27. idque ab affectus magnitudine proficiens, cum nemo sibi inimicus ipse sit, declarat de Fin. v. 10. *Bæclerus.*

Tibi ut opus est facto, face] Liber Bembinus et Victorianus, *tibi ut opus facto st. face. et infra, an quoiquam. et in eodem versu, in omnibus ferme*

libris, mihi legitur sine verbo est. *Faernus.*

30 *Si quid laboris cst, nollem]* Parum boni sensus hinc elicueris, itaque interprætes more suo prætererunt, aut, quid dicant, ipsi nesciunt. Guyetus expungit. *Bæclerus.*

Siquid laboris est nollem, sed istud quid mali est] Neque constat versus, inquit Muretus in edit. Manutiana, neque sententia mihi quidem satis aperta est. Sed errat vir eloquentissimus; nam profecto trimeter comicus est, et optimus quidem; sic: *Siquid | labo | ri'st nol | lem sed i | stud quid | mali'st?* Ita centies et amplius Poëta noster, et Plautus. Sententia autem est hæc Gall. *Quelle peine y-a-t-il a faire ce que je vous conseille?* Verum, dices, consilium illud, de quo loqueris, quod, et quale erat? Id superius paulo expositum est his versibus: ‘Quod in opere faciendo operæ consumis tuæ, Si sunas in illis excrucendis, plus agas.’ *Faber.*

31 *Quid de te tantum meruisti]* ‘Male de se mereri,’ Cicero in hoc ipso genere πάθος, se exercuantium, describendo, dixit. Plautus alio sensu; ‘videre commernisse in te aliiquid mali’ (Epid. I. 1. 59, 60.) i. e. commernisti noxiā, adeoque pœnam, s. ob quam pœna te manet. *Idem.*

31 *Aut consolando, aut consilio, &c.]* Apponit causas cur aliena incommoda queri videatur. Hoe enim quod interrogó proderit tibi * ita boni amici ordinem custodivit, ut crederet se aliquo modo prodesse.* *Eugraphius.*

Aut consolando, aut consilio, aut re jurero] Ex Planti Pseudolo. I. 1. 17. ‘Fac me certum, quid tibi est, Invabo aut re aut opera aut consilio bono.’ Mutuatur nobilem, et quæ humanitatis officiosæ numeros explet, sententiam Cicero Ep. Famil. VII. 10. ‘Quare omnibus de rebus, fac ut quani primum sciām; aut consolando, aut consilio, aut re juvero.’ *Bæclerus.*

M. Scire vis? Ch. hac causa equidem qua dixi tibi] O. l. s. hac quidem causa. sed ut versus stet, ex quidem in abjicitur. Faernus.

35 Hac quidem causa] Non eniose se interregare, ut ab initio suspicatus erat Menedemus, sed officiose et amanter, iterum homini morose misero inculcandum duxit. Baclerus.

41 Filium unicum adolesc.] Narratio hæc plane consentit argumento. atque, dum vult confidere, merito Menedemum se ipsum excruciare, inter narrandum, se excruciantis specimen præbet. Et quia magno affectu res geritur, prævertunt nomina desiderii et doloris, seque per causas singillatim indicant: filium, et unicum, et adolescentulum, quod felicitatis erat, habeo: nisi παθητικὴ ἐπανόρθωσις in contrarium verteret, quod dictum est; ah! quid dixi habere me? augeri vult dolor tractatu vnlneris, immo habui, Chreme. nec sufficit: nunc habeam nec ne incertum est. Ita affectus narrationem prævenit; cuius nunc demum, confecta rei summa, solita procedunt primordia: 'Est e Corinthon hie advena anus pauperula,' &c. Baclerus.

42 Habui, Chreme] Miserrimum istuc verbum, et pessimum est; 'Habuisse, et nihil habere.' Plaut. Ruden. act. v. sc. 2. Farnabius.

41 Corintho, &c.] Peloponesi, ad Isthmum inter Ionium et Ægenum maria, urbe celeberrima. h. Corintho et Coranto, Turtis Gerene. Farnabius.

46 Prope jam uxor in loco] Liber Bembinus et alii antiqui, prope jam in uxor's loco? Faernus.

Prope jam pro uxore] Ita in Andria. Sed observa accuratam Poëtæ nostri industrias. nunquam hoc genere loquendi utitur, nisi de ea, que vere uxor futura est ejus, qui pro uxore habuit: sumam amoris familiaritatem non magis descriptione, quam præsagitione demonstrans. Baclerus.

Uxore haberet] Res odiosa, matrimonium in re cum peregrinis mulie-

ribas, quæ præter egestatem atque civium contemptum male andiebant, tanquam meretrices. Farnabius.

47 Cæpi non humanitus] Hic jam se arguit, quod juste de se exigat poenas: siquidem cum animadvertisset filium amare mulierem, non humano modo neque uti decuit adolescentuli animum, sic tractavit, sed aperta vi, et more patrum, cotidie accusavit. Subiungit deinde allocutionem, qua usus est cum accusaret filium: 'Ego te meum tantisper dici volo, Dnm quod te dignum est, facies.' Dici te filium meum tam diu volo quam diu facis quod te dignum est. Sin autem non feceris, ego inveniam quod in te dignum sit facere. Euphranius.

49 Patrum] Qui plerumque, ut et patru et senes, sunt 'laudatores temporis acti, Se pueris.' Horat. Epist. ad Pisones. 'Censores castigatores que minorum.' Farnabius.

50 Cottidie accusabam: hem! tibi ne hac diutius licere sp.] Egregia oratio ἐπιτυχικὴ, et digna, quæ comparetur per singula cum Planti prorsus simili sed uberiore προσωποποίᾳ, Mercatore i. 1. 46. et seq. 'Objurgare pater hæc me noctes et dies,' &c. Baclerus.

57 Ex nimio otio] Ovid. de Remedio Amoris, l. 1. 'Fæc monitis fugias otia prima meis. Hæc ut ames faciunt, hæc, ut fecere, tuentur: Hæc sunt jucundi causa cibusque mali,' &c. Farnabius.

58 Istuc ætatis, &c.] Plaut. Merc. Prolog. 'Sese extemplo, ex ephebis postquam excesserit, Non, ut ego, amori neque desidia in otio operam dedisse.' Idem.

60 Simul et rem, et gloriam] Ut uno tempore militie labore proprio, et fortunas reperiens et dignitates. Euphranius.

Feliciter, arbitror, correxit Guyetus, quamquam forte non fuit, quod eum copia verborum offendere: ar-

mis, belli, reperi. Plantus etiam uberins Epidico, III. 4. 6. ‘Virtute, belli, armatus, promerui, ut.’ *Belli* autem, ut et *militia*, tanquam, *belli tempore*, sive, in *hocco*, significare, multis et magnis exemplis constat. *Bæclerus.*

62 *Sæpe eadem et graviter*] His onerat causam suam, quod frequenter dixerit, et graviter. Tandem adolescentis vicius discesserit in militiam. *Eugraphius.*

Sæpe eadem et graviter audiendo] Odiosius eadem sententia exprimitur in illo Hee. I. 2. 48. ‘Tundendo atque odio denique effecit senex.’ *Bæclerus.*

65 *In Asiam ad regem militatum*] Singula in pronuntiatione sunt colloquanda. Nam *in Asiam*, quod dixit, intelligere debemus, in longinquum locum. *Ad Regem* vero, hoc est, quasi ad servitutem. *In militiam*, ubi scilicet durus labor ut periculum est. *Eugraphius.*

In Asiam ad regem militatum abiit Chreme] Recte Eugraphius hæc singula, et significanter dici vult: ‘In Asiam ad regem militatum abiit.’ ut in unoquoque sit aliquid oneris, ipsaque appellatio, Chreme, affectum sive πάθος loquentis, ei, ad quem loquitur, demonstrat. *Bæclerus.*

Regem, &c.] Regem Persarum, quem Graeci καὶ ἔξοχη βασιλέα et μέγαν βασιλέα dixerunt. *Farnabius.*

66 *Clam me est profectus*] Hie enravit quod facile illi poterat opponi: eur ergo non cum enim videres proficisci*. *Eugraphius.*

Menses tres abest] Hie dolorem sumum exprimit, temporis longinquitate. *Idem.*

67 *Ambo accusandi*] Necrum tota exposita est, idcirco æqualem partem accusationis suæ posuit Chremes, quod dixit, *ambo accusandi*. Quanquam inclinavit ut adolescentem defendere videatur, cum inquit, ‘Etsi illud incepsum videtur esse pudentis animi signum, et non minus obsequitum.’ Hoc est enim quod dixit,

non instrenui. *Idem.*

Ambo accusandi] Libertati amici, humanitas eruditæ miscetur. reprehensio est, sed duplice solatio edulcata. nam nec solus esse patitur se-nis culpam, qui sibi soli tribuebat; et adolescentis ingenium in ipsa culpa liberale, gratissimo scilicet misero parenti aeroamate, deprædicat. *Bæclerus.*

68 *Animi est pudentis signum, et non instrenui*] ‘Liberum ingenium atque animum’ intelligit, quem paterna correptio ab otio ad laborem reduxisset, ut huc conferamus illam sententiam in Adelphis v. 3. 42. 43. *pudentis*: Plautus Asinaria I. 1. 67. ‘Me habere honorem ejus ingenio decet, Quum me adiit, ut pudentem gnatum æquum est, patrem.’ hinc petenda est vocis explicatio. *Idem.*

70 *Domum revertor mæstus, atque animo fere perturbato*] Vide quam non obiter describat suam miseriam. mœstitia, ægritudo animi, perturbatio, inopia consilii, ut singula, conflant cruciatum, quo se affliccat senex. Guyetus τῷ fere substituit *bene*, nisi tamen eodem pertinere potest lectio vulgata. *Idem.*

72 *Succos detrahunt*] Dixi jam, comedias istas esse palliatas: hoc est, ibi personæ sunt Graecæ: ideo ergo dixit, *succos detrahunt*.** *Eugraphius.*

73 *Lectos sternere*] De more dis-eumbendi, de lectis, et trielinis, &c. videndi Alexander ab Alexandro, I. v. Genial. c. 21. Cœlius Rhodig. Stuckius, Lipsius, III. antiq. lection. Pet. Ciacconius, Rosinus, Dempsterius, alii. *Farnabius.*

76 *Ubi video, capi cogitare: hem! tot mea solius solliciti sunt causa*] Figura comicis narrationibus perfamiliaris, insuper huc tendit, ut jure meritoque, i. e. non impetu, sed ratione, videatur Menedemus ιαντὸν τιμωρεῖν, se ipsum punire ac exercuiare; et quasi supplicium de se nato absenti dare, quod postea ait. *Bæclerus.*

Hem tot mei solius solliciti sunt causa,
&c.] Ne dubita, error est. lege sint;
id quod ratio probat debere esse in
modo potentiali. Dein et emenda-
tionem meam confirmat verbum se-
qnens, ‘Ancillæ tot me vestiant?
Victum exercerent sum:’ Alias
hunc locum examinabo, nam sunt qui
legant, Exsarcirent. Hoc interim di-
cam, sic locutum esse Xenophontem,
. vol. I. p. 30. (ἐκπονεῖν τὰ εἰσιόντα.)
Plane idem, nam εἰσιόντα sunt eibi,
seu victus. Faber.

77 Solliciti, &c.] Menander. βλού
ως οἰκτρὸν ἔξαντλοῦσιν. Farnabius.

Eum ego hinc ejeci miserum injustitia
mea] Frequentatio verborum vere
παθητικὴ singula seorsum vim habent,
nec præcipitanter exaudiri volunt:
eum, ego, hinc, ejeci, miserum, injusti-
tia mea. Baclerus.

86 Supplicium dabo] Ἐμαντοντιμω-
ρούμενος. Farnabius.

87 Laborans, quærens, parcens, illi-
seriens] Quæ possit esse absoltior
descriptio laboriosi sensi? confer al-
teram Adelphi. v. 3. 26. 27. ‘Eandem
illam rationem antiquam obtine, Con-
serva, quære, parce: fae quam plu-
riuum illis relinquas.’ Baclerus.

Laborans, &c.] Adelphi. aet. v. sc. 3.
imitatione Menandri, συλλέγει καὶ
φεδεῖται in Leucasia. Farnabius.

89 Nec ras nec vestimentum] Vestimenta
intellige quæ ad stratum per-
tinent, ut infra act. v. sc. 1. vs. 30.
Baclerus.

Conrasi omnia] Hoc est, collegi uni-
versa quæ venderem. Euphrapius.

91 Operc faciendo facile sumptum]
Servos universos produxit et vendi-
dit, exceptis his qui suo opere suos
sumptus tolerare possent. Idem.

Facie sumptum exercer. s.] Guye-
tum vide. Baclerus.

Exercerent sum] Festus, Lambinus,
et codex Coloniensis preferunt exser-
cirent a sarcio. Bembus, Muretus,
aliique retinent exercerent. Turne-
buss item l. iii. cap. 51. idque ancto-

ritate Divi Ambrosii II. Officiorum:
‘Sed direptione alienjus et amissione
patrimonii in eam recedere injuriam
ut sumptum exercere non queat.’ V.
βλού ἐργάζεσθαι, ἐργάζεσθαι τὰ ἐπιτήδεια:
ut, quod in ipsis insinuitur, ipsi labore
suo acquirant. Farnabius.

92 Producxi ac vendidi] Venum ex-
posui, quasi hasta posita. Idem.

Inscripti illico aedes] Hoc est aedes
meas locavi. Euphrapius.

Inscripti illico aedes mercede] Euphrapius,
locationem hic non venditio-
nem intelligit. Baclerus.

Inscripti illico] Deserta domus (in-
quit Plinius l. vii. Epist. 27.) pro-
scribebatur tamen, seu quis emere
illam aut conducere vellet. Farnabius.

94 Hic me exerceo] Non hic ad vo-
luptatem positum exerceo, sed ad la-
borem. quemadmodum Virgil. ‘Nate
Iliacis exercite fatis.’ Euphrapius.

95 Decreri tantisper me] Hoc enim
judicavi, me non tantam injuriam fa-
cere meo filio quem expuli, si et ipse
miser sim. Idem.

Decrevi, &c.] ‘Quid ille Terentia-
nus ipse se puniens: Decrevi, tantisper
me minus, &c. Hic decernit ut
miser sit. Num quis igitur quidquam
decernit invitus! &c. Malo se dig-
num depnatum, nisi miser sit. Vides
ergo opinionis esse, non naturæ ma-
lum.’ Cie. Tusc. Qu. iii. idem l. v.
de Finibus. Farnabius.

98 Meus particeps] Quem se par-
ter uti his decuit, ut antea dixit. Sed
et ibi jus respicit, quo filii, secundum
spem, domini censentur. Ita et juris
Romani coudidores loquuntur: ‘In
suis hæredibus evidentius appetet
continuationem dominii eo rem per-
ducere, ut nulla videatur hæreditas
fuisse, quasi olim bi domini essent,
qui etiam vivo patre quodammodo
domini existimantur;’ et quæ plura
addit Paulus l. xi. de lib. et posth.
Baclerus.

99 In liberos] Liberos dixit multi-
tudinis numero, cum Menedemus npi-

cum tantum haberet filium. *Farnabius.*

100 *Si quis recte aut commode]* Supra accensaverat utrumque, cum diceret, ambo accusandi: modo utrumque defendit, quod hunc ingenio leniticit, et illum obsequenterem, si aliquis recte et commode tractaret alterum; nam hoc factum esse dicit, quod neuter se noverit. *Eugraphius.*

Si quis recte aut commode] Engraphius, ‘Supra accensaverat utrumque, cum diceret, ambo accusandi: modo utrumque defendit,’ &c. Quod non est accurate dictum. absolvit enim hic, quod supra cœperat, atque iterum utrumque accensat, sed mitiorem facit accusationem mixta lande aliqua. landat ingenium, accusat mores, ut supra. et hoc ipsum est ὑποθέσεως κακῆς. hinc, inquam, tota πραγματεία comica deditur: quod ingenium et naturam suam homines ad illud vivendi temperamentum, quo actiones inter nimum et parum cohiberi debebant, non assuefaciunt; indeque variis perturbationibus vitam atque ætatem suam complent. *Bæclerus.*

Si quis, &c.] Severitas parentum animos filiorum dejicit et prosternit, indulgentia corrumpt. ‘Inter utrumque’ (monet Seneca) ‘regendus est animus institutione liberorum, ut modo frenis utamur, modo stimulis.’ I. II. de Ira cap. 21. sed et 20. præcedens, et quod sequitur c. 22. lectione sunt dignissima, nec non 23. *Farnabius.*

102 *Ubi non vere viritur]* Ubi non integre vita ostenditur, ubi non nudatur, ut quis qualis sit, agnoscit queat. *Eugraphius.*

Hoc ibi fit, ubi non vere viritur] In aliquibus est hoc qui fit. in Bembino, hocque fit. *Faernus.*

Hocque fit ubi non vere viritur] Genero loquendi in primis elegante utitur etiam alibi poëta: ‘Id non fieri ex vera vita, neque adeo ex æquo et bono.’ Ad. v. 9. 30. ‘Vere vivere,’ et ‘vera vita,’ est τὸ λόγος ζῆν, non

Iubidini, sed rationi obsequi, non affectu, sed consilio vivere. Eugraphius non assequitur mentem Poëtae. *Bæclerus.*

103 *Quanti penderes]* Quantum diligeres. *Eugraphius.*

104 *Nec tibi ille est credere ausus, quæ est æquum patri]* Itaque pater ille Plautinus tantopere probat filii ingenium, quum is dignum, cui concrederet, habuisse, loco quem ante cœpimus laudare, ex Asinaria. *Bæcl.*

105 *Quod si esset factum, hæc numquam]* Si autem tu mores tuos, aut ille tibi qualis esset, ostenderet, facile ad hoc calamitatis genus non perveniretis. *Eugraphius.*

106 *Ita res est]* Quoniam utrumque quodammodo accusaverat Chremes, quod neuter ibi mores ostendisset, omne crimen potius derivat senex; ac dicit, fateor, peccatum a me maximum est. Idem.

Peccatum a me maximum est] Ita liber Bembinus et Vaticanus. Victorians vero, maxime. priore modo peccatum nomen est; nt sit sensus: a me, id est, a parte mea maximum peccatum invenitur. posteriore participium. *Faernus.*

107 *Menedeme]* Ad personam. Hoc ex illis quæ supra promisit: inveniet quod adferat, scilicet consolationem. siquidem dicit: *filium ad futurum hic confido propediem.* Confido, hoc est, fiduciam gevo. *Eugraphius.*

108 *Et illum tibi salutem adf. esse hic conf. propediem]* Oeconomiae servit. prædictetur, quod mox futurum est. accidit, quo maxime expectatur tempore. itaque votum miseri parentis, utinam ita dii faxint, πάδος theatro præparat in sequentia. *Bæclerus.*

109 *Utinam di ita faxint]* Bembinus liber et Victorianus, *Utinam ita di faxint*, meliore collocatione, nec versu repugnante, si vel in primam secundam procelensmatiens admittatur, vel primam hujus versus syllabam finem præcedentis absunmat. *Faernus.*

110 *Dionysia hic sunt*] Optume factum, ut post narratam calamitatem, cui quidem præter consolacionem subvenire non poterat, tamen in eo quod ex ipso auxilio esse potuisse, vult eum ad cœnam vocare: quia dicit, *hodie Dionysia sunt*, quæ sunt sacra Liberi patris apud Athenas. *Eugraphius*.

Dionysia hic sunt] Quare hic? Quia Dionysia cum plures dies occuparent, apud Atticos, nunc in hoc pago, nunc in illo celebrabantur, ut quisque commodius vicinos convivas deinceps haberet. Hoc quæri oportuit. *Faber*.

Dionysia, &c.] Liberi patris festa, Liberalia, Bacchanalia, Iudi annui in honorem Bacchi victoriam ex India deportantis, *oi κατ' ἀγρόν*, ubi senes istos habitasse verisimile est, acti antem post æquinoctium autumnale. Athen. l. xiv. c. 2. *Farnabius*.

113 *Non convenit qui illum ad laborem impellerim*] Quod verbum impello facere potuerit in præterito, non modo impuli secundum usum, sed et impelli secundum analogiam, indicio sunt multa verba, quæ præteritum apud antiquos utroque modo habent, ut haurio hauis, et haurivi vel haurii. Varro ad Ciceronem, 'Quum deinde haurierint.' Neglego neglexi et neglegi. Æmilius Macer xvi. Annalium, 'Omnium nostrum neglegunt auctoritatem.' Soleo solitus sum, et solui. Salustius, ii. historiarum: 'Neque subsidiis, uti soluerat, compotis.' pellicio pellex et pellicui. Varro belli Sequanici libro ii. 'Deinde ubi pellicuit dulcis levis unda saporis,' nemo ergo miretur si et impello, impelli in præterito potuit facere, secundum analogiam. *Faernus*.

Impellerim] Præteritum antiquæ monetæ, novæ namque impulerim, quod non fert lex Pedia. *Farnabius*.

117 *Monere oportet me*] Jam ante invitatum. *Bæclerus*.

119 *Nihil opus fuit monitore*] Jam Delph. et Var. Clas.

in domo inventus est ille. atque mire, cupiebat illum vocare ad cœnam; monitore ergo opus, inquit, non fuit, nunciatum illum in domo esse. *Eugraphius*.

Monitore, &c.] Vocabore, servo qui moneret convivas. Plin. l. xxxv. c. 10. Apul. l. iii. videntur hi esse δειπνοκλήτροι Artemidori. *Farnabius*.

120 *Ajunt præsto apud me esse*] O. l. s. ita collocant, *Præsto apud me esse ajunt*. erit autem in prima sede dactylus, abjecto d ex *apud*. *Faernus*.

Jum dudum domi præsto apud me esse ajunt] Hæsitantem hic sine causa, quomodo Chremes scire hoc potuerit, ex novitis interpretibus aliquem Guyetus expediet. *Bæclerus*.

Ajunt, &c.] Videtur hoc rescivisse a quodam ex famulis. *Farnabius*.

SCENA II. Satura est scena, ex Iambicis tetrametris et senariis, atque Trochaicis. v. Guyet. Antesign. et alios. vs. 4. duo ex MSS. nostris, omittus. vs. 7. duo : *audit. in Asia esse*. vs. 9. omnes : *adduxi*. atque ita Prisciannus legit lib. viii. vs. 12. omnes : *objicerem ei domi*. vs. 14. duo : *quia incertum est etiam, quid de se faciat*. vs. 19. omnes : *que quidem esse in homine d. b.* vs. 21. omnes : *ut illius animus est*. vs. 22. duo : *ei bona sunt*. vs. 26. duo : *quid tu, tecum*. vs. 27. omnes : *propter*. vs. 28. 29. unus, *feret*, utrobique. vs. 32. Argent. Scortari crebro non vult, crebro contrivurier, præbet exigue sumtum: ut hæc s. ad v. meorum unus : *Scort. crebro nolunt*, *crebro contrivurier*, pr. cx. s. atque hæc, alter etiam τὸ atque habet. vs. 37. canor quid nobis sicut. *Bæclerus*.

1 Nihil adhuc] *Hac scena habet Cliniæ adolescentis suspicionem, quod amica sua se absente corrupta est.* Sumit igitur per conjecturam argumenta, quæ suo loco plenius apertiusque narrabimus. Ac primum quasi quoddam argumentum, servum qui missus sit non redire, cui jam multum tem-

poris videatur assumptum. Unde efficitur consolatio a Clitiphone amico, cum dicit, ‘Nihil quod videaris esse sollicitus, haudquaque cessant,’ hoc est, non dintissime tardant. Verum cum intus positum Cliniam alloentus esset, Clitipho egreditur, patrem prospicit, ei commendat officium suum, ne videatur nescio quem adolescentulum recipisse, ut merito hoc effecisse declareret. Sumit igitur exordium, quod commendat, adolescentem sibi olim jam fuisse cognitum, ac se coactum amicitia, eum recepisse: ideo adjecit, ‘Nam mihi cum eo magna ex pueritia familiaritas.’ *Eugraphius.*

Nihil adhuc est quod vereare Clinia: haudquaque etiam cessant] Versus est trochaicus tetrameter acatalecticus. *Faernus.*

Nihil adhuc] Intus relictum Cliniam alloquitur Clitipho, in prosponum egrediens. *Farnabius.*

Cessant] Syrus et Dromo servi in urbem missi ad accersendam Antiphilam: videtur hinc seena in suburbano constituta, quo accersenda ex urbe Antiphila. *Idem.*

Et illam simul cum nuntio tibi hic ego adfuturam hodie scio] Versus hic novem pedum est: qui si ex eo de mas pronomen *ego*, quod neque in libro Bembino est, neque in plerisque aliis, adhuc tamen remanet impeditus, nisi *tibi* in unam syllabam contrahas, et, quod frequentius est, in dictione *illam* prima corripiatur eliso uno l. hoc modo versus erit octonarius iambicus. *Faernus.*

3 Proin tu sollicitudinem istam fal sam, quæ te excruciat omittas] Plerique l. s. inter quos Bembinus, habent mit tas; ita versus est trochaicus tetrameter acatalecticus, ut primus hujus scenæ. *Faernus.*

4 Qui cum loquitur filius] Satis magna erat causa, quæ Chremetem ad convivas properantem moraretur. argumenti enim intererat, seiri ad-

ventum Cliniæ, antequam ingredere tur, itaque Clitipho, ut hoc nuntiaret ei, egressus erat, neque potuit neglige oceasione Chremes, quin filium hoc exemplo ad virtutem cohortaretur: aliorum scilicet rebus intentus, suarum sedulo ignarus, quod ipsum est οἰκονομικόν. quid? quod ante cœnam omnia illa geri debebant, que actum 11. constituant, quæ moræ, scilicet, plurimum rationis, adeoque necessitatis habent. quo enim differuntur ista? *Bæclerus.*

Qui cum loquitur filius] Versus trochaicus dimeter catalecticus. *Faernus.*

6 Quid est] Plerique fere o. l. s. habent *quid id est*, ut ratio versus requirit. ita enim ordinandus est versus, qui est trochaicus, quemadmodum in libro Bembino est. ut dictio *probe* eum finiat hoc modo: *Cn.* *Quid id est?* *Cl.* *hunc Menedenum nos tin nostrum vicinum?* *Ch.* *probe.* *Id.*

Adrenientem e nari] Adventoria cœna amicos peregre redeentes excepere moris erat. Martial. Epist. I. XII. ‘Ut familiarissimas mihi aures tuas acepiterem adventoria?’ et quæ nos ibi, de libro tanquam cœna adventoria locutus, quam vovebant, quam ex voto solvebant: passim apud Horatium, Martialem, alios. *Farnab.*

9 Adduxi ad cenam] Liber Bembinus et plerique alii *abduxerunt*: prima autem hujus versus syllaba pertinet ad præcedentem, ut hic sit octonarius iambicus, ut ceteri. *Faernus.*

10 Voluptatem magnam] Scit enim Chremes, vehementer patrem esse sollicitum. Quod audit ergo rever sum adolescentem, dicit sibi natam magnam voluptatem. Denique hujus voluptatis causam in animo habens, subiunxit: ‘Quam vellem Menedenum invitatum amplius, ut hanc lætitiam nec opinanti prius objicerem domi!’ Ut non suspicanti, amplius etiam quam speret, hanc lætitiam domi objiceret. *Eugraphius.*

Semper fuit familiaritas. *Ch.* *volup-*

tatem magnam nuntias] O. l. s. *fuit semper*, quod parvi refert: octonarius stat eliso p ex *voluptatem*, ut et supra, *hæc non voluptas tibi esse*. Faern.

11 *Esset hodie amplius]* *Hodie dis-syllabum faciendum est*, ut stet octonarius. *Idem*.

Nec opinanti primus objicerem domi] Non paucis ex repentina atque insperato aliquo casu in tantum ripas superans abundavit pectus lætitia, ut spiritus interclusi imaginatione, i. e. motu animæ, quem sensus in actu positus creat, subito exspirant. vide Liv. dec. 111. l. 11. de fœminis quæ conspectis filii ex prælio reversis, quos cæsos fuisse audierant, nimio gaudio exanimatae, &c. Val. Max. lib. ix. c. 12. et A. Gell. lib. III. c. 15. *Farnabius*.

13 *Cave faxis]* Cave facias, nec enim necesse est. Nescit namque a patre filium desiderari, ideo prohibet patrem suum aliquid facere, qua vindicetur adolescens reversus. *Eugraphius*.

Atque etiam nunc tempus est. Cl. *cave faxis, non est opus pater]* Ex o. l. s. ita transpone hæc verba, *non opus est*, et, ut octonarius stet, non facies synalæpham in *atque etiam*; aut si facis, erit trochaicus inter octonarios iambicos. *Faernus*.

16 *Atque abitio]* Hoc est, discessio. *Eugraphius*.

17 *Nunc scrulum ad eam in urbem misit]* Ergo scena in suburbano. *Bæclerus*.

18 *Miserum? quem minus est]* Quoniam ille dixit, miserum esse adolescentem vel quod ipse se adolescens miserum putet, negat esse hic miserum, siquidem omnia habet, quæ quidem in homine dicuntur bona. Et subiungit: 'Atque hæc perinde sunt, ut illius animus est, qui ea possidet.' Atque hæc talia sunt qualis animus illius est, qui hæc tenet. Nam qui seit uti his omnibus, bona sunt; illi vero qui non utitur recte, utique

mala sunt. Simil et disjectionem collocavimus, et intellectum didicimus, 'Ne quid in illum plus satis faxit pater.' Hoc amplius vereor, ne aliquid amplius habeat. quidquid satis est faciat pater, ideo injustum est patri ostendere. Si quidem Poëta negat esse contemptum * eacens ad hunc laboret filius. *Eugraph.*

19 *Quæ quidem in homine]* Ut vesteres non adferunt calorem, ipsæ cum sint frigidæ; sed teporem qui a corpore provenit, stipant, et coercent, ita vita beata, non est ab extra, non ab ædibus, possessionibus, amicis, &c. sed ab ipso animo, qui si sit rectus et bene compositus, cetera juvando, &c. Plutarch. de virtute et vicio. Bona quæ sunt, quæ dicuntur. Aristot. Ethic. Nicom. lib. I. cap. 4. 5. 6. &c. interpretes ipsius. Senec. Epist. 71. 74. 76. Boët. I. 3. I. Apnl. de Deo Socratis, &c. *Farnabius*.

20 *Parentes, patriam incol. &c.]* Vide Chrestomath. voc. 'Bona fortunæ?' et adde Phorm. I. 3. 18. *Bæclerus*.

Parentes et dirittias] Est octonarins perfectus: nil necesse est scribere dirittias; nam in postrema syllaba, ut dictum alibi, synesis est. *Faber*.

21 *Atque hæc perinde sunt]* Bona vel sunt ἀπλῶs bona, et tum semper per se sunt et dicuntur bona; vel respectu hominum, in quorum usum creata sunt, tum vero neque bona sunt, neque mala, nisi quatenus homines bene vel male iis utuntur. Arist. Eth. Nic. lib. v. c. 1. Rex noster est animus. hoc incolumi, cetera manent in officio, &c. Sen. Epist. 114. *Farnabius*.

Importunus semper] Austerus, acerbis, quasi portu, i. e. quiete earens, sibi et aliis molestus, inquietus. *Idem*.

25 *Illene]* Hoc utique intelligitur propterea dictum, quia seit Chremes auimum Menedemi. Hæc ne proderet, repressit se, et reliqua verba contexuit, dicens hanc causam, quod in

metu esse filium, patri vehementer est utile. *Eugraphius.*

Sed reprimam me] Callide se reprimat senex, ne apud Clitiphonem aperiat luctum, et dolorem Menedemi, super discessum filii. simul ut sumus celet filium animi teneritudinem, defendit auctoritatem patrum, exigitque filiorum officia. *Farnabius.*

26 Ut ut erat, mansum] Qualisunque, inquit, fuit, tamen oportuit patrem sustinere. *Eugraphius.*

CL. Quid tu tecum? Liber Bembinus et aliquot alii: *quid tute tecum?* itaque octonarius exigit. *Faernus.*

27 Fortasse aliquanto iniquior? Liber Bembinus aliquantum. Idem.

Fortasse aliq. iniq.] Egredia φῆστις de parentum disciplina: non qualis esse debuit; sed quālis fuit Athenis, *injuriæ parentum*, hic dicuntur, ex opinione liberorum. *Bæclerus.*

30 Durum, &c.] Σκληρὸν πρὸς νῦν ἐν τῷ νοθετεῖν. Menander. *Farnabius.*

Nam parentum injuriæ, &c.] Præter hunc morem qui est iunatus parentibus, hic ferme paulo *cst tolerabilis*, præbent exigue sumptum et modice. *Eugraphius.*

31 Paulo qui est homo tolerabilis? In libro Bembino hæc interpretatio adscripta est, 'Aut ei subauditur, aut eum: si ei, sic intelligimus, uniusmodi sunt ei, qui est homo tolerabilis. aut enim scortari crebro nolunt, ut sit, filium, qui sit tolerabilis. aut sim-

gularem numerum pro plurali posnit, id est, qui sunt tolerabiles.' *Faernus.*

33 Exigue sumptum] Parce. *Farnabius.*

34. 35 Verum ubi animus semel secup.] His duobus versibus omnis comici erroris origo demonstratur. *Bæclerus.*

36 Scitum cst] Optima occasione senex, dum aliorum mores et facta demonstrat, occasionem filii corrugandi repperit, ut moneret. Scitum est, inquit, et perelegans, ex aliis periculum facere, hoc est, tentamentum, quod tibi vehementer expediat. *Eugraphius.*

Scitum cst periculum ex aliis facere, tibi quod ex usu sicut] Repetitur sententia μιμητικῶς act. II. sc. I. vs. 9. et cum ἔξεργαστρὶ memorabili Adelph. III. 4. 52. 'Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium Jubeo: atque ex aliis sumere exemplum sibi: Hoc facito,' &c. *Bæclerus.*

Periculum, &c.] Βλέπων πεπαιδευμένος τὰ τῶν ἀλλῶν κακά. Menander. Feliciter sapit, qui alieno periculo sapit. 'Felix quicunque dolore Alte-rius discit posse carere sno.' Tibulus, lib. III. Eleg. 6. *Farnabius.*

38 Tu ut tempus est diei] Tempus non solum summum est, sed et pars partis est; sicuti hic posuit, *diei tempus*, cum temporis dies esse videatur. *Eugraphius.*

ACTUS II.

SCENA I. Iambici Octonarii aca-
talectieci sunt. vs. 5. unns MSS. meo-
rnum: *næ ille facilī utetur patre.* Ar-
gent. certe ne ille f. vs. 6. duo: *pecca-
tis.* vs. 8. Argent. *perii, is pater ul-
adhibit.* vs. 10. omnes: *narrat.* Boe-
clerus.

1 Quam iniqui] Remansit solus Cli-
tipho, et secum conqueritur de patris

hortatione. Ordo est: Quam iniqui sunt judices patres in omnes adolescentes! *Eugraphius.*

Quam iniqui sunt patres] De Cliniae amore, hactenus satis multa Menedemus pater et postea Clitipho dixerunt: nunc indicanda est altera pars argumenti, ipsius Clitiphonis amor. *Bæclerus.*

2 *Nos a pueris illico]* Qui arbitrantur, justum esse, in pueritia moribus senum nasci. *Eugraphius.*

Neque illarum affines rerum esse] O. l. s. esse rerum, versu non repugnante, si in illam abjecto l, primam corripias, ut saepe in hoc poëta. *Faernus.*

4 *Ex sua libidine, &c.]* Modum imponunt adolescentibus de moribus suis, quos nunc habent in senectute, non quos in adolescentia habuerunt. *Eugraphius.*

Ex sua libidine moderantur, quæ est nunc] O. l. s. nunc quæ est. *Faernus.*

5 *Mihi si unquam filius]* Si aliquando mihi filius contingat. *Eugraphius.*

Facili me utetur patre] Id est, valde me utetur bono et facili patre. *Idem.*

6 *Nam et cognoscendi, &c.]* Facile, inquit, filio meo hanc facultatem dabo, ut universa ejus facta cognoscam: tamen si peccarit, ignoscam. *Idem.*

Nam et cognosc. et ignoscendi dub. pecc. loc.] Vide Chrestomath. vœc. 'æquus.' *Bæclerus.*

Cognoscendi, &c.] Cic. pro Cœlio: 'Leni vero et dementi patri, enjusmodi ille est; Fores effregit? restituentur. Discidit vestem? resarcitur. Cœli causa est expeditissima.' *Farnabius.*

7 *Per alium, &c.]* Sub Menedemi persona, cuius causam modo egit, atque invehebatur in Cliniam, adeoque omnes, me et in genere adolescentes. *Id.*

8 *Ubi adbibit plus paulo, sua que narrat facin.]* Nullam occasionem prætermisit poëta, quin demonstraret corruptæ educationis Atticæ vitia, et ex suis causis atque originibus requireret: igitur nolle, Guyeto delendum videtur hunc versum, quomodo enim sequens cum præcedentibus bene copularetur? *Bæclerus.*

Plus paulo, &c.] Largius in quo. *Farnabius.*

Nunc ait, &c.] Μήνησις, recitantis sententiam patris sui. *Idem.*

10 *Næ ille, &c.]* Quantu a liberis

parentum fiant verba, docet pastor apud Theocritum Idyl. ix. quod τοῦ δὲ θέρους φρύγοντος ἐγώ τόσσον μελεδαίνω, "Οσσον ἔρωντι πατρὸς μύθων καὶ πατρὸς ἀκούειν. Neque enim 'amenantes' (ut habet Afranius) 'quibus animi non sunt integri, surde audiunt,' sed et amantes. 'amor surdis auribus esse solet.' Prop. *Furnabius.*

11 *Da mihi atque affer mihi]* Multum addidit sententiæ, δποκρίσει. *Bæclerus.*

12 *Cui quid respondam]* Expressit inopiam; siquidem non solum dixit, cui quidem nihil habeo, verum, ad respondentum verha desunt. *Eugraphius.*

13 *Suarum rerum satagit]* Etsi is quoque de suis rebus plurimum cogitat. *Idem.*

Nam Clinia hic, et si is suarum rerum] O. l. s. nam hic *Clinia*, et si is quoque suarum. utroque modo constante octonario. *Faernus.*

Etsi is quoque rerum suarum satagit] Optime Guyetus explicat. *Bæclerus.*

14 *Habet bene et pudice eductam]* Sæpe conjungi videoas. Plant. Cistellar. i. 3. 24. 25. 'Educavit eam sibi pro filia, Bene ac pudice.' comparatio utriusque ad οἰκονομα referatur. *Idem.*

15 *Mea est potens]* Ad hoc positum, ut ex nobilitate plurimum audeat postulare. *Proca* a petendo dictum est; unde et *proci* dicuntur nuptiarum petitores. *Eugraphius.*

Mea est potens, præcax] Prorsus non probare possunt Guyeti τὸ πατέντα. Ceterum ad hanc descriptionem congruit Pomponii versus in Satyra, apud Priscianum, fine sexti: 'blanda, fallax, impotens, superba, disordis.' *Bæclerus.*

Sumptuosa] Ut et necessitatem sibi petendi propter suos sumptus faciat. *Eugraphius.*

Nobilis] Ab omnibus nota. *Idem.*

Nobilis] Nota magis quam nobilis. *Farnabius.*

16 *Tum quod dem ei recte est]* Nihil omnino assertur ab interpretibus, quod probare queat eruditorum quisquam. omnium minime Parei explicatio admitti potest. Au ita licet capere? *tum quod dem ei*, constituitur hic ἀποστάπησις, ut voluerit absolvere; *tum quod dem ei, nihil est mihi*; cum tamen necesse sit multum accipere talem meretricem, qualis nunc descripta est. Sed reprehendit sermonem nec absolvit: interjecta correctionis formula: *recte est.* q. diceret; sed quid dicere volui? religio mihi est ac vel ominis vitandi causa esse debet, *dicere, nihil mihi esse.* sperat enim, more talium amatorum se inventurum alicunde argentum, itaque timet dicere, nihil sibi esse. quod etsi re nihil esset, in spe tamen haberet, unde meretrici procaci suppeditari posset. Illud *recte est*, ita nsurpari, ut dictum est, vel haec exempla doceant: quærenti matri, ‘quid es tam tristis?’ respondet Pamphilus: ‘recte mater.’ Hec. iii. 2. 19. Interroganti perturbatum Æschinum Micioni, ‘quid est?’ respondet ille: ‘nihil; recte.’ Adelph. iv. 5. 19. Ad prius exemplum Donatus eruditus: ‘sic dicimus, cum sine injuria interrogantis aliquid reticemus:’ neque quisquam facile dubitet, per suppressionem ibi dici τὸ recte. Bæcl.

Tum, quod dem ei, recte est] Cum nec præcise negarent, nec plane affirmarent, Romani dicebant, *Recte.* Faber.

Nam nihil esse mihi, religio est] Dicere, me hoc non habere, maxima mihi religio est. Ut Virgil. ‘Religio est patrum multos servata per annos.’ *Euphrapius.*

Religio est dicere] Dies religiosi, inquit Agellius, dicti, quos, propter omnis diritatem, relinquimus: idcirco Terentius in Heant. ‘Tum quod dem ei, recte est: nam nihil esse mihi, religio est dicere.’ lib. iv. c. 3. h. e. Tum quod dem ei obsequii tan-

tum voces et blanditiæ, cujusmodi sunt, *Recte, benigna.* Nam nihil esse mihi, nefas dicere, non licet, non assim sim dicere. *Farnabius.*

17 *Hoc ego malo non pridem inteni: neque etiam dum scit pater]* Utrumque ad οἰκονομίαν relatum est: et quod non inveteratus amor, (abducet enim inde animum et ad nxorem in fine fabulae applicabit,) et quod patri ignoniam hæc ignorantia præcipui erroris περιπέτειαν peperit. *Bæcleru s.*

SCENA II. Iambici octonarii aatal. sunt. vs. 8. MSS. duo: *sub imperio cuius est.* vs. 6. omnes: *etiam care ne videat forte hic te a patre ul. ex.* vs. 8. duo: *quam scias.* unns: *quam scies.* vs. 10. omnes: *non cogitas hinc longius abesse.* vs. 11. duo: *dum conantur.* Argentorat. *comantur.* quod unns meorum in margine adscriptum habet ad τὸ conantur: *al. comantur.*

Muretus et Goveanns hinc incipiunt actum secundum, sed ratio illa, quæ tam secure jaetatur, quod Clitiphō in proscenio remanserit, Chremete domum digresso, non est tanti ponderis. Non dicam de actus quarti initio, in hac fabula; nam et ibi Muretus corrigit, ejus auctoritatem si sequeremur, in omnibus Terentianis fabulis aliter ordinandi essent actus. id quod facile nou erit ubique, nisi velim dura quædam, et a consuetudine comica plurimum diversa, admittere. *Bæclerus.*

1 *Si mihi secundæ res]* *Hic illud est,* quod supra diximus, quod per conjecturam Clinia credit, amicam se absente corruptam. Ac primum argumentum fecit ex eo, quod missus servus nondum redit. Deinde proponit ipsam suspicionem, *Sed vercor, &c.* *Euphrapius.*

Si mihi secundæ res] Clinia plenus desiderii et curarum, ex domo Chremetis progreditur, si redeentes seruos et amicam adventantem posset conspicere. Clitiphō (si hinc novum actum ordiri placet) egressum conse-

quitur, nomine vocat, monetque, ut caute apud hæc loca obversetur, unde a familiaribus patris seu Menedemi conspici posset. Sin priore scena actum inchoamus, inter querelam Clitiphonis egressus Clinia, nominatum ab eo inelamatur, atque cavere jubetur, sicut dictum est. Est autem oratio Cliniae, qualem gignit desiderium et suspicio; quæ omnia in pectorum partem conjectare solent. *Bæclerus.*

. 2 *Sed vereor, ne me absente hic corrupta sit, &c.]* Adjungit et opiniones et argumenta a tempore, quod est *occasio*: occasionem autem hic intelligimus, quod absens fuit ipse. Deinde ponit locum Athenas, ubi magna hominum multitudo est et civium, variis moribus viventium. Adjungitur *ætas*, hoc est, a persona, et a tempore, quod adolescentula; ac propterea vario ingenio. Deinde addidit, *Mater.* Hoc nomen parum est; ni adderetur *mala*. Sed ne rursus suæ voluntatis et judicij ideo adiicit, ‘Cujus sub imperio est: Cui nihil jam præter precium dulce est.’ *Eugraphius.*

Animum exangeant] Sic scribendum, ut quibusdam visum est, non, *exaugeant*, quod nihil est. Ita strido, strideo; fervo, ferveo: fulgo, fulgeo: abnno, ahnuo; congruo, congrueo. Ita et ango, angeo. Vide Nonium, et notulam quandam ad act. iii. sc. 1. *Faber.*

Mulier me, &c.] Autiphila. Virginem viripotentem Ulpianus et Caius mulierem vocant. scen. sequente, idem. *Farnabius.*

3 *Quæ mi animum exaugeant]* Mihi exigit octonarius, et ita habent o. l. s. est antem in libro Bembino ad hæc verba ascripta interpretatio, ‘*Quæ mihi animum exaugeant*, quæ me terreat, animum antem dicit, quam illi præsens efficit metus sollicitam cogitationem.’ *Færnus.*

Quæ mihi animum exaugeant] Magna

ratio movit Guyetum, ut Palmerio subscriberet, *exangeant* reponenti, pro *exaugeant*; cuius significatio obscura est. *Bæclerus.*

Concurrunt, &c.] ‘In cogitando, more exangeor.’ Plaut. Stich. act. i. sc. 1. Alii leg. *exangeat*, voluntque veteres usurpasse 2. conjugationis, pro *ango*. verum neque conjugatio neque compositio placet. *Farnabius.*

4 *Locus, occasio, ætas, mater, sub imperio cuius est, mala]* Ex o. l. s. ita colloca, *occasio, locus*, item ex libro Bembino et Basilicano, et nonnullis aliis, teste Joanne Rivo, *cujus sub imperio, est mala*. aliter nullo modo stat octonarius. ita legit et Eugraphius, qui etiam ita sensum ordinat, ut sit mater mala sub cuius imperio est. *Færnus.*

Occasio, locus, ætas, mater] Suspicioni argumenta in promptu sunt, explicat Eugraphius. in ultimo tamen argumento immoratur Clinia, inter ipsam suspicionem, amoris non oblitus. matris enim ingenium potius, quam ceteras illecebras a se timeri ostendit. reliqua invitare ad libidinem, mater cogere poterat, itaque non frustra adiicit, ‘mater, sub cuius imperio est, mala.’ *Bæclerus.*

Occasio, &c.] Μικρὰ πρόφασις ἐσ τῷ πρᾶξι κακῶς. Menander. *Farnabius.*

8 *Pergin’ istuc prius]* Perseveras ante hoc quasi certo judicio tenere, quam scias quod in vero sit. *Eugraphius.*

Pergin’ istuc prius dijudicare] Ex istuc s. elidendum: ut in prima sede hujus octonarii sit dactylns. *Færnus.*

Pergin’ istuc prius dijudicare, quam scis quid veri sict] Nihil est intundum in hoc versu, satis bene se habet. *Bæclerus.*

9 *Si nihil mali esset]* Ad consequiam argumentum cepit ex eo, quod non reddit missus servus. Certa mihi, inquit, suspicio est, illam esse corruptam; nam hic adessebat. *Eugraphius.*

Quando istuc erit?] Illud enim quod dixit, *Jam aderunt*, hoc amanti tardum est: ideo adjecit, ‘*Quando istuc erit?*’ *Idem.*

Quando istuc erit?] Istuc *jam*, scilicet impatientis vox est, non sine exprobratione quadam ad prius solatium referenda; quod describebatur act. 1. se. 2. prīne. q. d. *jam* ante dixisti, mox ad futuram amicam meam; nunc iterum affiras: *ecquando istuc erit?* *Bæclerus.*

10 Non cogitas hinc longius abesse?] Liber Bembinus, *hinc longule esse*, id est, aliquantum longe. Plautus in *Menechmis*: ‘*Ingressum fluvium rapidum ab urbe haut longule.*’ hoc modo optime stat octonarius, aliter impeditus. *Faënus.*

Nou cogitas hinc longule esse?] Bembini codicis auctoritate se tuetur hæc lectio: testanturque etiam Glareanus et Georgius Fabricius, se vidisse in quibusdam codicibus. Relinquam lectori arbitrandum, amore Plautinæ locutionis, an re vera hæc lectio obtinere debeat. *Bæclerus.*

11 Dum moliuntur?] Subandi, quid rerum; i. e. dum moliuntur seu cum quodam labore apparant, ea, quæ sibi ad enundum necessaria credunt. Petrus Marsus: I. e. ‘dum se præparant multiplici enltn, ædificant formam variis rebus:’ hactenus sensum, non verba sequi, æstimari potest. Sed quod addit, quo referemus? ‘Inde demoliri, est destrnere id quod ædificatum est.’ Sic quoque putabimus, melius eum sensisse, quam locutus est. Cur enim exagitare libeat viros, quorum studium non simplici nomine laudari debet? *Bæclerus.*

Dum moliuntur?] Dum surgunt, movent, promovent, apparant, ornant se. *Farnabius.*

Dum conantur?] Nihil dubito hanc veram lectionem esse, cum præser-tum $\tau\delta$ *conari* $\tau\phi$ *moliri* $\epsilon\nu$ *παραλλήλου* congruat; et MSS. auctoritas affirmet. $\tau\delta$ *conantur* pauci habent; qui *conun-*

tur præferret, nullus est. quam item, ut sæpius, ex Plauto nobis vocem nonnulli substituerunt. apud illum enim legas, Sticho v. 4. 19. ‘*Sed amica mea dum comit, dumque se exornat,*’ &c. Georgius Fabricius $\tau\delta$ *comantur* defendit. *Bæclerus.*

12 Respira?] Unico vocabulo poëta voluit solicitindinem *Cliniæ*, non tantum quæ in animo, sed quæ in vultu etiam erat, ostendere. *Idem.*

SCENA III. Satura est, Jambicis Octonariis et Senariis, tum Trochaicis septenariis constans. vs. 2. omnes MSS. nostri: *ille relictæ sunt.* vs. 14. omnes: *quid bibent.* et vs. 17. *colloquie-pletasti Antiphila te.* vs. 20. duo: *mo-nuisse frustra dolet.* tertius: *dolet mo-nuisse frustra.* vs. 29. unus omittit, *esse.* Argentor. pro *esse ei*, habet ejus. vs. 38. omnes: *hinc sciri potuit, hand us-quam alibi.* vs. 46. omnes: *quæ tum erat mortua.* vs. 48. omnes: *malum.* nisi quod in uno, $\tau\delta$ in secunda manu snperscr. vs. 49. omnes: *cupidus spar-sus.* vs. 52. omnes: *subtegmen.* duo: *prætereum.* vs. 54. et 55. unus: *si hæc vera sunt Clinia, ita ut credo.* alter: *si hæc vera sunt Clinia, ita ut hic dicit, quis te fortunator?* Argent. *si hæc v. s. Cl. ita ut dicit hic, q. t. f.* vs. 57. omnes: *noxam.* vs. 64. omnes, ut ed. vs. 71. duo: *quo illam adducis.* vs. 73. unus: *mirabile.* vs. 76. unus: *quid illo in tempore facias, ex glossa.* vs. 80. post $\tau\delta$ *tace,* Argentor. habet: *Clit. quid est?* Syr. *vis am.* unus meorum geminat: *Clit. quid est.* S. *quid est?* *vis am.* vs. 85. duo: *ride, cogita, examina,* ex glossa. vs. 86. omnes: *etsi hoc consilia.* vs. 90. duo: *exper.* *hoc scies.* vs. 94. omnes: *deducetur.* vs. 98. omnes: *istiusmodi queso aliq. rep.* vs. 99. duo: *ibo obviam his, d.* unus: *ibo obv. huic d. r. revertatur d.* vs. 102. duo: *quod bonum est.* vs. 112. unus: *ridi-culum est, istuc te me monere Clit.* vs. 122. omnes: *quæ solet quosque spernere.* vs. 124. omnes: *nam miserum quen-*

dam offendit ibi militem. vs. 123. omnes: eademque ut esset apud te ob hoc quam gratissima. vs. 138. omnes: *abeas si sapi.* Bæclerus.

1 *Ain' tu]* *Hæc scena exolrit illam suspicionem, quam Clinia habuit.* Et hæc conjectura deinde rursus habet aliam causam, quod amicam Clitiphonis adduxerit servus, ita ut in domo patris esse possit. Quæ res an fieri possit, deliberationis vim tenet. Ita prior causa in controversia est, se- cunda in deliberativa: aut controversia est ex conjectura. Ergo parti- bus tractabitur, hoc est, ut dicta et affectus, quod πάθος Græce dicunt, suggestum argumenta: sicut suis lo- cis explanabimus. *Eugraphius.*

Ain' tu] Supplet Guyetus, quale hic γελοῖον observatum, quod non nemo annotat, hand repereris. con- suetudine comica personæ una ingre- dientes in theatrum, veluti continu- ant sermonem, e. g. hic inter vias agi- tatum. *Bæclerus.*

Dum sermones cædimus] Cædere sermones dicuntur, qui frequenter et plurimum loquuntur. *Eugraphius.*

Sermones cædimus] Κόπτειν λόγους et κόπτειν φήματα dici a Græcis monet Priscianus l. xviii. quod interpretatur Nonius, ‘commiscere sermones.’ qui serere legunt, non metuntur ver- sum; quanquam ‘serere sermones’ habeatur apud Virgilium et Livium. *Farnab.*

2 *Mulier tibi adest]* Quia ita locutio servi fuerat, ut diceret, *relictæ mulieres.* *Eugraphius.*

Mulier tibi adest, audin Clin.] Per- git consolari et gratulari, ut co-pe- rat, Clitipho: *mulier tibi adest, sc. illa, ἡ ἐρωμένη,* cum quadam ἐμφάσει. *audin Clinia?* servos de mulieribus, ad quas accersendas missi erant, col- loquentes. cui Clinia ἐμπαθῶς respon- det: *ego vero* (utraque vox assevera- tioni apta) *audio nunc demum* (post anxiā et sollicitam expectationem) *et video et valeo* Clitipho. mire addi-

tnm τὸ video. Conspectiorem antem voluit esse poëta affectum, respiran- tis ex ægritudine adolescentis, ut il- lustraretur fortuna amantium, quan- do statim, ex nova suspicione, in priorem sollicitudinem incidit. *Bæ- clerus.*

4 *Minime mirum adeo impeditæ]* Mi- randum non est quod impeditæ sunt mulieres, quæ et ancillarum gregem ducent secum, et plurima compor- tant. *Eugraphius.*

Minime mirum] Sc. quod relictæ sint, quod tardius consequantur nos. Dromoni potius volunt alii convenire hæc verba, quam Syro, cui in MSS. fere tribuuntur. vide Guyet. *Bæcl.*

Ancillarum gregem] Inde ornū nimirum olim visum matronis et inho- nestum, sine comitatu ancillarum in publicum prodire. Præibant ex offi- cio Anteambulatrices, subsequeban- tur Pedissequæ. Martianus Capella, l. ii. ‘Periergia vero aliis comitata pedissequis dotalibusque mancipiis curiose universa perscrutans atque interrogans sequebatur.’ *Farnabius.*

5 *Perii! unde illæ sunt]* Crescit error Cliniae: ut magis credat esse corruptam, quod ancillas habeat et aurum. Hæc omnia meretricis, non illius mulieris sunt. Sed adhuc igno- rat adolescens. *Eugraphius.*

Perii, unde illi sunt ancille] Hic error induetus est a poëta, sicut totus Bac- chidis comitus, ad demonstran- dam ex comparatione Antiphilæ in- nocentiam, et utriusque amoris dis- crimen, Syro coepiti auctore. propaga- turque egregia οἰκονομίαs arte per ple- ramque argumenti seriem: ut quæ juvēnum primo animos temerat sus- pensos, apud scēnes majorem deinde turbam concitat, inulierum ignoratio. *Bæclerus.*

Men' rogas] Ex me quidem nihil horum sciri potest. *Idem.*

6 *Portant quid rerum]* Muretus in- terrogatione attollit et exemplis il- lustrat. i. e. multum rerum. *Idem.*

Portant, &c.] Quam multas res et magnas portant secum? Nannius *Miscellan.* l. i. c. 21. *Farnabius.*

7 Aurum, vestem] De ornamentis muliebribus, et paratu. erat enim Baechis meretrix, ut ante dictum est, ‘Magnithea,’ ‘sumtuosa.’ Gallus interpres: *elles portent des d'aureures, comme sont chaînes, carquois, couliers et bagues, et aussi elles portent des robes et ornements précieux.* Addi debet hic locus ad ea, que diximus in *Eunuchi.* iv. 1. 13. *Baelerus.*

Aurum, vestem} Aurea ornamenta, monilia. vide *Eunuehi act.* iv. scen. I. infra, ‘Sine auro tum ornatam.’ *Farnabius.*

Et resperascit] Hoc est, nox fit: a resperc factum verbum est. *Eugraphius.*

11 Viden' tu, ancillas, aurum, vestem] Vel ita distingues: *viden' tu ancillas, aurum, vestes!* i. e. audin tu, animadvertis, intelligis, ancillas, aurum, vestes memorari a servis? unde ea esse censes, cum ego hic reliquerim eam cum una ancillula? unde ea esse censes, nisi quia interim inhoneste potius divitias parere hic optavit, quam redditum meum expectando pauper vivere? Sive angendo affectui malis dividere, audin' tu? ancillas, aurum, vestem, ut ἀποστάπηαι παθητικὴ praeidat sermonem. *ancillas, aurum, vestem* (repetit ἐν ὑποκρίσει) memorant servi, de ea, quam ego hinc abiens cum una ancillula pauperem reliqui. unde ergo habet haec nisi ab amatore novo? *Baelerus.*

12 Viden tu ancillas, aurum, vestem, quam ego cum una ancillula Hic reliqui; unde ea esse censes] Liber Bembinus et Basilicanus non habent dictionem ea, in Victoriano sic erat, *unde esse ea censes?* sed deinde verbum ea deletum est, quod et in aliis libris varie collatum est. quo sublato sic distingueamus: *Viden tu? ancillas, aurum, vestem, quam ego cum una ancillula Hic reliqui, unde esse censes?* Et subaudiendum

est ei, ut sit ei, quam ego reliqui. ut autem stet trochaicus, vel in *viden* fiet dialysis, ut sit anapæstus in prima, vel ex ea dictione n abiecetur: et erit pariter anapæstus in prima, sed in *quam ego*, synalœpha non fiet. *Faernus.*

Vah nunc demum intelligo] Producitur industria Poëtae error, et in crescit, ne Clitiphone quidem jam ad minnendam æquali suo suspicionem satis prompto; qui ante inerepitaverat: ‘pergin’ istuc prius dijndicare, quam scis, quid siet?’ nunc enim et ipse cedit argumentis, quibus Clinia volebat confidere, mulierem se absente corruptam esse. Estque hoc in Clitiphone eo suaviss, quod non animadvertis aut divinat, suam amicam describi, non Cliniæ. *Baelerus.*

13 Dii boni, quid turbæ est] Augendo errori, oratio in admirationem formata, servit; ut supra: ‘portant, quid rerum? aurum, vestem:’ cohærent enim. *Idem.*

14 Quid seni erit nostro miserius] O. l. s. *sene.* *Faernus.*

15 O Jupiter! ubinam est fides] Needum soluta sibi suspicione queritur adolescens se esse desertum, omissio amore amatoris sui in meretricios mores esse delapsam. *Eugraphius.*

O Jupiter, ubinam est fides] Quid hac oratione absolutius, qua amoris et fati sui summam Clinia dequeritur? ad summum enim procedere debuit error, antequam finiretur. Adficintur verbis gestus miserabiles. donec his conspectis auditisque, propior interea factus *Syrus*, quid errent, animadvertis, et suspicione Antiphilam accurata et longa narratione exsolvit. *Baelerus.*

Ubinam est fides] Quoniam abiit fides mihi data ab Antiphila, fore se amoris nostro constantem? Hæc sibi Clinia suspicatus amicam suam corruptam esse, ubi conspexisset tantum auri, gregem ancillarum, vestes sup-

petere illi qnam pauperem abiens reliquisset. *Farnabius.*

16 *Dum ego propter te errans patria careo demens]* Frequentibus verbis et impletur et attollitur sententia, more Terentiano: id est, ubere copia, contra redundantiam. Hæc enim singula ita valent, ut panceriora sufficere videantur: ita conjunguntur, ut de mere aliiquid aut intercipere non ausit, qui consertam monimentorum seriem intelligit. *Bæclerus.*

Tu interea loci] In libro Bembino hic ascriptum est: *Loci, parecon: nam loci omni significationi addisolet.* Ennius: ‘Flamma loci postquam conclusast turbine sævo.’ *Færnus.*

17 *Collocupletasti]* Divitem fecisti. *Eugraphius.*

19 *Cujus nunc me pudet]* Patris me pudet et miseret, qui frequenter harum mores dixit mihi, et frustra monuit. *Idem.*

Cujus nunc pudet me] Ἀμφιβολίᾳ eleganter usus est: ‘Pudet me patris,’ id est, αἰδοῦμαι τὸν πατέρα, ut in Hecyra, v. 2. 27. ‘pudet Philumenæ.’ ita loquitur Bacchis meretrix, ‘pudet’ sc. ‘conscientia communis viri et pellicatus,’ quod Donatus annotat. ‘Pudet’ enim, ut amplius ibi notatur, ‘duo significat: sive ille peccavit, quem pudet, sive ille, cuius pudet. pudet me patris et miseret:’ pudore afficio et misericordia, si parentem meum cogito: pudore quidem, quod inobediens illi factus sum, et admisi, quorum me pœnit: misericordia autem, quod multum laboris in me corrigendo et monendo frustra sumst. Tali loquendi genere, ‘pudor patris, et misericordia hujus;’ in Andria dicuntur. *Bæclerus.*

Cantabat mihi] Sæpe repetens monebat. ‘Hæc dies noctesque tibi canto ut caveas.’ Plant. Trinum. *Farnabius.*

20 *Monuisse frustra, neque eum pot.]* Hæc suspendunt aliqui ab illo quod

præcessit; *pudet et miseret me patris, monuisse frustra:* nt trajectio verborum admitteretur. alii παθητικῶτεροι hic novam ordinuntur sententiā: *monuisse frustra, sc. oportetne?* nonne indignum est, frustra monuisse? vide Guyetum. *Bæclerus.*

21 *Quod tamen nunc fac.]* Vide Chrestomath. voc. Gratus. *Idem.*

Cum gratum esse potuit, nolui] Circa istud gratum, satis saepe errant Interpretes Gallici; credunt enim gratum, id significare quod dicimus, agréable, male, ut hoc loco. Verten-dum: *Lors qu'on m'auroit en obligation; Vel, lors qu'on m'en auroit seen bon gré,* quod a Latino est, &c. Vide Notam paulo inferiorem. *Faber.*

24 *Nam et vita est]* Prima propositione volens servus solvere errorem suspicionis Cliniæ, dicit, Et vita est eadem amicæ, et animus ille qui circa te fuit, verum meminisse debemus duas res esse propositas, ut et vita eadem probetur, et idem animus. Potuit enim in eadem muliere castitas perseverare, ut esset eadem vita, non tamen idem animus: potuit namque obliisci amatoris sui, et non eum desiderare. Ideo adje-cit: ‘Et animus te erga idem ac fuit.’ *Eugraphius.*

Nam et vita est eadem, et animus te erga] Bene partitur ubique poëta, quod conficiendum est. Duo suspi-cabatur Clinia: *ne collocupletasset se interim Antiphila, et, commutata parœ pudicæque vitae consuetudine, quaestum occepisset; tum adeo, ne deseruisset amores pristinos, alioque animum contulisset. utriusque errori respondetur.* *Bæclerus.*

25 *Quantum ex re ipsa conjecturum cepimus]* Ut diligens est Poëta! Cli-niæ conjectura ita tractabatur, ut ‘concurrent multæ opiniones’ (II. 2. 3.); ei opponitur conjectura, non ex opinione collecta, sed *ex ipsa re capta.* Alii Codices habent *fecimus.* sed Rivius τὸ *cepimus* tuctur. *Idem.*

26 *Quid est obscero?*] Aliqui omitunt *rō est.* cupit Clinia audire, quam ex ipsa re conjecturam coperint, de vita et animo Antiphilæ: dic mihi, obscero te, quid est illud, quo mihi fidem facias, vitum unumquemque Antiphilæ manere, qualis fuit? *Idem.*

28 *Ne quid hujus rerum?*] Quod nunc et servus anum periisse, quæ ei mater esse dicebatur, ad causam minime pertinebat. ideo adjecit: *Hoc primum tibi dico, ne aliquid harum rerum ignores.* *Euphradius.*

Ut ne quid hujus rerum?] Vide Guyet. *Bæclerus.*

30 *Alteræ dum narrat?*] Hic jam præmissio alterius narrationis effecta est. Nata est suspicio ut quæreretur, quæ sit altera: ejus narrationem differt: prior enim est de amica Clinia narratione. *Euphradius.*

In itinere alteræ dum narrat?] Priscianus hujus versus exemplo ἀρχαῖσινδρι illum declarat lib. vi. et xiii. *Bæclerus.*

Alteræ?] Alteri, ut ‘nulli’ Andr. act. iii. sc. 5. et ‘soli’ Ennuch. act. v. sc. 6. Cie. I. ii. de Divin. ‘aliae pendis.’ sed vide Grammat. nostram. *Farnabius.*

31 *Quænam est illa altera?*] Bene desiderat Clitipho hoc scire, et vix se quo animo patitur, se differri; quasi præsagiret aliquid ad se pertinens. *Bæclerus.*

33 *Jam primum omnium?*] Vita Antiphilæ cognoscenda datur, acerratissima ac pæne enriosa descriptione, a summo ad imum. *Idem.*

34 *Ubi ventum ad aedes?*] Hic ergo breviter omnia argumenta, quæ a summo ad imum sunt, colligamus. Ac primum collocetur. Casta est mulier, et eadem quæ fuit ante, perseverat: quod anus processit: quod ostium apernit: quod continuo ingressus est servus: quod postquam ingressus, statim anus pessulum rursus foribus obdit: quod ad lanam reddit: quod texentem telam studiose

ipsam invenerit: quod medioeriter vestitam: quod sine auro: quod ita ornatam, quemadmodum sibi ornatur: quod nulla mala re expolitam muliebri: quod capillus ab ea rejectus circum caput fuerat negligenter: quod cum ancilla ea texebat, pannis ipsa contexta. Hæc sunt quæ vitam probant. Rursus subjungitur, an idem animus circa Cliniam perseveret. Ideo interrogavit: ‘Quid ait ubi me nominas?’ Subjungit ille: ‘Ubi dicimus redisse te,’ &c. Ergo et hic conjectura est, an idem animus perseveret. Probamus autem quod perseveret, ex eo, quod ubi te uominavimus, ‘Mulier telam deserit continuo, et laernnis opplet os totum sibi, ut facile scires, desiderio id fieri tuo.’ Completa igitur omni re, ad alteram narrationem necessario cito devolvitur, nt ostendat quæ illa altera sit mulier, de qua ante dixerat. *Euphradius.*

Ædes?] Servins in II. *Aeneid.* Omne ædificium ædes dicuntur. Sed Varro locum quatuor angulis conclusum ædem vocari docet. revera ædes quæ ab omni parte tecta est, non sub dio, non oculo pervia, ἀειδῆς, ἀιδῆς. *Farnabius.*

40 *Mulieri?*] Antiphilæ, virgini nubili, ut sc. 2. hujus act. et supra hac ead. sc. *Idem.*

43 *Quæ cujuscunq; ingenium ut sit?*] Egregie tractatur hic locus in historia Lucretiae apud Livium I. 57. *Bæclerus.*

44 *Texentem, &c.*] Ἐξ ἵστον γὰρ ἐκρέμασθαι φιλοπόνως πάνυ. Menander. *Farnabius.*

45 *Vestitam, &c.*] Antiphilam. *Id.*

46 *Eius anuis causa?*] Anctoritate hujus loci Priscianus antiquum loquendi morem probat lib. vi. et vii. *Bæclerus.*

Anuis causa?] Veteres in quarta declin. retinutere gignendi casum in *is.* ut *anuis, fructuis, Senatus,* testati hujus declinationis originem a tertia.

ante contractionem : adi Grammatic.
nostram. *Farnabius.*

47 *Sine auro]* Ut statim intellige-
ret Clinia, illud aurum, quod porta-
re, ad Antiphilam non pertinere.
Bæclerus.

Sine auro] Mundus nimius et cul-
tus meretrici potins quam castæ con-
venit. ‘Ad moechnum veniet lota cute,
quando videri Vult formosa domi?’
Juven. vi. sat. vide *Phorm. act. I.*
sc. 2. *Farnabius.*

Ornatam ita uti quæ ornantur sibi]
Nollemi ejectos hos duos versus, a
Guyeto. exquisiti generis sententia
est, *sibi ornari*; non ad aliorum oculos
scilicet tenendos. Bene Gallus interpres : *pour leur nécessité, et usage*
de la maison tant seulement, sans vouloir
estre regardees ny aimees des hommes.
Vide, quid sit non sibi, sed amatori
ornari apud Plautum Mostellar. I. 3.
10. et II. *Bæclerus.*

48 *Nulla mala re esse expolitam muliebri]* Vide de hoc genere Plauti
Pseud. I. 2. 10. &c. MSS. nostri, ut
diximus, omnes habent : *nulla ma- lam re.* sicut et de aliis Lindenbrogiis
in erudita annotatione testatur, non
nulli *malas* præferunt, vide Georgium
et Franc. Fabricios, Faernum, et
alios. *mala res muliebris*, an Latine
dicatur, non immerito dubites. *Idem.*

Nulla mala, &c.] Non cerussa, sti-
bio, purpurisso, aliisve offuciis et
pigmentis fucatam. Nonnulli codd.
habent *malam*, alii *malas*. *Farnabius.*

50 *Rejectus negligenter, pax]* Dictioni
pax, hæc verba in libri Bembini
marginè ascripta sunt; ‘Tran-
quillantis, admirantis, et sollicititudi-
nem adimentis.’ sic infra, ‘Unus est
dies, dum argentinum erit: *pax. nihil*
amplius.’ *Faernus.*

Pax] Priscianus vocat adverbium
comicum, Græcum; et explicat, *παρ- τελῶς*. lib. xiv. *Bæclerus.*

Pax] Interjectio silentii, vel app-
probationis; Planto frequens. Pseud.
act. v. sc. I. Mil. III. I. Stich. v. 5.

Hnc respexit Ansonii Grammatico-
mastix in Idyllo 12. ‘Totum opus
hoc sparsum; crinis velut Antiphilæ,
pax.’ ad quem locum vide Jos. Scalig.
lectiones. ut infra act. IV. scen. 3.
Farnabius.

52 *Sublegmen nebat]* Libri antiqui,
inter quos Bembinus, *subtemen.* et
huic dictioni in eo libro hæc ad-
scripta sunt: ‘Subtemen dictum ab
eo quod subbeat stamen.’ *Faernus.*

Præterea una ancilla erat, Ea texebat
una pannis obsita] *Ancillula* legendum
ex iisdem antiquis: præterea ex li-
bro Bembino ita hi versus sunt or-
dinandi, ut *erat* pertineat ad infe-
riorem versum: aliter non stat ille
senarius. *Idem.*

Præterea, &c.] Καὶ θεραπαινὶς ἦν μία.
ἄντη συνθέσαιε ρυπαρῶς διακειμένη. Me-
nander. *Farnabius.*

53 *Pannis obsita]* Ut *Eunuch. act. II.*
sc. 2. *Idem.*

56 *Scin tu hanc, quam dicit sordi-*
dam] Rivins, ex Calphurnio, *sordida-*
tam refert ad illud, *pannis obsita*: *sor-*
didam, ad illud, *illuvie immunda*. et
eruditæ explicat. Vel sola anctoritas
Ciceronis, qui eodem genere lo-
quendi utitur, efficere debuit, ne
Guyetus deleret versum. *Bæclerus.*

Sordidatam, &c.] *Sordidatam* refe-
runt ad vestitum, *sordidum* ad illu-
viem. *Farnabius.*

58 *Cum ejus tamen negliguntur inter-*
nuntii] Hinc item adscriptum in libro
Bembino: ‘Internuntios pro servis
posuit, sed sententia hæc ita est, qui
non negligenter, si essent internun-
tii.’ *Faernus.*

Internuntii] Ministri et ministræ;
internuntiæ, conciliatrices. *Farna-*
bius.

59 *Munerarier]* Ovid. de Arte Am.
I. II. v. 251. *Idem.*

62 *Quid ait, ubi me nominas?* Haec
tenus demonstratum est, quod vita
Antiphilæ, sive consuetudo vitæ, a
priori nihil immutata sit: nunc,
quod animus erga Cliniam idem, qui

suit, maneat, declarandum est. *Bæclerus.*

61 *Mulier telam deserit*] Non displaceat mihi deserit, sed quod est in libro Beumbino magis antiquum videtur, *telam desinit*, ut dicimus, desinere artem. *Faernus.*

Mulier telam deserit] Ut apud summum poëtam in diverso affectus genere (*Æn. ix.*), ‘Exenssi manibus radii, revolutaque pensa.’ *Bæclerus.*

68 *Clit.* *At ego nihil esse sciebam Clinia*] Verbo *sciebam* hæc in eo libro interpretatio adjecta est, ‘Quod timebas.’ *Faernus.*

69 *Agedum vicissimi, Syre, dic*] Nunc ad alteram argumenti partem transit narratio: et, quo pacto error fabulae conseratur deinceps ostendit. *τὸν vicissim bene explicat Guyetus. Bæclerus.*

70 *Adducimus tuam*] Quo facilius blandiri adolescenti possit.* *Eugraphius.*

71 *Quo illam adducis*] In libro Beumbino et aliquot aliis est, *ducis*. *Idem.*

73 *Non fit sine periculo*] Quoniam interrogatus servus, quo diceret Bachidem, respondit, ad patrem. Quod ægre ferens adolescentem, cum indignatione audacem servum pronunciavit. continuo ille respondit, facinus magnum et memorabile fieri nunquam posse sine aliquo periculo. Ita in hoc quoque periculum est, cum patre præsente in domo futura sit metatrix. Tamen studet, ut nihilominus cœlari possit. *Eugraphius.*

Non fit, &c.] Μέγα καὶ περιβόητρος ἔπον. Menander, Plotio. Cui contrarium illud Juvenalis xiv. Sat. ‘Nullus enim magni sceleris labor,’ ad quem Scholiastes landat hunc Terentii locum. *Farnabius.*

74 *Hoc ride; in mea vita*] Scelus, quam astutus ad gloriam! Siquidem meo periculo tu tibi comparare vis laudem. *Eugraphius.*

Hoc ride] Vide hoc factum! en-

facinus! præmittitur reprehensioni admiratio, vi exaggerandi. *Bæclerus.*

In mea vita] Ut alibi, vita, mon repos, mes intreets, ma fortune. Faber.

75 *Modo quid fugerit*] In quo negotio si te sefellerit aliqua consilii pars, ego continuo perierim. *Eugraphius.*

76 *Quid illo ficias*] Quid deinde facturus es. At enim pendens oratio hac intercessione efficitur adolescentis, qui non patitur eum ambagibus circuire. Ideo enim dicit, ‘Quid enim?’ *Idem.*

77 *Ita res est*] Hic nunc voluit servus quasi quandam similitudinem dare, ut sic ostenderet, quale sit illud consilium quod ipse dispositus. Sed quoniam similitudo cum datur, quidam est in oratione circuitus, idcirco adjecit, ‘Quas, malum, mihi ambages narrare occipit!’ Denique et alter adolescentis hoc intellexit, unde adjecit: ‘Syre, verum hic dicit; mitte ista quæso.’ Scilicet externa et per similitudinem translata, unde admonuit eum quod dixit, ‘atque ad rem redi.’ *Idem.*

Quas, &c.] Aposiopesis, oratio imperfecta, ex Clitiphonis impatientia audiendi, dum interruptus Syri quasi. confer Thrasonis quasi Eunuch. act. iii. sc. 1. *Farnabius.*

79 *Enimvero reticere nequeo*] Multimedis injuriosus Clitiphon es: unde jam tacere non possum. Bene indigationem suam servus extulit, quo facilius sibi adolescentem per suam iracundiam præpararet. *Eugraphius.*

Multis modis injurius] Ex ratione versus legendum multimedis: ut in Andria emendavimus, ex fide libri Bembini. *Faernus.*

80 *Audiendum hercle est, tace*] Non cogitavit negligenter Janus Gulielminus, cum suspectavit hunc versum Clitiphoni non interloquenti silentium imponentem, nisi ita velis accipere: quasi Clinia Syri incusationem, (*multis modis injurius es neque ferri potis es*) ad priorem Clitiphonis ira-

cundiam (*quas, malum, ambages*) retulerit: atque adeo, ne iterum obloqueretur, prævenerit. medium enim se gerit Clinia: et sicut modo Syrum commonuerat, ut ambages vitaret, ita nunc Clitiphonem aliquid Syri orationi, cuius principium ægre ferebat, iracunde reponere parantem coërcere videtur. *Bæclerus.*

81 Vis amare, vis potiri, &c.] Adolescentem πρωτόπειρον, et ad audiendum adhuc rudem, per gradus præparat veterator: periculis voluptates emi; quæ subterfugere, vel stulti vel segnis amatoris sit. Deinde illuc pervenit, ut metus periculi minuatur adolescenti: tutum enim esse, rectis verisque rationibus ita provisum destinatumque consilium, ut ad finem votorum scilicet et statim perveniri queat. Sic accenso, et requirenti, consilii summam cum aperuisset, neque probasset, ad illud ultimum servilis contumaciæ præsidium descendit, quo etiam in Andria Davus Pamphilum mitigaverat: ‘ Melius tute reperi; me missum faee.’ Tum demum Clitipho, inter spei metusque anicipitia destitutus, Syro se suaque omnia permittit. *Idem.*

82 Haud stulte sapi] Non stulte, inquit, sapi, et enī ames, et potiri desideres, et pecuniam dari, interea nullum periculum velis sustinere; Hoc antem stultitiae est, protinus velle id, quod non potest contingere. *Eugraphius.*

84 Aut hac cum illis sunt] Aut enim debent fructum et potiundi utilitatem cum periculo sustinere; aut pariter et commoditas omittenda est, si periculum devitatur. *Idem.*

Aut hac, &c.] Aut pericula cum et pro emolumenis subennda, aut emolumenta illa, amare, potiri, habere quod des illi enī periculus simul amittenda. *Farnabius.*

Aut illa cum his amittenda sunt] Mittenda versus exposcit, et ita etiam habet liber Bembinus. *Færnus.*

85 Harum duarum nunc] De duabus illis propositis conditionibus aut perieulum, aut fructum capiat, aut, si periculum fugiat, utilitatem etiam pariter contemnat. Ex his, inquit, quamlibet conditionem eligat. *Eugraphius.*

Harum, &c.] Periculi, aut fructus. *Farnabius.*

86 Etsi consilium, &c.] Incitare adolescentem cupit, ne frustra operam perdiderit, quod meretricem adduxit: itaque ostendit tutum consilium esse, quod suscepit ut apud patrem amica sit sine metu: et argentum, quod promissum est, inveniri possit. *Eugraphius.*

88 Tum illi quod argentum es pollicitus] O. l. s. *tum quod illi:* et stat trochaicus, si vel ex quod d, vel ex illi unum I elidas. *Færnus.*

89 Orando surdas dum aures reddideras mihi] Me obtundere, aures meas obtundere, non destiteras. dictum, quasi quadam περιφράσεως δεινότητι. *Bæclerus.*

90 Siquidem hoc fit] Quam cito est motus adolescens, quando utrumque esse dixit præparatum? et nt amica in domo patris sine metu sit, et argentum ei quod debitum est, reddi possit. *Eugraphius.*

Experiendo scies] Ipsa actione expertus agnosces. *Idem.*

91 Assimulabimus] Protasis ex parte Clitiphonis. Bacchis simulabitur esse amica Cliniae: Antiphila ducetur pro ancilla Bæchidis: extorquetur argentum a sene quod Bæchidi Clitipho promiserat. *Farnabius.*

94 Inno ad tuam matrem deducetur] Liber Bembinus abducetur, et trochaeus optime constat. *Færnus.*

95 Fabulæ] Nugæ sunt istæ, merræ gerræ. *Farnabius.*

96 Nihil satis firmi] Nullam rationem video firmitatis in consilio, ut debeam tales metum suscipere, ut apud patrem amica mea sit. *Eugraphius.*

97 *Mane habeo aliud*] Hoc irridens dicit, vult enim obvius ire meretrici, et dicere ut dominum revertatur. Alter enim incitari adolescentis animus non potest, qui fastidiosus coepit esse per copiam, nisi id quod cupid denegetur. *Idem.*

Mane habeo aliud] Angetur gratia ironia, quod Clitiphon accepit, tanquam serio dicta: adeoque τὸ ἀπροσδοκήτῳ consequentis orationis percelitur. *Bæclerus.*

Mane, habeo aliud] Indignatus Syrus improbari a Clitiphone consilium suum, simulat se aliud invenisse, quod absque periculo fiet: obviam se iturum Bacchidi, dicturumque ut dominum revertatur. *Farnabius.*

101 *In aurem utrumvis otiose ut dormias*] Proverbiale est, sicut ex Plauti Pseudolo (l. 1. 121. &c.) patet, ubi, cum servus διεστραμένως extulisset captandi joci causa: ‘De istac re in oculum utrumvis conquiescito;’ adolescentis corrigit: ‘Oculum utrum, anne in aurem?’ respondet servus: ‘At hoc pervulgatum est minus.’ *Bæclerus.*

In aurem, &c.] Ex Menandri Plio-
cio. Επ' ἀμφοτέρων ἵν' ἐπίκληπος ἡ μέλ-
λει καθευδῆσεν. unde lusit Plantus
Pseud. act. 1. sc. 1. ‘De istac re in
oculum utrumvis conquiescito. CA.
oculum utrum, anne aurem?’ PSEUD.
At hoc pervulgatum est nimis.’ h. e.
ut animo sis seculo atque otioso.
Farnabius.

102 *Quid ago nunc? &c.*] Hujus loci explicationem Muretus reperit, Guyetus absolvit. *Bæclerus.*

Tune? quod boni?] Præcisa hæc ora-
tio ordine tali: ‘Tune? quod boni
est fruare, dum licet.’ Rursus alia
præcisa: ‘Nam nescias.’ enjus ordo
est: Ejus sit potestas posthac nun-
quam. *Eugraphius.*

104 *Datur modo*] Delemus dictio-
nem modo, quam in nullo l. s. inveni-
mus. *Faernus.*

105 *Concaluit*] Calore subito con-

citus est. *Eugraphius.*

Concaluit] Irane, an amore? ut
Ennuch. act. 1. sc. 2. hæc conversus
ad spectatores. *Farnabius.*

113 *Quasi minor istie*] In hoc con-
silio magis mihi periculum propositum
est, quam tibi. Nam si aliquid
adversi contigerit, tibi verba sunt
præparata, mihi vero verbera. Unde
hanc rem negligere omnino non pos-
sum. *Eugraphius.*

Istic quasi minor] O. l. s. *quasi istic*
minor. stat autem senarius, si ex *istac*
s elidas. *Faernus.*

115 *Verba, &c.*] Paronomasia. *Farnabius.*

116 *Quapropter neutiquam hæc res*] In o. l. s. hæc verba hunc ordinem
habent: *quapropter hæc res neutiquam:*
in *neutiquam* autem fit dialysis, et *re-*
manet anapæstns. *Faernus.*

Mihī] Mihi δευτικῶς. *Farnabius.*

118 *In eum jam res rediit*] Intelligit
Clinia, cum apud illum sit hospes, ne-
cessitatem sibi impositam, uti hoc,
quod ab eo petitur, negare possit, ut
assimulet amicam suam esse mere-
tricem. *Eugraphius.*

119 *Ut sit necessē*] Liber Bembi-
nus et hic et alibi habet *necessus*, pro
necessē. *Faernus.*

Ut sit necessē] Ex Menandro.
Τρία γάρ ἔστι δέσποτα, δι' ὃν ἀπανταγόν-
γεται, Η καὶ νόμος, ἡ ταῖς ἀνάγκαις,
ἢ γε τρίτον ἔθει τινί. *Farnabius.*

120 *Verum illu ne quid titubet*] Plaut.
Pseud. iv. 1. 32. ‘at vide ne titubes.’
et cum explicatione: ‘onerabo meis
præceptis Simiam, Quid agat, ne quid
titubet, doete ut hanc ferat fallaci-
am.’ *Bæclerus.*

122 *Quæ solet quos spernere*] Cliti-
phonis hæc verba sunt; quæ male in
impressis codicibus Cliniae tribuuntur.
res ipsa expostulat, quod dixi:
quæ solet quos spernere: accipe quos?
i. e. quales, quantos homines. *Idem.*

Illi, &c.] Bacchidi, quæ solet ali-
quos amatores spernere. *Farnabius.*

123 *In tempore ad eam*] In occasione:

ut: 'Sola viri molles aditus et tempora noras.' *Eugraphius.*

In tempore, &c.] 'Romana sic est vox, 'venito in tempore.' Vester quoque ille Comicus Terentius Rerum omnium primum esse tempus antimat, Ad Antiphilam,' &c. Ausonius in Pittaco. *Farnabius.*

124 *Quendam offendi militem]* Hæc fuit occasio, quod voluit miserum militem denegatione sua in amorem amplius suscitare. *Eugraphius.*

Nam misere quendum offendi militem] Magis placet collocaatio quæ est in libro Bembino, *nam quendam misere.* et erit ordo, misere orantem. hic quoque in eo libro ascriptum glossema est, 'Misere, nimis: quia omne nimirum non bonum: alibi eam misere amat.' *Faernus.*

Misere, &c.] Valde, sollicite orantem. *Farnabius.*

125 *Hæc arte tractabat virum]* Ut alibi, 'astu tractare:' ita hic, *arte tractavit virum.* Nimis animose Palmerius adverbium nobis pro nomine obtrudit. *Bæclerus.*

127 *Eademque ut esset apud te ob hoc quam gratissima]* *Eadem* adverbialiter sumendum, quemadmodum et in antiquo glossemate hujus libri exponitur, sic habente: 'Eademque antiquæ posuit pro una.' hæc ibi. Seanus apud Charisium negans *obiter* Latinum esse, addit veteres consuevisse dicere, *eudem*, non addentes, via ut Plautus inquit: 'Eadem bibes, eadem tibi dedero savium.' Nos quoque apud eundem Plautum multa hujus vocis in hac significacione reperimus exempla, quorum hic aliqua subjiciemus. In Menæchmis: 'Hercle qui tu recte dicas; eadem ignorabitur, Ne uxor cognoscat te habere, si in via conspexerit.' In Captivis: 'Ad fratrem modo captivos alias inviso meos: Eadem percontabor, eis quis hunc adolescentem noverit.' In Milite glorioso: 'Eadem insidias dabo. Quam mox ad stabulum junix

Delph. et Var. Clas.

recipiat se pabulo.' *Faernus.*

Eademque ut esset apud te hoc quam gratissimum] Ita legitur in editione Faërni, ex codice P. Bembi, An. 1572. apud Juntas. At in editione Manutii, *Eademque ut apud te esset ob hoc quam-gratissima.* Quod plane interpolatum est, ut multa saepe apud Muretum. Nam *eadem* est adverbium millies apud Plautum. Dein si *tò eadem* esset pronomen, tunc in oratione esset improprietas; nam dicendum fuit *ipsa, non eadem*, quod sentire debuit Muretus. Gallice verendum: *Et que par même moi en elle vous obligeast encore plus.* Faber.

130 *Impotens]* Ad affectus moderandos coram patre perspicaci, et verba tua, nutus, gestus advertente. *Farnabius.*

131 *Eversas cervices]* Quod jactantis et superbi est penitus. *Eugraphius.*

Inversa verba, eversas cervices tuas] Hic ascriptum, *Inversa, ambigua, figurata, eversa, dejecta.* at Eugraphius ita exponit, 'Inversa verba quod adolescentuli faciunt, ut syllabarum ordinem mutant, et intellectum confundant. eversas cervices, jactantia et superbia est.' *Faernus.*

Inversa verba, &c.] Guyetus duos hos versus delet, atqui priorem landat Nonius Marcellus, neque sane tantum est incommodi in his vocibus, sicut nonnullis visum est. *Inversa verba* facile possunt explicari. sed *eversas cervices* qui explanarit, eum ego putabo non vulgariter sapere. hoc unum est, ubi Grammaticos pudere debuit. An absurdum fuerit, legere *eversas cervices?* nam πληθυντικῶς effiri antiquitus, notius est, quam ut hoc loco repeti debeat, *avertendi* causa, non absurde; *evvertendi*, nulla dari potest, sed haec attinguntur nunc, non explicantur. *Bæclerus.*

132 *Gemitus, screitus]* Haec omnia adolescentuli faciunt, quotiescumque videre, aut videri volunt ab his, quos desiderant; ita sub quodam metu, ut

Trent.

1 P

quasi dum alind necessitate conficiunt,
sic impleant voluntatem. *Eugraphius.*

Gemitus, screatus, tussis] ‘Hæc adu-
lescentuli faciunt,’ &c. hæc ex Eu-
graphio. *Faernus.*

Abstine] Cohibe. ‘Apape, potiu-
nt abstineas manum?’ ‘Sermonem,’
‘Culpam,’ &c. *Plaut. Farnabius.*

136 *Apud patrem, &c.]* Coram patre
non erit. *Idem.*

139 *Istic? &c.]* *Clinia. Idem.*

SCENA IV. Trochaicis tetrametris
catalecticis, Iambicis tetram. acatal.
et Senariis constat scena. vs. 6. *Mss.*
nostri omnes, ut edidimus. quid non
permittunt sibi, qui graviter *Mss.*
auctoritatem insuper habere in ani-
mum inducunt suum? vs. 11. omnes:
nisi prospectum interea aliquid nobis
est. vs. 12. omnes: *sinul pro semel.*
vs. 17. omnes: *tah.* vs. 21. omnes:
ingenio. et vs. 23. *intuetur.* vs. 24. *dis-*
p̄erii misera. *B.* *quid stup.* *A.* vs. 27.
omnes: *advenisse.* duo, *te,* addunt.
vs. 28. unus: *expectata.* quæ vox sæ-
pius cum *exopt.* permutatur. *Bæclerus.*

Clitiph.] Huius seenæ personam
Clitiphonis addidi, idque necessario.
Nam versu 20. ubi hæc verba legun-
tur, ‘*CL. Syre, vix suffero. Hoccine*
me miserum non licere meo modo
ingenium frui?’ Existimavere hæc a
Clinia dici. Quid ita? Quia dictum
superius Clitiphoni a Syro fuerat,
ambula; sed in eo erravere, quod non
animadverterint id quod fit in theatro.
Nam mox ad velum, quod scenam dis-
terminat, præ amoris impatientia,
*a*nsultaturus, osculaturus Thaidem,
eius ipse vocem andiebat, redit Cli-
tipho. Hæc cum ita sint, hoc pos-
sum affirmare, jamdiu esse cum nemo
hunc locum intellexit. Dein, quod
haud præteriri oporteat, Clinia fave-
bat Syrus; neque adeo mirum; nam
absque ejus opera nil poterat fieri.
Itaque de illo cum interrogasset Cli-
tipho, *quid isthic?* respondit Syrus,
Manebit, et verum fuit: nam in scena
perpetuo mansit, et cum Antiphila,

nemine prohibente, collocutus est.
Quod dico, igitur, id certum est;
atque, uti spero, qui Terentium
amant, mihi ob hanc animadversio-
nem favebunt. *Faber.*

1 *Ædepol te, mea]* *Hæc seena com-*
parisonem continet earum mulierum
quæ amicæ sunt, ita ut uni serviant, et
earum quæ plurimis sui corporis exhibe-
tent potestatem. Et ne videantur
meretrices injustæ, defensio est, et
quasi forma quædam hic controver-
siae continetur. Res enim sunt mer-
etricias, quum injustæ sunt amatori-
bus suis et adversæ, dum plurimum
petant. Quam rem purgans mere-
trix, dicit se hoc quod faciunt facere
necessitate, ne cum ætas abierit, et
senectute extincta pulchritudo dis-
cesserit, inopia maneat, nisi antea
quæsiverint lucrum, quo possint sus-
tentare decrepitam ac miseram se-
nectutem. *Eugraphius.*

Lando, et fortunatam judico] Vehe-
menter te beatam felicemque judico,
cum id egisti, ut mores tuæ formæ
convenirent. Ut oportuit, jam defen-
sionem suam videtur meretrix exorsa.
Siquidem scit quod oporteat fieri, et
landat eam quæ cum pulchritudine
tenet integrum castitatem. *Idem.*

Edopol te, mea Antiph. laudo] Oratio
hæc meretricias, quia ad honestam et
prudicam virginem fit, nullam habet
licentiam meretriciam: sed potius,
quod poëta machinari solet, laudat
conjugium et matronarum virtutem,
probat Antiphilæ ingenium, fatetur
diversos meretricum mores, et quo-
dammodo excusat. *Bæclerus.*

2 *Mores ut consimiles forent]* O. l. s.
ut mores. ita melius habet trochaicus.
Faernus.

Isti formæ, &c.] “Οταν φύσει τὸ κάλ-
λος ἐπικοσμεῖ τρόπος Χρηστὸς, διπλασίως
δὲ προσιών ἀλίσκεται. Menander apud
Stobæum. Socratis præceptum de
speculo consulendo vide apud Diog.
Laertiū, et Plutarch. Conjug. præ-
cept. Senec. Natur. quæst. l. i. Apul.

Apolog. Farnabius.

3 *Minimeque, ita me DI]* Etenim non valde miror, si cum his moribus et hac sis pulchritudine, ne non sit aliquis qui te diligat, et te sibi petat.

Eugraphius.

Si te sibi quisque expetit] Vide Chrestomath. voe. ‘expet.’ Eugraphius videtur leguisse, *quisquam*, quod et Argentoratensis codex præfert, et ex Palatino aliquo Parens affert. ita enim interpretatur: *etenim non valde miror, si cum his moribus et hac sis pulchritudine, ne non sit aliquis, qui te diligat, et te sibi petat.* Quæ παράφρασι tota minuit sententiam, quam Poëta auctum ivit. *Bæclerus.*

4 *Nam mihi quale]* Namque mores tuos mihi sermonibus indicasti. *Eugraphius.*

Quale, &c.] Sermo est animi χαρακτήρ. Viva animi imago. Solon apud Laërtium. ‘Loquere, ut te videam.’ Plato. *Farnabius.*

5 *Et cum egomet]* Hic jam reparat accusationis defensionem, quæ in se esse possit: dicitque merito hujusmodi mulieres, quæ uni serviunt, hoc est, quæ se separant a vulgo, recte scilicet et bene facere. Nec minus mirabile esse, quod meretrices malæ sunt. Hoc enim dixit: ‘Et vos esse istiusmodi, et nos non esse, baud mirabile est.’ Vobis enim cum sit voluntas cum uno viro semper esse, debetis servare bonitatem: nos autem bonas esse non sinunt hi, enim quibus rem habemus. Nam propter pulchritudinem nostram amatores esse volunt, qui continuo mutant voluntatem, si fuerit forma mutata. Ergo nisi prospectum ante fuerit, desertæ et cum inopia in senectute vivimus. Unde sic purgatum, quod male audire potuisset, non juste malas esse meretrices. *Eugraphius.*

6 *Vestrarum, &c.]* Vestri similium. *Farnabius.*

8 *Nam expedit vobis esse bonas]* In o. l. s. ita est, *bonas esse vobis.* et sta-

bit trochaicus, si, ex *bonas eliso s,* *synalœpha sequatur.* *Faernus.*

Expedit, &c.] Bene vertit. utile est. *Farnabius.*

Non sinunt] Tales esse. ‘Ipsa merces est autorameutum servitutis.’ Cic. de Officiis 1. *Idem.*

9 *Quippe forma impulsi nostra, nos amant]* Hunc locum tractavit uberiorius Plautus Mostellar. 1. 3. 33. ubi ancilla auns ad meretricem juvenculam: ‘Tu ecastor erras, quæ quidem illum expectes unum, atque illi Morem præcipue sic geras, atque alios asperneris. Matronæ, non meretricium est, unum inservire amantem,’ et cum illa exciperet: ‘nolo ego mihi male te, Scapha, præcipere;’ Scapha sic prosequitur, quod cœptaverat: ‘stulta es plane, quæ Illum tibi æternum putas fore amicum et benevolentem. Moneo ego te; te deseret ille ætate et satietate.’ adjicit suum exemplum: ‘Postremo, si dictis nequis perduci, ut vera hæc credas, Mea dicta ex factis nosce. rem vides: quæ sim, et quæ fui ante. Nihilo ego, quam nunc tu, amata sum, atque uni modo gessi morem: Qui pol me, ubi ætate hoc caput colorem mutavit, Reliquit deseruitque me. tibi idem futurum crede.’ Repetit et divinat: ‘At hoc unum facito cogites, si illum inservibis solum, Dum tibi nunc hæc æstatula est, in senecta male querere.’ Hæc Terentius omnia, expedita φήσει, rotunde complexus est. *Bæclerus.*

10 *Hæc ubi immutata est]* Liber Bembinus *iminuta;* quod et aptius videtur, nam immutari quid et in melius potest. *Faernus.*

11 *Nisi prospectum interea aliquid nobis est, desertæ virimus]* Legendo nisi si, ut in libro Bembino, et dictio nem *nobis* delendo, quæ nec in eo libro, nec in Victoriano et Decurtato est, stat trochaiens, nec quicquam sensui deperit; procul dubio enim intelligitur, prospectum nobis. *Idem.*

12 *Vobis cum uno simul ubi aetatem agere decretum est viro]* Pro *simul*, scribimus *semel*, ex libro Bembino; ut sit ordo, *semel decretum est*. Idem.

Vobis cum uno semel ubi aetatem agere decretum est viro] Eadem descriptione et contentione utitur Plantus Cistellaria 1. t. 79. &c. ‘Quia ego illum unum mihi exoptavi, quicunq[ue] aetatem degerem. Gy. Matronæ magis conducibile est istuc, mea Sile-nium, Unum amare, et eum eo aetatem exigere, enī nupta est semel. Verum enim meretrix fortunata est oppidi simillima, Non potest suam rem obtinere sola, sine multis viris.’

Bæclerus.

Viro, hi, &c.] Adverte Syntaxin. *Viro hi.* Farnabins.

13 *Cujus mos maxime est]* Verum his moribns se sociant vobis, qui habent hunc morem, et similem voluntatem. *Eugraphius.*

Cujus mos maxime est consimilis restrum] Quam honeste et sententiose de matrimonio loquitur! repetitur sententia, novaque elegantia vestitur Phormione 1. 2. 91.95. de adolescenti marito; ‘huc transtulit Amorem, postquam par ingenium nactus est.’

Bæclerus.

14 *Hoc beneficio utrique ab utrisque vero devincimini]* Ut hunc versum insitum ac delendum putaret Guyetus, vox vero effecit: quæ se approbare ei non potuit. Argentoratensis Codex habet: *atque hoc beneficio utrique ab utrisque restrum devincimini.* Sane quin τὸν vero m̄tandum sit, vix dubitem, cetera sententia bona est et elegans, constabitque si vel, *ultra*, legas, vel, *beneficio uterque utrique restrum devincimini.* s. *utriusque utrisque restrum*, quamquam illud elegantius est, si libri astipniantur, certe in memorum MSS. uno, τῷ utriusque superscriptum est: *al.* uterque, nescio an malit aliquis tali remedio perfungi, quam recidere. In Phormione (v. 3. 17.) legas ‘quia uterque utriusque est cor-

di.’ Bæclerus.

15 *Ut nunquam ulla amori vestro incidere possit calamitas]* Ut semper inter vos amor valeat, neque senectute aut ullo morbo discidium possit existere. *Eugraphius.*

Ut nunquam, &c.] Ut ‘Quos irrupta tenet copula, non malis Divulsus querimoniis Suprema citius solvat amor die.’ Horat. l. 1. od. 13. *Farnabius.*

16 *Nescio alias; me quidem* Quid agam, vehementer ignoro: illud certum est, nunquam meum me commodum sine illius commodo comparasse. *Eugraphius.*

Nescio alias: me scio quidem semper fecisse sedulo ut] Aliqui libri, inter quos Bembinus et Basilicanus, ita collocant: *me quidem semper scio.* quo modo oportebit ex *quidem* m elidere: quamvis sequente consonante, vel forte *me quidem* erit, *me quidem*, elisa e ex *me*, quod et in scriptura, non solum in scansione siebat antiquitus. dictionem vero *ut* libri Bembinus et Victorianus sequenti versui attribuunt, qui hoc modo fit octonariis ut sequentes. *Færnus.*

Nescio alias: me quidem s. scio f.] Quid Engraphi, sibi vult, cum annotat ‘Quid agam,’ &c.? corrupta hæc videtur. *nescio alias: τὰ τῶν ἀλλων γυναικῶν μὴ πολυπραγμοῦ.* honesta, et apta virginī domi conclusæ oratio. alteram quoque partem Engraphii interpretatione facit elanguescere, quæ attollenda est in vigorem sententiae destinatum: ego semp̄r operam dedi, *ut ex illius* (amicī mei Cliniæ) *commode meum compararem commodum.* illius longe efficacius est hoc loco, quam *alius*, quod Guyetus substituit. perpetua consuetudo stili Comici monstrat, et Interpretes monent, τὰ illa, ille, amatorie de nota persona usurpari, et τὴν ἐρωμένην aut τὸν ἐρώμενον notare. *comparundi* vox hic eleganter significat, ac si dixisset, ut meum *commodum* vestimentem ex ipsius *commodo*, exi-

gendo scilicet et comparando ad illius commodum. quam significationem proponit ac commendat Donatus, ad illud in Andria iv. 1. 3. ‘Ex incommodis alterius, sua ut comparent commoda.’ *Bæclerus.*

17 *Vah*] In libro Bembino est, *ah.* ut et exigit versus. *Faernns.*

Ah] Libri fere, *rah*, ex quo metri causa *τὸ ah* fecerunt. Quod si spectatoribus, affectu Cliniæ κυλοιδιῶντος, seu contentis ac timentibus oculis, in Antiphilam adventantem conversi, animique motus vultu præferentis, cum admiratione acclamantibns, tribuimus hanc particulam, nihil erit, quod metro timeatur. *Bæclerus.*

Ah] Clinia Antiphilam venientem propicios haec secum. *Farnabius.*

18 *Ergo, mea Antiphila*] Adolescens venientem amicam intuetur, et secum loquitur, quod ejus amore factum sit, ut in patriam reverteretur. *Engraphius.*

Ergo mea Antiphila] Semel sibi permisit Terentius, nec saepius, ut induceret spectaculum, quod in theatro non facile exhibetur. Alias enim studiose abstinuit. Invenit tamen verba affectui paria, in quibus ἐπιταθὲς inprimis est hoc principium: ergo mea Antiphila. incomparabilis est vis in voce ergo, cum incipit orationem. *Bæclerus.*

19 *Nam dum abs te absum, omnes mihi*] Cum enim abs te discessi, universos labores leves arbitratus sum, excepto hoc, quod te carebam. *Engraphius.*

Omnes mihi labores] Quicquid dum, triste, molestum accedit: miseriae, ærumnæ. *Bæclerus.*

20 *Tui carendum quod erat*] Ita magno consensu MSS. codices, nec ignotus est archaismus. *Bæclerus.*

Syre, vix suffero] Plus in sensu est, quam in verbo. *Idem.*

21 *Hoccine me miserum*] * Hoc ingenio bono amicæ meo modo frui non licere vehementer ingemisco. *Engraphius.*

phius.

Ingenio frui] Bembinus liber, *ingenium*, et erit *ordo*, *hoccine ingenium me frui nou licere*: fruor enim, ut et alia verba usum significantia, amabant antiqui etiam accusativo jungenre. Terentius in Phormione: ‘Ut mihi tau-din lœcat quod amo frui.’ Plautus in Asinaria: ‘Ut sinat sese alternas cum illo noctes hanc frui.’ *Faernus.*

Hoccine me mis. &c.] Ordo est: *hoccine ingenium* (Antiphilæ scilicet tam honestum, tam cordatum) *non licere me miserum frui, meo modo?* meo arbitrato. deplorat, se non videre amoris sui exitum. *Bæclerus.*

Ingenium frui] Archaismus. *ingenio. Farnabius.*

22 *Ut patrem tuum vidi, &c.*] In quantum patris tui affectum et dispositionem perspexi, diu duras etiamdum partes dabit. sunt qui *puras* legi volunt, et *noctes* exponunt. mihi hic alta nox. *Idem.*

Diu etiam duras dabit] Palmerius legi vellet, *puras*, id est, ut ipse accepit, noctes sine puella; at id de patre dici non potest. Fr. Guyetus hunc versum plane delet, ut saepè alios alibi; neque tamen ullam rationem cur deleat profert. Ego quidem loquendi modum e vulgari sermone Romano petitum puto, in quo subintelligebatur *plugas*, ut saepè fit in ejusmodi dictis usitatoribus et e genere Comico, ubi nomen substantivum reticetur. *Plagas autem dare phrasis Latina est*, ut, ‘*dare ictus*,’ ‘*dare vulnera*,’ Ovidius, Virg. Lueret. Nos Gallice saepè in comminando dicimus, *je t'en donneray*, ubi intelligimus ietus, senticas, colaphos, &c. At, qui apud Terentium velint subaudiri *partes*, non vident metaphoram illam nullum hic locum habere posse. *Faber.*

Diu etiam duras dabit] *Diu etiam durus...existet. Engraphius.*

Diu etiam duras dabit] *Hic in libri*

Bembini margine adscripta hæc interpretatio, ‘ H. e. durum se præbebit, vel absolute, duras, ut dicitur bonas ei dedit, vel dabit penas.’ Cicero: ‘ Quam primum adveniens deelisti, et in Verrinis: ‘ Verum illa est præ.’* Faernus.

Diu etiam duras dabit] Sub plagas i. e. diu te satis crueiabit, te differet, suspensumque animi tenebit, antequam matrimonio Antiphilæ potiri queas. Calphurnius voluit subaudiri *partes* aut *lites*, quod merito equidem reprehendit Palmerius; sed infelicissime *puras* substituit. Bæclerus.

Qui intuetur nos] Multum fecit, in exprimendo affectu Cliniae, nunc Antiphilæ animum concursione magnorum motuum liquecentem inducit; apta sexui et negotio commentus, quæ vix explicari verbis possunt. Estque hic locus totus actuosus, aguntur enim plura et demonstrantur, quam exhibentur. *Idem.*

Retine me obsecro] Deficit examinis præ laetitia deliquio. *Farnabius.*

AN. Disperii. BA. perii misera quid stupes] Sicut Guyetus corrigit, ita unus habet meorum MSS. codicem, alter eodem tendit in hunc modum: *A. disperii misera. B. quid stupes?* Bæclerus.

Quid stupes] Hoc loco, *stupere*, est deliquio animi tentari, *tomber en pas-*

moison ou en foiblesse. Vertendum igitur est, d'où vous vient cette foiblesse? vel, &c. Non autem, pourquoi vous étonnez-vous? Prins dixerat Antiphila, *Ah, retine me.* Gall. *Ah, je n'en puis plus, soutenez moi;* quia jam labebatnr; nam *labi* idem sæpe est quod deliquium animi pati. Virgil. ‘ Labitur, et longo vix tandem tempore fatur.’ *Faber.*

25 Cliniam, &c.] Etiam præ inopinato gaudio dubitat. ‘ Verane te facies, verus mihi nuntius adfers,’ &c. Andromache. Virg. Æn. III. *Farnab.*

28 Antiphila maxime animo exoptata meo] Optime staret senarius, si *exoptatam* legeretur, et ita scripsisse Terentium existimo. quod ut facilius credam, facit alibi quoque perversus mos, errorque librariorum a nobis observatus, qui finiente priorem dictionem una littera, a qua posterior dictio inciperet, alteram earum litterarum sæpe omittebant. idque etiam in syllabis, atque aliquando in integris dictionibus factum est. *Faernus.*

28 Animo expectata meo] Ita MSS. meorum unus. adi Faern. et Guyet. Sed qui addunt, *sc. ad cænam*, eneruant sententiam, et τὸ θόος non intelligunt. *Bæclerus.*

*29 Nam vos jandudum expectat se-
nex]* Hic versus dividit fabulam; et eadem rationem moræ reddit. *Idem.*

ACTUS III.

SCENA I. Senariis constat. vs. 1. MSS. nostri omnes: *lucescit.* duo ad-
dunt *cur:* *cur jam cesso, jam cur cesso,*
vs. 7. omnes: *nam quantum potero, ad-
juvabo scenem,* vs. 11. duo: *ad mise-
riam.* vs. 21. omnes: *hic apud me domi.* vs. 37. duo: *perterritisti.* unus
etiam, *hunc.* et mox duo: *eū re coacta
ingrat.* vs. 43. omnes: *reste et auro.*
vs. 47. unus: *quod si iterum sit dan-
dum.* vs. 53. duo: *facturum.* vs. 54.

Argent. *sic me diū ament.* vs. 64. om-
nes: *consusurrant.* vs. 67. ut ed. vs.
89. omnes: *apprehendendus.* vs. 92.
omnes: *paul. hoc negotiū.* vs. 98. om-
nes: *judicent.* Bæclerus.

1 Luciscit hoc jam] Notandum ex
hac comœdia, quod in nulla alia licet
reperiri, ut biduum tempus in comœ-
dia sit. Omnes enim uno die actus
suos explicant, ex eo ipso quo cuncta
effici possunt, ut aut nuptiae cele-

brentur, aut cognitio fiat expo...aliquid. at hic bidui rationem versari intelligimus. Ergo dixit, ‘Luciscit hoc. Habet hæc scena allocutionem, in qua ostendit se properare uti Menedemo nunciet filium rediisse: quamquam hoc nolit adolescens, cum patris sui nesciat voluntatem.’ *Eugraphius.*

Luciscit hoc jam] Hemistichium Plautinum in Amphitruone, ubi *hoc* absolute pro cœlo ponitur. ut et in Gurgulione: ‘Nam hoc quidem edepol haut multo post luce lucebit.’ et apud Lucretium libro quinto: ‘Denique jam tuere hoc, circum supraque, quod omnem Continet amplexu terram:’ putamus tamen ex gestu motuque dicentis addi aliquam demonstrationem: ut manus elatione, in cœlumque suspectu. *Faernus.*

Hoc jam] Fabulæ hujus datæ acciæque in ludis Megalensibus, duo actus priores acti sunt vesperi. curabatur nempe cœna, intermissa per noctem ludis transactam. reliqui tres actus sub lucem agebantur. vide prologum, et Jul. Scal. Poëtic. lib. vi. c. 3. *Farnabius.*

2 Primum ex me ut sciat] Erratum puto. Legerem, primo *ex me*, in easu sexto. Probatur ex act. i. sc. 2. ‘Ut hanc lætitiam nec opinanti primus objicerem domi;’ qui locus est huic parallelos. *Fuber.*

Primum ex me ut sciatur] Ratiocinator hic indueatur officii sni Chremes: et præparantur vices mutuæ opis ac consilii. dum euim amicitiam molo cœptam tanto studio ac humanitate colit, dignum se ostendit cui Menedemus se committat, atque subinde, ubi usus erit, vicissim inserviat. *Baclerus.*

6 Cum illi nihil periculi] Ut cœlum tam insperatum gaudium, cum ipsi adolescenti nihil periculi sit, ex eo quod indicatur. *Eugraphius.*

8 Ita ut filium meum amico, atque aequali suo] In iisdem duobus antiquissimis libris est item ut, utroque mo-

do prima hujus versus syllaba ad præcedentem pertinet versum. *Faernus.*

10 Est æquum, &c.] Ex Menandro. Ρέρων γέροντι γλῶσσαν ἡδίστην ἔχει. Πάις παιδί, καὶ γυναικὶ πρόσφορον γυνὴ, Νοσῶν τ' ἀνὴρ νοοῦντι, καὶ δυσπραξίᾳ ληφθεὶς ἐπφύσις ἐστι τῷ πειρωμένῳ. *Farnabius.*

11 Aut ego profecto] Hæc scena persuasionem habet, quemadmodum pater filium suscipiat, et falli se per servos sinat. Neque tanta facilitate utatur, ne corruptis filius moribus vivat, si semel facilitatem erga se patris agnoscat. Tenebit ergo divisiones, ut omnis deliberativa ab utili et honesto similiter fieri possit. quæ omnia suo loco plenis explicabimus, ne tantum ea quæ obseura sunt dicamus. *Eugraphius.*

Aut ego profecto ingenio.] Quid aliud loquéretur, qui decreverat se cruciare? id est, dolori suo indulgere, remedia detrectare. Amplificatur ægritudo, cum fortunæ adversanti ingenium miserum sua ad dolendum mœrendumque proclive accedit, quod eo vehementius, scilicet, quo diutius suas ærumnas commentatur ac interpretatur. ita venit ad opus; ita discedit. hic in labore labor est. De phrasib[us] dubitatur ioter eruditos. Palmerinus emendat; *Aut ego profecto genio egregio ad miseriam natus sum.* Acidalius et hic et in Plantino loco, quem Palmerius iidem correxit, *ingenium* tuetur. Uterque alias ingenio sæpe ad corrigendum plus satis prompto fuit. Sed ego malim hic auctoritatem librorum cum Acidalio sequi. videtur poëta quæsisse novitatem locutionis, ad exprimendam efficacius sententiam. ut sit, *egregio ingenio natus sum, περιφράσει αὐξητικῇ:*

omnino præter ceteros natus sum, prorsus natus sum ad ferendas miseras. quid? quod *genius*, si pertendere Palmerii opinionem, nihil posset aliud quam *ingenium* notare, si quidem Latine loquendi consuetudinem

velimus tutari. *Bæclerus.*

Ingeniu] Al. genio, qui se. infantibus, cum nascerentur, præficeretur. Farnabius.

13 Adimere ægritudinem hominibus] Πάντων ἵατρὸς τῶν ἀναγκαλῶν χρόνος ἔστιν. οὗτος καὶ σε νῦν ἴδεται. Menander. Τοὺς ἄφρονας δὲ χρόνος, τοὺς καὶ φρονίμους δὲ λόγος τῆς λύπης ἀπαλλάττει. Epictet. apud Stobæum. *Idem.*

14 Nam mihi quidem augescit magis] Seneca (consol. ad Marc. 1.) ῥητορικῶτερον: ‘ Illud ipsum naturale remedium temporis, quod maximas ærumnas quoque componit, in te una vim suam perdidit.’ Sed hæc talia non congerimus. *Bæclerus.*

17 Adibo, adloquar] Liber Bembinus et Basiliceanus ibo; quod magis versui servit, eoque magis id recepiimus, quod particula ad mox sequitur in, *adloquar*, ut infra, ‘ Syrus est pren-dendus, atque adhortandus mihi.’ cui loco ascriptum in libro Bembino glossema, quia ad hanc rem facit, hic ponere libuit: ‘ Prehendendus: deest ad: sed ideo prætermisit, quia dicturus erat, adhortandus.’ Faernus, Euphrapius.

18 Nuntium adporto] Bene generaliter in nuntio votum futurum esse promisit, ut animus cupidus probari possit, cum non aliud suspicatur, quam quod in desiderio fuerat collo-catum. Deinde jungit: Numquid nam de gnato meo audisti, Chremes? Euphrapius.

18 Nuntium apporto tibi, cuius maxime te parti.] Expectatam facit rem tali principio, et officio pretium conciliat mora, itaque primum de filio hoc tantum nuntiat; *valet atque vivit*, quod ad illud congruit, *habui filium*, nunc *habeam nec ne incertum est*. Sequitur plenum et solidum gaudium: rediit filius, *apud me est*. ut Menedemus Chremetem non consolatorem modo, sed fortune melioris interpretem et quasi conciliatorem sibi oblatum animadverteret. Tum vero senex, vix capiens gaudii sui modum,

admiratur, resipisceit, frui cupit hoc nuntio: *meus gnatus! venit?* *Clinia meus venit?* per singula momenta animi commotionem signavit Poëta. et mox: *eamus, duc me ad eum, obsecro.* *Bæclerus.*

21 Valet] Temperavit primo nuntium, ut cresceret gaudium. Nam primo valet, atque vivit, inquit. quod utique diversum esse manifestum est. Nam valens cum spiritum ducimus. Euphrapius.

Ubinam est] Parm credit gaudii, quod sibi salus filii nuntiatur. Nunc de loco quærit. Ipse quippe qui ejus absentiam dolere videatur. * *Idem.*

Atque vivit, &c.] Vivit, atque valet. dieundum illud potuit absque hoc: contra, non hoc sine illo. *Farnabius.*

22 Meus gnatus] Cum iterum quod cupiebat senex andisset, tanquam parvum credat, interrogationem repetit. Denique percussis omnibus eum confirmationem nuntii andisset, perseverat gaudium: ideoque adjecit, ‘ Duc me ad eum, obsecro.’ Euphrapius.

27 Non tu ei dixisti ut essem] Non tu ei dixisti, quemadmodum nunc essem? *Idem.*

Non tu ei dixisti, ut essem. Cui. non] Consolando haec tensis juvit Menedemus Chremes: nunc consilii tempus adest, quod ex omni parte egregium fecit poëta, ut prodesset ei, cui daretur; ut ei, de quo agebatur, conduceret; ut sene et amico consultore dignum esset. Hoc unum ad singularem *οἰκονομίαν* pertinet, quod, qui tanta sedulitate suadet, et de filiorum disciplina tam πατρικῶς, atque ut prudentia patria dignum est, disserit, sua se tractare mala, dum aliena in oculis habet, non sentit. Itaque non facile speciosius atque exquisitus tractatum invenias exemplum, quomodo ad aliena aenti, ad sua hebetes persæpe sint homines. *Bæclerus.*

Non tu ei dixisti ut essem] Quantum ab antiqua duritia illa immutatus, et ex acerrimo patre lenissimus

sim factus, qui nihil magis in votis habeat, quam filio obseqni, largiri. *Idem.*

28 *Quia pessime in te]* Hic jam incipit suasoria illa quae animum patris componit, ut circa filium temperet lenitatem, aut largitatem nimiam, aut parcitatem. Utroque genere peccas, dum aut nimimum largus es, aut ut ante nimium parcus, ex hoc, ut in nnum malum ex diversis moribus venias. *Euphradius.*

In te atque illum] O. l. s. *in te atque in illum,* eliditur autem unum l, ex illum, ut sit dactylus in quarta sede senarii. *Farnius.*

29 *Si te tam leni et ricto animo esse ostenderis]* Patria anctoritas remitti aliquando, nunquam solvi debet, nisi velit pater, non sibi tantum, sed iis etiam, quibus gratificari studet, perversam gratiam vehementer officere. Temperavit Chremes reprehensionem, et ad mitiora vocabula transtulit, *animo tam leni*, inquit, *et ricto* (quod proba admodum sententia additur) esse non decet, in hoc enim genere certaminis, filios patribus aequum est concedere, non patres filii, quod jam ante extulerat Chremes: *huncine (patrem) erat aequum ex illius more, an illum (filium) ex huncus rirere?* *Bæclerus.*

30 *Non possum, satis jam, satis pater durus fui]* *Non possum* aliter facere, non possum contineri, quin faciam quod decrevi, ut antiquam illam duritiam in contrarium mutem, video, quantum peccaverim illa duritia; quantum milii ærminnae conceverim, quas gnato haec tenus prænas dederim. tanta igitur nunc mili facilitate utendum intelligo, quanta ante sævitia filium coerui. *Idem.*

Satis pater, &c.] Quantum mutatus ab illo. *Farnabius.*

31 *Ah vehemens in utramque partem es]* Hic jam tempus fuit, nominatum reprehendere in Menedemo animum a vera vivendi ratione satis alienum.

Atque hic est cardo, ut sic dicam, totius argumenti: in Patrum nimia largitate, et nimia duritia, vel ubi in diversis considerantur personis; vel ubi in uno, hic quidem vere, in Adelphis non absque simulatione, conspicuntur. Singulare est, in Menedemi exemplo, quod duritia nimia pœnitentiam, ægritudinem, miseriam peperit; et exinde præcipitem in contrarium defectionem. Neque futurum erat, ut duraret in illa quoque parte moris intemperanter demissi habitus: id quod prædictit Chremes, fore ut Menedemo non suare sit rirere, si videat rem et filium una perire, sed hoc periculum a Menedemo in aliud transivit, nuptiisque filii, mutationibus novis ademita via est. *Bæclerus.*

In utramque partem, &c.] Sanum consilium monentis ut medium inter severitatem et indulgentiam teneret, nec incideret in Scyllam ‘cuiusvis vitare Charybdis,’ redi ad ea quæ supra alnotavi ad scen. 1. sub fine, et lege Senec. de Ira l. II. capp. 20. 21. 22. 23. *Farnabius.*

33 *In eandem fraudem]* Crimen, pœnam. Ulp. ‘Capitalem fraudem admittere.’ *Idem.*

34 *Primum, olim potius].* Hoc tibi initium mali fuit, quod non filium permisisti ad muliereulam commearequod tunc paulo videbatur esse contenta, cum omnia grata esse potuerunt, quæ filius faceret. At tu injustitia cum adolescentem tuis sermonibus terristi, exinde illa, coacta necessitate, ingratias cœpit victimum sibi querere. *Euphradius.*

Primum, olim potius quam pat.] Excusat, quod proposuerat: et nunc nimiam parcimoniam simul, et nimiam largitatem, sententis ad disciplinæ Atticæ ingenium factis, demonstrat, in quo ad commendationem Clinice tendit, quod honestum tamen amorem, non meretricium ab initio elegerit. Antiphilam ipsa injuria

commendabit: cui nunc Bacchidis mores per errorem aptantur. ut posset procedere haec reprehensio, olim non sivisti filium, dum honesta mulier fuit, amare; nunc, postquam inopia quæstum occipit, meretricem sumtuosam ei concedis. *Bæclerus.*

35 *Commeare ad mulierculam quæ paululo]* Hic versus stat, contractis in unam duabus mediis syllabis verbi *commeare*; ultima vero per synalœphien non elisa, ant forte senarius est generis confusi, admittens in principio trochæos, in fine iambos. *Faërnus.*

Quæ paululo] Quam putavit Bacchidi, procacem, magnificam, sumptuosam, nobilem, cuiusmodi laudavit illam Clitiphō, act. 1. sc. 2. *Farnab.*

36 *Cuique grata erant omnia]* Parce quippe et tenuiter vivere assueta, modicis muneribus gaudebat. opponitur haec descriptio fastidio meretricum, quibus eum semper datur, semper affertur, nihil tamen satis pretiosum est. Hunc illud intertrimentiū, illa fraus, in amatores, et eorum parentes. Plautinæ Comœdiæ abundant exemplis. *Bæclerus.*

37 *Ea coacta ingratii post illa capitictum vulgo querere]* Ita per suspicionem et errorem personæ. conjectura tamen modestius uititur, tanquam de ea, cui præter peregrinitatem in oratione Menedeni nihil ante obiecti meminerat. *Idem.*

39 *Nunc cum sine magno intertrimentiō]* Unde modo sine magno damno haberi non potest. *Intertrimentiō* autem sunt, quæ intus terendo damna perficiunt. *Eugraphius.*

Nunc sine magno intertrimentiō, non potest] Hic adscriptum est in libro Bembino: ‘*Inter et de tautundem significant ad augmentum ostendendum. hinc dicitur, imperfectus.*’ *Faërnus.*

40 *Quidvis dare cupis]* Seio enim quodeunque desideras dare. *Eugraphius.*

41 *Quam ea nunc instructa]* Verum ut possis intelligere, quemadmodum nunc illa meretrix instructa sit adversus filium tuum, et ad quam perniciem adjecta. *Idem.*

Instructa pulcre ad perniciem] Snivitatem comici sermonis augent illa: pulcre, probe, præclare, egregie, enī quadam elegantiore ironia, pro valde. *Bæclerus.*

43 *Oneratas veste atque auro]* Parum dixerat, *ancillas decem*, quæ res tantum in numero collocata videbatur: adjecit *oneratas veste atque auro*, ut pudori sit ancillas tales ita vestitas levi cibo pascere, aut certe servi. *Eugraphius.*

Satrapes si siet, &c.] In iis notis quæ nuper Lntetiæ editæ sunt sub nomine J. Peyraredi, hoc legi: *il se sert de ce mot à cause que cette Comédie ayant été tirée de Menandre, les Rois de Perse regnoient lors en Asie.* sunt ipsa hominis verba, nihil in iis mutatum. Itaque, siqua illi fides, Menander ante mortem Darii Codomanni scripsérat: mirabilem vero Chronologiam! Reges Persarum qui tandem illa tempestate Asiae imperitassent, cum essent nulli! In Eunelio Terentii, quæ de Menandro versa est, Pyrrhi mentio fit; an ideo dicas eo tempore bellasse, quo Persarum Reges Asiæ dominabantur? Error sit pudendas. Nam Menander floruit sub finem Ptolemaei Lagidæ, et sub initia Philadelphi, temporibus Demetrii Polioræctæ, et Demetrii Phalerei; quod ex veteri historia certissimum est, et tale aliquid apud Phædrum etiam legas. *Faber.*

Satrapes sicut] Apud Babylonios satrapæ appellantur ditissimi, et satellites regnum. *Eugraphius.*

Oneratas veste atque auro] Eugraphius ad vestitum ancillarum hoc refert. an oblitus est, quod supra posuit Poëta act. v. sc. 3. vss. 6. 7. ‘*Portant, quid rerum? aurum, vescem.*’ Mundum et supellectilem

meretricis gerebant scilicet illæ ancillæ. unde hic senex: *adduxit secum ancillas, oneratas teste atque auro, seu portantes vestem atque aurnam, pom-pam enim meretricis voluit describere.* *Bæclerus.*

Satrapes si siet amator] Recepserunt Latini vocem peregrinam, de qua Brissonius, et alii hic ad modum proverbii usurpat, *Satrapes si siet amator, non queat sufferre sumtus.* Euphratius annotat: ‘Apud Babyloniis Satrapæ appellantur ditissimi, et satellites regum.’ Græcis σατραπεῖα (nam et hi retinuerunt vocem Persicam) est ἐπαρχία. *Idem.*

Satrapes si siet] Praefectus provinciæ apud Persas, quorum imperium in provincias ccclx. quas Satrapias vocabant, a totidem Satrapis sub Magno Rege imperatas. a ΣΑΤΡΑΠΗ ‘apparitor faciei.’ *Farnabius.*

45 *Sit rogas? sensi]* Rogas an sit intus? si sit? satis ego sensi. *Bæclerus.*

46 *Sensi: nam ei unam cenan]* O. I. s. *nam unam ei cenan.* et hic in libro Bembino adjectum est vetustissimum glosseina: ‘*Sensi cum genitu pronuntia?*’ versus autem stat si spondeus sit in *ei*, quemadmodum a Lucretio ponitur. *Faernus.*

48 *Pytissando modo mihi]* Quantum vini absumperit vide, dum pytissat. Proprie autem pytissare dicitur, quod gustare, quasi cum quadam probatio-ne expuere. Denique adjecit: ‘*Sic hoc dicens, Asperum pater hoc est, aliud lenius sodes vide.*’ *Euphratius.*

Pitissando] Ita scriptum in editio-nibus Mureti et aliorum male. Sed bene in Faernina, *pytissando*, per y. Ibi ex codice Bembi longe optima-nota est, his verbis concepta: ‘*Ex-pressis labris spundo, dum saporem vini probat.*’ Ita me Dens amet isthinc Latinissimum est; et quod illius notæ scriptor dicit, id verissi-mum, nam *pytissando* fit a Græco πυτίσω,

at πυτίσω πτύσω, quod est *spudo* Latino-rum. Unde ἀποπυτίσω apud Aristotelem, id est expuo, respuo. *Pitisso* autem non potest e Græco fieri. posset *pipisso*, seu *pipizo*, sed alia esset significatio. neque enim bibitare seu potitare significaret, sed potum alii præbere; quod ad hunc locum, ut-cunque sumias, minime aptum est. *Faber.*

Pytissando] Vide Chrestomath. *Bæclerus.*

Pytissando] Leviter quasi primo-ribus labris delibando: quid igitur bibendo tibi absuntum iri putas? *Farnabius.*

49 *Sic hoc dicens]* Durum hoc vi-deatur. sed μηδέται convenit, eamque evidenter signat. Egregie describitur illud delicatum fastidium, quo meretrices alienam apud mensam ligurint, cum domi atrum panem ex hesterno jure avide deglutiunt. *Bæclerus.*

Sic hoc dicens: asperum pater hoc est, aliud lenius] Dictioni pater, hæc adscripta sunt, ‘Et hoc ei displicet, quod eum meretrix patrem appellat.’ Ceterum ordo horum verborum hic est, *dicens* scilicet Bacchis, *sic hoc, subandi*, est. ut sit, hoc est, quod dicere solemus, cum quid vel improbamus vel mediocre esse ostendimus. *Faernus.*

Asperum] Austernm. *Farnabius.*

50 *Pater, &c.]* Honoris et reveren-tiae appellatio. *Idem.*

51 *Relivi dolia omnia]* Linire est contegere et operire: contrarium est *relivi*, id est, aperui. *Euphratius.*

Releri dolia omnia] Vide omnino Guyetum. *Bæclerus.*

Serias] Vasa fictilia, in quibus vi-num recondebat, obturabant pice, calce, et resina, *quod ego ipse testa conditum tevi.* bine reteri, aperui. *Farnabius.*

52 *Omnes sollicitos habui]* Hoc est, ebrios. Significat enim *sollicitos*, id est, solo citatos, quod ebriis con-

tingit, quibus non sunt firma vestigia, sed motu corporis citi sunt. *Eugraphius.*

Omnis, &c.] Omnes habui servos variis officiis occupatos ac distractos dum iis ministrarent. *Farnabius.*

53 *Quem assidue excedent]* Quem quotidie comedent, vel certe frequenter. *Eugraphius.*

54 *Ut me tuarum fortunarum]* In meo damno magis misericordiam pro te passus sum, et pro fortunis tuis. *Idem.*

Ita me di amabunt, ut tuarum miseritum est] Non ita, sed sic est in o. l. s. et post ut, additur me. verbum autem amabunt, in libro Bembino exponitur pro ament. *Bæclerus.*

Sic me dii amabunt] Guyetus, amassint substituit, quanquam et Plautus ita loquitur Menæchim. II. 2. 6. ‘Dii te amabunt.’ id est, dii te ament. Quod sequitur, *ut me tuarum miseritum est fortunarum!* nondum poenitet ita explicasse: ut me miseret tuarum fortunarum! nam et contextui aptius, et moratum magis est. *Bæclerus.*

55 *Faciat quod lubet]* Indulgentissimus Pater, et qui vehementissime Filium desiderabat, licet damna audisset, tamen omnia se dicit filio permettere velle, dummodo ipsum habeat in potestate. *Eugraphius.*

Faciat quod lubet; sumat, consumat, perdat] Ecce imaginem ejus, qui jam in alteram partem vehemens nimis est, qui antea parsimonia et severitate proterruerat filium, sive, ut profugeret, efficerat: nunc vel omnino fortunarum pericolo et jaetura domi retinere eum concupiseit. τὸ sumat, esse hic, fœnori sumat, vix persuadetur mihi. incremento notabilis, sumere, consumere, perdere, ἐκ παραλλήλου posuit. sumat de meis, id est, sumptus faciat, &c. hoc enim impendio vult sibi stare præsentiam filii, cuius absentiam diutius ferre nequiverat. *Bæclerus.*

57 *Si certum est tibi]* Hic jam persuadet, ut illud quod supra diximus, velit adolescentis animo veluti nesciens dare, cum artibus servi induc tam pecuniam dat, et ad luxuriam ministrat. Denique ipsum consilium snum, quod sit, proponit: ‘Falli te sinas technis per servum.’ An fieri possit adjangit: ‘Subsensi illos hoc quoque agere.’ Ex eo enim quod jam agunt et præparant, fieri potest. Deinde ab utili adjunxit, ‘Et tibi perdere talentum hoc paeto satius est, quam illo minam.’ Melius est velut insciens plurimum perdas, quam sciens minimum: cum ex hoc filius quod licentiam agnoverit, jam ei habebit majora committere. Dein adjungit ab honesto, ‘Nunc non de penuria,’ &c. *Eugraphius.*

Si certum est tibi sic facere] Dixerat enim: *decreta est pati.* Nunc ergo consilii nova ratio nascitur: ut dannis quam minimo dedecore et noxa defungatur Menedemus, cui non minus jam *decretum est*, dannosum esse, quam antea miserrim. Dannis ergo saltem moram aliquam interjectiendam; tum in primis, ne etiam turpitudine filii ea cumulentur, providendum, egregius consultor monet. *Bæclerus.*

59 *Ut nescientem sentiat te id sibi dare]* Optima est Guyeti emendatio: *ut ne scientem sentiat te id sibi dure.* *Idem.*

Sentiat] Id est, credit. *Faber.*

62 *Etsi subsensi id quoque illos ibi esse]* Opportune hoc adjicitur: ne Menedemus, obsequi jam cupiditatibus filii certus, moleste ferat ambages, et moras itaque etiam ἔχηγήσει asseverata inculcat: *subsensi, illos ibi esse, atque id agere clanculum.* nimis rum Syrus noster cum illo *restro servo consusurrat*: et ipsi *conferunt consilia adolescentes*, meus Clitipho cum two Clinia. jamjam ad te fallendum instruunt dolí. mox argento te emungere parabunt. *Bæclerus.*

Illos ibi, &c.] In ea officina, in qua fabricent dolum aliquem quo te argento emungant. *Farnabius.*

Ilo resto, &c.] Dromone. *Idem.*

65 Consilium adolescentes] Suspiciatur Muretus scriptum a veteribus suis per gemimum oo, adolescentis; male, nam illa syllaba semper brevis est; nil variat. Sed pronuntiari debet sustinendo syllabam adjecta litera D, consiliad adolescentes, &c. ut med pro me, ted pro te, &c. ita in compositionibus verborum redigo, redamo, redbibeo, redintegro, &c. Ita et sensisse Lolgium apud Faernum video; nam librum ipsius Lolgii nunquam vidi. Is ante Muretum scripsit, ut et Goveanus, (nam utriusque meminit Muretus,) quo etiam miror magis nullam hic ab eo Lolgii factam fuisse mentionem, aut ejus sententiam non sequi. *Faber.*

Et tibi perdere talentum hoc pacto satius est] Honestissimi generis sententia; ut et quæ sequitur: ‘Non nunc de pecunia agitur: sed illud, quomodo Minimo periculo id demus adolescentulo.’ Tam accurate, aliis sapit, qui sibi desipit! *Baeclerus.*

66 Talentum, &c.] Talentum minus seu profanum erat minarum Atticarum LX. majus seu sacrum CXX. minarum seu librarum Attic. *Farnabius.*

Minam] Mina major fuit drachmarum c. minor LXXV. *Idem.*

67 Nunc non de pecunia agitur] Ostendit honestum, et utile declaravit. Denique perseverat circa id ipsum, ut dicat: Cum enim intellexerit animum tuum, te prius vitam tuam proditurn et omnem pecuniam, quam abs te filium dimittas; vide quam fenestram ad turpitudinem, ad luxuriam, nequitiamque patefeceris, hoc est, quantum januam dederis, peccatorum perire. *Engraphius.*

69 Is intellexerit] O. 1. s. ille intellexerit. *Faernus.*

70 Prius proditurn te tuam vitam,

et prius pecuniam omnem] In libro Bembino scitissime atque appositissime adscriptum est, *Minor est pecunia quam vita; sed in oratione potiora nobis sunt, de quibus agitur.* *Idem.*

Prius proditurn te tuam vitam et pecunia.] Gravi censura, sed citra offenditionem, dum sermo ad Menedemi decreturn accommodatur, indulgentia illa et lenitas prava notatur. Similiter exquisitum illud loquendi genus, quo ad ritam referuntur, quæ homini maxima sunt, in scenam venit. mox eodem pertinet: *Ut tibi porro non sit suave vivere.* Simplicissime: si intellexerit, te ita animatum esse, ut te ipse tuamque rem familiarem prodere velis potius, quam filium abs te amittere. *Filium* significanter hic posuit. Guyetus ita exponit: ‘Proditurn tuam vitam, i. e. potius amissurum vitam, vitæ jaeturam facturn, quam abs te amittas filium.’ Simplicius hoc fuerit, et nihil incommodi habuerit, si velis ad hunc modum interpretari, vide tamen an potius *vita* hie ea phrasi ponatur, de qua dictum: atque ut in Andria v. 1. 3. ‘Dum studeo obsequi tibi, pene illusi vitam filiae.’ quod idem est ac si dixisset, prodidi vitam filiae. Phorm. 1. 4. 41. ‘Vobis commendo Phanium, et vitam meam.’ ‘Vitamne tuam tutandam aliis dedisse?’ Ph. III. 1. 2. iterum Andriae 1. 5. 37. ‘Quæ mihi suum animum atque omnem vitam credidit.’ In Heaut. II. 3. 74. ‘In mea vita tu tibi laudem quæsumus is.’ in quibus, ni fallor, τὸ τῆς φράσεως ἰδικώτερον erudit satis agnoscunt. *Baeclerus.*

71 Te amittas, &c.] Dimittas, a te segreges. *Farnabius.*

74 Licentia] Maxima et pessima peccandi illecebra et lenocinio. *Farnabius.*

75 Neque id putabit, pravum an rectum sit] Putabit, ut alias reputabit. nihil pensi habebit, pravum an rectum sit. *Pravum an rectum.* Sic

Phorm. v. 2. 6. 'Qui recta, prava faciunt.' Horatius: 'Ædibus in nostris quæ prava aut recta gerantur.' *Bæclerus.*

77 *Ipsum non poteris pati]* Statim tu interire bona, et filium vivere luxuriose et malis operibus non patieris. *Eugraphius.*

78 *Dare denegaris]* Si denegaveris dare, quantum postulaverit, continuo eo decurret, ut minitur, se hinc a te abiturum: qua scilicet una re animum se tuum expugnare posse, probe intelliget. *Eugraphius* enarravit sententiam illa annotatione: 'Sibi veluti remedium suscipiet,' &c. quasi legisset, 'Quod maxime apud te se valere sentiet.' *Bæclerus.*

Ibit illico ad illud] Sibi veluti remedium suscipiet, ut abiturum se esse minetur, maxime cum scit apud te se plurimum valere. *Eugraphius.*

81 *Videre verum atque ita]* Videre mihi verum dicere, et ita quemadmodum res est. *Idem.*

Videre verum] Liber Bembinus, *vera*, et expositionem habet adscriptam; *Vera, utilia: Salustius.* Verba Salustii antiquitate detrita sunt. *Faernus.*

Videre verum, atque ita uti res est, dicere] Lueta animi exprimitur, violentis vera probantisque, sed lubidine et affectu in alteram partem allicefacti. *Bæclerus.*

82 *Somnum oculis non vidi]* Somnum oculis meis non eepi, quærens quemadmodum filium reddam. *Eugraphius.*

Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis] Prudentiam consilii luculentis rationibus explicatam, fiduci studiique, i. e. animi vere amici, testimonio obsignat, atque adeo mensuram boni consultoris implet, cui proposito servit asseveratio, ipsa frequentatione verborum, in hoc versu, conspicua. *Bæclerus.*

Somnum, &c.] Somnum non administerunt hac nocte, non senserunt oculi

mei, nam *ridere somnum* Hebraismus est, ut *ridere mortem*. et Aristophanes in Vespis. *Ὥπνου δ' ὅρᾳ τῆς νυκτὸς οὐδὲ πασπάλην.* *Farnabius.*

83 *Tibi qui filium restituerem]* Scilicet ita dispositis provisisque rationibus, ne te atque se perditum ire velit. talem, qui possit a te sine periculo, de quo dictum, suscipi. Itaque Menedemus dextram amici tam fidelis amplexus, ut pergit facere, quod cœpit, orat; ac præsertim maturet rem effectam dare: neque enim desiderium filii posse se diutius ferre. *Bæclerus.*

84 *Cedo dexteram: porro te idem orum facias Chremē]* Liber Bembinus, *dextram*, ita stat versus, si tamen in *te idem non fiat elisio.* *Faernus.*

86 *Quod sensisti, &c.]* *Ἡός*, animi per indulgentiam impotentis. *Farnabius.*

91 *Ne nos inter nos congruere sentiunt]* Nisi *congruere* penultimam producat, ut quod forte sit secundæ declinationis, deducaturque a congruo congrues, non stat versus, et necesse est aliquid deesse. *Faernus.*

Congruere] A congruo, neque aliter scribere per metrum licet, ut Docti animadverterunt. Isthuc autem ab imitatione Græcorum profectum est: *τύπτω, τυπτέω: γράφω, γραφέω:* et quæ alia istius generis sunt pœne infinita. sic a *βέω, βώω, βνέω;* unde *συββνέω*, Latine *conrueo.* *Faber.*

Congruere sentiant] Penultima ut longa sit exigit modulus, tanquam a congruo secundæ *Conjug.* ut apud veteres *viveo, claudio, diceo.* Nonius ex Nævio. *Farnabius.*

93 *Vicini nostri hic ambigunt de finibus]* Litem vicini habent de limitibus. *Eugraphius.*

94 *Me cepere arbitrum]* Me judicem esse voluerunt. *Idem.*

96 *Dii vestram fidem, ita comparat. esse homi.]* Auget jucunditatem hujus *ψήσεως*, quod in utrumque senem invicem quadrat. sicut principio actus

ultimi. Simul et semel ea res exhibebitur. Ad sententiam convenient illud Plauti Persa iv. 4. 46. 'Quan-
tum est adhibere hominem amicum,
ubi quid geras?' *Bæclerus.*

97 *Itan' comparatam esse, &c.]* Sen-
sus hic est: Satis miror cur pruden-
tius sapit Chremes. An ita natura
hominum comparata est, ut melius
videant ea quæ aliena sunt, quam
quæ sunt sua? An hoc ideo fit, quia,
dum nos in re nostra sumus, aut
gaudio impedimur, aut ægritudine,
animum occupatum ad prehenden-
das vel respuendas res adhibere non
possimus? *Eugraphius.*

98 *Aliena, &c.]* Οὐδὲν ἐπ' αὐτοῦ τὰ κακὰ
συνορᾷ, Πάμφιλε, Σαφῶς, ἔτέρου δ' ἀσχη-
μονοῦντος ὄφεται. Menandri sententias
solet Terentius variare, alias per in-
terrogationem, modo per admiratio-
nem, nonnunquam per contrarium.
'Nemo potest de se recte judicare,
quod nobilis Poëta testatur: Itane
comparatam esse hominum naturam,'
&c. Lactantius de falsa sap. iv. cap.
4. *Farnabius.*

102 *Dissolti me ocius]* Cito rever-
tens ab eo quo iverat Chremes, dicit,
se ex eo negotio solutum, et amico
operam traditurum. *Eugraphius.*

*Dissolvi me, otiosus operam ut tibi
darem]* Barlando, qui hic læsit, jam
responsum est. vereor autem ne
Guyetus quoque properantius, hunc
versum sibi additum videri, pro-
nuntiaverit. Nisi enim Chremetem
modo digressum, aliquo indicio Poëta
reduxerit, valde ex abrupto, et ino-
pinato, sequente scena audiatur illa:
num me fecellit, &c. non enim solet
ita Poëta. Dixerit itaque Chremes
ad Menedemum, jamjam domum
suam ingressurum. *otiosus legendum
esse,* Færnus et Minetus ostendunt.
Mss. nostri omnes habent *oculus.* Si
legeretur, *dissolti me, otiosus operam
ut huic darem,* sequentis scenæ initio
constituendus videretur hic versus
Bæclerus.

Dissolvi me, &c.] Expedivi me cete-
ris negotiis, ut tibi vacem. *Farnabius.*

SCENA II. Senarii sunt. vs. 7. MSS.
nostri omnes: *recte quidem.* mox duo:
sed te demiror. unus: *admiror.* Arg. ad
τὸ mane addit surrexisse. glossam sci-
licet. vs. 11. omnes: *hæc est meretr.*
vs. 16. unus: *quasi si is.* vs. 18. duo:
scis ne factum esse. vs. 19. omnes: *is-
tum serv.* vs. 24. unus: *τὸ invitum
omittit.* vs. 32. duo: *at nunc quid exp.*
vs. 33. omnes: *illius pro hijus.* vs. 43.
duo: *in illum.* vs. 48. unus: *nunquam
commodius quam nunc h. a. l.* *Bæclerus.*

1 *Hac illac circumcursa]* Servus, ar-
gentum desiderans, quod dare meretrici
possit, tamen hoc quod loquitur, non ri-
detur domino præsenti esse suspectum.
Quoniam enim supra dixerat servus, Sy-
rum quasi in Menedemum dolos tendere,
uti argentum meretrici per fallacias
quæreret, ideo in senem generaliter dic-
tum. Denique hoc suspicatus Chremes,
quod si in Menedemum ita fiat, dixit:
Num me fecellit hosce id struere?
fortasse ille Cliniæ servus tardus est,
ideo noster Syrus hanc provinciam
sumpsit, hoc est, istud officium suscep-
pit, ut ipse querat argentum. *Eu-
graphius.*

Circumcursa, &c.] Apostrophe ad
seipsum. *Farnabius.*

2 *Intendenda in senem est fallac.]* Pro Clitiphone inveniendum erat ar-
gentum: itaque in ejus patrem Chrem-
etem intendendam esse fallaciam,
Syrus intelligit. Sed Chremes Me-
nedemo hæc parari autumat. πρὸς τὸ
θυμῆρας τῆς κωμῳδίας. *Bæclerus.*

Senem, &c.] Chremetem, quod ta-
men Chremes de Menedemo intelli-
git. *Farnabius.*

3 *Num me fecellit hosce id struere]*
Cum prædixi scilicet Menedemo,
scena præced. vs. 62. et seq. Quo
enim magis decipitur bonus ille Chrem-
es, eo magis sua sagacitate sibi pla-
cat. sicut in Andria Simo. *Bæclerus.*

Num me, &c.] Num me latuit? *Farn-
abius.*

4 Est ille Clinie serrus tardiusculus] Omnes quotquot sunt l. s. verbum est habent post *tardiusculus*, nos tamen scribimus *tardiusculust*, ut versus stet, diphthongo in verbo *Cliniae* dissoluta, et ex *ille uno* l. eliso. *Faernus.*

Tardiusculus est] Iufra v. 34. stolidus est, sc. ad fabricam aliquam finigendam, ad intendendam fallaciam, ad instruendam fraudem. comparatur servorum hinc calliditas, inde hebetudo; sicut in Andria Davi et Byrriae exemplum habuimus. *Bæclerus.*

Ille serrus tardiusculus] Dromo. *Farnabius.*

5 Provincia] Negotium, munusquærendi per technas argenti. Metaph. a provinciis Rom. *Idem.*

7 Te miror, Chreme] Te valde miror mane vigilare, qui heri tantum biberis. *Eugraphius.*

Sv. Recte equidem te demiror Chreme] Aliter habetur in libro Bembino, *recte equidem, sed te miror Chreme:* ut non post *recte*, sed post *equidem* distinguatur, quæ lectio non dubito quin vera sit. *Faernus.*

Recte equidem] V. Guyet. adjuvatur haec reticentia vnltn, quasi ad negligentiam composito. *Bæclerus.*

Recte, &c.] Nihil. Adelph. act. iv. sc. 5. Æ. perii. Mi, quid est? Æ. Nihil. recte: perge. *Farnabius.*

8 Nihil nimis] Non multum. *Eugraphius.*

Here tantum biberis, &c.] Heri. *Farnabius.*

9 Nihil narras, &c.] Guyetus bene explicat. In annotatione Eugraphii ad illnd, *forma luculenta*, repetuntur verba Poëtæ, ita non ut olim, sed uti nunc, quæ fœde corrupta diligenter transcribunt editores. *Bæclerus.*

10 Aquilæ senectus] Aint aquilam in senectute, quod ei rostri superior pars vetustate et incremento curvata foramen includat, ad cadavera accedere, et sic sanguinem in potum sumere, et quodammodo bibendo vivere. Hoc igitur ait servus domino,

quasi bibendo totum tempus hesterua cœna exegerit; visa vero est quasi 'aqnilæ senectus.' *Eugraphius.*

Aquilæ senectus] Adulatorie gratulatur hero hilaritatem a vino, quod Plato ii. de Legib. interdictum pueris ad annum usque 18. indnsit senibus, ut redire ad juventutem videantur, molestiarum oblii. Interpretes ad hibacitatem senum referunt, ut qui potu magis alantur quam cibo, non secus atque aquilæ, quæ, rostro per senum adunco, prædæ carnibns vesci cum nequeant, sanguine epoto vicitant. Aristot. lib. ix. nat. animal. Plin. l. x. c. 3. Alex. Aphrodis. l. ii. probl. 127. *Farnabius.*

12 Forma lueulenta] Non solum commoda et faceta mulier, et speciosa forma: ita enim ut olim seduci nunc sane bona. Hic intelligi datur, quod senex sciat eandem ante fuisse castam, ante panperem, nunc vero, meretricio more viventem. Ideo adjecit servus, non quemadmodum antea bona, sed uti nunc sibi ipsi compararetur, sane bona. *Eugraphius.*

13 Non ut olim, &c.] Non ut in flore ætatis. *Farnabius.*

Clinia, &c.] Persuadere vult Chremetem, hanc Amasiæ esse Cl. *Idem.*

15 Avidum miser, atque arid.] Vide Chrestomath. *Bæclerus.*

16 Vicinum hunc, nostin' at quasi is non divitiis] Postrema syllaba in divitiis vanescit per synzesin. *Faber.*

At quasi is non divitiis abundet] Ex more inopiam male meritis adjecit. *Eugraphius.*

Quid? ego nesciam] Ut facilius servum dominus incitare posset, quod enipiebat servo adjntorem cum esse, ad tendendam in Menedemum fallaciam propter argentum, fngit se irasci servo *Cliniae*, *Hominem*, inquit, *pistrino dignum*. Cui jungitur, qui passus id fieri? Callide servum, tanquam ignoret quid fieri debuisse, incusat, ut majorem suscipiat voluntatem. Qui

fallendi dominum hunc ipsum cum * denique sibi hoc præparans, sic postea dixit : ' Laudas qui heros fallunt.' *Idem.*

19 *Pistrino dignum*] Servorum supplicio. Andr. act. III. sc. 4. *Farnabius.*

Iustum serrulum] Liber Bembinus istunc serrulum. *Faernus.*

Serrulum] Dromonem. *Farnabius.*

20 *Syre tibi timui male*] Ad spectatores versus, secum hæc, more Comico. *Bæclerus.*

Syre tibi, &c.] Aversus, apud se hæc *Syrus.* *Farnabius.*

21. 22 *Quid faceret? aliquid reperire, fingeret fallacias*] Quid facere debbat? debebat aliquid reperire, debebat fallacias fingere. *Bæclerus.*

24 *Atque hunc difficilem inritum servaret senem*] Hic enim color adjiciendus fuit, qui mox amplius tractatur; ne improbus loqui senex videretur, quasi, quicquid in talibus peccatur, utilitate ejus, qui decipitur rependetur. sive: non posse aliter nonnullos, quam decipiendo juvari. *Bæclerus.*

25 *Garris*] Vernili libertate in speciem assumta. Plautus plene: *nugas garris*, Curenl. v. 2. 6. contradicentis: non enim andebat *Syrus* credere alter, quam deludi se ab hero, captat uterque et captatur in hac scena. *Idem.*

Garris] Nugaris, aliud atque loquacis sentiens. *Farnabius.*

Oportebant Syre] Quæ assolent, quæque oportent. Andr. act. III. sc. 2. *Idem.*

26 *In loco vero laudo*] Bene adjecit, ne perpetuum male faciendi licentiam servis daret. *Euphradius.*

In loco] Non semper et in omnibus; verum quandoque et circumstantiarum opportunitate observata. *Farnabius.*

27 *Quippe quia magnarum*] Nam quia fallunt tempore, maximum saepe remedium est, ne gravior ægritudo videatur. *Euphradius.*

Quippe quia] In libris antiquis est, *Delph. et Var. Clas.*

quippe qui; et huic dictioni hæc adscripta sunt in Bembino: *Parelcon: abundat qui*. nos vero eam dictiōnē etiam alibi invenimus, idem significantem quod quippe. Plantus in Anularia: ' Hornm tibi istic nihil eveniet, quippe qui ubi quod surripias nihil est.' *Faernus.*

28 *Magnarum sæpe remedium ægritudinum est*] O. I. s. *id remedium. Id.*

30 *Jocone an serio illa*] An consilio isthæc dicat, an joco, intelligere non possum: unum tantummodo intelligo, quod mihi ad hoc, quod disposui, cumulat voluntatem. *Euphradius.*

Jocon' an serio illa dicat nescio] Iterum ad spectatores conversus, secum loquitur. *Bæclerus.*

Jocone an serio illa] Hæc aversus, apud se et spectatores. *Farnabius.*

31 *Nisi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis*] Tò quidem totum sententiæ habitum componit. nisi, pro, nisi quod, quo lubeat magis. hic ἔλεψις plus significationi addit, quam verbis demit. quomodo enim alluhescat Syro consilium fallendi heros, quodam reticentiae hujus genio signatur. *Bæclerus.*

32 *Et nunc quid expectat*] Hic jam dñni accusat adolescentis servum, hortatur suum dominus, qui ipse hos dolos tendat. Denique adjecit, ' At te adjutare oportet adolescentuli causa.' *Euphradius.*

Et nunc quid exspectat] Hoc illud erat, cuius causa colorem illum induxit. volebat decipi Menedemus; atque ut mature deciperetur, negotium Chremeti dederat. is prehendit *Syrum*, i. e. ambit, demulcit haec tenus; et mox palam exhortatur, ut fiat quod ante dictum est: ' *Syrus* est prehendendus, atque adhortandus mihi'; id est, comiter induendus, et subinde cohortatione firmandus, ut subserviat nostro consilio. *Bæclerus.*

Expectat] Dromo. *Farnabius.*

33 *Abeat*] Clinia. *Idem.*

Cum tolerare hujus sumptus non quat)

Cum amicæ sumptuosæ non habebit quod det: si pater avidus et durus nihil suppeditat, ea enim res amatores ad consilium profugiendi aliquo solet adigere, si non est quod dent amicæ. *Bæclerus.*

Hujus, &c.] Bæclidis. Farnabius.

34 Nonne ad senem aliquem fabric.] Festive hoc auditur, quod senex fallendi senis consilia suggerit, eo tempore, quo ipse decipitur maxime: et quasi alienam causam contra se agit. *Bæclerus.*

35 At te adjutare oportet adolescenti causa] Bene additum: adolescenti causa, ut antea, servandi senis causa, ut detraheretur facto pravitas, si eo pertineret. *Idem.*

36 Facile equidem facere possum, si jubes] Peritiam suam circa hujusmodi rem declaravit servus: sed dixit, metuere domini voluntatem, et posse se facile, si ipse voluerit imperare. *Eugraphius.*

Facile equidem facere poss.] In occasionem joci comici vertit confessio nem sua nequitiae: atque ita porro tentat animum heri, jocorum an serio agat, ita enim composita est haec oratio, ut vel agnoscere vel abnuere posset, quod de fallendis heris dictum est, atque ita propius acceditur ad efficienda destinata, cum enim Chremes laudaret ejus peritiam, (*tanto hercle melior es, quod calles vias ad decipiendum Menedemum et juvandum Cliniam*) Syrus denno experturus heri animum, *non est mentiri meum*, inquit, dixi quod res est, cum callere me rationem fingendi aliquam fabricam dixi, illa ipsa tamen magnifica asseverationis species, *mentiri non est meum*, cum subrisu infertur; ut in figuram verti possit, si usus veniat, quicquid libertatis et asseverationis ostentatur, pergit senex consilio imperium addere, quod expectaverat Syrus: *sac ergo, tum demum propius tangit senis animum exploratque, sed elegantissima okovoula;* ut praedicere,

et denuntiare videatur nihil intelligenti fraudem, quæ nunc ut cum maxime agitabatur, hic nimis Syrus poterat deinde vere et merito dicere, quod in Andria Davus, cum quid aliud diceret non haberet, hero obmuntiavit: ‘Quasi non tibi renuntiata sint hæc, sic fore.’ et quod sequitur: ‘Eho an tute intellexi hoc assimularier?’ Iterum autem Syro τὸ παρθηστικὸν pro larva est: ‘At heus tu, facio ut memineris.’ et ne quid ad ornandum nimis desit, etiam sententias loquitur carnifex: ‘Ut sunt humana,’ quod alii nunc accidit, tibi accidere potest, more hominum evenit, si adolescentis aliquis amor dat operam, &c. Quæ in sequentibus, sub specie futuri, revera per accuratam apologeticam eorum, quæ jam evenirant, tractantur. *Bæclerus.*

37 Calleo] Peritus et doctus sum. *Eugraphius.*

38 Non est mentiri meum] Infra act. iv. sc. 4. ‘Non mea est similitudo.’ *Farnabius.*

39 Facito dum eadem hæc] Jam præparat sibi dominum: monetque ut meminerit, si quando hæc omnia evenerint, sicut humana sunt omnia, ut et filius ejus possit ista perficere. *Eugraphius.*

Ut sunt humana] Syrus apud Sene can: ‘Nam cuivis accidere potest, quod cuiquam potest.’ *Farnabius.*

42 Non usus veniet] Non hoc continget, neque fieri potest. *Eugraphius.*

Non usus veniet, spero] Ordinario schemate affectibus theatri vel ad irrisum, vel ad miserationem offeruntur isti errores: quando qui splendide decipitur, sagacem se ostentat; qui periculo proximus est, otiosum se gerit. Chremes hic quam se irrisui obnoxium præbet, cum oculatus in alienis, sibi nihil videt, ne dicam, prævidet? de alieno filio curam suscipit, qui sni mores ignorat. *Bæclerus.*

Non usus veniet] I. e. non eveniet, spero. *Farnabius.*

43 *Neque eo nunc dico*] Bene purgat id, quas immiserat suspicione, ne vero jam credat adolescentem filium pater talia vel facere vel cogitare. Dixitque se servum ex suspicione ista metuere, quod ejus ætas jam talis, uti, si necessitas ut Chremetem ita ducat et tractet, quemadmodum nunc senex videtur hortari. *Eugraphius.*

Neque eo nunc dico quod quicquam illum senserim] Liber Bembinus, quo quicquam. *Faernus.*

Quo quicquam illum senserim] Callide ntitur ἐλλείψει. etiam in sequentibus: sed, si quid, ne quid. ubi oratio vultu et actione suppletur, non sine specie fiduciae et securitatis assumta. non eo nomine, ea causa hoc dico, quasi quicquam senserim filium tuum hujusmodi rerum cogitare, aut tales sibi in animo parare cupiditates: sed ideo tantum, ut, si quid forte ejus generis præter spem nostram eveniret unquam, ne quid ægre feras tum, aut mireris, filio tuo me adjutorem esse, sicut nunc Cliniae amori subseruire me jubes. si legatur: *in illum, subintelligit Nannius: in illum competere. Boelerus.*

Illum senserim] Quo quidquam tale in illo senserim. *Furnabius.*

44 *Sed si quid, ne quid*] Sed si quid tale evenerit, ne quid gravius feras. quam obnoxia istis rebus sit illius ætas, vides. *Idem.*

45 *Et næ ego te, si usus veniat, magnifice, Chreme, tractare possim*] Joco dilnit, in quibus tam serio videri potuit ὑπεραπολογεῖσθαι. Nannius magnifice in Calphurnium invectus, sensum tantum hujus loci, phrasin non magis quam ille explicat. *tractare*, est διαχειρῆσαι, φηλαφῆσαι. ita figulus lutum, plastes ceram tractat et inter manus versat. hinc transfertur ad ea, quæ consilio, et ratione versantur sive agitantur: et in utramque partem significat. optimus nobis interpres Terentius ipse: Heaut. 1. 1.

101. ‘Pnto illum obseqnentem, si quis recte aut commode tractaret.’ et vs. 49. ‘Cœpi animum ægrotum adolescentuli, non ut decuit, tractare sed nt.’ act. III. sc. 3. vs. 125. ‘hæc arte tractabat virnum.’ Ita hic: *possimte magnifice tractare*. non sine quādam ironia. præclare calleo, quo paeto animum tuum tractare debeam, nt decipiari scilicet. nam ipsum, *tractare*, non significat illudere aut fallere: sed a consequenti, qui perite tractat animos hominum, facile fallit. *magnifice tractare*, id est quod, *arte tractare*. quo scopo id fiat, ex contextu intelligitur. itaque frustra sunt, qui *magnificam* nescio quam tractationem hic requirunt. quis enim nescit, *magnifice, splendide, præclare, luculente*, non infrequente figura in iis rebus diei, quæ perite fiunt, atque ut opus est, ex arte aut regula. Plautinus locus in Milite 11. 6. 10. 30. nullo modo huc comparari potest. servus ibi *tractavit* mulierem, i. e. manu injecta arripuit in ædes tracturus: ut ex seena præcedente constat. *tractata* ergo *hospita* est ibi, quasi raptata, vi arrepta, traeta. nullus circumventioni locus. nam quod additur, *ludificata*, descriptionem injuriæ significat. *Boelerus.*

*Et næ ego te, &c.] Neque indigne-
ris, si, ubi tale quid evenerit, ego te
magnifica aliqua et insigni techna
excipiam. Farnabius.*

46 *De isthoc cum usus*] Si quid tale contigerit, tunc videbimus, quod necessitas coget facere. *Eugraphius.*

48 *Nunquam commodius unquam*] Observandum, *nunquam unquam*. *Fab.*

49 *Ne quam male facerem*] Nisi cum me senex adhortatur. *Idem.*

Nec cum malefacerem, cred.] Muretus detraxit literam, faciliorenque fecit sententiam, legendō, *malefacerē*. Sed libri scripti constantissime præferunt τὸ *malefacerem*. Constatibit sic quoque sensus, si subandias τὸ *ubi*, aut aliud simile. nam et illa Muretus

lectio opus habet aliquo supplemento, in ellipsi conica. Integra oratio ordine ad meutem Mureti hæc esset: *nunquam commodius unquam herum audiendi loqui, nec unquam fuit tempus cum crederem, mihi licere impunius malefacere.* juxta lectionem Codicium: *nec unquam fuit tempus, quo (vel, ubi) crederem impunius mihi licere id facere, cum male facerem.* Baælerus.

SCENA III. Satura est, ex metris Trochaicis et Iambicis tetrametris acatalecticis et catalecticis, et dim. Iamb. vs. 4. MSS. nostr. unus: *qui nisi abstin. man.* vs. 10. unus, *putul,* pro *pater.* vs. 11. *τὸ hinc omnes omittunt.* vs. 15. omnes: *piget.* vs. 19. omnes: *hominis frugi et temperantis sis functus officio.* vs. 21. duo: *quiu etiam mihi mol. est.* mox omnes: *pergin' h.* vs. 23. omnes: *effero.* vs. 27. omnes: *dicis.* et vs. 20. *isthinc.* vs. 31. duo: *dent.* vs. 32. duo: *ob-serrandus est,* unus; *serrandus est.* vs. 33. duo: *si sapis.* vs. 36. *dicis inreni.* q. n. unus: *dicis ehem inv. q. n.* vs. 39. duo: *hoc vide q. i. f.* vs. 40. duo: *mutuo.* vs. 43. duo: *ad ux. t.* vs. 44. omnes: *Clinia erat sibi u. n. d. ill.* vs. 45. duo: *et poschet quidem.* vs. 46. omnes: *dubiumne id est?* vs. 48. omnes: *esse pro inesse.* collocatio verborum variat. Baælerus.

1 Quid istuc? Hæc scena locum communem tenet in eum, qui hospitis sui amicum corruptit. Pater tamen non sicuti cur tanquam communi * at ita respondet filius tanquam negans, ut magis conjecturæ causa sit, quam communis locus. Verum patrem tanquam communem locum dicentem accipiamus hoc primum generaliter cum iuridia: deinde cum interrogatus esset, quidnam fecisset, ille continuo non factum sed rere factum protulit, dicendo, Vidine ego? ut a probatione exordiretur, et post ostenderet crimen, quod manum adolescens in sinum meretricis inserebat. Euphranius.

CII. Quid istuc quæso? Duo primi versiū hujus scene sunt trochaici

tetrametri acatalecticī; item sextus, septimus, octavus, undecimus, tertius decimus, decimus nonus, et vigesimus primus. quintus vero dimeter iambicus, eliso ex quidem m, quamvis sequente consonante, ceteri his intermixti, trochaici catalecticī, sequentes vero, partim iambici octonarii, et unus dimeter: partim trochaici catalecticī, ut quidem hi omnes versus in libro Bembino, et aliis ordinati sunt, nam hucusque in impressis aliter habent. Faernus.

Quid istuc? Scenæ a sermone Syri digressus, cum primo ingressu in ædes suas deprendisset Clitiphonem licentius se gerentem apud Bacchidem, quam adhuc Cliniae amicam esse credebat, regreditur, enique sevocat, atque cum eo injuriam hanc, quasi amico et hospiti factam, exposulat. Baælerus.

2 Manum in sinum huic meretrici inserere] Liber Bembinus ingerere, quod mili æque placet. Faernus.

Manum in, &c.] Ἀπτεσθαι μαστῶν. Aristænet. lib. 1. Epist. 9. Farnabius.

3 Inserere] In Ms. ingerere, apud Faernum. Faber.

Acta hac res est] Syrus servus credit senem invenisse filium amare meretricem, quæ res antea per dolum cœlabatur: ideo vehementer metuit. Euphranius.

Acta est, &c.] De me actum est, adeoque re tota inquit Syrus, metuens ne compertum haberet, ex salaci illa manu, Chremes, filii sui amasiam esse Bacchidem. Farnabius.

4. 5 Facis adeo indigne injuriam illi, nam istæc quidem contumelia est] Accusando amplificavit crimen, injuriam indignitate et contumelia describens: et postea singillatim explicans, quod amico, quod hospiti, quod præsenti facta esset. *Nam isthæc quidem contumelia est,* ad formulas solennes accedit. sic: *ista quidem vis est.* Hoc unicum est licentius factum ab amatore meretricis, quod sibi permis-

sit Terentius in scena, non tamen ostendere, quod Plantus fecit, sed narrare: non quidem eo sensu, quem Engraphius et ex eo alii, quādā libidine obsecōna requirendi, arripuerunt, sed quo rectissime Guyetus explicat. Alias prudentius etiam: 'Cœpit ad scortum alludere.' in Eun. *Bæclerus.*

5 Isthæc quidem contumelia est] Supra quidem *injuria* dixerat, verum adjeicit *contumelias sunt*. Est enim *injuria*, quasi cum violentia aliquid in corpus efficiatur: *contumelia* vero, cum præter violationem corporis est. Et violatio opinionis, *eius amicam subagitare*. Hoc est crimen quod supra posuit. *Subagiture* autem perfectionem ipsam libidinis intelligimus. *Eugraphius.*

Hominem, &c.] Contra jus hospitiū. *Farnabius.*

7 Vel heri in vino] Hoe ex antecedentibus argumentum colligens dixit: 'Novi ego aīantium animos, advertunt graviter quæ non censeas.' Ita enim mos est amatoribus: ampliora suspicantur, quam tu hanc poteris suspicari. *Eugraphius.*

Vel heri in vino] Omnes nostri MSS. ita habent. in Argent. ascribitur in margine: *al. in convivio*. *Bæclerus.*

Factum est] Testatur et hoc contra herilem filium ipse Syrus, quo se insinnet magis in gratiam heri: 'Quam suspiciosi sint, neque aīulum ferre possint.' *Farnabius.*

8 Ut equidem metui quid fut.] Facit consensus codicum MSS. ut tueamur, præ Guyeti emendatione, hanc lectionem. *ut hic est quantum quam: sic ut recte Calphurnius explicat.* Interpunctio talis esse debet: *Vel heri in vino, quam immodestus fuisti! S. factum, quam molestus!* *Ut equidem, ita me Diū aīent, metui, quid futurum denique esset!* continuatione τοῦ πάθος in oratione Chremetis. *ut metui, quam tu me metus incessit!* *Bac.*

At mihi fides, &c.] At mihi tantum

habet fidei Clinia, ut nihil a me hac in re metuat. *Farnabius.*

11 Esto, at certe] Hic mandat pater, ut discedat a domo filius: aliter enim negat fieri posse, ut impudenter adolescentis comprimi possit. Dicit enim multa libidinem velle, eamque sub eūusque præsentia se minus andere completere. *Engraphius.*

At certe, &c.] Utēnque volo ut ex domo mea secedas ad tempus. Visu laeditur tua castitas; tui conspectus illius libido. *Farnabius.*

13 Ego de me facio] Hoc est, ita ex me suspicor: nam nemo est amicorum, apud quem universa velim expōnere, atque narrare ea, quæ occulta habeo. quippe aut in summa honestate amicus, et id quodcunque cogito, ejus dignitate deterreor ne indicem: aut ipsa certe res, propter sui turpitudinem, eam narrationem comprimit. Hoc est quod dicit, ipsius facti pudet; ne ineptus; ne protervus videar, si cum eo loquar, qui habet maximam dignitatem. *Eugraphius.*

Ego de me facio conjectur. &c.] Huic phœci, ad diligentiam cottidianæ consuetudinis et familiaritatis in vita commendandam, Poëta quæsivit locum. perulgatus evum error, quasi inter familiares et æquales nihil pensi aut moderati habendum sit, quid fiat dicaturne, revincendus fuit. sine verecundia et modestia nihil rectum esse potest, in quoenamque convictionis genere, aut tempore. cavendum ergo, non tantum, ne Cynicus videaris, sed, quod electiori loquendi sentiendique formula prescribit Poëta, 'ne ineptus, ne protervus habeare.' *Bæclerus.*

Apud alium, &c.] Apud alium prohibet gravitas, et auctoritas, ne protervus videar, apud alium pudor, ne videar ineptus. *Farnabius.*

16 Quod illum facere credito] Hic locus ex iis esse potest, qui de figura comica, totam aliquam orationem

uno pronominis complexu includente, abunde testari potest. *quod illum facere credito*, i. e. ut tua præsentia impediatur libertas ejus. ut abstineat iis, quæ animus fert, *hoc ille facit*. i. e. nou audet omnia sua occulta exprimere. *Bacclerus.*

17 *Utcunque, &c.] Pro re, loco, tempore, personis morem gerere. Obsequium amicos, adversari aliis, odium parit.* Farnabins.

18 *Quid istic narrat?* Quæ Syrus huie jurgio patris adversus filium interfatur, parum in expedito sunt, vs. 3. *'acta haec res est, perii,'* secum loquebatur, metuens consilio suo et instructæ frandi. Nunc, *quid isthic narrat?* ita videntur accipi debere, ut venditet Syrus suum officium seni, et increpationem ejus adjuvet: sicut sequentia amplius ostendunt, quasi diceret: *quid istic (Clitiphō) narrat?* quid respondet ad hæc? quid habet quod dicat? unde Clitiphō: *perii*. i. e. etiam hic me urget? etiam hic contra me stat? cumque nihilominus Syrus pergeret, rogat eum ut taceat: *tace sodcs.* Alii ad Clitiphonem ista dici putant: *quid istic narrat?* ut sit, cum vultu ἐπομησθόκοντος: andis, *quid istic* (pater tuus) *narrat?* an non dixi, hoc esse futurum? Rursus alii, Syrum loqui secum, volunt. Quod quidem minimam ἔμφασιν videtur habere, certe quæ sequuntur, clare dici, et Chrenete audiente, nihil est quod dubites, ita autem acceperimus: *Clitiphō, hæc ego præcipio tibi? hominis frugi et temperantis functus officium!* i. e. au hæc ego præcepī tibi? ita ne memor es præceptorum meorum? jaecat enim Syrus sua officia, ut cognominis ille in Adelphis v. 9. 6. *docui, monui, bene præcepī semper quæ potuerant.* Subiect nunc exhortatione εἰπων γέ: *hominis frugi scilicet et temperantis functus es officium*, q. d. minime tu quidem fecisti, quod hominem frugi et temperantem, ad quod exemplum te semper formare studui,

par erat facere. Sequitur Clitiphonis oratio: *tace sodcs*, qua ad Syrum versus, ne augeat molestias, precatur. Respondet Syrus: *recte sane*, quod quidam ironice accipiunt, sicut dicere solemus, *heia vero*. Alii: *recte sane*, scilicet a me dictum est, merito te reprehendi, placet prius. Jam Chremes, Syrum appellat, satis familiariter: *Syre pudet me, filii causa scilicet.* Prompte Syrus reponit: *credo, neque id injuria: quin (sub, etiam) mihi molestum est.* q. d. ego juxta tecum hoc ægre fero, ad quem iterum Clitiphō conversus dolenter: *pergis hercle*, ubi *perdis* alii legunt, præferam tamen *pergis*, quod in plerisque est libris MSS. ita melius quadrabit, quod sequitur Syri responsum: *verum; dico quod videtur*. i. e. omnino pergo, et *dico quod videtur*. loqnor, ut sentio. Syrus enim, ut mimo serviret, per totam hanc scenam adversari videtur Clitiphoni. *Bacclerus.*

19 *Hominis, &c.] Ut hominis frugi et temperantis functus officio, sed interrumpit illius sermonem Clitiphō, nee andire vult ipsius consilium, quo velificare voluit mandato patris, ut e domo aliquantis per concederet alii quo.* Farnabius.

22 *Hercle verum dico, quod videtur]* Alter lego, *Hercle vero, dico quod videatur*, ut mox in fine hujus scenæ. Fab.

Una, &c.] An hæc tantum via est accedendi ad eos, ut te immissreas ipsorum amoribus? Farnabius.

23 *Actum est; hic prius se indicavit quam ego argentum effero.* Chremes] Liber Bembinus pro *effero* habet *effecero*, quod quanto melius sit, neminem arbitror non videre. nam *effero* nullo modo quadrat, cum needum argenteum esset in promptu, ut posset efferi. *effecero* autem exponendum, consecutum reddidero. præterea idem liber Bembinus et aliquot alii ita digerunt hos versus: *Actum' st: hic prius se indicavit, quam ego argenteum effecero.* Faernus.

24 *Vin' tu homini stulto auscultare mihi]* Quemadmodum in proverbio est : mihi si vis, stulto homini auscultare licet, hoc est, obaudire. *Eugraphius.*

Chreme vin tu homini stulto mihi auscultare? *Ch.* quid faciam? *Sy.* jube hunc] Sed in quam ego non fiet elisio : et in *Chreme* posterior syllaba corripientur. *mihi* vero monosyllabum erit. *Faernus.*

Vin' tu homini stulto mihi auscultare] Obedire, consilium meum sequi. Veteres distinxerunt ita. Cæcilius : ‘Audire, ignoti quod imperant, oleo, non auscultare.’ Paenius : ‘His Magis audiendum, quam auscultandum censeo.’ *Bæclerus.*

28 *Dii te, &c.]* Et cum dicto exiit Clitipho, Syrum execratus ; hic illam prosequitur monitum ut exinde manus libidinantes comprimat. *Farnabius.*

29 *Istas Posthac comprimito]* Quoniam pater dixerat, vidi ego te manus modo meretrici huic in sinum inserere, ideo servus ait, istas ergo manus comprimito tibi. *Eugraphius.*

30 *Censen' rero]* Subblanditor dominus per obsequium servus, cum de adolescenti quasi quendam metum habere se dicit : Vide jam, inquit, qualis sit : qualem futurum putas, nisi eum, quantum tibi facultatis numina concedunt, servas, mones, atque castigas? *Idem.*

Censen' rero] Eugraphius de blandimento servi ad herum, et quadam quasi προθεραπείᾳ ejus quod dicit, accipit. Guyetus feliciter, ut arbitrator, personas distinguit. *Bæclerus.*

31 *Castigas, mones]* Inerepas, reprehendis. *Farnabius.*

32 *Atqui nunc, here]* Bene præsens tempus in metu ponit, ut ille sciat, jam finum, nescio quid, moliri. *Eugraphius.*

33 *Minus minusque]* Et hoc pulchre videtur adjectum, quo si qua in culpa inventus fuerit filius, continuo jam

videatur servus purgatus, quod ejus imperium filius contemnat. *Idem.*

Mihi jam, &c.] Videtur Syrus paedagogus, i. pueri custos et dux, fuisse Clitiphoni. *Farnabius.*

35 *De fallacia dicis? st. inreni q. n.]* Vide omnino Franc. Fabricium et Guyetum. *Bæclerus.*

36 *Quandam nuper, &c.]* Fingit veterator succurrisse sibi fallaciam, nondum tamen certam et compostam. *Farnabius.*

37 *Verum ut aliud ex alio]* Hoc videtur obscurum quidnam sit, sed ex his quæ consequuntur, manifestum fiet. Nam interrogatus a domino quid esset, respondit : *pessima hæc est meretrix.* Ita quod hic pessime de meretricie pronunciatum est, supra contrario dictum, *commoda et faceta hæc est meretrix.* Ergo iure dictum, aliud ex alio incidit. *Eugraphius.*

Verum, ut aliud ex alio incidit] Id est, non conserto ordine narrationis, sed ut quidque in mentem venerit. dum enim metuit, senem non admissurum omnia, quæ parabat loqui, non vult videri meditato agere. Notæ sunt artes tergiversationis servilis in hoc genere: longum esse; non posse omnia simul dicere; et similia. Eugraphius magna diligentia hic nihil agit. *Bæclerus.*

38 *Immo si scias]* Vedit dominum servus quasi consensum commodasse, non quo verum indicium de meretricie * ideo adjecit, ‘Vide quod incepit facinus.’ *Eugraphius.*

Immo si scias] Hanc ἔλλειψιν non aliunde debemus supplere, quam ex ipso Terentio: immo magis dicas, (quod dixisti se.) si scias. *Bæclerus.*

39 *Fuit quedam anus]* Hoc consilium dicit se servus adversus Menedemum sumpsisse, quo possit pecuniam ab eo exprimere, quæ meretrici daretur. Verum hoc consilium in hoc provenit, ut prosit velicenter Clitiphoni. Namque singit nunc Antiphilam, quæ amica sit Cliniæ, apud

meretricem ac quandam annm Corinthiam arrhabonis nomine collocatam: et nunc velle ad Menedenum pergere, ut ab eo pecuniam accipiat, quæ data sit pro puella: ut si eandem redimeret, maxima inde lucra possit accipere. Sed hoc displicet domino consilium. Verum provenit ad adventum futurum. Nam cum cognita fuerit, quod filia sit Chremetis, jam fiet necessarium, ut meretrici hoc sine Chremete debeatur argentum. *Eugraphius.*

40 *Huic drachmarum haec argenti mille dederat mutuum]* Aliqui mutuo. Sed antiquos dixisse, mutum dare, accipere, erudit disputation Cl. Gronovius de Sestertiis lib. III. cap. 1. *Bæclerus.*

42 *Arrhaboni]* Pignori. *Eugraphius.*
Arrhaboni, &c.] Arrhabo est partcula pretii, quæ velut in antecessum datnr, ut sit pignus eruptionis *an earnest-penny*. Agel. lib. xvii. c. 2. *pignori* exponunt interpretes: quibus non subscrivo; neque enim convenit summa. *Farnabius.*

43 *Ad uxorem tuam]* Apud uxorem tuam. *Idem.*

44 Cn. *Quid tun?* Sy. *Cliniam orat, sibi uti nunc det; illam illi tamen Post daturam mille numum poscit]* Sensus: haec meretric Cliniam orat, ut sibi nunc det id argentum, quod ipsa mutuum dederat anni illi Corinthiae: illam enim pnellam, quæ relieta est arraboni, post daturam illi, id est, Cliniae, mille numnum. Quid vero hic significet verbum *poscit*, non sane ex grammaticis liquet, ratio tamen sensusque cogit, id intelligi pro, pollicetur, aut offert. *Færnus.*

Quid tun? S. *Cliniam, &c.]* V. Færnū p. 98. editionis Joutinæ. *Uaber.*

Cn. *Et poscit quidem]* Alii poscet, legunt. Sed utroque modo hoc nihil non satis clarum. *Færnus.*

Cliniam orat, sibi uti id n. d.] Cui Guyeti annotatio non satisfaciet in

obscurissimo hoc loco, illi de ceteris nihil est quod sperem approbari posse. Interpunctio haec est facienda: *Cliniam orat, sibi uti id nunc det; illam illi tamen Post daturam. mille numum poscit.* Cn. et poscet quidem. S. hui. *Dubium id est?* Cn. ego sic putavi, quid nunc facere cogitas? Ad hunc modum corrigenda est nostra editio, in qua Typographorum inexactia distinctio turbata est. *¶ poscet etiam in MSS. vide supra. Bæclerus.*

Cliniam orat, &c.] Meretrix Cliniam orat, ut sibi nunc, i. e. præsentis penniæ, det id argentum, quod ipsa mutuum dederat anni illi Corinthiae: illam autem puellam, quæ arrhaboni relieta est, post daturam illi, i. e. Cliniae mille numum poscit. h. e. promittit, spondet. sic Faernus, aliter Nannius Miscel. II. c. 2. Fr. Fabricius legit, *illi tamen post daturum mille numum, poscit:* hoc sensu: nam cum Clinia sibi filiam, arrhaboni relictam, ita dari peteret, ut dicaret, se meretrici tamen, ne omnino gratinum donum foret, post mille numum daturum; Syrus fingit, meretricem id jam poscere. *Farnabius.*

49 *Erras, quid ita? pro Mened.]* Hos versus quatnor Guyetus delect. Sed certum est, scenam hanc ita abrumpi non posse. itaque saltem ultimus versus erat relinquendus, quo significaretur, colloquium Chremetis et Syri interventu personæ egredientis abrumpi. Qui volunt et ceteros retinere, illi aliter sane accipient, quam Guyetus putavit, ab interpolatore acceptos, id enim, sicut recte monet, οἰκονομίας argumenti confunderet. Sententia Chremetis plane fuerit incerta; quæ ne divinari quidem possit. enī enim se ad dicendum is compoñisset, abrumptur colloquium. quidvis ergo potius, quam de Antiphilæ agnitione loqui voluisse Chremetem, existimes. *¶ nunc,* est sermonem comprimentis. *Bæclerus.*

50 *Oplata loquere, &c.]* Εὐφήμει, bo-

na verba. *Farnabius.*

51 *Non opus est?* Id quamobrem? Hoc ad illud consilium referri debet, de quo superius: 'Cautim et pauplatim dabis?' at haec summa nimia erat. *Faber.*

Non opus est? non hercle vero? Ita act. iv. sc. 4. 'Non hercle vero.' Notabis, qui Terentium amas. *Idem.*

52 *Mane mane. quid est quod tem a nobis grueiter crepuere fore?* O. l. s. crepuerunt, ita optime stat trochaicus, correpta priore syllaba verbi *mane*, ut saepè alibi: vel ex *quid d eliso.* *Faernus.*

Mane, mane, &c.] Andr. act. iv. sc. 1. *Farnabius.*

ACTUS IV.

SCENA I. Tetrametris constat, primum Iambicis Acatalecticis; postea Trochaicis catalecticis. vs. 3. MSS. nostri omnes: *ubi mihi ostendisti.* vs. 4. omnes: *at vide ut sat.* vs. 6. duo: *hic ego virum jam interea opperibor.* vs. 9. omnes, *hem,* bis. vs. 11. omnes: *vis.* vs. 12. *portet.* vs. 13. omnes: *et mihi te maximopere interminatum.* vs. 17. omnes, *tantanne.* unus, *inscientiam.* vs. 18. omnes addunt *τὸ* *at.* duo: *at rogitas?* unus: *at rogas?* vs. 31. duo: *nunc te obsecra.* vs. 32. duo: *tanto ignoscentior.* unus: *ignoscentior tanto.* vs. 33. *τὸ in omnes omittunt.* vs. 38. unus: *extraho.* vs. 41. omnes: *adolescentula.* vs. 43. omnes, *anulum,* pro *animum.* vs. 46. unus: *pre gaudio interii.* *Bæclerus.*

1 *Nisi me animus?* *Hæc* scena tenet maximam controversiam; quippe maritus, dum gravidam videret uxorem, mandavit, ut pueram si peperisset, extingueret. Mater pueram peperit, et exposuit: quæ cum exponcretur, anulum dedit. *Inventus est apud quandam pueram anulus;* interrogatur unde sit: illa respondit ipsum esse cum quo esset exposita. *Hoc cum cognovisset senex, agnitus pueram quam extingui jussaret,* ream facit uxorem, quod adversus edictum suum fecisset. *Hic primo venialis est status.* Feci: sed pietate feci. Ergo primo inter se loquuntur, an ipse anulus sit, cum quo exposita sit filia. *Euphranius.*

Anulus, quem ego suspicor? Porten-

tosos fœtus abjicere aut necare, tanquam prodigia, intercrat Reipublicæ. mox etiam mutilos aut illegitimos. eo tandem processerunt λοτρόπλας, ut et liberos nec mutilos nec illegitimos exponerent, vel morti, vel misericordiæ. ut dictum ad act. iv. sc. 6. Eu-nuchi. Ita expositis apponebantur una ἐπισημα, unde agnisci possent, si qua gravior iis arrideret fortuna: haec γνωρίσματα vocabant. erant vero aurum, monilia, annuli, pretiosa quædam, ut si quis eos tolleret, sup-peteret educationis præmium; si morreretur, sepulturæ sumptus. *Farnab.*

2 *Is qui cum exposita est gnata?* Vide Chrestomath. voc. Expon. *Bæclerus.*

3 *Quid est? is ne tibi videtur?* N. dixi eidem ubi mihi ostendisti illico] Versus hic hoc modo stat, ut *mihi* in unam syllabam contracto, et per synætophen eliso, item eliso s ex prima syllaba dictionis *ostendisti*, in sede sexta sit anapæstus. *Faernus.*

1 *At ut satis contemplata?* Sed ut satis integre pleneque perspexeris, nutrix mea. *Euphranius.*

At ut satis contemplata? Sub. vide, quod MSS. nostri addunt. *Bæclerus.*

5 *Abi jam nunc intro?* O. l. s. abi nunc jam intro. ita erit iambus, qui aliter esset pyrrhicus. *Faernus.*

8 *Magno cum conatu?* Magno cum impetu unaquaque pronunciat. *Euphranius.*

Ehom! mi vir? Hinc exordium sumptum, quod ab obsequio cepit,

ut benevolentiam comparare possit. Deinde adjectum quod purgationis loco ponitur, quæ res ad veniam pertinet, quod tamen adhuc principium sit, ‘Primum hoc te oro, ne quid credas, me adversus edictum tuum.’ Denique sic adjunctum ex persona servi: ‘Nescio quid peccati portet hæc purgatio?’ Finit principium: narratio supponitur: ‘Meministin’ me esse gravidam, et mili te maxum opere dicere, Si pueram parereim, nolle tolli,’ &c. *Idem.*

10 *Primum hoc te oro*] Timentis est hoc exordium. sicut in fine scenæ ostenditur. *Bæclerus.*

Primum hoc te oro] Præmunitio causæ et animi male conscienti. sic Par-meno, Eunuch. act. v. sc. 6. *Farnab.*

11 *Etsi incredibile est*] Liber Bembinus, et *incredibile est*. quod si admittimus, per parenthesin legetur. ita trochaicus optime constat. aliter *tibi in unam syllabam contrahendum*: vel ex *ut t elidendum*. *Færnus.*

12 *Nescio quid peccati portat hæc purg.*] Purgatio ante accusationem arguit malefacti conscientiam. *Farnabius.*

13 *Maximo opere dicere*] Hanc lectionem et sensus admittit, et ratio versus; qui trochaicus est, ut ceteri; habens proceleusmaticum in paenitentia sede. *Færnus.*

14 *Pueram pararem*] Filias exponebant potius quam filios, ne damno augerentur parentes in educandis iis, elocandis, atque dotandis. *Farnab.*

Tollit] Nutriri, educari. *Idem.*

15 *So. sic est factum. Sy. domina ergo eris damno auctus est*] Hæc lectio non videtur procedere, cum infra Sostrata dicat, ‘minime.’ hoc enim dicens aut negat se sustulisse, quod enim præcedentibus pugnat; aut negat Chremetum damno auctum; quod probabile non videtur, ea dicere, cum ipsa de damno nullam infra mentionem faciat. *Færnus.*

Ergo herus damno auctus] Nove

positionum *auctus damno*, quod ei cohæres puella venerit, quam dedit expōnendam. Quia supra dixerat senex, ‘Sustulisti.’ idcirco ait, ‘expōnendam dedi,’ quo minus videatur esse delictum. Ille jam immutatus vehementer senex, quod exposita puella esset, et exposita adversus edictum. Ita cum impetum generalis accusatiōnis sump̄isset, statim illa ad quæstionem descendit, et statim aper-tissime collocavit veniale, cum dixit, ‘Si peccavi, mi Chremes, In-sciens feci.’ Deinde supponitur pleni-or accusatio: ‘Id quidem ego, et si tu neges, certum scio, Te imprudenteim dicere aut facere omnia.’ Deinde post principium accusationis, subjunctione omnia crimina, quæ a summō ad imum dicuntur: ‘Tot pec-cata in hac re ostendis.’ Et propo-nit sibi quasi quādam quæstionem mulier, quæ contra imperium mariti fecisset, et dicit se hoc pietate et materno egisse animo. *Euphradius.*

Sic est factum, &c.] Alii, si sic est f. v. Frane, Fabrie, et Guyet. Casanbo-nus hunc Poëtæ locum bene compa-ravit eum illo Theophrasti in charac-tre μερψιοτης, sicut Weitzius jam monuit. *Bæclerus.*

16 *Minime. sed hic erat anus Corinthia hand impura: ei dedi Exponendam. Cui. o Juppiter tantam esse in animo inscitiam]* O. l. s. tantam habent; sed nos Bembinum sequimur, in quo est vulgata lectio, in ceteris omnes in hanc lectionem consentiunt, quæ et optime versibus servit, qui aliter impediti sunt: ‘Minime. sed erat hic Corinthia anus hand impura: ei dedi Exponendam. Cui. o Juppiter, tan-tam esse in animo inscitiam.’ *Færnus.*

Minime. sed erat hic Corinthia anus] Eadem absolvit purgationem, quam incepérat; nihil se contra imperium mariti fecisse: et suspicioni mariti, quæ ponit vss. 26. et 27. viam præ-cludere parat. *Bæclerus.*

Hand impura] Pndica et proba.

Farnabius.

Et dedi] Non sustuli puerum, sed dedi anni exponendam. *Idem.*

17 *O Juppiter tantamne esse in animo inscitiam?* Impetus hic est iracundiae senilis, ob spretum edictum. ἐπάρει τὸ πάθος ἐκφωνήσει. longeque plus dicit; *tantam in animo esse inscitiam,* quam si posuisset; *tantamne esse tuam inscitiam.* scil. credibile est, fas est, decet. Inscitiam hanc describit subinde, neglectu juris, et socordia futuri. *Bæclerus.*

19 *Insciens feci?* Suaviter poëta, inscitiam s. inscientiam hic distinguit: quatenus alterum genus ad veniam valet, et propositum peccandi negat; alterum supinæ negligentiae culpam significat. quæ comice et apposite hic committuntur: quando senex, arrepta occasione vocis, uxorem ait, ‘Inscientem atque imprudentem dicere ac facere omnia.’ περιφράσει τῆς ἀβλεψίας αἰδητικῆ. *Idem.*

21 *Tot peccata in hac re ostendis?* Admirari hic licet exemplum copiae Terentianæ, in amplificando augendoque. duæ accusationis partes sunt: quod non satis obsecuta esset Sostrata, et quod non satis providisset. at ille multiplicat: ‘Tot peccata in hac re ostendis:’ quasi per singula erimenes, et quidem in una re, proderet ac ‘ostenderet,’ sive spectandum omnibus exhiberet, quæ peccasse dicitur. et jam cum apparatu, ut in longa partitione: ‘Nam, jam primum, si,’ &c. ut multa enumeratur videantur, qui ‘primum’ tam asseverate signat. inde imperia loquitur, quæ ad mentem jubentis obsequi, non interpretando immixtum, opus sit. Adimit præsidia excusationis in utraque accusationis parte. Primum, quod potentius erat, favore animi materni, ingruente alterius criminis accusatione, veluti convolvit; non sine oratorio artificio; tum quod iterum diei poterat, de vita quovis pretio redimenda servandaque, constantissime

negat: non ausus tamen, quod ipsum inter artes est, causas tractare; sed, amplificata thesi, frequentibus et affirmantibus verbis: imperitos non capere discrimina rerum expetendarum et fugiendarum; neque eas, nisi oportet, comparare. *Idem.*

25 Spem ritæ? Scilicet non oportuit simulare re ipsa, sed verbis. Hinc respondeatur: ‘Quam bene abs te prospectum est,’ &c. Unde epilogorum loco adjunctum est, quantum incommodi consecutum sit. *Eugraphius.*

24 Misericordia, &c.] Verum te ad misericordiam movit credo animus maternus. Matrem autem affectus major quam patrum. Quod cum labore fit, magis diligitur, ut habet Aristoteles, Ethic. Nicom. lib. ix. atque ideo matres filios magis amant, quia partus labores iis sunt graves, et certius sciunt prolem esse snam. *Farnabius.*

25 Quam bene vero abs te prospectum est? quid voluisti? cogita] Instantius agit, et ironiam interrogationibus cunctulat. *Bæclerus.*

26 Nempe anui, &c.] Nempe tua atque anus illius proditione reservata est, ut quæstum faceret corpore, vel venialis exponeretur in graveum servitatem. *Farnabius.*

29 Quid cum illis? Sensus hic obscuritatem habet, qui talis est: Exposita tibi est filia, suscepta ab ea quæ pudorem filiae tuæ venderet: sed tu cogitasti, satis esse, dummodo viveret. Ego nunc cogor eam suscipere, sed defendere ejus pudorem non possum. *Eugraphius.*

Quid cum illis agas? Sibi dicit violata filia nullam esse posse vindicari. *Idem.*

Quid cum illis agas, qui neque jus? Hæc ad descriptionem inscitiae pertinent, quam Sostratae Chremes tribuit, ut cœpimus dicere; et πληθυντικῶς effervescunt, amplificationis causa. q. d. non potest enim illis disputa-

ri, non possunt erudiri, quorum peccatori tanta inscititia inest, qui que affectu seu libidine animi, non ratione et consilio ducuntur. Ita in Eunucho iv. 2. 25. ‘Quid cum illo agas?’ scilicet, qui talis est, ubi Donatum vide. Engraphius hunc locum ad eos refert, qui violassent pudorem filiae; si forte. i. e. magno couatu magnas nugas dicit. *Bæclerus.*

Quid cum, &c.] Quid agat quis cum hisec viris et feminis, qui neque, &c. *Farnabius.*

30 *Melius, pejus, pro sit, obsit]* Donatus hujus generis locutiones proverbiales vocat. *Bæclerus.*

31 *Chreme, peccati]* Hic jam deprecati venia supponitur, cum dicit, ‘Obsecro: quanto tuus animus,’ &c. Quod tuus enim animus ætate major est, pietate, et clementia, stultitiae meæ debet in tua justitia esse præsidium: id est, aliquid defensionis et auxili. *Eugraphius.*

Mi Chreme peccati, fateor, vineor. nunc hoc te obsecro] Singula ad veniam valent, et verbis ac sententiis probe consequentibus dicuntur. Sed qui sequitur versus, ‘Quanto tuus est animus natu gravior, ignoscentior,’ neque explicari commode, neque connecti potest, etiam si cum Cantero legas, innocentior. Bene usus est sua libertate Guyetus; qui non agnoscit pro gennino. *Bæclerus.*

Nunc te obsecro] Post ‘nunc,’ aliqui libri, inter quos Benibinus, habent pronomen *hoc*, ita etiam versu exposcente. *Faerius.*

32 *Quanto tuus, &c.]* Quanto tuus est animus annis et experientia prudenter, tanto sit ad ignoscendum proniior. *Farnabius.*

31 *Istuc factum ignoscam]* Hanc quidem veniam tibi dabo. Verum mea clementia multum ad peccata compelleris. *Eugraphius.*

35 *Sed istuc quicquid]* Perempta controversia ad originem res ducitur, facto a generali ad speciale argumen-

to. *Idem.*

Sed istue quidquid] De exponenda puella dictum; verum qua occasione, quibus indicis sit inventa, die tandem. *Farnabius,*

36 *Qua hoc oceptum est causa, loquere]* Qua causa hanc narrationem de exposita filia oceperisti, quo tendant illi sermones tui. quid factum sit ergo. *Bæclerus.*

37 *Religiosæ]* Superstitiose sollicitæ. *Farnabius.*

Quam exponendam do] Cum dedissem puellam exponendam, annulum de digito mihi detraho, ut una cum puella exponeretur. Et subiungit causam, si moreretur, ne aliena esse a nostris bonis potuisset. Neque enim liberos etiam mortuos fas erat fraudari bonis. *Eugraphius.*

39 *Ne expers partis esset de nostris bonis]* Ad superstitionem qui referunt, ipsius Poëtæ anctoritatem in interpretando sequuntur: quæ prima nobis esse debet. Engraphius irrito conatu laborat, quando annotat: ‘Neque enim liberos etiam mortuos fas erat fraudari bonis.’ itaque nec opus est leges Atticas de haereditate filiorum, et dote filiarum huc afferre. sicut nec ex diverso dico hic pro ‘de-dico,’ ‘consecro,’ fas est capere. ordo totius loci est: cum exponendam do filiam illi anni Corinthiæ, detraho annulum de digito, et dico, ut eum una cum puella exponeret; ne expers partis esset de nostris bonis. quod ego quidem superstitutione feei; ‘nt mulieres nos omnes sumus stultæ et misere religiosæ.’ *Bæclerus.*

Ne expers partis esse de nostris bonis] Haereditatem Athenis non adibant filii, si essent filii, in dotem tamen dari debebat decima bonorum paternorum pars. Isæns. *Farnabius.*

40 *Istuc recte. conservasti te atque illum]* Εἰρωνεύως dictum Calphurnins accipit. *Bæclerus.*

41 *Quam Bacchis secum adduxit adolescentulum]* Ab illa adolescentula,

quam Bacchis adduxit secum. *Farnabius.*

43 *Animum non adverti prim.*] Muretus cum praecedentibus ita jungit: *ea serrandum mihi dedit anulum. non adverti primum.* ut in nostris etiam MSS. est. *Bæclerus.*

44 *Cognori.*] Mire sno genio indulxit, qui hic annotavit: ‘Mirari certe subit sterilitatem Terentii, cuius fabulæ exitum inveniunt per filiarum deperditarum agnitionem, et bis indicio annuli, io hac seena et in Hecyra act. v. sc. 2.’ nec sufficit: additnr: ‘Sed rarum prorsus, quemquam in inveniendo facilem, et in iudicando esse.’ Rogo, ut, qui Terentium familiarius neverunt, respondeant, quid iudicent de hoc iudicio. *Idem.*

45 *Nescio, nisi ut ex ipsa quæras.*] Solius Bembini codicis auctoritate Faernus delevit τὸ ut, quod in omnibus MSS. codicibus legitur, *nescio, nisi* quod censeo consultum esse, *ut ex ipsa quæras, si potest reperiri, unde hunc habuerit.* *Idem.*

46 *Plus spei video.*] Hoc servus cum gemitu dicit: siquidem fieri potest, ut cognoscatur hæc Antiphila, quod filia domini sit. Quo facto vehementer metuit, ne incipiat Clinia amicam suam confiteri, et cognoscat pater quod meretrix amica Clitiphonis sit. Denique ideo dieit, cum nomen dictum esset ejus, cui data esset puella ut exponeretur, ‘Mirum ni illa salva est, et ego perii.’ *Eugraphius.*

Interii.] Syrus hæc propterea dicit, quod videt interiisse spem Menedemi decipiendi, adeoque suum consilium interverti. Sequentia verba, *plus spei video, quam colo,* imperite Calphurnius Sostratae tribuenda putat: domi non intellexit ἀμφιβολίαν καρκίνη. melius Eugraphius interpretatur, et mox ipse Poëta seen. seq. vs. 1. ‘nostra est, si ita est,’ sc. ut narrat hera mea Sostrata. *Bæclerus.*

Interii.] Non vult Syrus agnoscere

Antiphilam, priusquam interceperit argentum quod detur Bacchidi. *Farnabius.*

50 *Mirum ni illa salva est, et ego perii.*] Antiphila scilicet. *Bæclerus.*

53 *Non licet hominem.*] Non licet nobis perpetuam gerere voluntatem, maxime cum res non permittat: ita mutamus cum tempore voluntatem. *Eugraphius.*

54 *Nunc ita tempus est mihi.*] Olim in tenui fortuna nolui filiam alere, nunc ‘in tanta et bene ancta,’ ut 5. scen. hujus actus, gaudeo mihi esse filiam. pro re, pro tempore mutantur hominum animi. *Farnabius.*

SCENA II. Iambici octonarii sunt. vs. 1. duo ex MSS. nostris: *abierit.* vs. 3. duo: *videro.* vs. 5. omnes: *triumpho scilicet me latere tecto et abscedere.* duo ante τὸ triumpho ista verba ut glossam inserunt: *qui olim magnas sperasse ex ingenio meo pradas, nunc omnem in latebris spem reponens triumpho.* vs. 6. omnes: *mihi esse erexit. tam subito.* vs. 10. duo: *optime est. unus, optimum est.* *Bæclerus.*

1 *Nisi me animus.*] Servus hic rehementer ostuat, quod animadvertis fieri posse ut puella agnoscat: et ingemit quod sibi multum infortunium adfuturum sit. *Eugraphius.*

1 *Nisi fallit me animus.*] Hinc in plenisque lib. nova incipit scena. *Farnabius.*

2 *Id angustum oppido.*] Translatio facta est ab illo, cum periclitatur exercitus, in angustum coactus. *Oppido,* valde significat. *Eugraphius.*

3 *In angustum oppido nunc meæ cog. copiæ.*] Duo cod. MSS. ex nostris habent, *angusto.* melius est, *angustum.* videturque a sciole quodam immutata scriptura, qui vocem *oppido* non intellexit, phrasin interproverbia explicat Erasmus, adde Fr. Fabricium. *Bæclerus.*

4 *In angusto, &c.*] Translatio a re militari, ubi exercitus in angustias coactus non sine magno periculo se

expedire valeat. Farnabius.

4 *Nam quod sperem de argento] Liber Bembinus, Victorianus, et Basilicanus, nam quod de argento sperem. Faernus.*

Argento] Quo seuem ferire et circumducere cogitarem. Farnabius.

5 *Triumpho, si licet] Summum gaudium est, si tutus sine vulnere discedam: hoc est, latere tecto et custodito. Non ergo de argento cogitare debeo, quemadmodum id eripiam, sed quemadmodum tutus ipse discedam. Euphradius.*

*Triumpho si licet me latere tecto abscedere] Quid vult sibi Calphurnius, cum annotat? 'verba proprie servorum, quotiens vident, se quod incepérant, perpetrare non posse.' quid potest hic servis proprium esse? itaque merito reprehenditur etiam a Nanno. Qui glossam in codicibus MSS. nostris, quam præmisi, adjeceunt, *latere*, ut verbum accepere; unde et copulam ante τὸ abscedere infereat illis placuit. Sed nomen est, *latere tecto. abscedere tecto et custodito latere*, sumta a militari re loentio: quod recte Euphradius, cum sensum hujus loci explicaret, animadvertisit. Secutisunt Nannus, Fabricius, et alii: ad quorum mentem opportuna sunt loca scriptorum, quae apud Weitzium annotantur. Muretus a re gladiatoria deducere maluit. Baclerus.*

Si licet latere tecto abscedere] Continuat in Metaphora a re militari, ubi agmen iniquitate loci vel numero hostium oppressum ab alterutro latere vel tergo, in hastam aut scutum se inclinare solet, quasi frontem hosti obvertere, adeoque tuto ac honesto receptu discedere. Farnabius.

6 *Bolum] Prædam. Euphradius.*

Crucior bolum tantum mihi creptum tam desub. e faucibus.] V. Guyet. et Parcemiographos. Euphradius eruditus: 'Bolum: prædam.' unde Calphurnius: 'translatio ab animalibus,

quibus aufertur præda.' Apud Plautum legas, 'tangere bolo' aliquem. ubi interpres vide. Baclerus.

Bolum] Metaph. ab alitibus, canibus, aut feris prædam captantibus. Farnabius.

7 *Quid comminiscar] Quid argumenti capiam. et est comminiscor, invenio vel recordor, cuius simplex in usu non est. Euphradius.*

8 *Nihil tam difficile] Adde verbum, est, ex o. l. s. Faernus.*

Nil tam difficile est] Ἀλωτὰ γίνεται ἐπιμελέα καὶ πόνῳ ἄπαντα. Menander. τὸ δὲ ξητούμενον Ἀλωτὸν. ἐκφεύγει δέ τὸ ἀμελούμενον. Sophocel. Οδίπ. T. Farnabius.

Quid si hoc] Cogitantis animo, quasi dum multa deliberando quærerit, invenit quædam, non placita repudiatur. Post id quod sit optimum, invenisse se dicit, ut ad se illud argumentum revocare possit, quod omiserat. Euphradius.

Quid si hoc sic incipiam nunc] Aliqui libri, recentes tamen, non habent dictiōnēm nunc, qua sublata procedit octonarius. aliter est trochaicus hyperatalecticus. Bembinus ita collat, quid si hoc nunc sic incipiam? ita et Basilicanus et Victorianus, in quo tamen nunc expunctum est. Faernus.

Quid si hoc] Euphradii verba ab editoribus emendari debuerunt in manifesto vitio. Ita enim scripsit hand dubie Euphradius, cum præmisisset, eum, dum multa deliberando quærerit, quædam invenisse, non placita repudiassisse: 'post, id quod sit optimum invenisse se dicit, ut ad se illud argumentum revocare possit, quod amiserat.' Seilicet, quantum ad prius consilium, quod in irritum nunc recidebat. nullus hic argumento locus. Baclerus.

11 *Illud idem fugitum argentum tamen] Omnes fere l. s. idem illud. Faernus.*

Fugitum, &c.] Metaph. dominata. a servo scilicet fugitivo. 'quem re-

tractum ex itinere parens necari jussit.' *Salust. Farnabius.*

Retraham fugitivum argentum] De hoc loco in vol. II. Epistolarum actum est. *Faber.*

SCENA III. Iambici et Trochaici Tetrametri Catalecticci sunt, cum scenario horizonte. vs. 14. omnes MSS. nostri: *quid faciam mi Syre?* vs. 19. omnes: *noster resc. il.* vs. 35. omnes interponunt *mihi ante τὸ eripis.* vs. 37. unus, ut edidimus, nisi quod addit de. duo: *parui curas.* vs. 38. omnes, tandem pro *etatem.*

Confer hoc exemplum Cliniæ lœtantis, cum Chærea in Eunicho: et vide, quam illa Chæreæ lœtitia sit proterva et levis, quippe ob facinus: hæc Cliniæ sincera et honesta, spe innocua exoptati matrimonii. Utraque immodica: sed altera invidiae exposita; altera favori et indulgentiæ propior. *Bæclerus.*

1 *Nulla jam mihi res]* Allocutio est Cliniæ exultantis gaudio, quod sua amica sit cognita. Ita dicit mente suam oneratam gaudio, ut nulla res possit intercedere, quæ adferat ægritudinem. *Ægritudinem dixit, pro ægrimonia, id est, tristitia vel infirmitate.* *Eugraphius.*

3 *Dedo patri me]* Ut frugalitatem, id est, parcitatem, quam in me volnit, compleam; quippe cum velit eam me habere uxorem, quæ sit honestis moribus, scilicet Chremetis filiam. Unde non mea causa lœtor, sed potius ipsius pueræ, quam diligo. *Id.*

Dedo patri me] Patris me imperio et voluntati dehinc submitto. 'Tibi, pater, me dedo, quidvis oueris impone; impera.' Andr. act. v. sc. 3. 'Dare' est quod repetas. 'Dedere' est ad perpetuum. 'Damus' amicis, 'Dimidimus' tantum hostibus. *Farnabius.*

4 *Nihil me fecellit]* Haec quoque pertinent ad explicandum versum 46. sc. I. hujus actus. *Bæclerus.*

6 *O mi Syre, audisti obscoro]* Liber

Bembinus, *audisti.* ita erit iambus in quarta. *Færnus.*

Qui usque una adfuerim] Scilicet, cum Sostrata marito commemoraret, quæ ad agnitionem Antiphilæ spectant. *Bæclerus.*

9 *Quam ego scio esse honore quoris dignam]* Quid Calphurnio accidit, ut annotaret? 'Amica, etsi impudica est, dum modo amatori placeat, ab eo commendatur, amore enim impellen-te.' Scilicet opportunum erat, hic de impudicis mulieribus loqui, nbi de Antiphila agitur, cuius pudicitia et honestati Poëta tanto studio cautum ubique et prospectum voluit. *Idem.*

Illiis, &c.] Antiphilæ. *Farnabius.*

10 *Da te mihi vicissim]* Id est quemadmodum nunc ego verba tua audiui, ita vicissim te mili da; uti quod necessarium est facias, ne re-sciscat pater amicam filii sui esse me-tricem. *Eugraphius.*

Da te mihi vicissim] Ut modo, in distinctione usitata verborum, 'Do' et 'Dedo.' *Farnabius.*

11 *Amici quoque]* Clitiphonis. *Idem.*

12 *Ne quid de amica nunc senex]* Argentoratensis codex glossam adjicit: *aliud suspicetur.* i. e. ne senex noster de amica Clitiphonis, quæ hactenus dicta est tua, aliud quam dictum est suspicetur. vide, quomodo Guyetus suppleat ἔλλειψιν decore surpatam. *Bæclerus.*

Ne quid, &c.] Ne quid de Bacchide resciscat Chremes. *Farnabius.*

O Juppiter] Per προσφάντησιν omisis vocibus seivi, secum Clinia gaudet. Parum credit sibi contigisse, quod efficitur in gaudio repantino, nisi aliquid procreatur. *Eugraphius.*

O Juppiter! &c.] Suavem hunc fecit Indum Poëta, inter adolescentem, latititia, et servum solicitudine, correptos. Clinia, qui vix apud se esset insperato ac repantino gaudio, ut Syri orationi operam daret, ægre, et postquam iterasset affectum suum,

quodam quasi iurgo et convitio adi-
gitur. *Bæclerus.*

13 *Antiphila mea*, &c.] Exsultat im-
modie Clitia, nondum constabat de
Chremetis voluntate super nuptiis,
namque is mox scen. 5. ‘At ego illi
neque do, neque desponeo.’ *Farnabi-
us.*

15 *Deorum ritam apti*] Πάρισον seu
παραβολὴ, quae sunt species ὀμοιώσεω.
se quasi Deum esse asserit, ut in An-
dria, ‘Deorum vitam propterea esse
sempiternam arbitror.’ *Apti* signifi-
cat, adepti. *Eugraphius.*

Deorum ritum] Vide Andr. act. v.
sc. 5. quae ad illa Pamphili: ‘Ego
vitam Deorum propterea sempiter-
nam esse arbitror,’ &c. *Farnabius.*

Adepti sumus] Al. *apti sumus*, ab
antiquo ‘apiscor.’ ut procedat octo-
narins iambicus catalecticns sine li-
centia. *Idem.*

16 *Videndum est, inquam*] Persua-
det servus Cliniæ, ut secum ducat
meretricem ad domum patris, ne si
remanserit in domo, facile senex fi-
lli amicam possit agnoscere. *Eugra-
phius.*

19 *Noster resciscet illico*] Liber Bem-
binus, *sencx resciscet il.* Faernus.

*Senex resciscet illico, esse amicam
hanc Clit.*] Consilium servi novum, ad
augendas turbas, quibus adhuc cata-
strophe differtur, comparatum, quod
priore scena et excogitaverat, et lan-
daverat, nunc persuadere instituit.
Bæclerus.

21 *At enim isthoc*] Hæc res mihi
videtur esse vehementer contraria.
nam quomodo rogabo patrem ut mihi
filiam det, si sciat meam amicam esse
meretricem? *Eugraphius.*

At enim isthoc nihil est magis, &c.] Eugraphii annotatio multa est, et
supplenda: *Hac res mihi videtur esse
vehementer contraria meis nuptiis, nam
quomodo rogabo patrem, ut mihi filiam
Chremetis det, si sciat, meam amicam
esse meretricem?* *Bæclerus.*

22 *Quo ore*] Qua fronte. *Farnab.*

*Tenes, quid dicam? quid ni? quid di-
cam]* Quidam sic accipiunt: *tenes,*
quid dicam? i. e. tenesne, quid de-
beam dicere? Sed melius est ita:
tenesne, quid velim dicere? scilicet
de pudore patris, si ante oculos ipsi
adducam meretricem. respondet Sy-
rus: *quid ni?* quidni intelligerem
metrum tunnū? statim ingeminat Cli-
nia: *quid enim dicam, quam causam
adferam?* quid causæ dicam? Repe-
titio τοῦ dicam a more comicō non
aliena est; et significatu novatur.
Bæclerus.

23 *Quin nolo mentiare*] Hoc ex
consilio dicit servus uti non mentia-
tur, sed continuo dicat, illam filiam
Chremetis se uxorem velle, et esse
hanc amicam Clitiphonis. Sic enim
persnasurus est postea domino ser-
vus, tale repperisse se consilium, uti
a Menedemo filius petat pecuniam,
quo quasi dicat, se velle filiam Chre-
metis uxorem ducere, nti ad nup-
tias habeat necessaria. Et hoc cre-
dat senex propterea adolescentulum
petere, quo per fallaciam dari possit:
ita ut cum utrumque dixerit adoles-
cens, per fallaciam dicere credatur.
Eugraphius.

25 *Illam*] Antiphilam. *Farnabius.*

Hanc] Bacchidem. *Idem.*

26 *Bonam atque justam rem oppido
impiras*] Bene Calphurnius, εἰρωνικῶς
dici notat. Nihil facilius fuerit, quam
hoc facere quod imperas, sive postu-
las. Sed quid deinde futurum est?
scilicet tuni hoc jubebis, ut, &c. *Bæ-
clerus.*

27 *Ut cœlet senem nostrum*] Ne-
sciens adolescentis hoc consilium adje-
cit. Et fortasse hoc velis, ut cœlet
patrem Clitiphonis noster senex,
quod ipsius amica sit meretrix. *Eugra-
phius.*

28 *Senem rostrum. Sy. immo ut recta
ria rem narret ordine. CLIN. hem*] O.
l. s. præter Bembinum, habent, *rem
narret ordine omnem*, quemadmodum
exitus versus, qui est iambicus tetra-

meter catalecticus, ut ceteri, si ex senem in elidatur, quamvis sequente consonante; aut utique ea dictio in unam syllabam contrahatur. potest et aliis rationibus versus hic sustentari.

Faernus.

29 *Satin sanus es, et sobrius? tu quidem illum plane prodis?*] Liber Bembinus pro prodishabet perdis: quod magis videtur convenire cum eo, quod mox sequitur: ‘nam qui ille poterit esse in tuto.’ *Idem.*

Tu quidem illum plane prodis?] Tò perdis est ex libro Bembino. Quod Faerno placet. Debebat autem editio nostra retinere τò prodis, quod etiam MSS. nostri habent: et Terentio familiare est illo eleganti significatu, quo idem est, ac perdere. *Bæclerus.*

30 *Qui ille poterit esse in tuto?*] Vis est in repetitione verbi, quod antea dixerat Syrus: rem Clitiphonis in tuto collocandam esse. *Idem.*

31 *Consilio palmam do?*] Id est, maximam victoriam et gloriam mili concedo, ut verum dicendo ambos fallam. Secundum hoc quod supra diximus, ut non credat senex noster amicam filii sui esse meretricem, etiamsi audierit. Quod fit per figuram διασυρρόν, quae est elevatio, quando auditorem vera dicendo in errorem inducit. *Eugraphius.*

Huic eisdem consilio palm.] Non frustra commendatur paulo operosius novi ac singularis commenti genus, quo fabula intricanda denuo erat. Hoc ex instituto Poëtae: quod non dedecet interim περιεργία servilis jactantiae in his versibus. Bæclerus.

Palmam do?] Tanquam palnatum sit, vincat et magnifice triumphet. *Farnabius.*

Istam amicam gnati] Narret Chremes Menedemo Bacchidem istam esse amicam Clitiphonis, quam domum ad se per dies aliquot recipiat. Interca aliquid fiet. Vide Argumentum hujus fabulæ, ab Antonio Mureto scriptum. *Idem.*

Delph. et Var. Clas.

35 *At enim spem?*] Si enim erediderit senex amicam filii sui esse meretricem, filiam suam mihi non dabit. *Eugraphius.*

36 *Nam dum amicam?*] Qui potuerunt non animadvertere editores mendum in annotatione Eugraphii: ‘Si enim crediderit senex, amicam filii sui esse meretricem, filiam suam mihi non dabit.’ Legendum: si enim non credid. sen. nam dum illud non crebet, putabit, meam esse amicam. *Bæc.*

37 *Tu fortasse quid me fiat partipendis, dum illi consulis?*] Versus trochaicus hypercatalecticus, vel etiam catalecticus, ut ceteri, si ex quid d. eliso, eaque syllaba brevi remanente, sit daetylus in secunda. *Fiat* vero in unam syllabam contrahatur. *Faernus.*

Parvi curas] Al. *parvi pendis.* *Farnabius.*

38 *Quid malum?*] Credis hoc me velle simulare. *Malum* autem interjectio nihil significat, sed exclamatioonis continet locum. Quomodo Cicero pro Scauro: ‘Quæ malum est ista ratio.’ *Eugraph.*

Etutem] Diu, in longinquum, sive perpetuum. *Farnabius.*

39 *Pax! nihil, &c.]* Tantum est. sat est. *basta* Hispan. vide act. II. sc. 2. supra. unde Clinia repetit. ‘Etiamne? tantum est? sat habes?’ *Idem.*

40 *Tantum sat habes]* Repetitur ex oratione Syri, qui dixerat: ‘Unus est dies, pax, nihil amplius,’ q. d. tantum est. Repetit Clinia: *tantum sat habes?* Sufficit ne tibi hoc? Non dum plane annuit: sed nova dubitatione moras necit: ‘Quid tum queso, si hoc pater resciverit?’ Quam sollicitudinem curiosam Syrus proverbio irridet: cumque ne sic quidem Clinie satis persuaderet, tandem, ‘Metuis?’ inquit, i. e. dubitas, incertus es? Quasi vero ullum tibi periculum sit: cui licebit simulationem exuere, quandocunque videbitur. Cunctatio Clinie partim honestatis,

Terent.

4 R

partim affectus est: pudori est ei
meretrix; et simul concupitis tanto-
pere muptiis aliquam moram metuit.
Bæclerus.

41 *Quid si nunc cælum ruat?* Stultus
metus est de cœlestibus metuere.
Ergo stulte id in metu et sic ponis,
quod fieri omnino non potest. Ut
sit argumentum ab impossibili. *Eugraphius.*

Ilos, &c.] Qui, tutissimis in rebus,
omnia timent, etiam, ne rnat cœlum.
Aristoteles *Phys.* l. v. seribit, pris-
cis illis et rudibus mortalibus persua-
sum fuisse, Cœlum Atlanticis humeris
sustineri, quod si ille subduxisset,
fore, ut in terram decideret. Pru-
denter illi Seytharum legati ad
Alexandrum, qui ab eo rogati nun-
quid illum non timerent, responde-
bant, nos certe nihil omnino time-
mus, ‘nisi ne cœlum rnat.’ De Phe-
naee quodam videatur Plutarchus
lib. de facie quæ appareat in orbe Lu-
næ. *Farnabius.*

42 *Quasi ea potestus non sit?* Pulchre
pershadet ut faciat hoc quod mone-
tur, cum dieit in potestate ejus futu-
rum, quo velit tempore, ut se exsolvat.
Eugraphius.

SCENA IV. Iambici sunt tetrametri Catalecticci. vs. 7. unus MSS. nos-
trorum: *satis Syre promitt. tibi.* In
altero ea: leni lectio adscripta margi-
ni visitur, vs. 9. omnes: *homo iste. et*
vs. 10. *dexteram. et* vs. 15. *quin ego*
hic manco. et vs. 16. *at scin quid sodes*
facias? vs. 17. omnes omittunt τὸ
nunc. vs. 21. duo: sequere me hac. vs.
25. omnes: hoc paululum lucri. *Bæ-*
clerus.

1 *Satis pot protcre]* Satis aspere.
Eugraphius.

2 *Decem minas]* Propter decem mi-
nas. *Farnabius.*

Quod si is nunc me decep.] Ordinem
hujus orationis descripsit Guyetus.
Suavitatem, quæ ex specie simplici-
tatis, et repetitione ejusdem verbi
nascitur, singularem commentatus

est Scaliger Poët. iv. 29. *Bæclerus.*

4 *Aut cum venturam? Immo potius*
vero, me esse venturam. *Eugraphius.*

5 *Clitipho cum spe pendebit animi]*
Plenior videtur lectio libri Bembini,
cum in spe, ut sit ordo, cum Clitipho
pendebit animi in spe. Plantus in
Mercatore: ‘Obsecro dissolve jam
me: nimis din animi pendeo.’ *Fær-
nabius.*

Clitipho cum spe pendebit animi] Ita
Mss. nostri. Videtur autem ita ac-
cipiendum: *cum Clitipho spe pendebit*
animi. Quod et Calphurnius pntavit.
Ut integra oratio sit: *cum venturam*
dixero et constituero, cum is certo jam
renuntiarit Clitiphoni, cum Clitipho spe
pendebit animi, tum ego decipiam ac
non veniam. *Bæclerus.*

Animi] Vide Grammaticam nos-
tram, pag. 74. reg. Syntaxeos. 46.
Farnabius.

6 *Tergo pœnas]* Tergo, id est, dor-
so. Siquidem *tergum tergi, dorsum:*
Tergus vero tergoris, corium dicitur,
Eugraphius.

Syrus mihi tergo pœnas pendet] Ita
nleiscar Syrum. Verberabitur enim,
si hero renuntiaverit pro certo, me
venturam, et ego tamen non venero,
adeoque spem ejus fecellero. Puta-
bit enim Syri negligentia factum.
Bæclerus.

Panus pendet] ‘Vindicta Nemo ma-
gis gaudet quam foemina.’ Juvenal.
Sat. 13. præcipue, mala merx, mere-
trix. *Farnabius.*

7 *Satis scite promittit]* Id est, valde
eleganter promissa tibi dabit, per
utrique per... intelligitur. *Eugraphius.*

Satis scite] Ex alieno corio abunde
liberalis. Minatur. *Farnabius.*

8 *Dormiunt: ego pot]* Vult exci-
tare eos, qui sibi pecuniam promise-
rant, nec dederunt: uti fingat se
evocatam esse a nescio quo, et velle
discedere. Itaque consentiente an-
cilla fingit mendacium. *Eugraphius.*

Dormiunt] Otiose agunt, mei negli-

gentes. *Farnabius.*

11 *Curiculo percurre]* Propera et festina. *Eugraphius.*

Curiculo percurve] Propera quasi cisio celeriter vecta. *Farnabius.*

- *Apud eum milcs Dionysia ugitat]* Meretrix argentum extorquere cupiens, alterius amatoris mentionem injicit, de quo ante act. II. sc. 3. vs. 124. confingens, se constituisse, ut ad convivium illuc veniret. *Bæclerus.*

- *Dionysia ugitat]* De Dionysiis, vide quæ supra ad sc. I. sub exitu. *Farnabius.*

12 *Inritam]* Ex arte, fastu, et protervia meretricia. *Idem.*

- *Atque sertari]* Omnes fere l. s. atque asservari, ut versus exposcit. *Faernus.*

13 *Verba his me]* Hoc est, me dicturam aliquid, unde decipiam illos. *Eugraphius.*

Verba his me daturum] O. l. s. verba me his daturam. Quæ collocatio iam buni constituit in quarta. *Faernus.*

15 *Jube maneat. BA. abi]* Liber Bembinus, i. quo quidem modo melius habet versus. *Idem.*

- *Quin est paratum?* Intellexit servus callidus, quod idcirco se aduersari diceret, quod argentum quereret. Et hac ratione ei pollicetur. *Eugraphius.*

Quin ego hic manco? Qui argentum dari posset, et nihilominus illud fieri, quod dispositum est. Itaque et de tempore adjecit, ‘Atqui jam dabitur.’ *Idem.*

17 *Quid? Sy. transcendum est nunc tibi ad Menedemum]* O. l. s. præter Bembinum, non post *transcendum*, sed post *Menedemum* habent verbum est, etiam ex ratione versus. *Faernus.*

Tua pompa] Id est, nobilis comitatus, scilicet ancillæ decem, et ceteri comites qui venerunt. *Eugraphius.*

Et tua pompa] Comitatum ancillarum ante descriptum eleganter notat. Ita Plantus de servili comitatu, Currel. I. 1. 1. et 2. ‘Quo ted hoc noctis dicam proficiisci foras Cum isthoc or-

natu, cumqne bac pompa, Phædro-me?’ *Bæclerus.*

Tua pompa] Comitatus ancillarum, aurum, vestes, mundus muliebris. *Farnabius.*

18 *Egone? argentum cudo]* Quæris cur te ad Cliniam transire volo? argentum cudo: id est, proculo quod tibi dem. *Cudo* proprie est compono vel tundo. Unde ‘Ineus,’ ubi tunditur ferrum. *Eugraphius.*

Sy. *Egon? argentum cudo]* Liber Bembinus, ego. et melior est numerus. *Faernus.*

Argentum cudo] Quod tibi promissum est argentum. *Farnabius.*

19 *Quam illudas]* Per accusativum casum dictum est. Virgilinus, ‘Cer tantque illudere capto,’ per dativum. Item ipse: ‘Virtutem illude superbis.’ *Eugraphius.*

Non est temere] I. e. non illudo te. Vera causa est. Vera ratio est, ob quam volo te ad Menedemum transire. *Bæclerus.*

20 *Etiamne tecum hic res mihi est]* Non dubito, quin hæc continuent illam insolentiam meretricis, ironia mixtam: num ego insto? quam rem agis scelus? dignam me putas, quam illudas? etiamne tecum hic res mihi est? aspernatur enim, quod petebat Syrus; nec ad rationem consilii ejus vult accedere donec mox, subito flexu, annuit: *catur.* *Idem.*

23 *Efferunt]* Innuit meretrices habere viscatas manus. *Farnabius.*

24 *Sumptum sibi teratum]* Cum discesserit tanta ancillarum multitudo, dominus eredet sibi allevatum sumptum, id est, impensam. Sed nescit ex ea re damnum ad se esse ventrum, dum hac re maxime ab eo extorquebitur argentum. *Eugraphius.*

25 *Næ illæ haud scit]* Verum decolabit ea spes. Major illi imminet sumptus. Damnum graviss. Emungendus est argento. *Farnabius.*

26 *Tu nescis]* Id age, ut nescisse videaris; et ille per ὑπερβολὴν, mu-

tum me dices. Euphratius.

Tu nescis quod scis Dromo? Hic quoque ex versus ratione, et ex o. fere l.s. post *nescis*, adde dictionem *id*. Færnus.

Tu nescis, id quod scis Dromo? Hunc versum bene Engraphius explicat: ‘*Id age*,’ &c. Gnyetus ejicit, tanquam ex Eunucho interpolatum. Bæclerus.

Tu nescis, &c.] Vide quæ ad act. iv. sc. 4. Eunuch. ibi: ‘*Pol, sisapis, quod scis, nescis?*’ Farnabius.

SCENA V. Senarii. vs. 1. Argentor. ut edidimus. in margine adscrib. al. titum. meorum unus: *ita me dii ament. alter: ita me dii bene ament.* vs. 10. omnes: *exoptabam.* vs. 12. duo: *dictum et factum.* unus, nt ed. vs. 13. duo: *bona fide.* vs. 17. duo: *rah gloriare istuc evenisse ex sententia.* vs. 22. omnes: *immo sic satis.* vs. 26. omnes: *hanc se cupere ux. et: modon q. inv. c.* vs. 30. uterque meorum: *aurum atque vestem qui comparet. tenesse?* CUR. comparet? Argent. ad eundem modum, nisi quod, ecstes, babet. vs. 31. dno: *non do.* unus: *spondeo.* vs. 33. duo: *perpetuo.* unus, pro *perpetuo.* vs. 40. Argent. *aqui bonique caussa facio.* ex glossa. vs. 50. omnes: *bene acta parte.* vs. 52. omnes: *in hunc.* vs. 56. duo: *affer, et affero.*

1 *Ita me DI?* Discedentibus anellis senex ingemiscit, quod tanta ad Menedemum multitudo ventura sit: quam et ipse cum unam diem sustineret, magno se dixit affectum danno. Nam et modo pytissando, id est, leciter gustando et spuendo multum vini uisum, et reliqua familia. Siquidem per χαρακτηρισμὸν, id est, futuræ rei descriptionem, argumentatur quid sit consequens: videlicet filii discessio. Et est ἡθοποίᾳ, quæ fit, quando loquentem introducimus quamlibet personam. Euphratius.

Ita me dii am.] Argumento servit Poëta, cum iterum inducit Chremetem alienis malis dolentem, quæ sua esse ignorat. Ut conspectior fiat re-

rum commutatio, quæ consequetur. Bæclerus.

Ut nunc] Μέγιστον ἔστιν ἄρα τοῖς ἐπτάκοσι τὸ παρόντας ἔγγὺς τὸν συναλγοῦντας βλέπειν. Menander. Farnabius.

Vicem] Ellipsis. Ob vel propter vicem. V. Syntaxin nostram. Idem.

5 *Magno desiderio fuit*] Tantum desiderium filii absentis pater habuit, ut primis diebus damna a meretrice non sentiat. Euphratius.

7 *Nec fieri modum*] Cum gratia repetitur verbum: sumptus fieri, nec fieri modum sumtum. Bæclerus.

8 *Optabit rursus*] Hos versus ita ordina ex libro Bembino et aliquibus aliis: *Optabit rursum ut ubeat ab se filius. Syrum optime ecum. Sy. cesso hunc adoriri. Ch. Syre. Sy. hem. Færnus.*

9 *Syrum optime ecum. S. cesso hunc adoriri*] Mira suavitate error comicus designatnr. Chremes gratulatur sibi de conspectu Syri, ex quo cognoscere enpit, quemadmodum techna ad fallendum Menedemum, falli desiderantem scilicet, instructa sit. Syrus gaudet, offerri sibi Chremetem, egregie scilicet, sub alienis nominibus decipiendum, quo tempore nihil tale suspicabatur. Bæclerus.

11 *Videre egisse*] De eo quod tecum locutus sum, videris jam aliquid fecisse. Nam supra ait, ‘*Huic nostro tradita est provincia?*’ Euphratius.

12 *Dictum et factum*] Hoc est, cum dixisses, factum continuo reddidi. Idem.

Dictum factum, &c.] Qnod dixi, expedi. Simul cum dicto, celeriter. ἀμ' ἔπος ἀμ' ἔργον. Legitur et, *dictum ac factum reddidi.* Nihil hac in re omisi. Nihil intentatum aut infectum reliqui. Farnabius.

14 *Tibi caput demulceam*] Qnod solet fieri his qui placent, ut manus per caput tractu ducta, quasi quædam videatur esse laudatio. Euphratius.

Quin tibi, &c.] Qnod pueris fieri solet per blanditiarum delicias ab iis

qui eos collaudant: *stroke his head.*
Farnabius.

15 *Fucium boni tibi aliquid pro ista re ac lubens]* Blande dicere et benigne facere cupiunt, qui indulgent, aut assentantur. Induxit hoc *Ἄθος* etiam in Adelphis v. 5. 5. 6. ‘Tibi lubens bene faxim.’ et v. 6. 7. 8. ‘Et tibi ob eam rem, si quid usus venerit, lubens bene faxim.’ *Bæclerus.*

17 *Gloriare evenisse]* Hoc tibi pro voluntate contigisse gloriaris? *Eugraphius.*

Gloriare evenisse, &c.] Quia Menedemus nondum circumductus erat argento, sed dolus tantum strnebatur. Nannins conjicit legendum *hariolare*. Id est, inani divinatione jactas. *Miscell. I. II. c. 5. Farnabius.*

19 *Tui Clitiphonis]* Hoc est, illud consilium quod supra significatum est, ut veritas dicta nihilominus implicare possit errorem. Quippe cum dicit Clinia patri, Clitiphonis amicam esse hanc: ut hoc dum indicat servus, nihilominus dominus filii sui amicam meretricem esse non credat. *Eugraphius.*

22 *S. Dic sodes. C. nimium inquam]* Affectibus theatri hoc gratificatur Poëta, ut senex fraudes adversus se paratas laudet, auctori gratias agat, misera ignorantia alens augensque mala sua. *Bæclerus.*

Immo sic satis] Liber Bembinus, et Vaticanus, si scias, et infra, se se ipse dicit, non dicit. *Færnus.*

25 *Postquam aspicerit]* Geminavit sententiam, ut vis puleritudinis amare cogentis exprimatur. *Bæclerus.*

27 *Et quidem jubebit posci]* Et volet ut filiam tuam pater suns postulet. Quam rem cum non intellexisset, cum simulata videretur, respondit ille, uti argentum filio dari possit ad nuptias necessarium. *Eugraphius.*

Posci] Peti in uxorem, quod facit Menedemus, sc. 7. *Farnabius.*

28 *Num prorsus nihil intellego]* Parvi hoc refert, liber tamen Bembinus

habet, *prorsum. Færnus.*

Nam prorsum nihil intellego] Aptè, primum dubitat senex, in re quam denegatur est: et per gradus veterator depellitur. *Bæclerus.*

30 *Aurum]* Quo argento aurea ornamenti, vestes, &c. per Aposiopesin (supplet Chremes) compareret. *Farnabius.*

Neque despondeo] Id est, non promitto: unde *sponsa* dicitur. Nam et sponsio et dos a patre puellæ dabatur. *Eugraphius.*

Despondeo] *Spondeo* legendum putat G. Fabricius, quod Donatus dicat, *spondet puellæ pater, despondet adolescentis.* Promiscue tamen usurpantur a probatissimis antoribus. *Farnabius.*

32 *Me rogas? homini]* Ex Andria v. 1. ‘Homini adolescentulo, in alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoria.’ Ei ego filiam darem in seditionem atque incertas nuptias? *Bæclerus.*

Homini] Aposiopesis. Subandi, fugitivo, qui a patre aufugerat, meretrici superbae et sumptuosae addicto. *Furnabius.*

33 *Non ego in perpetuum dicebam ut illam illi dares]* Liber Bembinus, *Non ego dicebam, in perpetuum ut illam illi dares. Færnus.*

34 *Non mea est simulatio]* Boni et sapientis viri hic sensus est, ut numquam andeat, quod nunquam sit facturus, polliceri. *Eugraphius.*

Non mea, &c.] Supra dixerat Syrus, ‘mentiri non est menum.’ Reddit illi Chremes: ‘non est mea simulatio.’ Tu tibi habe consarcinatas tuas technas; neque me iis admisceas. *Farnab.*

35 *Ita tu isthaec]* Ita igitur haec efficio, ut sine mea persona haec compleas. *Eugraphius.*

37 *Credebam]* Seilicet, tibi persuaderi hoc posse, ut assimiles interim. Nota, haec ad epitasis machinatum esse Poëtam: et ad differendam catastrophen. Quando enim ante dixerat Clinia, ‘Antiphila mea nubet

mihi ; spes erat sola ; res adhuc dif-
ferebatur. Nondum enim Antiphilæ
pater Chremes auctor his rebus fac-
tus erat. Quod ideo monendum est,
quia eruditorum aliquos in συστάσει
τῶν πραγμάτων obhaesisse video. *Bæ-
eternus.*

42 *Sed illud quod tibi dixi de argento]* Depulsus eo, quod agitaverat, consilio Syrus, alio vertit. Voluit enim Poëta in hoc præcipue servo, extemporalitatem comminiscendi ac fraudandi ostendere. Sed in nova hac fraude, exceptiones juris, quibus uti poterat Chremes, occupat Syrus, atque adeo in hoc etiam calliditatis suæ specimen edit. Comparavit illa cum jure civili Romano eximus Schroterus noster, in hunc modum : ‘Poterat Chremes dicere, 1. quod factum alienum sibi non deberet damnum inferre, l. xxv. § 1. ad SC. Trebell. cum nihil commodi exinde ad se redundant, ideoque sua non inter-
sit. 2. Multo minus dici posse, se ex illo contractu teneri, cum sibi ni-
hil datum sit, quod tamen in mutuo, utpote in contractu reali, requiritur. 3. Nec se mandante id faetum fuisse. Quin imo 4. invito potius et ignoran-
te. Adeoque ipsam oppignorationem invalidam esse ; cum res aliena sine consensu domini non possit obligari, l. i. C. si res aliena pign. et præterea liber homo sit ex iis rebus, quæ nexum non recipiunt. l. vi. C. quæ res pignor. obt.’ Adde Eupraphii annotationem.

Ad hæc omnia opponit Syrus vul-
gatum istud : ‘Jus sumnum sæpe
summa est malitia.’ Ad quod multa
concessit Weitzius, i. e. a jure sum-
mo ad æquitatem invitat Chremetem, quæ est propria bonorum virorum lans. Äquitatem autem designat Aristoteles Ethic. v. summi juris re-
missione : et virum, aequum, τὸν μὴ ἀκριβοδίκαν επὶ τῷ χεῖρον. Ubi Michaël Ephesius : ‘Ἐπὶ τῷ χεῖρῷ ἐστιν ἀκριβο-
δίκας ὁ τὰ γεγραμένα ἐν τοῖς νόμοις

πάντα φυλάσσειν βουλόμενος, κατὰ τὸ χεῖ-
ρον ἔχηγούμενος. *Idem.*

43 *Quod tibi diri de argento]* Quod supra nos diximus, ut eventus imple-
ret consilium, hic nunc conficit : si-
quidem postea puella cognita est, pro qua jam debitor Chremes factus
est, cum constet eam arrabonis no-
mine apud meretricem collocatam.
Eupraphius.

44 *Neque tu, &c.]* Occurrit vetera-
tor servus iis, quæ poterat Chremes
objicere et respondere. *Farnabius.*

45 *Quid mea]* Quid mea refert? *Id.*
Num mihi datum] Sane dominus
bac responsione uti posset, ut non
redderet argentum. Sed servus cal-
lidus occurrit : non potes dicere is-
tud, non te accepisse, neque jussisse,
neque invito filiam oppignorate po-
tuisse. *Eupraphius.*

48 *Summum jus]* Id enim quod da-
tum est, utique reddendum est. Sed
jure cantum est, ut filia quidquid ac-
ceperit, vel filiae nomine datum fu-
nerit, quæ in familia est, non recte da-
tum videatur. Itaque æquitas est,
ut debitum solvi debeat; jus est ut
sic datum reddatur. Sed ille reniti-
tur a causa quod non debeat, et fit
controversia ex negotio. *Idem.*

Summum jus] Vulgo dicitur, ‘Qui
plus potest, pejus facit.’ *Idem.*

Jus sumnum] Rigor, ut vocant, ex
verbis juris, non ex mente et sensu
ejus qui scripsit. ‘Summum jus
summa est injuria.’ Citat Cic. l. i.
de Offic. ‘Nam sumnum jus anti-
qui putabant summam crueum.’ Col-
lumell. Prolog. l. vii. ‘Ο δὲ ὄρῶν τὸν
νόμον Λαλαν ἀκριβῶς, συκοφάτης φαί-
νεται. Menander. *Farnabius.*

Jus sumnum sæpe summa est malitia]
Gall. Chicane, injustice. Cicero in de
Officiis ‘Malitiosam juris interpre-
tationem’ vocat. Jurisperiti Caluin-
ianum interdum vocant.

50 *Omnes te in lauta]* Hoc a per-
sona persuadet, potius reddere quam
negare. *Eupraphius.*

Omnes in lauta et bene aucta parte putant] Palmerins *unctu* mallet. Frus-
tra autem hic explicant hoc vocabu-
lum. Satis bene dicitur, *aucta*. Sed an
pars, hoc loco satis recte dicatur, id
debebat ostendi: *esse in lauta parte.*
Bæclerus.

Bene parte, &c.] Al. *bene parte uncta.*
Alii, *uncta.* Al. *parti auctæ.* Farnabi-
nus.

53. 54 *Quia ridebitur, magis terisi-
mille id esse]* Sc. quod Bacchis sit
amica Clitiphonis, si argentum ad
eam deferet. *Bæclerus.*

56 *Efferō]* Mox elaturns sum. ut:
mox *huc revertor*, et similia. *Idem.*

SCENA VI. Iterum senarii sunt.
vs. 2. unus MSS. nostr. *quam tu inuit.*
f. vs. 6. duo omittunt, *quidem*, vs. 7.
omnes: *perdant.* vs. 10. unus, *prodi-
dit.* vs. 19. omnes: *unde id?* vs.
21. et sequenti omnes ordinem ser-
vant, quo edidimus. *Bæclerus.*

1 *Nulla est tam facilis]* Nunc ado-
lescens Clitipho redit, graviter ferens
quod ab amica sit extus. Eogra-
phius.

2 *Quam invitus facias]* Etiamsi fa-
cilis sit, ex animo facientis, habet
maximam difficultatem. *Idem.*

Inritus facias] Voluntas numeratur
inter actionum principia, qua propensa
vel aversa redduntur labores gra-
ves vel leves. *Farnabius.*

3 *Quam non, &c.]* Quamvis non ad-
modum laboriosa. *Idem.*

4 *Nec quicquam magis metuo]* Re-
ducit Poëta Clitiphonem, quo tem-
pore opus erat: amatorie conque-
rientem desiderium amica; et, ne
quid hujus generis iterum accidat,
metuentem. *Bæclerus.*

6 *Ut te quidem.]* Ad iugium excitan-
dum hæc facta sunt. Haec enim Cli-
tiphonem, dum ingreditur, dicentem
Syrus audit, et mox invicem incusat.
Idem.

Ut te quidem, &c.] Quantum est De-
orum, Dea rūmique, quicunque, quod-
cunque. *Farnabius.*

9 *Excarnifices]* Minutimi excrucies.
Idem.

I tu hinc, &c.] Non excensat se Sy-
rus: sed recriminatur, fiducia ar-
genti jam parati fretus. Quæ clavis
conciliationis. *Idem.*

10 *Proterritis]* Asperitas vel su-
perbia. *Eugraphius.*

Qnam pœne tua me perdidit proterre.]
Vocem Eugraphio non intellectam
explicat Guyetus. i.e. quam pœne
protervitas tua et incontinentes illæ
manus mea consilia disturbassent,
meque pericolo et iræ patris tui ob-
tulissent! *Bæclerus.*

11 *Vellem hercle factum. Ita meri-
tus]* Defendit Clitipho suam iracun-
diam. Cui Syrus μιμητικῶς, *meritus?*
Egone meritus sum ut perirem, ut
malo mactarer? vultu auget senti-
entia. Loquitur, qui conscient sibi
est magnorum in Clitiphonem meri-
torum. Itaque mox de mutando in
posterum animo minas jacit: quasi
beneficium, interea Clitiphoni para-
tum, intercepturus ingrato. *Idem.*

12 *Ex te prius audisse]* Gaudeo
quod istuc ex te prius andivi, unde
me læsistī, antequam tibi argentum
dedi, quod datum fui. *Eugraphius.*

14 *Quid igitur dicam]* Quid enim
possum tibi dicere, cum mihi ami-
cam adduxeris, quam non liceat tan-
gere? Bene . . . longe factus est ado-
lescens ab injuria, postquam compe-
rit argentum jam paratum. *Idem.*

Quid igitur dicam tibi vis] Minus
haec contumaciter, vultuque remissi-
ore, per speciem tamen defensionis,
dicit: quomodo igitur vis me loqui
tecum, qui tantam mihi molestiam
confeceris, dum eadem ostentas ami-
cam, et interdieis, meque ne præ-
sentibus quidem bonis frui permittis?
Bæclerus.

16 *Jam non sum iratus]* Mittamus
ista. Facile ignosco tibi. Lubido
tua, non seria aliqua indignatio, talia
tibi verba dictavit. Potieris voto.
Quod indicat interrogatione, pluri-

num spei demonstrante : sed scin ubi nunc sit tibi tua Bacchis ? Interponitur aliqua spei mora, comicò invento, ut augeatur beneficij gratia. Sed abrumpitnr mox familiariter illa mora : ‘Bono animo es : jam argentum ad eam deferes.’ Hoc enim est primarium istud consilium Syri, cuius causa Bacchidem adduxerat : enique difficultates comicæ hactenus intercesserant, sicut ex scena 4. hujus actus intelligi potuit. *Idem.*

17 Cl. *Ubi igitur*] Omnes fere l. s. ubi ergo ? quod expeditiorem versum facit. *Faernus.*

Garris] Nugaris. Metaph. ab avibus. *Farnabius.*

20 *Ipsa re experibere*] Hunc versum aliter legit Priseianus lib. viii. Terent. in Heaut. ‘Cur ego gratificor, ipsa re experibere.’ Unde intelligitur, antiquam esse perturbationem hujus loci. Quomodo autem sequentes versus ordinet, et personas distingnat Mnretus, vide in ejus not. et adde Fr. Fabric. et Gnyet, qui explicat. *Bæclerus.*

Experibere] Archaismus. Experiere. *Farnabius.*

21 *Deamo te*] Id est, valde amo. *Eugraphius.*

22 *Qua causa id fiat*] Qua causa fiat noli querere, tantum obtempera et obsequere. *Idem.*

23 *Cave quidquam admiratus*] Id vide, ne præ nimio gaudio admireris, id tibi patrem præcipere : sed quasi nescius suspicionem ejus a te dolo amove. *Idem.*

Cave quicquam admiratus sies] Omnes quidem libri ita, sed ratio versus exigit sis, ut sit iambus in fine senarii, eliso ex admiratus s. *Faernus.*

24 *Quod imperabit facito*] Cum quædam dignitate ita loquuntur : quæ in antiqua formula retinetur : ‘factum est quod imperasti.’ *Bæclerus.*

Loquitur paucula] Ne ex sermonibus tuis nascatur ulla suspicio. *Eugraphius.*

Sc. vii. Senarii : vs. 2. omnes Ms. nostri : dixtin, duo addunt, *Syre*, ante ῥd huic. vs. 3. omnes : hei quid stas l. vs. 4. duo : sequere me hac nunc ocyus. unus : sequere me nunc hac oc. vs. 8. omnes : dico. vs. 10. omnes : apposcent. *Bæclerus.*

1 *Ubi Clitiphō nunc est*] Qui argentum ad Bacchidem deferat. Hinc appetet, quam opportune Poëta, non modo præsentem, sed et præparatum Clitiphonem hue sistat. *Idem.*

Ecce hic tibi] Ecce eum tibi, quem queris. Comice circumloquitur, quod brevius modo ; *ecce me*. i. e. adsum. *Idem.*

2 *Quid rei esset dixti huic*] Ob quam illum requiro. Quam illum volo facere. Seu plenius : quid, aut cur, ad Bacchidem deberet deferre. *Idem.*

Dixi pleraque omnia] Supra diximus in Andria, omnia abundare ; et pleraque significationem suam propriam continere. *Eugraphius.*

Dixi pleraque omnia] Adjectio hæc ad Andr. 1. 1. 28. a Donato explicatur ; sive potius a diversis Grammaticis. Alius enim ibi vult ῥd plerique abundare ; alius ῥd omnes, ut hic Eugraphius. *Bæclerus.*

3 *Hei, quid stas lapis*] Liber Bembinus, pro hei, ii habet, quam lectio nem, per unicum tamen i, recipio. *Faernus.*

1, *quid stas, lapis*] V: Franc. Fabric. Hæc verba Chremeti Guyetus tribuit, admota Syro : cui tamen ideo deberi potius videntur, ut admiratione cunctantem adolescentem impellat, memor præcepti sui ; ‘Cave quicquam admiratus sies.’ Nunc enim defixum quodammodo adolescentem admiratione urget, ne seni frans suboleat. *Bæclerus.*

Hei, quid, &c.] Accelerare jubet, ne mora trahat periculum. Ignavum et brutum, instar lapidis, stupidum insimulans. *Farnabius.*

1 *Sequere me*] Posteaquam argen tum traditum est, continuo hunc

adolescentem vocat servus, ne aliquid aut ex admiratione, aut loentione suspicionis pater possit accipere. *Eugraphius.*

Sequere hac me ocyus: tu hic nos, dum eximus] Syrus callide festinat: ut seni quidem industriam suam approbare videatur; re vera autem, ut Clitiphonem, non satis idoneum docte ferre fallaciam, amoveat. Addit etiam: ‘Nam nihil est illic, quod moremur diutius.’ Ne Chremes suspicetur, causam quæsitam apud Bacchidem manendi. Sero tandem agnoscit Chremes, sibi fucum esse factum, quando act. v. sc. 1. vs. 9. miratur: ‘Sed interim quid illic jambendum gnatus cessat cum Syro?’ qui tamen dixerat, nihil esse illic quod morentur diutius. *Bæclerus.*

5 *Tu]* Chreme. *Farnabius.*

Opperibere] Archaice opperiere. *Idem.*

6 *Nam nihil est illic]* Pulchre adjectum, ut omnino suspicio tolleretur, non esse amicam Clitiphonis: siquidem non diu illic moraturus est. *Eugraphius.*

Ilic] Apud Menedemum, ubi jam Bacchis. *Farnabius.*

7 *Minas quidem decem]* Consuetudo patris semper est, ut de damnis cogitet, tametsi filii det. *Eugraphius.*

Minas quidem, &c.] Computat quasi digitis senex; quot quantisque auctus sit damnis, inventa filia, ad alimenta, ornamenta, dotem. *Farnabius.*

8 *Quas pro alimentis]* Eugraphius legit, hortamentis. Hoc est, nutritientis. *Hortatores* enim dicuntur, qui equos nutritunt. Denique alia hortamentis, alia ornamenti contulit. *Eugraphius.*

Quas pro alimentis esse nunc duco datas] Vide Chrestomath. voc. ‘Expon.’ Eugraphius legit hortamentis: alia hortamentis, alia ornamenti contulit. et addit, hortatores dici, qui equos nutritunt. In altero meorum MSS. in

margine adscribitur: *al. augmentis.* Sed, *alimentis, retinendum.* *Bæclerus.*

10 *Porro hæc talenta]* Talentum genus est ponderis, quod habet in se LXX. aut LXX. libras. *Eugraphius.*

11 *Quam multa justa, injusta]* Si quidem nunc relictis omnibus rebus querendus mihi est aliquis, cui meo labore inventa dare possim, ut filiam meam ducat uxorem. *Idem.*

Quam multa injusta ac prava f. m.] Vide Gnyetum. Ceterum hæc sententia inducta est, ut haberet σχέσων οἰκονομικὴν ad illud supra positum: ‘Herus damno auctus est.’ Hippolytus apud Euripidem itidem interdamna dotem deputat: ex vulgari scilicet sensu, atque, ibi quidem, σχήματι διαβλητικῷ. *Bæclerus.*

12 *Mihi nunc relictis omnibus]* O. I. s. *relictis rebus.* *Faernus.*

13 *Labore, &c.]* Cui rem meo partam labore dem cum filia dotata. *Farnabius.*

SCENA VIII. Senarii. vs. 3. MSS. nostr. unus: *resipisse.* alter vitiouse: *recepisse.* Argent. *resipiscere.* vs. 10. et seq. omnes: *quod dixti* (unus, *dixisti*) Chreme. CRE. *erravi sic res acta est.* MEN. *quanta de spe decidí.* CRE. et quidem hæc quæ apud te est (nnus, et equidem quæ apud te est). Unus in margine: *al. ME. quid dixti Chreme?* *errari.* CRE. *sic res acta est.* vs. 13. omnes Menedemo tribuunt illud: *ita aiunt.* vs. 14. omnes, *desponderim.* vs. 15. unus: *tu des ei aliquid, qui.* vs. 30. omnes: *sed hæc ista ut sunt. et vs. 31. postulent.* *Bæclerus.*

1 *Multo omnium]* Scena hæc actionem tenet: quippe Menedemus gaudet plurimum, quod filium videt et integris moribus, et uxorem eam velle ducere, quæ honestissimi viri filia sit. Et quod dixit, quum te intelligo resipisse, quasi hoc nesciat, quod eadem puella sit quam amaverat, quæ nunc filia sit Chremis: aut dissimulat, quod quasi a matre animuu filii ad nuptias transtulerit: aut errat ex dolis serui. Credit

Chremes interpellatum Menedemum esse a filio, non vero ut uxorem duceret, sed ut, nuptiarum gratia, argentum a patre susiceret. *Euphratius.*

Multo omnium nunc me fortun.] Hæc egrediens domo senex intro ad filium loquitur, more comico, ut statim intelligent spectators, quæ agenda deinceps in scena sint. *Bacclerus.*

Multo omnium, &c.] Apostrophe ad filium absentem, vel domi residentem; cum ipse fores egreditur. *Farnabius.*

*3 Respice] Codices fere, resipisse. Quem ἀρχαῖσμὸν etiam Priscianus notat. Apud Plantum Rudente iv. 1. 8. legas: ‘Pol magis sapisset, si dormivisset domi.’ *Bacclerus.**

*Resipisse] E vitiorum gurgite ad sanam mentem et rectam vivendi rationem emersisse. *Farnabius.**

*Ut errat] Se. quod putat, eum a Bacchide amorem contulisse ad aliam; cum nuptias obtentui sumat, ad emungendum argento parentem. Hoc autem dicit ille, qui per totam fabulam solennia errat. *Bacclerus.**

*Errat] Uterque, Chremes præcipue, qui Menedemum credit decipi, cum ipse decipitur. *Farnabius.**

*4 Serea quod in te est] Petens nuptias filio suo, posteritatem respicit totam. *Euphratius.**

*7 Quæso quid hominis] Redigere vult in memoriam Chremes Menedemo. Arguit igitur quod veluti stultus non intelligat, quod de dolo nunc agatur. *Idem.**

*Cu. Quæso quid tu hominis es? M. quid] Plenior videtur lectio libri Bembini. M. quid est? nec versus repugnat, eliso ex verbo es s littera. *Fænus.**

*Quæso, quid tu hominis es] Ut paulo post stultior appareat, ubique nunc suæ sapientiae plaudit. Hæc enim liberior castigatio cum arrogantia conjuncta est. *Heeyr. iv. 4. 21.* ‘Sed quid mulieris uxorem habes?’ cum quodam contemptu. Continuan-*

tur autem ista: *quæso, quid tu hominis es?* jamne oblitus es, *inter nos quid sit dictum de full. μετεωρίᾳ ei objicit.* Quod vitium Latini non possunt aliter fere, quam per oblicationem, efferre. Vide Sueton. Claud. 39. *Bacclerus.*

*10 Et seq. quid dixti Chremé? errari] Si hæc distinctio personarum servatur, tum, accommodata moribus Menedemi oratione, ostenditur, quomodo se is in quamecumque partem trahi passus sit: quando et statim Chremetis suspicioni credidit; et cum subinde recordans esset, quod de Clitiphonis amica Bacchide cognovisset, levi contradictione cessit cognitæ possessione veritatis. Guyeti lectionem et distinctionem vss. 13. 14. 15. juvant MSS. nostri, de quibus ante: ita esset: *sic res acta est*, i. e. actum est. Quod in re perdita aut mala dieitnr. Alii ita distinguunt: *Cu. Ea res nunc agitur ipsa. M. quid dixti Chremé!* *Cu. Erravi: sic res acta est.* *M. quanta spe decidi!* *Cu. Immo hæc, que apud te est, Clitiphonis est Amica.* *M. ita aiunt. Cu. et tu erdis?* *M. omnia.* *Cu. Et illum aiunt velle uxorem, ut cum despondem, Des, qui aurum ac vestem, &c.* Ita illa verba, erravi, *sic res acta est*, ἐπανορθωτικὴ διάνοια habent: *ea res nunc agitur ipsa*, et, quid dico, agitur? erravi: jam *sic res acta est*. Jam facta, transacta omnia. Jam reliqua μητρικῶς, figura ad sagacitatis opinionem aptissima, proferuntur a Chremete: *Immo hæc, que apud te est, Clitiphonis est amica.* Tum: *et illum aiunt velle uxorem.* Seriei enim doli ἐν ὑποκρίσει exhibet. *Idem.**

*11 Errari. Sic res acta est. Quanta spe decidi] In contextu libri Vaticanani non esse nisi primam dictionem, errari, in Bembino vero illum versus omnino non esse, et sane cum esse subditum ex insequentibus, patet, ubi Menedemus, tum denique errorem suum agnoscens, in hæc verba proiumpit, id est: *profecto id**

amicæ dabitur. Et interposito Chremetis assensu, *rah, frustra igitur gavisus miser.* Ita liquido appetet, quidquid ante hæc est, dissensionem esse Menedemi et Chremetis, hoc contendente, Bacchidem amicam esse Clinæ, illo Clitiphonis. Quid ergo opus fuit Menedemum hic dicere errari, et cetera quæ sequuntur, paucio post eadem illa dicturum? quare enim versum omnino delendum arbitramur. *Faernus.*

12 *Nempe hæc quæ apud te?* Ut facile docere possit senem, non vero ad nuptias peti filiam suam, sed uti nuptiarum gratia adolescenti dari possit argentum, commemorat nempe, *Hæc quæ apud te est, Clitiphonis est amica:* uti ex his quæ apud eam gesta sunt, sciat Menedemus esse fallaciam. *Eugraphius.*

13 *Ita aiunt*] Clinia, Syrus, Dromo. *Farnabius.*

14 *Cum despouderis*] Vide scen. 4. ‘*Nec do, nec despondeo.*’ *Idem.*

16 ME. *Id est profecto?*] Hic primo negat Menedemus, id quod asserit Chremes, scilicet per speciem desiderii nuptiarum fallaciam in se a Clinia filio intendi, ad extorquendum argentum, quod Bacchidi detur: non enim hanc ejus amicam esse, sed Clitiphonis. Contra asseverante Chremete id esse compositum inter adolescentes, ut Bacchis amica Clitiphonis esse dicatur, atque ut Clinia uxorem velle se singat, ut per speciem uxoris ornandæ, et nuptiarum apparandarum, argentum a patre accipiat, quod det Bacchidi. Tandem Menedemus in opinionem Chremetis inducit; actum denum dicit, *id est profecto*, et quæ sequuntur. *Faernus.*

Id amicæ dabitur? Vel confirmantis pronuntiatione accipi potest, vel quasi cum affirmatione interrogantis, . . . Nam interrogatio interdum ad negationem, interdum ad affirmationem dirigitur. *Eugraphius.*

Scilicet daturum? Licet damnum

intelligat senex, et deceptus de gau dio sit, tamen memor doloris pristini et calamitatis, omnia vult sustinere, quam id quod passus est, rursus pati. *Idem.*

Id est profecto: id amicæ dabitur? Si enim interrogatione accipitur, tarditas Menedemi major intelligitur. Si absque interrogatione, jam sensit monitus fallaciam. *Eugraphius:* ‘*Vel confirmantis,*’ &c. Ceterum onnis difficultas hujus loci, quem variis remediis et saepè valde accersitis tentarunt eruditæ, in expedito erit, si hæc tota oratio Menedemo tribnatur, neque Chremes illa dicat, *scilicet daturum*, sed Menedemus. Ut sit: *id est profecto, id amicæ dabitur. Scilicet daturum.* i. e. intelligo jam quid agatur. Quod obtentu nuptiarum a me petent, id amicæ (meretrices). Nam hic error senem adhuc tenet) dabitur. Sed quid agam? *scilicet daturum* me decrevi; vel daturum me esse dicam, quod postulabit filius. ‘*Vah! frustra sum igitur gavisus miser,*’ quasi filius auimum revera ad nuptias adjecisset. ‘*Quidvis tamen jam malo, quam hunc amittere?*’ Hæc unica est ratio explicandi loci, si bariolari velle desinemus. *Eugraphius* vidit et monuit, imo in suis codicibus ita reperit. Sic enim annotat: ‘*Scilicet daturum. Licet damnum,*’ &c. Quis non videt, de Menedemo hæc dici, non de Chremete? *Bæclerus.*

17 *Daturum?* Al. *Datum. Farnab.* *Frusta igitur, &c.*] Frusta gavisus sum, siquidem filius non resipuerit, neque tu datus filiam in uxorem, uti poscebat ipse, sperabam ego, tu visus promittere. *Idem.*

19 *Quid nunc renunciem?*] Quid ergo vis renunciem filio abs te esse responsum, ne intelligat, me hoc intellexisse, quod non vere nuptias petit? *Eugraphius.*

22 *Perfice hoc mihi perpetuo?*] Ele gantia et vis est in sententia: sicut

semel cœpisti mihi operam dare, ita porro etiam des rogo; neque defatigeris continuandis officiis. Td perficere, possit παράφραστον accipere ex illis in Andria v. 1. 5. ‘Ut beneficium verbis initum dudum, nunc re comprobet.’ Additur *perpetuo*. Bœclerus.

24. 26 *Quid deinde?* et: *hem, istuc volueram*] Chremes tractatu operosius fecit suum officium, apud desiderantem et singillatim elicientem: subjecta etiam absolutione totius consilii: ‘Tanto ocyus te ut poscat, et tu id, quod cupis, Quam ocyssime ut des.’ Alii distinguunt: et tu, *id quod cupis, quam ocyssime ut des*. Ut confessio sit ἐμφάσει et πάθει adjuta: *cupio*. Idem.

Desponsam quoque esse] Petitionis uxorum nomina hæc sunt. Nam primum *inventa* dicitur, deinde *pacta*, tertio *desponsata*, quarto *uxor*. Ita, ut vicinum nomen jam petitionis ostenderet circa nuptias, dixit, ‘Postremo desponsam quoque esse dicoit.’ Hoc enim vicinum ad uxorem. Nam *supra pacta* dicitur. Ut est apud Virgilium: ‘Et pactæ conjugis os-

tro.’ Denique primo Menedemus, cum audisset Chremetem, *Dic, convenisse, egisse te de nuptiis*. Quoniam conventæ nomen dixerat, quod longe est positum, quæsivit, *Quid deinde?* Quasi hoc parum est: et pervenit usque ad appellationem prope uxoris. *Eugraphius*.

Desponsam quoque esse dicoit] Ex esse unum s elidendum, vel ex *desponsam m.* *Faernus*.

27 *Poscat*] Argentum. *Farnabius*.

29 *Istius obsaturabere*] Facile ejus fastidium habere poteris. *Eugraphius*.

Istius obsaturabere] Quantum video sumptum qnem es facturus, brevi satias te illius capiet usqne ad tædinium et fastidium. *Farnabius*.

31 *Abi intro, vide quid postulent*] Liber Bembinus, et Victorianus, *postulet*, et Clinia subanditur; de quo jam dictum est, *tanto ocius te ut poscut*. *Faernus*.

Nam te sciente faciam] Ita Eugraphius legit: et *Mss. nostri omnes*. *Bœclerus*.

Te scientem faciam] Te consulam, te certiorem faciam. Al. leg. *te sciente*. *Farnabius*.

ACTUS V.

SCENA I. Septenarii Trochaici, et in medio Senarii Iambici sunt. vs. 1. omnes *Mss. nostri*: *id certe scio*. vs. 6. duo: *congratulando*. vs. 8. duo: *dictum sit c.* vs. 15. omnes: *itidem istuc mihi v.* vss. 18. 19. unus: *nam ubi desp. nunt. scio contin. injec. alter: nam ubi desponsam nuntiasti filio tuo scio contin.* ita etiam Argent. vs. 20. omnes omittunt $\tau\delta$ atque. vs. 25. unus: *sed ille tuus quoque Syrus itidem m. f. f. alter: sed ille tuus quoque servus idem m. f. f.* Argent. *Sed ille quoque tuus Syrus itidem mire finxit filium.* vs. 30. unus: *et vestimentis stratus est.* vs. 33. unus: *ubi abire intro, operire ostium.* vs. 39. omnes omittunt *ne,*

duo habent *communi pro comi*. vs. 51. Argent. ut edidimus. In margin. adscrib. glossa, *paulo ante*. Quam unus meorum in textum recepit: *id quod me fecisse aiebas paulo ante*. omisso $\tau\phi$ parum alter: *id quod me fecisse aiebas parumper.* vs. 55. duo: *immo abeat multo malo q. g. tertius: malo multo*, vs. 57. omnes, *pergum*. Argent. *illius*. vs. 60. duo: *ostendis*. vs. 61. duo: *et id erit ingratum*. Argent. et *ingratum id erit*. vs. 68. duo: *et filium et rem.* vs. 70. duo: *id emirari te sim.* tertius: *id amirari te assim.* vs. 72. duo: *ut illius animum, tertius, ut illi an.* vs. 73. omnes: *defluit.* vs. 74. duo: *quid uis?* mox omnes: *mitte ac sine me i. h. r.*

vs. 75. omnes : *præparet.* Argent. ad-dit te. *Bæclerus.*

1 *Ego me non tam]* Hæc scena conjecturalem statum continet: quoniam argumentis collectum est, Clitiphonem amicam habere meretricem. *Hoc ut probari possit,* argumenta dicentur. Sumpsit exordium a persona sua et Chremetis. *Ego me non tam astutum:* hoc est, acutum et perspectorem rerum. *Eugraphius.*

Ego me non tam ast.] Jucunda vice, exsulto nunc suis erroribus Menedemo, Epitasis in Chremetem fortius incumbit. Cujus quo senior est perturbatio, eo vehementior. Sed temperatur, ut ante, διασυρτικοῖς τισὶ πλάσμασι. Vide, quot res, quam apta consecutione, quo artificio, una eademque opera poëta in hanc scenam conduxit. Senex a lacrymis, et summa ægritudine animi, ad lætiora vix, nec aliter adductus, quam ut sata-gere rerum suarum perseveraret, nunc eo usqne expedivit se, ut jocari et ridere vacet. Ridetur, et perturbatur ille alter, qui alienæ hactenus stultitiae irrigore se præbuerat, et miseriæ auxiliatorem. Miscentur jocis seria; ironiæ veritas; dictis officia. *Bæclerus.*

Ego me non tam astutum, neque ita perspicacem esse id scio] Ἀνακόλουθον. Supplendum enim est: sicut opus est, sicut debebam esse, et sim. Idem.

2 *Sed hic adjutor meus et monitor et præmonstrator Chremes]* Cumulavit nomina, ut insigniretur τὸ ἀστεῖον τῆς εἰπανέλας. Quin et in ipsa significatio-ne inest lepos. Magistri et rectoris elogio Chremetem honestat, quod is sibi tantum hactenus tribuisse, sive, tantum sibi præ Menedemo sapere visus esset, ὥστε παιδαγωγεῖν αὐτὸν ικανὸς, ut regere ipsum et moderari se posse putaret. *Præmonstrandi* voce etiam Plautus ita usus est. Guyeto laudatis adde, Trinummio 1. 2. 61. ‘Sed ego hoc verbum cum illi cuidam dico, præmonstro tibi.’

Ut et *monstrandili.* Bacchid. 1. 2. 25. ‘Jam perdidisti te atque me atque operam meam, Qui tibi nequiequam saepe monstravi bene.’ *Idem.*

Sed hic adjutor meus] Hoc vocabulum est comicum, uti et ‘monitor’; quod ad Phædrum multis annis prius monueram quam Notæ Parisienses in lucem prodiissent. Gallice, *C'est celui qui se tient derrière la tapisserie, et qui suggère aux Acteurs, quand la mémoire leur manque.* Quamobrem hic metaphoricum est, nec sine magna elegancia positum. *Faber.*

Monitor, adjutor, &c.] Ironice ista. *Farnabius.*

3 *Hoc mihi præstat]* In hoc me antecedit. *Sed hic.* * *itapait pocaoyeta...* ponis eum tractat, in se multa maledicta. *Eugraphius.*

Hoc mihi præstat] Hoe, i. e. τῷ non esse astutum et perspicacem, i.e. stultitia, stupiditate. Guyetus adscriptus suo codici. *Bæclerus.*

4 *Caudex, stipes, &c.]* *Caudex* est trunca arboris, conversa o in au, fit pro *codex caudex*, sicut pro *cote cautis*. *Stipes* similiter est truncus cujuslibet ligni, et declinatur *stipes stipitis*. *Stipes* vero *stipis* est præbenda militum. Hæc singula prununcianda sunt per ἀστεῖσμα, ut stulti vis exprimi possit. *Eugraphius.*

Stipes] Ita Plauto *frutex* inter ea, quæ in stultum dicuntur, Mostellaria 1. 1. 12. *Bæclerus.*

Caudex, stipes, &c.] Plaut. Bacch. act. v. sc. 1. ‘Stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buceones; hos solus ego omnes longe anteo stultitia.’ *Farnabius.*

5 *In illum nihil]* Hoc est quod supra dixi, contra opinionem dictum: nam adjecit, ‘Exuperat stultitia ejus hæc omnia.’ *Eugraphius.*

In illum nil potest: nam exsuperat ejus stultitia hæc omnia] Pro *nil o. l. s.* habent *nihil*: quæ tamen dictio in seansione est contrahenda. Bembinus vero adverbium *nam* in contextu

non habet. Sine quo sermo consuetudini accommodatior videtur. Ut vero versus sit trochaicus, ut ceteri, eliso ex *illum I.* prior syllaba corripienda; dictio vero *eius* monosyllaba facienda. *Faernus.*

Nam exsuperat ejus stultitia hæc omnia] Non dubito τὸ astutia, quod in nonnullis codicibus repertum est, a manu interpolatoris esse, qui ad principium scenæ referendum putavit. Et quæ Latinitas prodibit, *astutia ejus hæc exsuperat omnia?* *Stultitia* vox hic apta fuit ad absolvendam inexpectata interpretatione διασυνέποντα. *Bæclerus.*

Ohe jam desine deos uxor grat. obt.] Severa satis sapientia; domo egrediens uxorem castigat is, qui mox experietur, se longe fuisse uxore insipientiorem, quæ filia recuperata gaudet, dum ipse de recuperando filio nullam cogitationem suscipit. *Idem.*

Ohe, jam desine, &c.] Egrediens Chremes, conversus ad ædes hæc uxori quæ est intus: v. Andr. act. ii. sc. 2. *Farnabius.*

Gratulando] Diis agendo gratias, tibique gratulando, super inventa filia. *Idem.*

Nisi illos ex tuo, &c.] Nisi Deos tui similes judices, ut nil, &c. *Idem.*

Sed quid interim illie] O. l. s. sed interim quid illie. Et versus constat rationibus saepe repetitis. *Faernus.*

Quid illie jamdudum gnatus cessat cum] Jamdudum cessat. Jamdudum est, quod rediisse debuerunt. Cessant enim, qui hærent in loco, ubi jam nihil est quod agant. Ubi nulla morandi causa est. Promiserat enim celerem redditum Syrus: *Nam nihil est illie quod moremur diutius, Bæclerus.*

Vultus quoque hominem] Adhuc perseverat Chremes, ut eredit a Syro ad Menedemum compositam esse falaciam, ita ut et vultus hominem saceratissimum fingat. *Eugraphius.*

Vultus quoque hominum fingit scelus] Vide Chrestomath. et Jo. Riv. *Bæclerus.*

Vultus quoque, &c.] Seelestus ille Syrus non se tantum, sed et alios instruit omnem inducere personam, vultum fingere et componere ad omnem animi habitum, mox versu abhinc 12. *Farnabius.*

16 Veterator] Versutissimus veterator est Syrus iste. Vid. Andr. act. ii. sc. 6. *Idem.*

Si magis noris, putas] Hic jam aperit veritatem Menedemus. Magis qualis sit Syrus intelligas, si magis quæ fecerit cognoscas. *Eugraphius.*

17 Mane. Hoc prius] Cum narrare vellet Menedemus, ut crederet Syrum adversus Chremetem potius insidias tetendisse, intercedit, et dicit, quidnam perdididerit. Quod negatum a Menedemo est. Unde se mirari vehementer dicit, quod hæc non fuerit suspicatus. *Idem.*

Mane: hoc prius scire expeto] Cupiditas sciendi aliena damna, cum quadam lubidine ignorandi propria, juncunde hic depinguntur, in ipso articulo manifestandæ fraudis, in quam Chremetem sollertia præpostera, et curiosus in alienis, socors suarum rerum animus præcipitabat. *Bæclerus.*

18 Quid perdidideris] Quantum argenti tibi extorserit Syrus. *Farnab.*

19 Continuo injecisse verba tibi Dromonem scilicet] Calphurnius subaudit: *an non verum est?* Manuscripti nostri omnes explent per, scio. Unus etiam ante, *scilicet*, addit, *comperi*. Quod absurde fieri τὸ scilicet particulam illis habitam, δηλαδή. Alii ut verbum capiant, *scire licet*. Quod alibi Donatus citiam notat. *Bæclerus.*

Dromonem scil.] Voluit Chremes collare autorem, et transferre in Dromonem, deinde in Cliniam, denique in Syrum, unde habuit ista, act. iv. sc. 4. *Farnabius.*

Aurum, &c.] Δοντρὸν, θεράπαια, καὶ

ἀργυρώματα. Menander apud Atheneum, l. vi. *Idem.*

21 *Quid non?]* Melius et significans distinxeris; *quid? non?* Bæclerus.

24 *Sed te miror, qui alia tam plane scias]* Vide Guyetum. Menedemus proprius accedit ad errorem Chremensis, ipsi velut in speculo ostendendum, facete et urbane assimulata simplicitate narrationem exorsus, cuius singula membra ad confidendum id, quod agebatur, valida sunt. *Idem.*

Sed te miror, qui, &c.] Miror interim te, qui Lynceus alter tam acutum cernis aliena arcana, ut scias quam filii mei vultum finxit Syrus, in rebus propriis in tantum esse talpam, ut non videas eundem Syrum tuum quoque filium tam mire finxisse, ut tibi glancomam ob oculos objiceret, ne discernas Bacchidem hanc simulari amicam Cliniæ, esse revera Clitophonis. *Farnabius.*

25 *Sed ille tuum quoque]* Hic jam prorumpit in narrationem. Ille, inquit, Syrus mire tuum finxit filium, ut amicam ejus tu Bacchidem suspiciari non possis. Hæc argumenta colligit a factis. *Mitto jam osculari, et amplexari.* Deinde a loco, quod in ultimis ædibus retro conclave positum sit, quo eis introlatus est lectus. Utique discessio hæc, longe a conspectu multorum posita, ideo sumpta conspicitur, ut magis facinus cœlaret. Deinde quod ingressi sunt solus Clitipho et sola Bacchis. Hæc dicens, a præcedentibus argumentatur, quid consequentum sit, scilicet concubitus. Unde quia rem conjecturaliter collegerat, addit, ‘Opernere ostium, et Clinia hæc fieri videbat.’ Fieri enim non potest, ut si amica Cliniæ esset meretrix, ipso præsente cum altero adolescente concluderetur. Quia re probata, Chremes vehementer exclamat, memor come data, ‘Decem dierum vix mihi est familia?’ Ut dicit, haud esse unde familiam susten-

tet. *Eugraphius.*

Sed ille tuus quoque Syrus idem mire finxit filium] Liber Bembinus, et Victorianus, *sed ille tuum, ut sit, tuum filium.* *Faernus.*

25. 26 Ironia est satis lepida in his dubiis versibus, quam agnovit et explicat, enm sequentibus, Eugraphius. ‘Ut ne paululum quidem suboleat,’ sc. enīquam homini. *Bæclerus.*

Ut ne paululum quidem suboleat] Hujus versus secundus pes est trochæus, tertius anapæstus, eliso m ex paululum, quamvis sequente consonante. *Faernus.*

27 *Mitto jam, &c.]* Omitto oscula, amplexus, manus salaces. Levia sunt illa, præt quod jam audies. *Farnab.*

28 *Vah]* Sive Guyeti distinctio nem hic accipias, sive vulgarem retineas, τὸν *vah* risu Menedemi attollitur. Sive apud hanc particulam oratio Menedemi risu interciditur. *Bæclerus.*

Est niki in ultimis conclave ad.] Seriam speciem narrationis initio accommodavit: quæ subinde διαλογισμοῖς figuratur, πάθεσι adaugetur, absolutione perficitur. Singulare prorsus hoc exemplum dixeris narrationis comicæ, quæ rem statim et totam accurata demonstratione conficit. *Id.*

30 *Huc est intro latus lectus]* Exempliles olim lectos et portatiles habere moris erat, quos hinc inde deportabant. Hom. Odyss. xxiii. ‘Ἄλλ’ ἄγε οἱ στόρεσσον πυκανὸν λέχος ἐκτὸς, &c. *Farnabius.*

31 *Dictum factum]* ‘Ρηθὲν καὶ πραχθὲν. Supra act. iv. sc. 4. *Idem.*

35 *Filius est amica Bacchis Menedeme! occidi]* Tandem ergo Chremes, veluti somno excessus, se et filium et suam fortunam sapientiamque agnoscat. ‘Επταθῶς hæc pronuntianda sunt. *Bæclerus.*

36 *Quamobrem? et 37. Quid? istuc times quod ille operam amico dat suo}* Ignorantiam rei, quam tam designate depinxerat, assimulat: πρὸς τὰ

θυνῆπες τοῦ διαστυρμοῦ κωμικοῦ. Quo etiam spectat vs. 38. si dat. Crescit urbanitas, quod Chremetem sua simulatione eo adigit, ut argumeutis agere incipiat: ‘An dubium id tibi est? quemquamne animo tam comi esse, et leni putas, qui?’ &c. *Idem.*

Decem dierum, &c.] Res mea familiaris intra 10. dies tota exaurietur. Ut in re militari dicitur, ‘Trium dierum commeatus.’ *Farnabius.*

37 Quid? istuc times] Inscitia serem probatam habere Menedemus illudit faceta satis urbanitate. *Eugraphius.*

Tam comi] Tam patienti, miti. Legitur et *communi*, utrumque a MSS. cōi. *Farnabius.*

40 ME. Ah ah eh] Hæc non sunt in libro Bembino, et certe risus non videtur habere hic locum. Sed nec versus hæc recipit. *Faernus.*

ME. Ha, ha, hæ] Verecunda et honesta Aposiopesis. *Farnabius.*

41 Ut facilius mihi verbu dentur] Hæc facta sunt. *Eugraphius.*

42 Derides] Tam diu irridendus erat scilicet, donec se irrideri animadverteret. *Bæclerus.*

Merito mihi nunc ego succenso] Hic jam ab argumentis, quæ a Menedemo dicta sunt, alia colligit Chremes de præterito, quod illum in sinum meretricis viderit manum inserere. *Eugraphius.*

43 Dedere] Se. occasionem. *Farnabius.*

46 Nam juu] Affectio est illa irascens, de qua sæpe diximus. Ut quod ait Virgilius, *Quos ego. Eugraphius.*

Non tu te cohibus] Aposiopesis, ex ira effervescente. *Farnabius.*

47 Non ego tibi exempli] Παράδειγμα est, ad deterendum dictum. *Eugraphius.*

Non tibi ego exempli satis sum] Ne se. irascendo nimium amoribus filii, aliquid facias, unde tibi cruciatum ipse patias. Sicut mihi accidit. *Bæ-*

clerus.

48 Non sum upud me] Non sum mei compos. Irae sc. motu incalescit cor, inflammantur spiritus et sanguis, mens de cardine tollitur. *Farnabius.*

49 Te aliis consilium dare] Euripides. Μισῶ σοφιστὴν, θότις οὐχ' αὐτῷ σοφός. *Idem.*

50 Foris sapere, &c.] Chremeti regerit Menedemus sua ipsius verba, et consilium in ipsum retorquet, non sine tacita curiositatis exprobatione. Confer act. i. sc. 1. *Idem.*

52 Fac te patrem] Comœdiarum vice versa sunt omnia. Nam ille qui accipiebat ante consilium, nunc dare cœpit. Mores enim per comœdiā expressit, et qualis humana hominum vita declaratur. *Eugraphius.*

Fac te esse patrem sentiat] Antiqua colloccatio, *Fac te patrem esse. Faernus.*

Fac te patrem esse sentiat] Totus hic locus fabulæ vices permutas χαρακτηρίζει: et conferendus est cum oratione Chremetis, act. i. sc. 1. vs. 101. &c. *Bæclerus.*

54 Ne quoniam aliam querat copiam] Vide Guyet. *Idem.*

57 Nam si illi pergam] Liber Bembinus pergo. Ita habuit et Victoria-nus. *Faernus.*

Num si illi pergo suppeditare sumtibus] Plautus: ‘Suppeditare clamori.’ *Bæclerus.*

58 Mihi illæc vere] Vero liber Bembinus. *Faernus.*

Ad rastros res] Ad rastros sum, non dolore, sed paupertate redditurus. *Eugraphius.*

Ad rastros res redit] Allusum ad rastros Menedemi, act. i. sc. 1. et Emphatice: mihi illæc vere præ inopia ad rastros res redit, non ut tibi modo obstinato dolore. Idque proverbialiter, ut; *ad restum res redit*, *Ad incitus reductus sum. Farnabius.*

Quot incommoda] Ita etiam MSS. nostri, Guyeti emendationem confirmantes. *Bæclerus.*

60 Difficilem ostendis] Aliqui libri, inter quos Bembinus et Victorianus, habent *ostendes*: ut referatur ad id tempus, quo venia petetur per Clitiphonem a Chremete. *Faërnus.*

61 Et id ingratum] Gall. *Et on ne vous en saura aucun gré.* Faber.

Ut lubet] Hæc quoque respondent superioribus i. 1. 114. 115. ‘*Ch. siccine est sententia?*’ ME. Sic. *Ch. bene vale.’* Menedemus hic cum ratione ad suum negotium, de Cliniae matrimonio, properat reverti. *Bæclerus.*

64 Quid dotis dicam te dixisse] Primum juris est verbum, cum dicitur dos, quod exprimitur. *Euphradius.*

65 Quid obtinisti? Postea quod dos petita est, Chremes diu deliberavit consilium quærens, non quo summam quæreret dotis* quod intelligi datur ex sequentibus. Compromissa dote adjungit, si me r̄is saluum: aliter enim filium corrigi non posse credit, nisi dotis nomine omnia bona filiæ promisso videatur, unde crederet filius ex hæredem se. Denique, *id*, inquit, *mirari te simulato*, ut ad ejus notitiam veniat. Nam quidem rem cum intellexisset Menedemus, explanat, se idcirco promisso, ut animum adolescentis luxuria et lascivia diffluentem inopia retunderet, et ad integrum frugem necessitate revocaret. *Idem.*

Ch. ah] Deliberationem significat hæc cunctatio, non tam de dote, quam de ratione emendandi et ad frugem revocandi filii. Hie enim consilium illud ad *oikovouλων* unice factum, veluti ex re præsentि arripitur: ut, dum turbæ in Clitiphonem augeri videntur, ad *καταστροφὴν* paretur via. Differt enim hac ira Chremetis patris ab aliorum patrum indignatione, ubi plus affectus quam ratio dominatur. Hie in rationem

Delph. et Vur. Clas.

se compositus affectus, nec impeditur sed tegitur iracundia consilium. Quod ut conspectius esset, adjicit Poëta et comparavit senis in servum indignationem: quæ ultiōnem et minas spirat. Filius *dictis confutabitur*, ad emendationem: servus verberibus male multabitur, ob vindictam facinorum. *Bæclerus.*

66 Nihil dos nos movet] O. l. s. *nihil nos dos movet.* *Faërnus.*

67 Pro re nostra] Pro facultatibus meis. *Farnabius.*

70 Et illum rogitato simul] Liber Bembinus, et illum *hoc rogitato simul.* *Faërnus.*

71 Quin ego vero, quamobrem id facias nescio] Duo egit poëta; tum, ut eliceretur consilium, de quo modo dictum est, atque expressius signaretur: tum ut discriminem ingenii ac morum senis consignaretur; de quo in præfatione. *Bæclerus.*

74 Gerere mihi morem] Animo meo satis facere, arbitrio meo facere. *Farnabius.*

75 Age jam, uxorem ut accersat parent] Tò age huc probe quadrat et MSS. auctoritate defenditur. Ut fortasse alio remedio opus non sit. *Bæclerus.*

Uxorem ut accersat] Deductio uxoris vesperi adeo et noctu fiebat. *Farnabius.*

76 Dictis confutabilur] Solis sermonibus male tractabitur. *Euphradius.*

Ut liberos est aequum, &c.] Clitipho convictus dietis castigabitur, sc. 4. infra ‘*gerro, iners,*’ &c. servili muletabitur suppicio. *Farnabius.*

77 Sed Syrum] Cum utique majora tormenta servo minatus sit, irascientis more, quod esset facturus, exprimere non potuit. *Euphradius.*

Sed Syrum] Errunt Euphradius: ‘*Cum utique,*’ &c. *Bæclerus.*

Sed Syrum] Aposiopsis ex ira. *Farnabius.*

Adeo exornatum] Id est, comptum,

Terent.

4 S

per elp̄velāv. *Eugraphius.*

Adeo exornatum dabo] Verberibus et cruciatu carminatum. I'll so trim him. Farnabius.

78 Adeo depexum] Hoc est, compositum pœnis et tormentis. Eugraphius.

*Depexum] Flagris. Plant. Menæch. 'Pecte pugnis:' act. v. sc. 7. Pœn. act. i. sc. 2. 'Leno pugnis pectitur.' Rnd. act. iii. sc. 2. *Farnabius.**

80 Viduæ mulieri] Facilis enim illusio est in eam, quæ et mulier et vidua est. Eugraphius.

*Viduæ mulieri] In quam injuria plerunque impunita. Quintil. Declam. 'Imbecilla res est fœmina, et affert infirmitati naturali non leve pondus, quod vidua est.' *Farnabius.**

SCENA II. Satura est, ex Trochaicis catalecticis et Iambicis acatalecticis. vs. 2. unus MSS. omittit *de me.* vs. 7. omnes, nt ed. vs. 11. omnes: *ut nque tu c̄geres.* vs. 18. Argent. prius *Clitiphō disce.* vs. 19. idem ex glossa: *istoc rōto.* vs. 22. duo: *nemo te accusat Syre.* vs. 25. omnes: *quid Syre?* vs. 33. omnes: *quod in mente mihi est.* vs. 43. duo: *cujus sis filius,* cum glossa, vs. 44. unus omittit *rō in.* vs. 46. omnes: *anne.* vs. 47. duo: *ob hoc pro adhuc.* vs. 48. omnes: *hinc nunc ad Mened. pergam.* *Bæclerus.*

1 Itane tandem] Ad satisfaciendum valet hæc scena, et veniam petit. Eugraphius.

*1. 2 Ut pater tam in brevi spatio omnem de me ejec. anim. patris] 'Ενέργεια singularis in verbis, quæ frequentia voluit esse poëta: *pater ejicit animum patris,* et *in tam brevi spatio.* Hoc cinc est credibile aut memorabile: *itane tandem, quæso, est, Menedeme?* Nota, quam significet graviter *rō tandem.* *Bæclerus.**

4 Vulgo faciunt] Quod meretrices omnes amant adolescentes. Et argumentatur: quia quod omnibus licet, uni licet. Eugraphius.

Vulgo id faciunt] Purgatio popula-

*ris, exemplum. 'Nam quod exemplo fit, id etiam jure fieri putant. Atque aliquid, atque adeo multa afferunt de sno.' Cic. l. iv. Epist. 3. *Farnabius.**

*6 Nescio, nec rationem capio] Dissimulat Menedemus se scire, quod ex Chremete audiverat. Ita enim erat juvandus Clitipho solatio et officio, ut parenti constaret auctoritas, neque corrumperetur consilii fructus. *Bæclerus.**

*Hic patrem astare aiebas] Menedemus, negotio Cliniae nuptiarum apud Chremetem confecto, propere ingressus, ut filium parare juberet ad nuptias, eadem opera Clitiphoni exposuit, quemadmodum pater ipsum ex hæredem velit esse; magna que permotus iracundia, omnia sua bona doti dixerit filiæ, Clinii sponsæ. Hoc nuntio percusns Clitipho, properat ad satisfaciendum patri; qui interea substiterat; meditabundus et cogitationis multæ manifestus. Subsequitur Clitiphonem Syrus consternationis particeps, ut ante consiliorum. Menedemus autem paululum officii causa cum Clitiphone egressus regreditur mox: neque interest jurgio. Nondum enim tempus deprecandi pro adolescente aderat. *Idem.**

*8 Quidquid ego hujus] Quidquid ego tale feci. *Eugraphius.**

*Quicquid ego hujus feci, tibi prospexi, et stultitiae tuae] Dictis jam confutat filium, ut ante constituerat. In qua objurgatione poëta exemplum dedit notabile, quanto sit major vis in rationibus, quam in vehementia et tumultu castigantis. Dissolutos filii mores, turpididine præteriorum, noxa futuri, graphice describit pater; ut inferatur potentius necessitas coercitionis, et descendat in animum gravius. Inter Demeæ asperitatem et Micionis indulgentiam, meditatum temperamenti genus. Sententiose autem *rō ἀσωτίᾳ stultitiae nomine Poëta* describit. Itaque apud Aristophanem Plutus conqueritur;*

‘Se, ut prium in hominem stultum inciderit, in meretrices et aleam proponi, minimoque temporis nudum domo expelli.’ ‘*Ὕν δ' εἰς παραπλῆγγι θυρωπον εἰσελθὼν τύχω, Πόρναισι καὶ κύβοισι παραβεβλημένος, Γυμνὸς θύρας*’ ἔξεπεσον ἐν ἀκαρεῖ χρόνῳ. Ubi Scholiastes *vetus eruditus*: ‘*Ἀληθῶς γὰρ ἡ ἀστωτλα παραπεληγμένη ἔστι διάνοια.* *Bæclerus.*

9 Esse animo omissio] Negligenti, non in futurum prospicienti, sed voluptates præsentes habere potiores quam utilia in posterum et honesta. *Adelph. act. v. sc. 3.* ‘*Omissiores paulo.*’ *Farnabius.*

Et suavia in præsentia] Ut tantum præsentia cogitares, neque de futuris curam gereres. *Eugraphius.*

12 Ubi decuit] Quia primo tibi non licuit dare. Hoc enim optimum est parentibus, semper filiis bona tradere. Sed hoc cum mihi non licierit, proximo tibi qui erat tradidi, hoc est, leviro, qui sororem tuam ducit uxorem. *Idem.*

Cui decuit primo, tibi] Comico genere loquendi per frequentia pronomina: *ubi per te non licuit mihi dare tibi, cui primo decuit sc. me dare, aut decuit dari.* *Bæclerus.*

Per te] Tua ipsius culpa. *Farnab.*

13 Abii ad proximos tibi qui erant: eis commisi et credidi] Ordinem juris accurate exprimit hic versus. Vult enim Chremes justissime videri hoc facere, quod filio minabatur: postquam illi non potuerit dare, qui in suis haeredibus primus erat, sibi progredendum fuisse ad proximos, i. e. ad sororem, sicut postea vs. 26. explicatur: illis *commisisse* se et *credidisse*. In quibus verbis non simplex vis intent: primum quidem, *commisi et credidi*, ut tutanda, ne profusione intereant, quod in Clitiphone verendum erat; deinde, ut dispensanda, quantum ad necessitates vita attinet, etiam in Clitiphonem. Quin et consulto, ut de pluribus locutus est, quia

dotis tutandæ ac dispensandæ cura ad maritum dotatae pertinet: quo eleganter etiam valet *τὸ committere et credere*. Eugraphius non videtur sat satis cepisse vim ordinis, cum *proximos explicat. Bæclerus.*

Proximos] Hæredes, sororem tuam et maritum ejus, levirum. *Farnabius.*

14 Ibi tuæ stultitiae sit præsidium] Circa victum atque vestitum: et tecum habeas quo te recipias. *Eugraphius.*

Ibi] Apud illos. *Farnabius.*

18 Quid sit vivere] Vere vivere, ut act. i. sc. 1. *Bæclerus.*

Quid sit vivere] Secundum rationem et virtutem, quæ vera est vita. Lactantius l. III. c. 18. ‘Nonne igitur vernis ille et communis omnium pater Terentianum illud jure increpaverit, ‘*Prius disce quid sit vivere.*’ *Farnabius.*

19 Isto] Moriendi voto atque consilio. *Idem.*

20 Quæ isthæc est] Servus iram domini in personam suam inclinare cupiens, ut adolescenti possit succurrere; interponit hæc verba. *Eugraphius.*

20. 21 Quæ ista est pravitas? quæ re amentiu est] Comica αὐξήσει usurpata sunt hæc vocabula, de ordine juris perverso, de præpostera ratione factorum. *Bæclerus.*

Quære amentia] O. l. s. hic addunt verbum est. Faërmus.

22 Aram] Athenis, urbe media, sinit aræ, Misericordie sacra, asylum, ad quod confugerent cives miseri, nec non servi. ‘*Ἐχει γὰρ καταφυγὴν δοῦλος βωμὸς Θεῶν.*’ Eurip. *Andromach.* Plutarch. lib. de Superstitione dicitur φεύγος βωμός. ‘*Hæc ara tuebitur omnes.*’ Hecuba apud Virg. Aen. ii. *Farnabius.*

23 Nec precatorem pararis] Ne, inquit, ut adsolent servi, velis et tu habere precatorem, qui pro te roget. Vobis enim non irascor, cum multa feceritis: ita æquum est et mihi vos

ne irascamini. Post iraeundiam apta sententia est. *Eugraphius.*

Precatorem] Deprecatorem, qui pro te intercedat. *Plaut. Asin. act. 11.* ‘Preactor adfuissest, malam rem effugies nunquam.’ *Farnabius.*

23. 24 *Nihil succenseo nec tibi, nec huic: nec vos est æquum, quod facio, mihi]* Custodit modum sni consilii senex; qui hanc castigationem non iræ, sed rationis esse; nec litigando, sed convincendo; adeoque plus rerum quam verborum argumentis constare voluit. Dissimulat ergo iram in servum, et in occasionem ultionis differt. Cum præsertim meminisset, quomodo huic ipsi servo nequam animum ad peccandum addiderit. Quæ denuo jactari, inter pudorem erroris sui, non vult. *Nec vos est æquum, ob id quod facio, mihi succensere.* Ita supplet Ms. Argent. codex, cum Guyeto. De ara et preatoribus Barlandus, (in ejus annotatione editores diligenter scilicet Lactantium pro Luctatio reponunt,) et melius Weitzius. *Bæclerus.*

24 *Nec vos est æquum]* Nec vos æquum est mihi succensere. *Farnabius.*

25 *Abiit]* Quo facilius terroreret senex discessit. *Eugraphius.*

Abit, rahi rogassee vellem] Nullo modo debuit ejicere hos versus duos Guyetus. Quam necessarium est indicari, senem, abrupto colloquio, abiisse? et quæ potest esse opportunitas orationis vs. 27. cœptæ, si sermoni Chremetis statim subjiciatur? Durior videatur illa ἔλλειψις, *tibi jam esse ad sororem intelligo.* Sed prope est, unde suppleatur. Dixerat servus, *unde mihi peterem cibum,* et interposuerat πάθος caussa; *ita nos alienavit:* continuatur præcedentibus oratio: *tibi jam esse, sub. cibum, ad sororem,* i. e. apud sororem, intelligo. *Bæclerus.*

Abiit] Senex, Chremes. *Farnabius.*

26 *Ita nos abalienavit]* Lego, alienavit, ut sit Trochaicus, quales sunt ceteri. Vide Faernum. *Faber.*

Ad sororem] Apud sororem. *Farnabius.*

27 *Adeone rem]* Optimum equidem sensum ex necessitate collectum in dolore adolescens collocavit. Quippe enim postremum omnium malorum famæ sit. Denique, ‘Obscuranque famem, quæ prima pericula, vito?’ *Eugraphius.*

Fame] A fame. Vel genitivus antiquis 5. declin. Vid. Agell. lib. IX. c. 14. *Farnabius.*

Syre] Hic trochaicus ita sustentandus est, ut prima syllaba in præcedentem versum rejiciatur; et *periculum* in *periculum* contrahatur. Ut primus pes sit spondeus: secundus anapæstus: nam *redisce* scribebat Terentius, quod nos *rediūscē*: tertius iambus, quartus dactylus. *Færnus.*

28 *Modo liceat vivere, est spes]* Hic versus octonarius iambicus est, ponendo in prima sede proceleusmaticum, et diphthongum dissolvendo in quæ, ut sit spondeus. *Idem.*

Modo liceat vivere] Οὐδέποτ' ἀθυμεῖν τὸν κακῶν πράσσοντα ἄνδρα, τὰ βελτίω τε προσδοκᾶν ἀελ. Apollodorus. *Farnabius.*

Nos esurituros satis] Tristia aliquo joco distingui, comici Jeporis est. Sed videndum qui, et ubi, et a quo fieri id debeat. Servum hic non deducuit, ab inexpectato, aliud joculariter inferre, quam quod interrogabatur. *Bæclerus.*

Nos esurituros satis] Ἀπροσδόκητον servilisjoci in periculo. *Farnabius.*

29 *Neque me quicquam consilio adjuvas]* Opportune instigatur servus, ut consumat, quod super est fallaciæ, in astuto pectore. Οἰκονομικὸν et plane insigne εὑρημα: ad exhærationem, suspicio subditivi partus. *Bæclerus.*

30 *Immo et ibi nunc sum, et usque id egī dudum, &c.]* Commendat in his

δεινότητα ingenii sui Syrus: vulnque sermonem adjuvat. *Idem.*

Ibi nunc sum, &c.] Totus in hoc sum, hoc nunc ago, et dudum egi, usque dum pater tuus aderat, ut meditando aliquod consilium extonderem. *Farnabius.*

32 Sic est] *Diu finxit, nescio quid cogitare, servus, reperit tamen astute. Consultit uti dicat, hunc adolescentem filium non esse, et querit argumenta, quod antequam puella esset inventa, hunc diligebant, postea exhaeredatur. Adjicit et illud, cum matres semper pro filiis intervenire consueverint, nunc in iracundia non rogat mater. Compellit igitur adolescentem, uti parentes roget, aut enim precibus ad misericordiam commoturus est ambos, aut suos parentes facile cognoscet. Sed conventum ex posteriori oratione cognoscimus, cum dixit, ‘Satis recte.’ Cum enim in periculo majore positus fuerit filius, tom facile parentibus potest movere pietatem, vel pacem ab iracundo patre suscipere. ‘Pacem’ autem dixit veniam, ut Virgil. ‘Pacemque per auras Exquirant.’ Id est, benevolentiam ac veniam. *Eugraphius.**

Sic est: non esse horum te arbitrator] Bene Eugraphius: ‘diu finxit, se nescio quid cogitare, servus; reperit tandem’ (ita legendum est) ‘astute.’ Itaque haec oratio, *sic est*, continuat cogitationes, nota et familiari Comiciis figura. Mox consilio suo fidem et benevolentiam parat: ‘ego dicam, quod mihi in mentem: tu dijudica.’ Atque hinc duobus argumentis (quam ex proximo et re praesenti petitis!) et adolescentis et conseruati animum facile impellit. *Baeclerus.*

Non esse horum te arbitrator] Arbitror te non esse filium horum, nec dignatus est dicere, ‘parentum,’ aut, ‘Chremetis et Sostratæ.’ *Farnabius.*

33 Matres omnes filiis, &c.] Menander: ‘Ἐστι δὲ μητῆρ φιλότεκνος μᾶλλον

πατρός. Idem.

39 Auxilio in paterna injuria] Sic ubi pater infestus sit et iniquior, mater plenique indulgentior excusat peccata filii. Jam autem lentior est, neque id facit. *Idem.*

41 Suspicionem istam] In libro Bembino est *istanc*, ut et Priscianus citat, et ratio versus exigit. *Faernus.*

42 Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces cito] Quid enim validius esse poterat ad tentandum animum parentum? Itaque postea mater nec ferre potest hujus rei mentionem. Calphurnius hujus sententiae hanc rationem affert: ‘quia parentes veri cito filii ignoscunt.’ Quod frigidum esset hoc loco. Vult enim significare, parentes prorsus ferre non posse, si γνησίτης τῆς στοργῆς in dubium voetur. *Baeclerus.*

43 Scibis] Antique, pro *scies*. *Farnabius.*

Faciam] Cum hoc verbo, statim dreditur ad matrem Clitiphonem; et cum ea talem orationem habere instituit, ut præceperat Syrus. Qui in theatro subsistit, et mutatas quasi in melius sibi propositi vias exequitur. *Baeclerus.*

Sat recte mihi] O. l. s. post ‘recte’ habent *hoc*. *Faernus.*

44 Maxime spe situs erit] *Situs spe, expone, derelictus, sive dimissus a spe: sino euim et pro dimitto accepitur, ut et supra in Heautontim.* ‘sine me vacuom tempus ne quod dem mili laboris.’ Item in Adelphis, ‘quisquis es sine me.’ Et in Phormione, ‘imprudens timuit adolescentis, sino.’ Quæ duo extrema etiam a Donato citantur in Hecyra, probare volente idem esse *sino*, ac *mittoio*. *Idem.*

Quam minima in spe situs erit] Torsit hic locus eruditos: in quibus duo maximi viri Faernus et Guyetus vix approbabunt suam interpretationem (de voce *situs* aut *citus*) eni quam diligentius cogitanti. Sensus quidem

patet: et ab Eugraphio recte consignatur: ‘cum enim in periculo maiore positus fuerit filius, tum facile parentibus potest movere pietatem, vel pacem ab iracundo patre suscipere.’ Hinc constat primo, Engraphium hic non legisse, *quam et tum*; sed *quam et tum*: deinde *tò situs* cum accepisse, pro positus. Prius illud Guyeti emendationem confirmat, cum itidem hic legit, *quam, tum*. Bæclerus.

Quam min. in spe situs erit, &c.] Quanto magis fingit suspicari se nec posse sperare se esse eorum filium, tanto facilius patris benevolentiam sibi conciliabit, idque ad arbitrium, conditiones, et voluntatem suam. Farnabius.

45 Tam facillime boni patris pacem] Dictionem *boni*, auctoritate omnium librorum, delevimus. Faernus.

Patris pacem in leg. confic. suas] Plautus Mostellar. v. 2. 5. et 6. ‘Nunc ego de sodalitate solus sum orator datus, Qui a patre ejus conciliarem pacem.’ Bæclerus.

46 At Syro nihil sit gratiae] Certus sum quod ex hoc consilio in gratiam est filius reversurus, ut fortasse etiam concedat veniam, et uxorem ducere compellat. Eugraphius.

Ac Syro nihil gratiae] Tò ac Eugraphius habet; sed nostri MSS. et alii præferunt *at*. Quod et Guyetus tuetur. De sensu disputant. *At Syro nihil gratiae* scilicet apud Clitiphonem erit. Reconciliabitur quidem ille parenti, si præsertim animum a meretricie avulsum ad nuptias transferat; quæ una placandis parentibus ratio superesse videtur. *At mihi nihil gratiae* erit ex hoc consilio; nec apud adolescentem, qui ægre feret se abstrahi a Bacchide; nec apud Chremetem, qui me ut amoris meretricii adjutorem oderit. Abrumpitur autem oratio imperfecta, interventu senis. Bæclerus.

47 Quid autem hoc] O. l. s. *quid*

hoc autem? versus est trochaicus tetrameter acatalecticus, ut sequentes. Faernus.

Ego fugio] Non conscientiæ tantum iste metus est, sed sagacitatis. Intellexerat enim veterator, dissimulari tantum et differri Chremetis iram. Bæclerus.

49 Eum precalorem mihi paro] O. l. s. *cum mihi precatorem paro*. Faernus.

Precatorem] Deprecatorem, ut modo. Farnabius.

Seni nostro fidei nihil habeo] Non credam seni quasi ignescenti; itaque Menedemum precatorem parabo. Eugraphius.

SCENA III. Iambici Octonarii, et Trochaici septenarii; intermixtis duobus dimetris iamb. vs. 4. omnes: *oh pergin mulier esse*, vs. 5. dno: *mihi adversatrix fueris*. unus omittit, *mihi*. vs. 13. omnes: *istuc nostris inimicis siet*. vs. 16. duo: *quo magis cr.* vs. 19. duo: *quin itidem sit tibi*. unus: *quin ididem sit tibi*. Bæclerus.

1 Projecto nisi] Coercet hic uxor maritum, quod exhaeredationem filii rellit errore. Ex illo consilio sexus jam continuo notatur. Quasi morum vitium est; ut alibi, ‘Tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, non hominem putas.’ Aliud tamen est mulierem dicere per naturam, aliud per vitium. Eugraphius.

Projecto nisi caries] Magna celeritas est rerum, quæ hic concluduntur. Clitipho ad matrem cucurrit, querelam ferens de severitate patris exhaeredare ipsum volentis; atque hinc suspicionem moverat de statu suo: quod verisimile nemini videretur, patrem tam acerbe acturum cum filio, quem pro vero et suo agnosceret. Mater Chremetem maritum statim ea de re aggreditur, domoque exequuntem pone consequitur, atque hoc jurgium in scenam infert. Interponitur nihil aliud, quam sermo ille Syri brevis scena præcedente. Hæc, inquam, celeritas condonatur fabulis,

quarum mensuram et modum custodire inter artes poëtæ est. Neque nulla ratio subest, inter percusos re atroci, et paucis verbis, multo affectu festinantes. Frustra hic non nemo confusione suspicatur, et ad scenam sequentem requirit, qui jam hac scena Sostratae de suspicione Clitophonis potuerit constare?

In senili hoc jurgio, quin justo duriorem se præbeat adversus uxorem Chremes, negari non potest. Atque illos ipsos morosorum adversus uxores senum mores aliquoties videtur κωμῳδεῖν poëta noster. *Bæclerus.*

2 *Idque adeo miror, quomodo?*] Hinc versum dimetrum iambicum ab ceteris separamus: reliqua ut in libro Bembino, in quo est, *Pergin mulier odiosa esse?* in hos versus octonarios iambicos ordinamus, servata etiam collocatione illorum verborum, quæ est in antiquis libris, mihi fueris adversatrix: Cu. *Pergin mulier odiosa esse? nullam ne ego rem umquam in vita mea Volui, quin tu in ea re mihi fueris adversatrix Sostrata?* Faernus.

4 *Pergin' mulier esse?*] Sunt qui legunt, *pergin' mulier odiosa esse?* 'odiosa' tollitur a Fabricio tanquam surreptitium. Satis est si sexui imputetur impotens, intempestiva, et temeraria sapientia. Plaut. Casin. act. II. sc. 2. 'I foras, mulier es.' *Furnabius.*

5 *Quin tu in ea re mihi fueris adversatrix?*] Vide Chrestomath. Apud Plautum opponitur assentatrix, Mose tellaria I. 3. 100. 'Nunc assentatrix scelestæ est, dudum adversatrix erat.' *Bæclerus.*

6 *At si rogitem]* Quam stulta sis, perspicie. Quid faciam vides, cur faciam nescis, unde stulte resistis. *Eugraphius.*

7 *Ego nescio! immo scis potius?*] Ille illud, *ego nescio*, vel dolenter et έμπαθως proferendum est, ut contrarium in-

telligatur: vel, quod simplicius videatur, idem sensus interrogatione effici debet: *ego nescio?* itane ego nescio, quid facias? in re scilicet tam manifestæ acerbitatibus. Atque in hac sententia, Calphurnio etiam probata, nihil opus est emendatione, aut commutatione τοῦ nescio in nesciam, invitis codicibus. Respondet Chremes iracunda concessione, *immo scis potius, quam quidem redeat ad integrum eadem oratio.* i. e. desine modo contradicere; non dico jam te nescire: quin scis, (*εἰρωνικῶς,*) quin te scire fateor potius, quam ut eadem oratio redintegretur, quam ut iteratis tuis contradictionibus me obtundas. Tò seis nihil incommodi hic habet: vultu præsertim et pronuntiatione figuram affirmantibus, et formam τῆ διανοίᾳ largientibus. *Bæclerus.*

Ego nescio!] Ironice. *Furnabius.*

8 *Eadem oratio?*] Sensum hunc puto esse horum verborum, ut Sostrata per interrogationem dicente, ego nescio, ipse fateatur eam scire potius, quam amplius super hac re contendendum sit, et eadem oratio utrinque repetenda. 'Subditum se suspicatur. Cu. subditum! ain tu? So. certe inquam mi vir.' *Faernus.*

9. 10 *Oh iniquus es, qui me tacere de re t. p. non postulo!*] In his verbis, κρίσις τοῦ θόρου continetur in hac scena: quod plerumque solet facere Terentius singulare diligentia. Satis est semel monuisse rem non vulgaris observationis. *Bæclerus.*

11 *Verum?*] I. e. omnino. Verum est, quod dixi me facturnum. *Idem.*

12 *Subditum se suspicatur!*] Hic jam intelligendum, venisse adolescentem, et matri, hoc est, mitiori de parentibus, suam suspicionem indicasse. *Eugraphius.*

Subditum se suspicatur!] Omnium scriptorum, quos legerim, prudentissimum fuisse arbitror Terentium. veteres in eo artem præcipue commendant. Et tamen hoc loco id ego ho-

die adversus illum dicere possim quod in prima Comœdia est: ‘Male divisa sunt tibi temporibus hæc;’ nam gravissimum contra œconomiam Fabulæ peccatum est, quod ego primus ostendo. Quippe unde resciscere potuit Sostrata Clitiphonem suspicari esse se subditum? Nam modo id consilii dedit Syrus; at Syrus ex eo tempore Sostratam non vidit. Clitipho autem ad eam non adibit nisi scena sequenti. Ibi sic eam alloquetur: ‘Si unquam illum fuit tempus,’ &c. *Fuber.*

Subditum! ain tu] Cum admiratio-ne, sed severa, et contradicendi stu-dio excitata, dici hæc, responsio ma-tronæ monstrat magna asseveratione: ‘certe, inquam, mi vir.’ *Bæclerus.*

Subditum] Subdititium, suppositi-
tum, ὑποθετικῶν. *Farnabius.*

Certe sic erit] Qnod in futu-ro dicit, ‘certe sic erit,’ confirmando id quod jam in præsenti dixit, ‘subditum se suspicatur,’ hujus locutionis multa jam exempla veterum adduximus in Eunuello, super eo versu: ‘Verbum hercle hoc verum erit.’ *Faernus.*

13 *Confitere, tuum non esse]* Arripit occasionem senex διαστροῦ in uxori: sed acerbe et violente. Ubi hoc vere κωμικὸν, quod ex re nata co-
orinntur ista: de cetero morosi moris nota minime in obsevno est. Sensus: in scire inprimis potes, subditusne sit an verus filius. Et si quid seens, quam par est, accidit, non abhorret a tuis moribus suspicio impostura, *confi-
tere tuum non esse*. Hæc fere alii. Mibi nihil certius videtur, quam vim hujus orationis in pronuntiatione et vultu querendam esse; ut dixerit Chremes vultu serio, sententia ironica, pronuntiatione inter utrumque media, *confitere tuum non esse*. Ita enim eludere parat Chremes ex nec-
opinato objectum sibi ab uxore terri-
culamentum. Plus autem intelligi vult, quam dicere videtur: in aperto enim, tanquam ex facili jubere vide-
tur: *confitere tuum non esse*: quando-

quidem id movet filius, augē ejus opī-
nionem, confitere ex te non esse na-
tum. Occulite autem, ut sequentia docent, contrarium εἰπωνεῖται penetra-
bili signatur. Confitere, si potes, filium tuum non esse, qui te ingenio et moribus prorsum refert. Cumque Sostrata ad id, quod erat in verbis potius, quam ad id, quod in sensu suberat, responderet abominando; pergit Chremes suam ironiam per-tendere, ac interpretari: ‘quid? me-
tuis, ne non, cum velis, convinces esse illum tunna?’ quid repugnas,
quid abominaris? non debes metuere, etiamsi nunc dicas, non esse filium tuum, quin postea tamen, quo velis tempore probes et convinces omnino esse filium. Potest enim et hic ferri usitata lectio. Excipit Sostrata; quid ita hoc dicas? an ‘quod filia est inventa?’ quæ probet me non sterilem fuisse, neque adeo opus ha-
buisse, ut de supponendo pueru un-
quam cogitarem. Sumatur enim sensus, qui est simplicior, Sostratæque ingenio accommodatior. Manet Chremes in aerba sua irrisione, et ad hæc uxoris verba refert: non hoc dico, sed aliud fortius argumentum probandæ γνησίτητος in animo volvo, et ‘quod magis eredendum siet, ob id quod est consimilis moribus. Nam tui probe est similis;’ quicquid est in ipso vitii, etiam in te cernitur: ‘nam illi vitii nihil est relictum, quin sit et idem tibi.’ (Si quid hic insititii est, hunc saltem versum credam, ut glossam, adjectum.) Hinc ergo ‘fa-
cile convinces, ex te esse natum.’ Cui tam invidiose exprobationi im-
moratus, denuo infert: ‘tum præ-
terea talem, nisi tu, nulla pareret filium.’ *Talem:* tam vitiosum, sicut scena seq. describitur. *Bæclerus.*

Confitere tuum non esse] Confitere itaque cum esse subdititium. *Farna-
bius.*

Istuc inimicis siet] Imprecatio. Ovid. ‘Hostibus eveniat.’ Horat.

‘Hostium uxores puerique cœcos
Sentiant motus orientis Austris.’ *Idem.*

16 *Quod filia est inventa?*] Exinde putas posse inveniri hunc esse filium meum, quod et inventa est filia? Hoc est, eodem pacto, ut et hic noster, quemadmodum et illa inventa est, inveniri possit. *Eugraphius.*

18 *Ex te natum?*] Κακοῦ κόρακος κακὸν ὄντ. *Farnabius.*

21 *Severus?*] Tristis et gravis, abdatus sc. re perdita, ad Censorum se-veritatem allusum. Qui tamen non ex vultu sed ex re censem. *Idem.*

Rem cum videas, censeas?] Cum vi-deas, ex vultu mores ejus agnoscas. *Eugraphius.*

Rem cum videas censeus?] Quid non comminiscuntur hic duræ, contortæ, ineptæ interpretationis? in quibus etiam censori et censorio superciliosus datus est, si diis placet: prorsusque multa allata sunt, quæ nec Latina, nec tolerabili sententia, quisquam dixerit. Neque expedivit rem impeditam, aut perditam restituit Guyeti emendatio. Quis enim non videat eam quoque longe accersitam, nec præcedenti sententiae probe congruere? Est, qui, sed leviter tantum, dubitavit, an legi debeat: *quam severum eum, cum videas, censeas!* Verum consensus codicium MSS. interdicere nobis tam præsentibus remedii videatur. An ergo potius ita accipimus, sicut accepere, qui verbis vim facere veriti, promuntiati juvandam sententiam putarunt? *quam severus*, et aliqui-jus pretii, non instrenuus, videtur, cum faciem videas! rem autem ipsam *cum videas*, tum vero *censeas*, qualis sit; ut ipsa ἀποσιώπησις quod verbis detrahit, sententiae adjiciat. An vero? *rem cum videas, censeas.* Rem ita esse censeas, revera severum censeas esse, cum videas, cum faciem videas. Non satisfaciunt mihi ista, qui nihil a Terentio durum aut insolens proficiunt persuasum habeo: sed ex omnibus, quæ affiruntur, malum hac to-

lerare. *Bæclerus.*

SCENA IV. Trochaici tetrametri catalecticci, sive septenarii. vs. 1. MSS. meornm alter omittit *ullum*. vs. 2. Arg. addit *aut.* vs. 7 omnes ut ed. vs. 8. Argent. ne unquam. Unus meornm, nunquam. vs. 13. omnes: *itidem ut a. Bæclerus.*

1 *Si unquam ullum?*] Ad commoven-dam pietatem commemorat præteritos affectus, quo sic facilis possit agnoscere. Ut, ‘Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam Dulce meum.’ *Eugraphius.*

Si unquam ullum f.t.] Preces ad mu-liebre ingenium et animum maternum maxime efficaces. Ordo est: *mater* (in quo nomine affectus inest) *si unquam ullum fuit tempus, cum ego voluptati tibi fuerim*, (tractatu frequentium verborum valescit sententia, commemoratione præteriorum affectuum) *dictus filius tuus tua voluntate*, (si non fui, tua certe voluntate dicebar esse, quæ me pro filio tibi esse voluisti) *ejus temporis obsecro, ut memineris, atque ut inopis mei nunc te miserescat*, (iterum producitur, et veluti animo materno imprimitur τὸ πάθος) *ut pa-rentes meos commonstres mihi*, in eo, ne graveris meos mihi parentes common-strare, *quod unice peto et volo*, seu cu-pio, desidero. Ita enim sapienter significat. Gnyetus sub. ‘prop-ter’ sive ‘ob,’ ante τὸ quod. *Bæclerus.*

Cum ego vol. tibi, &c.] Hoc ex con-silio servi Syri, supra, sc. 2. hujus actus. *Farnabius.*

4 *Quid peto et volo, parentes meos ut commonstres mihi, &c.]* Est vero tale illud ut a nemine negari possit. Omnia clara et manifesta. Ergo et error clarus est et manifestus. Totum hoc eo a me dictum est, non ut Terentium reprehenderem, sed ut tan-tum ostenderem, errasse multos, qui, quod moneo, non animadverterint. At, si scias, nihil facilis quam Teren-tium purgasse ab errore tam fœdo, qui, ante quam demonstratus a me

fuerat, non apparebat. Sic igitur accipe et crede. Unicæ literulæ mutatione tota res confieri potest. Non est legendum *suspicatur*, sed *suspicitur*. est autem longe maxima differentia inter *suspicatur* et *suspicitur*. Nam de quo dixeris *suspicatur*, illius animus plane et pro certo commotus et impulsus suspicione est; at si dicas Clitipho *suspicitur*, &c. erit istud in modo potentiali positum; ita ut non affirmative et theticos dicas suspicari, sed tantum posse suspicare se esse subditum, cum nimiani in patre asperitatem videat. Lectores prudentes ac bene cordatos oro ac quæso, ut quod a me dictum est modo, id considerent diligenter paulo; et hoc meninerint, libros veteres non sine acri et attento studio legi decebre. *Faber.*

6 Hocine quæsististi obsecro] Ποῦλν σε ἔπος φύγεν ἔρκος ὀδόντων; hocine tu interrogare non es veritus? Bene Gallus Scholiastes: *n'as tu point honte d'avoir fait une telle demande?* *n'as tu bien osé faire cette demande?* *Bæclerus.*

7 Ita mihi atque huic sis superstes] Ὁρκος ἡθικὸς, ex solenni parentum voto. De quo etiam Roniani Jure-consulti non semel pronuntiant. Apud Quintilianum (*Instit. Orat.* ix. 2.) ita effertur: ‘ita mihi contingat hærede filio mori,’ de qua re multa annotantur ad illud Plaut. *Asin.* i. 1. 1. ‘Sicut tuum vis unicum gnatum tuæ Superesse vitæ sospitem et superstitem. Ita te obtistor.’ *Idem.*

Ita mihi, &c.] Religiosum utique et solenne parentum votum fuit, filios sibi relinquere superstites. Plaut. *Asinar.* act. i. sc. 1. ‘Sicut tuum vis unicum gnatum tuæ Superesse vitæ sospitem et superstitem.’ Martial. l. vii. ep. 95. ‘Sic ad Lethæas,’ &c. alii. *Farnabius.*

8. 9 Et care posthac, si me amas. At ego, si me metuis] Vide Chrestomath. voce *Denunt.* *Bæclerus.*

10 CL. Quos] Clitipho ad extenuationem vult confugere, quali sententia sc. 2. ante dixit: ‘Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi? Vulgo faciunt.’ *Idem.*

Gerro, iners] ‘Gerro’ est piscis nullius saporis vel momenti. Aut ‘gerro’ dicuntur machinamenta, quæ adversus civitates fiebant, magno impetu cum * dejicerent eadem ‘gerras’ appellabant. ‘Helluo’ est invasor, et qui plurimum consumit. *Eugraphius.*

Fraus, heluo} In libro Bembino et aliis antiquis *helluo*, per duo l, scriptum est. *Faernus.*

Gerro, iners, frus, helluo] Frequen-tationis genus, in primis validum et affectibus aptum. ‘Iners,’ sine arte, i. e. ἀπέρη, Donato in *Andr.* et *Ciceroni* 11. de *Fin.* 34. ‘Fraus,’ magna et rara αἰχήσει, pro fraudulentio, qui fallere consuevit patrem. *Bæclerus.*

Gerro] Nugator, geiræ enim nugæ. *Farnabius.*

Fraus] Fraudulentus, fallax. *Idem.*

11 Ganeo] Tabernis operam dans et conviviis turpioribus. *Eugraphius.*

Damnosus] Hoc in postremum reservavit, ut quod intus male urebat senem x. minis Syri dolo emunctum, atque Bæchidi a Clitiphone datis. *Farnab.*

Crede, et nostrum te esse credito] Εἰρωνικῶς et cum ἐμφάσει hæc dicta accipi debent, ut plura Chremetis. *Crede* hoc quod dixi: verissimum est scilicet, te esse qualem descripsi. *Crede*, inquam, hoc, de quo nulla tibi dubitandi caussa est; et eadem opera, si potes, *credito, te nostrum esse filium*. Innuit tacita vi castigationis, non tam de nativitate, quam de moribus agi. Quis enim vult dicere, talem filium pro suo agnosceret? parentes scilicet ita sentiunt, ut ab initio fabulae Menedemus ἡθικῶς enuntiavit. ‘Ego te meum esse dici tantisper volo, Dum, quod te dignum est, facies: sed si id non facis, Ego, quod

me in te sit facere dignum, invenero.' Id est, non eris mihi amplius pro filio, exhaeredaberis. Atque hujus sententiae vim mox etiam proverbiali genere *av̄ḡh̄σeωs* amplificat Chremes: 'non si ex capite sis meo natus, item, ut aiant, Minervam esse ex Jove,' adeoque singulari modo tibi pater sim, pro filio te habeam his moribus, atque 'ea causa magis patiar flagitiis tnis me infamem fieri.' Quonodo Guyetus emendare conetur, vide. *Bæclerus.*

12 *Non sunt jam hæc dicta parenti, &c.]* Versus esse trochaicus debet. Quamobrem legendum ut apud Faernum est: *Non sunt parentis dicta.* Profecto arbitror multos Christianos ignorare quid doceat Hephæstion Alexandrinus in libello admirabili de metris, aut quid scripsit Maurus, Grammaticus poëta, et vir Illustris. *Faber.*

Non sunt hæc jam parentis dicta] Jam non est in ullo l. s. quod et ratio trochaici respinit. *Farnarius.*

Si ex capite sis meo] Si æque certus essem de partu ac matres sunt aut Jupiter, cuius e cerebro natam esse Minervam aiunt; non tamen me infamem flagitiis tuis fieri patiar. *Farnabius.*

13 *Minerram esse ex Jore]* Poëtæ, Stesichorus primus, mox Apollonius, deinde alii. Lucianus in dialogo Jovis et Vulcani. Adi Mythologos. *Idem.*

15 *Dii isthac prohibent. Cui. Dcos nescio]* Plantus, ἐκ παραλλήλου, Cistellaria t. 1. 53. 'Gv. Dii faxint. Le. sine opera tua nihil dii horne facere possunt.' *Nescio dcos*, sub. quid facturi sint, an prohibituri sint, ut recte Guyetus. Alii non ceperunt. *Bæclerus.*

Nescio dcos] Dionysius Lambinus, vir summe eruditus, ut de illo alieni censuit Scaliger, (qui tamen haud facile quemquam landabat,) hic valde erravit. Sic enim in egregia illa ad Carolum ix. Epistola loquitur, (qua

Epistola nihil ab ipso melius scriptum est,) 'Ne Terentius quidem,' inquit, 'quem omnes erudit omnini comicorum prudentissimum et verecundissimum fatentur esse, &c. Jam illud ab irato sene impie dictum: Deos nescio.' Vides, Lector, Terentium impietatis accusat. o si vellemi ego Lambinum arripere! Sed ejus virtuti debetur ut nequid tale facamus. dicam igitur simpliciter, et veniam præfatus, hoc loco lapsus est vir Doctissimus. Illud, *Nescio deos*, nihil est aliud, nisi, 'Quid facere decreverint Dii, id equidem est quod nescio; quid ipse facturus sim, id vero est quod scio.' Sic alibi, cum dixisset Bacchis: 'Vobis cum uno semel,' &c. respondet Antiphila: 'Nescio alias: me quidem semper scio fecisse sedulo Ut ex illius commode meum compararem commodum.' 'Nescio alias,' id est, Quid aliæ mulieres faciant, ut sese in viros gerant, nescio: at ego, quæ mihi conscientia sum, hoc vere possum affirmare, me semper meum commodum ex ipsius commode comparasse. *Faber.*

CII. *Nescio Deos]* Supple, prohibeant. Sed vocem hanc intercidit ira Chremetis, cui dolor impiam hanc vocem expressit. *Farnabius.*

16 *Quæraris quod habes]* Scilicet parentes. *Eugraphius.*

Quod abest non quæris] Hoc est, quemadmodum patri obsequaris. Et est compositum ex contrariis, quæ figura dicitur ἀντίθετον, vel πάριστον, id est, æquatio sententiæ. *Idem.*

18 *Pudet]* Aposiopesis ex pudore. Quanquam iratus, coram uxore tamen meretricem dicere sibi interdicit. *Farnabius.*

19 *At te illud nullo modo facere piguit.* Cl. cheu quam ego nunc] Bembinus et aliquot alii libri ita habent: *At te id nullo modo facere puduit.* Ita optime stat trochaicus. Quæ vero sequuntur in Bembino, sunt sine pro-

nomine *ego*. Faernus.

SCENA V. Eodem metro, vs. 6. MSS. omnes : *sine te exorem*, et mox : *egone*. vs. 9. omnes : *quid istuc?* et vs. 10. *si id faciat*. vs. 14. Argent. cum glossa : *aut illam accipiat, aut me inimicum habeat, utrum vult*. vs. 15. omnes : *cognoveris*. vs. 21. omnes : *Archonidis*. Sed in uno, secunda manus, deleta est litera postrema. *Archonidi* enim scripsisse Poëtam, testatur Priscianus lib. vi. Baclerus.

1 *Enim vero Chremes*] Procedit Menedemus, ut omnis persona in postrema parte præsens sit. *Venia datur filio*, ut cunctus error possit absolvī. *Aduer tamen perseverans Chremes convenit Menedemum*, ut filiam ducat. Eugraphius.

Enim vero Chremes] Conveniunt haec verba personæ Menedemi, ut qui experientia didicisset quam male sibi cesserit austeritas patris. Farnabius.

8 *Cur non accersi jubes filiam, et quod dotis dixi, firmas*] Duo una et eadem opera agit Chremes ; ut in fine fabulæ promoverentur nuptiæ filiæ, quam desponderat ; et ut Clitiphoni, cuius animus prænitionia jam infractus erat, venia daretur, proposita conditione commutandæ prioris vitæ. Nihil autem efficacius erat ad permovendum Clitiphonem ut peteret veniam (huc enim res deducta erat, ut aliter non posset finiri) quam injecta denuo mentio dotis, in qua exhortatio ipsius, ut ante cognitum est, continebatur. Itaque statim, matre depreciationm incipiente, Clitipho : ‘Pater, obsecro, mihi ignoscas.’ Et subinde : ‘Si me vivum vis pater, ignosce.’ Baclerus.

4 *Et quod dixi dotis*] O. l. s. *Et quod dotis dixi*. Faernus.

8 *So. Age Chremes*] Bembinus liber his addit dictionem *ni*. Ita conjicio fuisse scriptum et in Victoria-
no, in quo vacat locus hujusmodi par-
ticulari abrasæ. *Idem*.

9 *Quid istuc?*] Ita melius legitur. Usitata formula concedentium, qui expugnati tandem dicunt; *quid istuc?* sub. ago, resisto. Baclerus.

Quid istuc? &c.] Menander ‘Ο σκληρότατος πρὸς νῦν ἐν τῷ νοὐθετεῖν, τοῖς μὲν λόγοις πικρός ἔστι, τοῖς δὲ ἔργοις πατήρ. Farnabius.

10 *Si faciat*] Idem liber, *si facit*; ut exigit versus. Faernus.

12 *Ad me recipio*] Id est, ego facio ut hic promittat. Eugraphius.

14 *Hæc dum incipias*] In exordio habent hæc semper difficultatem, ubi aggressus fueris, facilia finit. *Idem*.

Hæc dum incipias, &c.] Imitatur Lactantius lib. vi. c. 23. ‘Omnia gravia sunt, dum ignoras : ubi cognoveris, facilia.’ Δοκεῖ οὖν πλεῖστον ἡ τὸ ἥμισυ τοῦ παντὸς ἐλατεῖ ἀρχή. Aristot. Ethic. l. i. c. 7. Initium arduum, imbecillæ mentis et ægræ est formidare inexperta. Senec. l. vi. ep. 50. Farnabius.

16 *Ego tibi illam*] Hic illudit, ut joco tristitia solvat, cum promittit filiam nescio cuius, admodum fœdam. Eugraphius.

Ego pol tibi dabo illam lepidam] Joco occasionem quæsivit poëta, mox διατυπώσει quadam subjecto. Neque tamen putandum est matrem consulto tam nominasse, quæ illa descriptione irrideri posset. Sed cum illa honestatem familiæ, divitias, et talia spectaret in eligenda conditione ; adolescens, pro ætate ac ingenio, formæ primam sibi rationem ducit habendam. Baclerus.

Ego pol tibi dabo puellam lepidam] Ex eodem libro lego *illam lepidam* : ita stat trochaicus. Aliter esset octonarius iambicus, inter trochaicos. Faernus.

18 *Cæsium*] Id est, oculis obtortis, vel cæsuras, id est, ringas, habentem ; aut lenticulosam. Eugraphius.

Cæsium] Cæsiis, glaucis oculis. Farnabius.

Sparso ore] Id est, dissoluto. Aut

*ore dixit vultu, et significat sparsus
quasi maenulis quibusdam infecto
vultu. Euphradius.*

3 *Sparsus ore*] Os, vultus est. Gall. dicendum: *Un visage parsemé de rousseurs, quo nihil magis inamabile in illo genere est. Ita optime a veteri magistro explicatum fuit. Hic sibi cavere debuerant Interpretes Gallici, et veteres et recentes. Faber.*

19 *Ut elegans est*] Id est, prudens in discernendis pueris. Quia ‘ibi,’ id est, in hac electione, totus est. Quod vero subjunxit, ‘Archonidis filiam,’ aut Bacchidem dicit, aut aliquam quainlibet, ad quam adolescentis contumeliis patris appulerat animum. *Euphradius.*

Elegans] Ut alibi, ‘Elegans formarum spectator.’ Gall. *Qui est difficile, qui raffine dans le jugement des choses, qui se pique d’entendre ce qu’il y a de plus beau dans les sciences, dans les arts, &c. Faber.*

Ut elegans est] Eunuch. act. III. scen. 5. ‘Quam elegans formarum spectator siem.’ *Farnabius.*

20 *CL. Quid istic*] Liber Bembinus immo. Faernus.

Archonidis filiam] Trochaicus esse debet. Quare lego ut in illo optimo P. Bembi codice erat, et ut citat Priscianus antiquissimus Grammaticus, *Archonidi huju’ filiam.* Hujus, id est Gallice, *nostre voisin*; sic enim illi veteres solebant loqui. *Archonidi* autem, ut Chremi, Achilli, Persi. Ter. Virgil. Sallust. *Faber.*

21 *Archonidis filiam*] Penultima longa, quasi *Ἀρχονεῖδος* ab *Ἀρχονεύς. Farnabius.*

22 *Syro ut ignoscas*] Petit veniam etiam Syro, sed non omnium factorum, ne infinitum esset quod petere videtur. Et transfert in se crimen servi, dicens; *quod fecit, mea causa, fecit.* Engraphius.

A D E L P H I .

Didascalia] Hæc Didascalia corrupta est, ut optime vidit Muretus; constat enim Scipionem Æmilianum (nam de eo agitur) nunquam Ædilem fuisse. Itaque facta conjectura ex veteri libro, qui in bibliotheca Sodalium Antonianorum erat apud Venetias, sic legit: ACTA LUDIS FUNEBRIBUS ÆMILII PAULLI, QUOS FECERE Q. FABIUS MAXIMUS, ET P. CORNELIUS AFRICANUS. Illi autem, quod notissimum, Paulli Æmilii filii fuerunt; sed in alienas familias per adoptionem transivere, quod vetus historia testatur. Addo autem hoc etiam, non modo corruptam esse Didascaliam hanc, sed et mutilam. Haec enim in ea literæ (M. M. C.) esse debebent. Rem sic explicat Exceptor:

‘Sæpe tamen, mutatis per scenam modis, cantica mutavit, quod significat Titulus scenæ, habens subjectas personis literas M. M. C. mutati modi cantici.’ *Fuber.*

Micio] At ego hoc miror, scriptum ubique a Mureto fuisse *Mitio* per T, quod non potest; alioqui originem Latinam haberet, atque ideo peccasset Poëta; nam in palliata Fabula nomen personæ Romanum esse non potest. Dein Micio planissime Graecum est, cum ex *Etymologia*, tum ex Plutarchi et aliorum auctoritate. Plutarchi, inquam, vol. 1. pag. 752. et 1016. Diodori vol. 2. pag. 217. Dicebant et Miccio per duplex C. Lucian. in *Zenide*. Livius quoque de quodam Chalcidensium lega-

to, et id e Graeca lingua. Sie autem mares dicebentur; at feminas, eas vero Miecas vocabant. Plutarchus in tractatu de virtute mulierum. Tamen apud Aristophanem p. 794. ed. minoris, est Mica, sed prima longa, itidem ac si per geminum K scriberes.

Ex personis mutis sustuli Storacem servulam; quia sub auroram, (eo enim tempore acta est hæc fabula,) domi non erat; itaque nec in theatro; postea autem nulla ipsius opera in scena fuit. Babylonem hinc quoque amandavi, nam Babylo est idem qui Micio. *Faber.*

PROLOGUS. Senarii sunt Iambici. vs. 4. duo MSS. nostri: *et vos eritis judices.* vs. 5. omnes: *laudin' an rito duci factum oporteat.* vs. 8. omnes: *eripuit;* ita et Donatus legerat. vs. 23. omnes: *senes q. p. v. eam partem aper.* vs. 24. duo: *ut æquanimitas.* Tò *estra* autem vs. seq. abest ab omnibus; quod et Donatus deesse notavit. *Bæclerus.*

1 Postquam Poëta sensit, scripturam suam] *Postquam, pro quoniam:* enjus reciprocum, *quoniam,* pro *postquam.* Plaut. in Aulul. ‘Quoniam is moritur, ita avido ingenio fuit.’ *Donatus.*

Postquam Poëta sensit, scripturam suam] Iudifferenter omnis qui aliquid scripsisset, *scriptor* a veteribus dicebatur. *Idem.*

2 Ab inquis] Inimicis: ut ‘Fatis Junonis inique.’ *Idem.*

Observari] *Observatio* ad honorem refertur: ut, ‘Præterea regem non sic Ægyptus et ingens Lydia, nec populi Parthorum aut Medus Hydaspes, Observant.’ Sed nunc *Observari,* captari significat et audiri. *Observari* ergo ethonorari, et captari, et audiri significat: ut Plautus, ‘Observatote, ut blande palpetur mulieri.’ *Idem.*

Adversarios] Luscium Lavinium, et alios. Vide prologos Andriæ et Heantontimorumenon. *Furnabius.*

3 Rapere in pejorem partem] Varie-

tas per genera verborum; et utriusque sententiae apte jungimus *Scripturam suam.* *Donatus.*

Rapere in pejorem partem] Id est, vitio dare, vituperare. *Idem.*

4 Indicio de se ipse erit] Mire expressit simplicitatem vera dicturi, quum indicaturum de se dixit, non narraturum. Et *Indicio erit*, pro *Index erit.* *Idem.*

Indicio de se] *Indicat* is, qui de se volens aliquid, et de aliis etiam prodit, sed *confitetur* qui de se tantum, et qui invitus. *Idem.*

Indicio de se ipse erit, &c.] Simplicitatem narrationis vult Poëta hic conspici, quod recte Donatus observat, et Guyetus repetit, sed aliter explicat. Putat enim nihil aliud quam narrari causam, sine ulla juris mentione aut defensione: illos enim tres versus (12. 13. 14.) spurious esse. Offendit virum eruditum ac delicati judicii illa locutione: *Pernoscite, furtum factum existimetis,* quod idem esse putat ac si quis diceret, *existimate, an existimetis.* Mihi satis videntur ista distinguere: *pernoscite* (hoc enim simile est cognitioni causæ in judicio, quam et alias petit) *an existimetis furtum factum, &c.* Hoc ad sententiam judicantium spectat, que cognita causa pronuntiantur. *Pernoscite causam,* ut decernere possitis, quid existimare sive judicare debatis; *furtum fecerit Poëta,* (quod adversarii ei crimen intendunt,) an potius genere quodam imitationis probabili locum ab aliis præteritum reprehenderit. Longe minus etiam videantur distare, que prologo Andriæ legimus: ‘Rem cognoscite, ut pernoscatis eequid spei sit reliquum, &c. spectandæ an exigendæ sint vobis prius.’ Præterea locum Diphili a Plauto, judicio potius quam negligentia præteritum, cuivis videri debere, Guyetus contendit. Reete: sed forte non opus est, graviore significatu vocem accipere. *Præteritus*

negligentia locus, est περιφραστικῶς,
neglectus, i. e. præteritus, relictus.
Quin enim citra vituperationem, La-
tine dicamus, rem negligere, i. e.
prætermittere, dubio carere arbitror.
Sicut nec *reprehensum* male per, re-
sumptum, Donatus interpretatur. Ip-
se contextus orationis pro exposi-
tione est: *reprehendi* enim dicuntur,
quæ præterita et neglecta sunt. *Re-
prehensus*, Euphrasio, iterum *prehen-
sus*. Bœclerus.

Indicio de se ipse erit] Ipse erit sui
index, vos eritis judices. *Farnabius*.

Vos eritis judices] Bene: quia apud
judices indicium profitentur, qui ac-
cusatorem adjuvant. *Donatus*.

5 Laudin' an vitio] Medium non
fecit: ut appareat, si crimen non sit,
landi debere esse. *Idem*.

*6 Synapothnescontes Diphili comædia
est*] Nec numeri, nec genera respi-
cienda sunt, contra sententiam rem-
que ipsam. *Idem*.

*6. 7 Συναποθνήσκοντες Diphili Co-
mædia est, Eam Commorientes Plautus
fecit fab.*] Ita tamen, ut interdum et
Græco nomine vocaretur. Quod fere
solebat in fabulis ex Græco translati.
Plautus ipse Mercatore act. I. sc. 1.
vss. 9. 10. ‘Græce hæc vocatur “Εμ-
πορος Philemonis, Eadem Latine Mer-
cator Marci Accii.’ Ita quæ Latine
Mostellaria noscitur, Græce Phasma
appellabatur, quod Jan. Gulielmius
in Questionibus Plautinis monuit.
Bœclerus.

Synapothnescontes] Συγκωντες καὶ συν-
αποθνήσκοντες εὐχωλεμαῖοι, id est, de-
voti. Hi, ex voto, candem cum rege
suo et vita et mortis suheunt sor-
tem, codem vietu et corporis cultu.
Sive rex intereat morbo, sive cadat
in prælio, ‘Utcunque procedit, su-
prenum carpere iter comites parati?’
Σολιδοῦνοι hi Athenæ lib. vi. c. 13.
‘Soldarii’ Cæsari lib. iii. Bel. Gal.
nobis, *Soldiers*. *Farnabius*.

Diphili] Poëtae Comici, κωμικῶδ-
του, Clementi Alex. et Eusebio Pam-

philo. *Idem*.

*7 Eam Commorientes Plautus fecit
fabulam*] Sic apud Græcos δρᾶμα, sic
apud Latinos generaliter *fabula* dici-
tur, enjus species sunt: Tragœdia,
Comœdia, Togata, Tabernaria, Præ-
texta, Crepidata, Attellana, μικρὸς,
Rhintonica. *Donatus*.

8 In Græca adolescens est] Diphili
scilicet. Quasi diceret, Quidam ado-
lescens est qui lenoni eripuit mere-
tricem. *Idem*.

9 In prima fabula] Hoc est, in pri-
ma parte: ut dicimus, in primis digiti-
tis, non enim aut secunda, aut tertia
fabula est. *Idem*.

In prima fabula] In prima parte
fabulæ. *Farnabius*.

10 Reliquit integrum] Quum aliam
transferret. *Donatus*.

Integrum] Intactum. *Farnabius*.

Sumpsit sibi] Libere tulit: hoc est,
non furatus est: ut ‘Sume, pater.’
Donatus.

11 In Adelphos] Latine declinavit.
Idem.

Verbum de verbo expressum extulit]
Hæc approbatio est, de Græco esse
sublatum, non de Plauto, ut dicit
adversarius. *Idem*.

Extulit] Mire non dixit *Transtulit*,
sed *Extulit*: ut ornasse Græca videa-
tur Latino stylo. *Idem*.

Extulit] *Transtulit* et Latinitate
sua donavit. *Farnabius*.

12 Eam] Adelphos scilicet. *Do-
natus*.

Noram] Veterem Græcam esse in-
telligimus. *Idem*.

13 Furtumne factum] Hoc est vitio
duci. *Idem*.

An locum reprehensum] Hoc est lau-
di duci. *Idem*.

14 Reprehensum] Retentum, re-
sumptuum. *Idem*.

Locum reprehens.] Resumptum a
poëta nostro locum, quem Plautus
neglectum per incuriam omiserat.
Farnabius.

Negligentia est] Planti scilicet; cu-

jus æmulari nunc exoptat negligētiam. *Donatus.*

15 *Nam quod isti dicunt]* *Nam* incipiendi vim habet modo, ut, ‘*Nam ego hanc machæram meam dico.*’ *Idem.*

Homines nobiles] Scipionem Africānum significat, et Lælium Sapientem, et Futiū Publīum. *Idem.*

Homines nobiles] Scipionem Afr. Lælium, Sulpiciū Gallū, Q. Fabiū Labeonē, M. Popiliū. Vide Terentii vitam. *Farnabius.*

16 *Eum adjurare]* Legitur et *adjutare*. Paenīus in Chryse: ‘*Adjuta mihi.*’ *Donatus.*

Assidueque una scribere] Non sic dicit adversarii: verum hic oratorie crimen non tangit. *Idem.*

18 *Cum illis placet, qui, &c.]* Modeste, et de industria ita loquitur, quasi vellet dicere: ‘*Cum ad familiaritatem eorum admittitur, cum talium virorum judicio in recensendis fabulis suis utitur.*’ *Bæclerus.*

19 *Qui vobis universis et populo placent]* *Universis*, qui in cavea sunt, dicit. *Populo*, qui etiam prater theatrum, id est, universam urbem. *Donatus.*

20 *In bello]* Scipionis. *Idem.*

In otio] Furii Publīi. *Idem.*

In negotio] Scilieet Lælii Sapientis.

Idem.

Quorum opera in bello, in otio, in negotio] *Donatus* τὸ in bello ad Scipionem Africanum, in otio ad Furium Pinm, in negotio ad Lælium Sapientem refert. Eugraphius in primo nihil mutat: in otio ad Lælium, in negotio ad Philum, vel Servilium, comodat. *Bæclerus.*

21 *Suo quisque tempore usus est sine superbia]* Eugraphius bene: ‘*Quorum opera unusquisque usus est in necessitatibus suis, sine aliqua eorum superbia.*’ Δημοτικῶς, nt in theatro, viros illustres a civilitate potissimum, et officiorum exproxima humanitate commendavit. *Bæclerus.*

24 *In agendo partem ostendent]* Σχῆμα ἀποστάπησις. Hie enim jam non senes accipiendi essent: imo potius cæterae personæ. Sed ipsi senes in statario charactere partem aprirent: in motorio, partem ostendent. Nam duo agendi sunt principales modi, Motorius et Statarius: ex quibus ille tertius nascitur, qui dicitur μετρός. *Donatus.*

Equanimitas] Favor et propitius animus; et deest, restra. *Idem.*

ACTUS I.

SCENA I. Senarii sunt Iambici. vs. 4. duo MSS. mei: *aut ubi si cess.* Argentoratensis quoque prima manu habuit, *ubi*, quod corrupit aliquis in *ibi*. vs. 8. omnes: *atque animo obsequi.* vs. 11. omnes: *et quibus nunc soll.* vs. 12. Argentorat. prima manu habuit, *præfegerit*. vs. 13. omnes: *instituere in animo.* vs. 15. omnes: *atqui.* vs. 25. omnes: *itidem.* vss. 27. 28. duo: *clanculum patre q. f.* vs. 30. omnes: *insuverit.* Duo omittunt, *aut audebit.* vs. 35. omnes: *elamitans.* vs. 37. omnes: *suntus.* vs. 38. nnus: *restitu nimio indulges.* Duo: *restitu nimio indulges.* vs. 39. omnes: *nimium ipse*

durus est, præter æquum et bonum. vs. 47. omnes: *ille quem benef. adjung.* vs. 48. dno: *præsens absens.* vs. 52. duo: *futeatur se nescire.* *Bæclerus.*

1 *Storax]* Nomiina personarum, in comediis duntaxat, habere debent rationem et etymologiam. Etenim absurdum est, comicum aperte argumenta confingere: vel nomen personæ incongruum dare, vel officium quod sit a nomine diversum. Hinc servus fidelis Parmeno: infidelis vel Syrus, vel Geta: miles Thraso, vel Polemon: juvenis Pamphilus: matrona Myrrhina, et puer ab odore Storax: vel a ludo et a gesticulatio-

ne Circus: et item similia. In quibus summum Poëta vitium est, si quid e contrario repugnans contrarium diversumque protulerit, nisi per ἀντίφραστον nomen imposuerit joculariter, ut Misargyrides in Plauto dicitur trapezita. Et fere hoc modo apud alios a Poëtis nomina componuntur describendo per ἀντίφραστον, quod designat Storax. Primæ partes, sicut in prologo ipse promisit, a senibus aguntur: quorum contentione ad argumentum relata, vita aspera cum leni, et pater comis cum severissimo comparatur. *Donatus.*

Storax, non redit a cœna hac nocte Ἀeschinus, *Neque servorum quisquam, &c.]* Hunc locum Gallice per interrogationem vertas cave, quod factum scio. Storacem inclamat Micio, qui servulus non redierat ea nocte domum. Quæ dicit Micio ad finem usque scenæ, ea sibi dicit, non Storaci. *Faber.*

Storax] Storacem vocavit, non Ἀeschinum: quo tacente puerum, id est, Ἀeschinum absentem credit: quia servi adolescentibus præstolantur. Ut in Andria, ‘Observabam mane illorum servulos venientes, aut abeuntes.’ Sed quia fieri poterat, ut domino absente adasset Storax, commodissime adjecit: ‘Neque servorum quisquam qui adversum ierant.’ *Donatus.*

Storax non redit hæc nocte] Hoc alii interrogative, alii pronuntiative proferunt: sed magis pronuntiative dicendum. *Idem.*

Storax, &c.] Interrogationem hic vulgo ponunt. Sed magis placet Fr. Guyeti sententia, quam vide. Ut hic Storax ex iis servis fuerit, qui obviam iverant, neclum redierant. *Bacler.*

Storax] Egressus in proscenium alloquitur Storacem qui intus. *Farnabius.*

Non redit] Hæc nomilli interrogatorie pronunciandum censent. *Id.*

2 Neque servorum quisquam] Prop. Delph, et Var. Clas.

ter Storacem, quem abesse non respondendo intelleximus. *Donatus.*

Qui adversum] Proprie locutus est. Nam *adversores* dicuntur. *Idem.*

Ierant] Producte *I* pronuntiando: quod nos, addita *v*, *Ierant* dicimus. Tale est illud Virgilii: ‘Nos abiisse rati, et vento petuisse Mycenæ.’ *Id.*

Servorum, qui adversum ierant] Adversitorum, qui domino foris cœnanti, officiis et tutelæ, gratia, processerunt obviam. *Farnabius.*

3 Profecto hoc vere dicunt] Absolute: non addidit *Qui*. *Donatus.*

Si ab sis uspiam] Abundat uspiam, ant deest *profectus*, aut quid tale. Ant ubi uspiam: significat enim scilicet uspiam et in loco, et ad locum. *Idem.*

Si ab sis uspiam, Aut ubi si cesses] Si ab sis, ad parentes propitos: Si cesses, ad uxorem iratam referit in dsertorem. *Idem.*

Ubi] Sieubi. Anastrophe. Farnab.

5 Uxor] Subandiendum est, *Dicit irata uxor*. *Donatus.*

Quæ in animo] Omne quod sentimus, aut cogitamus, aut dicimus: et utrumque pro oratione est. Sed illa ἐνθυμητικὸς, quæ in cogitatione est: hæc προφορικὸς λόγος dicitur, quæ in verbis est constituta. Virgilins; ‘Et mili jam multi crudele canebant Artificis seelos, et taciti ventura videbant.’ Et ipse alibi: ‘Nunc si quis est qui hoc dicat, aut sic cogitat.’ *Idem.*

6 Irata] Zelotypa, rixosa. *Farnab.*

Quam illa qua parentes] Eruditæ. Non addidit in quem dicat, quia scit, nomina uxoris et parentum τῷ πρὸ τοῦ esse. *Donatus.*

7 Uxor, si cesses] Quare non, si absis? an quia justus cessanti, quam absenti succensemus? an quia irata uxor, si cesses? *Idem.*

Ait te amare cogitat] Ἐπεξῆγησις enim ἔξεργαστρα, *Aut te amare cogitat:* aut minus peccati est, amori proprio cedere, quam alieno amori obsequi,

nulla re impellente, sine uxore potare, aut velle delicias. Ergo αἰχνοῖς est : nisi forte τῷ ἴδιωτισμῷ hoc putamus dictum. *Idem.*

Aut te amare cogitat, aut tete amari? Quum duo proposuerit, alterum sumpsit. Nam quum dixisset, ‘Quæ in te uxor dicit, et quæ in animo cogitat?’ intulit, *Aut te amare cogitat.* *Idem.*

Aut te amare cogitat, aut tete amari? Qui *Te amare ἀμφιβόλως* dixerat, cito intulit quod certum est, *Aut tete amare.* Et quia illud *te* dixerat, hoc gemitinavit, et *Tete* dixit, tanquam significantius. *Idem.*

Aut animo obsequi? Ἐπαναφορά. *Id.*

10 Ego, quia non rediit filius? Plus est quod dixit *Ego*, quam si diceret, *Pater.* *Idem.*

Ego quia non, &c.] Ἀνακόλουθον; non enim *Pater* dixit. *Idem.*

Ego, quia nou rediit filius, quæ cogit, &c.] His quinque versibus, singulari ἐνεργεὶς δευτοτοῖς curam et affectionem patris. ‘Neque enim patrius consistere mentem Passns amor.’ Usque ad summum extulit τὸ πάθος illa inopinabili sententia : ‘Quemquamne hominem in animo institnere aut parare, quod sit carius, quam ipse est sibi?’ id quod nec posse nec debere fieri, sed ad ὑπερβολὰς ἔρωτικὰς (quo referas etiam figurāς τὴν στοργὴν exaggerantes) aut affectationem philosophiæ parum rectæ pertinere, disputatur apud Ciceronem III. Tuscul. 29. Itaque in communī quidem more vivendi, ubi spectatur τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γεγνόμενον, verissimum est illud Nostri in Andria : plerosque ‘Omnes sibi esse melius malle quam alteri.’ In perfecta autem amicitia, quæ rarissima est, amicus alter ego est. i. e. quem ita amat amicus, ut se ipsum. Quod ex Philosophis non pauci trididerunt. Atque, ne res dubia esse possit, divina sapientia amoris perfectionem summam non in ὑπερβολῇ, sed in aequalitate collocat : i. e. si

ames alterum, sicut te ipsum. *Bæclerus.*

Quæ cogito! et quibus, &c.] Hoc sic pronuntiandum est, ut horrere videatur ipse cogitationem suam. *Donatus.*

11 Quibus nunc sollicitor rebus? Hoc est, quam malis! non ut uxor, bonis. *Idem.*

Ne aut ille alserit, &c.] Vide quam teneri sit amoris hic timor, in juvēne præsertiū. *Idem.*

Ne aut ille alserit, &c.] Indulgens supra modum, et sollicita teneritudo. *Farnabius.*

12 Aut uspiam? Uspiam et in loco, et ad locum significat. *Donatus.*

Ceciderit, aut perfregerit aliquid? Jungendum, ut non solum *Ceciderit*, sed etiam *Perfregerit*. Hæc sunt quæ sibi nemo evenire velit. *Idem.*

Ne aut ille alserit, aut uspiam ceciderit? Nimium tenere amat, qui hæc in juvēne pertimescit, quæ circa infantulos caveri solent. *Idem.*

13 Quemquamne hominem? Sic dicimus de ea re, quam miranur fere ab omnibus fieri. *Idem.*

14 Quam ipse est sibi? Tanquam dno sint. Sed hoc Poëtæ comicō licet. *Idem.*

15 Atqui ex me hic non natus est? Quasi dicat, ex me non est, et sic afficior : quid paterer si genuissem? *Idem.*

Ex me hic non natus est? Quasi dicat, non est meus. *Idem.*

Sed ex fratre? Hoc est, omnino non alienus est. *Donatus.*

Is adeo? Transitus ad argumentum subtilissimum. Adeo aut abundat, aut nimium significat. Ut in Eunuchō, ‘Adolescentem adeo nobilem.’ *Idem.*

Is? Frater. *Farnabius.*

17 Ego hanc clementem vitam urbanam? Ὁρθὴ διάγησις καὶ διατύπησις. Clementem vitam, figura ipsa. Vitam clementem dicimus quæ clementes facit. Clemens autem est, qui colit mentem. *Donatus.*

Atque otium] Deest Urbanum. Id.

18 Secutus sum] Bene Secutus, quasi magistrām recte beateque vivendi. Idem.

Et quod fortunatum isti putant] Romani scilicet, qui cælibem quasi cælitem dicunt. Et item Græci, apud quos sunt hujusmodi sententiae: ΕΙΤΑ ΦΙΑΟC EXΟΙΝΙωN ΠωΔΟΥΜΕΝΟN. et alibi: ΓΑΜΕΙΠΑΜΦΙΑΟC ΓΑΜΕΙΤω ΚΑΓΑΡΙΔΗΑΙΚΗCeN ME.* Idem.*

Fortunatum isti putant] Me utique uxorem non ducere. Dicit autem, Romanis id videri: quos spectatores habet Menander: Ὡ μακάριόν με! γυναικα οὐ λαμβάνω. Idem.

Quod fortunatum isti putant] Quidam putant sic prounitiandum, Et quod fortunatam isti putant uxorem. Et haec bona et concinna locatio est. Et putant bene dicit is, cui displicet aliena sententia. Idem.

Isti putant] Id est, hi qui a me dissentunt. Idem.

Quod fortunatum isti putant, &c.] Quoniam eruditissimo Guyeto, qui infortunatum rescribit, subserbamus, ipsius Poëtæ nostri auctoritate prohibemur. Quid enim clarius est ipsius Demeæ testimonio act. v. sc. 4. vs. 13. ‘Duxi uxorem: quam ibi miseriā vidi! nati filii: alia cura.’ Ecce miseria, et cura in matrimonio. Fortunatum ergo multi putarunt, non ducere uxorem. Immo ipsius Menandri est apud Stobæum: Τὸ γυναικὸν ξέων, εἶναί τε παῖδων, ὁ φίλε, Πατέρα, μερίμνας τῷ βλέψοντας φέρει. Et illud alterum: “Οστρις γενθμενος βούλεται ξῆνη ηδέως, Ἐτέρων γαμούντων αὐτὸς ἀπεχέσθω γάμων. Id quod plane ad mentem Micionis facit. Ne de aliis Menandri versibus dicam. Baclerus.

Quod fortunatum isti putant] Cœlibatum a κολλᾷ ex κολητῇ et λείπει. Ital. Franco, sciotio, flegato, Cepieu, che felice stato! Farnabius.

19 Uxorem nunquam habui] Si non habeo dixisset, poterat videri habuisse. Donatus.

Ille contra] ‘Ex iis fratribus qui in Adelphis sunt, quanta in altero dñritas, in altero comitas!’ Cic. in Catone Majore. Horatius l. II. Epist. 2. ‘Cur alter fratrum cessare, et ludere, et ungi Præferat Herodis palmetis pinguibus: alter Dives et importunus,’ &c. Farnabius.

20 Ruri agere vitam] Contra haec omnia sufficerat brevitas: sed subjunxit fratris descriptionem ut verbis ipsis malam vitæ conditionem ostendat. Donatus.

Semper parce, ac duriter] Semper, licet incertam distinctionem habeat, tamen recte additum est: quia vel ruri agere, voluptatis est: vel parce ac duriter se habere, virtutis. Sed Semper, ad vitium: Parce autem, ad servandum: Duriter vero, ad laborem referendum est. Idem.

Ruri agere vitam, semper parce ac duriter se habere] Variavit, ut in Andria. Idem.

21 Uxorem duxit] Recte Duxit, non Duccere. Semel enim hoc fecit Demea. Idem.

Uxorem duxit] Varie per modos discurrit. Idem.

Uxorem duxit] Adjuvandum pronuntiatione est, ne singula utrinque assecuti videantur. Nam sic in fine fabulæ ait Demea, ‘Uxorem duxi: quam ibi miseriā vidi! nati filii: alia cura.’ Idem.

22 Inde ego hunc, &c.] Mire inde subjungit, quum personam prætulerit. Sic alibi, ‘E prædomibus unde emerat, se audivisse abreptam e Suino.’ Idem.

Inde ego, &c.] Inde pro ex quibus. Et mihi abundat. Et bene hunc dixit, quia de ipso loquebatur. Idem.

Inde ego hunc majorem adoptari mihi, &c.] Nota frequentationem sententiæ: adoptari mihi. (non sine affectu,) eduxi a parrulo, (labore et solicitude hand exigua,) habui, amari pro meo, (animo vere patrio,) in eo me oblecto, (εμπαθῶς loquitur,) solum id est

carum mihi, αὐξητικῶς, ne quid superesse possit ad dilectionis vim ostendam. *Bæclerus.*

23 *Eduxi a parrulo]* Quos nos *eduare* dicimus, *eduere veteres* dicebant: ut, ‘*Educat sylvis regem regumque parentem.*’ *Donatus.*

Habui, amavi pro meo] Quæritur quid sit *habui*. Et quum multa dicantur, hoc solum verum est, *habui*, eredidi, duxi, existimavi. Ut alibi, ‘*Semper ejus dicta est hæc atque habita soror.*’ Et, ‘*Sic itaque habentur, itaque dicantur.*’ Ergo *pro meo* subaudiendum est bis: et *habui pro meo et amari pro meo.* *Idem.*

24 *In eo me oblecto: solum id est carum mihi]* Absolute utrumque, et in *eo*, et *solum*. *Idem.*

In eo] Quasi in ea re. *Idem.*

Ia eo me oblecto] Nove dixit, pro, *eo me oblecto.* *Idem.*

Solum id est carum mihi] Plus autem significat, quam si diceret, ‘*Solus is est carus mihi.*’ *Idem.*

25 *Ille ut item contra, me habeat]* *Item*, similiter: *contra*, vicissim. Plaut. ‘*Ut illa illum contra, qui est amoris cultor optimus.*’ *Idem.*

Ille ut item contra, me habeat, &c.] Hic quoque imprimis πιθανότατα noster agit: et de disciplina patria meras sententias, si spectentur in θέσαι, loquitur; sed in ὑποθέσαι meros colores reperias. *Bæclerus.*

Facio sedulo] Seens a dolo, id est, sine dolo, et impense. *Donatus.*

26 *Do, prætermitto]* *Do sumptum: prætermitto delicta.* *Idem.*

Nou necesse habeo omnia pro meo jure agere] Etsi licet, nou necesse est, patrem sævire, quia pater est. Inter *Jus et Aequitatem* hoc interest: *Jus* est quod omnia recta et inflexibilia exigit: *Aequitas* est, quæ de jure multum remittit. Ergo hic sensus, non necesse est, etiam si liceat, sævum esse patrem. Et nûre ostendit, *jus summ nisi necessitate, nou esse servandum.* *Idem.*

Habeo] Judico, ut ‘*sic habe,’ ‘*sic habeo,’ &c.* *Faber.**

27 *Postremo alii clanculum]* Non alii patres: sed alii adolescentes, clanculum patres suos. *Donatus.*

28 *Quæ fert adolescentia]* Veniam addidit statim, peccata ab adolescentibus ad ætatem removendo. Et vide quam breviter, quam pudice, quam ignoscenter locutus est. *Donatus.*

29 *Ea ne me celet, consueci filium]* Tribus enim vivitur modis, natura, consuetudine, et ratione. *Idem.*

30 *Nam qui mentiri, aut fallere insuerit Patrem]* Separatim subandendum est, *insuerit, πρὸς τὸ mentiri.* *Idem.*

Nam qui *mentiri et fall. &c.*] Bene Fr. Guyetus monnit, *insuverit* legendum esse. Et qnoniam a Ms. illud glossema aut audebit abest, liceat mihi, quod facile fieri potuit, ut negligeretur, unicam syllabam geminare, et pro *magis*, legere *magis is.* Constatibit versus, constabit sensus, negotio non magno. Argumentum ipsum comparationem a minore habet, sicut apud Aristotelem (11. Rhet.) τὸ δ' οὗ τὸς πληστὸν τύπτει (τύψει), οὐ γε καὶ τὸν πατέρα τύπτει, ἐκ τοῦ εἰ τὸ ηττον ὑπάρχει, καὶ τὸ μᾶλλον ὑπάρχει. ‘*Verberaturum omnes, qui patrem cædit.* Nam si quod minus futurum credebat, fit, etiam fiet quod magis credi potest futurum.’ *Bæclerus.*

31 *Ceteros]* Quia jam deceperit patrem. *Donatus.*

32 *Pudore et liberalitatem]* *Pudore*, ad filios retulit: *liberalitatem*, ad parentes. Argumentum a conjugatis. Liberalitate inquit regendi sunt: propter quod liberi dicuntur. *Liberalitatem*, autem, bonitatem dicit. *Idem.*

Pudore, et liberalitatem, &c.] Ingenua et liberali educatione liberos retinere in officio satus esse duco quam metu. Vid. Plutarch. περὶ παῖδων ἀγωγῆς. Quintilian. I. i. c. I. Pulcherrima liberalis educationis præcepta lege apud Senecam lib. II. de Ira, 20.

21. 22. 23. *Farnabius.*

33 *Retinere satis esse credo]* Bene *Retinere*: a vitiis scilicet. Nam vitia filios tenent: quos retinent patres a vitiis scilicet. Nam *retinet*, qui adversum aliquem tenet. *Idem.*

34 *Hæc fratri mecum non conveniunt]* Nova locutio. Et *non conveniunt*, pro, non congruunt: ac per hoc, *in his ego et frater dissentimus*, id est, dissimiles sumus. *Idem.*

35 *Venit ad me saepe, clamitans]* Et importunitatem odiosam ostendit, *ad me dicendo*; et ineonditam assiduitatem, *addendo saepe*. Et congrue, postquam *sæpe* dixit, adjecit aptius verbum, non dicens *clamans*, sed *clamitans*. *Idem.*

Venit ad me saepe clamit. &c.] Ad hunc locum notanda sunt Ciceronis verba i. de Invent. 19. ‘Illa narratio, quæ versatur in personis, ejusmodi est, ut in ea simul cum rebus ipsis personarum sermones et animi perspici possint; hoc modo: ‘Venit ad me saepe clamitans, quid agis Micio?’ cum quatuor seq. versibns.’ Τὸ δῆθικὸν intelligit: cui valde inserviunt μηδέται ἐποκριτικαὶ et προσωποποῖαι. *Bæclerus.*

Quid agis Micio? Reminiscere lectionem, et invenies, interrogationem hujusmodi, vel invectionis principio convenire, vel objurgationis. *Donatus.*

Quid agis Micio? Prosopopœiam hanc multis laudat Cicero lib. i. de Inventione. *Farnabius.*

36 *Cur perdis adolescentem nobis?* Recte *nobis additum est*, et δῆθικῶς, ut alibi, ‘Psaltriam nobis, si Dis placet, paravit.’ *Donatus.*

37 *Cur amat? cur potat?* Vide quemadmodum, ut durum objurgatorem ostendat Demeam, quum ab eo ad dicantur in crimen vocari, quæ aut ætatis sunt: ut, ‘cur amat?’ aut naturæ: ut, ‘cur potat?’ aut pietatis: ut ‘cur tu his rebus sumptum suggeris?’ et cetera. *Idem.*

Cur amat? cur potat? cur amat?

ad illud refertur, quod ait supra, ‘*Do, prætermitto.*’ Nam *prætermitto* delicta intelligimus ex amore. *Cur potat?* revocamus ad illud quod ait, ‘*Do sumptum.*’ *Idem.*

38 *Vestitu nimio indulges]* Vestitui, ut Virg. t. Æn. ‘*Parce metu Citheraea.*’ Et iv. Georg. ‘*Quod neque concubitu indulgent.*’ *Farnabius.*

4 *Indulgis]* More veterum pro *indulges*. V. Not. in Heantontimornumen. *Faber.*

Nimium inceptus es] Utrumque dure, et *nimirum*, et *inceptus es*. *Donatus.*

Præter æquumque et bonum] Potuit et non addi, *præter æquum bonum*. *Idem.*

40 *Et errat longe]* Melius est, *longe simpliciter accipiendum*, ut locale sit, quam valde. *Idem.*

Et errat longe mea quidem sententia, &c.] Duodecim istis versibus magnifica φήσις continetur de imperio patrio, seu disciplina patria. Quo tanquam specioso colore Micio nimiam suam indulgentiam et lenitatem obdñeit: magno ætatis et sapientiae prætextu γνωμολογῶν. Quanta asseveratione ἀνασκευῆς: ‘*Et errat longe, mea quidem sententia, qui, &c.*?’ nec minor auctoritas κατασκευῆς: ‘*Mea sic est ratio, et sic animum induco meum, &c.*’ tum illatio ἐν τῷ οὐθεὶ τοῦ δογματοποιῶντος. ‘*Hoc patrium est, potius consuefare fil.*’ &c. Et conclusio fidentius arrogantisque, nec sine contumelia in fratrem, ut pondus et summa dictorum, epiphonematis ritu subjecta: ‘*Hoc qui nequit, fateatur nescire imperare liberis.*’ Sententias autem probaribili civilitate conspicias in hac φήσῃ et explevit liberaliter et decore vinxit. *Bæclerus.*

Mea quidem sententia] Modeste addidit, *mea quidem sententia*: ne quis hoc pro præcepto dici existimet. *Donatus.*

41 *Qui imperium credit]* Utrum cuiuslibet, an Demeam tantum? *Idem.*

Gravins esse aut stabilius] *Gravius,*

ad vim ; stabilius ad tempus referatur.

Idem.

42 *Vi quod fit*] Id est, metu ac mali. *Idem.*

Quam illud quod amicitia adjungitur] Illud fit, quod vi: hoc adjungitur, quod amicitia. *Idem.*

43 *Mea sic est ratio, et sic animum induco meum*] *Mea sic est ratio, ad superiora pertinet confirmanda. Sic animum induco meum, ad ea pertinet, quæ dicturus est.* *Idem.*

Mea sic est ratio] Iterum modeste et διωτικῶς. *Et sic animum induco meum*: senilis μακρολογία. *Idem.*

44 *Malo coactus*] Duo dicit, malo et coactus. *Idem.*

Malo coactus] Male respondent coacta ingentia. *Farnabius.*

Qui officium suum] Ὁ τὸ καθῆκον ποιῶ, id est, qui recte facit. *Officium autem dicitur, quasi officium, ab officiendo, quod unicuique personæ congruit.* *Donatus.*

45 *Dum id rescitum iri credit*] Quod facit scilicet. *Idem.*

Tantisper] *Tantisper, quasi Tantumper. Et Paulisper, quasi paulumper: unde Parumper, dictum est.* *Idem.*

Tantisper caret] Peccare subaudiendum est. Nam totum ἀλειπτικῶς et obscure dictum est. *Et bene, caret: quasi malo.* *Idem.*

46 *Si sperat fore clam*] Iterum quod facit subaudiendum. *Idem.*

Rursum ad ingenium reddit] Mire, non intulit : *caret* : sed *ad ingenium reddit*. *Et rursum est retro versum, ut prorsum, prius versum.* *Idem.*

47 *Ille quem beneficio adjungas*] Non dicit, *beneficio adjunctus*, ut supra, *malo coactus*. *Idem.*

Ille quem beneficio adjungas] Καλαντεθηκήν ΑΝ * [κατ' ἀντίθετον.] Ille malo, hic beneficio. Ille coactus, hic adjunctus. Ille, dum id rescitum iri credit, tantisper caret : hic, præsens absensque, idem erit. *Et τὸ πρᾶσσον et absens, non ad aliquem locum, sed ad custodem retulit et monitorem,*

Idem.

Ille quem beneficio adjungas] Contra illud ait, *malo coactus*. *Idem.*

Ex animo fecit] Officium scilicet. *Id.*

48 *Studet par referre*] Vel ex studet t elidetur, quod est insolens, vel ex par r. *Faernus.*

Studet par referre, &c.] Versus non stat; nam est Bacchius in prima se de. Ex Nota Excerptoris constat delendum esse par et subaudiendum beneficium, quod in versu superiori est. Et sensit Exceptor, nt ex ipsins Nota patet. *Faber.*

Studet par referre] Id est, benefacere. *Donatus.*

Præsens, absensque idem erit] Contra illud, 'si sperat fore clam, rursus ad ingenium reddit.' *Idem.*

49 *Hoc patrium est*] Superius a re tractum est : hoc jam a persona ducitur argumentum. *Idem.*

Consuefacere] Non Cogere, sed Consuefcere. *Idem.*

50 *Quam alieno metu*] Vide quemadmodum suum ad indulgentiam affectum revocet optimæ disciplinæ. *Id.*

51 *Hoc pater ac dominus*] A differentia personarum et officiorum. *Id.*

Interest] Differentia est. *Idem.*

Hoc qui nequit] Longe melius nequit, quam si diceret, *non vult*. *Id.*

52 *Fateatur se nescire imperare liberis*] Hoc indicat, et se melius consulere, et volente hoc exercere. *Idem.*

Nescire imperare liberis] Oratorie, quasi artis sit, indulgentissime agere. Imperare, modo non ad superbiam, sed ad Regendum, est referendum. *Idem.*

Fateatur nescire] Deest se. *Idem.*

53 *Sed estne hic ipsus, &c.*] *Donatus* : 'Κατ' οἰκονομίαν supervenit, de quo sermo est, ut factis dicta ostendantur.' Mox ad illa, *Nescio quid tristem video, &c.* 'Orationis apparatus ex vultu ostenditur, ut "stetit acri fixa dolore : Tnm quassans caput hanc effundit pectore vocem." Postrema hujus scenæ verba, 'Sal-

vum te adven.' &c. sequentis scenæ initio constituenda esse, jam alii monuerunt. *Bæclerus.*

Et certe is est] Bene nunc confirmat ipsum esse eum, quum propior est, ntpote senili, nec in longum prospiciente conspectu. *Donatus.*

54 Nescio quid] Deest propter: ut sit, *nescio propter quid.* *Idem.*

Ut solet] Causa cur illum æquo animo frater ferat. *Ut solet,* inquit. *Idem.*

55 Salvum te advenire, Demea, gaudemus] Ut asperior ostendatur *Demea*, etiam salutatur ab eo, quem obligaturus est. *Idem.*

SCENA II. Iambici sunt trimetri, s. Senarii, ut in scena præcedente. vs. 1. nostri MSS. omnes: *hem.* Faernus mallet *hem*, quod in quibusdam reperit. vs. 2. duo: *rogitas me?* vs. 4. omnes: *quid is fecit?* vs. 16. omnes: *nullum hujus factum simile.* vs. 18. omnes: *nihil quicquam injustius est.* vs. 25. duo: *quod tunc fec. inop.* vs. 31. duo: *tu homo rediges me ad insan.* Argentor. *redigis.* vs. 34. duo: *adoptatum.* vs. 38. omnes: *unde hæc fiant,* excluso $\tau\phi$ et. vs. 44. omnes: *te plura in hac re p. o.* vs. 47. omnes: *tunc cons.* et seq. *siccine ais?* an *ego totiens, &c.* pro *consulis* Argentor. *habet consiliis.* vs. 55. duo: *si verbum ullum posthuc.* Alter ex his interponit glossam, *jum* *perciam si,* &c. ut mox. vs. 58. uterque: *et est diis agenda gratia.* vs. 60. omnes: *posterior, nolo in illum quicquam gracius dicere.* vs. 65. omnes: *tamen vix humane p.* vs. 66. duo: *aut ejus adjutor sim irucundiaæ.* *Bæclerus.*

1 Hem! opportune; te ipsum quaerito] In hoc actu diversi homines, diversi patres, diversa studia proponuntur. *Hic lenis, hic amarus: hic facetus, hic impolitus: hic facilis, hic pertinax et difficilis.* *Donatus.*

Hem! opportune; te ipsum quaerito] Melius quam Menander, quum hic illum ad jurgium promptiorem quam ad resalutandum faciat. *Idem.*

2 Quid tristis es?] Bene interrogat. Potuit enim nou iratus frater quærere. *Idem.*

Rogas me, ubi nobis Æschinus siet?] Fr. Guyetus explicat: 'Cum filium habeamus Æschinum.' Quod sumpsit ex Eugeaphio ita annotante: 'Interrogas me quid ego tristis sim, cum Æschinum filium habemus?' Et sensus quidem patet etiam in *Donato*, qui causam tristitiae hic signari putat. Phrasis autem per hæc non explicatur. Forte rectius fuerit, $\lambda\alpha\lambda\epsilon\psi\omega$ indignanti familiarem hic agnoscere. *Rogas me? ubi nobis Æschinus siet.* Sc. id quæro potius, id tu nunc afferre debebas. Indignantes enim requirunt eos, quibus indignantur: 'Ubi illuc scelus est,' &c. 'Ubi est ille sacrilegus?' ut subjiciatur $\epsilon\nu\pi\kappa\rho\sigma\epsilon$ cum affectu: 'Quid ego tristis sim?' Quod et cum interrogatione et absque ea accipi potest. Ita $\tau\delta$ nobis abundaret. Nam et Latine instanter ita requirimus: 'Ubi nobis est ille?' Si cui hæc non placent, is etiam atque etiam cogitet, an satis Latine dicatur: *rogas quid ego tristis sim, ubi Æschinus nobis siet, i. e. cum Æschinum habeamus filium.* certe exemplum, quod congruat, frustra quæsieris in tota antiquitate. *Bæclerus.*

Ubi nobis Æschinus siet?] Quasi quædam causa sit tristitiae. *Donatus.*

Rogas me, ubi nobis Æschinus Siet, quid tristis ego sim?] Hic cavendum in interpretando est; nam et hic scio a quibusdam erratum fuisse. Sensus est: Quidni ego tristis sim? An id rogas, tu, apud quem vivit Æschinus, apud quem corrumpitur? Mihi ne alia gravior tristitiae causa esse possit? Ita enim est, $\tau\delta$ ubi significat 'apud quem.' Plaut. *sæpe*, ut ostendere possum facile. Ita, 'is unde petitor,' 'unde,' id est, a quo petitur. Ita paulo superius, 'Inde majorem natu adoptavi mihi,' id est, 'ex quibus.' Ita in *Phorm.* 'unde

huc suscepta est,’ pro, ‘Ex qua.’ In Heeyra, ‘amorem huc transtulit,’ id est, ‘in hanc pueram.’ Iterum, ‘Hinc jam seibo quid sit,’ pro, ‘ex hoc.’ In Phorm. ‘aliunde,’ pro ‘ab aliis.’ Sic enim his adverbii utebantur Veteres. Itaque optime Exceptor hoc loco posuit haec verba, ‘quasi quedam causa sit tristitia.’ Quae nota, quanquam, ut mihi videtur, decurtata, id satis indicat quod dico. Dein, non ideo tristis erat Demea quod filium haberet Æschinum, sed quod eum apud Micionem haberet; ‘nbi,’ igitur, id est ‘apud quem’ corruptelæ et nequitia operam dat. Gallie, igitur sensus est: *Me demandez vous de quoy je suis triste? He, comment ne le serois-je pas, puisque vous avez mon fils chés vous, où il rit de la misere du monde la plus deshonnête?* Vel rotundius, *Vous me demandez pourquoy je suis triste, vous chés qui demeure Eschine? n'est ce pas un assez grand sujet de douleur pour moy?* Faber.

3 *Dixine hoc fore]* Credo jam, ut solet, objurgabit. *Donatus.*

4 *Quid ille fecerit?*] Animadverendum, ut interrogatus interroget more indignantium. Quod ideo facit, quia videt Micionem eo vulnu interrogare, ut videatur minus reprehendere culpam Æschini. *Idem.*

Quid ille fecerit? &c.] Stomachantis affectu: at rogitas etiam quid ille fecerit? et jam nou statim describit factum, sed animum facientis corruptum ostendit, atque a pudore, (qui homines regit et ne obliviscantur honestatis admonet,) a metu eorum, quibus anctoritas est, (ut parentibus in filios,) a reverentia legum (quæ civitatis mores continent,) alienum, atque ultro effrenem. Ut ἐπαθέστερον mox raptio citharistica ex domo lenonis, οὐκ ἀνεγέρητος, non sine expedita celeritate, accusetur. *Fores effregit, &c.* ubi *Donatus* recte: ‘Totum quidem, &c. de moribus Æschini

nihil nisi inania’ (quis non videt legendum esse necessario, *immania?*) ‘referentis.’ Subjicitur accusatio totius populi, et vox famæ publica, quæ in talibus vim singularem obtinet. Nam actio de vi ad omnes pertinet: neque tam figura, quam ratio est, quæ infra ab ipso Sannione inducitur act. II. sc. 1. ‘Obseero populares.’ Hinc etiam est, quod quiritatio pleno et optimo jure nititur: ad quam Demea hic alludit efficaci figura. ‘Clament omnes, indignissime factum esse.’ Sannioni scilicet quiritanti succlamantes. Aliter argumentum a rumore petitur in Andria I. 2. 14. et apud Plautum Pseud. I. 5. 4. ubi pater de filio: ‘Ita nunc per urbem solus sermo est omnibus.’ Sed quiritatio aliam vim habet. Igitur ad summum exaggerationis haec procedunt. Quia consumta (quod probe hie notandum) ad minora revolvi necesse erat Demeam. Neque aliter debuit Poëta ἡθοποιεῖν hoc jurgium. Exemplum ergo fratris, ab accusatione ad emendationem degressus, comparat: μάλα οἰκονομικῶς. Ut major fieret perturbatio ex Ctesiphonis amore, quo minus aliquid tale suspiciari Demea potuerat. Denique ab Æschino, in enjus nomen effuderat illum indignationis impetum, Micionem aggreditur: ‘Haec cum illi Micio diego, tibi dico,’ &c. ut contentioni occasio et via quæreretur. *Baculus.*

Quem neque pudet?] Menander apud Prisc. ‘Οσ δ' οὖτ' ἐρυθρᾶν οἴδεν, οὐδὲ δεδιέναι, Τὰ πρώτα πάσης τῆς ἀναιδείας ἔχει. *Farnabius.*

5 *Quem neque pudet quidquam, neque metuit quemquam?*] Varie per easus discurrenit, ‘Quem neque pudet quidquam?’ contra illud quod alibi pater dicit, ‘Erubuit, salva res est.’ *Donatus.*

Quem neque pudet quidquam?] Magno ordine accusavit. Non (inquit) pudore movetur patrum, non metu parentum, non timore legumi. Ergo

gradatim αὐξησις oratoria processit.
Idem.

6 *Tenere se ullam?*] Bene *Tenere*, quia *legem*. et est ἀμφιβολία oratoria.
Idem.

Nam illa quæ antehac facta sunt, omitto?] Accusatio duo tempora recipit; præteritum, ab ante gestis: et præsens, ab iis quæ objiciuntur. Ergo utrumque mira brevitate perstrinxit. *Idem.*

7 *Omitto?*] Παράληψις. *Idem.*

Modo quid designavit?] Designare, est rem novam facere. In utramque partem, et bonam et malam. Nam et *designatores* dicti, qui ludis funebribus præsunt: credo ob eam causam, quod ipsis ludis multa fiant nova et spectanda: simul etiam turba retineatur. Quæ sunt aut in spectaculis, aut in litibus. *Idem.*

Modo quid designavit?] Puto ego, designationem, contractionem, aut conductionem populi in unum intelligi. hoc enim contingit ei, qui aliquo flagitio plurium in se oculos et ora convertit, et spectaculo est vulgo: quemadmodum designatores, qui ludis funebris multitudinem retinent. *Idem.*

Designavit?] Hoc verbum apud veteres duas res significabat: etenim prave et recte facta, *designata* dicebantur. *Idem.*

Quidnam id est?] Et hoc etiam contemnens interrogat Micio. *Idem.*

8 *Fores effregit?*] Hæc singula magna cum vociferatione inferenda sunt. stomachatur enim adversus male interrogantem. *Idem.*

Fores effregit, atque in aedes irruit alienas?] Totum quidem unum crimen est: rapuit meretricem. Sed vide qua pompa, qua vociferatione dilatetur accusatio Demeæ, de moribus Æschini nihil nisi iuania referentis. *Idem.*

Fores effregit, atque in aedes irruit alienas?] Hæc singula consideranda sunt. Et bene dicit alienas, quia si

lenonis diceret, parva res videretur.
Idem.

9 *Ipsum dominum?*] Iterum suppressa est infamis persona. *Idem.*

Atque omnem familiam multavit?] Aut Familiam pro servis lenonis dicit, aut pro meretricibus. *Idem.*

10 *Multavit?*] Laceravit, mtilavit, mollivit, atque dissolvit. Unde *Multiber* a multando, quasi *Multiber*. *Idem.*

Mulctarit?] Ex fide librorum MSS. et auctoritate Victorii ac Turnebi, scribendum mulcarit. Faber.

Usque ad mortem?] Magna invidia cædis et mortis mentione, quæ tamen nulli accidit. *Donatus.*

Eripuit mulierem quam amabat?] Omnia magno colore et accusatorie dicta sunt, et ex hoc maxime, quod lenonem et meretricem non dixit, contentas facti atrocitate, personarumque vilitatem reticens. *Idem.*

Mulierem eripuit?] Non *Abduxit*, sed *Eripuit*. *Idem.*

11 *Clament?*] A præjudicato, et auctoritate rumoris. *Idem.*

12 *Hoc advenienti quot mihi, Micio, dixeré?*] Quasi dicat, Dispicet omnibus, et multi eum accensant, nec tamen lenonis querelæ mentio fit. Vide oratorem. *Hoc* autem, vel articularis, vel adverbium loci est. *Idem.*

Hoc?] Pro *huc*, secundum antiquum morem, ait Servius ad illud Virg. viii. Æn. ‘*Hoc tunc ignipotens cœlo descendit ab alto.*’ *Farnabius.*

13 *In ore est omni populo?*] Sallustius, ‘*In ore gentibus agens, populo, civitati.*’ *Donatus.*

14 *Si conferendum exemplum est?*] Tanquam non sit conferendum. *Idem.*

Non fratrem videt rei dare operam?] Satis comicè hoc insertur legentibus argumentum: nam magis in culpa ille ipse est, quem laudat. *Idem.*

15 *Rei dare operam?*] Non amori. *Idem.*

Rei dare operam?] Quam facete Poëta hæc omnia falsa, et e contrario

facit Demeam credere. *Idem.*

Rei dare operam] Rusticæ, familiæ sustentandæ, augendæ. *Farnabius.*

Ruri esse] Non in urbe. *Donatus.*

Parcum] Non prodigum. *Idem.*

Sobrium] Non insanum. *Idem.*

Parcum ac sobrium] Contra illud: *Cur amat? cur potat?* *Idem.*

16 *Nullum hujus simile factum]* Hoc cum admiratione. Micio tangitur, quasi ipsius culpa sit fratri natura. *Idem.*

Nullum hujus simile factum] Hoc cum admiratione indignantis pronuntiandum est, et ardenter in Micionem oculis. Et subaudiendum est *Esse*, aut *Invenire*. *Idem.*

Hæc quum illi, Micio, dico, tibi dico] *Illi, pro in illum: et tibi, pro in te.* *Id.*

Hæc cum illi Micio dico, &c.] Donatus: ‘*Illi,’ &c.* Ad sensum resperxit, ut sæpe; phrasim non explicavit. *Hæc cum illi dico s. dicta volo; tibi dico s. dicta volo.* i. e. hæc cum ita loquor, ut ad Æschinum pertinerè illique dici videantur, tu satis intelligere debes, ad te quoque pertinere tibiique dici. *Bæclerus.*

17 *Tu illum corrumpi sinis]* Deest nam. Sed ferventius ἀσυνδέτως dicitur. et hoc *tibi* et *tu* pronuntiandum est intento digito, et infestis in Micionem oculis, nam hoc agi stomacho adversum dissimulatores solet. *Donatus.*

Tu illum corrumpi sinis] Mitius modo dixit, ‘*Sinus corrumpi:*’ mox vehementius dicet, ‘*An laudi putat fore, si perdiditerit gnatum?*’ *Idem.*

18 *Homine imperito nunquam quidquam injustius]* Miro stomacho apud ipsum de ipso tanquam apud alterum loquitur. *Idem.*

Homine imperito, &c.] Prorsus bene exposuit hac Donatus. Quem vide, et insuper nota Micionis σόφισμα. Ut homo inbanus et peritior, adversus fratrem agrestem, prudentia sibi arrogat aliquid, et sententia καθολικη̄ ad prætexendas, quas subinfert, frau-

des fucatæ orationis abutitur. *Bæclerus.*

Homine imperito nunquam, &c.] De hoc sic Menander. Οὐκ ἔστιν ἀνόδενος ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, Τολμηρότερον. *Farnabius.*

19 *Nisi quod ipse fecit]* *Abdæcia.* Hoc enim proprium rusticorum est, atque imperitorum. *Donatus.*

Nihil rectum putat] Proprie putat. Nam hoc verbum imperitorum est. Ordo est, qui nihil rectum putat, nisi quod ipse fecit. *Idem.*

20 *Quorsum istuc]* Deest pertinet, aut dicis. *Idem.*

Quia tu, Demea] Id est, homo im- peritus. *Idem.*

Hæc male judicas] Pari virtute hæc leniter dicta sunt, qua superiora ve- heinenter. *Idem.*

21 *Non est flagitium]* Non peccatum negat esse: sed flagitium non esse contendit, et ideo subindignantius pronuntiandum est; ut si dicat, Scortari quidem adolescentulum, delictum est, sed non est flagitium. et venie locus non tam in facto, quam in persona est constitutus. *Idem.*

Non est flagitium, mihi crede, adolescentem scortari] Mire respondit, et oratorie, ad hæc quæ invidiose dicta sunt. Nam quod ait ille, ‘Eripuit mulierem quam amabat:’ hic *scortum* dicit. Quod ‘irruit in ædes alienas:’ quasi ex vino furens, *potare:* quod cum aliis grave propositum est, hoc solum dicendo, leve reddit, id est, ‘fores effringere.’ *Idem.*

Non est flagitium, &c.] Cum pudore et flagitio ὑπεραπολογεῖται. Quo genere etiam utitur apud Plantum Caliphio in Psendolo 1. 5. 18. &c. Mutuatur tamen Cicero, et Cæciliano duro patri hunc Terentianum mitem comparat in Cœliana cap. 16. non sane, philosophia aliquid tale dictante, sed licentia patronorum, quacunque specie reorum causas pingentium; et prætextu temporis ab emenda disciplina plurimum degeneris.

Ita fit nimirnm, quod Historicus notat, ut facilem assensum oratori, ‘sub nominibus honestis, confessio vitiorum et similitudo audientium’ conciliet.’ Ann. II. 33. *Bæclerus.*

Non est flagitium] Mitio sub hujns scenæ exitu fatetur se omnia hæc ex animo non dixisse, utcunque huic licentiae laxarint habenas cum Græci tum Romani. Cic. pro Cœlio: ‘Detur aliquid huic ætati, sit adolescētia liberior, non omnia voluptatibus denegentur,’ &c. verum restringit eam postea, ‘Revolet se aliquando ad curam rei domesticæ, rei forensis, reipublicæ,’ &c. *Farnabius.*

Mihi crede] Quasi imperito dicit, *mihi crede*, non enim, *me intellige*. Quod imitatus Cicero sic Cælium exagitat; ‘Magna sunt, mihi crede: noli hæc contemnere.’ Hic enim et authoritas dicentis, et contemptus ostenditur andientis. *Donatus.*

23 Hæc si neque ego, neque tu, fecimus] Qnia dixit: ‘Qui nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.’ *Idem.*

24 Non sirit egestas] Non voluntas prohibnit, sed necessitas: et ideo nulla laus. *Idem.*

25 Quod tum fecisti inopia] Nota *fecisti*, in eo quod significat *non fecisti*. *Idem.*

26 Injurium est] Quia nihil quam injustius homine imperito. *Id.*

Nam si esset unde id fieret] Non est necessario consequens, sed probabili admittitur apud oratores: non enim omnes qui habent unde faciant, continuo etiam faciunt. *Idem.*

Unde id fieret] Fieret, producta prima syllaba. Ennius: ‘Memini me fieri pravum.’ *Idem.*

Nam si esset, faceremus] Pro fuisse, et fecisset. *Faber.*

Si esset unde id fieret, facremus] I. e. unde id fieri potuisset, fecisset. *Bæclerus.*

27 Et tu illum tuum, si essem homo] Multum progressus est, accusans accusantem. *Donatus.*

Et tu] Recriminatio, ut vocamus. *Farnabius.*

Illum tuum] Ctesiphonem. *Idem.*

29 Exspectatum] Odiosum et malævitæ. Nam filiis parentes aut amabiles sunt, aut exspectati. Amabiles, boni: exspectati, mali: quorum mors in dies singulos exspectanda et optanda sit. nam *exspectamus* ante diem: unde avidior intelligitur, qui exspectat, quam ille qui sperat. *Donatus.*

Quum ubi te exspectatum] Eo rem produxit, ut ipse magis videatur consulere disciplinæ, quam Demea. *Idem.*

Ejecisset foras] Non dixit amisisset: sed, nt quiddam abjiciendum, ejeciscet. *Idem.*

Exspectatum] Juv. Sat. 14. ‘Nam grave tardas Exspectare colos,’ &c. *Farnabius.*

30 Alieniore ætate, post faceret tamen] Ἀνακόλουθον. Deest enim *quamvis*. Et faceret ultimum magnam vim habet, nihil enim prodesset, insuper obesset, retinere ab istis filium juvenem. *Alieniore pro aliena* dicens, comparativum gradum pro positivo posuit. *Donatus.*

31 Pro Juppiter] Tragica exclamatio est. et bene, tanquam ipse reprehenderet Demea, adjicit; ‘Tu homo adigis me ad insaniam.’ Et *tu homo* dicens, negat illi familiaritatem. *Idem.*

32 Non est flagitium, facere hac] Moraliter indignatio expressa est, iisdem verbis, quæ frater dixerat, repetitis. *Idem.*

33 Ne me obtundas] Ne me, saepet moleste interpellas. Nam *obtundere*, est aliquid saepè odiose repetrere. *Idem.*

Ausculta, ne me obt.] Micio jurginni vult ad disputationem conferre. Sicut enim in exprobando, clamitando, male dicendo mores Demæ plus valebant; ita in orando et disputando, non posse se ab homine iracundo superari, satis confidebat Micio. Duplex erat accusatio, ‘flagitii et dam-

ni.' De flagitio jam dissernerat quo modo diximus: nunc de damno respondet, argumento ab adoptionis jure petitio: quod etiam retro valet in ea, qua flagitium spectabant. 'Tuum filium dedisti adoptandum mihi: is mens est factus.' i. e. omnis in Æschinum potestas, disciplina, regimen ad me transiit a te, cum in adoptionem mihi dedisti filium. Sicut et damna mea sunt, quatenus damnosus est ille. Excipit Demea: 'Curæ est mihi,' q. d. natura illi pater sum; non possum abhincere omnem de moribus ejus et educatione curam. Respondet Micio: habere eum domi, quod cureret, alterum sc. filium Ctesiphonum, quem retinuerit. Nam, quantum ad Æschinum, *et mihi*, inquit, *curæ est*, meliori sc. jure, postquam hæc cura in me per adoptionem est translata. Hoc est quod dicit: 'Vernum Demea curremus æquam interque partem; tu alterum (Ctesiphonem) ego item alterum, Æschinum scilicet. Ita enim inter nos convenit, cum Æschinum in adoptionem dares mihi. 'Nam ambos curare, propemodum reposcere illum est quem dedisti.' i. e. si tu rebus Æschini te vis admiscere, in alienum jus involabis, vim facies conventioni inter nos factæ, adeoque adoptionem, cuius tu ipse auctor fuisti, evertes: cum ex meo filio tuum vis facere, quem adoptio ex tuo meum fecit. Hujus, quod pro se adfert Micio, juris tanta vis fuit, tanta argumentatio, ut Demea nou potuerit se tueri, nisi negaret, sibi hoc propositum esse, et paternæ ac naturalis solicitudinis affectu tantum excusari cuperet: 'repeton' quem dedi? non tam ini quis sum, ut semel placita et conventione utriusque nostrum firmata convellere, aut in tuum jus me immittere cogitem. 'Dictum hoc inter nos fuit' (ita ipse Demea fatetur act. v. sc. 3. vs. 10.) 'ne tu curares meum, neve ego tuum.' Tuum enim esse

factum Æschinum ipsa adoptionis, qua in tuam dominum eum dedi, formula probe commemini. Itaque quantum ad jus attinet, tu illi pater es, non ego: *alienus tamen non sum*: nec ex animo affectum naturæ possum expellere: *agre est* ergo, nec aliter fieri potest, cum ad omne facinus eum prolabi audio. Si tamen hanc quoque naturæ solicitudinem ferre non potes, concedam tuæ voluntati; verbum posthac unum non addam. Poëta igitur studiose custodivit in omni deinde fabula, ut Demeæ constantem servandi, quæ convenerant, voluntatem tribueret. De Ctesiphone, 'Illum,' inquit, 'euro unum; ille ad me attinet, quando ita vult frater, de istoc (Æschino) ipse viderit.' Non pati quidem poterat severitas Demeæ, quin Micionis disciplinam subinde accusaret, arbitrium sibi tamen in toto negotio nullum vindicavit. Ita, cum Hegio vitium virginis ab Æschino oblatum commemorasset, ad Micionem omnia referenda decer nit. (act. iii. sc. 4.) imo solius Micionis arbitratu ad noptias res deducitur, (act. iv. sc. 7.) nam quæ actu quinto videtur jubere Demea, ea consiliis sunt ad ingenium et voluntatem Micionis accommodati, eo *εἰρωτας* artificio, de quo ante. Paulo hæc uberioris consignavi, quia illustris in primis hæc disputatio in Adelphis est, de translata apud Graecos per adoptionem patria potestate. Id quod in jure civili Romano aliter postea Justinianus Imperator, egregia philosophia usus, constituit. *Bæclerus.*

31 Tuum filium dedisti adoptandum mihi] Mira argumentatio per *ἐπαγωγὴν*, quæ *inductio* ab oratoribus dicitur, quum per interrogationem per venimus ad id, quod volumus, concludendum. *Donatus.*

Adoptandum mihi] Adoptionis formulam vide apud Agell. l. v. c. 19. *Farnabius.*

35 Is meus est factus] Sic progredi-

tur, quasi confessionis genus sit, adversarium tacuisse. *Donatus.*

Si quid peccat, Demea] Conclusio dubiae rei a non dubiis sumpta. *Idem.*

Si quid peccat, Demea] Tῷ ἰδωτισμῷ interposuit *Demea*: et repetitum est, *peccat*. *Idem.*

36 Ego illi maximam partem feram] Errant, qui putant *illi* esse pronomen, quum sit adverbium loci: ut, ‘*Illi* mea tristia fata, *Degeneremque Neoptoleum narrare meineto.*’ *Illi* ergo *ibi*, *ubi ille peccat*. Quare quidam etiam *li* syllabam discretionis causa, ut locum significet, corripinnt. Et *maximam partem* optime dieit. Non enim *universam*, quia non solus pater *Æschini* est: sed *maximam*, quia ejus magis est, cuius filius cœpit esse per adoptionem. *Idem.*

Feram] Sustinebo, tolerabo. *Idem.*

Ego illi maximam partem feram] *Donatus*, *illi*, i.e. *ibi*, *ubi peccat*, accipit, non tamen hæc sola ratio forte est, explicandæ vocis, si quis cogitare velit, addit *Donatus* præterea: ‘*Et maximam partem*, &c. Nunc quidem, *universam*. Ita enim mox dicit: *de meo*. Sed, si sermo hinc ad *ulteriora porrigitur*, *Æschinus* hereditatem *Demeæ*, ex quo natus erat, olim cum *Ctesiphone* fratre debebat cernere. Sicut habetur *infra act. v. sc. 3, vs. 28*, &c. *Bæclerus.*

Ego illi] Pro *ibi*, ut in ea re obser-
vavit *Exceptor*. *Faber.*

37 Obsonat, potat, olet unguenta,
&c.] Πυκνώσει quadam hæc coacervat. Varro lib. vi. de L. L. ita citat: ‘*Scortatur, potat, olet unguentum de meo*,’ in quo non dubitandum est, quin cum memoria fefellerit. Nec movent me Fr. Floridi Sabini rationes, ut omnes potius codices Terentianos corrindos, quam ἀμάρτημα μημονικὸν Varroni tribuendum putem. Alias enim et *unguentum* legere deberemus, sicut est apud Varronem, non *unguenta*, ut habent codices, *Interpres*, et *Priscianus* lib. viii. et

lib. ix. Jam si *scortatur* Poëta posisset, quam frigide inferretur mox versu sequente: *amat?* *dabitur a me arg.* quæ vel sola ratio neminem dubitare sinit de veritate scripturæ usitatæ. *Bæclerus.*

Olet unguenta] A summo ad imum proposita solvuntur. Et mira varietas est, *Olet unguenta*: ne diceret, obsonat, potat, ungitur, ne scilicet hæc exercitationis palæstricæ, non luxuriæ dicerentur. *Donatus.*

38 Amat] Πρὸς τὸ, *Cur amat?* *Id.*

Dum erit commodum] Dare scilicet. *Idem.*

Dum erit commodum] Asconius Pe-
dianus in *Verrin. iv.* ‘*Aut eum* judicem, quem *commodum erat*. Ve-
nuste posuit pro eo, quem volebat.
Sic Terentius: ‘*amat?* *dabitur a me* argentinum, dum erit *commodum*.’ Nam meretrici dare quando est *commodum*; sed est positum pro eo,
quam diu libuerit.’ *Bæclerus.*

Ubi erit commodum] Asconius Pe-
dianus in *Verrinam iv.* male expli-
cat, ut et *Taubmannus* in *Plant.*
pag. 914. *Faber.*

39 Ubi non erit] Argentum scili-
cet: sed *commodum dare*, subaudien-
dum est. *Donatus.*

Fortasse excludetur foras] Hoc ita protulit, quasi dicat, nihil sibi depe-
risse, si gratis forte therit ad amicam admissus. Et totum hoc τῷ ἔξονθεν-
μῷ legendum est. Et mire *fortasse* dicit, ut pater indulgens, et credens adolescentem posse etiam amari ab amica: nou enim affirmavit, ut die-
ret, *excludetur foras*. *Idem.*

Fortasse excludetur foras] Ab amica
sc. seu meretricie. *Donatus* mores
Micionis in voce *fortasse* agnoscit.
Quem vide. *Bæclerus.*

Ubi non erit, fortasse excludetur fo-
ras] Elegantissimus *Interpres* sic
verbit: *Quand je n'auray plus d'argent,*
peut-être que je le chassera au logis. At
longe alind *Micio*: non enim de ex-
clusione ex aribus suis cogitat, sed

ab ædibus meretricularum, quas nimis libenter invisebat Æschinus. Unde observatio in excerptis e Donato; ‘Et mire, fortasse,’ &c. Istam voclam, ‘gratis,’ e superiori loco hinc retraxi, et sensus id postulat. *Faber.*
 40 *Fores effregit? restituentur]* Per-
venit ad præsens crimen: illa enim
ante acta fuerant. *Donatus.*

Fores effregit? restituentur] Non sine poena quidem in eum, qui viam fecerat, si res in judicium esset deducta. Sed Micio mores et tempora in oenlis habet: ubi multi, ob calumnias litium Athenis usitatas, ob spem lucri, et similes causas, malebant omittere persecutionem juris sui, et privatum satisfactionem ac restitutionem accipere. Quæ res aluit licentianam potentiorum. Describit accurate noster infra act. II. sc. I. vs. 41, &c. et sc. II. vs. 40, &c. Erat enim res cum lenone, cuius animi vitalitas (descripta act. II. sc. I. vss. 52. 53.) promtam impunitatis spem ostendebat. Sed cur non addidit Micio: ‘Mulierem eripuit? reddetur.’ hoc enim quoque Demea in sua accusazione, cui nunc respondetur, posnerat. Per artem reticuit caput flagitiæ, de quo nec responsio, neque satisfactione tam facilis Micioni erat futura, antequam Æschini animnum in ea re perspexisset. *Bacclerus.*

Fores effregit] Citat hæc Cicero pro Cælio, sub persona mitioris patris. Vide ad Heaut. act. II. sc. I. *Farnabius.*

41 *Resurcietur]* Re abundat. *Donatus.*

42 *Et unde haec fiant]* Iterum sub-
andiendum, est. *Idem.*

Et adhuc non molesta sunt] Quia non est flagitium, adolescentem scor-
tari. *Idem.*

45 *Ab aliis qui vere sciunt]* Super-
bum fuisset, a me dicere. Melius ergo,
ab aliis, dictum est. *Idem.*

46 *Natura tu illi pater es, consiliis
ego]* Urbane Micio consiliis subjunxit.

Plus enim valet ad laudem consilium,
quam natura. Et similiter ostendit
Poëta verbis Miciois, qui non natura,
sed affectu sit pater, nullum pa-
trem esse sapientem: cum vero posse
sine perturbatione perfici iis quos
amat, quem patrem esse consilium
fecerit, non natura, hoc est, qui filium
adoptaverit. Et mire, quum
natura singulariter dixerit, pluraliter
intulit, *consiliis ego*. *Idem.*

Natura tu illi pater es, consiliis ego] Vedit Donatus in voce *consiliis* ali-
quid artis et sententiæ latere: sed parum diserte expedivit. Verum est
comparari patrem, quem natura fe-
cit, et quem ratio. Cum enim Demea
exprobrasset Micioni, quod patrem
gerere, sive patris officio fungi nesci-
ret, qui nunquam liberos genuisset,
adeoque suum exemplum, qui vere
sciret patria munia fungi, tacite com-
mendaret; respondet Micio, se non
tanti putare, quod natura, quam
quod ratio faciat, q. d. tu quidem
natura Æschino pater es, atque hoc
fortuitum est: sed ego qui destinato
proposito ac deliberato animo perso-
nam patris in adoptatum indui, nihil
prætermitto, quin ita ei consulam,
sicut liberis consuli æquum est. Pa-
tris enim proprium est, liberis consul-
lere. *Bacclerus.*

47 *Tun’ consulis quidquam?* Apertior
contumelia: et ideo sequitur denun-
tiatione discededi. *Donatus.*

Tun’ consulis quidquam? Quia dixit,
consiliis ego pater sum; a conjugatis
argumentatus respondit, *Tun’ consulis
quidquam?* quia a consulendo con-
silia dicuntur, et *consultores*. *Idem.*

Si pergis, abiero] Ut, ‘Donec me
flumine vivo Abnero.’ *Idem.*

Si pergis, abiero] Αρχαῖσμα, pro
abibo. Et hoc, gestu abeuntis, vel
abituri pronunciatur. *Idem.*

48 *Siccine agis]* Recte, quia jam
abibat: quasi revocantis correptio
est. *Idem.*

An ego totiens] Hoc conversum in-

telligas dicere. *Idem.*

Audiam] Deest *te*: sed exprimere durum fuit. Et hoc est obtundere. *Idem.*

49 *Curæ est mihi]* Æschinus scilicet. *Idem.*

50 *Curemus æquam uterque partem]* Proprie uterque et æquam, quasi particeps fratris. *Idem.*

51 *Propemodum]* Nisi addidisset propemodum, falsa videretur esse sententia. *Idem.*

52 *Ah Micio]* Religiose commotus est: ac veluti incusatio est perfidiæ: et ideo exclamat dolens, et transit in iracundiam, concessionemque, quæ ἐπιτροπὴ dicitur. *Idem.*

Ah Micio. M. *michi sic videtur.* D. *quid isthic? &c.]* Dicit Demea: *ah Micio*, sub. *quid dixisti?* tune perfidiam in me incenses, aut me non staturum putas eo, quod inter nos convenit, et ipsa adoptionis formula continetur? Cum enim Micio dixisset, dum vis Æschinum curare, reposcis eum quem dedisti, adeoque non ratum vis esse, quod inter nos dictum actumque est; Demea ‘religiose commotus,’ (ut h. l. Donatus loquitur,) eo quod perfidiæ incusationem in hac exprobratione inesse cerneret, exclamat, *ah Micio, quid dixisti?* et, affirmante iterum, quamvis sub mitigatione quadam, Micione, *michi sic videtur;* καὶ’ ἐπιτροπὴν concedit denique: *quid isthic? sc. resisto, repugno. v. Faern. et Guyet.* ‘Si tibi istuc placet, profundat, perdat, pereat,’ &c. quæ cumulatio et celeritas iracundiæ apta est. ‘Jam si verbum un. posth.’ sc. dixer, peream. Quæ vox in uno Ms. meorum ex glossa coeparet. *Bæclerus.*

53 *Michi sic videtur]* Rationabiliter non est sic dixit: sed, *sic videtur:* non vult enim verum esse. *Donatus.*

Quid istuc] Deest *loquor* aut *resisto:* nam proprie significatio est de sententia sua decadentis. *Idem.*

54 *Profundat, perdat]* Ἐπιτροπὴ fi-

gnra. Virgilins: ‘Sequere Italiam ventis, pete regna per undas.’ *Idem.*

Profundat, perdat, pereat] Hæc sic pronuntianda sunt, ut ostendatur gestu, nolle quod loquitur. *Idem.*

Profundat, perdat] Permissio Irónica irati. *Farnabius.*

55 *Si verbum unum posthac]* Ἀποστόλος. Deest, *tibi fecero*, aut tale bujusmodi. *Donatus.*

Rursus] Quasi curans irasperis? *Idem.*

56 *An non credis]* Irasci scilicet. *Idem.*

An non credis] Parens in uno Ms. Palat. ah reperit. *Donatus supplet ἔλεγεν* *an non credis, irasci scilicet.* An non credis me irasci? merito scilicet irascor. *Bæclerus.*

Repetone quem dedi] Minus erat, si Æschinum diceret. sed plus est, *quem dedi.* *Donatus.*

57 *Ægre est]* Quasi dictum sit, quid ergo loqueris? quia ægre est. Cur ægre est? quia alienus sum. *Id.*

Alienus non sum] Mite alienus non sum: quasi timeat jam dicere, pater sum. *Idem.*

Alienus non sum] Satis cum stomacho, quasi dicat, si patrem me esse jam non licet, alienus non sum. *Id.*

Si obsto, hem desino] Vide de his et præcedentibus Fr. Guyet. *Bæclerus.*

59 *Iste tuus]* Memoriter iste tuus, ad illud quod dixerat, *meus est factus.* *Donatus.*

Iste tuus ipse sentiet posterius] Quantus sis, quantumque eum ames: hoc est, ut decipiatur per indulgentiam tuam. *Idem.*

Ipse sentiet] Sentire multi pro malo posuere, ut ipse alibi, ‘Sit rogas? sensi: nam unam ei cenam atque ejus comitibus dedi.’ *Idem.*

60 *Posteriorius]* Etenim Demea satis hoc grave existimat dictum in eum, qui non provideat in futurum: et arctius, quia pater est. *Idem.*

Nolo in illum gravius] Scilicet quam hoc. *Idem.*

61 Nihil, et nonnihil] Nota figura est, conveniens placidissimo seni, qui in reprehendendo adolescente moderatus est. *Idem.*

Nec nihil] Apparet Terentium favere lenissimis patribus: unde subjecit etiam rationem facti Micionis. *Idem.*

Neque omnia sunt quæ dicit] Bene a Micione hoc dicitur: quia indulgentioris est, plura scire: et supra dixit, ‘Ea ne me cœlet consuefeci filium.’ Et hic sensus est: Nec contemnenda sunt quæ dicit, nec omnia dicit tamen. Hoc est, nou sola sunt quæ dicit, sed multa alia. Et ordo est, neque tamen hæc quæ dicit, sunt omnia. *Idem.*

62 Nonnihil molesta] Placidissime *nonnihil* dixit: et *nonnihil* maluit repetere, quam vehementer iracundiam demonstrare. Est enim altera διπλότης. *Idem.*

Nonnihil molesta hæc sunt mihi] Optime Poëta Micionem fecit commotum: ne si omnino immobilis esset, non indulgere adoptivo filio, sed omnino eum non curare videretur. Ergo sic in eum servat placidum animum, ut tamen retineat patris affectum. *Idem.*

Nonnihil molesta hæc sunt mihi] Quæ ad finem usque scenæ sequuntur, bene explicantur a Donato: vel quantum ad τὸ θέος pertinent (quid enim indulgentius illa μεώσει, *nonnihil molesta sunt*: et: *etsi Ἀsch. nonnullam in hac re nobis facit injuriam?*) vel quantum *οἰκονομίαν τεχνικῶς μεθοδευθεῖσαν* spectant, eum ignorans adhuc vitium virginis oblatum Micio, de tædio amoris meretricii, et proposito uxoris ducentæ aliquid refert probatque. *Bæclerus.*

63 Illi] Demeæ scilicet. Ant *illuc*, id est, ibi ubi Demea litigabat. *Donatus.*

Sed ostendere, me agre] Constat ergo, *agre* pati: nam aliter non erat parens. *Idem.*

Num ita est homo] *Homo* dixit moraliter, sic enim de iis dicimus, quos parce reprehendimus, ut alibi, ‘Ut homo est, ita morem geras.’ *Idem.*

Ita est homo] Morosus sc. et intractabilis. *Farnabius.*

64 Quum placo] Id est, quum volo placare. *Donatus.*

Cum placo] Ubi placare conor. *Farnabius.*

Cum placo] Id est, cum placare studeo. *Faber.*

65 Verum si angeam] Argumentum a contrario. Nam *placare*, contrarium est irritantibus augmentibusque iracundiam. *Donatus.*

66 Aut etiam adjutor sim ejus iracundiaæ] Σύλληψις. Nam a genitivo casu accusativus assumptus est. *Idem.*

67 Insaniam cum illo] Plaut. Amphilitr. act. v. sc. 2. ‘Bacchæ bachingi si velis adversarier, ex insana insaniorem facies.’ *Farnabius.*

Etsi Ἀschinus nonnullam in hac re] Rursus διπλότης, ut sit mitis reprehensio: et hoc ipso gravis. nam *etsi*, et *nonnullam nobis*, temperamento sunt posita. *Donatus.*

69 Quam hic non amavit meretricem? aut cui non dedit aliquid? Ήθος ὑπερβολῆς. *Quam non*, et *cui non*. Ea tamen hæc sunt, ut non gravi sono accusationis proferantur; sed solam reprehensionem contineant. *Aliquid* vero, admirantis est. *Quod addidit meretricem*, ostendit Micionem hoc solum adhuc scire: nihil autem de vitiata virgine. *Donatus.*

Quam hic non amavit meretricem] Et hoc cum venia et defensione. Nam colere meretricem, non est flagitium. Et simul etiam vitiata virginis adhuc ignarus ostenditur Micio. *Idem.*

Aut cui non dedit aliquid? *Aliquid* dicendo, prætermisit vel meretricem vel numerum. *Idem.*

70 Credo jam omnium tædebat] Παρένθεσις πρότη, etenim addimus ad ea quæ apud nos parum certa sunt, aut credo, aut puto. *Idem.*

71 *Dixit velle uxorem ducere]* Mīrum est apud Terentium, quum etiam per nescias personas indicet argumenta. nam quum Micio nesciat amari ab Æschino cīvem virginem, tamen dicit, *Credo jam omnium Tēdebat, et, dixit se velle uxorem ducere.* Sic ex parte magna ostendit nescius argumentū: ideo quia verisimile est, amantissimum Æschini Micionem omnes scire affectus adolescentis et consuetudines. Et appetat præterea, conatum ex parte fateri vitiatum amore Æschinum, et pudore impenitum, tantum hoc dixisse, quod honeste potuit, velle se uxorem ducere: quam autem vellet, tacuisse confusum. *Idem.*

72 *Sperabam jam defervisse adolescentiam]* Recte sperabam, pro gaude-

bam: sic enim dicimus, quum errasse nos cernimus. Et mire: non dixit, sperabam illum jam corruptum: sed mītis senex totum ætati attribuit, nihil filio. *Idem.*

Defervisse adolescentiam] Servat propositum circa ætatis veniam. *Idem.*

Defervisse] Quasi deorsum a fervore tenuisse. Legitur et *desævisse.* *Idem.*

73 *Ecce autem de integro. nisi quidquid est]* *'Αποστόλης* prima: quia non vult credere. *Idem.*

Nisi quidquid est] Deest *quia*, ut sit, *nisi quia.* Et est sensus, nisi quia non temere credo; et volo scire quidquid est. *Idem.*

74 *Hominem]* Æschinum. *Farnabius.*

ACTUS II.

SCENA I. Ne cui forte, putanti Demeam in superiore scena Micioni narrasse ea, quæ inducuntur hic fieri, ordo rerum præposterus esse videatur, animadverti debet, bis Æschinum cum lenone esse rixatum: prius quidem, cum ex domo lenonis fidicinam ahduxit, ejus rei sparso statim per urbem rumore, ad Demeamque delato, mox ad id Micioni nuntianum Demeam euenirisse. Interim Æschinum fidicinam deducentem, insequente enim lenone, domum suam, id est Micionis, pervenisse. quo cum introducere eam vellet, tum lenone id prohibente, secundam rixam extitisse. Hæc ita esse clarissime ostenditur, cum de priore quidem rixa dictum sit, ‘fores effregit,’ nimurum lenonis; et ‘abdixit mulierem, quam amabat’ in posteriore autem, servo quidem dicatur, ‘Abi præstremne, ac fores aperi:’ fores scilicet adiunum Micionis patris Æschini: ipsi vero fidicinæ, ‘i intro nunc jam.’ *Fārnus.*

Delph. et Var. Clas.

Terent.

Satura est hæc Scena, ex trochaicis et iambicis, quos alii aliter metuntur. Vide Faërni not. et Antesignani edit. vs. 2. Ms. Argentor. *otiose jam nunc illico hic consiste.* unus meorum: *ot. jam illico nunc consiste.* alter: *otiose illico jam nunc consiste.* vs. 3. unus: *nunquam ego dum adero hic tanget te.* alter: *nunq. d. e. a. hic tanget te.* vs. 5. duo: *quamquam sit scelestus,* n. c. h. v. *ut iterum vapulet.* vs. 6. omnes, ut editum est; ut et vss. 7. 8. 10. 11. vs. 14. Argent. *i intro jam tu nunc.* meorum uteque: *i intro jam nunc tu.* vs. 15. omnes ut edidimus. vs. 16. omnes: *dimovcas.* unus omittit, *oculos.* vs. 17. duo: *innuero.* vs. 18. omnes: *istuc volo ego i. e.* vs. 19. omnes: *o miserum facinus.* *Æ. gemin.* &c. Argent. meorumque alter: *hei miserum.* unus: *hei miseriam.* quod nihil esse puto. omnes omittunt *rd mihi.* vs. 21. duo omittunt *rd tu.* vs. 25. unus: *qui tibi licet magis m. h.* alter: *quid tibi licet meam habere, pro qua*

A U

ego argentum dedi? vs. 26. duo : hoc convitum. vs. 27. duo : nam si mol. perges dum esse, intro arripiere. vs. 29. omnes, ut edidimus. vs. 31. duo : egone debacchatus sum in te, an tu in me? unus : egone in te debacchatus an tu in me? vs. 36. omnes pro hoc, id habent. duo : etiam hercle. duo : quod cœpisti. vs. 39. duo : venum dandam. vs. 40. duo : nam ego liberali illam assero cau- sam manu. vs. 42. omnes : summe Ju- piter. vs. 45. et 46. ut edidimus. ut et vs. 48. nisi quod in posteriore parte duo : sed hoc ego harilior. vs. 51. id quoque f. possim. vs. 52. omnes : incepris. vs. 54. duo : deputo ; unus, reputo. Bæclerns.

1 *Obsecro, populares]* Popularitas in omnis rei consortium sumitur. Nunc autem populares cires dicit. Et hoc est, quod reteres quiritari dicabant, Quirites conelamare. Donatus.

Obsecro, populares, ferte misero atque innocentia auxilium] Hic exemplum est contumeliosi per potentiam divitis, et in perniciem suam pauperis contumacis. *Idem.*

Obsecro populares] Tres primi versus hujus scenæ, item sextus, octavus, et undecimus sunt trochaici tetrametri acatalecticci : reliquorum versuum, qui sunt in principio hujus scenæ, quartus iambiens diameter est : quintus, qui videtur iambicus tetrameter acatalepticus, si tamen in eo in ‘scelestus’ pœnultimam corripias, abjecto s, erit simul cum septimo, nono, decimo, duodecimo, quartodecimo, quindecimo, et sextodecimo, trochaicus catalepticus. Item tertiusdecimus, abjecto s ex ‘fores,’ factaque synalopha. Reliqui versus partim trochaici catalepticci sunt, partim octonarii iambici. *Farnius.*

Obsecro, &c.] Ipse raptus præcess- strat, cuius rumor a populo ad De- meam delatus illum effravit, ut in scena præcedente. Continuatur hic rixa dñi Æschinus, quam eripuerat meretricem ad fratrem Ctesiphonem,

qui in domo Micionis exspectabat, deducit. Sequitur in via leno. *Farnabius.*

Ferte mis. atque innoc. a.] Quæ de secundo hoc jurgio Æschini cum San- nione, Faernus habet, vide. Qniri- tationem diligenter explicavit Dona- tus. Quæ verba ad quas personas in hac Scena referantur (non parum enim interest) Guyetus annotavit. Qualia nunc non repetenda sunt. *Bæclerus.*

2 Subvenite inopi] Vide quam pos- teriora velimentiora sunt, ad incen- dendum populum. Primo, ‘mis- rum’ post, ‘innocentem’ ad ultimum, ‘inopem’ posuit. Et primo, ‘ferte auxilium’ post, ‘subvenite.’ Et totum hoc principium a benevo- lentiæ sumitur: que comparatur ex invidia potentiae Æschini. Nam con- traria in Æschino esse vult intelligi. *Donatus.*

Misero atque innocentia auxilium : Subvenite inopi] Tria sunt, ‘Miser,’ ‘Innocens,’ ‘Inops.’ *Idem.*

Otiose nunc jam] ‘Otiose,’ secure significat. Nam nisi qui securus est, otiosus non est. *Idem.*

Otiose nunc jam illico hic consiste] Simil imperavit modum, tempus, lo- cum, factum. Modum, ‘otiose’ tem- pus, ‘nunc’ locum, ‘hic’ factum, ‘consiste.’ Nam ‘jam’ et ‘illico,’ alterum temporis adjungitur, alterum loco. At ‘consistere’ est audacter et constanter stare: ut, ‘Constitut in digitos extemplo arrectus ute- que.’ *Idem.*

Otiose, nunc jam illico hic consiste] Servum ducentem puellam morari jubet, et consistere. *Farnabius.*

Illico] Modo locum, non tempus significat. *Donatus.*

3 *Quid respectas?* Meretricem timi- de respectantem jubet esse securam a lenone insequente. *Farnabius.*

Nunquam] Pro non. Virgilis, ‘Num- quam omnes hodie motiemur inulti.’ *Donatus.*

4 *Istam invitit omnibus]* Deest 'ab-
ducam.' *Idem.*

Ego istam invitit omnibus] Bona
ἔλλεψις: nemo enim plene loquitur,
qui luctatur. *Idem.*

Ego istam] Abducam sc. aut reti-
nebo. *Farnabius.*

5 *Quanquam est scelestus, non com-
mittet]* Ἀνακόλουθον primum: nam
quoniam proposuisset 'quanquam,' non
subjicit 'tamen.' *Donatus.*

Quanquam est scelestus, &c.] Cau-
tum erat sub exhereditationis pœna, ne
filius familias lenonem pulsaret. Ἐσ-
chinus itaque non denuo et in publico
sibi depalmandum lenonem sta-
tuit, ne ad patrem hoc emanet, atque
hic ipse perpetuo perierit. *infra act.*
ii. sc. 4. *Farnabius.*

Committe] Perficiet. sed hoc pro-
prie de illicitis et puniendis facinori-
bus dicimus. Et simul hic ostendit
Comicus adolescens cedere se leno-
ni, invitum se noxam intulisse: et id
quod fecerit, fecisse lenonis culpa,
non sua. *Donatus.*

Iterum ut rapulet] Minaciter Poëta
priorum litem sustulit, dicendo 'ite-
rum:' ut non eadem lis esset, de qua
supra Demea questus est: sed in-
stantata nascatur. *Idem.*

7 *Leno ego sum]* 'Leno' terribili-
ter pronuntiandum est: quasi dicat,
enī supplex eis. Sed ex argumento
est, quod contemnit Ἐschinus minus
lenonis: utpote qui jam uxorem de-
creverit ducere. *Idem.*

Leno ego sum, &c.] Donatus ad
terrorem, Eugraphius ad contemptum
retulit. Placeat Eugraphii potius sen-
tentia. Hoc vult Sannio dicere: nolo
te meā conditionis ignarum esse; *leno sum,* fateor; sed, ut in hoc ge-
nere, homo cetera non pessimus. Ni-
hil autem tibi hoc prodeit, quo mi-
nus creptae mulieris nomine rēs
peragi possis. Tam mihi jus dicetur,
quam alii. In bene constituta enī
republica judicium redditur etiam
vibibus personis: atque, ut proprius

ad nostram rem loquamur, jure civili
Romano bene constitutum est, ut
restitutio non impediatur, etiamsi
spolians objiciat, spoliatum prædo-
nem esse. *Bæclerus.*

Scio] Hie sic respondit, quasi in
lenone imminutio capitis tantum con-
sisteret, *Fide usquam optima.* 'Fi-
des' in concipiendis comminationi-
bus: nam 'denuntiatio' communan-
tis est. *Donatus.*

8 *Tu quod te posterius purges, &c.]* Hie quoque sententias juris loquitur;
nemini teneti, ut privatum transi-
git, aut pœnitentia ejus, qui vim intulit,
contentus sit. Non enim idem
est pœnitere ac restituere. Sed 'Nec
prodest ei, qui vi rapuit, ad evitandam
pœnam, si ante judicium restituat
rem quam rapuit,' ut est in l. v. ff. vi
bon. rapt. *Bæclerus.*

Nolle hanc injurian mihi factum esse] Hoc e solempni satisfactionis more
apud Romanos: ubi jurejurando ag-
noscebat quis, indigno se contumeliam
intulisse, et nolle factum. Sic
Liv. xxxix. 'Locrensibus Senatum
respondisse, quas injurias sibi factas
quererentur, neque Senatum, neque
populum R. factas velle.' Consimil-
lem sui purgationem a Jove simula-
titio habes apud Plaut. *Amphit. act.*
iii. sc. 2. *Farnabius.*

9 *Hujus non faciam]* Figurate er-
go. 'Quod te purges,' id est, purga-
tionem tuam. 'Hujus' autem δεκτή-
rō est. Aut enim stipulam, aut flo-
cum moverat, aut summum digitum.
Donatus.

Hujus non faciam] Cicero: 'Ne
tantulum quidem commotus est.' *Id.*

Ego meum jus persecuar] Hoc est
lenonium. *Idem.*

Meum jus] Meam libertatem. *Me-
um jus]* Meam vindictam. Nam ut
illa 'injuria' est, quae fit innoxio;
ita jus vindicta illa, que redditur
re. *Idem.*

Persecuar] Ulcisear. Cicero: 'Tu
dum tuas injurias per te, id quod non

potes, persequi conaris.' *Idem.*

10 *Neque tu verbis soleas unquam, quod mihi re male feceris]* Νομικῶς. Et 'solves,' lues, persolves, id est, satis-facieas, ac te purgabis. *Idem.*

Re male feceris] Aenundum est 're,' et significanter proferendum. ibi enim est sententia. Et plus dixit, *re male feceris*, quam *injuriam feceris*. *Idem.*

11 *Nori ego vestra hac]* Ἐλλεῖψις, deest enim 'verba.' *Idem.*

Nori ego vestra hæc, &c.] Vide quæ huic ex aliis annotavit Jo. Weitzius. Formula satisfactionis valde insignis: in qua penitentia, et confessio injuria cum quadam palinodia conspicitur, adhibita jurisjurandi religione. Exemplum est apud Plaut. Ampliitr. III. 2. 50. &c. Quod præcesserat, 'verbis non solvi quod re male factum est,' itidem νομικῶς sive ex regula juris communis dici, Donatus annotat. *Bæclerus.*

Jusjurandum dabitur] Hoc est, jurabimus te esse indignum cui injuria fiat heujusmodi. Aut separatim, *jusjurandum dabitur*: et separatim, *te esse indignum injuria hac*. Et sic melius. Verba enim satisfaciunt, quum res colligitur in generalibus causis, nam saepe iræ ac lites jurejurando sunt terminatae. *Donatus.*

12 *Indignum injuria hac]* Comice 'indignum' et 'indignis.' *Idem.*

13 *Abi præ strenue]* Aut *abi præ*, id est, prior: aut *abi præ*, id est, præi: ut, 'I præ, secur.' Aut *præstrenue*: ut, 'Prædivitis urbe Latinæ.' *Idem.*

Abi præ strenue] Magna contemp-tio minarum lenonis, non respondisse Æschinum ad ea que dixerat. *Idem.*

Abi præ strenue, ac fores aperi] Par-menonem præire jubet, ac fores Mi-tionis ædium aperire. Inhibit leno. *Farnabius.*

Abi præ strenue] Ad servum sermo est. *Faber.*

Ceterum hoc nihil facis] 'Nihil' pro 'non.' Legitur et *nihil*. *Donatus.*

Ceterum hoc nihil facis] V. Guyet. frustra id conaris. Obsistit enim leno, ut mox: 'At enim non sinam; dum rei suæ possessionem sibi vindicat, donec plagis coërcetur, ut amplius resistere nequeat. Donatus videtur legisse: *enim non sinam*, ex-cluso τῷ ut; dum annotat, 'Emin,' incep-tivam particulam esse apud veteres. *Bæclerus.*

14 *I intro nunc jam]* Fidicinam al-loquitur. *Farnabius.*

I intro nunc jam] Ad fidicinam. *Faber.*

At enim non sinam] 'Emin' incep-tiva particula apud veteres fuit: sed et convenit perturbationi. *Donatus.*

15 *Nimium istoc abiisti]* Quasi ex contumacia lenonis appareat, quod multum abierit. *Idem.*

Nimium abiisti isthoc] Mutandum aliquid in versione Gallica ad hunc locum; item mox ad illa verba, 'Hem, serva.' *Faber.*

Propter hunc] Juxta hunc, ut Vir-gilius, 'Templum de marmore po-namus Propter aquam.' *Donatus.*

Hem, sic voto] Mire Comicus, ex alterius verbis, quid faciat alter, os-tendit. *Idem.*

16 *Quoquam dimovcas tuos]* Liber Bembinus et alii antiqui, *dimovcas*. *Farnabius.*

17 *Quin pugnus continuo]* 'Pugnus' a pugna dictus: aut ab illo 'pugna.' *Donatus.*

Pugnus continuo] Id est vestigium litigantis. *Idem.*

18 *Istuc volo ergo ipsum experiri]* Expresse ostendit pauperioris loqua-cem contumaciam usque ad pericula cædis. *Idem.*

Istuc volo ergo ipsum experiri] Hoc illo dicente, servus lenonem verberat. *Idem.*

Hem servu] Nescias cui dicat hæc Æschinus, an lenoni, an servo: sed servo magis est verisimile. *Idem.*

Hem servu] Parmenoni imperat ut mulierem retineat, lenoni ut omittat.

Farnabius.

19 *Geminabit nisi carces*] Hoc com-
minantis est, non jubentis ferire.
Sed quia longe stat Parmeno, 'gemi-
na' putavit dictum. Et 'geminabit,'
subaudiendum est 'plagam.' *Donatus.*

Geminabit nisi carces] Non singula-
rem pugnum, et unum dabit, sed
'geminabit:' quasi dicat, geminato
duplicatoque numero inferet. *Idem.*

Hei misero mihi] Leno pulsatur.
Idem.

20 *Non innueram*] Convenienter Po-
ëta avidiorem Parmenonem malefa-
ciendi inducit, quem supra dominum
invitum ostenderet cogi ad inferen-
dam injuriam. *Idem.*

In istam partem potius peccato] Ut
verberes noui jussus potius, quam jus-
sus non verberes. *Idem.*

21 *Nunc jam*] Duæ partes istæ
sunt. Et bene 'jam,' quia sero, et
post plagas. Et utrum hoc lenoni, ut
abeat, an pueræ ut introcet, dici-
tur? sed facetius est, si lenoni intelli-
gas dici: quasi hoc factum sit quod
voluerit: et quasi venerit ut vapulet.
Et 'jani' etiam tarditatis incusatio
est, ut Virgilinus, 'Jam melior, jam
diva precor.' *Idem.*

Regnunne Æschine] Invidiosa mo-
raliter exclamatio, et ardenter ad
plagas. *Donatus.*

Regnumne, Æschine, hic tu possides] Bene 'hic,' id est, Athenis, ubi gra-
vius crimen est dominari velle: nam
tyranni ibi semper oppressi sunt, et
maxime a proximis. *Idem.*

Hic] Athenis, civitate libertatem
semper adversus tyrannos asserente,
atque ubi Democratica administra-
tio. *Farnabius.*

22 *Si possiderem*] 'Ηοὐκὴ εἰπωτεία
contempnit in invidiam. *Donatus.*

Ornatus essem ex tuis virtutibus] Ci-
to ostendit quantum a se longe sit
regnum, qui dixerat ornari potuisse
lenonem. *Idem.*

Ex tuis virtutibus] Sic veteres per
εἰπωτείαν 'virtutes' pro flagitiis dice-

bant. *Lucilius*, 'animo ac virtuti-
bus.' *Idem.*

23 *Quid tibi rei mecum est*] Hoc,
quia verberatus est, dicit, ut sit, *quid*
tibi debeo? non quia nihil sibi deha-
tetur. *Idem.*

Quid tibi rei mecum est] Donati et
Gnyeti expositionem juvat locus παρ-
ἀλληλος in Heaut. iv. 4. 2. ubi Bac-
chis ad Syrum: 'etiamne tecum hic
res mihi est?' Resp. Syrus: 'mi-
nime: tuum tibi redbo.' *Bacclerus.*

Nihil] Facete: quia ipse abstulit,
et 'nihil' vult a se repeti. *Donatus.*

Quid? nostine qui sim] Proprie:
sic enim dicit qui nihil quicquam de-
bet, 'Non me novit,' non quod igno-
retur, sed quod in jure non cernatur.
Idem.

Nostri qui sim? *Æs.* *non desidro]*
Plautus Menæchm. II. 2. 22. 'Ego
te non novi, neque novisse adeo vo-
lo.' Catull. ep. xciv. 'Nil nimium
studeo Caesar tibi velle placere, Nec
scire utrum sis albus an ater homo.'
adde Ph. II. 3. §5. *Bacclerus.*

24 *Si attigisses*] Plus dixit 'atti-
gisses,' quam 'tetigisses.' Est enim
multo majus 'attingere,' quam 'tan-
gere.' *Donatus.*

25 *Qui tibi magis licet*] Hic non
tam ratiocinatio est, quam exclama-
tio per dolorem. *Idem.*

Qui tibi magis] Si mili, inquit, non
licet attingere tuam; cur tibi licet
meam, non tangere, sed habere? Et
'habere,' utrum domi in consuetu-
dine: an corrumperet, id est, stuprare
intelligimus? *Idem.*

*Meam habere, pro qua ego argentum
dedi*] 'Meam' suscepserat: sed mag-
na moralitate additum, 'pro qua ar-
gentum dedi,' ad vociferationem. Si-
mul esse ostendit levo quod repeatat.
Idem.

*Qui tibi magis licet meam habere, pro
qua ego argentum dedi*] Bona fide se
emisse, ostendere vult, adeoque ho-
nore fidei possessorem esse, qui in suo
jure neminis hominis facto debnerit

turbari. *Bæclerus.*

26 *Ante aedes non fecisse erit melius hic convicium]* Non erat quod ad hæc justus responderet, et ideo sic respondebat, ut convicium dicat, quod verum est. *Donatus.*

Ante aedes non fecisse erit melius hic conv.] Guyeti explicationem possit firmare locus Plautinus in Bacchid. iv. 8. 33. ‘Ut ne clamorem hic facias neu convicium?’ Donatus aliter accepit. ‘Melius erit non fecisse,’ formulam sapit, ut in illo veteri: ‘quievisse melius erit.’ et: πολλῷ γὰρ ἔμενον. Minarum autem vim habent hoc loco illa verba: quas mox clarius exprimit Æschinus: cuius ἥθος tale facit poëta, ut disputationi juris, vim opponeret. *Bæclerus.*

27 *Jam intro arripicre]* Liber Bembinus et Decurtatus, *abripiere*. Faernus.

28 *Loris liber]* ‘Lora’ apud veteres ‘laura’ dicebantur, a lauro triumphorum: sub qua mos erat captivos vineiri, ducique per pomparam. Ideo autem, ut conditionis reminiscantur, loris eaduntur mancipia: nam ‘mancipia’ dicuntur, quod manus capta sunt: ‘servi,’ qui servati sunt, quin eos occidi oportet jure belli. Unde Virgilius sic inducit captivum rogantem, ‘Per patrios manes, per spes surgentis Iuli, Te precor, hanc animam serves natoque patrique.’ *Donatus.*

Loris, liber] Novus injuriaæ titulus. Loris cædere sive flagellare liberum hominem Athenis non liebat. Servorum id supplicium fuit. Quam rem Sannio hic ex ‘libertate democratica’ deducit: ‘Hiccine libertatem aīunt esse æquam omnibus?’ i. e. aūnon vivimus in republica populari, ubi omnes cives, eo ipso quod cives sunt, æquo jure agitant et libertatis beneficiis perfruuntur? Unde et Cicerro pro C. Rabirio, legem Porciām, quæ exemplo juris Attici virgis cædi cīvem Rom. vetabat, libertatis fa-

vore commendat. (cap. 4.) ac in Verina v. cap. 63. cum affectu et figura amplificat: ‘O nomen dulce libertatis! o jus eximum nostræ civitatis! o lex Poreia, legesque Semproniae!’ *Bæclerus.*

Loris liber] Loris quippe cædi illiberale ac servile fuit: ut magistratus virgis in noxios utebantur, ita domini in servos loris. *Farnabius.*

29 *O hominem impurum]* Sic veteres ‘impurum’ generaliter pro improbo ponebant: ut eadem hac fabula, ‘Persuasit ille impurus, sat scio.’ *Donatus.*

Hiccine libertatem] Scilicet Athenis. *Idem.*

Æquum esse omnibus] Quasi diceret, ubi non est, quando Æschinus loquitur. Et bene ‘omnibus,’ ut ne lenones quidem videantur excepti. *Idem.*

Æquam esse omnibus] O. l. s. *esse æquam*. Faernus.

30 *Si satis jam debacchatus es, leno, audi si vis nunc jam]* Istud ‘jam’ est disyllabus, ut sæpe apud Plautum; est enim versus octonarius iambicus. Vide Not. ad Andriam. *Faber.*

31 *Egon debacchatus sum in te, an tu in me]* Variant hic libri scripti: nos antiquissimos sequemur, in quibus omnibus ita est: *Egon debacchatus sum autem, an tu in me?* Cum enim non dixerit Æschinus lenonem in se debacchatum, sed tantummodo debacchatum, leno quoque id simpliciter negat, subdens enim potius in se debacchatum. Sane prima hujus versus syllaba pertinet ad præcedentem. *Faernus.*

Mitte istu, atque ad rem redi] Superbe adolescens maleficium non putat lenonis esse purgandum. ‘Ad rem’ autem, ad negotium de quo agitur, dicit. *Donatus.*

Omitte ista] O. l. s. et *Donatus*, *mitte ista*. Faernus.

32 *Quam rem]* ‘Quam abluxisti.’ ‘Res’ enim, pecunia intelligitur: vel

id pro quo pecunia danda est. Donatus.

Quo redeam] Ad, ‘nam evertisti dominum’ quia, ‘fores effregit, atque in aedes irruit alienas.’ *Idem.*

Quod ad te attinet] Quod tibi profest, et commodum est. *Idem.*

33 Cupio] Ille ‘vis’ dixit: hic ‘cupio.’ *Idem.*

Modo æquū aliquid] Subandiatur ‘dicas.’ *Idem.*

Cupio, modo æqui aliquid] Et Bembinus et Victorianus, et omnes sere alii l. s. *Cupio: æqui modo aliquid.* Faernus.

Vah. leno iniqua me non vult loqui] Nomen sacrilegum et injustum ‘le-no,’ iniquitatem agitat, justitiae patrocinatur. Hoc totum εἰρωνικῶς pronuntiandum est. *Donatus.*

Vah, leno iniqua me non vult loqui] Vah. unde nobis nova incessit religio! gratemur nobis reformatum rerum statum: si quidem lenones impuri, impii, sacrilegi iniquitatem agitare, æquum exigere, de virtute loqui, justitiae patrocinari incipient. *Farnabius.*

34 Leno sum] Figura συγχώρησις. *Donatus.*

Pernicies, &c.] Diphilus. Οὐκ ἔστιν τεχνίον ἐξωλέστερον Τοῦ πορνοβόσκου. *Furnarius.*

35 Est orta injuria] ‘Orta,’ ecepta. *Donatus.*

36 Nam hercle etiam id restat] Liber Bembinus, *hoc restat.* Faernus.

Illuc quæso redi quo capisti, Æschine] Figurate: rectum enim erat, unde capisti. Nisi forte ‘quo’ pronomen est modo accipendum: ut sit, ‘a quo.’ Et bene memor est, dixisse Æschinum, ‘Omitte ista, atque ad rem redi.’ *Donatus.*

37 Quæ res tibi vertat male] Adjicit contumeliam, quasi et hoc multum sit et inimicum. *Veturinus* dicitur deus qui rebus ad opinata revertentibus præst. Sæpe autem male cedit, quod bonum putatur: et hoc est

male vertisse: ut ille gladius, qui muneri datus, adminiculum fuit reginæ pereundi, de quo Virgilius: ‘Ensemque reclusit Dardanum, non hos quæsitum munus in usus.’ *Idem.*

38 Argenti tantum tibi dabitur] Idem liber, et Basilicanus, et Victorianus, et multi alii, non habent dictionem *tibi*, ut et exigit versus, qui est octonarius, attributa tamen prima ejus syllaba versui præcedenti. *Faernus.*

Quid si ego tibi illam nolo vendere? Hæc majoris sunt stomachi, et ideo stultiora: nam quod jam amisit, venditum se negat. Et, *quid si nolo,* nove dictum est, et τῷ ἕιστισμῷ. *Donatus.*

Quid si ego tibi illam nolo vendere? cuges me] Potest autem dici, *quid si nolo? cuges me?* *Idem.*

38. 39 Quid si ego illam tibi nolo vendere, cuges me] Iterum jure nititur. In ipsa enim dominii et proprietatis natura hoc inest, ut re nostra, non alieno, sed nostro arbitratu utamur, et, in hoc negotio, an vendere, et cui vendere velimus, constituamus. Itaque naturalem æquitatem sequuntur juris civilis R. conditores, quando decernunt, neminem cogi ut suam rem invitus vendat, aut vendat alii, quam eni vult. Vide omnino Imperatorum Constit. l. xiv. C. de Contrah. Emt. ut et l. xi. eod. et adde l. ix. ff. de Act. Rer. amot. l. xvi. C. de Jure Delib. quæ loca ad Terentium suum notavit Vir doctrina, humanitate, pietate, Germano candore in primis præcellens, Joh. Henricus Schröterns, enjus amicitia perlibenter et familiariter utor. *Bæclerus.*

39 Minime] Εἰρωνεῖα. *Donatus.*
Nanque id metui] Εἰρωνεῖα contumax et ridicula in eo, quod jam amisit id de quo dixit se cogi non posse. *Idem.*

Neque rendendam censeo, quæ libera est, &c.] Æschinus, qui hactenus Sanzioni jure agenti nihil responderat,

præter vini et minas, et denique pretium pro erecta muliere, circa mentionem ulterioris satisfactionis, obtulerat, cum videret, Sannionem recusare pactionem, extemporali astutia calumniæ metum injicit, et vindicias libertatis prætexit, confingens liberam esse mulierem, quam cripucrat. q. d. ‘Quia liberam mulierem, quæ vendi non potest, alienare vis, ego illam liberali causa h. e. directa legis, qua liberos homines alienare prohibitum est, actione, assero manu.’ Hæc Jureconsulti celebris verba rem satis explanant, si modo contextus Poëta propius attendatur. ita enim voluit dicere Æschinus: Tu dicas, Sannio, cogi te non posse, ut mihi vendas mulierem, recte. Non cogam te. Imo ostendam, nec fasti esse, vel mihi vel cuiquam mortaliū eam vendere. Libera est enim, (*στρατήγημα ἀγωνιστικὸν*, hoc est, quod interjicit,) quam tu bactenus ut servam, ut venalem detinuisti. Eo nomine te in jus vocabo, assertaque in libertatem muliere, ut sine omni pretio eam dimittere cogaris, imo ultra pnuiaris, efficiam. Vide ergo, num satius sit, argentum quod obtuli accipere, ‘an causam meditari tuam.’ Hujus astutiae Pamphilo hæc subsidia præsto erant, quod lenones valde vulgo suspecti essent, tanquam qui liberas puellas, abductas alibi aut raptas, nec ignorantem modo, sed scientes sœpe mercarentur: eoque quæstus ipsorum apud judices, in iudicio libertatis, parum esset favorabilis. Apud Plautum in Persa iv. 9. ‘ambula in jus leno . . . qui hic commercaris cives homines liberos.’ Unde mox καυκῶς ‘feles virginaria’ dicitur. ut et in Rudente act. iii. sc. 4. ubi Poëta talis lenonis propositum ηθοποιεῖ, dum ita inducit loquentem: ‘Argentum ego pro istisce ambabus, cujæ erant, domino dedi: Quid mea refert, hæ Athenis natae an Thebis sient, Dum multi recte servitutem

serviant.’ Respondet Trachalio: ‘Istane impudens, Tunc hic feles virginalis liberos parentibus Sublectos habebis, atque indigno quæstu conteres?’ Propter hujuscemodi rei suspicionem, aliquando ita emebantur a lenone puellæ, ut teneretur ille emtori pretium restituere, si vendita puella in libertatem assereretur. Exemplum est in Curculione Plantii act. v. sc. 2. vs. 66. &c. ubi miles, de puella quam a lenone emerat, postea libera inventa; ‘Et leno hic debet nobis triginta minas. Ph. Quamobrem isthuc? Mihi, quia ille ita repromisit mihi: Si quisquam hanc liberali asseruisset manu, Sine controversia omne argentum redderet.’ Adde Scen. seq. vs. 31. &c. In eadem Plautina fabula (act. v. sc. 2. vs. 22.) formulam et elogium ejusmodi accusationis, non quidem in lenonem sed in militem, proponi videmus: ‘Qui scias mercari furtivas atque ingenuas virginines, Ambula in jus.’ Itaque Sannioni ista comminatio Æschini terribilis fuit, cum vindicias secundum libertatem se postulaturum diceret. Quibus secundum mulierem datis, vel futurum erat, ut convinceretur, quod sciens in libertatem mulieris peccasset, adeoque poenam quoque ferret; vel si ambiguum illud maneret, restituere et ab se dimittere eam statim cogeretur, nemine pretium reddente, quanti emerat. *Bæclerus.*

40 *Nam ego illam liberali assero causa manu]* Ordo est, *ego liberali causa, manu assero.* Et sunt juris verba: a quibus etiam ‘assertores’ dicuntur vindices alienæ libertatis. Nam et causa ipsa ‘liberalis’ dicitur, quæ actionem in se continet libertatis. *Donatus.*

Nam ego illam liberali assero causa manu] *Donatus et o. l. s. nam ego liberali illam a. c. m. Faernus.*

Nam ego illam liberali assero causa manu] *Ego illam, quæ libera est, ex*

servitute tua, injecta manu, secundum vindicias, in libertatem assero.
Farnabius.

*Nan ego illam liberali assero causa manu.] Liberalis causa, et liberale iudicium, quid sit, optime explicaverunt Juris Interpretes, et olim Donatns ipse, ut appareat ex iis quae ex ilius scriptis excerpta fuerunt; causa liberalis, scilicet, in qua actio libertatis contineretur. Non potui itaque non mirari nuper quemdam Antecesorem, qui adversus observationem meam ubi de *** agitur, ad Amplissimum Præsulem cum scriberet, ita hanc phrasin Terentianam usurpavit, quasi si dicendum esset *manu liberali*, non *causa liberali*. Risi certe. Hem, inquam, signus figlinam nescit; (sunt enim isthæc ex primis juris elementis;) nolui ipse contra scribere, quia me per universum librum floribus sparserat; tamen ad argumentum ipsum nil egerat prorsus; neque enim adversus me auctoritate pugna dñm fuit, sed ratione; quod difficile interdum est. *Faber.**

41 *Causam meditari]* Cicero in Bruto dixit, 'causam meditari.' *Id.*

42 *Pro supreme Jupiter]* Hæc locutio ad hoc inducta est, ut ex verbis lenonis appareat quam facile mitis fieri possit, et quidvis et libenter accipere. *Donatus.*

Pro supreme Jupiter] 'Supremnum' nunc dicit sumnum. Ab eo quod est 'superior,' et 'superius' fit 'supremum.' Virgil. 'Rex ipse, Jovis de gente suprema, Troius Æneas tua nos ad limina misit.' Et non abhorret a persona et plebeii, et lenonis, et vim passi, Jovem ipsum convitio persecui, ut quotidie videmus ab hominibus ejus loci et ordinis fieri. *Idem.*

43 *Minime miror qui insanire occipiunt ex injuria]* Sensus hic est: Insanos fieri per injuriam plerosque mirabar, sed jam non miror, postquam ego ipse, per injuriam quatuor sum pas-

sus, insanire compellor: adeo ut exclamem, 'pro Jupiter!' Et simul adverte vigilantem Poëtam, ut ubique in commedia vocem tragicam extulerit, statim personam insanam dicere faciat. Sic supra, 'Pro Jupiter! tu homo nunc adiges me ad insaniam.' *Idem.*

Minime miror, qui, &c.] Menander.
Οὐδεὶς τὸ γὰρ ἄφνω δυστυχεῖν μανῆς ποιεῖ. Farnabius.

44 *Me invito abduxit meam]* Honestiori personæ hæc querela sufficeret, 'abduxit meam.' Sed leno bene addidit, 'me invito.' Nam abducuntur meretrices absque voluntate lenorum. Et decora locatio est per Ἀλεψιψ, 'Me invito abduxit,' non enim addidit, 'puellam,' aut quid tale. *Donatus.*

45 *Tantidem emptam postulat]* Legitur et totidem emptam. *Idem.*

46 *Homini misero]* Secundum illud Menandri: *ΑΙΓΩC TH πΟΙΩN TOΙPO-EΠπATO TON ΓΡΩΝΟΝ OIKETHN Λά-Bων.* *Idem.*

Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi] Contumeliosa cædes, 'colaphus,' et digna lenone. *Idem.*

Infregit] Ut illudens hoc fecisse Æschinus videatur, cum sonitu se colaphizatum significat. 'Infregit' antem, illisit, inflixit: ut sit sensus, 'inflixit homini misero plus quam quingentos colaphos.' Et flebiliter pronuntiandum est. hoc enim exprimitur, ut tamen incuset in alieno facto fortunam suam. Et vide quantum hoc distet ab illo quod supra dicebat, 'ipsum istuc volo experiri.' Hoc, quia solus est: illud, quia cum adversario. *Idem.*

Colaphos infregit mihi] 'Colaphum infringere,' est compressa in pugnum manu cædere. 'Alapam infligere,' deducta manu percutere. *Farnabius.*

47 *Bene promernit]* 'Bene,' multum. 'Promernit,' adjuvit, profuit, cui contrarium est 'commernit.' Nam

'mereti' et 'promereri,' est præstare beneficium. Virgilins, 'Quique sui memores alios fecere merendo.' Et, 'Nunquam regina negabo Promeritam.' *Donatus.*

48 *Age jam cupio; si modo argentum reddat, sed ego hoc hariorum]* Ex sed d eliso, et τῷ hoc correpto, dactylus erit in sexta sede trochaici. *Faernus.*

49 *Ubi me dixerō dare tanti?* Recte dixit. Ubi enim pactio intercesserit pretii, jam erectionis actio sublata erit et pretium debebitur. *Donatus.*

Ubi me dixerō dare tanti, testes faciet ilico me rendidisse] *Donatus:* 'Recte dixit. Ubi enim pactio intercesserit pretii, jam erectionis actio sublata erit, et pretium debebitur.' Duo veniunt in deliberationem. Primum reputat Sannio, si transigat cum Ἀeschino de pretio, cæteram actionem de foribus effractis, de verberibus ac tot injuriis, quas paulo ante exaggravavit, hac ipsa transactione extingui: deinde metuit, si semel fidem emtori habuerit, difficulter se accepturum, quod debeatur: Ἀschinum enim singula dicturum, quæ morosi debitores solent: 'mox' solvam, 'eras redi' ut accipias, donec per tales moras evanescat denique forsitan res tota. hoc enim vult, cum dicit: 'De argento somnium,' i. e. nihil accipiam. quasi quis diceret, 'Argentum non videbo, nisi per somnum,' ut est in codice Guyeti. Moras equidem ferre possum, dum modo reddat denique pecuniam. 'Quamquam injurium est,' adigi ut vendas quod nolis scilicet. *Bæclerus.*

50 *De argento somnium]* Quantum ad argento spectat, procrastinatione et mora evanescet instar somni. *Farnabius.*

Mox; cras redi] Mire transit ad μιμητικόν. *Donatus.*

51 *Id quoque possum ferre]* Id 'Mox, cras redi,' id est, moram. *Idem.*

Quamquam injurium] Vendere quod nolis, est, scilicet. *Idem.*

52 *Id quod res est]* Pro, id quod rerum est: bona locutio. *Idem.*

Quando cum quæstum occuperis] Ut in Andria, 'Deinde quæstum occipit.' *Idem.*

Quando cum quæstum occuperis, &c.] Verum in turpi quæstu voranda nobis non raro est injuria, imo decoquenda. *Farnabius.*

53 *Mussitanda]* Patienda, consideranda cum silentio, et ut in amatore putanda, atqne per hoc perforenda. 'Mussitare' enim proprie est dissimulandi causa tacere, dictum vel a 'muto,' vel ab M, quæ litera est nimium pressæ vocis ac pene nullius, adeo ut sola omnium, quum inter vocales inciderit, atteratur atque subsidat. Hinc Virgilius, 'Mussat rex ipse Latinus.' *Donatus.*

54 *Frustra egomet tecum]* Præparationis genus ad accipiendas viginti minas: totius summæ desperatio. *Id.*

Sed nemo dabit. frustra egom.] Revolvitur ad deteriora timenda: 'sed nemo dabit,' sc. argentum. 'frustra egomet tecum has rationes puto.' Ad quæ verba *Donatus* non inerudit: 'Præparationis,' &c. *Bæclerus.*

Frustra egomet tecum has rationes deputo] Duo antiquissimi libri Bembinus et Victorianus, puto: et sic quoque stat versus: immo etiam numerosior est. *Faernus.*

Puto] Voluto, computo. *Farnabius.*

SCENA II. Iambici octonarii, et postea senarii. vs. 1. et 2. meorum MSS. unus: *Tace egomet conveniam ipsum ut cupide accipiat jam faxo atque etiam Bene ut dicat s. &c. alter: Tace egomet conveniam cum ut cupide accipiat faxo atque etiam B. ut d. s. Argentor. Tace e. c. i. v. c. a. faxo atque e. b. d. s. vs. 3. omnes, ut edidimus. vs. 4. duo: quam quæ hod. vs. 8. τὸ hui unus, Syro, duo Sannion trihunnt. vs. 9. duo pro nunc habent huic. vs. 20. duo: istuc vide. vs. 23. duo: veniū. Argentor. venio. vs. 24. omnes: omittam.* Verba collocantur,

ut edidimus. vs. 27. omnes, ut edidimus. vs. 34. duo: *minas corraderat alii cunde decem.* vs. 38. omnes: *etiam insuper defraudat.* unus: *nusquam habeo.* alter: *nusquam abiero.* vs. 39. duo: *imo jam hercule.* vs. 42. duo: *scio te non esse usum a.* tertius: *scio non te e.* v. vs. 45. duo: *quicquid te oro.* *Bœcler.*

Tace, egomet conveniam jam ipsum]
In hac scena actus, est exemplum conti-
nens vitæ avarorum, qui saepe in dam-
num ipsius avaritiae rationibus ruunt:
simil etiam duorum inter se nequam ho-
minum spectanda quædam ricissim et
dolosa captio est. *Donatus.*

1 Tace, egomet conveniam jam ipsum]
'Tace,' si pro adverbio est, omnibus
dicitur: si pro verbo ponitur, dicitur
Ctesiphoni maxime sollicito, et sup-
plicantib omnibus, ob metum patris,
'Jam' autem, non tarditatis est; sed
properatiois significatio. *Idem.*

Tace: egomet] Versus hic trochai-
cus tetrameter acatalecticus. *Faern.*

Tace, &c.] Syrus egrediens intro-
loquitur ad Æschinum, qui jusserset
eum ad Sannionem exire, ipsique
persuadere, ut acciperet quod obla-
tum erat. Bene meritus est de hac
quoque scena Guyetus designandis
quæ obscuriora videbantur. *Bœclerus.*

Tace] Progressus Syrus alloquitur
Æschinum vel Ctesiphonem, qui in-
tus. *Farnabius.*

Ipsum] Sannionem. *Idem.*

2 Bene dicat secum esse actum] *Actum,* recte additum est: nam multa
etiam cupide accipimus, ita tamen ut
male nobiscum esse dicamus actum.
Donatus.

Quid istuc, Sannio, est? Illud supra
post scenam, hoc jam in proscenio
dicitur. Et vide quam ingeniose Ter-
rentius, qui supra ab Æschino Lenoni-
nis nomine facit Sannionem vocari,
utpote ab homine arroganti et feroci
ob ætatem et negotium: ut hunc
blande circumvenientem honorificen-
tius inducit cum Lenone loqui, et
Sannionem eum vocare. Sane qui in

sordidis professionibus agunt vitam,
bonifice nomine proprio appellas: sed qui in splendidis artibus
sunt constituti, gaudent artis nomine
nuncupari, ut Imperator, Orator,
Philosophus. Sic et in Eunicho,
'Andire vocem visa sum modo mili-
*tis,' apud se loquens meretrix: et
postquam illum coquinus videt, 'salve
*mi Thraso,' inquit, non, 'salve miles:'
quod erat durissimum. Et mox irata
persona, 'miles, nunc adeo edico ti-
bi.' *Idem.***

3 Nescio quid concertasse cum hero]
Argute positum 'nescio quid?' vult
enim ex illo audire, ut nanciscatur
initium, quod persuadendum suscep-
pit. *Idem.*

Concertasse] Οἰκονομία. Honorifice
nomen tractat, ut et placidum sibi
reddat, et ut eum faciat ad contem-
nendam pecuniam liberalem. Nam
honestas adimit avaritiam. *Idem.*

4 Certationem comparatam] Διαστρέψει,
quia ille concertasse dixit, non cæ-
sum esse. *Idem.*

Comparatam] Proprie; alias *consti-*
tutam. Et 'comparatam' ad dictum
Syri refert, qui ait concertationem
fuisse, pares faciens Æschinum et
Lenonem. nam Sannio vult sibi de-
beri pro eo quod vapulavit: quod
abstulit illi Syrus, dicendo eum non
verberatum esse, sed potius concer-
tasse. Et proprie dixit concertatio-
nem, ipsum actum. Nam 'cer-
*tamen' est res ipsa de qua certatur,
uter columbam sagitta feriat, uter
prior decurrat ad metas. Nam sic
Virgil. in Bucolicis: 'Velocis jaenli
certanina ponit in ulmo.' At vero
'certatio' ipse actus contentioque
certantum est. *Idem.**

Nunquam tidi iniquius concertatio-
nem comparatam, &c.] Similiter Juve-
nal. Sat. 3. 'Si rixa est, ubi tu pul-
sas, ego vapulo tantum.' *Farnabius.*

Quam quæ hodie inter nos fuit] In
libro Bembino et Victor. est quam
hæc hodie: ut et versus exposcit.

Faēnus.

5 *Ille verberando usque, ambo defessi sumus]* Incerta est distinctio, vel *verberando usque*, vel *usque defessi*. et est ‘usque’ adverbium, significans aut ‘diu,’ aut ‘multum.’ *Donatus.*

6 *Tua culpa]* Potest et nominativus et septimus casus esse, si nominativus est, deest ‘est’: si septimus, deest ‘factum est.’ *Idem.*

Adolescenti morem gestum oportuit] Ab aetate adjuvatur sententia. Ideo ‘adolescenti’ dixit, non *Æschino*. Et ‘morem gerere,’ proprie lenonis et meretricis est: unde et ipse sic respondet, ut non fugiens κακόφατον, dicat, ‘usque præbui.’ *Idem.*

Adolescenti morem gestum oportuit] Cum ἐμφάσει ‘Adolescenti’ pronuntiandum est, scilicet qui facilius asserentio eaperetur. *Idem.*

7 *Qui potui melius, qui hodie usque os præbui]* Subauditur, ‘morem gerere.’ Et hoc subtiliter Leno, quum morem gerendum fuisse in meretricis pretio dixerit *Syrus*. ‘Hodie’ autem non tempus significat, sed iracundiam, eloquentiam, ac stomachum. Ut *Virgil*. ‘Nunquam omnes hodie moriemur inulti.’ *Idem.*

Age] Modo ‘age’ corripiens est adverbium. *Idem.*

Seis quid loquar] Argute: quia simulaverat Leno non intellexisse, quid dixerat servus. *Idem.*

Seis qui loquar] Legitur et sic: *sed seis, quod loquar.* *Idem.*

Age, seis quid loquar] Pronuntiatione blandiori et familiariter exprimenda est horum verborum sententia. Ut subinde: ‘Age novi tuum animum.’ *Bæclerus.*

8 *In loco negligere, maximum interdum est lucrum]* Bene additum est ‘in loco,’ et ‘interdum’: non enim semper. *Donatus.*

Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrum] Opportune et tempestive, tempori et loco convenienter. *Plaut. Capt. act. II. sc. 2.*

‘Est etiam ubi damnum præstet facere quam lucrum.’ *Farnabius.*

9 *Si nunc de tuo jure concessisses]* Bene ‘tuo jure:’ ne diceret: non erat res mea quam vænalem habui. Aut ‘de tuo jure,’ de lenonia duriaria: ut alibi, ‘Meo jure utar, ut posterior sit, qui prior ad dandum sit.’ *Donatus.*

11 *Ne non tibi istue fæneraret]* ‘Fæneratum,’ est cum lucro redditum et multiplicatum. ‘Fæneraret’ ergo, non *Æschinus*, sed ipsa res in qua fæneratio. *Idem.*

Ego spem pretio non emo] ‘Αντιστορία; contra ‘Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrum.’ *Idem.*

12 *Nunquam rem facies]* Leno quid agit, ad lucrum referit: et sic lucri genus dicit esse *Syrus* a Lenone, quemadmodum persuadet. Et nota, ‘rem,’ et litem, negotium meretricis, et patrimonium, et omnem pecuniam nominari. *Idem.*

Nunquam rem facies] Secundum personam servi Lenonem *Syrus* hortatur, hominem ad lucrum excitans, non ad honestatem. *Idem.*

Nescis incepare homines, Sannio] Μεταφορὰ ab ancipibus, qui avibus capiens offundunt cibum. *Idem.*

Nescis incepare homines] Plant. Asinact. I. sc. 3. ‘Hic noster quæstus auecipi simillimus est: Auecps quando concinnavit aream, offundit cibum: Aves adsnescunt. Necessæ est faciat sumptuin, qui querit lucrum,’ &c. *Farnabius.*

13 *Credo istue melius esse]* Vide comicum errorem utriusque personæ, et callidi Lenonis, et captiosissimi Syri servi. *Donatus.*

15 *Age]* ‘Age,’ nunc verbum est, significans ‘die.’ quia jam prope est, ut consentiat persuadenti. *Idem.*

Tuum animum] Deest ‘liberalem.’ *Idem.*

Quasi jam usquam tibi sint viginti minæ] Sensus, Quasi numero in ali-

quo ducas, et in aliqua æstimatione constituas: et non si velis, penitus contemnas viginti minas, dummodo huic obsequaris. *Idem.*

Age, novi tuum animum, &c.] Novi animum tuum præsentis lucri avidum. Quid vero profecisti? ideone accepisti, aut jucundæ tibi sunt 20 minæ, dum animo obsequeris tuo? Turnebus insinuationem esse vult; quasi vero viginti minæ tanti essent, ut eas malles quam hero meo aī tempus obsequi. I. xx. c. 31. *Farnabius.*

16 Præterea autem] Ἀρχαῖσμὸς est figura. Nam veteres libenter conjunctiones multiplicabant. *Donatus.*

Te aiunt proficiisci Cyprum] Et eum non profecturum dixit, sed jam ‘proficiisci’ et non ab uno dicit se audivisse, ne negaret: sed ‘aiunt’ inquit. *Idem.*

Cyprum] Insulam in mari Mediteraneo, Veneri dicatam. quo inter alias meretrices vehat, alias inde avehat. *Farnabius.*

17 Coëmissc hinc qua illuc reheres, multa] Nusquam hoc ostendit alias Terentius: sed apparet ex confessione Lenonis vera hæc omnia esse. Et mira varietas est. ‘Proficiisci, coëmisse, conductam navem,’ ne diceret, ‘proficiisci, emere,’ et ‘conductare navem.’ Et ‘conductam navem’ addidit, ut dilationem res habere non possit. *Donatus.*

Hoc scio, animus tibi pendet] ‘Hoc’ et correpte legi potest, ut articulus demonstrativus sit; et prodiuste, ut significet aut hanc rem, aut huic locum, id est, Cyprum. *Idem.*

18 Animus tibi pendet; ubi illinc spero, redieris, tamen hoc ages] Istud ‘tamen’ hanc vim habet quam Galilee in his verbis expressam senties: *Vous ne laisserez pas après cela de faire vostre affaire.* Locos sex septem ad eam significationem ex Plauto notavi. *Faber.*

Ubi illinc spero redieris] Ex spe sua

vult Syrus ostendere, quid Leno debeat sperare, id est, non se acceptum modo. *Donatus.*

Ubi illinc spero redieris, tamen hoc ages] Callide Syrus ostendit, nunc ex tempore nihil posse Sannionem sperare; sed rem totam differri oportere in redditum ex Cypro: neque sibi dubium esse, quin tum hoc ipsum facturus sit Saonio, quod nunc suadetur, sc. ut obsequatur Æschino; et ex neglecta pecunia majus lucrum expectet. *Bæclerus.*

Tamen hoc ages] Hoc est, exiges debitum. Nam ‘hoc agere’ dicitur eum, qui instat negotio suo. *Donatus.*

Tamen hoc ages] Ut ab Æschino pecuniam exigas. *Farnabius.*

19 Nusquam pedem] Quia exclamatio est, per ἀποσιώπησιν non completurn. *Donatus.*

Hac illi spe hoc inceperunt] Pertinet hoc illud Aristotelis (i. Rhetor.) ubi tractat de iis, qui aliorum injuriis obnoxii sunt, sive injuria facile afficiuntur. In quo numero sunt etiam ii, οἱς μὴ λυστελεῖ διατρίβειν ἐπιτηροῦσιν ή δίκην ή ἔκτισιν. Οἷον οἱ ξένοι καὶ αὐτουργοί. ‘Ἐπὶ μικρῷ τε γὰρ διαλύονται, καὶ ἡδίως οἱ τοιοῦτοι καταπαύονται, ‘quibus utile non est’ (ita Hermolaus Barbarus paraphrasi magis quam versione reddidit) ‘opperiri judicis animadversionem, aut expectare tempus ulciscendi: quales sunt advenæ, et operariorum sive opificum genus: nam et quæstu quamlibet tenui leniuntur, et ab actione injuriarum facile tædio litum revocantur.’ Et temporis, et quæstus, et cæterarum rerum ratio apprime in hunc lenonem congruit. Cujus deliberatio affectu, figuris, imitatione, absolutione eximia hic proponitur. *Bæcl.*

20 Injecti scrupulum homini] Hoc Leno non audit. simul enim dicitur, quum ille clamat. et ideo simul legi non potest. Et hic ostendit Syrus, quo hæc consilio locutus sit. *Donat.*

Illuc vide] O. l. s. *illud vide.* Faér-nus.

Illuc vide] *Vide τῷ ἰδιωτισμῷ dicit.* Donatus.

21 In ipso articulo oppressit] *Mεραφῶς* perseverans a scrupulo, id est, lapillo, qui nos in calleo latens plurumque kedit. Et ‘oppressit,’ vel *Æschinus*, vel res ipsa quam subjicit, id est, quod ait, ‘emptæ mulieres complures.’ *Idem.*

In ipso articulo] Temporis, quo mihi ad mercatum navigandum est. *Farnabius.*

Mulieres] Σύλληψις. Legitur *empta*, et *emptæ*. *Donatus.*

22 Item hinc alia] In Lenonis mercibus ἔξοχή. *Idem.*

Quæ porto Cyprum] Hanc insulam posnit Poëta, vel quod Veneri sacra sit, ut Horatius, ‘Sic te diva potens Cypri;’ vel quod mercatus in eo sit, ut idem: ‘Nunquam dimoveas, ut trabe Cypria Myrtorum pavidus nanta seet mare.’ *Idem.*

23 Nisi eo ad mercatum venio] ‘Eo’ nunc adverbium est loci, id est, Cyprium. ‘Mercatum’ autem locum tempusque significat. *Idem.*

Nisi eo ad mercatum veniam] *Donatus* et o. l. s. *venio.* Faérnus.

Damnum maximum est] Quia et hoc damnum in pretio mulieris est. *Donatus.*

24 Nunc si hoc omitto] Quod damnum est scilicet. *Hoc autem dicit negotium cum Æschino.* *Idem.*

Nunc si hoc omittam, actum agam] Liber Bembinus et Victoriannus et *Donatus*, *omitto.* Faérnus.

Actum agam] Proverbium, id est, nihil agam, quod enim in jure semel judicatum fuerit, rescindi et iterum agi non potest. Sic in Phormione, ‘actum aiunt ne agas.’ *Donatus.*

Actum agam] Incassum contendam. Sumptum a foro et judiciis, ubi non licet causam iterum agere, de qua iam sit pronuntiatum. *Farnabius.*

25 Nihil est] Nove nihil est: pro

nulla spes est. *Donatus.*

Refixerit] Pro ‘refrigescit.’ *Idem.*

Nunc demum venis] Mimesis forensium. *Farnabius.*

26 Ut sit satius perdere] Per ὑπερβολὴν hoc accipe, nam non convenit personæ lenonicæ damna contemnere. *Donatus.*

27 Aut nunc manere] Num non navigo. *Idem.*

Tum persequi] Quum rediero. *Idem.*

28 Jamne enumerasti] Finxit Syrus se non intellexisse, quid apud se ipsum Leno locutus sit, ideo illi aliud ait, quam ille secum disputaverit. *Idem.*

Jamne enumerasti, id quod ad te redditurum putas] *Donati* *commentarius* revera hic nugas habet. Reliquerat Syrus, veluti per dissimulationem, Sannioni spatium deliberandi; postquam is negaverat se peregre iturum, nam hoc erat ulcus, quod Syrus callide tangere, leno callide contegere cooperat. Nunc, post interpositam moram, *Syrus jamne enumerasti*, inquit, et rationem satis subduxisti, quid sit, i. e. quantum sit, quod ad te redibit, sive, quantum lucri sis facturus, Cyprium mercatum negotio *Æschini*, aut hoc illi præferendo? hac enim dubitatione animum lenonis diverse trahere volebat. Sequentia clare id ostendunt quando Sannio simulat, Cyprium iter se posthabitum.

Quod ad te redditurum putas] Hoc dicto tantum illum acceptum significat, quantum dederat in puerula. Nam ad nos redit, quod a nobis abiebit. Et dicendo ‘redditurum,’ ostendit super viginti minas nihil illum sperare oportere: sic enim supra, ‘Minas viginti tu illam emisti, quæ res tibi verat male.’ *Donatus.*

Quod ad te redditurum putas] Multi antiqui libri, inter quos Bembinus, item *Donatus*, his anteponunt dictiōnem *id.* Faérnus.

29 Heccine illo dignum est] Hujus-

modi comploratio summam desperationem Lcnonis ostendit. *Donatus.*

Hoccine incipere Æschium] Quasi de magno facinore dixit. Ut in Heautontimorumenos, ‘Vide quod incepit facinus.’ Æschinum autem cum laudatione dixit, quasi quem non deceat male facere. Et vide quam omnia experiatur impotens et miser, ob recuperandam rem suam. *Idem.*

30 *Ut hanc mihi eripere postulet]* Non dicit de qua: quia de illa sermo est. ‘Postulet,’ velit, aut speret. Cicero, ut, ‘Temporibus reipubl. cedat, non est postulandum:’ id est cupiendum, aut expectandum. *Idem.*

Eripere postulet] ‘Ἐν τῷ ἥθει διξι, non eripuerit, tanquam adhuc non fecerit. Et sic loquuntur, qui nolunt circa se perseverare injuriam. *Idem.*

31 *Labascit]* Hoc presse dicitur. Et proprius dicit ‘labascit,’ ut et suam instantiam, et cunctationem tarde incipientis consentire monstraret. nam iuchoativum verbum est. Et est metaphoræ ab arbore facta: quæ multis succisa ictibus ferri, tandem incipit in casum ponderis, ruinamque minitari. *Idem.*

Labascit] Vss. 19. et 20. dixerat: ‘Timet; injeci scrupulua homini.’ nunc, ‘labascit.’ Ut gradus ostenderentur, quibus servilis astutia, lenonis invicem Syrum captantis, callicitatem superavit. Cum lente hoc dixisset Syrus, mox clare ad Sannionem, veluti rem præcipiam consulturus: ‘num hoc habeo,’ unum hoc est, quod tibi queat promitti, aut cuius spem tibi facere ausim, Æschinum daturum esse (si statim sc. et antequam in Cyprus proficiscatis, argentum postules accipere) decem minas. ‘vide si satis placet.’ Quibus verbis in ipso exordio consilium sum commendaverat: ratione valida subiecta, quod satius sit partem quam totum amittere. Quod eo pertinebat, ut metu damni leno accederetur, ad desiderandum, quod ante repudiave-

rat. ‘Scit,’ inquit Donatus, ‘illum,’ &c. Unde et, lenone adhuc cunctante, discessurum se simulat: ut servaretur, quod dictum est; ‘unum hoc habeo.’ Id quia tibi non placet, fac ut luet. Ego abeo. *Bæclerus.*

Unum hoc habeo] Hoc clare et subaudiendum est, ‘quod dicam,’ vel ‘dicere.’ *Donatus.*

Vide, si satis placet] Non ‘placet’ dixit: sed ‘satis placet.’ veluti magnum consilium præbiturus. *Idem.*

32 *Potius, quam venias in periculum]* Oratorie: comparatione pejorum, dicit, hoc esse, quod suggerit, eligendum. *Idem.*

33 *Servesne, an perdas totum, dividuum face]* Martial. Epigr. I. 75. ‘Dimidium donare Lino quam perdere totum Qui mavult, mavult perdere dimidium.’ *Farnabius.*

Dividuum face] Hoc est, divide: figura μακρολογία. ‘Dividuum,’ a divisione: ‘dimidium,’ a dimensione dicimus. *Donatus.*

34 *Minas decem]* Scit illum viginti posse accipere: sed idcirco agit, ut optet Leno quod paulo ante solebat. *Idem.*

Corradet alicunde] ‘Alicunde’ dicunt est, quasi non habentis: nam nec ipsa in promptu sunt. *Idem.*

35 *Hei mihi! Etiam de sorte nunc venio in dubium miser]* ‘Sors’ est summa, cui extrinsecus acquiritur foenus. Ergo ‘sortem’ dicit de pretio quo empta est, id est, viginti minis. Et vide illum damno potius exclamare, quam injuria. *Idem.*

Nunc venio in dubium] Id est, in periculum. *Idem.*

36 *Omnis dentes labefecit mihi]* Injuria Lenoni tunc dolet, quum adjuneta damno est: ut supra, ‘quando eum quæstum occuperis, Accipienda et missitanda: injuria adolescentium est.’ Vel idcirco, enumeratis contumeliis adjectis, ‘Etiam insuper defrundet?’ Et vide ut eadem quæ dixit supra, repeatat, sed ardentius

tamēn, et cum aἰγήσει. Sie Virgil, in
majus repetit, quod non semel dicit.
Idem.

37 *Colaphis tuber est totum caput?*
Tuber est genus cibi, collectum ex tu-
mentibus et quasi prægnantibus are-
nis. Plus autem hic, quam supra,
dixit, supra enim dixit, ‘plus quin-
gentos colaphos infregit milii;’ hic
vero, ‘colaphis tuber est totum ca-
put.’ *Idem.*

38 *Etiam insuper defrudet?* Αὐξησίς
apta Lenoni avaro. nam honestior
persona non hunc ordinem faceret.
Idem.

Defrudet? Fraude decipiat. *Idem.*
Etiam insuper defraudet? Ad avari-
tiam personæ refert Donatns hunc
ordinem, quod cæteris injuriis, tan-
quam majus quidpiam, periculum
damni subjicit, quasi omnia facilius
perpeti leno, quam damnum, posset.
Bæclerus.

Nusquam abeo? Hoc dictum vim
habet comminantis: nisi illud con-
temptu suscepereit Syrus. *Donatus.*

Ut habet? Negligenter servus re-
spondet, ut rogetur a lenone. *Idem.*

39 *Numquid tis quin abcam?* Hæc
est plena locutio. ‘Numquid vis,’
desiderat supplementum. Et hoc uti
dicto discedentes solent, ‘quin,’
nunc, ‘quare non’ significat. *Idem.*

Imo hercle hoc queso, Syre; ut ut
hæc sunt facta] Ipse sibi satisfacit.
‘Ut ut’ enim, quoquo modo signifi-
cat, diverticulum ad preces faciens.
Idem.

40 *Potius, quam lites sequar.*] Quia
dixerat Æschinus, ‘Nunc vide, utrum
vis argentum accipere, an causam
meditari tuam.’ *Idem.*

*Ut ut hæc sunt acta, potius quam lites
sequar incum mihi reddi.]* Quis ille
metus, ante satis est expositum, a
persona, a tempore, a loco. Leno ta-
men, ut dissimularet metum, quasi
per ἐπικέκταν, honesta oratione utitur,
‘potius quam lites sequar.’ Sicut
alibi bonis moratus moribus senex:

‘Etsi milii facta injuria est, verum
tamen Potius quam lites sector, &c.
minas quinque accipe.’ *Phorm. II.*
3. 60. &c. *Bæclerus.*

*Ut ut hæc sunt facta, potius, quam
lites sequar]* Plant. Persa, act. v. sc.
2. ‘Stultitia est, cui bene esse licet,
cum prævorti litibus?’ *Farnabius.*

41 *Meum mihi reddatur]* Sortem,
quam solam supra recusabat. Et
oratore: non enim ‘quanti emi’
dixit: sed invidiose, *meum mihi red-
dat.* *Donatus.*

Saltem] Τὸ τοχατον. Natum est
autem a captivis ‘saltem,’ qui nihil
aliud præter salutem a victore pe-
tunt. *Idem.*

42 *Scio te non usum antehac amicitia
meu]* Figura ἀξιοποτία, per quam os-
tendit, se fideliter promittere, quod
promittit. Virgilius: ‘Scis me Da-
naïs e classibus unum, Et bello Iliacos
fateor petuisse penates.’ *Idem.*

Scio te non us. antch. &c.] Totum
hunc versum, pro indocti hominis fœ-
tu, ejecit Guyetus. Nollem factum.
Nam ne videtur quidem abesse posse,
adeo necessarium erat ad oīkovορπίαν,
Sannionem, aliquo prætextu non ob-
scure retineri in theatro et differri,
donec Æschinus exiret. Cum ergo
Syrus vidisset Ctesiphonem, et in
occursum ejus tenderet, Sanno, ut
mos est vehementer aliquid cupienti-
um, denno suum negotium ei volens
commendare, aut aliquid de eo sub-
monere, ‘quid quod te oro?’ inquit.
i. e. antequam abeas, oro te ut. Sed
Syrus interfatur, et differt Sannio-
nem, ‘paulisper mane,’ i. e. Ctesiphon
milii alloquendus est; post ad te re-
deo. Quis non videt, de industria
Poëtam hoc egisse, ut leno retinere-
tur ad ea, quæ scena 4. sequentur.
Nihil incommodi in phrasí, ‘quid?
quod te oro?’ i. e. quid volui dicere
amplius de eo quod te oro? et jam
scentura erat petitio, nisi Syrus
abrupisset. Convenit etiam instantiæ
lenonis, quæ iterum sc. IV. vs. 14.

et 16. signatur. Cui conferas licet similem affectum Charini Andr. iv. 2. 28. &c. *Bæclerus.*

43 *Memorem me dies]* Fignate est indueta promissio præmiornm. Et bene utrumque narrat. nam non continuo qui memor est, etiam gratus est. ‘Memor’ enim est, qui apud se meminit. ‘Gratus’ qui mernit hoc nomine vocari, dum vicem reddit. Nam molti sunt memores, ingrati tamen. *Donatus.*

Sedulo faciam] Sic promittit, ut nihil sua interesse credatur. *Idem.*

Sedulo] De industria, sine dolo. *Idem.*

44 *Sed Ctesiphonem video]* Adventus in proscenium personarum quum consolto consilio fingantur a Poëta, tanquam superveniant aliis rebns in medio positis, quæ ipsarum intervenienti finiantur: mire tamen, quod quasi ex argnimento sit, ut futuri actus sui, antequam loqui incipient, describantur. *Idem.*

Lætus est de amica] Hoc lentius et summisse. *Idem.*

45 *Quid, quod te oro]* Deest ‘agis’: seu deest ‘ego.’ *Idem.*

Quod te oro] Aut ‘si quid,’ aut ‘propter quod,’ subintelligimus: ut sit, quid mihi non respondes de eo, propter quod te oro: aut si quid te oro? Et quam bene fastidiosum lenonem facit Syrus, ut optans ille desperando viginti minus accipiat. Nam et supra non intendentí dicit totiens in uno sensu hoc idem Syrus de amica. Potest hoc interrogative pronuntiari. *Idem.*

SCENA III. Iambici sunt octonarii sive tetrametri aeatalecticci. vs. 2. MSS. meorum unus: *terumenimvero id jurat demum, si quem a quum est facre, is bene facit.* Alter et Argent. τὸ bene gerinant. vide Faēn. vs. 3. duo: *quid ego te nunc l. omnes: certe.* vs. 6. omnes: *neminem. dun: fratrēm.* nisi quod in altera correctum est *homini.* vs. 8. unus: *illius opera nunc*

viro Syre. duo: o festivum caput. omnes antem Ctesiphoni non Syro hoc tribnunt. vs. 9. unus: qui omnia sibi post putaverit pro meo commodo. duo interserunt, esse, ex quibns unus, putarit. vs. 11. duo: nihil supra potest. in quorum uno superscribitur esse. tertius exprimit: nihil potest super esse. mox omnes: sed quisnam fores crepuit. Bæclerus.

Abs quiris homine, quum est opus, beneficium accipere gaudeas] In hac scena gratiarum actio est ex persona ejus qui præstít, et ejus cui præstítum est, et ex ipsis pretii quantitate. Nam omne quod geritur, aut in rebus est, aut in personis, aut in attributis eorum. *Donatus.*

1 *Abs quiris homine]* Bene sic cœpit, dicturns, ‘O frater, frater!’ Et ‘qui’ secundum regulam dixit. quia dicimus ‘quibns.’ Cæterum a ‘quo,’ ‘quis’ facit, non ‘quibns.’ Et incerta distinctio est; ‘qnum est opus accipere beneficium,’ vel ‘qnum beneficium est opus.’ Hoc vetus, illnd communiter. *Idem.*

Abs quiris homine, &c.] Abundat Ctesiphoni pectus lætitia, quæ ripas exsuperat, tum potito triumphans amore, tum quod illi hoc beneficium a charitate fratris profectum est, non sine despectu et dispendio maledicentiae atque infamie. *Farnabius.*

2 *Id denum juvat]* Ostendit plus esse quod juvat, quam gaudium. *Donatus.*

Is facit] ‘Bene’ subandicendum est bis numero. *Idem.*

3 *O frater, frater]* Virgilius, ‘Et fratrem ne desere frater.’ Unum relatum est ad appellationem: alterum ad laudem; subtilizingendum, ut videatur quævisisse, quid ultra dicaret, et plus invenire se non potuisse quam ‘frater.’ *Idem.*

Quid ego nunc te laudem] ‘Quid’ propter quid. Et ‘nunc te,’ τῷ ίδιῳ τομῷ additum est de superfluo: nt, ‘tu nunc Carthaginis alte Funda-

menta locas?' *Idem.*

Quid ego nunc te laudem? Quia laus, genus causæ est, quod non adhibetur, nisi dubiæ rei. *Idem.*

Quid ego nunc te laudem? Distinguendum. 'Quid' autem: pro 'ad quid.' *Idem.*

4 Numquam ita magnifice? Deest 'quod': ut sit, quod nunquam ita magnifice. Duplex causa omittendæ laudis, si res aut nimium mala est, aut nimium bona. *Idem.*

Id virtus quin superet tua? Bona περφρασις. 'Virtus tua' potius, quam 'tu.' *Idem.*

5 Itaque unam hanc rem me habere? 'Itaque' et subjunctivum potest esse, media syllaba correpta, et præpositivum, producta eadem syllaba, ut sit 'itaque.' *Idem.*

6 Fratrem? Nove dixit 'unam rem' fratrem. Sed ego puto 'fratrem' non subdistinguendum, sed legendum contexte usque ad 'principem.' Nam si distinxeris 'fratrem,' erit bis, ut arbitror, subaudiendum, et supra, et infra. Quod si 'fratrem' inferioribus junxeris, et cum admiratione pronuntiabitur, et subandietur 'quam mihi.' Hanc sane locutionem scire debemus, propter personam elaboratam, nam nimium gaudet, et rusticus adolescens est, qui landare conatur Æschinum: quasi titubans, et pene balbutiens. *Idem.*

Homini nemini? Nove auribus nostris, sed veterum consuetudine loentus est, nam quum 'nemini,' hominem significet, quid opus fuit dicere, 'homini nemini?' Sed, ut diximus, figura est ἀπχαιτησις. *Idem.*

Fratrem homini neminem esse? Lego, ut in libro Bembino et aliquibus aliis, *homini nemini.* Ita etiam videatur legisse Donatus, licet aliter habeant ejus libri, nam cum comparative legit, dicens subaudiendum esse, quam mihi, procul dubio debet esse cui comparetur, id est *homini nemini.* Faernus.

Fratrem homi nem. &c.] De MSS. nostris jam dixi; et dixerunt alii de suis. Donatus quoque sic legit: sicut veteres codices (nam reliqui immutarunt in, *homini nemini*) testantur; imo, sicut res ipsa evincit. Nisi enim ita legisset, nulla esset annotation, quam opposuit. Sed quod expedire non potuit, quid aliud quam commece ad rusticitatem loquentis retulit? v. Fr. Fabricii not. et Riv. *Bæclerus.*

7 O Ctesiphon! Mire cœpit, gaudium significans, 'o Ctesiphon.' *Donatus.*

O Syre! Ille, ut gaudens, hic, ut qui non præviderit, o dicit. *Idem.*

O Syre! Æschinus ubi est? Bene statim de illo, cui agebat gratias, loqui cœpit. *Idem.*

Ellum? Ecce illum: vel pronomen est, vel adverbium demonstrantis. Alii interrogative legunt: ut sit, *ellum dicas?* *te expectat domi.* Ut sit *ellum* pronomen, id est, *illum.* Nam et *illum*, et *ellum*, et *ollum* veteres dixerunt. *Idem.*

Domi? Adverbium est in loco. *Id.*

Hem? Interjectio est lætantis. *Id.*

8 Quid sit? Deest, quæris? sed est admirantis magis, quam interrogantis. *Idem.*

Illi opera? Dicendo 'opera,' et corporeum laborem Æschini ostendit, et religionem. Ut, 'Hunc mihi da proprium, virgo sata nocte, laborem, Hane operam.' Hanc religionem ait: ut, 'annua magnæ Sacra refer Cereri lætis operatus in herbis.' *Idem.*

Illi opera, Syre, nunc vivo? O miram amplificationem beneficij. Non dixit, *Illi opera amicam habeo:* sed quod satis grave, et satis amatiorum, *illi opera nunc vivo,* inquit. *Idem.*

Festivum caput? Huic contrarius sensus est, 'ridiculum caput.' Alii putant, 'festivum caput,' non Æschini intelligendum, sed orationis, quam habet Ctesiphon, agens gratias fratri.

Ita in Eunucho, ‘quam venuste quod dedit principium adveniens?’ Quod si est, nihil potest supra hanc landationem: nam supra hoc factum erit accipiendum. Sed male: nam ‘caput Ἀσχινοῦ,’ id est, ipsum Ἀσχinum: ut in toto pars sit per συνεκδοχὴν: in qua figura et pars pro toto ponenda est, quae aut eminet ex toto, aut majoris pretii est ad id quod agitur. Quod ipsum sic esse observatum a bonis authoribus, si exempla συνεκδοχῆς penitus considerare studes, invenies. *Idem.*

9 *Quin omnia?*] Admirative *quin:* et sic pronuntiandum *quin, τὸ παρέλκον* usque ad ‘maledicta, famam.’ *Id.*

Omnia sibi qui postputarit esse præ meo commodo?] Lege, *postputavit esse, &c.* idque ob verbum sequens, ‘translulit,’ vide Faernum pag. 123. edit. Juntinæ. *Faber.*

Præ meo commodo?] Id est, mei commodi comparatione: ut in Eunucho, ‘Hic ego illum contempsi præ me,’ id est, mei comparatione. *Donatus.*

10 *Maledicta, famam?*] ‘Maledicta,’ aut lenonis, aut Demeæ: ‘famam’ autem populi. Nam si aliter acceperis, idem maledictum videbitur et mala fama. *Idem.*

Meum amorem, et peccatum?] De rapienda meretrice, et amanda. *Idem.*

Meum amorem, et peccatum?] Quoniam dixisset ‘omnia,’ duo tantum intulit, ‘maledicta’ et ‘famam’: ut, ‘Omnia Mercurio similis, vocemque coloremque.’ Et hoc, ut sit defectus quidam intelligentius ex affectu gratias agentis. *Idem.*

In se transtulit?] Pulchra παρασκεψη, qua erratura est Sostrata circa Ἀσchinum, quemadmodum jam erravit Demea, eo quod ab illo eredit amari meretricem. *Idem.*

11 *Nihil poterat supra?*] ‘Ελλεῖψις per admirationem est; subandiendum est enim vel ‘esse,’ vel ‘dici.’ Ut ‘poterat’ pro ‘potis,’ et ‘image’ pro ‘magis,’ Τῷ ἀρχαισμῷ. *Idem.*

Sed quid nam? foris crepuit?] Resonuit: ut ‘decrepiti’ dicti sunt clamosi senes. ‘Foris’ singularis numeri, nominativi casus. *Idem.*

Sed quisnam? foris crepuit?] Videatur hæc lectio et distinctio commendissima esse. Vide Faern. et Guyet. Plant. Casina v. 1. 17. ‘Vesta foris crepuit.’ et alibi. *Bacclerus.*

Fores crepuit?] Fores in aedificiis antiquis in publicum aperiebantur. Exituri fores ab intus manu pultabant, quo caverent qui foris erant, ne a foribns repente in viam protrusis laederentur. Scholiast. Aristophanis in Nubibus: ‘Ἐπὶ δὲ τῶν ἔσω ἐψόφηκε τὴν θύραν ἔξιάν. *Farnabius.*

Manc?] ‘Mane,’ gaudentis est hoc dictum, non opperiri jubentis. *Donatus.*

Sy. mane, ipse exit foras?] O. l. s. et Donatus geminat dictionem *manc;* quare totum versum ita legerim: *Nihil poterat supra. quidnam fores crepuit? mane mane, ipse exit foras.* Ut in quarta sede sit proceleusmaticus, eliso ex *fores, s. Faernus.*

SCENA IV. Octonarii Iambici sunt. vs. 1. *Mss. nostri omnes: men' querit?* dno: *nunquidnam effertur?* vs. 3. *omnes: tristitiam.* vs. 4. *omnes: ego illam facile vero omitto, &c. unus: qui taudem te habeam fratr.* vs. 7. *unus: quasi nunc non norimus nos inter nos, o Ctesiphō, alter omittit nunc. tertius corruptus est.* vs. 8. *omnes: sed hoc mihi dolet.* vs. 9. *tibi nihil possent auxiliarier.* vs. 11. *omnes: ex patria.* vs. 17. *duo: istum hom. impuriss.* vs. 20. *omnes: bono animo esto.*

Pleraque hujus scena: bene interpretatur *Donatus:* quem vide. *Bacclerus.*

1 *Ubi ille est sacrilegus?*] Mire Ἀschinus servat adversus Lenonem superbiā, quæ ostenditur tanto esse alienior ab amoribus Meretricis, quanto audacior in Lenonem. *Donatus.*

Mene querit? num quidnam effert?] Sperat nunc leno se aliquid acceptu-

rum propter convitum. Ut alibi, ‘minis viginti tu illam emisti : quæ res tibi veritatem male. Argenti tantum tibi dabitur.’ Et vide quanti faciat leno præ Incro injuriam, qui se ‘sacerlegi’ nomine significari non solum non dolet, sed etiam cupit. Oportet autem *mene querit?* cum quadam gestulatione et subsultatione sperantis Lenonis ad hoc se queri, ut accipiat, pronuntiare. *Idem.*

Men' querit? Melius multo in lib. Bembii, *me querit*, sine interrogatione. Idque facete. Ubi ‘sacerlegum’ nominari audit, de se sermonem esse putat. Se videlicet noverat Sannio, et sciebat quo valeret γράθι στεντὸν, ex tripode Delphico, homo perditus, corruptus ipse, perditor et corruptor aliorum. *Faber.*

Num quidnam effert? An utique argentum effert, pretium fiduciae rapta? *Farnabius.*

Occidi: nihil video? *Occidi*, non quia saerilegus dictus est, sed quia nihil accipit. Et simul gestum considera loquentis ex verbis. *Donatus.*

Occidi: nihil video? Mire hoc verbo appetat, in vultu lenonis et spem mortuam, et extinctum gaudinum, nam et apta est ἔλλειψις hæc dicentes: *nihil video*, neque enim addidit ‘proferri,’ aut quid tale. *Idem.*

2 Ehem? Interjectio repentina rei. *Donatus.*

Opportune: te ipsum querito? Ασύνδετον. Deest renisse: non enim sequenti noctitur. *Idem.*

Quid fit, Ctesiphon? Quid fit, blandum initium est, non enim nunc interrogat, quum ipse dicat, *in tuto est omnis res*, sic ipse mox in subditis, *jam nunc haec tua*, addidit prater naturam questionis. *Idem.*

Quid fit? Quid agitur? *Idem.*

3 In tuto est omnis res? Quasi auctor, omne dixit negotium de amica. *An omnis res, et lenonis jurginum, et suspicio patris Demæ?* *Idem.*

Omitte vero? Vero, abundat: aut

correptivum est, jamndudum non omittentis. *Idem.*

Tristitiam tuam? Sic dixit, quasi nimiam. *Idem.*

Tristitiem? Ex libro Bembii. Sic alibi, ‘nequities,’ &c. *Faber.*

4 Ego illam hercle vero omitto? Apparet non nunc primum diei Ctesiphoni ab Aeschino, ‘Omitte vero tristitiam tuam.’ Nec nunc primum responsum, *omitto*, et ideo additum est, *hercle vero*. Quia nunc demum data est plena securitas. *Donatus.*

Ego illam hercle vero omitto? Hic et seqnens versus, in libro Bembino, et multis aliis, ita ordinati sunt in octonarios iambicos: *Ego illam hercle vero omitto, qui quidem te habeam fratrem, omni Aeschine, O mi germane, ah vereor coram in os te laudare amplius.* Sed in priore versu *ex quidem m elidetur*; quamvis sequente consonante, *habeam* vero, in duas syllabas contrahetur. *Faernus.*

5 O mi germane? *Mi, meus:* sed vocativi dicitur easu. *Donatus.*

Coram in os te laudare amplius? *Coram*, ad ipsum pertinet qui laudat, et ad eos qui audiunt: *in os*, ad ipsum qui laudatur. Nam *coram laudat*, qui non tacet apud alios, et hoc agit non per epistolam, sed ipse praesens. *In os*, qui apud ipsum loquitur, quem collaudat. *Donatus.*

Laudare amplius? Quia laudavit. *Id.*

6 Ne id assentandi? Antiqua ἔλλειψις. Deest enim *causa*. *Idem.*

Assentandi? Adnlandi. Et utrum deest *causa*, an ad ipsam item sic dicitur? *Idem.*

Ne id assentandi? Specta si non rusticus adolescens est, et purissimæ simplicitatis, adeo ut etiam velle laudare fratrem nimio pudore non possit, hoc solo quia praesens est, quum illum nesciim laudarit absentem. *Id.*

Quam quod habeam gratum? Varie: non enim intulit, *quam gratias agendi*. *Idem.*

Quod? Quia. *Idem.*

7 Age, inepte] Non est injuria, quia et major frater est, et blanda dictiurus. *Idem.*

8 Hoc mihi dolet] Τῷ ἰδιωτισμῷ μίχι δολεῖ, πρὸ δολοῦ. Et dolet bis subaudiendum est. *Idem.*

Et pene in eum locum redisse] Insinuatio beneficii ex periculo et difficultate, ob tempus. *Idem.*

9 Ut si omnes cuperent] Non, si ego tantummodo aliis adversantibns. *Id.*

10 Pudebat] Deest fateri. *Idem.*

Stultitia est isthæc] Hoc scilicet fateri ei, qui ipse patri nunquam quidquam celaverit. *Idem.*

Stultitia est istæc] Malus hic pudor atque inutilis, qui egentes impedit a poscenda amicorum ope et benignitate. Hesiod. Αἰδὼς δ' οὐκ ἀγαθὴ κεχρημένον ἄνδρα κομίζει. Homer. Odys. ρ. Αἰδὼς δ' οὐκ ἀγαθήν φασ' ἔμεναι ἄνδρι πρότερη. Et ἀργὸς δ' θεὸς Euripidi in Ione. *Farnabius.*

Tam ob parvolum rem] Ergo diminutivis adjungitur tam particula. Et deest perire: sed τῷ εὐφημισμῷ taceatur. *Donatus.*

Tam ob parvam rem] Id est, meretricem. Et bene hic dicit Æschinus, quasi qui majora expertus sit, id est, vitium virginis. *Idem.*

11 Pæne ex patria] Deest, fugere: quia amatores comici cito communiantur, patriam se deserturos, ut amicas sequantur. *Idem.*

Pæne ex patria] Ἀπόσιλπησις εὐφημισμοῦ χάριν. Menander mori illum voluisse fugit, Terentius fugere. *Id.*

Pæne e patria] Donato annotante, 'Menander mori,' &c. Unde apparet, nostrum Poëtam semper id quod minus est, i. e. a tragicis πάθεσι lenius abest, sumere; adeoque modum Comœdiae probe servare. *Bæclerus.*

Turpe dictu] Te fugere scilicet. Et deest est. *Donatus.*

Ut istæc prohibeant] Id est, exilium, fugamque patriæ. *Idem.*

12 Peccari] Approbavit ex periculo magnitudinem beneficii. *Idem.*

Quid ait tandem nobis Sannio? Nobis, τῷ ἰδιωτισμῷ additum est. Non enim nobis intelligendum est. *Idem.*

Jam mitis est] Quia debacchatus est supra leno, jam mitis est dixit. *Id.*

13 Ego ad forum ibo] Tunc enim, in foro et de mensæ scriptura magis, quam ex arca domoque, vel cista, pecunia numerabatur. *Idem.* Ita in Phorm. v. 8. 28. 'Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi argentum rursum jube rescribi.' *Bæclerus.*

Ut hunc absolvam? Id est, ut hunc, redditio illi pretio, dimittam. Nam veluti ligati sunt, quibus debetur aliquid. Dicuntur etiam servi illi solri, qui quum debitores pretiorum fuerint, pecuniam reddunt debitam. Est ergo absolvam, pro, a me solvam. An jocatur in tristitia Lenonis, qui illum cum barba Lenonia et mœsto vultu sequitur, tanquam reus? *Donatus.*

Ut hunc absolvam? Ut Sannioni argentum persolvam. *Farnabius.*

Tu intro ad illam, Ctesiphon] Bona ἔλλειψις, significans latitudinem potius dæ meretricis. *Donatus.*

14 Syre, insta] Jam Syrus, non ut adjuvet, sed ut instanter adjuvet, rogatur. *Idem.*

Eamus; namque hic properat] Hoc clamat Syrus, ut beneficium ostendat: sane ita ut rursus Lenonem de profectione absterreat. *Idem.*

Ne tam quidem? A Lenone inconstanter dicuntur, ut perturbatio metuentes, magnum damnum possit ostendere. *Idem.*

Ne tam quidem? Tam pro tantum, an tam pro tamen? et deest, dicas me, properare, aut propero: ut sit etiam adverbium hortantis, vel consentientis. *Idem.*

15 Quamvis etiam] Pro In quantum vis. Etiam particula, utrum consentientis adverbium, an conjunctio, qua significat et properare se, et non in tantum ut negligat quod sibi debetur. *Idem.*

Maneo otiosus hic] Hoc separatim

inferendum est, quasi pertinaciter asserentem Lenonem instaturum se exclamacionem* facere denotetur. *Id.*

Maneo otiosus hic] Dixerat enim proprio: et rursum consenserat in Syri verba, properasse se dicentis. *Id.*

Reddetur; ne time] Quod desperaverat Leno, Syri ostendit sermo. *Id.*

16 Ut omne reddat] Propter illud quod Syrus dixerat, *dividuum fucc.* Et probatum est, completemque quod ait, ‘Capide accipiat faxo.’ Et hoc ipsum cum trepida et vultuosa supplicatione pronuntiandum est. *Idem.*

Tace modo, ac sequere hac] Sie ait Syrus, quasi nunc Lenonem deceat, quæ sit ars non perdendi. Et totum enni supercelio præstantis magnum beneficium dicit. *Idem.*

Sequor] Hoc verbo Leno satis committagitus ostenditur. *Idem.*

17 Heus, heus, Syre] Ex arguento est, ostendere, quantum timeat Ctesiphio sævum patrem. *Idem.*

Heus, heus] Vox est de longinquο revocantis. *Idem.*

Obsecro herele, hominem istum impurissimum] Satis mansuete, quasi Lenonem, aut non possit rustiens, aut non andeat dicere, *hominem* dixit. *Idem.*

Iustum impurissimum] Avarissimum. Et totum cum execratione Leuonis. *Idem.*

18 Ne, si magis irritatus siet] Velut clamet, scilicet: et proprie de Lenone, quem irritari dicit ut canem. Nam *irritari*, proprie canes dicuntur. *Lucilius de litera R:* ‘Irritata canis quod homo quam plurima dictat.’ Lenonem autem timet Ctesiphio ut rusticus, ut sub patre duro, ut amator. *Idem.*

19 Aliqua ad patrem hoc permanet] Non dieit quid: sed nos intelligimus raptum pueræ significari. *Idem.*

Aliqua ad patrem hoc permonet] Proprie secretum latens latiei comparatur, intra vas clausum existenti:

quod, quum effunditur, manat. Sic et alibi de committendis secretis loquens, ‘Plenus,’ inquit, ‘rimarum sum: hac atque illac perfluo.’ *Donatus.*

Atque ego tunc perpetuo perierim] Quasi et nunc se periisse sentiat, sed non perpetuo. *Idem.*

Tunc perpetuo perierim] Omnes fere l. s. *tum.* Faernus.

Ego tum perpetuo perierim] Abdicandi filium causæ fuerunt: si filius noctu foris cubuisse; si comessaretur; si lenones pulsasset; si libidini inenmberet; (Lucianus in abdicato) si paternæ voluntati repugnasset. Fab. l. iii. c. 7. et l. vii. c. 4. Plin. l. vii. c. 45. Cod. l. viii. l. 47. de patr. potest. *Farnabius.*

20 Non fiet; bono animo esto] Ut illi liberalis timor est, ita Syro servilis confidentia. *Donatus.*

Tu cum illa te intus oblecta] Morali-ter illa dictum est. ut, ‘Daturne illa hodie Pamphilo?’ et, ‘Illa quidem mea erit.’ *Idem.*

Tu cum illa te intus oblecta] Honeste explicavit turpe dictu. *Idem.*

21 Et lectulos jube sterni nobis] Ser-vus. * nihil tam conuenit. Et vide ut totum superbe ac magnifice loquatur Syrus. *Idem.*

22 Convertam me domum] Conver-tam magnifice dictum. verbum est enim magni moliminis et agminis ingentis. Nam *convertere se*, dicitur, quem pompa præcedit; ut Imperator proprie convertit exercitum. Et hoc spectatur, ut moribus arrogantes servi sint, quum lætantur. *Idem.*

Obsonio] Andr. act. ii. sc. 2. *Farnabius.*

23 Ita queso, &c.] Volunt quidam et hunc versum Syri personæ adjungendum: sed Ctesiphonis verba esso, ex subditis plannū est, quum dicit, ‘Hunc diem misere nimis cupio, ut eöpi perpetuum in lætitia degere.’ *Donatus.*

ACTUS III.

SCENA I. Octonariis et septenariis constat. vs. 1. omnes MSS. nostri : obsecro mea nutrix q. &c. vs. 8. unus : nate melius fieri h. p. &c. dno : here nate m. f. h. p. vide Guyet. Donatus et Eraphinius legunt : e re nata. vs. 9. Argentor. ut edidimus. unus : quando ritium itu oblatum est, quod illum attinet potissimum. vs. 10. omnes, ut edidimus. Baclerus.

1 Obsecro, mea nutrix] Hæc scena Tragædia ordinem sereat. Nam Tragædia in tria dividitur, Expectationem, Gesta, et Exitum. Hic ergo Expectatio est in Getæ nuntio : Gesta, in planctu Sostratæ : Exitus,* Donatus.

Obsecro, mea tu nutrix] Hinc demonstratur, qui sit maternus affectus, quam grata in dominos servorum fides sit : endemque laborem et dolorem esse ex falsis et veris malis. *Id.*

Obsecro mea tu nutrix] Personæ aut suis verbis, aut aliorum insinuantur. Ex suis : ut nunc persona Sostratæ. Ex alienis : ut Micio Eschini persona ex Micionis oratione ac Demeæ. *Idem.*

Obsecro, mea tu nutrix] Mea nunc pro blandimento ponitur. *Idem.*

Quid nunc fiet? Imploratio est magis trepidantis, quam ignoratio et interrogatio, namque illius nutrix est, quippe aniæla est : sed non sapientior nutrix est, quam domina sua. Ipsum etiam quod dicit, *nutrix*, honorificum est. Ut, ‘Aunam, chara mihi nutrix, hue siste sororem.’ Sunt enim nomina ad aliquid, quibus nos tamen velimus ab omnibus appellari, ut Magister, Medicus, Orator. *Idem.*

Obsecro, mea tu nutrix, quid nunc fiet? C. quid fiet, rogas? Recte adepol spero. S. modo dolores, mea tu, occipiunt primulum. C. Jam nunc times, quasi nunquam adfueris, nunquam tute

pepereris] Hoc a nemine visum est prius, quod ego jam dicam, Delendam personam Sostratæ ante hanc vocem modo : delenda est et persona Cantharæ ante Jam nunc, et debent omnia dici per continuum sermonem a nutrice ad illa verba miseram me, quæ a Sostrata dicuntur. Sostrata initio dixit, *mea tu*; Nutrix et ipsa respondens ait, *mea tu*. Addit, modo primulum occipiunt dolores partus, et tamen jam nunc ita times, quasi tute ipsa nescias graviores solere esse ; quasi tu parturienti mulieri nunquam adfueris, quasi denique tute ipsa nunquam pepereris. Gall. Vous me demandez ce qui arrivera de tout cecy. Rien de mal, Ma chere enfant ; vostre fille n'est encore que dans les premières tranchées de l'accouchement, et cependant vous craignez dela comme si vous ne vous estiez jamais trouvée à l'accouchement d'une femme, ou que vous mesme n'eussiez jamais été accouchée. Faber.

2 Modo dolores, mea tu, occipiunt primulum] Evidenter hic modo temporis præsentis adverbium est. Et rursus *mea tu*, blandimentum est : sine quo non progreditur colloquium femininarum, et maxime trepidantium. *Donatus.*

Dolores] ’Ωδῖες, dolores parturientis. *Farnabius.*

Primulum] Initium, et ipsa origo dolorum diminutive demonstrata est. Non enim *primum*, sed *primulum* dicit. *Donatus.*

3 Jam nunc times, quasi numquam adfueris, numquam tute pepereris] Docete duo proposuit, quibus experientes scientesque rerum sumus, videre et pati. Virgilius sic, ‘Quæque ipse miserrima vidi : Et quorum pars magna fui.’ Tute autem pro *tu*:

παρέλκον est, quod* recitat. et facit *tute*, et *tutem*, et *tutem ipse*. *Idem.*

Quasi nunquam adfueris, nunquam tute pepereris] Tanquam sc. eses ἀκίρατος ὥδινων, quod Apollonius i. ἀργοναυτικῶν dixit, i. e. οὐπαῖς καὶ καθαρὰ ὥδινων, ut Scholiastes habet. *Bæclerus.*

Nunquam tute pepereris] Vide πρασκενὴ doloris: nihil mali adhuc secutum est, et jam sic turbatur Sosstrata. *Donatus.*

4 Miseram me] Proprium est mulierum quum loquuntur, aut aliis blaudi: ut, ‘Annam, ehara mihi nutrix, huic siste sororem’ aut se commissari: ut, ‘Miseræ hoc tamen unum Exequere, Anna, mihi.’ Nam haec omnia muliebria sunt, quibus pro malis ingentibus quasi in acervum rediguntur, et enumerantur nullius momenti querela. *Idem.*

Neminem habeo] Quid enim opus est? aut cur nunc quereris? *Idem.*

Neminem habeo, sole sumus] Mulierbiter queritur, et ex perturbatione sua aestimans, metu multa facit ea, quæ pauca sunt. *Idem.*

Solæ sumus] Numquam pluraliter *solæ*. *Idem.*

Solæ sumus] Quum hoc nomen singularitatis sit, mire *solæ* pluraliter dixit. *Idem.*

Geta autem hic non adest] Hic apparatus est, ut ostendatur absens, qui superventurus est. *Donatus.*

Geta autem hic non adest] Interfuit quippe Geta jam rixa quo Æschinus meretricem rapuit, ut mox narrabit ipse, scena quoæ sequitur. *Farnabius.*

5 Nec quem ad obstetricem mittam] Deest *habeo*. Sed in eonsuetudine est sic loqui, quum utrumque nobis, non alterutrum, deesse conquerimur. *Donatus.*

Nec quem ad obstetricem mittam, nee qui accessat Æschinum] *Habeo* subauditur, et magis a trepidante, quam rationaliter dicitur: nam resellit hoc totum nutrix *Canthara*. *Idem.*

6 Numquam unum intermittit diem

quin semper veniat] *Nunquam*, pro *non*. Et *semper* non ad omne tempus retulit: nam qui potest? sed ad omnes dies, secundum quod ait, ‘Nam numquam unum intermittit diem.’ *Idem.*

7 Solus mearum misericarum] *Bona locutio.* *Idem.*

8 E re nata] Sic proprie dicimus de iis, quæ contra voluntatem nostram acciderint: ut nunc vitium virginis. Ergo *E re nata*, ex vitio virginis. Sie *Lucilius*, p. i. i. ‘Hic e re nata. Sic ejus dedit: haud malus est.’ Et sic maluit dicere, quam nunc Æschino culpam, sed potius easui attributam vellet. Est antem ordo, Nihil potuit melius e re nata fieri, quam id quod factum est, hera, ut quandoquidem vitianda erat virgo, ab eo vitiaretur, qui erat expetendus ad matrimonium. Sensus enim hic est, Malum vim fieri virginis: sed ex conditione ejus quæ vitiata sit, nihil potuit melius evenire quam contigit, ut ab eo vitiaretur, cuius nos non péniteret. Intelligere autem debemus, fieri et factum esse, pro crenit et contigit dici. *Idem.*

Melius fieri haud potuit] Si fieri pro evenit aecperis, erit consequatio locutionis, sin minus: deerit, quantum intelligo, ut sit, ‘E re nata, quantum intelligo.’ *Idem.*

E re nata] Res nata dicuntur, quæ repente accidit, πρᾶγμα νεωτὲρον συμβεβηκός, vel φύμενον πρᾶγμα, res quæ nuper accidit. *Budæus. Farnabius.*

9 Quando vitium oblatum est] *Hoc est, e re nata.* *Donatus.*

Oblatum est] *Oblatum* dicitur, quod offertur invito. *Idem.*

Quod ad illum attinet potissimum] Quasi vitium oblatum sit potissimum, hoc est, bonum: sed ex persona ejus qui obtulit vitium, factum est bonum, quod per se ipsum malum est. Et hoc est quod melius haud fieri potuit, quam factum est. *Illum* antem dicit, Æschinum scilicet. *Potissimum* autem superlativum est ab eo quod est

potis, et potius. Sic enim facit, potis, potius, potissimum. Et quod modo exceptionem significat: ut sit; quantum ad illum attinet, id est, Æschinum. Idem.

10 Talem] Scilicet a corpore, a forma, a pulchritudine. *Idem.*

Tali genere] Laus, ante illum tam: et tali animo, in illo. Et genus jam ad vivos pertinet. *Familia* etiam ad defunctos. Alii genus ad nobilitatem referunt, *familiam* ad copias: unde et *paterfamilias* dicitur: ut sit, *ex tanta familia*, ex tam divite domo. *Hæc omnis παρέκτασις* tragica, est gaudiiorum introductio, ante funestissimum nuntium. *Idem.*

Tali genere] Id est, ab his quæ extrinsecus sunt, id est, honestate generis. *Idem.*

Atque animo] Id est, sapientia, modestia. Hoc modo igitur nihil prætermisit in laude. *Idem.*

11 Salvus nobis, Deos quo^so, ut siet] Quam bonus est, quum nihil ad vota præter salutem opus est? *Idem.*

SCENA II. Itidem Octonariis Iambicis acatalecticis, et Trochaicis catalecticis constat. vs. 1. MSS. nostri omnes: *omnia omnes sua c.* vs. 6. omnes: *o hom. impurum.* vs. 13. duo: *illam tot. fam. tertius: totum illam f.* vs. 14. duo: *omnes.* vs. 20. omnes, ut edidimus. vs. 22. omnes, ut edidimus; nisi quod unus, *impertire.* mox, duo: *o Geta.* vs. 27. omnes, ut editum est. vs. 28. itidem, nisi quod omnes habent a nost. f. vs. 31. omnes: *satis ne hoc certe?* *G. certe.* vs. 32. omnes: *quid jam credas. et mox: nostrum Æsch.* vss. 35. 36. unus meorum, ut edidimus, alter corrupit, *qui senis sui gremio positurum puerum dicebat. patrem ita obsecraturum, ut liceret sibi hanc in uxorem ducere, in margine: qui se in suo gremio.* Argentoratensis: *qui se in sui gremio positurum puerum dicebat, patrem ita obsecraturum, ut liceret hanc sibi uxorem ducere.* vs. 38. unus: *au mi homo. alter: au, au mi*

homo. Argent. auch auch mi homo. vs. 39. duo: an preferendum hoc tibi videtur esse usquam, tertius: an hoc prof. tibi videtur esse usq. vs. 41. omnes: profere mus. vs. 43. omnes: dare. vs. 44. dno: celuto est opus. tertius: tacito, sed superscrib. celato. vs. 45. omnes: quid agis. vs. 46. omnes: potest. vs. 49. omnes: quem ipse amiserat. vs. 52. omnes: potes. Bœclerus.

Liceat mihi hic aliqua ad Donati commentarios annotare, antequam de ceteris dicamus. Multa enim erudite notari video, præsertim quantum ad τὸ θεατὴν, quod in primis curae ei fuisse animadvertisimus. Sunt tamen aliqua non ferenda; an ab ipso? nolim: si in alios possit culpa transferri. Ab initio statim; ‘Nunc illud est. nrum periculum, an tempus? est enim ἔλλειψις?’ Quis credat hoc eum ipsum notare, qui modo dixerat: ‘nunc tale negotium est, nunc tale periculum est: aut vero consignificationem temporis habet, ut si dicaret, quando aut quo tempore?’ quid pleniū? quod qui statim repeteret, nugaretur utique. Jam ad illud, *Auxiliū nihil afferant.* ‘mire de proximo repetitum est παρόμοιον, i. e. conferant et afferant. hoc convenit præser- tim stomacho minus verba curantis. sic supra, omnes omnia.’ Quid potest magis disconvenire ipsi figuræ, de qua agitur, quam minus verba curare? et, qui potuit hoc dicere, qui modo ad *omnes omnia* duplē signif- ram agnoverat, et Ciceronis auctoritate approbaverat? an hoc ejus est, qui ad Andriam scripscrat: ‘Amabant veteres de proximo similia dicere?’ studii hæc notatio est: non negligientiae, quæ nunc adferuntur. hæc dum dico, Donati judicio adversus Donatum utor, nam παρόμοια et παρομοῖα admitti cum ratione ab elegantibus scriptoribus arbitror, non valde queri: et in eo, differre a Plauti instituto Terentium alias dixi. Porro ad illa, ‘Adolescenti ipsi eri-

perem oculos.' 'bene oculos, amoris indices, adjutoresque flagitii:' perdit vim sententiæ, qui tam minuta cogitatione utitur. affectus, non accessita longule ratio illa, iracundis hoc dictat, ut oculos effudere evpiant eorum, quos ulcisci volunt. si enim hoc genere interpretationis velles cetera hujus loci persequi, quo progrediendum foret? sed desinendum nunc est. *Bæclerus.*

Nunc illud est] Hic locus, secundum artem comicam servum currentem exprimit, et nuntiantem mala. Maxima itaque pars scenæ motoria est. Significat autem, nunc tale negotium est, nunc tale periculum est: aut vero consignificationem temporis habet, ut si diceret, quando aut quo tempore. *Donatus.*

1 Nunc illud est] Utrum periculum, an tempus? Est enim ἔλεψις. *Idem.*

Quod si omnes omnia sua consilia conferant] Τπερβολὴ ενν παρονομασίᾳ, omnes omnia. Hinc Cicero, 'Omnes in hoc judicio conferant omnia.' *Id.*

Illud] Tempus, negotium, periculum. *Farnabius.*

2 Salutem querant] Non remedium, ut ægro: sed ut pereunti salutem. Et nove dixit, 'malo salutem,' pro 'contra malum.' *Donatus.*

Auxilii nihil adferant] Mire de proximo repetitum est παρόμοιον; id est, conferant et afferant. Hoc convenit præsertim stomacho minus verba curantis. Sic supra, 'Omnes omnia.' *Idem.*

3 Quod mihique, heræque, filiæque] Mira in servo fides, quum primum se ponat in herili malo: et post se, matrem: in ultimo, puellam. *Idem.*

Quod mihique, heræque, filiæque herili est] Πολυσύνδετον secundum, ut, 'Omnia secum Armentarius Afer agit, teetumque, lareumque, Armaque, Amyelænumque canem, Cressamque pharetram.' *Idem.*

Væ misero mihi] Εμπαθῶς σχετλιάζει. *Idem.*

4 Circumvallant] Circumvallant se

circa nos, et stipant se invicem. nam 'Circumvallamus' nos et alios, tamen rara locutio est. Et circumvallant dixit, velut inimica acies contra nos: et ideo addidit, 'Unde emergi non potest.' Qnum impressio est hostium, sic dicitur. Ut Sallustius: 'Pressa undique multitudine.' Cicero, 'Qui semper premuntur, et nunquam emergunt.' Et emergi, nove: nam *emergo* dicitur, non *emergor*. sed ideo est usus, quia extra compositionem et *mergo* et *mergor* facit. *Idem.*

Circumvallant] Translatio a re militari, a castris obsidione cingendis. Demosthenes in prima Philippica: Κύκλῳ πανταχῇ μέλλοντας ὑμᾶς καὶ καθημένους περιστοιχίσεται. *Farnabius.*

Unde emergi non potest] Unde, absolute, an deest illud? an unde? pro ex quibus. *Donatus.*

5 Vis, egestas, injustitia, solitudo, infamia] Haec res sunt quæ circumvallant: Vis illata: Egestas ipsius pueræ: Injustitia judicum illius temporis: Solitudo a defensoribus: Infamia ab iis, qui credunt pretio vitiatam. Nam et in subditis sic habes, 'Quando ego conscientia mihi sum, neque rem ullam pretium, neque intercessisse.' *Idem.*

Vis, egestas, &c.] Bene monet *Donatus*, vim pueræ illatam hic intelligi. Et vs. 8. ad illa verba, neque illam misericordia, &c. repetit: quia rim intulit. De quo genere flagitii, in fabula sequente, agendi locus erit. *Injustitiam, Donatus intelligit judicum illius temporis. Bæclerus.*

6 Hoccine sæculum] Εν ζθει. Questurns de homine, secundum accensat prius: ut 'o tempora, o mores?' et e contrario, secula in omnibus rebus laudantur: ut, 'Quæ te tam læta tulerunt Secula?' *Donatus.*

O scelera! o genera sacrilega! o hominem impurum] Moris est nimis dolentibus, incensare alia ex aliis. Virgil, 'Qnum complexa sni corpus miserabile nati, Atque Deos atqne astra

vocat crudelia mater.' Et: 'Quem non incusavi amens hominumque Deumque?' *Idem.*

*O hominem impurum] Aeschinum scilicet. et hoc ήθικως, nam semper ultimum ponimus eum, cui maxime irascimur. Ut in Andria, post accusatum socerum et vituperatam sponsam, 'Nam quid ego dicam de patre?' Et in Phormione, 'Itane tandem uxorem duxit Antipho injussu meo?' Et post multa, 'O facinus audax! o Geta monitor!' Unde ille, *Vix tandem* inquit. *Idem.**

*7 Video timidum et properantem Getam] Timidum, perturbatum. non enim timet, sed dolet. Sic Plautus in Bacchidibus, 'Nam ut ex navi vecta es, credo timida es.' *Idem.**

*8 Quem neque fides, neque jurandum] Ordo est, Hominem impurum, quem neque fides, neque jurandum. et siépe repetitum neque exagerat crimen admissum. *Idem.**

*Quem neque fides] Quia promisit. *Idem.**

*Neque jurandum] Quia juravit. *Idem.**

*Neque illum misericordia] Quia vim intulit. *Idem.**

*Neque illum] Secundum παρέλκον; nam abundat illum: nt; 'Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra.' Et ejus videlicet misericordia quam amavit, 'neque repressit,' ne auderet, 'neque reflexit,' ne faceret. et sic hoc dictum est, ut a Virgilio, 'Num ictu ingemuit nostro? num lumina flexit? Num lachrymas vicitus dedit, aut miseratus amantem est?' &c. ut si non potuit reprimi ne faceret, saltem ut in peccando esset mitior, debuit commoveri. sed melius quod supra. *Idem.**

*9 Neque quod partus instabat prope] Aδητικῶς addidit non tantum mariti, sed etiam patris scelus. *Idem.**

*10 Cui misera] Deest, ci. *Idem.**

Indigne] Impie, crudeliter. ut Virgil. 'Quae causa indigna serenos E-

davit vultus?' *Idem.*

*Non intelligo satis quæ loquatur] Ad hoc Sostrata ignorans inducitur, ut malo nuntio repente feriatur. et quia oportuit ipsam priorem loqui, præsens loquitur. Quia autem non est perdenda tam suavis ήθοποίη dolentis ad irascentem: idcirco non audit, ne ob illam rem Geta conservus loqui desinat. *Idem.**

*11 Satis quæ loquatur] Adhuc non audiens Geta loquitur. idcirco nec audit eum satis, nec videtur ab eo Sostrata. *Idem.**

*12 Vix sum compos animi] Ant vix, tandem: aut rix, non. ut Lucilius, 'Carcer vix carcere dignus.' *Idem.**

*Compos animi] Id est, competentis animi, vel sani animi. cui contrarium est, *impos animi*. Sallustius, 'Neque animo, neque lingua satis compotem.' quum de amente Septimio loquetur. Alii, *compotem animi*, compositum animo intelligunt. *Idem.**

*Vix sum compos animi, ita ardeo iracundia] Ira rationi inimica tollit mentem de cardine. enjus faciem vide apud Senecam, de Ira lib. I. c. I. 'Flagrant et micant oculi, multus toto ore rubor, exæstuante ab inimis praecordiis sanguine,' &c. *Farnabius.**

*13 Nil est, quod malim, &c.] Accurate expressit irascentis mores. Dulcedinem vindictæ, primum. *Est* enim his vindicta bonum vita jucundius ipsa. Tantum Latinus poëta extulit hunc affectum, supra Homeri sententiam, ubi "Ωστε πολὺ γλυκῶν μέλιτος καταλειβομένοιο, 'Ανδρῶν ἐν στήθεσσιν ἀλέξεται. Geta: 'Satis mihi id habeam supplicii, dum illos uinciscar modo.' Inde progreditur ad imaginem vindictæ, animumque explet, ut fiat, quod Aristoteles apposite ad naturam rei dixit: 'Η οὖν τότε ἔγγινομέν φαντασία, ηδονὴ ποιεῖ, ὥσπερ η τῶν ἐντυπώσιων. *Baerlerus.**

Quum illam totam familiam] Hic non tanu culpa familiæ, quam scelus Aeschini ostenditur, propter quem om-

nes cruciandi sunt. *Donatus.*

Familiam] Demeæ et Mitionis.
Farnabius.

14 *Iram hanc]* *Hanc* interdum pro qualitate, interdum pro quantitate accipimus, interdum pro utroque, ut, ‘Tnaque animam hac effundere dextra?’ Et, ‘Hunc ego te Euryale aspicio?’ Sed nunc pro utroque, *hanc* dixit, ut Sallustius, descriptione Celtiberi ait, ‘Hunc igitur redarguit Tarquinius.’ *Donatus.*

Eromam] Metaphora forte a serpentibus. *Farnabius.*

15 *Satis mihi id habeam supplicii]* Moraliter loquitur: nam feci quando quisquam irascitur, sibi videtur fortis, tanquam qui plus audet. *Donatus.*

Satis mihi id habeam supplicii, dum illos uiciscar modo] Juven. Sat. 13. ‘Vindicta bonum vita juvndius ipsa.’ *Farnabius.*

16 *Dum illos uiciscar modo]* Verum est hanc esse vindictam, quæ ex recensissimis flagitiis properata sit. Sic Virgil. ‘Te Turne superbun Cæde nova querens.’ *Donatus.*

16 *Seni animam primum extinguarem ipsi]* Bene *extinguarem*: quia ignis est. Virgilius: ‘Ignis est illis vigor, et colestis origo Seminibus.’ Et *Primum* addidit, quod ordinem significat, tunc enim adjicitur, quum multa subjicienda monstrantur: ut eni fracta prius crura brachiaque, * et cætera vitia, in Æschinum totum promovens ostenditur, etiam per aliena supplicia. *Idem.*

Seni] Demeæ. *Farnabius.*

Scelus] Æschinum. *Idem.*

17 *Syrum impulsorem]* Causæ pœnæ. *Donatus.*

Vah, quibus illum laccarem modis] Hic voluntas immoda ostenditur, pœnam pro merito reposcentis. Et nota, quom Syrum dixerit, addidisse notus de supercilio. *Idem.*

18 *Sublimem]* Ista pœna. *Idem.*

Sublimem medium arriperem, capite primum in terram statuerem, ut cerebro

disperget viam] Omnino scribendum est, *dispergeret*, quod ratio temporum docet; neque enim dixeris, ‘illum invaderem ut interficiam,’ sed, *ut interficerem*; alioqui solœcismus fuerit contra tempus: legendum itaque arbitror, *Cerebro ut dispergeret viam.* Eritque dimeter Iambens per anapæstum in prima sede, ut saepè fieri solet. vide pag. 425. *Faber.*

19 *Ut cerebro disperget viam]* Et cerebrum et via dispergi potest: ideo videtur ambiguum, ut apud Virgil. ‘Ensemqne cruento Spumantem, sparsasque manus.’ Aliter enim dicitur, ‘Spargite humum foliis.’ Alter, ‘Sparserat et latices simulatos fontis Averni.’ *Idem.*

20 *Adolescenti ipsi eriperem oculos]* Bene *oculos*, amoris indices, adjutor resque flagitii. *Idem.*

Posthaec præcipitem darem] Gravior pœna cætitatis, non providere quod cadas. *Idem.*

21 *Ceteros ruerem]* *Ruere*, activam vim habet. Sallustius in secundo, ‘Ictu eorum qui in flumine ruebant, necabantur.’ *Ruere* enim, est toto corpore uti ad impellendum: quod faciunt, qui ipsi præcipites alios prostrerunt. Unde proprie *sues ruere* dicuntur. Virgil. ‘Ipse ruit, dentesque Sabellius exævit sus.’ Et Horatius: ‘Hanc rabiosa fugit canis; ac intulenta ruit sus.’ *Idem.*

Ceteros] Amoris indices et illices, scelerum duces. *Farnabius.*

Ruerem] Impellerem, et dominatur hic rabiosa litera canina. *Idem.*

Agerem] Prosequerer, premerem. Virgilius: ‘Illa fretus agit ventos.’ Id est, nimia celeritate persecutus, et pene oœnpat, prævenitque. *Donatus.*

Tunderem, et prosternerem] Vide quam fortis sibi videatur, qui dolet et irascerit. *Idem.*

23 *Ego sum Sostrata]* Hæc ideo inducitur, ut verisimile sit supra non visam Sostratam: quando etiam vix

nnnc agnoscitur ab irato. *Idem.*

24 Te ipsam querito, Te exspecto: oppido oportune] Incerta distinctio, utrum *Te expecto* *oppido opportune*, sit dicendum: an *expectare*, sit impati- enter cupere, et sine præscriptione temporis sperare, juxta certum tem- pus. Unde apparet, ad *te expecto*, quia per se nimium est, non esse iungendum *oppido*. *Idem.*

25 Quid festinas, mi Geta? Probus assignat hoc Sostratae. Asper non vult ad omnia servum respondere: sed nutricem putat hoc loqui. *Do- natus.*

Quid festinas?] Perturbatis. Et com- motus dicit prorsus, actu commoto, fesso, et anhelanti, ob perturbatio- nem et contentum cursorum. *Idem.*

Quid festinas, mi Geta? Vide Don. et Guyet. *Bæclerus.*

26 Animum recipe] Quod in lecti- one gestu ostendi minime potuit, id ex verbis Sostratae ostenditur in Ge- ta. Nam ideo dicitur, *Animum reci- pere*: quia ille præ anhelitu cerebrio- ra verba continuare non possit. *Do- natus.*

Animam recipe] Namque præ anhe- litu verba intermittens uno spiritu continuare non posse videbatur. *Farnabius.*

27 Perimus! actum est] Jam bina verba junguntur. *Donatus.*

Perimus! actum est] Verba sunt desperationis. Nam *actum est*, dici- tur in ea re, de qua jam lata sit sen- tentia. *Idem.*

Eloquere obscoeno quid sit] Bene elo- quere, nam conatur tantum, quod nec explicatur, nec intelligitur: cui vi- tio contraria virtus est eloquentia. Jam plus hic gestu, quam dictu agi- tur: quia, ut supra diximus, et lassus est qui nuntiat, et integratur dolor nuntii, quoniam apud illam loquitur, ad quam maxime calamitas pertinet: quo dolore vox plerunque subtrahit atque singultit: et simul dat sig- num perditarum rerum. *Idem.*

28 So. Quid ergo is? O. l. s. *quid is ergo?* et eo amplius liber Bembinus et alii antiqui, *ab nostra. Faërnus.*

Alienus est a nostra familia] Bene alienus. Geta enim ipsi jam dominus, Sostratae gener, Pamphilæ maritus vocabatur. *Donatus.*

29 Amare occipit aliam] Pejus est amare occipit, quam amat. Nam in eo quod dixit, *occipit*, augmenta mali metuenda significat: ut in principiis quæ actum respiciunt, non statim imminutionem inspectant. Et *oc- cipit* magnum facinus dixit. *Idem.*

Væ miseræ milii] Mire interponun- tur mulieris affectus novo nuntio. *Idem.*

30 A lenone ipsus eripuit palam] Sic nuntiat, ut ultima pejora sint. Et his argumentis vult probare, quod immo- die amavit Æschinus, qui plus quam virginem, id ipsum quod pudor nec hortatur, nec consultit, amat. Quis autem magis potuit impudens esse, quam qui post honestum amorem, ab Lenone amet? Hoc etenim significat meretricem. Ergo non honestum, sed ab Lenone: non per alium, sed ipsius: nec emit, aut abduxit, sed ob im- patientiam valle amantis eripuit, ne- que id occulte, ut qui cœlaret fac- tum, tanquam satisfacturns uxori vi- deretur: sed palam. *Idem.*

31 Sulin' hoc certo] Magnis malis non statim creditur. Hoc ergo ex dolore dixit, quod stupet audiens; non quia non habet fidem. *Idem.*

Satin hoc certe? Donatus legit, scis- ne *hoc certo?* libri aliqui, inter quos Bembinus, *satin hoc certum'st:* quod vero sequitur, solus Bembinus ita habet: *GE. certum.* Quam respon- sionem interrogatio, qua per *certum est*, facta, videtur exigere. *Faërnus.*

Hisce oculis] Ιδιωτισμὸς asseveran- tis. *Donatus.*

Hisce oculis] Δεικτικῶς, testibus cer- tissimis. ‘Pluris enim est oculatus testis unus, quam auriti deceat.’ Plaut. *Truculent.* act. II. sc. 6. *Farnabius.*

Ah] Interjectio est flentis. Donat.

32 Me miseram] Mira affectio. nam lacrymæ non sinunt finire sensum. Idem.

*Quid credas jam? aut cui credas] Fides aut personæ qualitate servatur, si gravis persona est cui creditur; aut ipsius rei qualitate, si ea res creditur, in qua fallere, cui creditur, aut non potest, aut non debet. Hic ergo mire in utroque iam fidem dixit nullam esse, et in persona, et in re. Quod Virgilinus transtulit, breviusque dixit, ‘Nusquam tuta fides.’ Hoc est, nec in re, nec in persona. Et hic ipse in Heantont. ‘Pro Juppiter, ubinam est fides!’ *Idem.**

*Quid credas jam, aut cui credas] Plant. Bacchid. iii. 3. 87. ‘Satia nt quem tu habeas fidelem tibi, aut cui credas, nescias.’ Mox singulari amplificatione implevit affectum: *nostrumne Æschinum?* (in utroque vocabulo vis est) *nostrarum ritum omnium,* (augetur veluti multitudo personarum, in quas infortunium competit,) *in quo nostræ spes opesque sitæ erant,* (præter quæ nihil dici potest,) *qui sine hac jurabut se unum n. r. d.* (et fides et affectus et religio ex parte Æschini rem aggravant,) *qui se in s. grem. &c.* asseveratio familiarius facta, non sine ἐνδεῖξει, præsentis periculi comparatione absorbet verba, et in lacrymas orationem cogit. *Bæclerus.**

Quid credas jam] Epicharmus: Νῆφε, καὶ μέμνησ' ἀπιστεῖν ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν. Farnabius.

*33 Nostrumne Æchinum, nostram vitam omnium] Ἐλλειπτικῶς omnia: quia fletus impedit verba. deest antem, hoc fecisse, vel quid tale. *Donatus.**

*Sitæ erant] Sitæ, positæ. nam situm est quidquid in loco suo positum non evertitur. *Idem.**

35 Positum puerum] Puerum dixit, si puer nasceretur: non quia divinabat. Ad votum ergo cupientis restulit puerum: non quia necesse esset

*marem nasci. Et hæc omnia magno stupore dicuntur, ad exaggerandam peccidiam illius cui creditur, et dolorem eorum qui crediderunt. *Idem.**

*Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat patris ita obsecraturum, &c.] Scioppius in anctario Grammat. phil. p. 55. ita legit: Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat: patres ita obsecraturum, ut liceret sibi hanc uxorem ducere: et addit: ‘Ita in Basilicano ac plerisque aliis codicibus legi Faernus testatur, qui non animadvertis, Patris, quod in Bembin. et Vaticano codice inveniebat, esse priscum accusativum. Æschinus porro duos habebat patres, quos oraturn erat, Micionem et Demeam.’ Id quod etiam G. Fabricius putat. Satis hæc speciose dici videantur. Mihi non videtur ex usu temporis aut sermonis fuisse, ut Æschinus diceret, se utrumque parentem obsecraturum. Unde et infra (act. iv. sc. 4. vs. 20.) de uno tantum loquitur: ‘Non me hanc rem patri, Ut ut erat gesta, indicasse? ex orassem, ut eam ducerem.’ *Bæclerus.**

*In sui gremio positurum puerum dicebat patris] Debuerant hoc notasse Interpretes, in more fuisse apud illos veteres, ut filii in gremio patris recens natum filiolum poneret. Hujus rei exemplum esse apud Homerum scio. *Faber.**

*Ita obsecraturum] Apud Plautum τὸ ita significat, porro, deinde, posthæc. Quod hic observari decuit. *Idem.**

*37 Hera, lachrumas mitte. ac potius quod ad hanc rem opus est] Hinc Virgil. ‘Non lacrymis hoc tempus, ait, Saturnia Juno.’ Sentit antem, non lacrymis agendum, ubi consilio opus est. *Donatus.**

Ac potius, &c.] Sed acta missa faciamus, videamus quid sit agendum. Farnabius.

Porro consule] Porro, in reliquum, deinde, vel in futurum. Porro enim,

ordinis et temporis adverbium est, non conjunctio. *Donatus.*

38 *Au; mi homo, sanus ne es]* Hoc ex persona nutricis legendum est. illa enim dissimulandam rem putat. *Mi, pro meus.* *Idem.*

41 *Nunc si hoc palam proferemus]* Lectio libri Bembini, in quo est *proferimus*, versum hunc sustentat. *Færnus.*

42 *Tua fama, et gnatæ vita]* Tibi enim criminis erit, vitiatam esse filiam: illi etiam obherit. Et utrum *ritam*, salutem dicit? *Donatus.*

Gnatæ vita] Ut alibi, *le repos, l'honneur, &c.* *Faber.*

In dubium] In periculum. *Donatus.*

43 *Fateatur]* Vitiasse filiam. Et complexio est διπλεύος oratoria, in qua ntrum senseris, contrarium tollis: cogiturque * quod ex altera parte sit. hoc est tacere. *Idem.*

44 *Quapropter quoquo pacto]* Congruet pro persona, et pro muliere hoc dictum est: eamque in malis constantem esse demonstrat. *Idem.*

45 *Non faciam]* Non faciam, dixit, pro non tacebo: quasi tacere, aliquam actionem habeat, sed moralis significatio est, et communis omnibus: sicut *adlocatum dicimus male fecisse*, quem tacuerit. *Idem.*

Quid agis] In edit. Faerni, *quid ages?* *Faber.*

46 *Pejore res loco non potest esse]* Satis argute inter Getam et Sostratam sententias ex perturbatione facit nutare. *Donatus.*

Quam in quo nunc sita est] Causa nihil timendi. *Idem.*

47 *Primum indolata est]* Ratio subjecta est causæ: et *indolatum*, pauperem modo dicit. *Idem.*

Tum præterea quæ secunda ei dos erat] Videlicet, dari pro virgine nuptum. Et incerta distinctio est: etenim erat bis subandiendum, 'Pro virgine dari nuptum.' *Idem.*

Quæ secunda ei dos erat] Pudor, quæ secunda dos, vel potius prima. Unde

Alcmena apud Plautum, ' Non ego illam dotem mihi dñco esse, quæ dos dicitur; Sed pudicitiam, et pudorem, et sedatam cupidinem, Denm metum, parentum amorem, et cognatum concordiam.' *Furnabius.*

48 *Non potest]* Jungendum, dari nuptum. Et pro virgine: id est, virgo: ut, ' Nunc plane est pro nova,' id est, nova. Aut nec virgo, nec pro virgine nubere potest. non virgo: quia vitiata est. nec pro virgine: quia res diffamata est. *Donatus.*

49 *Si inficias ibit]* Si negabit. *Idem.*

Sin inficias ibit, &c.] Ita omnino legendum. Quod etiam eorum MSS. scriptura arguit, qui habent, *si in inficias ib.* ut meorum unus. *Bæclerus:*

Testis tecum est annulus] Loentio hæc sic capienda est: hoc est, annulus pro me testis. Vel sic, annulus et ego testes sumus. Sed melius quod supra. *Donatus.*

Amiserat] Æschinus. *Farnabius.*

50 *Postremo quando ego conscientia mihi sum]* Quando, pro quoniam: vel quando, pro quidem. *Donatus.*

Quando ego conscientia mi sum] Ovid. Fastorum. iv. ' Conscientia mens recti famæ mendacia ridet.' Conscientia mille testes; murus abeneus. *Farnabius.*

51 *Neque rem ullam]* Hoc est internuntium, pactum clam, aut promissum. Et bene totum execrative dixit: ut alii facinora abhorreant. *Donatus.*

Illa] Filia scilicet. *Idem.*

Neque pretium neque rem ullam intercessisse, &c.] Rem ullam, e. g. ' Internuntium, pactum clam, promissum,' ut habet *Donatus.* Ad *pretium* supra retulerat ' Infamiam, ab iis, qui crederent pretio vitiatam.' Illustris sed intactus interpretibus locus, de criminis stupri. Constat enim hinc, primo: stuprum non copmitti visum esse in eam, quæ pudoris profanandi causa *pretium* acceperit, suave ant-

matris pactione consenserit. Tale enim si quid factum esset, spem de eventu litis imminui, haud obscure Sostrata indicat. Secundo legem fuisse Athenis, hinc discimus, quæ stupratorē cogeret stupratam ducere; nisi quis vellet graviores pœnas exspectare, nec parentibus stupratoris per hanc legem licuisse intercedere, quo minus id fieret, nam quod a parentibus exorabat hunc consensum filius stuprator, (de qua re et hic mentio fit,) in eo servata est reverentia pudoris naturalis. Quod si autem noluisset aunnere pater, futurum erat, ‘Ut jus enī cogere.’ Sicut est in act. iii. sc. 4. vs. 44, &c. Quare in Comœdia patres statim videntur consentire, ut primum constiterit, libertate virginis a suis vitium oblatum esse; huncque veluti sollemnem titulum expediendi periculi Comici haberi, neque enim idem juris fuit in stuprato, quod in raptore. De quo (apud M. Senec. Controv. ii. 11. et Excerpt. ii. 3.) lex erat: ‘Raptor nisi sumus aut raptæ patrem intra trigesimum diem exoraverit, pereat.’ cum et aliunde constet, Græcis in stupro mitiores, quam postea Romanis, placuisse pœnas. Ac, ne prolixī simus, si stuprum Athenis capitale fuisset, Comœdiā non ingredieretur hoc crimen, in qua omnis dīca citra sanguinem citraque periculum capitū impingitur. Porro intelligitur, actionem stupri, interposita satisfactione et matrimonii pollicitatione, tolli potuisse, ut ‘Ignosceretur, taceretur, crederetur,’ (iii. 4. 28.) ita tamen, ut, conditione non impleta, violatoque jurejurando, quod adhibebatur fere, repetere omissam actionem integrum esset. Sed de hac re, iterum alibi dicendum erit. Videtur tamen iis, quæ possumus, repugnare lex illa quæ in Excerptis M. Sen. viii. 6. habetur: ‘Vitiata vitiatoris aut mortem aut indotatas nuptias optet.’ Sed hic vitiator idem est qui raptor, et

cum raptu vitium illatum conjungitur, sicut subjectæ monstrant sententia. Insignis plane locus est in Actione Neptuni apud Libanum adversus Martem: quem hic annotasse operæ pretium fuerit. Neptunus enim ibi, cum stuprum in Aleippen non contumeliae sed amoris causa factum a filio suo confessus esset, nullam id peccatum pœnam, vel maiorem vel minorem, consequi debuisse ostendit; sed servandam fuisse consuetudinem passim inter homines receptam, ut stuprum matrimonio expiaretur. Verba sunt notabilia: Τί οὖν ἐκ τῶν νῦν εἰρημένων δεῖκνυται; τὸ δίκης μὲν μὴ εἶναι καιρὸν, μήτε μείζονος, μήτε ἀλάττονος· γάμου δὲ καὶ παστάδων. ‘Ο καὶ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, δύσταν τι πραχθῆ τοιόντον, κρατεῖ, καὶ χρῶνται τῷ συμβάντι πρὸς γάμον. Baclerus.

52 *Experiar]* Apud judices agam. *Donatus.*

Experiar] Actionem intendam in judicio. Cic. pro Quinto: ‘Si quid in controversiam veniret, intra parientes, aut summō jure experietur.’ *Farnabius.*

Quid istuc? accedo, ut melius dicas] Id est, ut consentiam, velut qui melius possim dicere. *Idem.*

Quid istuc? accedo, ut melius dicas] Multi hic se torquent, meo quidem judicio, frustra: est dictum servile, ex vernilitate et loquacitate illius generis: nil aliud. Servus enim loquitur. Gall. *Hé bien, Madame, je suis de rostre avis, pourrez que vous ayez tout-autre pensée que celle-là; car vous n'en sauriez avoir de pire.* Faber.

Quantum potes abi] Deest cito: ut sit, quantum potes, cito abi. *Donatus.*

53 *Atque Hegioni]* Apud Menandrum Sostrata frater inducitur. *Idem.*

Hujus] Filiæ suæ scilicet. *Idem.*

54 *Simulo*] Nomen patris puellæ: diminutivum a Simo, vel Simone. Et nota nomeu in Palliata fabula Latine diminutivum. *Donatus*.

Simulo fuit summus] *Summus*, au ad cognatum, an ad amicum referatur? an absolute ponitur, ut in *Eunucho*? ‘Plurima salnte Parmenonem sumnum suum imperit Gnatho.’ *Id.*

Et nos coluit maxime] Et miserabilius *coluit* dictum est, quam si dice ret, *colit*. Virgil. ‘Per caput hoc juro, per quod pater ante solebat.’ *Colere enim et majoribus et minoribus convenit*, ut, ‘Posthabita coluisse Samo.’ *Idem*.

55 *Nos*] Monosyllabo finit, vultu osam exprimens pronuntiationem. *Idem*.

Tu mea Canthara] Tristis ac seriæ fœminæ blandimentum est *mea*, potius quam pronomen possessivum. Deest enim *chara*, vel quid tale: quo addito, pronomen staret *meu*. *Idem*.

56 *Curre*] Mire dictum est ancillæ *curre*. *Idem*.

Ut quum opus sit] Id est, quum ad esse cœperit partus. *Idem*.

Ne in mora nobis siet] Locutio qua lis supra. *Idem*.

SCENA III. Iambici sunt senarii. vs. 2. *Mss. mei duo*: *affuisse*. sicut *No nius* etiam legit. vs. 4. omnes: *qui aliqui rei est, etiam ad nequitum cum*; duo: *adducere*; unus, *ducere*. vs. 5. omnes: *credo abd.* aliquo in *gan*. vs. 7. omnes, ut *edidimus*. vs. 10. unus: *me id velle*. vs. 11. duo *Mss. enarrabimus*. unus: *enarravimus*. vs. 14. unus: *mihi qui consilium. dedisse*. Argent. *mihi qui ded. consil.* vs. 17. τὸ *hem*, cum toto vs. 18, deest in uno. et vs. 20. *quid agatur*. ceteri duo etiam ibi repetunt, *quid agitur?* vs. 21. omnes: *paulisper*. quod non debuit mutari in *lantisper*. mox omnes: *ubi ego venero*. vs. 33. τὸ *illa* a duobus abest. vs. 35. unus: *est etiam intus*. alter: *est hec jam intus*. Argent. *est jam intus*. vs. 36. omnes: *haceme fieri*

flagitia? vs. 41. Argent. *ille futilis, somnium*, unus meorum: *ille futile sompnium*, duo omittunt *illum*. vs. 43.

uterque meorum: *quam ille quicqua cœperet*. nisi quod in altero secunda manus, sed extante primæ lectionis vestigio, fecit, *cœperit*. vide Chrestomath. vs. 45. omnes habent, τὸ *quæso*. Argent. *ut q. suum filium v. esse i. c. unus meorum: ut quisque suum vult ita est*. alter: *ut quisque s. filium vult, ita est*. vs. 47. *abigam huic rus* deest in uno meorum. alter: *abiit nunc rus*. Argent. *hinc rus, in margine adscribit*. *abiit*. vs. 49. omnes: *ne hærereth huic*. vs. 50. omnes: *adortus est*. vs. 55. omnes: *præ gaudio*. vs. 68. omnes: *plenus est*. τὸ *phi* unus meorum habet. cæteri duo: *phos*, superscripta lineola, quod ab ineptis hominibus profectum est, qui voluerunt scribere, *philosophos domi habuit*, &c. vs. 61. pro *in vitas*, omnes habent, *vitas*. unus etiam, *in speculo*. vs. 70. Argent. *cum conservis*. unus meorum, *cum ser vis ad eundem præcipio modum*. vs. 72. duo: *mementote*. vs. 79. omnes: *recte*. unus etiam *abis*, pro *ibis*. vs. 84. duo, *ille*. vs. 87. duo, *haud scio*. Baclerus.

Demeæ perturbatio illa summa, quæ sequetur, arte Poëta interea differtur, fallendusque a Syro Senex in scenam adducitur, donec emat rescat series οἰκονομίας. *Idem*.

Non exscribo quæ *Donatus* et *Guyetus* bene annotarunt, que ad coni cunum leporem hujus scenæ pertinent in præfatione diximus. *Idem*.

1 *Disperii*: *Ctesiphonem audiri filium*] Hic ostenditur quod severi homines, ac recti et honesti tenaces, vel ridiculi sunt, vel odio habentur quoquo accesserint. Magno autem affectu, et quasi exclamantis addidit *filiu*: quasi causam redderet cur dixerat, *disperii*. *Donatus*.

2 *Una adfuisse in rapzione cum Æschino*] Οἰκονομία, in qua ostenditur, quantum commovebitur Demea ipsa re compesta, quum ex parva re suspi

cione tantum se afficiat. *Raptio* autem ad personam refertur, *rapiна* ad rem, *raptus* ad stuprum, si volumus proprie loqui. *Idem.*

In raptione] *Raptio* violenta perpetratio injurie; *raptus* vis et injuria perpetratoris: *rapiна* fuerum iustitiam et præda per vim rapta. *Farnabius.*

3 Id misero restat] Bene *restat*: tanquam jam summum malum sit, *Æschinum* esse corruptum. Et *misero mihi*, quasi qui nihil neseiat, nihil curante Micionem. *Donatus.*

Si illum potest] Non dubitat velle: et ideo dicit *potest*. *Idem.*

4 Qui alicui rei est] Recte, de hoc enim supra dixit, ‘Non fratrem rei dare operam videt? ruri esse parcum ac sobrium?’ *Idem.*

Etiam eum ad nequitiam abducere] Quasi invitum dixit, non vocare, sed abducere. *Ducimus enim* volentes: sed *abducimus* invitatos. Nequitia autem proprie libidinosa inertia dicta est: quod nihil queat, nullique rei apta sit. Unde et *nugae*, quod nihil agant, vel a non agendo. *Idem.*

Ad nequitiem] Ex lib. Bembii, ut supra, *tristitiem*, et alia alibi infinita ad eam formam, quæ antiquitatem magis redolet. *Faber.*

5 Credo abductum] Non iisse, sed abductum esse: quasi adhuc culpa non sit illius. *Donatus.*

In ganeum aliquo] Veteres ganeum meretrium tabernam dixerunt, ἀπὸ τῆς γῆς, τοῦτ' ἔστι, τῆς γῆς, quod ipsa sit in terra, non ut cœnaeula superioris. Unde et *taberna*, quasi *trabena*, a validioribus dicta trabibus, quibus superiora suspensa sunt. *Idem.*

In ganeum] Lupanar aut popinam, ubi γάννυται, et luxuriae indulgent homines nequam. Nonnullis quasi γάνετον, crypta subterranea, fornix. *Farnabius.*

6 Persuasit ille impurus] *Suademus* facilia, *persuademus* difficultia. Et *saudare* facientis est, *persuadere* perficien-

tis. *Impurus* autem pro improbo ponitur apud Terentium. Et hic quoque excusata voluntas est Ctesiphonis, cui a majore fratre et improbo ingestis sit persuasione nequitia. *Donatus.*

7 Sed ecce Syrum ire video] *Ire*, et *abire* et *renire* significat. *Idem.*

Ire video] *Ire* pro venire: ut, ‘Nec vero Αeacidem me sumi lætatus euntem Accepisse laeu.’ *Idem.*

8 Atque hercle hic de grege illo est] Figura ἐπανάληψις, *de grege illo est*. *Ordo* vel bonorum vel malorum dicitur, et gravium; ut ‘Equester ordo,’ ‘Seuatorius ordo.’ *Grex* vel bonorum vel malorum est, et levium. ut Cicero, ‘In his bonis gregibus omnes aleatores, omnes impuri impudicique versantur.’ *Idem.*

Hic de grege illo est] Ejusdem contubernii. *Farnabius.*

9 Quaritare] Instanter querere. *Donatus.*

Carnufex] Pro ganeo positum est. *Idem.*

10 Non ostendam me id velle] Scilicet, scire ubi sit. *Idem.*

Seni] Mitioni. *Farnabius.*

11 Quo pacto se haberet, enarramus ordine] Hoc recte: quia dixerat Micioni, ‘Si quidquid est, volo scire, atque hominem convenire, si apud forum est.’ Et *enarramus* pro enarravimus. ut, ‘Omnis homo fumat Neptunia Troja.’ Et *ordine* bene: quia simpliciter fatetur. Fallax autem et captiosa narratio est, quod timemus fateri. *Donatus.*

12 Nihil quidquam vidi lætius] Quartum παρέλακον. *Idem.*

13 Hominis stultitiam] Scilicet quia lætatur, ignorans ubi *Æschinus* sit. *Idem.*

Collaudavit filium] Plus additum est, non enim solum non *accusavit*, sed et *collaudarit*. *Donatus.*

14 Mihi, qui dedissem consilium] Est in aliquibus libris, et inter eos Bembino et Basilicano, *qui id dedissem*. Faernus.

15 Disrumpor] Mire : his enim verbis commovetur *collaudarit*, et *egit gratias*. Et vide *αὔξησιν* stomachi reservatam. *Donatus.*

Disrumpor] Ira, indignatione, dolore. *Farnabius.*

Argentum adnumeravit illico] Contra illud est, ‘Cur tu his rebus sumpturn suggeris?’ Et non solum inquit *adnumeravit*, sed, quod pejus est, *illico*. *Donatus.*

Adnumeravit] Sannioni. *Farnabius.*

17 Id distributum] *Distributum*, in diversa tributum: id est, dispartitum per pulmentaria. *Donatus.*

18 Huic mandes, si quid recte curatum velis] Εἰρωέλα, est majoris stomachi: quia ille dixit ‘ex sententia distributum’; id est, ut indicat Demea, dilapidatum. Sic alibi, ‘Colmen familiæ nostræ, bone custos, salve.’ *Idem.*

19 Ehem Demea] *Ehem* interjectio est commoti, et quasi perculsi re subita et nova. *Idem.*

Quid agitur? Blandientis est, non interrogantis. ut alibi, ‘O noster, quid sit? quid agitur?’ *Idem.*

20 Nequeo mirari satis rationem] Mira sunt etiam illa, quæ vehementer prava sunt. Et ideo *mirari*, pro horrere et reprehendere positum est. Et *rationem* ἰδωτικῶς dixit malam: quum non sit ratio nisi bona, sed sic loquitur populus. *Idem.*

21 Est hercle inepta] Hoc ad senem. *Idem.*

Est hercle inepta, &c. et vs. 25. mihi quidem nou placent] Legas hic licet illud Ciceronis II. de Fin. 17. ubi de callido improbo agit: ‘Is enim, qui occultus et tectus dicitur, tantum abest ut se indicet, perficiet etiam, ut dolere alterius improbe facto videatur. Quid est enim aliud esse versntum?’ *Bæclerus.*

Ne dicam dolo] Ne mentiar, id est, ex contrario dicere videar, sed ut sedulo dicam. *Donatus.*

22 Atque absurdum] *Ineptum* est stul-

tum tantum: *absurdum*, quod et stultum est, et in ipsa stultitia diversum et quasi repugnans sibi. Sic ergo locutus est, ut videatur ineptam rationem ad *Æschinum* referre, absurdam ad Micionem, quem jam fieri stultum, contrarium senectuti est. *Idem.*

Pisces ceteros purga] Per neglectum Demeæ, sermonem facit dividnum: Dromoni et conservis, qui intus, mandat de piscibus exenterandis, desquammandis, exossandis, et per otium vero, et quasi παρέπγως, alloquitur Demeam. *Farnabius.*

23 Congrum istum maximum] Διαστολή quia erant alii non maximis, ut e contrario, ‘Argitisque minor,’ quia est et major. Nam *istum* quod ait, δευτικὸν est. videtur enim ostendere digito, quem dicat. *Donatus.*

In aqua sinito ludere paulisper] Sic ostenditur bene obsouasse, qui vivos adtulit pisces: nam non ludit pisces, nisi vivus. *Idem.*

25 Prius nolo] Superbe, et pro auctoritate: non dixit *non oportet*, sed *nolo*. subauditur, purgari eum. Et nihil ex mora corruptelæ accessurum pisci ex eo ostendit, quod ait *ludere*, hoc est vivere, et non læsum vivere. non enim dixit *nature*: quod etiam possunt languidi pisces. Ipse insuper planum fecit quid sit *purga*, dicens exossabitur. *purga* igitur, exossa significat: non ut quidam putant, exossabitur, comedetur. *Idem.*

Mihi quidem non placent] Plus hoc ad senem. et vide quam totum superbe et confidenter dixerit ob amicitiam omnium dominorum, excepto uno Demea, quem tantum præ illis contemnit. *Idem.*

26 Salsamenta] Hoc ad discipulum. *Salsamenta* aut salsi pisces sunt, ant laridum. *Idem.*

Salsamenta haec, Stephanio] In tota comœdia opera danda est ut stomachetur Demea: excepto quod se ipse in fine commutat. Haec ergo causa

est, quare Syrus quoque illi objicitur, magnifice inferens se ut luxuriosum licentemque servum, præsertim qui adolescentum paedagogus fuerit. *Id.*

28 *Utrum studio ne?*] Aut ordo est, utrumne, aut est παρέλκον tertium, aut vero per ἔλεψιν accipitur: quasi dicat, utrum est? aut, utrum verum est? quod qui accipit, utrum subdistinguat et separat a sequentibus necesse est. *Idem.*

Utrum studione?] Aut utrum supervacuum est, aut ne: aut certe τμῆσις figura est, pro utrumne studione id sibi habet, si sciens laedit filium? *Idem.*

Laudi putat?] Quia decipit. *Idem.*

29 *Si perdiderit gnatum?*] Et magno affectu non dixit Æschinum, et mire non addidit cuius gnatum. *Idem.*

Væ misero mihi!] Hoc est, quod supra dixit, ‘Æger est; alienus non sum.’ *Idem.*

30 *Videre videor jam illum diem?*] *Illum* dixit, quasi quandam tristem ac funestum. *Idem.*

32 *Istuc est sapere?*] Et sententias loquitur carnifex, aures senis demulcens verbis non tantum coquinariis, et providentiam illius collandans veterator in arrogantiam ductat, adeoque errorem. *Farnabius.*

Quod ante pedes modo est ridere?] Hoc sumpsit Poëta de illo in physicum pervulgato ancillæ dicto, ‘Non videt quod ante pedes: cœli scrutatur plaga.’ *Donatus.*

Ante pedes?] Cic. lib. II. de Divinatione: ‘Quod est ante pedes nemo spectat, cœli scrutantur plagas.’ Juxta illud de Thalete tritum, qui sidera contemplans in scrobem cecidit. *Farnabius.*

33 *Sed etiam illa quæ futura sunt?*] Magis ridicula est assentatio, si quis maxime laudetur quibus maxime caret. *Donatus.*

34 *Isthare jam penes vos psaltria est?*] Dicendo istac, ostendit jamdudum se hac indignari. *Idem.*

35 *Ellum intus?*] Ut, *Ellum confidens, catus.* *Idem.*

An domi est habiturus?] Proprie: quia haberixor dicitur, et haberimuli, quum eoit. *Idem.*

Credo, ut est dementia?] Sic et in Eunucho, ‘Eam: se intendit esse, ut est dementia.’ Et nominativus casus esse potest, et septimus. Si septimus *perditus*, aut quid tale, subandimus. Sed melius nominativum accipimus casum. *Idem.*

36 *Inepta lenitas patris, et facilitas prava?*] *Lenitas*, ad permittendum: *facilitas*, ad agnoscendum. sic quidam. Sed ego lenitatem ad Micionem refero, qui haec leviter patitur: *facilitatem* ad Æschinum, cui haec per licentiam facilitas datur. *Pravum* autem est, quod et ipsum laedit facientem: *malum*, quod alios tantum. *Donatus.*

37 *Fratri me quidem pudet, pigetque?*] *Pudet*, in his quæ turpiter facit: *piget*, in his quæ cum damno malo. *Pudere* etiam ad dedecus, *pigere* ad dolorem refertur. *Pudet*, quod turpe est: *piget*, quod dolet. *Idem.*

38 *Nimum inter vos, Demea?* *Meraδιόρθωσις*. nunc enim redditum est, quod supra dicebatur. et præterea repetendo *nimum*, confirmavit superius dictum, et τὸ *CPEMANIE** non solvit. *Idem.*

40 *Tu quantus quantus?* Id est, quantumcunque. *Idem.*

Nihil nisi sapientia es?] Ridicule prius additum *nihil*: quam quicquam landis nomine. Deinde si *sapiens* dixisset, non tanta esset irrisio: sed hyperbolice accipitur, id est, stultus; *nihil nisi sapientia es.* *Idem.*

41 *Ille, somnium?*] Nec tu sapiens, sed sapientia: nec ille somniculosus, sed somnium. *Τυπερβολή.* *Idem.*

Sineres vero illum tuum? Ab arguento fabulæ repetit *sinerem*: et εἰρωνικῶς interrogat. *Idem.*

42 *Totis sex mensibus?* *Totis*, quasi longi sint: id est integris, ut ne unum

quidem diem minus a sex mensibus sciat, quid cœpturus sit filius. Nimis comica et moralis assentatio. *Idem.*

Non olfecisset] Totum ridicule. Nam quid olfecisset, qui nondum quicquam scire cœpisset, cujusque naribus nihil objectum fuisset? Nam ideo *nares a naritate dictæ sunt*, quod nos odoratu doceant prästo et prope esse, quod adhuc oculi non vident. *Idem.*

43 *Quam ille quicquam cœperit]* Multum dixit; et *ante sex menses*, et *olfecisset*, et prius quam cœperit. *Id.*

Quam ille quicquam cœperit] In aliquibus libris Terentii, et Donati, scriptum est, *cœperet*: et ita in hunc modum Priscianus citat. *Faernus.*

Cœperet] Quod dicebam modo pag. 423. Ex ratione temporum sic est legendum, non *cœperit*, ut vulgo. Sin minus, solecismus fuerit; et ita civitas Priscianus; neque magis mirabile videri debeat istud *cœperet*, quam *occiperet* et *inciperet*. Denique in libris veteribus non aliter legitur. *Faber.*

44 *Vigilantiam tuam tu mihi narras]* Id est, quam maxime scibo. *Donatus.*

Vigilantiam tuam tu mihi narras] Pronuntiatu juvantur hæc. Sunt enim laudationem, quæ præcessit, asseverantis, q. d. quid mihi de tua vigilantia memoras, quam commenmini et scio singularem esse plane, sicut dixi. *Bæclerus.*

45 *Sic siet modo, ut nunc est]* Non dicit qui: sed respice ad argumentum, et ridebis hæc optantem Demeam. *Donatus.*

Ut quisque suum volt esse, ita est] Hæc sunt sententiae et semper probabiles, et pro personis ridicule. Plautus in Milite Glorioso, ‘Nimia est miseria, nimis pulchrum esse hominem.’ *Idem.*

Ut quisque suum vult esse, ita est] Prout suum quisque educatione formarit, talem habebit. Neque enim puto culinarium hunc philosophum

hoc ea mente dixisse, qua Seneca illud, ‘Putet se innocentem civitas, erit,’ &c. ad quam sententiam credo et illam effectam, ‘Satietas in sacris ne sit, erit.’ Conferat lector locum de Clementia l. 1. c. 3. *Farnabius.*

46 *Quid eum? vidistine hodie]* *Quid eum?* initium interrogationis futuræ de persona alicuius. Sic in Heautont. *Donatus.*

Sed Syrum quid eum? tuum ne filium? Hoc clare, *tuunne filium?* Moris est ut qui cogitat quid respondeat, interrogatione remoretur. *Idem.*

Eum] Ctesiphonem. *Farnabius.*

47 *Abigam hunc rus]* Ut peccdem, dixit abigam: non ut hominem, mittam. *Donatus.*

Abigam] Hoc lentius; et abigam quasi pecudem dixit: unde et *abactores* dicti sunt. Cicero in Verrinis, ‘Equarum greges istum abigendos curasse.’ *Idem.*

Abigam hunc rus] Euphratii annotatione fœde corrupta exhibetur, quam ita legendam esse fateberis, ubi considerare libebit: ‘*Abigam hunc rus.*’ Hoc aversus paululum pronuntiat, ubi consilium sumpsit mentiendi, ut Demeam mittere possit.’ *Bæclerus.*

Abigam hunc rus] Aversus et secundum hæc. *Farnabius.*

Jamdudum aliquid ruri agere arbitror] Hoc clare. *Donatus.*

Aliquid ruri agere arbitror] Hoc plus est, quam illie esse: vult enim cum laude ejus loqui, ut supra: ‘Rei dare operam, ruri esse, parenum ac sobrium.’ Et *agere* proprie dixit, nam ab agendo *ager* dictus est, quod in eo multa agenda sunt. *Idem.*

48 *Qui egomet produxi]* Mutata prepositione, non *deduxi*, sed *produxi*, dixit: id est, ‘potro duxi.’ *Idem.*

49 *Metu ne haberet]* Hæc translatio, ut sublevat Ctesiphonem, ita Æschuno invidiosa est. nam haberet avis, non animo, nec voluntate, sed visco decipientis aucupis. *Idem.*

50 *Quid autem?*] *Quid pro quare, vel ob quam causam.* Virgilius: ‘*Quæ fortuna viris, classem quo litore linquunt, Quid veniant?*’ Cui contrarium in significacione * id quod te oro. *Idem.*

Adortus jurgio est] *Aggredimur, de longinquo: adorimur, ex insidiis et ex proximo, non adoriri, est quasi aliquem oriri, id est, exurgere.* *Idem.*

51 *De psaltria istac]* *Hic mire senem imitatus est, et memoriter: quia ille dixerat, ‘Quid? istæc jam penes vos psaltria est?’* *Idem.*

Nihil reticuit] *Mirum enim, minorum fratrem non pepereisse majori: nec reticuisse quicquid erat opus.* *Idem.*

52 *Interrenit homo de improviso]* *Intervenire, est in medio negotio, quasi ex insidiis supervenire, et opprimere in ipso actu eos, qui rem celatam vellent.* Et vide quam oratorie narrat gestionem rei, quæ nunquam facta sit: his enim fides fit. *Idem.*

Cœpit clamare] *‘Hθικῶς totum, et cœpit et clamare, et quod sequitur.* *Idem.*

53 *Æschine, hæc cœlia flagitia facere te]* *Est accusatio a persona: et vide pondus in nomine Æschini.* *Idem.*

Hæc te admittere] *Αὐξησίς, nam plus est admittere, quam facere.* *Idem.*

Hæc te admittere indigna] *Pronum est hoc statim credere Demeam, de eo quem superius laudaverit, ‘Non fratrem vides Rei dare operam? ruri esse parcum ac sobrium?’ Unde mira Poëta arte, et initia, et media, et postrema sibi congruunt atque respondent. *Idem.**

55 *Lachrumo gaudio]* *Immoderata lœtitia, maxime parentum, lachrymas habet.* Reete ergo additum est *gaudio:* quia lachrymae solum mœorem significant. *Idem.*

Lachrumo gaudio] *Vide infra, act. IV. sc. 1. *Farnabius.**

56 *Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam]* *Hæc figura oratoria δε-*

ρότης * dicitur, qua ostenditur non esse mediocre quod factum est. *Donatus.*

57 *Hui]* *Quasi admiretur ipse, quem narrat.* *Idem.*

58 *Syre, præceptorum plenus istorum ille]* *Vide Demeam non desinere culpam Æschini in Micionem conferre, quum e contrario præceptorum socrum vult esse, quod sapit Ctesiphon.* *Idem.*

Istorum] *Quæ dicis; scilicet, ‘Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.’* *Idem.*

Phy] *Interjectio mirantis est.* *Id.*

59 *Domi habuit unde disceret]* *Unde, id est, de quo.* *Idem.*

Domi habuit, unde disceret] *Vide quæ notantur ad Plantæ Mil. Glor. II. 2. 36. *Bæclerus.**

Domi habuit] *Te sc. autorem, magnum præceptorem, et exemplum.* Cie. Academic. II. ‘*Domi nobis ista nascentur.*’ *Farnabius.*

Fit sedulo] *‘Hθικῶς dictum est fit,* *Et sedulo, sine dolo, id est, instanter: quia negligentes dolosi dicuntur.* *Donatus.*

61 *Inspicere, tanquam in speculum, in ritus omnium jubeo]* *Videndum an recte speculum induxit, quum alienas vitas dicit inspicendas esse. nisi forte hoc ad causam admovendi speculi, non ad effectum referamus. nam causa inspicendi speculi, emendatio est vultus: effectus, formæ per imaginem resultat. *Idem.**

Tanquam in speculum] *Notum est illud Socratis monentis juvenes formosos, ut consulerent speculum, et sibi pulchram formam adstruerent. Platonis item jubentis ebrios et iratos in speculo se contemplari, ut visa deformitate vitia fingerent. Confer huc Satyram 4. Horatii lib. I. sub fine, citantis παραγγέλματα et παραδεγμάτα sibi a patre tradita, quæ sequeretur, quæ fingeret. *Farnabius.**

62 *Atque ex aliis sumere exemplum sibi, &c.]* *Mire hunc locum tractavit*

Horatius Sat. i. 4. ‘Insuevit pater optimus hoc me, Ut fugerem, exemplis vitiorum quæque notando.’ Sequitur jucunda προσωποῦα: tum varietas exemplorum insignis: ut tandem clausula inferatur, initio concors: ‘Sic teneros animos aliena opprobria sæpe Absterrent vitiis.’ *Bæclerus.*

63 Callide] *Callidus* dictus est etiam qui exercet dolos. *Callidus* dicitur, qui callum sibi usu artis induxerit. *Donatus.*

64 Hoc laudi est, hoc ritio datur] Non philosophice, sed civiliter monet. non enim dixit, *hoc bonum*: sed *hoc laudi est*. nec *hoc malum*: sed *ritio datur*. Ergo ut idiota et comicus pater, non ut sapiens et præceptor. *Idem.*

Istæc res est] Non quam rem gerit Micio: non ut ille agit. Et significat, ‘*Hoc verum est*;’ ‘*hoc utile est*.’ *Id.*

65 Porro autem] Prope delinuit erat Deinea, contra institutum argumenti. Artificiose igitur Poëta subjecit ex persona servi, unde illum ad amaritudinem provocet. *Idem.*

Porro autem] At vero, et hujusmodi principia narrationum sunt, quibus superiora sequentibus connectuntur. *Idem.*

68 Nam id nobis tam flagitium est] Non dixit peccatum, irridens senem; sed *flagitium*. Et quidem flagitium, corrumpi pisces, vel talia. *Idem.*

69 Quod quo] Quod possum. Sed sic malnit dicere, ut allusionem de sua arte faceret Syrus, et hac re ostenderet nihil ab illo dici serio. *Idem.*

Quod quo] A coquendo sumpsit παρόμοιον. Sic et infra: ‘Sedulo moneo quæ possum pro mea sapientia.’ Et Ciceronis dictum referunt in cuius, qui coqui filius secum causas agebat, ‘Tu quoque aderas huic causæ.’ Nam apud veteres *coquus* non per *C* literam, sed per *Q* scribatur. *Idem.*

70 Ad eundem istuc præcipio modum]

Arguta imitatio ad deridendum Demeam, omnium quæ serio ille supra dixerat. *Idem.*

Conserris ad eundem istuc præcipio modum] Apposite. scurrili enim μηδετερι ἀποδεξει ἀλαζονεῖαν, morali et œconomicæ ipsius philosophiae conferens culinariam suan, quæ in sapore. Coqui præcipua ars erit servire palato, domini et hospitum nosse gustum. Athen. lib. ix. c. 5. τὰ στέμμα γνώσκειν τῶν κεκλημένων. Martial. lib. xiv. 220. Petronius: ‘Namque ingeniosa gula est.’ *Farnabius.*

71 Hoc salsum est, hoc adustum est] Hæc contexte et conjuncte dicuntur: quia non vicissim Syro assentatur senex. *Donatus.*

73 Pro mea sapientia] Διασυρτικῶς sapientia dixit; quia condimentum gustu ac sapore temperant coci. *Id.*

Pro mea sapientia] Donatus διασυρτικῶς dictum putat, cum allusione ad artem coqui. Quod si accipimus, vix dubitabitur, quin pronuntiatio aliquid adjecerit. Tale quid videtur esse in illo Planti Stich. ii. 2. 36. ‘Hic homo nimium sapit.’ Certum est autem, deterius legi, in uno et altero codice, *sententia*.

Quantum ad παρφθλαν hic expressam attinet, conferenda est illa altera Ph. ii. 1. 17. &c. ubi itidem servus sibi, contra herum, sapientiam tribuit. Id quod per se festivum est, nulla etiam exquisitione figura accidente. *Bæclerus.*

74 Tanquam in speculum] Et hic speculum non ad imaginem vultus, sed ad continuitum contrapositæ rei retulit. *Donatus.*

76 Nos quæ facimus] Non coci, sed Micio, Æschinus, et familia. An nos pro domini posuit? An nos pro ego? et hoc melius. *Idem.*

Sentio] Cum dilatatione et vultuose dicendum *sentio*. *Idem.*

77 Verum quid facias? Quid facias? pro, quid faciat? unusquisque scilicet. *Idem.*

Ut homo est ita morem geras] Utrum aptum proverbium sit servis, an etiam amicis? Ut est, ‘Obsequium amicos, veritas odium parit.’ Et hæc sententia modo velut querela, demissa voce, proferenda est. *Idem.*

78 Mensem vobis meliorem dari] Πρὸς τὸν τις respondet agresti feritate, nam respondendum erat, recte, aut calcus, sed hic, ne vel abiens blandus esset, pro salutationibus ipsis amara supponit. Et memento etiam hunc eundem insalutatum relinqnere, qui adveniens paulo ante nec salutaverat nec resalutaverat fratrem. *Meliorem* autem, pro bona ac tolerabili posuit. non enim bonam credit, ut meliorem optet. Sie Virgilius, ‘Di meliora piis, errorcunque hostibus illum.’ *Id.*

79 Tu rus hinc abis] Vult Syrus nosse an eat. *Donatus.*

Tu rus hinc abis] Qui consuetudinis memor est, animadvertisit has interrogationses non inquirendi causa ponit, sed admonitionis loco esse apud eos, quos velimus abscedere. Sic igitur interrogat ut hortetur: et sic pronuntiat, ut et sciatur et approbet quod rogat. *Idem.*

Tu rus hinc abis] Optime apud Faernum ex Cod. MSS. Bembi et Victorii, *tu rus hinc ibis.* Muretus hunc versum, more suo, interpolavit. *Faber.*

Nam quid tu hic agas] Addidit hortatum, ut quam primum abeat. *Donatus.*

80 Nemo obtinerat] Obtemperaret est in aliquot libris etiam antiquis, et in iis, Bembino. *Faernus.*

81 Quando is, quam ob rem] Nova locutio, *is quam ob rem:* pro, *is propter quem.* sic et alibi, ‘In eo me oblecto: solum id est charum mihi.’ *Donatus.*

82 Illum euro unum] Unum cum exceptione: et tamen sic loquitur, ut appareat illum non posse sibi imperare oblivionem Æschini. nam idcirco addidit, ‘Quando ita vult fra-

ter, de istoc ipse viderit.’ *Amare cœpit.* et ideo tenet, ‘Nam ambos curare, prope modum reposcere est illum quem dedisti.’ *Idem.*

84 Quis illic est quem procul video? *cstne Hegio]* Inventa causa est, cur non abeat Demea, propter reliquam fabulæ partem: et simul aliud additur, quo indignetur. Bene autem dubitat, et familiam * inveniat civem, et multum absens a conspectu civimi. *Idem.*

85 Tribulis nostcr] Hic versus et sequens in libro Bembino, Victoria-no, et aliis omnibus, ita ordinati sunt, *Tribulis noster? si satis cerno, is herclest. rah.* *Idem.*

86 Homo amicus nobis jam inde a puer. *Di boni]* Horum posterior versus optime procedit: prior baret. et necesse est, aut eum facere trimetrum iambicum scazonem, aut legere *hercule.* dictionem vero *rah* sequenti versni applicare. *Faernus.*

87 Næ illiusmodi jam nobis magna civium penuria est] *Næ, valde. Dond-tus.*

Illiastmodi] Cujusmodi est Hegio, id est, qualis. Et magna οἰκονομίᾳ senex laudatur, ut postulationi ejus statim adsit fides. *Idem.*

Næ illiusmodi civ. &c.] Γεροντικῶς ταῦτα ἡθοποιοῦνται, μάλα ἥδεσ. Insunt mores, insunt affectus similes: et coniduntur utrique simplicitate. ‘Lan-dator temporis acti Se puer,’ senex. διατελοῦσι γὰρ τὰ γενύμενα λέγοντες, ἀναμιμησκόμενοι γὰρ ἡδονται, inquit Aristoteles de senibus, Rhet. II. *Bæclerus.*

88 Antiqua] Simplici, pura, ingenua. Cic. I. II. de leg. ‘Antiquitas proxime ad Deos accedit.’ pro Roscio, ‘Homines antiqui,’ i. e. simplices ac probi; pro Quintio, ‘Vestigia antiqui officii:’ ad Atticum I. IX. Ep. 18. ‘Vide quam sim antiquorum hominum.’ *Farnabius.*

89 Haud cito malū quid ortum ex hoc sit publice] Utrum hoc optantis est,

ne moriatur; an est testimonium vitæ hominis, numquam obsfuturi reipublicæ? *Donatus.*

90 *Ubi etiam hujus generis reliquias restare video?* Paucos ac raros bonos. nam reliquias, pro relictis panceisque dixit. ideo restare etiam dictum est. *Idem.*

91 *Virerc etiam nunc lubet?* Ex hac delectatione ostenditur Demea, et quam peccantibus sit amarus ac sævus: et quam facile hujus incusatione, tanquam gravi testimonio, crediturus sit: et quantum doliturus super Æschino, qui displiceat talibus viris. *Idem.*

SCENA IV. Senarii sunt. vs. 5. duo MSS. nostri, *de Ps. hic audivit.* vs. 6. omnes: *nihil.* vs. 10. unus, ut edidimus. duo; *tu es pater.* vs. 12. duo: *si deseris nos tu.* vs. 13. duo, ut edidimus. ut et 18. vs. 19. unus: *quid istuc rei est?* alter: *quid istuc est?* tertius: *quid istuc?* vs. 22. unus, ut edidimus. duo: *an quicquam etiam est ampl.* vs. 23. duo: *vero amplius est.* unus; prorsus omittit. vs. 25. unus; *ubi sic factum.* alter: *u. sit f.* vs. 31. omnes: *deserat.* vs. 34. omnes: *servulorum.* vs. 39. duo: *nec quid huic resp.* vs. 40. a *Miseram me, &c.* duo, Argentoratensis et meorum alter, novam scenam incipiunt. vs. 44. duo, ut ed. tertius quoque *τὸ ut* habet, et transponit illa, *jus cogit.* vs. 49. omnes: *educati.* duo: *ac domi.* vs. 51. duo: *enitar.* vs. 54. omnes: *exequar:* cetera verba non eodem ordine ponunt. vs. 55. dno: *ut tecum animo cogites.* tertius omittit *ut.* vs. 61. duo omittunt, *intro.* vs. 65. unus: *ibo et req. fr.* alter: *ibo ac req. fr.* Baclerus.

Mores Hegionis in hac scena bene notavit Donatus: qui pro viro bono et amico voluerit omnia dicere et facere; et rem accusare, personas miserari, hinc laudes familie, tum honestæ tum liberalis. Ex qua Æschinus ita accusabatur, ut utriusque

rei immemor argueretur. Frustra enim argutatur Donatus, quid inter sit inter bonum et liberalem virum, vss. 17. 18. Poëta ipse ab initio scenæ monstrat, *liberalem*, ad *εὐγένειαν*, adeoque ad ingenium, *bonum* ad mores et disciplinam vitæ referri oportere. *Idem.*

1 *Pro DI immortales?* Hæc scena fidem amici erga defunctum, maturitatem senilis orationis, et accusationem ejus, quem lädere nolit ipse accusator, continet. *Donatus.*

Facinus indignum? Jam narravit Geta: et recte. non enim apud spectatores iterum fuerunt dicenda, quæ dicta sunt. Illud sane admirandum, ejusmodi Hegionis verba induci, quælia esse debuerunt tantopere laudati viri, et ejusdem Hegionis ac Demeæ. *Donatus.*

2 *Quid narrus?* Mirantis est, non interrogantis. *Idem.*

3 *Tum illiberalē facinus?* Id est, non odisse cui succenseas, laudare homines, factum reprehendere. *Idem.*

O Æschine, *Pol haud paternum?* Mira maturitas: in qua nescias utrum magis injuriam illatam orbæ virginis, an Æschinum peccasse, plus doleat. servatur enim in Hegione, quod vir bonus sit et amicus. *Idem.*

4 *Haud paternum istuc dedisti?* Deest, *facinus.* et *dedisti*, pro fecisti. Sed sic dicitur in re magna: ut, ‘*Dabit ille ruinas Arboribus, stragemque satis.*’ *Idem.*

Haud paternum? Non ad exemplum patris, ab ingenio et instituto illius degener. *Furnabius.*

Videlicet de psaltria hac auditiv? *Videlicet, confirmativum est.* Ut *videlicet*, videre licet: *sic scilicet, scire licet: illicet, ire licet.* *Donatus.*

5 *De psaltria hac auditiv?* Sic errat Demea, ut intelligatur quantum debeat irasceri in iis, quæ inopinata audiunt. *Idem.*

6 *Is nihil pendit?* *Is*, abundat. ut in Heanton. ‘*Perii: is mihi, ubi ad-*

bibit plus panlo, sua quæ narrat facinora! Ant *is*, pro *ipse*: subiunctivum pronomen minus quam finitum. *Idem.*

Pater] Mitio, qui illum adoptavit, jamque corrumpi sinit. *Farnabius.*

7 *Utinam hic prope adisset*] Quasi sibi non crediderit dicenti, ‘In ore est omni populo.’ *Donatus.*

8 *Ni*] Si non, significat. *Idem.*

Quæ illos æquum est] Subauditur, facere, a superiori, per σύλληψιν intellectum. *Idem.*

Haud sic] Δεικτικὸν est. *Idem.*

Haud sic auferent] Quomodo accipimus, *haud sic auferent?* an, Factum suum auferent sic; an, si correxerint culpam, non silentio transituros ipsos, vel ipsum quod factum est. *Idem.*

Haud sic auferent] Id est, leniter abibunt, vel subtrahent culpam. *Id.*

Haud sic auferent] Senilis et matura comminatio, et est *sic* demonstratio, gestum continens levissimæ ac parvæ significationis. *Idem.*

9 *In te spes omnis, Hegio*] Ut narratio non fuerit necessaria: ita preces interponendæ sunt. *Idem.*

10 *Tu es patronus, tu parens*] *Patronus* aut temporale nomen est defensoris, aut certe appellatio est, per quam ostenditur, quid illi cultus et obsequii debeatur. est enim nomen ad aliquid. *Parens* autem veri amoris nomen est: et aequali loco continet interpretationem. Et vide quam vigilanter Poëta, quum simpliciter matronam de absente Hegione loquentem induceret, ‘Coluit nos,’ dixit: quum servus et supplex, ad præsentem loquitur, ‘Tu es patronus,’ inquit. *Idem.*

Tu es patronus, tu pater] Solet Noster oratorie rem unam in multa parti, præsertim ubi ἐμπαθῶς loquendum est. Confer in Andria 1. 5. 59. Bene autem hic illa elogia ad orbitatem et conditionem muliebrem retulit: ut matri, patronum; filiæ, pa-

trem; imo domini toti patronum, et patrem familiæ assignaret. *Bæclerus.*

11 *Ille tibi moriens nos commendavit, senex*] Servus magnum veritatis indicium addidit dicendo *moriens*: nemō enim moriens non vera loquitur et urgentia, unde in jure ultima iudicia certiora sunt. Sic alibi, ‘Hanc mihi in manum dat: mors continuo ipsam occupat.’ *Donatus.*

Senex] Sennus. *Farnabius.*

12 *Si deseris tu, periimus*] Proprie, quasi patrono. nam *Socius* deficit, *Parens* prodit, *Patronus* deserit. Sie Sallustius, ‘Post defectionem sociorum et Latii.’ Et, ‘Unius ob iram Prodimur.’ Et, ‘Prodidisti et te, et illam miseram, et gnatum: quod quidem in te fuit.’ Plautus, ‘Qui libertos habent, eos deserunt.’ Hinc et milites, qui defensores patriæ debent esse, *desertores* esse dicuntur. Hæc autem omnia magnam vim habent, si per singulas partes orationis considerentur, ad commovendum preibus Hegionem. Et, ‘Tu es patronus,’ ab honesto: ‘Tu es parens,’ a justo. *Donatus.*

Si deseris tu, periimus] Et huic rei maxime respondet oratorie, quæ illum maxime commovit. Ut, ‘En ego victa situ.’ Et, ‘Pulsus ego?’ Alii πρὸς τὸ periimus τῷ εὐφημοσμῷ responsū putant. *Idem.*

13 *Satis pie posse*] Deest, facere. *Idem.*

Neque me satis pie posse arbitror] Honestæ locutio, qua significat, quicquid fecerit pro pietatis debito illis merito parum esse. Sensus autem hic est, Neque faciam quod nefas est, ut vos deseram: nec hoc ipsum quod facio, satis piū est pro tanta necessitudine. Et bene addidit *satis*. ut, ‘Et sapiens, non tamen satis.’ *Idem.*

14 *Salvere Hegionem plurimum jubeo*] Ideo providit Demea, non pro visus est: quia oportuit illum audire quæ loqueretur Hegio, et ex illius jam verbis indignationem moveri.

Jubeo autem, volo significat: ab eo quod sequitur, id quod praeedit. Non jubemus enim, nisi quod vulnerimus. et est Homericum: Κέλενέ με πάντ' ἀποδούραι, ἐθέλομεν γὰρ Ἐκτόρα.*

CYNENNIAleNA. *Idem.*

15 HE. *Te quærebam ipsum*] Omnes fere l. s. inter quos Bembinus, *oh, te quærebum ipsum*. Faëruus.

16 *Major filius tuus Aeschinus*] Artificiosa postulatio: in qua, ne statim Demea diceret, nihil ad se hanc querelam pertinere, quippe qui Ctesiphonem curare debeat, infertur causa cur non dissimulet pater: quia filius: quia major est: quia Aeschinus, si quid est in ipso nomine charitatis: quia fratriss adoptivus, quia bonus et liberalis, et contra hæc, quibus laudatus est, fecit. *Donatus.*

17 *Neque boni*] Quasi id quod est, velit quod esse debet. *Idem.*

18 *Neque liberalis functus est officium viri*] Quærendum inter bonum et liberalem quid intersit. An bonus est, qui non nocet? liberalis, qui etiam prodest? An bonus, qui non peccat in facto? liberalis, qui nec verbo quidem. *Idem.*

Functus est officium] Antiqui libri ita collocant, *functus officium est*. Færōns.

Functus officium] Archaismus. Officio. *Farnabius.*

20 *Aequalē*] Ὄμηλικα. *Donatus.*

Aequalē] Coætanum. *Farnabius.*

Quidni] Plus est quidni, quam novaram. nam quasi corripit dubitantem, dicendo quidni? ut subandiatur, noterim. *Donatus.*

Filiā ejus virginem Vitiari] Vides quantum valeat injuria, vel dignitas personarum. Nou contentus facinore, personas creditit ante proponeendas. *Idem.*

Hem] Interjectio nunc est irati, et est irati vehementer: quippe qui aliud vitium audiebat, præter criminia quæ sciebat. *Idem.*

22 *Quod est gravissimum*] Quia il-

lud grave. *Idem.*

An quicquam est etiam amplius] Amplius, quantitatis est. nam ideo, Non dum etiam audis quod est gravissimum. *Idem.*

Amplius] Id est, majus. *Idem.*

An quicquam est etiam amplius] Liber Bembinus, *an quid est e. a. Faër.*

24 *Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia*] Plantus in Bacchidibus: ‘Quia isthoc illecebrosius fieri nihil potest; Nox, mulier, vinum, homini adolescentulo.’ Et hæc omnia ab impulsionis parte dicuntur, non a ratiocinationis: ideo et *persuasit* dixit: nam instans persuasio, *impulsio* dicitur: ut ipse, ‘Dum in dubio est animus, paulo momento hoc illuc impellitur.’ *Donatus.*

Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia] Hæc inferuntur ἀσυνδέτως, ut multa videantur. *Idem.*

Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia] Oyid. ‘Nox et amor vinumque nihil moderabile suadent. Illa pudore vacat, Liber amorque metu. *Farnabius.*

Vinum] Plus dixit, quam si *vinolentiam* diceret. ut, ‘Tu nihil nisi sapientia es, ille somnium.’ Proximum huie, et simile, est in Heeyra: ‘Cunn virgine una adolescens cubuerit Plus potus sese illa abstinere ut potuerit? Non verisimile dieis, nec verum arbitror.’ Virgilus: ‘Bacchus et ad culpam causas dedit.’ *Donatus.*

25 *Hūnanum est*] Nihil tandem ex ea sumptuum consuetudine est, quod non hūnanum. et hoc dicere solemus, ubi peccatum quidem non negamus, sed tolerabile esse dicimus. *Idem.*

Ubi scit factum] Id est, intelligit et sentit: quia supra futurae * peccaverit: et quia qui impulsione peccat, non peccat ratiocinatione. Hic locus illi rei occurrit, *cur ergo tacuisti.* *Idem.*

26 *Venit ipsus ultro, lacrimans*] Mire: et ad matrem venit ultro, lacrimans, ne, quod leuiter aut mollius

mulier talisset, prope pactionem iniisse, videretur. *Idem.*

*Orans, obsecrans] Orare, est placidos petere : obsecrare, iratos rogare. Unde plus facit obsecrans, quam orans : plus vero orans, quam rogans. Cicero, ‘Orare et rogare.’ *Idem.**

28 *Ignotum est, tacitum est, creditum est]* Ασυνδέτως per συντομίαν, ut solet, hic loquitur: ut, ‘imus, venimus, videmus.’ *Ignotum* est autem, quod ultiro venerat et lacruians: *tacitum* est, quod orabat et obsecrabat: *creditum* est, quod fidem dabat et jurabat. Et honestius impersonaliter, quam ‘ignovimus, tacuimus, credidimus.’ *Donatus.*

Ignotum est, tacitum est, creditum est] Venia data est, silentium iudicatum, habita fides. *Farnabius.*

29 *Virgo ex eo compressu gravida facta est]* Hæc addidit, ne ex viliori uso et inhonestâ patientia virginis ad conceptum libido pervenerit. et præterea quia et hoc potuit dici, Ille quidem vitiavit virginem: sed quid si ex alio concepit postea, quæ nunc gravida facta est? idcirco et a vitio virginis tempus ostendit, ut cum facto ratio conveniret. *Donatus.*

Decimus] Lunaris. Virg. Eclog. ‘Matri longa deceem tulerant fastidia menses.’ Menander Plotio: Γυνὴ κύει δεκάμηνα. *Farnabius.*

30 *Ille bonus vir nobis psaltriam, si Dis placet, parat*] Conclusio accusationis. et, *bonus vir, εἰρωνέα* quidem est, sed ab eo posita, qui indignetur virum bonum esse debuisse, qui non sit, ut supra, ‘Neque boni, neque liberalis est functus officium viri.’ Et sinnul considera, quo nomine Æschinum vocet, virum appellans scilicet, qui vult ejus certa esse promissa, et qui illum jampridem videri maritum velit. *Nobis* autem, ex abundantia φίδιατοσμῷ ad indignationem relatum est. *Donatus.*

Ille bonus vir, nobis psaltriam, si dis placet] Vel *psaltriam* spondens est per

synizesin duarum extremarum vocalium: vel, quod magis placet, *ille bonus*, procelesmaticus est, eliso uno l ex *ille*, et s ex *bonus*. *Faernus.*

Si Dis placet] Bene interpositum ad invidiam, ‘Si Diis placet’ scilicet per quos juratum est. *Donatus.*

Ille bonus vir] Εἰρωνέα indignantis in loca addita est verbis ardentibus. *Id.*

Psalmum nobis] Τῷ ιδιωτισμῷ sic enim dicimus, et est consuetudinis per vulgatae. *Idem.*

31 *Illum deserat]* Id est, cui e contrario, dum vivat, obstrictus est. Et *deserat*, virginem scilicet. *Idem.*

Illum deserat] Liber Bembinus, et aliqui libri Donati, *deserit*. quod forte melius est, contra o. l. s. *Faernus.*

32 *Pro certone tu istæc dicas]* Hoc ideo non dicit, quia fidem non habeat narranti: sed quia miratur sceleram. *Donatus.*

Mater virginis in medio est] Terribiliter satis, *in medio est*: quasi retineri non possit, nec cohíberi quin rem probet. Et præterea, quum argumentorum genera duo sunt, ἔντεχνον καὶ ἀτέχνον, sicut in rebus manifestis, ἀτέχνῳ utitur. Hoc ergo sublati supercilii dicendum est, *in medio est*. nam lentius erat, si diceret, *præsto est*. *Idem.*

33 *Ipsa virgo]* Scilicet quæ in Æschinum reum et testis et crimen est. Et ideo addit, *res ipsa*: id est, pondus niteri, exactis ad pariendum mensibus. *Idem.*

34 *Præterea, ut captus est servorum non malus]* Ad hæc, intelligamus aliter dici ‘Non inertem Socratem:’ aliter ‘Non inertem servum;’ aliter ‘Non malum Scipionem esse:’ aliter ‘Non malum servum esse.’ *Idem.*

Præterea, ut captus est servilis, tantum non malus, neque iners Geta? An ‘Ut captus est servorum,’ quemadmodum saepe ancipiunt in servis habendis bonum evenit? Ut in captu avium, vel piscium, vel ferarum plurimum for-

tuna deminatur. Et hoc ideo, quia servum evenire bonum, non ratio est aut natura, sed casus est, utpote in re rarissima: ut sit, ‘Ut captus est servorum,’ id est, eventus est in servis. *Donatus.*

Ut captus est servorum] Id est, ut se habet conditio servorum. Afranius in Simulante, ‘Is, ut servorum captus est, facillime domo atque nostra familia provenditur.’ Ergo *captus* sortem intelligo. *Idem.*

Non mulus] Id est, fidelis. *Idem.*

35 *Neque iners*] Id est, artem habens. Oratorie futurum testem et indicem landat: sed ne improbe facere videatur, parcus id facit. non enim dixit, ‘Bonus et solers:’ sed, quod in servo sufficit, ‘Non malus, neque iners.’ Et proferendi Getæ hæc maxime causa est, ne quod permettere videatur in servo pauperis, atrocius fiat. et simul ut hæc προθεπάτευσις non contristet Getam: quem prius laudat, dicturus, ‘Hunc abduce, vinci, quærem rem.’ *Idem.*

Alit illas: solus omnem familiam sustentat] Duas hic res docet: et unde hæc vivant; quod testimonium pudicitiae est; et gravem testem posse esse Getam. *Idem.*

Solus] Incerta distinctio est, *solus*, sed melius, ‘Solus omnem familiam sustentat.’ Hoc verbo tenuis victus ostenditur, quod bene frugi esse monstratur in fœminis. *Idem.*

36 *Hunc abduce, vinci, quærem rem*] Non multum permittit, utpote de alieno servo; ideo Geta plus de se largietur. ipse tamen ἀσυνδέτως tria posuit, ut multa videretur dicere. *Idem.*

Hinc abduce] Ut, ‘Tu Voluse armari Volscorum edicem maniplis.’ Nam postea e litera hujusmodi verbis aucta est. *Idem.*

Hunc abduce; vinci] Bono ordine, et *abducere*: ab hoc illuc ubi nemo possit intercedere. et *vinci*: ne solutus, ut sciat si verum servus accusat. *Id.*

Quærem rem] Latenter præter vincula, etiam tormenta significavit, nam hoc *quærem rem*, pete rei veritatem, significat. *Idem.*

37 *Imo hercle extorque*] Ατρεχος τύλος. Et bene ipse de se plus et apertius, quam Hegio, largitur. *Id.*

Extorque] Multum dixit: non *torque*, sed *extorque*. *Torquemus* enim hominem: *extorquemus* veritatem. *Id.*

38 *Coram ipso cedo*] Liber Bembinus et Vaticanus: *coram ipsum, cedo*: id est, exhibe eum in conspectum nostrum. *Faernus.*

39 *Pudet*] Adversus hoc dicit, et perturbatus Demea. Majoris erit ponderis *pudet* dictum, si me nec addas, nec subandias. *Donatus.*

40 *Differor doloribus*] Divellor, discrucior, dilaceror. Et proprie hoc genus querelæ convenit parturienti, et cui viscera distenduntur: et ei quæ inexpertum dolorem nunc primum sentiat. *Idem.*

41 *Juno Lucina, fer opem*] Bona procuratio Poëtæ: ut et vox parturientis, pro testimonio succedat, ad inflammandum Demeam. Et nota, puellarum quæ in comœdiis honestæ sunt, et ex amore dicuntur, aut nullam in scena esse, aut rarissimam vocem. *Idem.*

Juno Lucina fer opem] Andr. act. III. scen. 1. *Farnabius.*

Fer opem] Partui. *Donatus.*
Serva me, obsecro] Parturientem. Duas enim res poscit hæc precatio: et nascentis, et parturientis, salutem. *Idem.*

42 *Numnam illa quæso parturit*] Ilia scilicet de qua sermo est, quid enim opus fuerat nomine? *Idem.*

43 *Illæ fidem nunc restraint implorat*] Hæc oratoria πλάσαις est, non enim vere rogat: sed videtur hoc facere. Et *implorare*, est in malis positos cum ploratu aliquem rogare. *Idem.*

Hæc fidem restraint nunc impl. &c.] Oratorie et extemporalis consilio, in

subsidiū causæ vertit, quod fors obtulerat. *Bæclerus.*

44 *Quod vos vis cogit, id voluntate impetrat*] Artificiose: ne totum simpliciter agendo, diffidere causæ videatur. *Vis* igitur legum intelligitur. *Donatus.*

Quod vos jus cogit] Antiqui libri pro *jus*, *vis* habent, sed Bembinus etiam ascriptam in margine interpretationem, *vis*, necessitas legum. quavis autem in libris Donati hæc dictio ita scripta sit, ut et pro *vis*, et pro *jus*, legi possit; si tamen interpretationis ejus verba considerentur, appareat eum *vis* legisse; dicit enim, *vis*, legum intelligitur; ubi si *jus* legisset, supervacue exposuisset *jus*, legum. *Faernus.*

Jus cogit] Menand. Τρία ἔστι δὲ ὁν ἀπαντα γίγνεται, η κατὰ νόμους, η τὰς ἀνάγκας, η γε τρίτον ἔθει τῷ. *Farnab.*

45 *Hæc primum ut fiant, &c.*] Quod dixerat, *quod vos cogit jus, id voluntate ut impetrat*, nunc amplificatione affectuque extollit: officii et humanitatis esse, sponte sua facere quod æquum est; idque se adeo, ut fiat, unice optare, (in qua parte adhibuerat preces parturientis, officii necessitudinem demonstraverat; adjicit et vota precesque, *deos queso*) sin aliud animo agitent, tum vero non legibus auctoritatem, non sibi industriam defore ad defendendas partes Pamphilæ, cuius officii sni studium ex necessitudine noui simplici deducit, ne quid inter utrinque amicos aliter quam opus est suscipere aut tractare videatur. *Bæclerus.*

Deos queso, ut vobis decet] Hoc est, non voluntate adversarium fore. *Donatus.*

Ut nobis decet] Παραινετικῶς dixit, non ut pueræ utile est, sed ut vobis decet. *Idem.*

Vobis decet] Græc dixit, ὅμην πρέπει. et deest, facere. *Idem.*

Vobis decet] Hellenistius, adi Grammaticam nostram. *Farnabius.*

46 *Sin aliter animus vester est*] Officium amici exequitur in reddenda causa, cur adversarins futurus sit. *Donatus.*

Ego, Demea, summa vi hanc defendam] Non dixit id quod est, ‘*Vos ueliscar*:’ sed ‘*Hanc defendam*.’ *Id.*

47 *Hanc defendam*] O. l. s. et *Donatus*, *defendam hanc*. ut et ratio versus exposcit. *Faernus.*

Atque illum mortuum] Idonea causa est, adversus vivos querimoniam faciendo, pro mortuo scilicet. Quia in re, et de officio suo locutus est, et exaggeravit culpam in Æschinum, qui videbatur in uno et eodem facinore vivos mortuosque læsisse. *Donat.*

Hanc atque illum] Pamphilam et Simulum. *Farnabius.*

48 *Cognatus mihi erat*] Causa exposita, jam agit Hegio de persona sua, utrum recte faciat: ut quam personam inducit * ostendat habiturus. Quum amicitiarum duo genera sint, unum necessarium, id est, propinquitas sanguinis; alterum voluntarium, quo nobis etiam alienissimi conjunguntur; Micionem dicit ac Demeam, et vivos et voluntarios tantum sibi amicos esse. Simulum vero, et mortuum, et non solùm voluntate, sed et necessitudine amicum fuisse conjunctum. In qua re et illi non deerit, et his purgatur. Sed et, *Cognatus mihi erit*, vultu adjuvat: quia non a coniunctione inceptiva sumpsit exordium. *Donatus.*

Cognatus mihi erat] Officia multa contra officium unum Demeæ amicitiae ac Micionis. *Idem.*

50 *Paupertatem una pertulimus gram*] Ἐπαναφορὰ est. quia magis conjungat malorum consortium, quam bonorum. *Idem.*

51 *Nitar, faciam, experiar*] Sic dicit, ne dicat vindicabo: quod vult magis significatum esse, quam dictum. Et ne ei dicceretur, nihil poteris; quod ad incipiendum sufficit, dixit experiar. *Idem.*

Experiar] Litem intendam, iudicio agam. *supra act. III. sc. 2.* *Farnabius.*

52 *Animam relinquam potius]* Modesta comminatio: prins quid sibi possit evenire dixit, quam quid parsurus sit *Æschinus. Donatus.*

53 *Quid mihi respondeſ]* Respondere proprie dicitur, quam lis intenditur. Respondere enim est priorem alloqui, quasi respondere, verba fraudere, nt, ‘*Funditque has ore querelas.*’ Respondere, posteriore loco dicere. *Idem.*

Fratrem conveniam, Hegio] Vultuose prouantiandum, hoc quod addidit, *Hegio*, quasi dicat: Res in manu fratris est constituta, non mea. *Idem.*

54 *Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar]* Hic versus totidem elementis habetur in *Phormione* II. 4. 21. ubi Guyet. *Bæclerus.*

Is quod mihi, &c.] Est quippe *Æschinus* in illius potestate, non mea. *Farnabius.*

55 *Sed, Demea, hoc tu facito]* ‘*Ἐπιθεάπεντος* supra habitæ comminatio- nis. *Donatus.*

56 *Quam vos facillime agitis]* Ut et supra, ‘*Facilem vietum paret.*’ Et vide quam oratorie laudes sumpserit argumenta snadendi. *Idem.*

Quam vos facillime agitis] Pertinent huc quæ ad Curenlionem Plauti, I. Donza, et ex eo Plauti Interpres notavit ad Epid. II. 5. 57. add. Guyet. *Bæclerus.*

Quam estis maximi] Victorianus, et omnes fere l. s. *quan estis maxime*, ut consequentia sermonis videtur exigere: sequitur enim *tam maxime*. *Faernus.*

Vos facillime agitis] In otio et opulentia vitam agitis laute, poëtis Græcis Dii sunt *βέα ζώτες*. *Farnabius.*

57 *Potentes, diles, fort, nob.]* Horum enim mores mox notantur act. iv. scen. 3. ‘*Qui ita putant, sibi fieri injuriam ultro, si, quam ipsi fecere, expostules; Et ultro accensant.*’ Res ardua scilicet, opulentos et nobiles non altiora spirare. Aristoteli divites

plerique ὑβρισταὶ καὶ ὑπερῆφανοι, πάσχοντες τι ὑπὸ τῆς κτήσεως τοῦ πλοῦτου. quod alibi etiam de fortunatis notat: οὐκ ὅνται δὲ παθεῖν ἄν, οὔτε οἱ ἐν εὐτυχίαις μεγάλαις ὄντες καὶ δοκοῦντες, διὸ ὑβρισταὶ, καὶ δλγαροι, καὶ θρατεῖς. et addit iterum: ποιεῖ δὲ τοὺς τοιότοις πλοῦτος, ἰσχὺς, πολυφιλία, δύναμις. quæ verba nostrum versum plane interpretantur. *Bæclerus.*

58 *Æquo animo æqua noscere oportet]* Bene dixit, ‘*æquo animo*:’ quia potentior et fortior contra naturam est æquitas. *Donatus.*

Æqua noscere] Forma loquendi Græca est ἐπιεικῆ γνῶναι, estre juste, estre raisonable. ad verbum est, ex genio linguae Græcae, *avoir les sentiments d'un honnête homme, d'un homme, d'un homme de bien.* Faber.

60 *Redito]* Prosequebatur eum, quemadmodum apparer *ex verbis. Idem.*

61 *Decet te facere]* Sollicita obsequula Hegionis, ultima in loquendo, ostendit impotentiores personam contra *Æschinum*, quo magis gaudium crescit comœdia: quando tali ac tanto panperior puella, sed tamen cupita, jungetur. *Idem.*

62 *Non me indicente]* Quia dixerat, ‘*Ipse sentiet posterius.*’ Et nimis dura composito est: sed apta irascenti. *Idem.*

Non me indicente haec fient] Fient Bembinus liber, sed alii omnes, fiant, et, ut videtur, etiam *Donatus*, qui assent hoc Demeam dicere, quia dixerat, ‘*Ipse sentiet posterius.*’ Quod non quadraret, si nunc de futuro loqueretur: sensus enim est, haec fiant me non tacente, sed potius reprehendente: potest tamen sustentari *fient*, ut sit, haec tacente me, non admittentur, quin ea reprehendam et objurgem, quod tamen durum est, cum haec præterita jam sint, nec tractum præsentis temporis habeant. hic glossa ascriptum est in margine libri Bembini. ‘*Indicente, tacente: nove,*

immo potius κατὰ ἀρχαῖσμον nam nusquam legimus, nisi in hoc loco: indi-
centem enim dixit, non diceat enim.⁷
Faernus.

Non me indoeente haec sunt] Haec flagitia non sunt ab Æschino me hortante, non vetante, atque utinam hoc sit ultimum. *Farnabius.*

Utinam hoc sit modo defunctum] Utinam, desperandi vim habet. *Hoc*, id est, negotium; id est, raptus virginis. *Defunctum*, finitum, id est, ut non pejora committat. *Defunctum*, finitum, id est, ne ulterius pœcet Æschinus. *Donatus.*

Utinam hoc sit modo defunctum] Duo antiqui libri, Bembinus et Victoria-
nus, *utinam hic*, habent. ita *defunctum* impersonale erit: ut sit sensus: uti-
nam sit defunctum hic, id est, in hoc
negotio: ne Æschinus pejora com-
mittat. *Fuernus.*

63 *Nimia illæc licentia]* Quam illi
dat Micio. *Donatus.*

Verum nimia illæc licentia est] Et ingenio solliciti iratiisque senis, nec mi-
nus tamen τὴν ὀκονομίαν convenit hic
metus, et mali præsagium: ut Æschino luculentius decedat postea,
quod fratris cassa contraxerat, infamiae, et opinione patris honestior
comperiatur ac liberalior. *Bæclerus.*

64 *Profecto eradet]* Per ardua et
prærupta veniet. *Donatus.*

65 *Hac eromam]* Non effundam, sed
eromam: utpote quæ me ægrum fa-
ciunt, quibus me relevabo, cum lan-
guor ille egestus sit. nam eromam hoc
translatione significat. *Idem.*

SCENA V. Senarii sunt. Notat Do-
natus, ‘Hos sex versus in quibusdam
non ferri.’ vide Guyetuni. vs. 4. MSS.
nostri omnes: si est facturus ut sit
officium suum. etiam vs. 5. omnes, ut
edidimus. In uno meorum cohærent
hi versus superiori seenæ. *Bæclerus.*

Bono animo fac sis, Sostrata] Hi sex
versus in quibusdam non feruntur. In
hic scena videtur jam locutæ Sostrata
Hegio respondere. Potest tamen et ipse

incipere, tanquam qui et rem noverit, et
mōrōre ejus moreatur. *Donatus.*

1 *Bono animo fac sis, Sostrata]* Me-
minisse debemus, quod dixit, ‘Due
me intro ad Sostratam.’ et quia
hoc *intro*, in proscenio est ΠΑΤΕΡΑ
ΠΑΙΤΝΝΙΝ* non post scenam. nam
alīnd significat, ‘Eamus intro,’ ubi
dicitur, ‘Intus despondebitur, intus
transigetur, si quid est quod restet.’
illud enim interius agitur extra omne
proscenium. *Idem.*

Bono animo fac sis] Bene Engra-
phius: ‘Senex ingressus domum, vidit
parturientem puellam, ejus matrem
consolatur, promittens se conventu-
rum Micionem Æschini patrem, et
coacturum, ut vitiatam ducat uxo-
rem ille, qui vitiavit.’ Ad maturan-
dum enim negotium, cito digreditur,
et inter exēendum hæc intro ad Sos-
tratam loquitur, ut mos est personis
comicis. *Bæclerus.*

Bono animo fac sis] In quibusdam
exemplaribus sex isti versus pro ge-
nuinis non feruntur. *Farnabius.*

Fac sis, Sostrata] Sis honorifice ad-
ditur verbo, ne quod imperativo mo-
do pronuntiatur, superbū sit. De-
ductum est autem a senatusconsulti
formula: ubi enī aliquid senatus
consulibus injungit, addit, ‘Si eis
videatur.’ *Donatus.*

Et istam quod potes] Quia vox ipsa
tristis, et circa tristem filiam, *quod
potes* dixit. *Idem.*

Istam] Pamphilam. *Farnabius.*

2 *Fac consolere]* Ducas res dixit,
quas et ordine locutus est: Et tu
bonum habe animum, inquit, et filiam
fac habere. *Donatus.*

Ego Micionem] Quia Demeam jam
vidit. *Idem.*

4 *Si est facturus officium]* Hoc di-
cendo, promittit eum esse facturum:
nam facile est unumquemque suo
officio fungi. *Idem.*

5 *Sin aliter de hac re est ejus senten-
tia]* Scandendus hic versus est con-
tractione ejus in unam syllabam: aut

ea dictio delenda, quæ nec in libro
Beumbino est. *Faērus.*

Sin aliter, &c.] Servat suos mores :
ut antea dixerat : *sin aliter animus
vester est, &c.* noluit enim vir optimus
desperare, quin facturus esset officium
Micio, ad quem Demea rem
rejecerat ; sed si tamen præter opini-
onem tergiversaretur, animum pa-

troni et defensoris ostendere debuit
Hegio in istis verbis : ‘ Ut quid agam
quamprimum sciam ? ’ i. e. ut in jus
vocem, causam ad judices deferam.
Bæclerus.

6 Ut quid agam quam primum sciam ?]
Mature, neque comminatur, neque
segnem ostendit se fore. *Donatus.*

ACTUS IV.

SCENA I. Iambici sunt octonarii.
unus : *dimeter horizon.* vs. 2. omnes
Mss. nostri : *nunc autem maxime.* vs.
4. omnes : *prorsus e lecto neq. surg.*
vs. 6. omnes, ut edidimus. vs. 9. duo :
prius nox oppressisset patrem illic. vs.
12. unus : *nihil nunc in mentem.* duo :
nihil ne in mente est ? et mox : *tanto
nequior es.* vs. 14. duo : *hisce ut opera
d. s.* vs. 16. omnes : *tah. q. vell.* ut
etiam n. vs. 21. omnes : *præ gaudio.*
et mox : *quidnam.* S. *lupus est in fa-
bulu.* vs. 23. duo : *potin es ut des.*

Hæc est scena, quæ Ctesiphonem
demonstrat præcipue, rudem, simpli-
cem, liberali ingenio ; ad facinora et
frandæ indocilem. *Bæclerus.*

Ain' patrem hinc abisse rus] *Hic*
ostenditur timiditas boni adolescentuli,
et verti * se ad peccandum ex delicti
conscientia, et reverentia parentis appa-
ret. Item mos verorum patrum circa
filias, Syro Demeam descrihente. *Do-
natus.*

1 Ain' patrem hinc abisse rus] Com-
pendio ostenditur, quid sit jam locu-
turus Syrus. *Idem.*

*2 Nunc cum maxime operis aliquid
facere credo]* Vide quasi *ἰδίωμα* verbo-
rum Syri esse, de opere loqui : sic
enim dicit et Demea, sed illud false,
hoc serio. *Idem.*

Eum maxime] “Οτι μάλιστα. Al.
cum maxime. *Farnabius.*

Utinam quidem] *Apud villam sit,*
subandiendum, et distinguendum,

ante quam inferatur quod sequitur.
Donatus.

3 Quod cum salute ejus fiat] Hoc
non est odisse patrem : sed tantum
timere ex proprio delicto. servatur
enim in eo et amor filii, et amoris
effectus. *Idem.*

Quod cum salute ejus fiat, &c.] Cor-
rectio φιλόστορφος. *Farnabius.*

4 Ut triduo hoc perpetuo] Quantum
sufficiat amori. etenim non opus erat
perpetuo dicere, si triduum dixisset.
Donatus.

5 Et istoe, si quid potis est rectius]
Deest addi. nam si mortem significa-
ret, non conveniret adolescentem ita
dicere : videtur enim plus temporis
optasse languori. *Idem.*

Istoc si quid potis est rectius] Mor-
tem ab improbo servo significari vo-
lunt : quod quia præsente filio im-
portunum, videtur avertisse se a Cte-
siphone. Muret. Variar. Lect. I. xvi.
e. 3. *Farnabius.*

*6 Nam hunc diem misere nimis cu-
pio]* Moriatur scilicet : et hoc adver-
sus servum debet dicere, ne indeco-
rum adolescentis persone sit, hæc
ita dixisse. quamvis ejusmodi adoles-
centes inducant comicci. ut Naevius
in Tribasolo : ‘ Deos queso, ut adi-
mant et patrem et matrem meos.’
Donatus.

Misere nimis cupio] Nimis abundat,
more comicoru, qui hoc dicto asse-
verationem inculeabant. *Idem.*

Cupio, ut cœpi, perpetuum in latitia degere] Qui et supra dixit, ‘Ita quæso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem.’ *Idem.*

7 Et illud rus nulla alia causa tam male odi] Mire ostendit omnia ex delictis in pravum verti: adeo ut miseram putet adolescentis suburbanam villam, qua re ceteri delectantur. Illud ergo tanquam cum detestatione dixit: et male, et nimis, et misere. Nam nimium, et malum miserumque est; secundum illam sententiam, ‘Ne quid nimis?’ *Idem.*

Et illud rus nulla alia causa tam male odi, nisi quia prope'st. *Quod si abesset longius]* Prior versus iambicus est octonarius, qui multis quidem rationibus sustentari potest, sed haec mihi simplicissima videtur, ut ex tam nolidatur, quanvis sequente consonante. posterior vero iambicus dimeter, non facta synalœpha in si abesset; vel facta, trochaicus dimeter catalecticus. *Faërmus.*

8 Quod si abesset longius] Amori magis, quam rei consultit adolescentis. *Donatus.*

9 Prius nox oppressisset illic, quam huc reverti posset iterum] Vide mihi Faërmum pag. 134. edit. Juntinæ. Versus stare non potest, legerem, *Priu' nox oppressisset illic, quam huc posset revertier.* est Trochaicus octonarius catalecticus, et esse debet. *Faber.*

10 Jam huc recurret, sat scio] Mire de sene, recurret dixit, ut ejus instantiam demonstraret. *Idem.*

12 Nihilne in mentem] Sic hoc accipiendum est, ut adolescenti libero malitiam putemus, non sapientiam deesse: adeo in hac re magister est servus. *Idem.*

Nihil ne in mente est] Sane hic locus similis est ei, qui in Heautontimorumenos est, ‘Ego dicam, quod mihi in mentem.’ *Faërmus.*

Numquam quidquam] Παρέλκου, prouidquam, id est, non. *Donatus.*

Tanto nequior] Sic hoc dictum est, ut e contrario dicimus, ‘Tanto melior.’ *Idem.*

13 Clicns, amicus, hospes nemo est robis] Vide magistrum ad nequitiam, ut simplici adolescenti mentiendi viam demonstret, et honestum tentet afferre argumentum ad mendacium, propter clientem, amicum, aut hospitem in urbe cessare visum: quod tamen nec sic intelligit rudis ac rusticus adolescentis. *Idem.*

Clicns, amicus, hospes nemo est vobis] Mire sic interrogavit, ut qui agrestes inhumanosque reprehendant, et insociabiles aliis, propter asperitatem rustici senis. *Idem.*

14 Hisce opera ut data sit] A superiori subauditur, ‘Veniat in mentem:’ id est, cogita dari potuisse: et datum dicito. *Idem.*

Quæ non data sit] Hic de facto quæstio est, in qua quidem dispitant quædam tunc possibilia intelligi, quando facta sint, quum autem non fiunt, non modo non fieri, sed ne possibilia quidem esse dicenda, qui locus περὶ δυνατῶν dicitur. *Idem.*

Quæ non data sit] Menander. ‘Αριστὸν ἐστι πάντας ἐπίστασθαι καλά: Ἐλευθέρου γὰρ ἀνδρὸς τὰληθῆ λέγειν. *Farnabius.*

Potest] Iterum subauditur, fieri, ut data sit: vel, ut credatur data. *Donatus.*

15 Interdiu] Bene: quia amatori maxime nocte opus est. *Idem.*

16 Vah! quam vellem etiam noctu] Hoc utriusque personæ convenit, sed melius et Syro, et facetius dicitur, et quidam totum Ctesiphoni assignant, abusque interdiu. Et, quam vellem, proprie dicimus in his, quæ non videamus fieri. Bene igitur deficiente argumento, cum aliud non inveniret, in vota conversus est, unde videntur magis haec verba Ctesiphonis esse. *Idem.*

Vah, quam vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari] Versus una syl-

laba redundat; sed, dixi sæpius, *rah*, et aliæ ejnsmodi interjectiones, exclamations, extra metrum interdum censemur. *Faber.*

17 *Calleo*] Callide scio. *Donatus.*

18 *Cum servit maxime*] Tertia conjugatione dixit, unde *ferrere* dicitur, correpta media syllaba. *Idem.*

Ferrit] Ira. quæ ebulitio dicitur sanguinis circa cor. *Farnabius.*

Quo modo] Miratur, quia timet eum, quem iste contemnit. *Donatus.*

19 *Laudarier te audit libenter*] Quod a Demea dicitur, in omnes parentes dici puta, nam nemo tam asper est pater, ut non statim mitescat laudato filio. *Idem.*

Facio te apud illum deum] Laudibus te ad cœlum usque extollo. Socrates apud Platonem in Menone: Οἱ ἀδκω·
νες, δταν τινὰ ἐγκωμιάζωσιν ἄγαθὸν ἄνδρα,
θεῖος, φασὶν, ἀνὴρ οὐτος. *Farnabius.*

20 *Virtutes narro*] Non dicit elegantem indolem, sed *virtutes*. *Virtutes* autem sunt perfecti sapientis, vel divi alicuius. Et bene cum stupore respondet *meas?* ostendens quod nullæ essent. *Donatus.*

Ct. Meas? Sy. tuas] Cum gestu pronuntiare debemus, ut intelligatur irrisio. *Idem.*

Lacrumæ cadunt] Hom. Il. vi. Δα·
κρύσθεν γελάσσα. Xenoph. Rerum Græcarum vii. Κανένα τι ἔπειτα λέπτη καλ
δάκρυν ἔστι. Lacrymas in angulis oculorum se ostendere, prorumpere tamen ex spiramentis duobus, quorum unum sit in superiore gena, in inferiore alterum, autumant Philosophi. Lacrymas ex ira vel tristitia per inferius manare, quia cordis ea sunt accidentia; alia quæ ratione profluunt, per superius meare, quia eventus causa sit de cerebro. Cœl. Rhodig. lib. xii. c. 4. *Farnabius.*

21 *Quasi puer, gaudio*] Deest, *præ*: ut sit, *præ gaudio*. *Donatus.*

Lupus in fabula] Silentii indictio est in hoc proverbio: atque ejusmodi silentio, vel in ipso verbo, ut ipsa fa-

bula conticescat. Quia lupum vidisse homines dicimus, qui repente obmutuerint: quod fere iis evenit, quos prior viderit lupus: ut cum cogitatione in qua fuerint, etiam voce et verbis careant. Sic Theocritus, ὁ φθέγξῃ; λύκον εἴδες. Et Virgil. 'Vox quoque Mœrin Jam fugit ipsa, lupi Mœrin videre priores.' Alii putant ex nutrictum fabulis natum, pueros ludificantium terrore lopi, paulatim e cavea venientis usque ad limen cubilii. Nam falsum est quod dicitur, intervenisse lupum Nævianæ fabulæ alimoniae Remi et Romuli, dum in theatro ageretur. *Idem.*

Lupus in fabula] Silentii indictio quoties intervenerit is de quo fnerat mentio. Plato in Phædro. Λέγεται γοῦν, ὃ Φαιδρε, δίκαιον εἶναι, καλ τὸ τοῦ λύκου εἰπεῖν. Obmutescere quippe creditum quos prior viderit lupus. vide quæ nos ad Eclog. ix. Virgilii: 'Vox quoque Mœrin Jam fugit ipsa, lupi Mœrin videre priores.' *Farnabius.*

22 *Fuge modo intro*] Non dixit *i*, vel *abi*, vel *vade*: sed *fuge*, tanta celeritate opus est. *Donatus.*

23 *Si quid rogabit, nusquam tu me*] Magna virtute Terentius rudem, simplicem, timidumque inducit Ctesiphonem ab initio: ut is sit, qui mox oppimeretur cum meretrice accumbens interventu patris, ob imprudentiam ac rusticitatem suam. *Idem.*

Nusquam tu me] Seil. vidisse respondeas. Familiaris ἔλλεψις et apta properanti. quare hæc omnia pressa voce cum celeritate pronuncianda sunt. *Idem.*

SCENA II. Trochaici octonarii catalecticci sunt. vs. 3. MSS. nostri omnes, ut edidimus. vs. 5. duo: *discernre*. unus: *nescio pro nequo*. vs. 12. unus: *ego istuc hodie*. alter: *ego hodie istuc*. vs. 13. omnes omittunt τὸ *jam*. vs. 14. unus: *tum*; alter, *tantum pro tamen*. vs. 17. omnes omittunt *hem.* vs. 22. duo: *prodiisse*. omnes: *factum est*.

verum tenuit post insan. vs. 23. omnes : *non puduit.* vs. 24. unus omittit, *ego,* alter modo. vs. 28. duo : *referre.* vs. 29. duo : *idem sensit quod ego.* vs. 36. duo : *versum.* omnes : *hac te præcipita.* vs. 37. omnes : *prope est.* vs. 38. duo : *quidnam.* unus : *quodnum.* omnes interponunt : *nostin?* D. nori. vs. 43. duo *templum adjiciunt ex glos-* sa, sed diverso positu. vs. 44. duo : *locum.* in tertio τὸν λακον emendatur in *locum.* vs. 45. omnes : *ex adverso.* duo, *fabrica est.* vs. 46. omnes : *illig- neis.* vs. 47. τὰ ubi potestis ῥος, omnes Syro tribuant, Demæ signum præmittentes τῷ bene sanc. vs. 50. unus omittit τὸν jam : alter autem pro co habet. vs. 51. unus : *unumquicquid.* alter : *unumquodque.* Argent. atque *unum quod quidem ferulum erit belliss.* Bæclerus.

Næ ego homo sum infelix] In hoc actu exemplum est, neminem facilius, quam optimum quemque falli atque deludi, ut Virgilius ait. *Et næ valde sig- nificat. ‘Et næ illi vehementer errant;’* Cicero in Cutilinam. Donatus.

1 Næ ego homo sum infelix] Vide initium conveniens perpetuo mœrori Demæ. Per totam fabulam, aut *disperii* dicit, aut *defessus sum*, aut alii quid tale semper est, quod queratur: ita tamen, ut cum augmentatione sit miseria, quotiescumque processerit. nam plus est quod nunc dixit; *Næ ego in- felix homo sum!* quam *disperii.* Idem.

Næ ego sum homo infelix] Solenne Demæ in scena carmen: quem sui mores vel iracundia exæstnantes, vel sollicitudine trepidantes, felicem esse non patiebantur. Bæclerus.

Nusquam invenio gentium] Abnudat gentium. Donatus.

2 A villa mercenarium vidi] Sapien- tissime Tercutius, etsi proxima villa est, necessario senum ad reliquos ac- tus fabulæ noluit ab urbe discedere, persona senilis memor, nam et arduum fuerat, dum redit, et erciable, ne fatigatio ejus in tragœdiam trans-

iret. Reete igitur invenit, a mer- cenario illi in urbe narratum, ruri non esse Ctesiphonem. At ubi per- sona est adolescentis, et proficisciatur ad villam, et continuo redit. ut in Eu- nuchio Phædria. Et a villa utrum a pro de positum est? ut sit, de villa, an deest venisse? ut sit, a villa vidi venisse mercenarium. *Idem.*

3 Nec quid agam, scio] Utrum fra- trem an filium magis queram. nam senex querulus tria dicit esse incom- moda sibi: quod fratrem non inveniat: quod Ctesipho ruri non sit: quod utrum in urbe maneat, an ad villam abeat, ipse nesciat. *Idem.*

4 Syre, quid ais] In melioribus MSS. *quid est?* Faber.

Verum] Modo *verum*, nomen non est: sed adverbium confirmantis, id est, vere. *Donatus.*

Perii] Hæc Ctesiphonis perturba- tio hinc tendit Poëtae arte, ut depre- hendatnr cum amica filius, repente ingresso sene. *Idem.*

Quin tu animo bono es] Nunc quin, pro quinquo positum est. *Idem.*

5 Quid hoc (malum) infelicitatis] Abundat malum. *Idem.*

Quid hoc (malum) infelicitatis] De- est, dcos testor. *Idem.*

Quid hoc (malum) infelicitatis] Hic autem malum, pro interjectione pos- tum, quasi dicat, o malum: et est dictum anxiæ hominis, et perturbati nimis. *Idem.*

6 Nisi me credo] Pro, nisi quia jam superest, ut me credam. hic enim sensus est in hujusmodi locutione, *Nisi me credo huic esse natum rei.* Idem.

Nisi me credo huic esse natum rei] Nova locutio, pro, nisi quia credo. Et *huic rei*, potest subtrahi incolumi sensu: ut, *Ni me credo natum esse ferundis miseris.* Ergo *huic rei*, sub- distinguendum: et sic inferendum, *ferundis miseris.* Ergo *huic rei*, pro, ad hanc rem. *Idem.*

Huic esse natum rei, fer. mis.] *Huic*

*rei, ferendis miseriis; ἐπεξηγητικῶς, et
comice, Baclerus.*

7 *Primus sentio mala nostra: primus
rescisco omnia] Ἐπαναφορά. Donatus.*

*Primus sentio mala] Ridiculus error
Demeæ. Et primus, ad ordinem: so-
lus, ad numerum dicitur. Idem.*

8 *Primus porro obnuntio] Qui ma-
lam rem nuntiat, obnuntiat: qui bo-
nam, annuntiat. nam proprie obnun-
tiare dicuntur augures, qui aliquid
mali ominis scævumque viderint.
Ergo, obnuntio malum imminens, qua-
si omen nuntio, inde enim ἑτυμολογία
hujusce verbi est. Idem.*

*Obnuntio] Qui bonam rem nuntiat,
annuntiat: qui malam obnuntiat, i. e.
contra nuntiat, unde Augures dice-
bantur obnuntiare, ubi aliquid mali
ominis scævumque vidissent. Cic. pro
Sestio: ‘Cum auspiciis religionique
parens obnuntiaret.’ *Farnabius.**

*Aegre solus, si quid sit, fero] Prave
scilicet. *Donatus.**

9 *Is solus nescit omnia] Et bene so-
lus, utpote de multis: quia quum
sciat Micio, Syrus, Æschinus, Ctesi-
pho, populus, hic solus fallitur. Id.*

10 *Si forte frater redierit, viso] Pro,
si rediit. Idem.*

11 *Vide ne ille hue] Jam metuitur
quod futurum est. Et quum neutrini
sit, irruat, nove intulit se. Præterea
sic dixit, irruat, tanquam de eo qui
pugnaturus sit. Ut in Eunucho,
‘Quam mox irruimus?’ Aut tan-
quam de sne. Ut Horatius, ‘Hac
intulenta ruit sus.’ Et Virgiliius,
‘Ipse ruit, dentesque Sabellius ex-
euit sus.’ Idem.*

*Huc prorsus se irruat] Neutrum ver-
bum, quasi activum, se irruat, po-
suit. Idem.*

*Etiam taces] Antiquæ pro tace. Sic
in Andria, ‘Etiam tu hoc respondes?
pro responde? Est ergo correptionis
significatio. Idem.*

12 *Hodie ego istuc committam tibi]*
Quod ago jam: id est, complexum
mulieris. *Idem.*

*Nunquam hercle hodie ego istuc com-
mittam tibi] Notæ Donati nügantur:
‘Quod ago,’ &c. Sensus patet: Nun-
quam ego istuc committam tibi, sc.
negotium amovendi patris, non audeo
tua pollicitationi, de amovendo patre
credere, adeoque securni me non
pius putabo, quam donec in cellam
me aliquam conclusero. *Baclerus.**

13 *Num me jam in cellum aliquam
cum illa concludam] Id egit stulte ado-
lescens, ut ibi deprehendatur, ubi
conclusus est, sed sic ipse egit, ut
possit subterfugere, non deprehen-
sus, conspectum patris. *Donatus.**

*In cellam aliquam cum illa] Λιτότης
figura; dicimus ‘in locum,’ pro, in
loco. ‘In cellam concludam,’ non
in cella ait. Et mire; ut reclusum
tutumque locum subiret, cellam scili-
cket, quam ob ea quæ in ipsa celantur,
cianum esse conveniat, nam et cella,
et cellarum, a reponendis celandis-
que rebus esculentis et poculentis di-
citur. *Idem.**

14 *Age, tamen ego hunc amovebo]*
Mire amovebo dixit, non deterrebo.
nam proprie amovetur saxum de
loco, in quo verbo significat, immi-
nere sibi magnum labore in hoc
opere. Et vide αὐξησω. Supra, ‘Ut
pecudem abigam hunc rus,’ dixit:
modo, ‘Ut saxum amovebo,’ inquit.
Idem.

*Hunc amovebo] Abigam hunc rus.
supra act. III. sc. 3. *Farnabius.**

15 *Non hercle hic quidem durare
quisquam, si sic fit, potest]* Nimis mor-
aliter expressa verba sunt Syri, ver-
beratum se indicantis, quis non ex
verbis servum verberatum intelligat?
et servum recens verberatum? et
servum fugam comminantem? Mire
autem, non igo, sed quisquam dixit,
nec permanere, sed durare; nam hoc
verbum preferendis malis convenit,
ut Virgiliius, ‘Durate, et vosmet re-
bus servate secundis.’ Hæc autem
omnia sic dixit, quasi non videat
Demeam. *Donatus.*

16 *Quot mihi sint domini?* Et hic apparet non a legitimo domino verberatum esse. *Idem.*

Quæ hec est miserū? Deest quam patior, et quasi comploratio quædam est flebilis post querelas. *Idem.*

17 *Quid ille gannit?* *Gannitus* est proprie veluti ploratus vapulantium. *Idem.*

Quid ille gannit? Quid veterator ille conqueritur gannitu? quod vulpium est. *Al. garrit.* Farnabius.

18 *Quid malum?* Et hic *malum*, pro interjectione abundat. *Donatus.*

Quid, malum, bone vir mihi narrus? Hujus quoque loci sensum Nannius involvit obscura quadam diligentia. Sensus est: quid, malum, me contumeliae causa appellas, quid mihi illud tunn, *bone vir,* (*μητρικῶς*, quo me sciœt irrides et vituperas,) occinis? quasi non satis afflictus, satis miser sim, *injuria sc. filii tui.* *ἡθικῶς* poëta inducit servum ex alia et recente injuria contumacem. *Bæclerus.*

19 *Ctesiphon me pugnis miserum, et istam psaltriam, usque occidit?* Mire interjecit miserum: et necessario usque addidit: ut ostenderet, *occidit* nimis cædis verbum, non occasionis intelligi oportere. *Usque occidit*, prope *occidit*, aut *usque*, pro *valde* est. *Occidit*, pro *Vehementer* cecidit. Nam *occidere*, et *peroccidere*, ad cædem referebant apud veteres. *Donatus.*

Usque occidit? *'Ιδιωτικῶς.* non enim oecisis loquitur. *Idem.*

20 *Hem, vide ut discidit labrum?* Non ostendit, sed videtur ostendere seni parum jam videnti, et intra os. *Idem.*

Hem, vide ut discidit labrum? Asper medianam longam a cædendo accipit: ego medianam brevem a scindendo. *Idem.*

Hem vide ut discidit labrum? Difficulter hoc in scena ostendi potest, itaque singularis est improbitatis ac frandis hæc simulatio, eo sensu, quem *Donatus* posuit: ‘Non ostendit,’

&c. *Bæclerus.*

Vide ut discidit labrum? Hæc credo queritur apud Inscitiosum aut ocnis caligantem senem. *Farnabius.*

21 *Non tu eum rus hinc modo produxe ajebas?* Mire Terentius eos ipsos, qui falluntur, ex aliqua parte cautos facit: ut eo delectabilius spectatoribus procedant doli, nam quæ gratia est aut delectatio, non stultissimum falli? *Donatus.*

Non tu eum rus hinc modo produxe ajebas? Memoriter senex non solum quid sibi dixerit Syrus paulo ante, sed quibus verbis dixerit, refert. nam sic dixerat, *quem egomet produxi.* *Idem.*

Rus hinc modo? Hæc verba prædenti versu attribuimus, qui est trochaicus catalecticus, ut et hic ipse, qui superest demptis his verbis, si tamen *ajebas* in duas syllabas contrahatur; aliter esset octonarius iambicus. *Færnus.*

22 *Verum venit post insaniens?* Supra, ‘*Produxi iratum admodum.*’ nunc *αἴγητικῶς* non iratum prædicat, sed insanum. *Donatus.*

23 *Nihil pepercit?* Ut supra, ‘*Nihil retinet.*’ sic dicimus in his, quæ præter expectationem gesta sunt. *Idem.*

Verberare hominem senem? Miserum fit de ætate, id quod de conditione non poterat. *Idem.*

24 *Quem ego modo puerum tantillum in manibus gestavi meis?* Addidit ætati invidiam et meritum recens. hoc est enim quod dicit modo. Et *tantillum*, *δεισιδεῖν* est. videtur enim manu fingere, quam parvulum. *Idem.*

Quem ego modo puerum, &c.] Me bene de ipso meritum etiam ab infante. Penelope de Euryclea: Oly. xxii. ‘*Η κένον δύστηνον ἐν τρέφεν, ἡδ' ἀτίταλλεν, Δεξαμένη χέρεσσ'*, θε μιν πρώτον τέκε μήτηρ. Puerorum geruli isti veteribus vocabantur *torarii* a *toris*, i. e. ulnis, qui Græcis ὠλευοτρόφοι. Plauto in Milite act. iii. sc. 1. ancilla dicitur *geraria*. Farnabius.

25 Laudo; Ctesiphō: patrissas] Fa-cile inductus est senex varietate fraudis et doli, nam Syrus et supra ut laudans, non ut vituperans Ctesiphonem : et ut nunc accusans, idem perficit atque persuadet. *Donatus.*

Patrissas] Αἴξησις. nam ut supra dixerat, ‘Spero, est similis majorum suorum’ hic confirmat quod sperare se dixerat. *Idem.*

Patrissas] Attende quam bene inventum sit, inanem se dicere, nonne videtur ibi stultissimus, cum hujusmodi laude non modo se non laudare velle, quod odiosum est ; sed etiam filium apud intelligentes vituperare videatur ? siquidem non solum hic stultus, sed etiam ille, quia *patrissas* inquit. *Idem.*

Patrissas] Tam securus est, ut se laudet. Et *abi* addidit : quasi dicat, non est quod jam demorer ; perfectus es. *Idem.*

Laudo, Ctesiphō] Hic totus versus mire delusum ostendit senem. *Idem.*

Abi, virum te judico] Inquit, non adolescentulum. hoc enim ad aetatem et probitatem, non ad sexum, referatur. *Idem.*

Abi, virum te judico] V. Chrestomath. τὸ abi, hic idem est, quod, age. age, *virum te judico*, sicut apud Græcos τὸ θεῶν σπέρτο τὸ ἄγε internum usurpari Aristophanis Græcus Scholastes ad Plutum notat. *Bæclerus.*

26 Næille continebit posthac, si sapiet, manus] Comminatio est subtilis : et parcior, velut servi. *Donatus.*

Landas? næ ille posthac, &c.] Ob-serva in hoc et sequentibus versibus illam contumaciam, de qua dixi, in speciem confidentis innocentia, ceterum ornandi mimi causa, assumtam. *Bæclerus.*

27 Perquam] Nimis. εἰπωτα. *Donatus.*

Miseram mulicrem] Citharistram a lenone abreptam. *Farnabius.*

Et me servulum] Oratorie, non ser-vum, sed servulum, quum sit senex.

Donatus.

28 Non audebam] Non poteram. *Idem.*

Hui! perfotiter] Hoc gestu servi-li, et nimis leviori personæ congrue dictum est. *Idem.*

29 Non potuit melius] Id est, laudo te, Ctesiphō : et deest fieri. *Idem.*

Idem sentit quod ego] Id est : pa-trissas, virum te judico. *Idem.*

Idem quod ego sensit] In lib. Bem-bi, sensit. Melius. *Faber.*

Caput] Autorem. *Farnabius.*

30 Sed estne frater intus] Deest responde: ut sit, responde. *Donatus.*

Ubi illum queram cogito] In Bem-bino est inreniam. Faernus.

31 Verum hodie nunquam monstrabo] Volens senem avidius querere, quod hic ardor semper paratissimus cre-dentes etiam fallit, ei fingit se nolle dicere. *Hodie* antem aut abundat ; ut ‘Nunquam omnes hodie moriemur inulti’ aut, Numquam hodie, pro-nullo tempore hujus diei. quia num-quam, per se generale est. *Donatus.*

32 Diminuetur tibi quidem jam cere-brum] Comminationis genus verba ipsa indicant : ut appareat senem baculum sustulisse. *Idem.*

At nomen nescio] Flexu quodam, ἐπανόρθωσιν præferente, a contumacia ad obsequium redire se simulat : dolumque ex tempore arripit, quo iterum senem feriat, adeoque, ex consilio primum capto, amoveat hinc atque abigat. *Bæclerus.*

33 At nomen nescio illius hominis, sed locum novi ubi sit] Recte : quia si hominem diceret, non erat errandum agnita persona hominis : et ubi habitet cognito, si notus esset, nulla cau-sa quærendi superesset. *Donatus.*

Dic ergo locum] Dic ergo, quasi invitum coegerit. Ergo semper addimus, ut hortemur tarde quid facien-tes, ut Virgilius, ‘Ergo age, chare pater, cervici imponere nostræ.’ *Id.*

34 Nostin' porticum apud macellum] Convenit rustico et parcissimo seni

macellum in urbe nescire. et ideo sic interrogatur a servo. *Idem.*

Nostin' porticum, &c.] Perplexa atque intricata loci descriptio, quo deludat senem. *Farnabius.*

Hanc deorsum] Bene *hanc deorsum*, quia non est una. *Donatus.*

Quidni norim] Corrective, *quidni?* pro *quid nisi?* Etenim quamvis rusticus, tamen est civis Demea. *Idem.*

35 Hac recta] Proprie, hac parte: ut manu viam ostendere videatur. *Idem.*

Ubi eo veneris, cliros deorsum versus est: hac te præcipitato] Hoc lentius. quidam clarissim legunt: ut sit, *præcipitato*, cito descendere. *Idem.*

Hæc præcipitato] Ex ambiguo. vel, propere descendere, vel præcipitem te dato. *Farnabius.*

37 Ad hanc manum] Τῶν πρὸς τὴν προσῆκον dicitur, in quo non permanet certum dextrum, nec certum sinistrum: et ideo proficit in errorem. vult enim servus hæc signa esse perplexa. *Donatus.*

Est sacellum] Ut Varro ait, ‘Sacra cella est.’ *Idem.*

Propter] Prope. ut Virgilinus, ‘Templum de marmore ponam Propter aquam.’ Et Lucretius, ‘Propter aquæ rivum sub ramis arboris aite.’ *Idem.*

38 Ubi etiam caprificus magna est] In hoc Homerum imitatus est, qui dicit caprificum prope Trojana moenia constitutam. *Idem.*

Huc pergitō] Non *ito*: sed quia longum est, *pergitō*. *Idem.*

39 Id quidem angiportum] Id est, angusta et curva via: quasi *angiportus*: ut *angitia*, aut *anguitia*. Alii, quod inter portus sit locus angustus, hoc est, inter domos. Nam *domos*, vel *portus*, vel *insulas* veteres dixerunt. Et observa Terentianam consuetudinem, in qua inducit non nihil sapere eos qui falluntur. *Idem.*

40 Censem' hominem me esse? errari] Calliditas est maxima, deprehensum mendacium non defendere, sed fate-

ri: ut opinionem simplicitatis acquirat. Vides igitur ut ipse sibi sueseat, tanquam imprudens erraverit, non dolosus impulerit interrogantem. Et mire se negat hominem: tanquam homo corde sit, non corpore. *Idem.*

Censem' hominem me esse] Non audiò hic corrigentem. bona est lectio: et *Donati* interpretatio. censesne, me hominem esse, i. e. apud me esse, mentis compotem esse? quasi qui insanire oeciperet ex injuria. Vide Chrestomath. *Bælerus.*

Censem' hominem me esse] Epanorthosis, quasi errantis. Humanum est errare. *Farnabius.*

In porticum tursum redi] Romæ in singulis regionibus aliquot erant portiens, ubi, ad imbras subitos evitandos, ant in umbra ad cavendos solis ardores, deambularent. *Idem.*

41 Sanc hac multo proprius ibis] Quasi errasse profuerit illa via. et sane, pro satis ac valde: quia qui sanus est, idem et validus. *Donatus.*

Minor est erratio] Erratio est pecudum: error animi est, et loci in quo erratur. *Idem.*

42 Cratini hujus ditis ædes] Congruo nomen invenit diviti. Cratinus, ἀπὸ τοῦ κράτους, id est a potentia. *Idem.*

43 Ad sinistram hac] Deest *ito*: figura ἔλλεψις. *Idem.*

Ubi ad Dianaे veneris] Sie absolute dicebant, non addito templo. Sallustius, ‘Ad Jovis mandem nostra.’ *Idem.*

44 Prius, quem ad portam venias] Portam dicendo, ostendit usqne ad muros finemque civitatis erraturum Demeam. Porta autem ab aratro portando dicta est, quod in eo loco coloniae deductor et conditor, sub junctis vacca et tauro, aratrum, quo urbem designat, suspendit manu, ne imprimat sulcos, ubi civitatis aditus relinquendi sunt. *Idem.*

Apud ipsum lacum] Credibiliter ad didit lacum. Nam Varro docet, sem-

per lacum portis additum: scilicet ob usum jumentorum exeuntium: et præterea ut adversum hostilem ignem portis de proximo subveniretur. *Idem.*

45 *Est pistrilla]* Veteres absolute dicebant *pistrinam*, ut *sutrinam*, et *medicinam*, ad tabernam referentes: nam pistrino pistrilla non convenit. Et simulata diminutiva diversa sunt a genere nominum primæ positionis: ut *Rana*, *ranunculus*, *veterana*: *scutum*, *scutella*: *canis*, *canicula*. *Idem.*

46 *Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit]* In urbe convivium, aut in sole, aut in umbra, pro conditione temporis instruebatur. Repente igitur interrogatus, quod minime opinabatur quæsiturum senem, arripuit statim lectulos. Et quia potuit senex dicere, *mentiris*: nam habet lectulos: addidit ex tempore, *in sole*. Et ne eos quoque habere diceret, addidit, *ilignis pedibus faciundos*. Sed hoc gestu actoris adjutum est: quasi eodem tempore servus et querat quid dicat, et respondeat. *Donatus.*

Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit] Hic, inquit Turnebus, l. xx. c. 33. aqua hæret: videtur curasse ex ilice quasi ligno solidissimo faciundos pedes lectulorum in quibus apricari senes in ἥλοκαίαι solebant, vel etiam sub sole et dio cenare. *Farnabius.*

47 *Ubi poteris vos]* Incerta persona est: nam Syro vel Denicæ hoc dictum jungi potest. *Donatus.*

Bene sane] Hic εἰπώνεια est, non approbatio. *Idem.*

48 *I sane]* Aut abundat *sane*, aut inferioribus jungitur. *Idem.*

Silicernium] Cœna quæ infertur Diis manibus, quod eam silentes cernant, id est, umbræ possideant: vel quod qui hæc inferant, cernant tantum, neque degustent. Nam de his quæ libantur inferis, quisquis comedenter, aut biberit, funestatur. Aut erit *silicernium* senex, qui jam iamque silentibus umbrisque cernendus sit:

et sic est melius, quam ut quidam Xenophonta interpretantes putant, sic nos *silicernium* intelligere, hoc est, silicem cernentem senem, dum incurvus est, vel stratae saxo viæ intentus, vel sarcophagi jam jam approxinquantis sibi. *Idem.*

Silicernium] Silicernium est eœna fnebris, que apparabatur, circa silicem. i. e. sepulcrum mortui. Salmasius. Ut ergastulus dictus qui in ergastulo opus exercebat; ita silicernius, qui dignus erat cui silicernium apponetur: inquit Seal. ad Festum. Imo quid obstat quo minus ipsi senes dicantur silicernia, ut ministeria et servitia, pro ministris et servis. mutari numerum licentia permittet Comica. *Farnabius.*

49 *Æschinus odiose cessat: prandium corrumpitur]* Ασύνδετον. deest et. *Donatus.*

Prandium corrumpitur] Ut coquus dixit: qui sciat conditionem quandam magis ferventem placere. *Idem.*

50 *Ctesiphon autem in amore est totus]* Non potuit plus dici de incondita ac nimia voluptate. *Idem.*

Ego jam prospiciam mihi] Jam, interdum significat festinationem, ut nunc. Interdum ad describendum ponitur, et increpandam moram. Ut, ‘*Jam melior, jam diva precor.*’ Et: ‘*Vos quoque Pergameæ jam fas est parcere genti, Diique deæque omnes.*’ Et *prospiciam mihi* dixit, tanquam hoc sentiat, illi sua agunt negotia, et ego illorum exemplo consulam mihi. Et bene *prospiciam*: quasi non pransurus, nisi providero mihi. *Idem.*

51 *Atque unumquidquid]* Plautus hac voce utitur Trinummo iv. 2. 40. ‘*Sin unumquidquid singillatim et placide perennuetabere.*’ *Bacelrus.*

Bellissimum] Proprie *bellissimum* dixit. unde et hujusmodi ad irritandam gulam cibi *bellaria* dicuntur. *Donatus.*

52 *Carpam]* Modo *cligam*, Alias *lædam* significat; ut, ‘*Carpit enī*

vires paulatim, nritque videndo Fœmina.' Alias Fruar: ut, 'Carpamus dum mane novum, dum flumina crescunt.' Et Persius, 'Genio carpamus dulcia.' id est, fruamur rebus dulcibus. *Idem.*

Paulatim hunc producam diem] Bono verbo usus est ad metaphoram, tanquam morientis diei. Ut est, 'Nec te tua funera mater Produxo, pressive oculos.' *Idem.*

SCENA III. Iambici sunt octonarii acatalect. vs. 3. MSS. duo: *nisi me in illo, &c.* vs. 5. duo: *id quia a me non est suetum.* vs. 6. duo: *aliter quam es.* Bæclerus.

1 Ego in hac re nihil reperio quam obrem lauder] Hæc scenu est plena sententiarum senilium ad officia demonstranda. Et tantopere vim adverbialem in se continet; nam significat nimis. *Donatus.*

Ego in hac re, &c.] Utin Andria, II. 1. 30. 'Ego, Charine, neutiquam officium liberi esse hominis puto, Quum is nihil prouereat, postulare id gratiae apponi sibi.' Plantus in Trinummo v. 2. 5. simili sententia: 'Non videor meruisse laudem, culpa caruisse arbitror.' Pergit autem Micio γνωμολογεῖν, ut et Hegio, per totam scenam. Senilis oratio sententias amat, præsertim de officiis, volunt enim officiorum et periti et amantes videri senes. *Bæclerus.*

2 Quod peccatum a nobis ortum est, corrigo] Si diceret, *Peccatum est a nobis, participium fuisset.* nunc quia *ortum addidit, nomen est.* nonquam enim eadem pars orationis jungi, nisi per ἀσύνδετον potest. *Donatus.*

Qui ita putant, &c.] Injuriosorum notat iniquitatem, qui ferre nolunt expostulante injuriam, sed ultro accusant; putantque injuriam sibi fieri ultro, si tu expostules. *Farnabius.*

4 Sibi fieri injuriam, ultro si quam fecere ipsi, expostulant] G. Faernus ex lib. Bembi, *expostules.* Optime qui-

dem; sed tamen vulgatam esse veram puto. *Faber.*

Si, quam fecere, ipsi expostulant] Hic distingue: et separatim iufere, *ipsi expostulant.* *Donatus.*

Si quam fecere, ipsi expostulant] Sensus est manifestus: sed obscura sunt verba; et eorum collocatio et distinctio. nam incertum, utrum *si expostulant* intelligendum sit: an *si quam pro una parte orationis accipi oporteat.* *Idem.*

5 Ultro accusant] *Ultro,* nunc præve et perverse. *Idem.*

Id quia non est a me factum] Hæc interrogatio quasi subtristi vultu est proferenda. *Idem.*

6 Ah, minime] Non 'Minime ago?' sed, 'Minime te credo esse illorum in numero.' *Idem.*

7 Quæso ut una tecum] Servavit τὸ πρέπον, adjiciendo, *una tecum eas:* quippe ad incognitam matremfamilias. *Idem.*

8 Tute dicas mulieri] In nomine ostendit, cur hæc ipse dicat. Mulieri enim, inquit, nimis pavidae ac diffidenti. *Idem.*

9 Suspicionem hanc propter fratrem ejus esse] Nimis breviter ac succincte, et ut oportuit inter scientes. *Idem.*

Et illam psaltriam] Propter fratrem ejus esse, subaudiendum est. *Idem.*

10 Si ita æquum censes] A justo et utili est tota sententia. Et sane hi versus desunt, qnos multa exemplaria non habent. *Idem.*

11 Nam et illi animum jam relevabis] Et deinceps illi maluit dicere, quam nurui, adhuc divitem reveritus. *Idem.*

Dolore ac miseria] *Dolore,* parturientis: *miseria,* injuria ab Æschino accepta. *Idem.*

Ac miseriu] Menander, IV. Πολλῶν φύσει τοῖς πᾶσιν αἴτια κακῶν Λίτη, διὰ λύπης καὶ μανία γὰρ γίνεται. Πολλοῖσι γὰρ νοσήματ' οὐκ ἴστιμα, Αἴτοις τ' ἀνηρήκασι διὰ λύπην τινές. Adi Plantum Aululariæ act. II. sc. 2. *Furnabius.*

12 Sed si aliter putus] Artificiose,

remittendo quod petebat, extorsit magis. *Donatus.*

13 *Imo ego ibo]* Hoc adverbio, quod ait *imo*, ostendit se prompte agere, et instanter, quod promisit. *Idem.*

14 *Minus secundæ]* Dicere sic maluit, ne *miseræ* diceret. *Idem.*

Nescio quo modo] Hoc est, vehementia, nulla palam ratione. *Idem.*

15 *Accipiunt magis]* Mire additum *magis*: quum possit sensus et sine hoc esse integer. *Idem.*

16 *Propter suam impotentiam]* Infirmitatem. Et rursus noluit humilitatem aut miseriam dicere. *Idem.*

Negligi] Legitur et *claudere* et *claudicare*. *Idem.*

Propter suam impotentiam se semper credunt neglegi] Vide Faërnum p. 135. Profecto e vestigiis veterum librorum, et ex Donato, legendum est *calvier*, id est *calvi*, id est *decipi*. Verbum *vetus* est, sed temporibus Terentii, Scipionis, et Lælii usitatissimum. *Faber.*

Propter suam impotentiam se semper credunt neglegi] *Negligi*, quæ recentior lectio est, negotio, quo de agitur, non convenit; non enim dicit Hegio Micioni, i tn ad Sostratam, et Æschinum illi purga, nuptiasque confirma, ne se putet a te neglectam, si per alium hoc feceris: non inquam hoc dicit. nam *negligi* sane, et admodum leve esset, et panperibus ac miseriis, enjusmodi erat Sostrata, usitatissimum, quorum fortuna adeo palam cunctis neglectui est, ut negligi se non credant, sed pro certo sciant, perspicueque videant: sed hoc significare vult Hegio: si ego Sostratam tuo nomine convenientem, ut Æschinum ei purgarem, et noptias confirmarem, illa, quæ non eam profecto fidem mihi tuo nomine minitanti haberet, ac tibi ipsi, decipi se, sibique verba dari arbitraretur: 'Omnis enim quibus res sunt minus secundæ, magis sunt nescio quomodo suspicioi: ad contumeliam omnia accipiunt magis:'

quam tu illi suspicionem Dempseris, præsens præsentem alloquendo. Hæc contra recentiorem lectionem; vetustam vero, id est, *claudier*, quod est in libro Bembino, ad quod et *Donatus* alludit, omnes vident ad sensum poëtae non quadrare. quare in eam conjecturam venimus, ut pro *claudier*, unius tantum litteræ transpositione, ut pro *cla*, *cal* scribatur, legendum arbitremur, *calvier*, qui est infinitivus modus verbi calvo, quod aliquando passivum invenitur apud auctores, et pro, decipi, accipitur, ita exponente Prisciano. aliquando deponens, et pro frustrari exponitur a Pompeio Festo, item a Caio jureconsulto Cap. Si *calvitur*, De verborum significatione. Exempla vero usurpati hujus vocabuli ab auctoribus hæc, ex Festo exscripta, subjici, ex leg. XII. tabularum: 'Si *calvitur*, pedemve struit, manum endojacito.' Plautus: 'Nam ubi domi sola sum, Sopor manus calvitur.' Pacuvius in Medo: 'Sentio pater te vocis calvi similitudine. Sed quid conspicio? num me lactans calvitur ætas? Sed memet calvor: vos istum jussi ocyus abstrahite.' Lucilius Satyrarum libro XXVIII. 'Si non it, capito, inquit, enm: et si *calvitur* ergo Fur domiuum.' Pacuvius in Duloreste: 'Me *calvitnr* suspicio, hoc est quod fore occulte Ajax prædixit.' Sallustius Historiarum libro tertio: 'Contra ille calvi ratus.' Sane, quæ supra adduximus verba ex XII. tabulis, ita intelligi debent; si *calvitur*, active accipendum, id est, si frustratur, et subaudiendum putamus, debtor, vel quid tale; 'Pedemve struit,' id est fugit: ita enim exponitur a Ser. Sulpicio; 'Manum endojacito,' pro manum injicito: antiqui enim, teste eodem Festo, *endo* pro *in* ponebant; unde *endoitio*, pro initium: *endoploro* pro imploro; 'Endo procinetu' pro

in procinctu, est ergo sensus : si debitor frustratur, aut fugit, manum injicito. *Faērnus.*

Propter suam impotentiam se semper er.] Hinc, ‘Minoribus major æmuliandi cura,’ apud Tacitum H. iv. 48. Gabriel Faērnus pro negligi *τὸν calvier magno conatu hic inseruit, præter id quod res postulabat. Baclerus.*

17 Quapropter te ipsum purgare] Utrum te ipsum una pars orationis sit? an divise accipendum? ut sit, te Micionem, ipsum Æschinum purgare. Donatus.

*Coram, placabilius est] Coram, id est, præsentem, et coram præsentibus, et coram indiget adjectione : *palam* non indiget. Et præterea *coram*, ad cæteras personas refertur; *palam*, generaliter dicitur. *Idem.**

*18 Et recte, et rerum dicis] Recte, ad verba retulit: *rerum*, ad rem atque sententiam. Potest enim recte et falsum dici, dummodo nullo vitio verborum nominumque dicatur, quamquam et ipsum fallere in tempore, quidam, de officiis scribentes, rectum putent. *Idem.**

SCENA IV. Satura est hæc Scena: ex octonariis mistis, ac Iambicis; et septenariis, unoque et altero dimetro. v. Faērn. et Guyet. et Fr. Fabric. vs. 2. duo MSS. *nec quid agum.* vs. 4. omnes: *nihil consilii quid potest.* vs. 5. dno: *ex hac expedium me turba.* vss. 7. 8. omnes nt ed. vs. 9. omnes: *ubi ridi eum.* vs. 12. duo: *satis diu dedisti verba nobis.* omnes: *satis adhuc tua,* &c. vs. 14. duo, *reprehendi, unus, repressi.* vs. 16. omnes, *ut edidimus.* vs. 19. duo: *ipse ego solvi arg.* omnes: *a me abducta est d.* vs. 21. omnes: *ut erat gesta cetera ut edid.* vs. 22. omnes: *cessatum usque adhuc est.* vs. 23. duo: *nunc hoc est primum:* unus: *ad illam ibo.* vs. 24. duo, *ut edidiunus.* unus: *fores miser.* Bacl.

Discretor animi] Hoc loco χαρακτῆρα amantis modice juvenis, et senis facit indulgentis, ac lepidissimi patris. Do-

natus.

*1 Discretor animi] Ἀνταρθόσις figura, ut, ‘O præstans animi.’ *Idem.**

*Discretor animi] Primi hujus scænae versus sane difficiles sunt: tres tamen in principio sitos, trochaicos catalecticos esse manifestum est. quorum primus dactylum habet in quinta sede, correpta ultima syllaba adverbii *deimprorio;* tertius vero in sexta sede trochaicum, non facta synalæpha in *timore;* iambum vero in septima, duabus ultimis syllabis dictionis *obstipuit* in unam contractis. quartus iambiens trimeter seazon. quintus iambicus dimeter hypercatalecticus. sextus trochaicus tetrameter acatalecticus, habens in penultima sede anapæstum, non faciendo collisionem in, *neque ea.* septimus ejus sit generis, aliis judicandum relinqno. octavus dimeter iambicus brachycatalecticus. Sed verius est hos omnes versus, præter duos primos, esse generis ejus, quod confusum vocavimus. *Faērnus.**

Discretor animi, &c.] *Donatus:* ‘Hoc loco,’ &c. Legendum est citra dubitationem, *immodice pro modice.* Res ita postulat: neque de adolescenti ejusmodi comico, matrimonium amicæ pollicito, *ἐν θητείᾳ* diceretur, quod modice amet. et *Donatus ipse* vs. 24. illa verba, ‘*Horresco semper,*’ &c. comparat cum loco Eunuchi; ‘Totus, Parmeno, tremo horreoque postquam aspexi hanc.’ quæ profecto non modici sunt amoris. *Baclerus.*

*Animi] Constructio Græca, partis affectæ: vide Grammaticam nostram, reg. 47. Syntaxeos. *Farnabius.**

*Hoccine de improviso mali] Hæc verba repentina nuntio percussum indicant Æschinum propter divortium stare: et iram circa se Sostrata, et ejus filiae ob raptum meretricis. *Donatus.**

Objici] Proprie; quia inopinanti. Nam objici dicitur in utranique partem: ut si quos ante quis videt, quam

expectaverit. quo verbo magnitudo doloris ostenditur ex improviso incommodo. *Idem.*

2 *Ut neque quid me faciam?* Plus est, *quid me faciam:* quam, *quid faciam.* Illud enim de rebus: hoc, de ipso homine intelligitur. *Idem.*

Nec quid agam, certum siel? Certum siet, pro certum sit. nisi forte, ‘*ut,*’ *quam* significet. *Idem.*

3 *Membra metu debilia sunt, animus timore obstipuit?* Metu patris: timore divertii. *Idem.*

4 *Pectore!* Agel. l. xix. c. 1. ‘Visa animi, quas φαντασίας appellant Philosophi, non voluntatis sunt neque arbitrii, sed vi quadam sua inserunt sese hominibus, adeoque motibus quibusdam rapidis tollunt mentem de cardine, atque officium rationis vertunt.’ *Farnabius.*

Quomodo me ex hac exped. turba? Qnam describit, et secum ipse conqueritur. culpæ, quam agnoscit, partim obtentui fuit officium in fratrem, (cui succurrendum fuisse, ne res in eum locum rediret, ut si omnes cuperent nihil ei possent auxiliarier, supra ostendit,) partim pudor patris, qui cunctationem et diversa consilia attulit. *Bæclerus.*

5 *Num suspicio?* Modo ostenditur causa trepidationis Æschini. *Donat.*

7 *Id anus mihi indicium fecit?* Illa anus cui Sostrata dixerat, ‘Curre, obstetricem accerce.’ *Idem.*

Anus? Canthara. *Furnabius.*

8 *Nam ut hinc forte eo ad obstetricem erat missa?* Apparet, inter cetera annum dixisse, ad obstetricem se missam: an ultro hæc suspicatus est Æschinus? hinc autem addendo, ostendit se ante fores Sostratae stare. ut alibi, ‘Ex Andro commigravit hic vicinæ.’ *Donatus.*

8. 9. 10 *Ut hinc forte ad obstetricem erat missa, &c.?* Donatus: ‘Apparet inter,’ &c. Hoc posterius tantum locum habet. nam si prius illud summas, perierit omissa gratia et vis, et

nexus illius orationis: ‘Illa exclamat, abi abi jam,’ &c. quis enim non videt, hæc ad primam interrogacionem et pæne conspectum Æschini, abrupte, et ἐμπαθῶς ingeri? nec postea multum addidisse anum, præterquam ejusdem reprehensionis vocabula: abrupta itidem clausula ostendit: ‘Valeas, habeas illam quæ placet.’ sed nec rei nec personæ convenit familiarius post hæc jurgia colloquium. Sciebat Æschinus tempus propinquæ partitidivis, et in id animo intentus erat; viam quoque ad obstetricis domum ducentem instituisse anum videbat, non aliud ergo affectus et ratio subjecit, quod quereret potius ex illa, quæ cum ad hoc quidem uihil responderet, crimina autem objiceret, ac se corriperet porro ad domum obstetricis irata dolensque, ex re praesenti utique cognoscere, quid ageretur, Æschinus potuit. *Bæclerus.*

Ubi eam vidi? Sunt qui addunt supervacue *hanc:* et legunt, *hanc ubi vidi.* *Donatus.*

9 *Pamphila quid agat: jam partus adsicet?* Amatoria interrogatio, qua monstrat Æschinus curæ sibi esse res omnes. *Idem.*

10 *Illa exclamat?* Non respondet, sed exclamat. Et bene vim addidit ad exclamationem fuisse. Ergo a vocis sono exclamat, non a verbis. *Id.*

Abi, abi jam Æschine: satis diu verba dediti nobis? Usque dum intelligerimus. *Idem.*

11 *Sat adhuc tua nos frustrata est fides?* Usqne dum deciperetur. *Idem.*

12 *Hem, quid istuc obsecro inquam est?* *Hem,* interjectio est novas res et inopinatas audiens. *Idem.*

Valeus: habeas illam? Quasi recebat et longe absit. ut in Andria; ‘Valeant qui inter nos dissidium volunt.’ *Idem.*

14 *Garrula?* Utpote anus. *Idem.*

Garrula, &c.? Taceri quod vis nemini dicas. ne mulieri quidem, cui si quid narraveris, hoc erit quod ait An-

tiphanes, πᾶσι τοῖς κῆρυξιν ἐν ἀγορᾷ φράσαι. *Farnabius.*

Ac fieret palam] Demeæ scilicet, cui minime opus fuit. *Donatus.*

15 *Nunc quid faciam?* Figura διαπόρησις. *Idem.*

16 *Age mitto?* Liber Victorianus amitto. Bembinus ac mitto, ut et in Phormione: ‘*Ac mitto imperium.*’ *Farnabius.*

Ut ne qua exeat? Erumpat. ut, ‘*Quum spumeus annis Exiit, oppositasque evicit gurgite moles.*’ *Donatus.*

17 *Ipsum id metuo ut credant?* *Ipsum,* quod fratri rapui. et *ut,* pro *ne non posuit.* *Idem.*

Tot concurrunt verisimilia? Ut mea esse credatur. *Idem.*

18 *Ad me abducta est domum?* Proprie, non dixit adducta, sed *abducta:* abducitur enim alienum: ut in Heautontimorumenio, ‘*Abducimus tuam Bacchidem.*’ *Ad me autem domum,* moraliter dixit, pro *ad domum meam.* An ideo *ad me,* quia et illuc luctatus Leno est in retinenda contra *Æschinum* puella? *Idem.*

19 *Patri?* Mitioni. *Farnabius.*

20 *Ut ut erat gesta, indicasse?* Id est, sive male, sive bene gesta erat: *ut enim certam qualitatem significat:* *ut ut incertam:* quasi dicat, Quoquo modo, male, bene. *Donatus.*

Exorassem ut eam ducerem? Sic enim promiserat se Sostratæ facturum. *Idem.*

21 *Nunc porro Æschine expurgiscre?* Sic et alibi, ‘*Enimvero Dave; nihil loci est segnitiae, neque sociordiae.*’ Legitur et *jam:* quid est correptivum interdum. *Idem.*

22 *Nunc hoc primum?* *Primum,* ab eo quod rogandus est pater. *Idem.*

Accedam ad fores? Sostratæ scilicet. *Idem.*

Nunc hoc primum est. ad illas ibo ut purgem me, accedam ad fores. *Perii,* *horresco semper, ubi fores pultare hasce occipio miser?* Sunt Trochaici, et res certa est. Itaque vere, et ut inge-

nioso Italo dignum est, Ubaldinus Bandinellus legebat olim, in secundo versu, *Perii, horresco semper, ubi pultare hasce occipio miser.* at *fores* debet repeti e versu superiori. *Faber.*

23 *Horresco semper?* Satis amatorie. nam nimirum semper est calor, et frigus recedit a corpore. ut, ‘*Totus Parmeno tremo horreoque, postquam aspexi hanc.*’ *Idem.*

Horresco semper ubi? Donati nota habet ea, quæ stare non possunt. quis enim horroris causam ad nimirum calorem referat? itaque vitium loci manifestum est. Cur horrescat autem *Æschinus* fores pultans, hinc repetendum est: suberat hactenus perpetua solicitude, et hinc cunctatio, de qua præcessit, quomodo res posset aperiri patri, et illius auctoritas nuptiis adhiberi. id enim, sicut necessarium erat, ita pudor et metus quidam *Æschini* differebat; quod ἐκ τὸν ξθόνος συμτον pars οἰκονομίας fit; ut adolescentes Comici non prius fere suum peccatum, et obligatam vitiæ fidem parentibus aperiant, quam ubi res ipsa se prodit; aut casu aliquo manifestatur. hinc enim turbarum causæ, et series: tandemque solvendi erroris occasio. Accedebat in *Æschino*, ad priorem causam, nova hæc ex suspicione mulierum perturbatio. utrimque ergo miser horrescit. *Bæclerus.*

Horresco semper? Plaut. Captivis act. i. sc. 1. ‘*Quæ ædes lamentariæ mili sunt, quas quotiescumque conspicio, fleo.*’ *Farnabius.*

24 *Aperite aliquis actutum ostium?* Vim pluralem habet *aliquis*, quamvis singulariter dicatur: non est enim *aliquis*, nisi de multis. recte ergo *aperite aliquis*, et nove. nam non placet illud, ubi duæ distinctiones sunt: unde *aperite* est una, altera *aliquis*. *Donatus.*

Aperite aliquis actutum ostium? H. e. *aliquis* e vobis aperiat. Synthesis, vel Σύνθετος. Plaut. Epidic. act. iii.

sc. 3. 'Exite huc aliquis.' *Farnabius.*

Actulum ostium] Ut assumatur rur-sus, aperiat. proprie enim veteres et quis, et aliquis, et quisquam, non ob-servabant quo genere, aut quo nu-mero declinarent. Est ergo figura ἀρχαῖσμος. *Donatus.*

SCENA V. Trochaicis tetrametris catalect. et Iambicis tetram. acatal. ac Senariis constat. vs. 2. *Mss. nostri omnes : facio. et : haec acta sunt.* vs. 3. *omnes : pulsavit.* vs. 6. *omnes : ipse mihi.* vs. 12. *duo : quid?* *Mi. tibi di-cam.* vs. 14. *omnes, ut ed. nisi quod pro certo habent certe.* vs. 20. *omnes : hem, ut virginem s. duo : advehat, ut et vs. præc.* vs. 22. *unus : quid ipsæ aiunt :* *duo : quid istas censes.* vs. 28. *omnes ; ut ed.* vs. 30. *duo : immisericorditer sine copula.* vs. 32. *omnes : qui cum illa consuerit prius.* vs. 33. *duo : amet.* vs. 36. *duo : quis despondit, et quis de-dit ? vss. 43. 44. unus : sed quid Æschine nobis cum illis ? vs. 47. omnes : o mi pater.* vs. 48. *unus omittit prius me. alter posterius mutat in te.* vs. 55. *duo omittunt posterius nunquid. et pro tute alter tum habet.* vs. 60. *omnes, ut ed. vs. 65. omnes, uxorem ut acceras, et vs. 66. potes.* vs. 68. *Ar-gent. quid ubi ille ? omisso Miles. unus meorum : quid, ubi est Milesius ? duo : ne mora.* *Bæclerus.*

1 *Ita uti dixi, Sostrata facite]* Hic apparet Micionem jam multa dixisse. *Donatus.*

Ita uti dixi Sostrata] Videtur eliden-dum t, ex ut, quemadmodum infra primo versu scenæ tertiae actus quin-ti. *Faernus.*

Ita uti dixi Sostrata.] Ex Donati an-novatione ad initium scenæ præce-dentis, colligas hanc non separatam esse scenam. est tamen idonea dis-tinguendi ratio. *Bæclerus.*

2 *Facite]* Jubet vel securæ sint, vel adornent nuptias. *Donatus.*

Ego Æschinum conteniam] Mire, occursum Æschino, Æschiaum que-rit. *Idem.*

Ut quomodo acta haec sunt, sciut] Sc. quod auctor his nuptiis factus sim, quod velim hodie apparari nuptias, eaque de re vobiscum omnia transe-gerim, &c. *Bæclerus.*

3 *Pater hercle est?* Quid est hoc, quod Micio timetur? an quia illi non est confessus? Ostendit autem Poëta, tantundem pudorem posse, aut auplius, quam timorem. *Donatus.*

4 *Quid hinc hic negotii est?* Alius timor, quod binc egreditur pater. *Idem.*

Tunc has pepulisti fores] Sic ceepit interro-gare, ut negationi locum præ-beat. Et nota pepulisti, elatum ver-bum : et tragicō cothurno magis quam loquela comicæ accommoda-tur. *Idem.*

Tacet] Hoc apud se loquitur Mi-cio. *Idem.*

5 *Tacet. cur non ludo?* Et hic quo-que ex tacet videtur elidendum t ultimum: ut sit anapæstus in prima. *Faernus.*

Tacet] Conscii subito deprehensi, et ex improviso rogati tacent. Diphilius. 'Η σύνεσις αὐτὸς δειλοτάτους εἴναι ποιεῖ. *Farnabius.*

Cur non ludo hunc aliq.] Spectatori-bus indicat suum consilium Micio; imo, Poëta. cuius ingenium egregie hic eluet. Pater, qualis Micio erat, objurgare non potuit filium: ergo deridet, sive deludit, non acerbo illo irrisio-nis genere, quod omni objurgatione et castigatione gravius est, sed leuissimo ac lepidissimo, et quasi ad hoc facto εἰπωτὴς commento. in quo explicando egregiam sane operam Donatus navat. *Bæclerus.*

Melius est] Et non, ludere bonum est: sed melius. et hoc meliore affec-tu dixit, quam si diceret, dignus est. *Donatus.*

6 *Hoc nunquam mihi ipse voluit cre-dere]* Contra illud, quod ait, 'Postre-mo alii eloculum Patres quæ faci-unt, quæ fert adolescentia, Ea ne me celet, consuefeci filium.' Credere

autem magno affectu dixit, non enim confitetur, ut patri: sed crederet, ut parenti aut sodali suo. *Idem.*

7 *Non equidem istus]* Deest, *pulsavi*.
Idem.

Quam sciam] Quantum scio. *Donatus.*

8 *Ita? nam mirabar quid hic negotii esset tibi]* Accepit negationem Micio, ut ludere Æschinum possit. *Idem.*

9 *Erubuit: salva res est]* Nimis paterna sententia, et e contrario Simo in Andria, ‘Vide, num ejus color pudoris signum usquam indicate?’ Et quanti affectus est, non dixisse ‘erubuit; salvus est;’ sed, ‘salva res est?’ Nonne videtur tibi res ejus omnis in Æschino constituta? eodem animo et supra dixit, ‘In eo me oblecto, solam id est charum mihi.’ Non enim solum intulit quod exspectabatur: sed absolute, quasi ex omnibus solum id est, inquit. *Idem.*

Erubuit] Menander ‘Ομοταρπούς’ Ερυθρίων πᾶς χρηστὸς ἐλατ̄ μοι δοκεῖ. Verecundus iste color in adolescencione ætate tinetur est virtutis. Est quippe αἰσχύνη φόβος δικαίου ψύχου. in senibus seeleris indicium. Aristot. Magni. Moral. lib. i. c. 29. et Problema. Farnabius.

10 *Nihil mihi quidem]* ‘Mihi,’ id est, meæ propriæ rei. Et callida negatione coepit: ut et illi adimat confidendi locum ac fiduciam: simulque fiat ei desperatio ducendæ ejus, cuius mentio tam contemptim ab ipso tractatur. *Donatus.*

11 *Amicus quidam me a foro abduxit modo huc advocatum sibi]* Hinc incipit mendacium, mistum vero, nam ‘Amicus quidam me a foro huc,’ verum est: ‘advocatum,’ falsum. Sed ‘hue’ et ‘quidam,’ modo ἔμφασιν habent levis negotii, et in quo nec magnæ personæ, nec res difficilis operæ aut longæ occupationis habentur. Et ‘advocatum’ dicendo, alienum negotium demonstravit: nam et ‘sibi’ non vacat, si enim ‘mulieribus’ ad-

didisset, potuit aliud sperari. *Idem.*

12 *Quam] Deest ‘ait:’ ut sit, quid ait?* *Ego dicam tibi.* Senile est, nam id jam dicendum fuit, et hoc ἔμφασιν habet vilis rei, quæ vel facile dici possit, vel non cœlanda sit. *Idem.*

Ego dicam tibi] ‘Senile,’ &c. inquit Donatus. Pæno ego hic non ad Terentii, sed ad interpretis verba diccerem: ineptum est, nam id hic dicendum non fuit. Nihil hic senile, nihil ad moras aut ambages pertinens. Sed παρασκευὴ actuosa, scenæ usitata, nec ab elegantili Latinis aliena. Si qua κρίσις hic locum habet, hoc dices voluisse Micionem, ut serio et studio agere videretur, adeoque etiam, ad voluntatem Æschini, officiose. nisi forte putabis, id quoque senile esse, cum, interrogante Pamphilo, ‘quid igitur sibi vult pater, eur simulat?’ Davus respondet: ‘ego dicam tibi.’ Andr. ii. 3. 1. ne alia nunc loca, in re manifesta, afferamus. *Bæclerus.*

13 *Mulieres pauperculæ]* Non potuit magis celare dignitatem formæ et ætatis puellæ, quæ amatur ab Æschino, quam ut eam primo eodem nomine cum matre nominaret: deinde communiter diceret de amibus universa, quibus contemni debeant. *Donatus.*

Quedam mulieres pauperculæ] ‘Panperculæ’ addidit, ut magis desperet Æschinus impetrari posse has nuptias a patre. Et item ‘quædam:’ ut ignobiles demonstrarentur. Et totum hoc cum abjectione promuntiandum est. ‘Quædam’ et ‘pauperculæ’ dicendo, adimit omnem spem nuptiarum: nam ‘quædam’ ignobilem indicate: ‘pauper,’ indotatam. Quid ergo remanet quod speret Æschinus? *Idem.*

Panperculæ] Nec pauperes saltem. *Idem.*

Habunt hic quædam, &c.] Veluti altius repetiturns orditur, et expectationem arte dispensat: ignotas pau-

latim in notitiam deducens: 'virgo est cum matre.' itemque: 'haec virgo orba est patre.' haec moram et figuram habent: cetera festinantur, et inexpectato compendio profunduntur: 'Hic mens amicus illigenere est proximus, Huic leges cogunt nubere hanc.' quo telo improviso necesse fuit animum adolescentis percelli, ut sequeretur illa, se tantum non prodentis, querela: 'perii,' &c. ubi non minus in vultu perturbationis fuisse intelligendum est. *Bæclerus.*

14 *Opinor*] Vel adeo obscuræ sunt, et nullius pretii, ut opinor has non nosse te. Potuit recte dicere et hoc, ut opinor, has non nosti: sed illud venustius. *Donatus.*

Ut opinor has non nosse te] Aut abundat 'ut:' aut deest 'scilicet.' Magnum autem crimen est, in forma vicine puellæ incognitam esse adolescenti de proximo. Et quia scit hunc esse de quo dixerit, 'Quam hic non amavit meretricem?' aut cui non dedit aliquid? subdidit causam, ne dignitatis pudorisque esset, quod eam incognitam Æschino esse dixisset. neque enim diu hic, inquit, commigraverunt. Et 'ut opinor,' mire ipse sibi sumit atque confirmat, quod nondum ille confessus est. *Idem.*

Ut opinor has non nosse te] Ἀρχαῖκόν τι in his verbis agnoscere sibi videtur *Donatus*, nec expedit, unde labor junioribus natus: quorum aliqui τὸ ut expungunt: nescio an antiquis libris adjuti; quod jactitant, ali subobscurare, quid mallent, significant: ut opinor has non nosse te. quod si liceret facere, eadem libertate legeres, et opinor h. n. n. t. Sin retinendum est τὸ ut, simplicius fuerit, ἔλλειψις admittere: ut opinor, has non nosse te, credendum est. quod prævenit et supplevit, vultu affirmante propositionem τὸ et certo scio. *Bæclerus.*

Et certe scio] Ἐπανόρθωσις. parum dixit, inquit. *Donatus.*

15 *Quid tam postea*] Gratissime pro-Delph. et Var. Clas.

ditur Æschinus amator, quum sedulo dissimulet. *Idem.*

16 *Virgo est cum matre*] Vult Micio sic audire Æschinum, tanquam alienissimum: et idem veluti inscius facti, diligentius narrat. 'Virginem' autem ἀρχαῖσμα pro 'muliere' dixit. *Idem.*

17 *Hic meus amicus*] Qui me ad vocatum abduxit de foro. *Idem.*

18 *Huic leges cogunt nubere*] Non 'permittunt' dixit, nec 'jubent:' sed 'cogunt:' ad perturbandum Æschinum, et recte. alia enim sinunt leges, alia cogunt fieri. Et ne esset quo resisteretur illi, vult ut mulieres a lege cogantur. *Idem.*

Huic leges cogunt nubere hanc] Phorm. act. i. sc. 2. 'Lex est, ut orbæ, qui sunt genere proximi, Iis nubant, et illos dicere eadem hæc lex jubet.' Lex Solonis; exstat apud Demosthenem ad Macartatum: Plutarch. in vita Solonis: 'Orbæ, qui sunt genere proximi, eis nubunto: aut iis orbis dotem danto.' *Farnabius.*

Perii] Hoc audit Micio, sed dissimulat. *Donatus.*

Perii] Pressa voce et submissa. *Farnabius.*

19 *Nihil: recte*] Id est, recte quod perii. et nihil magis comicum. Et vide trisyllabum artificiose esse subiectum: ut qui 'perii' dixit, vix hoc locutus fuisse videatur. *Donatus.*

Perge] Vide instantius interrogatum, quam extraneum, deenit. *Idem.*

Is venit ut secum arehat] Alind pèjus in amatam, ut nec Athenis saltem alteri nuberet. *Idem.*

20 *Nam habitat Miletij*] Πιθανῶς 'Miletij': et est adverbium locale. *Idem.*

Hem, ut virginem secum arehat] Hic acerius commoveri proditur adolescentis, ut affectu fateatur, quod verbis negat. *Idem.*

21 *Sic est. Miletum usque obsecro?*

ita animo male est] Ille, oblitus sui, sic indignatur, ut in re propria: hic

rursum callide vultu utitur, tanquam aliena narrantis. *Idem.*

Miletum usque, obscro] Bene ‘usque.’ nam Miletos colonia est Atheniensis in Ponto. *Idem.*

Miletum] In Caria, hodie *Molasam. Farnabius.*

Animo male est] ‘Animo male fieri’ dicitur, quum ictu alicujus moeroris percussus animus, non sustinet corpus: sequiturque ruina membrorum. *Donatus.*

22 Quid ipse? quid aiunt] Non statim credit Æschinus pudicam matremfamilias statim consentire in nuptias novas viri ignoti. *Idem.*

Quid istas censes] ‘Posse dicere,’ subaudiendum. *Idem.*

Nihil enim] ‘Dicunt,’ subaudiendum. et sic intelligendum ‘nihil.’ non quod taceant, sed quod nihil confirmationis habeat id quod dicunt. *Idem.*

23 Commenta mater est] Nunc dicit quid dicat. etiam ‘commenta’ dixit, id est, fallaciam confinxisse, verisimile comminisci. *Idem.*

Commenta mater est, &c.] Artificiose causam, quæ hactenus simplex videbatur, dividere incipit: Æschini interrogatione ad commenti productionem veluti ultro invitante. dixerat modo: ‘nihil enim’ aiunt, scilicet quod alicujus momenti sit. *commenta mater est* (nam cum quod causarentur nihil haberent, mater a fallacia præsidium mutuari voluit configens, quæ nemini veri similia videantur) esse ex alio viro (ut se agnoscat snamque causam Æschinus; eo magis, quo minus id agi videtur; additur euim) nescio quo; et mox iterum (postquam de ‘puero nato’ adjecerat) neque eum nominat. Hæc diligenter, et cum mora, ad lacessendum Æschini animum, rationem juris, quæ pro ipso et amica staret, cito et per speciem negligentiæ transmittit: ‘Priorem esse illum, non oportere hinc dari.’ itaque provocabatur denuo Æschini-

nus ad defendendam suam causam; ut, parum quidem cante (eam enim sibi oblectationem ex hac *εἰπωτὴ* machinabatur senex), merito tamen et jure, asseverantius sane quam pro alio illo viro responderet: ‘Eho nonne hæc justa tibi videntur postea?’ q. d. quid? cum hæc ex matre virginis audires, an non justior postea tibi caussa hæc visa est, quam amici illius tui, qui te advocationum sibi huc adduxerat? Id cum Micio negaret, jam pæne coactus, se aperire Æschinus, ac meros affectus loqui cœpit. in quibus hoc suavissimum seni esse debuit, cum, quæ posthac futura esset vita solitudoque illius viri, a cuius consuetudine abducenda erat Pamphila, tam *ἔμπαθῶς* dequereretur. ergo concludere eum undique parat, et cumulo rationum a perturbatione ad disceptationem traducit. in qua misericorde Poëta operam dedit, ut lenissimæ æquitatis virum adolescens, tantum non succumbens, demonstratione æqui bonique vinceret; et ad abrumpendam disputationem, specie excusandæ advocationis, ceterum erumpente affectu, cogeret; atque in vicem ad exuendam omnem dissimulationem adigeretur. *Bæclerus.*

Ex alio viro] Jam de proximo tangit Æschinum. *Donatus.*

25 Priorem esse illum] Mire tractat etiam partes Æschini. *Idem.*

Illum] Ex quo natus est filius. *Farnabius.*

26 Nonne hæc justa tibi videntur postea? Scilicet illa, quæ amicus tunc dixerat prius, quam hæc audires. *Donatus.*

Justa tibi? ‘Justa,’ quæ postea audiisti, quam illa quæ pro Lemnio dicebas prius. Aut si hoc non est, quære quid sit ‘postea.’ Videtur enim ‘postea’ sic abundare, quomodo interdum ‘hodie’ de stomacho adjicitur loquentis. ut Virgilius dicit: ‘Numquam omnes hodie moriemur inulti.’ *Idem.*

27 *Non*] Vultuose pronuntiandum est 'non.' *Idem.*

An illam hinc abducet, pater?] 'Hinc,' tanquam singultus ploratur est; nam sic est pronuntiandum. *Idem.*

Pater?] Quasi hoc ad supplicandum dicatur. *Idem.*

28 *Factum a vobis duriter?*] Non 'dure' et 'erudeliter'; sed quasi dura mente, id est, inflexibili, et quod Græci dicunt *ἀτερές*. *Idem.*

29 *Immisericorditerque?*] Nota octo syllabarum adverbium, atque insuper compositum, et cum coniunctione prolatum. *Idem.*

30 *Illiberaliter?*] *Ἄλλησις*, nam multa duriter, etiam si opus sit, immisericorditer quoque, et facienda sunt, et patienda, si ita ratio et causa cogat, et non sit illiberale, id est, non malum atque in honestum. *Idem.*

Illiberaliter?] Injuste, inclementer, non bene, quia 'liberalis' bonus dicitur. *Idem.*

Si est, pater, dicendum magis aperte?] Id est apertius: quia jam apertum fuerat, duriter et immisericorditer. Et bene præfatus est, ne contumax adversus patrem vidcretur. *Idem.*

31 *Quam ob rem?*] Delectari magis cupiens Micio, Æschinum vult protrahere ad defensionem sui. *Idem.*

Illi? Milesio. *Farnabius.*

32 *Fore animi misero?*] Quid de se plus diceret, si factum fateretur? *Donatus.*

Qui cum illa consuerit?] Legitur et *illam*: et dicebant veteres, 'Hanc reme consuevit, et ἐνσημόνως, ut Plautus, 'Et clandestina ut celetur consuetudo.' Et majore affectu non amorem allegavit, sed quod est communem enim bonis, et multo justius, consuetudinem. *Idem.*

33 *Qui infelix?*] Non 'qui:' sed 'qui infelix:' et non 'amat,' sed 'misere' dixit, et ita affectu proditur, qui ut alienus vult loqui. *Idem.*

34 *Præsens præsenti cipi?*] Adjuvant significationem hæc ex abundan-

ti addita: ut, 'Illam absens absensem auditque videtque.' Et, 'Fratrem ne desere frater.' Sic Cæcilius in Eratosthene, 'Hæc caterva plena gladiatoria, quum nūm sibi alins sanciat, socius socium.' Et totus hic locus est translatus ex Virgilio, in *Aeneid.* iv. 'Quis tibi nunc Dido cernenti talia sensus! Quosve dabas gemitus, quum littora fervere late Prospiceres arce ex summa, totumque videres Misericri ante oculos tantis elamoribus æquor!' *Idem.*

35 *Istuc?* Deest, 'dicis.' *Idem.*

Quis despondit?] Latenter objurgat Æschinum rem sine patre gessisse, et dicitur figura ἐπιτροχασπός. *Idem.*

Quis despondit?] Quia non interfuit pater. *Idem.*

Quis despondit?] Latenter ex obliquo perstringit Æschinum, qui sine patris consensu et auctoritate se nuptiis illaqueaverat. *Farnabius.*

Quis dedit?] Quia rapnit ante quam pateret. *Donatus.*

37 *Quando nupsit?*] Quia nuptiæ non factæ sunt. Et 'nupsit' molesste additum, quasi aliena sit, quæ non legibus dueta sit. *Idem.*

Auctor his rebus quis est?] Dativo eius, non 'harum rerum.' Et Sallustius, 'Qui tunc Romanis imperator erat.' *Idem.*

Auctor his rebus quis est?] Iterum objurgat, quia non interfuit pater, et agit sic dolens, velut sibi minus amoris præbitum fuerit, Micio: ut se his, quantum amor patitur, videatur ulcisci; quandoque sibi negotium non confiteatur Æschinus. *Idem.*

38 *Cur duxit alienam?*] Utrum filiam? an que possit aliena esse? nam omnes alienas filias ducunt. *Idem.*

Cur duxit alienam?] Possetne aliquid ineptius annotari, quam in Donato hic legimus? 'utrum,' &c. valde a Terentii lectione arcendus fuerit, qui non primo statim intinitu animadvertis, 'alienam' hic esse, alterius matrimonio debitam. v. Chresto-

math. *Bæclerus.*

An sedere oportuit? ‘Sedere’ proprie ignavae cessationis est. ut, ‘Sedeant spectentque Latini.’ Et, ‘Quid sedes, Verres? quid spectas?’ *Idem.*

An sedere oportuit domi virginem tam grandem? Proprie dictum de virginibus, quæ conditionem non reperiunt. Menander. Θυγάτηρ ἐπίγαμος, καν δῶλος μηδὲν λαλῆ, Διὰ τοῦ σιωπᾶν πλεῖστα περὶ αὐτῆς λέγει. Domi etiam apud matrem sedebeant virgines, nec in publicum prodibant. Hesiodus in ἔργοις· ‘Η τε δύμων ἔντοσθι φίλη παρὰ μητέρι μέμνει, Οὐπώ ἔργη εἰδυῖα πολυχρόνου’ *Aphrodītēs. Farnabius.*

Tan grandem? ‘Grandem’ ad ætatem veteres retulerunt, non ad corpus, et in parte ætatis dicitur, ‘grandis,’ non in tota vita, nisi si addatur ‘natū.’ ut, ‘Grandis natu parens adductus ad supplicium.’ Et ‘Grandis infans,’ et ‘grandis puer,’ et ‘grandis ephebus,’ et ‘grandis virgo’ recte dicitur. Et unde seit *Æschinus*, an grandem hic fluit ignotam? an quia dixit pater, Commenta mater est esse ex alio viro, nescio quo, puerum natum. Ergo et illa grandis: et serus Milesius, qui tunc virginem petit, quum jam altera data sit, vel rapta sit alteri. *Donatus.*

Dum cognatus hinc illinc veniret? Proverbialiter ‘hinc illinc.’ *Idem.*

Virginem tan grandem, dum cognatus huc illinc reniret? In nota Donati fidelum iterum mendum fideliter repontunt etiam splendidae novitiae editiones: ‘ergo,’ &c. quis enim seruo hic locens? omnes vident, serus legendum esse. serus Milesius, i. e. qui ‘ad sperata venit præceptaque gandia serus.’ Neque hoc ago, ut ubique emendetur *Donatus*; quem haec vice nec edendum suscepī: sed obiter indico, quān non debuerint ista ab editoribus negligi. Mox *Donatus* legit: *hinc illinc veniret*, tanquam proverbialiter dictum, quod multis pla-

cuit. nos consensum MSS. seuti sumus. v. et Guyet. *Bæclerus.*

41 Et id defendere? Non potuit magis amatorie, et magis pueriliter loqui, quam ut non contentus quod ait, ‘Hæc dicere te æquum fuit’ etiam adderet, ‘Et id defendere.’ Pater autem qualis affectus est, quam etiam patri ob alienam causam blanditur, ut ipse nunc simulat. *Donatus.*

Et id defendere? Non est aliis sensus quærendus, quam qui ad asseverationem dicit: hæc tanti momenti sunt; quæ dixi, ut omnino illi amico tuo debueris oggerere, et eam tam bonam causam defendere. agnoscit *Donatus* instantiam sententiae, et ad amorem refert. sed quod de puerili loentione addit, nisi referas ad id, quod *Micio* mox exprobrat, de officio advocati, non poterit locum habere. *Bæclerus.*

42 Ridicule? Vocativus est casus, ab eo quod est ‘ridiculus.’ *Donatus.*

Adversum illum causam dicarem, cui veneram advocationem? Hoc est *Plautus*, ‘Hinc stare, illinc caussam dicere,’ *Menæchm. act. v. scen. 2. 48. Bæclerus.*

Caussam dicarem? Nove hoc dictum, cum hoc sit proprie rei ac defensoris. *Farnabius.*

43 Quid ista, Æschine, nostra? Hic jam ultima desperatio et *Æschinum* in confessionem protrahet, et in finem fallaciæ senem deducet. Et bene quidem ‘nostra’ dixit. memor est enim se respondisse *Æschino* interroganti, ‘Tibi vero quid istie rei est? Nihil mihi quidem.’ Totum autem hoc senex ad id rededit, non tam ut torqueret *Æschinum*, quam ut manus faceret beneficium suum, expnendo id quod pene periculum amor eius incidet. *Donatus.*

44 Quid cst? quid lacrumas? Quasi repente animadverterit flentem, et quasi causam omnem nesciat, sic inquirit. *Idem.*

45 Quid lacrumas? ‘Ἀγαθὸς ἀπίδα-

κρυες ἄνδρες. Farnabius.

Æschine] Non exhibuisset personam patris, nisi pietate victus, pati filium nollet confessione torqueri. Virgilinus: ‘Nec plura querentem Passa Venus, medio sic interfata dolore est.’ Bene ergo intelligunt, qui sic accipiunt, perrecturum adhuc fuisse Micionem, nisi victus affectu, fallaciam projecisset. *Donatus.*

Æschine audiens omnia] Victor animo patrio, non ultra ferre personam Micio potest: et objurgatus, ab amore suo in objurgandum orditur: cuius penitentiam in partem laudis trahit; ut de peccato magno mitius inferetur, quod licendum erat. ibi quoque, excusatione aliqua ultiro subjecta, brevius agens, plerisque orationem in negligentia castiganda consumere studuit. neque quicquam in hac fabula Micio indulgenter egit, quod plus rationis, aut minus ineptiarum haberet. *Bæclerus.*

Nam te amo] Bene addidit, *Nam te amo, &c.* nam et invidis et inimicis moris est scire, quid agamus. *Donatus.*

47 Ita velim me promerentem ames] Quam pie additum est ‘promerentem:’ tanquam illic sit votum Æschini, quem possit pater etiam imeritum amare. Et animadverendum est, ‘ut’ semper sequi vel statim, vel ex intervallo, maxime in hujusmodi confirmationibus. Sie Cicerio: ‘Ita velim mihi Deos propitiros, ut quum illius temporis mihi venit in mentem,’ &c. ‘Velim’ autem, pro ‘volo,’ antique dicitur. *Idem.*

48 Ut me hoc delictum admisisse in me] *Me, in me αὐξητικῶς affiectum est.* *Idem.*

49 Et me tui pudet] Ambiguum quidam hoc dictum putant: sed appet adolescentem propter suum peccatum dicere, non quod quicquam turpe fecerit patri. *Idem.*

Et me tui pudet] *Donatus:* ‘Am-

bigne,’ &c. legendum est *pater.* ‘pudet me tui,’ hic est, tui caussa, proper te quem offendit. *Idem.*

50 Ne indilgens nimium sies] Non ergo ingratus, sed negligens Æschinus: nec negligens, sed ‘indilgens:’ nec in alterum, sed in se delinquit. Mirabilis clementiae genus est, aut omnino ignorare, aut crimen in levius commutare. nam tota objurgatio ita anica est, ut non multum a blandimento discrepet: magisque proficiat apud andientem, ut vult Terentius, quam illa aspera atque præfacta. *Idem.*

51 In qua civitate tandem te arbitrare rivere] Communem locum inducit a loco, a persona, a facto, a tempore. *Idem.*

In qua civitate] Aliter pronuntianendum est, id est, presse ac leniter: ne faciat illud Tullianum, ‘Pro DI immortales, ubinam gentium sumus? quam rem publicam habemus? in qua urbe vivimus?’ Et *tandem protamen.* *Idem.*

In qua civitate] Hoc est, oblitus es Athenis te esse, ubi vivitur legibus? Vide omnes sententias ponit accusatorias, et nihil amoris. isti sunt orationum colores difficillimi: sed elaboravit Terentius Micionem facere leniter accusantem, et inducere Demeam durissime blandientem. *Donatus.* Bene et erudite hoc postremum. illud, ‘nihil amoris,’ qui noui disconvenit? si hanc ipsam sententiam, et quae premissit, consideres: ‘Nam tota,’ &c. Aut ergo aliquid excidit, quo post sententias accusatorias, a loco, a persona violata, a magnitudine peccati petitas, significaretur, statim leniri omnia verbis et consolatione; aut legendum, et nihil amari. accusat quidem, sed in accusatione nihil amari inest. id enim certe voluit notare *Donatus.* enijs annotatio, quæ sequitur, transposita est, et in suum locum obiter reducenda. Nam post ea, quæ dixi-

mus, iterum ponitur: ‘*In qua civitate: Quod;* &c. Non haec ad vs. 51. sed ad vs. 46. annotata fuerunt: indeque hoc in locum alienum demota sunt. vox ‘assentationis’ parmi explicate hic adhibetur. vide an venius sit *assererationem* substituere.

Bæclerus.

In qua civitate] Qnod objurgat Micio, magni amoris est, et necessaria pro persona assentatio: non enim convenit, patrem nimium diligenter filium ejus præterire peccata.

Donatus.

In qua civitate tamen te arbitrare virere] An utique oblitns es te Athenis esse, ubi vivitur legibus? *Farnabius.*

52 *Virginem ritiasti]* Vide et rem dici, et abesse tragicam inclamatorem, et ostendi delictum: et ad veniam festinari. nam statim dicet: ‘Jam id peccatum primum est magnum, at humanum tamen.’ Et tota pronuntiatio hujusmodi verbis sumissa debetur. *Donatus.*

54 *Fecere alii, saepe item boni]* Morris est exemplo lenire, quod purgare non possis. *Idem.*

Fecere alii saepe, item boni] Consolatio ab exemplo. Et ‘boni,’ non quum hoc facerent, sed alias boni. *Idem.*

Fecere alii saepe item boni] Sententiam a Plauto acceptam (in cuius Epidico 1. 1. 30. ‘edepol facinus improbum. at jam ante alii fecerunt idem’) validorem fecit, addendo ‘sæpe,’ et ‘boni.’ *Bæclerus.*

Fecere alii saepe, item boni] Plant. Mercat. act. II. sc. 2. ‘Fecere tale ante alii spectati viri.’ Heaut. act. v. scen. 2. ‘Volgo id facinus.’ *Farnabius.*

At postquam id evenit] ‘Evenit,’ inquit, non ‘commissum est,’ nihil innocentius dici potuit. *Donatus.*

55 *Numquid circumspexit?* Συγκοπὴ HAAHTANACMOC* pro ‘circumspexisti.’ ‘Circumspicimus’ præsen-

tia, ‘prospicimus’ futura. *Idem.*

Numquid circumspexit, &c.] Hos versus quomodo Guyetus explicet vide. *Bæclerus.*

56 *Qua fieret]* Id est, qua ratione, quo modo fieret? et ‘qua ratione;’ id est, quibus adminiculis, vel per quas personas? *Donatus.*

Si te ipsum mihi puduit dicere] Optime hoc additum est: quasi non debnerit Æschinum apud Micionem pndere. *Idem.*

57 *Qua rescicerem]* ‘Qna,’ id est, per quos, et ad omnia subauditur, ‘Numquid circumspexisti?’ *Idem.*

Qua rescicerem] Deest ‘re,’ vel ‘ratione.’ *Idem.*

Menses abierunt decem] Mire ‘abierunt.’ Quasi dicat, te cessante, menses cessere: et loens est incusationis a tempore. Et ‘abire’ dicitur, quod paulatim nos deserit: hoc autem ex parte intelligit. *Idem.*

58 *Prodidisti te, atque illam miserum]* Vide festivum senem, quantum se adolescenti accommodet: non enim illum, quem causa depositit, sed amatorium ordinem fecit, prius dicens ‘prodidisti te,’ quam ‘illam;’ tum etiam ‘gnatum,’ ut ex animo amare videatur id quod natum est. *Idem.*

Prodidisti] Decepisti, vel deseruisti. ut Virgilius, ‘nnius ob iram Prodimur.’ *Idem.*

Prodidisti et te, et illam misram, et gnatum, quod quidem in te fuit] Ex ‘illam’ elidendum est alterum l, et ex ‘qnod’ d; ita ‘te, et illam,’ et ‘quod quidem in,’ erunt duo anapæsti, et versus procedet. *Faernus.*

Quod quidem in te fuit] Sallustius, ‘Quod in familia nostra fuit, præstitum ut in omnibus bellis adesset nobis.’ Et Cicero, ‘Senator P. R. quod in vobis fuit, jaenit et pernoctavit in publico.’ *Donatus.*

Quod quidem in te fuit] Pro, id quod in te erat: id est, quantum in officio tuo spei et auxilii partiumque tua-

rum fuit: vel, quantum ad te spectabat. Et hic est illud, quod obsequen-tissimus pater vult, omnia per se esse correcta. *Idem.*

59 *Dormienti hæc tibi confecturos Deos?* Quam mitis, quam faceta ob-jurgatio! Videtur satis Micio ille esse, qui ante est descriptus? *Idem.*

Quid credebas? dormienti hæc, &c.] Incerta distinctio: nam et per se quid, et quid credebas, legi potest: et velut hic subaccusatnr Æschinus, ‘Dormienti hæc tibi confecturos Deos?’ ἀπὸ τοῦ ἀδυνάτου. Et quæ sint, quæ a Diis cessantibus præstari non possint, sequenti versu docet, ne videatur de Diis male sensisse. *Idem.*

Dormienti] Multo melius, quam si diceret ‘cessanti.’ et non, ‘factu-ros:’ sed, quod plenum est, ‘confec-turos.’ Et mire Deos ponit in eo negotio, quod ipse præstat: tanquam hic et se et Deos excuset, quod non fecerint Æschino que volebat, etiam dormienti. *Idem.*

Credebas dormienti hæc tibi confecturos Deos] Cato apud Salustium: ‘Non votis, neque suppliciis mulieribus auxilium Deorum paratur: sed vigi-lando, agendo, bene consulendo, prospere omnia cadunt: ubi sociodiæ et ignavia te tradideris, ne quicquam Deos implores; irati infestique sunt.’ Apollon. I. Οὐδέ τε κῶς Αὐτόματον δύστη τις ἐλῶν θεὺς εὐχαμένοισι. *Furnab.*

60 *Et illam sine tua opera in cubicu-lum iri deductum domum]* Ἀπὸ τοῦ ἄλ-λον ἀδυνάτου. Ordo, deductum iri do-mum. *Donatus.*

61 *Nolim ceterarum rerum te socordem]* Quam nihil imperiose ac pro an-horitate patria fit! *Nolim*, inquit, te socordem ceterarum rerum esse: non dixit ne sis socors. *Idem.*

Nolim ceterarum rerum te socordem eodem modo] Fingunt hic puto elegan-tiam aliam φρόσεως, quam Poëta in animo habuit, cum τὸ ceterarum rerum non a socors suspendunt, sed ita sup-plent, quod ad ceteras res attinet. id

quod Scipioni Gentili, Rittershusio, Hotomanno, et aliis, etiam placuit. Vide Joh. Weitz. Nihil causæ est, cur dubitemus, poëtam voluisse dicere: *Socordem ceterarum rerum.* nec aliter Donatus accepit. ita apud Tacitum, qui, secus quam Scioppius putavit, optimos quosque antiquiorum sedulo et eruditè imitatur, *Socordem futuri legas*, Hist. III. 31. *Bæclerus.*

62 *Bono animo es]* Apparet flenti hæc dicta omnia esse: et hoc decuit verecundum adolescentem, et ex vi tantæ orationis, et metu amittendæ puellæ. Et ‘es’ modo imperativi modi est, temporis præsentis, nam ‘esto’ futuri est. *Donatus.*

Duces uxorem] Datur in ultima ob-jurgatione et breviter, et plena secu-ritas. *Idem.*

Hem] Singultantis fletu et gudio dixit ‘hem.’ *Idem.*

63 *Obsecro, non ludis tu nunc me]* Mæstus amatoris animus ludenti serio loqui credit: vera dicentem, quia optata sunt, putat ludere nunc. Potest et ob hanc causam dicere, *Ludis tu me nunc?* quod numquam enim antea luserit. *Idem.*

Ego te? quam ob rem] Magna vis pronominiū cur non ludat. quibus et accessit consideratio rei. nam pri-mo ‘ego,’ deinde ‘te,’ deinde causæ propositio. Et recte *ludis.* Est enim amantis, in falsum metum conjicere imminente lætitia, qualibet senten-tia: inimici vero, in falsum gaudium quemquam impellere, sub alicujus mœroris adventu. et ideo negat se Micio in hac parte lusurum Æschini, qui in aliis luserit. *Idem.*

Nescio] Religiōse dixit ‘nescio:’ quasi non sit ratio, quare non eredat patri, quamvis subjeicerit causam. *Id.*

64 *Quia tam misere hoc cupio esse rerum]* Pro nimis: quia nimia miseria: ut ‘ne quid nimis.’ hoc enim putant, qui virtutes mediocritates esse dixerunt. *Idem.*

*Nisi quia tam misere hoc esse cupio
verum, eo vereor magis] Tò quia in nul-
lo veteri libro apparet, ut ait Faér-
nus. Faber.*

65 *Abi domum, ac Deos comprecare]* Magnus iustitor sui beneficij est, qui a Diis petendum esse dixit, quod ipse præstabit. an ideo quia ordinis fuerat, prius rem divinam facere, et sic uxorem accersere? Et bene repetitum est. *Abi:* quasi hærenti morantique: ut, ‘Vos istæc intro auferite: abite.’ *Donatus.*

*Abi domum ac deos comprecare, ut
uxorem accers.] Donatus:* ‘Magnus,’ &c. non recte, neque enim voluit hoc Micio dicere, quod sequitur, verius est: ‘an ideo,’ &c. *Bæclerus.*

Deos comprecare] Plin. Panegyric. ‘Quod nihil rite nihilque providenter homines sine Deorum immortalium ope, consilio, honore anspicentur.’ *Farnabius.*

66 *Quid? jam uxorem]* Accessit ad beneficium tempus, et ideo ‘jam’ quasi gestiens repetit adolescens. *Donatus.*

Quid, jam uxorem? &c.] Mire affec-
tus in hac scena commutavit et variavit Poëta. post curam et sollicitudinem, Æschini animo ineussam, gaudendi materiam abunde suppeditat Micio, jocoque insuper et familiariate commendat. vs. 68. *Bæclerus.*

Quantum potes] Aut deest ‘cito:’ aut ‘quantum potest esse,’ *Donatus.*

67 *Ni magis te quam oculos nunc amo
meos]* Mire ‘nunc’ addidit, et ele-
ganter inventum est, quod in se amator multum diligat, id est, oculos: ut e contra in Eunucho, ‘Adolescenti ipsi eriperem oculos:’ id est, ipsos de quibus amat. *Idem.*

*Ni magis te, quam oculos nunc amo
meos]* Catullus ad Licin. Calvum: ‘Ni
te plus oculis meis amarem.’ *Farnab.*

68 *Quid? quam illam]* Comendat se Micio, et familiariorem amatori facit, mentionem faciendo sæpius de amica in uxorem ducenda. *Donatus.*

Æque] Sic insert hoc, quasi dubi-
tando invenerit. *Idem.*

Perbenigne] Multum putat, quia amator hoc dixit: ergo ‘benigne,’ large abundeque. *Idem.*

Quid ille ubi est Milesius] Non amat, si statim timere desinit. unde Virgilinus, ‘Omnia tuta timens, ca-
dem impia fama furenti Detulit, ar-
mari classem, cursusque parari.’ *Id.*

69 *Abiit: periit: navem ascendit]* Facete, ‘abiit:’ ne dieceret, mentitus sum. atque ita dixit, ut infantibus nutrices de terriculis dicere solent: quas quum ipsæ confinxerint, abolis-
tas volunt, postquam illos vident ni-
niuum pavere. Et mihi videtur ri-
dens hæc dixisse: ut intelligat Æschinus, Micionem joco fuisse menti-
tum. *Idem.*

71 *Tibi obtemperatueros magis]* Mi-
ra sententia, Deos obsequi bonis,
quasi bonis hominibus multum de-
beant. et in excitationem precandi
Deos, vide que facultas nata sit pa-
trein sine assentatione landandi. Non
est antem injuriosum, ad patrem re-
ferre depreciationem Deorum: sed
magis honorabile. nam tale est apud
Virgilinum, ‘Tu genitor, cape sacra
manni, patriosque penates.’ Ut ipse
patrem portet, hic Deos. *Idem.*

72 *Ego eo intro, ut quæ opus sunt, pa-
rentur: tu fac, ut dixi, si supis]* Hic
versns in quibusdam non invenitur.
Idem.

71. *Ego eo intro, ut quæ opus sunt
parentur: tu fac ut dixi, si supis]* Hic
trochaicus una syllaba est longior,
nisi ex ut t clidatur, ut et alibi.
Farnab.

73 *Quid hoc est negoti]* Et miran-
tis hæc, et landantis oratio est. et
bene videtur hujusmodi patrem Te-
rentius probare. *Donatus.*

74 *Qui magis morem gereret?]* ‘Qui,’
quo modo, qua re, quæ ratione, magis
wihli indulgeret. *Idem.*

75 *Hic non amandus]* Omnia per-
fecit hic pater, ut et ametur, et lau-

detur, et foveatur. *Idem.*

76 Magnam mihi injecit sua commoditate curam] Mira sententia, mala etiam de bonis nasci. an bonus parens magnæ curæ est filio? *Idem.*

Itaque adeo magnam mihi injec.] Non expedit bene sententiam Donatus. hoc dicit Æschinus: sibi nunc in primis curæ fore, ut, pro tantis beneficiis et summa indulgentia, patri contra referat gratiam, obsequio cultuque. ἀνέγητος dictum est, injecit mihi magnam curam, ne quid imprudens faciam, quod nolit: ut propositum studiunque obsequendi conspectius faceret, affectum demonstrando. Baclerus.

77 Sciens carebo] Facere quod non lit scilicet. *Donatus.*

78 Sed cesso ire intro, ne mora meis nuptiis egomet siem] Bene hoc, utpote objurgatus. *Idem.*

SCENA VI. Senarii sunt. vs. 4. MSS. nostri omnes, ut edidimus. vs. 5. τὸ se unus tantum habet.

In tempore reducit Poëta Demeam: cui compositis jam, quarum caussa fratrem volebat convenire, turbis, futurum sane erat, ut minueretur de Æschino quidem cura, ex Ctesiphone vero augeretur. *Bæclerus.*

1 Defessus sum ambulando] *Hic exemplum inducitur sacer patris ex affectu vero, et ob hoc invisi omnibus, non autem tantum amare vultu, quam ipsa re, inducitur: nam neque sibi, neque cuiquam alii, sed filio tantum consultum cupit. De autem ralde significat. Donatus.*

Ut, Syre, te cur tua monstratione] Ut, pro utinam, et hoc omnia anhelans dixit. Idem.

Te cum tua] Adhuc non credit in errorem se missum fuisse. *Idem.*

Te cum tua monstratione] θιωτακῶς, Te cum tua monstratione. *Idem.*

3 Perrepturi usque omne oppidum] Tardus incessus, non perambulatio, sed 'perreptatio' dicitur. 'Ad por-

tam, ad lacum.' *Idem.*

Perreptavi] Aptus seni incessus. *Farnabius.*

Ad lacum] Facete Poëta memorem inducit senem, quorum minime opus fuit meminisse. *Donatus.*

4 Quo non] Mire propinquiora omisit: utpote 'porticum,' 'maelium,' 'Cratini ædes,' 'templum Dia-næ:' et ultima posuit, ut quantum peragraverit, demonstraret. *Idem.*

Quo non] Duobus dictis, 'quo non?' addidit: quasi et ad dicendum lassus appareat. *Idem.*

Neque fabrica ulla erat] Amandarat Demeam Syrus, ad fabricam, quæ nulla erat, sc. 2. hujus actus. *Farnabius.*

6 Certum obsidere est, usque donec redierit] Proprie 'obsidere' dixit. convenit enim et irato, et repente aggressu. et ab eo quod est 'obsideo,' 'obsidere' facit, producta media syllaba: ab eo quod est 'obsido,' 'obsidere' facit, eadem syllaba correpta. *Donatus.*

SCENA VII. Hæc quoque scena trimetris sive senariis constat. vs. 6. omnes MSS. nostri, ut ed. ut et vs. 8. vs. 20. omnes: *nequeo.* vs. 26. omnes: *vel gratis.* vide Faern. vs. 29. omnes, ut ed. vs. 30. omnes: *sanum ne te cr.* vs. 34. omnes: *restim ducti-tans.* vs. 35. illud probe, quod Demeæ tribuitur, abest ab omnibus. nisi quod in Argentor. in margine adscriptum visitur. vide Faern. vs. 44. duo: *ser-vare prorsus hanc familiam non poterit.* Argentor. eodem ordine collocat, sed pro servare, habet *sutrare.* et in margine; *ul. conservare.*

Scena hæc tota est ὀνειδιστικὴ et ἐπιτιμητικὴ, ex persona Demeæ: cuius tamen iracundia haud parum festive hebetatur compositis Micionis moribus et sermonibus, quodjurgium erat futurum, si incidisset Demea in eum qui contra tenderet, arte Poëta ad oblectationem theatri vertitur: dum tam commode partim excipit ic-

tus adversarii Micio, partim eludit. Serviunt huic Poëtæ instituto, brevia, et præter expectationem interrogantis, responsa : tum collecta celeriter rei summa et παρῳδίᾳ μημητικῇ, et ironia assentiendi speciem induita, cum ceteris opportunissime dispensatis figuris. *Bæclerus.*

1 *Ibo, illis dicam]* In hac scena est exemplum intempestivæ objurgationis, ac per hoc ridiculae. *Donatus.*

Ibo illis dicam] Sostratae et filiæ. *Idem.*

3 Fero alia flagitia ad te ingentia boni illius adolescentis] Magno sonitu ac ingenti ostentatione futuræ accusationis exorsus est. magna sunt enim omnia, et 'fero,' et 'alia flagitia,' et 'ingentia,' et quod εἰρωνικῶς, 'Bonilli adolescentis,' dicit. *Idem.*

4 Boni illius adolescentis] Εἰρωνεῖα, quæ semper amarius ponitur, quam criminatio manifesta. *Idem.*

Boni illius adolescentis] *Æschini. Ironia. Farnabius.*

Ecce autem] 'Ecce' dicitur, quum repente triste aliud rebus intervenit lætis, aut certe, quum aliud agitur, aliud emergit novum : ut Virgilinus, 'Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta, Horreoso referens, immensis orbibus angues.' Et, 'Ecce trahebatur passis Priameia virgo Cribibus.' Et Cicero, 'Ecce autem repente ebrio Cleomene, esurientibus ceteris, &c.' *Donatus.*

Nora] Recentia. an mira et magna? ut, 'Pollio et ipse facit nova carmina.' *Idem.*

5 Nescis qui vir sit] Εἰρωνεῖα. nam 'vir' ad laudem sumi solet. ut alibi, 'Virum te judico.' *Idem.*

Scio] Satis ridicule, nec quod ille enipit, abnegat Micio: ut consentiendo iracundiam Demeæ acriorem fieri * possibilem sibi, mitigare queat. nam 'scio' ad negotii totius gestiōnēm retinuit; non ad illud quod ait, 'nescis qui vir sit.' *Idem.*

8 *Eho, scis? et patere]* Jam et illi

irascitur, non *Æschino*. *Idem.*

9 Non. malim quidem] Alii volunt Micionem dicere 'malim quidem': alii Demeam. *Idem.*

Malim quidem] Respondet Mitio ad illa Demæ, 'scis et patere, quid ni patiar?' Malim quidem, si fieri posset, aliter esse: sed quando quod factum est, infectum esse non potest, æquo animo fero. tale quid cum dicere pararet, interpellatur a Demea. *Farnabius.*

10 *Puer natus est. Di bene vortant]* Hic bono exemplo inducitnr Micio irascentem justè Demeam leniter ferre: quia exanimato ob moerorem non convenit inclementer iri obviam, quum possit in tempore objurgari, postquam destomachatus fuerit. Et vide quam facete: quum ille, 'Puer natus est,' ad argumentum mali attulerit, hic ita respondit, quemadmodum solent illi, quibus puellam nasci metuentibus, nuntiatur puerum natum esse. nam in omnibus quæ cupite venerint, 'Dii bene vertant,' dici solet: quia sæpe homines ea optaverunt, quæ aliis aliter atque expectaverunt, contigissent. quam potestatem rerum vertentium semet in untrisque partem, Vertumno Deo superesse, veteres existimaverunt. *Donatus.*

Virgo nihil habet] Vult rem sine remedio videri: quia scit posse nuptiis finiri sollicitudinem. Et vide amaritudinem Demeæ contra omnes, ut nec virginis ipsi parcat. *Idem.*

11 *Audiri]* Ἀφελῶς et cum ἔξουθεντος respondendum, quasi leve sit, quod admissum sit. *Idem.*

Et ducenda indotata est] Ducenda scilicet, nisi damnandus sit *Æschinus*. et hoc verbum necessitatis vim habet: nt, 'Pacem Trojano ab rege petendum.' *Idem.*

Et ducenda indotata est] Conjunge: *virgo nihil habet, et ducenda indotata est.* *Donatus* recte agnoscit necessitatem in 'ducenda est.' q. d. nihil

alind superest, quam ut ducat vi-tiatam, nisi malit judicio cogi. ubi hoc est miserrimum, ‘uxorem sine dote’ domum deducere cogetur. quam solicitudinem patrum nobilio-rum etiam alibi expressit poëta, in tali negotio. cum enim interrogatum esset, ‘Non, si redisset, ei pater ve-niam daret?’ respondet: ‘Ille ne indotatam virginem atque ignobilem Daret illi? nunquam faceret.’ Ph. r. 2. 69. &c. *Bæclerus.*

12 *Quid nunc futurum est?*] More irascentium, quum ipse sciverit quid futurum sit, Micionem interrogat. et hujusmodi interrogatio, secundum fi-guram suam non habet responsum: sed Micio sic respondit, quasi simpli-citer inquirenti. *Donatus.*

13 *Illinc huc transferetur virgo?* ‘Virginem,’ quæ etiam cum viro fuit, vocat. *Virgilius,* ‘Ah virgo infelix.’ *Idem.*

O Jupiter! istoccine pacto oportet? ‘O Jupiter,’ tragicè adjecit a Mici-one versus. ‘Istoccine pacto,’ ad ipsum Micionem respiciens dixit. *Idem.*

Virgo? Quæ etiam cum viro fuit. *Virgil.* Eclog. 6. de Pasiphaë. ‘Ah virgo infelix!’ *Farnabius.*

15 *Si non re ipsa tibi istuc dolci?* Nunc ‘rem’ pro veritate posuit. *Do-natus.*

16 *Simulare certe est hominis?* Non hoc dixit, quia hominis est mentiri: sed quia sa-pe iracundie simulatio, custodia disciplina est. *Idem.*

Jam virginem despondi: res compo-sita est: fuit nuptiae? Ne diceret, de-spondi, composni, facio. Et despondet puellam qui petit: spondet a quo pe-titur. Recte ergo soer futurus de-spondi dixit. *Idem.*

18 *Hæc magis sunt hominis?* Bene ‘hominis?’ ille eum dixerat, ‘Simu-lare certe est hominis.’ *Idem.*

Ceterum, placet tibi factum, Micio? Nihil aliud volebat Demea, nisi ut sœviret Micio: quod impetrare non

potuit, etiam ab eadem sentiente, de pravitate et peccato Æschini. *Idem.*

21 *Ita vita est hominum?* Ex Platoni lib. x. de Rep. videtur hoc de-sumptum. Kal ὥσπερ ἐν πτώσει κύβων πρὸς τὰ πεπτωκότα τίθεσθαι τὰ αὐτοῦ πράγματα, ὅτι δ λόγος αἱρεῖ βέλτιστα ἀπ-έχειν, quod et refert Plutarchus lib. περὶ εὐθυμίας. Κυβελὴ δ Πλάτων τὸν βίον ἀπεικασεν, ἐν φ καὶ βαλεῖν δεῖ τὰ πρόσφορα, καὶ βαλόντα χρῆσθαι καλῶς τοῖς πεσοῦσι. *Farnabius.*

Quasi quum ludas tesseris? Rectum erat si diceret, Ita vita est hominum quemadmodum tesseris ludere, ant, quemadmodum ludus est tesserarum. Nota ergo genus locutionis. *Donatus.*

22 *Si illud, quod maxime opus est jactu, non cadit?* Utrum, quod opus est, jactu non cadit? incerta distinc-tio: *Idem.*

23 *Illud quod cecidit forte, id arte ut corrigas?* Ars adhibenda pro fortuna, non enim si male jactus ceciderit, de-serendus est Indus. et ‘forte’ nunc pro fortuna intelligendum. *Idem.*

Illud quod cecidit forte, id arte ut corrigas? Cæsari hoc est, ‘fortunam industria sublevare’ de Bell. Civ. iii. 73. *Bæclerus.*

24 *Corrector?* Quia dixit, ‘arte ut corrigas,’ sed moris est iratis ab ul-timo verbo contradicentis incipere. *Donatus.*

27 *Neque est, neque illum sane stu-deo rendere?* In scopulo versatur Mi-cio, in quo eligit ineptus potius vide-ri, quam prodat Ctesiphonem patri. *Idem.*

30 *Cur non?* Posset dicere, non est Æschini amica: sed celanda est cul-pa Ctesiphonis. *Idem.*

31 *Ita me Di ament, ut video ego tu-am ineptum?* Ordo est, Ita me Di ament, te facturum credo, ut habeas, quicum cantites. Ipse se fallit, non inquirendo ulteriore cansem reten-te in domo meretricis. Mire autem ‘cantites:’ quasi turpius sit cantare

scenem cum psaltria, quam coire.
Idem.

32 *Cantites]* Amatoria cantica et
meretricia. *Farnabius.*

33 *Et nova nupta eudem hæc disceat]*
Alius subaudiet dicere, sed o magna
in verbis elegantia! vide enim quam
vix significet ‘disceat.’ et ideo non
‘uxor,’ sed ‘nova nupta,’ quam ad
omnia docilem esse ipsam indicat
nomen. *Donatus.*

34 *Tu inter eas restim ductans, saltan-*
bis] Lusus est natus ab eo fune, quo
introductus equus Durius in Trojam
est, cum nexit manib[us] fune, chorū
dueunt saltantes. Hoc a quibusdam
dicitur, sed ego puto, manū conserva-
to[rum] choros puellorum puellarumque
cantantes restim ducere existimari:
et id maxime convenire ad exagitandam
importunitatem sensi, veluti pue-
ros imitantis. Simul etiam quia iste
connexus manuum lascivus ac petu-
lans adimit discretionem conditionis,
dignitatis, ætatis, inter meretricem,
novam nuptam, et scenem. Et hoc,
quemadmodum dictum est: et quanto
stomacho jam ab Æschino reces-
sum est, et transitum ad Micionis lux-
uriā describendam! *Idem.*

Restim ductans saltabis] Κόρδακα ἔλ-
κων, ductans funem in saltatione co-
mica, quam natam volunt ab eo fune,
quo in Trojam introductus erat equus
Durius, expressit Livius I. vii. de-
cad. iii. ‘Et per manus reste dato vir-
gines sonum vocis pulsū pedūn modulantes incesserunt.’ Jul. Pollux I.
iv. Athenaeus I. xiv. c. 6. Aristot. in Nub. Lucian. περὶ ὀρχήσεως. Jul. Scaliger. Poëtie. I. ii. c. 18. Meursius
de Orchestra pag. 42. *Farnabius.*

36 *Jam vero omitte, Demea!* Mire
urbanitatem expressit ultro objurgau-
tus, qui objurgatus est. *Donatus.*

Jam vero omitte, Demea! Postquam

et disputatum et lusum satis esset,
vultu serio sed comi Micio Demeam,
ut tandem omissa iracundia, vultum
animumque temporis ac nuptiis filii
convenientem caperet, exhortatur.
sed nondum venerat Demea illud
tempus, quo in lætiora tenderet, ita-
que animum ad hæc nondum potuit
adjicere. Sed digresso Miciōne ad-
huc ringitur, suspicatur, et in præci-
pnas turbas suo impetu præcipitatnr.
Bæclerus.

37 *Tuam istanc iracundiam]* ‘Tuam
istanc’ dicendo, et ridiculam, et su-
pervacuam significat. Et bene ‘ira-
cundiam’: nam ‘ira,’ de causa est:
‘iracundia’ de vitio multum irascen-
tis. *Donatus.*

Atque uti decet, hilarum ac lubentem]
Bene addidit ‘lubentem’: multi enim,
hilares se simulantes, non lubentes
sunt. *Idem.*

Hilarum] Vetus, non ‘hilare.’
Idem.

40 *Hancine ritam? hoscine mores?*
hanc dementiam] Ἐλλειπτικῶς omnia,
ut pote stomachose secum loquens.
deest enim ‘esse,’ aut quid tale.
Idem.

42 *Domus sumptuosa]* ‘Domus,’ id
est, homines. *Idem.*

43 *Ipsa si cupiat Salus, servare pror-*
sus non potest hanc familiam] Σωματο-
ποίη. Plautus, ‘Lubentiorē te fa-
ciam, quam ipsa Lubentia est.’ Ete-
nim ὑπερβολὴ est, *Ipsa Salus si cupiat*
servare, prorsus non potest hanc famili-
am. Hinc licet aestimare quantum et
caloris et gravitatis apnd Terentium
sit, ad imitationem Cæcilianam. Vide
quantum creverit a superioribus, ut
sic finiat. *Idem.*

Salus] Dea Romanis, ut ‘Τύτεια Græ-
cis, cuius aëdem C. Jul. Bibaculus vo-
vit Cos, bello Samnitum, mox dicta-
tor dedicavit. Liv. I. ix. *Farnabius.*

ACTUS V.

SCENA I. Senarii sunt. vs. 4. *Mss.* nostri omnes: *porro deambulare.* et illud *vide sis.* et vs. 6. *ohe scelus.* vs. 8. duo: *tu si meus e.* vs. 12. omnes: *potasti.* vs. 13. dno: *hunc exitum.*

Ut est varietatis artifex poëta nos-
ter, Syrum a semetipso diversum hic
inducit, i. e. de callido, incallidum
ebrietate. non uti proderet adoles-
centem, quod sobrius in Andria ex
alia causa Davus fecit, sed uti prodi-
turo imprudens ipse obtentui esset.
Bæclerus.

1 *Ædepol, Syrisce]* *Hic exemplum*
inducitur licentiae servorum sub miti do-
mino. *Donatus.*

Ædepol, Syrisce te, curasti molliter]
Quia detexit Ctesiphonem, jam oportet
ut ebrius inducatur Syrus: per
enjus fallacias tegatur adeo. Et 'Sy-
riscum' se dicit, non 'Syrum,' τῷ
ὑποκρύσματι. *Idem.*

Syrisce] Ad blanditur sibi madidus
servus, diminutiva sui nominis formu-
la. *Farnabius.*

Molliter] Delicate. *Donatus.*

2 *Lautaque munus administrasti tu-*
um] Ut quicquid esset bellissimum
carperes, cyathosque sorbillares.
Ant munus servile, esse et bibere.
Idem.

3 *Abi]* Verbum vel sibi, vel alteri
cum laudatione blandientis. nam sic
dicunt, qui jam compotes sunt votio-
rum omnium, perfectique in rebus
universis. *Idem.*

4 *Prodeambulare]* Nota duas præ-
positiones uni dictioni adjunctas.
Ut: 'Pede proshigit terram,' et
ἀμφιπεριφήνην. et optime ad delicias
exprimendas hoc verbum convenit.
nam procedere segnem, 'deambula-
re' significat, nam deambulare eti-
am intus potuit. *Idem.*

Sis] Si vis. *Farnabius.*

5 *Exemplum discipline]* Quia unus

ex multis reliquis. An quia senior,
et nuper etiam paedagogus, ut ipse
ait, 'Quem ego puerum tantillum in
manibus gestavi ineis.' *Donatus.*

6 *Quid fit? quid tu es tristis?*] Mire
securitatem ebrii hic expressit, num-
quid enim pertimescit interventum
senis, ut solebat, Syrus? aut quic-
quam præcavet? Sub blanditur tan-
tum, et ita rerum oblitus est, ut quum
eum sævum sciat, causam tristitiae
ejus inquirat. *Idem.*

Exemplum disciplinæ. *Sy.* *ecce au-*
tem hic adest senex Noster. quid fit?
quid tu es tristis? *DE.* *ohe scelus]* Et
Bembinus, et omnes fere alii libri,
ita ordinant, ut in adest finiant ver-
sum; et sequentem incipiunt a senex.
et pro *ohe scelus*, aliqui *o seclus*, vel
oh habent ut Bembinus. ita ergo legi-
mus: *Exemplum disciplinæ.* *Sy.* *ecce au-*
tem hic adest Senex noster, quid fit?
quid tu es tristis? *DE.* *oh scelus.* Mul-
tis autem modis sustentatur hic ver-
sus. *Færnus.*

7 *Ohe, jam verba fundis hic sapien-*
tia] Scribe et distingue, ut in præ-
claro codice Bembi, *Ohe. jam:* id
est, desine. Nam *Ohe* satietatem
notat. Horat. In eodem libro pro-
fundis legebatur *fundes*. *Faber.*

Tu verbu fundis hic, sapientia] U-
trum 'sapientia verba?' an 'tu sa-
pientia?' quia dixit supra, 'Tu quan-
tus quantus es, nihil nisi sapientia
es.' *Donatus.*

Fundis] Utrum sine ulla cessatione
profers? An 'perdis?' secundum
illud, 'Nam quid tu hic agas, ubi si
quid boni præcipias, nemo obtempe-
rat?' *Idem.*

Ohe jam tu verba, &c.] Fr. Guyetus
delet hunc versum. *Donatus* retinet,
nec satis expedit, in quo non placeat
illud, 'tu sapientia.' poëta noster
hanc solet ex tam longinquò petere

sententias. neque congruit exemplum illud, quod affert, tam ex prono et facili petitum, quam hujus loci explicatio a vero interpretandi modo abiret, si ad hunc modum institnentur. Ceterum, aut clare loquitur servus, in admirationem et simplicitatem compositus (q. d. ohe tu Demea, ut video, ad præcepta sapientiae redis, seu verba fundis sapientia, ut dudum: subindicans, se parum jam capacem esse talis philosophiæ. ita senex, non curans Syri verba, pergeret, ut coepерat: *oh! scelus. tun' si meus esses, exemplum, &c.*), autse cum hoc commentatur, ita ut nolit audiri a sene, q. d. ohe parum tempestive hoc processi, si tu philosophari tuo more, ac de disciplina et moribus incipis loqui, possisque opinari, illa quoque, quæ comice subjiciuntur (*dis quidem esses Demea, ac rem tuam constabillesse*), ad spectatores dici, Demea non audiēte. imo non opineris jam sed sciās, si attendas, hanc Demeæ orationem revera cohærere: *oh scelus! tun? si meus esses, exemplum omnibus curarem ut esses.* quicquid interponitur, non respondetur Demeæ. ad quem tum demum conversus Syrus: *quamobrem? inquit, quid feci?* et postea iterum non Demeæ sed seem, ut spectatores audirent: *sane nollem hic exitum.* Bæclerus.

8 *Dis quidem esses, Demea]* Ab eo quod est ‘dis, ditis,’ ‘dites’ facit: ab eo quod est ‘dives, divitis,’ ‘divites.’ *Donatus.*

Dis quidem esses] Dives esses, retna familiariter bene administrata. *Farnabius.*

9 *Exemplum omnibus curarem ut es- ses]* Liber Bembinus, *exempla.* sunt autem *exempla*, exquisita supplicia: hic tamen accipit Terentius *exempla*, pro eo exemplo, quod omnibus datur ex exquisito supplicio alicuius facinorosi. *Faernus.*

10 *Quamobrem? quid feci]* Nihil nunc in Syro nisi simplex et purum

ob ebrietatem. Et vide, ‘quamobrem? quid feci?’ dicere, non esse sobrium Syri. *Donatus.*

11 *In ipsa turba]* Non minus ridicula importunitas Demeæ est, quam ebrietas Syri: qui adversum temulentum tantæ gravitatis oratione personat, ut ex dicentis vultu et verbis, et ex audientis habitu et stupore, magnam voluptatem percipient spectatores. vides enim quanto pondere verborum cum ebrio litiget. *Idem.*

12 *Potastis, scelus]* Non quod plus videt senex, quam objicitur oculis: sed oratorie *potastis* dixit, quum unum ebrium cernat: propter illud quod ait, ‘exemplum disciplinæ.’ quasi in omnibus sit, quod in uno nunc aspicitur. *Virgilius,* ‘Et criminis ab uno Disce omnes.’ *Idem.*

13 *Sane nollem hic exitum]* Et hoc dictum argumento est, Syrum oblitum omnium rerum nihil respondisse Demeæ per fallaciam: sed tantummodo prenitere quod exierit. *Idem.*

SCENA II. Senarii sunt. vs. 1. MSS. nostri omnes geminant τὸ heus. vs. 2. duo; *quid de Ctesiphone.* vs. 4. unus omittit τὸ quidam. vs. 5. duo; *mitte me ire.* ex glossa. vs. 6. omnes; *non manus abstines m.* vs. 7. omnes; *an tibi maris cerebrum dispergi hic.* abiit. Bæclerus.

1 *Heus, Syre]* Quam clare dicat, ostenditur ex eo quod præmisit, ‘heus,’ antequam loqueretur. *Donatus.*

Ctesiphon] Mire additum nomen est: quum aut sine hoc, aut per pronomen intelligi possit Ctesiphon. *Idem.*

Ut redeas] ‘Redeas’ dicendo, ostendit et illum inter pocula, a quo egressus est ebrius. *Idem.*

Rogat te Ctesipno ut redeas] ‘Arcanum demens detegit ebrietas.’ quod versutus Syrus diu celarat, prodit Dromo ebrius. *Farnabius.*

3 *Cur hic nominat]* Quasi non sint alii Ctesiphones. *Idem.*

4 *Est aliud quidam parasitaster par-*

volus] Non aliis parasitaster, sed aliis Ctesipho, qui est parasitaster. et bene non 'aliter,' sed *alius*: quasi non duo, sed multi sint Ctesiphones. Et hoc sic prouantiandum est, ut simul et querat, et dicat 'nostin?' Quasi sycophanta, nunc addidit, 'nostin!': nam veteroris est, etiam mentientem confidere. *Donatus.*

Est aliis quidam parasit.] Nota poëtæ artem; qui Syrum ne in ebrietate quidem fallaciarn obliisci facit; cum præsertim metu periculi præsentiore excitaretur. Denique hunc ebrium servum cum Plautinis compara, et, quid discrepant consilia utriusque poëtæ, considera. *Bæclerus.*

5 Quid agis? quo abis] Hoc jam ebrio convenit, non illi quem cognovimus Syrum. nam quod retinet senem, confessionis genus est. *Donatus.*

6 Non manum abstines? Mastigia] Etiam injecisse manum, ut teneret Demeam, ex ipsius verbis cernitur. *Idem.*

Mastigia] *Mastrylas.* servus aut aliis quispiam flagris onustus, aut dignus verberibus, a μάστιξ, flagrum. *Farnabius.*

7 An tibi jam mavis cerebrum dispergam hic] Ut appareat, baculo minatur. *Donatus.*

Abiit] Quia prohiberi non potuit, demiso et desperanti vultu, quid factum sit, dicit, et abiisse pronuntiat. *Idem.*

Abit] Evasit mihi e manibus atque introrupit. *Farnabius.*

8 Ædepol comissatorem haud sane commodum] Τῷ χλευασμῷ, tantum inopinatus supervenit, ut omnia sic offendat, quemadmodum qui comissatum ingreditur: quia comissatoris est supervenire ad scortum, et vociferari aliquid in jocularem strepitum, quare totum false, totum ad Demeam contulit. *Donatus.*

Commissatorem haud sane commodum] Convivam ingratum. Menander. 'Ο σκληρὸς ἀνήρ ἔστιν τὸ γένος γέρων.

Farnabius.

9 Præsertim Ctesiphoni] Bona exceptio, ut appareat omnibus incommodum, et in his Æschino, sed præcipue Ctesiphoni. *Donatus.*

10 Nisi dum hæ silescant turbæ] Non quæ jam sunt, sed quæ erunt. *Idem.*

11 Edormiscam hoc] Τποκοριστικὸν vini. Edormiscam crapulam hanc ex vino. *Farnabius.*

Hoc villi] Τποκόρισμα est vini: ut, unus ullus, asinus asellus, τανος vallus, rinum vīllum. *Donatus.*

SCENA III. Senarii sunt iterum. vs. 1. MSS. nostri duo; parata nobis sunt. omnes; ita ut dixi Sostr. vs. 3. omnes omittunt, quid agam. unus; conquerar. vs. 5. omnes, scilicet. unus, propter id. cum glossa. vs. 10. duo; dictum inter nos hoc fuit. vs. 11. ex te adeo ortum est. vs. 14. omnes; numquid. vs. 17. in omnibus distinctio est, quam editio præfert. vs. 22. omnes; hæc tec. cog. et vs. 23. ut ed. vs. 26. duo; retine. vs. 28. omnes; gloriū tu istanc tibi obtine. vs. 31. omnes; omnia hæc si vol. vs. 33. omnes; et tibi et mihi e. i. vs. 38. omnes; hoc licet facere imp. h. vs. 39. omnes, ut ed. nisi quod Argent. glossam interponit; quam faciunt. vs. 40. duo; quæ in illis esse video. Argent. post quæ interponit ego. vs. 41. omnes; rido eos sapere. vs. 50. duo; istæc nos rat. vss. 54. 55. unus; ceterum rus ibo cum illo cum prima luce hinc ibo. alter meorum; ceterum cum rus illo cum prima luce hinc ibo. Argent. ceterum rus cum filio cum prima luce hinc ibo. vs. 56. omnes; hilarem. vs. 58. omnes, prorsus, et illuc. vs. 60. unus; illuc, duo, illa. vs. ult. unus; et cui rei est opus, hilarem hunc sumamus diem. alter meorum; et cui rei opus est ei rei hil. h. sum. d. ita etiam Argentoratensis. *Bæclerus.*

Parata a nobis sunt, ita ut dixi, Sostrata, ubi vis] In hac scena collatio est personarum, milis parentis ac servi.

Donatus.

1 *Parata a nobis sunt]* De verbis abeuntis vult ostendere Poëta, quam orationem cum Sostrata habuerit ingressus Micio, et vides quas ἀλλελψεις interposuerit. Primo, *Parata a nobis sunt*: quæ, non dixit: sed, *ita ut diri dicendo*, significat se dixisse omnia. Deinde, *ubi vis*, fiant nuptiæ, vel quid tale, aut omisit, aut dicturns hoc ipsum, audit vehementins fores esse pulsatas, et quod agebat abjevit. *Idem.*

2 *Quisnam a me pepulit]* *A me*, modo, id est, *meas*. *Idem.*

3 *Tam graviter*] Quia irati omnia concite faciunt, quum pulsandæ fores essent exituro foras Demea, sic eas pulsavit, ut et his ipsis irasci videretur. *Idem.*

Quisnam a me pepulit] Aposiopesis, auditio pulsu ædium suarum. *Farnabius.*

Pepulit tam graviter fores] Vide Adelph. act. II. sc. 3. *Idem.*

3 *Hei mihi, quid faciam? quid agam?* *quid clamem, aut querar?* *o Cælum, o Terra, o Maria Neptuni]* Multum laboravit Terentius, ut δαναογύλια servaret in dolore Deinæ: quo major debet in Ctesiphone reprehensio esse, quam in delictis Æschini. Et nota, quod ubi non invenit quod dignum loqueretur, ab interjectione cœpit, *hei mihi*. Et adhuc quum pro rei magnitudine oratio parva esset, *quid faciam* inquit. In alieno indignatus est: in suo *quid faciam?* inquit. In alieno litigavit: hic ait, *quid agam?* In alieno clamavit et questus est: hic in suo relinquit, et præter διαπλησιῶν in Æschini peccato Micionem accusavit: in Ctesiphonis, elementa cum Diis omnibus ac toto mundo. Mira αἴξησις, et quam imitatur Virgilus in Orpheo, post amissam rursus Eurydicen, ‘*quid faceret?*’ inquit. omnia enim consumperat prius dolor. ‘*Quo se rapta bis conjugæ ferret?*’ nam quid præter omnes terras atque

Inferos loci remanebat? ‘*Quo fletu manes?*’ per quem fletum manes; quasi omnes primis luctibus impleverat lachrymis; ‘*qua numina voce moveret?*’ cui nec ira quidem iuxta remanserat. Et vide hic gradus doloris et iracundiae: in tautum antem, ut jam crescere non possint. quippe in initio fabulae tantum tristis est Demea, nam sic audit a Micioni, ‘*quid tristis es?*’ et ipse, ‘*Rogas me (ubi nobis Æschinus siet) quid tristis ego sim?*’ Inde mox procedit in pœnæ: adeo ut sic incipiatur, ‘*Disperii: Ctesiphonem audivi filium una fuisse in raptione cum Æschino.*’ Inde postea dicit, ‘*Ne ego homo sum infelix.*’ Ad postremum, ‘*Hei mihi quid faciam? quid agam?*’ Et naturali quodam modo, postquam summus furor ad extrema pervenit, repente senex mutatur, et mitis est. *Donatus.*

Hei mihi quid faciam, &c.] Donatus operosus est in explicanda hac exclamatione: sed quod circa maria Neptuni suspicatur, velle Demeam diluvium et interitum rebus optare, ut omnia Neptunia fiant, nimis longe petitus est, nec Terentiani moris. *Bæclerus.*

Quid clamem] Omnia accusat iranundus. Et hoc est quod habet Horatius, Ep. ad Pisones; ‘*Interdum tamen et vocem commedia tollit, Irratusque Chremes tumido delitigat ore.*’ *Farnabius.*

4 *O cælum, o terra, o maria Neptuni]* Neptunus, quia medius sit inter cælum et inferos, dum utriusque regni particeps habetur, elementorum omnium potior. nam ideo tridentem habet, pro numero trium elementorum: ut apud Virgilium idcirco dicit, ‘*Jam cœlum terramque meo sine nomine venti Miscere.*’ Et apud Homer. sic idem, ‘*Ως εἰπὼν, σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον, Χερσὶ τρίαιναν ἐλώντ πάσας δ’ ὄρθουνεν ἀέλλας Παντοίων ἀνέμων· σὺν δὲ νεφέσσοι κάλυψε Γαῖαν ὄμοιον καὶ πόντον.*’ Et hoc

est quod ait Horatius, in Arte Poëtica, ‘Interdum tamen et vocem commedia tollit.’ In hæc enim tria, rerum natura dividitur. Ut Virgilius, ‘Principio maria, ac terras, cœlumque profundum.’ Et per hoc totum mundum accusavit. *Donatus.*

O cœlum, o terra, o maria Neptuni] Utrum Deos elementa vocavit, quod Diis quoque irascitur, qui in iis comorantur, ut dolentes solent? an quia Deos esse non putat, ideo hæc omnia Neptuni dicit: quasi dieturus esset, *Neptunia fiant*: nisi intercederet persona Micionis: quem videns, ad alind conversus, desiit diluvium et interitum rebus optare, objecto fratre, cui maxime irascitur, et propter quem detestabatur omnia. Tale est apud Virgilium: ‘Omnia vel medium fiant mare.’ An omnia accensat, ut indignantes solent? Ut, ‘Quem nou incusavi amens hominumque, Deorumque?’ Et ut, ‘Atque Deos atque astra vocat crudelia mater?’ *Idem.*

Hem tibi] Τῷ ἰδιωτισμῷ. *Idem.*

Tibi] Nulli enim Micio loquitur. *Idem.*

5 Id nunc clamat]. Id, ob id. Idem.

Id nunc clamat scilicet: parata lites] In libro Bembino pro *scilicet, illicet* legitur; itaque prius erat et in Victoriano, sed deinde priore i abraso, remansit *licet*. Sed *illicet* videtur etiam legisse Donatus, qui in hunc locum ita ait, ‘*Scilicet parata lites: Videtur*, &c. ex quibus conjicere licet, Donatam non *scilicet* legisse, quod nullam perturbationem metumve significat, sed *illicet*, quod desperantis adverbium est: ut in Ennacho: ‘Actum’st, *illicet* peristi.’ et apud Plautum in Cistellaria: ‘*Ilicet, aetum’st?* Faērus.

Omnem rem] De amore Ctesiphonis. *Farnabins.*

6 Scilicet parata lites] Videtur et ipse pertimusse, dicendo *scilicet*, et *parata lites*. Sed ut rursus confit-

met se ipsum, quia *succurrendum est*, ait *succurrendum est*, Ctesiphoni scilicet. *Donatus.*

7 Communis corruptela nostrum] Qui communiter ambos corruperit. *Idem.*

Communis corruptela nostrum liberum] Major accusatio est ista quam prior: quippe quoniam jam modo de ambobus accusetur Micio, non de uno. *Idem.*

8 Tandem reprime iracundiam] Mire. Quia reprehendere nequit irascitem, nimietatem reprehendit irati. Et *ira*, de causa est: *iracundia*, de moribus. *Idem.*

Atque ad te redi] Quia ira, ab eo quod est *ire* dicitur, quod a se eat, qui irascitur et furit. Et, *ad te redi*, proprio dixit. Virgil. ‘Verum ubi nulla fugam reperit fallacia, victus In’ sese redit.’ Et Cicero: ‘Redit ad se atque mores suos.’ *Idem.*

Atque ad te redi] Videntur quippe irati exiisse de potestate h. e. de consilio, de ratione, de mente. *Farnabius.*

9 Repressi, redii] Non quid dicatur, sed quo gestu dicatur, specta: et videbis neque adhuc repressisse iracundiam, neque ad se rediisse Demeam. sed quam mira est atque perspicua moralitas, in hujusmodi rebus, apparat. *Donatus.*

Repressi, redii, mitto modis.] Quam subita mutatio! qui modo præ iracundia tantopere exclamaverat; qui fratri contumelias dixerat, nunc ad unam ejus vocem, qua iracundiam reprimere, atque ad se redire monebatur, mitescit. Sed notabis, non tam mitescere enim animo, quam desitui adversario. quam enim parum moveretur Micio tali tumultu et jurgio, satis expertus erat, itaque, cum se jam effundisset ille furor, neque quo provokeretur, haberet; et Micio non voce tantum, sed gestu etiam ei demonstrasset, quam turpe homini semper esset, præ iracundia de potes-

tate mentis exire, pudore commoveri eum oportuit. cum præsertim cupidus esset convineendi Mieionem de violata conventione ; neque de victoria dubitaret ; adeoque ad eam obtinendam, quocunque Micio vellet modo hoc specimen cerni, contendet. Et sane Demea causa et actione hac tota superior est : cujus argumentis solidis et jure optimo nixis, Micio ambages, et figuras et sophæ pharisaæ opponit. *Bæclerius.*

10 Rem ipsam putemus] Videtur paulo citius destomachatus, quam res etiam incertæ poscebant. Sed et hoc morale : nam juste irati, omissa sævitia, ad ratiocinationes sæpe festinant. et præterea illud accedit, quod non invenit jam, quod condigne dicat : simul etiam quia increpitus est a fratre, quod apud se jam non sit per iracundiam vehementem. *Donatus.*

Item ipsam putemus] Tractemus, purgemus. nam et hinc putamina, purgamenta dicta sunt : ut Plantus in Captivis ait, ‘ Nucleum amisi, retinui pignori putamina.’ Et Virgilinus, ‘ Multa putans,’ inquit. *Putare* proprie, est falsa et cassa a veris et utilibus resecare. unde arborum purgatores putatores. Et *rem*, causam ipsam litis ostendit : ut, ‘ Mitte ista, atque ad rem redi.’ *Idem.*

Rem ipsam putemus] Redeamus et ad calculos, reique ipsius inter nos pactæ computemus rationes. ‘ Neque enim placet ; quod omnes interpretantur, amputemus, purgemos. Metaph. ab arborum putatoribus ducta.’ *Farnabius.*

11 Ne tu curars meum] Nam ambos curare, propemodum reposcere illum est, quem dedisti. *Donatus.*

12 Factum est] Apparet, Mieionem invitum quidem fateri, sed facete contempnere objecta. *Idem.*

14 Cur emis amicam, Micio] Inclamatio ista nominis, magnam invidiam significat. Ut, ‘ Regnumne, Æs-

chine, hic possides?’ Et, ‘ Pacem te poscimus omnes, Turne.’ *Idem.*

Num qui minus mihi idem jus æquum est esse, &c.] Aut, *num*, aut *qui* abundat. et est ordo, Qui minus æquum est esse idem jus mihi, &c. *Qui* ergo, quare vel cur significat. *Idem.*

Numquid minus mihi idem jus æq. est esse, &c.] Æquissima ratio. conventione reciprocam obligationem inducit. convenit inter nos, ut ego hoc faciam, tu illud facias. in hæc fidem dedimus et accepimus. tu postulas, ut servem, quæ recepi. recte. Sed non deteriori jure exigam a te, ut tu quoque serves, quæ recipisti. naturale enim est, hæc in vicem valere. Vult Demea par pari referre Micioni. quasi ita ageret : tu antea accusasti me, quod contra pactionem inter nos initam Æschinum curarem ; quod equidem propositum mihi non fuit, sed naturali tantum affectu horante de fama et vita ejus pertimui. Tu autem nunc Ctesiphonem filium meum, qui ejusdem conventionis lege ad te nihil attinebat, receptas, licentiamque ejus et amores adjuvas. id est, cujus me culpæ voluisti insimulare, eam ultiro et manifesto committis. quasi vero tibi recedere a pacatis liceret, quibus ut ego starem, tandem opere exegisti.

Ecce enim quid respondet Micio ? auctoritati conventionis, quæ distinxerat curam filiorum, obvertit vetus illud verbum : ‘ Communia esse amicorum inter se omnia.’ quod Ciceroni Græcorum proverbium dicitur Offic. i. 16. et Pythagorea vox, τὰ τῶν φίλων κοινὰ, de Legib. i. 12. non simplici astu. nam neque ad omnia hæc sententia potest extendi, adeoque hoc est καθόλου μὴ ὄντος, καθόλου εἰπεῖν neque conventione ita infirmatur, quæ ab hac regula exceperat disciplinam filiorum, ne pro communis curaretur. unde iterum jure nititur Demea, cum respondeat, ridiculum esse, nunc deinde ea-afferre. quæ si con-

tra conventionem valere unquam debuissent, ab initio statim exprimenta fuissent. cum præsertim conventionio talis sit, ut cum illo, sicut nunc affertur, pronuntiato stare non possit. Postea Micio controversiam deserit, et a quæstione juris ad utilitatem transilis, de qua nihil præcipue movebat nunc Demea, qui etiam postquam Micio ostendisset, Ctesiphonem non de ipsis bonis, sed de suis, sumtum facere, notat hanc fraudem disputationi factam, et omitti jubet sermonem de re familiari; eum potius de consuetudine vitæ as disciplina adolescentis corrupti agendum sit. Tum denique Micio, utrumque filium Demeæ excusat, neque corruptos, sed mox defervescente adolescentiae impetu ad officium reddituros, famæque et rei studiosiores futuros, quibusdam signis et conjecturis ab ingenii liberalis indole conficit: animumque Demeæ varie versat, ut spem primum, subinde lubentiam admittat, ac tristitiam suam parum expetendam fateatur. Est autem eloquentia Micionis speciosa, et coloribus adornata, quæ apud simplificem Demeæ animum impetrabilis esse potuit. *Bæclerus.*

17 Non] Confidenter non repetivit, non habens rationem quam subjiceret: nisi illi proverbium venisset in mente. Nam quia se videt in malam causam incidisse totum vernaliter et facete agit: et subjicit æquitatem, ubi justo se tueri non potest. Quod tamen a Demea statim convincitur, dicendo, ‘Nunc demum isthac oratio nata,’ ut ostendat illum perturbatum contraria protulisse dictis suis superioribus. *Donatus.*

18 Communia esse amicorum inter se omnia] Inter Pythagoreos ortum dicitur. *Idem.*

Communia esse amicorum inter se omnia] Menander in Adelphis. Τὰ τῶν φίλων κοινά ὁ μόνον τὰ χρήματα, Καὶ νοῦ δὲ καὶ φρουρήσεως κοινωνία, quam sen-

tentiam Pythagoræ tribuit Cicero, i. de leg. et Timæus apud Diog. Laëtitium, κοινόβιον Pythagoricum laudat Agellius l. i. c. 2. vide et Senec. de Benef. l. vii. c. 4. *Farnabius.*

19 Fueete: nunc demum isthac nata oratio est] Alii totum jungunt: alii separant. Et bene *nata est*: nam sic dicimus de rebus repentinis: ut supra, ‘Ere nata melius fieri haud potuit, quam factum est, hera.’ *Donatus.*

20 Ausulta paucis, nisi molestum est, Demea] In duas partes dividitur tota persuasio: nihil passurum Demeam damni, nihil corruptelæ. *Idem.*

21 Principio si id te mordet, sumpturn filii quem faciunt] Figurativa locutio est: ut, ‘Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?’ *Idem.*

22 Quæso] Modo objurgatorum est quæso. *Idem.*

23 Pro re tollebas tua] Pro patrimonii tui qualitate. *Donatus.*

Tu illos duos olim pro re tollebas tua] Idem liber, pro duos, duo, habet: ut Virgilius, ‘Si duo præterea tales Idea tulisset Terra viros.’ pro *tollebas, tollerabus, per duo*; licet mendose, nam debet esse per simplex: *tollerabus* autem, id est, alebas, et sustentabas. Cæsar libro tertio belli civilis, ‘Equos eorum tolerari, reliqua vero jumenta interisse.’ *Idem.* ‘Ut foliis ex arboribus strictis, et teneris arundinum radiebus contensis, equos alerent, et cogerentur his rationibus equitatum tolerare.’ *Tollebas* autem de adultis jam filiis non arbitror proprie dici: nec quid legerit hic *Donatus*, sciri potest: quia tautummodo habet, *pro re tua*, eaque dumtaxat verba exponit. *Fænus.*

25 Et me tum uxorm credidisti, scilicet, ducturum] Ἐπαγωγὴ. *Donatus.*

27 Conserva, quare, parce, fac quam plurimum illis relinquas] Hoc sic pronuntiandum, ut appareat hanc ipsam voluptatem displicere Micioni. **Conserua parta.** *Quare nova. Parce omnibus.* *Idem.*

29 *Mea*] Meis, Archaice. *Farnabius.*
Utantur sine] Aut deest, his, ut sit,
his utantur: aut *mea utantur*, antique
 locutus est. *Donatus.*

30 *Dc summa nihil decedet*] Rei tuæ
 scilicet. *Idem.*

Id de lucro putato esse. Omnia hæc
si roles] Melius in lib. Bembi. *Id de*
lucro putato esse omne. Faber.

33 *Demseris*] Pro *dcomes*. Donatus.

34. *Mitto rem*] Pecuniam. Et hæc
 exclamatio est moralis nimis adver-
 sum tardos ac non intelligentes ho-
 mines. *Idem.*

Consuetudinem ipsorum] Loquor, aut
 quid tale, subaudiendum. *Idem.*

Mitto rem, consuetudinem ipsorum] Vel ab utilitate ad honestatem trans-
 it: vel a rebus ad illos ipsos, de
 quibus agitur. Cavetur enim ne aut
 rem perdant, aut ipsi pereant. *Idem.*

Mitto rem] Rem familiarem et for-
 tunæ bona nil moror: ingenium et
 mores eorum mala consuetudine cor-
 rumpi non est æquum. *Farnabius.*

Mane scio: istuc ibam] Moralis et
 faceta correptio, continens in se la-
 tenter blandimentum, quo deliniatur
 auditor. *Donatus.*

35 *Multa in homine, Demea, signa*
insunt] Obscurissimus sensus et re et
 verbis. *Idem.*

Multa in homine, Demea] Homini in-
 telligenti facile est de vita et moribus
 adolescentum æstimare animum ipso-
 rum et ingenium. adeo etiam, ut cum
 duo idem facere videntur, dicat tam-
 men peritus rerum æstimator, ‘Hoc
 licet huic impune facere,’ qui sc. li-
 berali ingenio prædictus est, nec fa-
 cile corrumpi potest. *illi non licet,*
 quippe qui per naturæ improbitatem
 obsequio abutitnr. sequitur hypo-
 thesis, ‘Quæ ego esse in illis video,’
 &c. *Farnabius.*

37. *Duo quum idem faciunt*] Obse-
 ure loentis est, quum hic sit sensus:
 Duo idem faciunt, quorum uni licet
 facere, alteri non licet. *Donatus.*

Duo quidem idem faciunt] Nam am-

bo et sapiunt, et intelligunt, et loco
 verentur. non ingenii vitium, sed æta-
 tis est. *Idem.*

Sæpc, ut possis dicere] Melius est
 sape ad superiora conjungere: nam
 possunt duo idem facere, et easu,
 non ut similitudinem facere videan-
 tur. tunc ergo erit signum, ‘Sæpe
 idem faciunt.’ *Dicere* autem posuit,
 pro intelligere et scire: ab eo quod
 præcedit, id quod sequitur. ut,
 ‘Fœneratum istuc beneficium pul-
 chre tibi dices.’ et, ‘Memorem me
 dices esse et gratum.’ *Idem.*

39 *Non quod dissimilis res sit*] An
 quia huic licet? *Idem.*

40 *Quæ ego esse in illis video*] Ordo
 et sensus hic est, Multa in homine,
 Demea, signa insunt, ex quibus con-
 jectura facile fit: quæ ego illis inesse
 video, ut confidam: fore ita ut volu-
 mus. *Idem.*

41 *Intelligere, in loco vereri*] Non,
 ‘In loco intelligere’: sed, ‘In loco
 vereri.’ *Donatus.*

42 *Inter se amare*] Cito dixit inter-
 se: quod est, qnum alter alterum in-
 vicem amat. *Idem.*

*Scire est liberum ingenium atque ani-
 mum*] Ego sic exposuerim, scirelicet,
 eorum ingenium atque animum libe-
 ralem esse et nobilem. Juvenalis:
 ‘Tu tibi liber homo, et regis conviva
 videris.’ *Faernus.*

44 *At enim metuas*] *Ἀντίθεσις* ad
 priorem tractatum pertinens, qui est
 habitus de consuetudine rei familiaris.
Donatus.

Ne ab re sint tamen omissiores paulo] Quia amant, potant, olen t unguenta.
Idem.

At enim metuas, ne ab re sint tamen
omissiores paulo] Oratorie paulo: nam
 non paulo omissiores fore Demea,
 sed plurimum fore, credit et metuit.
 et ab re, a patrimonio. *Idem.*

Ne ab re sint tamen] Ne rei familia-
 ris sint paulo negligentiores. Henant-
 tot. act. v. sc. 2. ‘Animo vidi te
 esse omissio.’ *Farnabius.*

45 *Omissiones]* Ἀνημένοι, ἀνετάπεραι, negligentiores. Sic in Heautontim. ‘Ubi te vidi animo esse omisso.’ *Donatus.*

O noster Demea] Blanda et cum quodam complexu ejus, qui reprehenditur, incensatio, et de more sublata. Et sic hoc dixit tanquam dicturus essem, Multa te latent, simplex homo es. nam hujusmodi sententia latenter quandam dicentis autoritatem fiduciamque designat. *Idem.*

46 *Ad alia omnia ætate sapimus rectius]* Præterquam ad avaritiam. et per hoc, quod optas liberis, vitium senectutis est. *Idem.*

48 *Attentiores sumus ad rem omnes]* Proprie attentiores reddit omissionibus. supra enim dixerat, ‘Ne ab re tamen sint omissiones paulo.’ *Idem.*

Quan sat est] Quasi dicat, attentos nos esse, non statim crimen est. *Idem.*

49 *Quod illos sat ætas acuet]* Μεταφορῶς, acuet. *Idem.*

Ne nimium modo Bonæ tuæ istæ nos riones, Micio, Et tuus iste animus æquus subrortit] Næ, valde, subrortit, infra legendum est. Si ne, pro non, conjunctio est, subvertat legendum est, ita ut subandamus timeo, vel aliquid tale. Et tuæ et istæ quod ait, significacionem habent nulliusmodi rationis et ineptam: nam apparet, non eas probari ab eo qui sic loquitur, ut supra, ‘Jam vero omitte, Demea, tuum istane iracundiam.’ *Idem.*

51 *Tuce, non fiet]* Tuce nunc pro ἐνθησιμῷ positum est, quasi diceret, Non subvertet: ne dixeris: quod nali omnis verbum est. *Idem.*

52 *Da te hodie mihi]* Accommoda te ipsam voluntati meæ, nam in animum transtulit quod est corporis, ut in Eunuchio: ‘Mili sese dare, sermonem querere.’ Cicero, ‘Cervicem jacare, et populo se accommodare.’ *Idem.*

Da te hodie mihi] Si non vis, inquit, propter te, vel propter me mitis esto. *Idem.*

53 *Exporge frontem]* Quia contrahi in verbo dicitur. Et verbo isto ostenditur, quanto conatu opus sit, ad explicandam tantam contractionem senectutis et severitatis. *Idem.*

Exporge frontem] Serena, explica frontem corrugatam. *Farnabius.*

Seilicet, ita tempus fert, faciendum est] Vide si non hoc sit, quod Græci ΜΙΠΚΟΚαλῆμερον dicunt: nam sic, et ita tempus fert, et faciendum dico, ostendit se magis cogi necessitatibus, ut paulo sit tranquillior: et eum tanta difficultate promittit, tanquam mala subiturnus sit. Atque adeo majorem partem secum disputat, necessario hoc velit nolit faciendum esse, ut sit lætior: et hoc quia tempus fert. *Donatus.*

54 *Faciendum est]* Satis mire: tanquam necessitate cogatur ad gaudendum agrestis senex et ΞΙΠΟΚΑΛΗΜΕΡΟΣ. *Idem.*

Ceterum rus cum filio cum primo luce ibo hinc] Hoc ideo facit, quasi gaudere interim non possit, nisi se vicinæ sævitiae proximitate soletur. *Idem.*

55 *Cum primo lucu]* Ἀποσιώπησις. *Idem.*

Cum primo luce] Veteres dicebant lucum, pro luce, pro sole ponentes. Ergo cum primo lucu, quoniam primum sol cœperit illucescere. *Idem.*

Cum primo lucu] Veteres masculino genere dicebant, lucem. *Idem.*

Ibo hinc] Tanquam de malo loco. *Idem.*

Denoche] Abundat de. *Idem.*

Cum primo luce ibo hinc] Lucem veteres masculino genere dicebant. Alii leg. luce, ut nocte et noctū; ita tuer luce usupantes. *Farnabius.*

56 *Face te]* Eodem verbo utitur, quo jamdudum: ut laborem ad latitudinem se convertentis ostendat: id est elabora ut sis hilaris. *Donatus.*

Et istam psaltriam, una illuc mecum hinc abstraham] Vide singulas syllabas imbutas amaritudine iusticia atque agresti. Nam istam odium significat.

Psalmum: Sævitia in nomine est, quam deliciosa esse oportet. et, *una mecum:* quam cum adolescentibus esse convenerat. et *illuc:* ad quem locum psalmum secum ire compellit. Deinde ne vel in itinere pena cesseret, ‘Cum filio ibo hinc,’ inquit, ‘illum vero abraham.’ nam *illuc* eo animo dixit, quo supra, *ibo hinc.* Et appetit illum quasi mancipium ducturum puerum, non ut fidicinam. *Idem.*

57 *Mecum hinc abraham]* Non abducam: sed quod est sœvientis, abraham. *Idem.*

Pugnareris] Magnam rem feceris. Sic Lucilius, ‘Vicimus o socii, et magnam pugnavimus pugnam.’ *Idem.*

58 *Eo pacto prorsum illuc alligaris filium]* Hæc cum risu dicit Micio. Et ligare, est injicere alieni vincula. Quis vero dicitur alligari ad aliquid, sine quo esse non possit? Ergo proprie ad amicam alligari adolescentem dixit amatorem. *Prorsus autem, certe, reete, ac vere significat. Id.*

Illi alligaris filium] Ex iisdem et Donato, illi adverbialiter. *Faernus.*

59 *Ut illam serves]* Acnendum illam: hoc est, non jam filium, sed illam, serva, in qua utrumque retinueris. *Donatus.*

Ego istuc videro] Hoc est, ut illam servem. *Idem.*

60 *Atque ibi favilla plena, fumi ac pollinis coquendo sit faxo, et molendo]* Atqui molere prius est, quam coquere: sed illud prius posuit, quo pulchritudo magis fædatur. an quia prius torreatur triticum, ut tundi possit? Ut Virgilis, ‘Et torrere parant flammis, et frangere saxo.’ *Idem.*

61 *Coquendo sit faxo, et molendo]* Ne ametur scilicet. *Idem.*

Coquendo sit faxo, et molendo: præter hac] Ἀπόδοσις octava. *Idem.*

Coquendo sit faxo et mol.] Notabilis locus est Planti de operibus ancillarum, Mercatore II. 3. 62. ‘Nihil opus nobis ancilla, nisi quæ texat, quæ molat, Lignum cædat, pensum

faciat, ædes verrat, vapulet, Quæque habeat cotidianum familiæ coctum cibum.’ *Bæclerus.*

62 *Meridie ipso]* Quum sol vehementior est. Et nomen fecit de adverbio. *Meridiem* dixerunt veteres, quasi *medidiem*, r pro d posito, propter cognationem harum inter se literarum. *Donatus.*

Meridie ips. &c.] Possis interpretari versibus Tibulli Eleg. I. 9. ‘Jam mihi persolvet pœnas, pulvisque decorum Detrahet, et ventis horrida facta coma: Uretur facies, urentur sole capilli, Deteret invalidos et via longa pedes.’ *Bæclerus.*

Ut stipulam colligat] Quod sub sole fieri necesse est. *Donatus.*

63 *Tam excoclam reddam, atque atram]* Τίωτικῶς dixit reddam, pro faciam. Et excoclam, ad tenuitatem siccati coloris: *atram*, ad colorem retulit. Et vide quam aspera, quamque ingrata clausula sit, qua sœvidici sensis finitur oratio. *Idem.*

Placet nunc milii videre supere] Non contradicit: timet enim suasor, ne lætitiam rursus provocet ad jurgium. *Idem.*

64 *Atque euidem filium]* Non solum suadet lætitiam, sed etiam rideat cogit invitum. *Idem.*

65 *Derides? fortunatus qui istoc animo sies]* Hoc verbum vultu Demæ sic profertur, ut subrisisse videatur invitns. Sed rursus ego sentio, amare severeque dixit. Et ridet, qui simpliciter ridet: deridet, qui cum alterius irrisione et contemptu ridet. *Idem.*

Fortunatus qui istoc animo sies] Non laudantis est quod ait, *fortunatus*: sed moraliter reprehendentis, ut si dicas, quum te aliquid cura offendit, fortunatos stultos qui nihil sentiant. At hoc quoque dixit in Ennacho, ‘At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati possum.’ *Id.*

Fortunatus] In hoc felix videris, qui miseriarum sensu careas, ego ve-

ro sentio. Sophocles in Ajace. Ἐν τῷ φρονεῖν γὰρ μηδὲν, ἥδιστος βίος. *Farnabius.*

67 *Jam jam desino]* Et hic velut necessitatem queritur imponi sibi. *Donatus.*

68 *Et cui rei opus est]* Cui rei credis, nisi nuptiis? hoc est, ludo atque lætitiae, voto et gadio nuptiali. *Id.*

Hunc sumamus diem] Non accipiamus, sed impendamus, et consumamus. Unde et *sumptum* dicimus pecuniam, quæ insumenta est. *Idem.*

SCENA IV. Trochaei sunt tetrametri catalecticci. vs. 4. omnes MSS. nostri in *experiendo repudies*, omisso *τῷ ut.* vs. 5. omnes, ut ed. vs. 14. itidem. vs. 16. duo: *exacta re.* vs. 17. duo: *patria utitur commoda.* vs. 23. duo habent *nunc pro jam.* omnes, *contra hæc,* atque et omittunt. vs. 24. omnes, ut ed. vs. 26. unus: *obsequendo animo.* Argent. post *hæc* aliter in textu, aliter in margine inserit. *Bæclerus.*

Nunquam ita quisquam bene subducta ratione] In hac scena exemplum inducitur hominum, qui virtutem tatio deserunt, ob contemptum ejus, quod apud omnes sæcum esse, ritiosum sit. Et adeo faret Terentius clementioribus ac mitissimis patribus, ut hunc quoque adducat ad sententiam Micionis, non tamen hoc sentientem, quod ita fieri oportet, sed quod ita res cogit. Vult enim naturalem inesse veris patribus acrimoniam: sed eam semper invidiosam esse adolescentibus. *Donatus.*

1 *Bene subducta ratione]* Bene disposita, bene computata: *ducere* enim est digitis computare. sed *ducere* est apud alium et palam: *subducere*, apud se ipsum et secreto, quo magis in verbo isto majoris attentionis et diligentiae signum est. *Idem.*

Nunquam ita quisquam, &c.] Semper quidem decet senes sententias loqui; ἀρμόται γὰρ γνωμολογῶν ἡλικίᾳ πρεσβύτερον, ut ostendit Aristoteles Rhet. II. sed ab hoc exordio, non

frustra gravitatem singularem præferente, Demeam præcipue sententiosum voluit esse Poëta. hactenus enim iracundia et ægritudo animi plerumque obstiterat philosophanti. nunc, composita in novum quasi habitum mente, magnifica orditur φήσει ‘experiendo semper disci.’ Servatur et auctoritas senis, quibus hie ad gloriam titulus potissimum placet: et voluntas proficiendi commendatur, quæ nunquam sera esse potest: et occasiones disciplinæ ex negotiorum varietate egregie demonstrantur. Undique conflatur orationi dignitas: ‘Nunquam ita quisquam’ (ne quis δύμαθῆς videri possit, si sapiensissimus quisque idem experitur) ‘tam bene subducta ratione ad vitam fuit’ (exquisito loquendi genere prudentia et ars vivendi notatur) ‘qain res, ætas, usus’ (quam plene et feliciter partitur illud, quod experientiam vocamus!) ‘semper aliquid apportet novi,’ (adeoque animos cognoscendi et proficiendi cupidos) ‘aliquid moneat,’ (unde scilicet te profecisse scias, id est,) ‘ut illa quæ te seire credas, nescias,’ (imo non in συνέται tantum, sed etiam in δευτέρῃ perficiari) ‘et quæ tibi putaris prima, in experiendo ut repudies.’ Prorsus nihil potuit exactiore vel eloquenter vel philosophia dici. *Bæclerus.*

Bene subducta] Considerata recte vivendi via, translatum a calendariis. *Farnabius.*

2 *Quin res]* *Quin modo cur non significat.* *Donatus.*

Quin res, atas, usus] Tria posuit, ex quibus res pro experientia ponuntur: et haec dicit se esse mutantum. nam mox dicet, ‘Re ipsa repperi, facilitate nihil esse homini melius, neque elementia.’ *Idem.*

Ætas, usus] Pindarus in Olymp. ‘Αρέται ἐπίλοιποι μάρτυρες σοφώτατοι. Pub. Syrus: ‘Discipulus est prioris posterior dies.’ *Farnabius.*

3 *Aliquid moncal]* Σύλληψις est per

casus, subanditur enim quem. *Donatus.*

4 *Quæ tibi putaris prima?*] Ante alia eligenda: quæ et primo loco ponenda, ac per hoc optima. *Idem.*

5 *Quod mihi nunc erexit?*] Contrahe mihi in unam syllabam, eamque post nunc colloca ex libro Bembino et aliis antiquis. ita stabit trochaicus. *Faernus.*

6 *Vitam duram quam vixit?*] Ἀρχαῖος. ut Lucilius, ‘Magnam pugnavimus pugnam?’ *Donatus.*

7 *Nam ego ritam durum, quam rixi usque adhuc?*] Prins dixit quid faciat, quam cur faciat. *Idem.*

8 *Prope jam excuso spatio?*] Id est, ad calcem, propter ipsos decursus metasque vivendi. et est μεταφορὰ sumpta a cursoribus. *Idem.*

9 *Excuso spatio?*] Id est, in summa senectute. *Idem.*

10 *Prope jam excuso spatio?*] Consensus MSS. codicum omnium facit, ut hæc lectio retinenda sit. quanvis Priscianus sapientis hunc locum laudet, et legit *decurso spatio*, quæ et Plautina phrasis est. v. Fr. et Georg. Fabricios, et Guyetum, qui τὸ *decurso* prætulit. *Bæclerus.*

11 *Id quanobrem? re ipsa repperi?*] Quia secum loquitur, ideo multa retinet. et deest, *Faciam? et, si quis querat: et, dicam.* *Donatus.*

12 *Mitto?*] Omitto, nuntio. *Farnabius.*

13 *Facilitate?*] Jam facilem se infert. Inter *facilitatem* et *elementum* hoc interest: *facilis* enim, eujus ira cito solvit: *clemens*, qui non irascitur. *Donatus.*

14 *Facilitate nihil homini esse melius?*] Nos ex o. l. s. ita collocamus, *nihil esse homini*. *Faernus.*

15 *Ille suam semper egit ritam?*] Hic jam quasi comparativa qualitas inducitur de utroque; et ut ille in initio fabulae locutus est, sic in fine hic loquitur. *Donatus.*

16 *Clemens, placidus, nulli lädere os?*] Mira varietas et in locis, et in parti-

bus orationis. Et *clemens* est qui collit mentem suam, nec eam vexat irascendo. *Idem.*

17 *Clemens, placidus?*] *Clemens* est circa recte agentes: *placidus* etiam circa delinquentes. Et *elementis* est nulli lädere os: placidi arridere omnibus. Et *clemens* animo, *placidus* vultu. *Idem.*

18 *Nulli lädere os?*] Id est, nullum præsentem lädere. Et vide quam grata, a nominibus verba transeant. *Idem.*

19 *Nulli lädere os, arridere omnibus?*] Voluptatis affectus est duplex: aut enim ex quiete voluptas est, aut ex aliquo actu, ergo hic utrumque complexus est. *Idem.*

20 *Et nulli lädere os?*] Adeo ut nulli se contristem faciat. et hæc est figura ἀναδρομῆ, quum reenrrimus per ea quæ diximus: et ἐξηγητικῶς omnia repetita sunt. *Idem.*

21 *Nulli lädere os?*] Nullius vultum offendere, nemini coram adversari, nulli pallorem aut ruborem ex ira aut pudore excitare. *Farnabius.*

22 *Nemini lädere os?*] Hunc locum in animo habebat D. Augustinus lib. 1. de Civit. Dei, ubi de iis agit, qui alias in peccatis admonere metuunt, ‘Vel cum laboris piget, vel os corum verecundamur offendere.’ Ex iis verbis facile intelligas quid sit *lädere os*, apud Terentium. *Faber.*

23 *Omnes bene dicunt, amant?*] Juxta illud in Andria: ‘Obsequium amicos parit.’ l. 1. 41. *Bæclerus.*

24 *Ego ille agrestis?*] Bene addidit *ille*, quasi jam notus, hoc ipso quod ferus atque agrestis. Et *sævus* factis: *tristis* animo: *truculentus* vultu. et aliter diei potest, ut *tristis* sit, qui dolet: *truculentus* et *sævus*, qui terret: et ideo αἰγάλως mira per ista derurrit. *Donatus.*

25 *Ego ille agrestis?*] Non tantum notatur hic, quam Horatius describit, Ep. 1. 18. ‘Asperitas agrestis et inconcina gravisque,’ sed etiam illud alterum vitium, quo apud eundem

Poëtam signatur 'Durus homo atque odio qui posset vincere regem; itemque qui suis 'Immoritur studiis et amore senescit habendi.' *Bæclerus.*

13 *Duxi uxorem*] Pendet, *duxi uxorem*: sed *etiam cum magno significatu addendum est*: majore enim pondere subtrahitur coniunctio: nam, *duxi etiam uxorem*, dicendum fuit. *Donatus.*

Duxi uxorem] Menand. Tò γνωίκα ἔχει, εἴναι τε παῖδων, Παρμένων, Πατέρα, μερίμνας τῷ βίᾳ πολλὰς φέρει. Et Tò γενέσθαι πατέρα παῖδων, ἦν λύπη, φόβος, φροντίς. *Farnabius.*

Quam ibi miseriam vidi] *Ibi* inquit, quasi uxor locus sit, et hoc sine coniunctione, ut mala quæ enumerat, multa videantur. *Donatus.*

14 *Alia cura*] Non altera. *Idem.*

Porro autem, dum studio] Non facile stat hic versus, nisi licentiis sustentatus, quarum necessitatem evitabit qui pro porro, *heia* legerit, ut in libro Bembino et Victoriano est, ut sit vox seipsum vel hortantis ad enumeranda quæ restant, vel de uxore ducta reprehendentis: aut quod ætatem contriverit in quærendo. est enim *heia* adverbium corripiens, teste Donato in commentariis in Heeyram, super eo loco, 'Nunc video in illarum potestate esse te.' sane amat hæc interjectio jungi cum adverbio, autem. Plantus in Amphitryone: 'Heia antem inimicos?' *Faernus.*

16 *Fructi*] Archaice, pro *fructus*. *Farnabius.*

17 *Patria potitur*] Accensivo easi extulit quod nos ablativo dicimus, id est, *patrio potitur commodo*. Accens in Clytemnaestra, 'Feras potinuntur plagas.' *Donatus.*

Patria potitur] Syntaxis vetusta pro, *patriis potitur commodis*. *Farnab.*

19 *Illum diligunt: apud illum sunt ambo: ego desertus sum*] Hic ostendit Terentius, verum patrem et molestioreum et odiosum esse magis adolescentibus. *Donatus.*

20 *Illum ut vivat optant*] Σύλληψις.

nam sic veteres loquebantur. Nos vero dicimus *illi optant*, non *illum*. *Idem.*

Illum] Micionem. *Idem.*

Illum ut vivat optant] Quidam quartum casum hic pro recto poni autument, inter quos est ex Don. Scioppius, alii ἀνακόλουθον agnoscent. *Bæclerus.*

Meam autem] Supra act. i. sc. 2. 'Ubi te exspectatum ejecisset foras.' *Farnabius.*

23 *Age, age, nunc experiamur contra hec quid ego possiem*] Posset hic versus utecumque sustentari, melius tamen habet in Bembino, *Age, age, jam experiamur porro contra, et quid ego possiem*. ita trochaicus optime procedit, vel attribuendo primam ejus syllabam præcedenti, vel ex *quid* dclidendo. *Faernus.*

Nunc experiamur] Magis comice pluraliter *experiamur* dixit, quam si diceret, *experiari*. *Donatus.*

24 *Quando eo provocat*] Non addit quis: sed intelligimus, Micionem significari. *Idem.*

Quando eo provocat] *Donatus*, et liber Victorianus, ac Decurtatus pro eo, habet *huc*: quam lectionem Riviis in multis Terentii libris asserit invenisse. Bembinus vero *hoc*, antiquorum more pro *huc*; quod et placet. *Faernus.*

25 *Ego quoque*] Confer Plantii Asinariam, act. i. sc. 1. 'Omnes parentes,' &c. *Farnabius.*

26 *Si id fit dando, atque obsequendo*] Bene naturam secutus est, qui artem ignorat, putans agi verbis omnia debere, non dando et obsequendo. *Donatus.*

Si id fit] Id est, jam a liberis si magui pendor. *Idem.*

Nou posteriores feram] Subanditur partes: aut, non parvi faciam, id est, non vinear a Macione. Et translatio est a partibus histrionum in fabula. *Idem.*

Nou posteriores feram] Primus in

his ero, inquit, in dando atque obser-
quendo. *Idem.*

27 *Diverit: id mea minime refert]*
Vide, remanere in Demea non peni-
tus ejectam securitatem. *Idem.*

*Id mea minime refert, qui sum natu-
maximus]* Ut apud Plautum Trinum-
mo 11. 2. 38. ‘Mihi quidem ætas
acta est ferme: tua istuc refert max-
ime.’ *Bæclerus.*

Natu maximus] Adeoque proiecta
ætate. Cic. ad Attic. I. xvi. Epist. 6.
‘Non longe a sepulchro.’ I. xiv. Ep.
21. ‘Sed mihi quidem βεβίωται.’ *Farn-
abius.*

SCENA v. Senarii sunt. vs. 2. duo
ex MSS. nostr. *quis homo est?* tertius:
quis est homo. Arte Poëtæ factum
est, ut Demea, qui hactenus non sue-
verat blande dicere, rindimenta novi
consilii in servis experiretur. indi-
cavit ipse scena sequente, vs. 10.
Bæclerus.

*Heus Demea, rogat frater ne abeas
longius]* *Hic ostendit Poëta, quam ab-
surde blandus conetur esse, qui non so-
leat: et quam immodica sit repentina
largitas, ubi animus a parcitate nimia
in contrarium vitium profusionis excur-
serit.* *Donatus.*

1 *Heus Demea, rogat frater, ne
abeas longius]* Ut apparet, jam edor-
mivit crapulam Syrus. Et satis mor-
aliter dixit *frater*: nec addidit *tuus*.
Idem.

Frater] Moraliter. nam deest *tuus*.
Idem.

2 *O Syre noster, salte: quid fit?* Jam
non hæc blanda, sed dura sunt. nam
salte dixit ei, non solum quem saepè
viderit, sed cum quo toties litigaver-
it. *Idem.*

Quid fit? quid ugitur? Interrogat et
quum sciat, et quum dianet actus
ejus. *Idem.*

2. 3 Guyetus delet, quos tamen
imaxime sustentat institutum Poëtæ,
scena sequente vs. 8. 9. verbis De-
meæ iterum ἐκ παραλλήλου expres-
sum. quod et Donato observatum.

Bæclerus.

3 *Recte]* Bene respondit *recte*: hæ
enim interrogations de salute atque
incolumitate ejus sunt, qui interroga-
tur. *Donatus.*

Hæc tria] Deest verba. *Idem.*

4 *Præter naturam]* Plus dicit quam
si diceret, ‘*Præter consuetudinem.*’
Idem.

*Jam nunc hæc tria primum addidi
præter naturam, O noster, quid fit?*
quid ugitur] Hoc pressius dictum est.
Idem.

Præter naturam] Cic. 11. de Orato-
re. ‘Qui neque natura neque arte
lepidi sunt, prudenter tacent: aut
non loquuntur nisi necessario; alio-
qui, dum faceti esse student, inepti,
ridiculi, aut etiam molesti sunt.’ *Farn-
abius.*

5 *Servum haud illiberalē]* Dura et
importuna repente commutatio ex
tanta vituperatione in laudem Syri,
ostendit contra naturam suam niti
Demeam. *Donatus.*

Præbes te] Id est, te ostendis, fac-
tis probas. *Idem.*

Et tibi lubens bene faxim] Et bene
ad quam rem adjectum est: an et
bene* hoc addidit. Quis enim credat
tam subitis post sævitiam blandimen-
tis, nisi factis quoque vera esse osten-
datur? *Idem.*

Et tibi lubens bene faxim] Et addi-
tum est, ut ostendat hanc esse sen-
tentiam, Non solum te lando, sed
etiam juvo: illud dicendo, hoc fa-
ciendo. *Idem.*

Et tibi lubens bene faxim] Potest
hoc et sic intelligi, Bene tibi faxim,
et Lubens. multi enim bene, sed non
ex animo faciunt. Omnia ergo addi-
dit, quæ placidum ostendant ipsum,
atque clementem. *Idem.*

6 *Atqui, Syre]* Atqui abundat per
παρέλκου. *Idem.*

Syre] Asseveratio est non creden-
tis. *Idem.*

7 *Hoc verum est]* Quasi falsum fue-
rit illud, quod jurgabat: et hoc sit

verum, quod nunc dicit. *Idem.*

Propediem] Υφέρ. Nam propediem adverbium est temporis: ut si dicere, cito. *Idem.*

SCENA VI. Eodem metro. vs. 1. MSS. nostri omnes: hera ego hinc ubiens ad hos prorisam. vs. 6. omnes, ut ed. vs. 7. unus, ob hanc rem. vs. 9. duo: cum hoc existimas: alter, æstimas. *Bæclerus.*

1 Hera, ego hinc ad hos proviso] Ad hos, ad Mitionem et Æschinum scilicet. *Proviso* duas res significat: procedo, et video. *Donatus.*

Hos] Mitionem et Æschinum. *Farnabius.*

2 Sed ecum] Hoc apud se. *Donat.*

3 O, qui vocare] Hac interjectione utimur, ubi ex intervallo notos videamus. *Idem.*

O, qui vocare] Post o, nomine vocaturus, non habuit quod diceret: et ideo subiecit, qui vocare. Virgilius, ‘O quam te memorem virgo? namque haud tibi vultus Mortalis: nec vox hominem sonat. o Dea certe, An Phæbi soror? an Nympharum sanguinis una?’ Moris est autem inferiores proprio nomine vocari, si blandiri velis, sed hic nominis oblitus, dum dubitat et inquirit, inhæsit pronomini. *Idem.*

Qui vocare] Plaut. Trinum, act. iv. sc. 2. ‘Agedum; nomen tuum primum memora mihi.’ *Farnabius.*

Geta, hominem maximi pretii esse te hodie judicavi animo meo] Ridicula morositatis fuga, et affabilitatis affectatio; ubi dominus servulo, grandior minori blanditur. Sed, ‘Dum vitant stulti vitia in contraria currunt.’ Horat. ad Pisones. *Idem.*

4 Animo meo] Hoc est, secundum animi mei sententiam, et quantum ad animum meum pertinet. *Donatus.*

5 Nam is mihi est profecto serrus] In hoc laudaudo quia non laborat, subiecit specialiter merita ejus: aut, ut existimo, nihil habuit quod diceret nisi laudem, sine ullius facti mentio-

ne. Et mihi, id est, quantum ad iudicium meum pertinet. *Idem.*

Nam is mihi est profecto] Aliqui libri, inter quos Bembinus, verbum est habent post profecto. *Faernus,*

6 Cui dominus curæ est] Quum hic dominas habeat, dominum dixit: quia prævalet masculinum. Virgil. ‘Descendo, ac ducente Deo flammam inter et hostes Expedior.’ Et præterea sententia generalis inducitur, quum nullum specialiter dominum significat. *Donatus.*

Cui dominus curæ est] In animo habuit Horatius bunc locum cum scriberet (Sat. ii. 7.) ‘Davus ne?’ (sc. vult loqui) ‘ita Davus, amicum Mancipium domino, et frugi quod sit satius.’ *Bæclerus.*

Ita, ut tibi sensi, Geta] Maximum deliniumentum infert, eum nomine vocans, quod tantum superioribus est. Et vide quam grata, postquam ipse dixit, nomine appellavit Getam. *Donatus.*

Ita ut tibi sensi Geta] Ex libro Bembino lege, uti; et melius versus procedet. *Faernus.*

7 Et tibi ob eam rem] Quid et tibi? utrum quemadmodum aliis? an quemadmodum Syro? *Donatus.*

Et tibi ob eam rem si quid usus venerit] Defectus quidam rustici præter naturam blandientis, cogit dicta repetere sine gratia. Haec autem promissiones ad hoc præmittuntur, ut quum in subjectis agi a Demea hujusmodi res cooperint, non sit absurdum spectatoribus, Demeam tam cito esse mutatum. *Donatus.*

Et tibi ob eam rem, &c.] Donatus: ‘Defectus quidam,’ &c. Minime hoc egit Poëta, quod suspicatur Donatus, quin potius οἰκονομίᾳ τῆς καταστροφῆς eo tendebat, ut humanitas Demæ non in suos tantum, sed in novorum affinium familiam redundatura, integræ παραπτευτῇ, ut solet noster, instrueretur, sed nec bene stabit hac Donati κρίσις cum illis quæ sequuntur:

' Hæ antem,' &c. *Bæclerus.*

8 Meditor esse affabilis] Sic hoc lenius, ut illud supra, ' Jam non tria hæc addidi præter naturam: O noster! quid fit? quid agitur?' *Donatus.*

Meditor esse affabilis] Sibi gratulatur suam morum humanitatem, submissa voce. *Farnabius.*

10 Paulatim plebem] Moraliter inferiorum turbam *plebem* dixit: hoc est, ut in urbe vulnus, ita in familia servos. Et fit translatio ab iis qui honores dolose, ac non pro merito petunt, ambitiosique sunt. *Donatus.*

Plebem primulum facio meam] Hoc est, mihi faveantem. Et e contrario Virgilins, ' Vadimus immisti Danais, haud nomine nostro.' *Idem.*

Plebem primulum facio meam] A servis initium sumo, et plebe: mox ab his rudimentis et experimentis ad dominos ascendam. *Farnabius.*

SCENA VII. Eodem metro. vs. 2. omnes: *totum cons. d.* unus interserit *hunc.* vs. 5. omnes, nt ed. vs. 6. duo: *uxorem quæso accersi.* unus: *queso ux.* acc. vs. 7. omnes ut ed. vs. 9. unus: *turbas, hymen, l. alter: turbam, hymen, l. tertius: hymenæum, turbam, lam.* vs. 11. unus: *hanc transfer.* vs. 14. duo: *fratris ad. sed Donatus præfert fratri.* vs. 15. duo: *mittet.* unus, *admittet.* vs. 17. omnes: *dinumeret ille babilo.* vs. 18. omnes: *quid ago.* vs. 20. omnes, *bene faciant.* vs. 23. unus: *hac nunc duci per v. alter: hac nunc d. Argent. duci nunc huc.* *Bæclerus.*

Occidunt me quidem] Adolescens et Demea, inter se affabiles, imaginem præbent, et quam dulcis sit junioribus assentatio, et quam ingrata censura. ' Idiotæ autem dixit occidunt me, pro nimis lædunt et cruciant me.' *Donatus.*

1 Occidunt me quidem] Quidem pro exspectatione est: tanquam in hac mora nullus alias occidatur, nisi qui amat, id est, ego. *Idem.*

Dum nimis sanctus] Et nimis sanctas ridicule additum est in ea ducenda, quæ jam peperit. nam *sanctum*

est, quod omni observatione inviolatum est. Et bene additum est *nimir.* quia nimium pro vitio ponitur: juxta illam sententiam, qua dicitur: ne quid nimis. *Idem.*

2 Sanctas] Solenni et religiosa pompa apparatas. *Farnabius.*

Student facere, in apparando consumunt diem] Credo elidi u ex in, ut secundus pes sit anapæstus. *Faërnus.*

3 Quid agitur, Æschine] Jam ipse docuit, *quid fit?* et *quid agitur?* blandimentum esse. Jam nunc hæc tria primum addidit præter naturam. *Donatus.*

O noster, quid fit? quid agitur? Ehem pater] Non sine consternatione respondet Æschinus, etsi hic blande interrogat, et miti vultu: nam ex improviso objectus est Demea, et insperanti. *Idem.*

4 Tuus hercle rero et animo, et natura pater] Totum eripuit Micioni, cui ne animum quidem reliquit. *Idem.*

5 Qui te amat plus quam hosce oculos] Magis comicum, quam amo. *Id.*

Plus quam oculos hosce] Supra act. iv. sc. 5. *Farnabius.*

Sed cur non domum uxorem accersis? Bene subjexit, quæ volenti esse credebat. *Donatus.*

6 Verum hoc mihi moræ est, tibicina, et Hymenæum] Hoc est quod ait, ' Dum nimis sanctas nuptias student facere.' *Hymenæum* quidam Liberi et Veneris filium dicunt esse, qui primus certas nuptias instituerit. ideo per laudem cantatur virginalibus nuptiis ob injusmodi meritum. Alii virum fortè Atticum dicunt fuisse, qui raptas prædonibus virgines, oppressis latronibus, intactas patriæ restituerit. Alii quod ὑμὴ dicatur membrana quædam, qua est munita virginitas, quæ primo disruptur coitu, *Hymenæum* putant veluti hymnum vocari virginalium nuptiarum. Ergo sic accipe *Hymenæum* in nap-

tiis, quemadmodum θρῆνος in funere, vel in sacris hymenio. *Idem.*

7 *Tibicina*] Plaut. Casin. act. iv. sc. 3. ‘Quae suavi cantu concelebre omnem plateam Hymenæo.’ *Farnabius.*

Hymenæum] Carmen nuptiale, Epithalamium. ὑμέναιον Photius deducit ἀπὸ τοῦ ὑμεναῖον. Ηὔοις pro ὑμονοῖν, quod concorditer noviter maritatos vivere optarent. Alii ab Hymenæo quodam, qui virgines Atticas, dum in littore sacris Cereris operarentur, a piratis raptas vindicavit, piratis, qui rapuerant, interfecitis. vide quæ nos ad Senecæ Thebaid. vers. 262. Alii ab ὑμὴν membranula quæ virginibus in primo Veneris aditu rumpitur. *Idem.*

8 *Vin' tu huic seni auscultare*] Contempsit se ipsum dicendo *huic seni*: hoc solum afferens causæ cur audiendus non sit, quod sit senex. Et totum hoc appetet letissimo vultu dici. *Donatus.*

9 *Turbas, lampadas, tibicinas*] Bene totum pluraliter: ut qui reprehendit sic multa. Plautus, ‘Quos tu mihi parasitos, luscos, quos Summanos somnias?’ Hæc igitur vultu pronuntianda sunt, ut appareat ea discipuli dicenti. *Donatus.*

Lampadas] Faces quinque a pueris patrimis et matrimis prælatas, adi quæ adnotavimus ad vers. 507. vide et Rosinum lib. v. c. 37. et quæ Dempsterus in paralip. ad idem caput. *Farnabius.*

10 *Atque hanc in horto maceriam jube dirui*] *Maceria* dicitur paries nunc alienus demacerata. *Donatus.*

11 *Unam fac domum*] Hoc colore valde plausibili utitur ad eos, qui hanc affinitatem elegerant, i. e. Micionem et Aschinum. Unde scena seq. cum periphrasi et incremento: ‘Ego vero jubeo et hac re, et aliis omnibus, quam maxime unam facere nos hanc familiam; colere, adjuvare, adjungere.’ Vix desinere potest in

commendanda et ornanda necessitate. *Bæclerus.*

13 *Euge, jam lepidus rocor*] Apparet Demeam experiendi causa assentari, non quod animo faciat. *Donatus.*

14 *Fratri ædes fient pertiæ*] Elegans quam fratriss. *Idem.*

14. 15 *Turban domum adducet et sumtum, &c.*] Ex illis, quæ ductu MSS. codicum erui possunt, haud dubie commodius est, ut edidimus. vide etiam Guyetum. *Bæclerus.*

16 *Ineo gratiam*] In gratiam eo, hoc est, amicos comparo. *Donatus.*

Ego lepidus] Irridens adolescentis animum, sic inquit. *Idem.*

Jube nunc jam] Insultantis est verbum *jube*. tanquam præstet Micioni, hoc dicit Demea. Aut apud se dicit hoc. *Idem.*

Jube nunc] Quasi insultantes dicere solemus, nunc minari, nunc assistere, quem afflictum tenemus: ita et Micioni Demea dicit, *Jube nunc*. *Idem.*

Jube nunc jam dinumeret Babylo illi viginti minas] Nimis morale est, quum de absente tanquam de præsente agimus. Est antem, *Jube nunc jam*, figura etiam apud Plautum frequentissima. *Idem.*

Jube nunc jam] *Jube* sic dicit, quemadmodum supra ille, qui quum alius nemo adesset alieni diceret. *Idem.*

16. 17 *Jube nunc jam, dinumeret illi Babylo, &c.*] Certum est, neque Donatum hic quicquam expedire, neque doctorum virorum quenquam aliquid asserre, in quo vel leviter possis acquiescere. igitur Guyetus duos hos versus ejicit, mallem unum tantum scil. 17. nam cetera satis cohærent. ‘Quid mea? Ego lepidus ineo gratiam, jube nunc jam Syre, cessas ire, ac facere?’ *Bæclerus.*

17 *Dinumeret*] *Dinumeret* dixit, quasi multum numeret. *Donatus.*

Illi] Cui illi? Ctesiphoni? Lenoni? an Aschino? an Syro? *Idem.*

Babylō] Fratrem *Babylonem* ob nimiam liberalitatem vocat : an *Æschinum* nimis prodigum ? *Idem.*

Babylō] Micionem frater *Babylonē* agnominat, quasi prodigum et profusum, inquit Turneb. lib. xix. c. 10. Nannius vel *babalo*, vel *batalo*, vel *bacelo* legendum ariolatur : quem lege, *Miscellaneorum* lib. ii. c. 12. *Farnabius.*

18 *Syre, cessas ire ac facere]* 'Ιδιωτικῶς dieutur. *Donatus.*

Diruo] Hoc vultu dicitur adhortante. *Idem.*

20 *Quum te video nostræ familiæ tam ex animo factum relle]* 'Ex animo alicui facere,' est id facere, quod ille animo suo velit: aut certe ex tota mente præstare, non perfunctorie : sed 'ex animo factum,' bene factum intelligere debemus ; ut sit, *ex animo*, quasi ex sententia. *Idem.*

21 *Dignos arbitror]* Multa desunt, et 'vos,' et 'esse,' et 'qui fiant.' *Idem.*

22 *Quid tu ais]* Eo vultu dicitur 'quid tu ais?' quo videmus loqui eos, qui interrogant gesticulante vultu, quid sentiant de consilio suo, quos sciunt approbaturos esse. *Idem.*

25 *Sic solco]* Potest εἰπωτὴ videiri, quippe quando tale consilium probat Demea, quod probaret adolescentis. *Idem.*

Sic soleo] Formula applaudendi sibi, ut supra aliquotiens, nec sine εἰπωτῇ tamen. *Bæclerus.*

SCENA VIII. Senarii sunt, et Octonarii Iambici. vs. 9. duo : *quam rem hic agit.* vs. 12. duo : *quid tu asine huic auscitas.* vs. 14. nostri : *insanis.* DE. age. da *renium quæso filio.* vs. 19. omnes : *ne grarare.* vs. 23. duo : *hoc cum fit, quod volo.* vs. 25. duo : *facere ipsi decet.* vs. 26. omnes : *foris.* vs. 27. ut edid. vs. 33. *dabitur quidem quando hic vult.* vs. 34. Argent. nunc mihi tu es germanus p. c. e. a. alter meorum : *nunc tu mihi es germ. pariter et animo et corpore.* unus plane omittit. vs. 35.

duo : *suo gladio hunc jugulo.* Argent. *suo hunc gladio jugulo.* vide Faerni notas de metro ordinando in compluribus hujus scenæ versibus. *Bæclerus.*

1 *Jubet frater]* Apparet Micionem dixisse, Cur dirnis? *Syrum respondisse,* Quia hoc jubet frater tuus. *Donatus.*

Jubet frater] Dirni maceriam scilicet. *Idem.*

Jubet frater] Videtur Mitio interdixisse servis ne maceriam diruerent, et quæsivisse, quisnam iis autor esset illius dirnendæ, respondisse servos, 'Jubet hoc frater tuus.' *Farnabius.*

Tune jubes hoc, *Demea?*] Interrogative pronuntiandum totum. ita erit una persona. Et ostenditur breviter ex hujus verbis, quid prior dixerit *Syrus.* Et mirum initium, ne proœmio opus esset *Demea*, ad profitendum mutationem voluntatis, *Donatus.*

Et *aliis omnibus]* Ut nuptiis senibus. *Idem.*

4 *Colere, adjurare, adjungere]* 'Colere,' ad nurum pertinet : 'adjuvare,' ad Hegionem : 'adjungere,' ad Sostratam. Et notandum 'coli' a superiori. ut 'Posthabita coluisse Samo : hic illius arna.' *Idem.*

Colere] Subauditur 'jubeo,' per ζεῦγα. *Idem.*

Adjungere] Plaut. Aulul. 'Ad probos propinquitate proxime te adjunxeris.' *Farnabius.*

5 *Imo hercle ita nobis decet]* Antiqui, si addebant statim verbum, 'Nos decet facere, nos decet dicere :' si non addebant, 'nobis decet,' dicebant. *Donatus.*

Nobis decet] Supra, act. III. sc. 5. 'Ut vobis decet.' Græcismus. *Farnabius.*

6 *Primum hujus uxoris est mater]* Incipit a persuasione, sed latenter, ita ut ea quæ proposito consilio dicenda erant, ante demonstrarit, quam dicat quid fieri velit. Et hoc semper fit ab oratoribus in his rebus, a quibus incipere non oportet, propter

turpitudinem, aut incommoditatem rei, quæ persuadenda est. Considera adeo apud Virgilium, ubi persuadet Iris matribus, ut naves suas incendant, et invenies hoc ipsum consilium ultimum ponit post argumenta quamplurima, ‘Quin agite, et mecum infastas exurite puppes.’ Et initium a possibili factum est: nam dicit, ‘Hujus uxor is est mater.’ *Donatus.*

Primum hujus uxor is est mater. Mi. est. quid postea? Aut hujus monosyllabum est, aut, s’ eliso, posterior ejus syllaba per synalœphen abjicitur. *Faernus.*

Primum hujus uxor is mater? Oratio rei inopinabilis suasio ita inducitur, ut argumenta prius absolvantur, quam res ipsa exprimatur. simul operam dat, ne quod consilio impedimentum objici queat a filio, luc euim spectat quod ait, parere jam non potest. Post hanc expeditionem rei, cetera orando, instando, urgendo conficiuntur: non sine urbanitate. *Bæclerus.*

Primum hujus uxor is est mater? Hujus uxor habet matrem. Primo autem proponit argumenta, prius quam quid fieri velit, indicet: quod in re minus alias plausibili callide fieri recte notat hic *Don. Farnabius.*

7 Proba et modesta? Proba sibi: et Modesta apud alios. Et vide laudes consiliatoribus inventas et usitatas. *Donatus.*

Ita aiunt? Hoc ita respondet, quasi dicat, ‘sed quid mea.’ *Idem.*

8 Scio? Adhuc Micio non intelligit, quo res tendat: sed tamen vultu quodam admirantis, cur hoc dicatur, respondet. *Idem.*

Purere jam diu per annos haec non potest? Hoc autem addidit, ne contra filios Pater snadere videatur nuptias, si illis cohaeredes esse procreandos snadeat. *Idem.*

Purere jam diu per annos haec non potest? Aliam collocationem versui con-

gruentem habent o. l. s. et *Donatus*, *Parere jam diu hac per annos non potest. Faernus.*

Per annos haec non potest? Bene ‘per annos’: quia non est sterilis. *Donatus.*

10 Hanc te æquum est ducere? Te, Micio, scilicet. *Idem.*

Et te operum? Te, Æschine. nam ad illum conversus a Micionem est. Et quare Æschinum operam dare æquum est? scilicet ut prosit socrui. *Idem.*

11 Me ducere autem? Magna vis in pronominibus posita est. nam ‘me’ ille sic dicit, quasi quem minime deceat. ‘Te,’ ille sic respondet, quasi quem maxime oporteat. *Idem.*

Ineptis? Verbum est, quod facit *in-eptio, ineptis, ineptit.* *Idem.*

Si tu sis homo? Non ‘si es,’ sed ‘sis’ dixit: quasi in eo se hominem sit Æschinus probaturnus. *Idem.*

Si tu sis homo? Æschine. *Si sis, pro, si esse volueris, et, si credi homo volueris.* *Idem.*

Si tu sis homo? Hic facete et mire coegerit Æschinum ad persuadendum. non enim dixit, *Si tu sis homo, persuade:* sed *sic, faciat:* ut ab illo nouum factum, sed effectum exigeret. *Idem.*

Si tu sis homo? Demea Mitionis nunc induta persona, etiam ipsissimis ejus verbis, quantum potest, utitur. act. i. sc. 2. ‘Et tu illum tuum si esses homo, Sineres nunc facere, dum per etatem licet.’ Et act. iv. sc. 7. ‘Finunt nuptiae: Dempsi metum omnem: haec magis sunt hominis.’ *Farnabius.*

12 Quid? tu huic, asine, auscultas? Aptum couitium grandi et fatuo. *Donatus.*

Mi pater? ‘Mi’ vocativus casus est, ab eo quod est ‘meus.’ *Idem.*

Quid tu huic asine auscultas? Ple-
riique libri post *quid tu*, addunt adverbium *autem*, nos versus hos, in o. l. confusos, ita digerimus: *Mi. Me du-
cere autem!* *De. te. Mi. mc?* *De. te
inquam. Mi. ineptis. De. si tu sis homo,*

Hic faciat. *Aes.* *mi pater.* *Mi.* quid tu autem huic usine auscultus? *De.* nihil agis. Fieri aliter non potest. *Mi.* deliras. *Aes.* sine te exorem, mi pater. *Mi.* *Insanis?* aufer. *De.* age, da veniam filio. *Mi.* sat in sanus es? Ego novus maritus anno demum quinto et sexagesimo. Sunt hi octouarii iambici acatalectici, in quorum quarto ex satin eliditur n: in quinto ex novus s, ut primus pes sit tribrachus, secundus anapæstus. *Faernus.*

13 *Fieri aliter non potest]* A necessario. *Donatus.*

Deliras] Proprio vocabulo usus est, tanquam loquaci. *Idem.*

14 *Insanis:* *aufer]* Congrue seni 'deliras?' juveni 'insanis.' Et 'aufer,' vel te, vel manum: nam rogans, manum admoveat scilicet, dicens 'mi pater.' *Idem.*

Aufer] Aut 'te' deest, aut 'manum,' aut pro eo quod est 'abi:' ut sit, Auferite. *Idem.*

Aufer] Te scil. id est, abi. *Farnarius.*

Da veniam] Id est, sine te exorari. vide Hec. act. iv. sc. 2. *Idem.*

15 *Ego novus maritus]* Apud Menandrum senex de nuptiis non gravatur. Ergo Terentius ἐνρητικῶς, 'Ego novus maritus anno demum quinto et sexagesimo fiam, atque anum decrepitam dueam?' Hic deest et 'quis,' et 'quid,' et 'quando,' et 'quomodo:' ut sit, Quis t: ego. Quid t: novus maritus. Quando t: anno demum quinto et sexagesimo. Quomodo t: anum decrepitam dueam. *Donatus.*

Anno demum quinto et sexagesimo] Haec artas est, ut Varro ait, etiam comicorum senum. Et 'demum' adverbium tarditatis est. *Idem.*

16 *Atque unum decrepitum ducam]* Hoc facete addit, tanquam faciendum hoc esset, si puella duceretur seni. *Idem.*

Id ne estis authores mihi] Hoc est, persuasores, ut Virgil. 'Author ego audendi.' *Idem.*

Decrepitum] 'Decrepitam,' aut stomacho anili et iracundo: aut 'decrepitam,' obtusi animi et læsæ senectutis: aut 'decrepitam,' cui saepè moribunda crepnerit planetu familia. id est clamaverit. *Idem.*

17 *Largitor]* Verbum est imperativi modi, futuri temporis. *Idem.*

De te largitor puer] Acentius 'de te' dictum est, quam 'de tuo.' Et bene in eum, qui promiserat puellæ conjunctionem suam. *Idem.*

19 *Da veniam]* Præsta beneficium. concedere quod petitur. *Idem.*

Da veniam, ne gravere, &c.] De Planto expressa sunt haec, in Sticho 1. 3, 32. 'Sic face. Promitte vero. ne gravare. est commodum. Volo, inquam, fieri. non amittam, quin eas.' adde III. 2. 19. &c. *Bælerus.*

Ne gravere] Ne te difficilem præbeas. quia 'gravem se' dicitur 'præstare,' qui id facile non præstat in beneficio, quod potest. *Donatus.*

Da veniam, ne gravere. sic, promitte] Altrinsecus agentium, fatigantiumque verba sunt. *Idem.*

20 *Aes. Non nisi exorem]* Ex ratione versus et o. l. s. adde pronomen *te*, post 'nisi.' *Faernus.*

Age, prolix, Micio] Aut *age prolix*, id est, age benigne; ut sit *prolix* benigne, secundum veteres. aut περὶ οὐδετέρων, et ἔλλειψιν, *age*, correptivum: ut ad 'prolix' subaudiatur, *noster esto*, aut quid tale: et *Micio* velut insuavi dictum sit. *Donatus.*

Age, age, prolix Micio] Vel posterius 'age' cum 'prolix' jungen- dum, *age prolix*: id est, benigne, ut *Don.* interpretatur: vel si ut hic editum est, tum sententia fuerit, *prolix* te *Mitionem* (verum *Mitionem*, a morum snavitate et facilitate sic dictum) nobis exhibe: val *prolix* *noster sis Micio*: ut *Don.* hie. *Farnarius.*

21 *Etsi hoc mihi pravum, ineptum, absurdum]* 'Pravum,' si anum ducit nullo commodo suo. 'Ineptum,' qui

non voto filiorum ducat uxorem. 'Absurdum,' homini qui nunquam duxerit, et nunquam ducere voluerit, seni duci uxorem, quæ adolescenti ducta non sit. *Donatus.*

Atque alienum a vita mea videatur] Reponimus *videatur*, ex o. l. s. *Faernus.*

22 Si vos tantopere istuc vultis, fiat] Cur hic non vertitur de voluntate *Sostratæ?* An quia illam consentire necesse est, vel propter pauperiem, vel ob amorem filiae suæ? *Donatus.*

Si vos tantopere istuc vultis; fiat] Ridicule dixit et comice, uxorem se ducere, non quia velit, aut debeat, sed ut obsequatur *jubentibus*. *Idem.*

23 Hoc confit quod volo] Perficitur inquit quod volo; ut sumptum et turbam domum recipiat *Micio*, et ego ineam gratiam. *Idem.*

Hoc confit, quod volo] Verius, quam fit, ut *Guyetus* ex MSS. cui duo etiam nostri consentiunt, declarat. Secum hæc *Demea*, estque παρασκευὴ nouam suasoriā molientis. cujus altera pars clare ad *Micionem* dirigitur. 'quid nunc quod restat?' arte factum, ut plura suasurus hoc tanquam ultimum demonstraret. Mox varietate notabili, præmissis iterum argumentis, non infert totum consilium simul; sed beneficium primo, communī nomine; postea demum pecuniariter, usum fructum agri suburbanī gratis *Hegioni* concedendum demonstrat, et objectionem allatam, quodam quasi ἐπιτροχασμῷ summatim et cunctulatim, ut de facili, expedit: 'pro patre hinc est; bonus est; nos ter est; recte datur.' quid absolutius aut celerius? haec a re petebantur. quod superest ad personam pertinet: tu dixisti, effugientiam semibus avaritiae infamiam; tu dicti veritatem re ipsa comprobabis. qua necessitate ita eum construxit, ut honeste non posset denegare, quod rogabatur. iterum autem cayet, ne ab *Aeschino* aliquid obstatere possit, aut, ne is ægre ferat haue *Micionis* in

alios liberalitatem. non enim, ut do- netur ager, sed ut usus fructus sine fœnore concedatur, suadet. itaque facile assensum suum *Aeschinus* com modavit, cum interrogatur: 'dabitur, quandoquidem hic' (i. e. *Aeschinus*) 'vult.' statim enim respondet: 'Mi pater' sc. fac. quod suadet *Demea*, da fruendum *Hegioni* hunc agrum. *Bæclerus.*

Verum quid? Hæc *Demea* secum, de successu sibi plaudens, et ad per gendum seipsum excitans. *Farnabius.*

24 Quid nunc quod restat? Quod re stat, pro quod sequitur. An 'quod restat' tanquam reliquiarum prioromi, ac per hoc minimum? *Donatus.*

Hegio his est cognatus proximus] Commendatio personæ quasi notæ: etiam *Micioni*, ob merita sua. Et bene addidit 'proximus': nam multi gradus et veluti rami sunt propinquitatis in affinitate et cognitione dis po si tū. *Idem.*

25 Adfinis nobis] Recte, nam uxoris cognati marito affines sunt. *Idem.*

Pauper] Jam hoc nomine appetet aliiquid *Bagitari*. *Idem.*

26 Sub urbe] *Suburbani*. *Farnabius.*
Quid locitas foras? 'Foras' dixit, locum pro persona ponens; quasi dic eret, 'nescio cui alieno.' sie et nos dicimus, 'audi quid dicit' ecce hac,' pro 'ecce hic.' Cicero, 'Hic tum ali us ex alia parte.' Deest ergo aliiquid, ut sit, *quid locitas foras* versum. Aut si *foris*: *foris posito*, id est, alieno. *Donatus.*

Sub urbe est paululum agelli hic] To tum cum contemptione pronuntian dum. *Idem.*

Foras] Quasi diceret, nescio cui alieno. *Farnabius.*

27 Hunc denus quā fruatur] Id est, qui frustum capiat, non proprietate potiatur. Proprie ergo, et quasi de jure dixit 'fruatur,' est autem 'fruatur,' alatur: quia 'frumen' dicitur summa gula, per quam cibum lingua dimittit in ventrem. *Donatus.*

Qui fruatur] Qui fructum ex eo percipiat, non qui proprietatem habeat ad usum non mancipium. *Farnabius.*

28 Bonus est, noster est, recte datur] Επιτροχευμὸς hortantis, et ἀσύνθετον multa congerentis. *Donatus.*

Bonus est] Potuit responderi, ‘quid mea?’ *Idem.*

Bonus est, noster est] Hæc omnia vultuose, tanquam invidiam parsimoniae faciat Micioni. Et plus significat ‘noster,’ quam si addatur, *quid noster.* *Idem.*

Noster est] Bene addidit. namque dixit, ‘pro patre huic est.’ *Idem.*

Recte datur] Quasi non quæratur, an dandum sit; sed illud solum, an recte. *Idem.*

29 Non meum illud verbum facio] Nunc. ‘Verbum’ pro ἀξιώματι posuit, quod uno stringitur verbo. Ergo ‘verbum,’ brevis sententia. *Idem.*

Non meum illud verbum facio] Nota ‘verbum,’ pro sententia. ut, ‘Uno verbo dic, si quid est quod me velis.’ Et, ‘Miseram me, quod verbum audio?’ ‘Verbum’ dixit, veram sententiam. nam verba esse a veritate dicta testatur Varro. *Idem.*

Postremo non meum illud verbum] Ad proprium ipsius testimonium provocat, quod maximum in iudiciis momenti solet esse. et miro artificio dixit, ‘quod tu Mitio bene ac sap.’ q. d. tandem tam boni et sapientis dicti tibi præceptam nolo: non id ego mihi vindico. Sed quanto plus meretur vel ipsum dictum, vel dicti autor; tanto probrosins fuerit Mitioni a sua ipsius autoritate desciscere, et sibi non constare. *Farnabius.*

31 Hanc maculam nos decet effugere] ‘Maculam’ τῷ χλευασμῷ dixit, irridens opinionem Micionis: quia parsimoniam, maculam putet. et simul auxit, primo ‘vitium,’ deinde ‘maculam’ dicendo. *Donatus.*

32 Effugere, dictum est vere] Hujus

et sequentium versuum ordinatio difficultis est: quæ in hunc modum videtur posse fieri, *Effugere dictum est vere, et re ipsa fieri oportet.* *Mi.* *Quid istic?* dabitur quando quidem hic volt. *Æs.* mi pater. *De.* Nunc tu mihi ger manus es pariter corpore et animo. *Mi.* gaudeo. *De.* *Suo sibi gladio hunc jugulo.* ut primi duo sint trimetri iam bici: prior quidem hypercatalecticus, posterior acatalecticus, tertius trochaicus tetrameter catalecticus: eujusmodi generis est et seqnens, constans ex duobus hemistichii, uno in fine hujus scænæ, altero in principio sequentis. sane in his versibus hæc mutavimus, quod pro istuc fecimus, *quid istic?* quod ægre consentientis est, nt saepè alibi: et pro quidem quando, quandoquidem ex libro Victoriano; et pro *hunc gladio jugulo,* collocavimus ex o. fere l. s. et Donato, *gladio hunc jugulo.* Faernus.

Dictum est vere] Sen. ‘Verba rebus proba. Facere docet Philosophia, non dicere: et hoc exigit, ut ad legem suam quisque vivat; ne orationi vita dissentiat.’ Vide et Phorm. act. I. sc. 4. *Farnabius.*

35 Suo sibi hunc gladio jugulo] Ἀληγορία, et non suo, sed *suo sibi*, moraliter, et ut veteres solent loqui. *Donatus.*

Suo sibi gladio hunc jugulo] Tò sibi redundant, ut alibi. Plant. ‘Itaque me malum esse oportet, callidum, astutum admodum, atque hunc telo suo sibi malitia a foribus pellere.’ at alibi, ‘inscientes suæ sibi fallacie.’ Dicitur autem Mitio hic *suo gladio jugulari*, qui suis dictis, et proprio quasi testimonio convincatur. *Farnabius.*

SCENA IX. Trochaicis tetrametris catalecticis constat hæc scena. vs. 1. MSS. nostri omnes, ut ed. vs. 3. duo, ut ed. unus: fieri Syrum esse æq. vs. 10. omnes: in psalt. istac em. vs. 12. unus: denique hic fieri vult. vs. 17. omnes; optim. q. mul. equidem t. n. et vs. 19. haud dubium est, q. vs. 21. omnes ha-

bent, *oro*, ex glossa, vs. 25. duo : *frugi homo es*. et mox duo : *primo consulam*. vs. 26. dno : *o mi pat. f.* vs. 27. omnes : *mores m. tuos Demea*. vs. 28. omnes : *quod prolatum*. vs. 31. duo : *sedassent*. vs. 32. duo : *Æschine est.* vs. 33. duo : *quia non ista injusta.* vs. 39. omnes : *quid opus factum est.* vs. 40. duo : *valete plaudite. unus : valete et plaudite.* Baæclerus.

1 *Factum est quod justi, Demea]* Id est, diruta est maceria. *Donatus.*

2 *Frugi homo es]* Utilis, ut fruges. *Idem.*

Ædepol *hodie mea quidem sententia Judico Syrum fieri esse æquum liberum]* Hoc est quod jamdudum promiserat Syro : sed nunc opportune, videtur enim modo meritum præcessisse. Et, ‘sententia judico,’ κυριολογία. *Idem.*

4 *Quodnam ob factum]* Jure, ascribi enim causas manumissionis, in jure formula est. *Idem.*

Quodnam ob factum] Donatus : ‘*Jure*, &c. Ita supra in Andria t. 1. 10. et 11. ‘*Feci ex servo ut esses libertus mihi, Propterea quod serviebas liberaliter.*’ unde et ‘*preium*’ vs. seq. appellatur libertas, ob merita scilicet persolutum. Recte autem Donatus vocat hanc ‘*comicam manumissionem*,’ quæ mira festivitate conditur, et extemporali ludo festinatur. Baæclerus.

Multa] Oratorie maluit generaliter dicere, quam querere specialiter, quod invenire non possit. Et Micio singulariter unum querit, hic pluraliter multa respondet. *Donatus.*

Ædepol *tir bonus]* Jurat bonum : quia præter opinionem est. *Idem.*

5 *Ego istos robis usque a pueris]* Intelligit Syrus, laborantem pro se Demeam non habere quod dicat: et ideo ipse prosecutur ordinem meitorum : secundum quem appareat, prædagorum fuisse. *Idem.*

6 *Docui, monui, bene præcepi]* Ridicule adduntur, et tantum consuetudine : quia imputantur etiam facta

prave, pro bonis. *Idem.*

Quæ potui omnia] Bene ‘*quæ potui*:’ quasi plura vellet. *Idem.*

7 *Res appareret]* Mire irridet Demea, sic tamen ut serio agere videatur. *Idem.*

Cum fidè] Alii scr. *obsonare cum fide.* Farnabius.

8 *Apparare de die contivum]* Id est, repente, neque ante prædictum, nec pridie constitutum. *Donatus.*

Apparare de die conrivum] Id est, repente, neque ante prædictum, nec pridie constitutum, ait hic Don. si tamen genuinus Don. quem mirum sit prisci moris et sermonis tam imperitum fuisse. Olim enim, (ab Hippocratis usque temporibus certe, nt ex ipso liquet,) rarus erat prandiorum usus, sed nec alia (quibus in usu) prandia fere, quam parvi et privati (ut Plinii verbo utar) refectus. *De die autem potare, vel (quod idem est) epulari*, semper probro datum, ut intemperantis ac voluptuariae vitæ argumentum. Ita Q. Curtius luxum Alexandri notat, quod ‘*de die convivia initet*:’ Et Livius Pœnorumi, quod ‘*de die epularentur*.’ Nec aliter apud Plautum, ‘*de die potare*;’ aut Catullum, ‘*convivia de die facere*,’ capienda. ‘*De die*’ autem cum dicitur, ‘*medio*’ supplendum est, quod expressit Horatius, ‘*de medio potare die*:’ cum Sol adhuc altus, nec multo plus medii consecit itineris. Nam alioquin cœna quoque ante Solis occasum, non cœpta tantum, sed peracta, multis. Hinc lux opportuna verbis Apostoli, Act. II. 15. et I Thess. v. 7. Ceterum, ‘*de die potare*,’ et ‘*in lucem potare*’ (quæ confundunt nonnulli) plane alia, sed nihil hoc ad Terentium. *Farnabius.*

9 *O lepidum caput]* Ut alibi, ‘*o festivum caput*,’ &c. Græce φίλη κεφαλὴ, &c. *Idem.*

10 *Postremo, hodie in psaltria hac emunda]* Et hoc totum serio dicitur,

ut magis ridiculum videatur. *Donatus.*

Hie adjutor fuit] In re bona ‘adjutores,’ in re mala ‘impulsores’ dicuntur. Ergo hie adjutor dicitur a non irascente: a criminante autem et irato, impulsor. *Idem.*

Hic adjutor fuit, hic curarit] De more repetitum est ‘hie,’ quum dicitur, ‘hic adjutor fuit, hic curavit.’ Sic enim solemus onerare audientem meritis ejus quem landamus. Deinde quid non præstitt, qui et officium corporis, ut adjutor, et curam animi præbuit, ut consultor? *Idem.*

12 Denique hic vult fieri] Abutitur Demea sciens prodigam voluntatem adolescentuli. *Idem.*

13 Syre, eho accede hoc ad me] Utrum ut eundem manu emittat, an ut palam fiat, jubet propius accedere, juris publici consuetudine Indens? Et vide quam comicam manumissionem, quam facete induxit atque condigne. *Idem.*

Accede hoc ad me] Ut te circumagam; qui usitatissimus manumissionis ritus. Pers. ‘Heu sterilis veri, quibus una Quiritem’ (i. e. libernum hominem) ‘Vertigo facit.’ *Farnabius.*

14 Et seorsum tibi præterea, Demea] Effecit Demea plus quam volebat. nam qui conabatur amari, præfertur etiam his qui amantur. *Donatus.*

15 Gaudeo. Aes. et ego] Gratulantium Syro hæc verba sunt: quibus de more ille, ‘credo,’ respondet. *Idem.*

Crede] Vide Hec. act. v. sc. 4. v. 5. *Farnabius.*

Utinam hoc perpetuum fiat gaudium] Integrum, solidum, et nusquam interruptum. *Donatus.*

Perpetuum fiat gaudium] Cui nulla ægritudine comes intercedat. And. act. v. sc. 5. ‘Ego vitam Deorum propterea sempiternam esse arbitror, Quod voluptates eorum,’ &c. *Farnabius.*

16 Phrygiam ut uxorem meam] Ut ipse Syrus, ita uxor Phrygia: secundum veteres, qui servis nomina a nationibus imponebant. *Donatus.*

Una mecum videam liberam] Hoc sic pronuntiandum est, quasi gaudeat se recordatum Demeæ: quod quum ultro cogitat habuisse * plene oblitus fuit. *Idem.*

18 Hodie primam mammam dedit hac] Ridiculum meritum: siquidem oportuerit primam esse quaecunque, an quia causa est, quod ingenni dicuntur serio a nutriciis liberis educandi? *Idem.*

Primam mammam dedit] I. e. prima mammam dedit; mundi novum incomitam prima cibavit. *Farnabius.*

Herele vero serio] Adverbia sunt confirmantia. παρέλκων. *Donatus.*

19 Siquidem prima dedit] Nos primam reponimus ex aliquot l. s. quod convenientius videtur, ut referatur ad ‘mammam.’ *Faernus.*

Si quidem primam dedit] Festive hoc Demea, cum alioquin quæ serva esset, nihil magnum præstiterit, quod jussa mammam præbuerit. *Farnabius.*

20 Ob eam rem] Hoc eo vultu dicit, quo rem veluti excutimus, et ostendimus momenti esse nullius. *Donatus.*

Argentum, quanti est, sumito] Quanto pretio valet. *Idem.*

Argentum, quanti est, sumito] Hoc verbo utimur, ut faciunt qui persuadere aliquid cupiunt. *Idem.*

Quanti est] Quanti empta est: vel, quanti a te æstimabitur, sed verbo tenus hoc dici, ut tanto magis persuadeat, censem *Don.* *Farnabius.*

21 Dii tibi, Demea, oro omnes semper omnia optata offerant] ‘Omnes omnia?’ antiqua elegancia, et figura ta. *Donatus.*

Dii tibi Demea, &c.] Ita Plautus Captiv. 11. 2. 105. ‘Dii tibi omnes omnia optata offerant.’ Horat. Satyr. 11. 8. ‘Tibi Dii quæcumque preceris

Comoda dent.' Bæclerus.

22 *Processisti hodie pulchre]* Nunc vere pulchre processit Syrus. *Donatus.*

Processisti hodie pulchre] Ex servo servæ marito, in liberum liberæ matritum. *Farnabius.*

Siquidem porro, Micio, tu tuum officium facies] Hoc est patroni, ut libertum non deserat, sed ut alas manumissum. Plantus, 'Facis melius quam pars lenonum, qui libertos habent, et eos deserunt.' *Donatus.*

23 *Tu tuum officium]* Donatus recte, 'patroni officium,' interpretatur, 'nt libertum non deserat, sed alat manumissum.' *Bæclerus.*

Præ manu] Quod Plantus non semel, 'argenti præsentarii,' videtur enim *τὸν πρᾶς* hic, non temporis, sed loci esse; ut cum dicitur 'præ oculis' quod et Plantus absolute dixit, 'Trecentos nummos Philippeos portat præ sibi,' plane ut et Angli vulgo, *beforehand*. *Farnabius.*

24 *Unde utatur]* 'Utatur,' vivat: unde 'usura,' vita dicitur. ut, 'Unius usuram horæ gladiatori isti non dedisset.' An unde alatur, de quo usumfructum capiat, et cuius tibi sortem reddat? Et hoc melius: nam ideo addidit, 'reddet tibi cito.' *Donatus.*

Ireddet tibi cito] Non rogat ut dono det, sed ad usum commonet. *Farnabius.*

Istoc vilius] Hoc egit Terentius, ut conversis officiis usque adeo prodigium faceret Demeam; donec parcum redderet Micionem. *Donatus.*

Istoc vilius] Quasi nihil minus: negotio enim est floccum ostendens, aut quid tale, cum ἀλλεψει, quia subauditur 'quicquam,' et 'non dabo.' *Idem.*

Istoc vilius] Explicat ex Donato Guyetus. *Bæclerus.*

Istoc vilius] Q. d. Egone ut talidem utendam pecuniam, quo nihil vilius, levius, vel perfidius? sed vel

ipse sponte sua reprimit se: vel ab Æschino prævenitur, 'frugi homo est,' opponente. *Farnabius.*

26 *Faciet]* Ne quid negatum in fine fabulae videatur, addidit Demea faciet, et faciet, quod petis scilicet, quod irridens dixit: quasi de prodigo dicere videatur. Et mire faciet: quia nec credibile erat statim consensum qui negaverat, et perpetuo negotio esse in fine non debuit. *Donatus.*

27 *Quid istuc? quæ res tam repente mores mutavit tuos]* Animadvertisendum est, qua calliditate Terentius quærens finem fabulae, completere laetitiam per ipsum Demeam nititur in universos, qui in tota comœdia tristis ac sœvus interturbavit et vociferatus est. *Idem.*

28 *Quod prolubium]* 'Prolubium,' quod Græci προθυμίαν, id est, promptus animus ad largiendum. *Idem.*

Quod proluvium] Liber Vaticanus, quod prolubium. et ita etiam legit Donatus, sic dicens: 'Proluvium,' &c. quæ expositio Donati cum prolubium optime quadrat, cum prolurium minime. *Fuernus.*

Prolubium] Major quædam, et effusa libido, flagrans studium. Cæcil. apud Non. 'Mearastraria, quod prolubium, quæ voluptas? quæ te lactat largitas?' Apud A. Gel. 'prolubium audiendi.' Aliū legunt hie, proluvium, quod aliud est; quanquam et illud hic non male convenire possit, sed prius verius. *Farnabius.*

Subita est largitas] Repentina, ac per hoc ipsa est ingrata et immoderata: ut evenit, quom ex nimis parcis non largi et liberales, sed effusi prodigiique redduntur. *Donatus.*

29 *Ut id ostenderem]* Abundat id, ant ἀλλεψει est, pra per id. *Idem.*

Quod te isti facilem, et festivum putant] Multum detraxit Micioni, dicens 'te isti putant,' per quod significatur, errare adolescentes, et hunc non esse festivum. *Idem.*

Quod te isti facilem et festivum putant? Bene in postremo dignitas personæ hujus servata est, ut non perpetuo commutata videretur: ut Truentuli apud Plautum. *Idem.*

Ex vera vita? Ex vera et landabili facilitate naturæ tuæ. *Farnabius.*

Ex aequo et bono? Jure merito, vel ex vera æquitate. *Idem.*

31 Indulgendo? Attende indulgentiam a Demea culpæ adscribi denuo. *Idem.*

Et largiendo Micio? Severe additum est nomen verbis ex animo plorantis. *Idem.*

33 Quia non justa injusta, prorsus omnia omnino obsequor? Proverbiales sunt hujusmodi elocutiones, ‘fanda nefanda,’ ‘digna indigna,’ ‘velis nolis.’ *Idem.*

34 Missa facio? Omnia scil. *Farnabius.*

Effundite, emite, facite? ‘Effundite’ ad Æschinum pertinet: ‘emite,’ ad Ctesiphonem: ‘facite,’ ad omnes. *Donatus.*

Facite quod vobis lubet? Proprie rediit rursus ad amaritudinem pristinam. Hæc ἐπιτροπὴ est figura, qua invitox nos permettere ostendimus quod nolumus fieri. *Idem.*

35 Quæ vos potius præter adolescentiam minus videtis? Hic ostendit Terentius, magis Demeam simulasse mutatos mores, quam mutavisse. *Id.*

36 Minus videtis, magis impense cupitis, consulitis parum? Εἰρωέα, ‘minus,’ ‘magis,’ ‘parum.’ *Idem.*

Videtis? Providetis: vel intelligitis. *Farnabius.*

37 Hæc reprehendere, et corrigere me, et secundare in loco? Trilbus tria redduntur: et ultraque ἀνηγρικῶς. Illa in malam partem superiora: hæc in bonam, quæ inferiora sunt. Non tantum enim culpæ est, minus providere; quam impense cupere: nec tantum mali est, impense cupere,

quantum parum consulere. Item reprehendere bonum est: melius, corriger: optimum, secundare. Nam qui reprehendit, non continuo corrigit: qui corrigit, non illico secundat, id est, latissimum reddit et fidelissimum. Alii secundare, obsequi dictum putant. et ideo additum esse ‘in loco’: quasi non semper faciendum sit. Ergo ‘secundare,’ vel in melius convertere, vel obsequi intelligimus. *Donatus.*

Obsecundare in loco? Pro re nata obsequi vobis et indulgere. Mitio de se act. I. sc. 2. ‘Aīat? dabitur a me argentum, dum erit commodum. Ubi non erit, fortasse excludetur foras?’ *Farnabius.*

38 Tibi, pater, permittimus? Noluit Terentius ab amoribus filiorum perpetuo repulsum patrem. *Donatus.*

39 Plus scis quid factu opus? Sicut modo adolescentes descriperat rerum imperitos, ita senes nunc a peritia laudat, qui sciaret quid factu opus sit. Tales enim senes, διὰ τὸ ἔχειν ἐκ τῆς ἐμπειρίας ὅμιλα. Aristot. Eth. vi. 11. *Bacclerus.*

40 Sino, habeat, in istuc finem faciat? Hæc quidem permisso est: sed et exceptionem in se continet: et cum quodam stomacho, et velut minaci denuntiatione profertur. *Donatus.*

In istuc finem faciat? Hoc est, aut ne aliam amet, aut ne alteram comparet: ne post istam luxurietur ulterius. *Idem.*

Istuc recte? Bene. Et Micio non discessit de proposito suo, qui ut peccasse alias ostenderet fratrem omniam asperitatem, cum exceptione quadam laudans verba ejus, *istuc recte* dixit. Quasi diceret, non ut cetera. Et simul reposnit ei, qui supra dixerat, ‘Ut id ostenderem, quod te isti facilem et festivum putant,’ id non fieri ex vera vita, neque adeo ex aequo et bono, &c. *Id.*

HECYRA.

Personæ Mutæ] In aliis editionibus plures sunt, in aliis pauciores. Omis- sa fuit Nutrix, act. v. sc. 3. omissæ fuere ancillæ duæ Bacchidis. Faber.

In argumento Mureti Philumena dicitur Lachetis et Myrrhinæ filia. Error est memoriae; alioqui suam sororem duxisset uxorem; nam Pamphilus Lachetis filius erat: at Philumena, Phidippi et Myrrhinæ filia fuit. *Idem.*

Philumena] In utraque Batavica editione majori, cur bis posita sit Philumena non video. Inter perso- nas mutas puella est; inter alias est meretrix. hoc sane novum. Idem.

Senariis constat. *Bæclerus.*

PROLOGUS] Hæc commedia primum acta est sine prologo, aut ille prolo- gus periit. Secundæ et tertiae editionis prologos hic habes. Faernus ita distinguendos esse viderat, et diu ante Faernum Engraphinus; et idem in libro Vaticano videas. Faber.

Duos esse prologos Gabriel Faernus operose docuit. Fr. Guyetus utrumque supposititium credit. Ego malim Donatum hic et Engraphinum sequi: qui et artem hujus præfatio- nis testimant, et usum agnoscunt. aut enim nulla ex Terentianis fabulis, aut certe hæc opus habuit prologo. *Bæclerus.*

Hecyra est huic nomen fabula] Totus hic prologus subtilem conquestionem con- tinet, ob hoc, ne aperte populum neglec- te fabulæ reum faciat, et facile recocet in favorem. Donatus.

1 Hecyra est huic nomen fabula] A nomine caput, ut incognitam proba- ret, et ideo spectandam. Idem.

Hecyra est huic nomen fabula] No- minativo casu figuravit: quum in usu sit, ut dativo dicamus. quamvis præ- sto sint exempla, quibus veteres per omnes fecerat casus hoc genus locutio-

nis enuntiabant. *Idem.*

*Hecyra est huic nomen fabula] Hæc primo data est sine prologo, Iudis Megalensibus: quo Sex. Julius et Cornelius Dolabella ediderunt, sed occupato populo studio funambuli, displicuit. Postea data est Iudis Funebribus L. Æmili Pauli: quos fecerunt Q. Fabius Maximus et Cornelius Africanus. Tunc quoque non peracta est, per studium populi circa gladiatores. Tertio ad postremum introducta, Q. Fulvio, L. Martio ædi- libus, virtute actorum L. Ambivii et L. Turpionis est commendata. *Id.**

*Hecyra] Ἔκυρα, soerns. Inde au- tem nomen quia per soerns et soe- ros (nt Don. in præfatione) plera- que hie aguntur. *Mer. Casaubonus.**

*Hac quum data est nova] Ita dici- tur, data est fabula, ut ‘data est cœna,’ ‘datum est prandium.’ Et edidit, a dato descendit. *Donatus.**

*Hac quum data est nova, novum in- terterrit vitium] Sic et Homerus : Κέιτο μέγας μεγαλωστὶ λελασμένος ἵππο- συνάων. Et ‘dari’ dicitur ‘fabula,’ quum agitur: ‘stare,’ quum placet. *Idem.**

*Hac quum data est nova, novum in- terterrit vitium] Σύλληψις prima: deest enim ‘huic’: et est figura παρονομ- σία, nova, novum. *Idem.**

*2 Vitium et calamitas] Bene secun- dum angures. ‘Vitium’ enim est, si tonet tantum: ‘vitium et calamitas,’ si tonet et grandinet simul, et etiam fulminet. *Idem.**

*Vitium et calamitas] Translatio est ab angurio: et ‘vitio creati’ dicun- tur ‘consules.’ ‘Calamitas’ παρὰ τὴν καλάκην dicitur: ‘clades,’ quia clama- tur: ut aliud sit grandinis culmum frangentis, aliud furti aut dolii mali. Sic Probus. *Idem.**

Vitium et calamitas] Ex disciplina

angurum petita verba, vitiosi enim magistratus, vel vitio creati, qui interveniente aliquo infasto omne creati. *Mer. Casaubonus.*

3 *Ut neque spectari*] Vitium, quod non spectata est: Calamitas, quod non cognita. *Donatus.*

Ut neque spectari, neque cognosci] Mira defensio, siquidem non judicio comœdia exacta est, si spectari cognoscique non potuerit: placitura sciœt, si andiretnr. *Idem.*

Ut neque spectari, neque cognosci] Ideo theatrum, ideo spectatores, ideo actores: quia major pars in gestu est, quam in verbis. *Idem.*

Cognosci] Vel probari, vel sciri: au Heeyra sciri dicatur, quæ scita sit nomine. *Idem.*

4 *Ita populus studio stupidus*] A derivatione causæ. Non quia mala, inquit, exclusa est: sed quia populus funambuli admiratione obstupuit: quod infra de gladiatoribus dicet, ad commutationem causæ inducendam. *Idem.*

Ita populus studio stupidus] Hic exensatur et populus, qui neque jndicavit de fabula, neque tamen stulte erravit. ‘*Stupidus*, pro stupens, ut, ‘Timidisque supervenit Ægle.’ *Idem.*

In funambulo] Qui Graece, σχωοβάται, et in τῶν θαυματοποιῶν (miranda representantium) numero. *Mer. Casaubonus.*

5 *Pro nova]* Recte: jam enim non est nova. *Donatus.*

6 *Et is qui scripsit hauc, ob eam rem*] Id est, ob eam causam. quasi dicat non iterum acta est sine causa. Cur ergo non post funambulum relata est, ubi ille cessaret? in quo maluit avarum Poëtam populo inducere, quam suo operi diffidentem. *Idem.*

7 *Iterum referre]* Supervacuum est ‘iterum.’ *Idem.*

Ut iterum possit vendere] Aliis sciœt Indis. hoc, ut diximus, ad laudem fabulae referatur: postquam tantum fiduciae Poëtae dedit. *Idem.*

Ut iterum possit vendere] *Lege pos-*
set; alioqui gravissimus error sit; quod jam bis alibi monui. *Faber.*

Ut iterum possit vendere] Donatus ad laudem fabulae refert: Guyetus modestiam poëtae desiderat, neque pudoris Terentiani hoc esse autumiat. Aliter tamen de poëta actor, aliter de se ipse loqueretur. cum præser-tim, nec dissimulandum unquam ac-tori sit, se emisse fabulam; et volun-tas emendi hic potius, quam avaritia vendendi spectari debeat: considera-vs. ult. prologi sequentis. *Bacclerus.*

Ob eam rem noluit iterum referre, ut iterum possit vendere] Reddit can-sam, cur, post funambuli spectacula, intermissa fabula non sit relata, sive denuo introducta. ideo scilicet, quia maluit in novos ludos differre, ut tum pro nova (tanta Poëtae fiducia) ven-deret, atque ita maluit avarum Poë-tam (ut recte *Don.* hic) inducere, quam suo operi diffidentem. *Mer. Casaubonus.*

8 *Alius cōgnostis ejus; quæso nunc hauc noscite]* Mire illi favorem petit ex aliis, quæ spectatori notæ sunt. *Donatus.*

Ejus] Poëta. Quasi hæc omnino nota sit. At in Andria, quæ omnium prima est, aliter ait, ‘*Ut pernoscatis et quid spei sit reliquum:* Posthac quas faciet de integro comedias, Spectandæ, an exigendæ sint vobis prius.’ *Idem.*

ALTER PROL.] Senarii sunt. *Bæ-*
clerus.

Orator ad eos renio ornatu prologi] *Magna arte hic prologus scriptus est, et nimis oratorie.* Nam totiens expulsa fa-bula, quomodo honeste revocari potuit in proscenium, nisi primo ipsa impudentia pro fiducia proferretur? deinde actor perillissimus ipse Ambivius probaret et Poëtam et comediam, cuius authoritus eluet ex verbis? tum deinde subtiliter novo Poëtae, a velusto et magnæ autho-ritatibus Cacilio, peteretur exemplum, et peteretur ingeniosissime? Nam quod ru-

di Terentio contigit, accidisse memoratur veteri Cæcilio: quod huic semel, illi sœpe: quod huic in aliis numquam, hoc illi fere in omnibus. quod huic præter Hecyram et actæ et probatæ sunt ceteræ: illi partim exactæ, partim vix probatæ. Itaque his omnibus argumentis id actum est, ut neque desperandum sit de Terentio, quod explosus est: ut nihilominus illi tantum attribuendum sit, ut aut par Cæcilio, magno tunc Poëtæ, aut ultro melior etiam esse possit. Hic autem L. Ambivius, histrion, fuit actor comædiarum. Donatus.

1 Orator ad vos venio] Oratorem audire oportere, jus gentium est, oratorem non licet injuriam pati. Ideo ergo ne expellatetur, non se prologum, sed oratorem nominat. Plantus: ‘Impiæ secrete oratorem verberas.’ *Id.*

Orator ad vos venio] Hic novus Prologus (ut in Plantin. et aliis plerisque, editione) incipit, cum bis jam exacta fabula tertio non sine periculo reduceretur, atque adeo Prologo singulare arte elaborato (qualem hunc esse, pluribus docet Don.) indigeret. Loquitur autem L. Ambivius, histrion; magnæ tum, ut videtur, apud populum existimationis. *Mer. Cusaubonus.*

2 Sinite exorator ut sim] ‘Orator’ est dum agit: ‘exorator’ quum impetraverit. Ita illud, dicentis; hoc, jam effecti significationem habet. Et ‘orator’ est, cui causa defendenda mandatur. *Donatus.*

Eodem ut jure uti senem liceat] Ut, ‘Me liceat easus miserari insontis amici.’ *Idem.*

3 Quo jure sum usus adolescentior] Tanquam aliud agens afferit exempla, quibus ostendat, turpe non esse Terentio, exclusam esse unam illius fabulam, quum multorum Poëtarum nultæ exactæ sint: et in his Cæcilii, cuius illo tempore magna autoritas fuit. *Idem.*

Adolescentior] Hæc comparatio minus a positivo sonat, et vim diminutivam exprimit; ut, ‘Jam senior, sed

eruda Deo, viridisque senectus.’ *Id.*

4 Noras qui exactas feci ut inteterascerent] Σύλληψις. ‘In veterascerent,’ denuo agerentur, quia nondum acta, nova dicitur fabula. *Idem.*

Noras] Cæcilii sc. veteris poëtæ Comici celeberrimi. *Mer. Cusaubonus.*

Exactas] Expulsas. *Donatus.*

Inreterascerent] In consuetudinem venirent, spectarentur, amarentur. *Idem.*

5 Ne cum Poëta scriptura ecanesaret] Causa facti honestior est, non se Poëtæ unius, sed ipsius Poëmatis causa laborare. *Idem.*

Scriptura] Poëma, fabula. *Mer. Cusaubonus.*

6 In his, quas primum Cæcili didici noras] A simili argumentum, quod fit per comparationem artificiosam et oratoriam terum ac personarum. *Donatus.*

7 Partim sum earum exactus, partim vix steti] Vide, plus esse in exemplo: siquidem partim exactæ sunt Cæcilii fabulæ, partim vix admissæ: quum una Hecyra exclusa sit. Et est sensus, aut displieni, inquit, aut in aliquibus vix placui. *Idem.*

Partim sum earum exactus] Pro, in aliis. Et simul splendida locutio est. ‘Partim’ adverbium est. Et proprie locutus est: nam ‘fabulæ’ aut ‘agi’ dicuntur, aut ‘stare.’ *Idem.*

Partim earum] In parte earum, ut, ‘partim hominum,’ pro, pars hominum: de quo Aul. Gell. I. x. c. 13. *M. Cusaub.*

Partim vix steti] Quid igitur mirum, si Terentio Poëta in una accedit, quod Cæcilio in multis? *Idem.*

8 Quia sciebam dubiam fortunam] Non igitur Poëtæ culpa, sed casus est: nam ideo fortunæ eventum extulit. *Donatus.*

Dubiam fortunam esse scenicam] Antiquissimi libri *scenicam* per se diaphragmum habent: et infra *scenicos*. ita et apud Virgilium ‘scenis decora alta futuris,’ in antiquis libris scrip-

tum est: ita et in vetustis marmoribus, eoque modo etiam scribendum asserit Varro libro de lingua Latina: Item Priscianus. Nam quod ad testimonia antiquorum lapidum facit, cum alia etiam citare possem, libet hic ponere inscriptionem, quam mihi Petrus Victorius dedit, a se inventam Volsiniis in hortulo quodam, notatamque diligenter: cum ipsi mirum videretur verbum, quod dueitur e Græco sermone, a Latinis hominibus aliter atque ipsi faciant, scribi solitum: est enim Græcis σκῆνὴ et προσκῆνιον littera vero η, in e productum mutari solet: L. COMINIUS L. F. A.N. C. CANULEJUS L. F. T. TULLIUS T. F. KANUS L. HIRRIUS L. F. LATINUS. IIII. VIR. THEATRUM. ET PROSCÆNIUM DE SUA PECUNIA FACIUNDUM COERAVERUNT. Faernus.

9 *Spe incerta certum mihi labore sustuli*] Sententiose, et verum. nam ubi certa spes est, nihil opus est labore certo ac vehementi. *Donatus.*

Spe incerta] Pro, spei incertæ. an deest 'in?' *Idem.*

Incerta certum] Honesta figura, quæ dicitur ἀντίθεσις. *Idem.*

10 *Eusdem*] Exactas. *Idem.*

Cœpi] Difficultatem facti et molimen ostendit. *Idem.*

Ab eodem] Cæcilio scilicet. *Idem.*

11 *Noras studiose, ne illum ab studio*] Παρόμων. *Idem.*

Ne illum ab studio abducerem] Iterum causa honestatis. *Idem.*

12 *Perfeci ut spectarentur*] Attende quantum pondus habeat, quod non 'fecī' dixit, sed potius 'perfeci': ut molem difficultatis ostenderet. *Idem.*

13 *Placitæ sunt*] Nota participium sine origine verbi. *Idem.*

Ubi sunt cognitæ, placitæ sunt] Elegans promissio, et hanc placitaram, si cognoscatur. et est conjectura a futuro tempore. *Idem.*

Ita Poëtam restitu in locum] Mire non Cæciliū, sed Poëtam: ut hoc generaliter populo præstisset, non

mi homini videatur. *Idem.*

Poëtan] Cæciliū, sc. Mer. Casuab. Restitui in locum] Quia remotum et exclusum, dixit. *Donatus.*

14 *Prope jam remotum*] Geminavit in secundum antiquos, qui omnes in verbis liquidas duplicabant. *Idem.*

15 *Ab studio, atque ab labore*] Bene ostendit se populo profuisse, Cæciliū Poëtam ad laborem revocandi. *Idem.*

Ab studio, atque ab labore, atque ab arte musica] Ultimum ab versus ratio non admittit; quam particulam, etiam Donatum ibi non agnoscere, quisquis verba ejus, quamvis aliqua ex parte corrupta, attentius consideraverit, judicabit. quæ nos, partim ex ipsis Donati libris scriptis, partim ex ejus sensu emendata, ita legimus, *Ab studio, atque ab labore, atque ab arte musica.* Versus Virgiliani idcirco ab Donato adducti sunt, ut ostenderet quod sicut in iis ter dici debebat, *hic alii*, et tamen non nisi bis dictum est, quia tertio loco commode subauditur, ita etiam fieri debet in hac particula ab, tertio loco subandienda. Hæc cum scripsissemus, postea nacti librum Victorianum, invenimus ita prorsus in eo scriptum fuisse, *atque arte musica*; sed deinde alia manu, alioque atramento interpositum fuisse ab. Faernus.

Atque arte musica] Ab tertio commode subaudiendum est: ut, 'Hic portas alii effodiunt, hic alta theatri Fundamenta locant alii, immanesque columnas Rupibus excidunt, scænis decora alta futuris.' *Donatus.*

16 *In præsentia*] Statim ut a populo ejiciebatur. *Idem.*

Si scripturam spretissem in præsencia] Cum a populo spretæ et explosæ Cæciliū fabulæ. *Mer. Casaubonus.*

18 *Ut in otio esset potius quam in negotio*] Ex ipsis rerum nominibus ostendit facilitatem deterrendi. *Donatus.*

20 *Nunc quid petam, mea causa*]

Bene 'petam' et 'mea causa,' quasi orator. *Idem.*

Mea causa æquo animo attendite] Commendatio personæ levis, per aliam personam gravem, secundum præcepta in Rhetoricis. *Idem.*

21 *Hecyram ad vos refero]* A causa principium narrationis inducitur. *Idem.*

Hecyram ad vos refero] Principium a principali quæstione, an cognita sit, et an spectanda sit. *Idem.*

Quam mihi] A persona dicentis. *Idem.*

22 *Ita eam oppressit calamitas]* Hoc succedit pro illo, quod est a persona adversariorum. Simil ad fortunam retulit culpam populi: non enim dixit quod presto erat. *Idem.*

23 *Eam calamitatem]* 'Calamitatem' repetit, ne nos fäbulam illum dicere putaremus. *Idem.*

Vestra intelligentia] Ab auditorum persona. *Idem.*

24 *Nostra industria]* Rursus a sua. et bene περιφράστε usus est: ne dicere, 'vos nobis.' *Idem.*

25 *Quum primum eam agere cœpi]* Jam hinc narratio subtilis inducitur, et ut non lædat populum, et ut defensat Poëtam. *Idem.*

Pugilum gloria] Περίφρασις ἀντὶ τοῦ, pugiles etiam glorirosi: ut minus turpe sit, antelatos eos esse. Sicut Virgilii, 'Vastis cum viribus effert Ora Dares, magnoque virum se murmure tollit, Solus qui Paridem solitus contendere contra.' Hæc est gloria pugilum, gratia funambuli. *Idem.*

Pugilum gloria] 'Pugil' dictus est a pugna: et 'pugna' a pugno. Veteres namque ante usum ferri et armorum, pugnis et calcibus, et morsibus, corporumque luctatione certabant. *Idem.*

Pugilum gloria, Funambuli eodem accessit expectatio] Πολυλογία. *Idem.*

Pugilum gloria, funambuli, &c.] Horatius tractavit hunc locum Epist. II. 1. 'Sæpe etiam audacem fugat hoc ter-

retque poëtam, Quod numero plures, virtute et honore minores, Indocti stolidique, et depugnare parati, Si discordet eques, media inter carmina poscunt Aut ursum aut pugiles, his nam plebecula gaudet. Verum equitis quoque jam migravit ab aure voluptas Omnis, ad incertos oculos, et gaudia vana,' &c. *Bæclerus.*

Pugilum gloria] Qui pro gloria pugnant, et quorum victoriae maxime glorirosæ solent esse. Cic. 'Acinas pugil, Olympionices, quod est apud Græcos prope majus et glorirosius, quam Romæ triumphasse.' vel 'pugilum gloria,' i. e. pugiles; ut apud Græcos, βῆτη Πράμοι, i. e. Πράμος, ἱερὸν μένος Ἀλκιβόοι, i. e. Alcinous, et id genus alia. *Mer. Casaub.*

Funambuli eodem accessit expectatio] Duplex causa ad unam exclusionem adhibetur. *Donatus.*

Accessit expectatio] Narratio cur exclusa sit, hoc est, non Poëta culpa dejecta est, nec judicio populi: et idea nunc admittenda est. *Idem.*

Expectatio] Desiderium, ut Virgil. 'Expectate venis.' *Idem.*

27 *Comitum conventus]* Utrum eos comites dicit, qui sunt pugilum assectatores? an servos, qui dominos sequuntur? *Idem.*

Comitum] Qui pugiles affectabantur, vel servi, ut qui de plebe homines. Hor. 'Arcta decet sanum comitem toga.' *Mer. Casaubonus.*

Studium] Certamen diversis faventium. *Donatus.*

Clamor mulierum] Bene mulierum: non enim cimet eas, quibus suffragari vel refugari non licet in theatro. *Idem.*

28 *Ut ante tempus exirem foras]* Τῷ ἔξονθενισμῷ, ne gravem passus videatur injuriam. *Idem.*

29 *Utere in noua]* 'Αντίθετον principium. *Idem.*

Veterem in nova capi uti consuetudine] Nisi novam comediam intellexeris, non erit aperta sententia, nam et sus-

pra dixit, ‘Nunc hæc plane est pro nova.’ An a Terentio ‘nova’ ideo dictum est, quia numquam alias exclusus est? Et bene ‘vetere’: ut ostendat, turpe non esse, quod et aliis Poëtis saepe contigerit. *Idem.*

Vetere consuetudine] Qua usus fueram in Cæcilianis fabulis. *Mer. Casaubonus.*

In nova] Comœdia sc. novæ enim Terentii Comœdiæ si cum Cæcilianis comparentur. *Idem.*

30 *In experiundo ut essem]* Ovid. ‘Sed quid tentare nocebit.’ *Idem.*

Refero denuo] Aut ‘re’ abundat, aut ‘denuo.’ *Donatus.*

31 *Primo actu placebo]* Rationabiliter dixit ‘primo’: quia quinque sunt actus, partes fabulæ. *Idem.*

Placen] ‘Placeo’ dixit pro eo quod est, fabula placet, aut Terentius. Et mire, Non diu, inquit, peperdit iudicium, sed statim placuit: ut quod sequitur, non judicio, sed perturbatione factum sit. *Idem.*

Cum interea rumor venit datum iri gladiatores] Hoc abhorret a nostra consuetudine: veruntamen apud antiquos gladiatores in theatro spectabantur. *Idem.*

32 *Datum iri]* ‘Iri’ dixit, ut fabulam commendet: ut et omnia spectatori et populo dicantur. *Idem.*

34 *Non potui tutari locum]* Facete repetit ‘locum.’ *Idem.*

35 *Nunc turba nulla est]* ‘Αὐταπόδοσις πρὸς τὸ tumultuantur.’ ‘Turba,’ id est, θόρυβος. *Idem.*

Nunc turba nulla est: otium et silentium est] ‘Turbam’ retulit ad id quod supra dixit, ‘Clamor mulierum.’ ‘Otium,’ πρὸς τὸ ‘pugnant:’ ‘Silentium,’ πρὸς τὸ ‘Clamant.’ *Idem.*

Nunc turba nulla est: otium et silentium est] Quæ adhortatio per enumerationem. *Idem.*

Nunc turba nulla est] Liber Bembinus et Donatus, non est. Faërmus.

36 *Agendi tempus nihil datum est]* Ab Ædilibus scilicet. *Donatus.*

Agendi tempus nihili datum est] Donatus: ab Ædilibus scilicet. Non puto. ‘tempus’ est hic καιρὸς ἐνκαιρίᾳ, quia turbæ nullæ sunt, ideo tempus mili opportunitum datur ad agendum. *Bæclerus.*

37 *Vobis datur potestas condecorandi ludos scenicos]* Quasi et aliquid agat populus, quem spectet. *Donatus.*

38 *Nolite sinere per vos]* Σχῆμα διανοᾶς, δητορικὴ ἐπίπληξ. *Idem.*

Artem musicam] Oratorie: quasi non Terentii causa agatur, sed artis musicæ. *Idem.*

Artem musicam] Poëticam. Supra, ‘atque ab arte Musica.’ *Mer. Casaubonus.*

40 *Meæ auctoratiij* Quia jam senex est. *Donatus.*

Meæ auctoritati fautrix adjutrixque sit] Qua Terentium probo. et est figura ἀναλογίᾳ. Vult autem se esse ejus auctoritatis, ut et populo placere jam debeat, qui ipsi placet. *Idem.*

Meæ auctoratiij Donatus ad fiduciam, Euphranius ad spem actoris, non ineruditæ retrulit. Utrumvis sumas, non deerit ratio explicandi. In Euphranii nota pro, *ad clangendum, lege, ad agendum.* Adde ejusdem Euphranii notam ad vs. 47. nbi itidem de auctoritate actoris. *Bæclerus.*

Meæ auctoratiij Qui Terentium tutari et erigere in me suscepimus. *Mer. Casaubonus.*

41 *Si numquam avare]* Commendatio ab ante dictis, id est, a personæ attributis. *Donatus.*

Si nunquam arare] A meritis defensoris argumentum ad laudem fabulæ. *Idem.*

Si numquam arare] Per hæc verba Terentius vult demonstrare, quam gravis auctor sit, qui suas comedias probet. Sic Horatius, ‘Ea quum respondere coneris’ Quæ gravis Æsopus, quæ doctus Roscius egit.’ *Idem.*

42 *Et eum esse quæstum, in animum*

induxi] Modo non *numquam* subaudiatur : sed si. ut sit, Et si eum esse, &c. *Idem.*

Maximum, quam maxime] Inique iniqui, παρόμοιον. *Idem.*

43 *Quam maxime servire vestris commodis]* Plus dixit ‘commodis,’ quam si diceret ‘voluptatibus.’ *Id.*

Vestrīs commodis] Vestræ voluptati. *Mer. Casaubonus.*

44 *Sinite impetrare me, qui in tutelam meam]* Ordo est, Sinite impetrare me, ne eum circumventum inique iniqui irrideant, qui in tutelam meam studium suum, et se in vestram commisit fidem. *Donatus.*

44. 45 *Qui in tutelam meam studium suum]* Euphranius : ‘Poëta enim quodammodo auctore commendatus est.’ *Lege : actori commendatus est.* *Bœclerus.*

45 *Se]* Suam personam. *Mer. Casaubonus.*

47 *Mea causa]* Quasi orator, ‘causam’ dixit. *Donatus.*

Mea causa, causam hanc accipite] Hoc oratore. sic enim fit, quum persona ad commendationem affertur. *Idem.*

Mea causa, causam] Παρονομασία. *Idem.*

Mea causa causam hanc accipite, et silentium, &c.] Ait Faernus versum

laborare, nisi τὸ hanc tollatur. Miror. Nam ‘mea,’ ‘meo,’ ‘meos,’ &c. pro monosyllabis censemur ; quod et ipse dixit, centies. *Faber.*

Et date silentium] Quasi fabulæ ac Poëtæ. *Donatus.*

48 *Ut libeat scribere aliis]* Oratorie ἀπὸ τῆς * ἐCATHOS. *Idem.*

Mihique ut discere novas expedit] Proprie discere ; docet enim Poëta, disicit scenicus. *Idem.*

49 *Novas expedit posthac]* Ab utili argumentatio est. et bene, *ut expedit :* tanquam facturus sit, et si non expedierit, dum quæstum maximum servire populo putat. *Idem.*

Precio emptas meo] Æstimatione a me facta, quantum Ædiles darent : et proinde me periclitante, si abjecta fabula, a me pretium, quod Poëtæ numeraverint, repeatant. Ergo *meo*, a mē facto, a me statuto. nam quomodo alibi dixit, ‘Postquam Ædiles emerunt.’ Et bene, ut sequatur populus judicium ejus, qui æstimare vere fabulas potuerit. *Idem.*

Precio emptas meo] Ut quidam volunt, periculo. *Idem.*

Precio emptus meo] Fabulas, interdum histriones, ut hic ; interdum Ædiles, ut Eunuchum, (si Iudi erant publici) emebant. *Mer. Casaubonus.*

ACTUS I.

SCENA I. Senarii sunt. *Bæclerus.*

Per pol quam paucos reperias meretricibus fideleis] Novo genere hic utraque προτατικὰ πρόσωπα inducuntur. Nam et Philotis et Syra non pertinent ad argumentum fabule. *Hoc autem maluit Terentius, quam aut per prologum uarraret argumentum, aut θεὸν ἀπὸ μηχανῆς induceret loqui.* *Donatus.*

1 *Per pol quam paucos reperias]* Ha personæ Terentii more extrinsecus assumuntur, ut sic argumenti obscuritatem spectator effugiat. *Idem.*

Per pol quam paucos] Animadversendum est in hac fabula, Terentium, bonam meretricem inductum, ne id contra morem videatur facere, etiam aliam meretricem non malam inducere : ut id exemplis fiat tritus, et usu verisimile. *Idem.*

Per pol quam paucos] Ordo est, *Pol per quam paucos reperias.* Nam ‘per pol,’ non est Latinum, sed κατὰ τμῆσιν per quam, id est, nimio. *Idem.*

Quam paucos] Quidam non paucos, sed paucis legunt. sic enim Apollodo-

rus αλπαΙCHPAS THC rei IONHNC
THRAICCI PAγγιbaiωC *. *Idem.*

Per pol quam paucos, &c.] Vide nota-
ta supra ad Andr. III. 1. *Bæclerus.*

Per pol quam paucos] Pol per quam
paucos. *Mer. Casaubonus.*

Reperias] Aptum verbum ad rari-
tatem, et ideo non dixit ‘pauci sunt,’
sed ‘paucos reperias’ quasi quaer-
ens. Non autem reperitur, nisi quod
quaeritur: non quaeritur, nisi quod
præsto non sit. *Donatus.*

2 Fideles] Hujusmodi sententias
rhetores διαβολas vocant. Et nire,
non ‘esse,’ sed ‘evenire’ dixit: ut
non rationis, sed casus sit id, quod
rarissimum est. *Idem.*

Fideles] ‘Fidi,’ in maximis: ‘fide-
les,’ in minoribus negotiis. *Idem.*

3 Vel hic Pamphilus] Transitus a
generali sententia ad specialem. *Id.*

Vel] Nunc ‘veluti,’ alias conjunc-
tio disjunctiva est, alias correptione
significat, ut apud Ciceronem,
‘Vel optimam Messanæ vitam.’ Vir-
gilius, ‘Carmina vel cœlo possunt de-
ducere lunam.’ Aut *vel, ut modo.* *Id.*

Jurabat quoties Bacchidi quam sancte] Tria sunt: quod jurabat, et quo-
ties, et quam sancte. Quod totum de
more amatorum et meretricum dixit,
quæ jurejurando teneant, quos lege
non possunt. *Idem.*

4 Ut quiris] Non modo Bacchis,
quæ amica erat. *Idem.*

Ut quiris facile possit credere] Par-
enthesis, *ut quiris fac. pos. credere.*
Mer. Casaubonus.

*5 Numquam illa viva ducturum uxo-
rem]* Παρένθεσις prima. jurabat num-
quam illa viva uxorem ducturum.
Donatus.

6 Hem, duxit] Pronuntia ut miran-
tem ostendas. *Idem.*

Hem duxit] Hem adverbium de-
monstrantis est: *ut, hem alter.* *Idem.*

En duxil] Plures habent, *hem dux-
it;* quod et Guyetus probat: Ar-
gentoratensis codex, *en.* *Bæclerus.*

Ergo propterea] Modo ‘ergo’ af-

fectum exprimit reprehendentis tar-
de sibi consentientem: vel sic Vir-
gilius, ‘Ergo age, clare pater, cer-
vici imponere nostra.’ *Donatus.*

Propterea sedulo] ‘Sedulo,’ instan-
ter, et ex animo: sine dolo. *Idem.*

7 Et moueo, et hortor] ‘Monemns’
consilio, ‘hortamur’ impulsu. *Idem.*

Ne cujusquam misreat] Deest te.
Idem.

Ne cujusquam miser] Paraphrasin
sumas ex illo Plantii, in Truenl. II. 1.
13. et seqq. *Bæclerus.*

8 Quin spolies, mutilus, luceres] Quin
pro quo minus. Et magna persuasio
est ad malefaciendum. *Donatus.*

Spolies] ‘Spoliare’ est, non mini-
mam partem auferre. ‘Mutilare,’ ali-
quid detrahere, sine quo res esse non
possit. ‘Lacerare’ autem, quum om-
nino non habcas, quod immittas.
‘Mutilus,’ immittas: unde ‘mutili’
dicti sunt boves, aut capri, sine cor-
nibus. nam male, qui a ‘multa’ pu-
tant dici. et inde ‘Mulciber’ Vul-
canus, quod sit mutilatus ac debilis:
id est, claudus. nam proprie ‘Mulci-
ber’ dictus est, quod omnia mulceat,
id est, molliat ac vineat. *Idem.*

9 Utin’ eximium neminem habeam]
Utin’ pro ut ne. Απόστροφος. Et per-
severat in ἀλληγορίᾳ. Nam ‘eximia
pecora’ dicuntur, quæ a grege exce-
pta sunt ad usus dominorum suorum
ut uberius pascantur. Sed proprie
‘eximii’ sunt porci majores, qui ad
sacrificandum excepti liberius pas-
cuntur. Etenim boves, qui ad hoc
electi sunt, ‘egregii’ dicuntur. Et
‘oves lectæ.’ ut Virgilius, ‘Mactant
lectas de more bidentes.’ Ita et
‘porci eximii.’ *Idem.*

Utin’ eximium] Deest ‘censes,’ ut
sit, Censes ut eximium neminem ha-
beam? vel certe, doces? *Idem.*

Utin’ eximium] Separatum ex omni-
bus. Proprie ‘eximus porcus’ est,
exemptus a grege, atque signatus
macula aut nota. *Idem.*

Eximium] Præter alios charum. *M.*

Casaubonus.

Habeam] Deest 'censes,' aut 'vis,' aut 'mones.' *Donatus.*

10 *Nam nemo quisquam]* Παρέλκον
tertium. nam abundat 'quisquam.'

Idem.

Scito, ad te renit] Bene additum
est 'scito,' et moraliter, at acutius
pronuntiandum. est enim verbum
illorum, qui familiares corrigunt.
Idem.

11 *Quin ita paret se]* Hoc verbum,
'paret,' adversum munificos et segnes
sumitur. Ut alibi, 'Itane te parasti,
ut spes nulla reliqua in te siet tibi?'
Idem.

Abs te] Pro ex te. *Idem.*

12 *Suam voluptatem expleat]* Bene
expleat, quod contrarium meretrici
est, amatorem voluptate satiari. *Id.*

13 *Hiscine]* Ἐρώτησις. Id est, tali-
bus: et vide si pulchra meretrix puel-
la est. *Idem.*

Insidiabere] Insidiari malum est:
sed contra insidiari, justum est. *Id.*

Non contra insidiabere] Fnn. act.
iii. sc. 1. 'Par pari referes?' *Mer.*
Casaubonus.

14 *Tamen eandem pol esse omnibus
injurium est]* Idem aliter, et vehe-
mentius intulit. nam pejus est ean-
dem esse omnibus, quam nullum ex-
cipere. *Donatus.*

Eandem pol esse omnibus] Eodem
modo omnes tractare. *Mer. Casa-
bonus.*

Injurium] Iniquum. 'Injurium' au-
tem indignantis modo significatio
est: et vim adverbii habet. *Donat.*

15 *Ulcisci adversarios]* De more ad-
versarios mutato nomine posuit. du-
rum enim fuerat, si amatores diceret.
Idem.

*Injurium est autem ulcisci adver-
sarios]* Recte hoc illa, ut fœmina; cum
vindicta nulli magis delectentur quam
fœminæ, et qui fœmineos animos ge-
runt. 'Quippe minuti Semper et in-
firmi est animi exiguae voluptas ul-
tio. continuo sic collige quod vindic-

ta,' ut optime Juven. Sat. 13. 'Nemo
magis gaudet quam fœmina.' qui
longe aliter saniores quoque Philo-
sophos olim præcepisse ibi docet.
Mer. Casaubonus.

16 *Qua via te captent]* Qui te cap-
tant sæpe, tu eos vel semel cape. *Do-
natus.*

*Qua via captent te illi, eadem ipsos
capi]* Plant. 'Tu si me impudicitiae
captas, non potes capere.' *Mer. Ca-
saubonus.*

17 *Eheu me miseram]* Bene, quia
non persuasit, sed affectum doloris
expressit. Intelligitur enim ex vul-
tu ejus, non eam persuasisse quod
voluit. *Donatus.*

*Eheu me miseram! cur non aut istac
mihi atas, et forma est]* Ἐμπαθῶς ait,
quod reliquum est: quia, quod vole-
bat, persuadere non potuit. et bene
istac atas et forma, quia nrumque non
habet. et mire e contrario descripta
est deformitas Lenæ, et formam et
voluntatem malam gerentis. *Idem.*

Aut tibi hæc sententia] Δεικτικῶς, si-
mulque ostendit, secundum φυσιογνω-
μικός, difficile deformem reperi hoi-
nam. *Idem.*

SCENA II. Senarii iterum. Baceler.

Senex si queret me, modo isse dicio]
*Hoc servus dixit, in scenam de proscenio
respiciens. Due conjecturæ sunt in hac
scena: an vere sint nuptiae, et an veri-
simile sit, abstinere potuisse adolescentem
a virgine sibi nuptum tradita.* *Do-
natus.*

1 *Senex si queret me]* Magis ex-
pressit consuetudinem, dicendo 'se-
nex:' quam si diceret, 'Dominus
major.' *Idem.*

Senex si queret me] Ut ex verbis
suis tam meretrix, quam lena descrip-
ta est, ita et Parmeno ipse qualis
sit, ostenditur ex sua locutione. Ex-
eundi autem causa de arguento su-
mitur: quia Pamphilus absens est,
et exspectatur in dies ejus adventus.
Idem.

Senex si queret me, modo isse dicio

ad portum] Hæc omnia submissa et veloci pronuntiatione efferenda sunt. hoc enim desiderant hujusmodi verba, utpote et servi et festinantis. *Idem.*

2 Percontatum adventum Pamphilij] Houestam causam dixit, id est, Pamphili adventum. Et *perennatum*, et *percontatum* scribitur: sed *percontatum* a conto dicitur, quo nautæ utsuntur ad exploranda loca navibus oportuna. si vero *perennatum*, ab eo quod a cunctis perquiratur, dicitur. *Idem.*

3 Audin', quid dicam, Scirte] Audis: modo, sentis, intelligis. ut Virgilins, ‘ Progeniem sed enim Trojano a sanguine duei Andicrat.’ Item alibi, ‘ Neque audit currus habenas.’ *Idem.*

Audin', quid dicam, Scirte] Audis modo pro advertis. *Idem.*

Audin', quid dicam, Scirte] Convenit nomen servo pueru, παπὰ τὸ σκυρτῆν, quod est gestire et ludere. *Idem.*

Scirte] Κωφὸν πρόσωπον inducitur. *Idem.*

4 Nullus] Pro, non. *Idem.*

Nullus dixeris] Minime dixeris. ut And. act. ii. sc. 2. ‘ Liberatus sum, Dave, hodie tua opera. At nullus quidem.’ i. e. minime vero. *Mer. Causabonus.*

5 Alias ut uti possim] Inter ‘ alias’ et ‘ alia,’ hoc interest: quod ‘ alias,’ alio tempore significat: ‘ alia,’ alter, aut per alia. *Donatus.*

Causa] Προφάσει, prætextu. *Mer. Causabonus.*

Integra] Non dicta. *Donatus.*

6 Sed rideon' ego Philotium] Mire inventa est causa narrandi ideo, quia peregre venit meretrice: alioquin si Athenis esset, omnia sciret. *Idem.*

Sed rideon' ego Philotium] Sic solet dubitari, advenientibus ipsis, quos post multum temporis intervallum vident. *Idem.*

Sed rideon' ego Philotium] Ut narrandi argumenti occasio præberetur, assumuntur persona hujus meretricis Corinthio reducis, et a Bacchide sub primum

statim adventum edoctæ, quemadmodum Pamphilus, relieto amore pristino, ad impias animum adjecisset. hinc querela scenæ superioris de instantia amatorum; et nunc, cum obvium haberet de Pamphili domo servum, perennandi libido et rem totam cognoscendi, quidnam illud esset, quod a Bacchile tantum amata Pamphilum disjunxisset. hujus enim fortunam quis miserari potuisset, nisi de eodem quæstu? Qnoniam autem Poëta ad dissolvendum errorem fabulæ adhibitus erat Bacchidem, familiaritas ejus cum Pamphilo, ex qua tanquam ex malo principio felix eventus artificiose quærehatur, opportune hic signari potuit. *Bæclerus.*

Huc adrenit] Scribe, metri causa, adrenit huc, et ita alicubi legi. *Faber.*

Unde hæc advenit] Cum quodam contemptu ejus, ‘ hæc’ dicit Parmeno. *Donatus.*

8 Salve mecastor, Parmeno] Olim salutantes addebat jussorandum, ut hoc sedulo facere viderentur. *Idem.*

Me] Aut adjectio est, et abundat, aut positum est pro μὰ syllaba: ut Graeci μὰ τὸν Ἀπόλλωνα dicunt. *Idem.*

Et tu ædepol, Syra] Irrisit ad ‘ mecastor,’ addendo ‘ ædepol.’ et quod illa ‘ Parmeno,’ ille hic addidit ‘ Syra.’ *Idem.*

Syra] Saræ veteres legunt, U pro Y ponentes: ut ‘ Musia,’ ‘ Suria.’ *Idem.*

9 Dic mihi, Philoti] Vide licentiam: supra ‘ Philotium,’ hic ‘ Philotis’ dixit. *Idem.*

Ubi te oblectasti tam diu] Facete dictum meretrici, non, ubi fuisti? sed, ubi te oblectasti. *Idem.*

10 Mininae equidem me oblectavi] ‘ Me’ acutius preferendum est: et respondet πρὸς τὸ ‘ te.’ *Idem.*

11 Corinthum hinc sum profecta] ‘ Hinc’ magnum ostendit dolorem habere Philotion, quod relictis Athenis Corinthi habitaverit. *Idem.*

Cum milite Corinthum hinc sum pro-

fœcta inhumanissimo] Multa dixit: et ‘militē,’ et ‘hinc,’ et ‘inhumanissimo.’ *Idem.*

Inhumanissimo] Quid potuit de militē dici, nisi in superlativo? nanque omnis miles inhumanus: hic vero inhumanissimus. *Idem.*

Corinthum hinc sum profecta] Hæc argumenta sunt, an se oblectare potuerit a persona, quia miles inhumanissimus: a loco, quod hinc profecta: a tempore, quod biennium: a re, id est, ab injuria quam tulit. *Idem.*

12 Biennium ibi perpetuum] Ut continuationem sui casus ostenderet, ‘perpetuum’ dixit. *Idem.*

Misera] Muliebris interpositio, τὸ ‘misera.’ *Idem.*

Illum tuli] Non, cum illo fui, sed tuli: adeo non me oblectavi. *Idem.*

Illum tuli] Infra, act. iv. sc. 3. ‘Ibi ego te, et tu me feres.’ *Mer. Casaubon.*

13 Desiderium Athenarum] Quod Corinthum profecta es. *Donatus.*

Athenarum arbitrator] Quod dixit ‘hinc’ ante ποδοκην* Athenarum, et ἀμφιθολᾳ ‘te desiderium cepisse.’ *Id.*

Ædepol te desiderium Athenarum arbitrator cepisse sæpe] Quod cum militē inhumanissimo. *Idem.*

15 Consilium contempsisse] Pœnitidine esse possessam. *Idem.*

16 Huc redeundi] Iterum a loco. *Idem.*

Abeundi a milite] A persona. *Idem.*

Redeundi, abeundi, vosque hic ridendi] Oratorie unam rem in tria divisit, Huc redeundi, Abeundi a milite, Vosque hic videndi: ut dicaret, Huc veniendi. *Idem.*

17 Vosque hic ridendi] A re. *Idem.*

18 Agitarem inter vos libere conrivenum] Inter ‘agere’ et ‘agitare’ hoc interest: quod ‘agere’ est aliquid vel necessarium facere; ‘agitare,’ voluptuarium. Ergo ‘agitarem,’ exerceam. *Idem.*

19 Nam illuc haud licet nisi præfinito loqui] Legitur et illi: ut sit circa Delph. et Var. Clas.

cumflexus accentus, et significet illie: ut, ‘illi mea tristia facta,’ et abso-lutum est. *Idem.*

Præfinito] Deest tempore, aut quid tale. *Idem.*

Nisi præfinito loqui] A tempore. Hic ostendit, quid dixit supra, ‘tuli:’ et quid sit: *Agitare conrivenum libere.* *Idem.*

Nisi præfinito loqui quæ illi placerent] Duo dixit: et *præfinito*, et *quæ illi placerent*: ut neque quantum velles, neque quod velles, diceres. *Idem.*

20 Haud opinor commode] Commode, pro blande, et bene: ut, ‘Nunquam tam dices commode.’ *Idem.*

Haud opinor commode finem statuisse orationi militem] Jocandi materiam arripit vernula more suo, ex verbis mulieris non alias sane valde ambiguis, sed quæ tamen in alium sensum torqueri possint. Dixerat Philotum, haud licuisse sibi nisi ‘præfinito loqui,’ &c. apud militem scil. qui ejus esset ingenii, quale describitur. Eun. act. ii. sc. 2. ‘Est genus hominum,’ &c. Optime illa ostendunt quid hic sit, ‘præfinito loqui.’ Quia autem et illi qui ‘ad legem et regulam,’ (ut Quintil. alienbi loquitur) id est, ad amissionem praceptorum rhetoriconm loqui student, et sermonem sollicitè exigunt, ii quoque non male ‘præfinito’ loqui dicantur; et militaris oratio ut plurimum incultior, (unde et illud ejusdem Quintiliani: ‘Simpliora militares decent:’ et in Eun. per ironiam, de milite, ‘Attica elegantia,’) eo trahit Parmeno, quasi de oratione ex praceptis artis, enī se magistrum profiteretur miles, instituenda locuta esset. Etiam Persius, ‘gentem hircosam centurionum;’ et alio loco, ‘hircosos centuriones,’ pro agrestibus et inductis posuit: ut ibi docti viri, qui et vetus proverbiorum στρατιωτικὴ ἀλογία, de homine stupido. *M. Casaub.*

21 Finem statuisse orationi militem] Argute militem; quia quasi inimicus Terent.

sit orationi, quæ in paco plurimum potest. *Donatus.*

22 *Sed quid hoc negoti est?*] Hie ad argumentum nunc descendit. In Phormione, ‘*Sed quid tu es tristis?*’ prælatis scilicet allocutionibus, et separatarum et permistarum personarum: ne jejune ad argumentum veniens, non agere fabulam, sed narrare videretur. *Idem.*

Quid hoc negoti est?] Bene addidit ‘*negoti*, ut angeret invidiam facti. nam potuit dicere, *quid hoc est?* Sed, ut diximus, ad invidiam et magnitudinem rei, *negoti* dixit. *Idem.*

Quæ narravit mihi?] *Quæ*, qualia scilicet, et quanta. *Idem.*

Modo quod narravit mihi?] *Quæ* legendum est: ut sit, qualia et quanta: et hoc ἐν ἀποκρίσει. *Idem.*

23 *Quod ego nunquam credidi?*] Hoc totum cum invidia pronuntiandum ex animo meretricis, quæ facinus indignum nuptias putat. *Idem.*

24 *Ut hac ille viva posset?*] Mire ostendit ex eisdem verbis eandem hanc esse, quam supra dixit, ‘*Nunquam illa viva uxorem duceturum.*’ *Idem.*

Posset animum inducere?] Quasi in rem duram et immanem. *Idem.*

25 *Habere autem?*] Ostendit pronunciatione, quod prope est, ut non habeat. *Idem.*

Habere autem?] Post verba familiaritatis, Philotis modeste quidem curiosa, sed cum aliqua tamen invidia et accusatione Pamphili orditur, quæ forma orationis inconsideratum servum eo perduxit, ut excusandi heri causa temere negatum iret, de matrimonio. *habere autem?* quasi tu dicas Pamphilum habere uxorem, statim igitur captari tam incaute progressus et constringi potuit: ‘*eho tu, an non habet?*’ quid rem tam certam, tam manifestam celare incepitas? ut confiteri cogeretur, quod negare voluerat, et cito ab illo male calido, *habere autem?* ad simplex,

habet, reiecretur; non sine pudore aliquo; qui in novam cum fraudem præcipitavit, dum enim quod deprehensus esset, exensare contendit, areani herilis prodendi bonam de se spem præbat, familiarius et intentius subjiciens: ‘*sed firmæ haec vereor ut sint nuptiæ?*’ Arripit incallidi hominis familiaritateme meretrix, et instat; areanaque et silenda caussantem, asseverantius primo, mox lepido irrisu, ad rem omnem ordine denarrandam pertrahit. *Bacclerus.*

26 *Sed firmæ haec vereor ut sint nuptiæ?*] Bene pro persona servi, qui vult dominum uxorium esse magis, quam amatorem Bacchidis. *Donatus.*

Sed firmæ vereor] Animadverte Terentium in nuptiis hoc dictum servare, utrum firmas an infirmas dicat nuptias. *Idem.*

Firmæ haec vereor ut sint nuptiæ?] Ne non. Andr. act. II. sc. 2. ‘*Id paves, ne dueas tu illam; tu autem, ut duelas?*’ i.e. ‘ne non dueas?’ ut ibi Don. Mer. *Cusatbonus.*

Ut?] Ne non. *Donatus.*

27 *Si in rem est Bacchidis?*] Bene additum, *si in rem est Bacchidis:* ut ostenderet, se non malignitatis, sed benevolentiae causa, talia vota suscipere. *Idem.*

In rem?] Pro, utilitatem: ‘*ab re,* contra utilitatem. *Idem.*

28 *Sed qui istuc credam?*] Id est, nuptias esse infirmas. *Idem.*

Sed qui istuc credam, ita esse? dic mihi, Parmeno?] Superiore voto exensavit crimen curiositatis: jam vindetur post Bacchidem audire velle. *Idem.*

29 *Non est opus prolato: hoc percontarier desiste?*] Vide quam convenienter Poëta, quum id agat, ut narrantem Parmenonem inducat, tamen multis diverticulis morales facetas internectat. *Idem.*

Non est opus prolato: hoc percontarier desiste?] Incerta distinctio, utrum, *prolato hoc, an hoc percontarier.*

Idem.

30 *Ea causa, ut ne id fiat palum]* Ea nempe tibi metuendi sive celandi causa, ne per me aliis innotescat, quod mihi dixeris. *Mer. Casaubonus.*

31 *Ita me Di bene amabunt]* Pro ament. ut, 'donec regina sacerdos Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.' *Donatus.*

32 *Ut hoc proferam]* Prodam, Bacchidi scilicet, vel cuilibet. *Idem.*

Mecum gaudeam] 'Mecum,' intra me. Virgil. 'Hæc secum.' *Idem.*

33 *Nunquam dices tam commode]* Hæc pronuntiatio ejusmodi esse debet, ut ex ea appareat prope delimitum Parmenonem vix se posse continere quin narret. *Idem.*

Nunquam dices tam commode] Quasi ex parte labefactus est: sic enim loquitur. *Idem.*

34 *Ah noli, Parmeno]* Artificiose se fingit audire nolle, ut tacitura eredatur, si audierit: quia curiositas signum est loquacitatis. Sie Horat. 'Percontatorem fugito, nam garulus idem est.' *Idem.*

Ah noli Parmeno] Minus explicat, quod vult, *Donatus*: cuius annotationes hoc loco nec ab una manu esse videntur. Verbo, et clare Guyetus. *Bæclerus.*

35 *Quasi non tu multo malis]* Deest, 'Ita dicis?' ut sit, 'Ita dicis quasi.' Et nunc Philotis non est instantior hac calliditate, ut magis servum ad dicendum provocet. *Donatus.*

Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi] 'Ελλεψις deest enim, 'Ita gravaris dicere,' aut 'Ita negas te esse locuturnum.' *Idem.*

37 *Et illud mihi ritium est maximum]* Servile vitium est, tacere non posse. *Idem.*

Vera hæc prædicat, et illud mihi maximum ritium est] Hæc lentius apud sese: illud clare. 'Si mihi fidem das.' Etiam alia se habere vitia, exceptio significat, in hoc quod dicit, 'Illud mihi vitium maximum est.'

Idem.

Mi illud ritium maximum est] Hæc ille secum, ut Philotis non audiat. *Mer. Casaubonus.*

Si mihi fidem das] Animadverte, his dilationibus etiam spectatorem suspensi, quo libentius audiat. *Donatus.*

Si mihi fidem das] Fideliter, pro des. *Idem.*

38 *Ad ingenium redi]* Quia a se discesserat, si taceret. Cicero, 'Redit a se.' *Idem.*

39 *Hanc Bacchidem amabat, ut cum maxime]* Ejusmodi est hæc tota narratio, ut defensionem adolescentis continere videatur, quod meretricem amicam necessitate coactus deseruerit. Mire igitur, unde quæstio est, inde cœpit: 'amabat,' inquit, 'Bacchidem.' Sic et in secundo Virgilinus, an fortiores Græci Trojanis: 'Fracti bello,' inquit, 'fatisque repulsi Dneatores Danaanm.' *Idem.*

40 *Bacchidem amabat]* Ordo et sensus hic est, Hanc Bacchidem tum amabat Pamphilus, ut cum maxime amabat, quum pater uxorem, ut ducat, orare occipit. Et ut positum pro quemadmodum. Et maxime his numero subauditur. Et cum maxime, una pars orationis est: aut cum maxime, pronomis. *Idem.*

Amabat, ut cum maxime] Amabat tum, ut cum maxime (amabat scil.) i. e. nunquam magis quam tum amaverat. *Mer. Casaubonus.*

41 *Quum pater]* Quum modo adverbium est temporis, pro quando. *Donatus.*

Orare occipit] Maxima necessitas est, orans pater. *Idem.*

42 *Et hæc, communia omnium]* Quid si injustum est, quod orabatur? ostendit justum, et frequentatum, quod dicebat pater. *Idem.*

43 *Sese senum esse dicere]* Omnem causam adolescentis senex amputavit, pro suo senili commodo rogans: potuisset enim adolescens dicere,

Quam pro me curam geris, hanc pre-
cor pro me deponas. *Idem.*

Senem esse dicere] Illud posset agere
amatör contra utilitatem suam: sed
non poterat filius contra utilitatem
patris. Ergo ut cogeret pater, suam
causam interponebat. *Idem.*

44 *Præsidium velle se senectuti sue]*
‘*Præsidium senectutis,’* sobolem et
successorem dicit. *Idem.*

45 *Ille primo se negare]* Utrum
deest ducere? an Negare se nuptiis.
Idem.

Ille se primo negare, &c.] Accura-
tius hunc locum tractavit poëta, ut
suspicio levitatis averteretur a Pam-
philo, qui juraverat Bacchidi, ut ante
dictum est: simul difficultas ipsius
rei, ut supra in Heantontinorumeno
exemplo Clitiphonis et in parte argu-
menti demonstrata est, ita hic narra-
tione non perfuctoriam indicatur. *Bæ-
clerus.*

Negare] Posse ducere scil. *Mer.*
Casaubonus.

Sed postquam acrius pater instat] Tria
dicit, et *acrius*, et *pater*, et *instat*.
Donatus.

Sed postquam acrius pater instat] Postquam, inquit, acrius instat, non
compulsus est Panphilus, sed tan-
tum deliberavit. *Idem.*

46 *Pater instat]* Major vis est
quum pater instat, quam quum ro-
gat. *Idem.*

47 *Pudorine, anne amori obsequere-
tur magis]* Sic ostendit in utramque
partem, ut tantum in animo honesti
adolescentis pudor amore vincere
debnisset. *Idem.*

Pudorine unne amori] Ἀνακόλουθον.
non enim præposito *utrum* intulit
anne. *Idem.*

Pudorine, anne amori] Latens ex-
cusationis ratio explicata est. *Pu-
dori,* Patris scilicet: *amori,* Meretri-
cis. *Idem.*

*Pudorine unne amori obsequeretur ma-
gis]* Ovid. ‘*Pudor est qui suadeat
istinc,* Hinc dissuadet amor: victus

pudor esset amore: Sed leve si mu-
nus,’ &c. *Mer. Casaub.*

48 *Tundendo, atque odio]* *Tundere,*
est sœpius idem repetere: translatio
a fabrorum malleo. *Donatus.*

Odio] Assiduitate. Attendenda est
difficultas minuscujusque verbi. *Idem.*

Tundendo, atque odio denique efficit]
*Denique temporis longitudinem sig-
nificat.* *Efficimus vero,* quod cum mag-
no conatu et molimine facimus, vix-
que per nos finem accipit. *Idem.*

Tundendo, atque odio denique efficit
senex] Mire interposuit moras, ad
postremum confessurus uxorem due-
tam. Primo, inquit, negavit: post,
deliberavit: ad postremum, duxit.
Non, inquit, ipse: sed efficit hoc
senex. Ita mutatione personæ to-
tam voluntatem adolescentis absolu-
vit. *Idem.*

Denique efficit] Oratorie tempus
apposuit: nam hoc significat *denique*.
Idem.

Odio] Hoc est, instantia. *Idem.*

Tundendo atque odio] Sœpius eadem
repetendo, atque importunitate. *Mer.*
Casaubonus.

49 *Despondit eignatam]* Vide, non
hic dici, Duxit uxorem Pamphilus:
sed totum ad patrem referri. *Do-
natus.*

50 *Neutiquam]* Non nimis. *Idem.*

51 *Donec jam in ipsis nuptiis]* Nota
locutionem sensu magis, quam verbis
manifestam. *Idem.*

Donec jam in ipsis nuptiis] Deest,
positus constitutusve ita dolnit, et
agre tulit. Aut repetere debemus
sic, In ipsis inquam nuptiis. *Idem.*

Donec jam in ipsis nuptiis] In men-
tione nuptiarum effervescit animus
amatoris. *Idem.*

In ipsis nuptiis] Positus constitu-
tusve: ut hic Don. vel, *in ipsis nup-
tiis.* i. e. in nuptiarum tempore et ce-
lebritate. *Mer. Casaubonus.*

52 *Nec morum ullam, quin ducut,
dari]* Ubi nec aliquam dieculam vel
dilationem videt ad nuptias. *Donat.*

Quin] Quominus. Idem.

53 Ibi denum] Denique, postremo. Et mire additum est ibi: quia male pendebat, in ipsis nuptiis. et sic est, quasi dixisset, in ipsis inquam nuptiis. Idem.

Denum ita ægre tulit, ut ipsam Bacchidem, Si adesset, credo ibi ejus commiseresceret] Hoc ὑπερβολικῶς. ut Virgilius, ‘Vel Priamo miseranda manus.’ Idem.

Ut ipsam R. Bacchidem] Quæ nunc accusatrix est. Et est argumentum ab animo. Idem.

Ægre tulit] Idem Virgilius, ‘Quis talia fando Myrmidonum Dolopumve, aut duri miles Ulyssei, Temperet a lachrymis?’ Idem.

Ut ipsam Bacchidem] Credo ipsam Bacchidem; pro, credo quod ipsa Bacchis, &c. ut supra: ‘Metuo lenonem’ pro, ‘metuo ne leno,’ &c. Mer. Casaubonus.

54 Credo ibi] Ibi, pro tum. Donatus.

56 Ut colloqui tecum una posset] Παρέλκου tertium. Et argumentum a persona, quod ait, tecum. Idem.

Parmeno, perit] Argumentum a dictis: quod ait, Parmeno, perii. Idem.

Parmeno] Moraliter, et antonomasiace nomen repetit. Et significanter fecit, non addendo dicebat, et in μητηρὶ α διηγηματικῷ transiundo. Et mire interposuit nomen, ut affectum doloris ostenderet. Sic Virgilius: ‘Anna, fatebor enim.’ Idem,

56 Parmeno, &c. Parmeno] ‘Ev οὐδεις repetit nomen. Idem.

59 At te DI Deaque perdiuit] Obtinuit et persuasit servus. nam jam meretrix seni irascitur, non Pamphilo. Idem.

At te dii deaque perd.] Hunc versum ejicit Guyetus. Sed magna est ratio Donati, et quæ merito eum teneatur. Bene enim consilium poëtæ videtur conjectare, cum annotat: ‘Obtinuit et persuasit servus. nam jam meretrix seni irascitur, non Pam-

philo.’ id vulnerat tam diligens amplificatio narrationis, de qua modo egimus. Baclerus.

Cum istoc odio] Cum instantia ac molestia. Donatus.

60 Ad pauca ut redam] Tanquam multa sint, quæ de Pamphili amore dici possint. Idem.

Ad pauca ut redeam] Præceptum oratorium in longa narratione, pro veritatis inquisitione. reddit enim auditorem acriorem, quem spes finis recipit fatigatum. Idem.

Ad pauca ut redeam] Ut paucis absolvam. Phorm. iv. 3. ‘Ut ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias.’ Mer. Casaubonus.

Uxorem deducit domum] Uxor dicitur, vel ab ungendis postibus, et fignenda lana: id est, quod quum puerile nuberent, maritorum postes ungebant, ibique lanam fugebant. vel quod lotos maritos ipsæ ungebant. enjus rei testis Ennius: ‘Exin Tarquinium bona fœmina lavit et unxit.’ Donatus.

Uxorem deducit domum] Qnod vulgo, uxorem ducit vel domum dicit. Plant. ‘Nam bona uxor, si ea quidem deducta est usquam gentium, ubi ea posset inveniri? verum egone eam ducam domum Quæ mihi dicat,’ &c. Mer. Casaubonus.

61 Noct illa prima] Pronuntianendum acutins illa prima, quasi dicat, plena desiderii, plena cupiditatis. Similiter addidit virginem, et expresse, ‘Non attigit nocte illa prima.’ Quasi dicat, plena amoris et plena dulcedinis: ut mirum sit qnod inseritur, Non tactam virginem. Et hic argumentum est, quanta fecerit Pamphilus erga amicam suam. Donatus.

Virginem non attigit] Virginem ίμφατις est: quamvis non amatam, virginem tamen, et non dixit, non amplexus est: sed, ‘Ne attigit quidem.’ Idem.

62 Quæ consecuta est nox] Eam priam noctem scilicet. Idem.

Nihilo magis] Quasi in nihilo possit esse magis aut minus. Et *nihilo magis*, asseverationis est. *Idem.*

Eam nihilo magis] Ea nocte eam nihilo magis attigit. *Mer. Casaubonus.*

63 *Quid ais? cum virgine una]* Invenitur quasi interjectio *una*, id est, simul uno loco. *Donatus.*

Quid ais? cum virgine, &c.] Comice narratio distinguitur et eleganter sermonem ad meretricis ingenium apto. *Bæclerus.*

Cum virgine] A persona. *Donatus.*

Una] A loco. *Idem.*

Adolescens] A persona. *Idem.*

Cubuerit] Ab habitu et occasione. *Idem.*

Cum virgine una adolescens cubuerit] Argumenta in conjecturam necessario posita: quibus Terentius ex utraque parte disputans, τὸ ἀπίθανον purgat, ne quis illum stulte hæc posuisse judicaret. Hæc enim meretrix tarde credit argumentis, ne a Parmenone vincatur. Hinc est quod ait Horatius, ‘Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte.’ *Idem.*

64 *Plus potus]* Ab impulsione, et ex accidentibus. *Idem.*

65 *Non verisimile dicis]* Αὕησις per-versa: prius est enim verum, deinde verisimile. Sed ideo sic dicit, quia est sæpe non verisimile, verum tamen: ut, Decios pro alieno commodo mori voluisse. *Idem.*

Non verisimile dicis] Hoc jam plus est, tantum cum amasse Bacchidem, quantum non possit credi. *Idem.*

66 *Credo ita videri tibi: nam nemo ad te renit]* Magno compendio usus est, non ostendens cur hoc falsum sit, quod putet meretrix: sed cur hoc putet. ita ex ejus persona totum refellitur, quod objicit. *Idem.*

67 *Ille invitus]* *Invitus* dicendo, quasi admonet iterum iterumque, ut Virgiliius, ‘Italiam non sponte sequor.’ *Idem.*

68 *Quid deinde fit]* Interponitur

persona ad exitum festinans: ut alibi, ‘Quam metui quorsum evaderes!’ * *Idem.*

Diebus sane pauculis post] *Hic exitus est.* *Idem.*

69 *Panphilus me solum seducit foras]* Ne testis quisquam et arbiter secretorum interveniat. *Idem.*

Me solum seducit foras] Familiaris in servo jactantia, de dominorum familiaritate, simul quia decens est, ut per eum, quid gestum sit, spectatores scient. *Idem.*

Panphilus me solum sed.] Fides totius narrationis in hoc vertitur. *Bæclerus.*

70 *Narratque, ut virgo a se integratiam tunc siet]* Hoc est illud quod supra dixerat, ‘Nocte illa prima virginem non attigit.’ *Donatus.*

71 *Seque ante, quam eam uxorem duxisset domum]* Bonus color purgationis: diceretur enim, Quare si illam odio habebat, ducebat uxorem. *Idem.*

Seque ante, quam eam uxorem] *Antequam ux.* *Mer. Casaubonus.*

72 *Tolerare posse]* *Tolerare*, verbum est male patientis. *Donatus.*

73 *Quam deererim me non posse diutius habere]* Ἀποστροφὴ καὶ ἡθοποίᾳ, ἀπὸ διηγήματος εἰς μητρικὴν. *Idem.*

Deererim] Statuerim et defixerim. *Idem.*

Sed quam deererim me non p. d. &c.] Vertitur narratio in προσωποποίαν μητρικὴν, ordinario apud Comicos scheme, quod et Donatus monet. Sensus et φράσις, aliqua declaratione opus habet. In prima consultatione, Pamphilus hoc dicit: Integra et intacta dimittenda est, quam segregare a me decrevi. In altera: Cum repudiari honeste non possit, operam dandum est, ut sua sponte abeat. Prius consilium in hunc modum proponitur: Quoniam decrevi, me non posse cum hac atatem degere, (id enim est, *diutius habere*), nilū aliud superest, quam ut a me discedat, sicut accepi. Si

aliter fieret, i. e. si eam, dum mecum est, attingerem, contumeliae me postulare et injuriae haud immerito posset. cuius rei exemplum in Phormione poëta exhibet, quando conjugem *item ut meretricem, ubi abusus sis, amittere*, nefas esse ostenditur. atque hoc esset, *ludibrio haberis*. unde in Pamphilum, infamia; in segregatam inmedicabile detrimentum, quantum ad muliebrem insequentis temporis fortunam, emergebat. Bene igitur et honeste Pamphilus: 'Quam decreverim me non posse diutius habere, eam *ludibrio haberis*, quin (i. e. quo minus) integrum itidem reddam, ut accepi ab suis,' id vero, 'neque honestum mihi, neque utile ipsi virginis est.' qua figura, sumnam ibi infamiam, hic irreparabile damnum signari, palam est. vide omnino Guyetus.

Altera deliberatio hoc fere ambitu concluditur. Si remittere volo in domum patris, aut causa proferenda est repudii, aut absque causa et juris titulo repudiare eam oportet. Causam vero, quæ me ab illa abstractabit, et alibi attinet, in publicum efferi, non uno nomine 'Incommodeum mihi esse arbitror.' Repudiare autem, nec repudii causam repudiata dicere, parentibus ejus approbare, incivile, *superbum*, *insolens*. Relinquitur, ut sperem, sponte abitaram, si engnoverit, mihi animum ab hisce nuptiis prorsus abhortere. Haec verissima hujus loci sententia est, in quo nec se nec alios expedient erditorum nonnulli. Sunt, qui τὸ προφέρειν περιστρέψαντες mutatum eupiant. Non enim satis ceperunt, quid esset, *hoc proferre*. *hoc* i. e. quod amoris meretricii causa repudium eupiam, nec possim ad stabile connubium animum applicare. Donatus: 'Hoc ego proferre, amorem scilicet meretricis.' recte. 'Cui tu nihil dicas vitiis,' Guyetus explicat, eruditæ sane, vide Chrestomath. Alii τὸ εἰναι ad patrem

referunt. *Bæclerus*.

74 *Eam ludibrio haberis*] Honesto verbo et pudoris pleno usus est; et nove pro, vitiari. *Donatus*.

Ludibrio haberis] Nove, inquit Don. p' o, vitiari: et honestum pudorisque plenum verbum pronuntiat. recte hoc, ex sanctæ linguae consuetudine; ut Gen. xxxix. 11, 14. &c. ubi vulgata non male, *illudere*, quomodo et alii Latini antores in eadem notione. *Mer. Casaubonus*.

75 *Quin*] Quo minus. *Donatus*.

Integrum] Id est, honestam, non enim dixit, spoliatam virginem aut mulierem. *Idem*.

Ut accepi a suis] Vigilanter quidem integrum specificat: id est, talem, qualem accepit a suis. potuit enim viciatam accepisse, ut saepe evenit. Ergo non abundat, *ut accepi a suis*, sed habet significationem. *Idem*.

77 *Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili*] Erga meretricem *pium*, *pudicum* erga virginem. Cogitur *pium* dicere Pamphilum, quem perjurum putabat. *Idem*.

Pium et pudicum ingenium narras Pamphili] An simul erga virginem et *pium* et *pudicum*? an *pium* erga meretricem, *pudicum* erga virginem? *Idem*.

Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili] Nuspiam disertiores sibi videntur Grammatici, quam in explicandis, quæ ἐκ παραλλήλου ponuntur. Scire utique possunt, eruditos multam pleniusque philosophiam hac figura concludere. sed interpretatio non est eajusvis operæ. *Donatus* hic: 'Erga meretricem *pium*; pudicum erga virginem.' Et iterum in codem commentario: 'An simul,' &c. Ad virginem et ejus dominum spectare utrumque vocabulum, orationis series, et poëta consuetudo, non longe arcessentis judicia de moribus, ostendunt. *Pietati honestatis et juris religio potenter inest*. *Pium ingenium* idem hic est, quod in *Audria Teren-*

tins dixerat bonum: 'Quandoquidem ipse est ingenio bono, Quumque huic veritus est optimæ adolescenti facere injuriam.' Non alia hic sententia, pudicum autem, verecundiam illam notat, quam Pamphilus ipse sibi debuit, indignum se illud existimando, quod ab honestate tantum abiret, qui enim abuti honesta fœmina et postea dimittere eam in animum induceret, injuriam atrocem in illam, turpititudinem in se admitteret maximam. injuria pietas obstat, turpitudini pudor. *Bælerus.*

78 *Hoc ego proferre*] Verba Pamphili sunt: non ut quidam putant, ad personam Parmenonis referentes. *Donatus.*

Hoc ego proferre] Amorem scilicet meretricis. *Idem.*

Incommodum esse militi arbitror] Propter patris iram, qui autor istarum unptiarum. *Mer. Casaubonus.*

79 *Patri*] Proprio patri Philippo. *Idem.*

Cui nihil dicas vitii] Nunc vitii, culpa uxoriæ. *Donatus.*

Nihil dicas vitii] Sine justæ causæ allegatione. *Mer. Casaubonus.*

81 *Mecum esse*] Uxor loco: ut apud Plautum saepè. *Idem.*

Abituram denique] Denique, moram significat, et postremam tarditatem, itaque postremo, vel sero abituram indicat. *Donatus.*

82 *Quid interea*] Exultantis est, et gestientis andire. *Idem.*

Interea] Inter eos dies. *Idem.*

83 *Postquam hunc alienum ab sese videt*] Pro alienatum dixit. ut in Phormione, 'Quid ego vobis, Geta, alienus sum?' Nam quomodo alienum, si amabat, dixisset? *Idem.*

Postquam hunc alienum] Oratorie, non jam Bæchidem excusat, quam a verisimili causa vult inducere, quod ipsa sit in Pamphilum durior. *Idem.*

Alienum ab sese videt] Id est mari- tum: nam hoc nomen a meretricibus alienum est. *Idem.*

84 *Maligna multo] Maligna*, diffici- lis ac superba. *Malignus* est, qui dif- ficultatem sui ostendit. *Idem.*

Procax] Dispoliatrix et petax. *Pro- care* enim, est petere. Virgil. 'Pro- cacious austris,' id est, impudentibus. nam qui multum petit, impudens est et procax. Unde et proci dicti sunt, qui filias alienas in matrimonium pe- tierunt. *Idem.*

85 *Non ædepol mirum*] Obtinuit quod volebat Parmeno. nam credidit Philotis injuriam factam Pamphilo. *Idem.*

Non edepol mirum] Donatus hic an- notat: 'Obtinuit,' &c. credit, in- quam, dum exensat: nec mirum esse, ait, si quid in Pamphilum durins con- suluissest Bacchis. *Bælerus.*

Atqui ea res multo maximo] Oppor- tune concitatius Pamphilum defendit Parmeno, postquam Philotis inducta est, ut fateretur injuriam factam. *Do- natus.*

Atqui ea res] Atqui, imo. Legitur et utque. *Idem.*

87 *Et illam*] Meretricem malam. *Idem.*

Et hanc, quæ domi erat] Uxorem modestam. *Idem.*

Et illam, et hanc quæ domi erat] Il- lam que meretrix esset: hanc, id est, uxorem. *Idem.*

Coguorit] Diligentius et attentius consideravit. nam cognoscere, est di- ligenter et attente considerare. *Idem.*

Cognovit satis] Bene satis, ex ipsis moribns, et ex meretricis. *Idem.*

88 *Ad exemplum* ambarum mores earum existimans] Donatus: 'Quasi,' &c. Nihil satis expedivit. Res mira: omnes videntur sibi intelligere, et interpretari hunc versum, dum nihil agunt interim. non enim sufficit dice- re: 'Mores earum comparavit ac contendit, et de utriusque moribus ex hac comparatione judicavit.' non-

dum enim nec de φράσει, nec de συντάξει constat. in qua re cum non parum ineommodi videret Franciscus Guyetus, versum totum delevit. Majoris id esse candoris dixeris, quod fateri ita voluit, non satis commode explicari posse; ut cum Terentiana scilicet stili civilitate consentiat explicatio, ac eruditis approbari queat, Sive enim dicas: *eurum ambarum mores, ad exemplum existimaris;* satisne Latinum erit, *ad exemplum existimare,* ut efficiat sensum, quem vis? Sive ita distingnas: *ad exemplum ambarum, mores eorum existimans,* quid aliud poteris afferre melius quam ut dicas, *exemplum, cottidianæ vitæ consuetudinem esse, mores ad ingenium notandum pertinere?* q. d. exigendo et comparando hujus consuetudinem, ad illius consuetudinem, quoingeniontrahque esset, facile jndicare potuit ac deprehendere. nam 'Cottidianæ vitæ consuetudo, ut enjusque ingenium sit, declarat maxime.' Heaut. 11. 3. 43. Nec dubitandum est de re, quin de comparatione liberalis in Philumena ingenii, meretricis ingenium parum liberale perspexerit Pamphilus, id quod vs. 89. et seq. satis ostenditur. sed quid in verbis desiderare queant eruditæ aiores, norunt, quicquam Terentianis sermonis genium intelligunt. *Bæclerus.*

Existimans] Intelligens. *Donatus.*

Mores eorum existimans] Mores eorum comparans ac contendens; et de utrinque moribus ex hac comparatione judicans. *Mer. Causabonus.*

89 Hac, ita ut liberali esse ingenio decet] Qualitas comparativa. *Donatus.*

Hac ita ut liberali esse ing. &c.] Egregie induxit hanc figuram Poëta, ut quantum præstaret matronæ virtus meretriciis moribus intelligentiam daret: dum enim adolescens unideditus meretrici fuit, non statim deprehendit fucatos mores, et nihil ex sincero trahentes. Verum postquam comparandi copia fuit, non po-

tuit liberali Pamphili ingenio (tale enim facit poëta) dubium esse, quid amari, quid preferri deberet. Ingenia enim similitudine sibi conciliantur invicem. atque ut pravi facile inter se conspirant; ita præstantes nec distortas naturas arcano quodam et elegante commercio consentire videmus. enjus sententiæ vim, quasi obiter, sed penetrabili efficacia, extulit noster in illis: 'Huc transtulit Amorem, postquam par ingenium nactus est.' *Bæclerus.*

Uti liberali esse ingenio decet] Ut eam decet, quæ liberali sit ingenio. Cæterum, posterius membrum comparationis consulto omittit, ne mercetricem absentem insectando præsentem offenderet. *Mer. Causabonus.*

90 Pudens, modesta] Haec contra vitia meretricia posuit. Pudens haec, illa proœx: modesta haec, illa maligna. reliqua vero superadduntur, ornamenta uxoris, matronæque laudes. *Donatus.*

Incommoda atque injurias] Callide, laudata uxore non repetit vitia meretricis apud meretricem: et simul contentus de uxoris laudibus, vitia meretricis intelligit. *Idem.*

Incommoda atque injurias viri omnes ferre] Figura ἔλλεψις. *Idem.*

Tegere] Hoc plus est, quam ferre. et tegere, quod meretricem amaret. Et plus dixit *tegere*, quam celare. Tegere enim ad hoc dixit: ut non solum eniā non ediceret, sed et ne quis sciret. *Idem.*

92 Hic animus] Oratorie dixit; non enim Pamphilum dixit, sed animum Pamphili. *Idem.*

Hic animus] *Hic pro tun.* Virgilins, 'Hic annis gravis, atque animi maturus Alethes.' *Idem.*

Uxor's misericordia] 'Αυφιβολία. *Idem.*

Uxor's misericordia] Recte, quia ex misericordia amor nascitur. Sic et in Phormione, 'Misertum est, virgo ipsa facie egregia.' Virgilins, 'Heu

quibus ille Jactatus fatis! *Idem.*

93 *Derinetus, partim victus]* De proximo repetitiv παρόμοιον, *derinctus, victus*. *Idem.*

Derictus] Alii melius, *Devinctus, derinctus, victus, elegans παρόμοιον. Mer. Casaubonus.*

Partim victus hujusce injuriis] Qualitas relativa. *Donatus.*

94 *Paulatim elapsus]* Adeo est tardus amor Pamphili et magnus, ut etiam post injurias difficile discedat. *Idem.*

Elapsus] Animus, non Pamphilus. *Idem.*

Huic] Alii, *huc. Mer. Casaubonus.*

95 *Postquam par ingenium nactus est]* An sibi par? an absolute bonum? ut dicimus, ‘Si par est facere te.’ Ergo aut sibi par, aut uxori: id est, liberali faminae. *Donatus.*

Par ingenium nactus est] Par ingenium, eandem voluntatem. Sallustius, ‘Qos eadem odisse, et eadem metuere id unum coëgit.’ Idem alibi, ‘Nam idem velle, atque idem nolle, ea deum firma amicitia est.’ *Idem.*

Par ingenium nactus est] Quod mori et amori suo melius congrueret: ille ‘Pius ac pudens,’ ut paulo supra; haec, ‘Pudens, modesta,’ &c. ut modo. *Mer. Casaubonus.*

96 *Interea in Imbro moritur cognatus senex]* Bene causa abitionis Pamphili narratur. *Donatus.*

Imbro] Insula Thraciae proxima. *Mer. Casaubonus.*

Moritur cognatus senex] Bene quod ait senex: nam acerbum funus non conveniebat fabulae. In comedìa itaque apud Terentium, ant meretrice molesta, aut ex duabus una uxori moritur, aut senex. Ita ex hujusmodi mortibus, vel incommodum vitatur, vel lucrum insuper nascitur, ut non sit causa lugendi. *Donatus.*

97 *Horum]* Maluit horum, quam dominorum, dicere. *Idem.*

Ea] Quæ ex cognato sene, nam

mortui senis commemoratio, ex communi loquentium consuetudine, tacitam habet et hæreditatis significacionem, quo spectat relativum illud, *ea. Mer. Casaubonus.*

Ad hos redibat lege hereditas] Verbo juris usus est: ea enim legitima est hæreditas, quæ familie debebatur. *Donatus.*

98 *Eo amantem]* Modo jam uxorem: non enim amicam. *Idem.*

Invitum Pamphilum extrudit pater] Invitum recessisse vis verbi demonstrat. Nam proprie *extrudere* dicitur, qui manibus expellit: sed hic translatione usus est, ut ostenderet, tantum importunitatis verbis senis fuisse, quantum impulsio manuum efficere potisset. *Idem.*

Extrudit] Verbum necessitatis et aptum importunitati. *Idem.*

99 *Relinquit]* Inertia præsentis temporis. Legitur et *relinquit. Idem.*

Relinquit cum matre hic uxorem] Præparatio ad futurum errorem. *Idem.*

100 *Nam senex rus abdidit se]* Nam hic inceptiva particula est. ut, ‘Nam mens conservus est homo haud magni pretii.’ Plautus in Milite Glorioso. *Idem.*

Rus abdidit se] Verbum reprehendentis senem: quod, *se abdidit*, dixit. *Idem.*

Huc raro in urbem commeat] Huc bene dixit, ut ostendat Parmenonem in urbe esse. Mira οἰκονομία. fac enim præsentem, et nullus error in fabula est. *Idem.*

Commeat] *Commeare* est abesse inde, ubi te esse oporteat. Ergo hoc dicto ostendit, quam raro ad urbem veniat senex. quippe *commeatus* est ex aliqua commemoratione temporalis abscessus. *Idem.*

101 *Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ]* Bene usque adhuc suspensa narratio est. et in hac interrogatione quasi substomachatur Philotis decepta, quod nihil videat infirmitatis

in nuptiis, quod optaverit. *Idem.*

Quid adhuc habent? Hoc tristior meretrix dixit. *Idem.*

Infirmitatis? Iustabilitatis. Phorm. act. v. sc. 1. *Mer. Casaubonus.*

102 Nunc audies? Sic ait, quasi jamdudum audire cupienti, vel quasi ad molestam percontatricem. *Donat.*

103 Bene conveniebat sane? Bene, pro multum: et sane, valide. quia qui sanus, idem et validus. *Idem.*

104 Interim miris modis odisse? Huc usque Parmenonem Poëta verba passus est dicere; cetera actibus servaturus. *Idem.*

Interim miris modis? Mire ad finem comœdiæ rerum explanatio reservatur. namque si queras, fallitur Parmeno, quum non odio soerus, sed pudore simultatem adversus soerum Philumena simulaverit. *Idem.*

Interim? Modo repente: et est adverbium temporis. *Idem.*

Miris modis? Miris exemplis. *Idem.*

105 Postulatio? Expostulatio, querela, sed proprie *expostulatio est apud illum ipsum, qui peccaverit. postulatio, de illo apud alterum.* *Idem.*

Postulatio? Expostulatio, querela, ex quibus non solum amor sape confirmatur: (And. act. iii. sc. 3. ‘Amantium iræ, amoris redintegratio est?’) sed et dulcior interdum fit amoris fructus; ut apud Ælianum De Var. Hist. nescio quis, εἰ δέ τι καὶ ἔγω ήθων ἐπάτω, ήδιστον ἐβρίσκω εἶναι τοὺς ἔρωτι πρὸς τὰ παιδικὰ ἐκ διαφορᾶς καταλλάσσεσθαι. *M. Casaubonus.*

106 Quid igitur? Recte dixit, si hoc non fuit, quid ergo? *postulatio, querela et quasi justa interpositio querelarum.* *Donatus.*

Quid igitur? Unde igitur de odio tibi constat? *Mer. Casaubonus.*

107 Fugere e conspectu illico? Bene e conspectu: utpote, quæ caveret gravida intelligi. Sed tamen subjungit, *ridere nolle:* ut ignorantia Parmenonis appareat, qui argumentum odiorum eredit, quod Philumena neque vi-

deri vellet, neque videre. *Donatus.*

Fugere e conspectu? Ne videretur. *Id.*
108 Videre nolle? Ne videret. *Idem.*

Denique, ubi non quit pati? Pati et sustinere, et sustineri intelligi potest hoc loco, utrum postquam non potuit sustinere soerum? an postquam illam soerum ferre non potuit, sic se elantem nurum? Potest etiam sic intelligi, Ubi non potuit arguenda odii sui ipsa nurns pati et continere, migravit ad soerum. *Idem.*

Non quit pati? Tolerare aut tolerari: quia patior commune est, nam ‘patior te,’ et ‘a te,’ dicimus. *Idem.*

Accersi ad rem divinam? Tum enim amici et familiares vocari solebant. *Mer. Casaubonus.*

Abiit? Proprie abiit: quia non expectavit ut mitteretur. *Donatus.*

110 Ubi illuc dies est complures? Αὐχαλῶς dies, non diebus dixit. *Idem.*

Accersi jubet? Non addidit que, quia intelligitur. *Idem.*

Accersi jubet? Soeris scil. *Mer. Casaubonus.*

111 Dixere causam tunc, nescio quam? Ideo nescio quam, quia nullius momenti, ac falsam. *Donatus.*

Dixere causam tunc nescio quam? Nescio quid causati sunt. *Mer. Casaubonus.*

112 Nemo remisit? Hic jam aperitus odium videtur, ubi nee jam finitur causa. *Donatus.*

Postquam accersunt? Subauditurnstri, id est, missi a soero. *Idem.*

Postquam accersant? Id est, missi a nobis scilicet. Et mira varietas. *Id.*

114 It visere? Ut, ‘Populare penates Vénimus.’ *Idem.*

It visere ad eam? Visere, offici est: ridere, quarrentis aliquem. *Idem.*

Admisit nemo? Injuriosa etiam ipsa pronuntiatio est. *Idem.*

Hoc ubi sexus reseruit? Scinus quæ ad nos deferuntur: rescinus celata. *Id.*

115 Heri ea causa? Bene ea causa, quippe qui se ruri abdidisset. *Idem.*

117 Nondum etiam scio? Παρέλκος

tertium: et deest scire. Et est σύλληψις, scio scire, cum ἀναβάσται. *Idem.*

Nondum etiam] Recte servavit reliquis partibus fabulæ pendulum et attentum spectatorem. *Idem.*

118 *Nisi sane curæ est, quorsum eventurum hoc siet*] Bene, quia curiosus est Parmeno, et idem garrulus, nam per totam fabulam talis inducitur. *Idem.*

Nisi sane curæ est] Vide Phorm. act. III. sc. 1. *Mer. Casaubonus.*

Quorsum eventurum] Ἐλλειψις, deest scire. *Donatus.*

119 *Habes omnem rem*] Quasi dicit, quam audire expetisti. *Idem.*

Pergam quo cœpi hoc iter] *Pergam hoc iter:* ut, ‘Tendere iter pennis.’ *Idem.*

Quo cœpi hoc iter] Ad portum scilicet. *Idem.*

120 *Nam constitui cum quodam hospite*] Dicit causam cur in reliqua fabula non appareat persona hujus meretrices. *Donatus.*

Constitui] *Constitui* proprie, nam de hismodi rebus dicitur convenire et constituere, de enjusmodi rebus apud extraneos meretrices agunt. *Idem.*

Nam constitui] Heant. act. IV. sc. 4. ‘Aut cum véntrum dixero et constituo,’ &c. *Mer. Casaubonus.*

121 *DI vortant bene quod agas*] Sæpe enim res eveniunt aliter, quam volumus: et ideo vertumnus colitur, qui præst rebus vertentibus. *Donatus.*

ACTUS II.

SCENA 1. Satira est hæc scena, Octonariis et Senariis Iambicis, tum septenariis Trochaicis constans. *Bæclerus.*

Pro Deum atque hominum fidem] In hac scena accusatio socrus est: quæ se conjecturaliter defendit dicens nihil u se factum in perniciem nurus. *Donatus.*

1 *Pro Deum atque Hominum fidem*] Εὐπαθῶς ab exclamatione cœpta scena est. Senex enim est difficilis et iratus. *Idem.*

Quod hoc genus est? quæ hæc est conjuratio] Conatur Terentius adversus famam socrum bonam reperire, et incipit a generali exclamatione, quo vehementior sit ejus accusatio: paulatimque ad speciale crimen descendit. *Idem.*

Quod hoc genus est? Accusatio a persona: cui accidit ex sexu, quod socrus est. *Idem.*

Quod hoc genus est? *Quod genus, i.e. hominum.* Virg. vel eo respicit, quia non genus, ita et mores sæpe: boni ex bonis, &c. Vide Phorm. act. 1.

sc. 2. *Mer. Casaubonus.*

1 et seq. Ut æquissimam esse hanc socrum constaret, Poëta oinnes socrus accusari fecit. nam et accusatio illustrabit virtutem innocentis et comparatio, pertinetque hic locns ad explicandum fabulæ titulum. *Bæclerus.*

Conjuratio] Confessio bonæ rei est: *conjuratio* malæ. et inde conjuratio Catilinæ dicta est. *Donatus.*

Quæ hæc conjuratio] Accusatio a re. *Idem.*

2 *Ut omnes mulieres*] In lib. Bembi et Victorii, utin' omnes, quod commotum, fervidumque magis est, et homini irato convenient magis. Post istud, *conjuratio*, distinctio interrogativa poni debet. *Fuber.*

Ut omnes mulieres eadem aq[ue] studeant] Bono arguento utitur. Læsistī nurum, quia socrus es: et nulla socrus diligit nurum. *Idem.*

Ut omnes mulieres] Accusatio a causa eadem. *Idem.*

Studeant] Majoris operis est studere, quam velle. *Idem.*

Nolintque omnia] Menand. Φυρὴ γυ-

ταῦκδε πάποτ' οὐδὲν διαφέρει. Mer. *Cusaubonus.*

3 *Neque declinatam quidquam*] Id est, flexam vel inflexam, ab eo quod declinaverit: ne parum sit, diversam vel dissimilem dixisse. ut est illud, ‘*Illum tumultum inflexit.*’ *Donatus.*
4 *Itaque adeo uno animo*] Nescias an ex sententia hae, vel adeo ex hac scena nomen fabulæ sit inventum. *Idem.*

Itaque adeo] Necessaria sententiae ἀμφιβολία, ad describendam utramque personam. *Idem.*

Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt nurus] Nemo potest hic dubitare, aut de ambiguo sensu queri, socrus enim accusantur, non nurus. *Donatus* summam ponit: ‘*Læsistis nurum, quia socrus es: et nulla socrus diligit nurum.*’ Mox non inwendite, ‘necessariam sententiæ ἀμφιβολίαν’ agnoscit, ‘ad describendam utramque personam.’ *Bæclerus.*

Itaque adeo uno unimo omnes socrus oderunt nurus] Necessaria sententia ἀμφιβολία, ad describendam utramque personam, ait hic *Don.* ambiguitas autem ex eo, quod utrumque socrus, et nurus, vel ut accusativi, vel ut nominativi possint accipi; sed ideo quæsita ambiguitas, quia utrolibet accripias modo æque vera fuerit oratio, nam et τὰς socrus ut plurimum oderunt αἱ nurus, et τὰς nurus αἱ socrus.

Mer. Cusaub.

5 *Viris esse adversus*] Alind argumentum: Læsistis nurum, ut mili adversareris. nam mulier es, et mulieres omnes adversantur viris. *Donatus.*

Aque studium est] *Studium*, est voluntas hominis attentior atque impensior. *Idem.*

Similis pertinacia est] Αἴσχυλος, nam *studium* et *bonum* est: *pertinacia* vero nunquam non mala. *Idem.*

6 *In eodemque omnes mihi ridentur ludo doctæ ad malitiam*] Tria in accusatione posuit, ex quibus duo sunt communia, unum ipsius, quod mulier

est, et quod socrus, communia: quod ipsa specialiter magistra est ad malitiam Sostrata. Ex his colligit injuriam passam nurum per conjecturam. *Idem.*

In eodem ludo] In eadem schola: vel eodem Gymnasio. *Mer. Cusaub.*

7 *Et ci ludo, si ullus est, magistrum*] Magna amplificatio criminis. Dubitat an sit ludus malitia: et magistrum non dubitat Sostratam, sed, ‘Certo seio,’ inquit. *Donatus.*

8 *Me miseram*] Et hæc ἐμπαθῶς cœpit, sed ad misericordiam spectat defendantis oratio. *Idem.*

Quæ nunc, quamobrem accuser, nescio] Oratorie pro se loquitur mulier, siquidem majoris innocentiae est nescire crimen, quam defendere. et his verbis ostenditur, sine noxa esse etiam Philumenam: non solum hanc, quæ loquitur, Sostratam. *Idem.*

9 *Non ita me DI bene ament, mi Laches*] Modo *mi Laches* non est blandieutis, sed ejus qui periclitetur innoxius. *Idem.*

Non ita me DI bene ament] Αἰτεῖχνος πλοτίς per jusjurandum. *Idem.*

Non, ita me DI bene ament] Animadvertendum, veteres, non minus εὐφημισμὸν in verbis, quam κακέφατον neglexisse: velut hic, *Ita me DI bene ament.* *Idem.*

10 *Itaque*] Modo dnæ partes sunt orationis. *Idem.*

Una inter nos agere aitatem licet] Virg. ‘*Omnes ut tecum meritis protalibus annos Exigat, et pulera faciat te prole parentem.*’ *Mer. Cusaubonus.*

DI mala prohibeant] Seniliter odit uxorem, cuius amor optabilis fuit in adolescentia. *Donatus.*

DI mala prohibeant] Ut una inter nos agamus aitatem. *Idem.*

Di mala prohibeant] Sc. ‘*Ut una,* &c. et ‘*Seniliter,’ &c.* ita *Donatus.* Satisne θορκῶς hoc fieri putabimus, si senex iracundior sane, minime ex duressinis tamē, uxoris præsentis mor-

tem optet, quod plerique hic putant intelligi? an Comœdia Terentiana hue progreditur? Manifesto hoc fieri vix crediderim, itaque rectius forte fuerit, ut credamus, secum hæc Lachetem in iracundia missitare; non audiri ab uxore velle. Qui diversum sentiunt, tolerabilius ita explicarent, quasi Laches potius sibi optaret mortem, quam uxori. Sed quod ante dixi, verius videtur, inter orationem enim Sostratæ murmuratur: quæ conneetenda est: ‘Non, ita me dū ament, mi Laches: itaque una inter nos agere ætatem liceat: meque abs te immerito esse accusatum postmodo rescisces.’ *Baclerus.*

Malu prohibeunt] Ut una inter nos agamus ætatem. Plant. in Trin. ‘M. Quid agit tua uxor, ut valet? plus quam ego volo?’ et quæ ibi sequuntur. *M. Casaubonus.*

11 Postmodum rescisces] Hæc figura ab oratoribus ἐπάγγελμα nominatur: in qua aliquid promittimus judicibus nos probatueros, quum metuimus, ne quid illis temere persuasum sit. *Donatus.*

Postmodum rescisces] Fiducia innocentiae. *Resciscere* est, quum quod de industria celatur, vix argumentorum vi agnoscitur. *Idem.*

12 An quidquam pro istis factis] Amare; παρὰ προσδοκίαν. *Idem.*

An quequam pro istis, &c.] Nota ἐνέπ-γειαν Poëtae et δευτηρα in angendo amplificandoque crimen erat: ‘offendisti nurrum, atque ut abiret effecisti.’ Hæc sunt *facta ista*, quæ nulla reprehensione satis exaggerari possunt: quæ *dederat* et *luctum* in omnem familiam inferunt; quæ *inimicitias* in affines spargunt; quæ sacra necessitudinis exoptatae violent ac perturbant, considera singula verba, et exquire, si quid potuit comprehendendi plenus, aut gravius incensari. *Baclerus.*

13 Quæ me, et te, et familiam] Jam sic accusat, quasi probaverit crimen. et est amplificatio. *Donatus.*

Quæ me, et te, familiam] Hæc exaggeratio est, quæ δευτηρις appellatur, quum ex uno maleficio multa sint ab oratoribus crimina. *Idem.*

Dedecoras] *Dedecoratur*, quod honestum est; *turpatur*, quod honestum est corporale. *Idem.*

14 Ex amicis inimici ut sint] Operarios locutus est. ut in Andria 1. 1. 10. ‘Feei ex servo ut esses libertus mihi.’ Ita Cæsar, B. C. iii. 104. ‘Plerumque in calamitate ex amicis inimici existunt.’ Et ex diverso: ‘Cum eo reveni ex inimicitia in amicitiam,’ apud Plautum Sticho, iii. 1. 8. *Baclerus.*

15 Dignum, suos cui liberos committerent] Multum sonanter, et accensatio strepitu, nec masculinum genus nec foemininum posuit: nec unnam, sed liberos. Sic Cicero, ‘En eni tnos liberos committas?’ quum de uno ageret, et, ‘Habemus enim liberos?’ de puella. *Donatus.*

Dignum] Sic dixit *dignum*, ut honoris genus sit, accipere uxorem meruisse. *Idem.*

Suos cui liberos committerent] Nota liberos in significatione etiam unius filiæ. *Idem.*

16 Tu sola exorere] Emergis, reperiris. Verbum hoc impudentiam notat. Cicero, ‘Exortus est servus, qui quum in ecclœlo appellare non posset, eum accuset solutus.’ *Idem.*

Exorere] Existis. *Exoriri* dicuntur, qui non expectatus invadit in aliquem. *Idem.*

Tu sola exorere] Emergis, reperiris. verbum hoc impudentiam notat. Don. recte sane. nam τὸ oriri propriæ de magnis dicitur, ut de Sole, vulgo. et Hor. de Aug. ‘Nil oriturum alias, nil ortum tale fatentes.’ Hic igitur de muliere, cum indignatione, ac contemptu: q. d. Tu muliercula inventa es, quæ tantum tibi pro tua impudentia sumeres, &c. *Mer. Casaubonus.*

17 Tu inquam mulier, quæ mo omnino

lapidem, non hominem putas] *Tu mulier,* ἔμφασις malitiæ habet. et omnino expressio consuetudinis est ad indignationem. Et lapis nunquam utilis, nisi ad telum, quem magis ad injuriam delegit. nam saxum melius, quam lapis. Ut Virgilius: ‘Saxaque subvectare humeris.’ *Donatus.*

Tu inquam mulier] Sic Euripides: Πολλὰς τὸν εὐρῶν μηχανὰς, γυνὴ γάρ εἰ. et Virgilius: ‘Varium et mutabile semper Fæmina.’ *Idem.*

Quæ me omnino lapidem, haud hominem putas] Heant. act. v. sc. 1. ‘Non (ita me dii ament) auderet hæc facere viduæ mulieri, Quæ in me fecit.’ ibid. ‘Quot res dedere ubi possem persentiscere, Nisi essem lapis?’ Aut Plantus etiam ad hominem vafrum et rigidum transtulit: ut in Mostell. ‘Alter hoc Athenis nemo doctor dici potest. Verba dare illi non magis hodie quisquam, quam lapidi potest.’ *Mer. Casaubonus.*

Lapidem, haud hominem Sufficeret, ‘Lapidem putas:’ sed de stomacho; ‘Haud hominem,’ additum est. Plantus; ‘Herus mens elephanti corio circumiectus est, non suo.’ *Donatus.*

Haud hominem putas] Ἐν γένεται. Sic Apollodorus: Σὺ μὲ παντάπασιν εἴκατ λόθον. *Idem.*

An quia ruri crebro esse soleo] *Donatus:* ‘Memor sui est, qui dixerat, ‘Rus abis.’ Ubi hoc dixerat? nuspianum. Corrigi: *Rus abdidit se,* quod extat act. i. sc. 2. vs. 100. et, ne quid dubitationis relinquatur ad vs. 27. ‘Rus habitatum abii,’ iterum annotat sive priorem annotationem repetit: ‘Quia dixit, senex rus abdidit se.’ quid agunt, qui semper tanta diligentia obvia errata typis ornant? *Boclerus.*

Quo quisque pacto hic ritam restorum] *Vestrorum, pro restrum, sic veteres.* *Donatus.*

Multo melius hic quo fiunt] Τηρεβολῆς usus est. ut in Adelphis, ‘An

non prins totis sex mensibus olfecissem.’ *Idem.*

Illi] Pro illic, antique. *Mer. Casaubonus.*

21 Ideo, quia, ut vos mihi domi critis] Mire confirmat, unde sciat: ne suspiciose crimen objicere videretur. Et bene mihi: quia commoditas familiæ ad hunc redundatura est. *Donatus.*

Proinde ego foris] Honesta curiositas excusatio: tempore quod ab illarum vita, et conversatione domestica sua fama foris penderet; quæ bona, si vita illarum talis; mala si et illa. *Mer. Casaubonus.*

22 Pridem equidem audiri cepisse odium tui Philumenum] Primo, objurgatio est Sostratae, cur non amet nurum. Secundo, cur non ametur a naru. Tertio, cur usque adeo puella nupta deserat dominum. *Donatus.*

23 Minimeque adeo mirum] Satis amare, pro merito dicit odium, contra meritum amoremque: simul excusat nurnum, quæ oderit talēm sororum: et simul prævenit, Quid si non laesa est, sed odio me habet? *Idem.*

24 Sed non credidi adeo] Deest osram fuisse. *Idem.*

25 Quod si scissem, illa hic maneret patius, tu hinc isses foras] Senili juria, quo magis inquam nurni soicum credit, tanto vehementius pro Philumena nititur; ut etiam officiorum ordinem pervertat, in quo suggestur Sostrata occasio ejus consilii, quod infra act. iv. sc. 2. 3. simul, quod nimis a Lachete duriter hic dictum est, corrigitur a poëta, tum statim, quando effuso iracundia impetu ratiocinari incipit senex et honestius cum uxore loqui, tum acerrata disputatione Pamphili, qua Sostrata vero officiorum ordine Philumene praefertur act. iv. sc. 2. 3. *Boclerus.*

26 At ride, quam immerito ægritudo hac mihi oritur abs te, Sostrata] Ήθοκῶς post aciem invectionem, se ipsum miseratur, ut invidiam duræ inclama-

tionis in ipsam convertat. Sic in Austria, ‘Age nunc : jam ego pol hodie, si vivo, tibi Ostendam, herum quid sit pericli fallere.’ Et continua, ‘Chreme, Pietatem gnati ! nonne te miseret mei, Tantum laborem capere ob talen filium ?’ *Donatus.*

Quam immerito ægritudo hæc oritur mihi abs te, Sostrata] Postquam de injuria dixit, de persona ejus enjus fama est, id est, * cum ‘Ægritudo hæc oritur.’ *Oritur*, et magnitudinem rei significat, et repentinum impetum. ut supra, ‘Tu sola exorere.’ *Idem.*

27 Rus habitatum abii] Quia dixit, ‘Senex rus sese abdidit.’ *Idem.*

Concedens robis] Ne diceretur, quod sit voluptatis causa. *Vobis*, melius pluraliter, quam si diceret *cui*. *Idem.*

Concedens robis, et rei serviens] *Concedens robis*, id est, ut vos in urbe essetis. *Idem.*

Rei serviens] Res servit divitibus, quia abundant : rei servinnt pauperes, quia se coartant ad angustias rei. Ita ergo res pro qualitate sua et servit, et ei rei servitur. Horatius, ‘Imperat aut servit collecta pecunia cuique.’ *Idem.*

Rei serviens] Rei facienda et augeanda dans operam. *Mer. Casaubonus.*

28 Vestros sumptus, otiumque] Sump-
tus vestros, idem quod alibi, ‘Otium, vitam urbanam.’ Vel quod nihil acquiritis, ut in Adelphis, ‘Hanc ego clementem vitam urbanam, atque otium sequutus sum.’ *Donatus.*

Otiunque] Hoc est, amorem : quasi nihil agentibus. *Idem.*

Ut nostra res posset pati] Mediocris seilicet : ut comici patresfamilias. *Idem.*

Otium] Vitam otiosam. *Mer. Casaubonus.*

Nostra res] Nostræ facultates. *Id.*

29 Præter æquum, atque ætatem meam] *Præter æquum*, quia vos estis domini : vel quia vos fruimini, quum

ego dolnerim. *Donatus.*

Præter æquum, atque ætatem meam] Heaut. act. i. sc. 1. ‘Quod mili videre præter ætatem tuam Facere, et præterquam res te adhortatur tua.’ *Mer. Casaubonus.*

Ætatem] Quia senex. Virgil. ‘Vires ultra, sortemque senectæ.’ *Donatus.*

30 Non te pro his curasse rebus] Mīrns sensus : Pro his, inquit, tot rebus unam et facilem redderes : curares, ne quid ægre esset mihi. Et *te* sic prouinciandum, quasi dicat, Etsi alii non eurarent, curare debuisti. *Idem.*

31 Non mea opera, neque pol culpa] Velle dicere, Nurns culpa evenit : sed melius dixit, *non mea* : ne accusando confirmaret quod dixit senex, ‘Omnes soerus oderunt nurns.’ *Idem.*

Neque pol culpa evenit] Bene additum, ‘Neque pol culpa.’ Potuit enim fieri ut non fecerit ipsa injuriam ; sed tamen permiserit fieri. mire tamen nec ipsa accusat nurnm. *Idem.*

Non mea opera, neque pol culpa] Videtur unum dixisse *opera* et *culpa* : et tamen non est idem. *Opera* enim est, si scientes læserimus : *culpa*, si ne-scientes, quorum alterum sceleris, alterum stultitiae est. *Idem.*

32 Sola hic fuisti] Ratio. et deest enim : ut sit, *Sola* enim *hic* fuisti, quod ad filium et maritum pertinet : nam non sola, cum qua nurns. *Idem.*

Sola hic fuisti] *Sola*, quantum pertinet ad regendam domum : cæterum et filius, et nurns erant : sed *sola*, id est, sine me. *Idem.*

In te omnis hæret culpa] Etsi in nurn culpa aliqua, in te omnis est tamen, *Sostrata*. *Idem.*

Sola, Sostrata] Optime geminavit *sola*, more irascentium : nondum nomen posuit, et *Sostrata* additum ad amaritudinem inclauantis. *Idem.*

33 Quum ego vos solvi curis cæteris] *Vos*, pro *te* : ut, ‘Desiste manum committere Teucris.’ *Idem.*

Quum ego vos solvi] Nova figura,

solti vos. Idem.

34 *Cum pueru anum suscepisse ini-*
micitias] Hoc dicit, tanquam conces-
serit etiam nurum iniquam esse. *Id.*

Cum puella] *Puellam* blande dixit :
ita hanc cum amaritudine, *anum.* *Id.*

35 *Illi dices culpa factum]* Prævenit defensionem : et eam sic pronun-
tiavit ut crimen. *Idem.*

Haud equidem dico, mi Laches] *Mi*
Laches modo dixit, quasi gravissimum
accusatorem arguens, et quasi defat-
igata et delassata ejus inclamationi-
bus. Non ergo blandientis est modo
mi; sed invidiose rogitantis. *Idem.*

36 *Gaudeo (ita me DI ament) gnati*
causa] Quod similis filius non sit, an
quod taleni uxorem habeat, quam nec
iunica accusare possit? Et *gnati*
causa, dixit, quia taleni uxorem ha-
bent, sua causa quid gandeat, non
habet. *Idem.*

Nam de te quidem satis scio] Id est,
nihil detrimenti fit, si tu pecces. id
est, nunquam, inquit, peccando pejor
fieri potes : sed es eadem quæ sem-
per es. Sensus est : Jam talis es, ut
pejor fieri non possis. Sic Cicero,
'Est idem Verres, qui fuit semper.'

Idem.

37 *Peccando detrimenti]* Servas, in-
quit, numerum peccatorum, nec fit
ullum copiæ detrimentum. sed quum
plurimum delinquas, tantundem sem-
per admittitur. *Idem.*

Peccando detrimenti] Hic sensus ob-
scurus est : attamen hic, dum quantumcunque inquit sceleris admiseris,
id est, quantumcunque peccaveris,
nil de tua existimatione minuitur,
nil de pudore derogatur : eadem es
quæ fuisti, quia pejor fieri non potes.
Idem.

Peccando detrimenti] Quidam hanc
putant *elporerat* : quasi dicat, Certus
sum, quod ex nullo peccato tuo dam-
num pati possumus : sed male. *Idem.*

Peccando detrimenti nil fieri potest]
Cic. 'Scurra, exhausto rubore, qui
se putaret nihil habere, quod de exis-

timatione perderet, ut omnia sine
famæ detimento facere posset.' *Mer.*
Casanbonus.

38 *Qui scis, an ea causa, mi vir]* De-
fensio a derivatione causæ, in qua
ostenditur non hanc esse, quam obji-
cit causam senex, cur abierit nurus
ad matrem suam. *Donatus.*

39 *Ut cum matre]* Deest *sua.* *Idem.*

Ut cum matre una plus esset] 'Ιδωτι-
κῶς, dixit : id est, diu, ac majorem
partem. *Idem.*

40 *Quod heri nemo voluit]* Bene iu-
firmavit defensionem senex, dicendo,
Si propter matrem abiit, *cur tu ex-*
clusa es, quum venires? *Idem.*

Visentem te ad eam intromittere] Nos
ex libro Bembino ita legimus, *visen-*
tem ad eam te intro admitttere. Faernus.

41 *Enim lassam oppido]* Infirmius
defenditur socrus, ut error sensi us-
que ad καταστροφὴν perseveret. *Do-*
natus.

Enim lassam oppido] Pro, *oppido*
enim dixit. Supervacua ponitur inter-
dum hæc conjunctio, aut pro al-
tera conjunctione. *Idem.*

Lassam] Ἀγροτα, unde mox, 'Tu-
os esse illi mores morbum magis,'
&c. et sc. 2. 'Quia ægra est,' &c.
nec mitum, cum Graeci τὸ κάμψει,
(unde κεκμηκότες,) et Heb. τὸ γένεθλιον.
etiam de mortuis usurpent. *Tὸ enim*
autem, pro nam, vel *siquidem*, sæpius
apud veteres. *Mer. Casaubonus.*

Oppido] Valde. translatio a rusti-
cis, qui interrogati, quemadmodum
fruges provenissent, respondebant,
oppido, id est, quæ sibi et oppido suf-
ficere potuissent. *Donatus.*

Eo] Propterea, ideo. *Idem.*

42 *Tuos esse illi mores]* Acerbissime
institit senex et accusationi uxoris,
et defensioni nurus : siquidem hoc
sensu dicat, nurum nec mendacii cul-
pam incurere, quæ vere ægrotet ex
moribus mala socrus. *Idem.*

43 *Nam restrarum nulla est]* Pro
restrarum, hoc enim venit ab eo quod
est *restra.* *Idem.*

*Quin gnatum velit] Quin, quæ non.
Idem.*

*44 Et quæ robis placita conditio est, datur] Imago hie quædam argumentationis, quæ dicitur ἀπ' ἀρχῆς ἔχει τέλος: quod Latine dicitur, ‘Ab initio ad finem.’ et ut generaliter cœpit invectionem, ita generaliter conclusit in soerus: et est sensus, Eo improbius facitis, quod illas, quas elegeritis, odistis. *Idem.**

*Conditio] Vide Phor. act. iv. sc. 1.
M. Casaubonus.*

*45 Ubi duxere impulsu vestro] Bene verba eadem stomachose, et significanter repetivit, ut improbitas ex proximo appareat impulsu. *Donatus.**

*Ubi duxere impulsu] Videtur, ut supra diximus, haec tota scena ad hoc interposita, ut fabulæ nomen hinc intelligeremus inventum. Et impudentiam soeruum, impulsus repetitio demonstravit. *Idem.**

*Impulsu vestro] Sie in Heautontim. ‘Seortari cerebro nolunt, nolunt cerebro convivarier.’ *Idem.**

SCENA II. Iambici sunt tetrametri catalecticci. *Bæclerus.*

*Etsi scio ego, Philumena, meum jus esse] In hac scena moralis allocutio Phidippi est ad filiam, mitissimi patris colorem ostendens. *Donatus.**

1 *Etsi scio]* Apparet et hic multa prius patri suo Philumenam locutam fuisse. Ergo haec responsio est, non principium. *Idem.*

*Scio meum jus esse ut te cogum] Hoc idem in Adelphis, ‘Non necesse habeo omnia pro meo jure agere.’ *Idem.**

*Ut te cogam] Etiam invitam scilicet. *Idem.**

2 *Patio animo vinctus]* Bene vinctus: quia non ratione facio. Vinctus est undecimque, qui recedit a jure. *Idem.*

*Ego tamen patro animo vinctus] Non necesse habeo omnia pro meo jure agere. *Mer. Casaubonus.**

3 *Ut tibi concedam]* Faciam ut tibi concedam: nec multo aliter in vulgarí Idiotismo, *I do lore: I do eat.*

q. d. ‘Facio ut edam: Facio ut amem:’ i. e.edo, amo. *Idem.*

*Neque tuæ libidini] Libido est quælibet voluntas temere suscepta. Et bene libidini: est enim non æquum, domo mariti abesse nuptiam. Etsi enim pro voluntate posuit libidinem: tamen subaeccusavit hoc nomine. *Donatus.**

*Libidini] Voluntati, simpliciter. vel, temerariæ, iniquæ voluntati. *Mer. Casaubonus.**

4 Optime] Opportune. *Donatus.*

*Ex hoc jam scibo] Legitur et hinc, locale adverbium. et quasi comminatur uxori, modo se inventurum, ipsam peccasse non nurum. *Idem.**

*Quid siet] Utrum quid sit rei? an quid siet nurus? utrum innocens, an iniqua? Et videtur hoc Sostratæ dicere: nam vicini sunt inter se proximi Laches et Phidippus. *Idem.**

*Ex hoc jam scibo quid siet] Donatus: ‘Utrum quid,’ &c. Male dubitavit. non potest σύνταξις nisi ad rem referri, si quis bene scribendi consuetudinem novit. *Bæclerus.**

*5 Phidippe, etsi ego meis] Expostulatio Lachetis apud Phidippum, accusationem continens, tanquam causam injuriarum intendat. *Donatus.**

*Scio me esse adprime obsequentem] Principiū a persona ejus cum quo agitur, et sua: et an utile sit, nimis obsequi hominem suis. *Idem.**

*Adprime] Vehementissime. *Idem.**

*Obsequentem] Facilem. *Mer. Casaubonus.**

*6 Sed non adeo ut mea facilitas] Facilitas, indulgentia. *Donatus.**

*Sed non adeo, ut mea facilitas] Debet tamen. et est ἀνακόλουθον tertium. *Idem.**

*8 Nunc video] Jucunde temperat ejus culpam, quem accusat, quum dicat illum coactum a suis facere sibi injurias. *Donatus.**

*Eia vero] Modo adverbium corripiens. *Idem.**

*Eia vero] Παρέλκων. *Idem.**

9 Adii te heri de filia] Narratio. et

memoriter Poëta : quia dixit heri. ea causa rure huc advenit, patrem continuo Philumenæ convenit. *Idem.*

Itidem incertum amisti] Pro amisiſti. συγκοτή. Et itidem, quid est? an id, Incertum amisisti, ut ad te incertus veni? Jungendum ergo ut veni itidem. ut sit, Ut veni, amisisti itidem incertum. Incertus inquit veni: incertus a te recessi. *Idem.*

Ut veni, itidem incertum amisti] Incertus veni: et incertum dimisisti. *M. Casaubonus.*

10 Haud ita deceat] Non usque adeo deceat. et est confirmatio. *Donatus.*

Haud ita deceat] Bene additum est ita. etsi enim celandæ iræ: non usque adeo tamen, ut discordiam pariant. *Idem.*

12 Aut ea refellendo, aut purgando] Refellit qui negat: purgat qui fatetur. et sic defendit. Ergo refellimus per conjecturam: purgamus per ceteros status. *Idem.*

Refellendo] Negando factum. *Mer. Casaubonus.*

Purgando] Faciendi rationes ostendendo. *Idem.*

Vobis corrigemus] Plus dixit robis, quam tibi. *Donatus.*

13 Te judice ipso] Virgilius: ‘Pan Deus Arcadiæ * mecum si judice certet.’ Quid enim est te ipso, nisi scilicet reo culpæ, et tibi ipsi ac tuis faventi? vel qui me spores vincere. *Idem.*

Sin ea est causa retinendi apud nos] Reprehensio. *Idem.*

14 Arbitror, Phidippe] Bene addidit nomen, excitans audientem. *Idem.*

15 Satis ut mea domi curetur diligenter] Ut, ne non. et jungendum est, ‘Satis diligenter.’ non enim ‘Metuis satis.’ *Idem.*

Ut] Ne non. Supra, 1. 2. *Mer. Casaubonus.*

16 At, ita me DI ament, haud] Addidit iurandum: vix enim credibile est tantundem amare socerum, quantum patrem. *Donatus.*

Etsi illi pater es] Salustius in primo libro, ‘Et liberis ejus avunculus erat.’ *Idem.*

Etsi illi pater es] Compendium attulit Virgilius: ‘Heu fuge nate Dea.’ Hoc enim sentit, Quanquam natus Dea sis, finge tamen. *Idem.*

17 Id adeo gnati causa] Honeste amori nurus rationem subjecit piam. Nam non continuo rectum est, nimis amari a socero nurus, nisi propter filium diligatur. Bene ergo gnati causa. incredibile est enim, patrem non patris pietate superari. *Idem.*

18 Quem ego intellexi] Et causam sni amoris ostendit, et mariti nullam erga conjugem culpam; quippe qui amet. et a Parmenone dictum, ‘Eo amanteum invitum Pamphilum extrudit pater.’ *Idem.*

Quem ego intellexi illam haud minus, quam se ipsum magnificare] Hic subtiliter oneratur culpa nurns: si quidem indigne injuriam faciat socio, et marito. *Idem.*

Magnificare] Magnificare. *Mer. Casaubonus.*

19 Neque adeo clam me est, quam esse] Ingeniosissime Poëta jam præparat causam simulaturo ob hanc rem iracundiam Pamphilo. *Donatus.*

Quam esse cum graviter laturum credam] Graviter latus sit: ut τὸ credam redundet. *Mer. Casaubonus.*

20 Studeo hac prius] Ideo cupio ut hac prius dominum redeat, &c. *Mer. Casaubonus.*

Hæc prius, quam ille ut redeat] Hic subtiliter etiam terrem injicit iracundia mariti. *Donatus.*

21 Laches, et diligentiam vestram] Principium similiter a persona est factum. *Idem.*

Laches, et diligentiam vestram] Remotivo statu agit Phidippus pro persona sua, nam in filiam removet culpam, cur non redeat: et relativam simul tentat qualitatem, potest enim videri, eam injurya sorus ad hanc

volutatem esse compulsam. *Idem.*

Laches, et diligentiam vestram] Ab eo ecepit, quo maxime motus est, et quod in primis purgandum sibi fuit: ne suspectam aut voluntatem aut diligentiam habere videatur affinum. Et cum affectu quodam et gemitu dixit Laches, quod ille ait Phidippus, et bene a nomine ecepit, ut consentire illi videatur. *Et diligentiam*, quod ille ait: ‘Sin metuis, satis ut meæ domi,’ &c. *Et vestram* melius, quam tuam: quum ille dixerit de se tantum. *Et benignitatem*, quod ait, ‘Haud tibi concedo, etsi illi pater es, ut tu illum,’ &c. *Idem.*

Et diligentiam vestram, et benignitatem] ‘Απόδοσις ad utrumque. *Diligentiam*: quia dixit, ‘Si metuis, satis ut meæ domi euretur diligenter.’ *Benignitatem*: quia dixit, ‘Haud tibi concedo, etsi illi pater es, ut tu illum salvam magis velis, quam ego.’ *Idem.*

22 Et quæ dicis, omnia esse, ut dicis] Quod juravit: et quod dixit gnati causa, et quod addidit, ‘Quod illum amet Pamphilus.’ *Idem.*

23 Et te hoc mihi cupio credere] Melius, quam si et hic juraret. *Idem.*

Et te hoc mihi cupio credere] Bene collegit ex vicissitudine, quod volebat. *Idem.*

24 Si facere possim] Hic est rematio, *Si facere possim* ullo modo. et mollius dixit, quam si *Nec facere possum*, dixisset. hoc enim vult intelligi, Volo, et non possum facere. *Idem.*

25 Eho, num quidnam accusat virum] Gestionalio quædam, secretiora quærentis, saepe enim de maritis puellæ parentibus queri solent aliquid ejusmodi, quod solis ipsis committendum est. *Idem.*

Eho, num quidnam accusat virum] *Eho*, interjectio ponens aurum propiorem, nam illa quærit, quæ solent de maritis puellæ matribus queri. *Idem.*

Num postquam attendi] Institi. Et vide, num desit *animum*: ut sit, ad-

tendi *animum*. Non enim plenum est, sed nudum. Adverti enim oculos; aut animum subauditur. *Idem.*

26 Sancte adjurat] Tò ad, nunc auctivum est: significat enim *ulde*. *Idem.*

27 Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare] Bene hic addidit Poëta verba Philumenæ, ad quæ Phidippus respondebat: quum diceret, ‘Etsi scio ego, Philumena, meum jns esse,’ &c. *Idem.*

Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare] Magnifice contra illud quod Laches dixit, ægre laturum Pamphilum. et ita locutus est, quasi hoc Pamphilo gratius esse debeat. *Idem.*

Perdurare] Proprie et muliebriter dixit. *Idem.*

Se absente perdurare] Absente Pamphilo se perd. *Mer. Casaubonus.*

28 Aliud fortasse aliis vitii est] Sic dixit, ne diceret, Sed coge ut redeat. et mollius dixit *aliis*, quam si *tibi* dixisset. *Donatus.*

Aliud fortasse aliis vitii est] Hor. ‘Vitiis nemo sine nascitur: optimus ille Qui minimis urgetur.’ Vetus Poëta cuius meminit Demi. Μηδὲν ἀμαρτεῖν έστι θεῶν, καὶ πάντα κατορθοῦν.’ Εν βιοτῷ μοῖρα δ’ οὐτί φυγεῖν ἔπορεν. *Mer. Casaubonus.*

Ego sum animo leni natus] Hoc contra illud quod primum dictum est. Etsi ego meis omnibus scio me esse apprime obsequentem, sed non aileo, ut facilitas mea illorum corrupiat animos. *Donatus.*

Ego sum animo leni] Qualitas venialis. *Idem.*

Animo leni natus] Hoc est plenum, nam *Sum animo leni*, quum dicimus, ἐλεεπτικῶς profertur. *Idem.*

29 Non possum] Conclusio. *Idem.*

Non possum aduersari meis] Lenem esse, non est vitium: sed adeo lenem esse, ut corrumpi sinas potius quam aduerseris, magnum vitium est. merito igitur hoc addit, quod si non

addidisset, se potius laudasset, quam culpam agnovisset. *Mer. Casaubonus.*

Hem. Sostrata] Quae dixisti, 'Non mea opera neque pol culpa evenit.' *Donatus.*

Heu me miseram] Ad se rediri totiens, quasi delassata, conqueritur. *Idem.*

30 *Certumne est istuc?* Quod Philumena non redeat. *Idem.*

Certumne est istuc? nunc quidem ut videtur] Certumne est istud? sc. quod non redditura sit Philumena ante adventum Pamphili. respondetur: *nunc quidem, ut videtur.* mitigavit enim Phidippus, quasi spei locum daret, posse aliquid accidere, quo Philumena aniuum mutaret; sibique, ut rediret, persuaderi pateretur.

Quod ad accusationis et defensionis, inter hos senes, momenta et argumenta pertinet, bene explanavit *Donatus. Baclerus.*

Certumne est istud? Itane stat sententia? *Mer. Casaubonus.*

Num quid vis? Discedentis verbum. *Donatus.*

31 *Transire]* Cito ire. *Idem.*

Quod] Propter quod; ut sæpe. *Mer. Casaubonus.*

SCENA III. Trochaici septenarii sunt.

Morata est apologia matronæ, opposita importunæ accusationi Lachesis in scena prima hujus actus. *Baclerus.*

Ædepol ne nos mulieres sumus inique & que omnes? In hac scena est allocutio qua inducitur secum loquens anus: per quam orationem mores ejus, et animus mitis intelligi possit. *Donatus.*

1 *Ædepol ne nos mulieres?* Laches generaliter incusavit socrus; haec plurimas defendit. Causa accusationis iniquæ, Non enim omnes sumus male. *Idem.*

Inique & que] Comicum παρθενον. Et vide sententiam, defensionem accusatarum socrum continentem: contra illud quod ait, 'Itaque uno animo omnes socrus oderunt nurus.' Officium enim boni Poëta est, nullum genus hominum specialiter lædere. Sic Virgilius: 'Quod sæpe malæ legere novercæ?' Id est, non omnes novercæ, sed tantum malæ. *Idem.*

3 *Nam ita me DI ament?* Bene jurat. nam sine jurejurando incredibile est, sit bona socrus. *Idem.*

Quod me accusat? Deest in eo, ut sit, In eo quod me accusat nunc vir, sum extra noxiā. An quod, propter quod. *Idem.*

4 *Ita animum induxerunt?* Inducere animum est ita tenere, ut non amittant: id est, persuadere animo suo. *Idem.*

5 *Socrus omnes esse iniquas?* Intelligitur, quibus iniquas, id est nuribus: quia socrus nomen est ad aliquid dictum. *Idem.*

Haud pol me quidem? Esse iniquam subandiendum est a superiori, ut sit pol, pro pleno jurejurando. *Idem.*

Haud pol me quidem? Subandiendum scio esse, ant novi esse, ant tale quid, secundum ἔλλειψην, quæ familiaris est his, qui secum loquuntur. *Idem.*

6 *Nec, qui hoc mihi eveniat?* Qui, unde. *Idem.*

7 *Multis modis?* Vehementer. *Id.*

Jam expecto, ut rdeat domum? Quia nihil mirum in matre est, expectare ut filius redeat: idcirco additum multis modis. *Idem.*

Nisi pol filium multis modis jam expecto ut rdeat domum? Ex ratione versus, qui est trochaicus catalecticus, legendum multimodis; quam dictiōnem et in Andria reposuimus, ex libro Bembino, ubi in vulgata lectione pariter erat, multis modis. Faernus.

ACTUS III.

SCENA I. Satura est hæc scena: nec eodem modo ordinant metrum. vide Antesignanum, Glareanum, et alios. Gnyetus omnes Iambicos facit, octonarios catalecticos et catalecticos ac Senarios. Alii Trochaicos etiam agnoscunt. Nimirum autem sibi permiserunt iterum, qui voces ubique pro lubitu transponunt. *Bæclerus.*

Nemini ego plura acerba] *Hic allocutio est per conquestionem.* Et bene non se amatoribus modo, sed infelicitibus amatoribus comparavit: et principium est a summa totius mali. *Donatus.*

1 Nemini ego plura acerba] Ab eo loco conquestionis, in quo dicitur, quod nulli fere talia adversa contigent. *Idem.*

Nemini ego plura acerba] Nimis cothurnati et tragicci in hac scena dolores essent, non comici, nisi adderet, ex amore. *Idem.*

Nemini ego plura acerba esse credo] Acerba dupliceiter evenerunt Pamphilo, ex præterito, de meretrice, ex præsenti, de uxore. *Idem.*

Nemini ego plura ac. &c.] *Donatus:* 'Nimis cothurnati,' &c. Vide an accurate dictum sit. *Bæclerus.*

2 Heu me infelicem] Ab ipsa simplici exclamatio. *Donatus.*

Heu me infelicem] Lachrymans hoc dicit. *Idem.*

Hancine ego vitam] Ab eo quod ab adversis ad adversa delatus sit. *Id.*

Parsi perdere] Parco, conservo, parsi facit: parco, veniam do, pepercii. Modo ergo continui, abstinui significat. *Idem.*

3 Cupidus redeundi domum] Ab eo quod contra spem contigit malum. *Idem.*

4 Ubiris gentium agere atatem] A malorum suorum comparatione. *Id.*

Ubiris gentium agere atatem] Magna

detestatio præsentis loci, eligere quasvis terras, vel quanvis gentem potius, quam eam in qua est. Virgilius: ' Tollite me, Teneri, quascunque abducite terras.' Et Gentium hic abundat. Et bene, ' Ubiris gentium agere atatem' : quia supra dixerat, ' Hancine ego vitam parsi perdere?' Nimirum enim tragicum fieret, ' Satius erat in mari perire.' *Idem.*

5 Atque hæc ita esse miscrum me re-sciscere] Quod ait, lachrymantis est. Resciscere, est vix reperire, quod de industria fuerat coelatum. *Idem.*

6 Nam nos omnes, quibus est alicunde] Aut deest apud, nt sit, Apud nos omnes. Aut nos omnes, pro nobis omnibus. *Idem.*

Nam nos omnes] Ratio superioris sensus. et deest apud, aut penes, aut quid tale. *Idem.*

Nam nos omnes, quibus est] Constat hanc σύλληψιν esse. retulit enim lucro est, non ad nos omnes, sed ad quibus est alicunde: ut sit ordo, Nam quibus est alienunde aliquis objectus labos, lucro est tempus. hoc est, nos omnes. *Idem.*

Nam omnes, quibus est] Hac figura usus est etiam Tullius pro Murena, ' Prætor quoque ne se pulchrum ac beatum putaret, ei quoque Carmen compositum est.' Nam ille dativum casum subjecit, cum præposuisset nominativum. Et totum Apollodori est, qui sic ait * ΟΙΓΑΠΑΙΚΟΤΝΙΕC ΤΟΝ χΡω CNOT ΔΙΕΝΤΙΚΗΚΟΤΗC. *Idem.*

Quibus est alicunde] Hoc genus locutionis absolutum dicitur. Tale est apud Virgilium: ' Crastina lux, mea si non irrita dicta putaris, Ingentes Rutulæ spectabis cædis acervos.' *Id.*

Nam nos omnes, &c.] *Donatus* non inerudit ita ordinat et explicat: ' Nam quibus,' &c. Subjicit: ' Hoc genus,' &c. *Bæclerus.*

Labos] Dolor, ærumna: ut Græcis, πόνος, pro dolore, vulgo. qui tamen eo nomine reprehenduntur a Cicero Tusc. Quæst. II. ubi discrimen ostenditur. *Mer.* Casaubonus.

7 Rescitum est] Σχῆμα ἀκαταΝΟΝ. * *Donatus.*

Prius quam id rescitum est, lucro est] Quoamdiu ignoramus mala nostra, non dolemus, et ista temporis intermedii mora quoddam quasi lucrum est. *M. Casaubonus.*

8 At sic] Sed sic. *Donatus.*

At sic, citius qui te expediæ ærumnis reperias] At hoc modo, quod venisti, et discordias esse celerius reperire poteris; et quo modo his ærumnis te absolvias. Et bene expediæ ærumnis, aut enim solvunt nos curæ abundantes, aut impediunt et ligant advenientes. Ut, ‘Solvite corde meum, Teueri, secludite curas.’ *Idem.*

. At sic, citius qui] Sententia contraria. nam supra sic collegit, Si ignorare mala sua unienique bonum est: sequitur ut malum sit, ea cito cognovisse. Hic per contrarium: Si in adversis suis succurrere unienique quamprimum bonum est: sequitur, ut cito ea cognovisse, sit quam optimum. *Idem.*

10 Sed nunc adventum tuum ambas] Ne accensare alteram altera audeat. *Idem.*

11 Rem cognosces] Melius est rem, quam litem. *Idem.*

Item cognosces] Iram expedites: rursum in gratiam restitues. Τρίκαλος sententia. Et bono ordine usus est. Prins enim fit querela, deinde ponitur iracundia, postremo redditur in consilium. *Idem.*

12 Læria sunt hac quæ tu pergravia esse] Genus consolationis, non a substantia sed a quantitate. non dicit non esse causam solicitudinis, sed levem dicit. *Idem.*

Quæ tu pergravia esse] Bene additionum contra levia, non gravia, sed pergravia. *Idem.*

Levia sunt] A quantitate. *Idem.*

In animum induxi tuum] Id est persuasisti tibi. *Idem.*

13 Quid consolare me? an quisquam usquam] Ut solet in vero angore, ipsa consolatione ægredit dolor. Et ingeniose, non inquit dicens, sed consolans me: et hoc ipso ostendis scire te, quod miser sum. *Idem.*

14 Prius quam hanc uxorem duxi] Hoc refert ad illud caput in quo ait, ‘Nemini ego plura acerba esse credo ex amore homini unquam oblata.’ *Idem.*

Prius quam hanc uxorem duxi] Ante rem. *Idem.*

Habebam alibi animum amori deditum] An miser sit in amore δέπ' ἀρχῆς Χρι τέλος, Ante rem, in re, et post rem. *Idem.*

Habebam alibi] Gravius dixit alibi, quam si in meretrice diceret; et maluit alibi dicere, quam ad meretricem. *Idem.*

16 Quam mihi obtrudit] Recte enim dici potuit, Quomodo ergo uxorem duxit, si amabat? Et bene, obtrudit, quia invito. Sic alibi, ‘Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest, itur ad me.’ Et obtrudit, pro obtrudebat, ἐνέψεια temporis. *Idem.*

17 Vix me illinc abstraxi] Vix, vel pôlôs, vel statim significat. *Idem.*

Vix me illinc abstraxi] In lib. Bembi est illi. Sin minus, erit Creticus in quarta sede. Ceterum æque dicere possis, ‘abstraxi me illi,’ atque, ‘eripi me illi,’ quod vulgatissimum est. *Faber.*

Atque expediti animum meum] Curiae, ut diximus, aut ligant, aut solvunt. Virgilius, ‘Quæ mihi reddat cum, vel eo me solvat amantem.’ Amatoris enim curæ vincula diemuntur. *Idem.*

18 Vixque hue] Maluit hue, quam ad uxorem dicere. *Idem.*

Huc contuleram] Supra, act. I. sc. 2. ‘Paulatim clapsu’ est Bacchidi,

atque huie transtulit Amorem.' *Mer.*
Cusatubonus.

*Hem noce res orta est, porro] Porro, deinde: et vim habet deinde modo implicationem continuorum miserarum referentis. *Donatus.**

20 *Quod cum ita esse invenero, quid restat nisi porro ut siam miser]* Ordinem servavit allocutionis, in quo a præteritis, a præsentibus, a futuris inaneatur personæ loquentis oratio. *Idem.*

Quod cum ita esse invenero] Jam ante dixi, operarum incuria hic non comparere vocem esse. quæ nunc restitnuntur. *Bacclerus.*

Nisi porro ut siam] Porro, postea, vel in postremum. Alii conjunctio nem putant. *Donatus.*

21 *Matris ferre injurias me, pietas jubar]* Pia sententia, quæ pluribus a divino Platone tractatur in *iv. de Legib.* ubi de liberorum erga parentes officio multa: et inter alia ista ex imia, et sacris Oraenlis valde consona: Παρὰ δὲ πάντα τὸν βίον ἔχει τε καὶ ἐσχηκέναι χρὴ πρὸς αὐτὸν γονέας εὐφρύναν διαφερόντως, διότι κούφων καὶ πτηνῶν λόγων βαρυτάτη ξημία. πᾶσι γὰρ ἐπίσκοπος τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐτάχθη δίκης νέμεσις ἄγγελος. Θυμουμένοις τε οὖν ὑπείκειν δεῖ καὶ ἀπομπλάσι τὸν θυ μὸν, έάν τ' ἐν λόγοις, έάν τ' ἐν ἔργοις δρῶσι τὸ τοιοῦτον, ξυγγινώσκοντα ὡς εἰκότως μάλιστα πατήρ νιεῖ δοξάζων ἀδι κεῖσθαι, θυμοῖτ' ἐν διαφερόντως. *Mer.*
Cusatubonus.

21 *Pietas jubar]* Apte, quia ferre dixit, addit jubar. *Donatus.*

22 *Tum uxori obnoxius sum]* Matris eum dixisset, non intulit uxoris, sed initavit easus. *Idem.*

Ita olim suo me ingenio pertulit] Olim, ad diuturnitatem retulit, non ad spatiū præteriti temporis. *Idem.*

23 *Tot meas injurias]* Hæ sunt injuriae quas supra dixit, 'Nocte illa priua virginem non attigit: quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.' Et deinde, 'Quid interea? ibatne ad

Bacchidem? Quotidie?' *Idem.*

Tot meas injurias] Aliam vim habet quod dixit, me pertulit: aliam quod adjecit, injurias meas: aliam, quod retinuit. *Idem.*

Quæ numquam ullo patefecit loco] Non dixit quas, sed quæ, nt ad omnia, non ad injurias, referatur extrema conclusio. *Idem.*

24 *Sed magnum nescio quid necesse est]* Bene de ambabus sentiens, putat magnam causam esse quæ iram fecerit, et iram diuturnam. *Idem.*

25 *Quæ tam permanxit diu]* Et a re, et a tempore. *Idem.*

26 *Haud quidem hercle parum est]* Servilis ratio et sordida: et non his respondens omnibus quæ dixit Pamphilus, sed tantum novissimæ parti. *Idem.*

Parum] Subaudiendum necesse est evenisse, vel evenit, nam consequens sententia tollit, quod ille dixit, Necesse est. *Idem.*

Haud quidem hercle parum est] Donatus: 'Servilis ratio,' &c. Quid habnit eansæ, eur hoc diceret? τὸν haud aliqui in hoc, aliqui in at commutarunt. vide Guyeti notas. *Bæclerus.*

Si vis vero rerum rationem exequi] Vero, vel nomen est, vel conjunctio, vel adverbium. *Donatus.*

27 *Non maximas, quæ maxima sunt interdum iræ, injurias faciunt]* Injuriae faciunt iras, non iræ injurias. sed hic faciunt ὑπαλλακτικῶς dixit, secundum superiorem rationem increpans errorem Pamphili, qui de iræ magnitudine testimet injuriæ quantitatem. Alii faciunt, probant, ostendunt, intelligunt. Cante dixit interdum: plerumque enim sie. *Idem.*

Non maximas, quæ maxima sunt] Sensus est, In quo primum, Non iræ injurias faciunt; accipiendo est, secundum, Non maximas maxima sunt. Faciunt, pro ostendunt. *Idem.*

Non maximas, quæ maxima sunt interdum iræ, injurias faciunt] Ex iis,

quæ Donatus annotat, melius videatur: 'Faciunt pro ostendunt.' Guyetus animose corrigit. *Bæclerus.*

28 *Faciunt*] Arguunt, ostendunt: faciunt, pro factas arguunt, ut apud Virgil. circumdare, et erigere, pro, circumdatas et erectas (interprete Servio) canere: apud Ciceronem emere pro, emptum scribere. Philosophos γεννᾶν καὶ φθερειν τὸν κόσμον, pro, genitum et corruptibilem asserere; et id genus alia non pauca, doctis observata. *Mer. Casaubonus.*

29 *Cum de eadem causa*] Rectum erat si diceret, *cum in hisdem rebus*, adjiciendo *causa* obscuravit elocutionem suam, sed convenit servo hæc humilitas orationis, nam plenum erat si diceret: Nam sæpe est, quibus in rebus aliis ne iratus quidem est, cum de eisdem rebus est iracundus factus inimicissimus. *Est autem pro, evenit,* dixit. et est ordo: Sæpe est, cum quibus in rebus aliis ne iratus quidem est, de eadem causa iracundus factus est inimicissimus. *Donatus.*

Iracundus factus inimicissimus] *Iratus* quidem est, qui ex aliqua re lacesitus irascitur: *Iracundus*, qui ex parva nullave *causa* præcedente irascitur. *Idem.*

30 *Pueri inter sese*] Argumentum a simili. *Idem.*

Quam pro leribus noxis] Interrogative. *Noxis*, injuriis, culpis. *Idem.*

31 *Quapropter*] Διαλεκτικῶς interrogat. *Idem.*

Quia enim qui eos gubernat animus] Αἰτιολογικὴ ἀπόκρισις. *Idem.*

Qui eos gubernat animus] Inde Graecis, τὸ ἡγεμονικόν: et Sa... 'Dux et imperator vita.' *Mer. Casaubonus.*

Infirmum gerunt] Ἐσχηματισμένως, ἄντλοι τοῦ, *infirmus* est. Sed ἀνακολούθia ista convenit servo. *Donatus.*

Infirmum gerunt] Ita, ex impotencia (i. e. imbecillitate) animi: unde *impotentia*, apud Latinos, pro *ira*, aliove quovis affectu majore: et *impotentes*, qui affectibus cedunt et indulgent. *Mer. Casaubonus.*

32 *Itidem illæ mulieres sunt ferme ut pueri*] Artificiose mulieres a persona: a similitudine, pueri: a facto, *iras gerunt*: ab accidentibus similitudinis, *animus infirmus*: a collatione personæ mulieris accidentium, *levi sententia*: a facto, 'Fortasse unum aliquod verbum inter eas iram in hanc conciverit.' qua sententia totum hic sublatum est, quod ait: 'Sed magnum nescio quid necesse est evenisse, Parmeno, unde ira inter eas intercessit.' *Donatus.*

Itidem illæ mulieres] Sexus alius ad ingenium, et sensus, idem est. Et mire similitudinem contulit ad id quod agitur. *Idem.*

Sententia] Γνῶμη, animo. *Mer. Casaubonus.*

33 *Fortasse unum aliquod verbum inter eas iram hanc conciverit*] Sic Plantus, 'Fortasse te amare suspicahere.' Nam veteres infinitivo modo ad jungebant *fortasse*. *Donatus.*

Concicerit] Commoverit. *Idem.*

Iram hanc concicerit] Legitur et conscirisse. et *rem conscirisse*, est rem novam fecisse. *Idem.*

Concicerit] Decreverit, fecerit. *Id.*

34 *Me venisse nuntia*] Ex consuetudine Rom. de qua Nam. *Miscell. I. II. ex Plutarchio. Mer. Casaubonus.*

35 *Trepidari sentio, cursari rursum prorsum*] *Trepidatio*, ad vocem referatur loquentium: *cursatio*, ad sonum pedum. Et trepidatur primo ab his, qui morbum putant: cursatur ab his, qui partum sciunt. *Donatus.*

Cursari rursum prorsum] *Rursum* proprio retro: *prorsum*, ante significat. et est proverbiale, ut dicimus, 'Sursum deorsum,' 'intro foras,' 'hac illac,' et similia: *Graeci δῶν κάτω.* *Idem.*

Rursum prorsum] Retro et ante, ultra citroque, quod vulgo, *to and fro*. *Mer. Casaubonus.*

Tute loqueris, me vetas] Mire expressus est mos auscultantium. *Donatus.*

38 *Tace obsecra, mea gnata*] Non solum hic Juno Lucina non inducitur,

sed etiam silentium parturienti insuper imponitur: quia furtiva conceptio est, et tamen eiusmodi verba sunt matris, ut duntaxat argumentum scientibus manifesta sint. Pamphilo vero et Parmenoni, tanquam agram continentis filiam videantur. *Idem.*

Tace, obsecro, meagnata] Conceptum furtivum furtim convenit nasci. *Id.*

Tace obsecro] Hie Argentoratensis codex orditn̄ novam scenam. In meorum uno ad marginem annotatur, in aliis hic novam scenam incipi, ‘Eo quod hic Myrrhina introdeicitur.’ hic erroris per imperitiam fons est. *Bæclerus.*

Matris vox visa est] Omnia hæc quæ sensu pereipi possunt, visa dicimus. Virgilius, ‘Visæque canes ululare per umbram.’ *Donatus.*

Matris vox visa est] Eun. act. III. sc. 2. ‘Audire vocem visa sum modo militis.’ *Mer. Casaubonus.*

39 Nullus sum] Rursus se infelitem et miserum appellavit hic. *Donatus.*

Nullus sum] Αὐξητικῶς. *Idem.*

Quia periū] Satis amatorie. *Idem.*

40 Me celant] Aliæ ed. *me celas.* *Mer. Casaubonus.*

Uxorem Philumenam paritare] *Paritare, τῷ ἔξονθενισμῷ.* *Donatus.*

41 Pavitare nescio quid] *Pavere et timere,* et ad corporis, et ad animi perturbationem veteres referebant. Plautus in Bacchidibus: ‘Nam ut in mari veeta es, credo timida es.’ Ergo, *pavitare, ægrotare:* quia sic horruisse visa ac palpitare venis, &c. *Idem.*

Paritare] Horrire, ægrotare. fortasse audierat ancillas mussitantes, Philumenam *paritare parere:* id est, ad partum properare; quod ille per errorem *pavitare* retulit. *Mer. Casaubonus.*

42 Quia non poteram una omnia] *Dec-t, dicere.* *Donatus.*

Quia non poteram una omnia] Cum stomacho pronuntiavit: et deest, *dicere.* *Idem.*

43 Nemone medicum adduxit] Scilicet ex quo scire posses. *Idem.*

Nescio] Parturbatus Parmeno idem repetit verbum, et verbum aptum est personæ servili. *Idem.*

44 Cesso hinc ire intro] In vultu proloquium. Sie autem dixit Poëta, ut gravem morbum in uxore suspectans maritus, protinus ingrediatur, et partum improvisus offendat. *Idem.*

45 Quonam modo, Philumena] Amatoria ἀποστροφή. Sic in Phormione, ‘Quod si eo meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te nt distrahar, nulla est mihi vita expetenda.’ *Idem.*

Offendam affectum] Lassam posses samque morbo, ab eo quod est *affecti:* unde affectus dicuntur, propter quos afficiuntur. *Idem.*

46 Nam si periculum ullum in te inest] Multum dixit, Si in te periculum inest, me periisse non dubito. Tantus autem affectus non est maritum, sed amatoris quoque. *Idem.*

Nam si periculum ullum] Non permisit amor dicere Peritram: sed *si periculum.* *Idem.*

47 Non usus factō est mihi] Vide artificem Terentium, quemadmodum alias per Pamphilum, alias per ipsum Parmenonem invenit, quemadmodum nesciatur a ceteris virginem ante nuptias ab ipso Pamphilo vitiam esse. *Idem.*

Non usus factō] Non utile. *Factō abundat.* *Idem.*

Non usus factō] Opus factō. id est, non expedit: non est ex re mea. *Mer. Casaubonus.*

48 Nam invisos omnes nos esse illis sentio] Aente eiusmodi causam repetit, quæ vel hominem curiosum contineret: quæque non Parmenonem modo, sed mox etiam Sostratam arceat ab ingressu. *Donatus.*

49 Heri nemo voluit Sostratam] Quasi alius dixerit, ‘Unde intelligis.’ *Idem.*

Heri nemo voluit Sostratum] Argumentum odii. *Idem.*

51 *Maxime heri causa mei*] Bene maxime: qui et propter ipsam, vel propter invidiam soerus non velit fieri graviorem morbum. *Idem.*

52 *Serrum itico introisse*] Mire, ut criminiosus, suspiciosumque sit: non Lachetis aut Pamphili servum, sed Sostratæ: nec Parmenonem saltem. *Idem.*

53 *Comminiscentur*] Dicent, cum confinxerint. *Idem.*

54 *Capiti atque ætati illorum*] Bene τῷ ἐφημιστῷ maluit illorum, quam pueræ, dicere: quod utique intelligitur. *Idem.*

Capiti atque ætati illorum morbus qui auctus siet] Sensus et ordo est: comminissentur, Sostrata servum introisse et aliquid mali secum tulisse sive intulisse in domum, qui, sen unde, morbus bus auctus siet capiti atque ætati illorum, i. e. quare morbus Philumenæ major atque capitalior factus sit. αἰεττικῶς illorum. cum de Philumena sermo sit, ad totam domum retulit. capiti ejus angetur morbus i. e. ipsi, eodem figuræ genere. additur amplius, atque ætati; non ineleganti incremento. in caput et ætatem hominis dicuntur fieri, quæ ad ipsum potenti quodam effectu spectant, aut vitam petunt. An malis? tulisse aliquid mali capiti atque ætati illorum, i.e. intulisse aliquid beneficii in caput atque ætatem illorum parati, unde seu qui morbus auctus siet. Ita non quidem imprecatio fuerit, sed imitatio tamen φράσεως imprecantibus usitata. eo magis, quod inter beneficii genera, imprecatio quædam et devotiones habentur. *Bæclerus.*

Capiti, atque ætati illorum, morbus] Phorm. act. III. sc. 2. ‘Ne quid suo huat capiti.’ et ibid. act. v. sc. 7. ‘Malum quod est,’ &c. *Mer. Casaubonus.*

Qui] Qui, unde. *Donatus.*

55 *Hera in crimen*] Sostrata in limem. *Idem.*

Ego vero in magnum malum] In questionis tormenta. *Idem.*

SCENA II. Iambici sunt Octonarii catalecticci. *Bæclerus.*

1 *Nescio quid jamdudum hic audio tumultuari*] In hac scena quasi quedam deliberatio est, continens suasionis dissuasionisque partes, quas in subditis considerabimus. *Donatus.*

Hic] Quia nimis vicini sunt. *Idem.*

2 *Male metuo, ne Philumenæ magis*] Instat Terentius bonam soerum facere, ut bonam meretricem faciat. *Idem.*

Male metuo] *Donatus:* ‘Instat Terentius,’ &c. Non debuit hæc conjungere. non enim æque mirum est, soerum bonam esse, quam meretricem. *Bæclerus.*

Magis morbus adgrarescat] Gravior fiat. Proprie, quia morbi graves sunt dicti. Virgilius, ‘Ubi aut morbo gravis, aut jam seignor annis, Deficit.’ Sallust. ‘Morbi graves ob inediā insolita vescentibus.’ *Donatus.*

3 *Quod te Aesculapi, et te Sulus*] Deest propter: ut sit: propter quod. *Idem.*

Quod] Deest propter; ut sit propter quod: ait hic Don. sed est solennis implorandi (ut at, imprecandi) particula; ut in Andr. act. I. sc. 5. ‘Quod ego per hanc te dextram oro, et genium tuum,’ &c. et apud Virgil. ‘Quod te per superos et conscientia numina veri,’ &c. et alibi passim, ubi Donati expositio non habet locum. *Mer. Casaubonus.*

Ne quid sit hujus] Quod male metuo. *Idem.*

4 *Nunc ad eam visam*] Sic Virgil. ‘Respic ad huc.’ *Donatus.*

Hoc] Interjectio est novas res audiens. *Idem.*

Heus Sostrata] Tollendum est obiter mendum ex *Donato*, ammetante: ‘Vide, quemadmodum per se ipsum Parmenio,’ (seen, præcēd.) ‘per Parmenonem atrectatur Sostrata: qua neque deesse propter officium, neque ingredi propter soerum’ (lege omnino serum) ‘inducitur.’ res clamat. *Bæclerus.*

Iternū istinc excludere] Bene iterum: ut illi pudorem inciteret repetitione injuriæ, et memoriter, jam enim dixit, *Nostra illico it visere ad eam, admisit nemo.* Et simul vide, quam vehementius ad injuriam sonet *excludi, quam non admitti.* *Donatus.*

5 Ehem Parmeno] *Ehem*, interjectio est ejus, quæ commota sit nova re. *Idem.*

6 Non visam uxorem Pamphili] Ut dixit supra, ‘*Servum Sostratæ, non Parmenonem;* sic hic, *uxorem Pamphili* dixit magis, quam *Philumenam*: ut animum et officium ejusdem soror, et matris breviter demonstraret. *Idem.*

7 Non visus] Unam rem Sostrata consuluit, hic de duabus respondet: namque et illam non vult ingredi, et cavit ne ipse mittatur, et hene, quemquam: ne aperte pro se loqui videatur. *Idem.*

8 Nam qui amat, cui odio ipsus est] Aliam causam subjunxit: quia durum fuerat ipsi Sostrate dici, quod supra dictum est. *Idem.*

Nam qui amat] Una causa a sententia morali. *Idem.*

Cui odio ipsus est] Deest eam, vel eum. *Idem.*

Bis facere stulte duco] Plaut. ‘*Nulum beneficium esse duco id, quod cui facias non placet:*’ et Hor. ‘*Invitum qui servat, idem facit occidenti.*’ *Mer. Cusaubonus.*

9 Laborem inanem ipsus capit, et illi molestiam adfert] Hoc validissimum ad dissuadendum fuit. *Donatus.*

Et illi molestiam adfert] Bene hoc adjecit, ne qui amat, hoc dicat, Laborem, dum promereat, quem amo. *Idem.*

10 Tum autem filius] Alia causa ab eventu. *Idem.*

Videre, ut venit, quid agat] Quod supra, *visere.* An *visere*, officii est apud a-gros: *videre, cognitionis?* et ideo additum, *quid agat.* *Idem.*

Ut venit] Statim ut rediit, aut advenit. *Mer. Cusaubonus.*

11 An venit Pamphilus] Bene imitatur affectum. *Donatus.*

12 Hem] Interjectio fœminina ac matronalis. *Idem.*

Ex corde excessit] Geminavit præpositionem. *Idem.*

13 Hunc nunc intro ire nolo] Cur, si venit Pamphilus, non sit introëndum, causa narratur. *Idem.*

14 Nam si remittent quippam] Verbum activum quasi neutrum posuit. *Idem.*

Nam si remittent quippam Philumenæ dolores] Ita *Donatus*, qui explicat, potius videtur, quam, *Philumenam*, quod tamen in Mss. nostris est. vide Guyet, et Rivium. *Bæclerus.*

Philumenæ dolores] Δραματικῶς errat; non enim vere dolor morbi est, cum sit partus. *Donatus.*

15 Scio, continuo sola soli] Ut, ‘*Haud (credo) invisus cœlestibus, auras Vitales carpis.*’ Et sic, *sola soli* dicitur, quomodo *præsens præsenti.* sie Virgilius, ‘*Illum absens absensem audite videtque.*’ *Idem.*

16 Unde ortum est] Pro sit. Ἡγαθοῦ τertium. *Idem.*

Quæ inter ros intervenit] Melius sic, quam si diceret, *quæ illi feceris.* *Idem.*

Unde ortum est initium iræ] A quo initio orta sit ira, quæ inter nos intervenit. *Mer. Cusaubonus.*

17 Quam tristis est] Χαρακτηρισμὸς locuturi Pamphili. *Donatus.*

O mi gnate] Ordo est, O mi gnate, gandeo te salyvum venisse, sed intercedit Pamphilus tristis. *Idem.*

Salvan' Philumena est] Cito probat Pamphilo se amare nurum, cum post salutationem nihil prius, quam de salute uxoris ejus inquirat. *Idem.*

Salvan' Philumena est] Mire obviam sibi executem filium nihil aliud, nisi de *Philumena* interrogavit: ut ostenderet ejus morbum curæ sibi esse. *Idem.*

19 Meliuscula est] Verum est, quantum ad morbum pertinet. *Idem.*

Meliuscula est] Hoc et ad morbum,

et ad eventum paritudinis verum est. ita non mentitur Pamphilus matri. *Idem.*

Meliuscula est] *Meliuscula est.* Cic. paulo supra, ‘Si remittent quippiam dolores.’ *Mer. Casaubonus.*

Utinam istuc ita DI faxint] Diligentiore officio loquitur, ut rea apud filium socons. *Donatus.*

20 *Quid tu igitur lachrumas?* Locus ab eo quod agitur: quo significat, Si ita est, quare ergo tu tristis es? *Id.*

Recte, mater? Sic dieimus, cum sine injuria interrogantis aliquid reticemus. Et bene additum *mater;* ut duritia reticentiae blando nomine molliretur. Alii *recte* sic accipiunt, ut intelligent, *nihil est mali.* *Donatus.*

21 *Quid fuit tumulti?* Antiqui sic declinaverunt, *tumulti, senati,* ut *Salustius*, ‘Decretum senati fit.’ *Idem.*

Dic mihi? *Dic,* verbum est instantis audire, et curiosins interrogantis. *Virgilius*, ‘Dic mihi, Daemota, cu-jum pecus.’ *Idem.*

Dolor repente invasit? Proprie *intravit*, quia repente. *Idem.*

22 *Ita factum est?* Moris est assentiri ad dicta interrogantium, qui quæ vera sunt celant. *Idem.*

Ita aiunt? Bene aliis adseripsit: si falsum sit, ut ipsis adscribatur mendacium. *Idem.*

Ita aiunt? In hac tota interrogatio[n]e et responsione, colorem induxit secretum, ægre objurgantis. *Idem.*

Ita aiunt? Religiose mendacium ad rumorem retulit. *Aiunt* inquit, ne ipse falsum dicere videretur. *Idem.*

23 *I sodes intro?* Metnit, ne ingrediatur mater ad socrus, et iteo dicit, *I sodes intro.* Et apparet intro dicentem, manu annuere, ut dominum redeat: et simul quo magis faciat addit causam. *Idem.*

Consequar jam te, mea mater? Adjectum est tempus, *jam.* *Idem.*

Mea? Necessario additum: *mea mater.* Et *sodes;* quia *intro*, thunus est. *Idem.*

Fiat? Abiens dixit hoc mater. *Fiat:* ne omnino jussis alienis parere videatur, quasi imperemus et nos, quæ nos ipsi facturi sumus. *Idem.*

24 *Tu pueris curre, Parmeno, obtiram?* Probabilis causa: qua ablegat etiam Parmenonem, dum jubet eum pueris occurtere. Et simul notandum, quod in haec fabula ridicule vexatur usque ad ultimum servus et ablegatur, cum sit et piger et curiosus. *Id.*

Atque his onera adjuta? In Ms. Bembi legitur *eis*, quod melius. *Faber.*

Atque eis onera adjuta? Locutio antiqua figurata. Et est ὑπαλλαγὴ, pro, ipsos onera portantes, eis onera adjuta. *Donatus.*

25 *Quid? non sciunt ipsi riam, domum qua redeant?* Jam vide quemadmodum servetur Parmenoni persona loquacis, curiosi, pigri. *Domum*, adverbiale est. *Idem.*

Domum qua redeant? Qua si locum significet, videbitur reliquum præceptum servus non audisse. Si audivit, *qua, quomodo* intelligemus, id est, quemadmodum onus portent de navi, ut, *quid fieret*, et *qua fieret.* *Id.*

Cessas? De industria omnes ablegavit suos, ut non audirent quæ intus post scenam sunt aeta: quæ tamen populo est narraturus. *Idem.*

SCENA III. Trochaei sunt, et in fine Senarii Iambici. *Bacclerus.*

Nequo meorum rerum initium ullum incendi idoneum? In hac scena conquestio est ad deliberationem descendens, an habeat Pamphilus, an excludat uxorem: in qua tota oratio Pamphili ad arguentum spectans, amatoria magis quam maritalis est; nam aliter non perreniretur ad ultimum cognitionem omnium rerum, nisi adolescens furticum conceptum uxoris, et partum, aliquanto lenius, quam conjugalis dolor expedit, tolerarisset. *Donatus.*

1 *Nequo meorum?* Hac est Homerica illa διαπόρησις. Τί πρῶτον, τί δ' ἔπειτα, τί δ' ὕπαρχον καταλέψω; *Idem.*

Nequo meorum rerum initium? Hoc

principium magna διαπορῆσε oneratur: ut ostendantur arumnæ et multæ et graves. *Idem.*

Idoneum] Aptum, conveniens. *Id.*

2 Unde] A quo. *Idem.*

3 Partim quæ perspexi his oculis] His, quasi miseris, vult intelligi, quibus perspexi, vel audivi mala. An sic dictum est, ut apud Virgilium, ‘Vocemque his auribus hansi.’ *Idem.*

4 Qua me propter exanimatum] Inter exanimatum et exanimum hoc interest: exanimatus, est conterritus, conturbatus. ‘Ut, Sed quidnam Pamphilum exanimatum video?’ Et Virgilius, ‘Exanimata sequens impingeret agmina muris.’ Exanimus vero, est occisus. Virgil. ‘Corpus ubi exanimi positum Pallantis Acetes Servabat senior.’ *Idem.*

Qua me propter] Qua propter me. Mer. *Casaubonus.*

Exanimatum] Perterritum, consternatum. *Idem.*

5 Nam modo me intro, &c.] Multum, opinor, decederet tractationi hujus affectus, et narrationi, si undecim hi versus ejicerentur, quod doctissimus Gnyetus voluit. Vide etiam, an ad illa ‘Partim quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi auribus, Qua me propter exanimatum citius eduxi foras;’ bene statim consequatur: ‘Postquam aspexi, o facinus indignum, inquam, et corripui ilico Me inde lacr.’ *Bæclerus.*

Me intro ut corripui] Raptim ingressus sum. *Donatus.*

Timidus] Pro timens, nomen loco participii. *Idem.*

6 Morbo me visurum affectam] Quia et hic morbus est. *Idem.*

Hei mihi] Interjectio dolentis est. Virgilius, ‘Eloquar, an sileam?’ Et dicitur haec figura ἐπιμονή. *Idem.*

Hei mihi] Mire interposuit σχέτλαισμόν. *Idem.*

8 Id quod me repente] Deest proper. ut sit, Propter id: ac per hoc, Ideo. *Idem.*

Id quod me repente adspectant] Causa cur latet exclamaverint. *Id ergo,* ob id. *Idem.*

9 Sed continuo voltum earum sensi immutari omnium] Mire Pamphilus etiam ancillarum metu impellitur, ut alienum nasci pnerunt suspicetur: nec ullo modo in memoriam redeat, hanc se puellam, vel hujusmodi vitasse. *Idem.*

Voltum earum] Quæ viderint. *Id.*

10 Fors obtulerat] Offerri dicuntur tam bona quam mala, si insperata objiciantur aspectibus. *Idem.*

Obtulerat] Oblatum dicitur in utramque partem, quidquid expectationem prævenit. *Idem.*

12 Ego ejus videndi cupidus] Non erit plena vis repentini doloris, si aliquid praesentiens suspicatur. et ideo addidit, ‘Ego ejus videndi cupidus.’ *Idem.*

Recta consequor] Absolute, et sine adjectione: non enim addit via. *Id.*

13 Extemplo ejus morbum] Morbum mitiore animo, quam vitium dixit, aut probrum. Et recte: quia dixit, ‘Alio me suspicans morbo visurum affectam, at sensi, esse uxorem.’ *Donatus.*

14 Spatum] Moram. *Idem.*

15 Ac res monebat] Partus. *Idem.*

16 O facinus indignum] Facinus indignum, non ad illam, hoc est, Philumenam, sed ad authorem vitii referuntur. *Idem.*

Et corripui ilico] Ardens scilicet dolore. Et est causa cur cito exierit. *Idem.*

17 Lachrumans] Non furens, sed lachrumans: non iratus, sed misertus. *Idem.*

Atque atrocis] Id est, vehementi. *Idem.*

18 Mater consequitur. jam ut limen exirem] Ostendit affectum misericordiae suæ, matrem potius dicendo, quam Myrrinam, et addendo miseram. *Idem.*

Jam ut limen exirem] Jam in eo

eram, ut limen exirem. *Mer. Casaubonus.*

Ad genua accidit] Accidere, est gestu corporis ostendere humilitatem eadentis: propter, ad, quod est juxta, et cadere. Sallustius autem sine præpositione dixit, ‘Qua accidam, aut quo?’ *Donatus.*

Ad genua accidit] Plin. ‘Hominis genibus quaedam et religio inest, observatione gentium. Hæc supplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc ut aras adorant; fortassis quia inest iis vitalitas.’ *Mer. Casaubonus.*

19 Lachrumans misera] Miserabiliter se habens. *Donatus.*

Miseritum est] Ut recte supra dictum sit de illo, ‘Pium et pudicum ingenium narras Pamphili.’ *Idem.*

Miseritum est] Hoc ipse sibi. *Idem.*
20 Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atque humiles sumus] Mire dixit dant sese. Homerus: Τοῖος γὰρ νόος ἐστὸν ἐπιχθούλων ἀνθρώπων, Οἶον ἐπ' ἡμαρτγροι πατήρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε. Sed hic sese illo et validius dixit, et est hæc καθολικὴ sententia. Apollodorus: οὐτως ἔκαστος διὰ τὰ πράγματα σεμνὸς ἦν καὶ ταπεινός. *Idem.*

Omnibus nobis ut res dant sese] Quæ ex Apollodoro et Homero Donatus affert, Guyeto explicata vide. *Bacclerus.*

Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atque humiles sumus] Prout se res habent nostræ, vel bene, vel se-eus, ita animos gerimus vel superbos, vel humiles. In eam autem cogitationem incidit hic, ex Myrrhinæ, nibilis matronæ, miseraudæ specie, quæ dignitatis suæ obliterata, ad pedes ejus se abjeeerat. *Mer. Casaubonus.*

22 O mi Pamphile, nbs te quamobrem hæc abierit] A nomine et blandimento. mire: quia secreta confitetur. Ut Virgil. ‘Anna, fatebor enim miseri post fata Sichæi.’ A principio idem elaboravit, ut adversus pudorem conscientia et voce et confessione duraret. *Donatus.*

O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit] Venialis status, in quo confessio est et precatio. *Idem.*

O mi Pamphile] Exemplum eloquentia Terentianæ singulare hæc oratio esse potest. *Bacclerus.*

Abs te quamobrem] Morale blandimentum ante confessionem. *Donatus.*

23 Nam vitium] Est confessio. *Id.*

Nam vitium est oblatum] Cœpit a causa. *Idem.*

Oblatum] Ad repentina pertinere superius annotavimus. et oblatum, quasi non expectanti et nolenti. *Idem.*

Virgini] Quasi quæ falli posset. *Idem.*

Olim] Rechte olim: quia facilis venia circa vetera jam delicta. unde tentat temporis longinquitate extenuare peccatum. *Olim ergo, ante menses novem.* *Idem.*

Ab nescio quo improbo] Mire contempsit personam, dicendo nescio quo, id est, nescio quem dixit, ut ostendat ignobilem, ita abjectum, nam si nomen illi est, habet et dignitatem: ut, ‘Et nos aliquod nomenque deensque Gessimus.’ Et ne placere videatur is qui fecit, *improbum* dixit. *Idem.*

25 Sed quum orata ejus] Bona παρέθεσις. *Idem.*

Nequeo quin lacrumem miser] Videatur quasi distillantes fletus detergere. *Idem.*

Nequeo] Deest continere. *Idem.*

26 Quæque fors fortuna] Τῷέρ, id est, subita fortuna. Et *fortuna*, in incerto: *fors fortuna*, in bono ponitur. Virgilius, ‘Si qua in te fortuna fuissest.’ Et ipse, ‘O fors fortuna.’ *Idem.*

Quæque] Ali. plerique libri *queque*. *Mer. Casaubonus.*

Fors fortuna] Phor. act. v. sc. 6. *Idem.*

27 Per eam te obtestamur] Oratorie inducentur et pro tacentibus preces. *Donatus.*

Per eam te obtestamur ambar] Obtes-

tatio, est precatio cum mentione eorum rerum, per quas petimus: ut, ‘Per eversæ genitor fumanitia Trojæ Excidia obtestor.’ *Idem.*

Si jus, si fas est] Utrum hoc invidiōse an quasi femina, quæ leges nesciat. *Idem.*

Si jus, si fas est] ‘Utrum hoc invidiōse; an quasi femina, quæ jus nesciat.’ ait hic vetus nescio quis Interpres. nempe, quia de jure dubitanter loquitur, in quo judicium Grammatici desidero. est enim pulcherrima et usitatissima figura, quam etiam Apostolus adhibet in re omnium gravissima; Philip. iv. 8. $\epsilon\lambda\tau\eta\varsigma\alpha\pi\eta\varsigma$, &c. *Mer. Casaubonus.*

28 *Uti adversa ejas]* Mire non crimen: sed *adversa*. *Donatus.*

Per te tecta, tacitaque] *Tecta*, si reducis: *tacita*, si repudias sub alia excusatione. An idem significant? an potius, Neque te, neque verbo indicies? An *tecta*, ne videantur: *tacita*, ne dicantur? *Idem.*

Tecta, tacitaque] *Tecta* sint, ne hæc alii sciant: *tacita*, ne ipse indiceat. *Idem.*

Adversa ejus per te tecta tacitaque ap. omn.] Iuminutam pudicitiam, non ad crimen, sed fortunam retulit, humanitate figuræ. *Donati* περιεπύλη in distinguendis vocabulis *tecta* et *tacita* involvit rem potius, quam declarat. *Baclerus.*

29 *Si unquam erga te]* Virgilius, ‘Si concessa peto, si dant ea moenia Paræ.’ Terentius in Andr. ‘Si te in germani fratri dilexi loco, sive hæc te solum semper fecit maximi.’ *Donatus.*

Si unquam erga te] Ab anteacta vita. *Idem.*

Sensistin’] Pro audistin’. Ita Virgil. ‘Sensit, et ad sonitum vocis,’ &c. Ita ut Itali hodie dicunt, ubi de Missa, &c. *Fuber.*

30 *Sine labore]* Ex quo tibi nihil incommodi; ut mox. *Mer. Casaubonus.*

Uti sibi des pro illa] Subanditur gratia. *Donatus.*

Uti sibi des pro illa] *Hanc gratiam* (silentii scil.) rogat te ut *sibi des pro illa*; gratia scil. vel pro amico illo, quo erga te fuit animo. *Mer. Casaubonus.*

31 *Ceterum de reducenda]* Tentat etiam hoc persuadere, sed oratorie et verecunde. Et mire, *de reducenda* dixit, non *de respuenda*. *Donatus.*

9 *Ceterum de reducenda]* Versus est Trochaicus: qnamobrem RE longum est, ut saepè apud Lucretium. *Fuber.*

Quod in rem sit tuam] Nam nisi educatur, reddenda dos erit. *Donat.*

Quod in rem sit tuam] Quod commodum tibi videbitur. Nam nisi educatur, reddenda dos erit. *Mer. Casaubonus.*

32 *Solus conscientius]* A possibili. nam hoc nomine ostendit tacere eum posse, quod conscientius sit ipse solus. *Donatus.*

Solus conscientius] Dextre insinuat, posse eum (si ita velit) uxorem sine mala fama retinere, ut qui solus sciat eam non ex se gravidam esse. Quo pertinet etiam quod de mense septimo mox sequitur, in quem cædebat abortus suspicio. *Mer. Casaubonus.*

33 *Nam aiunt]* Honestius *aiunt*, pro *ait*, dixit: nam quis aut scire aut dicere potuit, nisi Philumena? ergo recte. *Aiunt enim* potius honestum est, quam *ait*. *Donatus.*

Post duobus concubuisse eam mensibus] *Post duobus*, simpliciter accipendum, non post duos. est enim ἀντιστροφὴ, pro *duobus post*, id est, non statim ut nupta sit, sed postquam nupta est, post duos menses nuptiarum: ut sint reliqui quinque menses. Et hinc appetet, ante duos menses, priusquam cum Pamphilo concubaret, vitiatam, quatuor mensibus cum Pamphilo fuisse: ex quibus duobus posterioribus amatam esse, reliquis tribus peregrinatum fuisse Pamphilum. An *post duobus*, pro *post duos*?

*ut Plautus, 'Post principio denique,' et, 'Post paulo.' *Idem.**

Neque hic Donatus rem expedit. cuius annotatio etiam corrupta est.
Baclerus.

35 Quod te scire ipsa indicat res] Quia contristatus corripuit te foras. Donatus.

Quod te scire] Rationem temporis inivisse. Mer. Casaubonus.

*Si potis est] Si fieri possit. ut Phorm. act. II. sc. 2. *Idem.**

36 Partus eveniat] Philumenæ sci-licet. Donatus.

*38 Abortum esse] Non est Latinum aborsa est: sed, *abortum fecit.* *Idem.**

*Abortum esse] Deest, natum, vel factum, vel absolute. quomodo dicimus, e re nata: vel quemadmodum dicimus, 'Ex te mihi orta est injuria?' *Idem.**

*Dicam abortum esse] Rationabiliter dixit. fit enim abortus mense septimo sine pernicie fœminæ. *Idem.**

*Suspectum fore] Suspicabilem, sus-pectiosum. *Idem.**

*39 Ex te recte cum natum putent] Nove dixit natum abortum: quasi abortus nascatur. Natum ergo pro facto, conceptoque dixit. *Idem.**

Ex te recte cum natum] Infantem abortivum. nam alioquin minus pro-prie dicatur abortus nasci. Mer. Ca-saubonus.

40 Exponetur] Ad morteni seilicet. Donatus.

Continuo exponetur] Vide de toto exponendi infantis negotio, quod in hac fabula tractatur, Chrestomathiam nostram, voc. Expon. Baclerus.

Hic tibi nihil est quidquam incommodo] Quum alienus exponitur, et non tollitur pro tuo. Et mire necandi pueri non sit mentio: quia Pamphili filius invenietur, quum ei etiam per patrem pueræ Poëta sneerit. Donatus.

Hic tibi nihil est quidquam incommodo] Ab utili, et est παράλογον quartum: ut, 'Nihil vidi quidquam latius.'

Delph. et Var. Clas.

Idem.

*41 Et illi miseræ indigne] Ut non sit ἀνακόλουθον. Superiori versui τὸ et addendum est: ut sit, 'Et tibi nihil est quidquam incommodi.' *Idem.**

*Et illi miseræ] Conclusio per ennumerationem. Et non laederis inquit, et proderis miseræ. *Idem.**

*Factam injuriam] Mire injuriam dixit, ut non contemnenda sit; sed tolenda. *Idem.**

*42 Pollicitus sum] Plus quam pro-misi. *Idem.**

*Quod dixi] Quod promisi. *Idem.**

*43 Id vero neutiquam honestum esse arbitror] Neutiquam, non est omnino negativum, sed aliquid assensionis habet. Est enim neutiquam, non ni-mis, non valde. *Idem.**

Honestum] Εὐφημδν, decorum. M. Casaubonus.

44 Nec faciam] Bene addidit, nec faciam. multa enim etiam in honesta amore suspicinus. Donatus.

*Etsi amor me graviter, consuetudoque tenet] Hoc cum gemitu. Etsi non complexivum, neque præpositivum, sed subjunctivum, id est, pro tamet-si. *Idem.**

*Anmor me graviter, consuetudoque] Quæ duæ res contra honestum et utile validissimæ. Et bene tenet, non tenuit. *Idem.**

*45 Lacrumo, quæ posthac futura est vita] Bene propensior in affectum est, ut verisimile fiat potuisse reti-cere. Et lacrumo non pendet a superiore: sed interpositis diu fletibus dixit. *Idem.**

*Lacrumo, quæ posthac] Quæ modo vim pronominis non tenet, sed que-relæ. Et lacrumo, sic dixit, ut Virgil. 'Sic affata, sinum lacrimis implevit obortis.' Et est ordo, *Lacrumo, cum in mentem venit.* *Idem.**

*46 O fortuna] Hic fortunam pro bona posuit. *Idem.**

*Ut numquam perpetuo es bona] Legi-tur et data, nam et sic pro bona in-telligitur necessario. *Idem.**

O fortuna, ut nunquam perpetuo es bona] Vide Georg. Fabrie. et Guyet.

Horatius Sat. 11. 8. itidem μέγεθος παθητικόν addidit sententiae: ‘Heu Fortuna, quis est crudelior in nos Te Deus? ut semper gaudes illudere rebus Humanis?’ *Bæclerus.*

O Fortuna, ut numquam perpetuo es bona] And. act. v. sc. 5. ‘Ego vitam Deorum propterea sempiternam esse arbitror, Quod voluptates eorum propriae sint.’ Plant. ‘Ita quoque comparatum est in ætate hominum, ita Dis placitum, voluptati ut mœror Comes consequatur.’ *Mer. Casaubon.*

Quem ego tum consilio missum feci? Magna ratio movit Guyetum, ut ejiceret hunc versum, argumento enim et τῷ οἰκονομίᾳ obest, si dicatur Pamphilus, ad pristinum amorem Bacchidis animum referre. Repugnant, quæ habentur infra act. iv. sc. 4. vs. 75. et act. v. sc. 1. vs. 25. 26. *Bæclerus.*

Consilio] Ratione et prudentia. *M. Casaubonus.*

Idem nunc operam huic dabo] Si idem, ego. si eidem, hoc est amoris. *Donatus.*

Operam dabo] Difficultatem rei ostendit, dicendo *operam dabo*. *Idem.*

Idem nunc operam huic dabo] Quod in illo amore feci, idem nunc in hoc conabor, vel operam dabo; ut faciam scil. vel *idem*, id est, idem ego; ut *Don.* *Mer. Casaubonus.*

49 *Adest Parmeno cum pueris]* Quia idem Parmeno est secretorum conscientia, addidit, *cum pueris*. *Donatus.*

Minime est opus] Id est, omnino non est opus. *Idem.*

50 *Nam olim soli credidi]* Vide supra, act. i. sc. 2. ‘Diebus sane pauculis Post Pamphilus me solum sedueit foras,’ &c. *Mer. Casaubonus.*

Aliquo mihi est hinc ablegandus, dum parit Philumena] In tota comœdia non cessabit, cum sit piger; nec resciscetur aliquid, cum sit curiosus Parmeno. *Donatus.*

51 *Dum parit Philumena]* *Dum,*

alias dummodo, alias donec: *nunc, quamdiu.* *Idem.*

SCENA IV. Senarii sunt. *Bæclerus.*

Ain' tu tibi hoc incommodum evenisse iter] *Alia ratio est, currentis ad argumentum: ulia actuum Comicorum.* Sed perfecti *Poëtae est ita servire argumento, ut tamen spectator novis delectationibus tenetur.* *Nam in hac scena, donec perveniat ad Pamphilum Parmeno, hoc εὑρητα inducitur, cum hoc ostenditur, quid mali sit navigatio.* *Donatus.*

1 *Ain' tu]* *Pro ainsne tu?* Et sic jam aliquid dixisse magni in præcedenti oratione ex respondentis sermone demonstratur. *Idem.*

Ain' tu] In scena nascitur oratio, aut in scenam defertur. *Idem.*

3 *Tantum quam re ipsa navigare incommodum est]* *'Ανακόλουθον quartum.* non enim intulit quantum. Ut Virgil. ‘Sed quanto ille magis formas se vertet in omnes: Tanto, nate, magis contendere tenacia vincla.’ *Idem.*

Re ipsa] Plant. ‘Nimio pol hominum fortunæ minus miseræ memorantur, Quam reapse experiundo iis datur acerbum.’ *Mer. Casaubonus.*

4 *O fortunate, nescis quid mali præterieris]* Bene majori affectu, dicens *o fortunate, quam si responderet, ita.* *Donatus.*

O fortunate, nescis quid mali præterieris] ‘O fortunatos nimium, bona si sua norint, Agricolæ.’ *Mer. Casaubonus.*

5 *Qui numquam es ingressus mare]* Proprie dixit, *ingressus*. nam qui jam navigavit, *egressus* dicitur. sic Virgil. ‘Egressi optata potiuntur Troës area.’ *Donatus.*

6 *Nam alias ut mittam miserias]* Παράληψις oratoria. Et miserias, navigationes scilicet. *Idem.*

7 *Dies triginta]* Accusativus *casus plenum numerum et continuationem rei significat.* *Idem.*

Dies triginta, aut plus eo, in navi sui] Hoc exitiosum vel sine periculo vide ri potest. Sed vide quid addat, *Aut*

plus eo, in navi. Absolute eo, ut alibi, 'Annos sexaginta natus es, aut plus eo, ut conjicio.' *Idem.*

Dies triginta aut plus eo, in navi sui] Priscianus lib. vii. legit *ego pro eo*; et ex Heantont. ἀμαρτήματι μνημονικῷ citat. Donatus *eo* retinet, et explicat. *Bæclerus.*

Semper mortem exspectabam miser] Dura est exspectatio mali. Virgilius, 'Inclusi pœnam exspectant.' *Donatus.*

Semper mortem exspectabam] Id est, horis omnibus, cum continuatione triginta dierum. *Idem.*

9 Ita usque] Usque, vel diu, vel valde. *Idem.*

10 Odiosum] Esse scilicet in mari triginta dies. Et nomen pro adverbio posuit: *odiosum* pro *odiose*. *Idem.*

Haud clam me est] Αὐτότης. pro Ego maxime intelligo, quam odiosum sit. Nam qui jungunt, et sic legunt, errant, et non intelligunt. *Idem.*

Aufugerim] Sic veteres, quod nos, fugerim. *Idem.*

12 Olim quidem te causæ impellebant leves] Mire in servum fugitivum, qui ob vitium huiusmodi, non ob causam fugiat. Et bene *leres* dixit, hæc enim non est levius. *Idem.*

13 Quod nunc minitare facere] Ut sit ordo, Olim quidem te causæ impellebant leves, Sosia, ut faceres quod nunc minitatis facere haec occasione. Artificiose. Et in Andria sic ait reensanti perjurium servo Mysis, 'Nova nunc religio in te incessit?' *Idem.*

Quod nunc minitare facere, ut faceres, Sosia] Q. d. facile credo tibi tantum mali, quantum videtur esse navigationis, vitandi causa fugam arrepturum, cum jam olim levibus de causis fugam adornaveris, ita jocose ut servum nequam et fugitivum perstrinagit. *Mer. Casaubonus.*

Facere] Ut faceres. Comicum est et Terentianum. *Donatus.*

14 Sed Pamphilum ipsum video] *Ipsum* a quo missus sum: vel dominum,

ut Græci dicunt αὐτόν. *Idem.*

15 Ego hunc adibo] Vel nova curiositate ait Parmeno. *Idem.*

16 Evidem te exspecto] Bene excepit Pamphilus Parmenonem, ut videatur vera dicturus. *Idem.*

Evidem te exspecto] Apparet Pamphilum Parmenonis absentiam desiderare: eo quod nunc prior Parmenonem alloquitur. *Idem.*

17 In arcem transcurso opus est] Ostendit quam longe sit, cum in arcem dicat. Et bene in arcem, quam Minerva condidit. *Idem.*

In arcem] Pronuntia, ut ostendat quam longe sit in arcem transeuntrere. *Idem.*

Transcurso] Pro transeuntrere. *Idem.*

In arcem transcurso opus est] Nescio quid illis hic in meutem venerit, quā arcem, Pyraeum interpretantur. Pyraeus portus longe extra urbem, sed longo muro urbi junctus: arx, in medio urbis, ἀκρόπολις proprie, et olim πόλις dicta. *Mer. Casaubonus.*

Cui homini] Hæc verba cum sua pronunciatione vim recusationis in se continent. *Donatus.*

Cui homini] Cum recusatione pronuntiandum, et est pigri responsio, laborem ad alium transferentis. *Idem.*

19 Qui mecum una adrectus est] Apparet eum cum eo aliiquid negotii habere, cum dicit, 'Qui mecum una est adrectus.' *Idem.*

Qui mecum una rectus] Faernus ex Bembino codice τὸ rectus attulit. *Donatus adrectus* (quod in plerisque MSS. est) habet. *Bæclerus.*

20 Forisse hunc dicam, si salvo domum Redisset unquam] Facete dixit. More enim hoc illorum, qui longis itineribus maris periclitati, vovent aliiquid si pervenerint. Et convenit hoc Pamphilo quem supra male navigasse audierat. *Donatus.*

Forisse hunc dicam] Interdum dicere est idem ac credere, putare. Ita apud Hom. σπισσίμε, φάσθω, id est, 'apud se se dicere.' *Faber.*

21 Ambulando rumperet] *Rumpi* dicuntur, quibus ex nimia intentione vocis aut laboris, vel vena, vel peritonem rumpitur. *Mer. Casaubonus.*

22 Quid vis dicam? an convenientiam modo? Non enim mandaverat quicquam, qui sine causa mittebat, oblitus bene dissimulare: ut qui mentiuntur. Et sic pronuntiandum, *An convenientiam modo?* ut reprehendere dominum Parmeno videatur. *Donatus.*

An convenientiam modo? Εἰρωνικῶς dixit. Nam non hoc interrogantis simpliciter. *Idem.*

23 Imo quod constitui me hodie? Debet, nuntia: ut sit, imo nuntia, et sumitnr a superiori sententia, quod dixit, 'Quid vis dicam?' *Idem.*

Imo, quod constitui me hodie? Apparet eum hanc conquisitam, et vix corrasam invenisse causam. *Idem.*

Illi] Pro illie, ut supra, *Mer. Casaubonus.*

Vola] Ἡθικὴ ὄπερβολῆ usus est. Ita enarras, ut volare magis, quam currere videaris. Et antea transeurrere jussaserat: nunc adjicit imperio, non curre, sed *vola*. *Donatus.*

25 At non novi hominis faciem? Moralis expressio pigritiae in tot exemptionibus posita est. *Idem.*

At faciam ut noveris? Stomachose pronuntiandum at, quod et Pamphilus repetit dicens, *at faciam ut noveris.* *Idem.*

At faciam? Bene monet Don. stomachose haec esse pronuntianda. Nam quod irati solent, cum colloquientium verbis offenduntur, ut regerant illis sua verba, sed vel pronuntiando, vel leniter immutando perversa, et detorta; ita hic fit a Pamphilo. 'At non novi hominis faciem,' dixerat Parm. servus. *At faciam (faciam pro faciem)* regerit ille, tristis, et intempestiva servi sedulitate irritatus. *Mer. Casaubonus.*

26 Magnus, rubicundus, crispus, cæsius, crassus? Properatio, συναρποσμός. et acervo sine coniunctivo est

usus. *Donatus.*

Magnus, rubicundus? Imperite Terentium de Myconio crispum dixisse aiunt, cum Apollodorus calvum dixerit, quod proprium Myconis est. ut Lucilius, 'Myconi calva omnis juvenus.' Unde etiam proverbium Graecum; Μυκάνιος φαλακρός. Sed ego Terentium puto scientem facetius Myconium crispum dixisse. *Idem.*

Magnus, rubicundus, &c.] Effictio memorabilis; sed assimulata, in qua cadaverosam faciem, cum rubicundo parum convenire, plerique animadventunt. *Donatus* dedit operam ne nihil diceret, nec expedivit. Vide etiam Chrestomathiam nostram voc. *Cadav. Baclerus.*

Crispus? Quanquam Myconii ut plurimum calvi, unde Proverbium Μυκάνιος φαλακρός, nihil obstat tamen quin inter illos etiam crisi nonnulli, ex alio fortasse genere, ut rufi inter Anglos. Ant fortasse Poëta ita consulto maluit, ut Myconium istum non hominem verum, sed merum Pamphili commentum, ad eludendum servum, intelligeremus. *Mer. Casaubonus.*

Cæsius? Glancis oculis, quasi felis oculos habens et glaucos. *Donatus.*

27 Cadaverosa facie? Sublivida, ac personata rubore et livore. Rubicundi enim et crassiorem faciem sæpe habent: quod est proprium cadaveris. Potest et pulposa intelligi et crassa, quasi carnosa: caro enim dicta est, eo quod caret anima. Et caro proprie dicitur mortuorum. Virgilius: 'Et corpora luce carentum.' Unde carnales dicti, quod carnes ex homine faciant. *Pulpa* vero, proprie ea quæ manducatur, eo quod pulsetur et conseindatur. Potest et r pro dponi, ut caro sit dicta quasi *cado*, ut Virgil. 'Belloque caduci Dardanidae.' Quod jam scilicet sine anima sit et cadat. *Idem.*

Cadaverosa facie? Sublivida, ac personata rubore et livore; ut *Don.*

vel, ut alii, feda et turpi, tetra et exsangi facie. Quod si *cadarerosa facies*, quod vulgo dicimus, *a pocky face*: scabiosa facies, a papulis et variolis erosa, et frequentibus maenulis et cavernulis conspersa: si tamen variolos, ut nunc vulgo vocantur, vel eo, vel alio quoconque nomine veteribus notos fuisse concedent medici. *Mer. Casaubonus.*

Dii illum perduint] More pigrorum, male optat ei, propter quem mittitur. Donatus.

28 Quid si non veniet] Omnia dicit, ne eat. Idem.

29 Maneto: curre] Etiam Pamphilus tanquam de industria perseverat. Idem.

Non queo: ita defessus sum] Hoc in gestu et spectaculo plus est; nam incessu et anthon exprimit lassitudinem. Idem.

30 Ille abiit] Quasi dicat, licet jam loqui. Idem.

Ille abiit] Quasi cum difficultate completam rem ostendit hoc dicto. Idem.

32 Suæ gnatae partum] Ἐπεξήγησις. Idem.

33 Quod potero, faciam] Id est, celebro quantum potero. an quasi projiciens curas, et fessis angore dixit, Quod potero, faciam: id est, si potero, cedam amori: et rursus, tanquam pietatis admonitus, adjecit exceptiōnem, tamen ut pietatem colam. Servat enim in illo amorem Poëta: cuius non pœnitabit, re cognita, et errore sublato. Idem.

Quod potero, faciam] Id est, amori obsequar. nam inisericordia mulieris de amore descendit. Idem.

Quod potero, faciam] Apparet hoc dictum, defectus esse, non virtutis. Idem.

Quod potero faciam, &c.] Nihil præter argumentum dixit in his sententiis, ad honestatem ingenii in Pamphilo pertinentibus. Ut amorem retincret erga Philumenam Pamphilus,

argumenti intererat. amor ille perficit, ut rectum tacitumque, sicut rogatus erat, infortunium ejus vellet esse. Aliter autem tegi non poterat, nisi ut causa discessioneis probe assimularetur, ex illo dissidio, quod in ore et animo omnium versabatur. nisi enim servaretur nomeu illius dissidii, qui poterat Pamphilus recusare, quo minus reduceret, enjus famam et pudicitiam nolebat prodere. in assimulanda ergo hujus dissidii causa, (vult dicere Pamphilus) doleo equidem incusandam esse vel Philumenam vel matrem: licet utramque sciām innocentem esse. Sed licet amor ab incusanda Philumena me retineat, pietas tamen in matrem fortius urget; meritoque præferri a me debet. igitur sic mili versandum in hoc negotio esse intelligo, ut primam pietatis rationem habeam, et catenus Philumene parcam, quatenus innocentia matris omnibus modis defendenda patitur. Ut autem innocens videretur mater, in quam tam gravis turba incumbebat, necesse erat, non innocentem videri Philumenam. quam rem ita Pamphilus tractabit, ut ultra quam necesse est non provehatur. Qui aliter explicant, non satis attendunt argumēto. *Bæclerus.*

*Tamen ut pietatem colam] Recordatus est lacrimi matrem esse ab uxore: hoc enim credit. et ideo se ad exceptionem revocavit; ita se amori cedere oportere, ut non obliviscatur omnino pietatis. Et bene in eam causam contulit necessitatē non reducendae uxoris, que invenietur nulla esse. Sunt tamen quæ, manente eadem sententia, totum hoc jungunt: Quod potero, faciam tamen ut pietatem colam; hoc est, in quantum potero, dabo operam adversus amorem, ut, omisso eo, pietatem colam. Et sub-jungitur causa. *Donatus.**

Tamen ut pietatem colam] Deest ita: ut sit tamen prout taxat. Ut sit, Ita ut pietatem colam, dixerat enim, quod

potero : et ideo addidit exceptionem,
Tamen ut pietatem colum, id est, non
sum oblitus et matris. *Idem.*

Tamen] Pro ita tamen. *Idem.*

Tamen ut pietatem colum] Id est, si
 ita potest fieri, ut sine parentum gra-
 viore offensa et ira hoc uxoris vitium
 celerem, (quod sane difficile, quia dimit-
 tende uxoris legitimam aliam causam
 reperire non in promptu,) libenter
 celabo, et uxor's famae consulam. Sin
 aliter, pietatem erga parentes amori
 præferam. Multis hic Don. qui ta-
 men mentem verborum non videtur
 assecutus. *Mer. Casaubonus.*

31 *Nam me parenti potius, quam*
amori] Amori, scilicet uxor's, quia
 dixit, *Quod potero, faciam.* et hoc est
 quod dixerat, *Quod potero, faciam.*
Donatus.

35 *Atat]* Interjectio est conterriti
 et conturbati. *Idem.*

36 *Horsum pergunt]* Modo pergunt,
 pro eunt. alias perseverant. *Idem.*

SCENA v. Trochaici sunt septen-
 tri. reliqui Senarii Iambici. *Bæclerus.*

*Dixtin' dudum, dixisse illam, se ex-
 spectare]* Facete principium est inter-
 rognantis ita, ut sciat quid sibi respon-
 surus sit, quem interrogat. *Illatus est*
 enim argumentum per ἐπαγωγήν. *Do-
 natus.*

1 *Dixtin' dudum]* Quia dixerat,
 ‘Sancte adjurat non posse Pamphilo
 se absente perduinare.’ *Idem.*

Dixtin' dudum] Captiosus interrogatio-
 ne cepit, dicturus, ‘Venisce ajunt :
 redeat.’ *Idem.*

2 *Factum]* Id est, Dixisse illum,
 aut me. Et deest est: ut sit, *Factum*
 est. *Idem.*

3 *Quonobrem non reducam, nescio]*
 Habet causam: sed non vult veram
 dicere, et præterea non vult cum in-
 vidia matris suæ loqui: si in illum
 conferat, ut uxorem non reducat do-
 num. *Idem.*

Quem ego hic audivi loqui] Ut solet,
 primo personas inducit secundum loquen-
 tes: deinde ipsas convenienter invicem,

nt alibi, ‘Quis hic loquitur? Mysis,
 salve.’ *Idem.*

4 *Certum olfirmare est viam me]*
 Adversus omnia obstinate agere, id
 est, contra omnes. *Idem.*

Olfirmare est viam me, quam deerxi
persequei] Id est, ut matri potius, quam
 amori, morem gerat. *Idem.*

Olfirmare viam] Firmiter et perti-
 naciter insistere viam, (i. rationem,
 consilium,) quam mihi insistendum
 sive persequendam proposui. nempe,
 ut dimittam uxorem, et dimittendam
 causam veram celerem. *Mer. Cusu-
 bonus.*

6 *Benefactum]* Id est, gaudeo. vide
 supra. *Idem.*

7 *Atque adeo, quod maximum est,*
salcum atque validum] Ordo est, pri-
 mun advenisse, deinde *salrum*, pôstre-
 mo *validum*. *Aλγησις* ad salutem. *Va-*
lidus namque, robustus et habitior
 corpore. *Donatus.*

Quod maximum est] Legitur et *quod*
maxime est. *Idem.*

Creditur] Minns blande respondet,
 de repudio locuturus. *Idem.*

Creditur] Donatus: ‘Minus blande,’
 &c. Melius Guyetus: submisso dici
 a Pamphilo ad spectatores converso.
Bæclerus.

Creditur] Vide act. v. sc. 4. ‘Fac-
 tis ut credam facis.’ *Mer. Casau-
 bonus.*

8 *Adrenis modo]* Difficile invenitur
 præsentis temporis modo. Atque ut
 ostendat esse momentum etiam præ-
 sentis temporis, dixit *admodum*: *quod*
 est minus. *Donatus.*

Adrenis modo] Virgilius, ‘Vigilasne
 Deum gens Ænea? vigila.’ *Idem.*

Admodum] Excusatio cur adlinic
 non viderit patrem. *Idem.*

Cedo, quid reliquit Phania consobrinus
noster] Utrum jactanter Lachies de-
 hereditate loquitur præsente sacerdo,
 nt illum cupidorem faciat ad revò-
 candam filiam i (et fit saepè hoc, ut ex
 alio principio pervenire quæramus ad
 ea, quæ volnus dicere:) An ideo, ut

sciat rem, et divitias suas? cupidio-
rem sacerum redditurus. Idem.

9 Consobrinus noster] Quasi sorori-
nus. Sobrii, sunt ex duabus sorori-
bus. Consobrini, ex fratre et sorore.
Et propinquitate Terentius frequen-
tata movetur, ut herendum. Idem.

Consobrinus noster] Quum de fratre
natus est alter, et alter ex sorore,
consobrini: quum ex fratribus, pa-
trueles dicuntur. Idem.

Sane hercle homo voluptati obsequens
fuit] Sane, satis, valide. nam qui sa-
nus, et validus est. Idem.

Voluptati obsequens fuit] Contra
facit Pamphilus: disjungi enim vo-
lens, nihil dicit vel parum relictum.
Idem.

10 Et qui sic sunt, &c.] Peregre-
gia et ex vita communis mortibus
opportune petita sunt εὐρήματα, qui-
bis tota hanc fabula poëta utitur.
Bæclerus.

Haud multum heredem juvant] Pa-
rum consulunt heredi. Donatus.

Heredem adjurant] Elegantius in
Ms. Bevbi, juvant. Faber.

11 Sibi vero hanc laudem relinquunt:
Vixit, dum vixit, bene] Bene et facete,
Nihil heredi relinquunt, sibi vero re-
linquunt. Donatus.

Sibi vero hanc laudem relinquunt:
vixit, dum vixit, bene] Loquitur hic,
ut Epicuri de grege porcus; si tamen
ex sua, et non potius ex vulgi sen-
tentia; qui quid homo distet a bestia,
parum intelligit. Alter Philosophi,
et quibus humanæ præstantiae sensus
aliquis. Sen. 'Laudemus itaque et in
numero felicissimum reponamus eum, cui
quantulumcunque temporis contigit,
bene collocatum est, &c. Alter post
mortem quoque est; alter ante mor-
tem perit.' Sall. 'Multi mortales, de-
diti ventri atque somno, &c. verum
enimvero, is demum mihi vivere, et
frui anima videtur, qui aliquo negotio
intentus, præclarri facinoris, aut ar-
atis bona famam querit.' Mer. Casau-
bonus.

Vixit, dum vixit, bene] Πλοκή. unum
vixit aliud significat: et alterum vix-
it, aliud. Donatus.

Vixit, dum vixit, bene] Sententia
est hortantis ad delicate vivendum.
Idem.

Vixit, dum vixit, bene] Hoc euim
scilicet reliquit. Idem.

12 Una sententia] Expressit au-
mum avari sensis. Idem.

13 Quidquid est id, quod reliquit,
profuit] Quidquid, et ad parvitatem
resertur. ut, 'At enim id mihi satis
est, quod est de me opinonis, quid-
quid est.' Idem.

Quidquid est id quod reliquit] Nul-
lum in hoc sene fuit doloris officium,
antequam seiret aliquid relictum.
Idem.

Profuit] Id est, pro nobis fuit: ac
per hoc nostrum est. potest enim
ipse profuisse, potest res ejus. Idem.

Profuit] Non est quod ejus pœni-
teat. Mer. Casaubonus.

In obfuit] Morem eorum expres-
sit, quibus relinquitur: qui quum au-
dierint sibi aliquid esse relictum,
tunc tristes se singunt. Donatus.

14 Nam illum vivum et saleum rel-
lem] Non idem vivum, quod saleum.
Idem.

Impune optare istuc licet] Bene Im-
pune: quia heredi pœna est, mortuos
reviviscere. Au sine detimento op-
tas? ut quum medicus dicit de jam
mortuo, 'Ego si illum curarem, vive-
ret.' Idem.

Impune optare] Si optata evenirent,
numquam, inquit, optates ut ille re-
visceret. Idem.

15 Ille revivescit jam numquam] Mi-
re Poëta his verbis Philippum quo-
que subinvidere indicat. Plus est
numquam, quam non. Idem.

Et tamen utrum malis scio] Mortu-
num illum magis, quam ut revivescat
denuo. Idem.

Et tamen utrum malis scio] Quid
malis de duabus, scio: utrum illum
mortuum permanere, an reviviscere.

Idem.

16 *Heri Philumenam*] Hoc erat, quo omnis tendebat oratio. *Idem.*

Ad se accersi hic jussit] Bene et accersit et jussit: ut nihil uxor sua sponte fecerit. *Idem.*

Heri Philumenam ad se accersi hic jussit] Et heri et jussit, bene: ut breve tempus sit, et coacta videatur exisse. Et non adduci, sed accersi: nee a nobis, sed ad se. *Idem.*

Hera] Alii, *Heri*. Mer. Casaubonus.

Dic jussisse te] Hoc ille in aureu Phidippo, qui non adeo callidus. *Idem.*

17 *Noli fodere*] Latus scil. quod faciunt interdum, qui minus promptos (digo pungentes) excitare volunt. *Idem.*

18 *Omnem rem scio ut sit gesta*] Virgilius: ‘Trojanas ut opes et lamentabile regnum,’ &c. *Donatus.*

19 *At istos invidos DI perdant*] Bene invidos, qui matrimonio invideant: ergo revocanda uxor est. et adeo non puduit mendacii honeste deprehensum senum, ut invidos faceret, qui vera prodiderant. *Idem.*

20 *Ego me scio carisse*] Principium a tempore, a dictis factisque, tam suis quam adversiorum: et ab anteacta vita et praesenti. *Idem.*

Ego scio me cavisse, ne ulli merito contumelia] Mire addidit merito. non enim cavere, inquit, ne fieret ea, potui: igitur, ne merito fieret, quod in me fuit. *Idem.*

21 *Idque si nunc*] Ab anteacta vita. *Idem.*

Et clementi fui] Pro fuerim, indicativum pro conjunctivo posuit. *Idem.*

23 *Ni te ex ipsa haec magis velim re-sciscere*] Παρδληψις. *Idem.*

24 *Namque co pacto maxime apud te meo erit ingenio fides*] Bene, nou dicis, sed ingenio. *Idem.*

Meo ingenio] Meis factis, moribus. Mer. Casaubonus.

25 *Quum illa quæ nunc in me iniqua est, aqua*] Iniqua aqua, παρωνομασται suut Terentianæ. Et bonum argu-

mentum. Nam et Virgil. ‘Ipse hostis Teneros insigni laude ferebat,’ inquit, et Cicero, ‘Te ipso teste iniquo, atque improbo: verum ad hanc rem satis idoneo: te, inquam, teste, dicam.’ *Donatus.*

In me iniqua est, aqua de me dixerit] Quia adversarii testimonium, si contra se dicat, tam grave est, quam vel boni viri. *Idem.*

26 *Neque mea culpa hoc dissidium evenisse*] Non ergo quid fiat, verum per quos fiat, querendum est. Et nimis abrupte dixit evenisse, non evenire. *Idem.*

Hoc evenisse dissidium] Ad confirmationem, non evenire, sed evenisse dixit. *Idem.*

27 *Sed quando sese esse indignam*] Hoe sic profert, ut eam ostendat causam esse dissidii: et hoc ipso tentat, utrum doteni relinquere possit. et ideo supra, ‘Neque mea culpa hoc dissidium evenisse, Id testor Deos,’ inquit. *Idem.*

Sed quando sese indign. &c.] Quidam indignum mutarunt in indignum. neque sic tamen explicarunt satis locum. exempla enim, quæ de irregulari pronominis Syntaxi afferunt, non convenient. Optime igitur forsitan Guyetus fecit, qui emendavit, quæ ita expedita omnia. *Bæclerus.*

Deputat matri meæ, cui concedat] Fortasse ergo indigna est, et recte deputat: mihi tamen mater colenda est. hoc sentit. *Donatus.*

Deputat matri meæ, cui concedat] ‘Ἐν ὑποκρίσει matri meæ, ut idonea sit causa repudii. *Idem.*

Indignam deputat] Injurium putat, id a se exigi, ut ad socrus suæ mores se componat. Indignum se putat, eo usque se demittere, &c. Mer. Casaubonus.

28 *Cui concedat*] Sensus: quæ concedat matri meæ. Syntaxis autem, indignum matre mea, postularet. Sed antecedens hic sequitur casum relativi, ut in Eunucho, ‘Eunuchum

quem dedisti: et Virgil. ‘Urbein quam statuo, vestra est: et alibi non raro. *Idem.*

Cui concedat? Semper putavi legendum quæ, et tollendam distinctiunculam, quæ est post meæ. Abhinc aliquot annis vidi ita legisse Bandinellum, hominem ingeniosum. Ita etiam in Ms. Bembi scriptum. *Elle croit être trop grand' dame pour ceder à ma mère.* Faber.

Cujusque mores toleret? Hoc melius, quam obsequuntur, aut insertiat. *Donatus.*

Mores tolcret? Bene mores, ut aniculae: notat enim pravitatem. unde senes, morosi appellantur. Horatius, ‘Donec viri canities abest Moros.’ *Idem.*

Mores toleret sua modestia? O temperamentum! mores potius quam injurias dixit. *Idem.*

29 *Neque alio pacto componi potest?* Nisi ut concedat matri, toleretque mores ejus. *Idem.*

Neque alio pacto potest componi inter eas gratia? Phorm. iv. 3. ‘Cum bona componantur gratia.’ *Mer. Casaubonus.*

30 *Segreganda aut Mater est a me, Philippus?* Bene tanquam ex deliberatione colligit, quod facturus est. Et mollius segreganda, quam excludenda. *Donatus.*

Segreganda aut mater, aut Philumenu. nunc me pietas matris commod. &c.] Hic impletur deliberatio illa scena superiore. vss. 33. 34. accusando excensavit Philumenam; quod summæ humanitatis erat: postea pietatis antiquiore rationem esse duxit. quæ in sequentibus amplius illustratur. *Bæclerus.*

31 *Nunc me pietas matris potius commodum suadet sequi?* Quam molibus verbis repudium nuntiatum est a *Pamphilo!* *Donatus.*

Nunc me pietas matris potius commodum suadet sequi? Non mirum, ubi divertia tam frequentia et minimis ex

cansis, si uxor potius quam parentes deserintur. at ubi jus connubii sanctum et inviolabile, aliter res habet. *Mer. Casaubonus.*

32 *Ad aures haud invito?* Optime dictum, haud invito, non enim in totum volenti, quippe de dissidio: sed tamen quia pie locutus est, mediocreter approbat. *Donatus.*

Pamphile, ad aures haud invito? Gravis oratio est a nomine incepta. Virgilius, ‘O præstans animi juvenis.’ Et est figura *Aitōrns.* Sic Virgil. ‘Posthabui tamen illorum mea seria ludo.’ *Idem.*

Haud invito sermo mihi accessit tuus? Senili loqacitate: pro, ‘Recte locutus es.’ *Idem.*

33 *Omnes res?* Plus dixit, quam si uxorem diceret. *Idem.*

Præ parente intelligo? Bene parente, quod nomen commune et cum patre est, et cum omnibus, quos hæc necessitudo conjungit. Melius ergo, quain si diceret matrem. *Idem.*

34 *Verum vide, ne impulsus ira præve insistas, Pamphile?* Leniter et suadenter. *Idem.*

Ira? Non ergo judicio. *Idem.*

Ne impulsus ira præve insistas? Vido Phor. act. i. sc. 5. ex Thucyd. Eunuch. act. ii. sc. 3. ‘Quam insistam viam i’ *Mer. Casaubonus.*

Insistas, Pamphile? Non enim incipere, sed insistere hic malum est. *Donatus.*

35 *Quibus iris impulsus?* Non dixit *qua ira*, ne superbe loqueretur, sed *quibus iris:* ut hoc ipsum per elopvelas derideret, quod pater dixit, *impulsus ira.* An *iris matris*, aut *meæ uxoris*, et *mea?* an *omnium trium?* *Idem.*

Quibus iris impulsus? Recte non vult iram esse, ne peccasse videatur uxori. Sic enim quasi nec ipsa peccaverit. *Idem.*

Quibus iris? Ille iram singulariter dixit, hic *iras* pluraliter: ne videntur unius iræ causa mittere uxorem. *Idem.*

36 Quæ numquam quidquam erga me commerita est, Pater] Adverte, proprietatem expressit commerendi et merendi. *Idem.*

37 Et sœpe, quod vellem, meritam scio] Mereri bona dicimus: Commiseri mala: id est, delinquere, peccare. Ergo hic meritam, pro præstítisse dixit. Virgilius, ‘Ego te quæ plurima fando Enumerare vales, nunquam regina, negabo, Promeritam.’ *Idem.*

38 Amoque, et laudo] Non statim qui amantur, et laudantur: nec qui laudantur, etiam continuo desiderantur. Multa ergo dixit, amoque, et laudo, vehementer desidero. Et vide, amoris impulsus nimius hic est circa uxorem: et quasi oblitus suæ matris et vitiaæ, loquitur. sed tali opus est Pamphilo ad ejusmodi argumentum, donec perveniat ad καταστροφὴν, in qua uxori reduci necesse est. *Idem.*

39 Nam fuisse erga me] Quantum valet quod fuisse dixit, et non esse! quasi re transacta. *Idem.*

Erga me] Hoc totum repudiaturus inaniter diceret, nisi ad exitum fabula Poëta respiciens, reductri animum in Pamphilo reservaret. Et nota repudiantein eam, quam laudat, pietate sola compulsum. *Idem.*

40 Ut reliquam ritam exigat] Satis flebiliter dixit, reliquam exigat. Virgilius: ‘Omnes ut mecum, meritis pro talibus, annos Exigat.’ *Idem.*

41 Cum eo viro] Non invidere, jam non est mariti. *Idem.*

42 Quandoquidem illam a me distrahit necessitas] Omnis conclusio verborum Pamphili, repudii confirmationem continet: plus tamen sententia significante, quam verbis. *Idem.*

Quandoquidem illam a me distrahit necessitas.] Exensatio in necessitate, quæ est inexorabilis. Et necessitas, partus scilicet, quam necessitatem domi offendit: quod ex alio scilicet peperit. Sed modo vult necessitatem, matris videri iracundiam, quæ a nuru ira offensa sit. *Idem.*

43 Tibi id in manu est; ne flut] Hoc opposuit, quod minime vult Pamphilus videri, et quod prodest socero. *Idem.*

Tibi in manu est] Infra, act. iv. sc. 4. ‘Uxor quid faciat, in manu non est mea.’ *Mer. Casaubonus.*

Si sanus sies, jube illam redire] Pro, si sanus es: nam aliter jubeas dicere debuit. *Donatus.*

Si sanus sies] Bene pater supra iram dixit: nunc insaniam significat inesse Pamphilo. *Idem.*

Si sanus sies] Non ergo culpa est, cui ut redeat jubere potest. *Idem.*

44 Non est consilium] Durius erat, non reducere. ergo hoc lenius dixit. *Idem.*

45 Matris servibo commodis] Hoc verbo necessitatem, qua cogatur, ostendit. *Idem.*

Servivo] Ut scibo, et alia non pauca, antiquis usitata. *Mer. Casaubonus.*

Quo abis] Factum Pamphili ex patris verbis ostenditur, quod discessit. et bene: nam ulterius præsente patre resistere durum fuit. *Donatus.*

46 Mane, inquam; quo abis] Bene quo abis? quia patrem deseris et uxorem. *Idem.*

Que hac est pertinacia] Sicut decuit socernm. et subindignatur, quia coram sibi fit contumelia. *Idem.*

47 Dixine, Phidippe.] Artificiose Laches, ut minus miretur, et minus indignetur sacer, irasci Pamphilum dicit: quando et prædictum est, et sic oportuit. *Idem.*

Dixire, Phidippe, hanc rem ægre laturn esse eum] Renovavit verba sua eidem personæ. nam ita dixerat, ‘Neque adeo me clam est, quam esse eum graviter laturn credam,’ hoc si resciverit. *Idem.*

48 Qnamobrem te orabam, ut filiam remittires] Invidiose adversum Phidippum, tamquam in illo sit, unde se purget, et non accuset Pamphilum. *Idem.*

49 Adeo inhumanum fore] Bene,

quasi iratus, inhumanum esse inquit.

Idem.

Non credidi ædepol adeo] Potuit enim dicere, Non credidi inhumanum fore : sed acerbe addidit adeo. Idem.

50 Ita nunc is sibi me] Sibi et me, magno pondere legendum est utrumque pronomen, ut, ‘Cantando tu illum?’ Id est, genero socorum, vel Pamphilo Phidippum, vel si quid tale inveneris. *Idem.*

Supplicaturum] Parum est *satisfactum*; *supplicaturum* addidit. *Idem.*

51 Si est] Si ita res habeat. *Mer. Casaubonus.*

52 Sin est alio animo, renumeret dotem huc; eat] Hoc recte socer. non tam ut dotem recipiat, quam ut terreat, hoc dicit. Et renumeret, proprie, quia dos, pecunia est. Et *ἰδωτικὸς* irascentis est, et exigentis debitum. *Eat* vero mire dictum: quasi ipse projiciatur, qui jubetur ire, et simul in hoc verbo quasi renuntiatio caritatis est. *Donatus.*

Renumeret dotem huc; eat] Terrorem repetendæ dotis ostendit, quum dicit, *renumeret dotem*: simul cum injuria, *huc*: et iracunde, *eat*. *Idem.*

Renumeret dotem huc] Vide supra, act. III. sc. 3. *Mer. Casaubonus.*

Eat] Valeat. *Idem.*

53 Ecce autem tu quoque proterve iracundus] Addendo quoque, nonnihil assensus est: quasi dicat, *quomodo Pamphilus*. *Donatus.*

Proterve iracundus ex] Proterve, immoderate, et superbe, dictum est ideo, quod proterat alium, qui protervus est. Nam *protervus* est, qui dum alias obvius est, poterit: quod faciunt et tauri in appetitu coitus feminarum, in quas calent. *Idem.*

54 Percontumax redisti] Proprie *contumax* dicitur contemptor potiorum. *Idem.*

Percontumax redisti *huc nobis, Pamphile]* Magnæ indignationis est, absentes alloqui, ut alibi, ‘O Æschine, pol haud paternum istuc dedisti.’

Idem.

Nobis, Pamphile] Τῷ ἀττικοῦ φ. nam aut abundat, aut significatu adjuvat pronunciationem. *Idem.*

55 Decedet jam ira] Quasi in ira sit culpa: non, *deponetur ira, inquit, sed decedet*. *Idem.*

56 Quia paululum robis accessit pecunie] Facete: quasi dicat, Quia habetis unde dotem reddatis. aut, Quia nullam causam habeatis repudii, sed ditorem queratis conjunctionem. *Idem.*

Quia paululum robis accessit pecunie, sublati animi sunt] Et non, Major est factus Pamphilus. simul majore stomacho, quod cum labore celabat, aperite ostendit. *Idem.*

57 Sublati animi] Pro *elati, sublati* dixit. Et hoc proprie ferarum est. ut, ‘Attollitque animos: Pœnorum qualis in arvis, Saucius ille gravi venantium vulnere pectus, Tum demum movet arma leo,’ &c. Nam bestiae pro animi qualitate vel erigunt corpora, vel deponunt, ait Cicero. *Donatus.*

Sublati animi sunt] Supra, act. III. sc. 3. *Mer. Casaubonus.*

Etiam mecum litigas] Belle: et illum ex invidia iracundiorem, et hoc ad se dicentem, quod propter Pamphilum dicebat, effecit. *[Donatus.*

Etiam mecum litigas] Invidioso, quasi jam cum Pamphilo litigaverit. *Idem.*

58 Deliberret, renuntietque hodie] Ferocius quam socorum deceret: attenuat matre, quod *deliberet* dixit. *Idem.*

59 Ut alii, si huic non sit, sicut] Magna fiducia conditionem filiae asserit: quoniam jam si Pamphilus uolit, paratum alterum dicit esse. *Idem.*

Si huic non sit] Subauditur *uxor*. Sed dura dictu reticuit, ut debebat. *Donatus.*

Sicut] Uxor, scil. quod, ut δύσφυμος, reticetus. *Mer. Casaubonus.*

60 *Phidippe, ades]* Nomine appellat: quoniam facere solemus, iratos mitigare conantes. *Donatus.*

61 *Postremo inter se transigant]* Non enim hæc votiva sunt, quibus interesse delectet. *Idem.*

62 *Quando nec gnatus, neque hic] Invidiose gnatus, et non obtemperant,* et ‘Hic non familiariter’ dictum, quasi ab irato. *Idem.*

63 *Quæ dico, parti pendunt]* Quia obtemperamus etiam tacitæ voluntati. *Idem.*

Porto hoc jurgium ad uxorem: cujus, &c.] Bene rursus in errorem redditur: ne quæ vera sunt, contra fabulæ propositum cognoscantur. *Idem.*

Porto hoc jurgium] *Porto,* quasi aliquid magnum. *Idem.*

Porto hoc jurgium ad uxorem] Ita

postulat ὀλκονομία, ut innocentis matronæ miseria ostendatur, in quam morosi senis suspicio et inhumanitas magnam turbarum partem cumulat. *Bæclerus.*

Cujus hæc fiunt consilio omnia] Non transacta objiciuntur uxori, sed quæ nunc aguntur. *Donatus.*

Consilio] Utrum dispositione? an εἰπωνεῖται est in male consulentem? *Idem.*

65 *Atque in eam hoc omne, quod mihi ægre est]* Non quod irascor, sed quod mihi ægre est, dixit. *Idem.*

Eromam] Bene: quia ægritudinem solet vomitus relevare: sic Cicero in Catilinam, quum dicit, ‘Quæ quidem lætari mihi videtur, quod tantam pessim evomuerit, forasque projecerit.’ *Idem.*

ACTUS IV.

SCENA I. Satura est hæc scena, Iambicis et Trochaicis catalecticis constans, et secundum quosdam catalecticis. Iterum nimis sibi permiserrant multa eruditii, quo factum est, ut non emendatius metrum sed modestius fieret.

In hac scena alteram matronam senex maritus jurgio adoritur: sed illa plus constantiae habet, quam Sostrata, itaque patientiam Sostratae cum Lachetis iracundia, Myrrhinæ fiduciam cum lenibus Phidippi mortibus, apposite Poëta comparavit. *Bæclerus.*

Perii quid? Mire in hac scena iterum rixa est scnis atque anus: et tamen varie et alio modo, ut mores inter se diversos, et tamen notos, possimus agnoscere. *Donatus.*

1 Perii? quid agam? Hæc proloqui oportet Myrrhinam, ut ex ejus persona reminiscatur spectator gestare: simulque ex hujus personæ verbis, quid agat altera persona, monstretur. Nam perscrutari Phidippum universa conclavia et ire per totam domum cognito partu filiæ suæ, appetat ex presentibus dicitis. *Idem.*

Perii! quid agam? Singula ita prouuntia, ut perturbatum ostendas. *Idem.*

Quid agam? qua me vortam? Figura διατέρησις, apta turbatis. *Idem.*

2 Nam audisse vocem pueri risus est vagientis? Virgilius, ‘Continuo audit voces, vagitus et ingens, Infantumque animæ flentes in lumine primo.’ Et est ὀνοματοχοδα, nam vox ipsa sic est, ut quasi vagitus saepius sonet. *Idem.*

Pueri risus est vagientis? Proprie dixit vagientis, et infantium est. *Id.*

Risus est? Quomodo, ‘Audire vocem visa sum modo militis.’ *Idem.*

Audisse vocem pueri risus est? Non

erat certa, sed inde conjicit, quia ‘Ira corripuit,’ &c. *Mer. Casaubonus.*

3 Ita corripuit derepente? Raptim intulit. Et derepente, una pars orationis est, ut defessus, adverbis etiam præpositiones separatim nou adduntur. *Donatus.*

Derepente? Τρέπεται. Nam si separaveris, non est Latinum, de repente. *Idem.*

4 Quod si? Quod, pro, Nam, aut Itaque, sed et nos in hujusmodi significatione sic dicimus. *Idem.*

Quod si te rescierit? Scimus manifesta: rescimus occulta. *Idem.*

Id qua causa? Id, hoc ipsum, peperisse eam. *Idem.*

5 Non ædepot scio? Ideo quia vera causa dici non potest. *Idem.*

6 Sed ostium concrepuit? Plus est quam crepuit: nam con modo auctiuum est. *Idem.*

Ad me? Bene ad me, quasi litigatum. *Idem.*

7 Ubi me ad filium ire sensit? Hoe ante rem: et simul argumentum delicti est, quod exiit a filia marito ingresso mulier. *Idem.*

Uxor ubi me ad filiam? Mirantis est gestus et dictum. *Idem.*

Se duxit foras? Ordo, duxit se. Et verbis usus est, intra domesticos parietes, artis, τῷ θιωτισμῷ. Se duxit, pro abiit. *Idem.*

Se duxit foras? Servius ad ix. Æn. enim explicat illud, ‘Is enim se primus agebat,’ addit: Plautus in Mostellaria: ‘Unde agis te? ut enim nos e contrario dicimus, duco me: ita illi (veteres) agit se,’ ἀπὸ τοῦ διγενοῦς. *Bæclerus.*

Duxit? Subduxit. *Mer. Casaubonus.*

8 Atque eecam video? Apparet mulierem fugere, et viti aversari presentiam, et ideo hoc separatim pronuntiandum. *Donatus.*

Heus, tibi dico] Ostendit Myrrham avertentem se : quasi nihil inventiat quod dicat de filia. *Idem.*

Mihinc, mi Vir] Sic et in Andria, nihil responde ? quum turbatum se ostendit Davus. *Idem.*

Vir] Ad maritalem conditionem retulit, non ad sexum, ut Virgilinus in Bucolicis, ‘*Vir gregis ipse caper.*’ *Idem.*

9 Tun’ virum me] Accensatio ab interpretatione incipiens. *Idem.*

Tun’ virum me, aut hominem] Vide supra, act. II. sc. I. *Mer. Casaubonus.*

Aut hominem deputas adeo esse? Aὐ-ξησίς perversa. Adeo autem abundat. Virgil. ‘*Tuqne adeo, quem mox quae sint habitura Deorum Concilia incertum est?*’ *Donatus.*

10 Nam si utruncvis horum] Vir aut homo. *Idem.*

Mulier, unquam tibi visus forem] Acerbe mulier: ut supra, ‘*Tu, inquam, mulier, me quae omnino lapidem, non hominem putas.*’ *Idem.*

11 Quibus] Callide mulier, et quasi nullius culpæ conscientia, quibus dixit: Et quibus, factis scilicet. *Idem.*

At rogitas] Bene irascitur interroganti; nam interrogare quæ sciat impudentiæ est. *Idem.*

12 Peperit filia] Propositio criminis. *Idem.*

Hem ! taces] Non taces nunc: sed taces, celas. *Idem.*

Ex quo] Bene ex quo, quia argumentum impudicitiæ est puerperium taciturum. *Idem.*

Istuc patrem] Mira calliditas. Rea mulier hoc solo defenditur, quod accusat. *Idem.*

Istuc patrem rogare est æquum] Ex sua interrogatione accusavit accusatorem. *Idem.*

13 Perii, ex quo censes] Mire additum ad effectum perii. *Idem.*

Nisi ex illo, cui data] A verisimili argumentum. *Idem.*

Nisi ex illo, cui data est nuptum] Solutio criminis per fiduciam re-

spondentis. Sallustius, ‘*Ita fiducia, quam argumentis purgator es.*’ *Id.*

14 Credo, neque adeo arbitrari] Ab accusatione maritus ad defensionem sui conversus, omisit quod cœperat. *Idem.*

Sed demiror quid sit] Mollior factus, jam non irascitur, sed miratur. Adeo vides Phidippum nulla re alia, quam mulieris correptione lenitum. *Id.*

Demiror] Valde miror: quod minus est quam irascor. *Idem.*

15 Quamobrem tantopere] Alia intentio criminis. *Idem.*

Omnes nos celare volueris] Antiqua locutio, ‘*Illam rem celo te.*’ *Idem.*

16 Præsertim quum et recte, et tempore suo peperit] Vide, dñæ causæ sunt celandi partus. si non tempore suo venerit, quod indicium stupri est: et si non recte evenerit: hoc est, monstri aliiquid natum fuerit. Hic autem et tempore suo, et recte natum prædieat. *Idem.*

Præsertim quum et recte] Attulit mulieri compendium credulitas sensis semel correpti, ne aliter suspicetur. *Idem.*

Præsertim quum et recte, et tempore suo] *Recte*, ad illud pertinet, Quod non monstrum peperit. *Tempore suo*, ad spatium, quo prægnantes esse consueverunt, id est, ad mensum dimidiationem: quia et septimo mense nasci solent. *Idem.*

Tempore suo pepererit] Ergo tum apud Græcos partus septimestris tempestivus habitus est. nam post nuptias hic mensis agebatur septimus. Videndum omnino Gellius III. 16. ubi medicorum et philosophorum illustrissimum de tempore humani partus et varietate puerperii sententias ponit. Qua anctoritate etiam nititur Paulus, cum, ‘*Eum, qui ex justis nuptiis septimo mense natus est, justum filium esse credendum*’ confirmat I. XII. de Stat. Hom. i. e. die 182. a nuptiis. I. III. in Fin. de suis. *Bacchus.*

17 Adeon’ pervicaci esse animo] In-

vectio. Donatus.

Adeon' pervicaci esse] Pervicax est perseverans cum quadam vi. *Idem.*

Ut puerum præoptares perire] Ab ætate infantis invidia. *Idem.*

18 Ex quo firmorem inter nos fore amicitiam posthac scires] Ab accidentibus, Invidia. Et bene additur sci-
res: quia imprudentia in delicto ve-
niā frequenter extorsit. *Idem.*

19 Potius, quam aduersum animi tui libidinem] A voluntate peccantis, in-
vidia. *Animi tui libidinem* dixit, ut
minima causa magnis sceleribus sub-
jecta esset. *Idem.*

Esset cum illo nupta] Antiqui non
illi nupta: sed, *cum illo nupta.* Ergo
ambo sibi invicem nubunt. *Idem.*

Adversus animi libidinem] Plant.
'Qui animum vineant, quam quos
animus semper probiores client.'
Mer. Casaubonus.

Tui] Al. edit. *Potius quam ade-*
animi tui libid. esset cum illo nupta.
Ego etiam, &c. minus bene. Plantin.
ut hic. *Idem.*

**20 Ego etiam illorum esse hanc cul-
pam]** Bene, *etiam illorum:* non enim
hoc se errasse ait, quod illorum puta-
verit culpam, quæ minor est: sed,
etiam illorum: ut commune peccatum
fuerit, sed nunc quidem totum eredit
esse Myrrhinæ. An *etiam*, pro ad-
huc, ut major sit dolor, qui nec opini-
nanti acciderit. *Donatus.*

21 Utinam sciam ita esse istuc] Te
miseram esse. Alibi, 'Miserum quem
minus credere est.' Et euit sensus,
Utinam vere sis misera. *Idem.*

Utinam sciam ita esse istuc] Hoc
quidam sic accipiunt, quasi Phili-
ppus dieat, penes te culpa est, quam
illorum esse credebam: et utinam
quod credo, penes te esse culpam,
ita non esse certo sciam, quia dixit,
se miseram: et miseros non nisi in-
nocentes dicimus. Ille enim hoc re-
spondet: Utinam in hoc negotio mi-
seram te, non scelestam reperiam.
Sic Sallustius, 'Atque ea cogentes,

non coactos: scelestos magis, quam
miseros distingi.' Et ideo sequitur,
'Sed nunc mihi in mentem venit.'
Argumentum ex antecedentibus dic-
tis et factis. *Idem.*

Nunc mihi in mentem venit] Recte
nunc: quasi alias nihil suspicanti.
Idem.

22 Quod locuta es olim] Pro Ante.
Idem.

Quum illum generum cepimus] Ut
arbitrum capere dicimus, id est, eli-
gere, et eum laude locutus est Pam-
phili. *Idem.*

Cepimus] Elegimus. Virgilius, 'An-
te locum capio oenlis.' *Idem.*

24 Cum eo] Viro. *Idem.*

*Qui meretricem amaret: qui perno-
tarer foris]* Non in hoc est accusatio,
quod haec locuta sit: sed argumen-
tum est, quod celare voluerit partum,
quæ hoc olim dixerit. *Idem.*

Qui pernoctaret] Propter illud quod
dixerat, 'Quid interea? ibatne ad
Baechidem? Quotidie.' Et nota, fa-
miliariter hoc verbum ponit a Teren-
tio. Sic in Adelphis, 'Sed si hic
pernoeto, causæ quid dicam, Syre?'
Idem.

25 Quamvis causam] Hoc propter
spectatorem dicitur, ut gestorum me-
minerit. *Idem.*

Quam ipsam reram] Quia sola ex
omnibus defendi non potest. *Idem.*

26 Multo prius scivi, quam tu] Bene
pergit, quia taciturnitas pro confes-
sione accepta est. *Idem.*

27 Verum id vitium] Hoc intelligi
non potest, nisi vitium bis numero
subandieris. *Idem.*

Verum id vitium, &c.] Exemplum
disciplinae Atticæ non uno loco Po-
éta ostendit, quod propterea obser-
vandum est, quia ad rationem argu-
menti non raro inde aliqua petuntur.
Baelerus.

Decrxi] Kékryka, judicavi, censul.
Mer. Casaubonus.

Adolescentia] Melius dixit adoles-
centia, quam Pamphili: ut quod in

ætate fuerat, non timeret in ingenio.
Donatus.

28 *Nam id omnibus innatum est]*
Amare in Adolescentia. *Idem.*

At pol jam aderit, se quoque quum oderit] Mire senectutem accusat senex, quum et velocem ostendit his verbis, *jam aderit*: et addit, *se quoque oderit*: quasi dicat, Non solum non amabit, sed et odio habebit: et non alienas mulieres modo, nec uxorem quoque, sed etiam se ipsum. Plus ergo ilatum, quam ratio deposcebat: sed mire ad affectum sensis exprimendum. *Idem.*

Se quoque etiam quum oderit] Id est, ut pœnitentiam enim sui facti. Sed plus dixit, quam si diceret, *Facta sua.* *Idem.*

Se quoque etiam cum oderit] Don. ad senectutem refert, quæ vulgo onus grave habetur, et omnium rerum fastidium asserre solet: sed male meo judicio. Non enim id vult, opinor, enim ad seneetam amoris illico indulsum, quod perditissimi fuisse ingenii; sed mox, (ut qui talis: *pius* alioquin, *ac pudicus*. act. i. sc. 2.) ad saniorem mentem redditum ac facti sui odium. Infra, act. v. sc. 1. ‘Nam neque hoc animo erit ætatem,’ &c. Sen. ‘Demus illi spacium, quo despiciari quod fecerit possit. se ipse castigabit,’ &c. *Mer. Casaubonus.*

29 *Sed, ut olim te ostendisti]* Quum superiora dicta sunt. *Donatus.*

Sed ut olim te ostendisti, eudem esse] Ostendisse eandem te esse, quæ olim fuisti. Al ed. *Sed ut olim te ostendisti, eadem esse nihil cess. usque adhuc.* *Mer. Casaubonus.*

30 *Ut filiam ab eo abducres]* Vehe-mentius dixit, quam si diceret, Ut filiam ei non redderes. *Donatus.*

Neu, quod ego egissem, esset ratum] Quod ab eo abducis, non bona sorcerus: quod filiam, non bona mater: quod irrita facis quæ gessi, non bona uxor es, inquit. *Idem.*

31 *Nunc res indicium facit]* Hoc est,

quod celavisti partum. *Idem.*

Id nunc res] Quasi dixerit, Unde scio. *Idem.*

Quo pacto factum volueris] Non solum quod fecit, sed etiam quod voluit, objicit. *Idem.*

Quo pacto factum volueris] Deest fieri. *Idem.*

32 *Perricacem]* Per vim agentem, perniciosa me esse censes. *Idem.*

Cui] Deest ei, vel circa eam. *Idem.*

Cui mater siem] Rursus a verisimili: an mater contra filiam faciat. *Idem.*

33 *Si ex usu esset nostro hoc matrimonium]* Callide mulier, ex his quæ dixit senex, defensionem arripuit. Nam ille sic ait: Negabis posse filiam tuam te pati cum eo, qui mere-tricem amaret, qui pernoctaret foris. *Idem.*

Ex usu nostro] Modo, utile: si pro nostra esset utilitate. *Idem.*

Si ex usu esset nostro, &c.] Myrrham quoque, ut alibi Pamphilum, contentio illuc abripit, ut aliquid dicendum esset, in speciem, itaque quod proximum erat et latius patebat, quam ut proderet aut nimis oneraret partem necessitate non animo segregatam, utilitatem obtendit. Sed haud molliter occurrit maritus; non muliebris id arbitrii aut sollertiae esse, de utilitate matrimonii liberorum judicare; ut hic quoque exaudiri velit sui munera auctoritatem, de qua postea dicet: ‘Aderam, ejus consilio ea par fuerat prospici.’ *Bæclerus.*

Ex usu nostro] E re nostra, et filiæ. *Mer. Casaubonus.*

34 *Tunc prospicere]* A persona. *Donatus.*

Aut judicare] Prospicere futura: judicare præsentia. *Idem.*

35 *Audisti ex aliqua fortasse]* Ηθικῶς satis et oratorie. *Idem.*

Aliquo] Non a certa persona. Bene aliquo: admetit iudicibus authoritatem. *Idem.*

and could determine how to better serve their customers. The new service was well received and helped increase sales and profits. In addition, the company's market share increased from 20% to 30%.

The company's success led to further expansion. They opened a new office in New York City, which became their headquarters. They also began to offer consulting services to other companies, helping them to improve their operations.

ANALYSIS

The company's success can be attributed to several factors. First, they focused on providing excellent customer service. They made sure to listen to their customers' needs and provide solutions that met those needs. They also invested in training their employees to be knowledgeable and efficient.

Second, they were able to identify opportunities for growth and innovation. By staying ahead of the curve and investing in new technologies, they were able to stay competitive in a rapidly changing industry.

Finally, they had a strong leadership team that was committed to the company's success. The founders and management team worked together to make sure that the company remained focused on its mission and values. This commitment to the company's mission and values was key to their success.

In conclusion, the company's success can be attributed to several factors. First, they focused on providing excellent customer service. They made sure to listen to their customers' needs and provide solutions that met those needs. They also invested in training their employees to be knowledgeable and efficient. Second, they were able to identify opportunities for growth and innovation. By staying ahead of the curve and investing in new technologies, they were able to stay competitive in a rapidly changing industry. Finally, they had a strong leadership team that was committed to the company's success. The founders and management team worked together to make sure that the company remained focused on its mission and values. This commitment to the company's mission and values was key to their success.

The company's success can be attributed to several factors. First, they focused on providing excellent customer service. They made sure to listen to their customers' needs and provide solutions that met those needs. They also invested in training their employees to be knowledgeable and efficient. Second, they were able to identify opportunities for growth and innovation. By staying ahead of the curve and investing in new technologies, they were able to stay competitive in a rapidly changing industry. Finally, they had a strong leadership team that was committed to the company's success. The founders and management team worked together to make sure that the company remained focused on its mission and values. This commitment to the company's mission and values was key to their success.

The company's success can be attributed to several factors. First, they focused on providing excellent customer service. They made sure to listen to their customers' needs and provide solutions that met those needs. They also invested in training their employees to be knowledgeable and efficient. Second, they were able to identify opportunities for growth and innovation. By staying ahead of the curve and investing in new technologies, they were able to stay competitive in a rapidly changing industry. Finally, they had a strong leadership team that was committed to the company's success. The founders and management team worked together to make sure that the company remained focused on its mission and values. This commitment to the company's mission and values was key to their success.

The company's success can be attributed to several factors. First, they focused on providing excellent customer service. They made sure to listen to their customers' needs and provide solutions that met those needs. They also invested in training their employees to be knowledgeable and efficient. Second, they were able to identify opportunities for growth and innovation. By staying ahead of the curve and investing in new technologies, they were able to stay competitive in a rapidly changing industry. Finally, they had a strong leadership team that was committed to the company's success. The founders and management team worked together to make sure that the company remained focused on its mission and values. This commitment to the company's mission and values was key to their success.

UC SOUTHERN, REC. AA BEAR, CA 2000

AA 000 406 799

L 007 625 752 6

UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARIES
BANCROFT LIBRARY
BERKELEY, CALIFORNIA 94720

